

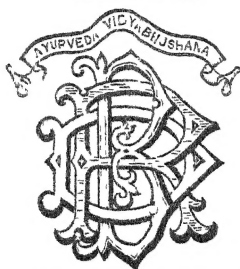
విస్మయకర నానానిగ్రహీమ్

తిద్బిఅక్బరిషాహి

అను

యూనాని వైద్య గ్రంథ రాజము

రాజమండ్రి వాస్తవ్యులగు వైద్యభూషణ -
హకీం డి. రహం తుల్లాజేక్ సాహెబ్ గారిచే,
రచియింపబడినది.

మొదటి కూర్పు 1000 ప్రతులు.

గ్రంథకర్తవలన:

రాజమండ్రి శ్రీ గామా ప్రెస్ వారిచే ముద్రింపించి,

ప్రచురింపబడియె.

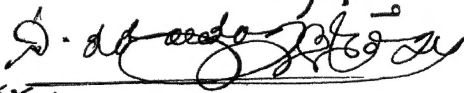
కావీరైటు నిజవర్ణం

1931

[వెం 6—0—0]

ఈ గ్రంథము నందుగల అంశములేవియు వేరువరచకూడదు, ఇతరభాషలో
 కనునూ చేయకూడదు, మార్పుచేయకూడదు. ప్రతిగ్రంథముపై ఈదిగువ గ్రంథకర్త
 సంతకము చేయబడియుండున అట్లు సంతకములు లేనిగ్రంథములు కొనకూడదు
 ప్రైఅంశములకు వ్యతిరేకముగా బరిగించేవిషయ మేము జరిగించే వివిధ క్రిమినల్ చర్య
 లకు బద్ధులగుదురు.

గ్రంథకర్త

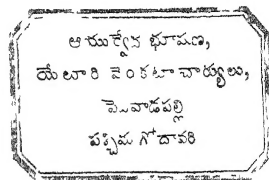

సంతకము

అయ్యచ్చే భూపతి,
 యేలూరి వెంకటాచార్యులు,
 పెదవాడపల్లి,
 పచ్చి గోదావరి.

 బిల్డ్యూభూషణ:-హతీ డి. రహం తుల్లాబేగ్ సాహేబ్.

దైవ ప్రార్థన

చ. జగము నృజింపఁ బెంపగను జాలినవాఁ డని నృప్తి నంతయుగా
నొగులఁగ జేయఁజాలుటకు నోపినవాఁ డని, సత్సద్గుణముల్
దగులఁగఁ జేసి పామరుల ధన్యులఁ జేయుచుఁ బోయిచువాఁ డటం
చుఁ గవులు జేరి మెచ్చికొనుచుండు కరీమును నాత్మ నెంచెడగా.

ఉ. పాపపువ్వుత్తి మై జనులు బాధలు జెందెనువేళ ధర్మముల్
ప్రాపుగ నుండఁజేయు గడుబాధలు జెంది దయాంతరంగుఁ డై
దావునఁ జేర్చి సర్వజనతాపముఁ దీర్చి జనంబు లొక్కటే
రూపున నుండునమ్మతము రూఢిగ నిల్పి మహమ్మ దట్టియు
దీపితశక్తి మై మనిసఁగితిని నాత్మఁ దలంతు నెప్పుడున్.

సీ. మూలికాగుణరాజ మూలము టైతిగిన

అకమాను జక్రియాలకును మొక్కిక్కి-

ఓషదీగుణముల దోషస్వరూపంబు

అరయజాలినూను నభిరుతింది

రుజల నిర్మూలించి వ్రజల గాపాడఁ గా

బూనిన యలియబున్నెను నెన్ని

యానానివై ద్యంబు యుగయుగంబులు

నిల్వఁ గాఁ దీడ్చునజుమలుభాను పొగడి

చరకవాక్చట శుశ్రూతా చార్యవరులు

సంతరించె నాయుర్వేద సంహితాభి

వానిసార మెఱింగి యవ్వారి కెఱిగి

వ్రాయఁ బూనితి నీగ్రంథరాజమిపును.

సీ. చిన్నారి పొన్నారి చిరుతప్రాయమునాడె

తెగఁ గుఱావను చాఁచియవీర్య గురుఁడు

చిరుతప్రాయముదాటి చెలఁగువయసునందు

మతధర్మముల నెల్లమప్పె తండ్రి

యావనాగమమున యందు నదై వ్రతంబు

నలవడఁ జేసె దర్మావలసేను

జన్మకారణరహస్యవళుత్తెల్లను

బోధించె నాకు నబ్దుల్ అజీజు

సంస్కృతాంధ్ర వైద్యగ్రంథసార మెల్ల

నేర్చి యిద్దాని నెట్టెటో గూర్చుపొంటె

వారి మదిలోన నిల్చి నే వందనంబుఁ

జేయు చున్నాఁడ నశ్శక్తి చెంగలింప.

గ్రంథకర్తవంశవర్ణనము

సీ. పరమదయాళులై పాలించి మించిన

మగలాయి ప్రభువుల వంశమందు

అర్చితావాజిమొహమ్మదు పుట్టె

మక్కానుండి వచ్చినఘనదుభక్తి

పరులకు లోకజ్ఞుడు పరమశాంతుం

డుచకారుండు తనవంశకర్త గాఁగ

నామహత్మునివంశ మతిపవిత్రించి

గొనియాడి హాజీలు గొలుచుచుండు

రట్టిఘనసకుఁ బుత్రకుం డవతరించె

శాంతమూర్తియు మిగులవేదాంతమూర్తి

వీరుబేగుసాహే బనుపేరుతోడ

మనియె పెద్దలు కొనియాడి మహితయశుఁడు.

గీ. వాని కేడువుతుల వరుసతోడ

జనన మందిరి ఘనయశచ్చంద్రు లగుచు

నైదుగురుపుత్రికలు గల్గి రందులోన

మొహదీసుబేగు వర్ధిల్లె నహరహంబు.

సీ. తనయశచ్చంద్రిక దశదిశల్ వెలుగంగ

దానకర్ణుం డయి తనరె నెవఁడు

తనసత్యనంపద ఘనులు కీర్తింపఁగా

నలహరిశ్చంద్రుడై నలరె నెవఁడు

తనదానధారాంబుదశ్రేణి వర్షించి

పతితులు హర్షింపఁ బ్రబలె నెవఁడు

తనయాపునంవద గనిన శాంతులయెడ

సీతినర్తనం డయి నెగడె నెవడు

వాని గీర్తింకగా నేరివశము దలంప

నట్టి యీమామన బేగును నలండు గనియె

మొహదీని బేగుతలంపగఁ వుద్యాళమాండు

పుత్రుఁ డెంతయుఁ గీర్తితోఁ బుట్టె గాన.

సీ. ఆటపాటయందునైన బొంకినివాఁడు

కరుణతో దీనులఁ గాచువాఁడు

నకలశాస్త్రజ్ఞానసంపత్తి గలవాడు

పిబుధులు గొనియాడ వెలయువాఁడు

శాంతాదిగుణములు సంతరించినవాఁడు

పటుబలాధ్యుం డయి ప్రబలువాఁడు

దూష్టాత్ము లగువారి తొలఁగఁ ద్రోసెడివాఁడు

సజ్జనావళిపూజ నలుపువాఁడు

ననుదినంబును బెద్దల నాదరమునఁ

బూజ నేయుచు మది నెంతో పొంగువాఁడు

దలఁచిచూడ యిమాంబేగు ధన్యతముండు

సీతివంతుండు నా నెంతో నెగడినాఁడు.

గీ. ఆయిమాంబేగునకు గిల్లి రమలమతులు

మూపురుకుమూరై లెంతయు ముదముతోడ

వంశసంభవుఁ డగువుత్రవరకుఁ డొకండు

గలిగి పరితె నాతనికాంక్ష దీర.

సీ. జాన్ బీబి తనతోడ జన్మించు నని చాల

మది నుబ్బుచుండెడుమాన్యయశుడు
ఆపాబిబి తన్న సతిభక్తి పెరియించి
సతిభక్తి బరపంగ ప్రబలువాడు
తనకన్నపుత్రులు ఘనయశస్సంతి
నెఱపంగ నెంతయు నెగడువాడు
జననిఖాదరబీబి తనసంతసెజూచి
మది నుబ్బు కీర్తితో మనెడువాడు

నాడుజనకుండు ధీశాలి నయగుణుండు
పేదజనములఁ గరుణతోఁ బ్రేమతోడ
ననవరతమును గాపాడునట్టివాఁడు
వాని సతియింపఁ దరమె యెవ్వరికైన.

సీ. చిరుతప్రపామముగాఁడె జెప్పె

నశ్చుద్ధుల నకలశాస్త్రులు సారమతిని
నూనూగుమీసాల నూన్నయావనమున
గఱిపించె నేడ్పుతో కళలనెల్ల
ధర్మసత్యప్రేతా మర్మంబులెల్లను
నేర్పించె చిననాడె నేతినియతి
వటువైద్యశాస్త్రసంపద గల్గుమార్గంబు
బరపించె దా నుగ్గుపాలతోడ

జెప్ప నేటికి నాతండ్రి చేష్టితములు
నకలధర్మంబు శాఁతగిన సారమతులు
ననవరతము గొనియాడ నలరువాడు
ప్రపామం డైన నాతండ్రిపాచ్చబేగు.

సీ. నవమాసములు మోసి జవసత్వమును

రోసి కడుపార గా నన్ను గన్నతల్లి
పొత్తిళ్ళు వచరించి యత్నముల్లఁ జేసి
కడుపార పా లిచ్చు గన్నతల్లి
కెప్పుకెల్వన నేడ్వ చివ్వన బటలెంచి
జోలపాటల దేల్పబాలురల్లి
తోడిబాలురతోడ నాడుకొనెనువేళ
కరుణతో నను జూచుకన్నతల్లి

చిటుతప్రాయంబువాడె నాచేష్టితములు
గాంచి ముదమందుభాగ్యంబు గాంచకుండ
నమరవురి కేగ పెద్దమేనత్తగారు
పెంచి పెద్దగ జేసెను ప్రేమతోడ.

సీ. తల్లి బాసినదాది తనపజ్జ జేరిది

కన్నపుతునిరీతి గాంచె నవతె
తోడిబాలురతోడ నాడుకొనుచుబోవ
చిత్తవందున వంత జెందు నవతె
తన కెవ్వ రేదేని దిను మని బెట్టిన
పిలిచి నా కొనఁగడు ప్రేమ నవతె
ఆటలలో బాలు రదలింపఁ జూచిన
కంటిని రెప్పుగా గాచునవతె

నీకలనద్దుణములు గల్గి నకలధర్మ
మార్గములు నేర్చి బోధించి మనియె నవతె
అట్టిమేనత జూబీబి ననవరతము
ఇట్టిలోడుత గొనియాడి ప్రస్తుతింతు.

గీ. చిన్నతనముననుండియుఁ జెన్నవీణ
పెందిపెద్దగఁ జేసినపెద్దయత
జానుబీబిని మరపొంద జాల నెవుడు
మదిని సద్భక్తి నిల్పి నమస్కరింతు.

సీ. పదియనేడేడుల పరిపాటి గలకాల

మెలమివై ద్యముజేసి వెలయుకతన
సంస్కృతాంధ్రంబుల సకలవై ద్యగ్రంధ
సారామృతము గ్రోలజాలుకతన
యూనానిభాషలో నున్నగ్రంధంబుల
మర్మంబునెల్లను మరుగుకతన
తిబ్బెయగ్బర్మాహి తెనుఁగు గావించితి
తెనుగువాఁ డెఱుఁగక తిరుగు కతన

తప్పలుండిన విభుధులు దయదలిర్ప
నున్ననము నేయ గోరెద మది దలిర్ప
తెనుగు కొఁదిగ నేర్పితి తెనుగువాఁడ
గాను గావున తప్పలు గలుగు టరుజే.

గీ. పదియవత్సరములనుండి బహువిధంబు

లైన వై ద్యసద్గ్రంథంబులరసినాట
గోతనీగ్రంథమును తెనుఁగుగనొనర్చ
బూనినేటికి సంపూర్తిగా నొనర్చి
జేరియమైన వై ద్యంబు తేజరిల్ల
ఆంధ్ర)జేశాభిమానులు నాంధ్రజనులు
నాదుశ్రీమతైన నిద్దాని నాదరింతు
గాకయనిగోరి ముక్తికై దకరముమోడ్చి.

అయాలయములోనుంచుచుండువారు. దీనినిబట్టిఆదేశాలయముయొక్క అర్చకుడు గ్రహించి వైద్యముచేయ నారంభించెను. ఇటుల క్రమక్రమముగా వైద్యవిద్య వికసించ నారంభించినది. మరియు యూనాన్ దేశములో ప్రసిద్ధిజెందిన వైద్యవేత్త అరస్తాలీన్ అను నతఁడుగలఁడు గాని ఈయనవలన నీవిద్య అభివృద్ధి నొందజాలదయ్యె. బుఖరాత్ అను వైద్యునివలన యీవిద్య అభివృద్ధి నొందెను. అటుపిమ్మట అరస్తాలీన్ అనువారు జన్మించి భేషజవిద్యను మిక్కిలివృద్ధి నొందించెను. అటుపిమ్మట జాలీనూస్ గారు శిశుుందియాకంటె మరికొంతనహాయ మొనరించిరి. హకీంసాహువరతన్ యూనానీ హకీమువైస్ ఖరీదస్తనువారి చికిత్సగ్రంథములను మిక్కిలి పుత్రమరీతితో వ్రాసిరి. కాబట్టి ఈయనను చికిత్స కల్పనాకారుఁ డని చెప్పవారు.

రూందేశస్తులు కూడా ముందు భూత ప్రేత చికిత్సలు చేయుచుండువారు. ఈదేశస్తులు క్రమేణా విద్య అభివృద్ధి నొందించుటకై యూనాన్ దేశమునకు వెళ్ళి అచ్చట వైద్యులవద్ద యూనానీవైద్యము నేర్చుకొనిరి. హకీముజాలీనూస్ యూనానీదేశమునం దుద్భవించి శిశుుందరిదేశమునందు విద్య అభ్యసించెను. ఈయన క్రీస్తుశకము 95 సంవత్సరము బర్గమాన్ యందు జన్మించెను. ఈయన రోగవిధానమును సంపూర్ణముగా కనిపెట్టెను. అరస్తుఅనువైద్యవేత్త వ్రాసినపొరపాట్లు సవరించి ఒకగ్రంథము వ్రాసెను. అందు మూలికలు, ఖనిజములు, జంతుజములు, ఉద్బిజ్జములు, మొదలగువాని గుణములు వ్రాసెను. మరియు ఔషధములు చేయుక్రమమునందు జాలీనూస్ చికిత్స కల్పనాకారుఁ డని పించెను. మరియు మబూసత్ అను వైద్యగ్రంథమును వ్రాసెను. ఆ గ్రంథముయొక్క కికి వ పేజీలో బిటిషుపార్ మన్ కోపియా అఫిషల్ ఔషధములు యావత్తు జాలీనూస్ ఔషధచులనిపించుచున్నవి.

రూం దేశమునందు క్రీస్తుశకము 100 శతాబ్దములో అతిమాన్ అను వైద్యుడుండవాడు. అతని అభిప్రాయము శరీరసంబంధముగు యావత్తు వ్యాధులు పాణివాాయువుయొక్క యాటంకమువలన కలుగుచున్నవని ఆలోచించువాడు ఈతడు స్వబుద్ధిచే బుఖరాత్ వ్రాసిన గ్రంథములను మూర్చు ప్రయత్నము చేసెను. గాని రూం దేశములందుగల విద్వాంసులు అందుండి ముఖ్యంశములను తీసికొనిరి. ఇందులో రూఫస్ ఆరఖజీస్ అను ప్రసిద్ధి నొందిన వైద్యులుండువారని జాఫల్ అను రూమీ దేశావి వ్రాసి యున్నాడు. గాని వైద్యగ్రంథములలో ఫలాయని అనువాడు వైద్యుడుకాదు గాని వైద్యవిద్యాభిలాషి యని నేచరల్ హంటర్ అను గ్రంథమునందు వ్రాయబడియున్నది. ఈ గ్రంథము యూరోప్ దేశములలో అన్ని భాషలలో తర్జుమా చేయబడియున్నది. ఇది 23 సంవత్సరము మొదలు 79 సం॥రములో వ్రాయబడి ప్రసిద్ధి నొందినటుల వ్రాసియున్నది.

మొ సలమానుల పరిపాలనయందు వైద్యకళాశాలలు స్థాపించి అభివృద్ధి నొందించ నారంభించి యహూసీ (జ్యూస్) ఈసాయి (క్రీస్తువులు) వండితుల సహాయమువలన యూనాని వైద్యము అభివృద్ధి నొంద నారంభమైనది బుఖరాత్ దేశపరిపాలన చేయునట్టి ఖలీఫా హరూరమ్ ద్ ప్రభుత్వమునందు వండితసభ తేర్పర్చి సంస్కృత యూనాని మొదలగు సమస్త గ్రంథములు తర్జుమా చేయించెను అప్పుడు కొన్ని యూనాని గ్రంథములు కొన్ని హిందీ గ్రంథములు అరబ్బీ భాషలో తర్జుమా చేయబడెను. మరియు యూహియాకుమారుడు మూసూయా అను వారు క్రీస్తుశకము 857 సం॥రములో చికిత్సలయందు ప్రసిద్ధిజెందెను. హసీకుమారుడు ఇసహాఫ్ హకీము వైస్ ఖురీమాన్ అనువారు చికిత్సను అరబ్బీ భాషలో విరళముగా వ్రాసిరి. ఈయన బుఖరాత్ జాలీనూస్ వ్రాసిన గొప్ప గ్రంథములసారము యావత్తు విమర్శించిరి. వీరు ఆ

కొలమునందు ప్రసిద్ధిపెందినవారు వీరు వ్యాసగ్రంథములు వసతి ఖర వ్రాసే దేశములందు ల్యాటికాభాషలో తర్జుమా చేయబడినవి.

హాస్పాల్ దేశస్తులుకూడా వైద్యవిద్యను పరిచిత జెంది యుండువారు. క్రీస్తుశకం 1000 సంవత్సరముమొదలు 1300 సంవత్సర మధ్యకాలమునందు యూరప్ లో వైద్యవభివృద్ధి నొందెను. ఈవిద్య అబూబక్ కుమారుడు మొహంమద్ కుమారుడు జిరీయా రాజగార్లు బుగ్ దాద్ యందు విద్య అభ్యసించెను. అబ్దుల్ హన్ రుమారుడు తి బి అయవారు పిల్ దోనుల్ హాఫ్ మా అనుగ్రంథమును వ్రాసెను. రాజీ గారు వ్రాసినగ్రంథములు 100 కంటె విశేషముగా నున్నవి. గాని అందుకిబీర్ అనుగ్రంథము యిప్పటివరకు ప్రసిద్ధి నొందియున్నది. హ రూగ్ అను వైద్యుడు అందరికంటె ముందుగా స్పృటకమును కనిపెట్టె ను. రాజీగారు స్పృటకము పిస్పృటకమును విమర్శించెను. ముందు యూనానివైద్యము గూఢముగ నుండెను. దీనిని బుఖరాత్ గారు స్థాపిం చిరి. ఇది శవాకృతి గలిగి నిజీకవముగా నుండెను. జాలీనూస్ గారు పునర్జీవనము నొందించెను హకీం రాజీగారు దీనిని సమకూర్చెను. ఇది దుర్బలము నొందియుండెను షేకర్ యూస్ బలము కలిగించెను. మరి యు రాజీగారు వాత షేకల్ రయూస్ అబుఅలీ హుసేన్ అలీసినాకుమూ రుడు అను వీరు 1580 సం॥లో బుఖరాత్ అనుగ్రామములో జననమైరి. వీరు అనేకవైద్యగ్రంథములను రచించిరి. గాని అందు ఖాసూగ్ అను గ్రంథము ప్రసిద్ధమైనది. దీనితోసమానగ్రంథము షేరొకటిలేదు. ఇది ముందు రూం దేశమునందు 1593 సం॥రములో నవాబుబడి 1595 సం॥లో ల్యాటికాభాషలో తర్జుమా చేయబడినది తిరిగి ప్రాన్సు ఇంగ్లీషుభాష లలో తర్జుమా చేయబడినది.

క్రీస్తుశకం 1000 సంవత్సరమునందు క్రైస్తువు మోసియా అను గొప్పవైద్యవరుడుగలడు. ఇతను ఇథియల్ అద్వీయా అనుగ్రంథము

ను వ్రాసెను. ఇది మెటేరియామెటిక అనుపేరుతో కొన్ని వందల సంవత్సరముల వరకు ప్రసిద్ధి నొంది 1500 సం॥ మొదలు 1600 సంవత్సరముల వరకు 26 వర్షాయములు ముద్రింపబడెను. ఇందు ఫార్మన్ కోపియా ఖరాబాదికా లండన్ ప్రభుత్వమువారివలన పండితుల సహాయము చేత ముద్రింపబడెను. ఇది నిజములో ఈయన వ్రాసిన గ్రంథమే.

మరియు హన్ పానియా దేశమునందుగల మ సలమానులు భేష జవిద్య యందు ప్రవీణుల నొందిరి. ఇందు ఆఫ్ ఖాసింజ హెరా విజహె రావి అనువాడు హన్ పానియా దేశస్తుడు సగసాల ససూఫ్ అనుపేరు గల గ్రంథమును వ్రాసెను. ఈ గ్రంథము 1200 వందల సంవత్సరములో ల్యాటిన్ భాషలో రద్దమూ చేయబడినది. ఈ గ్రంథమునందు శస్త్రచికిత్స ముఖ్యముగా వ్రాయబడియున్నది. దీనిని జట్టి యూరోపు దేశస్తులు చాలా కాలము వరకు అభివృద్ధి కోరకు పాటుపడుచుండువారు.

యూరోపు దేశమునందు క్రీస్తు శకము 500 సం॥ మొదలు 1000 సం॥ వరకు వైద్యవిద్య ఆదేశమునందుండు పూజార్లుతప్ప యితరులకు తెలియదు. ఇట్టి అజ్ఞానాంధాకారముగా నుండునపుడు మునుందు యూరోపు దేశములో కూడా భూతవిద్య విశేషముగా పెంపొందినది. క్రీస్తు శకము 600 సంవత్సరములో బడకత్ అయియుయొక్క పూజార్లు వైద్య గ్రంథములను చూడ నవేక్షించి పారిఅధికారి శివరనువలన బుకరాల్ జాలీ నూన్ గార్లు వ్రాసిన గ్రంథములను చేరువ నారంభించిరి. మరియు మొట కసిన్యాన్ ఆచగ్రామమునందు అందరికి పై గొనుండువాడు వైద్య విద్య అభివృద్ధి కొండవలెనే ప్రయత్నము చేయ నారంభించెను. ఎందుకనగా శిల్లర్ న్యూ అనుకాలేజిలో సంబంధము కలిగి అనేక వందల సంవత్సరముల వరకు ప్రసిద్ధి గాంచెను. 900 సంవత్సరములో శిల్లర్ న్యూ కాలేజి యొక్క ప్రఖ్యాతి అనేక దేశములు వ్యాపించెను. 1800 సం॥లో మిక్కిలి వైద్యతపీతి కలిగి యుండెనుగాని అరేబియా దేశములో వైద్యవిద్య

మిక్కిలి ప్రకాశముగా నుండుటచే వారిపలన నష్టము ప్రాప్తించినది. 1817 సం॥లో యూరోపు దేశములో వైద్యవృద్ధివాతనము నమూప్తి నొందెను. అప్పట్లో చికిత్సలనిమిత్తము ప్రత్యేకముగా ఒకగ్రంథమున్న రోగనిధానము మూత్రపరీక్షగలగ్రంథముయొక్కటి ఇట్లు చెందుగ్రంథములు ల్యూటికాభావలో వ్రాయబడినవి. మఱియు క్రీస్తుశకము 1100 సం॥లో అరబ్బీభాషలోనుండిన అనేకగ్రంథములు ల్యూటికాభావలో తర్జుమా చేయబడెను. కాబట్టి అరబ్బీభాషలోనుండు యీ వైద్యగ్రంథములు యూరోపు దేశమునకు ప్రవేశించి అభివృద్ధిగొంది భేరిపల మ్రోగనారంభించెను. అయినను 1300 సంవత్సరాంతమునందు శిల్పన్యూకాలేజివిద్య నశించుకాలమునందు యూరోపుయొక్క ముఖ్యపట్టణములగు ఇటలీ పెరెస్ వాయినా మొదలగు ప్రాముఖ్యులందు వైద్యవిద్య అభివృద్ధి నొందించుటకు కళాశాలలు స్థాపించబడినవి. ఇబ్ నెర్రీసు ప్రభుత్వము అంతమైపిమ్మట వైద్యవిద్య ఇటలీ ప్రాశస్త్య కళాశాలలయందు మిక్కిలి అభివృద్ధి నొందెను. ఇట్టిస్థితియందు అనేకవైద్యగ్రంథములు తర్జుమా అయినవి ఆగ్రంథములు బుఖరాల్ జాలీనూస్ షేఖల్ రయ్యాన్ మొదలగువారు నిర్ణయించినవి. అప్పట్లో ఇంగ్లీషువైద్యులుకూడా అనేకగ్రంథములు వ్రాసిరి. ఈగ్రంథములు ప్రాసి ఇబ్రాని భాషలలో తర్జుమా చేయబడినవి. తిరిగి ఇటలీ ప్రాశస్త్యదేశములలో శస్త్రవిద్య విశేషముగా వృద్ధి నొందెను. క్రీస్తుశకము 1500 సంవత్సరములో యూనాని వైద్యముయొక్క అవేక్ష యూరోపు దేశస్థులకు అధికమై యూనానిభాషయందుండు బుఖరాల్ జాలీనూస్ గార్లవలన నిర్మించబడిన వైద్యగ్రంథములు కలూస్ దేశమునందు ల్యూటికాభావలో వివరితార్థములు చేయబడెను. దీనిపలన నిశ్చయపరచువారికి స్థిరత్వము కలుగ నారంభించినది. ఇట్టిస్థితియందు అన్యభాషయందుగల, అనూయభాషముచే నిజమును కనిపెట్టుటకు ప్రేరేపించబడిరి. ఇటుల కొద్దికొద్దిగా పొంది ప్రస్తుత స్థితివరకు ప్రవేశించినది.

జాలీనూస్ గారి గ్రంథములు చూచుటవలన గతించినకాలము

నందు మూలికలవలన కలుగు ప్రయోజనములు ముఖ్యముగా చెప్పబడి యున్నవి. వైద్యవిద్యవలన ఓషధుల రూపము లక్షణములు గుణములు లాభము గ్రహించుటకు కారణమైనది దీనిని బట్టి అమెరికాదేశస్తులు కూడ వైద్యవిద్య అభ్యసించిరి. మరియు, మూలికలు లోహాదులు మొదలగునవి చేయునట్టి విధానము ఇంగ్లీషురాష్ట్రములో ప్రవేశించెను కాబట్టి లోహాదులు కూర్చుటయందున్న ఔషధము చేయుటయందున్న గొప్పసామర్థ్యము కలుపిరి అభివృద్ధినిబట్టి ఔషధములు చేయుటలో శాస్త్రోక్తవిధులు ఏర్పడినవి. ఇందువిషయమై ఆశ్చర్యమొంద గలుగుటకు కారణము కలుగుచున్నది. మరియు, యూరోపు అమెరికా దేశస్తులు యావత్తువైద్యవిద్యను ఆశ్చర్యమొందునటుల అభివృద్ధి నొనర్చియున్నారు 1900 సంవత్సరములో వైద్యవిద్య పరిధిగా వృద్ధి నొందిందీరో వాయుటకు అనేక గ్రంథములు కాగలవు. మిడికెల్ ఆఫ్ హిస్టరీచదివినచు థారీఖుల్ అతిబాబ్ చదివినవారున్న ప్రతివత్సరము వృద్ధి నొందిన పుస్తకములు చూచువారున్న దీని అభివృద్ధి గురించి గ్రహించగలరు. విద్య ఒకరిసాముగాదు విద్య అభివృద్ధి అయినకొలది వృద్ధి నొందుటకు కారణమగును.

హిందుస్తానము (హిందుదేశము) లో కూడ అన్నివిద్యలతో నమానముగా వైద్యవిద్యకూడా వృద్ధి నొందుచు వచ్చెను గాని ఇచ్చటి ప్రజలయొక్క ఐశ్వర్యత అనురాగము సంగీభావము మొదలగునవి నాశన మొందుటవలన ఇచ్చటివారు కాలానుసారే నటించనికారణము వలన ప్రస్తుతము ఈవిద్య అభివృద్ధి నొందించుటకు ప్రభుత్వసహాయము

లేని కారణమువలన సశించుటకు కారణమైనది. కాలశ్యకుటిలాగతి అను
శ్రుతివాఖ్యమురీతిగా హిందూదేశము దరిద్రదశకులోనై అనుభవించు
వలసివచ్చినది.

ఇట్లు,

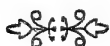
తారీఖుల్ అతిబాష్ప అను వైద్యచరిత్ర
యందు వ్రాయబడియున్నది.

గ్రంథకర్త:

వైద్యభూవణ;-హకీం డి. రహంతుల్లా బేగ్ సాహేబ్.

ప్రీతి క్.

అహో శయ్యలారా! మనహిందూజేశమునకు ప్రభుత్వమునాడు
 యూనానివైద్యము ఆరబ్బి దేశమునుండి వ్రేళించివది. ఈవిద్యలు అన్ని
 విద్యలతోపాటు వృద్ధిచెందుచునే వచ్చెను. మొహమ్మదీయులు ప్రభు
 త్వమున అప్పర్ ప్రభువు కాలములో అరబ్బిభాషయందుండు సీగ్రంధ
 ములు పార్సీ భాషలో తర్జుమాయైనవి. దర్మిలా వుర్దూభాషలో కొన్ని
 గ్రంథములు మాత్రము తర్జుమాయైనవి కాని ఆంధ్రభాషలోనికి
 మాచ్చుటకు హిందూసోదరులకు అరబ్బి, పార్సీ, ఉర్దూ భాషాజ్ఞానము
 లేకుండుటయు మహమ్మదీయుసోదరులకు ఆంధ్రభాషావ్రణత లేకపో
 వుటయు ఒకప్పుడు భాషాజ్ఞానమున్నచు వైద్యానుభవములేకుండుటయు
 ఒకప్పుడు కలిగియున్నను సాహసించకపోవుటయు మొదలగు కారణము
 లనుబట్టి యూనివర్స నుసంగప్పిననిప్పువలె నున్నది. కాన నాకుగల యల్ప
 జ్ఞానముతో ననేకగ్రంథములను సమకూర్చి పండితపాదులకు కూడ
 అర్థమగునటుల ఆంధ్రభాషలో గ్రామ్యములతో ఆంధ్రీకరించితిని.
 ఈగ్రంథము ఆయుర్వేదపద్ధతి ననుసరించి యూనానిమతానుసారముగా
 వ్రాయబడి యున్నది. ఈగ్రంథమునందు శరీరావయవములను వర్ణిం
 చుచు నాయాయంగములయందు జనించునట్టి రోగములను వాత, పిత్త,
 క్లేష్మ, రక్త, దోషాణుగుణ్యముగా వర్ణించుచు ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా
 వాటిలక్షణములు చికిత్సలు అనగా ప్రత్యేకవిధానము తదుపరి శస్త్ర
 కర్మ, విరోచనకర్మ, వస్త్రీకర్మ, వచనకర్మ, నశ్యకర్మ, ధూప, లేపన, పథ్య,
 స్నాన, ఔషధ అగ్నికర్మలవలన ఆయా రోగములు శాంతించు నుపాయ
 ములు, అవధ్యములు విపులముగా చెప్పియున్నవి. ఇందలి ఔషధములు
 మూలికాదులతో చూర్ణములు కావధములు, మాత్రలు, లేహ్యములు

అవలేహ్యములు, వర్షతులు, తైలములు మొదలగునవి స్వల్పముగా తయారుచేసికొను వస్తువులుగలవు. కాని రసవిష లోహాదులతో చేయు విధానముచూత్రము చెప్పబడి యుండలేదు.

మతియు ప్రత్యేకరోగములలో లక్షణములు నాడి, స్వర్ణ, రూపము, మూత్రము, దుగి మొదలగు చిహ్నములు వర్ణించి యున్నవి. ఈగ్రంథమునందు గలనిదానము శారీరము చికిత్సలు మరియు యితర గ్రంథమునందు చెప్పియుండలేదు. కాబట్టి యీగ్రంథము వైద్యులకే గాక వైద్యేతరులకుకూడ అత్యంతోపయుక్తముగా నుండును. ఈగ్రంథమునందు శస్త్రోర్థకూడా విపులముగా చెప్పబడియున్నది. పూర్వము ము హిందూదేశమున సరిపాలించిన బౌద్ధరాజుకాలములో శస్త్రవిద్య అంతరించెను. అప్పట్లో శరీరవిగ్మతలకు ఔషధములుదక్క శస్త్రాన్ని కర్మలు చేయుకూడదని ఆరాజుయొక్క మతము.

మొనాంమ్మదీయములుకాలములో ఇట్లు జరుగక యావత్తుకర్మలు జరుగుచునే తిరుండెను. అప్రభువులు ఇట్టిఅడ్డములు జరిగించుటకు నీ గ్రంథము నందు గల చికిత్సమార్గములబట్టి గ్రహించవచ్చును. ఈగ్రంథమునందు గలచికిత్సపద్ధతి ఎఱున్నదనిన శిరమొమొదలకొని పాదముల వరకు ప్రతిఅంగములను వర్ణించి ఆయంగములందు వాత, పిత్త, శ్లేష్మ, రక్త దోషములవలన జనించు వ్యాధులవిధానము చికిత్సలు చెప్పబడి యున్నవి.

అనగా దోషములనిరూపణ దోషములకు ప్రాణవాయువునకు గలభేదములు దోషములను స్వశ్చత నొందించుమార్గములు మొదలగు నవి మొదటి యధ్యాయమునందున్న, శిరస్సుయొక్క అకృతి శిరస్సంబంధముగువ్యాధులు, చికిత్సలు రెండవయధ్యాయమునందున్న, నేత్రనిరూపణ నేత్రవ్యాధులు చికిత్సలు మూడవయధ్యాయమునందున్న, కర్ణమునిరూపణ కర్ణవ్యాధులు చికిత్సలు నాలుగయధ్యాయమునం

దున్న, నానావివరము నానావ్యాధులు చికిత్సలు అనుదవ అధ్యాయమునందున్న, పెనవులు తగలుములు అందు జనించు రోగములు చికిత్సలు అరవయ్య యాయమునందున్న, ౬ వ రోగములు ముఖవర్ణములు చికిత్సలు ఏడవయ్య యాయమునందున్న, దంఢనిరూపణ దంఢరోగములు చికిత్సలు ఎనిమిదవయ్య యాయమునందున్న, కిరనిరూపణ కిరనిరోగములు చికిత్సలు తొమ్మిదవయ్య యాయమునందున్న, పుష్పవర్ణములనిరూపణము అందుజనించు వ్యాధులు చికిత్సలు పదియవయ్య యాయమునందున్న, ఇందు కానశ్వాసప్రస్థానము తయ మొదలుగునవి వర్ణింపబడును. షటియు హృదయము యొక్క నిరూపణ హృదయోరోగములు చికిత్సలు పదిరెండవయ్య యాయమునందున్న, ప్రకృతి రోగములు చికిత్సలు పదమూడవయ్య యాయమునందున్న, స్తనముల నిరూపణము స్తనములరోగములు చికిత్స పదునాలుగవయ్య యాయమునందున్న, వాయుబహి చిత్రపటములతో సిద్ధాంతపరచి యున్నాను.

ఆమాశయలక్షణములు అందు జనించు రోగములు చికిత్సలు 15 వ యధ్యాయమునందున్న, యశ్యత్ (లివర్) వర్ణము అందు జనించు రోగములు, పితృశయముయొక్క వర్ణము అందుగలుగు రోగములు చికిత్సలు 16 వ యధ్యాయమునందున్న స్తీహము (స్టీఫ్) నిరూపణ అందు జనించు రోగములు చికిత్సలు 17 వ అధ్యాయమునందున్న గర్భమునందుండు ఝిల్లియందు జనించు రోగ నిరూపణ చికిత్సలు 18 వ అధ్యాయమునందున్న ప్రేగులనిరూపణ ప్రేగులరోగములు చికిత్సలు 19 వ అధ్యాయమునందున్న, గుదరోగములు చికిత్సలు 20 వ అధ్యాయమునందున్న, మూత్రోపిండములు, (కిడ్నీస్) నిరూపణము అందు జనించు వ్యాధులు చికిత్సలు 21 వ అధ్యాయమునందున్న పురుషలక్షణములు పురుషసంబంధరోగములు చికిత్సలు 22 వ అధ్యాయమునందున్న ఆండ్రోశముల నిరూపణము అందుజనించు వ్యాధులు

చికిత్సలు 23 వ అధ్యాయమునందున్న ప్రీగర్భవిరూపణఅందుజనించు రోగములు చికిత్సలు 26 అధ్యాయమునందున్న వీపు, కాళ్ళు, చేతులు, మొదలగు అంగముల రోగములు (శల్యభంగరోగములు) 25 వ అధ్యాయమునందున్న జ్వరములలక్షణములు చికిత్సలు 25 వ అధ్యాయమునందున్న శోఫ (వాపు) రోగములు వ్రణములు చికిత్సలు 27 వ అధ్యాయమునందున్న కష్టరోగములు, గజ్జి, దురద, అంగములు కల్లిపోవుచ్యాధులు చికిత్సలు 28 వ అధ్యాయమునందున్న కేశరోగములు చికిత్సలు 29 వ అధ్యాయమునందున్న సఖరోగములు చికిత్సలు 30 వ అధ్యాయమునందున్న క్రిమిరోగములు (ప్రకీర్ణ) క్షేద (చెమట) రోగములు చికిత్సలు 31 అధ్యాయమునందున్న రోగనంధులు చికిత్సలు 32 వ అధ్యాయమునందున్న విషరోగలక్షణములు చికిత్సలు 33 వ అధ్యాయమునందున్న వాయుబడియున్నవి. ప్రతిఅధ్యాయములో ప్రత్యేకఅంగముల చిత్రికరములు ముద్రించియున్నవి.

ఈగ్రంథము మూడువాల్యములుగా విభజించి యున్నాను. మిగిలిన రెండువాల్యములు అచ్చులోనున్నవి. కొలఁది కాలములో అందగలవు. ఈగ్రంథమునందు పద్యములు శ్లోకములు లేవనిన్ని కర్త, కర్మ, క్రియలు, సరిగా లేవనిన్ని సంధులు, అల్లులు, అచ్చులు, సరిగా చేర్చలేదనే ఆక్షేపణలు, తరుచుగా యుండవచ్చును. కాబట్టి యీగ్రంథము యితరభాషనుండి ఆంధ్రీకరించుటవలన నేను అన్యమర్థముడ నగుట వలన అట్టిభాషములున్నను మన్నించి యిందుగల అంశములను తెలిసి కొనుచు నన్నానందింపజేయు గోరుచున్నాను.

ఇట్లు,

గ్రంథకర్త:

పైద్యభూషణ:-హక్కిం ది. రహంతుల్లాబేగ్ సాహేబు.

ఈ గ్రంథమునందు ఈ క్రింద వివరించిన ప్రాచీన యూనాని
వైద్యుల మతభేదములు యీ క్రింద వ్రాయబడిన ప్రాచీన
యూనాని గ్రంథములందుగల విషయములు
వ్రాయబడియున్నవి.

1 హక్కిం జాలీమాన్ గారు	20 హక్కిం కరేసిషేక్ గారు
2 హక్కిం తిబ్బీ గారు	21 హక్కిం సయరకండి గారు
3 హక్కిం శేక్ అలీ అబు నేవా గారు	22 హక్కిం ఇబ్ని తలవీన్ గారు
4 హక్కిం ఇమామెబుఖరాల్ గారు	గంధములు.
5 హక్కిం ధయూల్ యాన్ హఫీల్	1 ఖరాబాదీ నెఖాదరీ అను గ్రంథము
6 హక్కిం హుసేన్ బూలలి గారు	2 బిలాసతుత్తి జార్ "
7 హక్కిం ఇమామెరాజి గారు	3 రుల్ బుబాహర్ "
8 హక్కిం షరీఫుల్లా గారు	4 ఖరాబాదీ నేకబీర్ "
9 హక్కిం రాజి గారు	5 తమిల్ "
10 హక్కిం అమీర్ దౌలా తల్	6 సతదీ "
మిజ్ గారు	7 కోషా "
11 హక్కిం కిల్బీ గారు	8 శరాఫ్ అజ్ బాబ్ "
12 హక్కిం అబూ సాదఖ్ గారు	9 తశరీఫ్ కబీర్ "
13 హక్కిం అబ్దుల్ ఫరహా గారు	10 కామిలు సనాహా "
14 హక్కిం తబిఖ్ గారు	11 సఫాయి "
15 హక్కిం జహూజబీర్ వుంద	12 ఉసూరపుల్ ఇలాజ్ "
లూసీ గారు	13 యత్ సాల్ "
16 హక్కిం షికందర్ గారు	14 పాకర్ "
17 హక్కిం యూసన్ గారు	15 అజాయెబుల్ ఇంతిఖాబ్ "
18 హక్కిం షేకుల్ రయ్యాన్ గారు	16 యత్ శేర్ "
19 హక్కిం ప్రస్తాద్ మొహమ్మద్	18 ముత్తన్ వీలాత్ "
ఫరహా గారు	19 ఖరాబాదీ కావాయి "

* * ఈ గ్రంథమునందుగల మానవ మాణములు. * *

8 బియ్యపుగింజలు—1 రతి

1 గురివెండయెత్తు—1 సురభి.

8 రతులు— 1 మాషము.

మాషమునగా రు 0—1—4 యెత్తు.

8½ మాషములయెత్తు—1 దిరము.

మాషమునకు 12 గురివెండయెత్తు అని కొందరిమతము.

మరికొందరు 8 గురివెండయెత్తు 1 మాషమునుచున్నారు.

12 మాషములు 1 తులము.

5 తులములు 1 చటాకు.

40 తులములు 1 రతల్ (పౌను)

80 తులములు 1 శేరు.

40 శేరు 1 ముసుగు.

హా చ్చ రి క .

మావద్ద ఆయుర్వేద యూనానీ మూలికలు, ఆకులు, పువ్వులు, కిరాణీసామానులు, అప్రవధములు, శేవ్యాములు, చూర్ణములు, భిన్నములు, వృక్షతులు అరఖులు, కస్తూరి, గోరోడనం, జున్ను, కుంకుమపువ్వు, బంగారు వెండిరేకులు, మాచేకనిపెట్టబడిన పేటెంటుబొవధములు మొదలగునవి సరస్వతైనధరలకు దొరకును.

పలయువాడు యీక్రింది చిరునామాకు వ్రాయుడు:—

హబీబుల్ యూనానీ ఆయుర్వేద వైద్యశాల,

రాజమండ్రి.

ఈగ్రంథమునందుగల చిత్రపరములు రాజమండ్రి
వాస్తవ్యులు ఎంగ్లేషరు, మ॥ రా॥ శ్రీ
పెండ్వాల కామేశ్వర్రావు
పంతులుగారిచే చేయించబడినవి.

పుట.		పుట.
	వమనకల్పము	
వమనము చేయునస్తువులు. 24	ఇందుకు పత్తములు. 50	
పితృమును వమనముద్వారా వెడలించు	వైత్యదోషము వలన కలుగు శిరోరోగ	
జౌషధములు. 25	లక్షణములు. ,,	
కఫమును వమనముద్వారా వెడలించు	పితృజ శిరోరోగ చికిత్స ,,	
జౌషధములు. ,,	తరేడా (స్వేదకర్మ) విధానము. 51	
వాతమును వమనముద్వారా వెడలించు	సూచనీయము. 52	
జౌషధములు. 26	కఫజ శిరోరోగ లక్షణములు. ,,	
రెండవ అధ్యాయము.	కఫజ శిరోరోగ చికిత్స. 53	
శిరస్సుయొక్క లక్షణములు. 27	శిరోవిరోచనపటి. ,,	
మెదడుయొక్క ఆకారము. 28	సబ్రియాన్ మాతృలు చేయుకృమము. ,,	
శిరోరోగ భేదములు. ,,	వాతజ శిరోరోగ విధానము. 55	
తలనొప్పి వివరము. 33	వాతజ శిరోరోగ చికిత్స. ,,	
సాధారణ శిరోరోగ లక్షణములు. 35	వాతజ దోషపార పటి. 58	
సాధారణ శిరోరోగ చికిత్స. 36	వాతజ శిరోరోగ పత్తములు. 57	
శిరోవనీ చేయుకృమము. 37	5 వ. వాతజ తలనొప్పి లక్షణములు ,,	
గుల్మరోగ (గుళాబిపువ్వులనూనె)	5 వ. వాతజ తలనొప్పి చికిత్స. 58	
చేయు కృమము. 38	వాతజ శిరోరోగమునందు పత్తములు. ,,	
ఉక్తరోగ లక్షణములు. 39	అమాశయ సాధారణ దుష్ప్రవృత్తి పుత్త	
ఉక్తరోగ చికిత్స ,,	న్న శిరోరోగ లక్షణములు. 59	
వీరస్వాత్రల చేయువిధానము. 40	అమాశయమునందు పిత్తాదికృమము వలన	
ఉక్తరోగమునందు వర్జనీయ చికిత్స. ,,	కలుగు తలనొప్పి చికిత్స. 60	
ఖుర్రైజుంజరూప్ జౌషధవిధి. 41	రుబ్ చేయుకృమము. 61	
ఉక్తరోగమునందు పత్తములు. ,,	అమాశయమునందు కఫదోషమువలన కలు	
యనగంజి కాచువిధము 42	గు తలనొప్పి లక్షణములు. ,,	
సాధారణ శీతమువలన కలుగు తలనొప్పి	అమాశయమునందు వాతము చేరుటవలన	
లక్షణములు. ,,	కలుగు తలనొప్పి లక్షణములు. ,,	
శీతజ శిరోరోగ లక్షణములు. 43	అమాశయమునందు వాతము ఖనీభవించుట	
శీతజ శిరోరోగ చికిత్స. ,,	వలన కలుగు తలనొప్పి చికిత్స. 62	
తక్ మిద్ (కావడము) చేయుకృమము 44	వాతదోషమును వారించు జౌషధము. ,,	
శీతజ శిరోరోగ చికిత్స 45	సూచనీయము. ,,	
దోషయొక్క శిరోరోగ లక్షణములు. 46	సక్తానియా శుద్ధికృమము. 63	
దోషముల వివరము. 47	అమాశయమునందు మిక్కిలి వాతదోషము	
రుద్ధిర దోష శిరోరోగ లక్షణములు 48	చేరుటవలన కలుగు తలనొప్పి లక్షణములు.	
రుద్ధిరదోష శిరోరోగ చికిత్స		

పుట.	పుట.
ఆమాశయమునందు వివ శేషవాత తలనొప్పి.	పదిరెండవ తలనొప్పి వర్ణనము. ... 88
చికిత్స. 64	ఉక్త శిరోరోగ లక్షణములు. ... 85
ఆమాశయ వాతమును హరించుచికిత్స. 65	పదిరెండవ శిరోరోగ చికిత్స. . 86
రెండవవిధములగుతలనొప్పిలక్షణములు 66	పదమూడవ రోగసంధి (బహురాక్ష) తల
పిక్కిసంయోగదోషమువలన కలుగు తల	నొప్పి లక్షణములు .. 87
68	రోగసంధి (బహురాక్ష) శిరోరోగ
ఇస్సమఖిఖూన్ మాత్రాలు చేయుక్రమము.	చికిత్స. ,,
నూచనీయము ,,	గమనించగల హంశములు. ... 88
అంగముల స్వచ్ఛతవలము కలిగించు	శుష్కత్వము వలనకలుగు తలనొప్పి
లక్షణములు 69	లక్షణములు.... ... 89
నాలుగవ శిరోరోగలక్షణములు. ,,	శుష్కత్వము వలన కలుగు తలనొప్పి
నాలుగవ శిరోరోగ చికిత్స. ,,	చికిత్స 90
అయిదవ శిరోరోగ లక్షణములు. 70	విశేష దుష్టవ్య. ... 91
అయిదవ శిరోరోగ చికిత్స. 71	పదిహేనవ శిరోరోగము తిమ్మిరితో
ఫలూనియా క్రమము. ,,	కూడిన వ్యాధి లక్షణములు.
అయిదవశిరోరోగ లేకనడొపధములు.72	పదిహేనవ శిరోరోగము తిమ్మిరితో
ఆరవ శిరోరోగ లక్షణములు.	గూడిన వ్యాధి చికిత్స 92
ఆరవ శిరోరోగ చికిత్స. ... 74	పదియారవక్రమజ శిరోరోగలక్షణములు
ఏడవ అర్ధిఅను తలనొప్పి లక్షణములు. ,,	పదియారవక్రమజ శిరోరోగ చికిత్స. 93
ఏడవ తలనొప్పి చికిత్స.	పదియారవ శిరోరోగ లక్షణములు. ,,
ఎనిమిదవ శిరోరోగము అనగా వాపు	పదిఏడవ శిరోరోగ చికిత్స. . 94
సంబంధముగు తలనొప్పి లక్షణములు. 75	పదునెనిమిదవ తలనొప్పి లక్షణములు. 95
తొమ్మిదవ శిరోరోగ లక్షణములు. ,,	పదునెనిమిదవ తలనొప్పి చికిత్స. ,,
ఉక్త శిరోరోగ లక్షణములు. 76	19 వ. అర్ధతలనొప్పి లక్షణములు.
ఉక్త శిరోరోగ చికిత్స ,,	19. వ అర్ధతలనొప్పి చికిత్స. .. 96
విశేషసంభోగ శిరోరోగ లక్షణములు. ,,	మొదడునాపు
విశేషసంభోగ శిరోరోగచికిత్స. ,,	మొదడునాపు లక్షణములు.
విశేషసంభోగ (2) చికిత్స	మొదడునాపు మొదటి భేదలక్షణములు 101
మధ్యపాన పుత్సన్న శిరోరోగ ,,	రక్తజ మొదడునాపు లక్షణములు. ,,
లక్షణములు.... ... 78	రక్తజ మొదడునాపు చికిత్స. ... 102
మధ్యపాన ఉత్పన్న శిరోరోగచికిత్స 79	రక్తజ మొదడునాపు పత్యములు ... 103
నూచనీయము. 80	రెండవ ఖారిస్ కరానితూన్ లక్షణములు.
అభిఘాత శిరోరోగ లక్షణములు. 81	రెండవఖారిస్ కరానితూన్ చికిత్స. 104
అభిఘాత శిరోరోగ చికిత్స. ... 82	నూచనీయము 115

పుట

పుట.

ఫలములనుండి రసమదీయు విధానము	105	అమాశయఉష్ణ పితృదోష చికిత్స.	125
మూడవవాతజ మెదడువాపు లక్షణములు		కరక్కాయ కషాయ విధానము.	..
వాతజ మెదడువాపు చికిత్స ...	106	మాపుల్ జాబ్బు చేయకొనుము. ...	126
వాతజ దోషతర పటి.		2. పాలువిరిచినీర్పుచేయు కృమము.	..
రాజావర్తము శుద్ధిక్రమము. ...	107	4 వ అమాశయదోష లక్షణములు	127
వృద్ధులపై కృమము.		4 వ అమాశయదోషచికిత్స	..
నాలుగవ కఫజ మెదడువాపు		2 వ తలతిగిప్పు చికిత్స ...	128
లక్షణములు	108	తిల్లి (ప్లీవా) మునందుండు మలదోషము	
కఫజ మెదడువాపు చికిత్స.		వలన కలుగు తలతిగిప్పు	129
కఫహర గుళికలు.	109	జీవనరములు, నగములు గర్భాశయము,	
కఫము హరించువస్తి (ఎనిమా)	..	మూత్రాశయము, మూత్రపిండముల	
జంరాతను మెదడువాపులక్షణములు.	110	దోషములు. .	130
జంరాతను ఆపస్మార చికిత్స. ...	111		
సర్పాం విశేష దుష్టవ్యాధి.		దీర్ఘనిద్ర (సువాత్) లక్షణములు.	135
సర్పాం విశేషదుష్ట చికిత్స		(1) శీత దుష్టపక్వృతి సామాన్యత వలన	
సమరా (పిత్తరుధిరము వలనకలుగు వాపు)		కలుగు క్షూరనిదువ చికిత్స.	..
లక్షణములు.	112	జీవనరములు, నరములు, గర్భాశయము	
సమరా (పిత్తరుధిరవాపు) చికిత్స	113	మూత్రాశయము, మెదలగు దోషచిక్కిత	
నేత్రములు చీకట్లు కృమ్ముట, పొగ		దెబ్బతగులుట (అభిఘాతము) వలన గలుగు	
గృమ్ముట		తలతిగిప్పు లక్షణములు.	131
		దెబ్బతగలుట (అభిఘాతము) వలన కలుగు	
తలతిగిప్పు రోగములు.		తలతిగిప్పు చికిత్స	132
ఒకటవసద్రో అను రోగ లక్షణములు.	114	పృకాశ వస్తుదృష్టి తలతిగిప్పు	
ఒకటవసద్రో అను రోగ చికిత్స. .	115	లక్షణములు	..
రెండవ తలతిగిప్పు (సద్రో) అనువ్యాధి		పృకాశ వస్తుదృష్టి తలతిగిప్పు చికిత్స	..
లక్షణములు.	116	చూడయ దుగ్ధుల తలతిగిప్పు లక్షణములు.	
రెండవ సద్రో వ్యాధిచికిత్స	..	2 వ కారణము.	136
(2) తల తిరుగు వ్యాధి: లక్షణములు.	117	2 వ కారణము చికిత్స.
తలతిగిప్పు రోగ చికిత్స	122	3 వ. కారణము	...
(1) అమాశయమునందుగల దోషముల		3 వ కారణము చికిత్స.
లక్షణములు.	124	అభిఘాత క్షూరనిద్రో లక్షణములు.	137
అమాశయ దోషహర చికిత్స.		అభిఘాత క్షూరనిదుర చికిత్స	..
అమాశయ శీతవాత లక్షణములు.		అంగమునుండి పరమాణువులు మెదడు	
అమాశయ శీతవాత చికిత్స. ..	125	నందుపర్యవేళించి నిద్రకళిగించు	
అమాశయమునందు ఉష్ణరక్త దోష		లక్షణములు.	..
లక్షణములు.			

పుట.	పుట.
దుఃఖవిచారా దిక్పారనిద్రా చికిత్స. 140	జముద్ (శీతజనర్ సాం) మెదడువాపు
సన్యాసము కృరనిదుర. "	భేదములు. 151
అతిజాగరణము.	జముద్ వ్యాధి చికిత్స.
అతిజాగరణ లక్షణములు. ... 141	9 వ. నసియాన్ (మరుపును పుట్టిం
1. అతిజాగరణచికిత్స. ... 142	చుట) కారణములు. ... 153
2. సాధారణపుష్ట శీతదుష్ట పృకృతి. "	నసియాన్ (1) వ. భేదము జిక్
2. నిద్రానాశన చికిత్స. ... 143	చికిత్స. "
3. వాతకుష్ట దుష్ట ప్రకృతి లక్షణ	ఉష్ణమాజాన్ చేయు విధానము. 154
ములు	ఉక్తరోగ లక్షణములు. ... 155
పిత్తజ, ఉష్ణ, శీతదుష్ట పృకృతి	ఉక్తరోగ చికిత్స "
లక్షణములు. "	చింతి వలన కలుగు వ్యాధులు.
వ 4 వ. కఫ, పిత్త, వాత,	చింతవలన కలుగు వ్యాధి
దుష్ట పృకృతి అనిద్రాచికిత్స. "	లక్షణములు. 156
5. వ. ఊరమల దుష్ట పృకృతి నిద్ర. "	3 వ. చెడు విచారముల
5. వ ఊరమల దుష్ట ప్రకృతి	లక్షణములు. 159
చికిత్స. 144	3. వ. చెడు విచారముల చికిత్స. 180
5. వ. ఊరమల దుష్ట పృకృతి	అను సంధానశక్తి లక్షణములు. ... 161
పథ్యములు. "	3 ఖువ్రతెముత్ కయ్యూల్. ,
6. వ. భేదము నిద్రానాశన	4 అనుమానశక్తి. 162
లక్షణములు. "	మహారీకా లక్షణములు. ... 163
6. వ భేదము. నిద్రానాశన చికిత్స. ,	మాలీఖోలియా.
7. వ కారణము తిరిదోషజనిత	మాలీఖోలియా లక్షణములు. ... 163
నిద్రానాశన లక్షణములు. ... 145	దోషములు దగ్గ మొందుటకు
సుబాత్, సహరి మరియు సహరేసుబాతి	కారణములు. 168
యొక్క లక్షణములు. ... 146	మాలీఖోలియా చికిత్స. ,
చెడు లక్షణములు 147	మాలీఖోలియా పథ్యములు. ... 167
ఇబ్తి నామరీహాన్. 148	పాచితీగె క సాయము చేయు విధానము. 168
ఇబ్తి నామరీహాన్ చికిత్స. ...	పిత్తజ మాలిఖ లయా చికిత్స .. "
జముద్ అను వ్యాధి లక్షణములు. 149	ఉక్త క్యాదవిధి. 169
సక్తా (సన్యాసము) అను వ్యాధి	మసాంబరము శుద్ధిగమము.
లక్షణములు. 151	వాతజ మాలీఖోలియా చికిత్స. ... 170
	మాపుత్ ఉన్ చేయు విధానము. 171

పుట.	పుట.
హాకిం రాజగారు చెప్పిన ముఖర్గి	రక్షణ కాబూస్ చికిత్స. .. 194
అను నాపదారు. ... 172	కాబూస్ 2. వ. భేద చికిత్స.
ఉష్ణ దివాల మున్ క్ చేయు విధము. 173	కాబూస్ రెండవ భేదము . 195
మాపుల్ జుబ్బు చేయు క్రిమము.	2. వ కాబూస్ వ్యాధి చికిత్స.
కఫజ మాల్ ఖోలియా చికిత్స.	అపస్మా రిము.
కఫజ రోగ హర మాజూక్ వివరము. 174	అపస్మార రోగ లక్షణములు. ... 136
2 మాల్ ఖోలియా చేదములు. ..	1. వ భేదము అపస్మార లక్షణములు. ..
2. వ. మాల్ ఖోలియా చికిత్స ... 175	1. వ. భేదము అపస్మార చికిత్స. 199
3. వ. మాల్ ఖోలియా లక్షణములు. 177	కఫజ అపస్మార హరగుళికలు.
ఉక్త రోగ లక్షణములు. ... 179	అపస్మార రోగ పద్ధతులు
ఉక్త రోగ చికిత్స. 180	మాజూక్ శశిల్యాస్
మాల్ ఖోలియా పద్ధతులు.	చేయు క్రిమము. . . . 200
విశేష దుష్టవ్యతి 182	2 వ. వాత కారణము నలవ గలుగు
ఉన్మాద రోగములు	అపస్మార లక్షణములు.
ఉన్మాద రోగ లక్షణములు. ... 183	2. వ. వాతజ అపస్మార చికిత్స. ... 201
కుతుబ్ అను ఉన్మాద చికిత్స .. 184	3 వ. గుధిరదోష అపస్మార
2. మానియా లక్షణములు. .. 185	లక్షణములు.
దాఫుల్ కల్వ లక్షణములు.	3. వ గుధిరదోష అపస్మార చికిత్స 2 2
దాఫుల్ కల్వ అను ఉన్మాద చికిత్స. 186	4 పితృజ అపస్మార లక్షణములు 203
4. సురా రా అను ఉన్మాద	4. పితృజ అపస్మార చికిత్స . ..
లక్షణములు.	2. వ. భేదము శరీరమునందు పుత్తన్న
జనూక్ వ్యాధి చికిత్స ... 187	మగు అపస్మార లక్షణములు 204
పరుగెత్తుట వ్యర్థ పలాపనలక్షణములు. ..	అపస్మార సామాన్య లక్షణములు. .. 205
అహంకార మూర్ఖత్వ	అపస్మార సామాన్య చికిత్స .. 207
అహంకార మూర్ఖత్వ లక్షణములు. ... 189	రెండవ బేద అపస్మార లక్షణములు. .. 209
మూర్ఖత్వ చికిత్స.	మూడవ బేద అపస్మార లక్షణములు. ..
మదపిచ్చ లక్షణములు. . . . 190	నాలుగవ భేద అపస్మార లక్షణములు. ..
కామము యొక్క లక్షణములు. ... 191	నాలుగవ భేద అపస్మార చికిత్స. .. 210
కామము యొక్క చికిత్స.	అయిదవ భేద అపస్మార లక్షణములు ..
భయంకర స్వప్నములు	ఆరవ భేదము ప్రేగుల దోషజనిత అప
రుధిర కాబూస్ లక్షణములు. ... 193	స్మార లక్షణములు
	ఏడవ భేద అపస్మార లక్షణములు. 211

పుట.	పుట.
ఏడవ భేద ఆపస్మార చికిత్స. ... 212	జ్వరనాశక అర్ధాంగమునందు ఉత్తమ
హాకిం జాలీనూస్ గారి వాచా. ... 214	రసము. ... 244
హాకిం రూపన్ గారి వాచా. ... ,	జీవనర నిర్మలకారక అద్వితీయ
మాడవ విషసంబంధ మగు డప	మాత్రాలు. ... 243
స్మార లక్షణములు. ,	మొహమ్మద్ జికిరియాగారు కనిపెట్టిన
మాడవ విషసంబంధ అపస్మార	మాత్రాలు. ...
చికిత్స ,	అది అంతములయందు చేయువనీ
తిరియాకు అరబావిధి. ... 215	లక్షణములు ... ,
రెండవ తరగతి అపస్మార లక్షణములు ,	దుర్వాసనగల మాత్రలు చేయుక్రమము. 249
రెండవ తరగతి అపస్మార చికిత్స. ,	కౌతరజ్ మాత్రలు చేయుక్రమము. "
మరియొక విధమగు అపస్మార	తనన్నజ్ (అవయవములు
లక్షణములు . . . ,	బిగించు రోగము)
మరియొక విధమగు అపస్మార చికిత్స. 216	అవయవములు బిగించు రోగ
నరియొక జాతి అపస్మారము ... ,	లక్షణములు. . . 250
అపస్మార రోగమునందు	అవయవములు బిగబట్టు వ్యాధిచికిత్స. 251
హానికరములు. . . 220	రెండవ అంగము బిగబట్టు రోగవిధానము. ,
సన్యాసము.	(తనన్నజ్) బిగించునట్టిరోగ
సన్యాసము అనురోగ లక్షణములు 222	లక్షణములు. ... 252
1 వ. భేదము సన్యాసముయొక్క	(తనన్నజ్) అంగము బిగబట్టు రోగ
భేదములు. ... 224	చికిత్స ... 253
సన్యాస వ్యాధి చికిత్స. ... 225	2 వ. శుష్క దోషమువలన కలుగు
మెదడునకు ఉష్ణముకలిగించు విధానము ,	బిగింపు రోగ లక్షణములు. . . 255
వస్తి (ఎనిమా) చేయు క్రిమము. 226	శుష్కత సన్నజ్ అనగా బిగించు
సన్యాసము (సక్త) వ్యాధి చికిత్స 228	వ్యాధిచికిత్స. "
రెండవ సన్యాస రోగలక్షణములు. 229	మైనపు అరఖుచేయు క్రిమము. . 256
విశేషదుష్టవృత్తి. ... ,	4. వ. తనన్నజ్ అనగా బిగించు
సర్వాంగసన్న, పక్షపూతము.	రోగ లక్షణములు. . . 257
పక్షవాత లక్షణములు. ... 231	1. వ. (తనన్నజ్) బిగించునట్టి వ్యాధి
అభిఘాత అంగవైకల్య లక్షణములు 236	లక్షణములు. ... 258
కఫజ అర్ధాంగ చికిత్స. ... 240	విషపరియోగము వలన కలుగు బిగింపు
పక్షవాతమునందు గమనించ వలసిన	నకు చికిత్స 261
విషయములు. ... 243	మెడయందుకలుగు తనన్నజ్. ... 263

పుట.

పుట.

పలుకు రోగములు.

అంగములు అదురు వ్యాధి.

కఠిరకంఠరము (పలుకు)లక్షణములు. 270

కంఠరము అనగా పలుకు వ్యాధి
చికిత్స. ... 2722. వ, కంఠరము అనగా పలుకురోగ
లక్షణములు. 273

దోషయుక్త కంఠర చికిత్స. ... 275

కుష్మదోష కంఠర చికిత్స. .. 277

సంయోగ అంగములకంఠరము

యొక్క చికిత్స. .. .

శిరఃకంఠము అనగా పలుకువ్యాధి
చికిత్స. ... 278

రి రోగములు.

తిమ్మిరిరోగ లక్షణములు. . 279

తిమ్మిరిరోగ చికిత్స. . 281

రక్తజ తిమ్మిరి వ్యాధి చికిత్స. ... 282

శీతజ తిమ్మిరి రోగ చికిత్స. .. 283

తిమ్మిరిరోగ చికిత్స. ... 284

అర్ధాంగ వాతములు.

అర్ధాంగ వాత లక్షణములు. ... 286

1వ, అర్ధతము అనగా అర్ధాంగము
తనన్నజ్జీ అనగా బిగించుట 287అర్ధాంగమునందు బిగించు వ్యాధి
చికిత్స. ... 289

2. ఇంద్రభూత అర్ధాంగ వివరము 290

నయ్య, బిగింపుగల అర్ధాంగ చికిత్స 292

గండూషము అనగా పుక్కిలింత

క్రమమునశ్యక్తియు. ... 293

కావడముల విధానము. ... 294

అర్ధాంగ వాతముయొక్క పూర్వ

రూపము. ... 295

అంగములు అదురునట్టి వ్యాధి. 289

అదురు వ్యాధి చికిత్స, ... 301

ఫిహరజ్ అనగా చక్కమువలె త్రిప్ప

రోగ లక్షణములు. . . 302

ఫిహరజ్ అనవ్యాధి చికిత్స. . 303

జాకాము నజాలా వ్యాధులు.

1 జాకాము అనగా జలుబు నజాలా

వ్యాధుల వివరము. ... 304

పుష్టమువలన కలిగిన నజాలా జలుబు

చికిత్స. ... 305

కర్పూరధూపముచేయువిధి . 306

గనగపాలపత్తకు చేయుక్రమము 309

2. వ, భేదము జాకాము అనగా

జలుబు లక్షణములు.

2. వ, భేదము జాకాము అనగా

జలుబు చికిత్స. . . 310

3 వ భేదము జాకాము చికిత్స ... 311

4. వ భేదము జాకామువ్యాధి చికిత్స 312

5. వ భేదము జాకాము వ్యాధి

లక్షణములు. ... "

5 వ, భేదము జాకాము వ్యాధి

చికిత్స. . 313

2. వ, భేదము రక్తజ జాకాము

అనగా జలుబు లక్షణములు .. 314

రక్తజ జాకాము చికిత్స ... "

3 వ, భేదము కఫజ జాకాము

అనగాజలుబు లక్షణములు. 315

కఫజ జాకాము చికిత్స .. "

4. వ భేదము వాతజ జాకాము

అనగాజలుబు లక్షణములు. ... 316

	పుట.		పుట.
వాతజ జకాము చికిత్స.	319	3. వ. దుధిరజ కమల వాత చికిత్స.	348
అసాబా అనగా కనుబొమల చికిత్స.	319	జరూరె మలకాయ చేయు కము.	347
సాధారణ దుష్టప్రకృతి హల		శియాఫె అహారల్యాక్ చేయు	
చికిత్స	320	కగ్రిము.	348
నఖ్సిరోగ లక్షణములు	321	జరూరె ఆజవర్ కబీర్ చేయు	
నఖ్సిరోగ చికిత్స.	321	కగ్రిము.	348
మూడవ అధ్యాయము		మరియొక వర్షిజ్ అనువ్యాధి	
నేత్రోగములు.		లక్షణములు.	
నేత్రోగోగ లక్షణములు.	327	వర్షిజ్ వ్యాధి చికిత్స.	
నేత్రోగోగ చికిత్స.	330	1. వ. కన్నుపోటు చికిత్స	349
తబ్ కెసేబియా రోగవర్ణనము.	332	2. వ. కన్నుపోటు లక్షణములు.	
1. పొరలయందు వాపుకలుగు విషముమై		2 వ కన్నుపోటు చికిత్స.	
సల్ బి మాగోగచికిత్స	333	3. వ. కన్నుపోటు చికిత్స.	350
శియాఫె అబియజ్ చేయుక్రమము.	334	నేత్రములయందు వేయునట్టి	
2. వ భేదము శుష్కత్వ సబియా లక్ష		ఔషధములు.	351
ణములు	336	నేత్రసంబంధమగునీరు రోగములు	
శుష్కసలబియా చికిత్స.	337	రతూబత్ జాబియా అనగా కండ్ల	
3. వ. తబకె సలబియా వర్ణనము.	337	సంబంధమగునీరు యందుకలుగు	
తబకె సలబియా చికిత్స.	337	రోగములు.	352
నేత్రోపారలు సద్దుప్రదునట్టి వ్యాధి		నేత్రసంబంధమగు నీరు చికిత్స	353
చికిత్స.	338	నేత్రముపైకి వచ్చునట్టివ్యాధిచికిత్స	355
నేత్రములయొక్క ముసీమయా అనుపార		రతూబతె జాలెదియా అనగా నేత్రసం	
యందు కలుగు రోగలక్షణములు	339	బంధమగు నీరు లక్షణములు.	356
ముసీమయాపార రోగచికిత్స.	340	సంయోగమువలన ఉత్పన్నమగు రోగ	
సబియాసావయందుకలుగు రోగ		భేదములు.	
లక్షణములు.	341	సంయోగమువలన కలుగుకంటినిరు వ్యాధి	
యరకా అనగా కమలవాత		చికిత్స.	357
లక్షణములు.	342	సంయోగమువలన వుత్పన్నమగు రెండవ	
యరకా అనగా కమలవాత చికిత్స.	343	భేదము.	358
2. వ కమలవాత చికిత్స.	344	3 వ. భేదము జాలెదియాఅను కంటినిరు	
3. వ. దుధిరజ కమల వాత లక్షణములు.	345	నందు కలుగురోగములు	360
		4. జాలెదియాఅనుకంటినిరురోగములు	361

	పుట.		పుట.
రోగములు.	361	టకు లక్షణములు.	373
4. జులైదియా అను కంటిసీరు రోగ చికిత్స.	362	2. వ. భేదము అన్ వియాఅనుపార నిండు టకు కారణములు.	374
5. జులైదియా నీరురోగలక్షణములు.	362	3. వ. భేదము అన్ వియాపార తనస్థల మునుండి తప్పిపోవు లక్షణములు.	375
5. రతూబతె జులైదియా చికిత్స.	363	3. వ. భేదము అన్ వియాపార చికిత్స.	376
5. రతూబతె జులైదియా 2 వ. చికిత్స.	363	కరనియాఅను కంటిపార	
అక్షకబూతియా అను పార		కరనియాఅను కంటిపార లక్షణములు	378
రోగములు.		ఖశూనక్ అను వ్యాధిలక్షణములు	379
అక్షకబూతియా అను శీత్రసంబంధమగు పారయందు కలుగు రోగములు.	383	ఖశూనక్ అను వ్యాధిచికిత్స	380
2. వ. ఇక్షకబూతియా అను పారయందు కలుగు రోగములు.	384	సిసపుమలినము తీయుక్రమము.	381
2 వ భేదము ఇక్షకబూతియా అనుపార చికిత్స.	384	పాపురపుష్పిల రక్తముతీయు విధానము	382
బై జియాఅను శీత్రనీరురోగములు.		కర్నియాపార యెత్త గుటకు చికిత్స	382
రతూబతె బైజియాఅను శీత్రసంబంధ మగు నీరురోగ లక్షణములు	385	3. వ భేదము శకాకు (చినిగిపోవుట) లక్షణములు.	383
రతూబతె బైజియా అను నీరువ్యాధి లక్షణములు.	386	నాలుగవ భేదము.	384
1. బైజియాఅను రతూబత్ చికిత్స	387	అయిదవ ఆరవ భేదములు	385
2 వ. భేదము రతూబ బైజియా తగ్గు టకు కారణములు	388	ఏడవ భేదము	386
రతూబతె జులైదియా తగ్గుటకు చికిత్స లక్షణములు	389	8 వ. భేదము కర్నియాపార గుల్లల చికిత్స.	387
4 వ భేదము రతూబతె బైజియా చికిత్స	371	తొమ్మిదవ భేదము	388
అక్షబియాఅను కంటిపార విషయమై		కర్నియాపారయందు చీము చేరుటకు స్థి	389
అక్షబియాఅను కంటిపారయొక్క రోగలక్షణములు	372	ముల్ తహిమాపార విషయమై ముల్ తహిమా పారయొక్క రోగ వర్ణనము.	387
అన్ వియా పారయందు కురుపులు కలుగు		1. వ. భేదము రమద్ (శీత్రములునొప్పి) వర్ణనము.	388
		రక్త జరమద్ (కండ్లనొప్పి) లక్షణములు.	389
		రక్త జరమద్ (కండ్లనొప్పి) చికిత్స.	390

పుట.	పుట.
శియాఢె అభియజ్ చేయు విధానము 39)	లక్షణములు ... 405
పితృజరమద్ (నేత్రములనొప్పి)	మాడవప్రకరణము చెన్నుగలసబల్ వ్యాధి
లక్షణములు. ... 391	వర్ణనము ... 406
పితృజరమద్ (నేత్రములనొప్పి) చికిత్స	సబల్ రోగ చికిత్స. 407
3. వ భేదము కఫజరమద్	మాడవవిధముగు సబల్ అనగా నేత్రపట
లక్షణములు. ... 392	ల లక్షణములు 409
కఫజరమద్ చికిత్స. . . 393	సబల్ అనగా నేత్రపటలము
మెంతులు శుద్ధిచేయు క్రిమము ... "	బాసలీఖూనా సురుమా యుక్రమము. "
జరూరె అనియజ్ చేయుక్రిమము. "	శియాఢె దీనాగంగు చేయుక్రమము 410
4. వ. భేదము వాతజరమద్	శియాఢె సమాద్ చేయు క్రిమము. "
లక్షణములు ... 394	సబల్ నేత్ర పటమున తీయు క్రిమము. ,
వాతజరమద్ చికిత్స. ,	రెండవ విధముగు చికిత్స. . 412
శియాఢె దీనాగంగు చేయుక్రిమము 395	జరూరె అనగా మా చేయు క్రిమము ,
5 వ. భేదము త్రిదోష రమద్	సబల్ వ్యాధియందు లాభదాయక శియా
లక్షణములు. ... "	ఢె అజవద్. ... 413
త్రిదోషరమద్ (నేత్రములనొప్పి)	ముల్తహీమా అను పొర ఉబ్బటకున్న
చికిత్స	పైకుబుకుటకున్న లక్షణములు ... ,
ఉష్ణమువలన కలుగు రమద్ చికిత్స	ముల్తహీమా పొరఉబ్బచికిత్స . 414
2. వ భేదము శిరఃఫా అనగా పటలము	రెండవభేదము కఫజ చికిత్స ... 415
అనువ్యాధి లక్షణములు. 397	శియాఢె అనామరెహద్ చేయుక్రమము.
తురపాఅనగా నేత్రపటలముయొక్క	మాడవ భేది చికిత్స
చికిత్స . 398	నాలుగవ భేదము వాతజవ్యాధి చికిత్స 416
3 వ. భేదము జుఘం అనగా నేత్రపట	సరతాకా వ్యాధి వివరము. ... 417
లవ్యాధి లక్షణములు. .. 399	అరవ భేదము ముల్తహీమా పొరయందు
జుపరా అనగా నేత్రపటలముల	కలుగు రోగలక్షణములు.
చికిత్స .. 400	అరవ భేదము ముల్తహీమా పొరచికిత్స "
శియాఢె అభియజ్ చేయుక్రమము 401	ముల్తహీమా పొరయందు దురదలక్ష
శియాఢె దీనాగంగు చేయుక్రిమము "	ణములు 418
3. వ. నాఖూనా అనగా గోరుపంటి	ముల్తహీమా పొరయందు గలుగు దురద
పటల లక్షణములు. . 402	చికిత్స ... "
4. వ. భేదము సబల్ అనగా కంటినర	ఎనిమిదవ భేదము బతకా లక్షణములు. "
ములు ఎర్రబడువ్యాధి	

పుట

పుట

ఏనిమిదవ భేదము బతకా వ్యాధి

కంటిలో జంతుపులు పడు

చికిత్స. 419

లక్షణములు. 430

శియాఫే ఆహమర్ చేయుకొనుము. 420

కంటికినెబ్బ తగులుటకు లక్షణములు. 431

శియాఫే కుడుర్ చేయుకొనుము. . "

నేత్రములయందు కలుగు వణ

9. 5. భేదము తుసా ఆనువ్యాధి

లక్షణములు. 432

లక్షణములు. .. "

ముల హిమా పార వణములు. .. 433

9. 6. భేదము తుసా ఆనువ్యాధి చికిత్స

ఇనిబియా పార వణములు.

దమాఆను నేత్రలోగ లక్షణము . 421

కర్నియాపార వణములు

దమావ్యాధి మొడిటి భేదము .. 422

ఒకటవ భేదము కర్నియా వణము

దమాచికిత్స.

యొక్క వివరము . .. 434

శియాఫే జాఫరాక్ చేయుకొనుము 423

రెండవ భేదము కర్నియా వణ భేదము 435

దమారెండవ భేదము .. . "

కర్నియా పార వణచికిత్స 437

దమారెండవ భేద చికిత్స . "

జరూరె అంజూమ్ చేయుకొనుము 438

చెమ్మవలన కలిగిన దమావ్యాధియందు

కటిన్లగుగొడ్డుపై తెలుపు పటల

లాభదాయ మగు నురుమాలు.

లక్షణములు. 439

దమా మూడవ భేదము.

" ప్యాజ్ అనగా నల్లగుగొడ్డుపై తెలుపు

దమావ్యాధి నాలుగవ భేదము. .. 424

చికిత్స . 440

దమావ్యాధి నాలుగవ భేదచికిత్స. . 425

జరూరె ముస్క చేయు కొనుము . 441

ఉష్ణప్రకృతి దమావ్యాధి నురుమా "

హజమెనగీర్ చేయుకొనుము. .. 442

శీతప్రకృతి దమావ్యాధి నురుమా "

హజమెనగీర్ చేయుకొనుము 443

నేత్ర దుగ్భమునకు ఉపయోగించు

హజబే ఆసబల్ అను ఔషధ కృమము "

ఔషధము. "

మోస్ సగ్ - స్నగ్ లక్షణములు 444

బవ్వాలతీక్ అను వ్యాధి లక్షణములు 426

మోస్ సగ్ అనువ్యాధి చికిత్స. .. 446

బవ్వాలతీక్ చికిత్స. . 427

కొసారె ఆల్ సిగ్ చేయుకొనుము "

కుమునా ఆనురోగ లక్షణములు

హలీల్ అనగా వంకరచూపు లక్షణ

కుమునావ్యాధి చికిత్స 428

ములు .. 447

జరూరె కుమునా చేయుకొనుము. "

హలీల్ అనగా వంకర చూపుచికిత్స 451

కజావ్యాధి వర్ణనము.

రెండవవిధమున వంకరచూపు

నేత్రములలో వీలైన పడినవిడల కలుగు

లక్షణములు. .. 452

లక్షణములు. . .. 429

రెండవ వంకరచూపు చికిత్స. ... 453

నేత్రమునందు పడిన నలుసు మొదలగు

మూడవ వంకరచూపు చికిత్స. ... "

నిచికిత్స

రేచీకటి లక్షణములు .. 454

	పుట	పుట.
రేచీకటి చికిత్స 455	మూడవ భేదము కథజ తక్యుల్లాత్	474
జహారు అనగా పగలు చీకటి	చికిత్స. ...	"
లక్షణములు. 457	నాలుగవ భేదము తక్యుల్లాత్	
పగలు చీకటి వ్యాధి చికిత్స. .. 458	లక్షణములు. ..	475
ఇన్ని సా ఇన్తకారయొక్క లక్షణములు."	నాలుగవ తక్యుల్లాత్ చికిత్స. .	
అసభము జ్యోషా అనగా పృకాశ	అయిదవ భేద లక్షణములు. .	476
వాహిని విశాలమగుటకు	అయిదవ భేద చికిత్స. . .	477
లక్షణములు. 460	ఇందుకు చికిత్స. 477	
నుకబె ఇనిబియా విశాలమగుటకు	నజాలావ్యాధి లక్షణములు. "	
లక్షణములు. 461	నజాలావ్యాధి చికిత్స. 483	
నుకబె ఇనిబియా విశాలమగుటకు	హబ్బజకారా అనగా రాత్రి గురు	
చికిత్స	యోగించు మాతలు. .	485
నుకబె ఇనిబియా విశాలమొందుటకు	కంతరియూస్ కమాయబిది. ...	486
చికిత్స 462	నజాలా వ్యాధియందు యుపయోక్త మగు	
శియా ఫె మరారాత్ చేయు	మాజూక్. "	
కగ్గిముము. 463	పృకాశ వాహిని నాశమనందు బంద	
జైక్ అనగా నబకె ఇనిబియాకుష్కింకు	నము కలుగు లక్షణములు. .	487
	పృకాశ వాహిని పిటికయొక్క	
	చికిత్స. 500	
శియా ఫె జాఫరాక్ చేయుకగ్గిముము. "	జాలక్ అనగా శిల్లికండ్లు కలుగు	
అఖలతి జాఫరాక్ విధానము. .. "	టకు లక్షణములు	
రెండవ భేదము అనగా ఇనిబియాపార	రెండవ భేదము శిల్లికన్ను కలుగుటకు	
ముడువబడుటకు చికిత్స. .. 468	లక్షణములు. 501	
మూడవ భేదము జైకా లక్షణములు.	పిల్లికన్ను కలుగుటకు చికిత్స. .. 502	
తఖయ్యుల్లాత్ అనగా రంగులు రంగులుగా	మూడవ పిల్లికన్ను లక్షణములు. ... 503	
కనిపించుట 469	దృష్టి దుర్బలము నొందునట్టి	
తఖయ్యుల్లాత్ చికిత్స 472	లక్షణములు. 504	
రెండవ భేదము తఖయ్యుల్లాత్	మొదటి కారణము. "	
లక్షణములు. 473	నేత్రదృష్టి దుర్బల చికిత్స. ... 505	
రెండవ భేదము తఖయ్యుల్లాత్ చికిత్స.	రెండవ దృష్టిభంగ లక్షణములు. . "	
మూడవ భేదము కథజ తఖయ్యుల్లాత్	రెండవ దృష్టిభంగ చికిత్స "	
లక్షణములు. 474	శియా ఫె అన్ ఫె చేయుకగ్గిముము. 506	

	పుట.	పుట
శియాఫ్ ఆజఖర్ (చెమ్మగల కనికెలు)	కుమారు అను వ్యాధి లక్షణములు	519
చేయువిధానము.	కుమార్ వ్యాధి చికిత్స.	520
3 వ నేత్ర దృష్టినిశించు	కుమార్ చికిత్స.	521
లక్షణములు.	సల్లాల్ ఐక్ అనగా శుష్కనేత్ర	
3 వ నేత్ర దృష్టినిశించుటకు	లక్షణములు.	522
చికిత్స..	సల్లాల్ ఐక్ అనగా శుష్కించు నేత్ర	
బరూద్ హసర్ మా చేయుక్రమము. ,,	స్నే.	”
4 వ దృష్టిభంగ రోగ లక్షణములు. ,,	2 వ. శుష్కనేత్ర లక్షణములు.	”
4 వ డిటో రోగ చికిత్స. .. ,,	రెండవ శుష్కనేత్ర చికిత్స.	524
5 వ డిటో రోగ	హజ్జబ్ (కన్నులైటికివచ్చుట) యొక్క	
లక్షణములు.	లక్షణములు	”
5 వ దృష్టిభంగ చికిత్స. ,,	హజ్జబ్ (కన్నులైటికివచ్చుట) కు	
6 వ దృష్టిభంగ లక్షణములు. .. ,,	చికిత్స.	525
7 వ దృష్టిభంగ లక్షణములు. 509	శియాఫ్ శిమాగ్ చేయుక్రమము.	”
7 వ దృష్టిభంగ చికిత్స. . .. ,,	రెండవ కండ్లు లైటికి వచ్చు	
7 వ దృష్టిభంగ చికిత్స. ... 510	లక్షణములు.	526
8 వ దృష్టిభంగ రోగ లక్షణములు. ,,	2 వ. కన్నులైటికి వచ్చుటకు చికిత్స. ,,	
8 వ దృష్టిభంగ చికిత్స 512	మాడవ కండ్లు లైటికివచ్చు వ్యాధి	
9 వ దృష్టిభంగ రోగలక్షణములు.	లక్షణములు.	527
9 వ నేత్రదృష్టిభంగ చికిత్స. . 513	బుగజాల్ ఐక్ అనగా నూర్యవృక్కాశము	
10 వ నేత్రదృష్టిభంగ లక్షణములు ,,	మాడబాలకుండుటకు లక్షణములు 528	
10 వ నేత్రదృష్టిభంగ చికిత్స .. 514	కుమనా అనగా కంటి యెటుపు	
11 వ దృష్టిభంగ రోగ	లక్షణములు	529
లక్షణములు. 514	కుమనా అనగా కంటిఎటుపు చికిత్స. ,,	
11 వ దృష్టిభంగ చికిత్స . . 515	ఇస్తరఖాపుల్ జవ్ అనగా రెప్పలు	
12 వ. దృష్టిభంగ రోగ లక్షణములు. ,,	వచ్చువడు లక్షణములు. . .	530
12. వ. దృష్టిభంగ చికిత్స. .. ,,	ఇస్త సాకుల్ జవ్ అనగా రెండురెప్పలు	
చీకటియందుండుటవలన దృష్టిభంగము	ఒకటిగా కలుసుకొను వ్యాధి	
లక్షణములు	లక్షణములు.	532
చీకటియందు నివసించుటవలన కలుగు	కనురెప్పలు ఒకటిగా కలుసుకొనుటకు	
దృష్టిభంగ చికిత్స. 517	స్నే. . . .	533
ఖిప్పస్ అనురోగ లక్షణములు. . . .		
ఖిప్పస్ వ్యాధి చికిత్స. 518		

	పుట.		పుట.
సుతరా అనగా కనురెప్పలు చిన్నవగు		రెప్పలలో దురద కలిగించు వ్యాధి	
టకు లక్షణములు.	535	లక్షణములు.	556
సుతరా అనగా రెప్పలు చిన్నవగుటకు		హస్తి అనగా చెమట కాయలవలెనుండు	
చికిత్స.	536	గుల్లల చికిత్స.	558
రెప్ప చిన్నదగుటకు చికిత్స. ...	538	బరూద్ బనఫ్ సజి చేయువిధానము. 560	
సిర్ నాక్ అనగా అధికమాంస		3 వ. కనురెప్పలయందు గుల్లలచికిత్స. 561	
లక్షణములు.	539	4 వ. కనురెప్పలయందు గుల్లల	
సిర్ నాక్ అనగా అధికమాంస చికిత్స	540	లక్షణములు	"
ఇకద్ యనగా పిటికా వర్ణనము	542	4 వ. రెప్పదురుద చికిత్స.	"
ఇకద్ రెప్పలో పలగలపిటిక చికిత్స. 543		పడగండ్లవలె పేరుకొనియుండు నీరు	
కంటిరెప్పగుర్మాంసలక్షణములు	544	లక్షణములు.	562
కంటియందు గలగుదుర్మాంస చికిత్స. "		పడగండ్లవలె పేరుకొనియుండు	
శోమూఁ యనగా రెప్పలో వెంటు)		నీరు చికిత్స	"
కలు మెరుచుగ్యాధి. ..	"	కనురెప్ప మందమై క్రవముగానుండు	
లోరెప్పలయందు వెంటుకల చికిత్స 546		లక్షణములు.	563
రెప్ప వెంటుకలు గాలిపోవు వ్యాధి		కనురెప్పలు మందమగుటకు చికిత్స. 564	
లక్షణము.	552	కనురెప్ప అంచులు మందమెక్కి యె	
రెప్పవెంటుకలు పూడిపోవుటకు		పుకలుగు లక్షణములు.	565
చికిత్స.	553	రెప్పలు యెఱ్ఱబడి మంధమగుటకు	
రెండవ రెప్పవెంటుకలు ఊడువ్యాధి		చికిత్స.	566
లక్షణములు.	"	2 వ. రెప్పలు యెఱ్ఱబడి మందమగు	
2 వ రెప్పవెంటుకలు పూడుటకు		లక్షణములు.	"
చికిత్స.	"	రెప్పలు యెఱ్ఱబడి మంధమెక్కువ్యాధి	
కోహలా కోశనాహి విధానము . 554		చికిత్స.	567
3 వ కఠిమనవ రెప్పవెంటుకలూడు		కథములో షజ్ ఫా అనగా కనురెప్ప	
టకు చికిత్స.		యందు పేలుచేరుటకు లక్ష	
నాలుగవ రెప్పవెంటుకలు పూడువ్యాధి		ణములు.	567
లక్షణములు.	555	రెప్పలయందు పేలకలుగుటకు	
4 వ. రెప్పల వెంటుకలు నూడుటకు		చికిత్స.	569
చికిత్స.	"	శయారా అనగా రెప్పవాపు	
రెప్ప వెంటుకలు తెల్లబడుటకు లక్ష		లక్షణములు.	570
ణములు.	556	శయారాఅను రెప్పవాపు చికిత్స.	"

పుట.

పుట.

- తూసతుర్ అబ్బాక్ లక్షణములు. .. 571 కనురెప్పల కొలకులయందు దురద
తూసతుర్ అబ్బాక్ చికిత్స. చికిత్స. . 583
- తహజ్జర్ వర్ణనము. ... 572 కామలాగరిజీ చేయుకృమము. ... 584
- తహజ్జర్ చికిత్స. .. " | నేత్రకొలకులలో కరివహంసముత్ప
కయాహల్ జప్పు అనగా నెప్పల ప్రణ న్నమగు లక్షణములు.
- మయొక్క లక్షణములు. ... 573 నేత్రకొలికియందుత్పన్నమగు నూంస
తహబ్బుజువా ఇంతిఫాఫ్ ఆజ్ ఫాన్ చికిత్స. ... 585
- లక్షణములు. ... 574 శియాఫే జంగారు చేయుకృమము. 586
- తహబ్బుజువా ఇంతిఫాఫ్ ఆజ్ ఫాన్ కర్ణరోగములు.
- చికిత్స. .. " కర్ణరోగ లక్షణములు. ... 587
- రెప్పకరినవాపు లక్షణములు. ... 575 కర్ణశూల లక్షణములు. 590
- సెలూల్ అనగా రెప్పపై మొలకలు ఆమాశయ మలదోష కర్ణశూల చికిత్స ..
- కలుగు వ్యాధి లక్షణములు. ... 2 వ ఉష్ణవాత కర్ణరోగ చికిత్స 591
- శరాత్ అనగా కంటిలో లేచునట్టి ఉష్ణవాత కర్ణరోగ చికిత్స. ... 592
- గుల్లల వర్ణనము. 3 వ ఉష్ణజల విశేషత్వ కర్ణశూల
శరాత్ అను గుల్లల చికిత్స. 576 లక్షణములు ... "
- రెప్పపైలేచుచిన్నగుల్లలయొక్క వర్ణనము." 3 వ ఉష్ణజల విశేషత్వ కర్ణశూల
రెప్పపై చిన్నగుల్లల చికిత్స. . " చికిత్స .. 593
- రెప్పయందు మలినమేర్పడు 4 వ వాతజ కర్ణశూల లక్షణములు. "
- లక్షణములు. ... " 4 వ వాతజ కర్ణశూల చికిత్స. ... "
- రెప్పలయందు కలుగు మలిన చికిత్స 577 రెండవ విధమగు కర్ణశూల
సల్ అంతను తిత్తి లక్షణములు. ... , లక్షణములు. .. 594
- సల్ అం చికిత్స. ... " 2 వ భేదము మొదటి కారణము చెవి
రెప్పలు ఆకుపచ్చ నీలీరంగు కలుగుటకు పోటు చికిత్స "
- లక్షణములు. ... 578 2 వ శీతజ కర్ణరోగ లక్షణములు ... "
- నేత్రకొలికి లక్షణములు ... 579 వాపువలన కలుగు చెవిపోటు
నేత్రకొలికి చికిత్స. .. " లక్షణములు. 599
- శియాఫే గవక్ అను ఔషధము చేయు వాపుకారణ కర్ణరోగ
క్రమము. 581 శీతజ కర్ణరోగ చికిత్స. 599
- కనురెప్పల కొలకులందు దురదకలిగించు 3 వ శీతకాలినలన కలుగు చెవిపోటు
వ్యాధి లక్షణములు. ... 583 లక్షణములు

	పుట	పుట.
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు. 596	గర్భవక్త్ర సుమామ్ లక్షణములు. ... ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స. 597	హాగసంధ్యమండు పిలుగు పధిరత్వ	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... ,	చికిత్స. 609	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స ,	దానివృత్తసమా తీయనీమము. ,	
యధాజ కర్ణశూల లక్షణములు ,	పి వ స్వధృష్టి బదరత్వములుకర్ణ	
పిఠిరజ కర్ణశూల చికిత్స. ... ,	లక్షణములు ... ,	
సాదారణ బుష్టప్రకృతి కర్ణశూల	వృద్ధులకు పుష్టప్రకృతి కర్ణశూల	
లక్షణములు 598	చికిత్స 611	
సాదారణ బుష్టప్రకృతి కర్ణశూల	అవస్థ బుష్టశాగ లక్షణములు ,	
చికిత్స ,	అవస్థ బుష్ట శూరగ చికిత్స ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు 600	దేహార్థమును బంగారు లక్షణములు 612	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స ,	చేమ రక్త స - లక్షణములు. ... 613	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 601	పెద్దచక్రమును బంగారు చికిత్స ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స ,	వృణారంధ్రమును బంగారు చికిత్స	
లక్షణములు ... 602	లక్షణములు. . . 614	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 603	సగ్రహారంధ్ర చికిత్స. .. . 615	
చికిత్స ... ,	రస - మరయు దివి లక్షణములు. . ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 604	రస - అనగ గొప్ప రత్నము వనిపించుటకు	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స 605	చికిత్స 616	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 606	గొప్ప రత్నము వనిపించు లక్షణములు. ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స 607	తెన బిస (ఎ) చికిత్స ... 617	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 608	(డి) తెన బిస లక్షణములు. ... ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స ,	(సి) (డి) తెన బిస చికిత్స .. 618	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 609	సమగ్ర శరణము వలనకలుగు తెన బిస	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స ,	లక్షణములు ... ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 610	తెన బిస (ఎ) చికిత్స 619	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స ,	తెన బిస (ఎ) లక్షణములు. ... ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 611	తెన బిస (ఎ) చికిత్స. . . ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స ,	తెన బిస (ఎ) లక్షణములు. ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 612	తెన బిస (ఎ) చికిత్స. .. 620	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స ,	తెన బిస (ఎ) లక్షణములు. ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 613	తెన బిస (ఎ) చికిత్స. ... ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స ,	తెన బిస (ఎ) లక్షణములు. ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 614	తెన బిస (ఎ) చికిత్స. ... ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స ,	తెన బిస (ఎ) లక్షణములు. ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 615	తెన బిస (ఎ) చికిత్స. ... ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స ,	తెన బిస (ఎ) లక్షణములు. ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 616	తెన బిస (ఎ) చికిత్స. ... ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స ,	తెన బిస (ఎ) లక్షణములు. ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 617	తెన బిస (ఎ) చికిత్స. ... ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స ,	తెన బిస (ఎ) లక్షణములు. ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 618	తెన బిస (ఎ) చికిత్స. ... ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స ,	తెన బిస (ఎ) లక్షణములు. ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 619	తెన బిస (ఎ) చికిత్స. ... ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల చికిత్స ,	తెన బిస (ఎ) లక్షణములు. ,	
శ్రీశబరదోష కర్ణశూల లక్షణములు ... 620	తెన బిస (ఎ) చికిత్స. ... ,	

పుట	పుట
వెవిలోనుండి నెత్తురు స్రవించు లక్షణములు. ... 621	డి) నాసాపిటికలక్షణములు .. 634 డి) నాసాపిటిక చికిత్స .. 635 ఇ) నాసాపిటిక లక్షణములు .. (ఇ) నాసాపిటిక చికిత్స .. 636 (యవ) నాసాపిటికలక్షణములు (యవ) నాసాపిటికచికిత్స .. 637 నుగంధము తెలియకుండు వ్యాధి లక్షణములు. ... 638
చెవి నెగిపోవుటకు లక్షణములు. 622 చెవి తెగుటకు చికిత్స చెవిమూలమునుండి పూడిపోవు లక్షణములు. ... 634	చెవి నెగిపోవుటకు చికిత్స కిరూతి చేయువిధానము . చెవిమూలమునందు కలుగువాపు లక్షణములు ... కర్ణమూలవాపుచికిత్స. 625 కర్ణమూలవ్యాధిలక్షణములు. .. 626 కర్ణమూలవ్యాధిచికిత్స ... 627 చెవిలో యితరద్రవ్యములు పడు లక్షణములు .. చెవిలో యితరద్రవ్యములు పడియున్నవి చెవిదురదకలుగుటకు లక్షణములు 628 గొప్ప శబ్దమువలన చెవులుద్బవికలుగు లక్షణములు. గొప్ప శబ్దమువలన చెవులుద్బవి కలుగుటకు చికిత్స. నాసాగోగములు.
నాసాగోగలక్షణములు ... 629 వాసనచూచునట్టి శక్తినిశించు లక్షణములు. ... 630 నాసాఅగ్ని (ఎ) చికిత్స నాసాఅగ్ని లక్షణములు .. 632 నాసాఅగ్ని (బి) చికిత్స. 633 నాసాపిటికలక్షణములు . 634 (సి) నాసాపిటిక చికిత్స	వాసనచూచుటయందు దుర్గంధ చికిత్స. 640 వాసనచూచునట్టి శక్తి గుర్తులు యొక్క (2) వ చికిత్స 641 ఒక వాసన అనేక వాసనలు గా కలుగు వ్యాధిలక్షణములు . ఒక వాసన అనేక వాసనలు కలుగు వ్యాధి చికిత్స 3 వ భేదము వాసనచూచునట్టి శక్తి నిశించు లక్షణములు .. 3 వ వాసనచూచునట్టి శక్తి నిశించు (1) వ లక్షణములు 3 వ వాసనచూచునట్టి శక్తినిశించు 2వ భేదలక్షణములు . 642 వాసనచూచునట్టి శక్తినిశించుటకు 3వ భేదము రెండవచికిత్స 643 నాసికమునందు కరువులు గుల్లలు కలుగులక్షణములు . నాసికమునందు పుట్టుకురువులు గుల్లలచికిత్స. ... 644

పుట.	పుట.
(1) నాసావరితములు ... 644	ముఖము జిహ్వారోగములు
(1) వ నాసావరితములు . . .	
(2) శుష్కనాసావరితములు 645	జిహ్వారోగలక్షణములు 658
(2) శుష్కనాసావరితములు	జిహ్వారోగలక్షణములు .. 660
(3) భేదము నాసావరితములు	1 జిహ్వారోగపుచికిత్స . 661
నాసారక్తసంఘాతములు	2 వ నాసారక్తపుష్కలములు
(2) వ భేదము నాసారక్తసంఘాతములు	నాసారక్తపుష్కలములు . . .
యొక్క చికిత్స 646	3 వ నాసారక్తపుష్కలములు 662
3 వ భేదము నాసారక్తసంఘాతములు 648	4 వ నాసారక్తపుష్కలములు .. 662
3 వ భేదము నాసారక్తసంఘాతములు 649	4 వ నాసారక్తపుష్కలములు
నాసారక్తసంఘాతములకు ఔషధమువచ్చు	4 వ నాసారక్తపుష్కలములు ..
లక్షణములు 650	అరుచిరోగలక్షణములు ... 663
నాసారక్తసంఘాతములకు ఔషధమువచ్చు	అరుచి చికిత్స
నాసారక్తసంఘాతములు	2 వ అరుచిలక్షణములు
2 వ నాసారక్తసంఘాతములు 651	అరుచి చికిత్స .. 665
2 వ నాసారక్తసంఘాతములు	నాసారక్తసంఘాతములకు లక్షణములు
ముక్తాక్షిగోలక్షణములు ..	1 వ నాసారక్తసంఘాతము చికిత్స 666
ముక్తాక్షిగోలక్షణములు	2 వ నాసారక్తసంఘాతము లక్షణములు ..
ముక్తాక్షిగోలక్షణములు	2 వ నాసారక్తసంఘాతము చికిత్స 667
ముక్తాక్షిగోలక్షణములు	3 వ నాసారక్తసంఘాతము లక్షణములు ...
లక్షణములు .. 653	3 వ నాసారక్తసంఘాతము చికిత్స
ముక్తాక్షిగోలక్షణములు	4 వ నాసారక్తసంఘాతము లక్షణములు
నాసారక్తసంఘాతములు .. 654	4 వ నాసారక్తసంఘాతము చికిత్స 668
ముక్తాక్షిగోలక్షణములు	5 వ నాసారక్తసంఘాతము లక్షణములు ..
2 వ నాసారక్తసంఘాతములు . . .	5 వ నాసారక్తసంఘాతము చికిత్స 669
3 వ నాసారక్తసంఘాతములు	6 వ నాసారక్తసంఘాతము లక్షణములు ...
ముక్తాక్షిగోలక్షణములు	6 వ నాసారక్తసంఘాతము చికిత్స . . .
నాసారక్తసంఘాతములు 656	7 వ నాసారక్తసంఘాతము లక్షణములు .. 670
నాసారక్తసంఘాతములు	7 వ నాసారక్తసంఘాతము చికిత్స . . .
ముక్తాక్షిగోలక్షణములు	8 వ నాసారక్తసంఘాతము లక్షణములు 670
నాసారక్తసంఘాతములు	నాసారక్తసంఘాతములకు ఔషధములు
అనీలములకు ఔషధము	

పుట.	పుట.
పెదవులు తెల్లగుడుటకు చికిత్స 692	7 వ భేద దంతశూల చికిత్స 709
పెదవులు శుష్కత్వమువలనచర్మమూగుట 693	8 వ భేద దంతశూలలక్షణము ..
పెదవులు పగులుటకులక్షణములు 693	8 వ భేద దంతశూలచికిత్స ..
పెదవి ఆకురుటకు లక్షణములు ..	8 వ భేద దంతశూలలక్షణములు 710
శుష్కపెదవులు లావగుట ముడుచుకొని పోవులక్షణములు 695	9 వ భేద దంతశూలచికిత్స ..
పెదవి పిటికరొగ లక్షణములు ..	దంతములు తిమ్మిరిలుగుటకు నీర్నమొందుటకు లక్షణములు ... 718
పెదవి పిటికరొగచికిత్స 696	దంతముల తిమ్మిరి నీర్నమునకు చికిత్స ..
లేపనవిధి 697	2 వ దంతములు తిమ్మిరికల గుట నీర్న ..
పెదవినాపులక్షణము ..	మొందు లక్షణములు .. 714
పెదవినాపుచికిత్స ..	దంతములకాంతినవ్వమొందు
పెదవులగుల్లలక్షణములు 698	లక్షణములు 715
పెదవినాపులక్షణములు ..	దంతకాంతి నవ్వమొందుటకు చికిత్స ..
పెదవులదుప్తపక్షిణము 699	2 వ దంతములకాంతినవ్వమొందు
దుప్తపక్షిణచికిత్స ..	లక్షణములు .. 716
దుర్వాసనగలకూర్మలక్షణములు 700	2 వ దంతములకాంతినవ్వ మొందుటకు చికిత్స ..
దంతరొగ ..	దంతములుగుల్లచిగురుటకులక్షణములు 717
దంతములు చిగుళ్ళగుల్లలక్షణములు 701	దంతములుపుచ్చిపోవుటకు లక్షణములు ..
దంతశూలాలక్షణములు 702	2 వ దంతములు పుచ్చిపోవుటకు లక్షణములు .. 718
దంతశూల 1 వ భేద చికిత్స ..	దంతశూల 2 వ భేద చికిత్స ..
దంతశూల 2 వ భేద లక్షణములు 714	దంతశూల 3 వ భేద లక్షణములు ..
దంతశూల 2 వ భేద చికిత్స ..	దంతశూల 3 వ భేద చికిత్స 705
దంతశూల 3 వ భేద లక్షణములు ..	దంతశూల 4 వ భేద లక్షణములు ..
దంతశూల 3 వ భేద చికిత్స 705	4 వ భేద దంతశూల చికిత్స 705
దంతశూల 4 వ భేద లక్షణములు 706	5 వ భేద దంతశూల లక్షణములు 706
5 వ భేద దంతశూల చికిత్స ..	తిరియూళ్ళున్నా చేయుక్రమము 707
తిరియూళ్ళున్నా చేయుక్రమము 707	6 వ భేద దంతశూలలక్షణములు 708
6 వ భేద దంతశూలలక్షణములు ..	6 వ భేద దంతశూలచికిత్స ..
7 వ భేద దంతశూలలక్షణములు 709	దంతములకదలుటకు వ్రాడిపోవుటకు లక్షణములు .. 723

పుట.	పుట
2 వ దంతములు కదలుట వూడిపోవుటకు చికిత్స 723	3 వ భేద దంతవిగుళ్యనాపుచికిత్స 734 దంతమాలమునుండి రక్తము స్రవించు లక్షణములు 734
4 వ దంతములు కదలుట లక్షణములు 724	దంతమాలమునుండి రక్తము స్రవించుటకు చికిత్స 735
4 వ దంతములు కదలుట వూడిపోవుటకు చికిత్స	జరూరెసిచిచేయుక్రమము ..
5 వ భేద దంతములు కదలుటకు కారణములు ... 725	జరూరెస్థిచేయుక్రమము ..
5 వ దంతములు కదలుట వూడిపోవుటకు చికిత్స	చిగుళ్ళయందు పగ్గణములు లూటియొక్క లక్షణములు 736
6 అభిగాతమువలన దంతములు కదలు లక్షణములు	చిగుళ్ళుబిగుత్తిపోవుటకు లక్షణములు ..
6 అభిగాత దంతచికిత్స ..	దంతచిగుళ్ళు పెరుగుటకు లక్షణములు ..
బాహురదంతముల పదుపాయములు 727	చిగుళ్ళయందు దుర్మూసము పెరుగుటకు చికిత్స 738
దంతముల పగ్గిరితదశకంటె పాచ్చగు లక్షణములు 728	కంఠనోగములు
దంతములు విశేషముగా పెరుగుటకు చికిత్స	కంఠనోగలక్షణములు .. 739
2 వ దంతముల పగ్గిరితదశకంటె పెద్ద పగుటకు చికిత్స .	గొంతువాపు లక్షణములు .. 742
3 వ దంతములు పగ్గిరితదశకంటె పెద్ద పగుటకు చికిత్స ... 730	రక్తజగ్గొంతువాపుచికిత్స ..
దంతములయందు దురదకలుగుటకు కారణములు	పిత్తజగ్గొంతువాపు లక్షణములు ..
దంతముల దురద చికిత్స 731	2 పిత్తజగ్గొంతువాపు చికిత్స ..
నిద్రయందు పండ్లుకొరుకుటకు కారణములు	కఫజగ్గొంతువాపుచికిత్స .. 743
నిద్రయందు పండ్లుకొరుకుటకుచికిత్స 732	4 వాతజగ్గొంతువాపు లక్షణములు 744
దంతవిగుళ్యయందు కలుగువాపు లక్షణములు	4 వాతజగ్గొంతువాపుచికిత్స ..
రక్తజవిగుళ్యనాపుచికిత్స ..	కొండనాలుక నమ్మలక్షణములు 745
2 పిత్తజవాపు లక్షణములు 733	1 కొండనాలుక నమ్మచికిత్స ..
2 పిత్తజవాపుచికిత్స ..	2 కొండనాలుక నమ్మలక్షణములు ..
	2 వ భేదము కొండనాలుక నమ్మచికిత్స ..
	శ్వాసవిగుబట్టువ్యాధి లక్షణములు 750
	శ్వాసముశ్వాసవిగుబట్టుటకు 1 వ భేద చికిత్స 752
	రక్తపిత్తవాపువారమాత్రము 755
	2 పిత్తజవాపు లక్షణములు 758
	2 పిత్తజవాపుచికిత్స ..

	పుట.		పుట.
కథానికంరవాపులక్షణములు	759	కంఠావయవములు వ్రాసిరితిత్తులు	అదరు
ఆకరోటుసత్వముతీయవిధానము	761	లక్షణములు	... 780
4 వాతకారణమువలన కలుగు కంఠవాపు		నీళ్ళలోపడినవ నిశ్చయము	
లక్షణములు	ఆపచారములు 781
వాతజకంఠవాపుచికిత్స	782	ఆరిగేయుటవలన గొంతు ఆణగు	
2 కుక్కగొంతునందు జనించునట్టివాపు		లక్షణములు 792
వంటివాపు లక్షణములు	... 783	కఠినముగామింగులక్షణములు	..
కుక్కగొంతువంటివాపుచికిత్స	785	కఠినముగామింగుటకు చికిత్స	793
పెడబొసలుతప్పిపోవుటవలనకలుగువాపు		పశ్చిమకముగా ప్రకృతి అనుసారముగా	
లక్షణములు	చికిత్స 794
కంఠవాపుచికిత్స	772	కంఠము అన్నవాహినివాళముయొక్క	
గొంతుపీకెవాపుచికిత్స	774	వాపు లక్షణములు	795
కంఠవాపుచికిత్స	776	కంఠము అన్నవాహిని వాపుచికిత్స	..
ఉష్ణసంబంధముగు గులలలక్షణములు	777	జలుబువలనకలుగు కంఠగచికిత్స	796
ఉష్ణగులల చికిత్స	778	ఫలములవర్షకుచేయుకృమము	..
నోటిలోనుంచుకొనుకూత్రాలుచేయు		కాకనడోపర్షకుచేయుకృమము	797
కృమము 779	కంఠవ్రణముయొక్క లక్షణములు	,
పుక్కిలిండునట్టి కృమము	..	కంఠవ్రణచికిత్స	..
చాబ్బునుఆలో (దగ్ధమాతృలు) చేయు		కంఠావయవములు బద్ధిలగు	,
కృమము	780	లక్షణములు	798
గొంతులోజొంగవట్టుకొనులక్షణములు	..	కంఠావయవములు బద్ధిలగుటకు చికిత్స,	
ఆంగ్లరీయంగ్లండు జలగున వదలించు		శబ్దముచెడిపోవులక్షణములు	..
చికిత్స	781	శబ్దము చెడిపోవుటకు చికిత్స	800
గొంతులో చులుగాని భోజనవద్దాగములు		కర్మజ్ఞరసాయనముచేయుకృమము	..
గాని నిలిచినచో చికిత్స	... 784	శ్రింతురసాయనముచేయుకృమము	801
గొంతునగుగునునూతిగ్రముక్రమము	786	గొంతుపడిపోవుటకు లక్షణములు	,
గొంతుఆణిపోవు (పడిపోవుటకు)		గొంతుపడిపోవుటకు చికిత్స	..
లక్షణములు	... 787	2 వ భేద గొంతుపడిపోవు	
గొంతులోనిచోటకు చికిత్స	788	లక్షణములు	802
కంఠనాళము సమగ్రము లక్షణములు	..	2 వ భేద గొంతుపడిపోవుటకుచికిత్స	..
కంఠనాళము సమగ్రచికిత్స	789	రసాయనవిధి	803
అన్నవారీనిదురదచికిత్స	,	3 వ భేద గొంతుపడిపోవులక్షణములు	..
		3 వ భేద గొంతుపడిపోవుటకు చికిత్స	..
		4 వ భేద గొంతుపడిపోవు	
		లక్షణములు 804

పుట

పుట

4 వ భేదము కారము పడిపోవుటకు
చికిత్స ... 805

5 వ భేదము కారము పడిపోవుటకు
కారణములు. "

5 వ భేదము కారము పడిపోవుటకు
చికిత్స. 806

6 వ భేదము గొంతు పడిపోవు
లక్షణములు. "

6 వ భేదము హింశబ్ద చికిత్స. ... "

3 వ భేదము వణుకు శబ్దముయొక్క
లక్షణములు. ... 807

వణుకు శబ్దమునకు చికిత్స. .. "

4 వ భేదము అంధాకార యొక్క
లక్షణములు. ... 809

అంధాకార యొక్క శబ్ద చికిత్స
నోటి నుండి మందముగా శబ్దము వెడలు

లక్షణములు.

మందశబ్ద చికిత్స.

పదయువ అధ్యాయము

శ్వాస రోగములు.

ప్రస్ఫురణముల రొమ్మగోగ

లక్షణములు. ... 811

శ్వాసను గ్రహించు లక్షణములు. 812

అపాక్తి శ్వాస లక్షణములు. 816

అపాక్తిక శ్వాస చికిత్స .. 822

శ్వాసకాశములు 824

కిరూతి చేయు కృమము. .. "

దోషపు (మేఘరజని, భుజ్జనము) అను

శ్వాసరోగ లక్షణములు. .. "

ఉబ్బసమునకు చికిత్స 826

జూఘావగ్బస చేయు కృమము. 827

శ్వాస సాయము చేయు కృమము 827

పుటుతగా రసాయనవిధి. . . "

గరిభూక మాత్రలు చేయు కృమము. 829

తర మాత్రలు చేయు విధానము .. "

రావంద్ మాజూక చేయు

కృమము. 830

కాఫాక సాయము చేయు కృమము. ..

కాత్రీలు చేయు కృమము. 832

హాపము చేయు విధానము 833

గొప్పలూరిము యొక్క వర్ణనము. "

అయోగిక జ్వరముల వర్ణనము. 835

3 వ భేదము ఉబ్బసము యొక్క

లక్షణములు ... 836

3 వ భేదము ఉబ్బసము చికిత్స. 836

4 వ భేదము ఉబ్బసము యొక్క

లక్షణములు. "

4 వ భేదము ఉబ్బసము చికిత్స ... "

5 వ భేదము ఉబ్బసము యొక్క

లక్షణములు. 838

5 వ భేదము ఉబ్బసము చికిత్స. .. "

6 వ భేదము ఉబ్బసము యొక్క

లక్షణములు. "

6 వ భేదము ఉబ్బసము చికిత్స. .. "

7 వ భేదము ఉబ్బసము యొక్క

లక్షణములు. 839

7 వ భేదము ఉబ్బసము చికిత్స .. "

మెంతులు కషాయము చేయు కృమము ..

8 వ భేదము ఉబ్బసము యొక్క

లక్షణములు. "

8 వ భేదము ఉబ్బసము చికిత్స. 840

అనురశియా మాజూక చేయు కృమము. "

పుట.	పుట.
జావనీరు మాత్రము చేయు కృమము. 841	శీతదుష్టప్రకృతి దగ్గు చికిత్స. ... 855
9 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు.	మాజూకా కఫీ చేయు కృమము. ... ,, లహూక్ రసాయనము చేయు
10 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు. 842	కృమము. 856 శిరోజకారణ కాన లక్షణములు. ... ,,
11 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు.	తలనొండి మలముదిగుటవలన కలుగు దగ్గు చికిత్స.
12 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు ... 843	రోమ్మును మల రహితపరచు మాజూకా. .. . 857
13 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు	మలమును పెడలించు మాత్రము. ... ,, 6 వ రొమ్ము ఊపిరితిత్తుల చెమ్మవలన
13 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క చికిత్స	కలుగు దగ్గు లక్షణములు. ... 858 రోమ్ము ఊపిరితిత్తుల చెమ్మవలన కలుగు
14 వ భేదము ఉబ్బసముయొక్క లక్షణములు. 844	దగ్గు చికిత్స. కానసార చూర్ణము.
పదునొకరింటి వ అధ్యాయము.	
కానరోగములు.	
కానరోగ లక్షణములు . . . 847	7 వ ఊపిరితిత్తుల శుష్కత్వము వలన కలుగు దగ్గు లక్షణములు. ...
1 వ దుష్టప్రకృతి లక్షణములు . . .	ఊపిరితిత్తుల శుష్కత్వము వలన కలుగు దగ్గు చికిత్స. 860
సాధారణ దుష్టప్రకృతి దగ్గుచికిత్స 849	8 వ భేదము దగ్గు లక్షణములు. ... 861
ఈవ్యాధియందు పయోగించు రసాయనము 850	8 వ భేదము దగ్గు చికిత్స. రసాయనము చేయుకృమము. .. ,,
కిరూతి చేయు కృమము. .. .	హారీరా (యవాగు) చేయుకృమము. ..
పిత్తిజ రుద్ధి కాన చికిత్స. ... 851	9 వ భేదము దగ్గు లక్షణములు. 862
తురంజీస్ విగ్భతు చేయుకృమము. ,,	10 వ భేదము ఊపిరితిత్తుల యందు గులలు లేచుటవలన కలుగు దగ్గు
దగ్గును పొరించు మాత్రము. . . .	లక్షణములు. 863
నజాలా వలనకలుగు దగ్గులక్షణములు. 852	ఊపిరి తిత్తులయందు గుల్లలు లేచుట వలన కలుగు దగ్గు చికిత్స .. .
నజాలావలనకలుగు దగ్గుచికిత్స. ... 853	అమాశయ సంయోగమువలన కలుగు దగ్గు లక్షణములు.
దిగ్గును కాంతి నొందించు మాత్రము. 854	అమాశయ సంయోగముచికిత్స. ... 864
పేములైలము చేయు కృమము.	
4 వ భేదము శీతదుష్టప్రకృతి వలనకలుగు దగ్గు లక్షణములు. 855	

పుట.

ఊపిరితిత్తులయందు వాతము ప్రవేశించుటవలన కలుగు దగ్గు లక్షణములు. ...	864
నోటివెంట రక్తమువెడలు వ్యాధులు	
సఫత్ నుద్దం (నోటిరక్తమువెడలుట) లక్షణములు. ...	865
దంతములనుండి రక్తము వెడలుటకు చికిత్స.	"
2 వ భేదము నోటివెంట రక్తము వెడలు లక్షణములు. ...	"
3 వ భేదము తలనుండి రుధిరము వెడలు లక్షణములు. ...	866
3 వ భేదము తలనుండి రుధిరము దిగుటకు చికిత్స. ...	"
4 వ భేదము ఊపిరితిత్తులనుండి వెడలు రుధిర లక్షణములు. ...	"
ఊపిరితిత్తుల ప్రణామవలన వెడలు రక్తమునకు చికిత్స. ...	867
యా మాత్రలు చేయు విధానము	"
5 వ భేదము ఊపిరితిత్తులనుండి రక్తము వెడలు లక్షణములు. ...	868
ఊపిరితిత్తులనుండి వెడలు రుధిర చికిత్స. ...	870
6 వ భేదము రొమ్మునుండి రక్తము వెడలు లక్షణములు. ...	872
6 వ భేదము రొమ్మునుండి రక్తము వెడలుటకు చికిత్స. ...	873
జిహ్వా శపసియా అను లేపనము. ...	874
7 వ భేదము నోటివెంట రక్తము వెడలు వ్యాధి లక్షణములు. ...	"

నోటివెంట చీమువెడలు వ్యాధులు. నోటివెంట చీము వెడలునట్టి లక్షణములు. ...	877
రొమ్మువాపువలన కలుగుచీముచికిత్స. ఊపిరితిత్తులవాపు లక్షణములు. ...	878
ఊపిరితిత్తులవాపు చికిత్స. ...	885
గసగసాల వర్షిత్వ చేయు విధానము. నోటిలో నుంచుకొను మాత్రలు చేయు విధి. ...	889
లేపన విధి. ...	"
ఊపిరితిత్తుల కరి-వాపు చికిత్స. ...	893
శిల్ (ఊపిరితిత్తు లో చీము కూడునట్టి క్షయ) లక్షణములు. ...	895
మిగ్గకద్దరుబా అను ఔషధము. రెండవ చికిత్స. ...	903
సఫూవ్ సర్తాక్ చేయువిధి. ...	908
పీతలు (ఎండ్రొకాయలు) భీతము చేయువిధి. ...	"
రొమ్ములో నీరునిలిచిపోవు లక్షణములు. రొమ్మునందు చీమునిలిచియుండుటకు చికిత్స. ...	910
పండ్రొడవ అధ్యాయము	
ప్రక్క రోగములు.	
ప్రక్కవాపు లక్షణములు. ...	913
ప్రక్కవాపు లక్షణములు. ...	914
ప్రక్కయొక్క రక్తవాపు లక్షణములు. ...	916
ప్రక్కయొక్క రక్తజవాపు చికిత్స. ...	917
ప్రక్కయొక్క పిత్తజవాపు లక్షణములు. ...	918
పిత్తజ ప్రక్కవాపు చికిత్స. ...	919

పుట.

పుట.

వస్త్రీకర్మ చేయువిధానము. ... 920

మలమును వక్షపంచు లేవనవిధి .. 928

ప్రక్కయొక్క వాతజవాపు

లక్షణములు . 929

వాతజ ప్రక్కవాపు చికిత్స . "

ప్రక్కయొక్క కఫజవాపు

లక్షణములు. ... 930

కఫజ ప్రక్కవాపు చికిత్స . "

అస్వభావిక ప్రక్కవాపు లక్షణములు "

అస్వభావిక ప్రక్కవాపు చికిత్స 932

భాజక (ప్రక్కలోపటిర్నిల్లిపారవాపు)

లక్షణములు .. 933

భాజకా అనువ్యాధి చికిత్స. .. 934

సర్గశుశా (ప్రక్కపైముకల లోభా

గమునందుండు పార) వాపు లక్ష

ణములు. .. 935

సర్గశుశా యొక్క చికిత్స "

శుశాలేపనము చేయుక్రమము . 937

జాతుస్సోప్ జాతులో ఆజకయొక్క

లక్షణములు. .

వర్సాం యొక్క లక్షణములు. . 938

వర్సాం యొక్క చికిత్స. 941

జునుదుస్సో దూదర్ అనువ్యాధి

లక్షణములు ... 944

జునుదుస్సో దూదర్ చికిత్స. .

వదమూడవ అధ్యాయము

హృదయ రోగములు.

హృదయరోగ లక్షణములు. . 947

హృదయముయొక్క దుష్ప్రకృతి

లక్షణములు. . . 95

హృదయముయొక్క దుష్ప్రకృతి

చికిత్స. ... 952

కర్పూర మాత్రలు చేయు క్రమము. 954

తియ్య దానిమ్మ వర్జతు చేయు

విధానము. "

హృదయముయొక్క కీటదుష్టప్రకృతి

చికిత్స ... 955

వ హృదయముయొక్క శుష్కదుష్ట

ప్రకృతి లక్షణములు. . 956

హృదయ శుష్కదుష్ట ప్రకృతి చికిత్స. "

4 వ చెమ్మగల దుష్ప్రకృతి లక్ష

ణములు .. 957

హృదయముయొక్క చెమ్మగుష్ట

ప్రకృతి చికిత్స .. "

సాది నాచేర్చి చేయబడు వర్జతువిధి. 958

ఖఫ్ఖా (హృదయ దడ) లక్ష

ణములు .. "

రుధిరాదిఖ్య హృదయదడ లక్షణములు. "

రక్తాదిఖ్య హృదయదడ చికిత్స ... "

పిత్తజ హృదయదడ లక్షణములు. 959

పిత్తజ హృదయదడ చికిత్స.

చ దుపు గుంతులవిధి. .. 960

కర్పూరపు మాత్రలు చేయుక్రమము. "

2 వ కర్పూర మాత్రలవిధి. .. 961

చలవను కలిగించు వర్జతు విధి. .. "

పత్త్యములు ... "

4 వ కఫజ హృదయదడ లక్షణములు 962

కఫజ హృదయదడ చికిత్స. .

శాదిరి తూస్ అను మాజూన్ పిది 963

శీతజహృదయ దడయందు పయోగించు

చూర్ణము 964

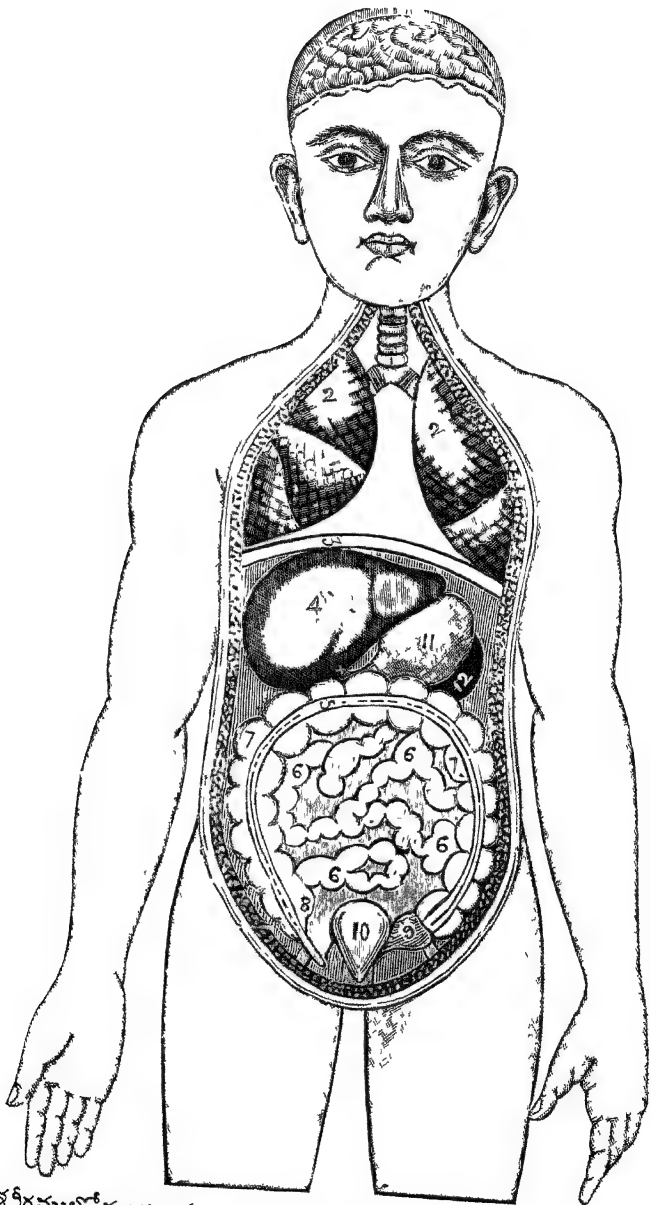
కెండవవిధి . . . "

చేదుది నాల్గవనుకు చేయు విధానము. ,

తియ్యని ది నాల్గవనుకు చేయువిధి. ,

5 వ వాణిజహృదయదడ లక్షణములు. 965

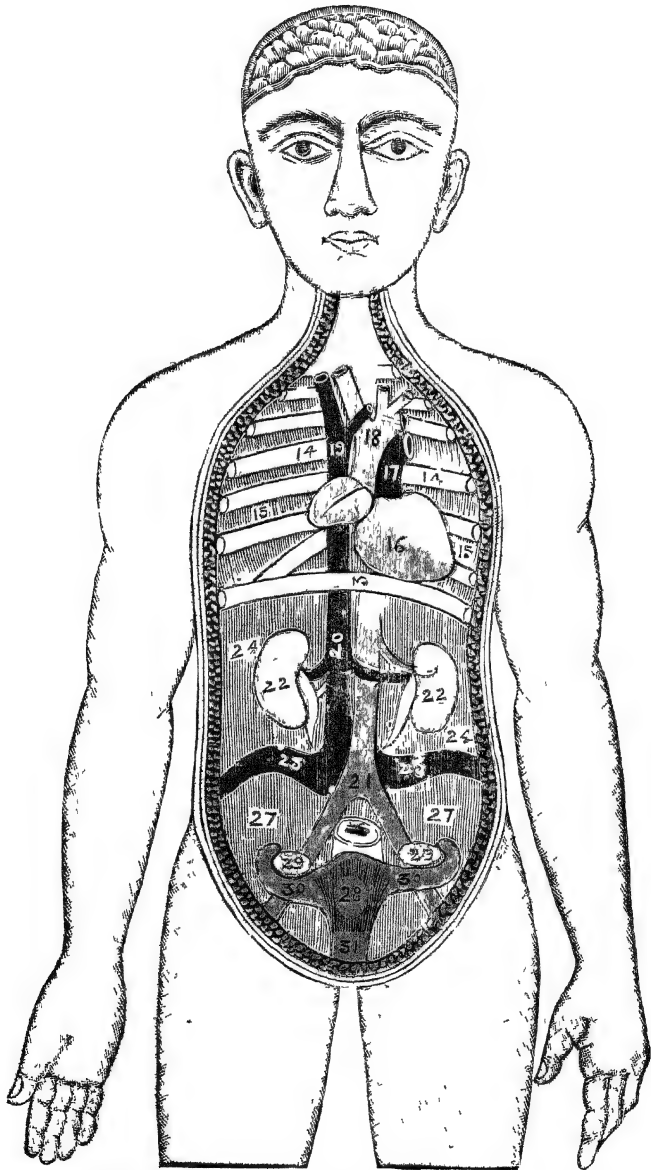
పుట.	పుట.
వాతజహ్నదయదడ చికిత్స. 965	రక్త మోక్షణము వలన కలుగు మూర్ఛ
నాబ్బసవియార్ చేయుకొనుము. "	చికిత్స. 993
దుర్బలత్వము వలన కలుగు గుండెదడ	ఫలూనియా మాజూక్ చేయు
చికిత్స. 967	విధానము. 997
7 వ జ్ఞానశక్తి బలమువలనకలుగు హృదయ	ఫలూఫలితనుజ్ఞోపధముచేయువిధి. "
దడ లక్షణములు. 967	1 వ యోగము. 1002
జ్ఞానశక్తి బలము వలన కలుగు హృదయ	2 వ యోగము. 1003
దడ చికిత్స. 968	3 వ యోగము. "
విజ్ఞానశక్తి బలమువలన కలుగు దడ	వదనాలుగని అద్వైతము
చికిత్స. 969	స్తనరోగ లక్షణములు. 1005
హృదయము నందు పొగగ్రమ్మ	1 వ పాలుతగ్గుటకు లక్షణములు. 1006
వ్యాధి లక్షణములు. "	1 వ భేదము పాలుతగ్గుటకు చికిత్స. 1007
హృదయమునందు పొగగ్రమ్మ వ్యాధి	2 వ భేదము రక్తాదిక్యము వలనపాలుతగ్గు
చికిత్స. 970	లక్షణములు. "
హృదయముయొక్క రెండుచెవుల వాపు	రక్తాధిక్యతవలన పాలుతగ్గుటకు చికిత్స. "
లక్షణములు. "	రక్తాదిక్య తీరనాశన చికిత్స. .. 1008
హృదయ సంబంధముగు రెండు చెవుల	3 వ భేదము దోషమువలన తీరమునగ్గి
వాపు చికిత్స. 971	పోవు లక్షణములు. 1009
హృదయము ఆణగుటవలన కలుగు	దోషము వలన కలుగు తీరచికిత్స. .. "
లక్షణములు. 973	3 వ భేదము తీరము చెడిపోవు లక్ష
హృదయ మణగుటకు చికిత్స. "	ణములు. 1010
వాతహర క నాయము. 974	2 వ దోషభివిధి. 1011
హృదయము చెక్కినట్లుండు వ్యాధి	పాలు వృద్ధిచేయునట్టి లేవనలు. "
లక్షణములు. "	2 వ తీరవృద్ధి లేవనలు. "
హృదయము చివ్వబడు వ్యాధి	స్తన్యము అధికమై స్త్రవించునట్టి
చికిత్స. 975	లక్షణములు. 1012
హృదయము బైటికివచ్చునట్టి లక్ష	పాలుతగ్గించు చికిత్స. 1013
ణములు. 976	2 వ లేవనవిధి. 1014
హృదయము బైటికివచ్చునట్టి వ్యాధి	స్తనములు వాపు పీకుకలుగుటకు
చికిత్స. "	కారణములు. "
హృదయముపై చెమ్మ చేరునట్టి	స్తనములు కఠినముగుట బంధనమేగ్గుడు
లక్షణములు. "	టకు చికిత్స. 1017
హృదయముపై చెమ్మ చేరుటకు చికిత్స 977	స్తనములు కుష్కించు లక్షణములు. 1018
హృదయము లాగునట్టి లక్షణములు. 978	స్తనముల దబీలా (గొప్పవాపు)
హృదయము లాగునట్టి వ్యాధి చికిత్స. ..	లక్షణములు. "
మూర్ఛరోగ లక్షణములు. "	స్తనములు అత్యంత దీర్ఘములగుటకు
ఇందు భేదములు. 984	చికిత్స. "

శరీరములోనుండు ముఖ్య అంగమాలను చూపు చిత్రపరము. నెం 1.

చిత్రపరము నెం 1.

1. వాయునాశము.
2. ఘోషసములు (ఊపిరితిత్తులు)
3. ఆమాశయమునకు ఊపిరితిత్తులకు మధ్యనుండు మంధపుపొర.
4. యక్యత్ (లివరు)
- × యక్యత్ వెనకవైపునుండు పిత్తాశయము.
5. పేగులపైనుండు ఝిల్లిపొర. ఇందు చిన్ననరములు అనేకములు గలవు. ఈనరములు పేగులలోనుండి కైలూన్ (అన్ననరము) నీచ్ఛికొని యక్యత్ నందు ప్రవేశపెట్టునరమునకు అందజేయును.
6. చిన్నపేగు.
7. పెద్దప్రెగు.
8. పెద్దప్రెగు మొదటిభాగము.
9. పెద్దప్రెగులో కొంతభాగము
10. గుదస్తానము. (ఆసనము)
11. ఆమాశయము (అన్నకోశము)
12. ప్లిహము. ఈ ప్లిహక్రిందివైపు రుక్వక (మధుకోశము) ముందును

శరీరములోనుండు జీవలంగములను చూపు చిత్రపరము. నెం 2.

చిత్ర పటము నెం 2.

14. ప్రక్కఁజెముకలు
15. ప్రక్కఁజెముకల మధ్యభాగము.
16. హృదయము.
17. చెడురక్తము ప్రవేశించునట్టి స్థానము. అనగా ఊపిరితిత్తుల వెనుక భాగము.
18. హృదయమునకు ఎడమభాగమందుండు పెద్ద రక్తధమని
(శుద్ధ రక్తనాళము)
19. ఊర్ధ్వ చెడురక్తనాళము. అథో చెడురక్తనాళము (శిర) యొక్క సంఘము.
20. చెడురక్తనాళము (శిర) యొక్క శాఖ.
21. అదోభాగమునకు ప్రవహించు రక్తధమని అనగా హృదయము నుండి అథోశరీరమునకు రక్తమును ప్రవేశింపజేయు శుద్ధరక్తనాళము.
22. మూత్రపిండములు (పులవకాయలు)
23. రెండుకాళ్లలోనుండి చెడురక్తమును ఊర్ధ్వముగా ప్రవేశింపజేయు చెడురక్తనాళముల శాఖలు (శిరలు)
24. వీవుపై అనగా మూత్రపిండములకు క్రిందిభాగమందుండు పొర
(ర్బిల్లి)
- + మూత్రపిండములనుండి మూత్రాశయమునకు మూత్రమును ప్రవేశపెట్టు నాళము.
26. గుదస్థానమునకు, మూత్రాశయమునకు మధ్యనందు పొర.
27. పస్తి (పొత్తికడుపు) లో మూత్రాశయముపై నుండు పొర.
28. గర్భాశయము.
29. అండాశయము.

యాకరీముల్ మారూప్.

బినోబుల్లా ఇర్రోహమానర్ హీ.

తి బ్బే అ క్క ర్ హా హి.

నరుస్తరుగ్గుతలకు కారణములగు జలుబు, చెమ్మ, ఉష్ణము, శుష్కత్వము, ప్రాణవాయువుల విషయమై నిదానము, చికిత్స లక్షణములు ముందుగా వర్ణించుచున్నాను.

ఉష్ణముయొక్క నిదానము.

ఉష్ణాదిఖ్యముగా నుండునన్నడు దాహము, మంట, శరీరము పచ్చగానుండుట, చలిగానుండుట, తలబరువు, ఒల్లునిరువు, ఆవలింతలు, నిదురవిశేషము, నీర్బలము, నోడతియ్యగానుండుట, దేహము, నాలుక, ఎర్రగానుండుట, కడుపులు, గుల్లులు విశేషముగాలేచుట, దంతమూలములనుండి, రక్తమువెడలుట, ముక్కునుండి రక్తమునీలిండుట, కాళ్లు, చేతులు, పడిపోవుట, శరీరమునొప్పి, ఈ మొదలగు లక్షణములు రుధిర సంబంధముగు ఉష్ణాక్షయములని తెలియవలెను.

మరియు పితృఉష్ణమునైన కలుగు లక్షణములు:—దేహము, జిహ్వ, నేత్రములు పచ్చగానుండుట, నోరుచేదుగానుండుట, నాలుక ఎండుట, ములుబొడుట, నాసికమునందు శుష్కత్వము, మిక్కిలి దాహము, విశేషమంధాగ్ని, కడుపులో తెమలుట, రోమకూపములు, కరివత్వమునుండుట, ఈ మొదలగు లక్షణములు ఉష్ణపితృమువలన కలుగునని గ్రహించవలెను.

❖ జలుబు లక్షణములు. ❖

శరీరము నల్లగాగాని, తెల్లగాగాని, యుండుట, దాహము, మంట లేకుండుట, మొదలగు లక్షణము వ్రోత్యేకజలుబువలన కలుగుచున్నవి.

ఈ జలుబు శ్లేష్మముతో కలిసినచో శరీరము, తెల్లగానుండుట, నీర్పము, హీనత్వముగానుండుట, శరీరము తెల్లగానుండుట, అజీర్ణము, పులిత్రేణువులొచ్చుట, సిదురాదిఖ్యము, ఇంద్రియములు స్థిలమొందుట, ఉష్ణివలచగా పెడలుట, మంటలేకుండుట, నాసికమువెంట నీరు న్నీవించుట, మొదలగునవి శ్లేష్మసంబంధముగు జలుబువలన కలుగుచున్నవని గ్రహించవలెను.

మరియు ఈజలుబు వాతముతో సంబంధముకలిగి యుండినచో శరీరమునల్లగానుండుట, శిరావేదనముచేసినయెడల, చిక్కగను నల్లని రక్తముపెడలుట, శరీరముచిక్కిపోవుట, వృధాఅలోచనలు కలుగుట రొమ్ము బోరకొండిభాగము అనగినటులుండుట, అల్ప ఆకలి కలుగుట, మొదలగునవి వాతసంబంధముగు జలుబు లక్షణములని గ్రహించవలెను.

❖ చెమ్మయొక్క లక్షణములు. ❖

శరీరము మృదువుగను, నీర్పముగానుండుట, మతిమరుపు, మిక్కిలి నిదుర, మొదలగునవి వ్రోత్యేకచెమ్మలక్షణములని గ్రహించవలెను.

ఈ చెమ్మ ఉష్ణము తోకూడిన యెడల కలుగు లక్షణములు పైనవర్ణించియున్నవి.

❖ శుష్కత్వలక్షణములు. ❖

శరీరము కఠినముగానుండుట, కరుషాయగుట, చిక్కిపోవుట, మొదలగునవి వ్రోత్యేకలక్షణములు.

మరియు ఉష్ణము, పిత్తము, వాతముతో శుష్కత్వముచేరిన యెడల కలుగు లక్షణములు పైనవర్ణించియున్నవి గాన చదువడలూ గ్రహించగలరు.

మరియు రుధిరము, కఫము వాతము, పిత్తములతో మానవ

శరీరము స్త్రీరముగానున్నదని గ్రహించవలెను. ఈ నాలుగు దోషములు హెచ్చినను తగ్గినను రోగోత్పత్తికి కారణమగుచున్నదని వదించి యున్నారు.

రుధిరమనగా పుష్టము, శుష్కత్వస్పృభావికము గలదనియు. కఫము జలుబు, చెమ్మగలదనియు. వాతము, జలుబు, శుష్కత్వముగలదనియు, ఈ నాలుగు దోషముల సంయోగమువలన, ఒక చల్లని పొగ వెడలుచున్నదనియు, ఇందు పుష్టముండనేరదనియు, నిది మానవశరీరము నందు స్త్రీరముగా నుండనేరదనియు, నిర్దోషమగుచున్నది. దీనిని వాత మనుచున్నారు. మరియు నిది కఫము, వాతమువలన ఉత్పన్నమగుచున్నది. ఈ నాలుగు దోషములతో ఉత్పన్నమగుచట్టి ధూమమువలన శరీర స్త్రీత్వము, పాణము, దీనినుండి కలుగుచున్నదనియు నిదియే పాణమనియు, జీవమనియు కొందరిమతము.

❖ భోజనభోషధ పానాదులవిషయమై. ❖

భోషదముల విషయమై వదించబడుచున్నది. ఈ నాలుగుదోషములు చెడిపోవుటకు బాగుచేయుచున్నవి.

మరియు రుధిరము నాలుగు కారణములవలన చెడిపోవుచున్నది.

(1) రక్తమధికమగుటవలన, (2) రక్తముపలచనగుటవలన, (3) రక్తము చిక్కనగుటవలన (4) కుళ్ళుట మొదలగు కారణమువలన రక్తముచెడి పోవుచున్నది. కాబట్టి కాళిని, కాహు, ధనియాలు, గులాబిపూలు, నిమ్మకాయారసము. సికింజబీన్, ఉన్నాబ్ వర్బతు, మంచిగంధపువర్బతు, మొగలిషర్బతు, మొదలగునవి రక్తముయొక్క తీవ్రతను. శాంతినొందించును. ఇవిగాక ఈ భోషధములకు సమానగుణముగల చల్లనివస్తువులు ఉపయోగించవచ్చును.

❖ శికింజబీన్ చేయుక్తిమము ❖

పుల్లసిబే నానాకాయలు వచ్చివి రసముతీసి ఒకశేరు రసముతో పావుశేరు శిరకాకల్పి కాది, ఒకశేరు శర్కరచేర్చి తేనె పాకముగా

కాది దించుకోవలెను. శిరకాబమును నిమ్మకాయపులును చేర్చుట ఉత్తమము.

❖ ఉన్నాబ్ వర్బతు చేయుక్రిమము ❖

ఉన్నాబ్ ఒకభాగము, నాలుగుభాగముల నీళ్లలోవేసి చతురాంశముగా కషాయముకాది ఆకషాయమునకు రెట్టింపు శర్కరచేర్చి కాది తేనెవలెనైనవెనుక దించుకోవలెను. మరియు మొగలివర్బతుచేయు విధానముకూడా ఇదియే యని భావించవలెను.

❖ మంచిగంధపువర్బతువిధి. ❖

శీగంధపుపాట్లు 90 మాషములు 450 మాషముల పన్నీరులో వేసి రెండు అహారాత్రులు నానవేసి పన్నీరు వేరుపరచి మిగిలిన గంధపుపాట్లులో కొద్దిగా నీళ్ళుచేర్చి కషాయముకాది ఆకషాయము వైపన్నీరులోచేర్చి 510 మాషములు శర్కరందుచేర్చి వర్బతుపాకము గాకాది దించుకొని అవశ్యాను కూలముగా ఉపయోగించవలెను.

❖ చిక్కని రుధిరమును శుద్ధికొందించు ఔషధములు. ❖

ఆలుబకరాకాయలరసము, సోపురసము, చాతరాసిఆకురసము, తేనెకురెట్టింపు నీళ్ళుచేర్చి కాదినతేనె, శికింజబీన్ మొదలగునవి చిక్కని రక్తమును శుద్ధిచేయునని గ్రహించవలెను.

❖ వాతమును వెడలించు ఔషధములు. ❖

చిక్కని రక్తమును శుద్ధిచేయునట్టి వస్తువులు వాతమును శుద్ధ పరుచగలవు. ఎటులననగా, వాతము, రక్తమునందు ప్రవేశించుటవలన రక్తము చిక్కబడును. చిక్కని క్షేష్ణము అనగా కఫముచేరుటవలన కూడా రుధిరము చిక్కబడును. ఇట్టితరి కఫమును వెడలించునట్టి విరోచనఔషధములు మరియు పుల్లని ఔషధములువయోగించవలెను. కఫము, వాతము, వలచబడిన తరువాత మూర్త్యమువెడలించునట్టి ఔషధములను ఉపయోగించవలెను. రుధిరమునందు కఫము మిళితమైయున్నచో రక్తమోక్షణమునందు వెడలినరక్తము తెల్లగానుండును. మరియు

రక్తమునందు చాతముచేరి యుండినచో నల్లగావెడలనారంభించును. కాబట్టి యీ మొదలగు నదుపాయములు పలచని రక్తమును స్థిరపరచును అట్టి స్థితియందు రుధిరము, కఫముచేయుటవలన పలచబడినచో బాదగంజబోయా, తులసిగింజలు, రాజహంస, మొదలగు ఉష్ణము శుష్కత్వము గల ఓషధులు, కఫమును వెడలించునట్టి పెద్దకరక్కాయలు మొదలగు శస్త్రువులు కఫమును వెడలించుటయందు అతివృత్తములు మరియు రక్తకాంతి తెల్లగానుండినచో రుధిరమునందు కఫము, మశిమైయున్నదని గ్రహించవలెను.

మరియు శరీరము మర్ధించుట వ్యాధియనుచున్నట్లు కష్టపడి పనులు చేయుట మొదలగు విహారములు కఫమును శాంతి నొందించును.

❀ రక్తపిత్తము విషయమై. ❀

రుధిరము పిత్తముతో కలిసిన యెడల రక్తమోక్షణమునందు రక్తకాంతి వచ్చని కఫమువలె నుండును. దీనిని శాంతి నొందించునట్టి ఉపాయములు పిత్తమును వెడలించుటయే యనిభావము.

మరియు దేశనాళికరక్కాయలు, ఇందు విషయమై గొప్ప సహాయకారియని గ్రహించవలెను. మరియు దిరిశెనగకట్టు, ఉన్నాబోవగ్బతు కాసినిరసము, మొదలగునవి రక్తప్రేతమును శాంతి నొందించునట్టి ఔషధములుకూడా ఇందు లాభదాయకములగునని గ్రహించవలెను.

❀ రక్తఉష్ణము విషయమై. ❀

రుధిరమునందు ఉష్ణము ప్రవేశించుటవలన నాలుగుదోషములు కూడా కుళ్ళిపోవును గాన ఇందు ముఖ్యముగా జ్వరము కలుగుచున్నది. మరియు ఉష్ణము ప్రవేశించనిదోషములు కుళ్ళినేరవు. కాబట్టిజలుబు శుష్కత్వము, కలిగించునట్టి ఔషధప్రయోగముచేయుట ఉచితము. కాబట్టి ఈ ఔషధములు రక్తప్రేతావము [తీవ్రత] నందు హాయిబడియున్నవి. రుధిరము ఉష్ణత్వమొందుటకు రక్తప్రేతావమునుచున్నాడు.

❀ పిత్తముచెడుటకు శాస్త్రము ❀

శరీరసంబంధముగు పిత్తము అయిదుకారణములవలన చెడిపోవును.

(1) వలచనికఫము పిత్తమునందు చేరుటవలన (2) పిత్తమునందుచిక్కని కఫము చేరుటవలన (3) స్వల్పవాతము పిత్తమునందు చేరుటవలన (4) వలచనికఫము స్వల్పవాతము, పిత్తమునందు మిశ్రమగుటవలన (5) వలచని కఫము, వాతము, మిక్కిలి దగ్ధమై పిత్తమునందు మిశ్రమగుటవలన పిత్తము చెడిపోవును. 4, 5 భేదములందు స్వల్పకారణము గలదు. (4)వ భేదమందు ఉష్ణముత్పత్తిపోవును. 5వ భేదమునందు మిక్కిలి ఉష్ణముండనియెడల ఈరెండుకారణములు సమానముగానే యుండునని భావము.

❀ పిత్తముచెడిపోవుటకు చికిత్స ❀

ఉష్ణాదిఖ్యమునందు చెప్పిన ఓషధులు ఒకదినమునకు రెండు మూడు వర్యాయములు ఉపయోగించినయెడల పిత్త దోషములయందు కూడా గుణదాయకమగును.

మరియు ఉష్ణము తక్కువగానుండినచో స్వల్పముగా చలువ చేయునట్టి ఓషధులుపయోగించవలెను. అనగా ఇనప్ గోలుగింజలు బేదానాలు, పెద్దపాయలగింజలు, కాసిని, పండిరిదోసవిత్తులు, ఎంకిన ధనియాలు, చందనము, కాహవిత్తులు, కర్పూరము మొదలగు వస్తువులు ఇనప్ గోలు గుఱ్ఱునందుచేర్చి పానముచేయవలెను. మరియు ఇనప్ గోలు ప్రత్యేకముగా నూరకూడదు. ఈగింజలు నూరినచో విషతుల్యమగును. బేదానాకాయగింజ కూడా నూరకూడదని గ్రహించవలెను. దగ్ధునందు పుల్లనిబేదానాకాయగింజలుయియ్యవలెను. మరియు పెద్దపాయలగింజలు, కాసిని విత్తులురసముతీసిపొంగించవలెను. పాయలాకు, కాసిని ఆకులను కడుగకూడదు. ఎంచుకనగా కడుగుటవలన బలహీనమగును. కాసిని ఆకురసము విరిచి ప్రత్యేకముగాని లేక మధురము, అమ్లముకల్పిగాని పానముచేయుటవలన రుధిరము శుభ్రమైయుండును, రుధిరమును నుభ్ర

తనొందించువిషయమై దీనికి సమానబౌషధము మరియొకటిలేదని తెలియవలెను. మరియు పెద్దపాఠులకను నూర్గినముతీసి వడియబోయట్ల మంచివనికాదు.

మరియు పంగిరిదోషగుత్తులు, దోహత్తులు, ధనియాలు నూరి రసముతీయవలెను. లేనినీళ్ళ నోనానవేసి నూరి పానముచేయువలెను ఇటుల నానవేసి తీసినరసము మిక్కిలి ఉత్తమము

మరియు శీగ్రంధము నీళ్లతో అరుగదీసి పానము చేయుటవలన అత్యుష్ణమును శాంతినిందించుచు, రక్తచందనముకంటె తెల్లచందనము మంచిదని గ్రహించవలెను.

కర్పూరము. శరీరఉష్ణమును దూరపరచును. ఎందుకనగా, కర్పూరము కేవలము శీతవీర్యముగలది గాన, యవనవయస్సుచందు ఉష్ణప్రకృతిగలవారు తప్ప ఇతరులు కర్పూరమును భక్షించకూడదు.

మరియు చల్లనిఫలజాతులు అనగా పుచ్చకాయ మొదలగునవియు సమస్త ఆమృతదార్ధములు, పిత్తమునకు లాభదాయకముగను. మరియు స్త్రీలు, బాలురు, నవుంశకులు, మొదలగు వీరికి మిక్కిలి శీతద్రవ్యములువయోగించకూడదు.

❖ పిత్తశాంతి బౌషధములు. ❖

(1) కుర్పతవాసీర్ ములియాన్, (2) కుర్పతవాసీర్ కాబిజ్, (3) కుర్పతవాసీర్, (4) చందనపుష్పకు, (5) ఆలుబకరాషర్పకు, (6) బనప్ మాషర్పకు, (7) కలువపూలషర్పకు మొదలగునవి పువయోగించవలెను. శీతద్రవ్యములు అగ్రాణించుట లేవనము చేయుటవలన పిత్తముశాంతించును. ఉష్ణము నమసిపోవును.

❖ కుర్పతవాసీర్ ములియాన్ చేయుక్రియము ❖

నిశస్తా, తుమ్మజగురు, తెల్లగనగసాలు, కతిరాగోండు, ఇవిప్రత్యేకము విక్రమాషములు. పందిరిదోషగుజలు, సారకాయగుంజలుప్రత్యేకము 9 మాషములు, తుంగభద్ర 1 కమాషములు. తవాక్షిరి 1 కమాషములు,

ఈవస్తువులు యావత్తుచూర్ణించి, ఇనప్ గోలుగింజల గుజ్జలోకల్పి బిల్లులు చేయవలెను. ఈ పాపధము 4½ మాషములు ఉపయోగించవలెను.

❖ కున్సల బాసీర్ కాబిజ్ చేయువిధము. ❖

తవాక్షిరి 14 మాషములు వేయించిన పెద్దపాయలవిత్తులు 7 మాషములు, గులాబిపూలు 24½ మాషములు, శీగంధము, తుమ్మజి గురు, కతిరా, నిశస్తా, శియాథల్లాత్, చుక్కకూరగింజలు వేయించి నవి. యష్టిమధుకము పాలు, జరీప్ కో, ఇవిప్రత్యేకము 7 మాషములు గొడ్డుదానిచూపూలు, అకకియా, ఇవిప్రత్యేకము 3½ మాషములు ఈ వస్తువులను చూర్ణించి, వస్త్రుగాలితమొనర్చి. శేపురసముతోగాని జరి ష్కోరసముతోగాని కలిపి బిల్లులుచేయవలెను ఈ మాత్రా ప్రమాణము 4½ మాషములు.

❖ కర్నకపూర్ మాత్రాలు చేయుకీమము. ❖

కర్నూరము 2 మాషములు, గులాబిపూలు, తురంజ్ బీక్ ప్రత్యేకము 3½ మాషములు. పందిరినోనగింజలపప్పు, దోసగింజలపప్పు, తవాక్షిరి, యష్టిమధుకము, ప్రత్యేకం 17 మాషములు. కాహునిత్తులు 24 మాషములు. పెద్దపాయలగింజలు, 21 మాషములు. కాస్నీ విత్తులు 7 మాషములు. సొరకాయవిత్తులు 14 మాషములు. యష్టిమధుకం పాలు 11 మాషములు. ఈయావత్తు వస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రుగాలి తమొనర్చి. ఇనప్ గోలుగింజల గుజ్జలోకలిపి మాత్రాలుచేయవలెను. ఈ పాపధము 7 మాషముల ప్రమాణము వుపయోగించవలెను.

❖ కలువపూల ప్పకవిధి. ❖

పచ్చికలువపూలు, 20 మాషములు. ఒకశేతుశీర్షతో ఒకఅనూ రాత్రినానవేసి, పోయిమీదకునిది, మూడవభాగము మిగులునటులక మా యముకాది దించి, చేతితోమర్చింది వడియబోసి, 20కి మాషములు కలకండచేర్చి, వర్బతువిధిపూర్వముగాకాది దించుకొనవలెను. ఇటు నె బ ష్మాపప్పతు కూడా చేయవలెనని గ్రహించవలెను.

❀ కథముచెడుటకు కారణములు. ❀

కథముచెడుటకు అయిదు కారణములు గలవు. (1) కొంత దుఢిరము కథమందుచేరి పితృబలమును మార్చివేయును. దీనిని మధురకథమందురు. (2) దగ్ధపితృము కథమునందు ప్రవేశించును. దీనిని లవణకథమందురు. దీనిన్వభావికము పితృముతో సమానమగును. (3) కథము ఉష్ణత్వమొందిన యెడల దీనిని అమృతకథమందురు. (4) కొంత వాతము కథమునందు చేరిన యెడల దానిని కషాయ (వగరు) ముగలకథమనుచున్నారు. (5) కథముపలచబడిన యెడల దానిని చప్పగానుండు కథమనుచున్నారు. ఈ కథము మిగిలిన నాలుగు జాతులకంటె మిక్కిలిశీతలమైనది. ఇటుల ఆయాకథముల లక్షణములనుబట్టి దోషములను తెలిసికొనవలెను.

—కథమును శుద్ధినిొందించు ఔషధములు—

సోపు, చిన్నసోపు, యష్టిమధుకము, జీలకర్ర, చాల్పినిచెక్కవలకులు, జరామాసి, ద్రాక్షవండు, బుంజానవ్, మొదలగు ఈవస్తువులను ఉపయోగించుటకు వైద్యుని అభిప్రాయమునందు భారమైయున్నది. మరియు కథచూచియుండు కషాయముకాది ఇచ్చుట ఉత్తమము. మరియు, కథముకుల్లినయెడలఉష్ణగానుండు కథమునందు ఉష్ణకర ఔషధములు మాత్రము ఉపయోగించకూడదు. ఎందుకనగా ఇందు జ్వరమధికముగానుండును మరియు సరమలలో భాగమునందు కథముకుల్లినఎడల కనూంగింజలు ఉపయోగించుట ఉత్తమము, కథముకుల్లినఎడల పితృమునందు చెప్పబడిన ఔషధములు కలిపి యివ్వవలెను.

—కథమును నశింపజేయు ఔషధములు—

మాజూకాఫీలానసా, శొంఠిమాజూకా, మాజూకానీరి, జవారీష్ జాలినూన్, మొదలగు ఔషధములను కథముకుల్లక, జ్వరములేకుండిన ఉపయోగించవలెను.

మరియు కుగ్గగుల్, కుర్కగాపిన్, జంజబిన్ బిజారి సమనీతోషము

గలది. ఉష్ణమగు బిజారి, వర్షతుబిజారి, సమశీతోష్ణముగలది. మరియు ఉష్ణమైనదిన్ని, గుల్ ఖండు ఉపయోగించవలెను.

—మాజాన్ కిలాసఫా విధానము—

మిరియాలు, పిప్పళ్ళు, శొంఠి, దాల్చిన చెక్క, ఉసిరిగెకాయలు, తాడికాయలు, చిత్రీమూలము, కమారములు, చల్ గోబావప్ప, బాబూనావేరు, సముద్రకొబ్బరి, పోత్యేకము శిశి మాషములు బాబూనా గింజలు 17½ మాషములు, దాక్షిణ్యండ్లు 105 మాషములు. ఈవస్తువులు చూర్ణించి, ఈచూర్ణమునకు రెట్టింపు తేనెతోకల్పి మాజాన్ చేయవలెను. ఈమాజాన్ ఒకదినము తరువాత ఉపయోగించవలెను.

—శొంఠిమాజాన్ చేయుకృమము—

శొంఠి 70 మాషములు తుమ్మజిగురు, ఏలకులు 7 మాషములు, లవంగములు, దాల్చిన చెక్క పోత్యేకము 17½ మాషములు. జాజికాయలు, కుంకుమపువ్వు, ప్రత్యేకము శిశి మాషములు. జాపత్రి 14½ మాషములు. యీవస్తువులు యావత్తుచూర్ణించి, కలకండపాకములో కలిపి మాజాన్ చేయవలెను.

—జరామాంశి నూన విధానము—

జరామాంశి, లవంగములు, ఏలకులు, ముద్దలపంగపట్ట, దాల్చిన చెక్క, శొంఠి, సల్లజిలకర్ర, కుంకుమపువ్వు, తెల్లమిరియాలు, పిప్పళ్ళు చంగల్ వకోవ్వు, తుంగకుస్తలు, పూదెబల్ సాక, వేపివిత్తులు, గ్రంధితగరము, నేల వేము, ఈవస్తువులు, పోత్యేకము తులముమస్తకి 5 తులములు యీచూర్ణములకు సమానభాగము శక్కురచేర్చి, పైవస్తువులను చూర్ణముచేసి మొత్తమునకు రెట్టింపు తేనెతోకల్పి మాజాన్ చేసి 7 దినముల తరువాత 7 మాషములు పుచ్చుకోవలెను.

—ఈగగుల్ చేయువిధానము—

తవాక్షిరి, పాచితీగె, జరామాంశి, పోత్యేకము 7 మాషములు. తురంజ్ బీన్ 10½ మాషములు. గులాబిపూలు, యష్టిమధుకము, పత్యే

కము 10 మాషములు. యీవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రగాలిత మొనర్చి పన్నీరుతో మాత్రాలు చేయవలెను. ఈ మాత్రప్రమాణము శి మాషములుగాని, మూడుమాషములకంటె అధికముగా గాని వుచ్చు కొనవలెను.

❖ వాతము చెడుటకు కారణములు. ❖

వాతము అయిదు కారణములవలన చెడిపోవుచున్నదని ప్రాచీన వైద్యులు వదించియున్నారు. (1) నాతాభ్యమువలన, (2) వాతము దగ్గమొందుటవలన, (3) రక్తమొంది వాతముగా మారుటవలన, (4) పితృముదగ్గమొంది వాతముగా మారుట, (5) కఫముదగ్గమై వాతము గామారుట మొదలగు ఈ అయిదు కారణములవలన వాతముచెడిపోవు నని గ్రహించవలెను.

మరియు ఏదైన ఒకదోషము దగ్గమొందిన ఎడల చెడువాతము గా మారునని తెలిసికొనవలెను. అనగా దగ్గమగుటవలన చెమ్మ దాని పూష్టమువలన లేదాపోయి చిక్కబడును. మరియు దానిసారముండనేరదు. అనగా దగ్గమై భస్మమైన మరికొన్ని దోషములు జలుబువలన చిక్కై నేరుకొని యుండును ఇది వాతమునిపించనేరదు.

❖ వాతమును నశింపజేయు ఔషధములు. ❖

విహసాద, గౌజబాణ, ఖడబూజావిత్తులు, యష్టిమధుకము, దూగొండివిత్తులు, ఇస్తీరు, దాక్షివండ్లు, మొదలగునవి.

మరియు ఉష్ణము, చెమ్మకలిగించునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించవలెను మరియు వాతము, ఉష్ణమువలన కలిగిన ఎడల శీతలము, చెమ్మగల అప్రవధమును ఉపయోగించవలెను. అనగా పెద్దసాయలు, బెదానా, పందిరిదోనవిత్తులు మొదలగునవి.

మరియు వాతము, ఉష్ణనంబంధముగానిచో ఉష్ణము, చెమ్మగల వస్తువులు అనగా సమత్ప్రీమొందించునట్టి వస్తువులనుపయోగించవలెను

❖ వాతము వివరుమై చెప్పబడిన ఔషధములు. ❖

శికింజబీజ అవీమూని, నౌసాదాద, మాజానెబుకరాల్,

యాభూతిబూతిలి, ముగ్రహధిత్ ఖున్, గౌజబాన్ పగ్నత్, బాదరంజబో
యాపగ్నతు, మొలగునవి ఉపయోగించవలెను. మరియు ప్రతివిషయ
ములో ఉష్ణము, జలుబు, కలిగించవలెను.

మరియు ఈవారము కుల్చి, జ్వరముకలిగినచో ఈక్రిందివస్తువుల
కషాయము ఉపయోగించవలెను. కాసినివిత్తులు, కహూనిత్తులు, ప్రత్యే
కము మూషదిరములు (దిరం అనగా శిశు మాషములు.) యష్టిసుధు
కము, జిమ్మ, ప్రోతివస్తువు రెండేసిదిరములు, గౌజబాన్ ౯ దిరములు,
ఈవస్తువులకషాయముకాచి, కలకండచేర్చిగాని, శికింజబీన్ చేర్చిగాని
సానముచేయవలెను. ఈకషాయము నకు పూర్వము మూజిక్ (దోషవర్ష
కావ్యదము) ముపయోగించి విరోచనము చేయించిన ఎడల వెంటనే
గుణము కలిగించును. వారరోగములందు విశేష కాలమువరకు అవుషధ
ప్రయోగము చేయుచుండవలెను. అనగా వారము నెమ్మదిగా అవుషధ
గుణమును గ్రహించును.

మరియు కుల్చినవారము యొక్క బేషధనులు, ఉపాయములు,
జ్వరరోగములందు చెప్పబడును.

శికింజబీన్ అప్తీతిమూక విధానము.

ఉన్నెఖద్దూస్, శొంఠి, చాతరాసి, ప్రత్యేకము 7న్నర మాష
ములు, పాచితీగె బిన్ పాయజన్, నునామ ఖిరకు, కాబోలికరక్కాయలు,
ప్రత్యేకము శిశీన్నర మాషములు ఈవస్తువులు యానత్తు 1శిర మాష
ములు శైవగపులునులోవేసికాచి వడియబోసి అర్దశేరు శర్కరచేర్చి
తేనెపాకమాగాకాచి యుంచవలెను.

సోనదారు అను బేషధవిధానము.

గజాబిపూలు 21 మాషములు, సాదకూపి 17న్నర మాష
ములు, లవంగములు, మస్తకి, గ్రింధితగరము, జరామాంసి, ప్రత్యేక
ము-10న్నర మాషములు, జాపత్రి, చిన్నవలకులు, పెద్దవలకులు, జాజి
కాయలు, కుడ్డలవంగపట్ట, కుంకుమపువ్వు, ప్రత్యేకము 7 మాష

ములు, ఈవస్తువులు చూర్ణించి యుంచవలెను. వచ్చిఉళిరిగెకాయలు, మూడు అహోరాత్రులుపాలలో నానవేసి ప్రతిదినము పాలుమార్చుచు మూడవదినము నీళ్ళతోకడిగి పశుభిక్షుగు ఉదకములో వేసి మెత్తగా పెండి బట్టలో వేసి నీళ్ళయ్యవత్తు పెండివేసి, తరువాత, ఆకాయలునూరి అందుండి ఒక శేరు తీసికొని, తేనెలోగాని, పటికబెల్లముపాకముచేసిగాని, వేసిపండి పైచూర్ణమును అంచుచేర్చి గాజపాత్రయందు నలుబై దినములవరకుయుంచి, తరుపరి కిన్నెర మాషములు మొదలు 10న్నర మాషములవర కుపయోగించవలెను ఈయాషభలము రెండునంపత్న రములవరకు స్థిరముగానందును.

❖ ❖ ❖ మర్బల్ గౌజబాన్ విధానము. ❖ ❖ ❖

వచ్చిగౌజబాకరసముతీసి, తెల్లశర్కర సమానముగాతీసికొని కలిపికాది పైపొంగుతీసివేసి 40 మాషములు వన్నీరుచేర్చి పాకవిధిగా తయారుచేసి యుంచవలెను. బాదరంజబోయావర్బతుచేయు విధానము కూడా యిటులనే చేయవలెనని గ్రహించవలెను.

❖ ❖ ❖ ముర్రీహాదిల్ఖుస్ విధానము. ❖ ❖ ❖

పగడచూరు, కహరోబా, సల్కీచూర్, కచూరము, ప్రత్యేకము కిన్నెర మాషములు 7న్నర మాషములు వచ్చిసాంబ్రాణి, కాబోలుకరక్కాయలు, పిస్తా, మాదీకలపుకాయపై బెరడు, కత్తిరించిన వచ్చి పట్టు, ముత్యములు, ప్రత్యేకము 7 మాషములు, ధనియాలు, తవాక్రీరి ప్రత్యేకము 10న్నర మాషములు, బహమనెనుపెద్, బహమనెనురకు, ప్రత్యేకము 7న్నర మాషములు, గౌజబాన్, చాతరాసి, బాలంగు, యావస్తువులు చూర్ణించి వస్త్రుగాలితమొనరించి దానిమ్మకాయరసము చుక్క కూరరసము, జోషకురసము, ప్రత్యేకము తీవ్ర మాషములు తీసికొని తెల్లశర్కర, బనప్మాషబత్తు ప్రత్యేకము 405 మాషములు చేర్చి పాకంబట్టి దించుకొని పైచూర్ణములనుచేర్చుకొని మూజాకా చేయవలెను.

॥॥ దోషవర్జ్య బౌషధములు. ॥॥

దోషవర్జ్యప్రవధములను నేవించుటవలన అపవ్యయము వర్జ్యమొందును. మలమువర్జ్యమొందించుటవలన ప్రయోజనమేరునగా చిక్కగానుండు మలము పలచగామారును. పలచగానుండు మలము చిక్కఁడును. రుధిరసంబంధముగు రోగములందు దోషవర్జ్యబౌషధములు ఉపయోగించకూడదు. గాని రక్తము నందు మలదోషముచేయిండ్చినచో ఈబౌషధములు లాభదాయకమగును ఈబౌషధములకు ముంచిసాయని ప్రవయోగించుచున్నాడు.

॥॥ పిత్తమును వర్జ్యమొందించు బౌషధములు. ॥॥

ఉష్ణబ 7 కాయలు, బహువేషాపూలు, కలువపూలు, శాతరాసి, గులాబిపూలు, ప్రత్యేకము 2 దిరములు, కాసినికత్తు ౫, శి దిరములు, నీళ్ళలోగాని అరిఖులోగాని, నాలుకర్పూములుగాని. లేక ఎనిమిది ర్పూములుగాని నానవేళి వడియబోసి శికింజబికాగాని, తురంజ్ బిన్ కలిపిగాని లేక మరియేవచ్చుతుగాని చేర్చిపానముచేయవలెను. ఈవౌషధము పిత్తమును వర్జ్యపరచును. ఈవస్తువులు నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచుట వలన, కషాయమనబడును. కాచునట్టి కషాయమునందు ఉష్ణము ప్రవేశించును. మరియు ఉష్ణాధిక్యముగానుండురోగికి కాదిన కషాయమునయోగించకూడదు. శీతకషాయమనగా పస్తువులను నలియగొట్టి రాత్రి నీళ్ళలోవేసి ప్రాతఃకాలమునందు వడయబోసి పానముచేయవలెను.

మరియు చల్లనిగింజలు ప్రత్యేకముగా రసముతీసి ఉపయోగించవలెను. వైనచెప్పబడినగింజలు, తైలములు, మొదలగునవి యవనవయస్కులవాని విషయమైచెప్పబడినవి. కాబట్టి రోగి బాలుడైనచో పస్తువులను తగ్గించవలెను. మరియు పిత్తము మూడుదినములలో వర్జ్యమొందును. ఈపిత్తమునందు ఇతరదోషములు చేరకుండా యుండవలెను. ఇతరదోషములు చేరియుండినచో అయిదులేక అధికదినములకుగాని వర్జ్యమొందదని గ్రహించవలెను.

❖ ❖ ❖ కథనోపపక్ష్యవృద్ధములు ❖ ❖ ❖

[దాక్షిణ్యము, 5 కాయలు, నలియగొట్టినసోపు, రెండుదిరములు శోపుకుబనులు, చిన్నసోపుచేర్చుట ఉచితము. అతిమధురము, మూడు దిరములు, నలియగొట్టిన ముబకాయ 2 దిరములు, రాజహంస, 5 దిరములు, పచ్చి అంజీపండ్లు, 5 కాయలు, గులాబిపూలు, 3 దిరములు, ఈవస్తువులు యావత్తు నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచి 7 దిరములు తేనెతోచేసిన గుల్‌ఖందుచేర్చి వడియబోసి పానముచేయవలెను, ఇందురెండు తుమ్ములు శికింజబీకలుపుటమంచిది. ఈరోగికి దగ్గుయండినయెడల శికింజబీక కలువకూడదు. ఉప్పనిశ్లేష్మమునందు పిత్తము, కఫము, పక్షిమొందించునట్టి భౌత్యవృద్ధములుపయోగించవలెను.

❖❖❖ దోషనయోగ వక్ష్యకౌష్ఠ్యవృద్ధములు ❖❖❖

వాతము మొదలగు దోషములు కలిసియుండునట్టి శ్లేష్మమునందు జ్ఞాపకముంచవగిన అంశములు.

శైశవకల్మ, కఫ వాతములను పక్ష్యవరచుటమందు ఉత్తమమైనదిగాని జ్యోవషయమునందు మాత్రము ఉపయోగించకూడదు. జ్వరము పురాణగతమైనచో లాభదాయకముగును. మరియు కఫము చిక్కగానుండిన 9 దినములలో పక్ష్యమొందును. మరియు కఫము చిక్కగాగాని పలచగాగానియుండినచో 5 దినములలోగాని లేక 9 దినములకంటె అధికదినములలో పక్ష్యమొందును.

❖❖❖ వాతజదోషపక్ష్యకౌష్ఠ్యవృద్ధములు ❖❖❖

విహసోడా, (శ్లేష్మాంతకము) కాయలు 20, ఉన్నాబ్ 10 కాయలు, గోజుబాన్, బాదరంజబోయా, ఉస్తిఖద్దూన్, రాజహంస, సోపు, శాతరాసి, ఈవస్తువులను ప్రత్యేకము రెండే దిరములు, నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచి శర్కరగాని, లేక తురంజబీకగాని, గుల్‌ఖందుగాని పానముచేసిన ఎడల క్షేమము వాతములము పక్ష్యమొందును.

మరియు వాతము ఇతరదోషములములు దగ్ధమొందుటవలన ఉత్ప

న్నమైనచో ఆవోషములములు పక్కమొందుకట్టి ఔషధములు కొద్ది కొద్దిగాచేర్చి ఉపయోగించవలెను. కేవలము వాతము 15 దినములలో ఒకటి రెండుదినములు ముందు వెనుక పక్కమొందును. పక్కమొందుటకు తాత్పర్యమేమనగా మలము, విరోచనబలమువలన వెడలిపోవును. మరియు, పక్కకొప్పషధములయొక్క స్వాము మలమునందు ఆశ్రయముగా పోవేళిందును. ఇటువంటి రోగములయందు మలము చిక్కగానుండును. గాన పక్కొప్పషధములు, పలుమారుపయోగించుచు విరోచనము చేయించవలెను. మరియు, పక్కొప్పషధములవలన ప్రయోజనము కలుగకుండిన విరోచనఔషధము లుపయోగించకూడదు. ఒక్కొక్కప్పుడు పక్కొప్ప షధములు ప్రయోగించ నిద్ర మలము ప్రియమైంది, చికిత్స చేయకనే రోగముశాంతించును. కాబట్టి ఉపాయమువలన రోగిహృదయమునకు సహాయము కలిగించుచున్నవని గ్రహించబడుచున్నది.

విరోచనము ముల్ యాన్ విషయమై.

విరోచనమనగా, నరములనుండి మలమును దూరముచుండి ఈడ్చి అమలమును ఒకే స్థలమందుండి ముఱముఱియు, ద్వారాగాని, చెమటద్వారాగాని వెడలించుటకు విరోచనమనుచున్నాడు. ములియాన్ అనగా కేవలము మఃము ప్రేగులనుండియు, కడుపునుండి వెడలించును. విరోచనమునకు ముందు దోషవర్జకమాయాదు లుపయోగించుట అవశ్యకము.

ములియాన్ యందు. మలపక్కొప్పషధము లుపయోగించనవసరముండదు. అయినను, ములియాన్ కంటెముందు మలపక్కొప్పషధములు పయోగించుటమంచిది.

—ములెయన్ ము.బారిక—

ఇదిభాహ్యంతర వ్యాధులనేకములకు లాభదాయకము. ఇది గ్లిస్టీరీలు, బాలురు, వృద్ధులు, కూడా పానముచేయదగును గాని

జ్వరరోగులకు మాత్రముపయోగించకూడదు. లోలంగములవాపునందు కూడా లాభకరము. మరియు, సమస్త విధముల మలము హరించుటయందుపయోగించును.

రేలకాయగుఱ్ఱ, పన్నీరులోగాని, ఉష్ణోదకములోగాని, కలిపి వడియబోసి పానముచేయవలెను. ఉష్ణముఅధిముగా నుండిన కాసివిరసముగాని లేక చల్లని స్వభావికముగల గింజల రసముగాని అందుచేర్చి పానముచేయవలెను.

మరియు, కడుపులోభాగమునందు వాపు కలిగియుండినచో కామంచాకు రసముచేర్చి పానముచేయవలెను. సోపుగింజలరసము గుల్కండుకల్పి పానమొనరించిన వాతగుల్మము హరించును. రేలకాయదుర్వాసనహరించుటకు పన్నీరుగాని, సోపుగాని, చేర్చుటమందిది. మరియు, ఈరేలకాయను మిక్కిలి ఉత్కృష్టముగా చేయదలచినచో అనలిసీరఖ సమాదీఫలరసాయనము చేర్చవలెను.

ఉన్నాబ్, క్లేష్మాంతకము, బసవ్ పాపూలు, ద్రాక్షపండ్లు, గోజుబాక మొదలగు వస్తువులను కషాయముకాది దించి అందు రేలకాయగుఱ్ఱ కలిపి పానముచేయుట మంచిది.

మరియు, పేగులందు బలముతక్కువగానుండి, నులినొప్పి కలిగిన ఎడల బాదంనూనె చేర్చవలెనుగాని, ప్రత్యేకము రేలజగురు యివ్వకూడదు. బాదంనూనెచేర్చి గర్భిణీలకు, వృధులకుకూడా ఉపయోగించదగును. కీరపానులగు బాలురకు బాదంనూనె చేర్చ వగత్యముండదు. ఎందుకనగా పాలు త్రాగుటవలన పేగులు స్నిగ్ధముగా నుండును. గాన రేలకాయగుఱ్ఱ పేగులకు అంటుకొనజాలదు. మరియు, యుక్తయవనవయస్కుల వారికి 16 దినములు రేలగుఱ్ఱ ఉపయోగించవచ్చును. దిరమనగా శిశు మాషములు. యింతకంటె అధికము ఉపయోగించుట హానికరమగును.

❖ విరోచనవర్ణనము. ❖

గొప్ప అవసరముకలిగి విరోచనము చేయింపలసిన యెడల ముందుగా వక్రౌషధములను ఉపయోగించదగదు. అనగా కూలంజ్ నొప్పి యందు రాత్రిభాగము మేఘము కృష్ణింపవచ్చును విర్ణమునందున్న మిక్కిలిగాలి యుండునప్పుడు కూడాగమనించక ఈ విరోచన ఔషధమును కాదిగాని, నానవేసిగాని పానముచేయవలెను. తదుపరి ఉష్ణోదకమును పానముచేయకూడదు. ఇట్లు చేయుటవలన ఔషధగుణము తగ్గిపోవును. మరియు, ఈవిరోచన ఔషధము కడుపునొప్పి కలిగించిన ఎడల ఉష్ణోదకము పానముచేయవచ్చును.

మరియు, విరోచన ఔషధము చూత్రిగాని, చూర్ణముగాని అయినచో ఉష్ణోదకపానమువలన విరోచనములగును. విరోచనఔషధము నేవించిన పిమ్మట దాహమైనచో శీతజలపానముచేయకూడదు. గాన ఉష్ణోదకము కొద్దిగా పానముచేయుట మంచిది. ఉష్ణవృక్కతి గలవారు శీతజలపానము చేయవలెను. దీనివలన హాని కలుగనేరదు. ఉష్ణోదకపానమువలన ఔషధబలము తగ్గిపోవును.

మరియు, వర్బతుజరిష్క్ మొదలగు విరోచన ఔషధములందు నేపాళములుగాని, తెగడగాని, ఉష్ణమొదలగునవిచేర్చిన ఔషధములు శీతజలమువలన బలముతగ్గు ఔషధములని భావము. మరియు, ఏమను జానికి ఔషధము చక్కగానిచేయచో అట్టివానిభుజములు రెండును విగించికట్టవలెను. ముక్కుపట్టుని ఔషధపానముచేయవలెను. తదుపరి వుక్కిలించవలెను. ఔషధపానముచేసిన తరువాత పొదినాతకు వాసనచూచుట నమలుట, తమ పాకులు, ఏలకులు నమలుట మంచిది. ఇట్లుచేయుటవలనకూడా వాంతిభయమున్న యెడల విరోచనమునకు ముందు వాంతిచేయించి, పిమ్మట విరోచనఔషధ మివ్వవలెను. మరియు, విరోచనఔషధము నేవించి నిద్రించకూడదు. గుడవృక్షాశన

మున్నకై రేఖాఖరము వేసి కాచిన గోరువెచ్చని కషాయము ఉపయోగించవలెను.

మరియు, విరోచనము కాకుండిన ఆదిగామే ఇతర విరోచన ఔషధము లివ్వకూడదు. మరియు, వసియబోసిన ఆల్బకరారనముగాని, చింతపండునము (చాతు) గుల్ఖందు, మాదిపలరసాయనము కొద్ది కొద్దిగా విరోచనఔషధము వుచ్చుకున్న పిమ్మట పానముచేయవలెను. ఇందు రేలకాయజిగురుకూడా చేర్చుటయంచిది. ఇటులనే మస్తకిచూర్ణము 1½ దిరము శిర్కరగాని, కలకండగాని కలిపి, ఉష్ణోదకముతో వుచ్చుకొనట ఉత్తమము.

మరియు, విరోచన పిశేషత్వమువలన మూర్ఛ కలిగినచో నెల నే వమనము చేయించవలెను. వమనమువలన లాభము కలుగకుండిన ఇతర అనందర్థములేమియు లేకుండిన తక్షణమే బాసవికులనుశిర, అంహాలినుసిరలను బేదించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను.

మరియు, కడుపునందు, పేగులందు ఉష్ణము అధికముగా నుండినచో బేదానా, ఇనప్ గోల్ గిజల గుజ్జ (జిగురు) పానముచేయించవలెను, మరియు, గోగివక్రతి సమానముగా నుండిన సోపు, మర్భతు పన్నీరులోచేర్చి వుచ్చుకోవలెను. ఒకఘడియ తరువాత ఉష్ణభోజనములు భుజించవలెను. చెడువిరోచనము శిరావేదనవలన గొప్పహాని ప్రాప్తించును. కాబట్టి రోగిబలానుసారముగా రెండవ విరోచనఔషధ మివ్వవలెను. దీనివలన వెడలవలసిన మలము వెడలిపోవును. రోగిదుర్బలముగా నుండిన కొద్ది కొద్దిగా విరోచనఔషధము పానముచేయవలెను. అనగా లఘువిరోచనము చేయించవలెను. ఇటుల మూడు దినముల కొకవర్యాయము విరోచనము చేయించవలెను.

మరియు, విరోచనఔషధము వలన విశేషవిరోచనములయినచో కట్టించవలెను. జ్వరములేకుండిన మజ్జగ, పరిఅన్నము భుజించవలెను. జ్వరముండినచో వేయించినసోపు, వేయించిన పెద్దపాయలవిత్తులుచూర్చింది, బాధ

లంగ్, రసముతో పానముచేయించవలెను. విరోచనప్రకరణమునందు చెప్పబోవు సుపాయములను చేయవలెను.

❀ పిత్తవిరోచన ఔషధములు. ❀

కరక్కాయబెరడు, చింతపండు, మాదీఫలము. బనప్ హాపూలు, అపస్వతి, సకమోనియా, వేయించిన ఇళికవేచావిత్తులు, ఆలుబకరా, చాతరాసిఆకు, మసాలాబరము, గులాబిపూలు, శీతాస్త, ఈచెప్పినవస్తువులలోనుండి బల్బమును వస్తుచుగాని దుష్టవస్తువును ప్రత్యేకము ఊపయోగించవలెనో గమనించి, ప్రత్యేకముగా గాని రెండేసి వస్తువులుచేర్చిగాని యుపయోగించవలెను ఈవస్తువులలో సకమోనియా మాత్రము వేయించి ఊపయోగించవలెను.

❀ పిత్తమును వెడలించు ఔషధములు. ❀

కరక్కాయబెరడు 6 దిరములు, నల్లఅలూబకరా 25 కాయలు, విహసాడా (క్షేష్ణాంతకము) 20 కాయలు సునామఖిరకలు, శాతరాసి ఆకు ప్రత్యేకము 3 దిరములు, ఉన్నాబ్ 8 కాయలు, కాన్సివిత్తులు 2 దిరములు, కుసుంబావిత్తులు 1½ దిరములు, శీతాస్తగాని, తురాజ దిన్ గాని, 1 దిరముమొదలు 15 దిరములు ఈవస్తువులను కషాయము కాదిగాని నీళ్ళలోనానవేసిగాని పానముచేయించవలెను. దీనివలన విరోచనములు పక్ష్యముగాకుండిన ఈకషాయమునందు రేలకాయగుజ్జ చేర్చవలెను. రేజగురు చేర్చినపుడు బాదంనూనె బడవుషాత్తైలము ఒకదిరముచేర్చవలెను. మరియు ఔషధము పొచ్చుచుట తగ్గించుట పైద్యుని అభిప్రాయముపై భారమైయున్నది.

మరియు విరోచన ఔషధములకే జాతిమలమును వెడలించునట్టివి కావు. అయినను యేమలమును విశేషముగా వెడలించునో ఆపేరుతో ప్రసిద్ధమైనది. ఒవ్వమునందు కషాయముకంటె పూర్వము కరక్కాయ చూర్ణముపయోగించకూడదు. ఎందుకనగా అప్పటిస్థితియందు వాతము గామారును. అనగాయకృత్ సంబంధముగు అతిసారముకలుగలదు, ఒక

వృష కరక్కాయచూర్ణమువయోగించవలసిన అవశ్యముకలిగినచో బాదంనూనెతో స్నిగ్ధపరచి, బేదానాగుజ్జతోగాని, ఇనప్ గోలుగింజల గుజ్జతోగాని, కలిపి పానముచేయుటవలన హాని సంభవించనేరదు.

❀ కఫజవిరోచన విధానము ❀

మహానిధ్మకాయబెరడు. కంఠురియూక, గారిఖూక, మాహి హఃజ్, తెగడ నీలివిత్తు, నల్లజీలకర్ర, శుకాయి, కాటుకత్తులు, మొదలగునవి.

❀ కఫజవిరోచన ఔషధములు ❀

అయూరజ్ పైకరా, తెల్లతెగడ, నీలివిత్తులు, ప్రత్యేకము ఒక్కొక్కదిరము, గారిఖూన్, చిన్నసోపు 2 దిరములు, ఉప్పు, మహానింబ్బకాయబెరడు ప్రత్యేకము 1½ దాగ్ ఈస్తువులు యావత్తు చూర్ణించి సోపురసముతోనూరి ఒకమాత్ర) చేయవలెను. ఇదిఒకమోతాదు. ఈ మాత్ర) యుక్తయవన పురుషుల నిమిత్తము చెప్పబడినది.

గారిఖూక నూరకూడదు ఇందులో ఒకవస్తువు గోరువలె నుండును. దానిని నూరుటవలన విషశుల్భమగును. కాబట్టి దాని నూరి, వెంట్రుకల జల్లెడతో జల్లించవలెను. దీనివలన మెత్తనివీను వెడలిపోవును.

(2) ఉన్నాబ్, విహసోపా 20 కాయలు, ఎండుజాహ, కలువ పూలు, బనప్ షాపూలు, రాజహంస, సోపు, యావస్తువులు ప్రత్యేకము 3 దిరములు దాక్షిణ్యం, 15 కాయలు, అజూరపండ్లు 7 కాయలు, చివ్వినయప్పిమధుకము 4 దిరములు ఇందులో చిత్తకగొట్టవలసినవస్తువులు చిత్తకగొట్టి మూడురతులు నీళ్లలోవేసి ఒకరతికేషించువరకు కషాయముకాది దించుకొనివడియబోసి రేలకాయగుజ్జ, మాదిఫలరసము, గుల్ఖందు 10 దిరములుకలిపి చేతితోమర్చించి వడియబోసి అందుఒక దిరం బాదంనూనెకలిపి పాకముచేయవలెను.

❀ కఫవిరోచనచూర్ణము. ❀

మూడుదిరములు తెల్లతెగడచూర్ణము బాదంనూనెతో సిద్ధపరచి

1 దిరము శొంఠిచూర్ణము, తెల్లపువ్వు, అద్దిరము నీకోదకముతో ఉపయోగించవలెను. ఉష్ణకబళులు యావత్తుచూర్ణమునకు నమానభాగము శర్కరచేర్చుటవలెనని, మస్తకి జేర్చుటకూడా వుత్తమము.

❖ సకమోనియాశుద్ధిక్రమము. ❖

నేపుకాయగాని, బేదానాకాయగాని, దొలిసి అందులో సకమోనియాయుంచి దీనికి క్రిందపై న మస్తకిచూర్ణమువేసి కాయబండించి వస్త్రముచుట్టి మున్నులేపనముచేసి ఒకచుట్టిపాత్రయందుంచి పుటముగాని పొయ్యిమీదవంచిగాని ఆకాయకాలి కాలకుడతీసి చల్లారిన వెనుక సకమోనియాతీసి ఉపయోగించవలెను.

❖ వాతమును వెడలించు ఔషధములు. ❖

కాబోలుకరక్తాములు, నల్లకరక్తాములు, సునాములు, బాదరబజోయ, పాచితీగె, ఉస్తేఖద్దాన్, శుద్ధిజేసిన రాజావర్తము. (నీలిరంగు గలరాయి) హజరుఅర్బుని, శీమకావిరాయి ఉసిరిగెకాయలు.

❖ వాతవిరోధసంఘోషధములు. ❖

యాజ్ఞపైకరా 5 దిరములు, పాచితీగె 10 దిరములు, శుద్ధిజేసిన రాజావర్తము 7 దిరములు, శీమకావిరాయి 9 దిరములు, వేయించిన సకమోనియా, మహానింబ్బకాయలబెరడు, కాలిఖర్బల్ రెండేసిదిరములు సంబుల్తీబ్, చిన్నసోపు, ప్రత్యేకము ఒక్కొక్కదిరములు ఈకస్తువులు యావత్తుచూర్ణించి వస్త్రగాలితమొసర్చి అజామోదంరసముతోనూరి మాత్రలుజేయవలెను. ఈఔషధము 2న్నర దిరమువరకు ఉపయోగించవలెను.

❖ రాజావర్తము శుద్ధిక్రమము. ❖

రాజావర్తము మెత్తగానూరి నీళ్ళలోవేసి వుడికించి అందుజైతూకతైలము కొద్దిగాజేర్చి వండివేసి తదుపరి విశేషజలముపోసి మరియొకపాత్రలో వంచుకొనవలెను. యిటులరంగునీళ్ళయూడతూ వంచుకొని మూత్రమూసియుంచవలెను. ఆపాత్రయందు నీరుతేరిరాజవర్తము

అనుగునందు వేడుకొనియుండును. ఆసీళ్లు మెల్లగావ చివేసి ఎండించి కొవధములం దుపయోగించవలెను. ఇటులనే అన్ని విధముల జేగురురాళ్లను శుద్ధిచేయువలెను.

(2) పిండకరక్కాయలు 2 తులముల 1 మాషము, చిన్ పాయజ్ 1 తులము 5న్నర మాషములు. పాచీతీగె 2 తులముల 7 మాషములు. నుళామిళి 2 తులముల 4 రళు 5 ఉస్తై ఖద్దూన్ 2 తులముల 4 రళులు గులాబిపూము 1 తులము 2 మాషములు. గౌజబాన్ 10ర మాషములు. బాదరంజబోయా 10న్నర మాషములు. చిన్నసోపు 7 మాషములు పెద్దసోపు 7 మాషములు నల్లకటుకరోహిణి 2 దాగులు తెల్లతెగడ క్షీర మాషములు, శొంఠి 14 మాషములు. ఈవస్తువులు యానత్తు కషాయముకావి అందువస్త్రుగాలితమొర్చిన గారిఖూకచూర్ణము శీమకావిరాయి నవలీనిఫతి కషాయముకాచునప్పుడు ప్రత్యేక 2 దాగులు కలిపివడియబోసి పానముజేయవలెను.

మరియు, విశేషబలము కలిగించవలెననిచో మహానింబ్బికాయబెరళు నకమోనియా అధికముగా చేర్చవలెను. ఈ కషాయమువారస బాధమగు వ్యాధులందు ఉపయోగముగానుండును. ఈ కషాయములో ఆకాశవల్లి చేర్చే యెడల బట్టబోమూటకట్టి కషాయము దించుకొనుటకు ముందు వేయవలెను. వెంటనేదించి వడియబోసి పానము చేయవలెను.

వ మ న క ల్ప ము

వమనముచేయు వస్తువులు.

ముందుగా వానివ్రయోగములను వర్ణించబడుచున్నవి. వమనమునకు ముందుగా అత్యవశ్యకమని గ్రహించవలెను. వమనము చేయుచువలసిన అగత్యము కలిగినయెడల ఒకదినము ముందుగా వృద్ధ భోజనములు భుజించి ఉష్ణముమొదలగు వునద్రవములు లేకుండిన సుగంధతైలములను శరీరమునకు మర్చింది వమనము చేయుచుటకు ముందు వరిబియ్యము, పెసరకట్టు భుజించి కొంతనేవటివరకు సావధానముగాయుండి తదుపరి వమనముచేయునట్టి వస్తువులను పానముచేసి వమనము చేయవలెను. మరియు, శరీరమునందు చెమ్మగలచారికి పెసరపప్పు, బియ్యముతో జేసినగంజి యిచ్చిజనదు. మరియు, కఠినముగా వమనము గువానిని మూడేసిదినములు ఉష్ణప్రదేశమునందుండి దేహముపై తైలముమర్చింది మారు మారుభోజనముచేయించి వమనముచేయించవలెను. వమనము చేయునప్పుడు సుతస్యముగా కూర్చుండవలెను. కడుపు నడుముఅనుచుకొనవలెను. అనేకులు నిలుచుండియే వమనము చేయుదురు. ఇట్లు చేయుటవలన కడుపు అధోభాగమునందు మలముకూడా వెడలుచున్నది. మరియు, వమనము రెండుపర్యాయములు ఆలస్యముగా యివ్వవలెను. ఇట్లువమనము చేయుటవలన గర్భము మిక్కిలి దుర్బలమొందును. తదుపరి, ఉష్ణమునందు ఉష్ణచక్రికృతిగలవారు శీతజలముతో కాళ్ళు చేతులు పగ్గియాలనము చేయవలెను. ఉష్ణోదకమునందు శికింజీర్ బీగాని, తరువాణిగాని కలిపి పుక్కిలించవలెను. దీనివలన నోటియందుండు మలము వెడలిపోవును

మరియు, శీతాకాలములో చల్లనివృక్కతిగలవారికి కాళ్ళు, చేతులు, ముఖము ఉష్ణోదకముతో ప్రక్షాళనము చేయవలెను. తేనె, ఇకింజో బీజ కలిపి పుక్కిలించవలెను. పిమ్మట మస్తకి పిమ్మట మాషములునూరి శర్కరచేర్చి పుచ్చుకొవలెను. శర్కర, శేవు, అరఖుతో పానము చేయించవలెను. మరియు, మస్తకి బతులు గుల్ ఖందు, ఇత్తిఫలే సగీద్ పువ యోగించవచ్చును.

మరియు, ఔషధముల తీవ్రత్వము వలన యెక్కిళ్ళు వెడలి నారంభించినచో, ఉష్ణోదకమును కొద్దికొద్దిగా పానముచేయవలెను. తుమ్ముకలిగించు పుచాయములను చేయవలెను. మరియు, నమన అంతమునందు రొమ్ము ప్రక్కలయందు పీడకలిగి కడుపుబ్బు తటస్థించిన యెడల గుల్ రోగకాగాని, బాబూనాతైలముగాని మర్ధించి ఉష్ణోదకమును ధారగాపోయవలయును. మరియు, నమనముచేయించుట అత్యావశ్యకమైనచో, ఇందుదహించిన అంశములను స్వీకరించక తక్షణమే వాంతి చేయించవలయును. విషభక్షణమునందు వాంతిచేయించ వలసినచో విషము గర్భమునుండి సాంతముగ వెడలిపోవుకలుగు వెంట వెంట వమనము చేయించవలసినదేగాని సాదర్పములను గమనించకూడదు.

—శీతపిత్తమునువమనముద్వారా వెడలించు ఔషధములు.—

సికింజ్ బీన్ ఖల్ది, 20 మిస్కాలు, పాలక్ అరకు 40 మిస్కాలు, యవకషాయమునందుగాని, ఖుబ్బజీకషాయమునందుగాని కలిపి వెచ్చ చేసి, పానముచేయవలెను.

—కఫమును వమనముద్వారా వెడలించు ఔషధములు.—

ముల్లంగివిత్తులు 7 మాషములు, సోయివిత్తులు 7న్నర మాషములు, సముద్రీలవణము 2శ్చి మాషము యీవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రగాలితముచేసి, తేనెతోకలిపి పుచ్చుకొవలెను. దీనివలన వమనము తనంతట వెడలనారంభించును. అట్లు వెడలకుంకిన, ఉష్ణోదకము పానము చేయవలెను.

మిస్కాల్ అనగా 1½ మాషముకొందరిమతము. మరికొందరుకి మాషమునికూడా వచించుచున్నారు.

నాలమును వమనముద్వారావెడలించు బౌషధములు.

మల్లంగిదుంప వొల్చి, అందుకటుకరోహిణిచూర్ణముంచి, ఒకటి ఘోరాత్రి సికింజిబీలోనానవేళి, ప్రాతఃకాలమునందుతీసి బక్షించవలెను. పిమ్మట, సికింజిబీలో అలసందకట్టలో కలిపిపానము చేయవలెను. ఘోక ఫసిత్తములను వమనము ద్వారావెడలించు బౌషధములు.

యష్టిమధురము రమిస్కాలు, సోయివిత్తులు రమిస్కాలు, ఖత్తి విత్తులు, యవలు, యీవస్తువులువ్రేత్యేకంకిమిస్కాలు, యీవత్తువస్తువు ఒకకప్పనీళ్ళలోవేసి అర్ధాంశముగాకపానముకాచి దించుకొని, ఆ కాకవల్లివర్బత్తు 10మిస్కాలుకలిపి, పానముచేయవలెను. లేదాదాక్షిణి ర్కాకలిపి గోరువెచ్చగానుండునప్పుడు పానముచేసి వయనముచేయవలెను.

వమనముచేయుటకు అత్యంతఅవసరము కలిగితే నెత్తప్ప, నల్లకటుకరోహిణిపువ్వుయొగించకూడదు. ఎందుకనగా, నల్లకటుకరోహిణి, విషసంబంధమైనది. కాబట్టిదీనివలన, బుకనాసిరోగమునంభవించును. దీనివలనకూడా వమనముకాకుండిన అట్టివానికి అవసరములేనిదే వమనముచేయించకూడదు.

ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహేబ్, పోత్రిపాచ్ఛాబేగ్ సాహేబ్

పురీభేషజవిద్వత్ ద్విధేయ, రహంతుల్లాబేగ్

నామధేయ, ప్రణీతంబయిన తిబ్బెల్బర్ మాహి

గ్రంథమునందు, దోష, విరోచన, వమన

ప్రథమ అధ్యాయము

సంపూర్ణము.

యాకరీముల్ మాహావ్.
బిస్ మిల్లా ఇర్రహమానిర్రహీం.

తి బే అక్క ర్ మా హీ .

రెంజవ అధ్యాయము.

స్వశరీరమునకు శిరస్సు ప్రధానముగటవలన ముండుగా శిరస్సుయొక్క
వివరము శిరస్సంబంధమును వ్యాధులను చెప్పచున్నాను.
శిరస్సు యొక్క లక్షణములు.

చేర్మము, మోంసేము, నరములు, రిఫ్లీ, మెదడు, రక్తనాళములు
మొదలగునవి బుద్ధియొక్క ప్రధానద్రవ్యములు. అనగా, రత్నములని
భావము. మెదడుచుట్టు నాకృతిమించియుండు నరముల చిక్కులల్లుకొని
యుండు రక్తనాళములు, వాతనాళములు, కండరములు, జీవనరములు,
అనగా ప్రాణవాాయువు సంఘాతముచేయు నరములచేత దుధిరమును, ప్ర

చూరింపచేయుచున్నది. జీవనరమణలద్వారా ప్రాణనాయువు మెదడునందుచేరి సమాస్త్రుచక్రముధ్వమింజించు పరబ్రహ్మస్వరూపమును కలియుచుండును. అనగా అభిషేకమును చేయుచుండునని భావము. మరియు కండకమాలు శిరస్సుయొక్క పెంతును బంధించి కదలకుండుగట్టులచేయుచున్నది. ఇవి అన్నికలిసి శిరస్సుయేను నామముకలిగినవి.

శిరస్సుయొక్క వెంట్రుకలు, చర్మమయొక్క భాగమునుండి సర్వశిరమును రక్షించుచున్నది కాని ఇవి శిరమునకు సుభంధములేవు. శిరమునందుండు యావత్తుయెముకలు ఏమి, అందులో నాలుగు ఒకటి తొకటిగోడవలె నిలువబడియుండును తక్కినవి పరుపువలె పరుచబడి యుండును. దీనిని అరబ్బీభాషయందు ఖాయమేదిమాగ్ (మస్థిష్క) ఆధారమని అందుడు అనగా మెదడుయొక్క ఆధారమనిభావము మరియు రెండగులగులవలెకలిసి యున్నవానినే అరబ్బీభాషలో కహిఫ్ అని అందుడు దీనినే తలపుర్రో అనిభావము. మెదడునకు (మస్థిష్క) అరబ్బీలో దిమాగ్ అనిఅందుడు. (ఇంగ్లీషులో బ్రైన్) అందుడు. మరియుది మృదువుగను పనువురంగుగను తెల్లగనుండును. అందుండి నరములు ప్రాణనాయువు (రూపాంఘసాని) అనగా జీవుడు మెదడునందుండును. ఇచ్చట ఒకకేధరుగు మహాశక్తిగలదు. దీనివలననే బుద్ధి సుబంధమగు సర్వశరీరముయొక్క కార్యములు నెరవేరుచున్నవి. ఊహలు కలుగుచున్నవి. ఇందుచేత శరీరమునకు ప్రధానఅంగము, శిరస్సుని జీవుడునున్నది. మరియు మెదడునకున్నా హృదయమునకు సుబంధముగల నరములు క్తనాశములు జీవనరములు మెదడునుండియు మెదడుపై భాగముయందు డు పొరలునుండియు సర్వశరీరమును వ్యాపించి వృక్షముయొక్క శాఖలవలెకూడుకొనియున్నవి. జీవనరములు మెదడునుండి వుట్టినవిగాని, ఇవి మస్థిష్కముయొక్క ప్రధానఅవయవములుకావు.

— మెదడుయొక్క ఆకారము. —

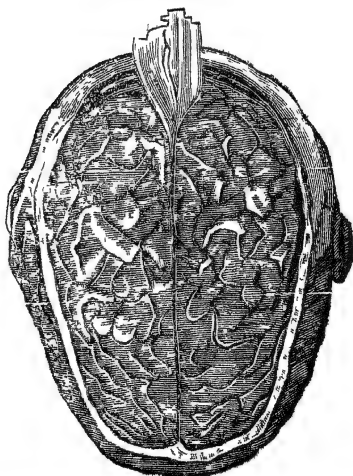
మెదడుయొక్క ఆకృతి తిక్రీణాకారముగనుండును. ఇదిమూడు భాగములుగానుండును. యందులో మధ్యభాగము ప్రధానమయినది. వెనుకభాగము చువ్వగుంటవరకు నాశ్రయించియుండు మెదడునకు చిన్నభాగ

మందురు. మెదడుయొక్క పెద్దభాగము మిక్కిలి మృదువుగనుండును. దీనినుండి ఖర్చేంద్రియములయొక్క జీవనరములు బయలు వెడలినవి. మస్తిష్కముయొక్క వెనుకభాగము ముందుభాగముకంటె కఠినముగా నుండును గాన వెనుకమెదడువలన నడచుటకున్నా తిరుగుటకున్నా సహాయముచేయునట్టి జీవనరములు దీనియందు పుట్టుచున్నవి. (మస్తిష్కము) తలముందుభాగమునుండి వెనుకభాగమువరకు వెడల్పు నందు మూడుభాగములుగా భాగించబడినది. ఇందుండి ప్రత్యేకభాగము నకునివాసి మెదడు, మెదడుయొక్క పొర అందురు ఈమూడు పొరలలో నుండిముందుపొర వెడల్పుగను మధ్యభాగముయొక్క పొర క్రిందిభాగము కొంత ఖాలీవుండును. దీనిని ఝరనా, అని అరబ్బీలో వాడుదురు. మెదడుయొక్క మలము ఆస్తానమునందుచేరి మాడునందు ప్రవహించు చుండును. మెదడుయొక్క సంపూర్ణమలము యావత్తు ఖనీభవించిమాడు నందు చేరుచున్నది. మరియు సంపూర్ణ పాడవులోనుండి తల మెదడు యొక్క పొరలనుండి రెండుభాగములుగా భాగింపబడినది.

కిరస్సుయొక్క ఆకృతి చిన్నభాగము,
వెనుకభాగము.

మధ్యభాగము.

పొర

పొర

మెదడుయొక్క ముందుభాగము, ఆధారభాగము.

శిరస్సుయొక్క ఆకృతియు మెదడుయొక్క మూడుభాగములను గ్రహించు విధములను చెప్పుచున్నాను సక్తా, (నన్నాశము) వ్యాధి యందు వర్ణించబడును; చెడుమెదడు శరీరముయొక్క అంగములలో నొక అంగమని గ్రహించవలెను. ఇది మెదడుయొక్క ఆకృతినిబోలి దీని వెనుకభాగమునందు బూజవలె అంటుకొని ఉండును. ఇది మెదడునండి వెన్నెముకవరకు హస్తీశంఖము లోభాగమువరకు, సంచారము చేయుచుండును. మంచి మెదడువలెనే చెడుమెదడుకూడ పొడివునందు రెండుభాగములుండునుగాని రెండుభాగములుండునటుల దీని విభాగము తెలిసికొనుట కష్టముగానుండును. అయి నను గమనించి కనిపెట్టవచ్చును. చెడుమెదడుయొక్క ఝిల్లి (పొర) మూడుపొలుగా నుండును. మరియు పరమాత్ముడు చెడుమెదడుయొక్క కుడివెడను భాగములనుండి, కాళ్లు చేతులు, ప్రక్క ఎముకలు, మొదలగునవి నిష్కించెను. మోకాళ్లనుండి యొక్కొక జీవనరము బయలు వెడలి శరీరమునందంతర్భాగములో నిమిడియున్నది. మోకాళ్లయొక్క వెనుక భాగమునుండి ఒక జీవనరము ప్రత్యేకించి బయలు వెడలి చెడుమెదడువరకు ప్రేళ్లవలె పాకీయుండును.

జీవనరములు (నటుడా) రెండువిధములుగానుండును 1 మెదడునుండి పుట్టి శరీరముయావత్తు పోవహించునది. ఇవి ఏడుజతలు. అనగా 14 లోపలి భాగమునందుండునవి. తక్కినవి బాహ్యేంద్రియములు యావత్తుపై అంగములు మెడ, తల, మొదలగునవి వంచుట, కదలించుట, తిరుగుట మొదలగునవి ఈనరములచేతనే కలుగుచుండును. మరియు, ముఖచర్మము నాశ్రయించి యుండునరములు చెడుమెదడునుండి పుట్టి వానివాని పనులను నెరవేర్చుచున్నవి. జీవనరములు చెడుమెదడునుండి ఉత్పన్నమగుచున్నవి. ఇవి 64 అని అర్థము. ఈ నరములవలన నడుచుటకు చాచుటకు, మూయుటకు, శక్తికలిగించుచుండును. ప్రతిఅంగము ను తిడుగునటుల, నడుచునటుల, కదలునటుల చేయుశక్తి మూలాధా

రము మెడ అనియు మెడనుండి పుట్టుచున్నవనియు తెలియవలెను. గట్టి నరములు చెడుమెడనుండి పుట్టుచున్నవి. ఝిల్లి అనగా పొరలోనుండు సూక్ష్మతంత్రువునుండి వెడలుచుండును. వ్రతీ అంగములను రక్షణ చేయుచుండును. అంగములను దృఢపరచుచుండును. అంగమలొకటికొకటిగాచేర్చుచుండును. ఏ అంగములయందు న్వభావికముగు జ్ఞానము ఉదో అట్టివానియందు జ్ఞానము పుట్టునట్లు జేయుచుండును. అంగము ఒక ఝిల్లి యకృత్ నుండి స్త్రీహములందు ప్రవేశించియుండును. తలయందు అయిదు ఝిల్లి పొరలుండును. 1 తలపుర్రోయొక్క పైభాగమునందును 2 లోభాగమునందుండి పైభాగమునందు పొరతో చేరియుండును. ఈ ఝిల్లి మూడవదానికంటె కఠినముగానుండును. ఇది మెడను నాశ్రమింది రెండవదానితోచేరి మిక్కిలి మృదువుగా నుండును. దీనియొక్క శాఖలు మెడను యావత్తు వేళ్లవలె అల్లుకొని ఉండును. మరియు, రెండవ ఝిల్లి పొర మెడను క్రిందభాగమునందు పరచబడి మృదువుగా నుండును. అందులో రెండవది మెడనుతో కలిసియుండును. రెండవది కఠినముగానుండును. ఇది ఎముక నాశ్రయించి యుండును. దీనిని ఆధారమని చెప్పదురు.

మరియు, హృదయసంబంధముగు నరముల వర్ణనము హృదయ స్తానమందు చెప్పబడును. కలీజా (యకృత్) నరముల వర్ణనము కలీజా అధ్యాయమునందును మెడనునందుగల జీవనర్ణనము జ్వరములయందు చెప్పబడును. ఆజా అనగా అసయవము శరీరముయొక్క చిక్కని కఠిన భాగములకు ఆజా అందురు.

ఇది వాతము, పిత్తము, కఫము, రుధిరముల యొక్క సంయోగమువలన వృద్ధియగుచుండును. ఇది రెండు భేదములుగానుండును 1 అయోగిక రెండవది యోగిక.

అయోగిక అనగా అంగము. దీనిభాగమునుండి కొద్దిభాగము చిన్నదె నయెడల అనగా మరియుక అంగముతో జేరినయెడల సంపూర్ణ

అంగమునకు భంగముకలుగును. అంగముయొక్క ప్రత్యేకభాగమునకు శల్యమనిపేరు. ప్రత్యేకవెమునకు అంగము లోభాగమని చెప్పుదురు. మరియు అయోగిక అంగముయొక్క 10 భేదములుగలవు. వీని పేర్లను ప్రత్యేకప్రత్యేకముగా వివరించబడును. అజ్ఞి, (వెముక) 2 గజరూఢా (కఠినశల్యము) 3 అశ్వ (జీవంతము) 4 అజల (బద్ధనరములు) 5 వాత (బద్ధనరముయొక్క రె డవభాగము) 6 రివాత్ (వెముకలోపలి పదార్థము అనగా మూలుగ) ఇది వెముకను జంటపరుచుచున్నది నిది ప్రతీకీలు లోనుండి కీళ్ళవెముకలు తిరుగునటుల చేయుపదార్థము 7 శిరియాన్ ముడుచుటకున్నా చాచుటకున్నా వీలగునటుల చేయువరము. 8 బరీదు (రక్తనాళము) అనగా రక్తమును ప్రవహింపజేయునట్టిగొట్టములవంటి నరములు. 9 గీళా అనగా ఝిల్లి అయోగిక అను యీ అంగములు 9న్నీ వీర్యమునుండి పుట్టుచున్నవి. అనగా పితృసంబంధమైనవని గ్రహించ వలెను. 10 లహం (మాంసము) క్రొవ్వ (నహం) నమీఁ (మాంసము నందుగల తంతువులలో పుట్టునట్టి వచ్చని క్రొవ్వ) దీనిని హిందూ స్త్రానమునందుగల ఖసాయివారు రివానాజ్ అని వాడుచున్నారు యీ రెండున్నా మాంసభేదములు, మాంసము, క్రొవ్వ ఈరెండున్నా రక్తమువలన పుత్పన్నమగుచుండును. అనగా మాతృసంబంధమువలన పుట్టినవని గ్రహించవలెను. మరియు వెంట్రుకలు, గోళ్లు, రక్తము, మొదలగుచు పీచుమలమువలన పుత్పన్నమగుచున్నవని వండితోత్రములు మొదలగు వైద్యవరులు పరీక్షించియున్నారు. ఝిల్లి మాంసము మొదలగుచు నరములవలన సంయుక్తకండరముల శాఖలవలన వానివాని తంతువులతో బంధించబడి లోభాగమునందుజేరి ప్రాణవాయుపుత్రో సంబంధముకలిగియున్నవి.

కండరములకు వైద్యవరులు యోగిక అంగములయందు చేర్చుచున్నారు. యోగిక అయోగికకు భేదముండునుగాని యోగిక అంగము కాదు గాని ఒకటికొకటి ఆధారము సంబంధించియుండవు. ఈయంగము

యొక్క ఏభాగమునందు ఉపమాముచేర్చు కాబాలదు. అసగా కాళ్ళు, చేతులు, చెవులు, మొదలగువానివలె పేర్లుపెట్టుటకు వీలుకాదు. మరియు యేతయొక్క చర్మము అందుండు శల్పము తీసివేసినయెడల చెయ్యి వలెనుండజాలదు. అదిచెయ్యి అనిగాని చెయ్యినలె వుపయోగించుననే ఉపమానముకలుగజాలదు. యోగిక అంగమునకు పార్శ్వభావయందు ఆభాయె ఆలియా అనికూడ చెప్పదురు. వీనిని దైవశృంగలిగినయెడల వానివానిస్తానములలో యోగిక అయోగిక లక్షణములను నిర్ణయించును.

(నూచనీయము) యీవున్నక అంతమునందు కఠిన శబ్దముల యందు ఆయాప్రసిద్ధయోగములను ఆయాస్తానములయందు పర్ణించబడినవి. అసగా మాజూకాలు, మాశ్రీలు, మొదలగునవి అనేకవిషయములను గురించి వలుమూరుచెప్పబడినవి. మరియు అమూల్యమగు చికిత్సలను అమూల్యమగు వ్యాధులయందు పర్ణించబడియున్నవి.

{ శిరోరోగభేదములు }
{ తలనొప్పివివరం }

తలనొప్పికి నుదా అనివదించుదురు తలనొప్పి ప్రసిద్ధినొందిన వ్యాధి. ప్రతివారుదీని అనన్తను దెలిసికొని యుండుట వేత రోగవివరమును వ్రాయనవసరములేదు. తలనొప్పియొక్క కారణములు దుష్ట ప్రకృతియొక్క భిన్నాభిన్నతవిరుద్ధత అనియు తలయొక్క జ్ఞానయంత్రభాగములందు కలుగుచున్నది. మెదడున్నా పైపెంతుగాక లక్ష్మిన సుపూర్ణభాగము జ్ఞానసంపన్నమని తెలుసుకొనవలెను. యీశిరోరోగము ప్రకృతియగుటకు భిన్నాభిన్నకారణములనబట్టి ఈవ్యాధిని కనుపెట్టెవిధములు అనేకములుగలవు 1 సాజిక్ (సాధారణ శిరోరోగము) దోషరహితశిరోరోగము 2 మాది. (మలకారణములవలన కలుగుశిరోరోగము) 3 యితర అంగము యొక్క సాయోగమువలనకలుగు శిరోరోగములకు (ముస్సార్ అందురు) 4 మెదడు దుర్బలమగుకారణమువలన కలుగు శిరో

అంగమునకు భంగముకలుగును. అంగముయొక్క ప్రత్యేకభాగమునకు శల్యమనిపేరు. ప్రత్యేకవెముకకు అంగము లోభాగమని చెప్పదురు. మరియు అయోగిక అంగముయొక్క 10 భేదములుగలవు. వీనిపేర్లును ప్రత్యేకప్రత్యేకముగా వివరించబడును. అజ్ఞి, (వెముక) 2 గజరూఢా (కఠినశల్యము) 3 అశ్వ (జీవము) 4 అజల (బద్ధనములు) 5 వాత (బద్ధనముయొక్క రెడవభాగము) 6 రివాత్ (వెముకలోపలి పదార్థము అనగా మూలుగు) ఇది వెముకను బంధించుచున్నది నిది ప్రతికీలు లోనుండి కీళ్ళవెముకలు తిరుగునటుల చేయుపదార్థము 7 శిరియాన్ ముడుచుటకున్నా చాచుటకున్నా వీలగునటుల చేయునరము. 8 బరీదు (రక్తనాళము) అనగా రక్తమును ప్రవహింపజేయునట్టిగొట్టములవంటి నరములు. 9 గీశా అనగా ఝిల్లి అయోగిక అను యీ అంగములు 9న్నీ వీర్యమునుండి పుట్టుచున్నవి. అనగా పితృసంబంధమొనరించి గ్రహించవలెను. 10 లహం (మాంసము) క్రొవ్వ (నహం) నమీ (మాంసము నందుగల తంతువులతో పుట్టునట్టి పచ్చని క్రొవ్వ) దీనిని హిందూ స్త్రాసమునందుగల ఖసాయివాడు రివావాజ్ అని వాడుచున్నారు. యీ రెండున్నా మాంసభేదములు, మాంసము, క్రొవ్వ ఈరెండున్నా రక్తమువలన పుత్పన్నమగుచుండును. అనగా మాతృసంబంధమువలన పుట్టినవని గ్రహించవలెను. మరియు వెంట్రుకలు, గోళ్లు, రక్తము, మొదలగునవి హీనములమువలన పుత్పన్నమగుచున్నవని పండితోత్తములు మొదలగు వైద్యవరులు పరీక్షించియున్నారు. ఝిల్లి మాంసము మొదలగునవి నరములవలన సంయుక్త కంఠరముల శాఖలవలన వానివాని తంతువులతో బంధించబడి లోభాగమునందుజేరి ప్రాణవాయుపురోసంబంధముకలిగియున్నవి.

కంఠరములకు వైద్యవరులు యోగిక అంగములయందు చేర్చుచున్నారు. యోగిక అయోగికకు భేదముండునుగాని యోగిక అంగము కాదు గాని ఒకటికొకటి ఆధారము సంబంధించియుండవు. ఈయంగము

యొక్క ఏభాగమునందు ఉపమానము చేదు కాజాలదు. అసగా కాళ్ళు, చేతులు, చెవులు, మొదలగువానివలె పేర్లుపెట్టుటకు వీలుకాదు. మరియు చేతియొక్క చర్మము అందుడు శల్యము తీసివేసినయెడల చెయ్యి వలెనుండజాలదు. అదిచెయ్యి అనిగాని చెయ్యివలె వుపయోగించుననే ఉపమానముకలుగజాలదు. యోగిక అంగమునకు స్వార్థభావయందు ఆజాయె ఆలియా అనికూడ చెప్పదురు. వీనిని దైవకృతకలిగినయెడల వానివానిస్తానములలో యోగిక అయోగిక లక్షణములను వర్ణించబడును.

(నూచనీయము) యీవునైక అంతమునందు కఠిన శబ్దముల యందు ఆయాప్రసిద్ధయోగములను ఆయాస్తానములయందు వర్ణించబడినవి. అసగా మామూలు, మాత్రలు, మొదలగునవి అనేకనిషయములను గురించి వలుమారుచెప్పబడినవి. మరియు అమూల్యమగు చికిత్సలను అమూల్యమగు వ్యాధులయందు వర్ణించబడియున్నవి.

{ శిరోరోగభేదములు }
{ తలనొప్పివరం }

తలనొప్పికి నుదా అనివదించుదురు తలనొప్పి ప్రసిద్ధి నొందిన వ్యాధి. ప్రతివారుచేసి అవస్తాన బెలిసికొని ముండుట చేత రోగవివరమును వ్రాయనవసరములేదు. తలనొప్పియొక్క కారణములు దుష్ట ప్రకృతియొక్క భిన్నాభిన్నతవిరుద్ధత అనియు తలయొక్క జ్ఞానయంత్రభాగములందు కలుగుచున్నది. మెదడున్నా పైపెంతుగాక లిక్కిన సుపూర్ణభాగము జ్ఞానసంపన్నమని తెలుసుకొనవలెను. యీశిరోరోగము పుత్పత్తియగుటకు భిన్నాభిన్న కారణములనుబట్టి ఈవ్యాధిని కనుపెట్టెవిధములు అనేకములుగలవు 1 సాజిజ్ (సాధారణ శిరోరోగము) దోషరహితశిరోరోగము 2 మాది. (మలకారణములవలన కలుగుశిరోరోగము); 3 యితర అంగము యొక్క సాయోములవలనకలుగు శిరోరోగమునకు (ముస్సా అందురు) 4 మెదడు దుర్బలమగుకారణమువలన కలుగు శిరో

రోగమునకు [జై ఘెదిమాగి] అందురు. 5 మెదడునందుగల జ్ఞానశక్తి యొక్కబలము విశేషముగు ప్రభావమువలన కలుగు తలనొప్పికి (కున్వ లెహి శ్ఛెదిమాగి) అందురు. 6 రెండవ న్యాధిచే పీడింపబడునట్టి కారణమువలన కలుగు తలనొప్పికి (అర్జి) అందురు. 7 మెదడునందు శుష్కత్వమువలనకలుగు శిరోరోగమునకు (యుల్ శి) అందురు. 8 తలయందు వాపు కలుగుటవలన కలుగుతలనొప్పిని [వర్మ] అందురు. 9 ప్రాంతభాగ విశేషత్వమువలన కలుగు తలనొప్పిని [జిమా] అందురు. 10 విశేషముగా స్నానముచేయుటవలన నిశ్చయందు మిక్కిలి తలతడుపుట చేతను కలుగు తలనొప్పిని [హమామి] అందురు. 11 కల్లు, సారాయి, మొదలగు మత్తుపదార్థములను విశేషముగా సేవించుటవలన కలుగు తలనొప్పిని [మధ్యపా] అందురు. 12 అభిఘాతము అనిగా యెత్తు ప్రదేశమునండి క్రిందపడుటచేత కలుగు తలనొప్పిని [కక్తి] అందురు. 13 తలకు దెబ్బతగులుటవలన కలుగు తలనొప్పిని (జర్వ) అందురు. 14 తలనొప్పియందు బట్టచేత బంధించునటులుండునొప్పిని [హజి] అందురు. 15 రోగప్రకృతిచేత అనిగా జ్వరము మొదలగు కారణములవలన కలుగు రోగనంధివలన కలుగు తలనొప్పిని (బహురా) అందురు. 16 నుగంధ, దుర్గంధ, పదార్థములను వాసనచూచుటవలన కలుగు తలనొప్పిని (శిమ్మా) అందురు. 17 మెదడుయొక్క నరములయందుగల ఛిద్రములు మూయబడుటవలన, నరములు మృతబడుటచేత, కలుగుతలనొప్పిని [నుదీ] అందురు. 18 మెదడునందు పురుగులు, మొదలగునవి కలుగుటవలన గాని లేక పురుగులు ప్రవేశించుటవలనగానికలుగుతలనొప్పిని [దూది] అందురు. 19 విశేషముగా నడచుటవలన పరుగెత్తుటవలన విశేషముగా పుర్యాలూగుటవలన కలుగు తలనొప్పిని (నజ్ జైర్) అందురు. 20 నిదురచుండి లేచినవెంటనే కలుగు తలనొప్పిని [అదపేనామి] అందురు. 21 విశేషముగా మాట్లాడుటచేతనున్నా, అరచుటచేతనున్నా, కలుగుతలనొప్పికి (కిరీహి) అందురు. కిరీహి అను

నొప్పి మరియొకటికలదుగాని యిది (మాదిఅనంతలనొప్పిలో నొకభేదము, అనగా దోషములయందు మలము చెప్పబడుచున్నదో అటులే వాతముకూడా మూదిరోహ అనిచెప్పబడుచున్నది. ఇటుల పార్విభాషయందు శిరోరోగములు 21 విధముని చెప్పబడియున్నది.

[సూత్రీయము] సూయమజాజెనుక్తలిబ్, మరియు సూయమజాజెను నసకా అర్ధము వాటిభేదములు పేరు విధముగా వర్ణములందు చెప్పబడినది. ఈవాపుదోష ప్రకృతియొక్క భేదము అనగా ఈకారణము వలన మూడుదియొక్క దుష్ప్రకృతివాపునందు కొంతభేదముకలదు. అనగా వాపునందు తిథిరూపిణిసాల్ కలుగుచున్నది. అనగా వాపునంబంధముగు మలము అంగములమధ్యభాగమునందు అల్లుకొని నిలిచిపోవుచున్నదని భావము మరియు, అంగముల భాగములను వేరువేరుగా అణచివేయును. ఇది మలముయొక్క దుష్ప్రకృతికి విరుద్ధముగానుండును. ఎందుకనగా అందు లఘురూపిణిసాల్ కలుగనేరదు. అనగా అంగములలోభాగమునందు ప్రవేశింపనేరదు. కేవలము, అంగములోభాగమునందుగాని బాహ్యమందుగాని వ్యాపించి కష్టము కలిగించుచున్నదిగాన వాపు సంబంధముగు తలనొప్పిని వేరుగా చెప్పబడియె.

❀ సాధారణ శిరోరోగ లక్షణములు. ❀

ఏదోషములేనిచే శిరోరోగము కలుగనేరదు. స్వభావికప్రకృతియందు కొంతదోషప్రకృతిచేరి శిరోరోగము కలిగించుచున్నది. యిది 2 విధములు, అతిష్ఠియువల్ల కలుగుచుండును. వేడితలయందు అంతర్బాహ్య కారణములవలన ప్రవేశించి నొప్పి కలిగించుచుండును. అనగా ఎండయందు విశేషముగా తిరుగుట ఎండలోనుండుట నిష్పశ్యగయందుండుట, శరీరమునశేషముగా కాచుకొనట, మొదలగు కారణములవలన తలనొప్పి కలుగుచున్నది. దీనిలక్షణములు రోగిఎండలో నివశించుట చేత కలిగినదా లేక నిష్పశ్యే యందుండుటచేత కలిగినదాయని రోగిని విచారింపి తెలిసికొనవలయును.

(2) రోగియొక్క తల ఎత్తుచూచినయెడల వేడితెలియగలదు. 3 మలముక్తములు పరీక్షించి తెలిసికొనదగును. 4 ముక్కునందు చెమ్మ లేకుండుట. 5 అతిదాహము 6 కర్ణములయందు పోటుకలుగుట. 7 తల యందు భ్రాంము తెలియకుండుట, 8 శీతవస్తువులయందు దవేక్షకలుగుట శీతప్రయోగములన నొప్పి శమించినటులుండుట మొదలగు లక్షణములు ఉష్ణమువలన కలిగిన తలనొప్పియందు కలుగుచున్నవి.

❀ సాధారణ శిరోరోగచికిత్స స్థలములు. ❀

రోగిని శీతగాలివీచు వోట్లయందు నివాసముచేయుండుట చల్లని వదార్థముచేత స్వేదనముచేయుట చల్లనిగాలి వీచునట్టి ఇండ్లయందు వ్రద్దానవశముయందు రోగినుంచుట, మరియు చందనము, బనప్ షా వన్నీరు, కర్పూరము, మొదలగు సుగంధద్రవ్యములను రోగి నివసించు స్థానము నందుంచుట మరియు 1 గులేరోగకా (గులాబిపువ్వులతో తయారుచేయు నూనెను) చల్లని నీళ్ళయందు కలిపిగాని, లేక బనప్ షాతో తయారుచేసిన నూనెగానీ, లేక నల్లకలువపువ్వులతో తయారుచేయు నూనెగాని, అంబకాయ [సారకాయ] తో తయారుచేసిన నూనెగాని, కొద్దికొద్దిగా చల్లని అదిగా మంచుగడ్డ [ఐస్] నీళ్ళలోకలిపి రోగితల పై అప్పుడప్పుడు వేయుచుండవలెను. మరియు వ్రత్యక్షఅంగముపై యెత్తుచుండి దారిగా విడుచుచుండవలెను. ఔషధముయొక్క దారసరి గావడనిచో వ్యాధి నివారణ కాజాలదు. దారసరిగాపోయుటకు నతూర్ అధనా, తరేడా, అని పార్శ్వో వదించుచున్నారు.

దారసరిగా పడక నిలిచి నిలిచి వసినయెడల దానినికనూబ్ అందుదు. ఒకప్పుడు తలనొప్పి హేతువు బ్రాముగలదైనచో శిర్కా (పులుసువదార్థము) పన్నీరు, గులేరోగకా, (గులాబిపువ్వులనూనె) చందిసి, మొదలగునవి మూడుపైగాని, శిరిస్సునందు నొప్పిగల భాగములయందుగాని వేయవలెను. దీనివర్ణనము ముందు శ్రావ్యబడుచున్నది. తలకు లేవన చేయునట్టి ఔషధములను మిక్కిలి చల్లని ఔషధములను లేవనము

చేతువలెను. ఇట్లుచేయుటవలన ఆవిరియొక్క పరమాణువులు తగ్గిపోవును. మరియు, వేడియొక్క ఆవిరివలన పరమాణువులు శిరస్సునందు ప్రవేశించిన యెడల మిక్కిలి చల్లని చికిత్స మత్తుపదార్థములను ఎంతమాత్రము ఉపయోగించకూడదు. గాని పైన చెప్పిన తరేడా దారగా పోయినట్టి ఔషధములు కలిపిన స్థిల్లో బాబూనానూనె మూడవవంతు చేర్చుకొనవలెను. బాబూనానూనె చేసినయెడల తలయందుండు పరమాణువులు తగ్గిపోవును. తిరిగి పైకెక్కవేరవు. పైవిధముగా స్త్రీలకు బాలురకు నవుండుట విషయమై చల్లనిపదార్థములను వినియోగించుట వర్జనీయము. మిక్కిలి అవసరములేనిచో, శిర్కాకూడ చేర్చకూడదు. తలయొక్క వెనుకభాగమునందు చల్లని చికిత్స చేయకూడదు. శిర్కా చేర్చిన ఔషధములను లేపనముచేయకూడదు. ఎందుకనగా, హాకీమ్జాలీనూన్ గారు తల వెనుకభాగమునందుండి ప్రతీసరములు, కండరములు, రక్తనాళములు, జీవనాళములు, పీర్వనాళములు, మొదలగునవి బయలుదేరి శరీరముయొక్క ప్రతిఅవయవములను నాశ్రయించియున్నవి. తల వెనుక భాగమునందు చల్లని చికిత్స చేసినయెడల ఆచల్లదనము ప్రతిఅంగమునందు కష్టమునుకలుగజేయునని వచించిరి.

శరీరఅంగములను నీర్పము, బద్ధకము కలిగించునట్టి వస్తువులు, అనగా నల్లమందు, ఓమము, వుమ్మెత్త మొదలగునవి తిమ్మిరి నీర్పము కలిగించు ఓషధులు.

❖ శిరోవస్థిచేయు క్రియము. ❖

తలలేపనముచేయు క్రియము.

శిరోరోగముగల రోగియొక్క మాడుపై వెంట్రుకలు తీయించి తలచుట్టు కనుబొమలవరకు చర్మముచేతగాని, పిండిచేతగాని, కండలాకారముగాచుట్టి ఆమధ్యమందు చల్లని ఔషధములను పోయవలెను.

కొంతవరకు దోహనుగుణ్యముగానుంచి, తరువాత తీసివేయవలెను. ఇట్లు ప్రయోగించుటకు అరబ్బీబావలో తగరిల్ నర్ అందుడు.

ఈరీతిగా బౌద్ధ ము యోగించుటకు యుక్తికూడ ఉపయోగించుట అత్యవశ్యముకము. తల కువయోగించునట్టి బౌద్ధములు సత్తీతోష్ణ ముగలవిగా నుండవలెను. వైద్యులు, బుద్ధి ప్రత్యేకముగా ఉపయోగించవలెను.

తల కువయోగించునట్టి శిర్కా, మిక్కిలిపాపదిగాచేర్చకూడదు. ఇతరవేడిగల బౌద్ధములను ఉపయోగించకూడదు. ఎండయందుంచి తీసిన గులాబీనూనె ఉపయోగించవలెను. గాని అన్నియందు తయారు చేసిననూనె ఉపయోగించకూడదు. ఈత్రైలము ఒకసంవత్సరముక్రింద చేయబడినదిగను మంచినువాసనగలదిగా నుండవలెను. నూనెకంటె శిర్కా అధికబాగము చేర్చవలెను.

[నూచనీయము] తలయందు పేడిగల బౌద్ధములు, శీతలము గల బౌద్ధము లుపయోగించుటవలన తలయందుగల దోషములను తీసివేయుటకు శక్తిగలవగును. కారణమేమనగా, తలపెంకు మెత్తగను వలచగా నుండుటవలన తలపుర్రెలు రెండు అతుకుగల స్థూమగుటవలన తలపెంకుకూడికె, రంపముపండ్లవలె, ఒకటికొకటిచేరి ఉండుటవలన యీకారణములనుబట్టి తలకు ఉపయోగించుబౌద్ధములు వెంటనే తల లోబాగమునకు ప్రవేశపెట్టటకు న్యలమార్గమై యున్నది. కాబట్టి త్రైలములు నేర్పదనము, వస్త్ర, మొదలగునవి చెప్పబడినవి.

♦ గులేరోగన్ [గులాబీపువ్వులనూనె] చేయుక్రమము. ♦

గులాబీపువ్వుల రేకలునుతీసి గాజపాత్రయందుంచి కడిగిననువ్వులనూనె అందులోబోసి గులాబీపువ్వులవాసన యావత్తు నూనె గ్రహించువరకు ఎండయందుంచి గులాబీపువ్వులవాసన నూనెగ్రహించినవెనుక తీసియించుకోవలెను. మరియు గులాబీపువ్వురేకులనుపాత్రయందువైచి అందునూనెబోసి ఆపాత్రను నివ్వలపైనుంచి కాది తయారుచేయుదురు గాని ఎండయందు తయారుచేయువద్దతి ఉత్తమము. ఇటుబనే చంపక

పువ్వు, చంచేలీపువ్వు, బాబూగా మొదలగుపువ్వులు. మూలికలు, ఆకులతోనుండి నూనెలగాఢ చేసకొనవలెనని గ్రహించవలెను.

ఈ వ్యాధియందు చల్లని వస్తువులు, చమ్మనుపుట్టించునట్టి వస్తువులు, లాభదాముకము. అనగా ముజబ్బిరాకన్, (కట్టు) యవలు, పెనలు, నేతీబీగ, సూతనధనియూలు, పొంగు, మొదలగువి బాదంప వ్యగ్రననుతో తయారుచేయబడినవిగాని విషయోగించవలెను. రెండవ తలనొప్పి లోపలిభాగములయొక్క కారణములవలన తలకుందు వేడి విస్తారమై గాని మరియు, మోతులు, కారము, మొదలగు వేడిపదార్థములు నిస్తారముగా నేపించుటవల్లగాని, లేక మధ్యపానము, ఖర్జూర పండు, జంతువులయొక్క (తిల్లి అనగా నీహి) అను మాంసఖండము, నీరుల్లి మొదలగునవి మెరకు (మస్తిష్క) నకు హానికలిగించు వస్తునైనవనిన కలుగుచున్నది.

❖ ఉక్తరోగ లక్షణములు. ❖

వేడివస్తువులను భుజించుట చేతనచ్చు తలనొప్పి లక్షణములు

హానికర పదార్థములు, పూష్టపదార్థ శేవనవలన కలుగు తలనొప్పి గల మనుష్యునికి బుద్ధి హరిపోవును. అనగా స్థిరముగా ఉండదు అనేకములగు విచారములు మనచ్చునందు వచ్చుచుండును. నిరురన్వల్పము గను, స్థిరత్వము లేకుండుట, మరియు, ముక్కుమాలము ఎడుచుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

❖ ఉక్తరోగ చికిత్స. ❖

నీలోఫర్ (నల్లకలువ పూలు) చందనము, రసాంజనము, మామిసా, కొంచెముకిర్రూరము ఈవస్తువులను దోసకాయరసమునందుగాని, సారకాఱురసమునందుగాని, లేక కాహురసమునందుగాని, ధనియాల రసమునందుగాని నూరి, అందులో కొంత వన్నీరు, కొంతగులేరోగక అనగా (గుర్రాబిహూనె) చేర్చి, తలపై లేపనము చేయవలెను. మరియు, క్షర్స్ అంజూద్, లేపనముచేయుట, మొదలునకు చలువకలిగించుట,

అధికగుణకరముగానుండును. మరియు, బనప్ మాపగృహము, ఉన్నా బోషర్ప
తోగాని, దింతపండు మొదలగు వర్ణతులను కుంఠ అను మాత్రముతో
అనుపానముగా ఉపయోగించవలెను.

❖ కరస్ మాత్రము కేయ విధానము. ❖

పందిరిదోసగింజలు, నేతిబీరగింజలు, ఎ డినధనియాలు తవాక్షిరి
కాహునిత్తులు, పెద్దపాయలవిత్తులు, మాదీఫరసముచేత నూరి మాత్ర
లుచేసి పైనచెప్పిన వర్ణతుల అనుపానముతో వుచ్చుకొనవలెను. చల్లని
వస్తువులు అనగా కాహురసము, పెద్దపాయలరసమును, నిత్యము తల
పై పోయుచుండవలెను. చల్లని చికిత్సవలన తలనొప్పి, తగ్గనియెడల
తలకు మధించి వలెను. అరబ్బీ బాషయందులైలమునకు దహన్ అ
నియు తైలమురుద్దుటకు, తనహింసించుచుదుకు, ముజబ్బిరా అనగా
మాంసము, చేర్పక, కేవలము, వనస్పతులతో, చేయునట్టి ఔషధములు,
రసములకు, ముజబ్బిరా అందుడు.

❖ కర్మోగమునందు పరిశీలన చికిత్స ❖

నీర్ణయకలిగించునట్టి ఔషధములు అనగా అంగములకునుస్థిని గ
లిగించుట, వచ్చు, తిమ్మి, కలిగించునట్టి నల్లయందు, లఖయ, లఘు
మని, నేవుచెట్టువేరు, మొదలగువస్తువులతో, జాగ్రత్తగా ఉండవలెను.
అనగా ఉపయోగించకూడదు, ఇట్టివస్తువుల వస్తువులను శిరోరోగము
లందుపయోగించుటచేత కండ్లుచీల్లుకలిగించు రోగముకు కలిగించును.
మిక్కిలి అవశ్యమని తోచినయెడల సావధానముగా ప్రయోగించవలెను.
సావధానముచేత చికిత్సచేయని యెడల ఇటురంటి చికిత్సవలన రోగికి
మరణము సంభవించును. గర్భవతియగు స్త్రీకి తలనొప్పి సంభవించినది.
అందుకు చికిత్స నల్లయందు, కర్పూర మి, సిర్కా, (పులుసుపదార్థము)
నందుకలిపి లేవనముచేయబడినది. కొంతకాలమునకు ఆ స్త్రీగర్భిణి
క్షీణమైనది. తదుపరి నత్తా అనగా (నన్నానము) అను వ్యాధి సంభవించి

యీ సక్తా అవస్తవలన లిలి గంట లో చనిపోయినగని వాక్కిలి
అనువారు చెప్పియున్నారు.

✦ ఖురై అంజరూద్ బౌషధవిధి. ✦

అంజరూద్, తుమ్మకాయరసము ఎండించినది, అసాంజనము,
గులాబిపువ్వులు, నల్లలువపూలు, మామీసా, కావచిత్తులు, ఇవి
యావత్తు నమముగాతీసుకొని, ఇసప్ గోలు గింజలునానవేసిన నీళ్ళతో
నూరి కుప్పెలుకట్టుకోవలెను. పచ్చిధనియాలనూరి అసముతీసి అనము
నందు యీ కుప్పె అడుగదీసి తలనొప్పలకు లేవనము చేయవలెను.

✦ ఉత్తరొగమునందు పత్స్యలు. ✦

యవగంజి, పెసరకట్టు, నేటిబీరకాయలు, పాలక్ కూర, దోస
కాయలు, పచ్చిధనియాల కషాయము మొదలగునవి వాడవలెను. దగ్గు
మొదలగు ఉపద్రవములు ఏమియు లేనియడల చింతవండు, పుల్లదా
నిమ్మ, ఆల్ బరరా మొదలగు పులుసులందు తయారు చేయబడినచారు
ఉపయోగించుట లాభదాయకము.

✦ వ్యాఖ్యానము ✦

సమస్త మస్తకరోగములయందు అనగా వేడినంబంధముగు వ్యాధు
లయందు యవ పేయము మిక్కిలి శ్రేష్టము. ఏలననగా నిది నలువచేసి
దోషములను పవ్వనుచేసి తీసివేయ సమర్థతగలది. మరియు, దోషము
లను బేధించి ఆయాశయమునందును ఆ ఏదోషమును పక్ష్యముచేయును.
శరీరసరములయందు వెంటకే ప్రవహించు సమర్థతగలది. మరియు, నిది
స్వాదిష్టముగను సమగ్రస్యకారిగానుండును. గాహమును పోగొట్టుట
యందు సమర్థతగలది. గాని చె ఏదోషముల నెంతమాత్రము వృద్ధికొం
దనీయదు, మరియు, నిది ఆయాశయమునందు గురుత్వమునుగాని,
వాతమునుగాని, పిత్తమునుగాని, చేరినీయును. యవగంజి తయారు
చేయుటలో యవలు బాగుగా ఉడికి ఉబ్బి చితికిపోవలెను, యవల
యందు పుచ్చుగాని, దుర్గధముగాని, ఉండరాదను యవలతో కాచిన

నీడు ఎర్రనిరంగుగా చూడువరకు యువగింజలు ఉబ్బి చితుకువరకు కాచుటనుందిది.

—♦ యువగంజికాచునిధము ♦—

పుచ్చమొదలగు దుర్గుణములులేని యువలను బాగాదంచి పొట్టు యావత్తు చరిగివేసి, సరిశుభ్రముగు విగ్ధలనుగు మంచిసీళ్ళయందు వేసి మందాగ్నిచే వక్ష్యముచేయవలెను. మరియు వక్ష్యమొనకొలది పొంగుతగ్గుచు నీటిభాగము తగ్గి, ప్రమాణము నిలిచినవెనుక, వడకట్టి, ఉవయోగించుకొనవలెను. మరియు యవలను నీళ్లలోవేసి ఉడకబెట్టి ఒకపొంగు రాగానే, అసీళ్లను నందివేసి, తిరిగి తాజానీళ్లుపోసి బాగుగా వక్ష్యము చేయవలెనని కొందరియతము. యవలకంటె పదిరెట్లు నీళ్లుపోసి కాయవలెనని మరికొందరు, యవలకంటె ఇరువై నాలుగురెట్లు నీళ్లు పోసి, కాచవలెనియు, వదించుచున్నారు. హకీమ్ షేక్ జాలీనేనా గారు, వదించినదేమనగా, యవగంజయందు 20 శిక్రీజ్ నిళ్లనుచేర్చి ఒక శిక్రీజ్ యవలను చేర్చవలెననియు, శిక్రీజ్ అనగా (ఒకతులము) శిక్రీజ్ రెండువిధములు. ఒకటిచిన్నది రెండవది పెద్దది, చిన్నది 3 అవు కియల ప్రమాణము. పెద్దది. 8 అవుకియలప్రమాణము. అవుకియము ఒకటికి 7న్నర మిస్కాల్ యెత్తు. మిస్కాల్ ఒకటికి 4న్నర మాషముల ప్రమాణము. ఈలెక్కప్రకారము చిన్నశిక్రీజ్ రమారమి 5 న్నర తులములు ఉండును. పెద్దశిక్రీజా 25 తులముల 4 మాషములుండును. అబులీనేనామతానుసారముగా నీళ్లు 20 భాగములుచేర్చుట ఉత్తమముకాని వైద్యవతులనేయు 14 భాగములు చేర్చుటనుందిదని మరి భేదములు చూపియున్నారు.

—♦ సాధారణశీతమువలన కలుగు తలనొప్పి లక్షణములు. ♦—

సాధారణ శీతప్రకోపమువలన కలుగు తలనొప్పిని సార్వీ భాషలో దర్దెనో సాజిజ్ బారిజ్, అందురు. ఈవ్యాధి సామాన్యముగా జలుబు

వలనపుట్టుచున్నది ఇది రెండువిధములు అనగా అంతర్శీతము బహిర్ శీతము.

బహిర్ శీతమనగా తలకు శీతగాలి విశేషముగా తగులుట, మంచు పడునప్పుడు తలకు గుడ్డచేకుండా బైటసంచారముచేయుట, చల్లని నీళ్ళయందు మునుగుట, ఈదుట, మొదలగు కారణముచేతనున్న కొండ వాగుయొక్క వేడినీళ్ళయందు స్నానముచేయుటవలనకూడా ఈవ్యాధి కలుగుచున్నది. కొండవాగుయొక్క నీళ్ళచుత్తాగుట, గంధకము, నజ్జాయరము, ఉప్పు, మొదలగునవి భూమిలో భాగము నందుండునట్టి బావులనీళ్లను త్రాగుటవలన ఈనీళ్ళయందు స్నానముచేయుటవలన, కూడా తలనొప్పి ఉత్పన్నమగుచున్నది, అనగా, ఈనీళ్ళసాధారణముగా ఉష్ణప్రకృతికలిగియుండుటవలన శరీరముయొక్క రోమకూపములనువిశాలపరచి లోభాగమునందుండు ఉష్ణమును బయటికి తీసివేయుటవలన శరీరవేడి నష్టమై శరీరమునందు శీతము కలుగును. సర్వశరీరమునందుగల ఉష్ణభాగము తగ్గుటచేత మెరుడుకూడా శీతముగలదై ఉండును. మరియు ఆమాంశమునునకున్నా మెదడునకున్నా కేవలము సంబంధముండుట చేత ఈరెండుఅంగములకు నష్టము పుట్టించుచుండును. ఇట్టినష్టము దుఃఖమునకే తలనొప్పియని భావించవలెను.

♦ శీతజశిరోరోగలక్షణములు. ♦

తలనొప్పియొక్క ఆరభదశ తలవెనుకభాగమునందు పుట్టుట వెచ్చనిగాలితగులుటవలన హితవ్రాసుండుట అనగా ఎండయందుగాలి, నివ్వసెగవలన గలుగు వెచ్చనిగాలి తలకు సోకుటవలన, నొప్పిశాంతి నొందుట, జ్ఞాపకశక్తి లేకపోవుట, పిచ్చేవానవలెనుండుట, జ్ఞానేంద్రియములకు నష్టముకలుగుట, ఈమొదలగు చిన్నకీములు, శీతజశిరోరోగ లక్షణములని గ్రహించవలెను. ఈకారణములవలననే ఈతలనొప్పికి ఉన్మాదజ శిరోరోగమునికూడా చెప్పబడుచుండును.

శ్రీతజ శిరోరోగిని చికిత్స

శ్రీతజ శిరోరోగినియొక్క తండ్రియందు శీతమునగ్ని ఉష్ణమున ప్రవేశించుటకై, తక్కిన వేడినీళ్లును (వేడినీళ్లును) ఇదిగోబాప్ (ఉష్ణమును ప్రవేశించుటకు) అనిరిగియుండుట, వేడినీటియందు కొంత నేపుంచుట, సాధారణరీతిగా స్నానముచేయుట, మరియు ఉష్ణచైతన్యముగల తైలములు అనగా సానకైలముగాని, చ బేలినూనెనుగాని, దవనము, మరువముయొక్క మానెనుగాని, తలయందు మర్దించవలెను. అబ్రెహ్మదా (స్పంజి) ను పైకి విశరించిన నూనెయందు ముంచి వేడిగాను దునపుడు తలపై నుంచుట ఉత్తమము. మరియు బాప్ మా లిహాకోడా, (క్లేష్టాంతరకం) ఖత్తిగింజలు, అవిశివిత్రులు, అంజారవండ్లు ఈ మొదలగు కషాయమునందు శికింజబీజ్ చేర్చి ఇచ్చినయెడల మలమును మొత్తమరది విధంబులను వదలించును. తదుపరి వకటిరెండు విరోచనములు చేయించవలెను. అటుపిమ్మట లఘు ఆహారములను ఈక్రింద చెప్పినరీతిగా ఇప్పించవలెను. శనగరట్టు, కాజుపిట్ట, పూరేడుపిట్ట, మాంసరసములయందు జీలకర్ర, చాల్చిన చొక్కచేర్చి ఇప్పించవలెను.

తక్కిన వేడినీటి (కావడము) చేయుచుండును.

శరీరమునందు ఉష్ణము ప్రవేశించుచుండుటకు తక్కిన వేడినీటి అందుదు. ఇది రెండువిధములు (1) తక్కిన వస్తువులను వేయించికాచుట, (2) వేడినీటి వస్తువుల చేత కాచుట, తక్కిన వస్తువుల చేత కాచుటకు తక్కిన వేడినీటి అందుదు. అనగా ఎద్దు, దున్నపోతు మొదలగు జంతువుల మాత్రాకోశమును తెచ్చి పరిశుభ్రముచేసి యుంచుకొని సమయమునందు రోగానుగ్రాహ్యముగా వేడినీటిని తీసి ఆయాస్థానములకు తగునటుల కషాయములనుగాని ఆనందించుచుండునో నొప్పిగలస్తలములందుంచుచూ, చల్లారిన వెనుక తీసి తీసి వేడినీటి వస్తువు వేయుచు కాచుచుండుట లేక బట్టనుగాని స్పంజిగాని

వేడినీళ్లలోగాని కషాయమునుగాని మూచి, నొప్పి అంగములయందు కాచుట. ఇటుకాచుటవలన మిక్కిలి లాభదాయకముగను.

పొడివస్తువుల వలన కాచుట అనగా బట్టను పొట్లముకట్టి కాచుట, రాయిగాని, ఇటుకగాని, కాల్చి బట్టలోవేసి కాచుట, అథవా, పొడివస్తువులు వేయించి బట్టలోవేసి పొట్లముకట్టి కాచుట, శీతజ శిరోరోగమునందు ఉపయోగించునట్టి 2 వస్తువులను కాచుట. అనగా ఉప్పు, గోధుమపొట్టు, సజ్జను, (గంటెలు) ఇసుక, మొదలగు వానిని ఏకముగా కలిపిగాని, వేరు వేరుగా గాని ఉపయోగించవలెను. వేడినీళ్ళతో ఆరికెట్టించుట కషాయములు మొదలగు వానితో కాచుట, ధాన్యాదులపొట్టు వేయించి కాచుట, రాయి ఇసుక మొదలగు వానిచేత కాచుట లేక కాల్చిన రాతిపై కషాయములనుగాని, నీళ్ళుగాని పోసి ఆవిరి వట్టించుట, మొదలగునవి చేయుటవలన తలయందు వేడి వ్రేవేళించును.

తలయందు జలుబు వ్రేవేళనుగుటకు లోపలికారణము అనగా మిక్కిలి చల్లని జలపానము, మంచుపానము తాగిగుట, లేక చల్లని ద్రవములు, చల్లనిభోజనపదార్థములు భుజించుట లేక శీతముకలిగించునట్టి వస్తుభక్షణము మొదలగు కారణములవలన లోభాగమునందు శీతము వ్రేవేళించి తలనొప్పి కలిగించును.

దీనిలక్షణము అనగా పూర్వోక్తయావత్తు కారణములు, అనగా రోగి ఇటువంటిశీతభోజనపదార్థములను మంచు భుజించియుండుట, తలస్పృశించుటవలన చల్లగా నుండుట, తలకువేడితగులుటవలన నొప్పి శాంతించుట, మొదలగు లక్షణములు అంతర్శీత కారణ శిరోరోగ లక్షణములని గ్రహించవలెను.

శీతజ శిరోరోగ చికిత్స.

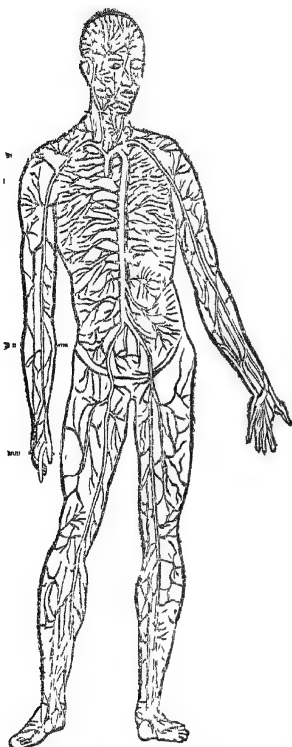
బాబూనా, నఖండివ్వులు, మరువము, పొదీనాఆకు, చేదరాశి ఆకు, శీరెత్తని, మొదలగువాని కషాయములను వేడివేడిగా తలపై

పోయవలెను. రోగి చెంపవడుకు నహించకలుగునో అంతటిగా పోయవలెను. ఈకషాయములతో ఆవిష్కట్టుట ముదిరి చానుంలిపూవులు, సానన్, కస్తూరి, అబరు, అగరు, నర్దన్ పూవులు, చుబేలిపూవులు, నారిజపూవులు, తులసిపూవులు, నువానగలపూవులు, సుగంధద్రవ్యములు, అనగా ఊష్ణవీగ్యముగల శరీరశుభ్రద్రవ్యములను, నువాననచూడవలెను. జన్ను, హాబుల్ సార్, చుగ్వేకోష్టు, చలవ మిరియాలు, ఇవి సమానభాగములు 50 చి, చూర్ణముచేసి వస్త్రుగాలిత మొరర్చి, తులసిరసము నందుగాని, పగ్నీడుతోగాని, మెత్తగానూ, తల పై లేపనము చేయవలెను మరియు రంగుబట్ట అపరిష్కృతపును, తలకు కట్టుకట్టవలెను. దీనిచేతవ్యాధి తగ్గిపోవును. మరియు వ్యాధిఉష్ణమువలె గినదా లేక శీతమువలన కలిగినదా, అను విచార్యవైద్యుడు కనుపెట్ట వలసినది. ఎటులననగా, ఉష్ణముచేత కలిగినవ్యాధి. ఈచికిత్సవలన తగ్గనేరదు.

*** దోషముక శరీరోరోగలక్షణములు ***

దోషమునగా, చమ్మనుకలిగించునట్టి వస్తువు, నిది పథ్యభోజన పథ్యమువలన కలుగుచున్నది. పథ్యభోజనము అనగా శరీరభాగములు వృద్ధి నొందుటకు శక్తిగల పదార్థములను పథ్యభోజనమందురు. అనగా భోజనము పక్వమై, దీనివలన మాంసము, శ్వేక్కు, వీర్పడుచున్నది. పథ్యభోజనముయొక్క పూర్ణభాగము, శరీరమునందు ప్రవహించునపుడు అనేకరూపములుగా మారుచున్నది.

శరీరమునందు దోషములను పుట్టించునట్టి వస్తువులను భుజించుట వలన వాతము, పిత్తము, క్లేష్మము అను దోషములను పుట్టించి ఆమ కోశమును దెరిచి హృదయమునందు మురక్షనాళములద్వారా శరీరము యావత్తుమర్బలము మొండిచి ప్రదానముగు శింస్సునందు చేరి నొప్పిని కలిగించును.

వర్షహారము, శరీరమునందుగల సప్తధాతువులకు బలము లిగించి బలము, ఆరోగ్యమును కలిగించును గాన కాలము, ఋతువు, దేశము, మొదలగువి ఆలోచించి వర్షహారములనే చేయుచుండు పురుషుడు శతాయుష్యంతుడగును.

మనము భుజించిన ఆహారము నోటినుండు నమలబడి ఆమాశయమునందుచేరి ఆమాశయమునందుగల వేడివలన అందుగలశక్తివలన వలచగా ద్రవపదార్థమై రసమగుచున్నది ఆరసము యివిగంజవంటి రంగులిగియుండును. తక్కిన మినుభాగము అనగా తాలభాగము పేగులయందుచేరి గుద ద్వారమునండి బైటికి తోయిబడును గుదము త్రాగిననీళ్ళు అన్నము వెంట ఆమాశయమునందుచేరి, అన్న

రసముతో కొంతకలిసి, తక్కినది మూత్రకోశమునందు ప్రవేశించి బైటికి విడువబడుచున్నది. ఆమాశయమునందుచేరిన యావత్తుపదార్థము రూపముమారించు రుచిమారనేరదు. దీనికి దృష్టాంతము వసునమైనపుడు మనము యేస్తువును యేరుదిగలవి యేచాన గలవి భుజించుదుమోఅజేరుచినాననుముండుగాని మారనేరదు. ఇదియే దృష్టాంతము.

స్వచ్ఛము రసభాగము ఆమాశయము నోనుండి శొంఠిముచిక్కగానుండి నాలుగు నములద్వారా విశ్రవహించి నరములయందును చేకిచేకి కష్టమై పలచురగిమై తిదురి కలిపి (యశ్యత్) యందుచే, అచ్చట చేకిచేత వక్రమై హృదయము (హృద్) యొక్క

సరములయందు ప్రవహించి అచ్చటివేచేర వక్ష్వమై హృదయము నందు ప్రవహించి తనస్వరూపమునువారి రక్తము, వాతము, పిత్తము, శ్లేష్మము అను స్వరూపములకు గ్రహించుచుండును. అనగా రసము దోషముగా మారుచున్నదనట.

మరియు ఈరసము హృదయ నుండుచే దోషములను బేధి చే బడినదై, సరములవ్వగా ఆయాఅంగములయందు ప్రవహించబడి, ఆ యాఅంగములకు, బలముకలిగించుచుండును. సరములనెడి ఆరక్తము యొక్క ప్రకృతిచేత ఆఅంగములయొక్క స్వభావికమును గ్రహించు చుండును ఈకారణమువలన ఆఅంగము వివాటివాటిచనులకు నెరవేర్చు కొనుటకు సామర్థ్యముగలవై ఉండును.

* ఒకవస్తువుయొక్క స్వరూపమును, మారినదానిని ఇస్తహాలా, అందుకు అనగా భుజించిన వస్తువును వక్ష్వమై మాంసము మొదలుగు సప్తధాతువులకు బలముకలిగించు రసమనిభావము.

మరియు నిష్పలముగు దానిని దూరముచేయుచు ఆభాగమును తనరూపముగా చేయుచుండును. అన్నరసము శరీరముయొక్క భాగము లందు 1 విధములుగా వక్ష్వమును 4. గాని ఈపై నవ్రాసిన మూడువిధ ములకు వక్ష్వములకు సురూపభాషయందు కొసూర్ అందును. మొదటివక్ష్వమునకు కసూస్, అందును. ఈపుస్తకమునందు ఇంతవరకు వ్రాయుట ప్రదితముని గ్రంథకర్త విరిపించుచున్నాడు.

◆ దోషముల వివరము. ◆

దోషము 4 నాలుగు విధములు 1 రుధిరదోషము, గర్భతర్, (వేడిచమ్మగలది.) 2 పిత్తదోషము, గర్భకుమ్మ, (వేడిగలది, ఆర్ప

* ఆహారమునందు పక్వముగుపక్వమునకు సురయాని భాషయందు కైలూస్ మాద్రా అనగా మలమునకు పేరు. తనముందు దశవదలి రెండవదశను అవలంబించునట్టి దానిని ఇస్తాహాల అందుకు దీనివలన చతుర్దోషములు కలుగుచుండును. రెండవ, పక్వముహృదయమునందు కలుగుచున్నది దీనిని సురయాని భాషయందు కైలూస్ అని చెప్పుదురు.

కినది.) తి కఫదోషము సర్వస్థ (జలుబు చుట్టుగలది) 4 స్థ్ నుక్ (శీతము శుష్కత్వముగలది) శీతము వాతము ఈరెంటియొక్క ద్వంద్వమునకు శుష్కత్వము, జలుబు అందురు. ఈరెండుదోషములవలన కలిగిన తలనొప్పిని, రీహాయదుడు, రీహాయనగా వాతపైత్యకృతి, ఇది 5 విధములు.

—♦ రుధిరదోష శిరోరోగ లక్షణములు. ♦—

రుధిరదోషమువలన కలిగిన తలనొప్పికి వైద్యపుంగవులు సర్ధము అనగా చలువవలన కలిగినదని భావించుదురు. దీనిలక్షణములు, శియొక్క నేత్రములు ముఖము ఎఱ్రగా నుండుట, ముఖము కనురెప్పలు వాడుట, నాడి, విరోగముచుప్పుని నాడికంటె పుష్టి, దుమక, స్థాత్యము, విశాలత్వము, కలిగియుండుట, మూత్రము చిక్కగానుండుట, తలయుందు అమరు, బతువు, నొప్పినిశేషముగా నుండుట, ధిక్ముగా ఆదుర్దా, తంద్ర, ఉత్పన్నమగుట, ఈ లక్షణములు కలిగియుండును.

—♦ రుధిరదోషశిరోరోగ చికిత్స ♦—

ఈ వ్యాధియుందు శిరావేదనము చేయుట, సిక్కులయుందు శస్త్రముతోగొట్లుకేసి రక్తముతీయుట, మరలయు, ఉన్నాబ్, (శీమరేగుకాయలు) ఆలుబకారా, సపిస్తాక్, (శేష్మాంశము) చింతపండు, బసవ్ మా, పిత్తచాపడ, యామొదలగువాని కషాయమునందు మాదీఫలరసాయనమునుచేర్చియువ్వవలెను. దీనివలన కోష్ఠము మృదువరచి సుఖముగా విరోచనమగును. తరువాత రుధిరమునందుగల ఉష్ణవికారము శాంతి నొందించునట్టి ఉన్నాబ్ షష్పకు, ఆలుబకరాష్పకు, కలువపూవులష్పకు, మొదలగునవి పానముచేయించవలెను. తనువని మలమును వెకలించవలెను. అట్లున్నట్లు యవపిండి, కాము, ఈరెండున్నూ పేనుఆకు రసముతో కలిపి, అందులో శిర్కాచేర్చి, తలకులేసముచేయవలెను.

మరియు సారవిత్తులు, కాశువిత్తులు, పెద్దపాయలరసములో గుల్‌రోగన్, చనుపాలు, లలిపి నశ్యముచేయవలెను. ఈనశ్యము ప్రధానమైనది.

మరియు కాశువిత్తులు, పెద్దపాయలరసము, సారకాయరసము, వద్దిధనియాలరసము, మొలలగువానియందు గుల్‌రోగన్, శిర్కా కొద్దిగాకలిపి, మూతలేని సీసాలోకేసి కలుపునూ ముప్పుదగ్గరకుంచి వానన చూపించవలెను.

❖ ఇందుకు వశ్యములు. ❖

పులుసుగలపదార్థములు, అనగా ఆలుబకారా, పచ్చని ఆలుబకారా. దింతపండు, నారింజకాయపులుసు, అంగూన్ (పచ్చిద్రాక్ష) పులుసు, పుల్లదానిమ్మపులుసు, చేర్చిన భోజనపదార్థములందు శర్కర కొంతచేర్చి ఇవ్వవలెను.

పాలకూర, చిరిశెరవప్పు. వైపులును పదార్థములునుచేర్చి, వశ్యమొనంగవలయును. పులుసుపదార్థసేవరమునదిగ్గు కలిగినయెడల పులుసుపదార్థములు, ఎంతమోతము ఉపయోగించకూడదు. కేవలము పులుసులేని పదార్థములు, యవనూకగంజి ఇవ్వవలెను.

❖ పైశ్యరోగములైన కలుగు శిరోరోగలక్షణము. ❖

రెండవ శిరోరోగము: శిరస్సువలన ఉప్పన్నమగును. దీనిలక్షణములు, తలనరములయందున్నా పైభాగముననున్నా, ఉష్ణముగా నుండుట, ముక్కుఅడుట, నోరుచేనుగానుండుట, నిద్రలేమి విశేష దాహము కలుగుట, నాశితీక్షణముగానుండుట, మూర్ఛము వనుపురచ్చగా నుండుట ముఖము పచ్చగా నుండుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగి యుండును. ఇదిపైత్యధిక్యమువలన కలిగిన తలనొప్పి అని భావించవలెను.

❖ పితృజశిరోరోగచికిత్స. ❖

ఈరోగియొక్క పితృదోషము వ్యవస్థించేయగలందులకై ఈక్రిందవ్రాయబడిన విరోచనబోధముచే విరోచనము చేయించవలెను.

అనగా పిశహరీడి (నచ్చలి రక్కాయలు) కాబులి రక్కాయలు, ఆలు బకరా, దాక్రికవడ్లు, బేనా, ఉన్నబ్, యష్టిమధుకము, చింతవండు బసోమా, ససిస్తా ఈ వస్తువులు సమభాగములు గూర్చి కషాయము గాచి నడియవోసి ఇండులో పూడిఫలకాయనము, రేలకాయగుజ్జ కలిపి పానముచేయించవలెను. హానిఫలసామంతకంటె శీరాఖిస్త గుణాదిఖ్యముగాన మౌదీఫలసామంతనకు బగులుగా శీరాఖిస్త చేర్చవలెను. మరియు, విరోచనానంశరము పోషకశ్చయై పదవిగ్రహించి ప్రకృతిని సామూన్యజననయగు మూర్ఛిత్వకై తంకు లేవనములు, తైలములు, గంధూషములు, సప్తత మొదలగు శీతజ కిర్మము చేయవలెను.

అనగా రువిరజశిరోరోగమునందు వ్రాయబడినవస్తువులనే ఉపయోగించవలెను. మరియు, గోధుమపాల్కు, ఖటమీ, బసవోమా, ఈ మూడువస్తువుల సీళ్ళవోపేసి కాచి గోరెచ్చగానుండు కషాయముతో శ్వేతతకర్మచేయవలెను.

❖ తరేడా (శ్వేతకర్మ) విధానము. ❖

రోగి రెండుకాళ్లు ఎత్తువ్రేదేశముననుంచి వెనుక తలగడనుంచి కూర్చుండబెట్టి పాదములకింద కషాయముంచి కింద వడకుండునటుల యేదైన యొకపల్మెమునంచవలెను. మరియు, రోగిముఖమునకు ఆవీరతగలకుండునటుల రోగి ముఖమువైపు దృఢముగా నొకబట్టను తెరగానుంచవలెను. ఎందుకనగా కషాయముయొక్క ఆవిరి రోగిముఖమునకు తగిలినయెడల రోగికి పిచ్చి ఆరంభమగును. దీనివలన మెదడు చెడిపోవును. తదుపరి ఇద్దరు మనుష్యులు ఆకషాయమును ముంతలతోనైత్తి రోగియొక్క మోకాళ్లుమీద పాదములమీద ధార అపకుండా ఎత్తునుండి పోయిచుండవలెను. మరియు ఇద్దరు ఆరోగి తొడలనుండి పాదములవరకు మధికాంచుచుండవలెను. తరువాత ఆకషాయముతో దుద్ది దుద్ది కడిగి రోగిపాదములు, కాళ్లు శుభ్రముగా తడిలేకుండా పొడిబట్టతో తుడిచి ఆరబెట్టవలెను. తదుపరి నవాహ్ మొదలగు వానిచేత తొడలవరకు బంధి

చవలెను. ఇటు బాధించుటవలన ఆచరి పరమానువులు తలచుండి క్రిందికిదిగినవి తిరిగి పై కెక్కచాలవు తరువాత రోగియొక్క రెండుపాదములు తల బట్టలేకుండా వరుండబెట్టి తక్కిన యావత్తుశరీరము ధృఢముగ బట్టతో కప్పవలెను. ఇటు కప్పటవలన రోగిశరీరమునుండి చెమటవచ్చిన యెడల శరీరముపైనుండు బట్ట తీసివేయవలెను. అయినను పకేపరిచూచుచు తీమచూడదు ఇట్లుశరీరముపైనుండు బట్ట ఒకేపరిచూచుచు తీముటవలన శరీరమునకు గాలి, శీతము, వేడి, మొదలగునవి ప్రవేశించి శీత ఉష్ణకారణములవలన శరీరము యావత్తునొప్పి ఆరంభమగును. మరియు, ముంచుకాళ్ళకు చుట్టిన బ్యాండిను మొదలగునవి విప్పవారంభించిన యెడల క్రిందినుండి విప్పవేయవలెను. ఈరోగికి రుధిరదోషముగల శిరోరోగమునందు చెప్పిన విధానముగా పథ్యమిడవలెను.

◆ సూచనీయము. ◆

పితృప్రకృతియొక్క శిరోరోగమునందు చలువచేయునట్టి ఔషధములను ఉపయోగించుటవలన పితృతాపమును శాంతిచేసింది రోగికి హితవుకలిగించును. మరియు రుధిరదోష శిరోరోగమునందు దోషమును హరించునట్టి విశేషవృత్తుములను ఆలోచించవలెను.

◆ కఫజశిరోరోగలక్షణములు. ◆

మూడవదియుగు శిరోరోగము కఫజదోషమునలన వుట్టుచున్నది దీనిలక్షణములు:— అనగా తలబరువుగానుండిటులతోచుట, నీర్పము నిదురజిధికముగానుండుట, తలస్పృచినయెడల చల్లగానుండుట, ముక్కు నోరు జిడ్డుగానుండుట, నాడి మంథముగానుండుట, మూత్రము తెల్లగను చిక్కగానుండుట, అనగా మూత్రము తెల్లగానుండుటకు రెండు కారణముగలవు. (1) దోషము మిక్కిలి అధికమగుటవలన తనంతట తానే పెడలవారించును. (2) దోషములము స్వల్పముగా నుండినను ప్రకృతి తనబలము వలన ఆదోషమును మూత్రముద్వారా పెడలింప వేయును.

మొదటికారణముయొక్క చిన్నములు అనగా మూత్రము వీ
ర్యమువలెనుండి వెలువెంట వెడలనార భించును. ఏదోక విధముగు
రంగుకలిగినటులుండును. దీనిని వృక్కతి తగబలమువలన వెడలించు
చున్నది. మరియు దీనియందు మిక్కిలి ధవళవర్ణము, బహురాగ (గోగ
సంధి) దినములలో కలుగును. తదుపరి శ్వేతమెక్కువగానుండును. అన
గా నిజదశయందుండునటులుండును.

❖ కఫజశిరోరోగచికిత్స. ❖

ఈరోగమునందు మూములు పక్వపదమనట్టి ఓషధులకషాయ
ములు, ఔషధములు ఉపయోగించవలెను. అనగా సోపు, యష్టిమధు
కము, గుల్భందు, మొదలగునవి ఉపయోగించవలెను మరియు పక్ష్యుగు
చిన్నములు కనపడినయెడల అయూర్జ్ఞఫైకరా, బేవానాకాయలు,
సకమోనియా, చేదుపుచ్చకాయగుజ్జ, యావస్తువులను నూరి యివ్వవ
లెను. దీనివలన స్వశరీరగతముగు యావత్తుకఫదోషము, వెడలిపోవును.
శరీరము స్వశ్చతినొందినపిమ్మట శిరోవిరోచనమునకు ఉపయోగించునట్టి
సమస్త యౌరజాతులను, నిచ్చుట మిక్కిలి ఉత్తమము.

❖ శిరోరోచనపటి ❖

ముసాంబరము, తెల్లతెగడ, చిన్నసోపు, రూమిమస్తకి, నముద్ర
లవణము ఈవస్తువులు యావత్తు సమయానుకూలముగాచేర్చి దంచి
చూర్ణముచేసి వస్త్రగాలితమొనరించి తేనెచేర్చినూరి శనగగింజ ప్రమా
ణముగా మూత్రాలుజేసి ఇవ్వవలెను.

❖ సలియార్ మూత్రాలు చేయువిధము. ❖

ముసాంబరము, రూమిమస్తకి, తెగడ, గాఢిఖాన్, నముద్రలవ
ణము ఇవి యావత్తు ఆవశ్యకతానుకూలముగా కల్పమునందుచేర్చి
నూరి చూర్ణించి తేనెనోకలిపి శనగగింజ ప్రమాణముగా మూత్రాలు
జేసి కాలికాలమునందు ఒక్కొక్కమూత్రాచోవ్వన వుచ్చుకొనవలెను.

❖ సమస్తముగూ యాదజ్ మాతృలు చేయుకొనుము ❖

అనగా ముసాంబరము, రూమిసుస్తకీ, తెగడ, గారిఖాన్, నము ద్దీలవణము ఈవస్తువులను అవశ్యకతానుకూలముగా చేర్చుకొని తేనె తోగాని, నిమ్మకాయరసముతోగాని, నీళ్ళతోగానినూరి మాతృలు చేయువలెను.

ఈ ఔషధము రాత్రీకాలమునందు మాతృమే ఉపయోగించుటకు యోగ్యమైనది. గనుకదీవిపేరు హుబ్బెసబిహూర్ అని చెప్పబడినది. సచ్ అనగా రాత్రీభాగమునకు పేరు.

శిరస్సు స్వశ్చనానందుటకై యాదజ్, శికింబబీక్ గాని, ఆవాలు, అక్కలకర్ర, దవనము, మరువము, చాతరాసికకు ఈవస్తువులను తేనె తోగాని, తరువాణితోగాని కలిపి గండూషము చేయవలెను. ఇటులు చేయుటవలన శిరోదోషము తగ్గిపోవును. ప్రకృతి నిజ అవస్థయందు రాగలందులకై లేపనములు, కావడములు, మొదలగునవి చేయవలెను. ఈవస్తువులను పైనవ్రాయబడిన శీతజశిరోరోగమునందు చెప్పబడినవి.

బాబూనా, సోఘ, నఖంబిప్పలు ఈవస్తువులను కషాయముకాది ఉష్ణముగానందు కషాయముతో తలను కడగవలెను. మరియు, అడవి సదాపా, బాబూనా, దవనము, మరువము, పోదీనాకకు ఈవస్తువులను కషాయముకాది ఉష్ణవీర్యముగల తైలములను చేర్చి ముక్కు కర్ణ రంధ్రములయందు పోయవలెను. రోగి తుమ్ముటకు కషాయములను ఆటోదించవలెను. ఈరోగమునందు తుమ్మురాగలందులకై చేయు సుషాయములు 2 నిధములు జాన్లు, ఫర్ ఫీయూసు లేక చుకందర్, దవనము, మరువము యొక్కరసమునందునూరి సశ్యముచేయవలెను. 2 నిధి, నక దికిసి, (ముక్కుతుమ్ముడోరు) జాన్లు, తెగడ, వీటినిమెత్తగా చూర్ణించి ద్రవ్రుగాలిత మొనరించి యుంచుకొని రోగికి తుమ్ముంచవలసిన అవసరమున్న యెడల యీ చూర్ణమును పొట్లముకట్టి వాసనచూపించిన యెడల తుమ్ములువచ్చును. ఈరోగమునందు శీతజశిరోరోగమునందు

స్వబడిన పథ్యములు చనకకట్టు మొగుగలవి ఉత్తమములని గ్రహించుట.

❖ వాతజశిరోరోగ విధానము. ❖

నాల్గవది వాతదోషములవలన కలుగు శిరోరోగముయొక్కలక్షణములను యీక్రిందవివరించుచున్నాను.

తలబరుప్రాతోమట, ముఖమునందు నల్లనిరంగుకనుపించుట, ఎరపట్టుకుడుట, నాకి, బిన్నాభిన్నములుగా మందగతికలిగి భిన్నము పడచుట, మూత్రము తెల్లగను పుచ్చగనుచుట, మగియు దోషవక్త్ర యెంతవరకుండునో అంతవరకు మూత్రస్థితి మారకుండట, దోష వక్త్రమగునపుడు మూత్రము నల్లనిరంగుకలిగి చిక్కబడుట, శరీరము వాతవత్తు వాతదోషవృత్తి పశ్చిమేశించినయెడల శరీరముయావత్తును చుట, ఈవిధమగు లక్షణములు వాతజశిరోరోగమునందు కలుగు గాములని గ్రహించవలెను.

మరియు కఫజశిరోరోగము వాతజశిరోరోగమును బోలియుండు కఫదోషశిరోరోగముకంటె వాతదోషశిరోరోగమునందు తలబరుప్రకృతవగా నుండును.

❖ వాతజశిరోరోగచికిత్స. ❖

మలము పక్షిపరుచుటకై బిస్పాయిజ్, ఉస్తిఖిద్దూస్, బేనానా, ద్రాక్షపండ్లు, గొజుబాగ్, బాదరంజబోయా, ఆలుబకరా, పాచితీగె, ఈ వస్తువులును ఒకటిగాచేర్చి కషాయముకాచి, ఆకషాయమునందు మాదీ ఫలరసముచేర్చి సానముచేయవలెను. వాతదోషము మిక్కిలి ఆలశ్యము మీదగాని, వర్షణుకానేరదగయు, పైత్యదోషము మూడుదినములలో కఫదోషము పదిదినములలో వాతదోషము పదిహేనుదినములలో పక్షి మగునని వైద్యవర్ణుని నియమించియున్నారు.

మరియు పశ్చిమేశదశయందు, మలము పక్షమై నల్లగా విడువ బడిన యెడల విరోచనమునకు ఇప్పించవలెను. వాతజదోషమునుతీసివే

యగలందులకు యాజ్ఞమాత్రాలు ఆకాశవల్లి కమామమునందు చేర్చి ఉపయోగించుటెను. లేదా పాత్రీగమాత్రలు, అయినను ఇచ్చవచ్చు నని వాగ్దేయబడియున్నది.

❦ వాతదోషహరణటి. ❦

ఆకాశవల్లి, బిన్పాయణ్, గారిఖాన్, ఉస్సైఖద్దూన్, అయూర్జ్ఞ పైఖరా, తెగడ, ఇవియావత్తు సమభాగములుగా చేర్చి దంచి చూర్ణము చేసి వత్తుగాలితమొనరించి, సోపురసముతో నూరి, శనగగింజప్రమాణముగా మూత్రలుచేసి, యుంచుకొని, అవశ్యకతానుసారముగా రోగి కొనుగవలెను ఈ మూత్రలవలన పూర్ణముగా రోగిశరీరము, శిరస్సు స్వస్థతనొందును. తదుపరి ప్రకృతి పూర్వహాపముగా మారగలందులకై బాబూనా, సఖము, దవము, మరువము రసములను నూరి గులేరోగిగాని చుట్టేలినునెగాని, కలిపి తలపై లేపనముచేయవలెను.

మరియు, బాబూనా, సఖము, చాడరానీ, నీరేఇర్మని, గొజబా, చుకందరాకులు, గొధుకుపొట్టు, ఇవి యావత్తు వకటిగా చేర్చి నీళ్ళయందువైది కమామముకాచి తలపై దారగాపోసి కడుగవలెను. నడుగిన్పూలు, కిస్తూరి, అంబరు మొదలగు సువాసన ద్రవ్యములను గానన చూపించవలెను. ఉష్ణవీర్యముగల తైలములు అనగా బాబూనా తైలము సరున్ తైలము, దవము, మరువముతో చేయబడిన తైలము మొదలగు తైలములను చల్లని తైలములలో కలిపి తలకులేపనము చేయవలెను.

చల్లని తైలమునగా బసఫ్ సా మొదలగు తైలములు కూడా ఉపయోగించవలెను.

వాతప్రకృతివలన శలినోష్ణికలుగునెడల న్యైల్పముగు ఉష్ణవీర్యము గలవస్తువులను ఉపయోగించకూడదు. సామాన్యమైవస్తువులుజలుబులు వారింది ప్రకృతిని విజనశయ ము మారుటకు ఉపయోగించవలెను. మృగము, వాతము దగ్ధమొందినదైనచో ఉష్ణవీర్యముగలవస్తువులను సరిది

ఉపయోగించకూడదు. అనగా జలుబు, చెమ్మ, పుట్టించునట్టి వస్తువులను ప్రకృతిని కాపాడుటకై ఉపయోగించవలెను.

❖ వాతజ శిరోరోగవధ్యములు. ❖

అర్ధాంశముగావేయించిన శోడిగ్రుడ్లు, శోడిమాంసము, కాజుపిట్ట మాంసము, పూలేమపిట్టమాంసము, మొదలగువానియందు శశగవప్యనుచేర్చి ఉడికించి ఇచ్చుట మిక్కిలిలాభదాయకము. భోజనమునకు ముందు ఒకఘడియలో జీర్ణమగునట్టి జవారిష్ (అవలేహము)ను ఇప్పించవలెను. వేడిగలవిగాని తేక శీతమును శమనము చేయునట్టి జవారిషులను ఇప్పించవలెను.

భుజించినతరువాత వాతవృత్తి తగ్గగలందులకై ఎడమచైపు కొంతనేపు పరుండవలెను. ఇటులపడుండుటవలన ఎక్సత్, ఆరూశయమును ఆరూఢపరచును. భుజించినఆహారము త్వలో జీర్ణమగుటకు సహాయమగును.

మరియు ఈ వ్యాధిగలరోగి, శరీరపరిశ్రమపనులు మొదలగుశవితేయకూడదు. ఎందుకనగా చికిత్స యెంతజాగ్రత్తగాచేసినను పరిశ్రమ ద్వారా ఔషధజలములు గిగ్గిపోయి రోగమును యెంతమాత్రము తగ్గించుటకు శక్తిలేనిదై ఉడును వారము విశేషఅధిగముగాఉండునో అంత విశేషము చెన్నునకలిగించు ఆహారములను ఇప్పించవలెను. సుప్రవాతములయొక్క చేష్టలను బుద్ధిచుంతుడగు నైద్యునియొక్క యుక్తిచేత ఆలోచించవలసిఉన్నది. మరియు వ్యాధిజలమునకు తగినటుల వధ్యము ఔషధము వినియోగించవలెను.

❖ 5 వది వాతజతలనొప్పి లక్షణములు. ❖

ఈతలనొప్పి మిక్కిలి వాతమువలన ఉత్పన్నమగుచున్నది. ఈ నొప్పి తయొక్క భాగములయందు మారి మారి వచ్చుచుండుట, తలపీకనటులుండుట, తలయందు పురుగులు పాకింట్టులుండుట, చెవులయందు పోటుకలుగుట, చెవు లో నాదము, ఓకగానుండుట మొద

లగు లక్షణములు విశేషవాతమువలన కలుగు రోగనొప్పి లక్షణములని గ్రహించవలెను.

❖ 5 వ వాతజలనొప్పి చికిత్స ❖

తలయందు వాతదోషము ఖరీభవింతుటవలన తలయందుండు స్నాయువును బంధించి తలయందు నేదన కలిగించుచున్నది. గాన వాతదోషమును తొలగించి స్నాయువుకు బలము కలిగించునట్టి చికిత్సను చేయవలెను.

శీరైర్ధని, బరంజానఫ, చావరాసీతకు, దవనము, మడవము, సోపు, ఈవస్తువులు సమానభాగములుగా తీసికొని నీళ్ళయందు వేసి కషాయముకాచి రోగికిహితవుగానుండునంత వేడిగానుంచి రోగితలపై పోయవలెను.

మరియు, తులసీతకు, పర్మిదవనము, పచ్చిమరువము, యెండిన సోపు, ఈవస్తువులు వాసన చూచుచుండవలెను. మరియు, మిరియాలు, జన్ను, ఈవస్తువులను పన్నీడుతో నూచి నశ్యముచేయించి తుమ్మించవలెను.

మరియు, తలయందుగల వాతదోషము హరించి తలనొప్పితగ్గుటకై తుమ్మనుకలిగించునట్టి నశ్యములను చేయించుట మిక్కిలి ఉత్తమము.

ముసాబరము, నఖదికిని (ముక్కుతుమ్మడాకు) కుంకుమపువ్వు, తెల్లమిరియాలు, సుక్ (ఇది వశవిధముగు సుగంధద్రవ్యము) ఈవస్తువులను దవనము, మడవముయొక్క రసముతోమిథించి నశ్యముచేయుట వలన దోషము హరించునగాయు శ్లేష్మజలిరోగమునందు చెప్పబడిన విరోచనబోషధములను చేర్చవలెనియు ఇశూంబుకరాత్ అను మహానీయులు వచించియున్నారు.

❖ వాతజలిరోగమునందు పత్యములు. ❖

కోడిమాంసమునందు శేనగపప్పు, జీలకర్ర, చాలించినచెక్క

చేసి వండి భుజించవలెను. మరియు, ఇట్టిస్వభావికముగు ఇతర వస్తువులను శేవించవలెను. కాని వాతమును పుట్టుంచునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించవలదు.

శి వది అంగ సంయోగదోషము వలనపుట్టినట్టి తలనొప్పి లక్షణము.

ఈక్రింద చెప్పబడు అంగములయొక్క సంయోగమువలన తలనొప్పి ఉత్పన్నమగుచున్నది. అనగా (1) ఆమాశయము (2) గర్భస్థానము (3) గుదస్థానము (4) పిక్కలు (5) పాదములు (6) పక్కలు (7) యౌర్థ్ (8) అరిచేతులు (9) ముడియలు (10) గుండె (11) ప్లీహము (12) పొట్టపైపొరలు (13) వీపు (14) వీపునందుగల పొరలు మొదలగు ఈపదునాలుగు అంగముల సంయోగమువలన శిరస్సునందు నొప్పి ఉత్పన్నమగుచున్నది. ఈపైన వివరించిన పదునాలుగు స్థానములయొక్క ప్రధానమగు మూలము హృదయము. ఆమాశయమునకు శిరస్సునకు మధ్యనొప్పి.

{ ఆమాశయసాధారణ దుష్టప్రకృతి
ఉత్పన్నశిరోరోగ లక్షణములు. }

ఆమాశయమునందు సాధారణదుష్టప్రకృతి ప్రవేశించుటవలన గాని లేక చెడుదోషములు ఖనిభవించుటవలనగాని తక్కువభంధముగు కారణము వలన ఆమాశయము శిరస్సుకుగల సంబంధమువలన తలయందు నొప్పిపుట్టుచున్నది.

మరియు సాధారణదుష్టప్రకృతి ఆమాశయమునందు ప్రవేశించుటవలన తలనొప్పికలిగినయడల దీనిలక్షణములు అనగా భోజనాత్మకము తలనొప్పి విశేషముగావచ్చుట, భోజనాత్మకము నొప్పికొద్దిగానుండుట, మరియు సాధారణదుష్టప్రకృతిగల ఆమాశయముయొక్క లక్షణములు ఈక్రిందవివరింపబడును. అనగా అప్పుడప్పుడు ఆకలినిమయుమునందుకూడా నొప్పిఅధికముగా నుండును. ఇటుల వృష్ణాధిఖ్యతవలన కలుగుచు గ్రహించేది. దీనినివరము ముందు ఆమాశయరోగములయందు భిన్నభిన్నములుగా వివరింపబడును.

మరియు ఆమాశయమును శుద్ధిరచునట్టి ఉష్ణజ, శీతజ, మొదలగువస్తువులను ఆమాశయవ్యాధులయందు వివరించబడును.

ఆమాశయమునందుగల మలము దూషింపబడి దోషవృత్తిగా మారి తలనొప్పిపుట్టించును. దీనిలక్షణములు. వృత్తేకముగా అనగా పిత్తాధిఖ్యతవలన, కడుపులో కళ్లు, (దేనినటులుండుట) నేత్రములు పచ్చగానుండుట, నోయచేదుగానుండుట, కడుపునొక్కుట, బిగబట్టుట, దాహము అధికముగా సంపట, తలనొప్పి మధ్యమస్య ఆగుచుండుట, వాంతి, పిత్తము వెడలుట, మొదలగు లక్షణములు ఆమాశయమునందు పిత్తాధిఖ్యము వలన కలుగునని తెలియవలెను.

{ ఆమాశయమునందు పిత్తాధిఖ్యమువలన
కలుగు తలనొప్పి చికిత్స. }

ఈవ్యాధి ప్రారంభదశయందు శికింజబీ, వేడినీళ్ళలోకలిపి పానముచేయించి పమనము చేయించవలెను. తరువాత ఆమాశయము నందుగల వేడిశమింపజేయుటకై ఉదితమగు నుపాయములను అలోచించవలెను.

మరియు శిరస్సు, ఆమాశయమునకు బలముకలిగించునట్టి ఔషధములవలన శక్తి కలిగించవలెను. మరియు తలకు బలముకలిగించునట్టి ఉపాయములు పైన పిత్తజశిరోరోగమునందు వ్రాయబడియున్నవి. కాబట్టి చదువరులు గ్రహించగలరు.

ఆమాశయమునకు బలము కలిగించు ఔషధములకు రుబ్ అరి దోరు, ఇవిబద్ధకరమైనవి. అనగా బేదానాకాయలరుబ్, ఖర్జూరకాయలరుబ్, మొదలగువి యని తెలియవలెను. మరియు చలువచేయుట, బద్దము, (గురుత్వము) కలిగించుట అవసరముని తోచినయెడల తపాక్షిరీ గులాబిపూలు, వంటజేగుడు, ఈ వస్తువులను చూర్ణించి పైనవివరించిన ఖర్జూరపు రుబ్ నందు చేర్చవలెను.

❖ రుబ్ చేయకమును. ❖

ఏవస్తువుతో రుబ్ చేయవలసిన యెడల ఆవస్తువును నూనీ నీళ్లు చేర్చి రసము తీసి వడగట్టి చతురాంశము శేషించి చిక్కబడువరకు కాది ఆనమునకు సమానముగా శర్కరకలిపి తిరిగి పోయినాదనుంది కాదిన దానిని రుబ్ అని చెప్పదురు.

{ ఆమాశయమునందు కఫనోషమువలన
కలుగు తలనొప్పి లక్షణములు. }

ఆమాశయమునందు విశేషముగా కఫము చెమ్మవీవేళించి ఖరీ భవించినయెడల దీనిలక్షణములు అనగా అజీర్ణము, నోరుజడ్డుగానుండుట నోటివెంట నీరూదుట, పుల్లని త్రేణువులుకలుగుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు మధ్య, మధ్య, వమనమువెంట కఫము వెడలుచుండును. తిరిగి శాంతి నొందుచుండును.

❖ ఆమాశయమునందు కఫముచేరుటవలన కలుగు తలనొప్పి చికిత్స. ❖

సోయివిత్తులు, ముల్లంగిపిత్తులు, మొతులు, ఈవస్తువులు నీళ్లు లోపేసి కాది అందులో శికింజబీజ్ చేర్చి వమనము కాగలందులకు పానము చేయించవలెను తదుపరి శికింజబీజ్ యందు తేనె శిర్కా చేర్చి చేయబడిన శికింజబీజ్ అయూర్జ్ మాత్రలు విరోచనార్థము. అనగా గుదస్తానమునుండి కఫము వెడలుటకై ఉపయోగించవలెను. తక్షణాత ఆమాశయము యొక్క చికిత్సలయందు చెప్పబడిన ఉత్తమములగు జవామ్ (అవలేహములు) బలముకలుగుటకై ఇవ్వవలెను.

{ ఆమాశయమునందు వాతము చేరుటవలన
కలుగు తలనొప్పి లక్షణములు. }

ఆమాశయమునందు వాతప్రకృతి ఖనీభవించుటవలన తలనొప్పి దునొప్పి ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు అనగా ఆమాశయమునందు మంట, ఆకలివిశేషముగానుండుట, వమనమైనయెడల నొప్పి

శాంతికొందుట మొదలగు లక్షణములు ఆమాశయమునందు వాతము ఖనీభవించుటవలన కలుగు లక్షణములని గ్రహించవలెను.

{ ఆమాశయమునందు వాతము ఖనీభవించుటవలన
కలుగు తలనొప్పి చికిత్స. }

రోగారంభమునందు వాతదోషమును పక్ష్యవరది రోగమును శాంతినిొందించుట ముఖ్యవశ్యకము. గాన పాచితీగ కషాయము ఇందునిషయమై విక్రిలి ఉపయోక్తము. పిమ్మట వాతదోషము పక్ష్యమొందిన వెనుక విరోచనము ద్వారా వాతమును వెడలించునట్టి ఔషధములవలన మృదువిరోచనమును చేయించవలెను.

❧ వాతదోషమును హరించు ఔషధము. ❧

సల్లరక్కాయలు, బిస్పాయజ్, ఉస్తైఖద్దూస్, పాచితీగె, శుద్ధి చేసిన గారీకూక, నుద్ధిచేసిన లాజనర్దు ఇవి యావత్తు సమభాగములు చేర్చి చూర్ణించి, వస్త్రుగాలితమొనర్చి, సక్ మోనియా చూర్ణముచేసి, బాదరంజనోయాకషాయముతో పైచూర్ణములు యావత్తు కల్వము నందుచేర్చి సూరి శనగగింజల ప్రమాణము మాత్రలు చేసికొని రోగ బలానుసారముగా ఇప్పించవలెను.

❧ సూచనీయము. ❧

సక్ మోనియా, అనుదానిని పార్శ్వభాషయందు మహమూదా అందురు. దీనిని శుద్ధిచేయనిచే ఉపయోగించకూడదు. దీనిశుద్ధి అనేక విధములుగా చెప్పబడియున్నది. అనగా శోధనద్రవ్యములను చేర్చవలసి వచ్చినపుడు దీనిని ముఖ్యవశ్యకముగా చేర్చుకొనవలెను. శోధనీయము లగు ఓషధులుచేర్చనిచో దీనినియెంతమాత్రము చేర్చకూడదు. సక్మోనియా శుద్ధిక్రమము అనేకవిధములుగానున్నను, అందుండి కొన్నిటిని ఈపుస్తకమునందు వ్రాసితిమి, చిక్కినవి గ్రంథవిస్తరభీతివలన వదలి పోయిబడెను.

— శిరోనియా శుద్ధిక్రమము. —

సేపుకాచిల [యాపిస్సు] బేదానాకాయ, అమృతఫలము, మొదలగు ఫలములను దొలిది, అదు సస్మోనియా నన్ననిబట్టయుందు మూటకట్టియుండి, దొలిదినగుజ్జ ఆపైనిమూసి ఆకాయపై గోధును పిండికవచమిచ్చి ఉండగాచేసి పుతముపెట్టవలెను. పైనపూయబడినపిండి ఎరువురంగురాగానేతీసి సాంగశీతలముకాగానే విప్పి అందుడుమూట నుతీసి విప్పి సస్మోనియా తీసికొని ఉపయోగించుకోవలెను.

అమృతఫలము, శేపు, బేదానాకాయలుకూడా తీక్షణిరోచన ము చేయించును. ఉదితమని తోచినచో ఈ ఫలములనుకూడ ఉపయోగించుకొనవచ్చును.

(2) బేదానాకాయరసములో సస్మోనియావేసి భావనచేయుట వలనకూడా సస్మోనియాశుద్ధి నొందుచున్నది.

(3) యాజ్ఞపైకరాతోకూడా సస్మోనియా చేర్చునెడల శుద్ధమయోగ్యతకలిగియుండును.

(4) సస్మోనియా, బక్ష్మ, ఈరెండువస్తువులు సమానభాగములుగాచేర్చునెడల సస్మోనియా శుద్ధికొందును.

మరియు సస్మోనియాయొక్క శోధనములు అనేకములున్నను ఈ పుస్తకమునందు 3 విధములు మాత్రము చెప్పివినుపించుచున్నాను.

{ ఆమాశయమునందు మిక్కిలి వాతదోషము
చేరుట వలన కలుగు తలనొప్పి లక్షణములు. }

ఆమాశయమునందు విశేషవాతము, ఖరీధవింతుటవలన తలనొప్పి ఉత్పన్నమగును. దీనిలక్షణములు అనగా ముందు ఆమాశయమునందు నొప్పికనుపించి అటుపిమ్మట తలయందు నొప్పికలుగును. ఆమాశయమునందు నొప్పికిగ్గిరియెడల తలనొప్పికూడ సిగ్గిరోపును. ఆమాశయమునందు నొప్పి యెల్లప్పుడుయుండినచో తలనొప్పికూడా యెల్లప్పుడు నిలిచియుండును.

మరియు వాతమును కలిగించునట్టి భోజనపదార్థముల శేవనవలన ఆమాశయమునందు శిరస్సునకు కూడా నొప్పిపుట్టించుచుండును. తలనొప్పి యొక చోటనిలిచియుండక అచ్చటచ్చటకు మారుచుండును. మరియు తలనొప్పి ఆరంభదశయందు తల పైపురైండి నొప్పిపుట్టి టుల తోచుచుండును. నొప్పి తగ్గినకొలది తలయాఁత్తు నొప్పియుండి పదలి కలుగుచుండును. ఇది ఆమాశయదుష్ప్రకృతివలన కలుగు వాతజశిరోరోగమని భావించవలెను.

ఆమాశయమునందు విశేషవాత తలనొప్పి చికిత్స —

ఈవ్యాధియందు ఆమాశయమునందుగల వాతము హరించు నట్టి యుపాయములను చేయవలెను. ఆమాశయమునందుగల కఫమును తొలగించవలెను. కఫమును హరించునట్టి ఔషధములను కఫప్రకృతి వలన కలుగు తలనొప్పియందు వివరించబడియున్నవి. వాతము హరించుటకున్న ఆమాశయము మెదడునకు బలము కలుగుటకై జవాఁడిమ్ కామొలి, జీలకర్రజవాఁడిమ్, పొదినాజవాఁడిమ్ ఉపయోగించవలెను. ఈజవాఁడులు ఆమాశయమునందుగల వాతము హరించుటయందు మిక్కిలి ప్రశస్తమైనవి. మలదోషమును హరించుటకు మిక్కిలి ఉపయోగమైవి. మరియు, ఆమాశయమునందుండు వాతము హరించుటవలన ఆమాశయమునందుగల నొప్పిన్ని తలనొప్పిన్ని శమించును. శిరస్సునకు ఆమాశయమునకు బలముకలిగించును విరోచన ఔషధములు ప్రత్యేకించి యివ్వినవసరముండదు.

మరియు, వాతమును పుట్టించునట్టి ఔషధములు భోజనపదార్థముల నేనించుటవలన ఆమాశయమునందు వాతము ఖనీభవించును. ఇట్టితరీ ములను తొలగించుట మిక్కిలి అత్యావశ్యము గనుక విరోచన ఔషధములను ఉపయోగించవలెను. కఫమువలన వాతము పుట్టునని తెలిసేది.

ఆమాశయముచందు వాతముకలుగుటకు కారణములు .

ఆమాశయముచందు వాతము ప్రవేశించుటకు కారణమేమనగా వాతమును పుట్టించునట్టి వస్తువేవనవలనగాని వాతమును పుట్టించు ఔషధ సేవనవలనగాని వాతముపుట్టుచున్నది. కఫమువలన వాతము పుట్టినచో మలమును తీసివేయట ఆత్మావశ్యకము అటు కఫమువలన వాతము చేరిన యెడల మలమును వెడలించినను బలముగలదై గుణమును గ్రహించదగినది కానుండును. ముదోషమును తొలగించని యెడల వాతమునకు బలముకలిగించును. మరియు, ఆమాశయముయొక్క ముఖము దుగ్బలమనొందిన యెడల తలనొప్పి కలుగుటకు కారణమగును. దీనిలక్షణములు నిరన్నహారముగానుండునపుడు అనగా ప్రాతఃకాలము నిద్రనుండి లేచునముమునందు తలయందు విశేషముగా నొప్పికలుగును.

❖ ఆమాశయ వాతమును హరించుచికిత్స ❖

ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలము నిదురలేచినవె టనే కొంతగ్రాసమును ఖర్జూరపుకాయలను రీబాస్ (ఒకవిధముగు ఎర్రనిపూలుపూయు నట్టిగడ్డి) రసమునందుగాని, గోల్ సిమాగ్ (ఒకవిధముగుకాయలు) రసమునందుగాని, పుల్లనిదానిమ్మగిజల రసముచందుగాని, రొట్టెనానవేసి, యివ్వవలెను. మరియు ఈవస్తువులను సీశ్మనానవేసి నీళ్లయందు పులును చేరిన వెంటనే ఆసీశ్మనడియబోసి ఆసీశ్మయందు రొట్టెనానవేసి, రోగికిచ్చుటమందిది.

మలబద్ధకము కలిగించునట్టి ఔషధములను వైసవ్రాయబడిన వానిని నివ్వవలెను. అనగా ఖర్జూరకాయలు, రిబాస్, గోల్ సిమాగ్, దానిమ్మగిజల, ఆత్మాదివస్తువులు యావత్తు ఆమాశయమునకు బలముకలిగించును. ఉష్ణమును శాంతినిచ్చించును. పిత్తమును హరించును. మరియు ఆమాశయముయొక్క దుష్ప్రవృత్తిను విన ఆమాశయమునందు గల ప్రకృతిశాంతినిచ్చించుచో, అమలరసమందు రొట్టెనానవేసి భుజించినతరువాత దిన్నసోపు, జీలకర్ర, వాము, కుంకుమపువ్వు, అగరు,

ముద్దలవంగవట్ట, ఈవస్తువులను చూర్ణించి ఇవ్వవలెను. ఈచూర్ణము వలన అమాశయమునందు ఉష్ణముకలిగించును. అమ్లవస్తువులను పుడుచి కొనుటవలన ఒగ్గుకలిగినచో పులుసుఁదార్ధములను మానివేయవలెను. మరియు దగ్గుగలవానికి అన్నము, కొంతరొట్టె, పన్నీరు, శర్కరకలిపినానవేసి యిచ్చుటపుత్రమచు.

❖ రెండవవిధమగు తలనొప్పి లక్షణములు. ❖

గర్భాశయమునందు మూత్రపిండములయందు పిక్కలయందు చేతులయందు పాదములయందు హృదయము, ప్లీహము, వీనిపొరల యొక్క సంయోగములయందు తల అమాశయముయొక్క మధ్యభాగమునందు హృదయమున్నది. మిరాకు (పొట్టపైపొర) ఇదిపొట్టయొక్క అవయవములను చుట్టకొనియున్నది. వీపుయొక్క సంయోగము, మొదలగు అంగములయందు ఏయంగమునందు ప్రకృతిమారినను అక్షణమునందే తలనొప్పి పుట్టెనుమగును. ఇట్లు నొప్పికలుగుటకు కారణమేమనగా మెదడునకు శరీరముయొక్క ప్రతిభాగమునకు సంబాధముకలిగియుండును. ఇట్లు సంబంధము కలుగుటవలన ఆవిరి పరమాణువులు, ఆ యాయంగములనుండి తలయందు ప్రవేశించినవెంటనే తలనొప్పి కలుగుచుండును. యావత్తు అంగములయొక్క సంయోగమే శరీరమనిభావించవలెను. ఆఅంగముల గుణములు వేరువేరుగా వర్ణించబడును.

పొట్టసంయోగమువలన తలనొప్పి కలిగినయెడల తలముందు భాగము వెనుకవైపు అనగా మాడునందు నొప్పి నిలిచియుండును.

రెండుమూత్రపిండముల సంయోగమువలన తలనొప్పి కలిగినయెడల తలవెనుభాగమునందునొప్పి నిలిచియుండును.

ప్లీహముయొక్క సంయోగదోషమువలన తలనొప్పి కలిగినచో తల యెడమభాగమునందు నొప్పి పుట్టించును.

కలిజా (యకృత్) సంయోగదోషమువలన కలిగిన తలనొప్పి కుడిభాగమునందు పుట్టుచున్నది.

అమాశయము హృదయమునకు మధ్యభాగమునందును పొరల సంయోగమువలన కలిగిన తలనొప్పి శలముందుభాగమునందు అణచి నటులుండుట, తలనొప్పికలుగుట, సంభవించును. ఆమాశయముయొక్క హృదయముయొక్క మధ్యనుండు పొరలను పార్శ్వభాషయందు హిజా బెహజిజ్ అందురు. వీని వివరము యక్యత్ రోగములయందు ముందు చెప్పబడును.

మిరాకు (పొట్టపైనుండుపొర) సంయోగమువలన తలముందు భాగమునందు అనగా నొసలునందు నొప్పికలుగును. సిఫాకు అనగా హృదయముపై పొర వీటివర్ణనము ముందు హృద్రోగములయందు చెప్పబడును. వీవు సంయోగమువలన తలనొప్పి కలుగుచున్నది. దీని లక్షణములు కేవలము తల అంతభాగమునందు నొప్పి ఉత్పన్నమగును. మూత్రపిండములు వీవుయొక్క సంయోగదోషమువలన కలుగు తల నొప్పికి స్వల్పభేదముకలిగియుండును. మూత్రపిండములయందు దోషము వలన కలుగునొప్పికంటె వీవుయొక్క దోషమువలన కలుగునొప్పి కేవలము తలఅంతభాగమునందు అనగా ముచ్చనగుంటయందు నొప్పి వుత్పన్నమగునని గ్రహించవలెను.

పిక్కలు, పాదములు, అరిచేతులు, వీటియొక్క సంయోగము వలన కలుగు తలనొప్పిగల రోగకి యేవస్తువు చూచినను కదలునటు లుండుట యీ అంగముల యందుండి చీమలు పోసినటులుండుట మొల గు లక్షణములు కలిగియుండును.

పిక్కలు, పాదములు, చేతులు మొదలగు వానిసంయోగమువలన కలుగు తలనొప్పి సామాన్యమగుటవలన ముఖ్యఅంగముల సంయోగ తలనొప్పవలె వర్ణించుట అసంభవమని కుప్తపరిచడమైనది యే అంగము యొక్క సంయోగమువలన తలనొప్పి కలిగినదో ముందు ఆయంగముల యందు వ్యాధిప్రసేసింది వీరిందును తరువాత తలనొప్పి కలిగించును. గాని ముందు తలయందు నొప్పి యెంతమాత్రము కలుగనేరదు.

అంశపిక్క సంయోగదోషగుహన గలుగు తో నొప్పి తీకిత్యంశం

పాదములు శీఘ్రమొడమొక్క పైభాగమునందుగల దోషము వలన తలయందు నొప్పికలిగిన యెడల సాపీక్ (శీలమండ్రుపైభాగము నందుండునరకు) నరము బేధించి రక్తమోక్షణమును చేయించవలెను. మరియు, పిక్కలపై కొమ్మతో రక్తము తీయించవలెను. మరియు, ఇస్తమిఖిఖూ మాత్రీలు వ్రుయోంచి శరీరమునందుగల దుష్టముల మును తొలగించవలెను.

అంశాశ్చ స్తమఖిఖూ మాత్రీలు చేయుకీమును శ్ం

తెల్లతెగడ, సుహానింబగింజలు, నుసాంబరము, కాటుకవిత్తులు, గారీఖూన్ ఈవస్తువులు ఒక్కొక్క భాగమునక మోని కూ, చేదుపుచ్చకాయ గుజ్జ, యీరెండువస్తులు మూసభాగములు. ఈవస్తువులు యావత్తు సోమరసముతోనూరి శైవ్యగింజ ఏకమాణము మాత్రీలుచేసి మూడు మాషములు మొదలు 7 మాషములవరకు బలానుకూలముగా వ్రవయో గించవలెను. ఇట్లు ఖరాబాదీనెఖాదరి బిలాన్తుత్తిహర్వా అను గ్రంథ ములలో వ్రాయబడియున్నది.

అంశసూచనీయును శ్ం

తలయందునొప్పి విశేషముగానున్న యెడల తొడలు మొదలు శీలమండలవరకు నవారుతోగాని బ్యాండిమతోగాని గట్టిగానుట్టవలెను. పాదములకు నండ్రీతైలము మదికొంచవలెను. పిత్తరోగమునందు చెప్ప బడిన పాసోయా ఆవిరిపట్టించవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన వేడియొక్క వరమాణువులు తలనుండి క్రిందికి దిగిపోవును.

చేతులనుయోగమువలన తలనొప్పి ఉత్పన్నమైన యెడల నొప్పి శ్లాంతినొంది దోషమువ్యవగుటకై ఇస్తమిఖిఖూ మాత్రలు ఉపయోగించవలెను. మరియు, ఆవిరి వరమాణువులు యెచ్చటనుంచి లేచుచున్నవో తోగము ఎచ్చటయున్నదో ఆరోగస్తామునందు శస్త్రముతో నొట్టువేసి రక్తముతీసివేయవలెను. ఇదివరకు చెప్పియున్నది తైలములను

తలపై శుద్ధించవలెను. మరియు, నోవపరమాణువులు వైకిలేవకుండు నటుల రెండుచేతులు మోచేత్తిపైనుండి ననాదతోకట్టవలెను.

ఇతర అంగముల న యోగము వలన తలనొప్పి వుత్పన్నమైన యెడల వానిచికిత్సను ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా ఆయాఅంగములయొక్క వుచితమును నుపాయములతో ఆయాఅంగములను శుభ్రీకరచ వలెను. మరియు ఆయాస్తానములయందుండుములమును తొలగించి ఆయాఅంగములకు బలము కలిగించునట్టి ఔషధములను ఇప్పించ వలెను.

అంగముల స్వశ్చతబలము కలిగించు లక్షణములు.

ముందుచెప్పియుండు ఔషధములను గమనించవలెను. దైవకృపవలన నయోగఅంగములయొక్క తలనొప్పి ముందునాయబోవు అవస్థారమును శిరోరోగమునందు వుత్తమరీతితో వ్రాయబడినవి.

నాలుగవ శిరోరోగలక్షణములు.

నాలుగవదియును శిరోరోగము మెదడుయొక్క దుర్బలకారణమువలన కలుగుచున్నది. ఈరోగమునందు జ్ఞానము, సూర్యమగును. విచారము, స్మరణశక్తి, ద్యానాదికరములగు యస్తిష్కనంబుధమగు కార్యములందు జోఖ్యములేకయుండుట మరియు నడుచుటకు కష్టముగా నుండుట, మెదడు దుర్బలమువలన తలయందు కొద్దిగా నొప్పి కలుగుట అనగా భుజించిన ఆహారము జీర్ణమగునప్పుడు ఉష్ణ ఆవిరి పరమాణువులు మెదడునందు నెడచుటవలన చెడువాక్యములను వినుటవలన నుగంధ దుఃఖంధమును, ఆగ్రాణించుటవలన మరియు నుగంధము విక్కిలి తీక్ష్యమగుటవలన తలనొప్పి వుత్పన్నమగును.

నాలుగవ శిరోరోగచికిత్స.

మెదడునకుబలము కలిగించుటకై కొడి, పూరేష, కోజ, మొదలగు షడ్గుణమాంసమునందు, పన్నీరు, శనగపప్పు, చాల్చినచెక్క, మొదలగువానితో నుగంధము కలిగించిఉడికించి, ఇవ్వవలెను. ఘృతము

వన్నీరుతో లవంగములునూరి, తలకులేవనము చేయవలెను. గుల్‌రోగ న్ తలకులేవనము చేయవలెను. నేవు, అంబరు, వన్నీరు, ఈవస్తువుల నువాసనచూపించవలెను.

ఒకప్పుడు సాధారణదుష్ప్రవృత్తి, దుష్ఫలముగు మెదడుతోచేరి నయెడల పైనవిధించబడిన సాధారణదుష్ప్రవృత్తియందు గొప్పబడిన చికిత్సలవలన ప్రవృత్తిమారిపోవుచున్నది. మలము, దుష్ప్రవృత్తి, మెదడునందుండు దుష్ఫలముతోచేరి నుండునెడల ముందు దుష్ప్రవృత్తిని తొలగించి తదుపరి మెదడునకు బలము కలిగించు నుపాయములనుచేయవలెను. మలమును ముందుగా తొలగించి అటుపిమ్మట మెదడునందు గల దోషములను సహజముగా న్వృత్తతనొందించవలెను. మెదడునందు గల దోషములను తొలగించునపుడు మెదడునకుబలము కలిగించునట్టి వస్తువులనుకూడా చేర్చవలెను. అటులచేర్చనియెడల మెదడు అతిదుష్ఫల మగును.

—అయిదవ శిరోరోగలక్షణములు.—

హిస్ (జ్ఞానశక్తి బలముకలుగుట) జ్ఞానశక్తి, తీవ్రతనొందుట వలన తలయందునొప్పి ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు కొన్ని న్యల్పకారణములవలన దీనిప్రభావము విశేషమగుచున్నది. మరియు, మస్తిష్కము యొక్క జ్ఞానశక్తి బలముకలుగుటవలన మస్తిష్కము యొక్క పనులయందు విఘ్నము కలిగుటవలన తలయందు నొప్పికలుగు చున్నది. అనగా దీర్ఘాలోచన దీర్ఘవిచారము మొదలగు ప్రధానకార్యములు మస్తిష్కమువలన పుట్టుచున్నవని గ్రహించవలెను. మస్తిష్కముయొక్క అసంభవకారణము వలన అంగములు దుర్బలము నొందుట చూపుచుంకరిగుట, ముక్కుమొదలగు హనియందు ముఱముకలుగుట, ముక్కుతరినటులుండుట, అంగిలిమెండుట, మొదలగులక్షణములు జ్ఞానశక్తిబలము నొందుటవలన కలుగుచున్నవని గ్రహించవలెను.

అయిదవ శిరోరోగ చికిత్స.

మస్తిష్కము యొక్క జ్ఞానశక్తి తగ్గించునట్టి పుష్పాయములను అనగా బిల్వాపాయ, యవగంజితో చేర్చి ఇప్పించవలెను. మరియు పాచన శక్తి దుర్బలముగానున్నయెడల చలువచేయునట్టి కూరగాయలు అనగా కావలు, పెద్దపాయల, కేసలము పచ్చిధనియలు, మొదలగుకూరలు ఇప్పించవలెను ఇట్టిసమపాయములవలన జ్ఞానశక్తి భ్రష్టత్వము నొందని యెడల మత్తు, తిమ్మిరి, నొందించునట్టి బొవధములను తలపై లేవనము చేయవలెను జ్ఞానశక్తిని నీర్సరది మోదమునొందించునట్టి వస్తువులను తలకులేవనము చేయవలెను. కేసలము జ్ఞానమునూహ్యమైనయెడల అట్టి వస్తులేవనము మానివేసి వర్షకుగాని, గనగపాలపాలు లేక తల్పింభంధ మగు మత్తువస్తువులు నీర్సమునొందించునట్టి వస్తువులను మనస్సుతోడు నెడల లాభదామకమగును. మరియు ఫలూనియా మిక్కిలి అవశ్యకము

ఫలూనియాక్రమము.

ఫలూనియా అనునది ఒకమాజా (అవలేహము) యొక్క పేరు. దీనిని రూంజేశస్త్రుడగు హకీ ఫయల్వ్యా మరియు ఆఫీలను పేరు గలవారు ముందు నొప్పులను తగ్గించుటకై కనిపెట్టిరి. దరిమిలా వైద్యులు యిందులో మూలికలు తగ్గించి హెచ్చించి తయారుచేసి వాడుచున్నారు. ఈబొవధము అనేకవైద్యగ్రంథములందువాసిరి. మరియు అనేకమగు బొవధములను వ్రాసిరిగాని అందులోనిది మొదటిదగు ఫలూనియా అను పార్షిబొవధము ఇందులో వ్రాయబడుచున్నది తల నొప్పిపోగొట్టుటయందు మిక్కిలి ఉపయుక్తము.

పచ్చకర్పూరము 9 రతులు, నర్కచూరు (పొడవుకచ్చూరము) దరూనంజ్ అకరవి మంచిముత్యములు ఇవి ప్రత్యేకముగా 1 స్నర మాషము, జన్ను కిన్నర మాషము, ఫర్ఫీయూన్, జరామాంకి, అక్కలకర్ర, ఇవిప్రత్యేకము 7 మాషములు, కుంకుమపువ్వు, 17 స్నర మాషములు, నల్లమందు, కాలిరాయి, ఇవి ప్రత్యేకము 35 మాషము

లు జ్ఞానిరీయాలు, దేశవాళీవాము, ఇవివత్సేకము 70 మాషములు. ఈస్తువులు యావత్తు జాగ్రత్తగా తూమకొని మార్చించి వత్సగాలిత మొనర్చి చూడమునకు సమానమగు తేనెయందువేసి లేహాఃకృముగా కలిపి 6 మాషములవరకు వ్రుంచులెను. అటుతరువాత కిన్నర మాషములు ప్రాతఃకాలమున నేని చులెను. ఈబౌషధమును 7 మాషములవరకుకూడా ఉపయోగి చులెనని హాకీ, హుసేన్ ఖులీలిగారు వదించియున్నారు.

~~అయిదవ శిరోరోగ లేపనబౌషధములు~~

కాహువిత్తులు, పోస్తుగాయలు, నల్లమందు, ఖురాసానిపచుము గంజాయాకు, సెప్ (యాపిల్సు) కాయరసమునందునూరి తలకు లేపనము చేయవలెను. ఇదిమిక్కిలి ఉపయుక్తమైనది.

మరియు, నీర్పము, పిమ్మిరి కలిగించునట్టి బౌషధములను తల యందుపయోగించినను తలనొప్పి తగ్గక అధికమైన యెడల ఈవస్తువులను మానివేసి ఇతరవస్తువులను ఉపయోగించవలెను. ఎందుకనగా అంగములకు భంగపరచును.

హకీంజిల్లి అరు హారు ముందుచెప్పిన రీతిగా తలనొప్పి యందు నల్లమందు మొదలగు వత్తుదార్ధములను ఉపయోగించుటవలన నష్టముకలిగించును గాన ఆలోచించి చికిత్సచేయవలెను.

ఒకవేళ అంగములకు నిస్సత్తువ, తిమ్మిరి కలిగించునట్టి బౌషధములు వ్రయోగించుటవలన తలనొప్పి అధికమై నిస్సత్తువ తిమ్మిరి మొదలగువి యేర్పడిన యెడల వెంటనే గోరువెచ్చని నీళ్లు తలపై పోసి కడుగవలెను. వేడి నీళ్ళతో కలుగుటవలన ఆ బౌషధముయొక్క దోషముపొందును.

~~అరవశిరోరోగలక్షణములు~~

ఈవ్యాధి షుష్క దోషకారణమువలన తలయందునొప్పి కలుగుచున్నది. ఈతలనొప్పి లఘువుగానుండును. ఈతలనొప్పిని పార్విభాష యందు ఖాఫ్ హా, అందురు. ఎందుచేతననగా ఖాఫ్ హా అనగా లఘు

తస్మిన్ కలుగచేయుట అని అర్థము దీనినిజూచుట శరీరము నందు ములము, విశేషముగా బైటికివెడలుటవలన గాని మిక్కిలి జాగరణము వలనగాని, మిక్కిలి ఆలోచించుటవలనగాని, తలయందుకొప్పి కలుగుచున్నది. ముఖ కేసలము తలయందు వెక నడుస్తుంది. అసగా నజాలా వ్యాధివలన నాసికముయందు ప్రసించుటవలనగాని తలనొప్పి అరంభమగుచున్నది. మొదడు బిగించినట్లుండుట, మొదడునందు చోటుపొడిచినట్లుండుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగివయెడల సంపూర్ణశరీరముయొక్క ములము తగ్గి దేహము ఆరిపోయినదని గ్రహించవలెను.

మరియు నమనము చేయుచుట విరోచనము చేయుచుటవలన గాని అతిసంభోగమువలనగాని, శిరోవేదన, పలుమారు చేయుటవలన గాని, శరీరముయూర్తు రిక్తదశపొందిగాని, తేక గందూసము, మొదలగు వానివలన మిక్కిలి ముఖ విశేషముగా వెడలించుటవలనగాని మూత్రము విశేషముగా వెడలుటవలనగాని శరీరము ఆరిపోయి ఈవ్యాధి సంభవించుచున్నది.

మరియు ప్రకారణములనుబట్టి దేహము ఆరిపోయి తలనొప్పి వుట్టుచున్నది. మరియు స్త్రీల ఆర్తనరుధిము విశేషముగా వెడలుట గుడస్తానముయందు రిక్తము మూదోషము వలనగాని తేక గ్రహణీరోగము వలనగాని విశేషముగా రుధిరము వెడలుట మరియు మిక్కిలి ఆకలిగలిగి అహారము దొరకక పరిశిపించుచుండినవారికి శరీరముయొక్క ధాతువులు నష్టమై ధాతువులకు బలముకలిగించునట్టి ఏఞ్జిరవస్తువు నప్రాప్తించని వారికి శరీరము ఆరిపోయి ఈవ్యాధి తలగ్గి చుండును. శరీరమునందుండి శరీరమునందుండి ముఖ బైటికి వెళ్ళుచు నాసిక తలనొప్పి ఉద్భవించును. ఖుష్కి (మహమ్మీయ) కేఫహా అనగా (లఘువు) అని అర్థము. మరియు అకీంఞ్జమాంరాజీ అనువారు ఇటువంటి శిరోరోగము రక్షోధర్మను బంధనుగు రుధిరముగాని ప్రసూతినమ్మంధమగు రుధిరముగాని విశేషముగా వెడలునట్టి స్త్రీలకు కలుగునని వచించిరి.

— ఆరవశిరోరోగచికిత్స —

రోగియొక శరీరమునందు చచ్చుచున్నట్లించునట్టి ఘృతము భోజనములు ఇప్పించవలెను. అనిగా ఈ ఆహారములవలన రసము, రుధిరము, విశేషముగా పుట్టించునట్టి భోజనవిద్యార్థములు స్నిగ్ధము రక్తము, పుట్టించునట్టి వస్తువుల అనిగా యవనూక, పెద్దకోడిమాంసరసముతో నిశస్త (గోధుమసత్తు) కలిపి యిప్పించవలెను. మరియు మేకపిల్లమాంస రసము, యిప్పించవలెను. లేక శరీరమునకు చెచ్చుకలిగించునట్టి భోజనవిద్యార్థములను యిప్పించవలెను.

బాదంనూనె, నువ్వులనూనె, తలనీరు, శరీరమునకు లేపనముచేయవలెను. బనఫ్ మాయనె, సారకాయగింజలనూనె, కలువపూవులనూనె, సశ్యముచేయించవలెను. మాయ కోడికొవ్వు, కాజుపిట్టకొవ్వు, భోజన లేపనాదులం దీవయోగించవలెను.

ఏడవ ఆర్జి అనుతలనొప్పి లక్షణములు. —

ఈతలనొప్పి మరియొకవ్యాధి సహాయమువలన కలుగుచున్నది. అనిగా జ్వరము, మొదలగు వ్యాధులు కలుగుటవలన తలనొప్పి కలుగు సనిభావము. జ్వరవిశేషమువలన నొప్పివిశేషముగానుండి జ్వరము తగ్గియెడల తలనొప్పికూడా తగ్గిపోవును.

— ఏడవ తలనొప్పి చికిత్స. —

ఈరోగమునందు జ్వరమును తగ్గించునట్టి చికిత్సలను చేయుట ఉత్తమము. అధవ, తలనొప్పి, విశేషముగా పున్నయెడల ఆనొప్పిని తగ్గించునట్టి చికిత్సలను చేయవలెను. అట్టిచికిత్సలను వెఱక దోషము క్క, దోషరహితశిరోరోగమునందు వ్రాయబడియున్నది. మరియు ఏకారణముచేత ఏరోగమువలన తలనొప్పి పుట్టిన్న మొదల ఆలోచించిచికిత్స చేయవలెను.

{ (3) శిరోరోగము అనగా వాపునంబంధముగు
తలనొప్పి లక్షణములు. }

ఈతలనొప్పి, తలయందు వాపుజనించుటవలన కలుగుచున్నది. ఇందు విషయమై ఈవాపు మొదలునందున్నదా తలపుర్రేయందున్నదా లేక మొదట పైపొరలయందున్నదా యని దీర్ఘాలోచనచేసి చికిత్సచేయవలెను. ఇట్లాలోచించి చికిత్సచేయు వైద్యుడు మిక్కిలి యశస్సుగలవాడగును.

మరియు, యెనిమిదవ తలనొప్పి కేవలము మొదట వాపువలనగాని మొదలునంబంధముగు పొరల వాపువలనగాని వుత్పన్నమగుచున్నది. ఈనొప్పి తలపుర్రేలో భాగమునందుగల పొరవాచుటవలన జనించుచున్నది. మరియు, పుర్రేపైచర్మము ఉబ్బుటవలన కూడా తలనొప్పి వుట్టుచున్నది. లోపటి మొదట పొరయందుగల వాపువలన వుట్టిన తలనొప్పిని సర్సాం అందురు. దీని వినరము సర్సాం శిరోరోగద్యాయమునందు దైవానుగ్రహమువలన చెప్పగలము.

రెండవకారణము అనగా తలమెగు పైపొరయందు వాపుజనించుటవలన కలుగు తలనొప్పి చికిత్స కఠిందవలెవరించబడును. ఏహేతువువలన ఆస్తానమునందు నొప్పి కలిగిందో అస్తలమునందు చికిత్సచేయవలెను. ఈచికిత్సోపరము ముందు పర్చించబడును.

~~మూడవ~~ తొమ్మిదవ శిరోరోగలక్షణములు.

ఈతలనొప్పి మిక్కిలి స్త్రీసంభోగమువలన ఉత్పన్నమగును. నిది సంభోగ అనాతరము జనించుచుండును. ఈతలనొప్పి మూడువిధములు (1) వీర్యము విశేషముగా వెడలుటవలన మొదట ముగ్ధులగుచున్నది. అందువలన తలనొప్పి వుట్టుచున్నది. యెటులైనగా శరీరమునుండి వీర్యము వెడలుట ఇరవరుతుబకు (నీరు) మలము వెడలుట మిక్కిలి అసాధ్యమై నది మరియు, నిది అత్యంత తీక్షణము ముగ్ధులత్యమునకు కారణము.

మూడవది రజస్సు మొదలుగు దశకు ప్రసూతి ఆర్తవ శ్రేణువలన కలుగు తలనొప్పి. దీనిని ఉత్తరీరోగప్రకారాంతియును ఖుషా అని వదించియున్నారు.

ఉత్తరీరోగలక్షణములు

చిక్కినశరీరముగల దుబ్బలుగు విశేషముగా స్త్రీసంగముచేసినచో అట్టిచునుజని శరీరకాంతి లగ్ని ఖుషుచున్నదిరంగు గలిగియుండును. శరీరబలముగల వానికి ఇట్టిలక్షణములు వ్యర్థముగా కనుపించును.

ఉత్తరీరోగ చిక్కిన

శక్తిదోష శిరోరోగమునందు చేయబడికిన్న అనగా శరీరము నందు చెయ్యవలసిన అట్టి మూలములగు స్నిగ్ధదార్ధ్యములు ఇచ్చుట మిక్కిలిలాభదాయకము. మంచిసీత్య గోరువెచ్చగాకాచి స్నానము చేయవలెను. మరియు, బాష్పస్తాత్రము శత్రుము చేయించవలెను. అవుపాలు దాహమునకు నిప్పించవలెను. సంభోగసమయమునందు శరీరావస్తానచా కారణమువలన ఉష్ణసమూలువులు మెదడునందుజేరి కష్టముకలిగించుటవలన తలనొప్పి కలుగుచున్నది.

విశేషసంభోగ శిరోరోగలక్షణము.

ఎటులననగా సంభోగసమయమునందు ఆలిరి పరమాణువులు పైకెక్కుచుండును. ఈకారణమువలననే శరీరము గగుర్పాటు చెందుచుండును. మరియు శరీరము బరువుగానుండుట సంభోగమయినవెనుక కండ్లు చీకట్లుగ్రమ్మట మొదలైనలక్షణములు విశేషసంభోగమువలన కలుగునని గ్రహించవలెను.

విశేష సంభోగ శిరోరోగ చికిత్స

ఈవ్యాధియందుపై నవ్రాముబడిన దోషములు కనుపించిన యెడల దోషములను తొలగించునట్టి యుపాయములనాలోచించిఅటుపిమ్మట తలకు బలమును కలిగించునట్టి వస్తువులవలన తలయందుండు పరమాణువులను క్రిందికి దిగులుట ఉపాయముచేయవలెను. ఇదిగాక నె

భోగసంచారకారణమువలన శరీరముయొక్క, జీవనరములకు, కష్టముకలిగిన కారణమువలన తలనొప్పి కలుగుచున్నది. అనగా జీవనరములు, తలనుండిపుట్టి శరీరమునందు వ్యాపించుచున్నవి. ఈకారణమువలన దుర్బలము కలుగజేయుచున్నది. బలముగలవాడైనచో జీవనరములు, దుర్బలము కానేవు కాబట్టి తలయందు నొప్పికలుగనేరదు. యిట్టివానియొక్క జీవనరములు దుర్బలముజెందినయెడల సంభోగమైన తదుపరి శరీరము వణుకుట, లేచుటకు, నడుచుటకుకూడ దుర్బలముగానుండుట, మెదడునందు నూదులతో గృచ్ఛింపుల బిగించినటులుండుట, మెదడు ముందుభాగము దుర్బలము నొందినయెడల వెనుకభాగము బిగించినటులుండుట, మెదడు వెనుకభాగము దుర్బలముజెందిన ముందుభాగము బిగించినటులుండుట, ఈమొదలగు లక్షణములు కలిగినయెడల నన్యాయము అనువ్యాధి కలిగి మరణముకూడా సంభవించును. యెటులననగా మెదడు శరీరమునకు ప్రధానఅంగమగుటవలన మనజునియొక్క జీవనమిందుపై నాధారపడియున్నది. మరియు శరీరనాధుడగు పరిమాత్మనిందు నివాసియై యున్నాడు. యందులో మూడుదశలుగలవు. అంత్యదశ దుర్బలత్వమును గలిగించును. అనగా మెదడుయొక్క దుర్బలత్వమువలన కలుగుఫలము సతా [నన్యాయము] లాగుట, పొడుచుట, మొదలగు లక్షణములు తటస్థించినయెడల రోగి జీవించుట దుర్లభమని బుద్ధిమంతుడగు వైద్యుండు గ్రహించవలెను.

— విశేషసంభోగ శిరోరోగ (2) చికిత్స. —

స్వశరీరమునకు ఆధారభూతమగు తలయందు నరములున్నాయువులు, కండరములు, రక్తనాళములు, వాతనాళములు, మొదలగునవి తలయందుండు మెదడునందుపుట్టి స్వశరీరమును వృక్షముయొక్క శాఖలవలె పాకి అల్లిబిల్లిగా అల్లిని శరీరమును రక్షించుచుపెంచుచున్నవి. కాబట్టి ఇట్టి ప్రధానమగు శరీరాతీతంబగు మెదడునకు బలముకలిగించుటకు తగునుపాయములను చేయవలయును. మరియు శిరోగల్వకోష్ఠములెల్ల

మునందు జూపింపఁబడిన తపై మర్దనచేయవలెను. మేకమా సముదందు నుగంధముగు మసాలాబుచేర్చి యిప్పించవలెను. మరియు ఉత్తమముగు బుకరము గు స్వాతిష్కపదార్థములు నుగంధపదార్థములు సమశీతోష్ణముగలపదార్థములు మొదలగునవి భోజనార్థ మిప్పించవలెను. మరియు నుగంధద్రవ్యములను అఘ్రాణీయములైనవి. ఇన్ద్రియముగా ననుస్తర్యాధులయందు చికిత్సితత్వములు చెప్పబడును.

చికిత్సపాండునట్టిరోగి సంఖ్యము మొదలగు యావత్తు పనులను మానివేసి తనశరీరరక్షణచేసుకోవలెను. లేనియెడల అర్ధాంగవాతము సర్వాంగములయందు చచ్చుమొదలగు వ్యాధులకునైనై మృత్యువుపాలగునని గ్రహించవలెను.

10. మధ్యపాన ఉత్పన్న శిరోరోగలక్షణము.

మధ్యపానముచేయుటవలన తలనొప్పి వుత్పన్నమగుచున్నది. అనగా మధ్యపానమందు మరయొకవస్తువుచేర్చుట, మట్టి, మొదలగునవి కలిపిన మధ్యము నేవించుట మొదలగు కారణములవలన తలనొప్పి కలుగుచున్నది. మధ్యము పచనమగునప్పుడు దానియొక్క మలినము ఆ మాశయమునందు నిలిచి దానిచెడు అవిరి పరమాణువులు లేచి మెదడునందు ప్రవేశించి తలయందునొప్పి, భ్రాణము కలిగింజ్ఞానేంద్రియములు ముస్తిష్కనంబంధముగు కార్యములు అనగా జ్ఞానము, ధ్యానము, స్మరణశక్తి మొదలగువానియందు ఉద్భవము కలిగించుచున్నది. మరియు కార్యమునుకూడా వుట్టించుచున్నది.

సాతాయి అనగా మదిర పానముచేసిన తరువాత తలయందునొప్పి వుట్టుచున్నది. దీని దుష్టమలినము ఆమాశయమునందు చేరినయెడల తలజరుపు అధికముగానుండును. అట్టిమలయమునందు తలయొక్క ప్రకృతి జలుబు, చమ్మితోకూడియుండును. సారాయియొక్క దుష్టమలినముతో పితృప్రకృతి చేరియుండినచో ఓకిరించి విమనము కలుగుచున్నది.

➡ గ్రంథాంతరే. ⬅

ఒకమగ్నపానరోగి వాంఛించే ముగా అమృతమువలెను. వాంఛి వేటమూత్ర స్రవ్యముగా కలిగెను. అతిసినాలుక, నోరు, యెండ నానంబించెను. పోటినుండి గింజలు గింజలుగా వెడలసాగెను. అతడు ఆరోజుననే చుపోయెను ఈ లక్షణములు గల రోగిని నేనుచూచి యుంటిని.

రెండవ మద్యపాన శేష్వడగు ముండ్మునిచూచితిని. అతనియొక్క నిమా (మత్తు) దశయుదు వాంతిఆరంభమైనది. నాలుక నోటి నుండి బడుటికి వచ్చినది. నాలుకయుదు వాపుకలిగినది, అతనిముక్కుపుటములలోలి పొంబద్దలైనది అతడు కొద్దికాలములోనే మృతినొందెను.

ఇటువంటి దుష్టపదార్థము నేవించి అవస్థవడి ప్రాణముకోల్పోవుట యిచ్చాని మనము చూచునేమున్నము. గాని చదువరులు ఇట్టిదురభ్యాసముగల వారిని మందలించి ఈ అభ్యాసమును మాన్పించగలిగి హెచ్చరికచేయును సారాయియందుగల దుర్గుణములు చెప్పవలశినచెప్పగాని లేనియడల దీనివ్రాసేయును ఇందు వ్రాయవలసరములేదు.

➡ మద్యపాన ఉత్పన్న శిరోరోగ లక్షణము. ⬅

మద్యపానముచేయువాని వెంటనే ఆమాశయమునందుజేరి పచనముకాకుండుటలు పలుమాట సికింజబీక్ సోయిత్తులు కషాయము నిచ్చి వెంట వెంట వాంతిచేయించవలెను. మరియు, విరోచనార్థము ఔషధము నిప్పించవలెను. పిత్తము శ్లేష్మములు మొదలగు దోషములను హరింపజేయవలెను. మరియు, శరీరమునందు ఉష్ణక్రియ అధికముగానున్న మొదల పులుపు తీసి గల దానిమ్మగింజలననుతీసి అందు కొద్దిగా సక్మోచిచూకేర్చి వానియొద్దవలెను మరియు, శరీరవ్రక్మతి చల్లగానుండిన యానజ్, ఫైకరా, సకమోనియా చేర్చువయోగించవలెను.

•• సూచనలు ••

వసునవిరోచనములకు ఒకేసర్కాయ మివ్వకూడదు ఎదుకనగా వనస్పగదోషము సంభవించును. ఈ కారణమువలన ప్రకృతి మూరి ఘోరముగు ఉపద్రవము సాధించును. కాబట్టి ఒక ఔషధముయొక్క ప్రభావము చూచి మరుదినముగాని మరుపూటగాని రెండవ ఔషధము యివ్వవలెను. వసున విరోచనమువలన ఏమిలాభము కలుగక సారాయి, మాలిన్యము, ఆమాశయమునగడ నిలిచియుండి వసున విరోచనముల ద్వారా బైటికి వెడలకుండిన దీనివృద్ధి లగ్నమేరదు. మరియు, కడుపు లోకెప్పుట, వాంతికలిగియుండిన లఘుభోజనమునిచ్చి ఒకఘడియ తను పరి వాంతిచేయించవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన సారాయి యొక్క హీనమలినము అన్నముతోనహ బైటికి వసునముద్వారా వెడలిపోవును.

మరియు ఈక్రిందవివరించిన ప్రవృత్తులవలన ఆమాశయమునకు శక్తి కలిగించవలెను. ఈవృత్తులు ఆమాశయము పుష్టికలిగించి ఉష్ణమును శాంతినిొందించి ఆవిరి పరమాణువులుపై కెక్కకుండునటుల ఆపుటకు మిక్కిలి లాభదాయకములైనవి.

దానిమ్మకాయల పరబతు, శేవుపరబతు, దేదానాపరబతు ఖర్జూరకాయపరబతు మొదలగునవి చల్లనినీళ్ళయందుకలిపి పానము చేయవలెను.

మరియు, భోజనమునకు జరామాంశిచూర్ణముచేర్చిన గంజి పానము చేయించుటకంటె వేరుపదార్థము ఇవ్వకూడదు. మరియు, నిమ్మ పులుసు ఖర్జూరనమునందు కొంచెము ఉప్పుజేర్చి ఇప్పించవలెను. లేదా మత్తులేని సారాయి పానముచేయుట మిక్కిలి ఉత్తము. ఇందుచేర్చిన వస్తువులు సమయానుకూలముగా వాడవలెను.

మరియు తలయందుబలము కలిగించుటకై రోగారంజమునందు శనగపులుసు గుల్ రోగన్, పన్నీగు, ఈ వస్తువులు నేకముగాకలిపి తలకు తేపనముచేయవలెను. మరియు పరమాణువులను నీడుబుట్టకై రోగారంభ

అంతదశల నుండు బాబూన, బువ్వమా, ఉప్పు, యాకస్తవ్రులు నీళ్ళతో వేసి కషాయముకాచి ఆకషాయముతో ఆవిరివట్టించవలెను. మరియు రెండుకాళ్లు మర్దించుచు దుద్దుచుండవలెను.

హకీమురాజీగారు చెప్పినజేమ గా ఒకతలనొప్పిగలరోగిని ఒక అపహారాత్రి కాళ్ళుమర్దించుటవలన తలనొప్పి తగ్గిపోయి ఆరోగ్యము నొందెనని వదించిరి. కాబట్టి కాళ్ళు మర్దించుట పాదములు దుద్దుట వలన తలనొప్పి హరించును.

— (11) అభిఘాత శిరోరోగలక్షణము. —

ఈతలనొప్పి కలుగుటకు కారణము ఈక్రిందవివరించుచున్నాను. తలవుర్రపై పొరచిట్లుటవలనగాని లేక గాయమువలనగానిలేక దెబ్బతగిలి అదరుటవలనగాని లేక తలకు దెబ్బతగులుటవలన తలనొప్పికలుగుచున్నది.

2. తలకు తగిలిన దెబ్బవలన మెదడునందుగాని మెదడుపై పొరలయందుగాని వాపుజనించుటవలన తలనొప్పి కలుగుచున్నది.

3. తలయొక్క లోభాగమందుండు పొంబై పక్కకు చుట్టుకొని వ్రుండును. ఆపొరచిట్లుటవలన తలనొప్పి కలుగుచున్నది.

4. తలయొక్క వెముక ఇరుగుటవలన తలయందుండు పొంలు యావత్తు బిగిసికొని జారి ఉబ్బి పోవుటవలన తలయందు నొప్పికలుగుచున్నది.

5. తలకుదెబ్బకగులుటవలన మెదడు తలస్తానమునుండి కదలి పోవును. ఇట్లు మెదడుకదలిపోవుటవలన బిగించబడి తలనొప్పి కలుగుచున్నది. మెదడు తల స్తానమునుండి కదలినయెడల మరణము సంభవించును కాబట్టి తలకు అదురుగాని దెబ్బగాని, గాయముగాని, తగిలినదా లేక వెముక విరిగినదా పొరలు, చూసము, చిట్టినచా, జీవనము తెగినదా లేక యేస్తానమునందు వాపు జనించినదని ఆలోచించవలెను.

అభిభూతి రోగోగ చిక్కి

ఇట్టిదశయందు తక్షణమే సలేడు అనునరముగాని, హృదయంబా, అనునరముగాని ఛేదించవలెను. వాపు జనించినయెడల నొప్పి శమించుటకున్నా, అదురుగి బలము కలుగుటకు మద్దుటగానియూతకు సహితముగాయవకషాయ యుశిరసెనగపండి, పంటకేగుడు, జఠామాంసి, రసాంజనము, తుమ్మకగుడు, చందనము, ఈయెనలగు వస్తువులను బార్తంగు రసముతో నూరి అందులో గుల్ రోగకలిసి తలకు లేపనముచేయవలెను. ఇట్టిదశయందు గుల్ రోగకలిసి లిప్తసయోగముగానప్రత్యేకము మరియేవస్తువుతో కలిపిగాని తలకులేపనము చేయుట వలన మిక్కిలి వువయుక్తమగును. అనగా తలకు బలము గలిగించి నొప్పిని శాంతి నొందించును. మరియు గుల్ రోగముతో కొంతశిర్కా చేర్చుట వుత్తమము. శిర్కా ద్రవపదార్థము కాబట్టి తలయొక్క రోమకూపములద్వారా బైషధమును తనతోకూడ తలలోవునకతీరుచుని వెళ్ళగలదు. కాబట్టి శిర్కా ప్రియోగించుట మంచిది. నొప్పితక్కువగానుండిన శిర్కా వువయోగించకూడదు. నొప్పి స్వల్పముగానుండునప్పుడు శిర్కాలేపనము చేసినయెడల సక్తా (నన్నానము) రోగము పట్టగలదు.

మరియు ఉన్నాబు, రేలకాయ, ఈరెండువస్తువులకషాయమువలన కోష్ఠమును, మృదువరచి దీనివలన విరోచనము చేయించవలెను. ఈకషాయ యు ఆమాశయముయొక్క నీచపరచూణువులు పైకిలేది మెదడునందు చేరకుండునటుల ఆటంకపరచును.

మరియు నిది సమశీతోష్ణముగలమృదుబైషధములతో వువయోగించుటవలన మెదడునందుగల మలినము దిగిపోవును.

మరియు ఈతలనొప్పియందు బ్లరచు, బుద్ధిగూరిపోవుట మొదలగు లక్షణములు కలిగినయెడల మెదడునందు వాపుకలిగినదని ఆశించించవలెను. ఇట్టిసమయమున బద్ధించుకొట్టి వస్తువులు తలకులేపనము చేయుట లాభశామకము. అనగా ఝూపు, దానిమ్మబెడు, సర్వికా

యలు, సా. బ్రాణి, గులాబిపువ్వులు, ఈవస్తువులు యావత్తుగాని లేక యిందు సాదృశ్యముగ వస్తువులు నూరి, తలకులేపనము చేయవలెను. ఈలేపనమువలన వాపు హెచ్చునేరదు. మరియు సరసాంవ్యాధి చికిత్స చేయదగినది. తలయగుడుటవలన పోటుకలిగి టాపారెట్టివయెడల లేక తలపుర్రపై దెబ్బతిగిలి గాయమైనయెడల గాయము మాన్పునట్టి పలాస్త్రిక, మలామిల, లేపాముచేసి గాయమును మార్చవలెను. మరియు ప్రారంభదశయందు దుష్టప్రకృతి తొలగి నిద్రాశయముందు రాగలందులకై పరిశ్రమచేయవలెను. ఈవస్తువులుపై నశర్ణింబియున్నాము. అభిఘాతమువలన కలుగు తలనొప్పి వెనుకవాయబడియున్నది.

ఇక దుష్టప్రకృతి వుష్టములేక శీతము మున్నగుదశలు ఈక్రింద చెప్పబోవుచున్నాను.

అంతభాగమునందుండు పట్టివార చినిగినయెడల దీనిచికి

తలపుర్రలోభాగమునందుండు పట్టివార చినిగినయెడల దీనిచికి తన కష్టసాధ్యము. విశేషముగా లోభాగమునందుండు ఝిల్లినుండిఅనగా లోపలనుండు రెండు ఝిల్లివారలలోనుండి కరినముగు ఝిల్లి చినుగుట వలన అట్టిచేసెంపబడుదానిని అబ్బీభాషయందు మానిఖశ అందురు. దెబ్బవలనగాని అదురుచేత తలయందును మెదడు చెదరిపోవుటవలన కలిగిననొప్పి మిక్కిలి అసాధ్యము. ఈవ్యాధియందు గొప్పభయోత్పాతము సాధించును. యెటులననగా ప్రధానముగ అంగముయొక్క అనగా మస్తిష్కమునందుమిక్కిలి కష్టదశవలన యాశ్శరీరమునకు కష్టదశ సంభవించును. మరియు తలయొక్కపుర్ర చితుగుటవలన కలుగువ్యాధి విషయమై యీపుస్తక అంతభాగమునందు వర్ణించబడియున్నది.

—12 తలనొప్పి వర్ణనము—

ఈతలనొప్పి మిక్కిలి కష్టముగా నివర్తించును. ఈనొప్పియందు విశేషకష్టము సంభవించుచున్నది. ఈతలనొప్పి టోపివలె తలయావత్తు అక్కరించుచున్నది. అనగా తలకు టోపీ తగిలించినటులుండునని భావిం

చవలెను. ఈ కారణమువలననే ఈ నొప్పికి శాశ్వతమైన అని వచ్చింది యున్నాడు. దీనిభావము తోపాటు అనబడుచున్నది. ఈ అనొప్పియొక్క ప్రధాన హేతువు కారణము మొదలగు అంశములందు వైద్యుల మతము నేరునేరుగానున్నది. పేరుబూతలీసేనాగారి అభిప్రాయము, ఈ క్రింద వివరించ బడుచున్నది.

దీని ప్రధానము తలయావత్తు భాగములందు నొప్పి ఆక్రమించుచున్నది. తలయావత్తునెప్పితో సమానముగానుండును గాని కళ్ళు హెచ్చు స్వభావికముతోనూడవు. ఈ నొప్పి చాలకాలమువరకు నిలిచి యుండును. ఈవ్యాధి మరొక కారణమువలన ఘడియ ఘడియకు కష్టముపొందుచు విశేషముగా పీడించును. మరియు, ఇతరులు మాట్లాడుటవలన తనకు కష్టముగానుండును గాన ఈవ్యాధిగలరోగి నిశ్శబ్దముగానుండు చీకటిగదిలో తలవేలిలాడవేసుకొని ఎదురుచూచుటకు హితవుగోరుచుండును. మరియు, తనశలపై న ఇతరులు చేతులతో బాధనటుల తలబట్టిపీడ్చినటుల నిమిష నిమిషమునకు తోచుచుండును. మరియు, అధిక కష్టమువలన తలబిగిసికొనిపోవుట కటప్తిచును ఒకప్పుడు తలయందు పటపటయని శబ్దముచును. ఈ మొదలగు లక్షణములు శాశ్వతనొప్పి వలన కలుగునని గ్రహించవలెను. ఈతలనొప్పి ఆరు కారణములవలన ఉత్పన్నమగుచున్నది.

1. దుర్బలగుచిక్కని ఆవిరపరిమాణపును, ఆయావోషముల వలన లేది మెదడు సంబంధముగ పొరలక్రింద ఖనిభవించుటవలన, మరియు, తలపెంకు పై భాగమునందు చుట్టబడియుండు యిల్లీపొర క్రిందికి ప్రవేశించి నిలిచిపోవుటవలన, తలపుర్రె లో భాగమునందు మెదడు నాశ్రయించియుండు, యిల్లీ పొరయందు ఖనిభవించియుండిన పరమాణువులులేది దుష్టములనునాచుకేరి నిలిచిపోవును. ఇటుల తలయందుగాని లేక మరియు అంగమునందుగాని పరమాణువులు బంధించుటవలన తలయందునొప్పి సంభవించును.

2. ఇది దుష్టచులను యొక్క, దోషములు, తలభాగములయందు నిలిచి, ఖరీభవించును. దీనివివరము, పైన వ్రాసిన తలభాగములయందు అనగా, పొరలు మొదలగువానియందు, స్తంభించుట వలన తలనొప్పి కలుగుచున్నది.

3. దుర్భిరమునుండి ఉత్పన్నమగు, సరసాంవాపు (మెదడునందు పొరవాపు) ముఖ్యముగా, మెదడునందు కలుగుటవలన తలనొప్పి వుత్పన్నమగుచున్నది.

4. మెదడునందు పిత్తస్రవోవమువలన వాపుసంభవించిన యెడల తలనొప్పి కలుగుచున్నది.

5. జుబువలన తల లోభాగమునందు వాపు జవించుటవలన తలయందు నొప్పికలుగుచున్నది.

6. వాతదోషము మెదడునంబంధమగు పొరలయందు ఖరీభవించి అచ్చటనుండు చర్మము అర్చివేయుటవలన తలనొప్పి వుత్పన్నమగుచున్నది.

~~అథ~~ ఉక శిరోరోగలక్షణములు. ~~అథ~~

ఈతలనొప్పి చిన్నఁచులు, సామాన్యవిశేషకారణములుఅయిదు విధములుగా జెప్పబడియె.

1 తిరుగుట, వరుగెత్తుట, శరీరవర్జితము చేయుట, మధ్యపానము చేయుట, వాతప్రకృతిగలవస్తువులను నేవించుట, వేడిపదార్థములు శరీరములో ప్రవేశించుట, కఠినవాక్యములువినుట, మొదలగుకారణముల వలన తలనొప్పివిశేషముగా సంభవించును.

2 ఈవ్యాధిచే వీడితుడగు రోగి అదాటుగా వెలుగునుండి చీకటిలోనుండుట, తలత్రేలాడవేసుకొని యుండుట, ముందిదనిభావించుట, విశేషముగా తలనొప్పి కలిగి యెడల కండ్లు తెరుచుటకు వీలులేక మూసికొనియుండుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

3. కనుగుడ్డయొక్క నరములందునొప్పి కండ్లులోకిఘనట్లుండుట, మొదలగులక్షణములు కలిగియున్నయెడల తలలోపటి పొరయందునొప్పి ఆరంభమైనదని గ్రహించవలెను.

4. ముఖము యెండినట్లుండుట, ముఖకాంతిమారిపోవుట, రోగితలపై చెయ్యివ్రుంచినయెడల కష్టముతోచుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగినయెడల దోషము ఝిల్లీపొరయందున్నదనియు, తలపై భాగమునందు నొప్పియున్నదనియు, ముఖకాంతి వెలువలబారినట్లు కనుపించినయెడల నేడైననొకదోషము తలయందున్నదనియు ముఖకాంతినిబట్టి గ్రహించవలెను, అనగా ముఖకాంతి యెట్లుగానుండిన దుధిరకారణమువలన నొప్పియనియు, ముఖకాంతిపచ్చగానుండిన పితృధిక్యదోషమువలన కలిగిన తలనొప్పియనియు ముఖకాంతి తెల్లనిరంగుకలిగియుండిన కఫధిక్యమువలన కలిగిన తలనొప్పియనియు, ముఖకాంతినల్లగానుండిన వాతాధిక్యదోషమువలన కలిగిన తలనొప్పియనియు గ్రహించవలెను.

5. తలయందుండు నరములు అమరునటుల తనకు తెలియకుండిన యెడల తలయందుండునట్టి ఏదోయొక పొరయందు పరిమాణపులు నీలిదియుండుటవలన తలనొప్పి ఉత్పన్నమైనదని గ్రహించవలెను.

— 12 వ శిరోరోగ చికిత్స. —

ఈతలనొప్పియందు ఆలోచించదగిన అంశములను ఈక్రిందచెప్పచున్నాను. అనగా తలనొప్పియొక్క హేతువు చక్కగాపరియాలోచించి దోషాదిభ్యమును గ్రహించి ఏదోషమునకు ఏచిన్నఃములు చెప్పబడియున్నవో అలక్షణములు తెలిసికొని దోషమును నిర్ధారణపరచి ఆదోషమును వక్షపరచి తొలగించి శరీరము స్వశ్చలనొందునటుల నాలోచించి శరీరము, శిరసుని, స్వశ్చలనొందిం వెనుక తలయొక్క అంగములకు బలముకలుగునటుల చేయుట ముఖ్యాశ్శక్యము మరియు, ప్రత్యేకదోషముయొక్క చికిత్సచేయవలెను. దోషవర్ణనము వెనుక అనేకస్తలములందు చెప్పబడియుండుటవలన ఇచ్చట చెప్పక గ్రంథవిస్తారభిక్షవలన

విరపించితిని. ఈ తలనొప్పి నా నేర్పములలో నీరుదిగగలదని భయము జేయవలెను.

శిరోరోగసంధి (బహరాన్) తలనొప్పిలక్షణము

ఈతలనొప్పి బహరాన్ దినములయందు ఉత్పన్నమగుచున్నది. గాని యందుగా కలుగనేరదు లేక అర్జి అనుతలనొప్పి కలుగగలదు. ఈబహరాన్ తలనొప్పి ఉష్ణములము కుళ్ళుటవలన కలుగురోగములలో వుట్టుచున్నది. దీనిలక్షణములు బహరాన్ (రోగసంధి) దినములలో నియున్నవిగా వచ్చితిరును. అసగా అయిదవదినము, ఏడవదినము, పడ కొండవదినము ఈదినములలో తలనొప్పి వుట్టుచున్నది. ఒక్కొక్కప్పుడు బహరాన్ తలనొప్పియందు మూత్రము తెల్లగా పలచగా వెల్లనారంభించును.

శిరోరోగసంధి (బహరాన్) శిరోరోగచికిత్స

మలము వెడలించి ప్రకృతిని సహాయపరచునట్టి సుహాయములను పరియ్యలోచించవలెను. మరియు, మలదోషముయొక్క ప్రకృతి యెవ్వ ధముగానున్నది శరీరప్రకృతి యెవ్వధముగానున్నదని గమనించి చికిత్స చేయవలెను.

ఈతలనొప్పిగలరోగికి కడుపులో దేవిసట్లుంకి ఊర్ధ్వశ్వాసగానున్న యెడల ప్రకృతియొక్క మలము ఉర్ధ్వముగా వెడలుటకు ప్రయత్నించును. అసగా వసునముచేయించినయెకల దోషము వెడలిపోవునని భావము. వసునము చేయించగలందులకై శికింజబీన్ వేడినీళ్ళలోకలిపి పానముచేయవలెను. అధనా, యష్టిచుధుగము, దోసవేరుచుకందర్, యీ వస్తువుల కషాయముకాచి ఆకషాయమునందు శికింజబీన్ కలిపి పానము చేసినయెడలవె టనే వాంతియగును.

మరియు తల కలిసినప్పుడు కడుపులో గుడగుడయను శబ్దము, వాతము విశేషముగానుండుట, కడుపుపైమంట, తాపము, ఇట్టిసిద్ధి అందు, దోషప్రకృతిగులము అధోముఖముగా వెడలుటకు ప్రయత్నము

ముచేయుచున్నదని గ్రహించి విరోచనమున కివ్వవలెను. విరోచనముల కిచ్చునట్టి బౌద్ధధర్మములు మిక్కిలి మృదువుగను కోష్ఠమును మెత్తవరము నట్టి స్వభావకముగలవిగా నుండవలెను. ఆలుబకరా, ఉన్నాబ్, నీరు అశోగింజలు, ద్రాక్షపండ్లు, చింతపండు, శీరశీర్ష, యీవస్తువులను ఒకటిగాచేర్చి నీశ్వరుండువైచి కమాదుముకాది పానము చేయించవలెను. మరియు ఆలుబకరావృత్తునందు రెండుపరియాములు తీసిన పన్నీరు కొంతచేర్చి, నీశ్వరుండుకలిపి యిచ్చించవలెను. కోష్ఠము మృదువై ము జెందగలందులకై ఉన్నాబ్, నీరుఅశోగికాములు, ఆలుబకరా, చుకందరాకులు, యవగంజి, మొదలగు వానియందు నల్లకలువపూలు, బనపామ, ఆలుబకరాచేర్చి కమాదుముకాది, ఆకమాదుములో మాదీ ఫలరసాయనము, నువ్వులనూనెచేర్చి పానముచేయించవలెను.

గమనించగల హంశములు.

విరోచనార్థము ప్రవయోగించిన బౌద్ధధర్మములవలన బహుశాన్, కష్టము, వ్యాకులత, కడుపులోకెళ్లుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగి యుండును. యెందుకనగా విరోచనము చేయించునట్టి బౌద్ధధర్మములు ఆ మాశయమునందుజేరి, పక్షిమై పక్షాశయము మలాశయమునందు జేరి, అచ్చటిమలమును విధజించి గుడద్వారమునుండి బైటికి వెడలించు ను. ఇట్టిదశయందు పై నవివరించిన లక్షణములు కలిగియుండును. కేవలము విరోచనములకు యిచ్చుటకు ముందు వస్తికర్మచేయించి, శరీరమునకు స్థిరత్వముకలుగునట్లు చేయించవలెను. మరియు ఈతలనొప్పి దశగల రోగియొక్క నేత్రములకు సూర్యకిరణములు తగులుటవలన నేత్రములయెదుట ఎఱ్ఱనిరంగు, ఆకుపచ్చరంగుగల చిన్నదోమలు, పురుగులు, కనుపించినట్లుండును. అట్లు కనబడినవెంటనే తలయందు నొప్పి ప్రకృష్టమగును. మరియు కారణములేకనే తల, ముక్కు, అడిదినటుల తీవుగా నుండును. ఇట్టి లక్షణములు గలిగిన యెడల ప్రకృతిసాసికముద్వారా మలమువెడలిచు ప్రయత్నముతో యున్నదని

గ్రహించవలెను. ముఖముననున్న ముద్దానా వేదమును శిర్షముగాయుండు దశయుండు శ్వాస కార్యములందు ములము సేవించుటకు సాధాయములను చేయవలెను. అనగా ఇట్లు జెడ్డగానీ, కాసుగాని నిష్పల్లీకాల్పి అందు పై శిర్మావేసిన పొగవహనంబు భిక్షుల ఆహారముకునుండి పీల్చి వలెను. ఇట్లు చేయుటకును ముఖమును ముద్రా వేడలిపోవును. నాభువికసించి శుభ్రముగానున్న దోగి వెల్లపును యోగపు చిస్తువులను చూచుచు నవతల కిది కల్పించును ముందు ములమువలన కలుగు పింజెలుపిత్తి ముల వెలుగుదల అడపాదీనా ఆకు, ముంజ గడ్డి, ముంజగడ్డిపూలు, కంకి ఈ ముగ్గులు మెత్తగానూరి మారేడు ఆకులోకలిపి బట్టవత్తివేసి ఆ తి బేరున నొకటి ముక్కులోనుంచవలెను. ఇట్లు చేసియెనిన తరువాత నాసాటికలు పిత్తికి దుష్టముల ము శ్రవించుచు హాయి, రోగి నొక్క మూత్రపిండములయందు ప్రక్క వెలుక క్రిందబహుగము పొడవై టుంబున దోషప్రకృతి మూత్ర ముద్వానా వేడలి చవలెను ఇట్టి దశకుదు గహాశ్రమము వేడలించు నట్టి వస్తువుయొకటి చేయవలెను అనగా కిరూపాగింజలరసము. దోస గింజలరసము, శికింబబీక లేదా బవేషాషకబతు మొదలుగూడానిని పైరస ములోకలిపి పానము గొచు ఇది ఇట్లు చేయుటకును దోషము మూత్ర మునుండి వెలి రేగిన ముఖమును ముందు.

14 శుక్ల, పిష్టి, కలన కలగు తలనొప్పి లక్షణములు.

1. దుర్గంధము గాఢాణిమటవలన తలనొప్పి కలుగును. అనగా శవగంధము, చర్మముమొదలై నవి, కుల్లిపట్టినానన, ములమూత్ర దుర్గంధము మొదలై నవి పీల్చుటకులన తలనొప్పి ఉద్వేగముగుచున్నది.

2 ఉష్ణకార్య మును క్రూరాణిమటవలన అనగా కస్తూరి, అంబరు మొదలుగూడా ఉష్ణను కందనశీలములగు పీల్చుటవలన తల నొప్పి ఉద్వేగముగుచున్నది.

—శుష్కస్థమవలన కలుగుతలనొప్పి చికిత్స—

ఉష్ణస్థువులను ఉష్ణానికి శత్రువలన కలిగినతలనొప్పి వేడిచేత కలిగినదని గ్రహించవలెను. పచ్చకర్పూరము చల్లబెరిమకద్రవ్యములు అనగా బనప్మా, నల్లలు, పూ వానిని చూపించవలెను. ఉష్ణస్థువులను వాసనచూపించటవలన ఉష్ణము శుష్క, త్వక్త (ఎండిపోవుట) వలనకలుగు తలనొప్పి అనబడును. బనప్మానూనె చల్లకలువపూవుల నూనె వాసన చూపించవలెను. యాత్రైలాదులతో నశ్శముచేయించవలెను. దుర్గంధవస్తువులు శాఘాణింతుటవలన కలిగిన తలనొప్పి యందువిరుద్ధవస్తువులను వాసనవస్తువులను వాసనచూపించవలెను. ప్రకృతి సంబంధముగు వస్తువిరుద్ధము వలన దుర్గంధవస్తువులయొక్క దోషము హరించును. అనగా కలువపూలు, బనప్మాపూలు వాసనచూడవలెను. దుర్గంధవస్తువులు చమ్మ అనగా (జలుబు) గలవి పచ్చకర్పూరము, చందనము వాసనచూపించవలెను. ఈవిధముగా ఈవస్తువులతో తయారుచేసిన ఔషధములుగాని లేక ఇటువంటి గుణముగల వస్తువులతో తయారుచేయబడిన ఔషధములను వాసనచూపించవలెను.

ఇవిగాక దీనికినిహాయముగా అలేడా, (అనిరిపట్టుట) కషాయమును తలపై పోయుట మొగలగునని వశ్శిక్త్యానుకూలముగా చేయవలెను. అనుకూలముగా నుండునట్టి వస్తువులతో చికిత్సచేయవలెను. తలకుయోగ్యత గలిగించువస్తువులవలన శిరస్సునకు బలముగలిగించవలెను. ఇట్టివస్తువులు పైనవివరించబడియున్నవి గాన తిరిగి యిచ్చట చెప్పనవసరములేదు.

2. శవగంధము, చర్మము శుల్భినవాసన మలమూత్రాదుల వలన కలిగినదుర్గంధము శాఘాణింతుటవలన కలిగిన తలనొప్పియొక్క చికిత్స యీక్రిందఁ వరించుచున్నాను.

రోగికి స్నానముచేయి చవలెను. గోరువెచ్చని నీళ్ళు తలపైవిశేషముగా పోయవలెను. తదుపరి తలతుడిది నన్నని బట్టవత్తిచేసి శిర్కా

లోముంచి నోటిలోనుంచి తిడు గత ఉష్ణముగల వస్తువులనుగాని లేక సుగంధద్రవ్యములుగాని రోగదశానుకూలము. నాభ్రాజింపజేయు వలెను. రోగివృద్ధుడైన యెడల సుగంధపుష్పవస్తువులను వాసనచూచుటవలన లాభదాయకముగును. యవ్వనునికి అందుకు విరోధముగా అనగా జలుబుగల సుగంధద్రవ్యములు ఆహ్రాజింపజేయుటవలన మిక్కిలి లాభదాయకమని గ్రహించవలెను.

—విశేషగుప్తవ్య—

ఉష్ణద్రవ్యములను పీల్చుటవలన కలుగు నష్టములు కేవలము జలుబువస్తువులు. పుష్పముగల బోషధములవాసనచూచుటవలన అనగా సుగంధముగల వస్తువులను పీల్చుటవలన కలుగు నష్టములు సువాసన దుర్వాసనలను ఆహ్రాజింపజేయుటవలన మెదడునందుజేరి మెదడుయొక్క పొరలను హానిగలిగించును. ఈవస్తువులయొక్క వాసనలను ఆవిరి పరమాణువులు రేగుచున్నవి. మరియు తలయందు దుర్మలము ద్రుఢత్వముజేంది పరమాణువులు స్థూలముగా బరువుగా పెరుగుటవలన వాసన మెదడునందుజేరి తలయందు బరువు అడుగు పుట్టించును.

మరియు, పైసవివరించిన సుగంధదుర్గంధవస్తువుల యొక్క పరమాణువులు మెదడునందుజేరి మోడు నణచివేయును. ఇట్టిస్థితియందు మెదడు బిగబట్ట సారంభించును. ఇలయొక్క పొంకూడా బిగబట్ట ఆరంభించును. ఈపరమాణువులు మెదడుయూత్తు నాక్రమించినచో జీవించుటకు భయముతోచును ఈ మొదలగు కారణములు గలిగి ప్రాణమును హరించునట్టిశక్తి (సుగంధదుర్గంధ వస్తువు) వాసన పీల్చుటవలన కలుగుననిగ్రహించవలెను.

—15 శిరోరోగము తిమ్మరితోగూడిన వ్యాధిలక్షణములు—

ఈనొప్పి, తలయొక్క లోభాగమునందు, దోషము గూడుకొని ఖరీభవించుటవలన తలయందు నొప్పి వున్ననుమగుచున్నది. మరియు మెదడునందు రక్తము ప్రవహించునట్టియు, వాయువు ప్రవ

హింతునట్టి నాగలు యెడను దోషము నున్నాభిముఖమున నెల
వలిభాగములయందు నాగలు నున్నవారము చేయగల్గొనక
అటంకముచేయకను నున్నవారమున నున్న దిట్లు రోజులు పుట్టును.
ఈ కారణమున నెలకు నున్న దిట్లు. ఈ నాగియందు కలుగు
లక్షణములు, లోకమునందును గల నున్నవారమునందును
తల, ముఖము లొకటయిన నున్నవారమునందును శరీర పరి
శ్రమలేక యెల్లప్పుడు పడుకొనియు నున్న కలుగుచున్నది.
మరియు విశేషముగా భుజి నుటవలన నెలకు నున్నవారము
చేయగలదుననుటల నొప్పి కలెడల నున్నవారమునందును ఎటు
లననగా, నాగమునందును నొప్పి కలెడల నున్నవారమునందును
దుండునట్టి దోషములు బెరిగి విన్నవించుచున్నవారమునందును
చేయకపోవుటవలన శరీరమునందును గల నొప్పిలు బయటికి పరిహరింప
బడక దోషములు మెండునగునట్టి కలెడల నున్నవారమునందును

15 శిరోమోగ్గ, తిరుమలగూడెం వ్యాధిశిక్ష

జూపా, హాశా, బిన్ హాజీ ప్రసాదేణి యీవస్తువులు కమాదు
ముకాది ఆకమా హామునందు గలవు, కలిసి పానముచే నుపయోగ
ఇట్లు పానముచే నుపయోగము వలన మెదడునందు జనించు
పిటికలు హరించి మెదడును శుభ్రపరచును, మరియు తలయందుగల
దోషములను హరించి ఆరోగ్యమునుగణేయును, అటుపిమ్మట యవ
గంజి మొదలగు ఆహారములు యిష్టించవలె, మరియు యోరీజాత్,
శబీరూరత్, అనుబోషధములను యిష్టయోగించవలెను. యవగంజి
తయారుచేయు విధానము, వె.క.నా.ప్రతిబిమ్మన్నది. ఇట్లుచేయుట
వలన పెనవ్రాయబడిన దోషములు హరించును.

—16 ప్రజా శిరోరోగ లక్షణములు—

ఈ కలనొప్పిచేందు, మెదడునందు పురుగులందును. తలముందు భాగమునందు మెదడునందు పురుగులు స్వల్పముగా ఉత్పన్న

మగును. మెకకు పొందుచోగల నందు, అసగా ముక్కు పై భాగముని
అర్థము.

మరియు కొంచెము వైశ్యవహానియులు మెదడుపొర సమీపము
నందుకూడా పురుగు మిల్కిచ్చుచున్నదని వదించుచున్నారు. దీని
కారణము విశేషతీక్షణి గుగు దుగ్గంధమును పీల్చుటవలన దుగ్గంధముల
ముముక్కుపై పోగలదుగనుకరి చెడుచున్నను నూవత్తు గట్టిపడి అమల
మునుండి పురుగులు వుప్పున్నదిగానున్నది. దీనిలక్షణములు మెదడునం
దు మరదకలుగుట చిహ్నముగా గుగ్గంధము వెలుగుట రోగితల కదలిం
చినప్పుడెల్ల నొప్పినిధికముగుట అనగా తలకదలింపినప్పుడు అందుడు
పురుగులు కదలు కడుగు. పురుగు కదలుట వలననొప్పి అధికమగును.
ఈమొదలుగు లక్షణములు మెదడువెందు పురుగులు వుత్పన్నమగురోగి
లక్షణములని గ్రహించుట.

— 16 కి మిజ శిరోరోగచికిత్స

మెదడునకు స్వచ్ఛతనొందించుటకై బోషధములను ప్రసయోగిం
చవలెను. ఇట్లు మెదడునకు పోషకశీల నొందించుటవలన ఈవ్యాధికి
కారణమగు, దుగ్గంధమునలన పుట్టినమలము హరించును. తలయం
దుండు పురుగులు సళించుటకు యారజ్జేపైకర, రెండవబోషధము మి
క్కిలి ఉపయక్తముగలదు. అసగా సఫతాలుఆకుల కషాయముకాచి
శాతూల్ వేరుకషాయము, రామిమాచిపత్రికకషాయము, ఈ మొదలగు
కషాయములను నశ్యముచేయి చవలెను. మరియు యీకషాయము
వలన నాశికమునందుగల దుగ్గంధము తగ్గనియెడల మెదడువరిశుభ్ర
ము నొందునట్టి వస్తువులను ప్రసయోగించవలెను. మరియు ముక్కు
దుగ్గంధమును గురించి నాసారోగప్రకరణమునందు చెప్పబడును.

— 17 ఏ శిరోరోగలక్షణములు. —

ఈతలనొప్పి మెదడు కిదిలికే (సంచారము) వలన కలుగుచు
న్నది, మెదడు కిదులుటకు రెండుకారణములుగలవు. (1) కఠినముగా కడ

లుట, మెదడుకష్టముగా కదలుట అనగా విశేషముగా ఆడుట స్త్రీనంగము చేయుట మొదలగు కారణమువలన ఉత్పన్నమగుచు, యెంచుకనగా విశేషసంతోషమువలన మెదడునకు కదలిక కలుగుచున్నది.

(2) కష్టముగా మెదడు సంచారముచేయుట అనగా తలకు దెబ్బతగలుగుటవలన తలఅదురు మొదలగు కారణములవలన మెదడు కూడికయందు వకానొకప్పుడు సందిబందములదశ మారుటవలన మరియు మెదడువకవైపు కేడిటవలన రెండవవైపు కొరంతైన కారణమువలన మెదడువిడుటవలన, కదలుటవలన మెదడుసంబంధముగు పొరలలోనుండి వకపొరచిట్లుటవలన మెదడుసంబంధముగు ఏవో అవయవము చెడుటవలన ఈ మొదలగు కారణములవలన మెదడు కదలిపోవుచు ఇట్లు మెదడు కదలుటవలన రోగి జీవించుట దుర్లభము.

మరియు (1) ఆడుట, తలపై దెబ్బతగలుట, స్త్రీతో ఆలింగనముచేయుట మొదలగు మెదడుయొక్క విశేషకదలికవలన మెదడునందు గల నరములు, కండరములు, మొదలగుచవి బిగించినట్లుండుట నరములు పీకుట కండ్లు చీకట్లుగ్రమ్ముట రోగినిచ్చేష్టితుడై యుండుట, ఒకానొకప్పుడు రోగిన్మరంతిలేక మూర్ఛపోవుట మరియు సుగంధదుర్గంధములు ఘ్రాణేంద్రియములకు తెలియకుండుట మొదలగు లక్షణములు మెదడు కదలికవలన కలుగు తలనొప్పియందు సంభవించునని తెలియవలెను.

== 17 వ. శిరోరోగచికిత్స ==

తలనండి మలము వెడలుటకై బాసలికు, సరేరు అను నరములను ఛేదించవలెను. జ్వరసమయమునందు మృధుబౌషధములను వ్రయోగించవలెను. మరియు, కోష్ఠము మృధుత్వము నొందుటకై మృధుబౌషధములు వ్రయోగించవలెను. అనగా రేలకాయగుజ్జ, కాసినిగింజలరసము కలిపి ఇవ్వవలెను. వస్త్రీకర్మచేయవలెను.

మరియు, ఇట్టిదశయందు జ్వరములేనియెడల తీక్ష్ణబౌషధములు నేవించుట, తీక్ష్ణమగు ఔషధములతో వస్త్రీకర్మచేయుట కోశాయమా

శ్రలు సేవించుట, మరియు, కోష్ఠమును మృదుపరచుట తదుపరి ప్రకృతి నిజస్థితియందు మోడునట్లు చేయుట బలముకలిగించు ఔషధము లిచ్చుట మొదలగు చికిత్సలు ముఖ్యావశ్యకము. మరియు, జ్వరముతో కూడా తయారుదుష్టములున్నయెడల చూడము, పోక దెక్కలు వంటకే గుడ్డు, కఘాగ్రములు, కాఫీ, యవపిండి, ఈవస్తువులు మహానింబ, గింజలపిండి, కలిపి లేపనము చేయవలెను అనగా వాపును శంకింపవలయు వస్తువులు లేపనము చేయవలెను.

మరియు, జ్వరము వాపు లేనియెడల గొడ్డుదానిమ్మపూలు, దానిమ్మబెడమ, గులాబిపూలు, శీమనేలవేము, ఆస్, పటికే ఈవస్తువులు నూరి లేపనముచేయవలెను. మరియు సుగంధద్రవ్యములను వానన చూచుచుండవలెను. గులాబిపూలచూనె, బనప్ మోచూనె చనుపాలలో కలిపి అందు దార్పిరిసాంజనముచేర్చి కలిపి నశ్యముచేయించవలెను. దీనిని చెవులలో పోయవలెను. ఈమొదలగు చికిత్సలవలన పైచెప్పిన తలనొప్పి హరించును.

—18 తలనొప్పి లక్షణములు. —

ఈతలనొప్పి నిద్రనుండి లేచినవెంటనే కలుగుచున్నది. ఈవ్యాధి లక్షణములు యానత్తు వెనుక చెప్పబడియున్నవి. గ్రంథవిస్తరభీతి వలన పృథక్ చెప్పటకు విరమించితిని.

—18 తలనొప్పి చికిత్స. —

ఈతలనొప్పి యేదోషమువలనకలిగినదో గమనించి ఆదోషము ను వెడలించునుపాఠ్యములు చేయవలెను గుల్ రోగన్, శిరకాలోకలిపి అందులో కొంతబూడిదచేర్చి కణతపై మాడుపై లేపనముచేయవలెను. అంజూరచెట్టుబూడిదే శిరకాలోకలిపి ప్రత్యేకముగా లేపనముచేయుట ఉపయోగమని తెలిసికొనవలెను.

—19 వ అర్ధతలనొప్పి లక్షణములు. —

ఈతలనొప్పిని శకాక (అర్ధతల) నొప్పి అందుదు. ఈనొప్పి అర్ధతల

యందు పుట్టుచున్నది. అనగా తలపొడవు గండి అర్ధభాగము నొప్పికలిగియుండును. గాన అర్ధశలనొప్పి యని దీనికి నామకలిగినది ఈనొప్పిలెందు కారణములవలన ఉద్భవించుచున్నది.

1. ఆవిరి చరమాణుల సర్వశరీరమునండి గాని ప్రత్యేక అంగము నండిగాని బయలుదేరి మెదడునందుజేరి త యొక్క దుర్బలగు భాగమునందు ఖనీభవించుటవలన ఈ నొప్పి ఉత్పన్నమగుచున్నది.

2 తలయొక్క దుర్బలభాగమునందు పిత్తదోషముగాని కఫదోషముగాని చేడుటవలన గాని లేక ఆభాగమునందు వాతముచేడుటవలనగాని లేక శీతప్రకృతిగాని లేక ఉష్ణప్రకృతిగాని, చేరి దోషములముమెదడుయొక్క నరములయందు నిలుచుటవలన ఈమొదలగు కారణములవలన తలయందు నొప్పిపుట్టుచున్నది దీనిలక్షణములు తలఅర్ధభాగమునందు నొప్పి యెల్లప్పుడు నిలిదియుండుట మరియు హృదయముయొక్క నరములు, అడుగుట ఈతలనొప్పి లక్షణములు. ఈవ్యాధి ముఖ్యమగు లక్షణము హృదయము, (హృద్) దుడుకు యని గ్రహించవలెను. మరియు హృదయదడ (హృద్బీబిగు) శక్తి యెడల తలనొప్పి తగ్గుచున్నది. దడజాస్తిగా సున్నచుడ, తలనొప్పి జాస్తిగా యందునని తెలిసికొనవలెను.

19 అర్ధకం నొప్పి చికిత్స

సాధారణ తలనొప్పిలయందు దోషమును తొలగించి ప్రకృతి తన నిజఅవస్థయందు మాన్యునట్టి చికిత్సలను వెనుకచెప్పియున్నాను. వానిని యిందుపయోగించవలెను.

మలము యెచ్చట పుష్టప్రకృతి నొడునో ఆస్తానందు నల్లకలువపూలు, బసవ్ పూ, ఖతిమిఅకులు, కాహు, గులాబిపువ్వులు, యీ వస్తువులను నీళ్ళయందు సమానభాగము గాజేర్చి కషాయముకాది నొప్పి

గలస్థలమునందు పోయినవలెను. యీ కథామాయకులతో కావడముచేయవలెను. మరియు కావలసివచ్చుచు, శేష, కరు, నల్లమందు లేక నల్లమందుతో నమానముగుయిరమత్తువస్తువుగా నూని నొప్పిగలస్థలమునందు లేవనము చేయవలెను. మరియు, నొప్పి స్థలమునందుదోషము శీతప్రకోపము నొందిన మెడల బాబూనా, నోయూ, నల్లమట్టి చాదరాసిఆకు ఈవస్తువులను నీళ్ళతో వేసి కథామాయకులతో తలపై పోయవలెను. మరియు, గోరంగాకునందు ఉప్పుచెక్క అందులో అడవిమిర్చావజగుడు కలిపి, కిబివేడు రసము పటికెబెల్లము (కలకండ) ఫం ఫియూ (తామ్రపిఱ) చేర్చి నూరి తులసిసారాయిలో కలిపి లేవనముచేయవలెను. మరియు, అవశ్యకతాను సారముగా నల్లమందు నీళ్ళతో అవశదీపి కాగితమునకు లేవనముచేసి హృదయనరములపై పట్టెయవలెను. దీనినూన హృదయము దుడుకు నిలిచిపోవును. మరియు, కళారోబా, కుంకుమపువ్వు, తుమ్మజగుడు, నల్లమందు యీవస్తువులు మొత్తముగా చూర్చింది కోడిగ్రుడ్డు తెల్ల సానలో కలిపి కాగితమునకు లేవనముచేసి కణతలయందు అగుడునట్టి నరములపై పట్టెయవలెను.

2. కావలసివచ్చుచు, ఓరుకట్ట, ఖిరాసానిపముము, నల్లమందు, కఠీరాగొంతు, (అపిబాడ జగుడు) ఈవస్తువులు శిరికాతోనూరి కణతలయందు అడకుట్టి నరములపై పట్టెయవలెను.

ఈరోగికి కన్నునొప్పి పోయినచేయు. దీనిలక్షణములు నేత్రమునందుపోటు, నొప్పి మొదలగు వ్యాధులయందు చెప్పియుండు చికిత్సలను ఉపయోగించవచ్చును. మరియు, నేత్రముపోటుగల వ్యాధియందు దుగ్బలము కలిగించు, ట్రిము తిమ్మిరి నొంపించునట్టి వస్తువులను న్యూధ మైసంతులనకు తొందరపడి ఉపయోగించవలెను. నొప్పిగ్గించుటకు చికిత్సచేసి అదికన్నావన ప్రయోజనము కనుపించు యెడల అట్టి స్త్రీయందు నల్లమందు మొత్తము యత్తుదార్థములు వినియోగించవలెను.

నొప్పిపుట్టించునట్టి నరములు, కణుకలుయందున్న, ముక్కు వెనుకభాగమునందునవి. ఆనరములు మిక్కిలి దుడుకుగను, మిక్కిలి అదురుడుదును. ఆనరములను శరీరశాస్త్రానుసారముగా, విధిపూర్వకముగా భేదించవలెను. యెందుకనగా ఆవిరి పరమాణువులు పైకెక్కుటకు ఈనరములే మార్గము గనుక ఈనరములను భేదించుటచుందిదని వచించుచున్నాను. భేదించునట్టి శస్త్రము ముందు శాలివునలెను యెందుకనగా రక్తదోషము మరియొక దోషముతో సంబంధము గలుగగలదు. గాయము త్వరగా మాననేరదు, మరియు, దెవువెనుకనుండు నరములను భేదించుటవలన సంతానము కలుగనేరదు. ఇందువిషయమై వీర్యము ఉత్పన్నమగునట్టి వర్ణమునందు విమర్శింపబడినది.

మెదడు వాపు లక్షణములు.

సర్పాం అనగా మెదడు లేక తలపుర్రోటి రెండుపొరల యందు వాపు ఉత్పన్నమగుటకు సర్పాం అనుచున్నారు.

మరియు మెదడులోపటి పొరలురెండింటిలో మొదటిపొర పేరు సలీబ్ అనియు రెండవపొరపేరు లయ్యూన్ అనియు చెప్పుదురు. ఈ రెండుపొరలయందు గాని లేక ప్రత్యేకముగా ఒకదానియందుగాని లేక రెండుపొరలలో అచ్చటచ్చట గాని లేక ప్రత్యేకపొరయందు అచ్చటచ్చట వాపుజనించుచుండును. బహుశా మెదడుయొక్క ముందుభాగముతో ఈపొర కలిసినస్థలమునందు ఉష్ణమువలనగాని జ్వరమువలనగాని లేక మరియొక అంగసంయోగదోషమువలనగాని, వాపుసంభవించును. సర్పాం, అనగా మెదడునందు ఉష్ణవాపు, అనికొందరు అభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈవాఙ్మయముఖండించి షేక్ అలీ అబూ నేనాగారు ఈక్రిందివిధముగా నదింబియున్నారు.

అనేకవైద్యశాస్త్రములందున్నా, నాస్వబుద్ధిస్వభవమువలన నున్నా, కనిపెట్టమున్నాను. సర్ సాం అనగా యోగికనిపేరు. అనగా రెండుమతభాషలచేర్చి యీసర్సాం అనిపేరుపెట్టబడినది. సర్సాం సర్. అనగా ఫార్సి భాషయందు తలయనియు, సాం. అనగా వాపుఅని యు అర్థము (తలవాపు) అనికెప్పబడినది.

రుధిరాది సర్సాం, రక్తమునందుగల దోషములవలన కలుగు చున్నది, దీనిని కరానితూస్, అనిచెప్పదురు. దీనిని యూనానభాషలో సర్సాం, జమఃభా అందురు. తురుష్కుల మతానుసారముగా యీ వ్యాధి రక్తదోషమువలన కలుగుచున్నదనియు చెప్పుచున్నారు. పిత్తము వలనకలిగిన సర్సాం వ్యాధికి ఖరామితుస్ ఫాలిన్ అనియు కఫము వలన కలిగిన సర్సాం వాపునకు విసరగుస్ అందురు. వాతము వలనకలిగిన సర్సాం వ్యాధికి ముఖ్యనాచుము పెట్ట బడియుండలేదు. ముఖ్యముగా మెదడువాపు కేవలము రక్తదోషము వలన వుత్పన్నమగుచున్నది. దీనిని ఫల్గము యందురు. నిది బహుశ దుర్గంధిత రుధిరమునుండి వుత్పన్నమగుచున్నది. ముఖ్యముగా మెదడు నందు వాపువుట్టించుటకు పిత్తరుధిరము కారణమైనయెడల వాపును ఆక్రమించునట్టి వ్రాయత్నములోనుండును. ఇట్టివాపునకు హుమ్మరా యందురు. మరియు మెదడుయొక్క ముఖ్యనరములలోపలిభాగమునందు చిక్కనిరుధిరమువలన యీవాపువుత్పన్నమగుచున్నది. యిట్లుగలుగు హుమ్మరా గాస్ట్రజాయా యనియు, శకాకలూస్, యనియుచెప్పుదురు. దోషము లఘుప్రగను, హీనముగాకుండునో, అదిపొరలయందు కేరజాలదు. యెటులననగా చిక్కనిదోషము కఠినమగు చర్మమునందు ప్రవేశించజాలదని భావము. కాబట్టి పిత్తవాతమువలన గలిగిన రుధిరదోషము మెదడునందు కేరజాలదని గ్రహించవలెను. అనగా పైతృవాతము వలన మెదడునందువాపు కలుగనేరదనుట.

మరియు వ్రతేక్షదోషము వాపునట్టిచేయుగాని దీనివ్రతేక్ష
తికి విరుద్ధముగా నున్ననాటికి అట్లుగనుక నామము సుపరిశ్రమి సమానము
గాయుండి అందులోకథలను ఆకృతించియు, మొదలుండువాపు పుట్టు
చున్నది. మృత్యువుగను స్నిగ్ధక గను, అందుదోషము వృత్యువుగను స్నిగ్ధ
ముగానుండు శరీరమునందు పృథ్వీ చక్షూరని తెలిసికోవలెను.

మొదలు వాపునందుకలుగు నున్నవాని నాది విశాలముగను,
స్థూలముగను, పొడవుగను, నృష్టప్రసాదము ఎత్తయ్యుగానుండి వివరీత
ముకలిగియుండును. స్త్రోవాలు రోభాగను అందువలనకలిగియుండును.
ఒకప్పుడు తలయందు మువ్వయునట్లు వాపుజనించును యిట్టిదశయిం
దు తలనుండి గలుగు యానత్తు కార్యములుభిన్నమగును. రోగిమిక్కిలి
హీనుడై జీవించుట దుర్లభముగను, మిగిలు మొదలుయేభాగమునందు
వాపుజనించినను భయరహితము కాజాలదు. యానత్తు మొదలువాచుట
వలననాలుగురోజులలో రోగిమృతినొందును. దైనికృతవలన నాలుగు
రోజులకు జీవించివున్నయెడల బ్రతుకుటకు ఆశకలుగుచున్నది.

తలపుర్రె లోభాగమునందు అటుగానియుండు ఝిల్లీపారను
సలీబో యందుడు. యావీరయందు వాపుజనించిన మొదల కలుగులక్ష
ణముల వదించెద. నాడి క్రితముగను రంపమువలెనుండుట, శ్వాసకలు
గుట తలపుర్రెయందు నొప్పికలుగుట మొదలగు లక్షణములు కలిగి
యుండును. మొదలుపై చుట్టుగొనయుండు ఝిల్లీపారను లాయూన్ యం
దుడు. యందువాపుజనించుటవలన కలుగులక్షణములు నాడి క్రితము
గను స్నిగ్ధముగానుండును. ఈఝిల్లీవాపునందు నొప్పివిశేషముగా
నుండును.

మరియు మొదలు ఝిల్లీపారములకు వాపుజనించిన యెడల రోగి
జీవించుట దుర్లభము. ఎటులనగా తలయందుమిక్కిలి కష్టముకలుగును.
అందువలన మిరణము సంభవించును. మొదలు ముందుభాగమువాచుట
వలన కలుగులక్షణములు రోగి కండ్లువిప్పి చూచుచునే కళ్ళముందే

చెయ్యితో నీగలను తోలుకొనినటుల వినుకొనుచుండుట, ఈగలను వట్టుకొనునటుల చేయుట బట్టలపై గోడలపై చేతులను రుద్దుచుండుట మొదలగు లక్షణములు కలుగుచుండును.

మొదటయొక్క మధ్యభాగమునందు వాపుకలిగినచోగి లక్షణములు, రోగిపరాకుచూటలాడుట, విశేషముగా ఆడుట, జ్వప్తిలేక కొద్ది కొద్దిగా మూత్రము పడుచుట, రోగి స్పృహల్గిపోవుట మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును.

తలవెనుకభాగమునందు వాపుకలిగియెడల కలుగులక్షణములు చెప్పినమాట ఇలుమారుచెప్పట మూత్రవిసర్జనమునకు ప్రతిత్నముచేసి కూర్చుండి ఆప్రియమైన మరచిపోయి మరియొకవిధముగా ఆలోచించుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

మరియు తలయొక్క యాఁతు మెరడునందు వాపుజనించిన యెడల పై నవివరించిన యాఁతు లక్షణములు సంభవించును.

మరియు దోషముల పుత్పత్తిన్ననమునుబట్టి నోసాం అనువ్యాధి భిన్నభిన్నములుగా పేర్లుపెట్టబడియె కాబట్టి ప్రత్యేక నోసాం వర్షనము భిన్నభిన్నములుగా చెప్పబడెను.

~~అట్లు~~ మొదటవాపు మొదటిభేదలక్షణములు, ~~అట్లు~~

దీనిని యూర్వాభాషయందు కిరాసెన్, (మిక్కిలివదరుట) అందురు. ఈవ్యాధియందు కారణములేకనే మాట్లాడుచుండుట, అతిపీలాలవనకలిగియుండుట, యందు వలననే దీనిని కరానితుస్ అని పేరుపెట్టి యున్నారు.

— రక్తజ మొదటవాపు లక్షణములు. —

ఈవ్యాధియందు జ్వరము ఎల్లప్పుడు నిలిచియుండుట, తలయందు భారము ధన ధన యు శబ్దముగా నుండుట, తల అదురుట, ముఖముకండ్లు ఎర్రగానుండుట, అప్పుడప్పుడు నవ్వుచూ, మాట్లాడుట, మధ్యమధ్య చిరాకుపడుచుండుట, నాలుకగరిగానుండుట, నాడి వికాలముగా

నడుచుట నేత్రములు కళాహీనముగానుండుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగి యుండును. యీలక్షణములలో నేత్రములు కళాహీనమై నీరు న్రవించుచుండిన ఈవ్యాధి అసాధ్యమని గ్రహించవలెను. ముఖ్యము గా వకకంటినుండి నీరు న్రవించినమిక్కిలి అసాధ్యమని తెలిసికోవలెను.

~~అంతర క్తజమెదడువావుచికిత్స~~

రోగారంభము నందు ఒకటి రెండు మూడు దినములవరకు రోగా నుసారముగా మలదోషమును అనగా రక్త, వాత, శ్లేష్మ, పిత్త, దోషములను మార్చుచుపాఠ్యములను చేయవలెను. రోగిశరీరబలము నాలోచించి ర క మోక్షణము చేయించవలెను. అనగా శరీరమునుండి ర క్తము వెడలింపవలెననిభావము.

మరియు, రోగిపిక్కలపై శస్త్రముతో గంట్లుపెట్టి ర క్తము వెడలింపవలెను. రోగిశరీరానకూలముగా ఫలజాతుల కషాయముల నిప్పించవలెను. ఆలుబకరావరబతు, చింతపండుపిరబతు మొదలగువరబతులను సానముచేయించి కోష్ఠమును మృదుత్వము నొందించవలెను. ఈరోగికువయోగించు ప్రతికషాయము ప్రతివరబతునందు తురంజబీ (మాధిఫలము) చేర్చుట మిక్కిలి ఉత్తమము విరోచనమై కోష్ఠము లఘుత్వమునొందుటకై వస్తి (ఎనిమా) నిమిత్తమువయోగించు కషాయములందు రేలకాయగుజ్జ చేర్చుట మిక్కిలి మంచిది.

వైద్య మతానుకూలముగా వస్తికర్మ రెండువిధములని చెప్పి యున్నారు. వీటివివరము చికిత్సలయందు చెప్పబడును. లయ్యాక (మృధువరచునట్టి) 2 హద్దా (ఉష్ణతీక్షణముగలది) వేగరముకలిగించు నది. ఈరెండువిధముల క్షోషధములను గురించి ఇందు చెప్పబడియుండ లేదు. మొందుకనగా ఈరెండువిధముల చికిత్సలు ఖరాబాదీన్ (చికిత్స గ్రంథము) నందు చెప్పియుండుటవలన ఈపుస్తకమునందు చెప్పియుండ లేదు. కాబట్టి చికిత్సచేయు వైద్యుడు తాత్కాలిక రోగబలానుసార

ముగా లఘువు, మృదువు, కఠినము, ఉష్ణము, శీతము, సమశీతోష్ణము మొదలగునవి నాలోచించి చ్ఛేదనలెను.

మరియు, మెదడునందు చలువకలుగుటకై శిరకాగుల్ రోగన్ పన్నీరుకలిపి తలపై లేపవచ్చుచేయవలెను. ఈవస్తువులను లేపనచేయు విధి వెనుక చెప్పబడియున్నది మరియు, బనప్ మా, కలువపూలు సొర కాళు, దోసకాయ, ధనియాలు, వీటిరసమునందు సిరకా, గుల్ రోగన్ కలిపి విశాలముగుళీసాలోపోసి రోగి వాసన చూచుచుండవలెను. ఇట్లు వాసనచూచుటకు లఘుకా అందుదు. మరియు, ఆవిరిపట్టవలెను. ఈ రోగికి నిద్రపట్టకుండిన యెడల నిదురపట్టుటకై గనగసాలమరబతు అనగా వటికిబెల్లము పన్నీరుతో అర్కయంత్రమునందు తయారు చేయబడిన మరబతు ఉపయోగించుట ఉచితము. శరీరమునకు మృదుత్వము లఘు త్వము కలిగించునట్టి దిక్తివులను అతిజాగరూతతో మిక్కిలి వేగముగా చేయవలెను.

మరియు, రుధిరమును విశేషముగా వెడలించకూడదు. ఇట్టిదశ యందు రోగిభుజించుటకు శక్తిహీనుడగును. యెందుకనగా రోగిశరీర మునుండి విశేషరక్తము వెడలించుటవలన బలముతగ్గిపోవును ఈవ్యాధి లంఘనముచేయుటవలనకూడ శమించునని తెలియవలెను.

—రక్త మెదడువాపు పత్యములు.—

ఈరోగమునందు కేవలము యననూక, పత్యకారి రోగి బలము గానుండి రోగబలము స్వల్పమునుండి శక్తిదుర్బలముగానుండి రోగమంతయు నశించిన యెడల యవాన్నము, పెసరపప్పు, సొరకాయ, పాలక్ కూర, బాదంచూనచేర్చి తయారు చేయునట్టి పదార్థములు భోజనార్థ మిప్పించవలెను.

❀ రెండవ ఖాచిన్ కరానితూస్ లక్షణములు. ❀

కరానితూస్, ఖరిస్, దీనికారణము కేవలము పిత్తమువలన కలుగునని తెలిసేది దీనిలక్షణములు ఇంద్రముకలుగుట వృష్ణాధిభ్యముగా

నుండుట, తల లఘుత్వమొందుట, నిద్రలేమి, మూలుట, ముక్కు, నే
త్రములు యొందుట, నాలుకపచ్చగానుండుట, నాడి చ చలముగా నడు
చుట, కారణములేనదే విశేషముగా మాట్లాడుట, అతిక్రోధము, అన
య్యకరమైన నుర్బాషలాడుట, బుద్ధిచెడిపోవుట, చాంచల్యత్వముగలు
గుట మొదలగు లక్షణము (2) ఖాలిన్ రాసితూన్ అను అపస్మారలక్ష
ణములనిగ్రహించవలెను.

అంశ రెండవ ఖాన్ద కర్కాతూన్ ఓకిల్స్ షాన్

చింతపండు, నీమిచింతపండు, రేగుపండు, పచ్చఅబ్బకరా, నపి
స్తాన్, మాదీఫ, ము నీరేఖన్, ఈవస్తువులను నీరూపాయముచేసి,
వశీయబోసి పానము చేయించవలెను. ఇటుల ననుచేయుటవలన శో
ష్టముమెత్తబడి మలము మృదుత్వము కొందించి విస్ర్జనమగుటకు
యోగ్యముగానుండును యీవ్యాధియందు లఘునిరోచనమునకు యి
చ్చుటనుంచిది. చెమ్మ, జలుబు, పుట్టించునట్టి అనగా పుల్లదానిమ్మ
కాయరసము, తియ్యదానిమ్మరసము, పన్నీరు, సారకాయపై బెరడు,
దోసగింజలు, కామంచిగింజలు, ఆమ్లగేరసము, మొదలగునవి రోగి
శిరస్సునందు శిరోపస్తిచేయించవలెను. ఆధవా, బనప్షానూనె, సార
కాయరసము, కలువపూలు, యీమొదలగు తైలములను బరప్
(మంచుగడ్డ) యందు చల్లార్చి తలకులేపనము చేయవలెను.

మరియు బప్షా, సారకాయ, కలువపూలు, ఖరమి, యీ
వస్తువులు పోతిగాచ్చే కషాయముకాచి రోగికిలపై పోయవలెను.
మరియు రోగికి నిదురబొత్తిగపట్టనియెడల కాహు, పోస్తుకాయలు,
నూరి రసముతీసి అరసమునందు బాబూనాకషాయముకలిపి తలకుకావ
డముచేయవలెను. లేక గనగసాలవృక్షునందు పానముచేయునట్టి కషా
యములుకల్పి పానముచేయించవలెను.

మరియు ప్రత్యేకదశయందు జలుబు, చెమ్మ, కలిగించునట్టి వ
స్థునముదాయమును ప్రవయోగించుటకు, గమనించవలెను, మరియు

వత్స, పానాదులయందు విశేషదాహము, దగ్గు మున్నయెడల యిట్టి జలుబుగలవస్తువులను వ్రవయోగించకూడదు. యిహయము దుదిర సంబంధముగ సరసాంవ్యాధికి విడదగ్గముగనుండును కాబట్టి విశేష జలుబు చెమ్మకలిగించకూడదు.

ఊణ సూచనీయము. ఊణ

కాపడమునందు గనగనాను శుద్ధికొందులకై బాబూనాచేర్చి తేనేతప్ప లాభములేదు. ఇట్టికారణముగట్టియే బాబూనా తక్కువగా చేర్చబడినది. దీనివలన చెమ్మ జే జాలదు గనగనాను బాబూనా శుద్ధి చేయును, బాబూనా ఉష్ణవీర్యము గలది. కాబట్టి కాపడములయందు చేర్చబడుచున్నది. మరియు, తరేడా నివయమునగురించి వెనుక వ్రాసి యున్నాను. గాన చదువరులు గ్రహించగలరు. తరేడా అనగాకషాయాదులతో తలకు కాపడము చేయుటకువేడు.

ఊణ ఫలములనుండి రసముతీయు విధానము ఊణ

దానిచ్చుగింజలు నలిపి రసముతీయవలెను. దోసకాయదంచి రసము పిండవలెను. పుచ్చకాయకొసి కత్తితోగంట్లుపెట్టి రసముపిండ వలెను. సారకాయనుండి యిక్కిందివిధముగా రసముతీయవలెను. అనగా తియ్యని లే సారకాయతెచ్చి ఆకాయపై యవపిండి లేపనముచేసి పురముగాని పొయ్యిమీదగానియుండి పురపాకవిధిగాపండి ఆకాయపై పూతబూసిన యవపిండి పుడికినవెంటనే తీసిగాని పైపిండితీసివేసి రసము పిండవలెను. మరికొందరు పిండిబదులు మట్టిపూయుదురు, గాని యవ పిండి మట్టికంటె మిక్కిలి వుత్తమము ఖసాదా (శీతశీమాయము) అనగా వస్తునముదాయమునుచేర్చి రాత్రిభాగము నీళ్ళతోవేసి ప్రాతఃకాలము నందు పడకట్టుకొని ఆనీళ్ళు పానముచేయబడును.

ఊణి వ. వాతజమెకడువాపు లక్షణములు. ఊణ

ఈవ్యాధియందు రోగి ఉలిక్కిపడుట, పడుగెత్తుట, భయము నొందుట, ఏడ్పుట, మేలుకొనియుండుట, మెదడు, మాడు, నాలుక,

ఎండుట, బుద్ధిచేడిపోవుట, గొంతుల బగినటులు, శ్వాసనక్కఱుండుట, కండ్లు ఎల్లప్పుడు తెరుచు నుండుట, స్వగమీనలు, కనురెప్పలు పోయకుండుట, మరియు, చతుర్భుజద్వయవేగముల రోగి అవస్తవలె మారుచుండుట, తలఱుండు కింగిత్ చేదనము కలుగుట, జ్వరము నందుతాపము, తానొప్పియుండుట, నాడిలఘుత్వము గొంతుట, కఠినముగా నడచుట, విరుధమునందుట మొదలగు లక్షణములు నాతఁజ న్నసాంవాద్యధియందు కలుగునని తెలిసికొనవలెను.

— వాతజమెడదువాపురీతికి —

గౌజబాక్, బిన్సాయజ్, బాదరంబబోయతకులు, సపిసాక్ ఈవస్తువులు వకటిగాచేర్చి కషాయముకాది యాధీభలనములిపి వానముచేయించవలెను. ఈ కషాయమువలన మలము పక్వమొందును. తదుపరి దోషధములు వస్తివలన శరీరము స్వస్థమొందునటులు చేయవలెను. శరీరమునందు చెఱ్ఱుకలుగుటకై యవగంజి పానముచేయవలెను. దోషము లఘుత్వముచేందించు తీశివేముటకై మిక్కిలి పులుసు లేనట్టి శికింజబీక్ ఉపయోగించవలెను. దగ్గుయందు శికింజబీన్ ఎంత మాత్రము ఉపయోగి చకూడదు. ముందుచెప్పిన విధానమువలన కిరోచనమైన యెడల నేతిబీరగింజలప్పు, ఖర్బూజాగింజలనప్పు, కలువ పూలు, ఈవస్తువులను బనప్ కషాయముతోనూరి ఏకముగాకలిపి చను బాలతోనూరి తలకులేవనముచేయువలెను. మరియు, బాబూనా, తుంస, వన్నీరు, అకల్లీలుల్ మలిక్, గనగసాల తకులు, చుకందర్ తకులు ఈవస్తువులను కషాయముకాది ఆషాయము రోగితలపై పోయవలెను. మరియు, సారకాయ, బనప్ మా, కలువపూలు, బాబూనా మొదలగు వానితైలములు తలకు లేవనముచేయువలెను. మరియు, చనుపాలు తలపైపిండుట అనగా ఆడశిశువు తల్లిపాలు తలపైపిండుట నుంచిది.

— వాతజ దోషహర గుళికలు. —

(1) పాచితీగె, బిన్సాయజ్, గారిఖాక్, చేదుపుచ్చకాయగు

జ్ఞ, సభామోనియా, రాజావర్తము, ముఖ్యమంత్రి హుబ్బెబల్ సాన్, (2) మరియు హుబ్బెబల్ సాన్ సమయానుకూలముగా చేర్చుకొనవలెను. ఈ సమస్యలు యావత్తు చూర్ణము చేసి కాపిరసమునందుగానికషాయము నందుగాని జేర్చి నూరి మూర్చించి తీయవలెను. రెండవవిధముగా మాత్రము శర్కియను రసనొప్పియందు చెప్పి మున్నగు.

— రాజావర్తము శుద్ధిరసము. —

రాజావర్తపు రాళ్లు కల్వమునందు వేసి నీళ్ళతోసి తాటుకవలెనూరి నీళ్ళలోకలిపి వుంచి పైన తేనె తేటవచివేసి అనుగునందు ముడ్డి యెండించి బొవధములలో చేర్చుకొనవలెను. ఇదేవిధముగా మూడు పర్యాయములు నీళ్ళతోసి తేనిచ్చి నీళ్ళవంచుచుండవలెను. మరియు యావత్తు విధముల రాళ్లు అనుగా అభిలీనముగా, ఖబ్ సుల్ హదీద్ మొదలగునవికూడా ఇదేవిధముగా శుద్ధి చేయవలెను.

— మృదునస్తిరము. —

పాచితీగె, చిన్నకరక్కాయలు, పెద్దకరక్కాయలు, నునాముఖి చాదరాసియాను, బాదంబజబోయా, గొజుబాన్, దాక్షిణ్యపండ్లు, బేదానా బిన్ సాయజ్, పొట్టుతోనున్న యవలు ఇనియావత్తు కషాయముకాది వశియబోసి అందులో యెర్రశక్కెర రేలగుజ్జ, తియ్యబాదంనూనె, కలిపి హుకనా (గుదద్వైరమునందు ఉన్న) చేయవలెను. మరియు అనేకులు లయిక్ అయినను హాద్దాలయినను కరక్కాయలు చేర్చకూడదని వచించిరిగాని, హకీములేమి అబూ అలిశేనా హకీము మరీవుల్లా మొదలగు మహానీయులు ఇందువిషయమై వచించినదేమనగా మూడు నాలుగు దినములలో కరక్కాయ చేర్చుట గొప్ప అనునరమని తోచినయెడల దీనిని చేర్చుటయెంతచూత్రము హానికలిగించదు. యెందుకనగా నిది పిండునట్టి స్వభావికముగలది. దీనివలన పలచని మలము వెడలిపోవుచుగాని చిక్కనిమలము కఠినత్వము నొందుచు గాన కరక్కాయ యందువిషయమే హానిదాయకమని కొందరిమతము.

~~అంశ~~ 4. వ కి షః మెదడువాపు లక్షణములు. ~~శ్లో~~

ఈసోసాంవ్యాధిని అబ్బిభావయందు వీసూరగున్, అనుచు
న్నాడు. దీనిహేతువు బట్టి పేరుపెట్టబడినది. ఈరోగమునందు రోగి
చెప్పినమాట మర్చిపోవుట, రోగదోషము మెదడుమార్గములయందు
నిలిచియుండుట యావత్తుదోషములను ఒక్కొక్కప్పుడు మెదడునందు చే
రుచుండుచుగాని ఈతులముపొరయుండు చేరజాలదు. ఇందువిషయమై
వెనుకవాసియున్నాను. దీనిలక్షణములు యెల్లప్పుడు లఘుగు జ్వరము
నిలిచియుండుట జ్ఞానేంద్రియములకుండు మత్తుకలుగుట నాలుక తెల్లగా
నుండుట, ఆవలిండులు విశేషముగావచ్చుట బుద్ధి మందగించుట కఠినము
గా మాటలాడుట కండ్లుతెరిచి మాట్లాడుటకు జాలినొందుట కఠినము
గా వ్రేత్తుత్తరమిచ్చుట క్షణక్షణమునకు నిద్రించుచు మేలుకొనుచుం
డుట తొందరపడుట మొదలగులక్షణములు కఫజసోసాంవ్యాధియందు
కలుగునని యెరుంగవలెను.

~~అంశ~~ కఫజ మెదడువాపు చికిత్స~~శ్లో~~

సోపువేరు, అజామోదం, చిన్నసోపు, ద్రాక్షపండ్లు, బెదానా
ముంజగడ్డి, ఉస్సెఖర్దూన్, ఈవస్తువులు యావత్తు కషాయముకాచి
ఆకషాయమునందు తేనెతోచేసిన సికింజలిక్, గుల్ఖందు కలిపి ఇప్పించ
వలెను. కఫము పక్వమైన తరువాత మాత్రలుగాని, హుకానా (వస్త్ర
కర్మ) పువయోగించి స్వశ్చతపడుచవలెను. తదుపరి శిరకా, గులాలి
పూలతో చేయబడిన నూనెకలిపి ఆరంభదశయందు రెండు రోజులవరకు
తలపై లేపనముచేయవలెను. మూడవదినమునుండి తలకులేపనలుచేయు
త్రైలాదులయందు జన్నకలిపి లేపనముచేయవలెను. మరియు రోగబల
ముతగ్గ నారంభించగనే ముహల్లిల్ (నప్తమునొందించునట్టి) వస్తువులను
చేర్చి లేపనము చేయవలెను. గాని మలమును బంధించునట్టి వస్తువులు
మాల్బీము లేపనముచేయకూడదు. మరియు జన్న, అధవా, అక్కల
కర్మ, పొదినా, హాసా, బూరెక్కర్మని, తులసి, దవనము, మరువము,

రసమునందు నూరి అండు అడవిసీతల్లితో చేయబడిన శిరకా, జైతూన్ నూనెచేర్చి పునయోగించవలెను.

మరియు రోగముశాంతించి తలయందుండు సజ్జకగిషోపురు, ఇట్టి సమయమునందు తలయందు పుష్పముకలిగి దోషములుతొలగించుటకై నఖచికని (ముక్కుతొమ్ముడాకు) జూన్న, నూరిపీల్చవలెను. యిందువలన తొమ్ములు కలుగును.

❧ కఫహరగుళికలు. ❧

ముసాంబరము, తెగడ, చేదుపుచ్చగజ్జ, సకమోనియా, రూమ మస్తకి, గారిఖూఁ, ఇలియావత్తు సమభాగములుచేర్చి సోపురసముతో నూరి శైలగింజలప్రమాణముగా చూత్రాలుచేసి రోగానుగుణ్యముగా అక్షిపానవిశేషములతో పునయోగించవలెను.

❧ కఫము హరించు వస్తి (ఎనిమా) ❧

అజామోదపువేరు, ఝూహువేరు, సోపువేరు, పొదినాటకు, కంతుర్ యూన్, ముంజగడ్డి, యావత్తువస్తువులు, కషాయముకూచి వడి యబోసి అందులో దోసవిత్తులవప్పు, యెర్రశర్కర, చేదుపుచ్చగజ్జ, సకమోనియా, లాహూరిపుష్ప, బూరెఱ్ఱమని యావస్తువులు యావత్తు కలిపి గుదర్వాసమునందు పిచికారిమూలముగా యెక్కించవలెను.

మరియుకవిధముగు సర్సాం వ్యాధికలదు. దీనిని కాలూన్ యని చెప్పదురు. ఈవ్యాధిలక్షణములు గగ్గముపాచుట, మరియు నీవ్యాధి చిక్కనిరుధిరదోషమువలన మెదిడు నరముల నందులలో ప్రవేశించి యాదోషమువలన పిటికలను పుట్టించును యీవ్యాధి అనేకవిధములగు సర్సాం వ్యాధులకంటె దుస్సాద్యమైనది. మరియు యీరోగముమూడు దినములలోపుగా రోగిని వైవశేషట్టణమునకు వంపగలదు దైవవశాత్తు మూడు దినములు రోగిజీవించియున్నయెడల రోగి బ్రతుకునను ఆశ గలదు. యూనాని భాషయందు సకాలూన్ అనగా శరీరఅవయవములు నీర్నిగుడుచునిభావము అనగా శరీరశక్తి అన్యదా లగ్గుట అనిగ్రహిం

చవలెను మరియు ఈవ్యాధియొక్క సంపూర్ణలక్షణములు యీపుస్తక అంతమనందు వ్రాయబడును.

మరియు, సర్సాం అనగా ఒకవ్యాధిపేరే. సకాకలూన్ వ్యాధి వృధమైనవస్త్రము గాన్గరయూ అందురు. ఈవ్యాధి పెరిగినకొలది ఇంద్రియముల స్వభావము సర్వదా నశించుచున్నది. ఇట్టి స్థితియందు దీనిని సకాకలూన్ అందురు. హాకీంజాలియాన్ గారు ఈరెండువ్యాధులు ఒకటియే అనిన్ని ఏలక్షణములు చికిత్సచూపుము వేరుగానందుననిన్ని ఈవ్యాధులయందు రుధిరదోషసర్సాంవ్యాధి యందు చెప్పబడిన చికిత్సలు చేయవలెననిన్ని లక్షణములయందు కేవలము భేదముగాయున్నది. అనగా సకాకలూన్ అను సర్సాంయందు కష్టము, మిక్కిలిఅధికముగానుండుననియు ఈవ్యాధిగలరోగి రోగము మూడుదినములలో శాంతించని యెడల మూడుదినములలోపల చికిత్సచేయకూడదనియు సకాకలూన్ ఇతర అవయవములయందు పుట్టుచున్నదనియు దీనిలక్షణములు చికిత్స వాపుగలసర్సాంనందు చెప్పబడుననియు జాలియాన్ గారు వదించిరి.

—జంరా అను మెదడువాపు లక్షణములు—

ఈసర్సాంవ్యాధియందు తలముందుభాగము నిష్క్రో కాల్పినటులనుండుట, ఏమియుతోచకుండుట, ముఖచర్మము చల్లగానుండుట, ముఖశాంతి పచ్చగానుండుట, ముఖచర్మము చల్లనగుటకు కారణము. దోషమును ప్రకృతి దూరపరచగలందులకు యిట్నింది లోభాగమునందు చేర్చుటవలన రుధిరము లోభాగమునందు చేరుటవలన ప్రకృతితో రక్తము సంమిళితమై ఉష్ణమును దూరపరచుచున్నది. కాబట్టి ముఖచర్మము చల్లగానుండునని భావించవలెను. మరియు, నొప్పి మెదడునందుచేరి యుండును. ఇట్టి స్థితియందు దీనిలక్షణములు జంరా వ్యాధిన్నిములనలెనుండును. మరియు, మెదడునందు దురదపుట్టుచుండును.

అను అవస్థార చికిత్స.

సరేడు అనునరము (పాథ్యాగుశ్యమునుండి మోచేలి పైభాగమువరకు వెళ్ళి:ట్టి నరము) నొసలునందు నరము, ముక్కుచుధ్యభాగమునందుంగునరము, నాలుకపై రెండునరములు. నాలుకక్రిందనుండు నరములు రెండు మొదలగునరములను ఈవ్యాధి కుందుభేసింది శక్తి అవశ్యకతానుకూలముగా ఒక్కొక్కటిగాని రెండు రెండు గాని ఒకదాని వెంట నొకటిగాని లేక ఒకదానిని భేసింది రెండవది అపి ఇట్లు శస్త్రుకర్మవిధిపూర్వకముగా భేధించవలెను ఈశస్త్రుకర్మవిషయమై రక్త పిత్త సర్సాంవ్యాధి కుందు ముందు చెప్పబడియే యున్నది. మరియు, తరేడా (కషాయములతో తలకాచుట) విషయమై సుగంధవస్తువులను ఉపయోగించవలెను. దీనికీముము పిత్తజనర్సాంసందు వ్రాయబడినది. విధిచిత్రము వినియోగించవలెను.

మరియు భోజనమునకు యవగంజి యిప్పించవలెను.

—సర్సాంవిశేషదుష్టవ్యాధి—

ఈవ్యాధినిశేషముగా తాలుగు ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీనిక్షణమున మామలోఁకీపుట కండ్లుచిన్నవగుట ప్రత్యక్షమునందు ఆనెట్లుండుట, ముఖముమెండిఁటుండుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

—సర్సాం విశేషదుష్టచికిత్స. —

కోడిగుడ్డుతెల్లసాన, గుల్ రోగన్, యీరెండు చక్కగాకలిపి కొంతనేవుపుచి అందుబట్టతడిపి మాడుపై వేయవలెను. ఝాము ఝామునకు ఆబట్టవేడి యెక్కగఁజీర్చివేసి తిరిగి జట్టముంచివేయవలెను.

మరియు పెద్దసాయబాకు, వచ్చిధరిమూలు, సారకాయ, మొదలగునవి వచ్చిరి మామపై లేపనముచేయవలెను.

మరియు సర్సాంవ్యాధిగలదు యీవ్యాధి ఫలేగమూని అందుకు. యీవాపు దుదిరముచే పటవలన కలుగుచున్నది. మరియు వాపు

యెక్కువగానుండుట కలన తలనందులు విడిపోవును. అందువలన సర్సాం కలుగుచున్నది. మెదడు రియల్లిఫార బిగిసిపోవును. దీనిలక్షణములు కండ్లు ముఖము, యెర్రగానుండుట, మిక్కిలి నొప్పిగానుండుట తలచీల్చినట్లు లుండుట, ఈరోగమునందు మెదడు వెనుక భాగముగాని ముందు భాగము గాని అణగిపోవుట కడుపులో దేవుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. ఈ వ్యాధిచికిత్స జనురావ్యాధిచికిత్స ఒకటేయని భావించవలెను.

మరియు ప్రత్యేకముగా ఫలోగమూన్, జుంరా, సకాకలూన్, వీటిలక్షణములు వాపునొకరణమునందు వేరువేరుగా చెప్పబడియె వున్నవి. మరియు సర్సాంహాకియందు మెదడునందు వాపుకలుగదు గాని వాపుచిన్నఃములు మాత్రము కలిగియుండును. మరియు సర్సాంవ్యాధి జ్వరములలో కలుగును. లక్షణములు కలుగుచున్నవి గాని రొమ్మువాపు నకు నదరు అందురు గాన సర్సాంవ్యాధిని ప్రక్కరోగములలో చెప్పబడియె.

❖ నచురా (పిత్త రుధిరమువలన కలుగువాపు) లక్షణములు. ❖

నచురాయనుశబ్దము సురియానిభాషలోనిది యూహాని భాషయందు ఫలగ్ మోనియొక్క భేదమందురు. దీనిలక్షణములు ఈ క్రింద వివరించబడియె సర్సాంనందు ఒకానొకప్పుడు తలలో భాగమునందు నొసలునందు ముక్కు కండ్లయందు వాపుపుత్పన్నమగును. దీనిని మానరా యనికూడా చెప్పుదురు. వాపు అధికమై తలలో భాగమునందు మెదడు తలపురై వీటియొక్క పొరలయందు జేరుచున్నది. ఒక్కొక్కప్పుడు రొమ్ము, భుజములకింద భాగములవరకు వాపుచిగుచున్నది. తలలో భాగమునందు వాపు అల్లుకొనుచుండునపుడు రోగచిన్నములు అధికమగును. తలయందు వాపు అధికమైనకొలది తలయందులాగుట అధికమగును. తలయందు వాపు అధికమైనకొలది తలపై భాగము అచ్చటచ్చట చిట్లనారంభించును.

అని పాత్ర (అపవిత్రమగువాపు) చికిత్స.

దీనిని రక్తజ్వరసాగి అధిమందు చెప్పబడిన చికిత్సలు చేయవలెను. ఎందులకంటే లోభాగ మందు రక్తదోషము పెడలించగలదులకై రైశ్మినివస్తువులను యెల్లప్పుడు చూచుచుండవలెను. శేషించిన చికిత్స అన్యనుదర్శనాపునందు చెప్పబడును మరియు రక్తమునందు గల మలము శీఘ్రస్వభావమైనందు విత్తముతో జేరుచుట్టి కారణమువలన జమరాగార్ (వాపు) కలుగుచున్నది ఇది రక్తక్షిత్తమువలన కలుగుచున్నందున చిత్తమును గున్నది. భావనలను సమకూడా వాపునకేలరము నేత్రములు చీకట్లు కల్గియుండుట, పొగకల్గియుండుట.

ఈవ్యాధియందు రోగినిలిదియుండగా కండ్లుచీకట్లుక్రముచున్నవి ఒకానొకప్పుడు రోగికిందపడిపోవును. మరియుతలయందు ఆవిరివచ్చి నటులుండును. చెవులయందుటకు, శబ్దము, మొలగుగులక్షణములు కలిగియుండును ఒకవపు రోగిమతిభిన్నమగును. మరియు సదా యను వ్యాధికి భిన్నజాలములు చెప్పుదురు మరియువలననే ఈరొగమునకు దుఆరా, అనగా రోగి సమోష (చక్రిష్ట) శరీరములో సహతిడుగు చూ (చక్రిష్ట) తిరుగు టు) నమనా (గురుముగ కూర్చుండజాలకుండును) రోగి బుద్ధివృద్ధి వడిపోవుటకూడా ఉటప్పించును. యిట్టి దశయందు విశేషవాలము నిలుగుట వేగము దూరమగుట అనగా ప్రాణవాయువు సమానమాయువుతో స్వస్థమగుట కలిగి అవ్వడవ్వదు విడిపోవుట, ఈవ్యాధి హేళువని తెలిసేది. మరియు ఈవ్యాధి హేళువు న్యూవ్యాధివలననే హేళువగుచున్నది. యిందువలన దోషము కలుగుటవలన ఇదిగురుగున్నది. లేదుటను పెటనే కూర్చుండుటకు శక్తిచాలకుండునో అట్టిస్థితియందు ఆవిశేషముగా తిరుగుచుండును.

మరియు లలవిశేషముగా తిరుగుటవలన రోగిపడిపోవును దీనినే సదరు యచుచున్నారు, మరియు మిక్కిలి తలతిరుగుటవలన వ్యాధి పాత

దై సదరు అనువేదగా మారుచున్నది. ఈవ్యాధి సాధారణముగా వృద్ధులకు కనుపించుచున్నది. మిగిలినగా (అవస్థారము) మనిషిని శవమువలె చేయువ్యాధిపేద. మరియు తలనొప్పి తగ్గినకొలదితలతిప్పవిశేషముగను. ఇది విరుద్ధముగు స్వభావికమని భావించవలెను. ఈవ్యాధిలక్షణములు పూర్వరూపము మొదలైనవి రెండుభాగములుగా విభజించియున్నాము.

ఇందువిషయమై హక్కిముజాలీనూన్ గారు దువారా అనువ్యాధికిన్ని సదశ్రీ యను ఈవ్యాధికి యేమిభేదము చెప్పియుండలేదు.

మరియు హక్కిమురాజీ అనువాడు యీసమయమందు దువారా విశేషమైనయెడల తలతిప్ప విశేషముగను. ఇట్లు తలతిరుగుటవలన రోగి వడిపోవుచుండును. దీనిని సదశ్రీ అని చెప్పదురని వదించిరి.

—తలతిప్ప 1 (సద్ర) అను రోగలక్షణములు—

సదర (తలతిప్ప) ఈవ్యాధిమొదడునందుగల సామాన్యకారణముల వలనగాని లేక సంపూర్ణకారణమువలనగాని మొదడునంబుధముగు ప్రాణ వాయువు లోపలినరములయందు తనసామాన్యదశతో సంచారముచేయక పోవుటవలన మొదడుచల్లగనుమందముగానుండును. మరియుమొదడునందు యుండునట్టి ప్రాణవాయువు తనస్వభావిక సంచారము చేయుచుండును. అట్టిస్థితియందు కండ్లు చీకట్లుకొమ్మూరుండును ఈవ్యాధి రెండుకారణములవలన కలుగుచున్నది.

(1) చల్లని చీకట్లని శీతదోషము విశేషముగా నుండుటవలన మొదడునందు సంచారముచేయునట్టి ప్రాణవాయువుచూర్ణములయందు అటంకము కలుగుట యిట్టిసమయమునందు వృష్టము విశేషమై యనగా తొండవేడి నిష్పవేడిమిక్కిలివిశేషముగా తలకు తగులుట కావడముచే

యుట తలభాగములందు వేడి అవిరితోనిండియుండును ఈ కారణమువలన తలయొక్క యావత్తుభాగములయందు నొప్పినిలిచియుండును. ఇట్లు కలుగునట్టివ్యాధులకు నదరైఖదరీ యందురు. ఖదరి అనగా తిమ్మిరి యని అర్థము.

మరియు, మెదడునందు శీలదోషము ఖనీభవించుటవలన కలుగునట్టి వ్యాధిలక్షణములు అనగా నెలపై భాగమునందు అన్ని వ్యాధుల యందులక్షణములు వ్రాయబడి యేయున్నవి మరియు, ఈ వ్యాధి స్వల్ప దోష కారణమువలన గాని కఠినదోష కారణమువలనగాని అంతర్భాగమునందు దోషముచేరజాలదు. మరియు, కఠినదోష కారణమువలన భారము అధికమగును. స్వల్పదోషము వలన భారము తక్కువగానుండును.

—1 తలపిప్ప (నద్రీ) వ్యాధిచికిత్స—

ఈ వ్యాధిప్రధమదశయందు ఆగి ఆగి హుకునా (వస్త్రీకర్మ) చేయవలెను. మరియు, తీక్షణిరోచనము చేయించవలెను. కఫమును హరించునట్టి క్వాధములను ఇవ్వవలెను. ఇట్లు సంపూర్ణశరీరమునుండి మలము వెడలించవలెను. ఈ రోగము నందు ఆలశ్యముగా చికిత్సచేయవలెను. యెందుకనగా రోగిబలహీనుడై మూర్ఛనొందును. కాబట్టి విరోచనము వస్త్రీకర్మ (ఎంమా) మొదలగు ఓకిళ్ళను నెమ్మదిగాచేయవలెననిభావము. మరియు, సామాన్యవిధానమువలన సంపూర్ణముగా దేహము శుద్ధి నొంది శిరోవిరోచనము (మెదడునందుగల దోషములను హరించి మెదడు పరిశుభ్రిత నొందించుట) నకు ఇవ్వవలెను.

(1) యారజాత్ (విరోచనబోషధములు) గండావములు, తుమ్ముకలిగించునట్టి బోషధములను వానసచూపించవలెను. అనగా నశ్యముచేయవలెను. తరేడా (కావడము) మొదలగునవి కఫజ సోసా వ్యాధియందు చెప్పబడిన చికిత్సలను చేయవలెను.

❧❧❧2. ఈ పిష్టి (సదా) అను వ్యాధిలక్షణములు ❧❧❧

ఈ వ్యాధి లక్షణము దెబ్బ పడుటవలన గాని, అదడుటవలనగాని న్యల్పదోషము వలన పుట్టుచున్నది అనిగా మెదడునందుగల ప్రాణవా యువు సంఘాతమునకు స్వచ్ఛతలంకము కలుగుటవలన ఉత్పన్నమగుచు న్నది. ఈ వ్యాధి రెండువిధములు (1) మెదడునుబంధముగల పారలయం దు కష్టముకలిగించును. ఈకారణమువలన మెదడు అణచబడి ఆరి పోవును. ఇట్టిస్థితియందు మెదడు చింతలయందు శ్లేష్మగా నుండ జాలదు. కాబట్టి రోగి నిర్ధారణకై యుండును. రోగదశ మున్నంతవరకు రోగి తిడుగుటకు నడచుటకు శక్తిహీనుడై జ్ఞానసూక్ష్మత యుండును. నొప్పిగల న్తలమునందు తిమ్మిరిగానుండి తలతిప్ప తలయందుపోటు కలి గియుండును. తిమ్మిరియుండు కారణము వలన సదా) అను వ్యాధి రెండు విధములు.

(1) మెదడు కష్టమువలన ఆకుచున్నది. (2) శక్తికృతి శరీరకష్ట మును దూరముచేయుటకై యత్నించుచుండును. ఇట్టిశక్తియుండు దోషము శరీరమువండుదేరి శరీరమును వీడించుటకు ఆరూఢమగును. ఇట్టిస్థితి యందు ఒకప్పుడు వాపువుండును. ఒకపేళ వాపుకలుగకుండును. ఈ వ్యాధిసారాంశమేమనగా మెదడుసంబంధముగల ప్రాణవాయువు మెదడు నుండి రాక పోకలుగల మార్గములందు ఆటంకము కలుగుటయే ముఖ్యకారణము. ఈకారణమువలననే సదా) అను వ్యాధిపుట్టుచున్నది. ఇట్లుకలుగు వ్యాధికి సదరే మూలం (నొప్పిపుట్టించునట్టిదని) అని భావ ము. ప్రత్యేకశిరోరోగలక్షణములు అనేకవర్ణాయములు చెప్పబడియు న్నవి. అయినను తిరిగి ఇచ్చట వర్ణించబడుచున్నది.

❧❧❧2వ సదా)వ్యాధి చికిత్స ❧❧❧

ఈ వ్యాధియందు శిరావేదనము, జలగలనుపట్టించుట కత్తినాల్లు వేసి రక్తముతీయింప మొదలగు సుపాయముల వలన రక్తమోక్షణమును చేయించవలెను. మరియు, అవశ్యకతానుకూలముగా విరోచనము

చేయించుట సమస్త ప్రయోగములకంటె మెదడునుండి దోషమును వేరుపరచుట ముఖ్యాచిశ్చకము అనగా మెదడునందుగల మలదోషము వెడలించుటవలన ప్రాణవాయువు యొక్క రాశిచోకల మార్గఆటంకము వదలి మెదడు పరిశుభ్రతనొందును మరియు, తలయొక్క అవయవములకు ఆటంకమువదలి మెదడు పరిశుభ్రమొందును. తలయొక్క అవయవములకు ఆశ్మకు శక్తి కలిగి, చుటకున్న మలదోషమును కరిగించుట కున్న గుల్ రోగక గోరువెచ్చగాకాది శిరోరోగములయందు చెప్పిన ప్రకారము మర్దించవలెను. మరియు, మైసము, గుల్ రోగన్ కలిపికాది నొప్పిగల స్థలమునందు మర్దించవలెను.

మరియు, మెండ, దుమ్ము, తలకు అగలకుండునటులు రోగిని జాగ్రత్తతో నుంచవలెను. యెందుకనిన తుమ్ముటవలన మెదడు కదలును. మెదడుకదలుటవలన రోగిమూర్ఛపోవును గాన దుమ్మునుండి రోగి నికాపాడవలెను.

మరియు, ఉష్ణము, శీతమువలన కలిగిన తలనొప్పియందు కండ్లు చీకట్లుక్రమ్ముట, మెదడు పొలయందు వాపుకలిగి ఈ వ్యాధి కలుగుచున్నది గాని దీనిని సదరు అడటకు వీలులేదు. దీనిని నుర్బలమెదడందురు. దీని చికిత్స దుమ్ము శిరోరోగమునందు చెప్పియుంటిని కాబట్టి ఆచికిత్సనే ఇందువయోగించవలెను.

మరియు, సదరు అనువ్యాధి అపస్మారరోగమునకు సద్రుశముగా నుండును. ఈవ్యాధియందు మెదడు సంబంధముగు కార్యములు నిలిచిపోవును. ఇట్టిదశయందు సదరు అపస్మారమునకు బేధముండును. అనగా సదరు అను వ్యాధియందు కండ్లుచీకట్లు క్రమ్ముచుండును. మరియు, అపస్మారోగివలెనే రోగిపిచ్చివానివలెనుండును. కాళ్ళు చేతులు కదలించుటకు శక్తిలేకుండును.

అంశము 2 వ, తలతిగుగువ్యాధి లక్షణములు

ఈ వ్యాధి యొక్క సంపూర్ణ కారణములను చెప్పచున్నాము.

మెదడుయొక్క మూలసరములయందున్న, మెదడుసరములయందున్న, హృదయసంబంధముగు సరములయందున్న, ప్రాణవాయువు సుచారముచేయుచున్నది. ఇట్టిస్థితియందు స్వల్పకారణమువలన సరములుచలించుటవలన ఈప్రాణవాయువు కదలిపోవును. కాబట్టి తలతిప్పకలుగుచున్నది. ఇట్టిసమయమునందు ప్రాణముతోకూడినట్టి ప్రాణవాయువు కూడా మెదడునందు మూలయందుచేరి కదలుటవలన ఈవ్యాధి తటస్థిచుచున్నది. అనగా ప్రపంచము యావత్తు తనతోకూడా తిరుగుచున్నట్లుల తోచుచుండును. మరియు, తలతిరుగుటకు స్వల్పకారణములు అనేకములు గలవు.

1. శీత, వృష్ణ, లఘు, గురు, దోషములు మెదడుపొరలయందు జేరుటవలనగాని, సరములయందుచేరుటవలనగాని, అచ్చటనిలిచియుండు కారణమువలన పుక్తదోషవృక్తి కారణము వలనగాని తలతిరుగుచుండును. ఇట్టిసమయమునందు మెదడునందుగల వాయువు (గాలీ) కూడా వృక్తికూడా వేరుదోషమువలన తిరుగుచుండును. వాయువుయొక్క పరస్పర విరుద్ధగమనశక్తి కొంతకాలమువరకు విరుద్ధభావము పొందుచున్నది. కాబట్టి వాయువు విశేషగమనముచేయుచుండును. మరియు తన విపరీతకారణమువలన పున్నతముగా పెరుగుచున్నది. యీవిధముగా ప్రాణవాయువు తిరుగుచుండును. ఇట్లు తిరుగు వాయువునందు రూపాభాసరా (చూచునట్టివాయువు) కూడా యిందులోచేరి యుండును. కాబట్టి తానుచూచునట్టి స్వప్రపంచము తిరుగునట్లుల కనుపించుచున్నదని చూపించుచున్నది.

2. ఒకానొకకారణమువలన దోషము ఆయాస్థానములయందు పోయినయెడల ఆదోషముయొక్క ఆవిరిసంబంధముగు పరమాణువులు ప్రకేక్కుటవలన మరియు ఆవిరి పరమాణువులు తలయందుగల మెదడునందుచేరియుండుటవలన తలతిరుగుటకు కారణముగుచున్నది. అనగా వై

నుకవాతజ దుహారాయందు చెప్పబడియున్నది. అటులనే దోష ఆవిరి వలన తలతిరుగుచుండును.

3. వాతదోషము ఖనీభవించి మెదడుసంబంధముగు పొరలయందుగాని నరములయందుగాని చేరి స్తంభించి వానియొక్క శక్తియనగా నరములకు పొరలకు చలనముకలుగు నయమునందు మెదడునందుండు నట్టి వాయువు చలనము అనగా ఈరెంటి సమయోగమువలన పరస్పరభేదము కలిగి తలయందు పీకు, తలతిప్ప, లటస్తింతును. అనగా మెదడునందు సంచారముచేయునట్టి వాయువు వాతదోషమువలన చెడిపోవునని భావము. మరియు వాతసంబంధముగు దోషమువలన మెదడునందు నివశించియుండు వాయువునకు లఘుత్వము సంభవించి విరుద్ధస్వభావికమునొంది తలతిప్పవుట్టించుచున్నది.

అనగా ప్రాణవాయువుపై నాక్రమించుకొని ప్రాణవాయువుకంటె వాతబలము అధికమై ప్రతాపమునందుచున్నదని భావము.

4. అచ్చటగల గురుదోషమువలన మెదడునందుండు నట్టి వాయువు, ముకతీర్థి అనగా మెదడునమీపమునందున్నట్టి సంచారవాత పూరితమగు నరములద్వారా సంచారము చేయునట్టివాయువు, మెదడునందు చేరి మెదడుతో సంగమము కలిగియుండుట వలన మెదడునందుండునట్టి వాయువు, తననరిమార్గమునందు సంచారము చేయజాలకుండును మరియు ఈవాయువు మెదడునందుచేరి వెనుకకుమళ్లి తిరుగనారంభించును. ఈకారణమువలన తలతిప్ప ఉత్పన్నమగుచున్న మరియుతలతిరుగునట్టి శక్తి కలిగించుటకు దోషఆవిరిపరమాణువులు హెచ్చుట వలనకూడా ఈవ్యాధివుట్టుచుండును. ఇట్టిసమయమునందు మెదడునందు త్రిప్పకలిగించునట్టి కేవలము మెదడుసంబంధముగు వాయువునందు వాతదోషమువ్రేలేవించి దుష్ప్రియశ్శవదార్ధమునందు చేయుటవలననర్వజస్తువులకూడ తిరుగునట్లు అవుచున్నది. కండ్లుచీకట్లుక్రమ్ముచున్నది.

(ఉదాహరణము) ఈరోగియందు పర్యవములుగాని గోడలుగాని

ఆవునట్టి ఏవస్తువు అయినను నమింపించిన యెకల తిరుగునట్టిశక్తి ఉత్పన్నమగును.

ఒకప్పుడు ఈ మొదలగు దోషకారణములవలన ఆచరి పరమాణువులులేది తలత్తివ్వవ్యాధి వుట్టించును. అదియు, ఈసమయమునందు ఏవస్తువైనను మెదడునందు తిరుగునాంభించినను లేక మెదడునందు కేవలము జీవము వాతముతో నుబ ధముకలిగినచో ప్రాణము తిరుగుటకు కారణము. దృష్టిన బుధముకు ద్రుశ్యవదార్థములలోనుండునవి మారిపోయిన యెడల అవశ్యకముగా నమస్తువస్తువులు తిరిగినట్లు. తోచుచుండును.

5. అచ్చటిదోషము మెదడునందేగాక శరీరసంబంధముగు ఇతర అంగములయందు ఉత్పన్నమై నిలిదియుండును. అనగా ఆహారము, గర్భాశయము, పిత్తాశయము, మూత్రాశయము మొదలగు అంగములయందు వాతదోషమువలనకలుగు ఆచరియొక్క కారణమువలన మరియు, వాతదోషము మొదలగునవి మెదడునందుజేరి తలత్తివ్వకలిగించును ఈకారణముల. తలత్తివ్వకలిగించునట్టి మలము మెదడునందు చేరి యుండును. లేక ఇతర అంగములయందుండును. కాబట్టి తలత్తివ్వవ్యాధి కలిగించునట్టి దోషములను రెండువిధములుగా విభజించి ఈక్రిందవర్ణించుచున్నాను.

1. బేధము, తలతిరుగునట్లులచేయు మలము ముఖ్యముగా మెదడునందుండును ఈమలము అడుచిధములు. (1) కష్టసంబంధముగు మలలక్షణము. అనగా తలకు వేడి సోకిటపలన తలత్తివ్వ శాంతినొందును. విశేషలక్షణములు కఫజ శిరోరోగమునందు చూపించబడియున్నవి.

2. త్రిదోష జనితదోషకారణమువలన కలుగుచుండును దీనిలక్షణములు మిక్కిలి ఆలోచకలిగి రోగిచైతన్యమైయుండును. నాడి కఠినశ్వముకలిగి దుప్పలముగానుండును. దీనిలక్షణములు వాతజ శిరోవే

దనయందు చెప్పబడియున్నది. మరియు మిక్కిలి ఆలోచనవలన రోగి విశేషకాలము పై తన్నుడై యుండుట అట్టిసమయమునందు త్రిదోషజని తదోషము పితృమునందు జేకొందును. మరియు నాడి దుర్బలమునందు టకు రెండుకారణములుగలవు. మొదటికారణము శక్తిదుర్బలమునొందుట రెండవకారణము హృదయనరణులు కఠినస్థిమమునందుట రెండవది యగు హృదయనాబంధమగు నరములు కఠినస్థిమమువలన నాడికూడా దుర్బలముకొనితీయు జెందియుండును.

3. హృదయమునందు రక్తదోషమొనరితే కఫ, వాత, తలతిరుగువ్యాధి లక్షణములకంటెవెంటె వెంటె వ్యాధికనుపించుట తిరిగిశమించుచుండుటతటస్థమగును. మరియు తక్కినలక్షణములు రక్తజదోష శిరోరోగలక్షణములు కలిగియుండును.

4. పై త్వికారణమువలన తలతిరుగునట్టివ్యాధి ఉత్పన్నమైనచోదీనిలక్షణములు శీతోపచారములవలన శమించుట తలత్రిప్పవెంటనె అగిపోవుట పితృజతలనొప్పియుందు చెప్పిన లక్షణములు కలిగియుండుట మొనగునవి కలిగియుండును.

5. జలుబు, వాతమలమువలన తలత్రిప్ప కలుగుచున్నది, దీని కారణము మొదమనందుగల చలువవలన కలుగుచున్నది. ఈవ్యాధి యందు తలకేవలము బరువుగానుండనేరదు.

6. స్వచ్ఛాత ఉష్ణప్రకృతివలన తలత్రిప్పకలిగినయెడల దీనిలక్షణములు ఉష్ణశిరో రోగమునందు జెప్పబడిన లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు తుమ్ములు విశేషముగా వచ్చుట ముక్కుఆడట, తలతిరుగు సమయమునందు తలఊండు స్వల్పముగా చెమటపట్టుట, మూర్ఛరోగివలె భూమిపైవడిపోవుట, యీలక్షణములు కలిగియుండును. మరియు, ఈలక్షణములు ఉష్ణమువలన కలుగుననియు, ఈరోగము దీర్ఘకాలము యుండనేరదనియు ఈ తలత్రిప్ప యావత్తు తలతిరుగునట్టి వ్యాధులకంటె వ్యాధికనుపించినచోడనే శాంతి

చును గాని యీతలత్రిప్పగఁ రోగి ఘోరముగా వృధివిపైవడియుండు వని గ్రహించవలెను.

తలత్రిప్పగోగ చికిత్స.

కథవాత మరియు వాతముయొక్క తలత్రిప్పనందు శీతప్రకృతి కలిగియున్న యెడల మలము పచనముగునట్టి క్రియవలన మలానుకూలముగా పక్వపరచి మెదడు, శరీరమును శోధించునటుల వస్త్రకర్మ గంఢూషము (కషాయములతో పుక్కిలించుట) లు మొదలగు వ్రీక్రియలను వాటివిధిపూర్వకముగా చేయవలెను. ఈక్రియలను కథ వాత తలనొప్పలయందు దెప్పబడియున్నవి.

మరియువాతము హరించుటకై కస్తూరి గాలియా (ఇదివకసుగంధద్రవ్యము) తులసి, శంబేలి మొదలగువస్తువులు వాసనచూడవలెను. మరియునకచికిత్స, జున్ను, నూరి నశ్యముచేసి రోగినితుమ్మునటులచేయవలెను. మరియు తెల్లదిరియాలు, ముసాంబర కుంకుమపువ్వు, జున్ను, ఈవస్తువులు దవనము, మరువము, రసముతోనూరి బనప్ షానూనాతో కలిపి నశ్యముచేయవలెను.

అథవా అక్కలకర్మ, ఆనాలు, లవంగములు. అడవిసీడ్లల్లి శిరకాతోనూరి తలకువేపము చేయవలెను.

మరియు బాబూనా, బరంజానప్, గార్ ఆకులు, అకివీలుల్ మలిక్, సోయి, ఈవస్తువులు కషాయముకాచి యీకషాయముతో రోగికి ఆవిరిపట్టించవలెను. అనగా తలకు ఆవిరిపెట్టవలెను.

మరియు రక్తదోషములందు రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. అనగా పిక్కులయందుండు నరములను ఛేదించుట, జలగలను పట్టించుట మొదలగునుపాతములవలన రక్తమును వెడలించవలెను.

మరియు అగ్రత్యూష్ణముశాంతించుటకై ఇనప్ గోలుగింజలు నాన వేసి బనప్ షాష్యము, ఉన్నాబ్ష్యము, అందుచేర్చి పానముచేయవలెను. యీరోగికి యవనూక, మరియు తపతీల్ (వకవిధముగభోజనపదా

ర్థము) ముజావ్విరాతరన్ [అప్సరము] మగియు రక్తజశిరోరోగమునం దుచెప్పిన పత్యములుకూడా యీరొగికి హితవుగానుండును.

పిత్తదశయందు కరక్కాయలు, శాదరాసి, యీరెండువస్తువులు కషాయముకాది ఆకషాయమునందు రెలగుజ్జ, మాదీఫలము, శీరేఖన్తో కలిపి కోష్ఠము మృధుత్వమునొందుటకై పువయోగించవలెను. మరియు పిత్తజశిరోరోగమునందు చెప్పబడిన చికిత్సలను చేయవలెను.

ఉష్ణ, వాగ్మనులయందు ఉష్ణాధిభృతవలనకలిగిన తలనొప్పి యందు చెప్పినవిధముగా ఉష్ణహతములను తొలగించునట్టి చికిత్స చేయవలెను.

మఱియు, రక్తదోషము, అసగాదోషము, రక్తము, మిశ్రమమై యున్నదోనలేదు, అనగా (మోచేతనుండి వెళ్ళునట్టి నరమును) ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను.

మరియు, ఉష్ణమును శాంతినిొందించుటకై అనగాదోషము మలకోశమునందుజేరి, పిత్తజలక్షణములు కలిగించును. అట్టిదశయందు ఉత్తమకషాయాదులవలన శరీరమును మృధుత్వము నొందించవలెను. మరియు ఉష్ణజ, శిరోరోగమునందు చెప్పిననుగంధ ద్రవ్యములను అగ్రాణించవలెను. తలకు కావడముచేయుట నేవనలు మొదలగునవి చేయుట పుత్రమము.

❧2 ఇతరఅవయవముల దోషమువలన కలుగుతలతిప్పలక్షణములు❧

దోషము అమాశయమునందు, మూత్రాశయము, మెడ, పాదములు, తొడలు, పిక్కలు, పొట్టపైపొరలు, జీవనరములు, వాయునాళములయందున్నచో, వీటిలక్షణములు వేరువేరుగా చెప్పబడును.

మెడఇరుపార్శ్వములయందు అనగా కర్ణముల క్రిందిభాగము నందుండు నరములయందు దోషముజేరి ఆదోష ఆవిరికారణము హృదయము యక్యతోనుండి వెడలుచున్నది. అఆవిరి ఘరమాణువులయొక్క మార్గము హృదయము యక్యతోనుండి చెవుల వెనుకభాగమందుండు

నరములు ఈనరములు మెడయుతోపాగ్నకులయ్యిదున్నవి, కాబట్టి పరమాణువులు ఆనరకులద్వారావెక్కి మెడకునలడు చేరుచున్నవి, ఈపరమాణువులు నాలుగువిధములు

❖❖❖1 ఆమాశయమునందు గలదోషము లక్షణములు❖❖❖

ఆమాశయమునందు దుష్టమలముచేరుటకు నాలుగుకారణములుగలవు. మొదటి కారణము ఆమాశయమునందు శీతదోషము ఖనీభవించుటవలన దోషములకై రుచుచున్నది. దీనిలక్షణములు తలతిరుగుటకు పూర్వము తలనుండుభాగమునందు నొప్పిఆరంభమై మధ్యభాగము అనగా మాడువరకు ప్రసరించుట మరియు మలదోషము అధికమైనచో తలనొప్పి వెనుకభాగమువరకు ఆక్రమించుట దీనివిశేషలక్షణములు ఆమాశయస్వదోష ప్రకృతియందు ఎర్పించబడును. మరియు వెనుకకూడా చెప్పియున్నాము.

❖❖❖ఆమాశయదోషహర చికిత్స❖❖❖

కాబోలు కరక్కాయలు, చిన్నసోపు, సోపులేదు, అజామోదం తెగడ, నర్కచూరు, (పొడగుక మారము,) నునామఃఖితకు, గాఢిన్, ఈవస్తువులను ఒకటిగాచేర్చి దంచి కషాయముకాది వడియబోసి ఇందులోకసూంగింజలసము ఎర్రశర్కర, ఆముదము, ముసాబరము, ఈమొదలగు వస్తువులను యాకషాయమునందు చేర్చి వస్తి (ఎరిమా) చేయవలెను. మరియు అవశ్యానుకూలముగా వయన విరోచనాది బొవధములనుగాని లేవకషాయములనుగాని, యారజ్గాని, ఉపమోగించుటకు ప్రయత్నముచేయవలెను. మరియు విరోచనాసంతరిము ఆమాశయమునకు, వుష్టి, పాచనశక్తి, కలిగించుటకై ఇత్రిఫలల్ మొదలగు ఉష్ణజవారిష్ వ్రవయోగించవలెను.

❖❖❖ఆమాశయ శీతవాతలక్షణములు❖❖❖

2. ఆమాశయమునందు శీత, వాతము, శీతదోషము వలనకలుగుచున్నవి. దీనిలక్షణములు శీతవాతలక్షణములతో సమానముగా నుండును. ఖలీత (దోషసమూహమునకుపేరు) మరియు కడుపులో

దేవుట, వాంతివచ్చినట్లుండుట మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును గాని వమనమునందు ఏవిధమైన దోషము వెడలఁగఁడును ఆమాశయము నందుమాత్రము నిలిచియుండుటవలన వమనము ద్వారా వెడలఁగఁడును. మరియు నొప్పి, పీకు, అధికముగాయుండును.

❧ ఆమాశయశీతవాతనచికిత్స ❧

శీతదోషములందుచేయుచికిత్స చేయుటఉత్తమము. మరియు ఈదోషముతో వారిముచేరియెడల దాతమునహరించునట్టి వస్తువులను శేవించుట మంచిది. మరియు నాతమును తొలగించుటకై మధిర(సారా) యందుజీలకర్ర, శాదరాసి లకుచేర్చికాచి ఇవ్వవలెను.

❧ ఆమాశయమునందు ఉష్ణరక్తదోష లక్షణములు ❧

కి. ఉష్ణదోషము పిత్తముతోచేరి ఖరీదవించినచో దీని లక్షణములు నిరన్నగర్భమునందు తలతిడుగుట భుజించినవెనుక తలత్రిప్పకాంతించుట ఇవిగాక యావత్తు లక్షణములు వెనుకపిత్తజ ఆమాశయదోష జనిత శిరోరోగమునందు చెప్పబడియున్నవి. గానచమవరులు గ్రహించగలరు.

❧ ఆమాశయఉష్ణ పిత్తదోష చికిత్స ❧

శికింజబీన్ వేడినీళ్ళయిండుచేర్చి, పానముచేయవలెను. దీనివలన వమనమునును. మరియు కరక్కాయకషాయమునందు పాలువిరిచిన నీళ్లు ఆలుబకరా. పుల్లనిదానిమ్మ. కాయలరనము, తియ్యదానిమ్మబెరుడు నహానూరి ఈవస్తువులు ఒకటిగాచేర్చి ఉపయోగించవలెను. దీనివలన దోషము మృదుత్వమునొందును.

❧ కరక్కాయకషాయవిధానము ❧

దేశవాళికరక్కాయలు, పచ్చనిఆలుబకరా, నపిస్తాన్ చింతపండు కాసినిదిత్తులు ఈవస్తువులను కషాయముగాచి వడియబోళి లందులో మాదీఫలరసాయనముజేర్చి కలిపియివ్వవలెను. మరియు ఈకషాయము

నకుబలము కలిగించుటకై నల్ మోనియాచేర్చి యిచ్చుటవలన మిక్కిలిబలము కలిగియుండును.

—మాపుల్ జబ్బు చేయుకృమము—

పాలువిరిచి నీళ్ళుతీయుటకు మాపుల్ జబ్బు అందరు, హాకీమారా జీగారు యాక్రిండివిధినిబోధించిరి. ఎర్రనిరంగులలిగ నిరోగియై యవనముగలదై 40 దినముల క్రిందట ఈనినట్టి మేకచుడెచ్చి దానినికొన్నిదినములవరకు దోషకాయలు, వన్చిధనియాలు, కాహుళకు, ఇస్పగోలు ఆకులు, మాత్రము మేపుచు ఆయారాలము ఆమేకపాలుపిండుకొని కళాయిచేసిన రాగిపాత్రీయందుగాని మట్టిపాత్రీయందుగాని పోసి పొయ్యిమీదనుంచి కాదిండుకొని మరియొక శేడు వచ్చిపాలు ఆకాగినపాలలోకలిపి రెండుచటాకుల మూడుతులముల నాల్గుమాషములు మిక్కిలి పుల్లని శికింజబీక్ బెల్లపునీడుచేర్చి పైచర్మముచుతీసిసఅంజూరకర్రచీవర నలియగొట్టి కొంచెము కొంచెమువేసి ఆకర్రలో యామొదలగు వస్తువులనుచేర్చి పాలుతోడుకోకుండా కలియబెట్టి ముతకబట్టయందుకట్టి తెల్లవాడువరకు ఆమూటను వేలాడగట్టి దానిక్రింద పాత్రనుంచి ఆపాత్రయందు న్రనిందిన నీళ్ళను తీసికొని పొయ్యిమీదనుంచి పొంగువచ్చువరకుకాది దించుకొని ఉపయోగించుకొనవలెను. యానీళ్లనుపువయోగించుతరి శికింజబీక్ కలిపి ఉపయోగించుట మంచిది,

—2. పాలువిరిచి నీళ్ళుచేయు క్రమము—

అమీరదౌలాతల్ మిజ్ గారి విధిప్రకారము మాపుల్ జబ్బు తయారుచేయు విధానము చెప్పుచున్నాను.

ప్రతిదినము 2 న్నర శేడు పైనచెప్పబడిన అంశములుగల మేక పాలుదెచ్చి కాది అందులో 3 న్నర మాషముల చుస్తా కలిపియుంచిన యెడల దీనివలన పాలు పేరుకొనును. ఆ పేరుకొనినపాలు కత్తి తోకోసి ఆనగా అడ్డముగా నిలుపుగా కోసి ఆపైని 7 మాషములు చేదుపుచ్చు కాయవరుగు నూరి చల్లవలెను. తదుపరి ఆపాలను బట్టలో మూటగట్టి

పై విధముగా వ్రేలాడకట్టవలెను. అడుగుభాగమునందు న్రవించు తేట నీరు సన్ననిబట్టతో వడియబోసి అందుండి ఋష్పాతికభాగము తీసికొని 31 స్నర మాషములు శికింజీరీకలిపి పౌష్టిమీదనునిచి సన్ననిమంట తో పొంగువచ్చుచరకు కాది తడువార దించుకొని వడియగట్టి పువ యోగించవలెను.

ఈనీళ్ళను ఘంట కొకపరియాయము యిప్పించవలెను. మరియు 1 స్నర గంట కొకసారియిచ్చుట మంచిదని కొందరిమతము. ఈజల పానము చేసినతరువరి 100 అడుగులు నడచుట మంచిది. మరియు అం జీడుకర్రతో కలుపుటవలన ఉపయోగములేదని కొందరిమతము. మరియు మేకపాలు దొరకనియెడల ఆవుపాలతోకూడా మావుల్ జబ్బు తయారు చేసికొనవచ్చునని కొందరు అభిప్రాయమిచ్చుచున్నారు. అయినను మేక పాలు మిక్కిలి వ్రోశ స్తము. యెటులననగా మేకపాలయందు వెన్న భాగము తక్కువగానుండును. మరియు, యావత్తు పాలకంటె మేకపాలు పలచ గానుండును. ఈకారణమునుబట్టి మేకపాలు మిక్కిలి వ్రోశ స్తమని చెప్పి యున్నారు. మరియు, అంజారకర్మితో కలియబెట్టుటవలన శరీరము మృదుత్వ మొందుచున్నది.

అఘానాలుగవ ఆచూశయదోషలక్షణము. శ్లో॥

ఆచూశయమునందుండువాతము ఉష్ణదోషము పొందిన యెడల దీని లక్షణములు ఉష్ణప్రకృతియందు దెప్పినలక్షణములు కలిగియుండును. మరియు, ఆచూశయమునందు పోడినీటినులుండుట తొంట్లునొప్పి గానుండుట ఆచూశయమునుండి గాలివెడలుటవలన అనగా త్రేణువులు వచ్చుటవలనగాని లేక అపానవాయువు వెడలుటవలనగాని తేలికగా నుండుట.

అఘానాలుగవ ఆచూశయదోష దిక్పిశ్చ శ్లో॥

కరకాయకపాయమును పానముచేయించి ఆచూశయమును

శుభ్రవరచవలెను. అనగా 'పైనవర్ణించిన కహాయము నిప్పించవలెనని భావము. మరియు, సకమోచియా, ఆకహాయమునందు చేర్చుటయందీది.

—2 వ. ఇతరలంగముల దోషములనగురించి చెప్పచున్నాను—

1. ఆయాశయదోషరంగములయందు కలుగు లక్షణముల తరువాత ముందు కారణక్రింది భాగమునందు చెవుల వెనుకవైపునందు వుట్టి నరములయందు దోషము చేరుటవలన నీవ్యాధి ఉత్పన్నమగునని చెప్పియుంటివి. ఆనరములకు 'సుబాతిదూ (చదురకలిగించునట్టివి) అని అర్థము. ఈనరములద్వారా పరమాపవులు పైకెక్కి ఖరీదవించి తలత్రిప్పచు కలిగించును. దీనిలక్షణములు ఈనరములు అడుగుట, లాగుట, ఊబ్బుట, బరువుగానుండట మొదలగు లక్షణములు కలుగుచున్నవి. ఇట్టిస్థితియందు విబుధ ఔషధములు లేవనముచేయుట చేతితో అనచుటవలన తలనొప్పి కలుగుచున్నది.

మరియు, మలదోషము హృదయము, యశ్వత్, స్త్రీహమునందు వుట్టి పైకెక్కుచుండిన పైనవివరించిన లక్షణములు గాక ఇతర అంగములయందు కూడా కష్టముకలిగియుండును. గాని ప్రత్యేక అంగముల కష్టములు ఆయా అంగముల స్థానములయందు చెప్పబడును.

—రెండవ తలత్రిప్పచికిత్స—

ఈవ్యాధి యేదోషమువలన కలిగినదని పరియోగించి ఆయా దోషములకు తగినటుల వుపాయాలచేసి ఆయాదోషములయొక్క ఆవిరి తొలగించునట్టి చికిత్సలను చేయవలెను.

—యశ్వత్ దోషవంబంధముగు తలత్రిప్ప లక్షణములు—

యశ్వత్ (లివరు) యందు దోషములముచేరి నిలిచిన యెడల దానికార్యములయందు హానికలుగును. దానిహానివలన ఇతర అవయవములకు కష్టము సంభవించును. మరియు, మలదోషము చేరుటవలన మూత్రముద్వారా బెడలించునట్టి చికిత్సలను చేయవలెను. అటుపిమ్మట శేఫుషగబతు శాంతినొందించునట్టి ఔషధములను ఇవ్వవలెను.

తిల్లి(ప్రీహ)మునందుండు మలదోషమువలన కలుగుతివ్వ.

స్తీహమునందు దోషమువున్నవింది ఆదోషమువలన కలుగు తివ్వ సంభవించుతరి యెడమచేతిసరమును ఛేదించవలెను. అనగా నడిమి ప్రేలునుండి ముంచెయ్యివరకు వెళ్ళునట్టి సరము మరియు మలదోషము ను నష్టపరచునట్టి బౌషధమును స్తీహపై లేపనముచేయవలెను మరియు పశ్చిమముగా రోగఅంగమునకు చికిత్సచేయవలెను. మరియు విరోచన ము చేయించునట్టి బౌషధమునిద్వి దోషమునలొలగించవలెను. దీని వలన తలయొక్క సరములయందుండునట్టి దోషముగాని లేక అంగము లవలన కలుగు దోషమువలనగాని కలుగునట్టి తలత్రివ్య శమించును.

మరియు యేసరమునందు దోషముచేరియన్నదో ఆసరము వు బ్బి మిక్కిలి యదురుచుండును. అట్టిస్థితియందు దోషమున్నట్లు గ్రహించి ఆస్తానమునందు చికిత్సచేయవలెను దోషమువెళ్ళునట్టిసరములు కణతలయందుండి చెవులవెనుకవైపు వెళ్ళునట్టి సరములయందుదోషము కూడినయెడల సరములుబ్బియుండును. ఇట్టి స్థితియందు శిరావేదనచేయ వలెను శిరావేదన చేయుటకుముందు అగ్నిప్రయోగము అనగా సభా కు నివ్వలయుండుకాల్చి వాపుగలసరములపై వాతవేయవలెను. మరియు వెనుక తలనొప్పి ప్రకరణమునందు చెవులవెనుకనుండు సరములు ఛేదించుటవలన సంతానము కలుగనేరదని చెప్పియుంటిని కాబట్టి నిదుర ను కలిగించునట్టి సరములయందు మలదోషమున్నయెడల ఆసరమును ఛేదించకూడదు. వాతవేయకూడదు. చేతితో అణచకూడదు. ఆసరము తెగుటవలన రోగి మరణము నొందనేరడుగాని నిదురకలిగించుసరములు రెండుగలవు. ఆసరములకు బిరాద్, బరాజై న హృదయముయొక్క సర సమూహము వకటియెడమవైపున రెండవది కుడివైపుగను పైకివెళ్ళినవి) నిదురను వుట్టించునవి. గనుక నుబాతియా అనుపేరు. కలిగినది. యీ సరములద్వారా చమురువంటిసీరు మెదడునందు చేరుచుండును. అట్టి స మయమునందు నిదురనిశేషముగా వచ్చుచుండును.

{ జీవనరములు, నరములు, గర్భాశయము, మూత్రాశయము, }
 మూత్రోపిండముల దోషములు. }

రివ రెండుజీవనరములయందు దోషముచేరి యున్నయెడల తల తిరుగుచుట్టిరోగమునకు కారణమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు మెదడురములు ముందుగా వ్రుబ్బి ముండుట, మరియొక మెడబిగిసికొని యుండుట, అట్లుపై తలతిరుగుసంభవించుట మొదలగు లక్షణములు కలుగును.

విదాజైన్ అనగా యశ్యత్ నుండి జైలు జేరిన నరములు యీ నరములు మిక్కిలి వేగముగా రక్తమును ప్రవహించుకలలచేయునరములు యీ నరములు మెడ యిరుపార్శ్వనమలయందున్నవి. అనగా గొంతొ సమీపమునందున్నవి. పార్శ్వభాషణంను యీ నరములకు పార్శ్వాయందురు. వీటివర్ణనము రుల్ బువాహార్ యను గ్రంథమునందు యిట్లు వ్రాయబడియున్నది.

ఈ వ్యాధియందు నరములలో నుండు దోషము తొలగుటకై పై నవరించిన నరములను శిరావేదనము చేయవలెను. శిరావేదనము చేసిన తదుపరి నులము వెడలక దోషము కిలీజా (యశ్యత్) యందున్నట్లు తెలిసే యెడల యశ్యత్ సంబంధమగు పరీక్ష చేసి చికిత్స చేయవలెను. ఇందు విషయమై పై నవ్రాయబడిన విధి ప్రకారము చేయవలెను.

(4) మలదోషము, గర్భాశయము, మూత్రాశయము, మూత్ర పిండములు, కాళ్ళు, పిక్కలు, తొడలు, పొట్టపై నుండు పొరలు ఈ మొదలగు వానియందు నిలిచియున్నయెడల దీనిలక్షణములు అనగా ఈ చెప్పిన అంగములలో దేనియందు విశేషముగా మలముండి అట్లుపైని తలతీర్పకలుగుచున్నది. మరియు ఈ అంగములనుండి ఏదోవక వస్తువు పై కెక్కినటుల రోగికి తెలియజకును. వెంటనే తలతీర్పు వ్రుత్పిన్నమగుచున్నది, మరియు వ్రత్యే అంగముల లక్షణములు వానివానిస్తానములందు వర్ణించబడును.

రజో సంబంధమగు రుధిరము నిలిచిపోవుటవలన పుష్టము, గర్భ

స్తానమునందు నిలిచి గర్భమునందునొప్పి గర్భముపింజినటులుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగించును. తదుపరి తలక్రిప్పి కలుగుచుండును. మరియు గర్భస్తానము మూత్రకోశము మూత్రసింధుములు పొట్టువైపారలయొక్క మలదోషము బహుగా, వృష్ణముగానుండును. మరియు కాళ్ళమలము శీతముగానుండును. ఈకారణమువలన హృదయమునకు పాదములు దూరముగాయున్నవని గ్రహించవలెను.

{ జీవనరచనలు, సరములు, గర్భాశయము, }
{ మూత్రాశయము మొదలగు దోషచికిత్స. }

ఏలంగమునందు వ్యాధి కలిగినదో యేలంగము వ్యాధివలన వీడింపబడుచున్నదో అలోకించి దృష్టినిలిపి చూచి ఏలంగమునందుండు ఇట్టి దోషము తొలగుచుపోయియుండునో చేయవలెను. అనగా శిరావేదనము వస్తినర్థ విరోచనము మొదలగు రర్మలనుచేసి మలమును తొలగించవలెను. మరియు శరీరము మాలీనుచేయుట రోగిదశానుకూలముగా చేయుట హితవుగానుండునని తోచినయెడల చికిత్సరోగి అవశ్యకతానుకూలముగా చేయవలెను మరియు మెదడునకు బలము కలిగించుటకు ఔషధములను యివ్వవలెను. మలము పెరగకుండునటుల నుషాయములను చేయవలెను.

{ దెబ్బతగులుట (అభిఘాతము) వలన కలుగు }
{ తలక్రిప్పి లక్షణములు }

తలకు దెబ్బతగులుటవలన మెదడునందుండువాయువు సంచారముచేయుటకు ఆటంకము సంభవించును. ఇట్టికారణమువలనకూడా తలక్రిప్పి సంభవించుచున్నది. (ప్రదాహరణము) నీళ్ళయందు రాయిమొదలగు గొప్పవస్తువులు పడవేసిన యెడల నీళ్లుయావత్తు ఆకొలనుయందు కదలిపోవును. నీళ్ళకెరటములు విశేషముగా వచ్చుచుండును. కొంతకే పటిక్కిగాని ఆకొలనుయందుండు నీళ్లు పూర్వమువలె నిలువజాలవు ఇదే విధముగా తలకు దెబ్బతగులుటవలన తలయందుండు వాయువు చెదరి

కొంత శేషటికిగాని నవస్తానమొందజూచును. ఇట్టి అవస్తయ వాయువు అనుభవించుటవలన తలత్తివ్వు సంభవించుచున్నదని గ్రహించవలెను.

♦ దెబ్బతగులుట (అభిఘాతము) వలన కలుగు తలత్తివ్వుచికిత్స ♦

తలకు దెబ్బతగిలిన యెడల గాయముచూచునట్టి చికిత్సలను చేయవలెను. ఈ చికిత్సలవలన దెబ్బచూసిపోయి తలత్తివ్వుమాత్రము తగ్గనియెడల మెదడు ప్రకృతావసాముగా చికిత్సచేయవలెను మరియు దుష్ప్రకృతి అకస్మాత్తుగా మెదడునందు ఉత్పన్నమైన యెడల ఈ ప్రకృతివలన వాయువునకు అభ్యంతరము కలుగుటవలన వాయువువిశాలముగా తన కార్యములను నివర్తింపజాలకుండును. ఈ కారణమువలన తలత్తివ్వుసంభవించును. శరీరమునందుగల అవస్తాదోషములు అనగా ఆవిరికారణములు మొదలగు వాతములు మెదడునందు చేరి తలయందుండు వాయువునకు యిబ్బందికలిగించు కారణముగాక మరియు, నూయెను జాజ్, ముస్తరీప్, (భిన్నదుష్ప్రకృతి) దీనినమీషమునందు వర్ణించబడుచున్నది. దీనిచిహ్నములు లఘుత్వమునందుట, శీత, ఉష్ణములు, ఖనీభవించుటవలన తలత్తివ్వు కలుగుచున్నది. మరియు, తలలోభాగములందున్న పైభాగమునందున్న ఉష్ణశీతదోషములు ప్రవేశించుటవలన కలుగు తలనొప్పియందు వెళక చెప్పియుంటిని. గాన అట్టి దుష్ప్రకృతిని తొలగించునట్టి ఔషధమువలన చికిత్సచేయవలెను. అట్టివస్తువులతో సంబంధము వదలివేసి జాగ్రతవహించవలెను. అట్టి ఓషధులను సాధారణతలనొప్పియందు వివరముగా వ్రాయబడియున్నవి. మరియు, తలత్తివ్వు తగ్గినవెనుక మెదడునందుండు గాలి తిడుగనారంభించును. ఇట్టి అవస్తయందు తలత్తివ్వు సంభవించును. (పుదాహరణము) పిక గ్లాసులో నీళ్లుపోసియుంచి అగ్లాసువకసారి త్రిప్పియుంచిన యెడల అందుండు నీళ్ళు కొంత శేషటివరకు కదలుచునేయుండును. కాబట్టి ఇవ్వధముగా తలత్తివ్వునప్పుడు తలయందుండువాయువు కదులునని భావము.

—ప్రకాశవస్తుదృష్టి తలత్రిప్పలక్షణములు—

మనుజుడు తేజస్సుగలవస్తువులను దీర్ఘకాలమువకే చూపుగా చూచుటవలన తలత్రిప్పకలుగును. ఇందుకుకారణము చూచునట్టి వాయువు. ఆవస్తువును విశేషకాలము చూచుటవలన మెదడునందుగల వాయువు కదులుచుండును. అందువలన తలతిరుగ నారంభించును. మరియు, ఈతలత్రిప్ప కొంతవరకుగడుచు, మిక్కిలి బలముగలవానికి తల త్రిప్పవిశేషకాలముండును. బలహీనునకు తక్కువగానుండును. ఇట్లుండుటకు కారణము బలవంతునికి విశేషబలము లగ్ని చుటవలన ఆలశ్యము గానుండునని భావము.

—ప్రకాశవస్తుదృష్టి తలత్రిప్పచికిత్స—

తలత్రిప్పగిలిదియున్న యెడల దుష్ప్రవృత్తిని తొలగించునట్టి నుపాయములను చేయవలెను. ఇట్టిదుష్ప్రవృత్తిని తీసివేయునట్టి చికిత్సలను పైన చెప్పియున్నాను.

—హృదయదుర్బల తలత్రిప్పలక్షణములు—

ఒక్కొకనమయమందు హృదయముయొక్క దుర్బలమువలన నదర్ (కండ్లుచీకటి క్రమ్ముట) దువారా (తలత్రిప్ప) కూడా కలుగుచుండును. ఈవ్యాధి దుర్బలునికి కలుగుచున్నది.

—హృదయదుర్బల తలత్రిప్పచికిత్స—

హృదయమునకు బలముకలిగించుటకై చుక్కకూరమరబతు, నిమ్మకాయమరబతు, చందనపుమరబతు, సేవ్ మరబతు మరియు, మనస్సుకు పుల్లానము, హృదయమునకు బలము కలిగించునట్టి వస్తువులను ప్రకృతానుసారముగా ఇవ్వవలెను. మిక్కిలి బలము నుచికరమైన పత్యభోజన పదార్థములను యివ్వవలెను.

(లాభము) దువారా (తలత్రిప్ప) కారణములయందు సుయెమి జాజ్ ముఖ్ తలిప్, వర్ణనమునందు చెప్పబడినది. దీనిని వర్ణించుట అనశ్యముగాన వైద్యవరులు దుష్ప్రవృత్తిని ముఖ్ తలిప్ ముఖ్ బిల్ యందు

విభజించియున్నాడు. వానివర్ణము విడిదైననున్నది వాక్కిను జాలి నూన్ గారు ఇందుపెచ్చము మున్లది స్వశరీరమునందు సామాన్యముగానుండును. ముఖతలివ ఒకే అంగమునందు చేరియుండు వ్యాధి అని వర్ణించిరి.

మరియు, హక్ములేకు అలీ అబూశేస గారు వదించిన దేమనగా ప్రకృతి అంగముయొక్క ప్రధానస్తువునందు నిలిచియుండి నిజ ప్రకృతివలె నూనదులు. దీని ముఖతలి అందుడు. ముఖతలివ ఇట్లుగాదు మున్లదిమూలీం అనగా కష్టమునొందించునది కాకుండును. యెటులననగా దీనికిన్ని శరీరమునకు విడిదైనావము లేకుండును. ఈ వ్యాధి కారణములన విరోధముకలుగనెందు. ముఖతలివ అనగా విరుద్ధతగాన కష్టముకలిగించుచున్నది. (బాధనొందించునది) సమత్వము వలన తత్వము దానితో బోలాడుచున్నది. ఈ వ్యాధిమునకు దృష్టాంతర మేమనగా అర్జి అను తత్వము అనగా బాహ్యప్రకృతివలన యేదోయొక అంగమునందు ఉత్పన్నమగును. ఆ అంగమునందు నిజప్రకృతికై తిరుగు నట్టి హీనముగాక సహజముగా ప్రకృతియందు చేరిన యెడల ఇట్టి ప్రకృతికి మున్లది. మరియు మున్లది అందురు.

దీనిపుదాహరణము బదస్ (తెల్లమచ్చ) వ్యాధి ఈ వ్యాధి ప్రకృతి దశానుకూలముగా మాగజాలదు. పై ప్రకృతి తనతోకూడా అంగముల యందు సహజముగా ప్రవేశించునట్టి శక్తి కలిగియుండును. ఇటులకలుగు దానిని ముఖతలివ అని వదించుచుదురు. దీని పుదహరణము తపె అనని అనగా జ్వరము ఈ జ్వరము ఉష్ణదోష కారణమువలన ఉత్పన్నమగును ఈ జ్వరము పమనము చేయించుటవలన సహజముగా శాంతి నొందు చున్నది. అనగా నిజప్రకృతివైపుకు మారుచున్నది విభావము.

దీరనిద్ర [సుబాల్] లక్షణములు.

గాఢనిద్ర కలుగుటకు కారణములను విచించుచున్నాను. రోగి కఠినముగా మేలుకొనట, ఇట్లు మేలుకొనటకు 10 కారణములుగలవు. (1) శీతదుష్టసామాన్యవృక్కతి విశేషత్వమువలన వుత్పన్నమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు చుట్ పావత్ అనగా నిరోగ వృక్కతి వలన నాడినిలిచి నడుచుచుండిన హృదయశక్తి విశేషముగా యున్నదని గ్రహించవలెను. మరియు శరీరము ముఖకాంతి ఆకుపచ్చరంగు రలిగి యుండి ముందుగా తలనొప్పి కలిగించును. శీతవస్తువువచారము చేసియుండినను దుష్టవదార్థము నేవించినను అనగా మత్తువదార్థములు భుజించినను ముఖకాంతి హీనముగా నుండును.

(1) శీతదుష్ట వృక్కతిసామాన్యతవలనకలుగు క్రూరనిద్రచికిత్స. వృక్కతిమార్పునొందుటకై ఉష్ణమునైవట్టియుపాష్టకరములను సుగంధద్రవ్యములను అంగ్రాణించవలెను. సాంబల, తులసిఆకు కషాయము గోరువెచ్చగానుండు ఉష్ణము తలపై పోయవలెను. మరియు మహానింబగింజలనూనె, చంగల్వకోష్ఠ, జున్ను, అశవినిదీర్లు, మువిజజ్, అక్కలకరి, ఈవస్తువుననుచూర్ణించి శిరకాలోకలిపి తలపై లేపనము చేయవలెను.

మరియు దిచాల్ ముస్కు, మసాకీతూన్, అనేకద్రవ్యములతో కయారుచేయుబడిన మాజాన్లు ఇవ్వవలెను.

మరియు కోడిపిల్లలమాంసము, సెంగకట్టు, ఈవస్తువులలో అక రోటునూనె, ఆవనూనెచేర్చి వండి రోగికివ్వవలెను.

మరియు మత్తువదార్థములుచేరిన ఔషధశేవన ఈరోగకారణమైనచో విషహర ఔషధశేవనవలన ఈవ్యాధిని శాంతించునటుల చేయవలెను. విషహర ఔషధములను ఈపుస్తక అంతిమునందు వ్రాయబడియున్నవి.

❦ 2వ కారణము. ❦

రెండవ కారణము మెదడుయొక్క అగ్రభాగమునందు అపకృష్టములము ఖనీభవించి యున్నయెడల దీనిలక్షణము రోగియొక్క తలముందు భాగమునందు కనుర్పెల్లయందు వుబ్బుకలిగియుండుట కండ్లుత్రిప్ప నవ్వును బరువుగానుండుట ముక్కుయెడుట, చిక్కనినీరు వెడలుట, అరుచికలుగుట నాలుక మొద్దుగానుండుట ఈ మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును.

❦ 2వ కారణచికిత్స. ❦

ప్రథమమున మెదడునందుగల దుష్టమలమును ఔషధశేవనవలన వస్త్రీకర్మవలన నిర్మలపరుచవలెను. యిందువిషయమై సర్సాం, నిసురి గున్, అనుతలవ్యాధియందు వెనుక చెప్పియున్నవి. కాబట్టి ఆకషాయములను ఔషధములను నేనింపవలెను. మలము శుభ్రతనొందించుటకు ముందుగా వ్రక్కతిని నిలుపునటుల కాపాడవలెను. సుబాత్, మొదటి లక్షణము అనగా సాధారణ జలుబులక్షణములయందు చెప్పబడియె మరియు కఫ జ్వరమునందు దీచిచిన్నఃములు చెప్పబడును.

❦ 3వ కారణము. ❦

చెమ్మగల నీచ ఆవిరి పరమాణువులవలన ఆవిరిబైలువెడలి మెదడునందు ప్రవేశించును. మరియు కఫజ్వరమునందు దీచిచిన్నఃములు జ్వరమునకు ముందుగా కనుపించుచుండును.

❦ 3వ కారణచికిత్స. ❦

ఈవ్యాధియందు ముందుగా జ్వరము హరించునట్టి చికిత్సలను చేయుటవ్రతము మరియు మెదడునకు బలముకలుగుటకై గుల్ రోగకా వన్నీరు, శిరకా, ఈవస్తువులు యేముగా కలిపి అందుదూచితడిపి రోగిమామపై వ్రుంచవలెను. మలముహరించుటకై పాశోయ (కషాయాదులయందు రోగిని హుద్చుండబెట్టుట) మొదలగు సదుపాయములు చేయవలెను, పాదములను చుర్చించవలెను. కాళ్ళుచేతులు నాడి మొదల

గునవి బంధించవలెను. మరియు తుమ్మించుటవలన కూడా లాభము ప్రాప్తించగలదు.

 అభిఘాతకారనిద్రలక్షణము.

(4) సుదేగెన్ రెండుకణాలపై దెబ్బతగులుటవలన అచ్చటిసరములు తెగిపోయినయెడల మెదడునందు దోషము సంభవించుచున్నది.

(5) తలపై దెబ్బతగులుటవలన, తలఅదడుటవలన, తలపెంకుబ్రధలగుచున్నది. ఇట్టి కారణమువలన మెదడు అనగిపోవును. మరియు మెదడు చితుగుచున్నది. దీనివృత్తిక లక్షణముల సాక్షాత్తువలన వృత్తి తమగుచున్నది.

— అభిఘాత కూరనిద్ర నిశిత్స. —

దీనినిశిత్స వెనుకనిదుగుట దెబ్బతగులుట అనగా గాయము ను మాన్పు చికిత్సలను అభిఘాతశిరోరోగమునందు చెప్పబడినవి గాన తిరిగి అంత్యభాగమునందు వాగ్దేహిబడుచు.

{ అంగమునుండి పరమాణువులు మెదడునందు
వృత్తివేళింది నిద్రాకలిగించు లక్షణములు. }

(6) ఆవిరికణములు ఆచూకయమునుండి మెదడునకు మెక్కుట వలన కూరనిద్రపుట్టించుచున్నది. దీనియూచాహరణము ఈక్రిందివివరించుచున్నాము. అజీర్ణమువలన, కామమువలన కునిదురకలుగుచున్నది దీని లక్షణములు కండ్లముందుచీకటివచ్చుట తలతిడుగుట చెవులయందుభిన్న భిన్నశబ్దములు వినుబడుట కండ్లముందు ఈగలు, దోమలు, మెగురునటుల తోచుట మరియు పరగడుపునందు తలత్రిప్పుట నిదురలేక్కవగావచ్చుట మొదలగునవి లక్షణములు.

(7) పువ్వునములు (లంగ్స్) అనగా పూరితిత్తులమొక్కగాలి నుండి పరమాణువులు వైకలే మటవలన కలుగు లక్షణములు. ఊరితిత్తులుబ్బుట, రొమ్ముపుబ్బుట, పూపిరికప్టచుగా చెడట, ద్విగము, దగ్గుగలుగుట నాడివంకరగానడచుట యీమొదలగులక్షణములు పూపిరి

తిత్తులయొక్క - కగమాణువులు వైకెక్కటవలన కలుగుననిగ్రహించవలెను.

(8) ఘనము, ప్రేగులలో వుండు లుద్భవించుటవలనగాని లేక వుండువీర్యము లేక స్త్రీయొక్క ఆర్తవరూఢిరము లేక భగము, లేక ప్రసవరక్తము రజస్వలరూఢిరము ప్రసవించక ముందు ప్రసవించురక్తము మొదలగునవి విశేషముగా ప్రసవించునట్టి నిలిచిపోవుటవలన గర్భస్థానమునుండి ప్రేగులవలన ఆవిరివరమాణువులు మొదలునందు ద్రవశీలముగాన ఇట్టి ప్రసము నిలిచిపోయెడల గర్భస్థానముందు వరమాణువులు వైకెక్కెలత్రివృ అతినిదుర కలిగించుచున్నవి. దీనిలక్షణములు యేలంగమునుండి వరమాణువులు లేచుచున్నవో ఆలంగమునందు బాధకలుగుట, యెల్లవృక్ష నిదుర తలతిడుగుచుండుట మొదలగునవి కలుగుచుండును. మొదలునకు కష్టము కలిగించునట్టి అంగహణనుండి ఆవిరివరమాణువులు మొదలునందు చేరుచున్నవి.

అంగములనుండి వరమాణువులు మొదలునందుచేరి కలిగించునిద్రచికిత్స.

ఏలంగమునందు కష్టముకలిగియున్నచో ఆలంగమునకు చికిత్స చేయవలెను. ఈచికిత్స విషయమై వెనుకవ్రాయబడియున్నది. అంగములయందుగల కష్టము లేగినపిమ్మట హృదయమునకున్న తలకున్న బలము కలిగించునట్టి చికిత్సలను చేయవలెను. ఈచికిత్సలవిషయమై వెనుక వ్రాయబడియున్నవి.

రజోరక్తము అధికముగా వెడలుటవలన కలుగులక్షణములు.

(9) యోనిద్వారమునుండి రుధిరము విశేషముగా వెడలుటవలన క్రూరనిద్ర విశేషముగా వచ్చుచుండును, రుధిరము విశేషముగా వెడలుటను గురించి అనేకస్థలములందు చెప్పియున్నాను. అయినను యిందు విషయములో విశేష శ్రద్ధవహించవలెను.

రజోరక్త మధికముగా వెడలుటవలన కలుగు నిద్రచికిత్స.

సరేయా (మధ్యమాంగుల్యమునుండి ముంచేతివరకు పోవునట్టి

నరము) అఫోన అందామ్ (ఇదిచకనరము) నరేరూ బాసలిక్తోకలిసి యుండునది మరియు యీనరము బాటనక్రేలికి సమీపముననున్నది. తర్జ నివ్రేలుముందుభాగమునండి మోచేతివరకు ధారాశముగా వెళ్ళునట్టి నరము. ఈనరములనుచేదించి రక్త మోక్షణముచేయించవలెను. అనగా నరమును ఛేదించవలెను. రక్తము వెడలించిన తరువాత పిక్కలపై శస్త్రముతో గొట్లుపేసి రక్తము వెడలించవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన మెదడునందుండు మలము క్రిందిభాగమునకు దిగును. మరియు సాఫీన్ [కాలినరము]ను ఛేదించుట విక్కిలియవయోగము. ఈవ్యాధిలిగ్గుటకై రక్తజ సర్సాంవ్యాధియందు చాప్పిస విధానము యిందుపయోగించవలెను. గాని రోగాన గుణ్యముగా చికిత్సచేయుట వైద్యుని అభీప్రాయమున్నది.

శిరావేదనక్రమము, శిరావేదనచేయునట్టి నరముల వివరము చిత్రపటముతో శిరావేదన ప్రయోజనములు మొదలగు వి 2 వ అధ్యాయమునందు వివృతముగా వివరించబడును.

❧ దుఃఖవిచారాతి క్రూరనిద్ర లక్షణములు. ❧

(10) దుఃఖము లేక విచారము విక్కిలికష్టము కఠినక్రియలు చేయుట శరీరమునుండి మలము విశేషముగా వెడలించుట మొదలగు వానివలన ప్రాణవాయువునందుగల తేజస్సు హరించును. ఇట్లు హరించుటవలన ప్రాణవాయువు శరీరముయొవత్తు సంచారముచేయుటకు శక్తిహీనమైయుండును. ఇట్టి దశయందు తక్షణమే హృదయమును శాంతింపజేయు నుపాయములను చేయవలెను. మరియు మెదడునందుగల వాయువు తనకార్యములను నెరవేర్చుకొనుటకు ఆలసియుండును. ఈసమయమునందు రూపాహైవాని [హృదయసంబంధముగు ప్రాణము] తోసహాయముపొందుటకై కష్టము సంభవించును. ఇట్టిస్థితియందు తిరిగి వెళ్ళనారంభించును. దీనిలక్షణములు కష్టముకలుగు కారణమువలన కలుగు క్రూరనిద్ర ముందు నూచన కినిపించుట, ఆలస్యము నిదుర స్మరంతిలేకుండాపట్టుట ఈమొదలగు లక్షణముకలిగియుండును.

— దక్షిణాది దిక్పాతము

ఉత్తరదిక్పాతముల రోగికి జ్వరశక్తి గలవాని మాంసరసము, పన్నీలు, నేల రసము, రలిని నివృత్తము. మరియు సుఖరతి తూర్వామాజూనందు సుఖముగా తవాక్షిరికలిసి యిన్య బ్రతుకేను. కేవలమృత్యు, చాని మృత్యులను, అవిధముగా వినియోగించును. అభిక్రాంతిమేమనగా అచేతన సుఖమును కలిగించుచు వ్రేలువలెను.

మరియు శీతల క్షయముల రోగికి క్షూద్రతూన తేనీనీర్లు బేదారా కాచులొప్పు, ద్రాక్షసారాయి వీలతోజేర్చి యిప్పించవలెను. మాంసరసముకూడా యి దుజేర్చుటగుంచిది.

[లాభము] సుభాత్ (అచేతనమైన నిదురు) గని [స్వరంతిలేక పోవుట] ఈ రెంటియందు భేదమేమనగా సుఖముల నిదురమునిదురము ఈనిదురగ, వానినాడి ఒక్కొక్కప్పుడు బలముగానుండును. మరియు రోగ ప్రదుషుని నాడితో సమానముగా నుండును. మూర్ఛలవానినాడి దుర్బలముగానుండును. అతినిదురగలవానినాడికంటె కఠినముగానుండును.

మరియు, మూర్ఛరోగి ముఖము వచ్చగానుండును అతినిదురగల వాని ముఖము నాధారణరంగుగానుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు ఆకువచ్చు రంగు కలిగియుండును. దీనినివయమై వెనుక ఒకటవ ప్రకరణమునందు చెప్పియున్నాము.

— (సనాస్యము) (క్ష్మానిదురు) —

మరియు, సక్తా, సుభాత్ వ్యాధులయందు భేదమేమనగా అతినిదురగలవానిని కఠినముగా మేలుకొనునటుల చేయవచ్చును. వాని చేష్టలు నిద్రించువాని లక్షణములతో సమానముగానుండును. మరియు ఈరోగిజ్ఞానేంద్రియములు తక్షణమే మందగతియగుచున్నవి. కొందరికి ఈవ్యాధి శాంతించుచున్నది. గాని సక్తా (సనాస్యము) అను వ్యాధిగల రోగి సమస్తచేష్టలు సర్వేంద్రియముల చేష్టలుడిగి శవమువలె నుండును

(విశేషదుష్టవ్యాధి) మెదడునందుగల దోషప్రకృతివలన కలిగిన

ఈవ్యాధిజుండు చల్లనినీరు ద్రాగుట, పుక్కిలిచుట, హానికరము. యెటులననగా మెదడుయొక్క స్వస్థిత్వము చల్లగానుండును. సమస్తసరములు మెదడునుండి వెడలినచుచున్నవి. కాబట్టి ఈసరములయందు కూడా శీతప్రకృతి కలిగియుండును. శీతసదార్థములను నానవచూచుట నోటియందుంచుకొనటవలన ఆ దార్థములయందుగల శీతము, దంతములు, దవడలు, తాలుపులనరిమిలదావీరా మెదడునందు ప్రవేశించుచుండును. కాబట్టి మెదడునందు శీతము అధికమై హానికలిగించుటకు కారణమగుచున్నది. జలుబువలన కష్టమునంభవించిన యెడల వెంటనే హానిపాపించును.

లేక ఉష్ణదోషమువలన మెదడునందు కష్టము నంభవించిన యెడల కొంతకాలము తరువాత హాని నంభవించును. అయినచు ఉష్ణ శీత ప్రకృతులదోషములు రెండును హానిదాయకములని గ్రహించవలెను

అతి జాగరణ లక్షణములు.

సహర్ (విశేషముగా మేలుకొనట) సదర్ (నిదుర) అనగా అనిద్ర అనబడుచున్నది. అనిద్ర అనగా నిద్రలేకపోవుట ఈనిద్రకు సంబంధమగుచున్నది. ఇందునుబట్టి ఈవ్యాధికి అనిద్రయని పేరు పెట్టబడినది. మరియు, ఈవ్యాధి యెనిమిది కారణములవలన యేర్పడుచున్నది.

❦ 1 వ. అతిజాగరణలక్షణములు. ❦

(1) నూయెమిజాజ్ యాలిన్ (సాదారణశుష్క దుష్టవీర్యత) దోషకారణమువలన నిశురపట్టుకుండును. మరియు, నిది మెదడునందు ఉత్పన్నమై మెదడును శుష్కింపజేయుచున్నది. దీనిలక్షణములు తల్ హవాస్ (ఇందియములు) లఘుత్వమునందుట నాలుక ముక్కు ఆకుచుండుట తలనుస్పర్శించుటవలన వేడిగానున్నటుల దోచుట ఈలక్ష

ణములు శుష్కమైరడునగున కలుగుచున్నవి. మరియు మెదడునందు శుష్కత్వము అధికమైకొలది నిదుర జలన్యాయగా వచ్చును.

1. అతిజాగరణానికి కృత్వము

మెదడునకు నుపాయములు చేయునవలెను. మరియు, బనప్ మా, కలువపూలు, కావూతకులు, వచ్చిధనియాలు ఖురాసాని ఓరుము పోస్తుకాయలు ఈవస్తువులు నీళ్ళతో వేసి కషాయముకాని ఈ కషాయము రోగితలపై పోయవలెను. ఈ కషాయమును రోగి పుష్కలించునటు చేయవలెను. మరియు, మేకతలపెగు శీతలతో వేసి 14 రోజుల ఆ కషాయమును ఒకజానెకు ఎత్తునండి రోగితలపై పోయవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన లాభముకలుగకుండిన యెడల బనప్ మా కలువపూలు ఈవస్తువులు యెండినవిగాని అధవా కావూతకులననుసరించుకొని కషాయమునందుగాని లేక వచ్చిధనియాలు గనగనాలరనము ఇవియావత్తు కలువపూల నూనెయందుకలిపి ద్రవపదార్థములతో చేర్చి రోగికి వాసన చూపించుచుండ వలెను. మరియు, సారగింజలతైలమును ఆవశిషువుగల తల్లిచనుపాలలో కలిపి తలకు మర్దించవలెను. ఈ పాలు తైలము నన్యము చేయవలెను.

కోడిపిల్లలమాంసము, పావురపుపిల్లలమాంసము, మేకపిల్లమాంసము, యామాంసాదులతో నొక్కొక్కటి, కావూ, పాలక్, కావూ విత్తాయి, సారకాయ, చేర్చి వండి యివ్వవలెను. మరియు భోజనము వచనమైనతరువాత గోరువెచ్చగానందు నీళ్ళతో స్నానము చేయవలెను. మరియు, పరిశుభ్రమగు విశాలముగానుండు స్థలమునందు రోగిని నివసింపజేయవలెను. మరియు, ఏవస్తువు మెదడునకు శుష్కత్వము కలిగించునో అట్టివస్తువులను వర్జించవలెను.

2వ సాధారణ ఉష్ణ శీతదుష్టవృక్కృతి.

సాధారణ ఉష్ణ, శీతదుష్టవ్రక్కృతి మెదడునందు ఉత్పన్నముగుట వలన ఈ రోగమునకు కారణముగును, అనిద్ర ఈవ్యాధిమిక్కిలిదుష్టవృద్ధావికమైనది దీనిలక్షణములు మెదడు శుష్కించి లఘువుగానుండుట. తల

యందునుంటు, అతిహాగము, మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును దీనిని సూహేయజాబ్ యాలిన్ అనబడును.

2వ నిద్రనాశనచికిత్స.

మొదడునందు చెమ్మ, జలము, కలిగించునట్టి వస్తువులను ప్రయోగించవలెను. మరియు, పైన సాధారణ శుష్కత్యహానందు చెప్పిన వస్తువులను ఉపయోగించవలెను. ఆవస్థపులను చల్లని కదార్థములలో చేర్చి ఇవ్వవలెను.

3వ వాతశుష్క దుష్ప్రవృత్తి లక్షణములు.

వాతశుష్క దుష్ప్రవృత్తి ఉత్పన్నమైన కారణమువలన నిద్రను నశింపజేయును. దీనిని సూహేయజాబ్ యాలిన్ సాదాని అనుచున్నాడు.

పిత్త తృజ, ఉష్ణ శీతదుష్ప్రవృత్తి లక్షణములు.

పిత్త కారణమువలన ఉష్ణ, శీతదుష్ప్రవృత్తి మొదడునందు ఉత్పన్నమగును. దీనిలక్షణములు చికిత్స, వెనుక వాతజ దుష్ప్రవృత్తి యందు చెప్పబడియున్నది.

4వ, 4వ, కఫ, పిత్త, వాత, దుష్ప్రవృత్తి అనిద్ర చికిత్స.

మరియు, కఫము, పిత్తము, వాతము మొదలగువాని ప్రవృత్తిని తగ్గించి శరీరమునకు స్వస్థతనొందించి తమవరి మౌనమునకు చెమ్మపుట్టించునట్టి వస్తు ఉపచారము, లేదనియులు మొదలగునవి ఒకటో వ్రోకరణమునందు ఈనంబంధమును వ్యాధిని గురించి చెప్పియుంటిమి. వానిని ఇందుపయోగించవలెను.

5వ క్షౌరమట దుష్ప్రవృత్తి నిద్రహాశన లక్షణములు.

ఉష్ణనిమలము మొదడునందు ఖనీభవించును. ఈకృతాబత్ (నీరు) నందు అపకృతుగు ఉష్ణము ప్రవేశించుటవలన అప్రవృత్తిగుణములు ప్రకటనమగుచున్నవి. అప్రవృత్తిగలగునంబంధమును వ్యాధియందు ఒకవిధముగు మంటకలిగి ఉగ్రమై భస్మమైన చందమున మర్గంధము కలిగియుండును. ఈవ్యాధిలక్షణములు ముక్కువెంట నీళ్లు, చీనడి కాదుట, కండ్లు పుసి

కట్టుట, కండ్లు అంటుకొనట, తలనుగడి వెచ్చని ఆవిరి వెడలుట రోగి నిదురచుండి కలువరవడి లేచుట ఈ మొదలగు లక్షణములు తొరమలము వలన కలుగురోగమునందు కలుగునని తెలియవలెను.

— ర వ. తొరమల దుష్టప్రకృతిచికిత్స. —

రోగికి ప్రతిదివము ప్రాతఃకాలమునందు సోపువేడు, యష్టిమధు కము గౌజబాణ ఈవస్తువులను కషామముగాది గుల్ఖందుకూరి కలిపి ఇవ్వవలెను. రోగికి రోగపక్వమగువరకు ఈకషాయమును పునయోగించ వలెను. రోగముపూర్తిగా శాంతినిొందిన వెనుక యారజ్ మరియు శబియార్ ఈరెండువిధముల మూత్రాలు పక్వమగుదోషమును వెడలించుటకై ఉపయోగించవలెను. మలము వెడలిన తరువాత బాబూనా తెలము యష్టిమధుకవు తెలము తలపై లేపనము చేయవలెను.

— ఊ ర వ. తొరమల దుష్టప్రకృతి వధ్యములు —

చప్పనినీటియందు నివళించునట్టి చేపమాంసము పెద్దకోడిమాంసము, మేకపిల్లమాంసము ఈ మొదలగుమాంసములు ప్రత్యేకముగాగాని లేక పాలకూర, సారకామలు మొదలగు వస్తువులను రోగికి వధ్యశాకములుగా పునయోగించవలెను. మరియు, ఉష్ణ తిక్త లవణ వస్తువులు అవధ్యములని తెలియవలెను.

— ఊ రి వ. భేదము నిద్రనాశనలక్షణములు —

అజీర్ణము, జ్వరము, శోకము, ఆలోచనము. చింత మొదలగు కారణములవలన నిదురనశించుచున్నది. ఇందుండి ప్రత్యేకలక్షణములు వాటివాటి హేతువులనుబట్టి తెలియబడుచున్నవి.

— ఊ రి న. భేదము నిద్రనాశనచికిత్స —

ఈవ్యాధి యేహేతువువల కలిగినదో ఆహేతువును విచారించి కనిపించి ఆహేతువును దూరపరచునట్టి మార్గములను ఆలోచించవలెను. తదుపరి హేతువు నశించి వ్యాధిశేషించి యుండినయెడల ఉచిత బాష్ప ధములతో చికిత్సచేయవలెను.

7 వ. కారణత్రిదోషజనిత నిద్రనాశనలక్షణములు.

సర్వతా (త్రిదోషజనిత నాపు) లేక దీనితో నశనమునకు వ్యాధి మొదలు సమీపమునందు ప్రవేశించుచున్నది అదియే 7వ హేతువు. నిద్రనాశనము నొందించునదియని తెలియవలెను. భోజనపానాదుల యందు వాతమునుపుట్టించునట్టియు త్రిదోషముకలిగించునట్టి వదార్థములను శేవించుట అనగా వాతవదార్థములు శేవించుటవలన తలయందుండునట్టి పరమాణువులు లేచుచున్నవి. ఈ కారణమువలన నిదురయందు యెదుకలు కనుపించుట, నిదురయందు భయపడి ఉలిక్కిపడి లేచుట మరియు, శరీరమునందు ఆవిరిచేరియుండుటవలన తిరిగి నిదురపట్టకుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు ప్రత్యేకలక్షణముల చికిత్సలను అనగా యేకారణమువలన ఈవ్యాధి కలిగిన దిన్ని ఆలోచించి ఆవస్తువులను శేవించుట మానివేయవలెను. మరియు అయారజ్ పైకరా సబియాన్ మాత్రము గోగికి యుపయోగించవలెను.

దీనికారణము సర్వతాన్ (నాపు) ఇదికరినముగా తగ్గుచున్నది. సర్వతాన్ నాపు విషయమై చికిత్సలను యెచ్చటయెచ్చబడియున్నవో ఆ చికిత్సలను యుపయోగించుట వుత్తమము.

మరియు వృద్ధులకు రెండుకారణములవలన నిదురపట్టనేరదు. వార్దిశ్యమునందు శరీరప్రకృతి మారిపోవును, మొదలు నీర్వముగను. యెవ్వనుని మొదడుకంటె శుష్కించియుండును. ఈ కారణమువలన నిదురతగ్గుచు తెలిసికొనవలెను. మరియు దీనిలక్షణములు నిదుర మేలుకొను మిటకు తగినకారణములు యేర్చు కనుపించుకుండును. ఈవ్యాధిచికిత్స మిక్కిలికష్టముగా నుండునుగాని నిత్యము రాత్రికాలమునందు బాబూనాకహాయము యవగంజి తలపై వేయవలెను. మరియు బాబూనాతైలము, వ్రకుహశతైలము, సశ్యముచేయవలెను. మరియు సశ్యము చేయునట్టితైలమునందు కాహు గింజలరసము కొద్దిగాచేర్చవలెను.

(సూచనీయము) రాత్రికాలమునందు ఈవ్యాధిగల రోగికి కాళ్లు చేతులు, కట్టి కూర్చుండబెట్టి పెద్దకిషమును యెదురుగా బెట్టి పురాణములు, శాస్త్రములు, కథలు, చదువుచూపొందడు. రోగివద్దయుండవలెను. మరియు రోగిని నిదురపోకుండునట్లు చేయువలెను. రోగి నిదురకు వరి తపించినయెడల వెంటనే దీపము తీసివేసి నిశబ్దముగాయుండవలెను. మరియు వ్రోక్షతానుసారముగా రోగియొక్క అరికాళ్ళు, అరిచేతులకు తైల లేపనము చేయవలెను. తలపె కూడా తైలలేపనముచేసి మర్దించవలెను. మరియు నిద్రోగము కలుగునట్టి శబ్దములు మొదలగువి విర్జించవలెను. కొంతదూరమునుండి రోగితిరుగలిశబ్దము వివలననట్లు చేయుట లాభదాయకము.

☞ సుబాత్, సహరి మరియు సహరేనుబాతియొక్క లక్షణములు. ☞

ఈవ్యాధియందు రోగి మేలుకొనుట, నిద్రించు వుత్తమము. అందువలననే సుబాత్ (మేలుకొనుట) సహరి (నిద్రించుట) మేలుకొనుటనిద్రించుటయని ఈరోగమునకు నామాంతరముగలదు. ఈరోగము కఫ పిత్త సంయోగమువలన పుష్పన్నయగుచున్నది. మరియు కఫము విశేషమైచయెడల మ్మేలుకొనుటకు కారణమగుచున్నది. దీనిని సుబాతే సహరీ [నిద్రించుట మేలుకొనుట] అందురు. మరియుపితృధిక్యతవలన నిదురనుండి మేలుకొనుటకు కారణమగుచున్నది. కాబట్టి ఈరోగమునకు సహరేనుబాతి (నిద్రించుట మేలుకొనుట) అనివదించుచున్నారు. మరియు మెదడు పుబ్బులకుకూడా సహరినుబాతి అనుచున్నారని హాకీయు కిర్చిగారు వదించియున్నారు. ఇది పిత్తకఫమువలన వుట్టుచున్నది ప్రత్యేకదశయందు సుబాతే, సహరి, అనగా, మేలుకొనుట, నిద్రించుట, అని చెప్పదురు.

ఈవ్యాధి: లక్షణములు ఒకప్పుడు నిదురవిశేషముగావచ్చుట, ఒకప్పుడు విశేషముగామేలుకొనుట, నిద్రించుకాలము, మేలుకొనుకాలముకంటె, జాస్తిగ్రానుండుట, బావి, తలయందు ఆవిరివెడలుట,

ఒకప్పుడు దీనిలక్షణములు మారి, లీనుక్ గున్ (శేష్జనక్ సాం) సహ
రెనుబాతి (నిద్రించుట మేలుకొనుట) లక్షణములు అనగా ఒకప్పుడు
నిద్రించుట ఒకప్పుడు మేలుకొనుట మరియు ఈరోగమునందు లక్షణము
లు కరానితూక్ [పితృజనక్ సాం] వ్యాధిలక్షణములకు సమానముగా
నుండును. ఒక్కొక్కరోగికి శరీరమునందు దుష్టదోషము సంభవించి రోగి
యెంతవరకు మేలుకొనియుండునో అంతవరకు శాంతినిొంది రోగివరుండి
కండ్లుమూయగనే తాపము గర్జ [స్వభావికతాపము] శరీరములోనుం
డు దోషములనుపచనముచేయుటకై ఆరూఢహగుచు గాని తాపశక్తి
పూర్తిగా పచనముచేయ జాలక ప్రత్యేకదోషములను మాత్రము ప్రేరే
పించును. ఈ కారణమువలన పరమాణువులను రేగగొట్టును కాబట్టి ఈ
పరమాణువులు మెదడునందు ప్రవేశించును, యీ కారణమువలన రోగి
వెంటనే నిదురనుండి మేలుకొనును పడుండినను నిదురవట్టకుండును గాని
కునికి పట్టుపడుటవలన హాయిగానుండును. మరియు సహరి నుబాతి
[నిద్రించుట మేలుకొనుట] వ్యాధికి మరియొక కారణము కలదు. యీ
దశ శుష్కప్రకృతిగలవానికి ఒక్కొక్కప్పుడు విశేషము కలుగుచున్నది.

❖ చెడు లక్షణములు. ❖

ఈ రెండువిధముల వ్యాధులయందు రోగి యెల్లకిలపరుండియుం
డును. భోజనసానములుకూడా విడిచియుండును మరియు దాహమునకు
నీళ్లు త్రాగునమయమునందు కొరపోయి చాలాబాధపడును. అనగా
నీళ్ళ వాయునాళమునందు ప్రవేశించి తిరిగి నోటిలోకివచ్చును. ఆ వెంటనే
విశేషముగా వెడలనారంభించును. మరియు కంఠమునందు జలమునిలిచి
యుండి ముక్కువెంట వెడలనారంభించును. ఈ లక్షణములు మిక్కిలి
కూర్మైవి. మరియు, ఒక్కొక్కసమయమునందు మూత్రపుబీజములు
కూడా బంధించును. శ్వాస కష్టముగా వెడలుచుండును. దీనిదశ ఇట్లు
నాకుర్రోహా (గర్భస్థానమునందు దోషము సంభవించి దానిమార్గము
లను చెడగొట్టుట) వలన కలుగుచున్నది.

అథా బృహత్ సూక్తా

ఇ బృహత్ సూక్తా అనగా సుబాత్ సహరియొక్క భేదమందును. ఈ రెంటును భేదమేనగా సుబాత్ సహరియందు విశేషముగా కనిపిస్తున్నట్లు లేదువాత నూట్లాడుట, హుతుట పుచితముగానుండును. మరియు, గర్భస్థానము చెడునట్టి కారణమువలన రోగిముఖము తన ప్రకృతియందేయుండునుగాని మాడ్చుకొందను. మరియు, సుబాత్ సహరివ్యాధిగల రోగిముఖాంతి దోషాదుసాముగా మారుచున్నది. ఈ వ్యాధి పిత్తలక్షణమువలన వర్తమామునందు కలిగినయెడల సర్వాంశేష్టము వలన భిన్నమగుచున్నది. ఈ వ్యాధి కిఫలక్షణమువలన కలిగినయెడల పిత్తజ్వరసాంసందు భిన్నమగుచున్నది.

(సూచనీయము) అప్పుడప్పుడు కఫ పిత్తములు రెండున్న సమానమగుచున్నవి. ఈదశయందు రోగి నిద్రించుట మేలుకొనుట సమానముగానుండును. ఇటులనే విశేషలక్షణముకూడా కలిగియుండును.

అథా బృహత్ సూక్తా చికిత్సా

ఈ వ్యాధియందు ఉభయదోషమిస్తే సుపాయములను ఆలోచించవలెను. సాధ్యమైరంతమకు ప్రారంభదశయందు శిరావేదనము చేసి రక్తమోక్షణముచేయవలెను. పిక్కలపై కొమ్ములతో రక్తము తీయవలెను. యెందుకనగా మెదడునందుండి మలము పిక్కలయందు దిగుచున్నది. కాబట్టి రక్తమోక్షణము ఉత్తమము. ఇ ప్రపరాగ్ కల్లో (నాలుగు దోషములను తీసివేయుట) మరియు, కఫము అధికముగా నున్న యెడల యారజాత్ గారి ఖూణ తేడ మొదలగు ద్రవ్యముల వలన దోషమును తొలగించవలెను.

మరియు, పిత్తము అధికముగా నున్న యెడల కరణాశ్మకషాయము రేలలకామ మజా సకమోనియూ మొదలగు ద్రవ్యములవలన దోషమును తొలగించవలెను. అభిప్రాయమేమనగా కఫజ్వరసాం, పిత్తజ్వరసాం ఈ వ్యాధుల చికిత్స సమకూర్చి దోషములకు తగినటుల న్యూ

స్వత అధికతానుసారముగా తగ్గింది హెచ్చింది ఉపయోగించవలెను. అనగా పిత్రము అధికముగానున్నయెడల పిత్రహరవస్తువులు విశేషముగ ను, శ్లేష్మహరవస్తువులు తక్కువగను జేర్చి ఉపయోగించవలెను. శ్లేష్మము అధికముగా నున్నయెడల శ్లేష్మహరవస్తువులు విశేషముగను పిత్రహరవస్తువులు తక్కువగను చేర్చి యుపయోగించవలెనని భావము.

మరియు, మలదోషమును వర్షవరచి తీసివేసినప్పుట ప్రకృతి స్వభావికముగు అవస్థయందు మాడ్చుటకై లేనినములు, నశ్యములు కావడములు మొదలగు చికిత్సలను ఉపయోగించవలెను. అనగా రోగ బలానుకూలముగా యుక్తచికిత్సలను చేయుట మంచిది. మరియు అతి భోజనము వలన ఈరోగము కలిగినచో గరిష్టభోజన పదార్థములు వెడలుటకై వమనము చేయించవలెను. ఆమాశయమునకు స్వశ్చిత్రనాందించవలెను, మిక్కిలి మధ్యపానము చేయుటవలన మత్తుకలిగి ఆమత్తు వలన ఈవ్యాధి సంభవించినయెడల అట్టి రోగికి మత్తుతగ్గువరకు వ్యాధి చికిత్సచేయకూడదుగాని మత్తుతగ్గుటకై చికిత్సచేయవలెను. ఈవిషయము నుబాత్ అను వ్యాధియందు కూడా గుర్తించవలెను. మధ్యపానముయొక్క మత్తుతగ్గించుటకై వటికి 4 మాషములు నీళ్లుయందుకలిపి పానము చేయించవలెను.

~~అతిభాగరణము~~ అను వ్యాధి లక్షణములు

ఈవ్యాధికి శ్ఘ్నాస్, అభజహా, ముదరికహా, ఘాతుగస్ మొదలగు నామాంతరములు గలవు జమూద్ అనగా వ్యాధినామము. ఈ వ్యాధిగలరోగి కడలుట, నడచుట, గ్రహించుట మొదలగు జ్ఞానములు లేనివాడై యుండును అనగా ఈరోగి నిలిదియుండునప్పుడు, కూర్చుండియుండునప్పుడు లేక పడుండియుండునప్పుడు, లేక ఇతరవస్తువులు చేయునప్పుడు యీవ్యాధి తటస్థించిన ఎడల రోగి చేయువనుల దశయందే యుండును అనగా నిలిదియుండునప్పుడు యీవ్యాధి కనుపించినచో నీలుబడియేయుండును. రోగి కూర్చుండునప్పుడు యీవ్యాధి తటస్థించి

నయెడల కూర్చుండియుండును, పరుండు నయెడుమునందు యీ వ్యాధి తటస్థించినచో పరుండియుండునని తెలిసికొనవలెను. మరియు కండ్లునిప్పి చూచుచున్నప్పుడు యారోగము కనిపించినచో కండ్లునిప్పి యేయుండును. కండ్లుమూసికొనియుండునప్పుడు యారోగము తటస్థించినచో కండ్లుమూతబడియే యుండును. శబూస్ అను వ్యాధినే జమూద్ అందురు. యీవ్యాధియందు కండ్లు మూతపడకుండుటవలన శబూస్ అనుపించుచున్నది. మరియు, జమూద్ అనువ్యాధియందు కండ్లుమూతబడియుండును. కాబట్టి ఆఫ్ జహా మరియు జమూద్ అను వ్యాధియందు కండ్లుమూతబడి యుండును కాబట్టి ఆఫ్ జహా మరియు, ముగ్రికా అనుచున్నారు జమూద్ అను వాఖ్యమునకు యూనాని భాషయందు ఫాత్ గం అనుచున్నారు. ఫాత్ గం అనుశబ్దమునకు నిశబ్దముగా యుండుటయని భావము యీవ్యాధి వాతజ దోషమలము వలన కలుగుచున్నది. యీమలము మెదకు వెనుకవైపు పొరయందు ఖరీభవుంచి యుండును గాని మెదకునందు చేరియుండదు. అయినను నయోగకారణము వలన మెదకుయొక్క సమస్థాగములయందు కష్టమును కలిగించుచున్నది. యీరకణమునుబట్టి చేప్టలు జ్ఞానము సర్వదా నసించుచున్నవి.

ఈ రోగలక్షణములు యీవ్యాధి అగన్ మాత్తుగా తటస్థించుచున్నది. ఉచ్చాస నిశ్వాసములు లేక ఇంద్రియజ్ఞానము లుడుకుటవలన చూచువారికి ఈరోగి శవమువలె కాన్పించుచుండును.

జమూద్ సుబాత్ యందు ఒకభేదము సుబాత్ వ్యాధియందు రోగికి శ్వాసబంధించును. మరియు జమూద్ అనువ్యాధియందుయిట్లుండక రోగి అతినిద్రకలిగియుండును అనగా అచేతనుడై మూర్ఛరోగివలె కండ్లుమూసికొనియుండును. సుబాత్ వ్యాధియందు రోగికండ్లుమూతబడక విప్పబడియుండును. మరియు సుబాత్ అను రోగి ముందుమూర్ఛనిదుర క్రమేణపొచ్చుచుండును. మరియు జమూద్ అనువ్యాధియందు

అగస్మాత్తుగా మూర్ఖ నిదుర కలుగుచుండును. సుబాల్ అనువ్యాధి యందు రోగి మంధముగన, తివ్రముగనుండును. సుబాల్ అనువ్యాధి యందు రోగి కఠినముగా పనులుచేయువాడై యుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు మూర్ఖనిదురయందు పిలిచినప్పుడు పలుకుటకూడా గలదు. మరియు జమూద్ అనువ్యాధియందు రోగియెప్పుడు కనిచేయలేక అసమర్థుడై యుండును. ఈ మొదలగులక్షణముల తారతమ్యములనుబట్టి, జమూద్ వ్యాధులయందు కనిపెట్టవలెను. వీనిలక్షణముల భేదాభేదములను గమనించి రోగమును విమర్శించి చికిత్సచేయవలెను.

సక్తా (సన్యాసము) అను వ్యాధి లక్షణములు.

జమూద్ అనువ్యాధి గలరోగి గొంతులో యేవస్తువువేసినను గుంట్కనేయజాలకుండును. సక్తా వ్యాధిగలరోగి గొంతులో యేవస్తువు వేసినను గుంట్కనేయగలుగును. మరియు సక్తా వ్యాధిగ్రస్తుడు యెల్లెకిల వకుండియుండును గాని జమూద్ వ్యాధిగల రోగిదళ యిట్లుండదు. అందువలన ఈరోగి అట్లువరుండజాలడు. యెందుకనగా ఈవ్యాధి వకేదళ యుండుండనేరదు. నిశ్చేష్టిత సజ్జహీనత గలవాడై యుండును. జమూద్ అనువ్యాధి సక్తా అనువ్యాధి సామాన్యముగా వకే విధముగానే యుండును.

జమూద్ (శీతజనరసాం మెదడువాపు) భేదములు.

జమూద్ అనువ్యాధియందు జ్వరముండదు. సర్సాం వ్యాధి యందు జ్వరము అవశ్యముగా యుండవలెను. యిందుభేదముగలదు. యెట్లుననగా జమూద్ అనువ్యాధియందు రోగి శవశారము కలిగి నిశ్చేష్టితుడై యుండును. సర్సాం వ్యాధియందు రోగి యిట్లుండనేరడు.

జమూద్ వ్యాధి చికిత్స.

మెదడును పరిశుభ్రమొందించుటకై త్రికోషదుష్టములమును తొలగించునట్టి ఔషధములనుచేర్చి వస్త్రకర్మచేయవలెను. వస్త్రప్రయోగమువలన రోగి ప్రకృతికి భంగముకలుగకుండునట్లు లక్ష్యముంచవలెను

అనగా శరీరప్రకృతి బలముగానున్న యెడల పాచితీగె, ఖిన్ పాయజ్ శంఖపుష్పి కరక్కాయలు, కాబోలు కరక్కాయలు, గాఢిఖాన్ యామొనలగువస్తువుల కషాయముతో వస్తి చేయవలెను. మరియు రోగిప్రకృతి దుష్టలముగానుండిన గోదుమపాట్లు, చుకంధయాకులు యావస్తువులు శీతకషాయముచేసి యాకషాయమునందు సుప్రసలనూనె, బూరె ఇర్లని, చేదుపుచ్చకాయ గుజ్జ కలిపి వస్తి చేయవలెను. వస్తియనగా యెనిమా అనిఅర్థము.

మరియు, రోగి చైతన్యమైన యెడల రోగిబలవంతుడుగానున్నచో మలము వెడలించుటకై మూత్రాలు యారజ్ మరియు, త్రిదోష హరకషాయములు ఇచ్చి మలము వెడలించవలెను.

మరియు, రోగిదుఃఖముడైనచో చేతనుడైన తరువాత కేవలము మృదువస్తిప్రయోగించవలెను ఈవ్యాధియందు బాబూనా యెండిన బాపా అకలీలుల్ మక్కోసోయి, అడవిసిద్ధలిగో చేయబడిన శివకా, యదుకలిపి తలపై లేపనముచేయవలెను. అనగా తలవెనుకవైపు లేపనముచేయవలెను. మరియు, రోగి చేత పడగుటకు ముందు లేపనము చేయవలెను తరువాత ఈచెప్పబోవు ఉష్ణతైలములను అనగా చంద్ర తైలమునందు అడవినదాపాకు, దవనము, మరువము, జన్నుచేర్చి తలపై లేపనముచేయవలెను. మరియు, వ్యాధి దశతగ్గవారంభించిన యెడల తేనెతోచేయబడిన గుల్ఖందు ఇవ్వవలెను. దాహమునకుగాను నీళ్ళకుమారుగా తేనెనీళ్ళుకలిపి యిచ్చుట పుత్రముయు. ఈరోగమునందువయోగించు ఔస్తువులు యిందుదహరించినవె యివ్వవలెను. మరియు వస్తి కర్మ (ఎనిమా) వలన మలము వెడలించుటవలన హుసనాయొక్క తీక్షణ్యమువలన నిదురనశించినయెకల చైతన్యమైనప్పుడు గోరుచెచ్చగా నుండు బనప్ షాతైలము తలపై మర్దించవలెను. మరియు, బాబూనా, సోయి, అకలీలుల్ మలీక్, గులాబిపూలు, కాహునిత్తులు, పోస్తుకాయలు, ఈవస్తువులు నీళ్ళలో వేసి కషాయగాది ఆకషాయమునందు బనప్

పాత్రైలముచేర్చి కలకు కావడము చేయవలెను. అనగా శిరోభరన్ని చేయవలెనని భావము.

—9. ససియాన్ (చేరుపు పుట్టించుట) కారణములు—

స్మరణశక్తి విచారశక్తి యందు రలుగు ఉపద్రవమునకు ససియాన్ అందుడు ఈ వ్యాధి మూలవిధములుగానుండును. (1) జక్రి (మరుపు నుకలిగించు) వ్యాధి లక్షణములు. జక్రి అను వ్యాధి యందు బాస్మోండి యములు చూపవచ్చు విడిచి ఆరోగ్యముగావుండు మరియు చూచుటకు విరుటకు యేహాపితకుండునుగాని విచిన మాటలు చూచినవస్తువును రోగి శీఘ్రముగా మరచిపోవును. ఈజక్రి అను వ్యాధి రెండువిధములు (1) స్మరణశక్తి క్షయముగల (2) కేవలము స్మరణశక్తి యందు హానికలుగుటవలన ఈ వ్యాధికలుగుచున్నది. మరియు, ఈ వ్యాధి యందు రెండు ఉపద్రవములుగలవు. (1) మెదడు వెనుక భాగమునందు పైత్యము జలుబు విశేషముగా చేరియుండును గాని నిలువజాలకుండును. యెటులననగా ఆటంకపరచుట నిలుచుట మొదలగునవి. సామాన్య శుష్కత్వమునకు కలుగుచుగాని ఈ వ్యాధి యందు శుష్కత్వము జలుబుయొక్క విశేషత్వమువలన అనెనిబదశయందుండనేరదు. అట్టి స్థితియందు స్మరణశక్తి స్వదావరిచేయకుండును. మరియు, హేతువుయొక్క న్యూనాధిభ్యుతాబిట్టికలుగగలదు. దీనిలక్షణములు నిదుర అధికముగా వచ్చుచుండుట తల వెనుక భాగము బరువుగానుండుట మొదలునుండి మలము ఎల్లప్పుడు వెడలుచుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

—ససియాన్ (1) వ భేదము జక్రి చికిత్స—

మెదడునందుగల మలమును దూరపరచుటకై తీవ్రమైనవస్తి (ఎనిమా) కర్మచేయవలెను. ఈవస్తియందు కంతరియూన్ గుగ్గిలము జావబీగు (దుర్వాననగల ఒకజగుడు నిది) లోభాగముతెల్లగాను పైభాగము యెర్రగానుండును) బూరెయిర్మని, చేదువుచ్చకాయగుజ్జ మొద్దు

లగు వస్తువులను నూరి చేర్చి ప్రవయోగించవలెను. దీనివలన రోగము శమించకుండిన మెదడునకు స్వశ్చతనొందించుటకై యారజ్ఞ్ పైకరా మురియు, కషాయములను పానముచేయించవలెను.

మరియు, ఆవాలు, నల్లజీలకర్ర, అక్కలకర్ర, యీవస్తువుల శ్వాధమునందు తేనెచేర్చి పుక్కిలి చవలెను. అథవా, తెల్లతెగడ, జన్ను మెత్తగానూరి వాసనచూడవలెను. దీనివలన తుమ్ములు కలిగి మెదడు శుభ్రీకృతనొందించుటయందు మిక్కిలి లాభదాయకము గాని హుళునా (వస్త్ర) విరోచమునకు యిచ్చినతరువాత నశ్శక్తికర్మచేయవలెను. మరియు, సంపూర్ణముగా మెదడు స్వశ్చతకలిగిన తరువాత ప్రకృతి నిజదశయందు మార్పుటకై బూరెయిరమని, జన్ను, ఆవాలు, నదాశకు ఈవస్తువులను, అడవిసీదుల్లి గడ్డలతో చేయబడిన శిరకాలో నూరి సునాముఖతైలమునుకలిపి తలవెనుక భాగమునందు లేపనముచేయవలెను.

మరియు, జన్ను, సౌనక తైలమునందుకలిపి తలకు మర్దనచేయవలెను. ఉష్ణమును కలిగించునట్టి మాజూన్లయందు నల్లజీడిగింజలు, వన, చేర్చి నేవించవలెను.

—ఉష్ణమాజూన్ చేయు విధానము—

నల్లజీడిగింజలు, 31½ మాపములు. ముసాంబరము 270 మాపములు. గారీఖూన్ 105 మాపములు. ముద్దలవంగపట్ట, వన, జరావద్, కుంకుమపువ్వు, దాల్చిని చెక్క, రూమిమస్తకీ ఈవస్తువులు ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా 27 మాపములు. పాదీతీగె 31½ మాపములు. ఈవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రాఘాలితమొనర్చి మాత్రసాకముగా తేనెచేర్చి మాజూన్ (అవలేహ్యము) చేయవలెను. ఈమాజూన్ అనేక వ్యాధులయందు ఉపయోగించును.

(నూచనీయము) శిరకా, శికింజబీక, అడవి సీదుల్లితో చేయబడిన శిరకా మొదలగు వస్తువులు యీవ్యాధియందు మిక్కిలి ఉపయోగముని గ్రహించవలెను.

మరియు, మెదడు వెనుక భాగమునందు జలుబు శుష్కత్వము యొక్క విశేషత్వమువలన కలుగుదోషము మైనమువలె కఠినముగా నుండును. ఈ కారణమునుబట్టి యేమాటకూడ అందునిలువకుండును. ఈ రోగము ముందు వ్యాధికంటె స్వల్పముగా నుండును.

~~జీర్ణాశ్మ క్రోగలక్షణములు.~~

నిదురపట్టకుండుటకు మెదడు వెనుక భాగము శుష్కించుటవలన కలుగుచున్నది. దీనిలక్షణములు రోగి కఠినత్వమువలన అగి అగి మాట్లాడుట, మాటకీనుగా, బొంగురుగా వచ్చుచుండుట, తల వెనుక భాగము పీకినటులుండుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

— ఉక్త రోగ చికిత్స —

మెదడునకు ఉష్ణము, ఔష్ణకలిగించుటకై కోడిమాంసరసము పశులపిల్లలమాంసరసము నిష్పించవలెను. మరియు, తత్సామానముగు వదార్థములు నేవించవలెను. మరియు, ఆవ్రకాలి మూలుగ, బాదంనూనె, బాబూనాతైలము మొదలగునవి తల వెనుక భాగమునందు మడించవలెను. మరియు, బాబూనా, అలసివిత్తులు, బసవేషా, ఈ వస్తువులు కషాయముకాది తలకు కాపడముచేయవలెను. ఒక్కొక్కప్పుడు ఈరోగము సాధారణ జలుబువలన ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు ఉక్తమగు రెండింటిలక్షణముతో సమానముగా నుండును. దీని చికిత్సకూడా పై వ్యాధితో సమానముగా చేయదగును.

చింతవలనకలుగు వ్యాధి లక్షణములు.

చింతయనగా అనేకకారణములుగలవు. అనగా విచారశక్తి యనుమానశక్తి, మానశీకృతి, బోధశక్తి, మొదలగు యీశక్తు వలన చింతయ పుట్టు కలిగినది. యీ రోగము నందు ఆలోచించవలసిన అంశ మేమనగా యేకారణమువలన విచారము కలిగినదని ఆలోచించవలెను. యీ విచారమువలన మెదడునకు బలము కలిగి గోవురు అధనా ఏకారణము వలన విచారము కలిగినను జ్ఞానశక్తి కలిగియును. అనగా యిచ్చలు సింహమున్నదని భీతిన్ని, ఇచ్చలు తల్లి, తండ్రి యున్నారనే ధైర్యము ఇత్యాదిధ్యానములు కాపాటయముల ద్వారా స్మరణశక్తి గ్రహించి గొప్పగొప్ప ఆలోచనలు అనగా సింహముయొక్క భీతియు మాతా పితాయొక్క ప్రేమాతిశయమున్న మొదలగు వి స్మరణశక్తి ద్వారా బుద్ధియందు ప్రవేశించును. యీ యంశము అనగా సంతోషముకంటె విచారము మిక్కిలి భీతిగలదగుట వలన విచారశక్తి ఏకాగ్రతనొంది ఏమియు ఆలోచించజాలకుండును గాన ఆ అంశమును వదిలివేయును. యీ విధముగ ఉపద్రవములకు చింతయొక్క ఉపద్రవములందురు. మరియు తల్లిదండ్రులను చూడనప్రేమకంటె సింహమును చూచిన భయము గొప్పదిగాన విచారమువలన స్మరణశక్తి యితరయంశములను ఆలోచించజాలకుండును.

ఇట్టి ఉపద్రవములు 4 విధములు (1) మెదడుయొక్క మధ్యహారయందు బుద్ధినివాసస్థానము యీ స్థానమునందు చెమ్మ జలుబు ప్రవేశించి యిచ్చలు ముండుకట్టి విచారశక్తి శీతప్రకోపమునొంది హీనమగుటవలన విచారహీనమగుచున్నది. యెటులనగా శక్తి మెదడుయొక్క మధ్యభాగమునందు అనగా తననిజస్థానమునండి మెదడుయొక్క వెనుకభాగమునకు జరుగుచున్నది. అచ్చటినుండి తిరిగి నిజస్థానము అనగా

మెదడుమధ్యభాగమునకు చేరుచున్నది. యిటుల దిగుట యెక్కుటవలన విచారశక్తి యున్నను మిగిలుచున్నది. మరియు న్వభావికమగు పుష్టము లేనిది న్వభావికమగు గమనశక్తి కాజాలదని గ్రహించవలెను. యీకారణమువలన మెదడుయొక్క మధ్యభాగమునందును పొరయొక్క ప్రకృతికంటె దీనివెనుక ముందునందు పొరలయందు పుష్టము స్పృశముగా నుండును. మరియు పుష్టముకలుగుటవలనగాని లేక పురాతనవ్యాధివలన గాని యీపొరలయందు పుష్టముశించును అట్టిస్థితియందు అవశ్యముగా విచారశక్తియందు ప్రసద్రవముకలుగుచున్నది. యీవిచారశక్తియందు ప్రసద్రవము ప్రవృత్తిమైనయెడల సర్వదా నష్టము కలుగుట విచారశక్తి కలుగుట హేతుప్రయొక్క న్యూన్య్యాధిక్యతవలన కలుగుచున్నదని గ్రహించవలెను.

(2) జలుబు శుష్కత్వముతోచేరి మెదడుమధ్యపొరయందు నిభవించుటవలన సచ్చట ప్రసద్రవముపుట్టుచున్నది.

(3) సాధారణజలుబు మెదడుయొక్క మధ్యపొరయందు చేరుట వలన యీవ్యాధికలుగుచున్నది.

4. మెదడునందు, ఉష్ణప్రకోపము అధిగమై విచారశక్తియందు ఉపద్రవమును పుట్టించును అనగా ఇట్టిదశయందు మస్తిష్కసంబంధ మగుకార్యములయందు తందరకలుగుచున్నది. కాబట్టి విచారశక్తియందు ప్రవద్రవముకలుగుచున్నది. దీనివృత్త్యక్షలక్షణములు పైనవ్రదాహరించియున్నాము. మరియు యీవ్యాధి యే కారణమునబట్టి కలిగినదో ఆకారణమును గమనించి చికిత్సచేయవలెను. దీనిప్రసద్రవమునందు రెండవ మెదడుయొక్క వ్యాధియందు పలుమారు వచించియున్నాము. ఈ చీంతయొక్క ప్రసద్రవమునందు లేవనలు మర్దనలు మొదలగునవి మెదడుమధ్యభాగమునందు చేయవలెను. యిందుండి కొద్దిలక్షణములు కూడా తోచగలవు. అనగా వ్యాధికారణము జలుబు వాతమువలన కలిగినయెడల తలమధ్యభాగమునందు బరువుగానుండుట మరియు శుష్కము

పుష్పముగల శిరోవ్యాధియందుగలుగు లక్షణములు కలిగియుండును. దుష్ప్రకృతియనగా సాధారణముగా గాని దోషముక్తముగాగాని యుండిన యెడల ఆయాదోషసారముగా చికిత్సచేయవలెను.

(లాభము) చింత (విచారము) యొక్క పుష్కలమువలన స్మరణశక్తి నశించజాలదు. యెటులననగా గుర్తు మరచుట అనియందు భుగాని దీనినిజయర్థము తోచుచున్నది. అప్పటికప్పుడు గూఢార్థముల ఫలములుచెప్పట విద్యసంబంధమగు యర్థమును గ్రహించుట మొద గు నవి వేదశక్తియొక్క హీనదశవలన కలుగజాలదు, యిందువలన సాధారణ విధివలన యారోగమును ససయాన్ భేదమని గ్రహించితిని, మరియు సాధారణముగా అనేకవైద్యవరులు యావిచారహీనతమును యావ్యాధి స్వభావికముగా హుములే, మరఖన్ త్, యని వచించుచున్నారే, మరియు విద్యసంబంధమగు గూఢార్థములు గ్రహించుటయందు మరుపు కలిగియుండిన దీనిని బలాదత్త యందురు.

(నూచనీయము) వ్రత్యత్ స్మరణశక్తియందు మరియు విచార శక్తి కర్మభేదము విశేషముగా తోచుచున్నది. దీనివలననే వృధా వర్ణించుచున్నాను. స్మరణశక్తియొక్క పనియేమనగా విచారశక్తి నూత్నార్థమును బాహ్యేంద్రియములద్వారా తనయొద్దకు నీడ్చికొని వానినిజ్ఞాపకముంచుకొనియుండును. అనగా దృష్టి సింహమునుజూచిన భీతివలన విచారశక్తి యచ్చట శత్రువు యున్నదని చెప్పినది. యీశత్రువుయొక్క యర్థము మాత్రము స్మరణశక్తి జ్ఞాపకముంచినదిగాని తక్కిన యావత్తు సంగతులు జ్ఞాపకముంచుట బాహ్యేంద్రియములద్వారా వెళ్ళినట్టి అధవా వానియొక్క సంపూర్ణయర్థమును జ్ఞాపకముంచుట అనగా (సింహము యొక్క రూపము, సింహమునందు శతృతకావడము) స్మరణశక్తి పని కాదు. స్మరణశక్తియొక్కపని కేవలము జ్ఞాపకముంచడము మాత్రమే. యెటులననగా సంపూర్ణయర్థమును తెలిసికొనుట దోషబుద్ధి పనిఅయి యున్నది, మరియును మనుజుడు దీనియొక్క జ్ఞాత అయియున్నాడు.

బాహ్యేంద్రియ సుద్వారా తెలిసికొనువస్తువులను రక్షించుట విచారశక్తి వని అయియున్నది. యిట్లుపైన వివరించబడియున్నది.

చాళిష చైతన్యవిచారముల లక్షణములు.

ఈవ్యాధిరెండువిధములు (1) విచారవనులయందు చుగ్బలము చాలిపచ్చుట, [2] విచారము సర్వదా మిశ్రయగుట, మరియు విచారము బాహ్యేంద్రియములద్వారా గ్రహించుట యిట్లుగ్రహించు అంశములను యీగ్రానేంద్రియములద్వారా మిశ్రితమై యట్టిఅంశములను స్థిరపరచుట, యీమొదలగువలు విచారశక్తివలన కలుగుచున్నవి. దీనిని ఫసని తఖ్ఖియత్ యనుచున్నారు. విచారవనులయందు న్వన్నములు న్వల్పముగావచ్చుట ఒకవేళన్వన్నము చూచినను మేలుకొనిన వెంటనే మరిచిపోవుట, యీన్వన్నవిషయములకూడా యింద్రియములద్వారా విచారశక్తికి చేరవలయునుగాని విచారశక్తి జ్ఞాపకముంచ జాలకుండును. విచారశక్తి నవ్వుమగుట, కారణముతెలియని న్వన్నములు కనుపించుట వకవేళ న్వన్నముచూచినను కథావిజ్ఞాపకముండకుండుట, మరియు బాహ్యేంద్రియములద్వారా దీనివదార్థముల జ్ఞానము ఆయినది. వేరగుచు, అట్టిన్వన్నములను మరిచిపోవుట జ్ఞాపకములేకుండుట చూచినవస్తువును మరిచిపోవుట, చేసినపని మరిచుట మొదలగునవి.

మరియు ఈవ్యాధి యొక్క హేతువు లక్షణములు చికిత్సమొదలగునవి వెనుకస్మరణశక్తి నాశనమునందు చెప్పబడియున్నవి. గానవిచారమునందు ఉపద్రవములు బహుదాశుష్కత్వమువలన కలుగుచున్నవి. స్మరణశక్తి యందు రతుబత్ (నీరు) వలన వుత్పన్నమగుచున్నది. మరియు ఈవ్యాధియందు లేవనలు, మర్దనలు, శిరోపిస్తి మొదలగునవి ప్రయోగించవలసినవిషయాలలముందుభాగమునందు ప్రయోగించవలెను. ఎటులననగా తలముందుభాగము ఈరోగస్థానము మరియు, విచారమునందు ఒకవిధమగు ప్రవద్రము కలుగుచున్నది. ఈప్రవద్రముకలిగినప్పుడు

మనుజుడు అదేధ్యానగాయునును మరియు లభించనట్టి సుప్తపును చూచుచు అట్టివస్తువు సమకూడకుండున తానుచూచునట్టి ముచువస్తువు సగము మనిషిగను, సగము గుట్ట నగను, అగచా తలలేనిమనిషిగను, లేక రెండుతలలుగల మనిషిగను కనుపించును. ఇట్లుకనిపించుటకు విచారిం చునట్టిశక్తి తగ్గుటకున నర్వదానప్రముకలిగిన కారణమువలన కాదుగా ని ప్రకృతియందు ప్రపంచవలన ఇట్టి మునద్రము కలుగుచున్నది దీనికా రణము స్వపా ఉష్ణము యొక్క దుష్టప్రకృతి అనగా పితప్రకృతి మెదడుయొక్క ముందుభాగమునందు విశేషముగా చేరియుండుటవలన మెదడుముందుభాగము ప్రష్ణముగా కుండుట, ముక్కుల పోవుట, ఈకా రణమువలన, అనేకవిధములగు వర్ణములు, ధ్యాన్నములు, పశులు, మొదలగునవి, విచారణమునందు వచ్చుచుండును.

మరియు అనేకవిధముల రంగులను కలిగించుచున్నది. మరియు సాధారణదోషయుక్తముగ, ఈవ్యాధిని అనేకపర్యాయములు వర్ణించి యున్నాను.

— శివ చెప్పచారముల చికిత్స. —

సాధారణ ప్రకృతియందు ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు ప్రకృతి స్వస్థానవలన, బసవేషావరబతు, కలుపపూలవరబతు, పన్నీరు, బేవానాగుట్ట, ఈ మొదలగువస్తువులను చల్లనినీళ్ళయందు కలిపి పానముచేయించవలెను. మరియు దోషయుక్తవ్యాధియందు ముందుగా మృదువస్తిని చేయవలెను. మరియు కరక్కాయకషాయమువలన మలము వెడలించవలెను. అటుపిమ్మట ప్రకృతిని నిజలవస్థయందు మా దుప్పటకు చికిత్సచేయవలెను.

[లాభము] మెదడుశక్తి జీవనరమ లద్వారా నర్వశరీరమునందు ఆక్రమించుచున్నది. దైవకృపవలన నర్వశరీరచేష్టలు కలిగించుచున్నది. ఈశక్తి రెండునిగములు [1] ముసరికా [అనుసంధా. ముచేయుశక్తి] (2) ముసరికా, తిగుగుట, నడుచుట, మొదలగు కార్యములను కలిగించుశక్తి.

అక్షణములు (అనుసంధానశక్తి) అక్షణములు

ఈవిధమున (అనుసంధానము చేయునట్టిశక్తి) మాత్రా రెండువిధములు (1) ప్రత్యక్షవదార్థముల బోధయగుట దీనిని బాహ్యేంద్రియములందురు. ఈ యింద్రియములు అయిదు (1) దశానేంద్రియము (2) జ్ఞానేంద్రియము (3) సంకేంద్రియము (4) శ్రవణేంద్రియము (5) స్పర్శేంద్రియము. (2) ప. శక్తివలన రసాన్యకార్యములు బోధయగుచుండును. వీనినే అంతరేంద్రియములందురు. ఇవి కూడా అయిదుగా విభజించి యున్నాడు గాని వానిని యిచ్చుట చెప్పనవసరములేదు. ఇట్లు ఇంద్రియములు 10 అనునాగతి సర్వత్ర తెలిసేయున్నది. మరియు, గుప్తేంద్రియములనుండి మొదటి యింద్రియములకు ముస్తరిక అందురు. ఇది ప్రత్యక్షయింద్రియములద్వారా కనిపెట్టగల శక్తి కలిగియుండును. అనగా బాహ్యేంద్రియముల శక్తిని నిగ్రహించు శక్తి కలిగియుండును. యాకారణమువలననే దీనిని ముస్తరిక అందురు. ముస్తరిక అనగా మెదడుముందు భాగమురెండవది విచారశక్తి ఇది ముస్తరిక అను కోశము అనగా విచారశక్తిని ఆక్రమించియుండును. ఇది మెదడుయొక్క మూడు పొరల వెనుక భాగము. మరియు, రెండుశక్తులు రెండు మెదడుల మూడు భాగములయందున్నవి. విచారశక్తియొక్క కారణములు ముందువర్ణించియున్నాను గాన గ్రహించుదురుగాక దీనిని ముదిరిక అనుచున్నారు.

అక్షణములు ఖుప్తతెముతకయ్యాలక్షణములు

దీనిని ముస్తరికాక్షణములందురు యెట్లు కనుగా ఈరెండును ప్రత్యక్షింద్రియములద్వారా విచారశక్తియందు చేడమిన్నవి. అనగా విచారశక్తియందు ప్రవేశించి అనుకార్యములను సమకూర్చుచున్నవి. ఈవిషయమును ఈక్రిందవివరించిన విధముగా గమనించవలెను. అనగా ఒకవిద్యమాత్రా ఏదార్థమునందు అవిద్యమాత్రా ఏదార్థమును కలుపవలెను. అనగా ఏమనుష్యునికి రెండుతలలున్నట్టు లోచనో అధవా వానిని దూరపరచవలెను అలాగ అట్టిమనుషుని అడిగి దూరపరచవలెను.

ఇవివిధముగా ఈవ్యాధి ఉపద్రవములను వర్ణించబడినవి. మరియు యీకార్యములు చంచలచిత్తము, ధ్యానవిముఖత, మానసులను పరీక్షించుట, సూక్ష్మార్థమును గ్రహించుట, మాద్యంబులను దలగొని కలిగినప్పుడు కలుగుచున్నవి. ఎటుల నగా బుద్ధి శరీరముయొక్క అజ్ఞానము అతిక్రమించును. అట్టిస్థితియందు ఈవ్యాధి సంభవించును. మరియు దీనికక్షిని నఖనానాల్ అను అర్థముగలిగినది. ఈవ్యాధి ప్రాణిగలవ్రతీ జీవులకు ముఖమునప్పు ఇతిజీవులకు, కనుగనేరకు, ఇందు వలననే ఖువ్యతేముతస్కరా అనిగా విశారతక్షి ముచుజనికీతప్ప ఇతరయేప్రాణికిగ్ని, కనుపించుటలేదు. మరియు చింతయొక్క ప్రవద్రమును మరల చెప్పుచున్నాను. ఈశక్తిస్తానము, అనమానము, ధ్యానము, ఈ రెండింటినుద్వేషించును.

అనమానశక్తి

అనమానమునందుగలశక్తి సూక్ష్మార్థములు విశ్రేణి ఇంద్రియముల సంబంధమునందుంటాయున్నదని గ్రహించవలెను. అనగా బంధుప్రసిబంధుత్వము, విరోధియొక్కవిరోధము, ఈశక్తికారణములు. మరియు ఈశక్తిస్తానము మెదడు సంబంధముగు మధ్యపారయని గ్రహించవలెను.

౧. ఖువ్యతేహాఫజా (నిచారించువట్టిశక్తి) ఇది అర్థములకు జ్ఞాపకముంచుకొనుచుండును. మరియు, నిచారశక్తి మనస్సుయొక్క చాంచల్యమువలన ఉప్పేల్చుచుండున్నది. మరియు, ఖువ్యతేహాఫజా అను శక్తి మరచినవస్తువులను, మాటలను, జ్ఞాపకముంచుటవలన దీనిని ముతజ్జిరా అని కూడా చెప్పుచున్నాము. మరియు, ఖువ్యతేహాఫజా, ముతవహిమా ఇవి మరియు, ముయఖమ్యూల్యొక్క నిశ్చేదము అయియున్నది. దీనిస్తానము మెదడుయొక్క వెలుకపార గాన మెదడుయొక్క పొకలను వెనుక చెప్పియున్నాను.

మాలిఖోలియా లక్షణములు

మాలిఖోలియా అని రెండువిధములు (1) బాయిసా (2) పాయిలా. బాయిసా (ప్రేరేపిత) అనునది రెండువిధములు (1) సహబాయి (2) గజబీ. సహబాయి అనునది లాభకార్యములను ప్రేరేపించుచుండును (2) గజబీ అనునది హానిని దూరముచేయుటకై ప్రేరేపించుచుండును. మరియు, లాభముల హానిని సామాన్యముగా నిశ్చయమైన యెడల విచారిత్రయొక్క ఆధీనముగను. పాయిలా అనునది సరములయందు చేబడుచున్నది. అందువలన చరితములు కీర్ణములుచుండును. మరియు, సరములు బలహీనతనుజెందును. మరియు, బంధింపబడును. మరియు, చాచబడును. ఇట్టి కారణము వలననే శరీరవయవములు నడుచుటకు, తిరుగుటకు, కదలుటకు నిలగుచున్నవి. యీ కార్యములయొక్క శక్తి బాయిసా ఆధీనమునందున్నది.

మాలిఖోలియా లక్షణములు

ఈవ్యాధి మనస్సుయొక్క విచారప్రకృతి అనుసారముగానుండదు. మరియు, ఈవ్యాధి వాతప్రకృతిగలవానికి లేవ్ ఇతరులకు కలుగనేరదు. కొందరువైద్యవరులు యీవ్యాధిని మాలిఖోలియా అని వదించుదురు. పూర్వము యూనాని దేశవైద్యవేత్తలు యీవ్యాధిని మైలేకలియా అను పేరుపెట్టియున్నారు.

ఈరంగముయొక్క సంపూర్ణ కారణములు అసగా మెదడునందు యువద్రోముకలిగి మెదడుసంబంధముగ కార్యములు హీనమై మెదడునందుగల నీర్ణమువలన మెదడుచేయు కార్యములయందు భంగముకలుగును. ఇట్టిస్థితియందు హేతువుశక్తి దుర్బలమగును. ఈ కారణము వలన తొందరపుల్నముగును. మరియు, యీవ్యాధియొక్క ప్రధాన

కారణము ప్రకృతికవాతమా లేక అంశప్రకృతికవాతమా అను ఆలోచన చేయవలెను.

ప్రకృతికవాతముగా ప్రకృత్యేదోషము కాదుటవలన వుత్పన్న మగుచున్నది. మూలీభోలియూ అను వ్యాధి తన హేతువుయొక్క వేరు వేరు స్థానముల కారణములవలన మూలభేదములుగా విభజింపబడినది. (1) తల తప్ప తక్కిన సామూర్థ్యశరీరము దోషముకలవాతమువలన గాని లేక నిర్దోషవాతమువలన గాని నిండిన యెడల నల్లని ఆవిరి పరమాణు వులు దేహమునుండి మెదడువైపునకెక్కి యీవ్యాధిని పుట్టించుచుం డును. తబయి (ప్రకృతి) వాతదోషమువలన డగ్గముకాదు గాని ప్రమాణముకంటె వాతము అధికమైన యెడల దీనిని నాతలయి (అప్రాకృతిక వాతము) అనుచున్నాడు. మరియు, ఏదోషమైనను తన స్వభావిక ప్రమాణముకంటె హెచ్చుకాకూడదు. సమానముగా యున్నచో వ్యాధి కలుగనేరదు. సర్వశరీరమునందు వాతమునిండి యుండుటవలన కలుగు యీ వ్యాధి సామూర్థ్యలక్షణములు అనగా శరీరము చిక్కిపోవుట, శక్తి హీనమగుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. యీవ్యాధికలు గుటకు పూర్వము యీ రోగి యౌరమా, లవణము, చేపలు, వంకాయ మొదలగు వాతకారకపదార్థములనేవన విశేషముగా చేసియుండుటవలన యీవ్యాధి ఉత్పన్నమైనదని గ్రహించవలెను. మరియు, నాడి కఠిన ముగను నానావిధములుగానుండు. యీవ్యాధిదశ నాడిస్థితి ఒకటి కొకటి సంబంధము లేకుండును. మరియు, శరీరరంగు నలుపుగను మూ త్రము తెల్లగనుండును. మరియు మూత్రముయొక్క స్వచ్ఛత పక్షము నకు ముందు తెల్లగను, పక్షవైర వెనుక నల్లని రంగుగా మారును. యీవ్యాధి సాధ్యమైనది. యెందుకనగా దోషము విశేషముగా యేలప యవమునందు నిలువకుండును కాబట్టి యితర్థ దోషసంబంధములవలన కలుగు వ్యాధులకంటె ఇది సాధ్యమైనదని గ్రహించవలెను.

మరియు ఈవ్యాధియొక్క సూక్ష్మలక్షణములు హేతువానుబంధముగా కలుగుచున్నవి. అనగా అరచుట, కేకలువేయుట, నవ్వుట, పోసన్నత్వము, కండ్లుమెరిగిగానుండుట, నాడిచంచలముగానుండుట, మఖము శరీరము యెరువు కలిసిన నలుపురంకుగా నుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. ఈలక్షణములు యావత్తు కలిగినవ్యవస్థ రోగివెరిగివానివలెనందును. యిట్టిస్థితియందు రోగిశరీరమునందుండు రక్తము ఆరిపోవును. కాబట్టి వెంటనే రోగిశరీరమునందు వృష్ణము చెమ్మ కలిగించు సుపాయములను చేయవలెను. రక్తమునందు నీటిభాగము వృష్ణము కలుగునటులచేయుటయే ముఖ్యవశ్యకము యెందుకనగా రక్తము దోషమువలన దగ్ధముండుటయే ఈవ్యాధికలుగుటకు హేతువని తెలిసికోవలెను.

మరియు ఆహారించుట, చింతించుట, భయపడుట, చెడుఆలోచనలుచేయుట, వంటిగా నివశించుట, ఈమొదలగునవి అప్రకృతికవాతలక్షణములని తెలిసికోవలెను. మరియు ప్రకృతికవాతము దహించుట వలన ఈవ్యాధి ప్రత్యక్షమగుచున్నది. మరియు ప్రకృతి సంబంధమగు వాతము దహించబడుటకు కారణము అప్రకృతికవాతము ప్రవేశించుట వలన పూర్వము శరీరమునందుండువాతము దగ్ధమై ఈవ్యాధికలుగుచున్నది.

మరియు మిక్కిలి తేజత్వము, మనస్సుమారిపోవుట, కేకలువేయుట, కంగారుపడుట, మేలుకొని నిద్రలేకుండుట కొద్దిగాభయపడుట శ్రోధము విశేషముగానుండుట రోగిశరీరము చేతితోతాకుటవలన వేడిగా నుండుట శరీరము ఎచ్చగానుండుట పశువువలెచూచుట పిచ్చిచేష్టలు యీమొదలగునవిసూడా వాతలక్షణములని గ్రహించవలెను.

పిత్తము దగ్ధమైండుటవలన యీవ్యాధికలుగుచున్నది. మరియు యీవ్యాధి ఆరంభదశయందు శుష్కత్వము వృష్ణము కలిగించు సుపా

యములను వ్యాధికి పూర్వముచేసి ముండటమున ఈ వ్యాధికి లిగినదని గ్రహించవలెను.

మరియు ఉష్ణత రోగముని చెప్పూడుచున్నది. ఈ వ్యాధి జాగ్రత్తగా చూడతగింది. యీ వ్యాధి హిందోషమువలన పుట్టెనునుగును. ఈ వ్యాధిలక్షణములు ఇటు కిటు దిరుగుట కలగినట్లు ఆ మానముటనీర్పముగా నుండుట, భయపడుట రోగశరీరుని తాకిచూచినచో పుష్టము తక్కువగా నుండుట ఈమొదలగునవి వాతజ లక్షణములు. ఈ వ్యాధి కఫము దహించుటవలన కలుగు చున్నది.

❖❖❖ దోషములు దగ్ధమొందుటకు కారణములు. ❖❖❖

దోషములు దహించుట యుగా ఆదోషప్రకృతియందు పుష్టము ప్రవేశించుటవలన అచ్చటిలఘుభాగము నవ్వచుగడుచుండును. ఆస్తానము నందు దోషము ఖనీభవించి శ్లేష్మము చిక్క బడి దగ్ధమొందివారముగా మారునని వైద్యవరులు వచించియున్నారు.

❖❖❖ మాలిఖోలియా చికిత్స. ❖❖❖

ఈ వ్యాధియందు హై అండామ్ (చేతితర్జనిత్రేలునుండి పైకి వెళ్ళునట్టి నరము) మరియు బాసలిక్ (మధ్యనుత్రేలునుండి మోచేతివరకు వెళ్ళునట్టి నరము) యీరెండు నరముల ఛేదించి రక్తమోక్షముచేయించవలెను. మరియు స్త్రీలకురుతు రక్తము నిలిచిపోయి యెడలరక్తజమాలిఖోలియా [పున్నాదము] పుట్టెనునుగుచున్నది. కాబట్టి యిట్లు కలుగు వ్యాధియందు సాఫిక్ [కాలిసరము] నరమును ఛేదించి రక్తమును వెడలింపజేయవలెను. మరియు బనప్ మా కిలువపూలు, గౌజాఖాక్, యీ వస్తువులు ప్రత్యేకము 10న్నర మాషములు ఉన్నాబో 7 కాయలు సపిస్తాక్ 20 గింజలు. కలకండ్ లెవ్ మాక్షములు, యీ వస్తువులు కషాయముకాచి షర్బతు చేయవలెను, యీ షర్బతును రోగికిప్పించవలెను. దీనివలన దోషముపక్షమై మెత్తబడును. తదుపరి ఆకాశవల్లి కషాయములనుతీసి పడియబోసి పూర్వవిధిగా మలము వెడలించవలెను. మరియు

చెప్పును కలిగించుకట్టి వగ్బళులు, పండ్లు, అన్యవదార్థములు సేవించ వలెను. మరయు మెల్లప్పుడు శీ జలమును స్నానముచేయించవలెను.

1. మరియు స్నానముచే జాట మూడువిధములుగా వైద్యవరులు విభజించియున్నారు 1. స్నానము ఆలస్యముగా చేయుట. అనగా విస్తారము నీళ్ళుపోసికొనుట, దీనిని శీతాకాక స్నానముందురు 2. స్నాన మున దు విశేషకాలమునాట దీనివలన రోమభిద్రములు వికశించి చె ముట మొదలగు ము మును తీసివేయును. నీళ్లు శరీరముపై తక్కువగా పోసికొనుటకు హమ్మమ్మునట్ల [శుష్కకారకస్నానమందురు.] దీని విషయమై ముందు వివరించబడును. 3. నీళ్ళను విశేషముగా శరీరముపై పోయబడిన స్నానముచేయుచప్పుడు పిశేషఅంశ్యముగా యుండినయెడల నకుస్నానమందురు. యీ మొదలగు స్నానములలో సామాన్యస్నానము చేయించుటవ్రతము. మరియు మేకపాలు తాగై పోయించవలెను. మరియు బనప్మా, కలువపూలు, కాహుతకులు, నలియగొట్టిన యవ లు పోస్తుకాయలు, గులాబిపూలు, బాబూనా, యావస్తుపులు కషాయ ముగాని పెద్దకాస్త్రముండుంగి ఆపాత్రయందు రోగిని కంఠమువరకు మునుగుంటు కూర్చుండబెట్టవలెను అధనా బనప్మా, కలువపూలు, మొదలగువాని తైలములను నశ్యము చేయవలెను. యీతైలమును శరీర ముపై లేపన చేయుట మిక్కిలి వ్రతము.

మాలిఖోలియా వశ్యములు.

భోజనద్రవ్యములలో కోడిమాంసము, మేకపిల్లమాంసము, పా లకుకూర, బాదంనూనె, బాదంపప్పు, మొదలగునస్తువులున్న ఈవస్తు వులతో సహానుగముగా ఇతరవదార్థములున్న అవశ్యకతాను సార ముగా రోగికిప్పించవలెను. మరియు సారాంశమేమునగా, నూన్యాధిఖ్య మగునట్టిగను, మధురపదార్థములు ఔర, లవణరహితముగు పదార్థము లున్న, స్వాదిష్టభోజనములను రోగికిప్పి చవలెను. మరియు, వర్జ్యభుకం టెవలచగానుండు పాలూరా(యవాగు)లను అనగా బాదంనూనె, చెక్కెర,

చేర్చి ఇచ్చుట ఉత్తమము. మరియు, అవుపెనుగు, పుచ్చకాయ, దోసకాయ, తియ్యని అంగూరము, తియ్యని శేపు (యాల్) కర్బుజాకాయలు ఈ మొదలగునవి కూడా ఈవ్యాధియందు హితకరములు. మరియు ఈరోగచికిత్సలన్నిటికంటె రోగికి వ్యాయామము మొదలగు శరీరకష్టములు లేకుండా విడుచుటయే మిక్కిలి లాభదాయకము. రోగిని పనులు చేయకుండునట్లు శాంతముగా నుంచునట్లుల హాయిగా నుంచి కథలు, సంతోషమును గలిగించుపనులు మొదలగువానివలన రోగిని ఉల్లాసపరచవలెను.

—పాచితీగె కషాయము చేయువిధానము—

కాబోకలురక్కాయలు, ఉస్సెఖ్ఖూస్, నిర్విషము, దాక్షివండ్లు, ఇవిప్రత్యేకము 40 మాషములు, చాశరాసి, బిస్పాయజ్, సునాముఖి, ఇదిప్రత్యేకము 17½ మాషములు. ఈ మొదలగువస్తువులు దండి శె 1½ నీళ్ళతోపోసి ½ శేడునుడుగునట్లు కషాయముకాచి దించుకొని అందులో వెంటనే 30 మాషము పాచితీగెనేసి మూతమూచిచల్లారినవెనుక వడియబోసి 3½ మాషము ౪, గాఖూక్ 7 మాషములు, ముసాంబము, రెండువస్తువులు నూరి పై కషాయము దండుకలిపి అందుచక్కెరచేర్చి రోగికివ్వవలెను.

—పాచితీగె త్రజచూలిఖోలియాచికిత్స—

పైతృదశగల యీవ్యాధియందు శరీరము చెమ్మకలిగించుటకై చెమ్మను కలిగించునట్టి జిగురులు, పరబతులు యిప్పించవలెను. చెమ్మను పుట్టించినవెనుక రోగదోషము మాపుల్ జబ్బు యీక్రిందవ్రాయబడినది. దీనిని యిచ్చవలెను. మరియు, క్వాధమువలన రోగదోషమునుతీసి వేయవలెను. తదుపరి చల్లని చెమ్మకలిగించునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించి ప్రకృతిని కాపాడవలెను. మరియు, పరిశ్రమ మాన్పించవలెను. రోగిని శాంతముగా కూర్చుండబెట్టి గానము మొదలగునవి వినిపించవలెను.

ముఖ్య క్ష క్వా ద వి ధి యములు

కరజ్జాయబెరడు, చింతపండు, వర్షాటకము, ఈవస్తువులు ప్రత్యేకము 65 మాషములు, ఆలుబకరా 20 కాయలు, సపిస్తాన్ (శ్రేష్ఠాంతకము) 50 గింజలు, గులాబిపూలు, కామంచిగింజలు, ఇవి ప్రత్యేకము 17½ మాషములు, ఈవస్తువులలో నలియగొట్టినవి నలుగ గొట్టి 1½ శేరు నీళ్ళలో శేసి కషాయముకాచి అర్ధశేరు శేషించినవెనుక దించుకొని అందులో కిరణూషములు పాచితీగవేసి మూఁకమూసి యుంచి చల్లారినతరువాత వడియబోసి ఒకదాగ్ (4 యగింజలవత్తు) నల్ మోని యాచేర్చి నుద్ధిచేసినముసాంబరము శిశి మాషములున్న రసాంజనము శిశి మాషములు చేర్చి 70 మాషములు, తురంజబీన్, నీరఖస్తి కలకం డచేర్చి పానముచేయవలెను.

ముసాంబరము శుద్ధిక్రమము

అర్ధశేరుముసాంబరము దంచి వస్త్రుఘాత మొనరించి యుంచు కొని శిమమాచివత్రి, జరామాంసి, నేలవేము, దాల్చినచెక్క, ముద్దలవంగవట్ట, పూదెబల్ సాన్, ముంబగడ్డి, గ్రింధితగరము ఈవస్తువులు ప్రత్యేకము 10½ మాషములు చొప్పున చేర్చి నలియగొట్టి ఒకశేరు నీళ్ళలో శేసి అర్ధాశముగా కషాయముకాచి దించుకొని వడియబోసి పైముసాంబరమును రాతికల్వమునందుంచి యీకషాయముపోసి చక్కగామర్చింది కషాయము యినికిన తరువాత ఒకపాత్రయందు తీసికొని యెండించి ముక్కలుకొసి యుంచుకొనవలెను. తదుపరి కల్వమునందు వేసి ఆకషాయముతో మర్చించవలెను. యెంతమెత్తగానూరితే అంత గుణమునిచ్చును. మరియు, యీ నూరిన ముసాంబరము ఒకమట్టిపాత్రలో తీసికొని తేరనిచ్చి పైతేట పదంచివేసి పైనీళ్లుయావత్తుహరించి అడుగుభాగము మట్టివలె పుంప ముసాంబరమును యెండించి 10½ మాషములు కుంకుమపువ్వునూరి కలిపియుంచుకొనవలెను. యీముసాంబరము దోషరహితమైనది. దీనిని అవశ్యకతానుసారముగా ఔషధములయందు

ఉపయోగించవలెను.

మరియు శుద్ధిచేసిన ముసాబరీము ఇక్కి లి గుణసర్వముగానుండును. ఆశుద్ధ ముసాబరీము ఉపయోగించుటవలన విశేషముగా విరోచనములగును.

రాజకూలిఖోలియాచికిత్స

ప్రీతిదినము కూర్మల్ పునూల్ (వేళ్ళరసము) ను ఇప్పించవలెను. అధవా, గోజాబాద్, కలువపూలు, బసవ్ మా ఇది ప్రత్యేకము 10౫ కూషములు. బొలూర్ శివ కూషములు. శుల్భము ౩౪ కూషములు. యీ మొదలగు వస్తువులతో బౌషధము తయారుచేసి విరోచనమునకు యివ్వవలెను. మరియు, మలము పక్కముగువరకు యీ బౌషధము ఉపయోగించుచుండవలెను.

మరియు, దుధిరాపఖ్యమువలన యీ వ్యాధికలిగిన యెడల శిరావేదనముచేసి రక్తమోక్షములు చేయించవలెను. మరియు పక్వమైన తరువాత పాదితీగ కేషాయ (అ) అనునానంతో యూజాత్ మాత్రలు ప్రసయోగించి మిలదోషముల నీసికేశవలెను. మరియు, తలనొప్పి యేకారణమువలన యేనోషములను అందునో వాటి చికిత్సలు ఆయా శిరోరోగమునగు చిప్పబకియన్నవి. అందు దోషానుగుణ్యముగా ఈ వ్యాధులనుండుకూడా ఉపయోగించవలెను. యీ వ్యాధియుండు చిప్పబడిన బౌషధములలో మూరజ్ వెల్లరా ఉపైఖద్దూనకూడాచేర్చవలెను. మరియు, మలము సహజముగా మూరు మూరు వెడలిండుట ప్రత్యమ మరియు వెడలినకొలది శక్తికూడా కలిగియుండును. యెటులనగా రోగము ముదిరినకొలది మరియు సహజముగా వెడలనేరదు. కాబట్టి అతీక్షణగల జారజాల్ ప్రథమమున మూరజ్ వెల్లరా ఉపయోగించవలెను. అటుపిమ్మట యూరజ్ జాలియాన్ ఇవ్వవలెను. పిమ్మట నూజోరూసన్ ఇవ్వవలెను. తరువాత యూరజ్ లో గాజియా ప్రసయోగించవలెను.

మాలికోలియా లక్షణములు.

వేళ్ళనము లేక కషాయము యేర్పడక నుపశమయోగించునో సాటినిధానము ఈ క్రిందివానిలోబడి యున్నది. అసగా సోపు వేళ్ళు, కా సినివేళ్ళు, యష్టిచక్రము, గోజుగోన్, బినపాయజ్, బాదరంజబోయా కాబోలుకర్కాయము, యానగూరను రోగముల సారముగాచేర్చి పుత్రమిగిలిపూర్వముగా పాపములనురాని పాతీగె ఆహారమునుండు చేర్చి తీవ్రములనులతుంజ్ బీక పీర్చి గానముచేయవలెను. మలమును వెడలింపవలెను. మలము గలిగి కలనాత శరీరమునందు పెమ్మ చేర్చగలదు. కై భోజనదాళములను చల్లచివీళ్ళతో న్ననగూర కాపము చేయవలెను. మలము నెక్కిరి అనుసారముగా మాపులోజుబ్బు మ్మతు ముదిలకువెన్ను సేవన నేయుటకు పువయుక్తము. మరియు ముదిలవిపర్జన అయి పెంటనే వ్యాదయమునకు మెదడునకు శ్వస్త తవరచునట్టి వస్తువులను వయోగించవలెను. అసగా మెదడునకు వ్యాద యమునకు బలము కల్పించవలెను. మరియు మెదడునకు బలముకలిగించుటవలన శేషించియుండిన మలము వలన, ర్మము, ర్మమునకు ఆవిరి యొక్క పరమాణువులు పైకి మెక్కుచుండుటవలన మెదడునందుగల గ్రహణశక్తి బలము లేగ్గుచుండును. మరియు వ్యాదయమునకు బలము కలిగి, మెదడునగా మాలికోలియా(పిచ్చి)ను వ్యాధివ్యాదయముయొక్క సంయోగమువలనే కలుగుచున్నది. ఈవ్యాధి వ్యాదయసంబంధము లేనిది కలుగనేరదు. మరియు మాలికోలియా (పిచ్చి) అనువ్యాధి వ్యాదయసంబంధమునుండి అరంభమై మెదడునందు చేరుచున్నది. ముందు వ్యాదయముయొక్క ప్రకృతి చెడిపోవును. తరువాత మెదడుయొక్క ప్రకృతిచెడిపోవును. అధవా ముందు మెదడు ప్రకృతిచెడును. ఆమెనుక వ్యాదయప్రకృతి చెడును. ఒక్కొక్కప్పుడు వ్యాదయసంబంధముగ వాయువు చెడిపోవును. అసగా మెదడుతో సంబంధము వ్యాదయమునుండి కలుపునట్టి వాయువుచెడిపోవును. అట్టిస్థితియందు మెదడుసంబంధముగ

వాయువుకూడా చెసిపోవును. యెందుకనగా హృదయమునందుగల వాయువు మెదడునందుగల వాయువుతో చేరియుండును. అనగా మెదడునందుగల ప్రాణవాయువు హృదయమునందుగల ప్రాణవాయువుతో సంబంధము కలిగియుండును. అందువలన సమస్తవిధములగు మాలికోలియా వ్యాధులుకంటె యీ వ్యాధియందు మెదడు హృదయమునకు బలము కలిగించవలెను.

మరియు భయము, అదురు, సంజేహము, ఇవిరోగికి వదలకుండి నయెడల లేక వృష్ణకృతిగా యున్నయెడల ఛష్టికలిగించుటకై వుపయోగించుబొవధములు వృష్ణపుష్కొత్త వ్యాధియందు చెప్పబడియున్నవి. ఆదికిత్సలను చేయవలెను. మరియు శీతప్రకృతిగాయున్నచో నౌసదాదు దివాల్మున్కు అనువానిని వుపయోగించవలెను.

— హాకిమురాజారు చెప్పిన ముపత్ర అను నౌసదాయా. —

గులాబిపూలు 16న్నర మాషములు, తుంగమున్నలు పెద్దపాయలగింజలు 17న్నర మాషములు, లవంగాలు రూముచున్నకి, జరామాంసి ఆసారూ ఇవిప్రత్యేకము 10న్నర మాషములు. కుంహ, బ్రాంహి, కుంకుమపువ్వు, ఇవిప్రత్యేకము 7 మాషములు. ఏలకులు, బిస్ఫాయజ్, జాజికాయలు, యివి ప్రత్యేకము 3న్నర మాషములు ఉసిరిగెవలుపు అర్థశేరు ప్రదమము ఉసిరిగెవలుపు 3న్నర శేరు నీళ్ళలో వేసి అర్దాంశముగా కషాయముకాది ఆకషాయమును వడియబోసి పావుశేరు తేనె ఆకషాయమునందుచేర్చి పోయ్యిమీదనంచి చిక్కబడువరకు కాచుకొని పై పస్తువులు చూర్ణించి యందు యింగురచేర్చి మొత్తమును తేనెతో కలిపి పేముకర్రతో కలియబెట్టి తరువాత అపాత్రమూతిమూసి వకచోట రెండుమాసములవరకు యుంచి తరువాత వుపయోగించవలెను. మరియు ఈబొవధమును రోగజలా సాముగా వుపయోగించవలెను. ఇది శరీరాంతి జ్వరకత్తి కలిగించి వార్ధికమును దూరపరచును. ఈ నౌసదారు నందు తేనెపావుశేరు మాత్రమేయున్నది గాని కొందరు బైదులు సగ

అవశ్యకతాను సారముగా చెక్కెనుచేర్చి కురియు నిష్కముఖములను
ముందు ఇచ్చి తదుపరి లింగసంహారము ఈమాటలను ఇవ్వవలెను.
న్ననకు చేయించి హుమిడరా హుమిడతలను చె బేలితైలమును శరీ
రమునకు మర్ధనచేయవలెను. మరి గా కొండెల్ల కుంపముగాని, కవుజు
పిట్ట మాంసమునుగాని, న వన్నెరకు మునుల నిత్రెల్లకూంపము
గాని, శనగకట్టుచేర్చి పుచ్చుకోవలెను. ఇందును స పూర్ణము ము నెడ
లిందినపిమ్మట ఈకింద వాక్కి బడిన గూజన్ ఇవ్వవలెను.

శ్రీకృష్ణగోగహరహుజానవరము

బాల గు, మాధీఫలపుబొంబు, లవంగములు, ముస్తకీ, కిసా,
ముద్దలవంగపట్ట, దాల్చినిచెక్క, జాచిగారు, ఏనుగులు, నానకేశర
ములు, బహమనసుఖ్, పొడుగుకచూములు, వహునజ్, కుంకుమ
పువ్వు, రామకులశిత్తులు, బాదహుజ్ గింజలు, యిచ్చప్రత్యేకము
అరుమాషములు. ముందికిస్తూ బకవాగ్ ఇరియావత్తు చూర్ణము చేసి
యుంచుకొని 40 కరక్కాలు 30 ప్రశిరిగెళాయును నలియగొట్టి శేరు
న్నర నీళ్ళయందు పేసి అర్ధాశముగా హుమిడతను కాచి నడియబోసి అం
దు అర్ధశేరు ముందితేనెబోసి కాచిదించుకొని పైమూర్తమునుచేర్చి
4న్నర మాషప్రమాణము మూత్రముచేసికొని యుంచుకోవలెను. మరి
యు కొందరు వైద్యులు కరిక్తాయబెరకు 175 మాషములున్న ప్రశిరి
గెవలువు 4 ఛటాకుల 1 తులం 10న్నర మాషములు అనివ్రాసిరి. మరి
యు తేనెకు బదులుగా మాధీఫలరసాయము చేర్చవచ్చునని వదించిరి.

శ్రీకృష్ణగోగహరహుజానవరము

ఈవ్యాధియందు వాతజ్వరోషము తలయందు నిలిచియుండి
అచ్చటనుండి శరీరమునందు ప్రవేశించువలయును. ఒకానొకప్పుడు
శరీరసంబంధమును కొన్ని అవయవములనుండి కూడా తలతో సంబంధము
కలిగించుచున్నది. ఇట్టి మాల్ఖోలియా (పిచ్చు) మిక్కిలి కఠినముగా
నుండును. యావ్యాధి గూడార్థములను లిప్తమాత్రములో విమర్శించు

వారికి కలుగుచున్నది. అందువలననే హాకిమురూపిన్ గారు తత్వజ్ఞులకు
చుట్టేసినట్లుగానవియు, అసలాతూన్ పెందలగు హాకింతిబ్బిగారు, నేను
అనేకులకు చూపగాననిన్నీ వారు ప్రపంచమును వదిలివేసి చదువు తప్ప
జేతుపనిలేక యెల్లప్పుడు చదువుచునుండువారికి మాలిఖోలియా అను
వ్యాధి కలుగుచున్నీ వారిలో ఒకడు హాకిము ఫారూబీతప్ప తక్కినవారు
అనేకులున్నారని తాను చూచిన సంగతి గుండు హాకిము తిబ్బిగారు
వర్ణించుచున్నాడు. దీనివలనయు యీ వ్యాధిగారోగి నదా చింత,
ఆలోచించుట, ఆలోచి మాటలాడుచు వృద్ధినిపై చూచుచుండుట,
రోగి తల ముఖము టిక్కిపోవుట, తక్కిన శరీరము యావత్తు సమానము
గానుండుట, కడుగునీసికట. వాడిబిందముగను ఒక్కొక్కప్పుడునూత్తు
ముగను ఒక్కొక్కప్పుడు శరీరముగలుండుట. మూత్రము వలచగను శుభ్ర
ముగానుండుట ఈ లక్షణములు కలిగియుండుట. యీ వ్యాధి కలుగుటకు
ముందు రాత్రికాలమునందు పశేషముమేలుకొనుట, చింతావిఖ్యాతవలన
తలపై గుడ్డలేకుండాతిరుగుట చురియు, నీకుల్లి, ఎల్లుల్లి, గాడిదెగడవర
మొదలగుపట్టి తలకు ఎత్తుకుకలిగించువస్తువులు విశేషము శేవించుట
మొదలగుచు యీ వ్యాధి పేకుభూతములు.

—2. మాలిఖోలియాచికిత్స—

ఈ వ్యాధి రుధిరాదఖ్యమువలన కలిగినయెడల సలేరు అను సర
మును ఛేదించవలెను. మరి యొక క్తము నీరువలె వలచగానున్నదా లేక
యెర్రగాయున్నదా లేక యెరువు తెచ్చుకలిపినరంగుగానున్నదా లేక
కేవలము యెర్రగానున్నదాయని శిరావేదనకాలమునందు రక్తమును
పరీక్షించవలెను. రక్తముపల్లగానున్నచో రక్తమును వెడలించవలెను.
అసలా రక్తమునందుగల నలుపుల్లి స్వభావికమగురంగు వచ్చువరకు
రక్తము వెడలించవలెను. యియు, రోగికి దుర్బలము కలుగకుండా
చూడవలెను. రుధిరమువలన వ్యాధివోషము తెలియుచుండును. యెటుల
ననగా రక్తము కాలినమీలము మెదడునందు సిరపడుటవలన శరీరము

నందు అల్లుకొనుటవలన కనిపెట్టవచ్చును. మరియు, రక్తముస్వభావికమైన రంగుకలిగి యెర్రగ కాంతిగానుండిని కొంతరక్తము వెడలినతరువాత ఆవవలెను గాని విశేషరక్తమును తీసివేయకూడదు. యెందుకనగా మందీరక్తము శరీరముననుండి వెడలిన యెడల ప్రాణమును హరించును. మరియు, దోషము మెదడు సంబంధముగు నరములయందునిలిదియున్న దనియు శరీరమునందు ప్రవహించలేదని గ్రహించి వెంటనే రిగ్నరేడు అను నరమును బంధించి దీనికి బదులు నొసలునందుండు నరమును ఛేదించవలెను. రక్తస్రవమును తగ్గి చవలెను.

దోషము శరీరమునందు చేరకుండునట్టి వ్యాధియందు రక్తస్రవమునకు బదులుగా మలమును వెడలించవలెను. ఇట్లుమలమును వెడలించుటవలన దోషము ఏకాంగమునందుండి హరించును. మరియు సాఫీన్ కాలినరమును ఛేదించుట. నరేడు నరఛేదనముకంటె ఉత్తమము. విశేషముగా మలమును వకచోటనుండి రెండవచోటునకు మార్పుట అభీష్టమగును.

విశేషముగా స్త్రీలకు రజోసంబంధముగు రక్తముబంధించుటవలన యీవ్యాధి కలుగుచున్నది.

శిరావేదన తరువాత విశేషదోషమును హరించునట్టి కషాయములు మాత్రలుయిచ్చి దోషమును హరింపజేయవలెను. మరియు దోషమునకు యోగ్యమగునట్టి ఔషధములు వెనుక చెప్పియున్నవి. కాబట్టి యిందుపయోగించవలెను. మరియు మెదడుకు దోషముకు చెమ్మకలిగించకూడదు. విరోచనవౌషధములను యివ్వజనదు. యెందుకనగా మలము సహజముగా వెడలదు. మరియు చెమ్మను కలిగించునట్టి నుషాయములు యీక్రిందచెప్పబడిన షస్త్రు పుష్పయోగమువలన మెదడునకు మలమునకు చెమ్మకలిగించును. అనగా కోడిపిల్లలమాంసంసము మేక, జింకపిల్లల మాంసంసము ముంచి నీళ్ళయందుగాని చవ్వనీటియందుగాని నివసించునట్టి చేపమాంసంసమును యివ్వవలెను. మరియు నిశస్త్రా

(గోధుమనత్తు) కలకండ, గనగసాలు, వీటిగంజులు బాదంనూనెతో తయారుచేసి యివ్వవలెను. మరియు చెమ్మకలిగించునట్టి తైలమును గోరువెచ్చగాకాచి వాతజశిరోరోగమునందు చెప్పినవిధముగా తలకు వేసనము చేయవలెను. ముక్కునందు చెమ్మకలిగినఎకల మెదడునందు, శరీరమునందు, చెమ్మకలిగినటుల గ్రహించవలెను. మరియు పొట్టుతీసిన యవలు, బనప్మా, కలువపూలు, కావూరికలు, ఈ మొదలగు వస్తువులకషాయముకూడా తలపై పోయవలెను. అథవా సారగింజలపవ్వు, కావూరిత్తులు, పుచ్చగింజలవప్పు, కలువపూలు, బనప్మా, ఈవస్తువులను నూరి, చురుపాలలో కలిపి తలకులేపనముచేయవలెను. మరియు చెమ్మను కలిగించునట్టి మరబతులు పానముచేయించవలెను. అట్టిమరబతులను వెనుక చెప్పియుంటిని. మరియు గోడవెచ్చని మండిసీశ్యతో స్నానముచేయించవలెను. చల్లని గృహములయందు రోగినివశించేయవలెను. శీతల సుగంధికపువ్వులు, పన్నీరు, మొదలగునవి ఆఘ్రాణించునటులచేయవలెను. విశేషముగా నిశ్చించుట మంచిది.

మరియు పరిశ్రమ, చింత, మైధునము, మొదలగు హానికరములగు పనులను మానివేయవలెను. మరియు మలమును వెడలించిన తదుపరి శరీరమునకు చెమ్మకలిగించుటకు ప్రయత్నము చేయవలెను. అనగా తలమర్దనచేయుట కాచుట మొదలగు కారణములవలన మెదడునందు శుష్కత్వము కలిగినయెడల ఆశుష్కత్వముహరించి మెదడునకుపుష్టికలిగించును.

కీ మాలిఖోలియా లక్షణములు.

వాతజతీక్షణదోషము ఆమాశయము నందుగాని, మూత్రాశయమునందుగాని స్త్రీహమునందుగాని, లేక మిఠాకు * నందుగానిచేరి అచ్చట

* మిఠాకుఅనగా పొట్టపైనాకొమించియుండు ఝిల్లిపొరకుపేరు. ఈపొరప అపొట్టపైభాగముబిగించబడియుండును. ఒకప్పుడుపొట్టపైచర్మమునుకూడా మిఠాకుఅనిచెప్పుదురు.యెటులననగాకాఫాయొక్కఅర్ధముపొట్టఝిల్లివ్యాధులయందు వర్ణించబ

ఖనీభవించి నల్లని ఆవిరికణముల దోషముగల పరమాణువులు దోషనంబంధముగు అంగమునండి శరీరమునందు యెక్కి మెదడునందు చేరి రోగముపుట్టించుచున్నవి వుక్తదోషము నందువలె మెదడునందు చేరి అచ్చట ఇబ్బందికలిగించి మిరాకుభాగములను అవశ్యముగావాపు కలిగించుచున్నది. ఇందువలననే దీనిని మాలిఖోలియా మిరాకు అనబడుచున్నది. వాపుకలుగు కారణమువలననే మాలిఖోలి యానఫ్ ఖా మరియు నఫ్ కాయె మిరాకి రూపిని చెప్పబడుచున్నది.

ఇట్టివ్యాధియందు దోషసంబంధము యీనాల్గు అవయవములయందు కలుగుచున్నది. యిందువల్లనే యీవ్యాధి నాల్గువిధములుగా చెప్పబడినది. (1) ఆమాశయమునందు దోషముచేరి ఆమాశయమునందు వ్యాపింపబడి విశేషముగా శీతమును కలిగించి వాపును పుట్టించును. మరియు, దోషము ఆమాశయమునందు ఖనీభవించుటకు అనేకులు వేరు వేరు విధములుగా చెప్పియున్నారు గాని యిచ్చట గ్రంథ విస్తరభీతివలన చెప్పకవిరమించితిని.

2. మూత్రకోశమునందు దోషము ఖనీభవించి అచ్చట వాపు గ్రంథులను పుట్టించును

(3) దోషము తిల్లి (ప్రీతానా) నందు ఖనీభవించి గ్రంథులు, వాపు పుట్టించును. (4) మిరాకునందు దోషమునంది బాహ్యవేడి కారణమువలన దోషము ఖనీభవించి దగ్ధమొందుచున్నది. ఈ కారణమువలన మిరాకునందువాపుకలుగును. సికప్పడు వాపుకలుగకున్నను నల్లని ఆవిరిపరమాణువులు అందుండి పైకెక్కి మెదడునందు చేరి మెదడునందుగల పాగ్రావాయువును నల్లగామార్చివేయును. ఇట్లు మార్చుట వలన భయము, చింత, ఆలోచన మొదలగునవి విశేషముగను పైన వర్తించియున్నది. అనగా మలము అంగములందు చేరి నిలిచిన యెడల దును మరియు అశానగాపాట్లలో అంగమునకు పేరు. అనగా ఆమాశయము మూత్రకోశము పూత్రాశయము స్త్రీనాము ఇత్యాది.

ఆవిరి పరమాణువులు ఆస్తలమునుండి మెదకవకు యెక్కుచున్నవి. యీ కారణమువలన రోగము ఉత్పన్నమగుచున్నది.

~~అంతః~~ ఉత్తరోగలక్షణములు

కాలినపుల్లసిత్రేణువులు విశేషముగావచ్చుట వాతము విస్తారమగుటవలన త్రేణువులు నిలిదిపోవుట, విశేషముగాభుజించినను భోజనబలము శరీరమునకు తక్కువగాచేరుట, ఆచూశయము, మిరాకునందు నొప్పి, మంట, వీరకలుగుట, రొమ్ము నిగనిగలాడుచు బిగించినటులుండుట, నోటినుండి విశేషముగా నీయాడట, కడుపు మిక్కిలి మెత్తగానుండుట, నాభియందు శూలకలుగుట, అల్పఆలి విశేషముగాకలుగుట, భుజములమధ్య నొప్పి యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు, రోగికి ఆవిరిపరమాణువులు యెక్కు విషయము తెలియబడును. ఆవిరి పరమాణువులు యెక్కునయ్యుచున్నందు గొంతు, మాడు మండనారంభించును.

మరియు, స్త్రీహమునుండి ఆరంభమగు వ్యాధియందు కలుగు లక్షణములు అనగా ఉత్తలక్షణములు తప్ప స్త్రీహముకూడా పెరుగుచుండును. ఇదేవిధముగా ఆచూశయమునుండిపుట్టినట్ట్రోగము వాపువలనగాని లేక ఉష్ణములదోషమువలనగాని లేక శీతమువలనగాని వాపునుగలిగించునటుల జ్వరము, దాహము, పిత్తము వమనమువెంట రాకుండునటుల చేయుటవలన యీవ్యాధి వేరుగా స్త్రీహమునందుగల దోషమువలన కలిగినదని గ్రహించుటకు వీలగుచున్నది. ఇదేవిధముగా మూత్రకోశమునందు గ్రంధులు పుట్టుటకు కారణము. యీవ్యాధి వెనుక మూత్రపిండముల వ్యాధులయందు చెప్పబడియెను. మరియు, యీవ్యాధి యందు పుత్తరోగలక్షణములు కలిసియుండును. యీరోగము రెండేసి మూడేసిస్థానముల సంయోగమువలన కలుగుచున్నది. మరియు, యీవ్యాధి పుత్తరోగసంపూర్ణ లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు, రెండవ అనయవమునందు రోగముప్రత్యన్నమగులక్షణములు తెలియకుండినచో

దోషము కేవలము మిరాళగందు కలుగుచున్నది. విశేషముగా కడుపు నందు వాపుకలుగును గాని ఆమాశయము నిరోగముగానుండును.

ఐడక్తరోగచికిత్స. శ్లో॥

వ్రీక్యతానుసారముగా నలుబైదినములు ముందు వెసుకనరము శిరావేదనచేయవలెను. యీవ్యాధి రుదిరాధిభ్యమువలన కలిగియుండి నను మరియు బలము గలవానిని పునద్రీవములులేకుండిన అవశ్యకతాను సారముగా సమయానుకూలముగా రక్త మోక్షణము చేయవలెను ఈరో గమునందు వెడల్పు శస్త్రముతో ఛేదించవలెను. యెందుకనగా చిక్క ని రక్తము వెడలుటకు వీలుగానుండును. దీనినిదానము యావత్తు వాత రోగమునందు చేయవలెను. దేనియందు శిరావేదన చేయదగునో ఆరో చించిచేయవలెను. మరియు ఈవ్యాధితోకూడా జ్వరమున్నయెడల విరో చనార్దము. (1) కలువపూలు (2) కాశివిత్తులు, (3) కామంది, (4) మాదీఫలరసాయము, (5) కలకండ ఈవస్తువులను నూరిపానముచేయ వలెను. మరియు బనీష్ షాషర్బతు గనగసాలషర్బతులుకూడా పువయో గించుట లాభదాయకము.

ఐమాల్లిఖోలియా పత్యములు. శ్లో॥

యవనూక, వేయించిన పెసరపప్పు, వీటిని బాదంపప్పుతోచేర్చి యివ్వవలెను. మరియు జ్వరాంశము లేకుండినయెడల కడుపులోభాగము నందు శక్తి కలిగించుటకై కేవలము గుల్ఖందు యివ్వవలెను. మరియు విరోచనదౌషధమునందు బాలంగు, గౌజాబాక, సోపు, యావస్తువుల ను చేర్చుట మిక్కిలిమంచిది. మరియు కోడిపిల్లలమాంసము కోడిగ్రుడ్లు యిటులనే బలము చేయునట్టియు శీఘ్రముగా పచనమగునట్టి పస్తువును రోగికి భోజనార్థమిప్పించవలెను మరియు యేవస్తువునందు మలము తక్కువగానుండి రక్తము పుత్రముగనో అట్టిపస్తువులనునేవించవలెను. మరియు యేలంగమునందు వాపు లేక దోషము ఆమాశయము లేక మసారికా మిరాళమందుయున్నయెడల అవశ్యకదానుకూలముగా కడు

పు లోభాగముయొక్క అంగములయందు బలమును కలిగించునట్టి వస్తువులను యివ్వవలెను, అనగా రేలకాయగుజ్జ బాదరంజబోయా గో జబాగ పాడితీగె అఫసనతీక మొదలగుకషాయమునందు కలిపి కో వ్యమును నృధువర్చవలెను. తదుపరి విరోచనము చేయించవలెను. మాలీఖోలియా మిరాకియందు అప్సంతిన్ అధికలాభదాయకమని పై ద్యవదలు వచించియున్నారు. మరియు అప్సంతిన్యొక్క సారాయి వర్షకుకూడా మిక్కిలి గుణము కలిగియుండును.

మరియు దోషము కేవలము స్లీహమునందున్నచో విరోచనము నకు తీక్షణభౌషధము ఇవ్వవలెను. ఎండుకనగా భౌషధమునందు తీక్షణ్యములేనిఎడల మలము తీలి (స్లీహము) నుండి ఆమాశయము మరియు ఇతరఅంగములయందు నిలిచిపోవుచున్నది. మరియు మలము ధారాళముగా వెడలనేరదు. ఇందువలన స్లీహసంబంధమగు రోగమునందు తీక్షణ విరోచనము యివ్వవలెను. యిట్లుయిచ్చినయెడల దోషము యితరఅంగమునందు చేరకుండును. మరియు రెండవ ప్రసద్రవము నిలిచిపోవును. మరియు దోషము ఆమాశయము మిరాకు (పొట్టపైనుండు ఝిల్లిపొర) మూత్రాశయమునందు యున్నచో కేవలము శిరావేదనవలన దోషమును తీసివేయవలెను. విరోచనము చేయించునట్టి భౌషధములు యివ్వవలెనను. తరువాత అవశ్యకతానుసారముగా అప్పుడు దోషము నిలిచి యున్నయెడల కుళ్ళిపోవునను భయము కలుగును. మరియు దోషము నర్వశరీరమునందుచేరి యున్నయెడల దోషమును విరోచనముద్వారా వెడలించుట ప్రత్యేకము.

ఈవ్యాధియందు వమనము చేయించుట సర్వదావర్జితము. రోమ దుకనగా వమనమువలన లాభము కలిగించుటకు బహులుగా నష్టముకలిగించును. అనగా వమనము దోషముయొక్క పరమోపాయములను రేగగొట్టుచున్నది. ఆధోభాగమునుండి ఊర్ధ్వభాగమునకు తీసికొని వెళ్ళుచున్నది. రెండవది వాతజదోషము శరీరముయొక్క అవయవములయందు

అణగియుండును. అట్లు అణగియుండు దోషములు వమనముద్వారా బైటికి రాజాలకుండును గాన వమనము అవిరివరిమాణువులను వృద్ధి పరచి కష్టమును బలపరచుచున్నది. మరియు ఒకానొకరోగికి సహజము గా వమనమై దోషము ఆచూశయమునందు నిలిచియున్నయెడల వమన ముచేయించవచ్చును.

❖ విశేషదృష్టవ్య. ❖

ఈదోషమువలన వాపులేక కడుపుయొక్క పై భాగముందు యున్న చో గుల్ రోగక, జరామాంసి, మస్తకి, పీటిని వకిటిగాచేర్చి గోతువెచ్చగాకాచి ఆచూశయము, ఆచూశయము ముఖముపై లేపన ముచేయవలెను. గోధుమపొట్టుతో కాపడ ముచేయుట మరియు బాబూ నా అకలీలుల్ మలిక్, నిమ్మకాయలు, యావస్తువులను కషాయముకాచి ఆకషాయముతో కాపడము చేయుటవలన వాతమును నష్టపర్చుటకు మిక్కిలి లాభదాయకమగును. మరియు చెమ్మగల కాపడములు మిక్కిలి మంచివి, యెందుకనగా చెమ్మచేడుటవలన వాతమునూరించును. శరీరమునందు చెమ్మచేరును. ఇటులనే యేలంగమునందు దోషముకల దో ఆలంగముయొక్క దోషమును తీసివేయును. మరియు శక్తి కలిగించుటకు వ్రక్తయంగములరోగములయందు చెప్పబడిన రోగచికిత్సలను చూడవలెను. మరియు మాలిఖోలియా (పిచ్చి) వ్యాధి దశ భిన్నభిన్న దోషస్తానము యితరదోషము యందుచేరుటవలన భిన్నభిన్నములుగా నుండును. దోషము మెదడుమధ్యభాగమునందుచేరినయెడల బుద్ధివివేక ముచెడిపోవును. అనగా మెదడు మధ్యభాగము జ్ఞానమునకు ముఖ్యస్తాన మగుటవలన బుద్ధిచెడిపోవును. జ్ఞానసంబంధమగు నమస్త కార్యములు నష్టమొందును.

మరియు దోషము మెదడుయొక్క సమస్తభాగములను ఆక్రమించినయెడల ఆలోచనము, విచారము, కార్యములు, పనులు, యావత్తు మెదడునుండి ఉత్పన్నమగును కాబట్టి వీనియందు వ్రపద్రవము కలుగు

ను. మరియు, రెండవవోషము ఇందుమిళితమగుటవలన అనగా వాతము, పిత్తముతోచేరినవో రోగినికృత్యముందుశ్రోధము విశేషమగును. కఫము, వాతముతోచేరినవో రోగిమంగబుద్ధిగా యుండును మరియు వక్షండుట పొర్లాడుట బాగాతెలిసినవాడగును. దీని నిదానము అనేకవర్షాయములు చెప్పబడియె, మరియు వాతము వోషమువలన వహించబడినదో ఆవోషముయొక్క దశలందు అవశ్యముండును. దీనిని ఆరోగిలక్షణములవలన కనిపెట్టవచ్చును.

ఉన్నాదరోగ లక్షణములు.

ఈవ్యాధు బయ్యావత్తు మాలిఖోలియాబేధములు. ఈఉన్నాదము నాలుగువిధములుగానుండును. ఇందువలన నీలధ్యాయమునందు నాలుగుబేధములుగా వర్ణించితిని.

1 కుతరూబాక్షణములు.

* ఈకుదుడుబ్ ఉన్నాదవ్యాధిబేధము. దీనిలక్షణములురోగిమిక్కిలి

* ఈరోగనామములు, వైద్యవరులు భిన్నాభిన్నములుగా విధించి యున్నారు. హాకీంషెక్ అబూఅలీ నేనాగార్ కుతురుబ్ ఒకవిదమైనపురుగుఅనిన్ని ఈపురుగు, నీళ్లయందువిశేషముగా తిరుగుననిన్ని ఈపురుగుఒకప్పుడువెనుకకుఒకప్పుడుఎడమవైపునకు, ఒకప్పుడుకుడివైపునకు, తిరుగుచుండును. ఒకప్పుడునీళ్లలోమునిగి వెంటనేబైటికివచ్చును ఈపురుగువలెనె, ఈరోగిఆవస్థకూడా, ఒకప్పుడుకులుగుచుండును. ఇందువలననే ఈరోగమునకు కుతురుబ్ అని పేరుపెట్టబడియె

మరియు కుతురుబ్ మరియుకార్యము, గొర్రెయొక్కకాలి సపాతవెంట్రుకలకుపేరు. అనగా, ఈరోగికూడాగొర్రెవలె పాలములయందు తిరుగుచుండును. మనుష్యులనుచూచిదాగుచుండును. దీనిసదుక్రమముగా, శబ్ద ముకలిగియున్నది. ఇట్టికారణమువలనఈవ్యాధియొక్కపేరు కుతురుబ్ అనిపెట్టబడియె. మరియు, కొందరు, జబ్బుఅనుత్, మరియు ఇల్లితోజబ్ అనుచున్నారు, 'ఈరోగముయొక్క పేరువిషయమై అనేకకార్యములున్నవి, గానిఇందు, ఇంతవరకు ముగించితిని హాకీం షెక్ అబూఅలీ నేనాగార్ వధించి.

కోధముగానుండుట, ఒకచోట నిలువకుండుట, హీనుడై తిరుగుచుండుట, మరియు ఎవరోతన్ను కొట్టిచంపబూనినానిని తలచి భయము నొంది, గృహమునందున్న, సమానులు మొదలుగాగల స్త్రీలముల యందున్న, దాగియుండుట, రాత్రిసరుమునందుమాత్రము జైటికి వచ్చుట మరియు కొందరు రోగులు భయము భీతిలేకుండా యుండును గాని అధికకోధము గలిగి చింతాగ్రస్తుడై పచ్చనిరంగు గలిగి ఎండిన నాలుక కలిగియుండుట, మరియు విక్కిలి వుష్టస్యకృతి గలరోగి అని గ్రహించవలెను.

మరియు మనుష్యునిపై కురికి కొట్టబోవుట, పొలములయందు చతుష్పాదజంతువువలె చేతులు, కాళ్ళతోతిరుగుచూ భుజించక తిరుగుచుండుట, ఈరోగిపిక్కలు పాదములు, విశేషముగా తిరుగుటవలన గాయమై కుర్రపువేసినను మానకుండుట, మరియు రాత్రికాలమునందు తిరుగుటవలన ముండ్లు, రాళ్ళు, మొదలగునవి తగులుటవలన కాళ్ళ యావత్తు బద్ధై చీలిపోవుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

శ్లోకుతరుబ్ అను ఉన్మాదచికిత్స షోణి

ఉన్మాధియందు ఆవనగమైన యెడల శిరావేదనచేయవలెను. దోషము పూర్తిగా పక్షమైందిన వెనుక పాచితీగె కషాయమును గాని యీకషాయమునకు సమానమగు గుణముగల ఔషధమును గాని ఉపయోగించి దోషమును వెడలించి ప్రకృతి కాపాడవలెను అనగా కాపడములు చెమ్మను కలిగించు శీతజలైలాదులను లేపనము చేయవలెను. మరియు, జలుబు చెమ్మకలిగించు నుపాయములను చేయవలెను. యీ పుపాయములను వెనుక చెప్పబడినవి గమనించవలెను. శరీరమునందు చెమ్మకలిగించుటకు తగువ్రయత్నము చేయవలెను. మరియు, సుచిగల పరిశుద్ధమగు బలమాగల భోజనపదార్థములను యిప్పించవలెను. మరియు, సందేహము నివర్తింపజేయుటకై రోగికి హితవుగా నుండుటలు చేయవలెను. చింతను దూరపరచుటకై సంతోషముకలుగు పనులను చేయించవలెను.

మరియు, హాకిము రహముచుల్లాగున కన్యాధియందు ఏలుగా నున్నపుడురోగిలపై ముఖముపై కొట్టవలెను. పాదములపై వాతవేయవలెను. యెందుకనగా మెదడు శక్తిని అణచుచున్నది. మరియు, గోగిని తెలివిగోనికి తెచ్చుచున్నదని వచించిరి.

—2. మానియా లక్షణములు.—

మానియా యాశానిపేరు. పశువునలె ఉన్మాదవాంధ్వియొక్క చేష్టలను చెప్పను. హాకిమురాజీగాదు వలెనిన చేతగా పోచిన వైద్యవదులు మానియా ఆర్థముచెప్పియేయున్నారు యీ వ్యాధిలక్షణములు రోగిపశువునలె తిరుగుట యేవస్తువుకనుపించినను దానిని వినిపింపింది పారనేయుట యెల్లప్పుడు మనస్సులపై దుముకుట కొట్టబోవుట యీరోగి కండ్లకు మనిషివలె తోచుటకుట అనగా మాంసాహార పశువునలె (వులి, సింహము, మొదలగునవి) కనుపించుచుండుట మొదలగులక్షణములు మానియా అను షున్మాదరోగము నందు కలిగియుండును.

—3. దాపులే కల్వలక్షణములు. —

ఇది మానియా అనునీవ్యాధిగల రోగులు సతతము క్రోధముతో కూడియుండును. రుక్కవలె సంకోచముచేయుచు ఒకప్పుడు మూర్ఛివలెనుండును. యిందువలన యీవ్యాధికి యీపేరుపెట్టబడినది మరియు పుక్తరోగి యీవ్యాధిగలవానివలన కరవబడినయెడల ఆరోగిచనిపోవును. అనగా వెత్రికుక్క కరచుటవలన చనిపోయినట్లు ఈరోగికాటువలన చనిపోవునని అనగా కుక్కకాటునుండి విషము యెక్కువలయు యీరోగీ కాటువలన విషమెక్కి మెదడునందు చేరి అచ్చటనిలిచి అచ్చట దగ్ధవాలేముయొక్క పరమాణువు లగుచున్నవి.

మరియు మాలియావాలేముచేత దగ్ధమగుటవలన కలుగుచున్నది. దీనిలక్షణములు ఈరోగిచింత్రాగ్రస్తుడైయు డుట మాతము.దరించినటులుండుట, ఒక్కొక్కప్పుడు మాటలాడ నారంభించినయెడల వినువారికి పిచ్చినదలించుటకు దుర్లభమని భయముతోచుట మరియు క్రో

ధమువచ్చినయెడల దీర్ఘకాలమునకుగాని శమించకుండుట శరీరముచిక్కి పోవుట శరీరకాంతి నల్లగుట.

మరియు పితృశుభదగ్ధముగుటవలన యీ వ్యాధికలిగినచో దీనిలక్షణములు అనగా రోగి మిక్కిలి అస్తిశూన్యముండుట మాదిఖ్యమువలన దుర్మాగములు చేయుచుండుట అటునిటు పొరలుట ఆలోచన చింత, యందుండుట ఈ వ్యాధియందు మెదడులో భాగమునందు వాపుకలుగుట మెదడునందు వాపుకలిగినయెడల అవశ్యకముగా జ్వరమువచ్చుచు గాని యీ వ్యాధియందు మాత్రము జ్వరముండదు.

ప్రతిదాపులకల్పి అను వున్నాదచికిత్స

ఈ వ్యాధియందు పాచనము శరీరమునందు చెమ్మకలిగించినవెనుక హేతువుననరించి దోషమును తొలగించవలెను. దోషమును తొలగించునట్టి చికిత్సలయందుకూడా చెమ్మను కలిగించునట్టి బౌధధములను యివ్వవలెను. పత్యము కూడా మెదడునకు శరీరమునకు హృదయమునకు చలువచేయునట్టియు చెమ్మను వుట్టించునట్టి వస్తువులను దోషానుకూలముగా యివ్వవలెను.

4 సురారాఅను ఉన్నాదలక్షణములు.

ఈరోగమునందు మానియా కరానితూన్ యారెండువ్యాధులు వకటిగాచేరి యుండును. మరియు రోగారంభమునందు రోగివిశేషముగా మేలుకొనను. యేమిశోచక అటుయిటు తిరుగుచుండును. నిదురయందు తందరకలిగి భయపడిలేచి నిట్టూర్పుచేయుచు ప్రశ్నానుకూలముగా ప్రత్యరమివ్వక వ్యర్థముగా ప్రత్యరమిచ్చుచుండును. నేత్రములు యెర్రగను భారముగానుండును. మరియు కండ్లలో యేమో వేసినటులరోగి ఆలోచించుచుండును. కండ్లవెంబః నీరు కారుచుండును మాత్రము తెల్లగను పలచగానుండును. ఒకానొకప్పుడు మూత్రము బంధించి పూర్తికడుపు బేతితో దిద్దుకొనుడు బాదుకొనుచుండును. ఒక్కొక్క సమ

యమునందు శరీరము వణుకనారంభించును. ఈలక్షణములు విశేషజ
నూక అనువ్యాధి లక్షణములని గ్రహించవలెను.

❖ జనున్ వ్యాధి చికిత్స. ❖

ఈవ్యాధియందు తలయందు మలము తీసివేయుటకున్న ఆ
విరి పరమాణువులను బంధించుటకున్న పిత్తజననాంవ్యాధియందు
చెప్పిన చికిత్సలను చేయవలెను. మరియు చెమ్మను కలిగించు వ్రయ
త్నములను చేయవలెను. మరియు చేతులుకాళ్ళు బంధించుటవలెను.
యెందుకనగా చేతులను బంధించుటవలన రోగికాళ్ళుచేతులు కదలించ
జాలకుండును. అట్లుకదలించుటవలన వ్యాధి అధికమగును (2) మెడడు
నందుండి మలము జారిపోవును. (3) రోగి సకుతాను కొట్టుకొనుట
యితరులను కొట్టుటగాని కలుగజూదు. ఇందు విషయమై హాకీముత్తిలి
గారు నేను యిద్దరురోగులను చూచితిని. ఆయిద్దరు ఒకరికొకరు కొట్టు
కొనుచుండిరి. మరియు స్త్రీలను స్మశానమునందు చెట్లకు వ్రేలదీశిరని
చెప్పిరి.

—పరుగెత్తుట వ్యర్థమైలావన లక్షణములు—

ఈరోగము మాలిఖోలి యాభేదము. ఇదిఉపద్రవముచింతయొక్క
కారణమువలన వుట్టుచున్నది. గాని సర్వదాసప్తము కలుగకుండును.
మరియు ఈవ్యాధి జ్వరలంశములేనిది కలుగనేరదు. ఈరోగముస్తాన
భేదములవలన మూడు విధములుగానుండును. (1) రోగము ఆరనభస్తా
నము మెడడునందుకలుగు రోగములు రి విధములు (1) మెడడు వెనుక
భాగముపొర విచారస్తానము. ఇదిప్రబలమగు వాతముతో నిండినఎడల
దీనిలక్షణములు రోగిమాలిఖోలియా వ్యాధివలె కష్టము, దుఃఖము
కలిగియుండును (2) పిత్తవాతాదిఖ్యము వలన రోగము వుత్సన్నమగును
దీనిలక్షణములు పశువువలె చేష్టలున్న ధైర్యమును కలిగియుండును
(3) రక్తవాతము మెడడునందు నిలిచినచో వ్రేనన్నత, నవ్వుట,
మరియు, సరములువాచుట, మొదలగునవి యీవ్యాధిలక్షణములు.

(4) మొదలునందు పితృము లధికముగా నున్న ఎడల రోగముకలుగుచున్నది. దీనిలక్షణములు ఉష్ణవ్యక్తికోపము, ఏమితోచనండుట, (అస్తిరశ్యము) తల గొంతునొప్పిగా పండుట, జ్వరము, శరీరము వచ్చగా నుండుట ఈమొదలగు లక్షణములు కలిగి యుండును.

(5) దుశ్శాంతిశీర్ణము ఫలదోషము మొదలునందు నిండియుండుటవలన వ్యాధికలుగుచున్నది దీనిలక్షణములు, వదరుట, కనబాషలు చేతితో తడువుకొనుచు పెక్కితోచుచుండుట, తిలబడుచుండుట, మొదలగువి ఈవ్యాధిలక్షణములు.

(6) ఉష్ణము, సాధారణశుష్కత్వము మొదలునందు చేరి యుండుటవలన వ్యర్థముగా వదరుటకు కారణముగును. మరియు మొదడు ఎండుట వలన అఘుప్రగానుండుట, మేలుకొనట (విద్రావము) మలమువెడలకుండుట మొదలగు లక్షణములని గ్రహించవలెను.

2వ భేదము రోగముయొక్క స్థానము మొదలుమాత్రమే కాక ఈవ్యాధి అమాశయముగాని పొట్టపైచుండు ఝిల్లిపొరగాని లేక గర్భస్థానముగాని లేక వీర్యస్థానముగాని లేక ముఖ్యఅంగమునందు జనించును. మరియు, ఈఅంగములలో ఏదో ఒకఅంగముననుండి మొదలునందు హానికలుగును. ఇట్టిహానికలుగుటవలన వదరుటకు కారణముగుచున్నది. మరియు హానికలిగించుట కేవలము యీమొదలశయొక్క కారణమువలన వ్యాధికలుగుచున్నది. మరియు కష్టముగల అంగములనుండి ఆవిరివరమాణువులు మొదలునందు యెక్కుట ఆఅంగమునందు కష్టముకలుగుట అడలుట వ్యర్థముగా మాట్లాడుట మొద గునవి యీవ్యాధి లక్షణములు. యీవ్యాధియందు రోగగ్రస్తఅంగమునందుచికిత్సచేయవలెను.

3వ భేదము. ఆవిరియొక్క తీక్షణత్వము వలన సున్నతశరీరమునందు పరమాణువులు లేచి మొదలు నందు చేరి బుద్ధిని చెరచుచుండును. యీవ్యాధియందుకూడా ముందుజ్వరమువచ్చుటకలదు. గాన ప్రథమమునందు జ్వరమునకు చికిత్సచేయవలెను. యెందుకనగా జ్వరము నశించినయెడల వదరుట వ్యర్థమేలావన మొదలగునవి తగ్గిపోవును.

అహంకారమూర్త లక్షణములు

ఈవ్యాధికూడా మాలిఖోలియా యొక్క భేదము. యీరోగము నందు విచారముయొక్క క్రియాశక్తి పనులు చెడిపోవుచున్నవి. సంసార సంబంధముగల పనులు నిష్ప్రయోజనముగా చిన్నపిల్లలవలె పనులు చేయుచుండును. యీరోగి ధ్యానము సహజకార్యములయందు స్థిరముగా నుండును. మరియు, పనుల ఫలము మాత్రము సరిగా ఆలోచించజాల కుండును. ఈరోగమునకు రెండుకారణములు కలవు అందు మొదటి కారణము జలుబువలనగాని లేక శరీరమునందు జలుబు శుష్కత్వము వలనగాని మొదడుయొక్క మధ్యపారయందుకలిగి విచారమును కలిగించును. తలయొక్క మధ్యభాగము విచారస్థానము. రెండవకారణము తల మొదడుయొక్కపార మెత్తనిస్తానమునందు కఫవ్రక్షతి నిండియుండి ఆజలుబు చెమ్మవలన అనగా కేవలము జలుబువలన కలుగుచున్నది. ఇట్లు జలుబువలన కలుగు వ్యాధిలక్షణములు ముక్కునందు చెమ్మ అధికముగానుండుట, నిదురపట్టకుండుట ఇట్టి స్థితియందు తలపై వేసినీళ్ళు పోయుటవలన లాభముకలుగుట మరియు, జలుబు శుష్కించు హేతువుకూడా తెలియబడుట మొదలగునవి.

అహంకార మూర్త చికిత్స

ఈవ్యాధియందు ఉష్ణము చెమ్మపుట్టించుటకై కోడిమారినే రసమునందు దాల్చినచెక్క నల్లజీలకర్రచేర్చి యివ్వవలెను. మరియు, మధురకదార్ధములు తియ్యనియోవాగులు మొదలగు పుత్తమభోజనములయందు బాదనూనెచేర్చి యివ్వలెను. మరియు, నంద్రనూనె, బాబూనూనె తలమధ్యభాగమునందు లేపనము చేయవలెను. ఇట్టి చికిత్సలవలన శుష్కత్వము తొలగి శరీరమునందు చెమ్మ పుష్టముకలుగును. మరియు, యెండుగడ్డి ఆకులు నీళ్ళలోవేసి కాచి ఆకషాయమును తలపై పోయుట లాభదాయకముగును.

మరియు, యీ రోగము శఫకారణమువలన కలిగిన యెడల దీని లక్షణములు చికిత్సలను విస్మరణరొగముయొక్క లక్షణములు కలిగి యుండును. చికిత్సకూడా విస్మరణవ్యాధి చికిత్సచేయవలెను. ఈవ్యాధి విచారశక్తియొక్క ప్రవర్తనము. మరియు, యీ ప్రవర్తనకారణము కూడా జలుబు వల్లనున్న, కఫమువల్లనున్న, కలుగుచున్నది.

~~ఈమధ్య~~ మధ్యచ్చ లక్షణములు

ఈవ్యాధిని అశక్తియని వాడుదురు. యీవ్యాధి లక్షణములు ఇది కామమువలన కలుగుచున్నది. యీవ్యాధి తందరయందు ఒక భేద ముగానుండును. యీవ్యాధికామాందకారముని చెప్పుదురు. యీకామ దోషము గర్భముపై చుట్టుకొనినచో రోగిని శుష్కింపజేయును. యీ కారణములవలన రోగి మిక్కిలి చిక్కియుండును. యందువలననే యీ రోగమునకు అశక్తివ్యాధియని పేరుపెట్టబడియె యిట్టి వ్యాధిని మను జులు తమంతటతాము స్వయముగా సంపాదించుకొనుచున్నారు. యీ వ్యాధి వుట్టినతోడనే సదైవశోకసంతప్తముగానుండును. మరియు, వంటి గా నివశించుట, యేమియుతోచకుండుట వనులయందు ఆశక్తిలేక నిష్క్రమోజనముగానుండుట, తనకు మంచిదిగా తోచుచుండుట, మరియు, మాలీఖోలియా (ఉన్మత్తత) యందు యేయేలక్షణములుండునో ఆల లక్షణములు కలిగియుండుట, మరియు, తనకు తాను సంపాదించుకొనుట యనగా రూపముగల పదార్థములనుచూచి తనకు లభించనందున ఆచింత యందుండుట యని భావము. మరియు, అటువంటి వస్తువును చూచు టయందు సదైవధ్యానముంచుటవలన తన శరీరము యావత్తు అట్టి వస్తువునందు ఆకర్షణముచేయుటవలన కలుగుచున్నది. యధ్యాపి, జాస్తవములో రూపవతి అయినను కాకపోయినను అప్పుడప్పుడు సంభోగ విషయాదిఖ్యతవలన రేయింపగలు యిట్టి చింతయందు మనస్సు యుంచినను లేక రూపమగువస్తువులను చూచుటవలన పూర్ణమగు విచారము మొదలగునవి ఈరోగకారణములగుచున్నవి. మరియు, దీనిసారాంశము

నదా చింతయందుండుటవలన శరీరమునందుగల దుఃఖము దగ్గమైపిచ్చును వుట్టించును. అట్టి కారణమువలన యీవాగ్ధి దృఢత్వము నొందుచున్నది.

☞ కామముయొక్క లక్షణములు. ☞

కామాదిఖ్యతయందు మనుజుడు తలవంచుకొని మామై యుండును. యేదైననొకమాటవినినను యేదైననొకపనిచూచినను దానిని మరచిపోవుచుండును. ఇట్టిరోగినేత్రములు లోపలికిఁబిడ్చులుండును. మరియు చంచలముగను నేత్రములు అరిసటులుండునుగాని యేడ్పునమయమునందు కడ్లవెంటనీరు ప్రవించుచుండును. మరియు యేదైన యొకపుత్రమువస్తువును చూపునిలిపి అతిప్రీతితో చూడ నారంభించును. మరియు యీవాగ్ధిగల రోగి నలుగురితో కూర్చుండుటకు విరక్తిగలవాడై వంటిగా ప్రసన్నుడైయుండును. యీరోగియొక్క నాడియందు భేదమేర్పడియుండును. యీరోగి ముఖ్యచిహ్నములు అనగా లనకుగల ప్రేమ పాత్రనుచూచి అధనా దానిపేరు విని దీర్ఘశ్వాస నిటూర్పువిడువనారంభించును. మరియు యీ చిహ్నములయొక్క న్యూనత కారణముయొక్క అధికత్వము రోగి పరాక్రమము దుబ్బలమునందు నిర్భరమైయుండును.

☞ కామముయొక్క చికిత్స. ☞

ఈలసక్తమనుజునియొక్క ప్రకృతి శరీరము యీరెంటిని బౌషధములు వ్యయములు మొదలగు సదుపాయములవలన చెమ్మను కలిగించవలెను. మాలిఖోలియా (పిద్వి) రోగమునందు చెప్పబడిన విధముగా యిందుకూడా ప్రవయోగించవలెను. అనగా రోగియొక్క శోకము చింత దేనివలన హరించునో ఆయాప్రపాయములను చేయవలెను. కామసంబంధ ఆసక్తి రోగికి అనగా గానములు, నాట్యములు, సంగీతమా, పాటలు, వాయిద్యము, కథలు, ధర్మసంబంధముగు ప్రసంగములు శ్రుగాణములు, మనోరమాల చిత్రాలు గొప్పభక్తియల మహాత్ములు

అనగా మనస్సొల్లానము కలిగించి మనస్సును మాడ్చుకలిగించు ప్రసగమును చేయుచుండవలెను. అనగా ఇతరకార్యము-యందు మనస్సు లిప్తపరచి తనకు ప్రేమగల వస్తువునుండి మనస్సు విరక్తిజేయవలయుచేయువలెను. మరియు యీ రోగముగల పురుషునికి వివాహముకాని పక్షమున వెంటనే వివాహము చేయవలెను. యెందుకనగా ప్రేమతో విషయభోగమువలన కార్యురోగము దూరపరచునట్టి సామర్థ్యము కలుగుచున్నది. లేక ఇతర స్త్రీ బ్రాంతి అధికమగుటవలన యీ వ్యాధికలిగినయెడల ధర్మశాస్త్రసారముగా యిద్దరికి సాధ్యమయినంతమట్టుకు వీలుకలిగించి ఇద్దరికి సాయోగముచేయు సుపాయమును చేయువలెను గాని వివాహముచేయుట మిక్కిలి మంచిది. ఇంతకంటె సధికమగు సుపాయము వేరులేదు. యశ్వచలను వృథాగా నుంచకూడదు. ఎందుకనగా కామము, చింత వృద్ధి యగును. మరియు రోగబలవంతుడైనచో దోషములను వుచితవస్తువుతో పక్షవరచి వెడలించవలెను. యీ వ్యాధి బహుదా, ప్రకృతి అధీనమైయున్నది. గాన శరీరమునకు కష్టముహానికలిగించుచున్నది. కాబట్టి ప్రకృతిసంబంధమగు ఔషధాలన శరీరము మన్నిష్కమునకు తడిపుట్టునట్టి సుపాయములను చేయుట మంచిది. మరియు, ఇందు చెప్పబడిన స్వవిషయములు సాసారముపదలిపట్టి మరుజాల విషయమై చెప్పియున్నాను. మరియు, యీ రోగము విశేషముగా అవివాహముగల యవనపురుషులకు కలుగుచున్నది. మరియు, బ్రాహ్మణునందే సంభోగమువలన తన్మయుడైన శారణమువలన యీ వ్యాధి పుట్పన్నమగుచున్నది. పరాత్పరుడు యవనాంకుర దురధ్యానమును యిట్టి దురాలోచననుండి తప్పించి నిజమార్గమునందుంచుగాక.

భ యం క ర స్వ ప్న ము లు

కాబూన్ అనగా భయంకరస్వప్నమని భావము. యీవ్యాధిని జానూమ్ అని కూడా వచించెదడు. యీ వ్యాధి వినిగ్గించు సమయమునందు యేదో గొప్ప భారము రావచ్చునై బంకినట్లుండుట అట్టి సమయమునందు శ్వాసబంధించినట్లు వూరొడకుండుట యెటుకడలుటకు పీలులేకుండుట, మాట్లాడుటకు నోరొడకుండుట, హీనస్వరముతో యితరులను పిలిచినట్లుతోనుట, ఒకానొకప్పుడు శ్వాసబంధించిపోవుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. యీవ్యాధిని కాబూన్ అనుచున్నారు.

శ్వాసబంధించి శరీరమును స్తంభింపజేసిన యెడల యీవ్యాధికి కాబూన్ అను పేరువలన జాగిత్ అనియు, ఖానికు (స్తంభింపజేయునట్టియు కంఠమున బంధించునట్టివాఁడై) అనబడును ఒకప్పుడు నిద్రించునపు యమునందు విశేషముగా తలనొప్పి కలిగి మెదడు స్తంభించి మెదడు నందుగల వాయుమార్గములను బంధించును. దోషముకూడా నిలిచిపోవును. వాయువు మెండగును. తరువాత కాబూన్ అను వ్యాధి కారణము వలన విచారము వుత్పన్నమగును రోగి హేతాన సారముగా ఈవ్యాధి రెండువిధములుగా విభజించబడియె.

(1) భేదము ఆవిరియొక్క పరమాణువులు ఊర్ధ్వముఖముగా యెక్కుటవలన యీవ్యాధి వుట్టుచున్నది, దోషసాలాసారముగా యీ వ్యాధి మూడువిధములుగా నుండును.

—క్షుధితకాబూన్ లక్షణములు.—

(1) ఆవిరియొక్క పరమాణువుల మేము గుఱిమునందు చేరిన యెడల శరీరము, నేత్రములు యెగ్గిరానుండుట, అజీర్ణదగ్గిరానుండును

గాని గాఢనిద్రకలుగ నేడు. మరియు, నిదురయిండు యెర్రని వస్తువులు కనుపించుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

అథ ర క్త జ కా బూన్ చి కి త్సఞ్చి

ఈ వ్యాధియందు రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. కాళ్ళపిక్కలపై నలాకుతో గంట్లు వేసి రక్తము వెడలించవలెను. లఘుకషారమును యివ్వవలెను. మరియు, రక్తమును పలచనచేయు సుపాయములు చేయవలెను. మరియు, రక్తబలము తగ్గించునట్టి ఔషధములను ఉపయోగించవలెను.

(2) భేదము. ఆవిరివరమాణువుల మలము. కఫమునందు చేరినచో దీనిలక్షణములను వచించుచున్నాను. అనగా యింద్రియములు నీర్పించుట, శరీరము దుర్బలమగుట, నోరు ముక్కు వీనియందు నీరు స్రవించుట, నిద్రించునమయమునందు తెల్లగను, ఆకుపచ్చగానుండు వస్తువులు కనుపించుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

అథ ర కాబూన్ 2 వ భేద చి కి త్సఞ్చి

వృధను దశయందు వమనముచేయించి కఫమును వెడలించవలెను. పిమ్మట మెదడునందుగల కఫదోషముహరించి మెదడు స్థిరత్వమునొందుటకై తుమ్మను కలిగించునట్టి ఔషధములతో నశ్యముచేయించవలెను. గంధూషములు, లేపనలు మొదలగుచవి చేయవలెను. మరియు, కాళ్ళుచుర్పించుట స్వదూషితవ్యాధులయందు లాభదాయకమగును. వమనమూలముగా కఫము వెడలించుటకుగాను (1) సోయి విత్తులు, (2) ముల్లంగివిత్తులు, యీ రెండువస్తువులను కషాయముకాచి ఆకషాయమునందు తేనెకలిపి యివ్వవలెను. ఇందువలన వమనమగును. ఇట్టి వమనకరఔషధములు అనేకములు కలవు మరియు, యాకృష్ణపై కరా కోకాయా గుళిక శిరస్సు, దేహమును, శుభ్రీవరచుటయందు మిక్కిలి ముందిదిగాన వీటిని తప్పక పునయోగించవలెను.

(3) భేదము. ఆవిరి పరమాణువుయందు వాతముచేరిన యెడల దీర్ఘాలోచన కలుగుట, నిమర అధికముగుట, నేత్రములు లోకీకృష్టుట, మరియు, నిద్రించు సమయమునందు చీకటిగను, సల్లగను కనుపించుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు, ఆవిరి పరమాణువుల యొక్క రంగు ఆయానోపములయొక్క రంగుగలిగి యుండును. అందు వలననే యీ నోపము అధికముగా యుండును. కాబట్టి యీనోప రంగు కనుపించుచుండును.

~~అట్లే కాబూన్ రెండవ భేదము~~

తలయందు జలుబు పుట్టిన కారణమువలన కాబూన్ అను వ్యాధి కలుగుచున్నది. పుక్తరెండురోగములు మెదడునందుగల దుర్బలములప్పు వేరువిధముగా కలుగనేరవు. మరియు, యీరోగముయొక్క లక్షణములు నిద్రించు సమయమునందు విశేషముగా జలుబు ప్రవేశించును. యిందు మొదటి భేదముయొక్క లక్షణములేమియు కనుపించనేరవు.

౦2 వ కాబూన్ వ్యాధి చికిత్స.

అడవి నదావనూనె, ముంజగడ్డిచూనె గోరువెచ్చగాకాది తలపై మర్చించవలెను. మరియు, శరీరమును యెరువు పుట్టించునట్టి వస్తువులను అనగా ఆవాలు, జున్ను, సజ్జీ యీవస్తువులను అడవినీరుల్లతో చేయబడిన శిరకాలో కలిపి శరీరమునకు లేవనము చేయవలెను,

అపస్మారరోగలక్షణములు

ఈవ్యాధియందు జ్ఞానము లేక తిరుగుటకు, నడుచుటకు, మొదలగు శక్తిహీనమై యుండును. మరియు పశ్చిమి మారిపోవును. రోగి లేచుటకు శక్తిలేక పడిపోవుచుండును యిందువలననే దీనిని అబ్బిభావముందు సరాజనియు సంస్కృతమునందు అపస్మారమనియుచెప్పుదురు. ఈవ్యాధి సంపూర్ణకారణము మలసంబంధముగు బంధనము (పిటిక) అనవచ్చును. మరియు మెదడుయొక్క పొరలు తిన్నబంధముగు నరముల రంధ్రములయందు యీవ్యాధి పుట్టుచున్నది. యీకారణమువలన మెదడుసంబంధముగు జీవము తనమార్గమునుండి నరములయందు ప్రవహించజాలకుండును. కాబట్టి బిబ్బును. అనగా మలసంబంధము నరములయందు నిలిచినయెడల జ్ఞానాది శక్తియొక్క క్రియలయందు వుపద్రవము కలుగనేరదని స్పష్టమగుచున్నది. మరియు నరములుకూడా బిబ్బుజాలవు గాని మలసంబంధముగు బంధపిటిక పూర్తిగా నరములయందు యేర్పడినయెడల సర్వదా జ్ఞానశక్తి నశించును. అనగా సత్తా (సన్యాసం) అనువ్యాధిజ్ఞుండు చూడగలవు. మరియు రోగి యిరుచుకపోవుటకూడా కలుగనేరదు. యీవ్యాధిమెదడు ముందుభాగమునందు పుట్టుచున్నది. గాన సమీపభాగమునందుండుటవలన తక్కిన భాగములయందుకూడా కష్టము కలిగించుచున్నది. అనగా ఇతరభాగములయందు కష్టము కలుగనేరదే జ్ఞానశక్తి స్మరణశక్తి నష్టము కాజాలవని అలోచించవలెను. మరియు యీరోగముయొక్క విశేషత్వమువలన లేక స్వల్పత్వమువలన లేక యీహేతువుయొక్క తగ్గుదలవలన లేక హేతువు అధికమగుటవలన స్వల్పశక్తిమూలముగానుండుట హెచ్చగుట తగ్గుట మొదలగుచేట్లు గలుగుచుండును. ఇందువలననే జఙ్ఘిరైఖ్యైరజ్యశాహి అను గ్రంథమునందు

చెప్పినదేమన, ఒకప్పుడు యీక్రిందచెప్పిన లక్షణములు కూడా కలిగి యుండుననియు యీ క్రిందివిధానమును చెప్పబడియున్నది. అపస్మార రోగము కనపించిన వెంటనే తగ్గిపోవును. తిరిగి వచ్చుచుండును. గాన రోగి నీలుట, (యిరుచుకొనుట) మాత్రము యుండనేరదు. ఇట్లు కలుగుటకు వేరుకారణము గలదు. అనగా మలదోషము కొద్దిగా కలుగుట వలన రోగి యిరుచుకొనుట తటస్థించదు. మరియు రోగి బిగించుకొని పోవుటకు మూడుకారణములు గలవు. ఇందు (1) సరములు, దోషము తో నిండియుండుట, (2) వాతనాళములయందు చెమ్మ అధికమగుట (3) మెదడు బిగిలగుట, పీకుట, బంధించినటులుండుట యీ కారణములు యావత్తు యీవ్యాధి నివర్తించుటకు శుష్కత్వము కలిగించుటవలన నివారణము కాజాలదు. యెటులనగా రోగి విరుచుకొనిపోవుట (పిట్టు) శుష్కత్వకారణమువలన అయినయెడల నిమ్మళముగా తెరలుపుట్టించును. యీశుష్కత్వము మెదడునందుచేరి మెదడునందుగల చెమ్మ ఆరుట వలన మెదడు బిగబట్టినయెడల రోగికి ముందుగా మరణము సంభవించును. ఇందువలననే అపస్మారమునందు బిగిసికొనుటకు ముఖ్యకారణము మరియు సరములు, దోషముతో నిండిపోవుట మెదడు బిగబట్టుటవలన స్పష్టమగుచున్నది.

మరియు మెదడు బిగబట్టుట మెదడుయొక్క జ్ఞానశక్తి తీక్షణత్వమువలన ఆవిరిపరమాణువులు మెదడునందు చేరుటవలన విషమవశనండి కంఠమెత్తి పరమాణువులు పారిపోవుటవలన యీరోగము వుత్పన్నమగుచున్నది. మరియు యెల్లప్పుడు యిట్టినమయమునందుగల మలము విశేషముగా మెదడునందు చేరుచున్నది. మరియు యీమలము స్వల్పకారణమువలన కొద్దిగా అందుండి పోతున్నది. ఇట్టినమయమునందు ఆవిరిపరమాణువులు మెదడుయావత్తు ఆక్రమించుచుండును. మరియు యీపరమాణువులు వాయువు ప్రచారముచేయు సరములయందు నిండుచున్నది. ఇట్టినమయమునందు సంపూర్ణముగా నిండిన

కారణమువలన బంధనమేర్పడి అవస్థామయ వ్యాధి పుట్టుచున్నది. ఒక వ్యక్తి మలము మరియొక అంగమునందు నిలుచుటవలన ఆమలముయొక్క ఆవిరిపరమాణువులు మెదడువైపునకు యెక్కుచున్నవి. మరియు హీనదశయొక్క కారణమువలన మెదడు బిగించుటవలన ఆవిరిపరమాణువులు విశేషముగా మార్గములయందు నిండుటవలన బంధనము (పిటిక) ఏర్పడుచున్నది. ఒకవ్యక్తిమలదోషము బొత్తిగా లేకపోయినను విషజంతువులు అనగా తేలు, పాము, మొదలగునవికట్టట, కరచుట, వలన ఆజంతువువిషము రక్తనాళమునందు ప్రవేశించి అంగముల నయోగము వలన మెదడునందు చేరును. ఇట్లుచేరినయెడల మెదడునకు జెరుపునంభించి మెదడునంతట తానే బిగిసిపోవును. గాని విషము యొక్కసారము మెరడునందు చేరకుండును. మరియు మెదడుబిగించుట వలన అవశ్యముగా బిగిసికొనిపోవుట అవస్థారమను వ్యాధి పుట్టినను ముగును లేక అట్టినమయమునందు మలము తక్కువగానుండి మెదడునందు శక్తి విశేషముగానుండిన ఎడల అట్టికారణము వలన కూడాచెడుదశను అతివేగముగా గ్రహించగలుగును అనగా మెదడు బిగిసికొనిపోవునట్టి హేతువువలన ఈవ్యాధి మూడు విధములుగా వర్ణించబడెను.

1 వ. భేదము అవస్థారలక్షణములు.

మొదటి భేదము కేవలము మెదడు నుండి పుట్టుచున్నది. దీని లక్షణములు: ఈరోగములు నాల్గు విధములుగానుండును. (1) మెదడు నందుగల కేఫదోషము వలన ఈవ్యాధిపుట్టగలదు. దీనిలక్షణములు బుద్ధిచెడిపోవుట, ఇంద్రియములు నీర్పమగుట తలయందుబరుపు అవస్థారమ నందుండునప్పుడు నోటినుండి ఆవిరివెచ్చగా విశేషముగా వెడలుట నోటినుండి జొల్లుగాడుట ముక్కుమెండు నీరుకారుట శరీరముయొక్క వత్తు శూరిపోయియుండుట, ప్రకృతిచల్లగానుండుట, మరియు కదలుటకు కఠినముగానుండుట, తిరుగుటకు కష్టముగానుండుట, ఈమొదలగు లక్షణములు కేఫము వలన కలిగినవ్యాధి అనితెలిశేది.

— 1 వ భేదము అవస్థారదికీర్తన —

మలము పక్షివరది శరీరమును శుద్ధినిొనరించుటకై తీక్షణవిరోచన ఔషధము ఇవ్వవలెను. మరియు కఫమువెడలించుట ముఖ్యము. ఇందువిషయమై యారజ్ మాత్రలున్న, గాఢాన్, ఇకామఖిఖాన్ గుళికలున్న ముసాంబరము మాత్రలున్న, శిశిల్యాన్ మాజాన్, ఈక్రిందవివరించిన ఔషధమున్న, మెదడునకు శుభ్రీవరచుటకై మిక్కిలి లాభదాయకములు. ఈ ఔషధమును చేయుకృమము ఈక్రింద వివరించి యున్నాము.

— కఫజ అవస్థార హర గుళికలు —

ముసాంబరము, తెగడ గారిఖాన్, కాటుకవిత్తులు, చేదుపుచ్చకాయగుజ్జ, స్థిరమోనియా, ఈవస్తువులు అవశ్యకతానుకూలముగా తేనెతోనూ మాత్రలుచేసి విరోచనార్థము ఇవ్వవలెను. విరోచనమైనతదుపరి మిరియాలు జన్న మెత్తగా నూరి నశ్యముచేయవలెను. ఈనశ్యమువలన తలయందుగల శేషమలము నశించును. మరియు ప్రీతిదినము కొద్దికాలము రోగిని పరిశ్రమచేయుటలు ఆజ్ఞాపించవలెను. మరియు శరీరము చేతులను పైనుండిక్రిందివరకుమర్దించవలెను. పాదములను మర్దించగాగల భించి తలనుమర్దించవలెను. ఈవిధముగా శరీరము, కాళ్లు, చేతులు, శీరస్సు, మొదలగు అంగములను ఇందులో చెప్పిన విధానముగా ఒకదాని తరువాత నొకటిమర్దించుట మిక్కిలి ప్రశస్తము.

— అవస్థారోగ అవశ్యములు. —

మలకారక, అజీర్ణకారక, వదార్థములను శేవించుట, అండ శోషములు భుజించుట, మరియు ఏ శోషమువలన దోషముకలిగి ఆదోష మలము కలిగి ఆములముయొక్క ఆవిరిపరమాణువులు ఉత్పన్నమగునో అట్టివస్తువులను అవస్థారోగివర్జించవలెను. మరియు, శరీరమునందు దీగముగా జీర్ణముకాగల వస్తువులను అనగా సేఫ్ (యాఫిల్సు) నలగం, ముల్లంగి యిత్యాది వస్తుసేవన చేయరాదను. మరియు, శీతము, వ్రష్ణము, మైదు

నము బొత్తిగావర్జించవలెను. పాడునట్టిసీద, వెన్నెలను చూచుట మానవలెను. మరియు, ఉన్నతప్రదేశమునందు కూర్చుండుట, స్నాననమయమునందు విశేషముగా నుండుట, విశేషముగా నడుచుట, గుర్రముపై నెక్కి నవారీచేయుట, మెరుపుగలవిన్ని, తిరుగునట్టి వస్తువులను నిదాచి చూచుట యీ మొదలగు యావస్తువులు అపస్మారరోగికి మిక్కిలి హానికరములని తెలియవలెను. మరియు, కఫజ అపస్మారముగలరోగికి కొజుపిట్ట, పూరేషుపిట్ట, మాంసములందు నున్నపుతేటచేర్చి పక్షిపరచి భుజించుట మిక్కిలి మంచిది. మరియు, అపస్మారముతోనున్న నమయమందు యింగువ, తేనీసీత కలిపి నోటిలో పోయుట మిక్కిలి లాభదాయకము.

అశ్విమాజ్ఞా శిశిల్యాన్ చేయు క్రమములు

అక్కర, ఉస్థైఖిద్దూస్, సియాలియూస్ యివి ప్రత్యేకము లిహ మాషములు. గార్భిఖా 17½ మాషము యి. కిర్ణమానా, యింగువ, కచూరములు, పూడేబల్ సాఖ, బల్ సాఖ మాత్రాలు, యివి ప్రత్యేకము లిహ మాషములు. యీవస్తువులు యావత్తు కల్పమునందుంచి చూర్ణించి వస్త్రుగాలితమొనగ్ని అడవిసీతలతో చేయబడిన శికింజబీఖయందు కలిపి 4½ మాషము యిచ్చవలెను. ఈవస్తువులలో కిర్ణమాన కొత్తదిగా నుండవలెను. యింగువ సుంగధమైదిగా నుండవలెను.

(అధవా) దీర్ఘశ్లేష్మ అపస్మారరోగికి యాజ్ హిర్ మిస్ మరియు శీమనల్లజీడిగింజలు మిక్కిలి వుపయోగకరములని గ్రహించవలెను.

—2 వ. వాతకారణమువలన గలుగు అపస్మార లక్షణములు—

ఈవ్యాధిలక్షణములు గుండె అదరుట, (హర్తుదడ) నోటివెంట ఆవిరివెడుట, నోరు పుల్లగానుండుట, రోగి అవ్వడవ్వడు భూమిపై విరచుకొని పడుట, యీరోగియొక్క కాంతి అమృతదార్ధముయొక్క విశేషత్యమైన వైన పృథ్విస్తానము పుట్టుచుండుట, మరియు, అపస్మారమునకు ముందు చెడుఅలోచనలు విచారము అధికమగుట యిట్టి నమయము

నందు మేలము మెదడునుండి శరీరమునందు కూడా వ్యాపించియున్నదని గ్రహించవలెను. మరియు, ఈరోగము రిఫస్ అపస్మారమునకు కారకమైనదని చెప్పబడును. యెటులనగా కథింబ మెదడు యొక్క ప్రకృతానుకూలముగా నుండును. యేది అనుకూలముగా నుండునో అది స్వల్ప హానిచేయునని గ్రహించవలెను.

అంశం 2 వ. వాతజ అపస్మారచికిత్సాంశం

మలమును పక్ష్యముచేయుటకై పాదతీగె, శ్వాదము, వాతమును దూరపరచుటకై వాతహరణోష్ణధములను మలమును చక్ష్విరచుటకున్న మెదడునందు బలముకలిగించుటకున్న ప్రవయోగించవలెను. మరియు, అంబరు, పన్నీరును వాసనచూడవలెను. కోడిమాంసము, మేకమాంసము మొదలగు మాంసరసములు యివ్వవలెను. ఇస్సిదాజ్ కూడా యివ్వవలెను. ఇస్సిదాజ్ అనగా ఒకవిధమగు రసవదార్దము.

అంశం 3 రుధిరదోష అపస్మార లక్షణములు

కేవలము రుధిరదోషమువలన అపస్మారవ్యాధి బహుశక్తికవగా వుత్పన్నమగుచున్నది. అనగా పిత్రము వాతంక్తమువలన కిఫజరక్తము వలన మరియు వాతకఫమువలన వుట్టుచున్నది. మరియు రుధిరవిశేషత్వము తలయందు కలుగుచున్నది. దీరివర్ణనము విశేషముగా చెప్పబడియె తిరిగి చెప్పబడుచున్నది. ఆనగా రక్తనాళము సుపూర్ణముగా విండియుండుట ముఖము మెరిగను బహుశగా నుండుట అపస్మారసమయమునందు ఒకానొకప్పుడు ముక్కువెంట రక్తము స్రవించుట యీవ్యాధికి ముందు అనేకవిధములుగా శిరస్సునందు వేదనము కలుగుట యెల్లప్పుడు తలబరువుగా నుండుట కండ్లు చీకట్లు క్రమముల తలతిరుగుట మరియు ఆమాశయముయొక్క రిక్తదశవలన అఘోరమునొంది ప్రకృతానుసారముగా విరోచనములగుట యీ మొదలగు లక్షణములు యావత్తు మెదడుసంబంధమగు అపస్మార లక్షణములని గ్రహించవలెను. మరియు యీఅపస్మారము వస్తూ పోతూ యుండును. ఒకప్పుడు ప్రత్యేక సమయమునందు

తలయందుగల కష్టము వలన దుఃఖము నొందుట బుద్ధిచేసిపోవుట యీ మొదలగునవి వాటియ రక్తవ్యాధియు కఫమువలన బుట్టినట్టివిలదోషము వలన కలుగునని గ్రహించవలెను.

❧ వివ, రుధిరదోష అవస్థాగదికిత్స ❧

ఈవ్యాధియందు సాఫీన్ అను నరమును ఛేదింది రక్తము వెడలింపవలెను. పిక్కలపైని రక్షణవేయువలెను ఆహారమును కొద్దిగా యివ్వవలెను. మరియు మలము తలయందు తప్ప తక్కిన శరీరము యావత్తు ప్రవేశించి యుగిసినచో మలము శరీరమునందు ప్రవేశించునట్టి లక్షణములు వేరుగానుండును. ఆలక్షణములు కనిపెట్టదగియుండును. అట్టి సందర్భమునందు అవశ్యముగా ముందు రెండుచేతులయందు సరేమా అను నరమును ఛేదింది రక్తమోక్షణము చేయవలెను. ముందు ఒకచేతినరమును ఛేదింది అటుపిమ్మట అవశ్యాను కూలముగా రెండవచేయ్యి నరము ఛేదించవలెను. మరియు రోగబలానుసారముగా రక్తము వెడలించవలెను. మరియు అవస్థార రోగికి రక్తమోక్షణము చేయుటకు వసంతదుత్తువు మంచిది. మరియు మొదలునందు దుర్బలము జలుబు ప్రవేశించుననేభయము కలుగనియెడల కొన్నిదినముల తరువాత అవ నరమునుబట్టి నాలుకక్రిందినరములు ఛేదింది రక్తము వెడలించవలెను. మరియు ముచ్చనగుంటయందు శస్త్రముతో గంట్లుపెట్టి రక్తముతీసివేయవలెను. శిరావేదనము అవస్థయు కలిగినయెడల నరఛేదనము అనగా చెడుమలము యెచ్చటయున్నదో అస్థలమునందు శిరావేదనముచేసి రక్తము వెడలించవలెను. మరియు వారమునకు ఒకపర్యాయము తిరిగి రక్తమోక్షణము చేయవలెనుగాని అన్ని నరములు ఒకేపర్యాయము ఛేదించకూడదు. మరియు మలమును శుద్ధిచేయునట్టి సుపాయములను చేయవలెను. అవనరమునుబట్టి సాఫీన్ అను నరమును ఛేదించవలెను. లేక రెండుకాళ్ళపిక్కలపై రక్షణ వేయవలెను. ఇందువలన యీవ్యాధి శాంతించనియెడల ముందు వెడలించవలెను. అనగా రక్తము ద్వారా

మలమును తీసివేయవలెనని భా.ము. మరియు 7 దినముల రోగిని స్థిమితముగానుంచి తిరిగి రక్తమువెంట మలము వెడలించవలెను. అధవా హృదయము (హృద్) మెదడుయొక్క శక్తిని రక్షించుచు తిరిగి మలము తీయవలెను. ఇందువలన ఆవిరిపరమాణువులను వుట్టించునట్టి మలమును మొదలంట సశింపచేయునని గ్రహించవలెను.

❧ పితృజ అవస్థార లక్షణములు. ❧

పితృకారణమువలన అవస్థారము బహుస్వల్పముగా వుత్పన్నమగును. దీనిలక్షణములు కేకలువేయుట యేమిశోచనముగల తంద్ర ఉష్ణము నధికముగా సుండుట వమనముగల ముఖము కండ్లు వచ్చుగానుండుట అవస్థారము లేదగుగావచ్చుట మరియు ప్యాధి స్వల్పముగా వచ్చుట ఒకవ్వడు లేకుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. అనగా మలము విశేష లఘువుగా పలచా నుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. దీనివిషయమై వెనుక చెప్పియున్నాను.

❧ పితృజ అవస్థార చికిత్స. ❧

ఈవ్యాధియందు పితృమలము తీసివేయుటకై ఆలుబకరా వర్షతు చింతిపండు వగృతు చల్లని నీళ్లయందు కలిపి పానముచేయవలెను. మరియు వ్రోక్త స్థిరపడుటకై చల్లని నశ్యములు చేయవలెను. మరియు చెమ్మను కలిగించునట్టి చల్లని తైలములను తలకులేపనముచేయవలెను, మరియు అవస్థారము వచ్చినప్పుడు యేలంగము బిగించబడియున్నదో దానిపై తైలములను గోరునెచ్చగా కాచిన నీళ్లయందుకలిపి ఆలంగములపై పోసి మర్దించవలెను. ఇందువలన శరీరము బిగించుట దూరమగును. మరియు అవస్థార నమయము నందేగాక తరువాతకూడా తైలలేపనము చేయుటనుండి.

(లాభము) మెదడు సంబంధముగు అవస్థారమువలన తలపై నొనలుపై తెల్లని మచ్చకలిగినచో అవస్థారద్రవ్యములు సజ్జమైనవని గ్రహించవలెను. హామురూపన్ అనువాద ఈలింశమును వదించి యున్నాడు.

అది భేదము శరీరమునందు పుష్కలమును అపస్మార లక్షణములు

ఈ అస్మాము శరీర అవయవములందు అనగా ఆహారము ముష్టిహము, (స్పీన్) పొట్టపై పొరల హృదయము, గర్భస్థానము, చేతులు, కాళ్లు, ఇటుల వేరు వేరు అంగములందు పుట్టుచున్నది. అనగా సంయోగమువలన కలుగు తలనొప్పియందు వివరించబడినది. మరియు ఆయా అంగములందు దోషముల ఆవిరిపరమాణువులు వాతమానో కలసి మెదడునందు చేరుటవలన అపస్మార రోగము పుట్టుచుండును. మరియు అంగముల సంయోగానుసారముగా ఇట్టి ర్యాధులు అనేక భేదములు కలిగియుండును.

(1) అపస్మారము ఆహారము కారణమువలన పుష్కలమును చున్నది. అనగా ఆహారమునందు దూషిత కఫముగాని వాతముగాని పిత్తముగాని నిండియుండినచో ఆదోషములనుండి ఆవిరిపరమాణువులు మెదడువైపు నెక్కుచున్నవి. ఒకప్పుడు తగ్గుచున్నవి. ఇటువంటి హీనలక్షణములందు మెదడు కష్టముననుభవించుచు శుష్కించుచున్నది. ఈ కారణమువలన ప్రాణవాయువు సంబంధముగ మార్గములు బంధించబడుచున్నవి. ఇట్లు దోషము ఖగీభవించుటవలన అపస్మారము పుష్కలమును చున్నది. మరియు దోషము మెదడునందు మలదోషము స్థభించుకొండినచో యావ్యాధి కలుగనేరదు. అయినను మేదోశక్తి మిక్కిలి బలముగను తేజోవంతముగానున్నయెడల స్వల్పదోషముకూడా కలుగ గలదు. అనగా ఆవిరిపరమాణువులు స్వల్పముగా నున్నను మెదడు బలమువలన మిక్కిలి పరాక్రమము గలవగును.

ఈ పరమాణువుల మలము మిక్కిలి కూరముగానుండును. ఒక శోకకప్పుడు చెడ ఆవిరి పరమాణువులు అధికముగటవలనకూడా మెదడు కష్టపడుచున్నది. మరియు, బిగిసిపోవుచున్నది. యిట్టి ఆవస్థయందు యేదో హేతువువలన అపస్మారము పుష్కలమును చున్నది. మరియు, విశేష ఆవిరిలక్షణములు యందునిమిత్తము చెప్పబడియె. మరియు,

లఘువగు ఆవిరివలన విశేషమై తిరుగునట్టి, నడుచునట్టి అంగముల యందు దోషబంధనము (పిటిక) యేర్పడనేరదు. యెందుకనగా కారణము బలమునండుకుండునో ఆవిరి ప్రాణనాయువుయొక్క స్వభావిక చేష్టలను యెన్నడు తగ్గించజాలదు. మరియు సామాన్య అంగములో ఆవిరి యొక్క పరమాణువులు రేగుచున్నవో అచ్చట స్వయముగా దోష సంబంధము (పిడిక) యేర్పడుచున్నది. మరియు, పరమాణువులు పై కెక్కి సతరువాత మెడకుయొక్క జలుబువలన యీ పరమాణువులు జాస్తి యగుచున్నవి. మరియు, ఆస్తానమునందు పిత్తముయొక్క ఆవిరివలన పరమాణువులు విశేషకారణమువలన బంధనము (ముడి) కలుగుచున్నది. యెటులననగా అందుస్వభావిక గురుత్వము యెప్పుడు కలుగజూడు. పరమాణువుల మలముయొక్క లఘుత్వము ప్రకటనమగును. యిదేవిధముగా పిత్తజ అపస్మారరోగము మిక్కిలి స్వల్పముగా ఉత్పన్నమగుచున్నది.

అపస్మారసామాన్యలక్షణములు

- (1) అపస్మారరోగి నాలుక వచ్చుగను మరియు, నాలుక క్రింద నరములు ఆకుపచ్చగానుండుట.
- (2) మనస్సు చెడుటవలన స్వల్పముగా కోవముకలుగుటవలన తల బరువుగానుండును.
- (3) అపస్మారము రాకముందు నాలుక మిక్కిలి బరువుగా నుండుట.
- (4) స్వప్నములు విశేషముగా వచ్చుట, చెడుస్వప్నములు కలుగుట, స్వప్నములు మరచిపోవుట, నపుంసత్వము కలుగుట ప్రతి వస్తువును చూచిన భయముకలుగుట.
- (5) నోట ఆవిరి వెడలుట.
- (6) మాలిఖోలియా (ఉన్మాదము) రోగివలె చెడుతిలోచనలు కలిగించుకొనుట.

(7) హృదయము బిగిసినటులుందుట మరియు, సంతోషము లేకుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(8) ఏకార్యమునందున్న స్మృతిహలేకుండుట, ఆగ్రహపడుట, ఈ మొదలగు లక్షణములు మెదడు సంబంధముగ అపస్మారలక్షణములని యెరుంగవలెను.

ఇప్పుడు యితర అంగముల న బంధములుగల అపస్మారరోగ లక్షణములను చెప్పెదను.

ఆమాశయము నందుగల దోషకారణమువలన అపస్మారవ్యాధి ఉత్పన్నమగుచున్నది యీవ్యాధి రి. విధములుగానుండును. (1) పుష్కాదమువలె ఆమాశయముకదలుచుండుట, (2) ఆమాశయమునందు మిక్కిలి ఆకలికలుగు సమయమునందు వ్యాధికలుగుచుండుట, (3) ఆమాశయమునందు పొడిచినటులుండుట, మంట, కంపరము (4) ఒక్కొక్కప్పుడు రోగి కేకలువేయుచు లేచుట, ఒకానొకప్పుడు విరోచనము, వీర్యము వకేసమయమునందు వెడలుట, రోగసమయమునందు సరములు లాగుట, పేగులుబుట్ట, కీడుగొంతువకట. (5) పమనమైనవెంటనే అపస్మారము తగ్గుట, (6) అజీర్ణము మలము నిడివకారణమువలన అపస్మారము విశేషముగావచ్చుచుండుట, రోగసమయమునకు ముందుగా కనుపించుచుండుట, మరియు, విశేషకాలమువరకు నిలిదియుండుట ఈ మొదలగు లక్షణములు ఆమాశయమునందుగల దోషదుష్ప్రవృత్తిమువలన కలుగుచున్నవని తెలియవలెను.

మరియు, దోషవ్యక్తోపమువలన వృద్ధియగుచున్నది. యెటుల ననగా ఈరోగము దోషముయొక్క దుష్ప్రవృత్తివలన కలుగుచున్నది. ఒక్కొక్కసమయమున నిద్రావస్థయందు కూడా కలుగుచుండును. ఇట్టిసమయమునందు ఆకలి విశేషమగును. ఎటులననగా ఈఅవస్థయందు రక్తదశపొందుచున్నది. దోషము సహజముగా మెదడునందు జేరుచుండును. దోషము ఆమాశయమునుండి మెదడు

నకు చేరునప్పుడు మధ్యభాగమునందు ఆటంకము కలుగజేయునట్టి వస్తువు లేనికారణమువలన మెదడునందు చేడుచుండును. ఈ కారణము నుబట్టి ఆమాశయ పూర్ణదశయందు మారుమారు భుజించినను ఈ వ్యాధివలన విశేషహాని కలుగలేదు. ఎటువరగా ఆమాశయము నిండి యుండు కారణమువలన చెడుదశ మెదడునందు సహజము చేరజూదు.

(6) విశేషముగా ఉదితభోజనములను భుజించుటవలన అపస్మారము నశించగలదు. బౌషధమును శేవించవలసిన అవసరముండనేరదు. మరియు, ఈ అంశమువలన తెలియబడునదేమనగా చెడుదోషముల కారణమువలన అపస్మారము వుట్టుననియు గ్రహించనగును మరియు, విశేష దోషమువలన కలుగు చెడులక్షణములు అనేకపర్యాయములు విభజించియున్నవి. ఇటుల చెప్పటవలన రోగముకలిగించునట్టి దోష భేదములు తెలియబడుచున్నవి

అపస్మార సామాన్య చికిత్స

ఈ వ్యాధియందు వైద్యునికి వుదితమని తోచినయెడల నలేరు, మరియు, బాసలికు, అనునరములను భేసించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. యెటులనగా రక్తమోక్షణము వలన నాలుగు దోషములు హరించును. మరియు, సమస్త మలదోషములు హరించుటకై విరోచన వయన, క్రియలను చేయవలెను. మరియు, ఆమాశయ సంబంధముగు అపస్మారమునందు వసురముచేయుట మిక్కిలి గుణదాయకమని గ్రహించవలెను. మరియు, విరోచనము కానటువంటి బౌషధములు కావ్దములు ఉపయోగించుట ఉదితమని గ్రహించవలెను.

దోషము కి ఫయుక్తమైయెడల వసునము చేయుటకై ముల్లంగి విత్తులు, సోయివిత్తులు, నూరి తేనెతో చేయబడిన శికింజబీక్ యందు కల్పి యిచ్చి వసునము చేయించవలెను.

దోషము పిత్తయుక్తమైచో ఖర్బూజావిత్తులు, సోయి, ఖర్బూజావిత్తుల కావ్దమునందు సముద్రలవణముచేర్చి అందులో శికింజబీక్

కలిసి ఇవ్వవలెను. దీనివలన వమనమగును. మరియు, ఉష్ణోవశపానము చేయుట ప్రాంతముగా యుండును. ఇట్లు వమనక్రియలవలన వమనము చేయించి ఆమాశయమునకు పుష్టికలిగించవలెను. ఇట్లుచేయుట వలన ఆమాశయమునందు ముఱము చేరజాలదు. మరియు ఆమాశయమునకు జలము కలిగించు ఔషధములు దోషమగు శ్మయముగా ప్రవయోగపరచవలెను, అనగా కఫదశయందు గులాబిపూలు, రూమామస్తకి సాంబ్రాణి, అగరు, జరామాంసి, ఈలయిదు వస్తువులు చూర్ణించి పన్నీరుతో కలిపి ఆమాశయముపై వేపనము వేయవలెను. మరియు, తిరియాకు అరబా* పుష్టమును కలిగించునట్టి జవాహిర్, గుల్ఖందు, యివ్వవలెను. మరియు, వేయించిన మేకమాంసము జాంగలవత్తుల మాంసాదుల యందు దాల్చిచెక్కచేర్చి వేయించి యివ్వవలెను.

వాతదోష అవస్థారమునందు చూదనము, పన్నీరు, ఆమాశయముపై లేపనముచేయవలెను. మరియు, కఫదోషమునందు చెప్పిన ఔషధములను యివ్వవలెను మరియు పాలుత్రాగునట్టి మేకపిల్లమాంసము కోడిపిల్లమాంసము పెసలు, బొంబవల్లు, పాలకోకూరచేర్చి వండిన శాకమును యివ్వవలెను.

పిత్తదోష అవస్థారమునందు పెద్దపాయలు, కావలసకులు, పేముచిగుళ్లు నూరి శిరకాలో కలిపి లేవనము చేయవలెను. మరియు బేదానవండురుట్టు, తవాక్షిరి, యెండిన ధనియాలు, నూరి రసముతీసి యివ్వవలెను. మరియు దానిమ్మగింజల రసముగాని చింతమండుగాని మేకమాంసమునందు వేసి ధనియాలతో నుగంధమును కలిగించి ప్రాకించి యివ్వవలెను.

* తిరియాకు అనగా విషహర ఔషధము ఇది విషప్రకోపమును దూరపరుచును. తిరియాకు అరబాననునది నొక ఔషధము ఇందు చాబ్బుల్గాను ఖస్పియానా నూర్ ముకీజరావండ్ తలీల్ మొదిలగు వస్తునముదాయముతో చేయబడును.

అపశయ సంబంధముగ అపస్మారము చెడుదోషముల కారణములవలన వున్నమైచివో శుష్క శ్మోరోగ మనందు చెప్పిన చికిత్సలను ప్రయోగించవలెను. మరియు అపశయ 11 రిక్తదశనొందినప్పుడు వచ్చునట్టి వ్యాధియందుకూడా శుష్కశ్మోరోగమునందు చెప్పిన చికిత్సలు చేయవలెను.

2 వ భేద అపస్మార లక్షణములు

స్త్రీహము (స్త్రీస్) దోష కారణమువలన అపస్మారరోగము ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు స్త్రీహ ఉత్పత్తి. కఠి త్వము జెందుట మొదలుగునవి.

3 వ భేద అపస్మారలక్షణములు

ఈ అపస్మారము పొట్టపైచుండు ఝిల్లిపార దిహించుటవలన కలుగుచున్నది. దీనిలక్షణములు పుల్లతేణువు న వచ్చుట, కడుపు లో ఆరాటము పైపొరముందుమంట, యేమి కోచకుండట, నమనము నందు అపక్వముగ అన్నమువెడలుట యీమువలన లక్షణము కలిగి యుండును.

4 వ భేద అపస్మార లక్షణములు

ఈ అపస్మారము, వీర్యస్తానమునగుగల దోషమువలనగానిలేక గర్భాశయ దోషమువలనగాని కలుగ గలదు. దీని లక్షణములు రజో ధమ్ము నిలిచిపోవుటవలన వీర్యము తగ్గుటవలన దోషములు గర్భస్తానము వీర్యస్తానములయందు ఖచీభవించి చెడుటవలన అదోష ఆవిరిపర మాణువులు మొదలునడుచేరి అపస్మారవ్యాధి కలిగించును. మరియు రజస్సు నిలిచిపోవుటవలన అనేకదినములు మైధునము లేక వీర్యవలనము లేవికారణమువలన పొత్తికడుపు, మూత్రపిండములు, కడుపు మొదలగు వానియందు నొప్పి, భారము మొదలగునవి కలిగి యుండును. మరియు గర్భాశయమునందు వికారముగలుగు కారణమువలన బహుధా

గర్భవతులగు స్త్రీలకు ఈ అపస్మారము కలుగుచుండును. మరియు నిది ప్రసవించినతోడనే క్షిణింపును.

—4వ. భేద అ స్థానం డిక్సి—

ఈ వ్యాధి స్త్రీహము మాల్బోలీయా (ఉన్నాదము) మిరాకు ఇఖ్త నాకుర్రీహం (శిశునంచి) బింగిమబ, యింతురు చికిత్స రజోధర్మము నిలిదిపోవునట్టి కారణమువలన కలుగు ప్రకరణమునందు చెప్పబడియె. ఇది హేతువానిసారముగా మూడువిధముల అపస్మారవ్యాధులయందు చేయదగియుండును. ఇందు చెప్పినచోకారము విరోచనమునకున్న, బలము కలిగించునట్టి ఔషధములున్న, ఇవ్వవలెను. మరియు స్త్రీగాని పురుషుడుగాని, ఏర్పమును స్తంభిపక్షేయుటవలన అపస్మారము కలిగిన ఎడల సంభోగముచేయించుట ఉచితము.

—5వ. భేద అపస్మార లక్షణములు.—

ఈ అపస్మారము పాణిణవాయువుయొక్క సంయోగమువలన ఉత్పన్నమగును. దీని లక్షణము పాణిణవాయువు సంబంధమగు ప్రకరణమునందు తెలియగలదు. ఈ వ్యాధి పాణిణవాయువునందుచేరి హృదయమునందు ఉష్ణము కలిగించియెడల ఆవృష్ణమును తెగించునట్టి ప్రసాయములనుచేయవలెను మరియు, పాణిణవాయువునందుగాని, మసారి కాయందుగాని దోషసంబంధము కలిగినయెడల అట్టిసంబంధములను విడదీయుచుపాయములను ఇంకావాయుబడిన అంశముల ప్రకారం చేయవలెను. కఫము జలుబు కలీష (యక్ష్మత్)నందుచేరినెడల వ్రేళ్ళకషాయమువలన ఆయాదోషమును హరింపజేయవలెను. మరియు, ప్రకృతి స్థిరపడుటకై ఉచితపాయముల చేయవలెను.

—6వ. భేదము పేర్లగుల దోషజనిత అపస్మార లక్షణములు—

పేర్లగులయందు క్లిష్టాచేరుటవలన చెడుఆవిరియొక్క పరమాణువులు, ఇందుండి లేని కొదవనందు చేతుచున్నవి. ఇట్టిస్థితియందు సరములయందు గల దోషమువలన బధనము (పిటిక) ఏర్పడి అపస్మారమును కలి

గించును. దీనిలక్షణములు క్రితపు క్రిమిరోగమునందు చెప్పబడి యున్నది.

—7వ. భేద అపస్మార లక్షణములు.—

కాళ్ళయందుగాని, చేతు యందుగాని, దోషముఖరీభవించు నట్టి కారణమువలన అపస్మారరోగము కలుగుచున్నది. అనగా వాతకారణము దోషస్థానమునందుండి తీచి మెదడునందు చేటవలన మెదడు సంకోచమునొందును. మరియు, మెదడు ఆదుబవలన అపస్మారరోగము పుట్టుచున్నది. మరియు, అంగములయందు అనగా చేతులు మొదలగు వానియందు వాతము కలుపటవలన కారణము ఆ అంగములయందుగల ఒకనరమునందు తేడస్సుగల మలముచేరి స్తంభించబడి రూపేహైవాని (హృదయమునందుగల శక్తిస్థానము) యశ్రాణవాయువు ఆరమునందు ప్రవేశించజాలకుండుటవలన అస్థానమునందుగలరక్తముదోషము క్తమై జలుబుకలుగును. అందుండి చల్లనివాయువు వ్రుత్పన్నమగు చున్నది. ఒక్కొక్కనరమునందు కొంతకాలమునకు మలసంబంధమగు జలుబుపై భాగమువరకు ఎక్కుటవలన అస్థానముచల్లగానుండును మరియు ఇట్టి అపస్మారరోగశరీరము చల్లగానుండును. మరియు జలుబుస్థానమునుండినరములద్వారా మెదడునందుజేరి మెదడుసంబంధమగు పారయొక్క ప్రకృతిని ఛేదించి అచటనుండి మలము గట్టినిరచి స్థావరపక్షేయును ఇట్లు మలము స్థావరపటవలన మెదో సంబంధమగు ప్రాణవాయువుయొక్క మార్గములను నొక్కివేయును. అట్టిస్థితియందు అపస్మారముకలుగుచుండును. మరియు మలమును బంధించుటకు జలుబు కారణము కాజాలదు గాని మెదడు మలము విషదశయందు గ్రహించుచుండును, మరియు ఆరిపోవును. మరియు నరములు బంధించబడి అపస్మారము కలిగించును. తిరిగి శరీరమునందుగల వేడివ్యృతి మారుటవలన కలుగునట్టి జలుబు మొదలగువాని వున్నతదశనిగ్గనిదే మెదడుయొక్క విషమదశవృధావము నశింపనేరదు. విషవృధావము నశించువర్యంతము అపస్మారరోగము

దలకుండును అపస్మారము యొక్క న్యూనాధిక్యత ఇట్టి కారణమువలన కలుగుచుండును. అనగా మలము జార్చి అయిపోయి బలము అధికమగును. అపస్మారము మిక్కిలి న్యవధిగా విడుచుట, మరియు అపస్మారము వెలువెంటన వచ్చుచుండును మధ్యకాలము ఘడియ అరఘడియ కూడా అధి యిష్టనేరదు. అక్షస్థితియందు రోగము అసాధ్యమగుచున్నది. మరియు వోషము లఘుప్రగను కారణము దుష్ఫలముగానున్న యెడల రోగిజీవించును.

చేతులు కాళ్లు వీటివోషమువలన పుష్పన్నమగు అపస్మారలక్షణములు చల్లనివాయువు ఆలంకములనుండి పైకెక్కి నిమ్మశముగా రెండవ అంగమునందు చేరి అచ్చటనుండి పైకెక్కి మొదడునందు ప్రవేశించుకలు రోగికి తోచుచుండును. అపస్మార సమయమునందు నేత్రములు తెరచియుండుట నేత్రములవెంట నీడప్రవించుట ముఖకాంతి నల్లగా నుండట కాళ్ళుచేతివ్రేళ్ళు బిలగాట, రెండవ అంగము లాగుచుండుట మరియు అపస్మారము వచ్చుటకుముందు ఆవలింతలు విశేషముగా మెడలనారంభించుట శరీరము తిరిగిటులుండుట ఒట్లు విరువు మూత్రము వెంటవెంటనే విడుచుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

7వ భేద అపస్మార రోగ చికిత్స.

అపస్మారము వచ్చుటకుముందు ఆలంకములకు పైభాగము అనగా కాళ్ళుచేతులు పైనుండినవారు బ్యాండిను ఇత్యాది వానితో బిగించికట్టవలెను. ఇటువలన కట్టవలన శీలవాయువుచెడుదశను పొందజాలదు. అనగా తేలుకుట్టినవెంటనే ఆలంకమును త్రాటితో బిగించికట్టుదురు, యెందుకనగా తేలువిషము పైకెక్కుచుండును. ఇటులనే జలుబుకల అంగమును బంధించి ఆలంకమును అగ్నితో కాపడము చేయవలెను. మరియు ఔషధములు పట్లు కట్లు మొదలగువాని వలన పుష్టము కలిగించవలెను. అనగా అక్కలకర్చి చిత్రిమూలము ఇంగువ వర్షియూర మరియు బల్ సాన్ నూనె మొదలగు వస్తులేషనము చేయు

వలెను. మరియు వుష్ణము శిశువుగల వస్తువులనుచేర్చి (సమశీతోష్ణము) గల వస్తువులను లేపనము చేయుట ప్రత్తిమము. యెందుకనగా రక్తము నందు వుష్ణప్రభావము మిక్కిలి బలముగలదగును. మరియు వేడినీళ్ళ యందు బాబూరానూనెకలిసి ఆలంగము ఆనీళ్ళయందుంచవలెను. ఆనీళ్ళు చల్లారిన వెనుక ఆనీళ్ళకింద అగ్నియించి నీళ్ళు వేడికలిగించ వలెను. మరియు అపస్మారము కనపించవచ్చును అనేకపర్యాయములు కఫమును వెడలించవలెను. మెదడునందు వుష్ణము జలుబు ప్రవేశించుట కై అడవిసీరుల్లితో చేయబడిన శికింజబీజ ఉస్సైఖద్దూచెవర్చకు మొదల గునవిప్రసయోగించవలెను. మరియు అడవిన వాపాకుకస్తూరిఅంబరు, మొదల గుప్రష్ణవీర్యముగలవస్తువులను వాననచూడవలెను. మరియు పొడినాత్తెలము అధవా యిటువంటి స్వభావికముగల తైలములను తలపై లేపనముచేయ వలెను. మరియు, శరీరము మలహితముగను మెదడనందు బలముకలిగి యుండినయెడల యిట్టిస్తితియందు అంగమునందు వుష్ణము కలిగించుటకై ఆవాలు, జున్న, నల్లమిరియాలు, యవలు యీ మొదలగునవి చూర్ణముచేసి తేనెలోకలిపి ఆలంగమునకు లేపనముచేయవలెను. అధవా జైతూన్ తైలము మొదలగునవి లేపనముచేయవలెను. మరియు, యీ యెప్పిన చికిత్సవలన ప్రయోజనము కలుగనియెడల ఆలంగముపై జీడినూనె పావురనులము అంజీరుచెట్టుపాలు మొదలగువానితో వాతపడుకట్టుల లేపనముచేయవలెను. మరియు, కోకనజ్జ తైలము లేపనం చేయవలెను. యీ లేపనాదులవలన అంగముపై వాతపడిగాయమగును. ఈ గాయమును వెంటనే మాన్వగూడదు. యెందుకనగా యీ గాయమునుండి హీనమతి ము చీముగామారి కొద్ది కొద్దిగా ఆ గాయమునుండి వెడలనారంభించును. గాయముచేయునట్టి ఔషధములు లేపనముచేయుట రక్షవేయుటకంటె యంత్రముతో రక్తము వెడలించుట మంచిది. మరియు, ప్రణామ త్వరలో మానకుండటకు నీనపుచుక్కను ఆవ్రణముపై కట్టియుంచవలెను. యిది గాక అనేకపుపాయములవలన ప్రణామ త్వరలో మాన్వ

కుండుట చాలాఉత్తమము. మరియు, యితర అంగములయందు కలుగు నట్టి అపస్మారమునకు కూడా ఉత్తరీతిగా చెప్పబడుచున్నది.

~~జాల్మాన్~~ జాల్మాన్ గారి వాచాఁ

జాల్మాన్ అను మహనీయులు వారి అనుభవము యీవ్యాధి యందు వదించుచున్నారు. వారు ఒక అపస్మారరోగిని చూచినారనిన్ని ఆరోగి బాలుడనిన్ని యీరోగము పిక్కలయందుగల నొప్పివలన కలిగి నదనిన్ని ఆరోగినివిచారించగా చల్లనివాయువు మెదడునందు పిక్కలలో నుడి యెక్కినట్లు తోచుచున్నదని చెప్పెను.

మరియొక అపస్మారరోగిని విచారించగా కాలిజాటవస్త్రేలునుండి చల్లనివస్తువు పై కెక్కినటుల తోచుచున్నదని చెప్పెను. గాన అపస్మార రోగము, కాలివ్రేళ్ళుండియు పిక్కలనుండియు కలుగునని హాకీము జాల్మాన్ గారు వదించిరి.

~~జాల్మాన్~~ జాల్మాన్ గారి వాచాఁ

ఒకపురుషునకు చేతిబాధవలన అపస్మారము కలుగనారంభించి నది. ఆరోగి తన చెయ్యి మందుకంటె చల్లనగుచున్నదని బాధపడుచుండువాడు అనియు చేతిదోషమువలనకూడా యీవ్యాధి పుత్పన్నమగుననియు హాకీముహుషన్ గారు దుగ్రీధపరుచుచున్నారు. కాబట్టి యీఅపస్మారము యితర అంగములనుండికూడా కలుగ గలదని తెలిసికొనవలెను.

— శివ విషసంబంధ అపస్మారలక్షణములు —

స్తావర జంగమ విషముల వలన అపస్మారము కలుగుచున్నది. అనగా విషసంబంధముగుదశ, మస్తిష్కమువలన ఉత్పన్నమగును. ఈరోగము రెండువిధములు (1) విషసంబంధముగు జంతువులు కరచుటవలన యీరోగము పుత్పన్నమగును. దీనిలక్షణములు విషజంతువుల కాటు నొందినవెంటనే అపస్మారము కలుగుట.

~~జాల్మాన్~~ శివ విషసంబంధ అపస్మారచికిత్సఁ

విషసంబంధముగు జంతువుల విషమును నశింపజేయునట్టి జైవధ

ములు మొదలగునవి విషప్రకరణమునందు చెప్పబడును. గాన వానిని ప్రసయోగించవలెను. మరియు, 7 మాషములు సోపు, 35 మాషములు గుల్ఖందు యీ రెండువస్తువులు కషాయముకాచి వడియజేసి అందులో తిరియాకు అరబా కలిపి పానముచేయవలెను. యిది మిక్కిలి లాభదాయకమైనది.

తిరియాకు అరబా విధి.

పాషాణభేరి హబ్బుల్ గారు (వపివిత్తులు) పాలవాడ్డి గుండ్రటి క చూరము మొదలగు నాలుగువస్తువులు నయభాగములు గ్రహించి చూర్ణముచేసి వస్త్రపుత్రమునలిపి యీ చూర్ణములో తేనెచేర్చి కల్పి అవలేహ్యము చేయవలెను. దీనిని తిరియాకు అరబా అందుదు.

రెండవ తరగతి అవస్థార లక్షణములు

ఈ అవస్థారము బలము అధికమగుటవలన కలుగుచున్నది అన గా ఎవ కి మేహాశక్తి బలమున తేజోవంతముగా నూచురో అట్టి మనుజుడు దుర్గంధాని దురుదశ ఆరోచకముగా నై అధికశక్తియును పొందగలడు. ఇట్టి యిందు శరీరము బిగిసికొని పోవునట్టి అవస్థారము కలుగుచున్నది. దీనిలక్షణములు తలనొప్పిగా పంపనవ్వడు మేహాశక్తి బలము గల దగుటవలన కలుగునయ ముందు చెప్పబడిన లక్షణములు కలిగి యుండును.

రెండవ తరగతి అవస్థార చికిత్స.

ఈ వ్యాధి యందు గనకసాల మర్బకు స్నిగ్ధపదార్థములు ఉపయోగించుట మిక్కిలి ప్రశస్తము మరియు పథ్యకరచేరును యివ్వవచ్చును. భోజనమునందు గనకసాలు కాపాముత్తులు అవశ్యముచేర్చవలెను.

మరియొకవిధమగు అవస్థార లక్షణములు.

దీని యూనాని భాషయందు ఇబీలమివో అందురు. ఈ వ్యాధి యందు చేతులు కాళ్ళు బిగించుకొని కొమ్మవలె బిగిసికొనిపోవుట తప్ప యి కరలక్షణములు ఈజాతి అవస్థారమునందు కలుగనేరవు ఈ

అపస్మారము అన్నివిధముల అపస్మారములకంటె మిక్కిలి క్రూరమైనదిన్నీ మరియు ప్రాణవాతశంకరమైనదని ఆర్యులు వదించిరి మరియు యావ్యాధి అరంభదశయందు శరీరముచూపవత్తు బిగిసికొనిపోవవార. భించును. తక్కిన అపస్మారములయందు అపస్మారము వచ్చివచ్చును మాలిక్రిము శరీరము బిగిసిపోవుచుగాని ముందుగా దీనివలె అపస్మారము రాకముందు శరీరము బిగించనేరదు

మరియొక విధమగు అపస్మార చికిత్స.

ఈఅపస్మారము వాతమువలనగాని శ్లేష్మమువలనగాని కలుగుచున్నది. గాన యిందువిషయమై కఫవాతము హరించునట్టి నుసాయములను చేయవలెను. మరియు శరీరము బిగిసికొనిపోవుటకుముందు చెప్పబోవునట్టి చికిత్సలవలన శరీర బిగించు తగ్గించవలెను.

మరియొకజాతి అపస్మారము

ఇదిమరియొకజాతి అపస్మారము. దీనిని యూనాని భాషయందు తిబియాఅనివదించుచున్నారు. మరియు ఉమ్మూశిబియా(పిల్లలకువచ్చునట్టి అపస్మారము) అనియు దిహుస్పిబియా అనియు, ఉమ్మూస్ శయా తీగ అనియు ఫిజాఉస్సిబియాఅనియు చెప్పుదురు. ఉమ్మూస్ శిబియాని అశబ్దము విషయమై వైద్యులకుభిన్నభిన్నాభిప్రాయములుగలవు. మరియు హక్మీయ రాజీగారు ఇదిఒక విధమగు అపస్మారమనియు నిది ఒక విధమగు ప్రష్ణసంబంధమగు జ్వరమువలన వుత్పన్నమగునని చెప్పిరి.

పెయ్యోహక్రికా నవరాలి (పిత్తజ్వరప్రష్ణజ్వరము) అందురు. ఈజ్వరమునందు శుష్కత్వము అధికమై రోమకూపములు బంధించబడి చెరుటబొత్తిగా బైటికి వెళలకండును. యావ్యాధియందు మూత్రము తెల్లగా నుండును. మరియు కొందరు వైద్యులు యావ్యాధిపిల్లలకుమూత్రము వచ్చుననియు అప్పుడు దీనిని ఉక్తనామములతో పిలువబడుననియు చెప్పియున్నారు.

హాకీము ఆబ్దుల్ ఫరహాద్ మిసా అనే వైద్యగ్రంథమునందు ఉమ్మిసిబియా అనువ్యాధి వశిష్ట్యముగా అవస్థారమునకు చెప్పుదురు. మరియు, ఈవ్యాధి విశేషముగా పిల్లలకు వచ్చుచుండును యిందువలననే దీనిని ఉమ్మిసిబియా అనిపేరు పెట్టబడియె పసిపిల్లలకు అధికముగా అవస్థారము రావడమునకు కారణమేమిగా శిశువులకు జన్మకుండి మొదడునందు వాతము నిలిచియుండును. యీ వాతమునే వలన క్రిమేణాహరించును. మరియు, జన్మించినారువాత తలమునకు తుడుపులు, గడ్డలు, మొలలగు వ్రాణములు లేని ఆవరణము వ్యాధి యీ వాతము వెనలిపోవును. గర్భమునందుగాని జన్మమైన తరువాతగాని మొదడునందు వికారము కలిగినచో అవశ్యముగా అవస్థారము ఉత్పన్నమగును. యీ వ్యాధి వయస్సుమురినకొంది క్రియముగా తగ్గిపోవును. చికిత్సచేయ నవసరముండదు. మరియు, చివర యే మువచ్చినచును కలిగి చచ్చును. అని ఆబ్దుల్ ఫరహాద్ మిసా అను గ్రంథము లుచు చెప్పుచున్నాడు.

మరికొందఱు వైద్యవరులు క్షీరపానమును శిశువులకు అవస్థారముయొక్క చికిత్సచేయవలెనని చెప్పుచున్నాఁడు. మరియు, బుద్ధిహాన్ బిషగ్ వరులు దోషాదుకూముగా చికిత్సచేసి ఇల్లిదోషములను హరింపజేయుట వుత్తమమని భావించినయెడల అబ్బియోక్యమగు చికిత్సలను వ్రోయొగించి మలమును హరించేయవలెను. మరియు, శిశువులు పెద్దయగువరకు వ్యాధిగ్రస్తలుగానుండుట బుద్ధిహాన్ వైద్యవరులకు విరుద్ధాశ్రమము. మరియు, జన్మంమునందుండు దోషము తలయందు వ్రణములు మొలలగు వానివలన హరించి గొంతయొకేషముగిలిసియున్నచో అవస్థారము కలుగుచుండునుగాని కొలరికామునోనే క్రియముగా దోషాదుగుణ్యముగా స్వయముగా నష్టమగుచుండును. యిందు విషయములలో అసగాబ్ అలామాత్ అనే గ్రంథగ్రంథము * ఉమ్మిసిబియా

* మరియు ఫిసీయా, అబూకలసా, రుజునీ ఇకూడా అవస్థార రోగమునకు పేర్లు. శిశువులకు వచ్చునట్టి అవస్థారమునకు జూన్ అందురు. ఫిసీయా అనగా చేష్ట

బాలురకు జన్మము నుది వ్రాసినట్లుధుత్యము నొదిర కారణమువలన తప్ప నితరహేతువుల కలుగజూచును. నుది శిరకారకమైన వస్తుశేవన వలన జూరించుచున్నది. మునుము దీని పితృజ అవస్థాగమని గ్రహించి రోగమును పుట్టింపబడెను. అనగా గ్రహించదగిన అంశమేమనగా యిట్టి అవస్థాగమ బాలకున కలిగినయెడల దీనిని ఉమ్ముస్సిబియా అని చెప్పదురు. గాని యీవిషయము అనుమానస్పదమైనది యెందుకనగా బాలురకు పితృజదోషమువలనతిప్ప యితర అవస్థాగమము కలుగజూచు. కాబట్టి గొందరు తెలిసిపీనుగు మూర్ఖులై దుష్టులు పిల్లలకు జరియించునట్టి అవస్థాగమమును ఉమ్ముస్సిబియా అని పేరుపెట్టి దీనిని చికిత్స పితృజదిక్కిముని చల్లనిద్రవ్యములు తప్ప ఇతర ద్రవ్యములు యుపయోగించక అనేక పిల్లలకు చికిత్సచేయుదురు. యీవిషయము కేవలము విరుద్ధముగానున్నది యేలననగా రోగమును కవిపెట్టుటకు అనేక కారణములు గలవు. ఆ కారణములద్వారా రోగలక్షణములను గ్రహించి అలక్షణములనుబట్టి నోషులనుముతేసి ఆయాదోషానుకూలముగా చికిత్సచేయవలె. మరియు పితృజదోషచిహ్నములు కనుపించబడిన యెడల పితృఅవస్థాగమద్రవ్యముగా చికిత్సచేయవలెను. అనగా చల్లని జలుబుగల వస్తువును సత్వముచేయవలెను. తల్లపై చను

త నష్టమునకు భావము ఆబూతసా, చెడు చేష్టతవలన కలుగు విశేషమును పేరు ఈరోగములు పిల్లలకు అవస్థాగమందురు. దీనిని దుష్టకాహిని అనుటకు వైద్యుల చిన్నా భిన్న అభిప్రాయములు కనుపించుచున్నవి. ఆబూత్ ఫరహ్ అను మహానీయులు ఒక్కొక్క అవస్థాగ రోగముగల రోగి పశ్చి చెప్పవనివలె అనేకములగు భవిష్యత్ సంగతులు చెప్పుచుండును. అందులను దీని మజ్జా కాహీక్ అని పేరుపెట్టుబడియె, మజ్జా కాహీన్ (అనగా పశ్చి చెప్పినాడు అని అర్థము). అనిచెప్పిరి, వాజ్మలక రోగారినుమారుడు ఫజీల్ అల్లాము అనుచు వ్యాఖ్యకితాబ్ శరహకాల్లి. యాత్ అను గ్రంథమునందు ఈవ్యాధిని నిశ్చయముగా భూతివైద్యులు ఈ వ్యాధి చికిత్సయొక్క కష్టముయొనర్తు ఉండవలెదని చెప్పుచున్నారు. కాబూత్ అనగా అవస్థాగమ, అనయో అంబుబట్టి దీనిని పిల్లలదిగని చెప్పియున్నారు.

బొలు పోయినవలెను. గాని యీసమయమున అబ్రాలుని శిల్పిని అయిన యెడల మందిది మరియు, అబ్రాలుని చల్లనిగనెయిదు పరుడబెట్టవలెను. మరియు కఫసంబంధ ముగియు కలిపి దిన యెడల కఫడ అపస్మారము నందు చెప్పిన నుచుయములను చేయవలెను. దానిచాలను పరీక్షించి నుచుయములను చేయుటమొనరిన మరియు, బొలురకు పాలుయిచ్చునట్టి దాని పుడువనవలెను. లేముగడవలెను. మరియు, వ్రుహ్మ, తుపాకి మొదలగు భయంకరముల శబ్దములు బొలునికి విబడగుండునటుల జాగ్రత్తతో కాపాడవలెను.

మరియు, సమస్త అపస్మారోగములలో రోగి నాలుక కొడుకు కొనుట సహజము కాబట్టి సన్నచిబ్బటయందు నూదిపెట్టి చిన్నదిండువలె కుట్టి అపస్మారమువచ్చు సమయమునందు ఆదిండును రోగినోటిలో యంచవలెను. యిందువలన నాలుక కొడుకుకొనజాలదు. మరియు, నోరుకూడా తెరిచబడియుండును. అట్టిస్థితియందు యింగున, జన్ను యారెండువస్తువులు తేనెతో తయారుచేసిన శికింబబీన్యందు కలిపి రోగినోటిలో పోయవలెను. అథవా, నఖదికిని, కటుకరోహిణి, చేదుపు చ్చుగుజ్జ, కాకరకాయరసము, నల్లమరియూలు, నల్లజీలకర్ర, శొంఠి, వర్షియూక, జన్ను యీవస్తువులతో సంప్రాప్తముగు వస్తువులను నూరి ముక్కునకు లేపనముచేయవలెను. మరియు, సాంబ్రాణి ముఖము యెదుట ధూపమువేయవలెను. తిదుపరి పైవస్తువులనునూరి రోగిముక్కు లోనుంచి పూదవలెను. యీమొదలగు సదుపాయములు యావత్తు రోగివెంటనే చైతన్యవడగుటకు చేయవలెనని గ్రహించవలయును. మరియు రోగి శీఘ్రముగా చైతన్యవడగుటకు ఈచికిత్సలను చేయవలెను. మరియు పూదేనలీబుభుజముపై (దండలకు) కట్టుట సమస్త అపస్మార రోగము శాంతింపజేయును పచ్చిపూదేనలీబ్ దొడ్డితో మిక్కిలి మంచిది. అథవా, ఎండిన పూదేనలీబ్ గాని ఎచ్చినిగాని ఉడవినదాచా వీటి ని వాసనచూచుటవలన అపస్మారోగి చైతన్యవడగుటయెగాక అపస్మార

రము తిరిగి రాకుండా ఆత్మగను నుమై ఎక్కిలి లాభదాయకము. మరియు ఉష్ణముగ కలిగించు వస్తువులతో శీతాబ్ద (కాండము) చేయుట వలన రోగిని చైతన్యపరచేయును. ఉష్ణముకలిగించు వస్తువులను వెనుక శీతజిరోరోగముగను విర్లించి మానాను కాబట్టి అవస్తువులను ఈ వ్యాధియందు ఉపయోగించవలెను.

(సూచనీయు) అక్కలకర్త దంచి చూర్ణించి రోగినాశికము నందునుచి సూచనయెడల తుమ్ములను కలిగించును. తుమ్ముకలిగినవెనే అపస్తాగమునుండి రోగి చైతన్యపడును. మరియు 21 సంవత్సరముల వయస్సు వచ్చినతరువాత పుట్టిటి అపస్తాగము కేవలము మెదడునందు గల శీతప్రకృతివలన కలుగుచును దీనిదిక్కి మిక్కిలి కఠినమనియు నిది అసాధ్యమనియు వైద్యకేతలు వచించెదరు

~~అపస్తాగ~~ అపస్తాగరోగమునందు హానికరములు. ~~అపస్తాగ~~

శీఘ్రముగా తిగుగునట్లయు మెరుపుగల తిరుగునట్టి వస్తువులను చూచుట, యెత్తుగలవృద్ధిశక్తులయందు యెక్కుట స్నానము విశేష కాలము చేయుట విశేష వాయువు (గాలి) వీచునట్టి ఇండ్లయందు నివసించుట చెల్లెక్కుట యెండాకాలమునందు చల్లని వస్తువులు శీతాకాలమునందు వర్షపార్థములను నేలించుట మైధునము చేయుట మిక్కిలి విద్యాభ్యాసము చేయుట, లేక చదువుట వ్రాయుట పఠగిడుట, గుర్రమునెక్కి నవారించేయుట, అధికముగా నడుచుట, మిక్కిలి శరీరవ్యాయామము చేయుట జీరుగానుండు, అనుకూలము తినుట, మద్యపానము చేయుట కాలినడక మెరుపు చూచుట పిడుగుకర్డులు వినుట గరిష్టభోజనము చేయుట, పండి మొదలగు నీచమృగముల మాంసమును భుజించుట, శలగం, కన్నబో, గాడిదగడ్డవర, ముల్లంగి, వెల్లుల్లి, నీడల్లి, తురకవేర, చింసెనగలు, పొదివాక, గాక ఇతర అనుకూల భుజించుట యామొనలగునవి అపస్తాగరోగమునందు అపత్యములని గ్రహించవలెను.

మరియు మలమును పోరేపించుచున్నవి. మరియు అజామోదము అపస్మారరోగమును రేగగొట్టుచున్నది ఉష్ణోదకమునందున్నానమాడుటవలన మెదడు నీర్పచుగును. శీతోదకన్నానము దోషము లనుపించుచున్నది నమస్తవిధములగు ఘజాతులు నమస్తవిధములగు పాలు సాలతో తయారుచేసిన పదార్థములు హనికలిగించుచున్నవి. మరియు పిప్పళ్ళు, ఆవాలు, మొదలగు వస్తువులు ఆవిరిపరమాణువులను పైకి రేగగొట్టుచున్నవి మరియు మెదడునందు దోషములను చేర్చుచున్నవి. గాని దాల్చినచెక్క, చిన్నసోపు, తెల్లజీలకర్ర, కరివేపాకు, ఈ-స్తువులు లాభదాయకములు ఇవి దోషములను మెదడునుండి క్రిందికి దించుచున్నవి నరములకు వాతమును తీసివేయుచున్నవి. గంధమువాసన, ముగీటలభి (అల్లగు మెర)గచుండు ఒకవిధమగు వస్తువు కఠరా (ఇదివక విధమగు నూనె) యీవస్తువుల ధూపము మిక్కిలి హానిదాయకములు.

మరియు పగలు విశేషముగా నిద్రించుట కడుపునిండా భుజించి నొటనే నిద్రించుట, మేలుకొనుట, యీమొదలగునవి హానిదాయకములు. మరియు అపస్మారరోగి యెదుట గంధపేరోజా ధూపమేయుట వలన హనికలిగించును. అనగా అపస్మారము శీఘ్రముగా వచ్చును. మేకమాంసము విశేషముగా భుజించుటవలన అపస్మారము వుట్టును. మేకచెఱ్ఱము పూరిన నీళ్లు శరీరమునకు తగులుటవలన కూడా అపస్మారము కలుగగలదు. అగస్త్యాత్ముగా శోధము శోకము, భయము, కలిగించునట్టి మాటలు వినుటవలన కోపము దుఃఖము కలుగుటవలన మిక్కిలి హానికలిగించును. కొందరు వైద్యవేత్తలు యీవ్యాధియందు కాహు, భనియాలు, పువయోగించకూడదని అజ్ఞాపించిరిగాని హాకిము శేకు అలి అబూశేనాగారి మతమునకు విరుద్ధమని గ్రహించవలెను.

సన్యాసం అను రోగ లక్షణములు.

సన్యాసం అనగా సక్తా అందుడు. ఈన్యాధి అగస్మాత్తుగా వుత్పన్నమగును. యీవ్యాధిగల రోగి తిడుగుట, నడచుట, గ్రహించుట, మొదలగు అంగములు యానత్తు అగస్మాత్తుగా నిలిచిపోవును. యీ వ్యాధి తలయందు పుట్టి స్వశరీరమునందు ఆక్రిమించును. ఇట్టిస్థితియందు నర్వశరీరము నిష్ప్రయోజనమై సర్వేంద్రియములు సాంజ్ఞహీనమగుచున్నవి. మరియు శ్వాసతప్ప ఇతర సాంజ్ఞలేమియు లేకుండును. రోగి తిన్నగా వెళ్ళికిల పడుండియుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు ప్రచ్ఛాన్న నిశ్వాసములుకూడా యున్నట్టుతోచదు. ఈరోగినుఖిము శవముఖమి వలెనుండును. సక్తా (సన్యాస) రోగమునకున్న శవమునకు గల భేదాభేదములు ఈప్రకారణ అంతమునందువర్ణించబడును. మరియునిచ్చేవృత్తగాయుండుట యీరోగమునకు ప్రధానలక్షణము గనుకనే యీవ్యాధికి సక్తా అనునామము కలిగినది. యీరోగము మెదడుసంబంధమగు నమస్తపౌరలయందు సంపూర్ణముగా దోషము బంధించి ఖగ్భవించుటవలన యీవ్యాధి కలుగుననియు ఇదియే పూర్ణ హేతువని గ్రహించవలెను. మెదడునందు దోషబంధన మేర్పడుటకు రెండుకారణములు కలవు. (1) మెదడు యొక్కయు మెదడు సంబంధమగు చర్మము మార్గములు కఫము రక్తము వాతముతో నిండిపోవుక. మరియు పిత్తము మెదడునందు నిండినయెడల బంధన మేర్పడజాలదు. గాని సక్తా (సన్యాసము) మాత్రము ప్రత్యన్నమగును. అధవా పిత్తమువలన వాపుకలిగి ఆవాపుకారణమువలన మెదడునకు వత్తిడి కలిగి యీవ్యాధిప్రత్యన్నము కాగలదు. (2) తలయందు విశేషముగా జలుబు ప్రవేశించుటవలనగాని దెబ్బతగులుట అదడుటవలన వాపుకలిగి ఆవాపువలన హీనమగు ఆవిరిపరమాణువుల చెడుదశ వలనగాని అపస్మారమునందు చెప్పినట్టి అంశములు తలయందు ప్రవేశించుటవలనగాని మెదడు విశేషముగా శుష్కించును. మరియు మెదడు

యెండిపోవుటకు తాత్పర్యమేమనగా మెదడున బంధమును ప్రాణవాయువు మెదడునందు రాకపోకలకు మార్గములేకుండ యుండునటుల మెదడు యెండిపోవును. ఇట్టిదశమందు సన్న్యాసమనువాఁడ్లి వ్రతన్నమగును. మరియు మెదడు సంబంధమును ప్రాణవాయువు రాకపోకల మార్గములు బంధించుండి మెదడు శుష్కించుచుండల బంధ మేర్పడజాలదు. యీ రోగముయొక్క సన్న్యాస్యాధిస్థిత హేతుబలాబలమునందు నిబ్బరమైనది.

మరియు హాకీములుకురాత్ గారు సక్తా (సన్న్యాస)రోగము బలము గలదైచో అసాధ్యమైనదనియు ఈరోగము దుర్భిణ్యముగాయున్నచో సహజముగా కుదురుటకు కష్టమనియు యీరోగముయొక్క బలాబలము శ్వాసననుచుటకు కఠినత్వము సులభములనుకనిపెట్టి గ్రహించదగును. మరియు ముఖమునందు శలకలుగుట శక్తిదుర్బలమగుటకు చిహ్నములు ఈరోగమునందు విశేషత్వచలన ముఖకళ కలుగజేరదు. శ్వాసయందు గల కలుగుట లేక శ్వాసనశమగుట మరియు నీళ్ళు మొదలగు ద్రవపదార్థములు గొంతులో పోసినయెడల ముక్కు వెంట వెడలుట యిట్టి తుణుకులుగల సన్న్యాసరోగి శీఘ్రముగా మృతినొందునని చెప్పిరి.

మరియు హాకీముజాలియాన్ గారు మనమృదు స్మృతిలేక పడి యుండును. నడచుట, తిరుగుట, కదలుట, మొదలగునవి నిలిదిపోవును. ఈలక్షణములుగలవానికి సక్తా (సన్న్యాస) వ్యాధి అనిగ్రహించవలెను. సుబాత్ స్వారనిద్ర అని కనిపెట్టవలెను. సుబాత్ సక్తా రోగమునకు భేదము. ఈభేదమును సుబాత్ రోగముయొక్క వర్ణనమునందు సక్తారోగము జుమూద్ వ్యాధులమధ్య భేదము జుమూద్ వర్ణనమునందు సాక్షిముండల. జుమూద్ అనువాఁడ్లి రోగిని త్రిప్పివేయును. అట్టితల తిప్పు రోగిచేపులయందు శబ్దము కలిగినయెడల సక్తా (సన్న్యాస) రోగము వ్రతన్నమగుటకు హేతువనియు ముఖాని శరీరము యావత్తు అదర నారంభించినయెడల అట్టి నకి సక్తారోగము అని అతిశయముగామృతినొందును. మొదలనగా సన్న్యాసవ్యాధిమందు సామాన్యముగా కలుగు

కారణములు మాత్రము చూపించబడినవి కాబట్టి నేనుకూడా యీ గ్యా
ధిని రెండుకారణములతో వర్ణించితిని.

జాణి 1 వ భేదము సన్యాసముయొక్క భేదము.

ఈవ్యాధి మెదడుసంబంధముగు గుల్లభాగములయందు మును
నిండుటవలన కలుగుచున్నది, ఇదిమూఁడువిధములు.

(1) మెదడునందు వాపునంభవించుటవలన సక్తా (సన్యాస) రో
గము కలుగును ఈవాపు శీతకారణమువలనగాని వృష్ణకారణమువలన
గాని కలుగుచున్నది. దీని చిన్నములు చికిత్స సర్వాం అభ్యాసము
నందు వ్రాయబడియున్నది. మరియు వాపువలన కలుగు సక్తావ్యాధి
అగస్త్రాత్మగా కలుగనేరదు. ఈవ్యాధియందుముందుగా సర్వాం చిన్న
ములు కలుగుచున్నవి. తదుపరి సన్యాసమునువ్యాధి వుత్పన్నమగుచున్న
ది. ఇటులనే పితృజ కఫజ సర్వాం (మెదడువాపు) వ్యాధిఅంతమునందు
సక్తా (సన్యాస) యశ్చవ్యాధి కలుగునని గ్రహించవలెను. మరియు
వాపువలన కలుగునట్టి సక్తారోగము జ్వరము లేనిదికలుగనేరదు. ముం
దు సర్వాంవ్యాధి కలుగును అథవా ద్భృతగిలి వాపుకలుగుటయే దీని
ప్రధానకారణము.

(2) మిక్కిలి కఠినములము మెదడుయొక్క గుల్లనరములందు
న్న పొరలయందున్న ప్రవేశించుటవలన వాపు నంభవించనేరదు గాని
జ్ఞానాదిశక్తియొక్క మార్గములు బంధి చబడును. ఇట్టికారణము కఫసం
బంధమగుటవలన కలుగుచున్నది. మరియు వాతమలమువలన జ్ఞా
నశక్తియొక్క మార్గములు స్వల్పముగా బంధించును కాబట్టి ఈవ్యాధి
వాతదోషమువలన స్వల్పముగా వుత్పన్నమగును.

(3) శరీరమునందు రుధిరము అధికమైనయెడల యావత్తు శరీర
మున్న హృదయ సంబంధముగు నరములు పూర్ణమగును. ఇట్టిస్థితియందు
మెదడుసంబంధముగు గుల్లనరములు విండినయెడల మనస్సుయొక్క మస్తి
ష్కముయొక్కయు ప్రకృతి శక్తియొక్క మార్గములు సర్వము బంధిం

చుబకుటవలన హృదయసంబంధము గల గతములను నెరవేర్చుటకు అశక్తి నొందును. కాబట్టి శ్వాసబద్ధి, చిక్షుకును, అట్టిసమయమునందు మంపూర్ణశరీరము చల్లగానుండును. ఇట్టిదశయందు నన్యానమనుష్యాధివుత్పన్నమగును కొందరు ఈవ్యాధి హృదయమును బులమొందుటవలనకలుగుననివదించెదరు. కాబట్టి దీనిలక్షణములు చికిత్సహేతువాన సారముగా అనేక పరిమాయములు వర్ణించబడెను గాని తిరిగి ఇచ్చటకూడా చెప్పబడుచున్నది. అనగా ఈవ్యాధి కఫహేతువైనచో శరీరము నిస్సత్తువ శరీరము తెల్లబడుట యీవ్యాధి తరుమగా కనిపించును కుట శ్వాసయందు గల గల కల్లుము కలుగుట మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును. ఇట్టి లక్షణములు అసాధ్యమనియు యీలక్షణములుగలరోగి శీవింతుట దుర్లభమనియు నెరుంగవలెను.

—నన్యానవ్యాధి చికిత్స—

ఈవ్యాధి కీర్తి రెండువిధములు (1) రోగసమయమునందు చేయు చికిత్స (2) పైత్యుడైన తరువాత చేయుచికిత్స మరియు ముందుగా మలమును వస్తి కర్మచరిన వెడలి చుట తదుపరి మెదడునకు పుష్టము కలిగించునట్టి న పాయములను చేయుట మరియు వస్తి కర్మ (ఎనిమా) కు ముందుగా మలమును కరిగించు న పాయములను చేయవలెను మెదడునకు పుష్టము కలుగునట్టి చికిత్స చేయుట శ్రేష్టమనిగ్రహించవలెను.

—మెదడునకు పుష్టము కలిగించు విధానము—

కస్తూరి, అడవిసదాపాకు, లవంగములు, యావస్తువుల పరిమళమును ఆహ్లాదించుచేయవలెను. అధనా నఖచికినీఆకు (ముక్కుతుమ్మడాకు) నల్లమిరియాలు, జాన్ను, యావస్తువులు మెత్తగా చూర్ణించి ముక్కుపుటములయందూచవలెను. మరియు నాచితనగు కావడములు చేయవలెను. అనగా యెండు వస్తువులతోగాని లేక పది వస్తువులు చేయించి కావడము చేయవలెను. మరియు తల వెంట్రుకలు గొరిగించి జాన్ను,

ఆవాలు, నూరి శిరకాలోకలిపి వ్రకించి తలపై లేవనము చేయవలెను. ఈదికిత్సవలన మెదడునందు వ్రష్ణము పగిలేశించును. మరియు నమదా ముక్కను వేడిచేసి తలకు కాపడఁగా చేయుట లేక ఇటికరాయి నిప్పుల పై వెచ్చచేసి తలకామట లేక నమదాలోపని తలకు పెట్టి అందుపై ఇ న్నపరేకు వేచ్చచేసి గాచుటయు యీ మొదలగువానివలన తలకు కాపడ ముపెట్టుట మిక్కిలి ప్రశస్తము మరియు తలవెనుక భాగమునందు మిక్కి లి వ్రాష్ణము కలిగించుట వ్రతముగా. మరియు నమనకరద్రవ్యములు అనగా రోడి వె ట్రుక ఆ మగముగలది తరువీ యాజ్ఞపైకరా అందుపై లేవనముచేసి గొంతులో స్పృశలెను ఇల్లుచేయుటవలన వమ నమగును. దీనివలన వాంతికాకుండినయెడల సానన్ నూనెముందు రోడి వెంట్రుక ముంది లేకయితరయేచూనె ముందైనను రోడి వెంట్రుకముంచి రోగిగొంతుకలో తీర్పువలెను. మరియు, కఫజ సన్యాసన్యాధిమందు ఆమాశయముఖము మిక్కిలి కఫముతోనిండియుండును. కాబట్టి యీ వ్యాధియందు వమనము మిక్కిలి లాభదాహకము. సదాపాకునూనె, సానన్ నూనె, మొదలగు ఉష్ణతైలములతో మెనముచేర్చి గోరువెచ్చగా నుండునవ్వుడు మెదడునందున్న, నొండు కీలనందున్న, చీలమండల యందున్న, వేయవలెను. మరియు, తిరియాక్ కబిర్ సమరుదీతూన్ అను యీ ఔషధములు తేనెనిళ్ళతోకలిపి నమపాయముగా వీలుచుబట్టి గొంతుకలో ఒక్కొక్క చుక్క చొప్పున పోయుచుండవలెను. మరియు, తిరియాకు కబీర్, సమరుదీతూన్, దొంకనివో సోపు, చిన్నసోపుజీలకర్ర కషాయమునందు గుల్గిలుందు కలిపి పోయవలెను.

—వస్తి (ఎరిమా) చేయకకీమము—

హాగ, సోయి, బరంజానవ్ చిన కులెర్ యూగ, యెండు సదాపాకు, మొదలగువాలు నలియగొట్టినవి, ఆజామోదము యీ వస్తువులు కషాయముకాచి వడియతోసి ఆకషాయముతో యెర్రశర్కర, జైతూన్ నూనె, గుగ్గిలము, రసాంబరము, బూరెలర్భవి చేదుపుచ్చ

గజ్జ, సకమోనియా, మొదలగునవి అవస్తాచుకూ ముగ్ధుగా గ్రహించి చూర్ణించి పైకషాయముతో కలిపి వస్తిప్రయోగించవలెను. మలరహితమైన 4 వ. దినము, 7 వ. దినమునందుగాని 14 వ. దినమునందుగాని మలముయొక్క బలమునుబట్టి పైచివ్రమాణముగతించిన వెనుక మలమును వెడలించవలెను. యీ క్రమపుదినములు గలించిన తరువరి మలమును పక్ష్యమునొందుటకై ప్రోతిదినము చిన్నసోపు, సోపు, గోజు బాణ్ యివి ప్రోత్యేకము 15 చూషణలు, గుల్ఖము 30 మాషములు, యీవస్తువులు యావత్తు వడిగాచేర్చి విరోచనార్థమువ్వలెను.

చేనగకట్టు, కవుజపిట్ట, పూరేపిట్ట మాంసమునందు, జీలకర్ర, చాల్నిచెక్కచేర్చి భోజనదార్థముతో నివ్వవలెను.

హకీము మొగంమ్మద్ జకీయాగాడు సన్యాసము, పక్షఘాతము, అర్ధాంగము మొదలగు వ్యాధులందు యిగువ యుపయోగించుట వలన మిక్కిలి ఉపయోగపడవనిన్ని, వాడునిపెట్టివారనిన్ని ప్రోతః కాలమునందు సాయంకాలమునందు వేగింజప్రోమాణము యిగువ బ్రాందిలో కలిపి పానముచేయించవలెనిన్ని, 4 వ. దినము 7 వ. దినము 14 వ. దినము గడచిన వెనుక అయూజాల్ లేక అతి తీక్షణము గల మాత్రాలు ప్రయోగించి మలమును వెడలించవలెననియు, ప్రతి 7 వ. దినమునందు ఒకటిరెండు వర్షాయములు ప్రోకృతానుసారముగా విరోచనమునకు యివ్వవలెననియు మరియు, రోగి చైతన్యుడైనను, 24 వ. దినమువరకు యీ ప్రమాణములవలన రోగబలమును తగ్గించవలెననియు తరువాత ప్రతిదినము ప్రోకాలము అంజూరుతైలము వేళ్ళ కషాయములతో పువయోగించవలెననియు వదించిరి.

మరియు, అర్ధాంగ వాత చికిత్సవలన కఫజ సన్యాసరోగము హరించును. ఒకప్పుడు తిరిగి పక్షవాతము అర్ధాంగవాతము పుత్సన్నము కాగలపు అనగా పక్షదోషమువలన అంతమునకు సన్యాసరోగము కలుగగలదు. యిటుల పక్షవాతము తరువాత వచ్చుటకు కారణము రక్త

చేమటవలన జనించుచున్నను, అట్టివనుయ నుండు రక్తమోక్షణము దిక్కిలి అచనమునియు రక్తము వెడలించుటవలన రోగము నివారణమైనను రక్తమోక్షణము చేయుటయుండు ఆశ్శస్త్రమైన యెడల అర్థాంగ వాతముగాని, సన్యాసముగాని, కలుగ గలదు. యీ కారణమువలన వైద్యవరులు కఫజ సన్యాసరోగముచుండు రక్తాధికచిన్నములు కనుపించినచో సమస్తచిక్కి కంటె ముందుగా రక్తమోక్షణము చేయవలెను. మరియు, రక్తజ నోషము శరీరమునందు విశేషముగా ప్రవేశించినచో దీనిలక్షణములు సఖకాంతి నలుపు కలిగిన యెరుపుగను కలిగియుండుట, నొసలునందు చేమట పట్టుట, రక్తనాళములు రెండుచు బరువుగాకండుట, మరియు, రక్తజ సన్యాసము రక్తమోక్షణమైన వెనుక వక్షవాతమునందు ప్రవేశింపజూదు. యెదుకనగా అటువంటిరోగము నందు రుధిరము వెడలించుచుండే యీవా్యాధినుండి తప్పించుటకు మార్గము మోయెకటిలేదు. రక్తము వెడలించుటవలన దోషశేషముండనేరదని కొందరి అభిప్రాయము యిందు ప్రాసితినిగాన గ్రహించులెను.

— సన్యాసము సక్త వ్యాధి ఓకిర్పు —

ఈవ్యాధిగలవానిని రోగమునుండి తప్పించవలెననిన రెండు చేతుల సరేయి అను నరములను ఛేదించి విశేషముగా రక్తము వెడలించవలెను. వైద్యునికి బుద్ధికుశలత కలిగియున్నయెడల మెడనరములు అనగా జీవనరములనుండి రక్తము వెడలించవలెను. తరువాత కాళ్ళపిక్కలపై శస్త్రముతో గట్టుపెట్టి రక్తము వెడలించవలెను. అటుపిమ్మట కాళ్ళ, చేతులు మర్దించుట బంధించుట శికింజబీజ వేడినీళ్లలో కలిపి వుక్కిలిచునటుచేయుట సాధారణమైన వస్త్ర (ఎనిమా) చేయుట ఈమొదలగువి యీవా్యాధికి సామాన్యఓకిర్పులని యెరుంగవలెను. ఈఓక్కిలు చేసినపిమ్మట తలయందు బలము చేరుటకై గులే రోగన్ (గులాబిమానె) బాబూనానూనె, శింకా, మొదలగునవి తలపై లేపనముచేయవలెను. తరువాత తిరిగి సాధారణవస్త్ర ప్రయోగించుట

ప్రశస్తము యీసదుపాయములవలన వ్యాధిహరించగలదు. సన్యాస రోగమునుండి తప్పించుకొనిన తరువాత లఘుభోజనములున్న కరోచ నమునకు యివ్వవలెను భోజనమునకు యవగంజ యివ్వవలెను. క్రమే నా కంజపిట్టమూ సము, పూరేడు, కోడి, మాంసములనుయివ్వవలెను. ఈవ్యాధి వాతదోషములవలన కలిగినచో దీనిలక్షణములు చికిత్స లవ స్మారాది రోగములయందు వ్రాయబడిన రీతిగా చేయవలెను. మరియు రోగము రెండు దోషములవలనగాని మూడు దోషములవలనగాని కలిగినయెడల ఆయాదోషలక్షణములు కలిగియుండును గాన ఆయా లక్షణములకు లగినటుల చికిత్సకూడా దోషానుకూలముగా చేయ వలెను.

❦ రెండవ సన్యాస రోగ లక్షణములు. ❦

మొదట శుష్కించుటవలన యీసన్యాసరోగము వుత్పన్నమగు చున్నది దీని చిహ్నములు వేరువేరుగా నుండును కాబట్టి దీనిచిహ్నము లనుబట్టి చికిత్స వేరుగానండును. ఈవ్యాధి ఆరంభమునందు కారణము ల సంఖ్యను వర్ణించబడి మె మరియు అవస్థారముయొక్కయు కాబూస్ యొక్కయు వ్యాధుల ప్రకరణమునందు మొదట ఆరుటగుల హేతువు ల వర్ణనముకూడా చెప్పబడియున్నది.

— విశేషదుష్టవ్య —

సన్యాసముగలరోగి యెల్లప్పుడు శవమువలెనుండును. మరియు శ్మశానవ్యాధివలన చనిపోయిన వానివలె సన్యాశిరోగముగలవానికి వె.ట నే దహన భూస్థాపితములను చేయకూడదు. ఇందువిషయమై జాలీనూ న్నగారు సన్యాసరోగముగల వానికి 72 గంటలవరకు స్మశానవాళిగా చేయకూడదని చెప్పిరి.

❦ సన్యాసరోగి జీవితమేరణములను కనిపెట్టు సుపాయములు. ❦

సన్యాసరోగముగలరోగి జీవించియున్నచో లేక మృతినొందినా డా అని కనిపెట్టుటకు 5 హేతువులుగలవు. (1) ఏకేదమాది లఘువగ

పింఛముగాని మృదువగు నన్నని పావురపు వెంట్రుకనుగాని రోగి ముక్కువద్దకుంచినయెడల ఆవెంట్రుక కదలినచో జీవమున్నదనియు కదలనిచో రోగిచనిపోయినాడని గ్రహించవలెను. (2) కేవలముతేలికగానుండు పాత్రయందు నీళ్ళుపోసి రోగిరొమ్మపై నుంచవలెను. నిదానించి ఆపాత్రనుచూచుచుండవలెను. అంగలి నీళ్ళు కదల నారంభించినయెడల రోగికి ఉచ్చాస్యన నిశ్వాసములున్నవనియు మరియు నీళ్ళు గడకుండినయెడల శ్వాసలిడినదని గ్రహించవలెను. (3) పొత్తికడుపు గుహ్యము యొక్క చివ్రమునందున్న గునిస్తానముయొక్క లోభాగము వెనుకవైపునకు తిరిగినట్టి ఒకనరము హృదయమునుండి వ్యాపించియున్నది. రోగియెంతవరకు జీవించియున్నాడో అంతవరకు ఆనరము కదలుచుండును. కాబట్టి ఆనాడినరమునందు పేలునుందితాకినచో ఆనాడి కదలుచుండినయెడల రోగిజీవించియున్నాడనియు ఆనాడి కదలకుండనిచో రోగి చనిపోయినాడని భావించవలెను. (4) నేత్రములయందుగల పాదయుదుతేజస్సుయున్నచో రోగిజీవించియున్నట్లుల గ్రహించవలెను. (5) వెలుగుగల యింటిలో ఆరోగికండ్లునిప్పిచూచినయెడల కంటిపాప చూడగా చూచునట్టివాని ప్రతిబింబము వృష్టచుగా కనుపించినచో రోగిజీవించియున్నాడని తెలిసికోవలెను. ఇట్లునే చీకటిగదిలో రోగిగలది దీపము వెలిగించి రోగి కండ్లునిప్పి దీపము దగ్గరకు తీసికొనిపోయి కండ్లను పరీక్షించగా ఆదీపమురోగియొక్క కండ్లయందు కనుపించినయెడల రోగిజీవించియున్నాడనియు అట్లు కనుపించకుండిన రోగిచనిపోయినాడని గ్రహించవలెను. మరియు రోగిశరీరము వుబ్బి కుల్చినచో అట్టిరోగిని వెంటనే దహనపరచవలెను.

సర్వాంగసచ్చ - పక్షఘాతము యొక్క

లక్షణములు.

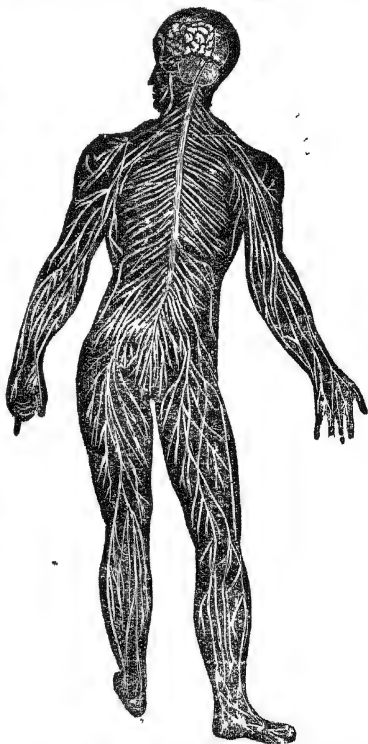
ఇంతరఖా అనగా తిమ్మిరిసచ్చురోగమునకు పేరు. ఇది * అజలా బహుళో నీళ్ళము నొందుట వలన కలుగుచున్నది. ఈవ్యాధివలన అవయవములు అజలాయొక్క కారణమువలన తిరుగుచున్నవి. ఈ అజలాయగు హీనత్వము కలిగినచో తిమ్మిరి కలిగియుండును. హేతువుయొక్క అధికత హీనతవలన శరీరము తిమ్మిరి చేష్టహీనత నొందుచున్నది. దోషము కేవలము సంధులయందును కీళ్ళయందు మాత్రమునుండి చర్మమునందు చేరనియెడల శరీరముకు తిమ్మిరి పుట్టనేరదు. ఒకానొకప్పుడు ఒకనరమునుండి రెండవనరమునందు కష్టమునంభవించినయెడల శరీరము ఆనరముతో న బంధము కలిగి యుండు కారణమువలన శరీరము న చుప్పవచుచున్నది. శేషించినశరీరము ఆరోగ్యముగానుండును. అనగా గొంతు, నాలుక, మూత్రకోశము, కుడిచేయి, గోళ్లు, లేక యితర అవయవములు దుగ్భులమునొంది సచ్చువ్యాధి సంభవించును. మరియు శేషశరీరము ఆరోగ్యముగానుండును. ఒకప్పుడు శరీరముయొక్క చేతుమొనకు సంబంధమగు జీవనరములయందు మొనకు సంబంధమగు జీవనరములయందు దోషము కలుగుచున్నది. ఇట్టిదశయందు శరీరము తలచుండి పాదములవరకు సచ్చునడుచున్నది. ఈవిధముగా కలుగు ఇస్తరఖా (సచ్చు) కలుగుటకు పూర్వపు ప్రాచీన వైద్యులు పక్షవాతమనియు అర్ధాంగవాతమనియు పాలిజ్ అనివదించియున్నారు. ఫలిజ్ అన

* అజలా అనగా చేపకారమువంటి కండకలు ఇది కాళిషిక్కి, మొదలు, భుజపండముల వరకు వ్యాపించి యుండును

బహుళో అనగా శరీరముయొక్క జీవనరమునకు పేరు ఇది అనేకములగు నరములతో కలిసియుండును. ఇది శరీరముయొక్క అవయవములకు తిరుగుటకు శక్తినిచ్చునదిని కారణమువలన కదలిండుటకు మునుముకొనుటకున్న శక్తి కలిగించును.

గా అరబ్బిశబ్దము. దీని అర్థము సగభాగమనిగ్రహించనగును. ఒకానొకప్పుడు శరీరము యొక్క ఒకనరము మరియొక నరముతో అసగా చెడు మెదడులో పుత్పన్నమైన జీవనరములయందు దోషము కలుగుచున్నది. ఇట్టి దశయందు పొడవుగా అర్ధశరీరము నిష్ప్రయోజనమైపోవును. లేదు మరి తలయందుగల జీవనరములు ఆరోగ్యముగా నుండుచుగాని ఒకానొకప్పుడు ముఖచర్మము తిమ్మిరిగానుండును ఎందుకగా అచ్చటి నరములు ముఖమునకు ముఖసంబంధముగ అంగమునకు జ్ఞానము నుండి కలిగించుచుండును. అచ్చటినుండి బైలు వెడలి మెడనుచ్చనగు ట బైటికివచ్చు

చున్నది. ఈనరము చెడుమెదడు నందువుట్టిన జీవనరము మరియు సఖరె అను గ్రంథమునందు కొన్ని పక్షవాతములు అసగా శరీరము పొడుగునుండి సగము శరీరము నున్నీనొంది నిష్ప్రయోజనము గలదగును. ముఖ అవయవములు ఆరోగ్యముగా నుండును యిందు విషయమై పైన వర్ణించి యుండులక్షణములు కలిగియుండును. మరియు, తలయొక్క సగముభాగముకూడా యిందుకలిసిన యెడల పాలిజ్ అసగా పక్షవాతమనియు, లఖవా అసగా అర్ధాంగ వాతమనికూడ వకే పరియాయమ పుట్టుచున్నదనివదించియున్నది.

చెడుమెదడునుండి వుద్భవించు జీవనరములు చూపించు చిత్రపటము.

కిరీటననావు అను గ్రంథమున ప్రకృతమున, అర్ధాంగము ఈరెండువ్యాధులు చెడుమొదడుపండి పుట్టుట్టి నరములయందు ఉత్పన్నమగుచున్నవి. యీదశయందు తల యొక్క అనయవములు తప్ప నర్వశరీరము పక్షవాతమువలన వడి గోవును. మరియు, ఇటువంటి ఇస్త్రఖావ్యాధికి యానాని భాషయందు లుగాబిక్ఖియా అనగా పక్షవాతము అందుదు. ఇస్త్రఖా యందు శుఖచక్రము లెఱుఱిగాయుండును. ఇందునిషయమై వైన చెప్పి యున్నాము. మరియు, ఇస్త్రఖా సామాన్యమైనది.

మరియు పక్షవాతము వచ్చుటకు కారణము సామూహ్యముగా మొదడుయొక్కయు, చెడుమొదడుయొక్కయు, నరముల మూలములయందు దప్పించినయెడల సక్తా అనగా న్యాయమున వ్యాధి అనుపించును. ప్రాచీన వైద్యవరులు ఇస్త్రఖా వ్యాధిభేదముని చెప్పి యుండలేదు. యీ రెండువ్యాధులు కూడా ఒకటిగానే వర్ణించియున్నారు. మరియు, యీ రోగమునందు రెండు సామూహిక కారణములుగలవు. (1) అచ్చటిజ్ఞానశక్తి గమనశక్తియొక్క పాణివామువు సుబంధముగు నరములు కంఠసములయందు బంధనమేర్పడుట వలన గాని లేక నరములు తెగిపోవుటవలన గాని ఉక్తముగు పాణివామువు అనరములయందు ప్రవేశించజాలకుండును. అచ్చట బంధనమేర్పడుట వలన పాణివామువు సుచారముచేయునట్టి నరములు బంధించబడుట వలన బంధనము లేకుండిననా ఉక్త శక్తి నరములయందు ప్రవహించును. పిమ్మట అంగమున ప్రకృతి యందు ఇట్టిలక్షణములు సంభవించును. యిందువలన అచ్చట శక్తి యొక్క బలమును గ్రహించును. మరియు, ఇటువంటి ఉపశోధము యొక్క కారణము ఉష్ణము, జలుబు, చెన్ను శుష్కవాతములవలన కలుచున్నది. మరియు, జ్వరాంతము యిందీయములయందు స్వల్పమైన కలిగించును. యీలక్షణములు కలిగియుండిన యెడల శుష్కత్వము అనగా తపెడిక్ (క్షయ) రోగి నలన తెలియగలదు. కాబట్టి ఉష్ణము

చెమ్మ అంగములయందు విశేషముగా యుండుటవలన యింద్రియముల శక్తి తమ స్వభావిక శక్తియందుండును. మరియు, ఉష్ణము శుష్కత్వము అధికమై యేవిధముగా శక్తిని బంధించుచున్నవో ఈశ్వరుడెరుగును గాని మానవులకు సాధ్యపడజాలదు. మరియు జలుబు ప్రాణవాయువు యొక్క ప్రకృతికి విరుద్ధముగానుండును. మరియు నిజప్రాణవాయువు అనగా జీవాత్మసంబంధముగ వాయువు దేని ఆధీనములో లేదు గాని జీవాత్మ యొక్క స్తానమునందు దోషము ఆక్రమించుటవలన అస్తానముగా శుష్కత్వము కలిగించుట మానమొదలగు కారణములవలన యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. మరియు యెల్లప్పుడు జలుబు జీవస్తానమునందు చేరి యుండినచో బహుశ ఒక అంగమునుండి రోగము పెరుగనేరదు. ఇట్లు కలుగునోగ దిక్స్పృశూడా సహజముగా నుండును. అనగా వ్రష్ణమును కలిగించు లేపనతైలాదుల వలన తగ్గిపోవును. మరియు చెమ్మ శరీరసంబంధముగ కీళ్ళయందున్న సంధులయందున్న చేరి చుట్టబడిన కారణములవలన నరములు కండరములు ఒకటికొకటి చేరుచున్నవి. కాబట్టి ప్రాణవాయువుయొక్క రత్నములు అనగా జీవాత్మకు మంథముగను తీర్ణముగను బిగించును. మరియు వాయువును నరములలో చేరనియ్యక ఆటంకము కలుగును మరియు దేహ ప్రకృతి జలుబును గ్రహించుటవలన తపించుచుండును. మరియు జలుబు ప్రాణవాయువునకు విరుద్ధముగానున్నయెడల ఇస్త్రఖా వ్యాధి కారణము శరీరముయొక్క అనేకభాగములలో కలుగుచున్నది.

మరియు దోష సంబంధమూ లేక నరములు తెగిపోవుట మొదలగు అంశములవలన కలిగినదా లేక బంధన మేర్పడుటకు సామాన్య హేతువులు వర్ణించెద. యిట్లు బంధనమేర్పడుటకు 7 విధములుగలవు. (1) దోషము అంగమునందు జీవరములద్వారా క్రిందకి దిగునట్టి ప్రాణవాయువుయొక్క శక్తిని బంధించునమును. అనగా జీవనరముల మార్గములు బంధించునటుల విగ్రహించబడును. ఇట్లు విగ్రహించబడిన అంగము అట్లు

నిటు కదలించుటకు వీలులేకుండును. మరియు యితర కారణమువలన బంధనముకలుగుచున్నది. గాని బంధనము విడదీయుటవలన దోష నం బంధమగు ముడి అనగా పిటికె హరించుచున్నది.

(2) మరియు చిక్కని జగుడుగల రత్నాబత్ అనగా ద్రవము వాయుసంబంధమగు సరములయందు నిండియెడల శక్తిమార్గములు బంధించబడును. యెటులనగా వాతావనందు చిక్కదనముండదు. కాబట్టి సరములలో పశ్చిమేళించజాలదు. చిక్కదనముండిన యెడల ఇస్తర్ ఖా రోగము కలుగనేరదు. దీనివర్ణము తనన్నుజ్ పశ్చిమమునందు భిన్నభిన్నములుగా చెప్పబడును. మరియు ముము పలచగను చిక్కగ నున్నచో అంగమునందున్న ఇస్త ఖా (సచ్చ) నీర్జ్వలము కలుగుచున్నది. కొన్ని వ్యాధులయందు బిగిసికొని పిల్లుట (పిల్లు) కలుగుచున్నది. ఎటుల ననగా పలచని మలము సరములయందు ప్రవేశించునుగాని చిక్కని మలము గట్టిదనమువలన తనన్నుజ్ (బిగించబడుట) అనగా చిక్కదనమువలన సరములకు పొడవునందును వెడల్పునందును విశాలపరచును. గాన యీవ్యాధి కలుగుచున్నది.

(3) చెడుమలము వలన గాని లేక ఏదోనొక అంగమునందు ఉష్ణము చేరుటవలనగాని ఆలిగము వుబ్బుచున్నది. ఇట్టివావువలన మలము బంధించబడును. ఇట్లుమలముబంధించు కారణమువలన శక్తియొక్క మార్గము బంధించబడును.

(4) సరముల మూలములయందు గాయముగాని దెబ్బగాని లేకుండుట వలన సరములు చితికి అణగి పోవును. ఇట్టిహేతువు వలన శక్తిరాకపోకల మార్గములు బంధించబడును.

(5) సరముయొక్క కంఠముగాని లేక మరియుక సరముతోచేరుకట్టి మార్గము గాని తనస్థానమునుండి తప్పి * పోయినచో శక్తి

* మడివైపుగాని, ఎడమవైపుగాని, దెబ్బతగులుటవలన సరములు అణగిపోవును. ఇటువలన సరములు అణగిపోవుటవలన శక్తి రాకపోకలమార్గము బంధించబడుచున్నదని

మార్గములు బంధించబడును.

(6) నరమూర్తిప్రియోనను బిగిసిపోయినను లేక మిక్కిలి జలుబువలన నరమూసందు బంధనము (ముసి) కలిగినను శక్తిమార్గములు బంధించబడును.

(7) లోభాగము నందుగల హేతువు వలనగాని లేక బాహ్య కారణము వలన గాని ఏ శోనోక అంగము కీలుతప్పిపోయినను శక్తిమార్గము బంధించబడును కీర్ణుననలుటకు కారణమునంధి బంధము లయందు వకవిధమగు శ్లేష్మము ఇంప్రీయమైనందులను బంధించుటకు ఒకటి కొకటి చెమ్మకలిగి తిరుగుటకు వీ గునటులు ఆయాకీర్ణయందు పుట్టుచుండును. ఇట్టి బిగుడుగు సదార్థము అక్షయనందు తగ్గిపోయినయెడల సంధిబంధము అవశ్యముగా విడిపోవును. అనగా ప్రాణవాయువుయొక్క శక్తి సంచా ముచేయునట్టి నరములు యేకారణమునైనను బంధించబడుటవలన ప్రాణవాయువు ఆస్తానమునకు రాజాలని కారణమువలన కీర్ణయందు దుర్గతి ప్రిసేళించునని గ్రహించవలెను.

అంగలభిఘాత అంగివైకల్య లక్షణములు.

ఇస్తరఖా అనగా నరము తెగుటవలన కలుగు వ్యాధిపేరు. ఇది దొగియుండును. అనగా ముఖ్యముగా విశేషభాగముఆక్రమించియుండు నరము తెగిపోయినయెడల దీనిలక్షణములను వచించెద. దెబ్బగాని గాయముగాని తెగిలినవెంటనే అంగము నిర్నమైపోవుట దెబ్బగాని గాయముగాని తెగిలినతరువాత చాలాకాలమునకు ఇస్తరఖా అనువ్యాధి పు

గ్రహించవలెను ఎటువలనగా రంధ్రము నరమయొక్క మార్గము. మరియు ఈనరము మోకాలిద్రోక్కనున్నది. మోకాలు కీలు ఆనరముపైపుకు వంగినచో అచ్చట నరము ఆణిగిపోవుచున్నది, ఈనరము చెడుమెదడునుండి పుట్టినది. ఈనరము మార్గము బంధించబడుచున్నది. కాబట్టి మోకాలు వెనుకకు విరిగినచో ఈదశయందు నరము వీగించుటవలన మార్గము బంధించబడుచున్నది. అనగా నరము ఆగుటవలన ఇట్లుకలుగునని భావము.

త్పన్నమగుట మొదలగునవి ఇవి సరమునందువాపు ప్రవేశించుటవలన కలుగులక్షణములు. మరియు సరము తెగిపోవుటవలనకలుగువ్యాధి యే చికిత్సవలన కూడా కుదురజాలదు. కాబట్టి దీనిచికిత్స చెప్పలేదు. మరియు సరము వాచుటవలన కలుగు ఇన్ ఫ్లావ్యాధియందు అంగము (అవయవము)లాగుట పోటుకలుగుట ఇట్టిసమయమునందు జ్వరమువచ్చుట మొదలగు లక్షణములవలన కనిపెట్టులెను. వాపువిశేషముగా నుండినచో బాధ అధికమగును. జ్వరముకూడా జాస్తి అగును. వాపు తగ్గినకొలది నొప్పితగ్గుచుండును. జ్వరము తగ్గిపోవును. మరియు వాపు లేక నొప్పిమూత్రముచరంధముచుండియుండినయెడల అవయవముచుట్టు కున్నప్పుడు మాత్రము నొప్పిగానుండును. మరియు వాపు స్వల్పముగా నుండినను నొప్పి తక్కువగా నుండినను జ్వరము తక్కువగా నుండినను వ్యాధిబలము కూడా తక్కువగా నున్నదని గ్రహించవలెను. దీనిని ఇస్తర్ ఖా అనుచున్నారు.

మరియు, తిమ్మిరి కలిగి ననుచునప్పుడు నొప్పి యెక్కువగానుండును ఇట్టిస్థితియందు వాపు తీక్షణమగుటవలన ఇస్తర్ ఖా వ్యాధి పుత్పన్నమైందని గ్రహించవలెను. యీ వ్యాధియందు మిక్కిలి గాఢమగు చికిత్స చేయవలెను.

మరియు, వేరు వేరు ఇస్తర్ ఖా వ్యాధులు తలకు దెబ్బతగులుటవలన, మోకాలు కీలు తప్పుటవలన, మరియు, సంధి విడిపోవుటవలన కలుగుచున్నవి. యీ వ్యాధి సరము తెగుటవలనకూడా కలుగుచున్నది. దీనిచేధములు ఆయా హేతువులను బట్టి గమనించవలెను. మరియు, కీలుందు మరియుక వస్తువున్నదని తోచినయెడల కీలు తప్పినదని గ్రహించవలెను. మరియు, మోకాళ్ళకీళ్ళుతస్తానమునుండి తప్పిపోయినయెడల దీనిలక్షణములు అనగా రోభాగమునందు తప్పిపోయినదని గ్రహించవలెను యిట్టిస్థితియందు వీపు, మెడ, రోభాగమునకు కుంగిపోవును. మరియు, రోమ్మబైటికివచ్చును. మోకాలుకీలు బైటివైపుకు

వచ్చి బిగిసిపోవును. మరియు, నరములెగుట వలన గాని శుష్కత్వము వలన గాని ఇస్త్రోఖావ్యాధి కలిగినయెడల దీనిలక్షణములు చూచుటకు ముడుచుటకు కఠినముగానుండును. మరియు, నరములయందు జలుబు ప్రకటింపబడి కఠినత్వము నొంది కఠినమైనచో దీనిచిన్నఃములు కారణమునకు ముందు కనుపించును. మరియు, కారణము సాధారణజలుబు లేక సాధారణచెమ్మవలన కలిగినయెడల యీవ్యాధి నిమ్మశముగా ఉత్పన్నమగును. దీనిలక్షణములు తాకుటకు కష్టముగా నుండును. మరియు, నరములకు నేడిగలిగించునట్టి ఔషధములవలన యీవ్యాధి శాంతి నొందును.

మరియు, రెండేసి దోషములు ఒకటిగాచేరుట వలన యీవ్యాధి పుత్పన్నమైన యెడల వాటిదశదీక్షఃములను బట్టి గ్రహించవలెను. యిందువిషయమై వలచుచు చెప్పబడియున్నవి తిరిగిచెప్పబడుచున్నవి. అనగా చల్లని జలపానము చేయుట, మంచులోతిరుగుట, నీళ్ళయందు * విస్తారముగా నివసించుట మొదలగు కారణమువలన దుష్టప్రకృతి సాధారణముగా చెమ్మవలన కలిగిన చిన్నఃములని గ్రహించవలెను.

మరియు, ఇస్త్రోఖా అను యీవ్యాధి కిఫ వాతమువలన కలిగిన యెడల దీనిలక్షణములు సమస్త విధములగు శక్తి ఆలోచన విచారము మొదలగునవి నశించుట మరియు, మెదడునకు దెబ్బతగులుట, మెదడు అదరుటవలన కలుగు ఇన్ తర్ఖా వ్యాధిగాక మరియుక ఇస్త్రోఖా వ్యాధి కలుగుచున్నది. దీని లక్షణములు మూత్రము చిక్కగను, మూలిస్యముగానుండుట, మొదలగు లక్షణములు కలి

* నాకీము జాలినూనీ గారు చేపలుపట్టువానికి ఇస్త్రోఖా రోగము కలిగినదనిన్ని ఈ పురుషుడు యెల్లప్పుడు నీళ్ళలోయండుటవలన మూత్రస్థానము గుడస్థానమునందు జలుబు ప్రకటింపబడి పేగులు మూత్రకోశము నచ్చుపడి మల మూత్రములు కమంతలతోను వెడలసారంభించినవనియు తొను స్వయముగా చూచినానని నాకీము జాలినూనీ గారు తమ అనుభవమును ఇందుచెప్పియున్నారు.

గిముండిన యెడల యీ వ్యాధి అర్ధాంగ వాతముకు కలిగించున నియు యిది కఫదోషమువలన కలిగినదని గ్రహించవలెను.

రక్తజ శిథిలత ఇస్తర్ఖా రోగలక్షణములు సరములు నిండినటుల పూర్ణముగా నుండుట నాడినేత్రములు ముఖము యెరిగిగానుండుట ఈ వ్యాధికి సాక్షిభూతములు దీనివలన శిథిలత నొప్పి అపస్మారము ప్రేగులయందు నొప్పి సన్యాసము యీమొదలగు రోగ చిహ్నములు కలుగును. మరియు గర్భము వలనమైన తడవాల వుత్పన్నమగు యీవ్యాధి లక్షణములు యీరోగము అంతమునకు కలుగుచున్నది. దీనిని ఇస్తర్ఖాయ జోరాని (అభిభూత రోగనంధి) అనిచెప్పుదురు. మరియు విశేషముగా కూంజ్ * అనువ్యాధి యందు ఇస్తర్ఖా వ్యాధిగూడా రాగలదు. దీనిలక్షణములు రెండుభుజములు రెండటోడలు దిగజారి పోవును.

ఇటు ప్రత్యేక అంగములకు వచ్చునట్టి పక్షవాతమువలన ఆ అంగములు నిష్ప్రయోజనము గలవై ప్రవయోగము లేనివగును. మరియు నాలుక గొంతు వ్రవజింహ్వ, మూత్రకోశము చక్కగానుండు ప్రేగులు మొదలగునవి నచ్చువడి నిష్ప్రయోజనము గలవగును. వీనిలక్షణములు ఆయా అంగముల వ్యాధులయందు చెప్పబడును. మరియు మూత్రకోశము తిన్నగానుండి ప్రేగు నీర్నమైనయెడల వీటిలక్షణములు మాత్రము చెప్పెద. మూత్రము యిచ్చలేదే వెడలుట శక్తి నశించుట ఒక్కొక్క

* కాముతననాయ అను గ్రంథకర్తగారు ఈక్రిందివిధిని చెప్పుచున్నారు, నేను అనేకులకుచూచితిని వారికి ప్రేగులయందు నొప్పి అధికముగా నుండేది వీరిలో కొందరికి ఒకభుజముజారి పోయినది కొందరికి రెండుభుజములు జారిపోయినవి, కొందరికి రెండుభుజములు రెండుటోడ్లుకూడా జారిపోయినవి ఇటువంటి వారిలో అనేకులకు భుజములు కదలకుండుటకూడా చూచితిని వచించి మరియు హాకీయూనుస్ గారు వచించిన దేమనగా మృతినొందునమయమునందు కూలంజ్ అనువ్యాధి కలిగి దైవపకాత్ తిరిగిజీవించినను కాళ్ళు, చేతులు, నచ్చువడి కార్యహీనములైనవనియు వారిస్వాభుభవమును చూచినట్లులవచించిరి,

సమయమునందు శక్తివచ్చుచుండుట ఇట్టిసమయమునందు అంగము వదులగుచుండుట (అనగా నచ్చువడుట) శరీరకాంతి మాంకుండుట మరియు అంగము చిక్కిగాని చిన్నదిగాగాని కనుపించనియెడల రోగము కుదర్చగలదని గ్రహించవలెను.

మరియు అర్ధాంగ పీడిత అంగము మిక్కిలి దిక్కినదై చిన్నదై చో ఇట్టి అంగమునకు చికిత్సప్రయోజనములేదనియు అట్టిరోగిని వైద్యుడు వరించువలెననియు హక్కిమురాజిగారు వచించియున్నారు. మరియు అర్ధాంగపీడిత అంగము యితర అంగమువలెనే సమానముగా నుండి చిక్కకుండినచో చికిత్సకు సాధ్యపడును. అట్టివిధానమును చెప్పెదను.

కఫజ అర్ధాంగ చికిత్స.

కఫజ అర్ధాంగ వాతమునందు ఆరంభ దశయందు దుర్బల కారణము కనిపెట్టి నాలుగవదినము ఏడవదినము పదునాలుగవదినము గడవనిదే యేవిధమైన చికిత్సచేయకూడదు. హక్కిముసాహిర్ గారు అర్ధాంగ పీడితునికి 4 లేక 7 లేక 14 దినములు గతించువరకు యేవిధమైన ఔషధము యివ్వకూడదు, యెందునగా ఆరంభమునందు విరోచనమునకు ఔషధమిచ్చుటవలన రోగము హెచ్చుచున్నది. కాబట్టి ప్రథమమున మృదువగువస్త్రీచేయుట పుడితము మరియు మలమును కరిగించునట్టి ఔషధములు యివ్వవలెను. అనగా చిన్నసోపు, పెద్దసోపు, సోయి విత్తులు, వామ, అడవికరివేపాకు, అజామోదం, సోపువేరు, అజామోదపువేరు, యీవస్తువులు చూర్ణించి అందు గుల్ఖందు కలిపి ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలము నందు పుచ్చుకోవలెను. మరియు మలము పక్కమై కరిగినతరువాత 4 లేక 7 లేక 14 దినములు గడిచినవెనుక విరోచనముచేయించునట్టి ఔషధములున్న హుబ్బెముతే (దగ్ధాంమూత్రాలు) గాని లేక హుబ్బెసైతాజ్ (చిత్తిమూలపుమాత్రాలు) గాని లేక యీ మూత్రాలకు సమానగుణముగల ఔషధములు యీవ్యాధియందు పునఃకూర్చించవలెను. మరియు, యీరోగికి వమనము చేయించుటయందిది.

మలము వెడలించిన తరువాత మలనాశనము చేయునట్టియు శక్తికలిగి
చునట్టి తైలములను కీళ్ళపై నరములపై మర్దించవలెను.

ఉష్ణతైలములు అనగా ఆముదము, సోయిగింజల తైలము శా
ర్దన్ తైలము, మరియు, యిట్టి స్వభావికముగు తైలములు మర్దించవలెను.

మరియు, ఒక్కొక్కప్పుడు జున్ను అక్కలకర్ర, ఈరెండువస్తువు
లను నూరి మర్దనచేయు తైలములయందు కలిపి మర్దించవలెను. మరియు,
ఈదికిల్లవలన మలము స్వచ్ఛతనొందిన వెనుక ప్రకృతిని కాపా
డుటకై తిరియాక్ కబీర్, మనరూదీతూస్ మరియు కలకలాంజ మొద
లగు ఈస్వభావికముగల ఔషధములను యిప్పించవలెను. మరియు,
తిరియాకు మొదలగు మాణాన్లు సందర్భముకానిచో సుకబీనజ్
(ఫిరంగిసాంబా)ని గాని లేక జావనీస్ గాని చేపగింజప్రమాణముగా
తేనెనీళ్లలో అరుగదీసి యివ్వవలెను. మరియు, యింగువ ఉపయోగిం
చుట పైనలేవనము చేయుట మిక్కిలి లాభదాయకము.

మిక్కిలి జలుబువలన కలిగినవ్యాధియందు వుదయ ప్రాతః
కాలములయందు తేనెనీళ్లయందు యింగువకలిపి పానముచేయవలెను.
యిట్లుపానముచేయుటవలన ఈవ్యాధి అతిశీఘ్రముగా హరించును.

మరియు, 4½ మాషము, యూరజ్ పైకరా 2½ మాషము నల్ల
మిరియాలు నూరి, తేనెచేర్చి ప్రతిదినము రోగి వుచ్చుకొని జలపానము
లేకుండినచో నిది ఆమాశయమునందు ఆలశ్యముగానిలిచి మిక్కిలి గుణ
మునిచ్చునని కొందరు వైద్యోత్తములు వదించుచున్నారు. మరియు
రాత్రి పరుండనపుడు 2½ మాషము మిరియాలు జున్నకలిపినూరి ఇచ్చు
ట మంచిది.

మరియు, మొహమ్మద్ జకరియాగారు అర్ధాంగవాతదికిల్ల
యొక్కొంద వివరించిన విధముగా చేయవలెననియు మలమును శుభ్ర
పరచుటకు కోకాయా మూత్రాలు యివ్వవలెను. దీనివలన మలముతగ్గి
పోవును. మరియు, ప్రతిదినము జీడిగింజలతో చేయబడిన జవారిస్,

అయారజ్, తుమ్మకాన్ గో కలిపి యివ్వవలెను దీగవలన పశిక్వతిమారి పోవును. మరియు, నగమలయందు పుష్పముకలుగుటకై 'చంగల్వకోష్ఠః తైలము మర్దించవలెను. యావ్రపాములు రోగారంభమునందు చేయ దగినవి. అర్ధాంగవాలము వచ్చినప్పుడు పశిక్వతియందు ఉష్ణములేనిచో రుతువు కాలము ఆయువు శక్తి మొలగునని అనుకూలముగానుండినచో రోగి శరీరమునందు వేడి శరీరకాంతి యెరిగినాండి రోగియవ్వనుడై బలముగానుండిన యెడల చికిత్స రక్తమోక్షణముతో ఆరంభించుట ముందిది. యెందుకనగా ఉధిరమునందు సర్వదోషములు పుట్టుచున్నవి. కాబట్టి రుధిరమును వెడలించి దోషబలమును తగ్గించవలెనని జకరీగారు వచించిరి. మరియు, శిరావేదనచేసి రక్తమును వెడలించిన యెడల తక్షణమే మలము రోగముకూడా తగ్గిపోవును. మరియు, యేస్తానమునందు మలము కేవలము కఫమువలన కలిగి యెరువురంగుగను శరీరముచల్ల గను శరీరముతెల్లగను జలుబుకలిగియున్న యెడల కఫసంబంధముగు చెమ్మను తగ్గించుటకై శిరావేదనము చేయవలసిన అవసరమున్న యెడల శిరావేదనమునకు ఒకఘడియముందు తిరియాకు ఒకచూత్రిగాని లేక మసరూదితూన్ గాని లేక సంజీరనియా గాని ఇత్కదికాయా ఒక చూత్రిగాని యిందులో సంద్యమై చూత్రిను పురాతన సారాయిలో గాని తేనెశ్శలోగాని అరుగిసేసి యివ్వవలెను. తదుపరి శిరావేదన చేయవలెను. రోగిపశిక్వతియందు ఉష్ణమున్నయెడల శిరావేదనచేసినను చేయకున్నను ముందు ఉష్ణమును తగ్గించవలెను. అనగా శికింజబీక యివ్వవలెను. మరియు, మాంసరసములయందు జీలకర్ర శిరకా కలిపి పానముచేయించవలెను. మరియు, యెండిన ఫలములు భుజించవలెను. గుల్ రోగన్ శిరకా కలిపి అందులో బబ్బరడిపి ఆబట్టను తలపై వేయవలెను. యీనదు పాయములవలన ఉష్ణముశాంతియందును. పిమ్మట అర్ధాంగమునకు చికిత్సచేయవలెను. యెందుకనగా హక్మము శేకు అలి అబూశేనాగాకు పక్షవాతము జ్వరము ఒకటిగా కలిసివచ్చిన యెడల

పక్షఘాతచికిత్స వెంటనే చేయకూడదనియు ఇట్టిసమయమునందు శికింజబీక గుల్బంబుకలిసి ఇచ్చుట యిక్కిలిలాభదాయకమనివచించిరి.

మరియు, హకీము జాలినూనెగాదు పక్షఘాతము జ్వరముకలిసి వచ్చినప్పుడు మెదడునుండి చాతము నరములవైపు తిరిగి పక్షఘాతము అర్ధాంగవాతమును కలిగించిన తరువాత అచ్చటచ్చట ఉష్ణము అరంభించును ఒకప్పుడు అరోగ్యఅంగముయొక్క ప్రకృతికూడా ఉష్ణముగా మారుచుండును. మరియు, శరీరముయొక్క సభాగము అగ్ని ముట్టిం చినటుల వేడిగానుండును. యిటుల కలుగుటకు రెండుకారణములు గలవు.

(1) మెదడు సంబంధముగు ప్రాణనాయువు పక్షఘాతము వచ్చి సభాగమునందు ప్రవేశించును. అప్పుడు రోగభాగమునకు చేరుటకు ఆభాగము బంధించబడియుండుటవలన నిరోగభాగమునందు ప్రవేశించును. కాబట్టి ఆభాగమునందు అత్యంతవృష్ణము కలిగించును.

(2) పక్షఘాతముగల శరీరము దుర్బలముగల దగుటవలన రుధిరమును గ్రహించజాలదు గనుక రక్తముకూడా నిరోగ అంగమునందు చేరును. మరియు, ప్రాణనాయువుకూడా రుధిరముతోకలిసి ప్రవహించుచుండును. యెటులననగా రుధిరమునకు ప్రాణనాయువుతో సంబంధముకలిగియుండుటవలన రుధిరముతోచేరి శరీరమునందుతిరుగుచుండును.

మరియొక కారణముగలదు. అనగా పక్షఘాత చికిత్సయందు వేడిగల ఔషధమును ప్రత్యేకముగా చెప్పబడియె. యీవేడి ఔషధములుకూడా రోగ అంగముకంటె నిరోగ అంగమునందు వానిప్రభావమును విశేషపరచుచుండును. ఈహేతువువలన కూడా నిరోగ అంగమునందు వేడి అధికమగుచున్నది.

—పక్షవాతమునందు గమనించవలసిన విషయములు.—

ఈరోగకి విశేషముగా అకలికలిగేవరకు ఆహారము యేమియు ఇవ్వబడదు. తీవ్రముగా దాహము కానిదీ దాహమునకు నీళ్లుకూడా

ఇవ్వజనను, నీళ్లుకుబడులుగా తేనెనీళ్లను ఇవ్వవలెను. మరియు, హిత వగు పత్యకారక భోజనపదార్థములను భుజించవలెను. మరియు, కొద్దిగా కొట్టెను తేనెనీళ్లలో నానవేసి ఇవ్వవలెను. ఈసమయమునందు రోగి దుబ్బలముగానున్నచో, పక్షులమాంసమును అనగా కంజుపిట్ట, పూరేడుపక్షి మొదలగు మాంసములను వేయించి ఇవ్వవలెను. మరియు, లేతకోడిపిల్లలమాంసము ఇట్టిగుణముగల పదార్థములు ప్రవయోగించదగును. ఈవ్యాధియందు మద్యపానము మిక్కిలి హానికరమైనది. ఎందుకనగా సారాయి మలమును సరములయందు చేర్చునట్టి స్వభావికముగలది. మరియు, నిది ఆమాశయమునందుచేరి పులిసి శిరకాగా మారుచున్నది. శిరకా జీవసరములకు, మెదడునకు హానిదాయకముగాన సారాయి కేవలము హానికలిగించును.

మరియు, రోగారంభమునందు సాధ్యమైత వరకు స్వల్పముగా యివ్వవలెను. దాల్చినచెక్క, జీలకర్ర, చేర్చి మాంసమునకు సువాసన కలిగించవలెను. శరీరమునందు ఉష్ణము అధికముగానున్న ఎడల జీలకర్ర చేర్చిన మాంసరసము కంటే ఉత్తమపదార్థము వేరొకటి లేదని తెలిసికోవలెను. ఎందుకనగా, మాంసరసము జ్వరాంశమునుకూడా శాంతినిందించును కఫమును హరించును.

జ్వరనాశక అర్ధాంగమునందు ప్రత్తమరసము

తెల్లనీరుల్లిగడ్డ ఒకటి తోగి దానిని బాదంనూనెలో వేసి వేయించి అందుకొద్దిగా నీళ్లుచల్లి పెండుపొంగులువచ్చినతర్వాత శిరకా తెల్లపంచదార కొద్దిగా తరువాతచేర్చి కొద్దిగా తగ్గినతరువాత గరంఘసాలాచేర్చి ఇవ్వవలెను. మరియు, కుండేలుమెదడు వేయించి పుచ్చుకొనుట వలన పక్షులము, కంపవాలమునకు, లాభదాయకములు. మరియు, చిల్ గోళా పప్పులో తేనెచేర్చి భుజించుట మిక్కిలి గుణదాయకము.

ఘోషజీవనర నిర్మల కారక అద్వితీయ మాత్రాలు. ❀

మహాసంబరము, చేదుపుచ్చకాయ గుఱ్ఱము, ఇవి ప్రత్యేకము శివ మాషములు, పర్ఫియూ 17కి మాషములు, గుగ్గిలము శివ మాషములు, ఈవస్తువులను విధిపూర్వకముగా శుద్ధిచేసి, నూరి, మాత్రలుచేసి ముందువారము ప్రతిదినము ఇవ్వవలెను. రెండోవారము మానివేళి మూడవవారములో శి మాషముల శి రతులు ఇవ్వవలెను. నాలుగవ వారము మానివేసి అయిదవ వారములో శి రతులు వాడవలెను. రివ వారములో కొద్దిగా ఇవ్వవలెను. ఇటులనే 54 రతులవరకు వాడవలెను.

— మొహమ్మద్ జకీరియాగారు కనిపెట్టిన మాత్రాలు. —

ఇంగువ, జన్న, చేదుపుచ్చకాయగుఱ్ఱము, కంఠర్యూ 1 ఇవి ప్రత్యేకముగా 1కి మాషములు, గుగ్గిలము అన్నిటికి సమానముగాచేర్చి తేహపాక విధిగా మాత్రాలు చేయవలెను. ఈ ఔషధము యావత్తు ఒక మోతాదు. ఈమాత్రలు, మలము వెడలించుటకున్న, జలుబుగల ప్రదేశమునందు ఉష్ణము కలిగించుటకున్న, మిక్కిలి ఉపయోగము. మరియు, సముద్రపురీటియందు కూర్చుండుట, పరిశ్రమచేయుట, ఉపవాసముచేయుట, తుమ్ముట, గొప్పధ్వనితో శ్లోకములు చదువుట, తరువాతి, ఆవాలుచేర్చి పుక్కిలించుట మొదలగునవి పక్షఘాతరొగమునందు మిక్కిలి హితకరములని తెలియవలెను.

❀ అది అంతములయందు చేయు వస్త్రలక్షణములు. ❀

మధువము, సోపు, నఖముదిప్పలు, మొతులు, ఆముదాలు, యష్టిచుడుకము, కంఠరియూ 1 ఈవస్తువులను మంచినీళ్లయందు చేర్చి కషాయముకాచి వడియబోసి తరువాత తేనె, తరువాని, పాతజై తూన్ నూనె, చేదుపుచ్చ గుఱ్ఱము, ఈవస్తువులు కూడా పైకషాయములో చేర్చి వస్త్ర (ఎనిమా) చేయవలెను. మరియు, నదీజలము, గంధకముండునట్టి గనినీళ్ళు, తప్ప పక్షవాతముగల అంగముపై ఇతరజలము వేయకూడదు వేడినీళ్ళుచుపోయకూడదు. ఎందుకనగా కాచిన మంచినీళ్ళు దోషములను

అధిపతయను జీవనరములకు లఘుత్వము, మృదుత్వము కలుగజేయును. చల్లనినీళ్లు సచ్చవడిన అంగములకు శాంతికలిగిండును కాబట్టి పలచని దోషము నీళ్లుజలుబునుచేర్చుటవలనదోషముఃస్థిబకటిగాచేయుచున్నది.

మరియు, హాకిక్షు మాసోదాగారి కుమారుడుగాదు చెప్పిన న్నా నుభవము విరోచనము చేయించుటవలన పక్షపాతము నశించుచున్నది రక్తాదికారణమువలన శరీర సచ్చకలిగినచో శిరావేదనము వలన రక్త మోక్షణము చేయించవలెను. మరియు, అవశ్యానుకూలముగా ఇతరను పాయములను చేయవలెననియు విరోచనము లగుట వలన పక్షపాతము శాంతించునని చెప్పెను.

సరాహాఅనబాబ్ గ్రంథకర్తగారు ఇందువిషయమై వచించిన దేమనగాయిందువిషయమై ఆలోచించవలసిన దేమనగా పక్షమాశము రక్తమువలనగాని లేక జీవనరములు తెగుటవలనగానికలుగుచున్నది ఇట్లు కలిగిన వ్యాధికి చికిత్స చెప్పబడియుండలేదు. అనగా అసాధ్యమని తెలియవలెను. మరియు, ఉష్ణాదిఖ్య కారణమువలన పక్షపాతము ఉత్పన్నమైనచో శిరావేదనము చేయవలెను.

. మరియు ఆరంభమానందు పోకచెక్క, చందనము, యెండినశు మ్మకాయరసము, మామిసా, మొదలగు దోషహర అస్యవస్తువులు కాన రాకరసముతోనూరి లేపనము చేయవలెను. మరియు వ్యాధివృద్ధి నొందు నమయమునందు దోషమును తొలగించునట్టి సదుపాయములను చేయ వలెను మరియు మృదుత్వము నొందించునట్టి వస్తువులు ఓషధులను నూరి లేపనముచేయవలెను. అనగా యవపిండి పచ్చిఫలములరసము గుల్‌రోగన్ ఈవస్తువులు అదిమొదలు అంతమువరకు లేపనముచేయవలె ను. మలమును కిరిగించి హరించునట్టి వస్తువులు అనగా బాబూనా చు కందడుఆకులు క్యాబేజీలైలము శుద్ధమైనము యీవస్తువులు యోకము గా కలిపి లేపనము చేయవలెను. ఈలేపనము వాపుగలస్థలమునందు చేయవలెను. పక్షపాతమువలన పడిపోయిన అంగముపై లేపనముచే

యకూడదు. శీతజవాపువలన అంగము సద్గుపడుటకు కారణము అయి పో వాపుగల అంగముపై హబ్బులే గారు మిరియాలు కస్తూరి బాలింతబోలు, నర్వికాయ, కుంకుమపువ్వు, జన్న, పటికీ, యా మొదలగునవినుండి కలుకపోహిణితైలములో కలిపి అందు మైసము చేర్చి వ్రడికింది చూర్ణముకలిపి లేవనము చేయవలెను.

మరియు, ఇస్తర్ఖా (సద్గు) అను వ్యాధి అభిమాతమువలన ఉత్పన్నమగును. మరియు, నరములు తెగక యేమిథంగము కలుగకుం డిన యెడల శరీరమును శుభ్రీకరచుటకై శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు, పిరోచనమునకుకూడా యివ్వవలెను. మరియు, మలనిస్సారక బలకరమగు బౌషధములు అనగా బాలింతబోలు, జావశీరు, జన్న, ఫర్పియూక, మైసము, గుల్ రోగకతోకలిపి యేస్తలమునందు గాయముగాని, దెబ్బగాని, వాపుగాని యున్నయెడల ఆస్తలమునందు లేవనము చేయవలెను. మరియు, అంతమునందువాపు కనిపించినయెడల మలమును నశింపజేయుచట్టి బౌషధములను లేవనాదుటయందు ఉపయో గించవలెను.

హకీంజాలీనూన్ గారు ఒకమహజుడు గుర్తీపునవారి చేయుచు పడిపోయెను. అతనికి రెండుకాళ్ళు పడిపోయినవి. అతనికి పక్షపూరము సంభవించినది. వైద్యులు కాళ్ళకు పట్లు వేయవలెననిరిగాని నేను అందుకు అంగీకరించనైతిని దెబ్బతిగిలిన స్తలమునందు మాత్రము వాపుతగ్గుటకు వాపుపై బౌషధలేవనముచేయుటకు ఆజ్ఞాపించితిని. మరియు, బౌషధలేవనవలన వాపు తగ్గి రోగమునుండి విముక్తి నొందెను. మరియు, పక్షవాతము మోకాళ్ళకీళ్ళుజారుటవలన కలిగిన యెడల అందుకుచికిత్స మోకాళ్ళకు వాటిస్తానమునందు చేర్చుటయె అని గ్రహిం చవలెను. యిటు నె యేస్తామునందైనను కీలుతప్పిపోవుటవలన ఫాలిడ్ (పక్షపూరము) ఉత్పన్నమైనయెడల ఆకీలు పాటునకు చేర్చునట్టి శుపా యులును చికిత్సలను చేయవలెను. మరియు, సాధారణ దుష్ప్రకృతి

యొక్క కారణమువలన రోగముకలిగిన యెడల ప్రకృతికాంతినందు నట్టి నుపాయములను చేయుటయే యిందుకు చికిత్సయని తెలియవలె నని హాకీంజాలీనూస్ గారు చెప్పిరి.

హాకీం మొహ్మంమ్మద్ జికిరియాగారు ఒకమనష్యుడు ఉపవాసముచేయుటవలన అతని జరరదీప్తి తగ్గిపోయినది. శరీరమునందు ఉష్ణము అధికమైచది. యిందుకు వైద్యులు యాజ్ పైకరా అను ఔషధమును ఉపయోగించిరి. యీచికిత్సవలన ఆరోగికి మిక్కిలి కష్టముకలిగినది. అప్పుడు అతనిని స్నానముచేయించగా వాతము తగ్గి శరీరము ఆరోగ్యమునొందినదని హాకీం మొహ్మంమ్మద్ జికిరియాగారుచవదించిరి.

నాలుక, గొంతు, పీక, (గొంతుకిందగొట్టము) మొదలగునవి సచ్చువసువిషయమై చెప్పబడుచున్నది. మాటరానియ్యని ఈవ్యాధికి చికిత్స వేరు వేరు ప్రకరణములయందు వర్ణించబడును.

—(రోగసంధి) (బహురాన్) ఇస్త్రఖాచికిత్స—

ఈరోగమునందు సాధారణముగా ఉష్ణతైలములు అనగా నర్గిన్ తైలము, సాసన్ తైలము, ఆమదము, నాదకాతైలము మొదలగు తైలములను మర్దించవలెను. మరియు, ఆలంగమునకు వుష్టికలిగించు నట్టి ఔషధములు వ్రువయోగించవలెను. మరియు, ఆలంగమునందు దుష్టమలము చేరకుండునటుల బాబూనా, నఖించిప్పలు, దవనము, మరువము మొదలగువస్తువులు కషాయముకాచి గాని లేక కాశ్చిరసము నందునూరి ఆరసమునందుకలిపి యిందుచల్లని గుణముగల ఓషధులను కలిపి మర్దనచేయుట లాభదాయకము. మరియు, యీవ్యాధియందు కొబ్బరినూనె మర్దనకును భోజనాదులయందు ఉపయోగించుట మిక్కిలి గుణకరముగానుండునని గ్రహించవలెను.

—ఇముంతన్ బీరు మాత్రలు చేయుకొనును—

యాజ్ కిర మాషములు, చేరుపుచ్చకాయగుఱ్ఱ శువ్వరం అనగా యిది ఒకమూలికెకాశి దీనిగింజలు చిగిలెనగలవలె నుండును.

చిన్నకంతర్‌యూన్, మాహిజేహా, ఇవి పశ్చిమము 17½ మాషములు, పర్శియూన్ 8½ మాషములు, శోఠి, యింగువ, నుకబీనజ్, జావళీరు, చిత్రములము, ఆసిలు, మిరియాలు, ఇవి పశ్చిమముగా 3½ మాషములు, యావస్తువులను నీళ్ళతోగాని లేక మరియే యోగ్యమగు రసముతోగానినూరి మాత్రము చేసి అవశ్యానుకూలముగా వ్రవయోగించవలెను. ఈ మాత్రీలవలన పక్షిభూతము, అర్ధాంగవాతము, నికరస, అనగా కాలిబొటనవేళ్ళునందు పుట్టునట్టి నొప్పి, యీనొప్పికి చల్లని కఫకారకవస్తువులను వట్లువేయుట లాభదాయకము.

❧ దుర్వాసనగల మాత్రీలు చేయుకృమము ❧

చేదుపుచ్చక 7 గతులు, కతెరా (బాదంజగురు) 9½ గతులు, సురంజా (దీనిని హిందూదేశములో బరబరీఅందుదు. యిది అడవి యెల్లుల్లివలెనుండును.) బూజిదా (ఒక కర్రీజాతి) మాహిజేహా, కరక్కాయలు, యివి పశ్చిమము 1½ మాషములు యావస్తువులు ఒకటిగా నూరి మాత్రీచేసి ఒక మోతాదుగా నివ్వవలెను. యీమాత్రీలు ఉష్ణమునందు ఉష్ణనృకృతిగల శరీరముగల రోగికివ్వవలెను.

❧ శౌతరజ్ మాత్రీలు చేయుకృమము ❧

తెల్లతెగడ 3½ మాషములు, ముసాంబరము 70 మాషములు, శోఠి, అవాలు, సైంధవలవణము, వన, చిత్రములము, యివి ప్రత్యేకము 7 మాషములు, పిప్పళ్ళు, అక్కలకర్రీ, యివి పశ్చిమము 3½ మాషములు, తెల్లపంచదార 14 మాషములు, యావస్తువులు యావత్తు చూర్ణించి వస్త్రాలితమునొంది కల్పమునందుంచి క్యాబేజరసముతోగాని లేక యోగ్యమగు కషాయములతోగానినూరి మాత్రీలుచేయవలెను. యీమాత్రీ 10 మాషముల పశ్చిమాణము వ్రవయోగించవలెను.

తనన్నుజ్ (అనగా) అవయవములు బిగించురోగము

ఈ వ్యాధి అర్ధముకూడా పేదనకు నమానముగా తనన్నుజ్ అని విధించబడినది. అనగా శరీరసంబంధముగు జీవనరములకు ఒకానొకకారణమువలన కష్టమునంభవించి ఆకష్టకారణమువలన రోగువైపున నరములకుగల దుర్గతవలన నమనమును నునునగు అంగము ఒక వైపుకు బిగబట్టును. మరియు, యీ వ్యాధి శరీరమునందు వెంటనే ప్రవేశించబడినది. హేతువు బురుగులదెనగు, దుర్బలముగలదెనగు, ఆవ్యాధిగల భాగము దుర్బలము నొందుచున్నది. ఇట్లు దుర్బలమునొందిన వెంటనే చికిత్స, నిమిత్తము లేకనే అయవయవము తన నిజదశయందు మారుచున్నది. అన్నగా అవలీంతయందు కనిపెట్టబడును. అటులనే అపస్మారము నందుకూడా కనిపెట్టవచ్చును. యీ వ్యాధి కారణమువలన వాత అవిరి పరమాణువులు జీవనరములయందు దోషము చేరుటవలన మరియు, ఒక వృషు జీవనరములయందున్న రక్తనాళములయందున్న చెమ్మ ఆరిపోవుటవలన అనరములు శుష్కత్వమునొందు కారణమువలన తనన్నుజ్ అనగా అంగములు బిగలాగునట్టి వ్యాధి ఉత్పన్నమగును. ఒకవృషు జ్ఞానోత్పాదక నరమునందున్న, మెదడునందున్న వాతము ప్రవేశించుటవలన తనన్నుజ్ వ్యాధి కలుగుచున్నది. చెమ్మ, శుష్కత్వము మొదలగు హేతువులు కలుగని మెదల యీ వ్యాధిని నాలుగువిధములుగా విడిచి చెప్పితిని గాన చదువకలు గ్రహించుచుడుగాక.

అనగా అవయవము బిగించు మొదటి వ్యాధి లక్షణములు

మొదటి ప్రకరణముగల తనన్నుజ్ రోగము వాతకారణమువలన కలుగుచున్నది. యీ వ్యాధి రోగవేదకు ఇకాల్ అందుకు ఇకాల్ అనగా ఒంటికాల్చితోను అని అర్థము యీ వ్యాధి చిన్నకములు

రోగము శీఘ్రముగలదిగా నుండును మరియు, ఇది చున్నచువ్యర్థిగ్గుతూ హెచ్చుచుండును. యీవ్యాధి ప్రవేశించుటకుకూడ విశేషముగా అవలంతులు వచ్చుటయే దీని ప్రకారముగా వైద్యులూ అవలంతులు ఒక విధమైన తనన్నుజ్ అని వసుంకుగురు యిది రెండు చెక్కిళ్ళ మూలములయందుగల చాల అపరి కారణమువలన సృష్టించును. తిరిగి వెంటనే శమించుచు న్నది.

—అవయవము బిగబట్టు వ్యాధి లక్షణము—

ఈరోగము అనిరిపరమాణువులు హెచ్చుటవలన కలుగుచున్న కారణమువలన కలుగు తనన్నుజ్ వెంటనే శాంతినిొందనేరదు. మరియు వాతమును నవ్వవరచుటకై మలమును నశింపజేయునట్టియు, చెమ్మను కలిగించునట్టి తైలములను మార్పించవలెను.

—రెండు అంగము బిగబట్టు రోగవిధానము—

ఈవ్యాధి శరీరమునందు మలమునిండియుండు కారణమువలన కలుగుచున్నది. దీనిని తనన్నుజ్ రతబబీ అని వాడుదురు. యీవ్యాధి గురువుగ కఫసోపమువలన కలుగుచున్నది. మరియు, యీరోగము కఫమువలనగాని, వాతమువలనగాని ఉత్పన్నమగుచున్నది. అనగా ఉక్తమలము నరముల చిద్రముయందు ప్రవేశించి నరములను విశాలత్వము నొందించును. యిట్టి సమయమునందు ఆనరముల పొడవు అవశ్యముగా తగ్గిపోవును అనగా నరము పొడవుతగ్గి వెళ్ళు హెచ్చును. మరియు, నరముశుష్కించుటకుకూడా కారణమిదియేయని గ్రహించవలెను. యిట్టి సమయమునందు నరముశుష్కించిన యెడల అంగమునకు యీ నరముయొక్క ప్రసయోగము లేక పోవుటయేగాక ఆనరమువలన అంగముచెడిపోవును. కాబట్టి కదలించుటకు వీలులేకుండును.

(సూచనీయము) కఫసంబంధమగు మలము నరముయొక్క

చిద్రమునందు ప్రవేశించునట్టి కారణమువలన తనన్నుజ్ అనగా అంగము బిగబట్టునట్టి వ్యాధి వుత్పన్నమైన యెడల యీవ్యాధివలన ఇస్త్రోఖా

అనగా నచ్చురోగముకూడా కలుగ గలదు. యెటువలెనగా మలము యెంతకాలము జీవనము తత్సంబంధమగు తంతువుల మొదళ్ళయందు చేరి నరములయందు ప్రవేశించునో అంతవర్యంతము అంగమునచ్చు పడనేరదు మరియు, తనన్నుజేయుదు రాజసంబంధ నరముయొక్క రోమాంచమునందు దోషముచేసిన ముము ద్రవముగను గట్టిగను రెండువిధములుగా కలిసియున్న యెడల తనన్నుజే (అంగము బిగబట్టు నట్టివ్యాధి) ఇన్తర్వా అనగా నచ్చువ్యాధి యారెండు రోగములు కలుగ గలవు.

మరియు రుధిరదోషసంబంధమగు తనన్నుజే అనగా నరము మొదలు (మూలము) వుట్టి మలము నరమునందున్న తత్సంబంధమగు నన్ను నరములయందున్న ప్రవేశించి అనరమును పొడవునుండి తగ్గించును. ఒక్కొక్కప్పుడు పిత్తము రుధిరమువలెనే నరములయందు పూర్ణమై తనన్నుజే వ్యాధిని బుట్టించును. మరియు తనన్నుజేయొక్క వృష్ణజ్వరము ఇట్టి కారణమువలన మలము జ్వరవేడివలన కరిగి అచ్చటజీవనరము మొదళ్ళయందుండు మలము కరిగి నరమునందు ప్రవేశించి తనన్నుజే అనగా బిగబట్టునట్టి రోగమును బుట్టించినయెడల నిది ఇంతలాయీ అనగా మలమునించునట్టి కారణమువలన కలుగునది అనిపించును మరియు యీ తనన్నుజే యొక విరుద్ధమగు వృష్ణజ్వరము. వెనుక, ప్రకృతిశుష్కించుట వలన పుష్పన్నమగును. కాబట్టి యీవ్యాధి శుష్కదోషసంబంధమగు తనన్నుజే (బిగబట్టు) వ్యాధియని గ్రహించవలెను.

—(తనన్నుజే) బిగించునట్టిరోగ లక్షణములు.—

తనన్నుజే కఫసంబంధమగు మలదోషకారణమువలన కలిగిన యెడల దీనిలక్షణములు అనగా బిగించుకొనట (పిట్టు) అగస్తాత్మకగా పుత్పన్నమగును. మరియు విశేషముగా తిరుగుటకు, నడచుటకు, ఆటంకము అలసటగానుండుట మూత్రము చిక్కగానుండుట శరీరము తెల్లగానుండుట మారనము నీర్పించుట బిగించునట్టి అవయవములొకన

యెడల మృకువుగను చల్లగానుండుట దాహలేమి నిదురాదిభ్యముగా నుండుట జీవనరమునందు నీర్వస్యము రోగారంభమునందు కఫమును వృద్ధిచేయునట్టి వస్తువులు సేవించియుండుట యీ మొదలగులక్షణములు కఫదోషమువలన కలిగిన తనన్నుజ్ అనగా బిగించురోగమునందు కలుగు చిహ్నములని గ్రహించవలెను.

వాతమువలన కలుగు యీవ్యాధిలక్షణములు అనేకపర్యాయములు చెప్పియున్నాను కాబట్టి గ్రహించవలెను.

మరియు రక్తజవాపుకారణమువలనగాని ఒకప్పుడు పిత్తవాపు కారణమువలనగాని అంగము బిగించవారంభించినయెడల ఆవాపులక్షణములు ఆఅంగమునందు ఆవిరి వెడలినటులనుండుట నొప్పి కలిగియుండును. యీలక్షణములు కలిగియుండినయెడల యీవాపురక్తదోషమువలన కలిగినదని గ్రహించవలెను.

మరియు యీవాపునందుపోటు మంట కలిగియుండినయెడల పిత్తదోషమువలన కలిగినవాపు అనిగ్రహించవలెను.

మరియు పుష్టజ్వరమువలన దోషము కరిగి నరమునందు ప్రవేశించి స్తంభించి వాపుకలిగించును. దీనిలక్షణములు ముందుగా జ్వరమువచ్చుటయేతప్ప యితరలక్షణములేమియు కలుగకుండునుగాని జ్వర అంతమునందు చెమ్మ ఆర్చివేయుటవలన బిగింపు అనగా తనన్నుజ్ వ్యాధి సంభవించును, అట్టిసమయమునందు కంఠులు అనగా వాపు కలుగ నారంభించును. మరియు చెమ్మ ఆరిపోవుటవలన దినక్రమేణ శరీరము శుష్కించనారంభించును. యీరోగము జ్వరముతోకూడా అపయవములను బిగబట్టునట్టివ్యాధిని బుట్టించునని గ్రహించవలెను.

—(తనన్నుజ్) అంగముబిగబట్టురోగచికిత్స.—

కఫసంబంధమగు తనన్నుజ్ అనగా అంగము బిగబట్టునట్టి రోగమునందు దోషమును పక్వీకరచుటకై ప్రాతఃకాలమునందు వేళ్ళకషాయమునందు గుల్గిండుకలిపి వుచ్చుకోవలెను. మలము పక్వము న్నొం

దినతరువాత యారజ్ఞవైగరా మొదలగు ఎత్తఘాతమునందు చెప్పబడిన ఔషధములను కఫము హరించుటకై వ్రువయోగించవలెను. గాని మలమును ఒకేసర్వాదుము వెడలించక నెమ్మదిగా అచేకపర్యాయములు కొద్దికొద్దిగా వెడలించవలెను. ననుస్తవనములరోగములయందు మలమును నెమ్మదిగా వెడలించుట వ్రుత్తమము అనగా మలము గుల్లనరములయందుండి నెమ్మదిగా నగ్రివిండునగాని వకేసరియాయుము వెడలజాలదు. గనుక కృమేణ వెడలించుట మంచిదని చెప్పబడియె.

మరియు శక్తి తననిజదశయందున్నయెడల దుర్బలము కలుగకుండును మలము స్వశ్చతనొందినప్పుట సదాచతుర్తైలముగాని చెంబేలైలము మొదలుగాగల వ్రుష్ణతైలములను మర్దించవలెను. యీ తైలములయందు జాన్ను, అక్కలకర్ర, క్రాఫియూన్, మొదలగువస్తువులను తైలములయందుచేర్చి మర్దించుట మిక్కిలి గుణదాయకము మరియు యుక్తమగు ఆహారములను తుదననుయమునందు యిప్పించవలెను.

వాతమువలన తనన్నుజ్ అనగా బిగజట్టునట్టి వ్యాధియందు మలమును పక్షిపరచి వెడలించవలెను. తైలాదులను మర్దించుచు వాతమును హరించునట్టియు పక్షిపరచునట్టి ఔషధములను యీవ్రోగరణమునందు చెప్పినరీతిగా వ్రువయోగించవలెను.

మరియు జీవనరములయందు వాపునంభవించిన కారణమువలన బిగజట్టునట్టి రోగము ఆరంభించినయెడల వాపువలన కలుగునట్టి ఇస్తరుఖా అనగా సచ్చురోగమునందు చెప్పిన ఔషధములు పట్లు మొదలగు నవి వ్రువయోగించవలెను. మరియు దోషానుకూలముగా మలమును నశింపజేయుటకై లేపనము చేయవలెను యీరోగము పుక్తకారణమువలన పుష్టజ్వరము కలిగినతరువాత బిగిసికొని పోవునట్టి రోగము సంప్రాప్తించినయెడల వసువ విరోచనములకు చికిత్సచేయుట వ్రుత్తమము ఇట్టి వ్యాధి మిక్కిలి సహజముగా నుండును.

~~అ~~ యిది శుష్కదోషమువలన కలుగు బిగించు రోగలక్షణములు. ~~అ~~

ఈ వ్యాధిని ఇస్తఫిరాగ్ అనిపూడా వాడుదురు. మరియు ఇస్తఫిరాగ్ అనగా మలమును తీరవేయట అని అర్థము. దీనిలక్షణములు అనగా యేలంగమునందు బిగించుకలుగుచున్నదో ఆలంగము చిక్కుట వలచవలయు, దీనిలక్షణములు మరియు విశేషముగా ప్రసంగించుట పరిశోధించుట మిక్కిలి ఆకలితో వరికపించుట ఇత్యాది శుష్కత్వము నొందించునట్టి కారణములవలన యీ రోగము వుత్పన్నమగును. అథవా యీ రోగమునకు ముందు పిత్తజ్వరము కలిగినయెడల దీనిలక్షణములు యీ రోగము నెమ్మదిగా వృద్ధియగుట వ్యాధిగల అంగముపై తైలమును మర్దించగా ఆస్తానము వెంటనే ఆరిపోవుట మొదలగు లక్షణములు పిత్తజ్వరమువలన కలుగు తనన్నజ్ రోగలక్షణము నిగ్రహించవలెను. మరియు రోగ అంగముపై తైలమును లేపనముచేసినయెడల ఆతైలము హరించకుండిన వాతశీతలక్మతివలన వుట్టిన రోగము తెలియవలెను.

మరియు, శరీరమునందు స్వభావిక చెమ్మప్రమాణము నొందక మెదడు జీవనరములు మాత్రము ఆరిపోవును. యిట్టిదశయందు అవయవములు బిగబట్టుట నారంభించును. యీ కారణమువలన శరీరమువలన వైపుకు బిగిసిపోవుట లేటస్థించును మరియు ఒకవైపుకు బిగబట్టునట్టి వ్యాధి సామాన్యము అసాధ్యమైనదనియు సాధ్యపడజాలదని గ్రహించవలెను.

~~అ~~ శుష్కత్వసన్నజ్ అనగా బిగించుకొనవ్యాధి చికిత్స—

ఈ వ్యాధియందు శరీరమునందున్న రోగగ్రస్త అంగమునందున్న చెమ్మకలిగించుటకై మిక్కిలి ప్రసాయములను ఆలోచించవలెను. మరియు, శరీరమునందు చెమ్మకలుగుటకు గాడిదపాలు, మేకపాలు, యవనూక, యివ్వవలెను మరియు, బేదానాగింజులగుజ్జ, బనప్ మామరబత్తు, కలువపూలమరబత్తు కలిపి యివ్వవలెను. సారగింజులతైలము, బాదామనూక, ఒకటిగా చేర్చి యివ్వవలెను. యాభిక్షువులతో కొన్ని

మాత్రము సంపాప్తమై కొన్నిసంపాప్తముకాకుండి చిక్కినమట్టుకు వ్రపయోగించవలెను అధవ మేఃపిల్లలకాళ్లమాంసమునందుగాని గొర్రె పిల్లలకాళ్లమాంసమునందుగాని, పాలకుకూర, బాదంనూనెచేర్చి వండిన శాఖము నిప్పించవలెను. అధవా నవ్వనీళ్ళయందు నివళించునట్టి చేపల మాంసము, గోధుమగంజి, గోధుమనిశేనా (గోధుమనత్తు) తెల్లచక్కిర, బాదంనూనె చేర్చి కేవించవలెను. యీమొదలగు వస్తుకేవనవలన శుష్కత్వము హరించును. మరియు, ప్రతివద్యాక్షునందు బాదంనూనె చేర్చి ఉపయోగించుట లాభదాయకము.

మరియు, రోగికి ఆవిరియందు కూర్చుండబెట్టి ఆవిరిపట్టునటుల చేయుట, చెమటపుట్టించునట్టి మైనపుఅరళు బిగిసిపోయిన అంగముపై విశేషముగా మర్దించుట మిక్కిలి లాభదాయకము. మరియు, శుష్కత్వమును దూరపరచి శరీరమునందు చెమ్మకలిగించునట్టి కావడములు లేవనలు చేయవలెను. మరియు, బనప్ షా, కాహుఆకులు, తుమ్మగ హిల్, యవలు, ఖత్తిఆకులు, పామాణబేసి ఆకులు, సారకాయ, కలు వపూలు, యీమొదలగు వస్తువులు నీళ్లలోవేలి కషాయముకాచి ఆక షాయముతో రోగి శరీరమునకు కావడము చేయవలెను.

మరియు, బనప్ షా, ఇలిమి, యవపిండి, ఇన్వగోలుగింజలు నూరిన పద్ద సారగింజలతైలము యీవస్తువులను యేకముగాకలిపి లేపనము చేయవలెను.

~~అ~~ మైనపుఅరళు చేయుక్రమము.

ఆవుకాళ్లమూలుగ, కోడికొవ్వ, తెల్లమైనము బనప్ షాతైలము నందు పైవస్తువులుచేర్చి కాచి ఆడళిశువు తల్లిచనుసాలు కలిపి మర్దించ వలెను.

మరియు, రోగికి జ్వరమున్న యెడల పాలుపానముచేయుట నీరు లిగడలను ఉపయోగించుట వర్జించవలెను. మరియు, జ్వరరోగికి లేపన ములు చేయజనకు. మరియు పట్టునేయుట, తైలములు మర్దించుట,

మొదలగు డిక్సిలు వర్జించవలెను. మరియు, తపేఫ్ (క్షయ) రోగమునందు ముందు చెప్పబడును. క్షయరోగముకూడా యీవ్యాధితో సంబంధముకలిగియుండును మరియు, సాధ్యమైతవరకు శరీరమునకు చెమ్మకలిగించు నుపాయములను చేయవలెను. మరియు, రోగి కేవలము క్షీరగ్రాహి అయినచో శిశువునకు బదులుగా పాలతల్లికి ఔషధము యివ్వవలెను. తైలములు పట్టురోగముగల శిశువునకు వ్రువయోగించవలెను.

—4 తనన్నుజ్ అనగా బిగించు రోగ లక్షణములు.—

ఈవ్యాధి శరీరసంబంధముగ జీవనకమాలయందుగాని మొదడు నందుగాని కష్టము సంభవించుటవలన పుత్పన్నమగును. యీవ్యాధి యందు చెమ్మ శుష్కత్వము మొదలగునవి సంబంధము కలుగనిదే జీవనముయొక్క లోభాగమునందుగాని పైభాగమునందుగాని యేదో కష్టము దెబ్బతగిలినయెడల అట్టితరి జీవనము అహితమునొంది తన స్థానమునందె కష్టదశవలన చుట్టుకొని వకటిగాచేరి యుండును. కాబట్టి జీవనము వంకరయగుటవలన తనన్నుజ్ అనగా అంగము బిగిసికొను రోగము ఆరంభమగును. మరియు యితర అంగముయొక్క సంబంధము లేకనే జీవనమునందు కష్టము సంభవించినయెడల యేదైనవిషజంతు వ్రుయొక్క కాటు ఆనరమునందు తగిలినదనిగాని లేక జీవనముతెగిపోయినదని గాని లేక దోషవృద్ధిలమువలన జీవనము కష్టము పొందుచున్నదని గాని గ్రహించవలెను.

మరియు యిందు దెప్పిన కారణములు గాక మరియు యితర కారణములవలసగాని లేక యితర అంగముయొక్క సంయోగమువలన గాని మొదడునందు కష్టము కలుగుటవలన యీవ్యాధిపుత్పన్నమగును. కాబట్టి యీమొదలగు యావత్తు కారణములను విస్తారపూర్వకముగా వర్ణించుచున్నాను. చదువడిలు సావధానముతో చదివి గ్రహించుదురుగాక. మరియు యీవ్యాధి వదిలిధములుగా వర్ణించబడినవి.

— 1 వ తనన్నుజ్ బిగించునట్టి వ్యాధి బాధలు. —

శరీరమునందు యేలనియము లేక జీవనము తెలుటవలనగాని అనగా ఆనరముయొక్క కొంతభాగము ముడుచుకొనిపోవుచుగాని అంటు కొని యుండును. సరముపూర్తిగా తెగిపోయినయెడల ఆభాగము నచ్చు వడుచున్నది. మరియు ఇట్టిస్థితియందు బిగింపు (పిట్టు) కలుగజాలదు.

(2) దోషముయొక్క తీక్షణ్యమువలన అవయవమునందు మంట, పీకుట, ఆర్పివేయుట, యీమొదలగు కారణములు కనుపించినయెడల దోషము జీవనరమునందు ప్రవేశించినదనియు దోషము ప్రవేశించిన కారణమువలన సరము వంకరైనదనియు చెప్పబడును.

(3) సరముపైన తేలుగాని లేక పాము మొదలగు విషజంతువులు కుట్టుట కాటుకొందుటవలనగాని జీవనమునకు నష్టము సంభవించును. యీవిషసంబంధముగు దశవలన మెదడునందుగల జీవనరము పుత్పత్తి నొందు స్థలము అనగా మర్మస్తానము కాబట్టి యిట్టి మర్మస్తానమునందు హానియు కష్టమును సంభవించినయెడల ఆనరములు తమ పుత్పత్తి స్థానమునండి తప్పిపోవును. గనుక యీ కారణమువలన తనన్నుజ్ పుత్పత్తి న్నయగును.

(4) విషసంబంధముగు ఔషధములు అనగానల్లయందు *శశరాన్ ఒకచెట్టువేరు ఇత్యాది విషసంబంధముగు అన్యఔషధములు నే విండుటవలన వాతమును ప్రకోపింపజేయును ఇట్లు వాతము ప్రకోపించుటవలన చిక్కబడి బిగించునట్టి (పిట్టు) వ్యాధిపుట్టుచున్నది. యిట్లు బిగించునట్టి రోగము కలుగుటవలన తనన్నుజ్ పుత్పత్తియగును. యీ

* మల్లాశపిన్ పుస్తకము సారమా ఆఫ్ బాబ్ ఆన్ గ్రిందర్త్ మరియు బుఖరాక్ అనువారు ఇద్దరున్న నల్లమంగు శశరాన్ చెన్నైకళిగించి చిక్కబడునయమునందు బిగిసికొను వ్యాధిని బుట్టించుచున్నది ఇది గాక దీనియందు విషసంబంధముగు గొప్పఔషధముగలదు. అనగా శరీరమును పిగుద్దము నొందించును. కాబట్టి జీవనరమునకు కష్టము సంభవించును. కాబట్టి తనన్నుజ్ కలుగుచున్నది. మరియు జీవనరము తమ పుత్పత్తి స్థానమునందు అభిముఖమును పొందుచున్నది

నిషదశ మొదడునకు మొదలవరకు ధనుగు జీవనరములకు హానికలిగించును.

(5) జలుబుయొక్క విశేషములు బాహ్యమునండిగాని లేక లోభాగమునండిగాని నెరుగులయందు ప్రవేశించినయెడల జీవనరము బంధించబడును. ఇట్లు జీవనరము బంధించునట్టి శారణమువలన తనన్ను జీ బిగించునట్టి రోగము ప్రత్యన్నమగును.

(6) అగస్త్యాత్మగా దోషమువలన నీలిరంగుల వచునము వెడలినయెడల మలము విశేషముగా కాలిపోవుట విషసంబంధముగు దోషమువలన ఆచూశయమునకున్న నలములకున్న సంబంధముండటవలన యుదయొక్క కష్టము జీవనరమునకు సంభవించి బిగించునట్టి వ్యాధి కలుగగలదు యిందువలన జీవనరము చుట్టుకొనిపోవును. మరియు ఆచూశయ సంబంధముగు జీవనరము వంకరగుటవలన ఆనరహయొక్క సంయోగము గానందు మరియుక నరముకూడా వంకరై ముడుచుకొనిపోవును. ఇట్టిస్థితి యందు తనన్ను జీవ్యాధి ప్రత్యన్నమగును.

(7) వాతమిస్త్రిత అపాకృతియొక్క పిత్తము ఒకప్పుడు పిత్తమునకు అంగముకంటె ఆచూశయమునందు శక్తి అధికముగనుండినయెడల దూరమగును. మరియు పడిపోయినను తిరిగి పిత్తముయొక్క తేజస్సువలన ఆలంగమునందు ఆచూశయముయొక్క ముఖముతో సంబంధము కలిగియుండు జీవనరము బిగిలాఁగొని వంకరైపోవు వ్యాధి కలిగించును. దీనిని నీలిరంగుల వచునమునందు వర్ణించియున్నాము.

(8) ఆచూశయముయొక్క రోగములవలన ఆలంగములయందలి ఆచూశయముయొక్క విశేషసంబంధమున్నయెడల బిగించు వంకరగునట్టి వ్యాధి ప్రత్యన్నమగును. ఈ శారణమువలన ఒక్కొక్కప్పుడు రోగ అంగమునందున్న పిక్కలయందున్న మణికట్టు కీళ్ళయందున్న నీరు బిగించు ప్రత్యన్నమగును. యెందుకనగా ఆచూశయము చేతులు కాళ్ళయొక్క మధ్యభాగమునందుండి మిక్కిలి సంబంధము కలిగియున్నది.

మరియు హాకిము జాలినూచు గారు. అగలోకినయనుపేరుగల

గ్రంథమునందు వర్ణించియున్నారు. కాబట్టి కాళ్ళు చేతులు ఆమాశ యముయొక్క జలుబువలన ఓక్కిలి చల్లబడుచున్నవి. ఆమాశయము నందు వేడి అధికముగానున్నచో కాళ్ళుచేతులు వెచ్చబడుచున్నవి.

(9) ఎడోవాకరోగము గొప్పస్తానమునందుగాని మూత్రకోశము నందుగాని లేక పీఠ్యస్తానమునందుగాని సంభవించినయెడల మెదడునందు హాని ప్రవేశించును. ఈ కారణమువలన తనన్నుజ్ఞానాధి పుత్పన్నమగును. మరియు యీ అంగముల సంయోగ కారణమువలన మెదడునందు హానికలుగు విషయమై అనేకస్థలములయందు చెప్పబడియున్నవి.

(10) కడుపులో క్రిములు, సారగింజలవంటి పురుగులు పుత్పత్తి యగుచున్నవి. ఇట్లు క్రిమికలుగుటవలన తనన్నుజ్ఞాన పుత్పన్నమగును. ఈబిగింపురోగము క్రిములు కరచునట్టి కారణమువలన పేగులు ఒకటి గాచేసిన కారణమువలన తనన్నుజ్ఞాన అరంభమగును. మరియు జీవనరము పేగులలో సంబంధము కలిగియుండును. గనుక జీవనరముకూడా బిగిసి పోవును. మరియు ఆ అంగమునందు జీవనరమునందుకూడా హాని సంభవించినయెడల వాతముయొక్క యెడల ఆవిరి పరమాణువులు కుళ్ళి దుర్గంధిత అక్రిమాలనండిలేది ఆమాశయము మెదడునందున్న చేరుచున్నవి. ఇట్టిస్థితియందు ఆమాశయమునకున్న మెదడునకున్న కష్టముకలిగి బిగిసికొని పోవునట్టిరోగమునకు హేతువగును. యిటుల మెదడునకు దుర్గంధ కలుగుటవలన తనన్నుజ్ఞాన పుత్పన్నమగును.

మరియు, నరము తెగిపోవుటవలన కలుగు చిన్నఃములు అనగా అచ్చట కార్యము ముగిసి దోషము తెగిన స్థలమునందు ప్రవేశించి మొంటకలుగును. మరియు, ఆ అంగముపై వడి దానిని హరించి నిష్ప్రయోజనముగలదిగా చేయును. యీ దోషచిన్నఃములు అచ్చట నొప్పి మంట మొదలగునవి స్త్రీహమునందు కలుగును.

విషజంతువుల కాటువలన కలిగినదనిన్నీ నల్లమందు మొదలగు విషసంబంధముగు ఔషధములు పుచ్చకొనుటవలన మరియు, మిక్కిలి జలుబు చేరుటవలన గీలిరంగుగల వషనము వెడలనారంభించును. దీని చిన్నఃహములు ముందు కంటె నిచ్చట విశేషముగా చెప్పబడియె, అనగా వాంతి అయిన తరువాత తనన్నజ్ఞ పుత్పన్నమగును.

మరియు, ఆమాశయమునందు పిత్తము చేరుటవలన కలుగు లక్షణములు వషనమునందు పిత్తము వెడలుట కడుపులో కెళ్ళుట అనగా కడుపులో దేవుట, ఆమాశయమునందు మంట మొదలగునవి ఆమాశయరోగములని గ్రహించవలెను.

గర్భస్థానము రెండవ అంగము జీవనరముతో చేరియున్నవో వాటికారణమువలన తనన్నజ్ఞ పుత్పత్తియగును. దీనిలక్షణములు ఆలంగ ములయందు కలుగు కష్టమువలన వ్యాధి కనిపెట్టదగును.

మరియు, క్రమివలన కలుగు తనన్నజ్ఞ లక్షణములు క్రిములు అప్పుడప్పుడు వెళించుట ప్రత్యేకముగా వాటివాటి లక్షణములు ఆయా స్థానములయందు వర్ణించబడియె కాబట్టి ఆస్థానములయందు చూచు నప్పుడు గమనించవలెను.

అక్షిణివిషప్రయోగమువలన కలుగు బిగింపునకు చికిత్స.

ముందు రోగ హేతువును దూరపరచవలెను. మరియు, తనన్నజ్ఞ అనగా బిగింది వంకరబోవునట్టి రోగము జీవనరము తెగుటవలన పుత్పన్నమైనను వాపువలన కలిగినను దీనిని తమరు యిత్తిసాల్ యందు వర్ణించబడును. కాబట్టి ఆదిక్పిల్లలు ఉపయోగించవలెను.

మరియు, మందునట్టి కారణమువలన తనన్నజ్ఞ అనగా బిగించు నట్టి రోగము మంటవలన కలిగినయెడల అదోషమును శాంతినిందించ వలెను. మరియు, బిగిసిన అంగముపై తైలములు మర్దించుట పట్టువే యుట, కొంచుట మొదలగు నపాయములవలన జలుబు ప్రవేశించు నటుల చేయవలెను.

విషజంతువుల కాటువలనగాని లేక విషసంబధముగు జైషధశేన వలనగాని కలిగిన తనన్నుజ్ఞ వ్యాధియందు విషముహరించునట్టి చికిత్సలుచేయవలెను. ఆచికిత్సలు విషఅధ్యాయమునందు చెప్పబడును. మరియు, స్వల్పముగా అవస్మారరోగమునందు చెప్పబడియున్నవి. వానిని కూడా యిందువయోగించదగును.

విశేషజలుబు వలన బిగించునట్టి వ్యాధి పుత్పన్నమైన యెడల తైలములను మర్దించుట తరేడా అనగా కషాయాదులతో కావట శిశు తాబ్ అనగా క్షుత్తులనువేయించి కావడముచేయుట మొదలగు నపాయములవలన శాంతి నొందించవలెను.

మరియు నీలిరంగుగల వమనమువలనగాని అమాశయమునందు పిత్తము చేరుటవలన ఈవ్యాధి ఉత్పన్నమైన యెడల ముందుమలము వెడలించవలెను. మలశేషమున్న యెడల పుష్కమును శాంతి నొందించునట్టి జోషధ ప్రియోగము చేయవలెను. మరియు అమాశయ ముఖము నకు శక్తి కలిగించుటకు వమన విషయమునందు చెప్పబడిన చికిత్సల నువయోగించవలెను. మరియు కేవలము నీలిరంగుగల వమనము రోగిని చంపివేయును. దీనితో తనన్నుజ్ఞ పుత్పన్నమగును.

మరియు అమాశయము యొక్క దోషమువలన తనన్నుజ్ఞ పుత్పన్నమైన యెడల దానిని అమాశయముయొక్క భోజనమును తీసివేయు యత్నము చేయవలెను. యెందుకనగా అమాశయమునుండి భోజనము క్రిందికి పోవునప్పుడు కష్టము తగ్గిన యెడల తనన్నుజ్ఞకూడా తగ్గుచుండును. కాబట్టి ఈతనన్నుజ్ఞ * సహజ చికిత్సవలన శాంతించగలదు.

* (లాభము) అశస్త్రారమునందు చెప్పువలన మలముచేరి ఖనిధివించుటవలన తనన్నుజ్ఞ పుత్పన్నమగుచున్నది. కాబట్టి దుష్టత్వము కలుగనేరదు, గాని అశస్త్రార సంబంధముగ తనన్నుజ్ఞయందు మలము స్థిరముగా జీవనరములయందు కలుగనేరదు. ఈకారణమువలన జీవనరము వికారముగానుండును. కాబట్టి తనన్నుజ్ఞ అవగా విగ్నిత వ్యాధి పుత్పన్నమగునని గ్రహించవలెను, మరియు యిట్లు కలుగు తనన్నుజ్ఞ పెంట్ల

మరియు ఈవ్యాధి త్వరలో ఆరోగ్యముపొందును. మరియు ఇటులనే ఏ అంగమునందు రోగము కలిగి ఆ అంగ సంయోగము యొక్క కారణమువలన తనన్నుజో పుత్పన్నమగుటకు కారణమైనచో ఆ అంగము నది దుగల రోగమును హరించు నుపాయములను చేయవలెను. ఆయాస్తావములయందు వ్రాయబడిన రీతిగా చికిత్సచేయవలెను మరియు తనన్నుజో గల అంగమునందు ఆవ్యాధి అనుసారముగా తైలములను మర్దింపవలెను.

కీములయొక్క కారణమువలన తనన్నుజో కలిగిన యెడల ఆకీములనునశింపచేయుట తీసివేయుట మొదలగునవిలాభదాయకములు. మరియు కీమినాశక జోషధములు వాటిస్తాననునందు చెప్పబడి యున్నవి.

మొదలుకొని మొదలుకొని కలుగు తనన్నుజో—

తమద్దుద్ అనగాజీవనరము రెండువైపులయందు లాగుటయని అర్థము యీకారణమువలననే దీనిపేరు పెట్టబడియె. తమద్దుద్గల అంగము చక్కగానుండును గాని యేవైపునకు వంగనేరదు. ఇట్టి తమద్దుద్ రెండు తనన్నుజ్జలతో సంబంధించియున్నది. హాకీము బుక్ రాత్గారు తమద్దుద్ ముందు వెనుక వైపులయందు తనన్నుజ్జలతో సంబంధించి కలుగును. యిందులన తమద్దుద్ తనన్నుజ్జకంటె మిక్కిలి క్రూరమైనది. యెందుకనగా ప్రకృతి యిట్టి కష్టమును నహించజాలదు. యెటులననగా 4వ. దినమందు రోగిని వైవశ్యతవట్టణము

నే కాంతింజనేరదు, అనగా మెదడు, నరములకు పుత్పత్తిస్తాననుకాబట్టి మెదడు దోషముతోనిండి బిగిసిపోవుటవలన తనన్నుజో పుత్పత్తి యగుచున్నది. మరియు ముఖ్యముగ జీవనరములు దోషపూర్ణమై బిగిసిపోవుటవలన యీకారణమునబట్టి ఆపస్మార తనన్నుజ్జయందు ఇంతిలాకు, మరియు ఇంకీబాజో, అనగా మెదడు నిండిపోవుట కిక్కిరుచుటయని అర్థము మరియు తనన్నుజ్జయొక్క భయము మిక్కిలికష్టమువలన పుత్పన్నమగుచున్నది. దీని కారణము భయంకరముగానుండి మరియు కష్టసమయమునందు పూర్ణవాయువుకూడా వ్యాధివైపు దిరుగుచున్నది. ఇట్టిదశయందు తనన్నుజ్జో పుట్టుచున్నది. యీవ్యాధి సకృతుగా కనుపించును.

నకు పంపును. మరియు, 4 దినములు యోగమునండి తప్పించుకొని నయెడల బ్రతుకుటకు కూడా సందేహముగానుండును. యెందుకనగా హాకిము బుకరాల్ గారు తమద్దుద్దగల ఒకమనష్యునికి కనుపించి ఆతను 4వ. దినమునందు మృతినొందెనేనియు యీనాలుగు దినములు గతించిన యెడల రోగము సాధ్యపడగలదనియు చెప్పిరి. మరియు, తమద్దుద్ద వ్యాధి వంకరయగుట ఆటంకపడుచున్నది. యీ కారణమువలన తనన్ను జీవాధికి విరుద్ధముగానుండును.

మరియు, తనన్ను మరము వెడలుటవలన మరము విశేషము గా నిండియుండుటవలన జీవనము మెదడు కష్టపడుటవలన కలుగుచున్నది. దీని కారణము వలన తమద్దుద్ద కూడా కలుగుచున్నది. దీని వలన నది అనుకూలముగానుండును మరియు, యేనోయొక హేతువు వలన దానికంటె రెట్టింపు విపరీతముగానుండును. తమద్దుద్ద ఖుజాజ్ వుత్పన్నమగుటకు కారణములు అనేకములు గలవు (1) జలుబు వాతము జీవనముయొక్క శాఖలయందు కేరినను లేక ఖనీభవించినను ఈ కారణమువలన అంగము బిగింపట తిమ్మిరి మొదలగు కఠినత్వము నొందును. ఈలక్షణములుతప్ప పొడుగునందు యేమిగొరత లేకుండును మరియు, వాతము జీవనమునందుచేరి అచ్చట శీతలముకలిగించునట్టి అలర్ బాహ్యభాగముల కారణములు అందు ప్రవేశించును.

బాహ్య కారణమువలన ప్రవేశించునది. అనగా నల్లమందు శేవించుట చల్లని జలపానముచేయుట, మంచు యందు దిరుగుట, చల్లని గాలియందు తిరుగుట చల్లని నీళ్ళయందు యీనుట, చల్లని నీళ్లయందు నివశించి స్నానముచేయుట, తిమ్మిరి పుట్టించు ఔషధలేపనము యీ మొదలగు బాహ్య కారణములవలన తనన్ను జీవాధి వుత్పన్నమగును.

మరియు, తంతువులయందు చెమ్మ ప్రవేశించుటవలన తంతువులు శరీర అవయవములయందు స్థూలత్వము నొందును. యీ కారణము

వలన ఇ స్త్రీభామలము కలుగుచున్నది. యీ ముగ్ధము వలన తహద్దుద్ మరియు, ఇ స్త్రీభావా తమనందు భేదమును అనగా ఇ స్త్రీభా యందు మలమువలచగను చెమ్మగానుండును. కాబట్టి జీవనరమునందు సహజముగా ప్రవేశించును. అనగా ముందు చిక్కగానుండిన మలము ప్రత్యేక సమయమునందు వలచబడుచున్నది.

మరియు తహద్దుద్ వ్యాధియొక్క మలము ఈ సుప్రలయందు ప్రవేశించిన వెనుక అవస్థముగా ఇతరకారణము సంభవించినప్పుడు ఆ మలము స్తంభించును. ఈకారణమువలన కరములు తెగుట గడ్డకట్టుట వంకరగుట మొదలగులక్షణములు సంభవించును ఇటుల తటస్థించుట వలన అంగములు కదలుట నశించుచున్నది. ఒకానొకప్పుడు తహద్దుద్యొక్క మలము సరముల మూలములందు ప్రవేశించునది నను వాని సమీపమునందు చేరినను ఆస్థలము కఠిన్వమునొంది గాని లేక ఆస్థలమునందు గ్రంథిగాని కలుగుచున్నవి. ఇట్టిస్థితియందు బిగించు లక్షణములు లేకుండును.

(2) మలము జీవనరముల మొదళ్ళయందు చేరినప్పుడు జీవనరము ఆమలమును తనమూలము గ్రహించును. ఇట్టికారణమువలన అంగము కదలకుండునటుల చేయును.

(3) జీవనరమునందు ఒకానొకకారణమువలన కష్టము సంభవించి ఆకష్టమువలన జీవనరము విశాలమునందు సంకుచితమునొంది బిగబట్టును ఇట్టిసమయమునందు తహద్దుద్ వ్యాధి కలుగనేరదు. మరియు వమనవిశేషత్వమువలనగాని విషజంతువులు కాటునొందుటవలనగాని జీవనరమునందు గాయము తగులుటవలనగాని యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. మరియు వమనకారణమువలన మంటను పుట్టించునట్టి మలము వ్యాధిని పుట్టించునట్టి మలము వమనకారణమువలన అమాశయమునందు చేరుచున్నది. మరియు అమాశయముయొక్క ముఖము దీనితో కష్టము నొందుచున్నది. జీవనరము అమాశయమునందు చేరి యుండును. కాబట్టి

యీవిదేశకారణమువలన జీవనమునకుకూడా కష్టము సంపాద్యమైన యెడల అవశ్యముగా జీవనరము ఆస్తానమునుండి తిరుగనారంభించును. అనగా ముడుచుకొనిపోవును.

(4) శుష్కత్వము అధికమై పశీకృతియొక్క చెమ్మజీవనరముల యందున్న తంతువులయందున్న చేరి కష్టమనొందించును. ఇట్టిస్థితియందు తంతువులు జీవనరము బిగిసిపోయి పొడవునందు అతిశయమొందునట్టి కారణమువలన పశునశక్తిమార్గము ఆటంకమగును. ఇట్లు కలిగిన యెడల తనన్నుజ్ (బిగించువ్యాధి) శుష్కత్వమువలన కలిగినదనియు యీశుష్కత్వమునందు భేదమున్నదనియు గ్రహించవలెను. మరియు శుష్కత్వమువలన కలిగిన తమద్దుద్వ్యాధి మిక్కిలి భయంకరముగా నుండును.

కొన్ని తమద్దుద్వ్యాధులు విశేష కారణమువలనమలము విశేష జలముకలదైన యెడల యిట్టివ్యాధి మిక్కిలి కఠినమైనదగును. మరియు, కొన్ని దుర్బల కారణములవలన యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. అనగా మిక్కిలి బరువుమోయుట కఠినస్థిములయందు పరుండుట మొదలగు కారణములవలన కండరములు బిగిసిపోవును. లేక అణగి పోవును. ఇట్లు యీకండరముల దశ మాడుటవలన బిగింపు అంగములయందు సంభవించును. యిట్లు బిగించు వ్యాధిని తమద్దుద్ క్రింద నెంచుదురు. యిట్లు భావించుట సహజము.

(5) శరీరమునందుగల చెడువాయువు యీవ్యాధికారణమగును. యీకారణమువలన తమద్దుద్వాత మనిపించుచున్నది. ఈవాతచికిత్స తనన్నుజ్ వాతముకంటె కఠినముగానుండును.

(6) శరీరమునందలి అంగములు కాలిపోవుట లేక అంగముల యందు గాయము పుట కండరములు యీశుష్కత్వములవలన విడిపోవుట లేక శుష్కించుట మొదలగు కారణములవలన అంగము నిలిచియుండును.

(లాభః) తమద్దుద్, ఈశాజ్, తనన్నుజ్ వ్యాధులయందునొప్పి

కలిగించును. నొప్పికలిగించుటకు కారణము మలము తంతువులయందు ప్రవేశించినదని గ్రహించవలెను. మరియు, తిరిగిపోవునట్టిచేష్ట దీనిని స్తంభించుచున్నది. యీ కారణమువలన నొప్పి యుత్పత్తియగుచున్నది. దీనిని తనన్నుజ్జీకుజ్జీ అని కూడా చెప్పుదురు. ఇది ఘోరము. యొక్క శల్మము అనగా కంఠము క్రిందినుండు కంటవలెనుండు యెముకయందు పుత్పత్తిలయి పొడవైనందు విశేషముగా వెనుకకుగాని ముందు వైపు నకుగాని నీడ్యనారంభించును లేదా రెండువైపులును వీకనారంభించును. ఒకప్పుడు సమస్త తమిదదుద్ వ్యాధులు యిట్లు నీడ్యనారంభించునని తెలియవలెను.

ఏ అంగమునందు యిట్టి దశయందుగల తమిదదుద్ కుజ్జీ యీరెండు వ్యాధులకు ఒకే అర్థమని భావించవలెను. మరియు, జీవనరమునందు వాతముచేరుటవలన కలిగిన వ్యాధి సామాన్యమైనదనియు నీడ్చునట్టి ప్రత్యేక కారణమువలన బిగబట్టినట్టి తమిదదుద్ చెమ్మవలన, శుష్కత్వమువలన, వాపువలన కలిగినట్టి తమిదదుద్ వ్యాధి తనన్నుజ్జీయందు వర్ణించబడినదిగాని యీరెంటియందు భేదముకలదు అనిగా యీరోగ చికిత్స తనన్నుజ్జీ చికిత్సకంటె వేగిరము చేయవలెను. యెందు కనగా యీ వ్యాధి కష్టముకలిగించి గొంతుబిగించి అగస్తాత్తుగా చంపి వేయును. యీసమయమున కారణము బలముగానుండును.

ఈరోగమునందు కలిగిన తమిదదుద్ వ్యాధి పూర్వలక్షణములు

కలక్షణములు అనేకములుగలవు (1) జీవనరము ముచ్చినగుంట మొదలగు అంగములయొక్క అవయవములు కఠిన్వమునొందుట.

(2) శరీరము యావత్తు అదరుట నాలుక యందు భారముగా నుండినటుల తోచుట.

(3) నీళ్ళు మింగుటకున్న గుటకవేయుటకు కఠినముగానుండుట శరీరము యావత్తు దురద బుట్టుట శరీరము యావత్తు గోకి గోకి యేను

తోచకుండుట యివి యావత్తు కుజాజ్ఞయొక్క పూర్వహేతువులని తెలియవలెను.

మరియు, యాలక్షణములు యారోగ అంగమానందు కనపించు చున్నవి. అనగా దురదగలరోగి ముఖము నేత్రములు మెడ మొదలగునవి స్వరథంగరోగివలెనందును. ముఖము నెత్రిగానుండుట, నేత్రములులాగుట చిన్నబోవుట, శ్వాస వెంట వెంట పీల్చుట దురద అధికమైన యెడల యాలక్షణములు యావత్తు ప్రత్యక్షమగును. మరియు, ఒకానొకనను యమునందు ముఖకాంతి నల్లగను ఆకుపచ్చరంగుగను యుండును. యిట్టి స్థితియందు తలయొక్కయు మెడకుయొక్క నరములందు మలము నిలిచి పాణివాయావుయొక్క, మార్గములను బంధించివేయును. అనగా యాదశయందు ప్రకృతి సంబంధమగు ఉష్ణము చేకపోవుటవలన వాత మునందు జలుబు విశేషమై యిట్టి కారణమువలన చర్మమునందు ఔరముప్రవేశించి పీకనారంభించును. మరియు, దుష్ఫలభాగము తెల్లగను యెర్రగనుండు చర్మముయొక్క రోమకూపములనుండి వెంట్రుకలుపూడి పోయిన యెడల చర్మము నల్లని రంగుగానుండును. మరియు అచ్చట నుండు దోషము బహుశా వెడలిపోయి కొంతమలశేషము వెడలిన యెడల చర్మము ఆకుపచ్చని రంగుగను. మరియు, ఒక్కొక్కప్పుడు ముఖ సంబంధమగు నాడులయందు తమద్దుద్ పీకునట్టివ్యాధి వుత్పన్నమగును మరియు, రోగిఆనందముగానే యుండును. మరియు, ఒకప్పుడు తమద్దుద్ మూత్రోక్తముయొక్క నాడులయందు వుత్పన్నమైన యెడల మూత్రము బిగబట్టును.

మరియు మూత్రోక్తముయొక్క నాడులు బిగబట్టుటవలన ఆపే గలశక్తి నష్టమగునుగాని మూత్రోవిసర్జనము కలిగియుండును. మరియు ఒక్కొక్కసమయమునందు మూత్రోక్తముయొక్క నాడులు మిక్కిలి బిగబట్టుటవలన నాళ్యులెగిపోవుటగాని లేక ఆనాళ్యుల నేదోనొకదాని ముఖము చిట్టిపోవుటగాని తటస్థించును. ఇట్టిసమయమునందు మూత్రో

మువెంట రక్తము స్రవించనారంభించును. ఒక్కొక్కరోగికి బిగించుకారణమువలన కూలంజ్ అనగా పేగ్గులయందు శూల వుత్పన్నమగును. అప్పుడు యీవ్యాధియందు మూత్రము నీళ్ళవలె వెడలవారంభించును. మరియు నాళ్లు బిగించుకారణమువలన రోగి వ్రక్కపై నిలువజాలనంత బాధకలిగి మూత్రము విడుచుచుండును. యిందువిషయమై పైనచెప్పి యేయుంటిని. అనగా తమద్దుద్ ఇంతిలాయి చిన్నఃములవలె తనన్ను జ్ ఇంతిలాయి వావుగలరోగి చిన్నఃములు నమానముగా చుండును. మరియు తమద్దుద్ వ్యాధిగలవానికి నిదురకట్టకుండును. రెండుభుజములమధ్య మిక్కిలి నొప్పి కలిగియుండును, మరియు తమద్దుద్ యొక్క అనుకూలయుక్త చిన్నఃములలోనుండి యేవోనొక చిన్నఃము కలిగి యుండును.

(సూచనీయము) తమద్దుద్ జలుబు, శుష్కత్వమువలన కలిగినయెడల వుష్ణము చెమ్మ అనగా తడిలిగించునట్టిపట్టు తైలమర్దనలు చేయవలెను మరియు చెమటవెడలనారంభించినయెడల ఆచెమటను శరీరముపై ఆరనియ్యక తుడిచివేయవలెను. ఇట్టిరోగి శరీరమునందు చలువ కలుగనియ్యకూడదు. అస్యపుపాయములు తనన్ను ప్రకరణమునందు చెప్పబడియున్నవి.

శరీరకంపరము (వణుకు) లక్షణములు .

ఈరోగము తనస్వభావికమువలన పేరునకు అనుసరించియున్నది. మరియు యీవ్యాధి తిరుగునట్టియు కదలునట్టియు సంయోగ అంగములయందు తప్ప యితర అంగములయందు కలుగనేరదు. యీరోగము విశేషముగా చేతులు తలయందు కలుగుచున్నది, కాళ్లు మొదలగు సంయోగ అంగములలో స్వల్పముగా కలుగుచున్నది. చేతులయందు యీరోగము ప్రత్యక్షమగుటకు కారణములు గొప్పగొప్ప వైద్యగ్రంథములలో విపులముగా వ్రాయబడియున్నది. నేను యిచ్చట నంక్షిస్తముగా ప్రసిద్ధకారణములు చెప్పుచున్నాను. ఈరోగముయొక్క పూర్ణకారణములు నడుచునట్టియు కదలునట్టియు అంగములయొక్క దుర్బలమువలన కలుగుచున్నది. మరియు సంచార శక్తి చేతులయందు ప్రకటనమగుచున్నయది యెట్లనగా సర్వశరీర అంగములకంటె చేతులయందు సంచారశక్తి విశేషముగా నుండును. యెందుకనగాచేతులయందు సంయోగము అనగా కీళ్లు (జుంట్లు) విశేషముగానుండును. కాబట్టి చేతులకు వణుకురోగము త్వరలోవచ్చుచున్నది. మరియు చేతులకంటె కాళ్ళయందు శక్తితక్కువగానుండును. కాళ్ళకంటె యితరఅంగములయందు తక్కువగానుండును. మరియు అదరుట, వణుకుటయందు భేదముగానుండును. అనగా అదరుటయందు సంచారణశక్తి ప్రత్యేకదశయందు ప్రకటనమగుచున్నది. మరియు అంగము నిలిచియున్నను కదలుచున్నను కంపము అనగా వణుకు వ్యాధికి విరుద్ధముగా నెఱచవలెను యెందుకనిన నిలిచియుండు దశయందు వణుకుయుండనేరదు. నిలిచిపోవుటకు అర్థము అంగము యేదోయొక యితరకారణమువలన నిలిచినదిన్నీ లేనిదిన్నీ ఆలోచించవలెను. దీనిని నిరా యుచున్నాడు.

మరియు యీరోగముయొక్క పూర్ణ కారణములు మూడు విధములు (1) నడుచునట్టి శక్తి దుర్బలమైపోవుట (2) అచ్చట గమనశక్తి అంగమువదలి దుర్బలమైపోవుట (3) అచ్చట నడుచునట్టి శక్తి గమనశీల అను నీరెండున్న ఒకటిగాచేరి ఏకేవేయాయము ఒకేస్థలమునందు దుర్బలము నొందుట యీ మొదలగు కారణములవలన యీరోగముయొక్క కారణానుసారముగా మూడువిధములు యిచ్చటనే వర్ణించుచున్నాను.

(1) సంచారణశక్తియొక్క దుర్బలమువలన వణుకురోగముపుత్పన్నమగుచున్నది. బహుదా దీని భేదములు రెండువిధములు (1) వ్యాధిగ్రస్తునికి రోగాంతమునందు వణుకురోగము కలుగుచున్నది. విశేషముగాభుజించినవెంటనే స్త్రీసంగమము విశేషముచేసినవారికి యీరోగముపుత్పన్నమగుచున్నది.

(2) అచ్చట ప్రకృతియొక్క కారణమువలన పుత్పత్తి యగుచున్నది. మరియు బాహుషా యనగా ప్రభువుయొక్క భయము విశేషముగానుండుటవలన పున్నత వశిషేషమునుండి క్రిందమాచుటవలన గోడలు పరంజాలపై తిరుగుట మొదలుగాగలవానివలన మరియు అధిక ప్రసన్నత, అధికక్రోధము, అధిక జ్ఞానము మొదలగువానివలన వణుకురోగము పుత్పత్తియగుచున్నది. మరియు యీయావత్తుకారణములవలన గమనశక్తియొక్క ఆధీనమగుటవలన తందరవలన వణుకుపుట్టుచున్నది. అనగా భయము శక్తిని దుర్బలపరచుచున్నది. మరియు లజ్జ, క్రోధము ప్రసన్నము, ప్రకృతియొక్క శక్తిచేష్టలనుచెరచుచున్నది. మరియు మెదడునందుగల శక్తి హృదయమునందుగల శక్తి ఆధీనమైయున్నది. కాబట్టి క్రోధము ఆసరుయమునందు శక్తియొక్క చేష్టయందు తందరపుట్టించుచున్నది. మరియు భయముతో కలియగొడుట వణుకుకలుగనేరదు. మొట్టలననగా కేవలము క్రోధమునందు దుర్బలము కలుగజాలదు. మనస్సునందు శక్తి కలుగుటకు చిన్నములు ఇట్టికారణమువలన క్రోధము

భయముతో కలుగదు. శ్రోధమువలన కలుగు భయమునందు ముఖ కాంతి యెక్కిగానుండును. మరియు భయమువలన ముఖకాంతి పచ్చగా నుండును.

(సూచనీయము) యెల్లప్పుడు శ్రోధముగాని భయముగాని కలుగనిచే యీవ్యాధి యితరకారణమువలనకూడా పుట్టగలదు. అనగా జీవనరమునందు మిక్కిలి తందరపుట్టినయెడల వానిచేష్టు పేరుపేరుగా నుండును. మరియు నడుచునట్టి శక్తి యొక్క చేష్టప్రబంధము చెడిపోవును. ఒక్కొక్కప్పుడు శ్రోధము, సంతోషము, యేదైనలాభము సిద్ధించుట యీవిధమగు ప్రాణమునందు తందరలేకుండా మరియొక కారణమువలన సంయోగముకూడా లేకుండును అయినను వణుకువ్యాధి మూత్రము పుత్పత్తి చేయును. త్వక్కు (చర్మము) నందు వాతము అధికము గాయున్నయెడల అసగా శ్రోధము ప్రసన్నత సమయమునందు కలుగు పుష్టమువలన వాతదోషముకలిగి అచ్చటనుండినచ్చి కండరములయందు ప్రవేశించినయెడల కంఠరము పుట్టుచున్నది. యెటులననగా వాతమువలన గమనశక్తి యందు విరుద్ధత కలుగుచున్నది. అట్టిస్థితియందుగమనశక్తి దుర్బలమునొందుటవలన వణుకువ్యాధి పుత్పత్తియగుటకు కారణమగుచున్నది. మరియు వణుకువ్యాధి ఒక్కొక్క యవ్వనపురుషునికి స్త్రీసంభోగసమయమునందు కలుగుచున్నది. ఇదికూడా ప్రైవిధముగానే కలుగునని గ్రహించవలెను.

—కంఠరము అనగా వణుకు వ్యాధి చికిత్స.—

శ్రోగమువలన శరీరబలము తగ్గి వణుకురోగము పుత్పన్నమైనయెడల హేతువును తొలగించి తరువాత మెదడునకు హృదయమునకు బలము కలిగించవలెను. మరియు సంభోగము అయినతరువాత వణుకు సంభవించినయెడల అట్టిపురుషుడు సంభోగము వర్జించవలెను. మరియు కడుపునకు శక్తి కలిగించుటకై వాజీకరవిషయమునందు చెప్పబడిన ముసాయిములను గమనించి పువయోగించవలెను.

మరియు, కోర్కెయు, భయము, ప్రవృత్తియు, శోకము, మొదలగు విశేషకారణములవలన వణకు వ్యాధి పుత్పత్తి అయినచో ఆయా హేతువుల వివరములను నుసాయములను చేయవలెను. ధైర్యము, అశ, అవమానము, మొదలగు వానిని కలిగించు ను సాయములతో భయము మొదలగు వానిని తొలగించవలెను.

మరియు, మైథునకాలమునందు వణకుకలిగినచో అట్టికారణము గల దోషములను తీసివేయవలెను.

~~అంశ 2 వ. కంపము అసగా వణకు రంగలక్షణము.~~

ఈరంగము నయెడల అంగముల జీవనరములయందు గమన శక్తి దుర్బలమునందుటవలన వణకువ్యాధి కలుగుచున్నది. యిది మూడువిధములుగా నుండును.

(1) చల్లని ప్రకృతి జీవనరములయందు ప్రవేశించుటవలన ఆజీవనరములు పాణివాాయువును తన యిష్టానుసారముగా గ్రహించజాలకుండును. ఇట్లు గ్రహించని హేతువువలన జీవనరము వటుత్వము తగ్గిపోవును. అనగా అట్టిదశయందు గమనశక్తి అంగమువలన వైకించిగించుచున్నది. మరియు, దుర్బలమును గ్రహింపలేకపోవును. యిట్టిదశయందు ఆ అంగము క్రిందికివాలిపోవును. యిట్లుతటస్థించినప్పుడు గమనశక్తి యొక్క విరోధశక్తియందున్న శరీరముక్రింద తిరుగుకట్టి శక్తియందున్న విరుద్ధతకలుగుచున్నది. ఆ శక్తులమధ్య విరోధము కలుగుటవలన కంపము పుత్పత్తియగుచున్నది. ఇది వక్షవాతమునకు విరుద్ధముగా నున్నది. దీనియందు శరీరము పూర్ణముగా తిమ్మిరి కలుగుచున్నది. యిట్టిసమయమునందు గమనశక్తి అంగములను నీడ్చునట్టి దుర్బలము కలిగి దుర్బలముగానుండును. మరియు, అంగవరకు గమనశక్తి అంగములను నీడ్చుటయు లేని యెడల దుర్బలకారణము నిలువకుండిన వణకు వ్యాధి కలుగ చాలదు మరియు, వణకు తరుచుగా వృద్ధులకు కలుగుచున్నది.

మరియు చల్లని జలపానముచేయుటవలన వణుకురోగము కలుగుచున్నది. అనగా యేమియుభుజించకనీళ్ళుత్రాగుట అని అర్థము. మరియు పరిశ్రమచేసిన వెంటనే నీళ్ళుత్రాగుట స్నానముచేసిన వెంటనే యేమియు భుజించక వెంటనే చల్లని నీళ్ళుత్రాగుట మొదలగు కారణములవలన వణుకురోగము కలుగునని భావము.

మరియు విశేషముగా మద్యపానము చేయుటవలన వణుకురోగము కలుగుచున్నది. మరియు నిరన్నహారముగా సారాయి త్రాగుట వలన కలుగగలదని గ్రహించవలెను.

మరియు యాగోంధకర్త మగ్నపానాదిభ్యుత్పలన అధవ, చల్లని పుష్పచక్రపతిగల భోజనముచేయుటవలన క్రమశ్చియంతు శీతవ్రోషము కలిగి స్వభావికముగు పుష్టము లిగి వణుకురోగము సంభవించుచున్నది. అనగా కొద్ది అగ్నిపై గొప్పగొప్ప కాష్టములను చేయుటవలన అగ్ని అగోష్ఠకర్తలను దహించుకొని లేక నిలిచిపోవును. కాబట్టి పుష్టము లిగిన కారణమువలన జీవనరము ప్రాణవాయువు శక్తి దుర్బలమునొంది అంగములను తమనిజదశయందు వుంచగలుగును. ఇటులనంచుటవలన వణుకు, తిమ్మిరి, మరియు చల్లని హేతువుగల యితరరోగములుకలుగుచున్నవి.

మరియు విశేషముగా మద్యపానముచేయుటవలన పుట్టునట్టి రోగములు అనేకములుగలవు. మరియు ఆరోగ్యముల కారణములను వర్ణించుటకు గ్రంథవిస్తీర్ణభీతివలన యిచ్చటవ్రాయనైతి.

(2) మలము శరీరమునందు నిండుట మరియు అన్నము జీర్ణించుకుండుట శరీరపరిశ్రమచేయుకపోవుట జీవనగమనందు చిక్కిని దోషము వలన బంధమేర్పడుట గుటులబంధనమేర్పడుటవలన గమనశక్తి శరీరముయావత్తు సంచారముచే జంజాబిండుట మరియు గమనశక్తి శరీరపరములయందు సంచరించక దోషములేని నరసులయందు మాత్రము చేరి అచ్చట విశేషవరాక్రమమునొంది తాను ప్రవేశించిన అంగమును

పై భాగమునకు బిగించును. ఈ కారణమువలన ప్రమాణము లగ్గుటవలన అంగమును అవజాలకుండును. మరియు అవశ్యముగా దీని భారమువలన క్రిందివై పురుకు వెళ్ళగలుగును. అనగా శక్తి మద్యనిలిచినయెడల క్రిందివై పురుకు రాజాలదనట. ముగియు శక్తి పెక్కిప్పుట శక్తిబలము లగ్గుట క్రిందిభాగమునం దీశక్తి కాజాలకపోవుట దోషము బంధించుట మొదలగు కారణములవలన వణుకురోగము వుత్పత్తి యగుచున్నది. మరియు దుష్టవృత్తి బంధనముల చిన్నములు పక్షవాతమునందు పరించబడెను.

దోషయుక్త కంపరి చికిత్స.

దోషయుక్తమగు వణుకురోగమునందు మలమును నిశ్శుశ్రీముగొలనేకపర్యాయములు కొద్దికొద్దిగా వెడలించవలెను. అనగా ప్రేళ్ళకషాయముతో హుబ్బెసాతజ్ చిత్రీమూలపుచూశీలు యారజాల్ యివ్వలెను. మలము అలశ్యముగా వెడలించు విషయమై వెనుకరోగములయందు విరళముగా వర్ణించియున్నాను. మరియు ప్రత్యేకదశయందు పుష్టికరమగు ఔషధప్రయోగాలను చేయవలెను. మలమును విశేషముగా తీయుటవలన అపాయము కలుగగలదు.

మరియు కంపరమునందు పుష్టికరమలమును వెడలించుటవలనే అపాయము కలుగకుండునటుల కావాడవలెను. యెందుకనిన మలవినర్జన కరమగు ఔషధనేవనవలన శక్తిని దూపరచి దుర్బలమును కలిగించును. మరియు వణుకు విశేషమగును. కాబట్టి సరముల సంబంధము గు సమస్తవ్యాధులయందును యీవిషయమును జ్ఞాపకమొనరించవలెను. ఇందువిషయమై అనేకసూత్రములను చెప్పబడియున్నవి. మరియు చంగల్వకొప్పులైలము చెంబేలైలమును శరీరముపై మర్దించవలెను. మరియు తెల్లగలిచేరు, కుండేలుమాంసము, నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాది ఆకషాయమునందు రోగిని కూర్చుండబెట్టవలెను. మరియు స్పంధనూనే శరీరముపై లేపనముచేయవలెను. మరియు గోరువెచ్చనిసోయి కషాయము

ముతో స్నానముచేయుచుట అంగమును ముద్దించుట పిసుకుట, మొదలగు నుపాయములను చేయవలెను. అవశ్యముగా యాయావత్తు నుపాయములతో వణుకుగల స్థలమునందు రక్తమును నీడ్చివేయును. అస్తానమునందు పూష్టము కలిగించును. ఇట్లుచేయుటవలన అంగముయొక్క శక్తిస్థిరపడి వణుకుశాంతి నొందును.

చల్లని దుష్టప్రకృతివలన వణుకువ్యాధి పుట్టెను మైనయెడల ప్రకృతిని స్థిరపరచుటకై దుష్టప్రకృతి సంబంధముగు మలమును తొలగించుటకై దుష్టప్రకృతిమలవ్యాధియందు చెప్పిన ప్రయోగములను నుపయోగించవలెను గాని మలమును వెడలించు నుద్యమము చేయకూడదు యెందుకనగా యిందు మలము కలుగనేరదు.

మరియు మద్యపాన మనగా సారాయి త్రాగుటవలన వణుకు వ్యాధికలిగినయెడల మద్యపానము మానివేయవలెను. మరియు గుల్‌రోగం ఆనై మునుదు కొద్దిగా కఠినకాకలిపి తలపై లేవనముచేయవలెను. మరియు రక్తమును చిక్క పరచునట్టి వస్తునీవనచేయవలెను. అనగా క్యాజేజి, చిరిసెనగలు, మరియు యిట్టిస్వభావికమగు అన్యవస్తువులు కుండలు మాంసము, కుండలు మెదడు వేయించినవి యీ రోగమునందు మిక్కిలి లాభదాయకము.

(3) ఈ వ్యాధియందు జీవనరములు శుష్కించునట్టి కారణము వలన వణుకువ్యాధి పుట్టెను మగును. అనగా జీవనరమునందుగల గమన శక్తి ప్రకృతానుకూలముగా నుండకపోవుటవలన వణుకువ్యాధి తలస్థించును. శుష్కత్వము నొందించునట్టి కారణము ముందు విశేషముగా చెప్పియుంటిని మరియు అంగము చిక్కిపోవుట యిందలికండరములు బలహీనమగును. మరియు రోగపీడిత అంగముపై తైలలేపనముచేసినయెడల వెంటనే ఆరిపోవును. కాబట్టి ఆ అంగముపై పుష్టము కలిగించు నుపాయములను చేయకూడదు. మరియు శుష్కత్వము విశేషముగా యుండనియెడల వణుకువ్యాధి కలుగనేరదని గ్రహించవలెను. యెందు

కనగా క్షయరొగికి శుష్కత్వము అధికమైనను వణుకు కలుగనేరదు గాని క్షయ అంగమునందు వణుకువ్యాధి వృత్పన్నము కాగలదు.

శుష్కదోష కంఠర చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు రోగిశరీరమునందు చెమ్మను కలిగించుటకై తనన్ను జ్యోయావిన్ వ్యాధియందు వర్ణించినరీతిగా పరిశ్రమచేయవలెను.

(1) శక్తి సంయోగ అంగము యీరెండింటి కారణముల వలన వణుకు వ్యాధి ఉత్పన్నమగును. మరియు జీవసరము లోపలి వెలుపలి కారణములవలన కష్టపడుచుండును. బాహ్యకారణములనగో విశేషముగా జలుబు కలుగ జేయుట లేక విషజంతువుల కాటునొందుట లేక అంగము కాలుట యీ మొదలగునవి.

మరియు, లోపలికారణములు అనగా చల్లని దోషములు వకటి గాచేరి ఖనీభవించుటవలన జీవసరమునకు కష్టము సంపాదించును. యిట్టి తరి సంయోగ అంగములయందు దుర్బలము సంభవించును. దీనిచిన్నఃములు యావత్తు కష్టములు ముందుగా సంభవించి ఆకష్టము లవలన వణుకువ్యాధి తట సించును.

శక్తి సంయోగ అంగముల కంఠరముయొక్క చికిత్స.

రోగహేతువును తొలగించుటలో శేషమున్న యెడల ఆహేతు శేషమును వృచితమగు ఔషధములను వ్రుపయోగించవలెను. మరియు, వ్యాధికాణము జలుబు అయిన యెడల జైతున్ తైలమునందు అక్కలకర్ర, యింగున, జన్ను యీవస్తువులనునూరి లేపనము చేయవలెను. మరియు, అంగము కాలుటవలన కలిగిన వణుకువ్యాధియందు ఇనబోగోలుగించలగుజ్జు రోడిగుడ్డు తెల్లసొనకలిపి లేపనముచేయవలెను. మరియు, చల్లని తైలములను ఆఅంగముపై లేపనము చేయవలెను. విశేషముపాయములు అంగదగ్గ వ్రణములయందు వ్రాయబడియున్నవి.

మరియు, విషసంబధమగు జంతుకాటువలన వణుకు రోగము తట సించిన యెడల అట్టిచికిత్సను యీవృత్తుక అంతమునందు విషహాథ

అధ్యాయమందు చెప్పబడియె. కాబట్టి ఆచికిత్సను యిందువయోగించవలెను.

మరియు, దోషము ప్రకోపించుటవలన వణుకువ్యాధి ఉత్పన్నమైన యెడల ఆదోషములను తొలగించి శరీరమునకు స్వస్థత నొందించవలెను. మరియు, యిట్టి సుపాయమువలన ఆయాదోషములను తగ్గించు సదుపాయములు చేయవలెను.

మరియు, బాలురకు యవ్వనులకున్న ఈవణుకువ్యాధి యెడమ భాగమునందు కలిగిన యెడల దీని చికిత్స మిక్కిలి కష్టముగానుండును. యెందుకనగా యెడమభాగమునందు హృదయము (హృద్) వున్నది. కాబట్టి ఆహృదయశక్తియందు దుగ్బలము కలుగుటవలన యీవ్యాధి ప్రత్యన్నమగును గనుక హృదయ దుర్బలశక్తి చికిత్సకు కఠినముగా నుండును కాబట్టి అట్టిస్థితియందు కలుగు రోగము కుదురుట కష్టము. మరియు, వృద్ధులకు వృద్ధ దశయందు బలము క్షీణించి వణుకువ్యాధి కలుగుచున్నది. గనుక వృద్ధులకు కలుగు వణుకువ్యాధియందు చికిత్స చేయుట కష్టము యెందుకనగా యీవస్సునందు హృదయమునందు గల ప్రాణశక్తి మెదడునందుగల ప్రాణశక్తి దుర్బలమునొందును. కాబట్టి యీశక్తుల అధీనమునందుండు గమనశక్తికూడా దుర్బలము నొందును యీవత్తుశక్తుల దుర్బలమువలన కలుగు వ్యాధి చికిత్సమిక్కిలి కష్టము గనుక వార్ధిఖ్యమునందు కలుగు వ్యాధి అసాద్యమనియు వృద్ధులకు కలుగు వణుకు కుదురుట సుర్లభమనియు వదించుటకు కారణమైనది.

అక్షాశిరఃకంఠము అనగా వణుకు వ్యాధి చికిత్స.

ఉస్తైఖద్దూన్ శిన్నర మాషములు యారజ్జెకరా శిన్నర మాషములు యీరెండుకలిపి యివ్వవలెను.

మరియు 7 మాషములు ఉస్తైఖద్దూన్ తేనెనీళ్ళలో నూరికలిపి త్రవయోగించుట మిక్కిలిలాభదాయకము.

మగియు 19 దినములు గతించినతరువాత శిన్నర మాషము ఉన్నెద్దూపై పైవిధముగా శిన్నర మాషములగాయితు 5½ మాషమువఱకు రోగబలానుకూలముగా యివ్వవలెను. ఈయోగమును ఒక మహాయోగివలన కనిపెట్టబడినది గాన యీమాత్రము యువయోగించుట మిక్కిలిలాభదాయకమగును. మరియు దీర్ఘకాలమునుండి యుండునట్టి వణుకురోగమునందు జన్ను తేనెసీళ్ళతో యిచ్చుట లాభదాయకము.

(లాభము) వణుకువ్యాధియందు వర్షజలము మిక్కిలిహానికరము. మరియు శిరావేదన యీరోగకారణానుసారముగా నుండును. మరియు యితర కారణము వెనుక వర్ణించబడియె. హక్మీమొహంమ్మద్ జికిరియా గారు అవస్థారోగియొక్క తల అవస్థారసముదాయమునందు వణుకు నాంబించినయెడల ఆరోగితలయందు వాపు జరిగినదని గ్రహించవలెను.

తి మ్మి రి రో గ ల క్ష ణ ము లు .

ఖదరు అరబ్బీభావయందు తిమ్మివ్యాధికిచెప్పుదురు. ఈరోగము నందు కష్టదశ విశేషముగా నుండును. గనుకనే యీవ్యాధికి ఖదర్ అని పేరు పెట్టబడియె. పోచీసవైద్యవరులు యీవ్యాధియొక్క ప్రశంస యీక్రిందివిధముగా వివరించిరి. అనగా యీవ్యాధి సర్వేంద్రియములయందు పుత్పత్తియగుచున్నది. మరియు అచ్చట కారణము బలముగలదైనయెడల స్పృశ్యజ్ఞానము బొత్తిగా నశించును. అథవా హేతువానుసార

ముగా స్వర్ణక్షానము తగ్గుచున్నది. మరియు యీ రోగమునందు అంగములు తిమ్మిరి కలుగుచున్నవి. ఆ అంగములు తిరుగుటకు కదలుటకు స్వభావికదశయందుండనేరవు గాని అచ్చట దుర్బలకారణము కలిగినయెడల స్వభావిక దశ బాత్తుగా నశించును. యెటులననగా జ్ఞానేంద్రియములుగల జీవనరములు వేరుగను గమనశక్తితో సంబంధము కలిగి వేరుగానుండును. మరియు వేరుసంబంధమగు జీవనరములయందు కారణము బలము గలదైనయెడల జ్ఞానశక్తి మార్గములు బంధించబడుచున్నవి. జ్ఞానశక్తి మార్గములకు ఆటంకము కలుగకున్నయెడల తిమ్మిరిరోగము దృఢము కాజాలదు. ఈ వ్యాధి వణుకురోగముతో సంబంధించియుండును. మరియు దృఢము నొందినవెనుక ఇస్తర్ఖావ్యాధితో సంబంధము కలిగియుండును. పూర్వపువైద్యులు ఖదరు అనగా తిమ్మిరివ్యాధి జ్ఞానమునందు స్వల్పముగా వచ్చినవెంటనే ముఖ్యముగా వచ్చునని వదించిరి. అనగా తిమ్మిరివ్యాధి అర్థము వణుకురోగమని గ్రహించువారు మరియు వణుకు, తిమ్మిరి, యీరెండు వ్యాధులకు ఒకే అర్థముగా భావించుచుండెడివారు గనుకనే హాకింకేక్ అలీ అబూసేనాగారు తిమ్మిరి అర్థము వేరు వేరు వైద్యగ్రంథములలో వ్రాసిరి. ఈ గ్రంథకర్త కూడా యే అంగమునందు తిమ్మిరిరోగము సంభవించునో ఆ తిమ్మిరి కలుగచేయునట్టి ములము వెడలించుటవలన యీ వ్యాధి నివారణము కానేరదనియు తరువాత శరీరము త్రిప్పనట్టి వ్యాధికూడా తటస్థించగలదనియు తలతీర్చి స్వ రోగము కలిగినతరువాత నన్య నమను వ్యాధి తటస్థించగలదనియు మరియు తిమ్మిరిగల అంగమునందు చీమలు పాకినటులు సూములతో పొడిచినటులతోచుచుండిన యీ లక్షణములుగల రోగము జలుబు దుష్టవృత్తిని బంధించుటవలన మరియు జలుబు ప్రకృతిదోషమును చిక్కవరచునట్టి వ్యాధియని వదించిరి.

ఈ తిమ్మిరిగల నరములయందు రుధిరముండిపోవును. అనగా నరములయందు పూర్ణముగా నుటవలన తిమ్మిరి రోగము కలుగుచున్నది.

దీనిచిన్నఃములు యీరోగమునందు నర్జించబడును. తిమ్మిరి వ్యాధికలు గులుకు కారణమేమనగా జ్ఞానశక్తి అంగములయందు విశేషముగా గాని స్వల్పముగా గాని ప్రవేశించుచుండుట మరియు, దీని తుచ్ఛకారణములు యెనిమిది గలవు.

(1) శరీరసంబాధనగు జీవనరములలో యేదో నొకటి అణగి పోవును. అనగా ఒక మనుజుడు విశేషకాలము గొంతుకూర్చుండి లేచు నప్పుడు తన కాళ్ళు తిమ్మిరి యెక్కును. మరియు. అంగము విరుగుటవలన, అంగముపూడిపోవుటవలన అంగము బంధించుటవలన, తిమ్మిరి కలుగుచున్నది. యీ కారణములయందుకూడా జీవనరమునకు కలుగు వత్తిడివలన కలిగినదని గ్రహించవలెను.

తిమ్మిర్రోగ చికిత్స.

రోగకారణమును దూరపరచవలెను. అనగా వాతదోషమాలేక పితృదోషమాలేక, రక్తదోషమాలేక శ్లేష్మదోషమాలను రోగహేతువులను కనిపెట్టవలెనని భావము. ఒకేవిధముగా కూర్చుండుటవలన తిమ్మిరికలిగిన యెడల వెంటనే మరియొక వైపు కూర్చుండి దశమార్పవలెను. తిమ్మిరిగల అంగమును నెమ్మదిగా స్థిరపరచవలెను.

అంగము విరుగుటవలన, పూడిపోవుటవలన తిమ్మిరి కలిగిన యెడల యిందువిషమై చెప్పబడిన నుపాయములను చేయవలెను. యీ నుపాయములను ముందు చెప్పబడును. మరియు. అంగము బంధించుటవలన తిమ్మిరి కలిగిన యెడల వెంటనే కట్టిన బంధనమును విప్పవేయవలెను. మరియు, ఆ అంగమును నెమ్మదిగా రుద్దవలెను.

(2) శీతజీ అవశ్యదోషమువలన బంధనము అనగా నరముల మధ్యపిటికె యేర్పబడి అచ్చటనుండు జీవనరము వలచని వాతదోషమును గ్రహించి ఆదోషమునందు తడిచిపోవును. ఆదోషమునందు మునిగిపోవును. యిట్టి తరి జీవనరము నిస్సక్తువనొందినదై వంకరగును. యీయందు కారణములయందు జ్ఞానశక్తి తన దశయందుండునుగాని

జ్ఞానశక్తి యీ అంగములయొక్క సరములయందు ప్రవేశించ జాలకుండును. దీనిచిన్నఃములు చికిత్స కఫజ పక్షవాతమునందు చెప్పబడి యున్నది.

(3) మరియొక కారణమువలన అంగమునందు రక్తము విశేషముగాచేరి ఆ అంగముయొక్క మార్గములు రక్తమువలన బంధించబడి తిమ్మిరిపోగమును కలిగించును. యిట్టి స్థితియందు ఆ అంగముయొక్క రంగు నలుపు కలిసిన యెరుపుంగుగా నుండును.

—రక్తజ తిమ్మిరి వ్యాధి చికిత్స—

ఈ వ్యాధియందు రక్తమోక్షణము చేయవలెను. మరియు, లఘు భోజనము నొసగవలెను. మరియు, అంగమునందు బహుశాలము ఒకే విధముగా ఒకేవైపు యుండుటవలన యీ కారణము వలన రక్తనాళములు నిండి తిమ్మిరి వ్యాధి కలిగిన యెడల అట్టి స్థితియందు ఆ అంగమునకు మార్పుకలిగించుట లాభదాయకము. మరియు, బంధనము వలన అంగమును తిమ్మిరి కలిగించును వాతము స్వల్పముగా కలుగుచున్నది. మరియు, యీ తిమ్మిరి పిత్తమువలన అవ్వవచ్చు ఉత్పత్తియగునని గ్రహించవలెను.

(4) బాహ్యమునుండి యేదో కారణమువలన మిక్కిలి జలుబు ప్రవేశించి ఆ అంగముయొక్క ప్రకృతిని చెరచి శరీరమును మంధము చేయును. మరియు, దోషమును సమకూర్చును. యీ కారణము ప్రాణ వాయువు స్వభావికముగా ప్రవేశించజాలకుండును. మరియు, శీతపదార్థ ప్రకృతి అంగములకు కఠినత్వము గలుగజేయును. దోషములను సమకూర్చును. యీ కారణమువలన అంగముయొక్క లోపలి వెలపలి సరములు గట్టి పడును. యెట్లనగా ఆసరముల భాగము స్తంభింపజేయుచున్నది. కాబట్టి కాళ్ళు, చేతులు, మడిమెలు, పిక్కలయందలి చర్మము మొదలగువాని నాశ్రయించి కాళ్ళ మొదలగు యీస్తానముల నందు తిమ్మిరి కలిగించుచున్నది. మరియు, చల్లనిద్రువప్రకృతి కారణ

ములు ముందు వాగ్గీయబడినవి. మరియు, జీవనరమునందు చిక్కని మలముచేరి నిలిచిపోవును. యిట్లు నిలిచిపోవుచు వలన కలుగు తిమ్మిరి రోగము ఉష్ణవ్యయోగములవలన శాంతి నొందినటులుండును. మరియు, అంగమునందు చీమలు పాకినటులుండును.

~~అంతః~~ శరీరతిమ్మిరి రోగచికిత్స

జీవనరమునకు మృదుత్వము నొందించుటకై ఉష్ణవ్యభావికముగు తైలములను లేపనముచేయవలెను. మరియు, ఉష్ణోగ్రమును అతిమ్మిరి అంగముపై వేయవలెను. మరియు, జీవనరముయొక్క వ్యక్తి కాపాడుటకై ఉష్ణవ్యభావికముగు వట్లు కాపడములు వ్రువయోగించవలెను. మరియు, అంగమును చేతితోగాని మరియేవస్తువుతో నయినను యెర్రబడువరకు మర్దించవలెను.

(5) శరీరమునందు శుష్కత్వము విశేషమై జీవనరముయొక్క భాగములు బిగించబడి జీవనరసంబంధముగు తంతువులు ఒకటి కొకటి చేరిపోవును. అనగా తంతువులయందుండు చెమ్మ శుష్కత్వమువలన నవ్వుచును. యిట్టి కారణమువలన అంగముయొక్క భాగమునందుండు తంతువులు యీరెండిటి మధ్యభాగము మిక్కిలి అరిపోవును. కాబట్టి తంతువులు ఒకటికొకటి కలుసుకొనును. యిట్టిదశయందు అవశ్యముగా మార్గములు బంధించబడును. యిటులమార్గములుబంధించుట వలన పాణివాయువు అతంతంతువులయందు చేరనికారణమువలన అంగము తిమ్మిరి యెక్కును మరియు, దీనిచిన్నములు చిక్కి శుష్కత్వమువలన కలిగిన తనముజ్ అని శుష్కత్వమువలన కలుగు బిగింపు వ్యాధి లక్షణములు చికిత్సయు దీనిలక్షణములు సరిబోలియుండును. చికిత్సకూడా శుష్కత్వత తనముజ్ చికిత్స యీవ్యాధి చికిత్స సమానముగాయుండునని గ్రహించవలెను.

మరియు, జాలినూనీగారు శుష్కప్రకృతిగల రోగి ఉష్ణభౌషధములు సేవించుటవలన శుష్కత్వము అధికమై వ్రేళ్ళచివరలనుండితిమ్మి

రి ఆరంభమై వైకృత్తుచున్నది. మరియు యిది రెండవ అంగమునందు కూడా ప్రవేశించును. మరియు పితృఉష్ణజ్వరము చెమ్మిఆరిపోవుటవలన శుష్కత్వము ప్రవేశించి చేతులు, కాళ్ళు తిమ్మిరి యొక్కచున్నవని జాలీనూన్ గాదు వదించిరి.

6. శీతజవిషము అనగా నల్లమందు మొదలగునవి నేవించుట వలన తిమ్మిరివ్యాధి ప్రశ్నమగును. అనగా ప్రాణవాయువుయొక్క ప్రకృతివిషముయొక్క గుణమువలన మారిపోవును. ఇట్లు మారిపోవుట వలన ప్రాణవాయువు సంబంధమగు అంగములు ప్రాణవాయువు మద్య యున్నవి. గాన ప్రాణవాయువు అంగమునందు ప్రవేశించినను ఆఅంగ ము ప్రాణవాయువును గ్రహించజాలక చల్లని విషముయొక్క జలుబు వలన ప్రాణవాయువునుకూడా నీర్పము చేయుచున్నది. ఇట్లుమందము చేయు వస్తువులు యీక్రింద 7 వ ప్రకరణమునందు తేటతెల్లముగా వదించియున్నాము.

7. విషసంబంధముగల జంతువుల స్పర్శనము * కాటుమొదల గునవి అనగా తేలుకుట్టు మొదలగునవి జీవనరమునందు ప్రవేశించినయె డల వృష్ణముగాని, జలుబుగాని, ఆజీవనరమునందు ప్రవేశించి తిమ్మిరి వ్యాధిని కలిగించును. మరియు విషసంబంధమగు వస్తువులను భక్షించు టవలన కలుగు చిన్నిఃములయందు చెప్పబడియె.

—తిమ్మిరిలోగ చికిత్స—

ఈలోగమునందు తిరియాక్ ఫారూక్, యువయోగించుటవలన నమస్త విషయములయందు మిక్కిలిలాభదాయకము. మరియు పున్నక

* రవాదా అను నొకవిధమగు చేపగలదు ఆచేపను యెవరైన తనచేతితో ముట్టికొనినయెడల పెంటనే చెయ్యితిమ్మిరియొక్కను. ఈచేపను బల్కీ అనికూడాచెప్పుదురు. ఆచేప పలలో పడినయెడల చేపలను పట్టువాడు దానిని పలనుండి తీయుట కై పట్టుకొని తిరిగి పలను తప్పించుకొని లేనంత తిమ్మిరి యగును.

అంతమునందు పశ్చిమత్యకవిషముల అనుసారముగా నుపాయములను వర్ణించబడెను. కాబట్టి వానిని విషానుగుణ్యముగా యుపయోగించవలెను.

8. హృదయనంబంధముగు శక్తి దుర్బలమైనయెడల కాళ్లు చేతులుయొక్క జ్ఞానశక్తి తగ్గిపోవును. ఇట్లు శక్తితగ్గుటవలన తిమ్మిరి పుత్పన్నమగును. ఇటులకలుగు తిమ్మిరి మూర్ఛయందును ప్రాణి నశించు సమయము అనగా మరణకాలమునందుకలుగుచున్నది. ఇదిఅసాధ్యము.

(లాభము) యేమలమునిండిన కారణమువలన తిమ్మిరివ్యాధికలుగునో ఆమలము మెదడునందు కలిగినయెడల యావత్తు శరీరముయొక్క జ్ఞానశక్తి మరియు నడుచుటకు, తిరుగుటకు, కదలుటకు, గల శక్తి నశించును. అట్లు నశించినయెడల ఆ దినమే మృత్యువుపాలగును. మరియు యెప్పుడు చెడుమలమువలన కష్టము సంభవించును. అట్టిసిద్ధియందు కారణముయొక్క అటంకమువలన యావత్తు శరీరమునందుగాని లేక అర్ధశరీరమునందుగాని జ్ఞానశక్తి తగ్గిపోవుచున్నది. మరియు ముఖముయొక్క అంగములశక్తి ఆరోగ్యముగానుండును. మరియు జీవనరము మెడనుండి చీలమండవరకు వీవుపక్కనుండి బైలువెడలినది. ఆనరమునందుగల ఒకభాగము అంగమునందుచేరియున్నది. ఒక్కొక్కప్పుడు యీనరమునందు తిమ్మిరి పుత్పన్నమగును. మరియు కఫనంబంధమగు దోషమువలన కలిగిన తిమ్మిరివ్యాధి దృఢముగానుండును. ఇట్టిస్థితియందు ఆనరముయొక్క రోభాగమునందు పక్షవాతము పుత్పన్నమగునని గ్రహించవలెను. ఇందు విషయమై పైనచెప్పబడియె. ఒకప్పుడు ప్రక్కలయందు వాపు జనించినను పుష్పరములు (లంగ్స్) అనగా పూపిరితిత్తులయందు చల్లని కారణమువలన వాపు కలిగినను సరసాం (తలవాపు) నుండి ఇస్తరఖా అనగా సచ్చువ్యాధి తిమ్మిరి కలిగించును. తిమ్మిరి అధికమయినయెడల పక్షవాతముగాని అవస్మారముగాని సన్యాసముగాని లేక తనన్నుజ్ అనగా బిగిసికొనిపోవు రోగముగాని కలుగుట కారణమగునని గ్రహించవలెను. జగద్రక్షకుడు సమస్త ప్రాణులను వ్యాధినుండి కాపాడుగాక.

అర్ధాంగ వాత లక్షణములు.

లఖవా అనగా అర్ధాంగము. ముఖసంబంధముగు నరములయందు పుత్సత్తి యగును. నిది కన్ను, కనుబొమ్మ, నొసలు, పెదవి, మొదలగు అంగములు వంకరగుచున్నవి. మరియు ముఖముయొక్క నిజకాంతి అనగా అందము మారిపోవును. రెండు పెదవులు ఒకటికొకటి చేరజాల కుండును. మరియు నోటియందు వకవస్తువుంచి నమలుటకు లాగుట కున్న, చీకుటకున్న, ఉమ్మివేయుటకున్న, ఉడుటకున్న, ఈలవేయు టకున్న, సమర్థతలేకయుండును. ఉమ్మివేసిన వకవైపునకు పడును. దీవము నోటితో వూది ఆర్పలేకపోవును. మరియు కంటిరెప్పలు రెండును ఒకటికొకటి సరిగా మూతపడజాలవు. మొదలగు లక్షణము యావత్తు వకేసారికనుపించును. మరియు ఈవ్యాధి ముఖముయొక్క ఒకభాగము నందు మాత్రము పుత్సత్తి యగును. ఒక్కొక సమయమునందు ఈవ్యాధి ముఖము ఇరుపార్శ్వములయందు కలుగుచున్నది. ముఖము యావత్తు నాక్రమించినచో ముఖము వంకర కనుపించదు గాని కనురెప్పలు రెండును మూయుటకు * ఒకటి కొకటి చేరజాలవు. ఇట్టి దశయందు ముందుదెప్పిన లక్షణములకంటె విశేషలక్షణములు కలుగును. ఒకవైపు లఖవా అనగా అర్ధితమునందు పైలక్షణములు యావత్తుగలిగియుండును. మరియు అర్ధాంగము రెండువిధములు. (1) తనన్నుజ్ అనగా బిరింగ

* హాకీమురాజీగారు ఒకమన్నజునికి రక్షలు వేయబడినవి. ఆమనఃస్థుడు బహుకాలము భుజించకుండెను. అతనికి అర్ధితవాతము పుత్సన్నమైనది. కాని ముఖము మార్చిము వంకరకాలేదు గాని కండ్లుమూయుటకు చాలాకష్టముగా యుండెను. ఒక కన్ను బొత్తిగా మూతపడలేదు. అని హాకీమురాజీగారు వచించిరి.

పాదచుట, పీకుట, మొదలగునవి (2) ఇస్తరిఖాయి అనగా నచ్చుమరి నిష్క్రమోజముగానుండుట. ఇట్లు అర్దితమునకు నేను రెండుభేదములుగా వర్ణించిచెప్పచున్నాను.

❧ (1) అర్దితఅనగా అర్థాంగము తనన్నుజ్ అనగా బిగించుట. ❧

మొదటిభేదము తనన్నుజ్ అనగా బిగించుట పీకుట, పాదచుట, మొదలగునవి లక్షణములు మూడువిధముగా నుండును.

(1) నరములవలన నడుచుటకున్న తిడుగుటకున్న శక్తి కలుగుచున్నది. ఆనరముల మొదళ్ళనుండి తిడుగుటకు వీలగు నరములయందు ఆశ్రయించియున్నది. అట్టి నరములయందు దోషసంబంధముగు బంధనము అనగా పిటికకలిగినగాని లేక చిక్కని నీచవాతము మొదడునందు చేరి నింకియున్నయెడల నరముల మొదళ్ళు వెడల్పునందు విశేషమై పాదపుతగిపోవును. యీ కారణమువలన అంగము బిగబట్టును. మరియు తనదశనుండి మారిపోవును.

(2) మొదడునరముల మూలములయందు వాపు కలిగి కీనుగొంతుపడును. ఈ కారణమువలన కీళ్ళుబంధనములున్న ముఖముయొక్క నరములున్న బిగబట్టును. ఇట్టిస్థితియందు పక్షవాతము వ్రుత్పన్నమగును. ఇందువలన ముఖసంబంధముగు యేదోవొక కీలు సంబంధముగు బంధనముగాని నరముల మొదళ్ళుమొడచుండి వుట్టుచున్నవి. ఆనరములు తొలగుటవలనగాని యీ కారణమువలన అర్థాంగము పెదవులయందు వ్రుత్పన్నమగును. కేవలముపెదవులయందు కలుగుటకు కారణము అంగముల వర్ణనమునందు తెలియగలదు. ఒకప్పుడు మొదడునరముల మూలములు వాచుటవలన అంతమునందు పాలిజ్ అనగా పక్షవాతము కలుగగలదు. యెందుకనగా జీవనరముయొక్క జ్ఞానశక్తి మార్గములు అనగిపోవుచున్నవి. ఈ కారణమువలన మొడయొక్క నరముల మొదళ్ళు వాచుటవలన అంతమునందు ఒకప్పుడు అర్థాంగము ఒకప్పుడు పక్షవాతము దానియొక్క సంయోగిక కారణములవలన కలుగునని భావించుచున్నాము.

(3) మొదట సంబంధముగ అంగములయందు శుష్కత్వము విశేషమైన కారణమువలన వాతము లేక మొదట, దెడుమొదట నరములు జీవనరములు మొదలగునవి శుష్కించుటవలన దహించబడును. యిట్టి కారణమువలన అర్ధాంగము పుత్పన్నమగును. యిట్టి పక్షవాతము ఉష్ణ రోగముల అంతమునందున్న, పిత్తజ్వరమునందున్న, మృతిపొందు నమయమునందున్న పుత్పన్నమగును. మరియు, మలము విశేషముగా వెడలించుటవలన కూడా బిగబట్టునట్టి పక్షవాతము కలుగుచున్నది. వాతమును నష్టపరచుచున్నది. బిగించునట్టి అర్థితవాత చిన్నములు లలాటము రోగముగల భాగమునందుగల చర్మముకరినత్వమునొందును. పైభాగము బిగించబడి నొసలు యెటు కదలకుండును. తలచర్మము మెడవైపు బిగించబడియుండును. మరియు, నోటి వెంట పుష్పి మిక్కిలి తక్కువగా వెడలును. కండ్లు మూయుటకు కష్టముగా యుండును. యీ అర్థిత వాతమునందు తలనొప్పి అధికముగానుండును. గాని జ్ఞానశక్తి మాత్రము తన నిజదశయందు నిలిచియుండును. యింద్రియములు మాత్రము చెడకుండును. మెడ మూలమునందు వాపు కలుగుటవలన ఉత్పన్నమైన యెడల ముందు వాపు కలుగుటవలన ప్రాణము హరించును.

(లాభము) తనన్ను జ్ఞానాబిన్ అనగా బిగబట్టుటయందు నోరు జిడ్డుగానుండి పుష్పిరాకుండుట ప్రకటనమగును. చెమ్మ సంబంధముగ తనన్ను జ్ఞానగా బిగించువ్యాధియందు యిట్టి కారణమువలన మలము చిక్కగా గాని లేక అపక్వముగా గాని లేక వాతాధిభ్యమువలనగాని పుష్పి విశేషముగా రాజాలకుండును. మరియు, మలము ఇస్తరిఖా అనగా అంగములు పట్టుతప్పుట, పైదానికి విడదముగానుండును. యెటు అనగా మలము పలచగానుండుట పుష్పి నహజముగా వెడలును.

—అర్ధాంగమునందు విగించు వ్యాధి చికిత్స—

తనన్నుజ్ఞాపించు, అనగా శుష్క వ్యూహవలన విగలాగుట చెప్పుకొన వ్యాధియందు వర్ణించియున్నాము. యీ అర్ధాంగవారమును కూడా ఈ వ్యాధి కుంఠముగా చికిత్స చేయుటయెను. యీ ఖవా తనన్నుజ్ఞా అనగా వీకుట, పోషకుట, విగించుట యీ వ్యాధియందు కూడా తన న్నుజ్ఞాను బిన్ చికిత్సలను చేయవలెను. యీ వ్యాధి శుష్కత్వమువలన కలిగిన యెడల మృగుత్వమునొందిండు శిశికాబ్ అనగా బట్టతడిపికావ డము చేయుట శిశికాబ్ అనగా మాయములను చక్కపుతిత్తియందు బోసి కావడముచేయుట. మరియు, వెచ్చని నూనె మర్దించుటకూడా లాభదాయకము. తక్కిన అర్ధిత తనన్నుజ్ఞానందు మలము శుష్కగల కారణముగల కారణమువలన కలిగిన వ్యాధియందు చెప్పబడిన చికిత్స లను చేయువలెను. మరియు, ఇస్తిరికా అర్ధితమునందు చెప్పబడును. యిట్టి హేతువువలన యీ రెండు విధముల బహురాక (రోగనంధి) చూడవలెను. యీ రెండు విధముల రోగఁడికి ఒకటిగా చెప్పబడినది.

(నూచనీయము) నాలుగు, లేక ఏడుదినములు గడవనిచే రోగ మునకు బలముగల చికిత్స చేయకూడదు. మరియు, ప్రకృతి శుష్కించి మలబంధము కలిగినచో రెడవనము మృదువస్తి అనగా ఎనిమా, చేయవలెను. మరియు అర్ధాంగవారముతో సన్యాసము అను వ్యాధి లక్షణములు కనుపించినయెడల అట్టి స్త్రీదియగు అతివేగముగా చేయవ లెను. అనగా బుక్కిన గాఢమగు వస్త్రభుజ్జ మరియు నిరోచనచికిత్స వలన మలమును వెదలించవలెను అనగా రోగారంభమునందు అయినా నరే చేయవలెను. మరియు ఇస్తరిఖా ఈ రోగమునందుకూడా ఇటునే చేయవలెను. తక్కిన విషయములను ఇస్తరిఖా ఈ అర్ధితము ప్రకారం తమునందు వర్ణించబడును. తనన్నుజ్ఞా ఇమిలాయి అర్ధితవారమునందు కూడా దృష్టియుంచుట అవశ్యకము. అర్ధితవారచికిత్స నాలుగురోజుల వరకు ఆగుటకు అజ్ఞగలదు. మరియు, రోగ కారణము దుష్టము అయి

స్వల్పముగా ఉత్పన్నమగును. దీని లక్షణములు ముఖముయొక్క అగ్ర భాగము నీసముంది సడలిపోవును. మరియు గమనశక్తి దుర్బలమై యుండును. నొసలు, ముఖముయొక్క చర్మము ముందుకు నీడ్చును. వైభాగముకంటె క్రిందిరెప్ప క్రిందికిలాగును. గనుక పైరెప్ప క్రిందిరెప్పతో కలియుటకు వీలులేకుండును. మరియు, కంటివెంబడిక న్యవించుచుండును. నాలుకయొక్క గ్రహణశక్తి తగ్గిపోవును.

మరియు తనన్నుజ్ అనగా బిగిసిపోయినట్లై యస్థిభాగముగా నచ్చు. లఖవా అనగా అర్ధాంగము. హక్మీముజాలిహానాగురు వదించినదేమనగా మాడు మధ్యభాగమునందు వకరంధ్రముండును. సంపూర్ణముఖముయొక్క శల్యములు దీని కారణమువలన పేరుపేరుగానుండును. మరియు ముఖముయొక్క లోభాగమునందు ఒకర్పిల్లి మాడుయొక్క రంధ్రముతో చేరియుండును. ఆరంధ్రము ర్పిల్లికమ్మకొని యుండును. అర్ధాంగవారముగాని ఇన్ తరిఖాగాని ప్రత్యేకమైనయెడల అట్టిస్థితి యందుయేవైపుకు జబ్బుపట్టినది అంగములుపట్టుతప్పనో యేభాగము నిష్ప్రయోజనమగునో ఆభాగమునందుండు ర్పిల్లికూడా పట్టుతప్పి జారిపోవును. మరియు దీనిరంగు మారిపోవును. ఈర్పిల్లిపారయందు చెమ్మ అధికముగానుండును. రెండవవైపు ర్పిల్లి ఆరోగ్యముగా నుండును. ఈరోగమును పరీక్షించువిధము రోగినాలుకపై వైద్యుడు వ్రేలువుంచి అణచినయెడల నాలుక క్రిందికి అణగును. అప్పుడు తాలువులు అనగా దవడలను పరీక్షించవలెను అట్లు పరీక్షించగా తాలువులసరములు యేవైపుకు జరిగినదిన్నీ చూచి ఆవ్యాధి ప్రక్షలక్షణములతో కలిగినయెడల లఖవా ఇస్తరఖాయి అనిగ్రహించవలెను. ర్పిల్లిపార తనస్వభావిక దశయందుండిన నొసలు చర్మము బిగించుట మొదలగు తనన్నుజ్ యొక్క యితరచిన్నములు ప్రకటమైనయెడల లఖవా తనన్నుజ్ అని గ్రహించవలెను. ఇస్తరికావ్యాధియొక్క ప్రధానలక్షణములు కనురెప్పయెప్పుడు ఆడకుండును. తనన్నుజ్ యందు కంటిరెప్పలు మూయుటకు లేరు చుటకు వీలుకలుగునుగాని రెండురెప్పలు ఒకటికొకటి కలువజాలవు.

అక్షరము విగింపుగల అక్షరముగదికిన్

ఈవ్యాధిమందు 14 రోజులు 7 రోజులు గడచెవరకు శికింజ బీజ బిజారి లేక అడవికిరల్లితోచేసిన శికింజబీజగాని వేళ్ళకిపాయము లో గుల్ఖందు కలిపిగాని వ్రనయోగించవలెను. ఇది తప్ప ఇతరములు యేమియు నుపయోగించకూడదు. హితకరవర్ణములు అనగా చెమ్మ యందు శుష్కతప్రమునందుకూడా సామ్యమున పస్తువును యివ్వ వలెను. మరియు జైతూణతైలమునందు పెగగకట్టులెనిగాని లేక ఇట్టి గుణముగల యితరవస్తువుల నుపయోగించవలెను. మరియు భోజనము నందు రోగికి యెంత యిచ్చగలనో అంతవరకు పెట్టుటవ్రతమును.

మరియు తేనె సాస్తరపుష్పిలమాంసము మొదలగు ప్రష్ణకరవస్తువులను వాతముకగ్గించుటకై రసన్నజ్ఞానము అనగా బిగబ్బునట్టి అక్షరమునందు యివ్వవలెను. మరియు తేనెశ్శుచు యిచ్చుటవలన యేమియుపద్రవముకలుగనేరదు. తేనెలోనీళ్ళుకలిపి రోగారంభదినమునందే యివ్వవచ్చును. అనగా తేనెలోనీళ్ళు కలుపుటవలన తేనెమందుగల పూష్ణము శాంతి నొందును. మరియు తేనెనీళ్ళయందువేషిబోవధములను చేర్చకూడదు. ప్రత్యేకము తేనెలోనీళ్ళుకలిపి యిప్పించవలెను. మరియు 14 దినములు గడవనిదే గండూషములు నశ్యములు చేయకూడదు. యెందుకనగా గండూషములు నశ్యములు చేయుటవలన వ్యాధిస్థలము నుండి రెండవమలమును వెడలించుచుగాని అచ్చటి అపక్వమలమును దూరపరచజాలదు. కాబట్టి యిటువనే అన్నివిధముల తీవ్రబోవధములు రోగారంభమునందు హానికలిగిండును. యెందుకనగా మలసంబంధముగు మృద్దుమార్గములను నట్టవరచును. తేషించియుండు చిక్కని మలమును కఠినముగా పచనమగును. మలము రోగస్తానమునందు నిలిచియుండునది పక్వమైనతరువాత అస్తానమునందు నిలువజాలదు. కాబట్టి అంతవరకు సాత్త్విక దిక్పిలను చేయుచు మధ్యభాగమునందు యేదిధమైన మల సహాయము కలుగనియ్యకూడదు. అనగా శరీరమునందు మల పరాక

మము లేకుండునట్లు చేయవలెను. అటుగాక మలము క్రూరత్వము నొందినచో నియతసమయము గడచిన వెనుక శరీరము శుద్ధమగుటకై మాత్రలు యాజ్ మొదలగునవి పాలిజ్ అనగా అర్థాంగవాతము పక్షవాతములో చెప్పబడిన ఔషధములను యుపయోగించవలెను. మరియు వెనుక ప్రకరణమునందు చెప్పిన సుపాక్షములను నెమ్మదిగా చేయుట వృధితమగును. మలమునుండి శరీరమునకు నిశ్చింతనొందించి తలకు శుద్ధ్రపరచుటకై గంనూషములు అనగా కషాయములను పుక్కిలించుట తరేడా శికితాబ్ నశ్యములు మొదలగునవి చేయవలెను ఇట్లు చేయుటవలన త్వరితముగా గుణము కలిగించును. మరియు 40 దినములతరువాత నశ్యము చేయకూడదు.

అర్థాంగదూషము అనగా పుక్కిలించి క్రిమిముఁజిం

దవనము, మరువము, చాదరాశి, అక్కలకర్ర, ఆచాలు, కీబ్రి వేరు బెడడు, పుల్లదానిమ్మ గింజలు, శొంఠి, యీమొదలగు వస్తువులు దంచి కషాయముకాది అకషాయమునందు అడవి నీరుల్లతో చేయబడిన శికింజబీజ్ కలిపి పుక్కిలించవలెను. యిది ఖిక్కిలి గుణదాయకము.

—నశ్యక్రిమిము—

దున్నపోతుపిత్తము గుర్తిపుపిత్తము వచ్చియుష్టిమధుకపురన ముత్రోనూరి ఆరసమునందు కలిపి ముక్కులో నశ్యము చేయవలెను.

అథవా దున్నపోతుపిత్తము చతుశాలయందుకలిపి ముక్కులో పోయవలెను. మరియు, గొర్రెపిత్తము, సబ్బూత్ అనగా యిది ఒక జాతిచేప దీనిని చేప అని కూడా చెప్పదురు. దీని పిత్తమును దవనము, మరువము, చుకందరు, యీ మూడువస్తువులునూరి కలిపి నశ్యము చేయవలెను.

మరియు, 6 రతులు సుకబీనజ్, కిరీ మాషములు దవనము, మరువమురసముకలిపి 1½ మాషము జైతూన్ నూనెకలిపి నశ్యము

చేసిన యెడల అయిదు రోజులలో వక్షవాతము అర్ధాంగవాతము హరించును.

~~అక్షి కాపడముల విధానము.~~

చాదరాళి, సదాపా, ఆక్ష్మ లకర్శి, నిరమన, బగోగారు, ఆవాలు, బాబూనా, సఖిగు, దవసము, మధువము మొదలగు వస్తువులు కషాయముకాచి ఆషాఢమును తరేడా అనగా చ్యువుతిత్తిరోవేళి కాచవలెను. శిశితాబ్ అనగా బట్టకషాయాదుల యందు లెడిపి కాచుట. మరియు, జన్ను, నుకబినజ్, జావశీర్, గుగ్గిలము మొదలగునవి వాసనచూడటవలన కఫము పక్వమొంది మెదడుకుండి వెడలి పోవును. మరియు, యిటునే మస్తకి, అలేఖల్ బతం, అనగా ఒకవిధ మగుజిగురు, వన, యీవస్తువులను నిరహారముగా అనగా పరగడుపునందు నమలుట మిక్కిలి లాభదాయకము.

మరియు, రోగారంభమునందు 4 రోజులు గడచిన వెనుక 4½ మాషములు యారజ్ పై శరా, శిబియారు అనగా మురహిల్ మాత్రలు వీటిని రాత్రి కాలములో వాడుదురు. యీమాత్రలు పువయోగించి 7 దినములు గతించిన వెనుక హుగనా అనగా వస్త్రీర్మచేయవలెను. మరియు, రోగిని చీకటిగదియందుంచి అద్దమునందు ముఖము చూచు నటుల ఆజ్ఞాపించవలెను. యెంచుకనగా గదియందుగల చీకటివలన అద్దమునందు ముఖము కనుపించనేరదు. కాబట్టి రోగి పరిశ్రమతో తన ముఖము అద్దమునందుచూడ ప్రయత్నించును. అటులచేయుట వలన వంకరగానుండు ముఖము తిన్ననగును. యిట్లుచేయుట మిక్కిలి పువయోగకరము.

యెల్లప్పుడు నోటిరో జాజికాయ తియ్యకుండా యుంచుట మంచిది. మరియు తోడేలు, ఆవు, నల్లఆవు మొదలగు పశువులమాంసమును వ్రుడికించి కల్పములుతీసివేసి, నూరి జై తూన్ నూనెముందుకలిపి, రోగి

యొక్క తలపై, మెడపై, గొంతుకపై లేవనము చేయవలెను. మరియు జొరమాంసముమాత్రము ఈరోగమునం దుపయోగించజనదు. మరియు నొసలు, కనుబొమలు విశేషముగా శిరకాతోకడిగి మర్దించుట మంచిది. శిరకాయందు మృదుత్వము నొందించునట్టి వస్తువులు అనగా హాశ, జూఫా, చాదరాశి, అడవిపోదినా, వేసి కాదినయెడల మిక్కిలి గుణదాయకమగును. ఇట్లువేసి కాదిన శిరకాను ముక్కులో పోయుటమంచిది. యెందుకనగా ముక్కుమార్గమునుండి వాతదోషమును తీరవేయగలదు. ఆవాలు శిరకాతోనూరి తలకు లేవనము చేయవలెను.

మరియు దవనము, మరువము, ఆవాలు, కుసుంబా, సదాఫా మొదలగునవి శిరకాలోవేసి గాఢాగ్నియందుకాది ఆకషాయము ఆవిరి తలకుపట్టించుట వలన ఈవ్యాధియందు మిక్కిలి లాభదాయకమగును. తనన్నజ్ అర్ధాంగమునందు ముందుగా నరముల మొదళ్ళను మృదుత్వమునొందించి మలమును వెడల్పించవలెను.

హాకీముమొహమ్మద్ జకీరియాగారు ఖరాబాదీన్ అను ప్రాచీన వైద్యగ్రంథములో వ్రాయబడిన దేమనగా అర్ధాంగవాతముగల రోగికి బొత్తిగావెలుగులేని చీకటిఇంటియందుంచవలెను. మరియు యేవిధమైన మాంసములు, జలుబుగల ఫలములుయివ్వకూడదు. మరియు వ్రేలిడిన ము ప్రాతఃకాలము నిరంశ్నహారముగా నుండునప్పుడు గండ్నావముచే యించి తదుపరి భోజనమునకు యివ్వవలెను. మరియు వారమునకొక పర్యాయము ప్రాతఃకాలమునందు భోజనమునకుముందుగా ఏవైపు కన్ను మూయబడకుండునో ఆవైపు ముక్కులో అక్రోటునూనె మరియు హుబ్బుతుల్ఖజరా, అనగా ఒకవిధము ఫలజాతి. వీటిని 21 చుక్క వేయవలెను. రెండవముక్కులో 6 చుక్కలు మాత్రము పైతైలముతోచేసిన నశ్యమువేయవలెను. అటుపిమ్మట బాబూనా, చాదరాశి అడవిపోదినా ఈవస్తువులు తొండముగల ముంతయందువేసి నీళ్లుపోసి, శీలుచేసి కాది ఆకషాయమును పాత్రయందువేసి రోగిముందుయించి

పైన కంబలికప్పి ఆవిరి తలకు తగులునట్లు చేయవలెను. ఇట్లు ఆవిరి నట్టుటవలన వచ్చిన చెనటా బట్టతో తుడిచి వేయవలెను. తరువాత ముతకబట్టతో రోగిచూపుము, తలయెక్కువకువకు కద్ది, అకోకిలునూనె వెచ్చచేసి ముఖమునకున్న, తలకున్న, కణితలకున్న మెడక్రింద మర్చించవలెను. వకగంట రోగి విశ్రాంతి నొందినవెడక తిరిగి కషాయముతో ఆవిరిపట్టి చురుట తుడిచి తైలముపూసి, వక గంటఆగి తిరిగి కషాయము కాచి, ఆవిరిపట్టించి చెమటతీసి తైలమును మర్చించవలెను. ఇట్లు రోజుకు 10 పర్యాయములు చేయవలెను ఇట్లు వారమునకు వకరోజు 10 పర్యాయములు చేయవలెను. ఇట్లు ప్రతివారం ఒక మానంవరకు చేయవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన వ్యాధి తగ్గనియెడల యేడికికత్తవలనకూడా శాంతి నొందనేరదని గ్రహించవలెను.

హకీంమొహంమ్మద్ జకిరియాగాడు వచించినదేమనగా భోజనము యేమియుంవివ్వకూడదు. ఇట్లుచేయుటవలన శరీరము పుష్టప్రభావమునొంది నరములయందుగల దోషము హరించి నరములు పుష్టప్రభావము నొందును. ముఖమునకు పైనచెప్పినరీతిగా ఆవిరి పట్టించి చంగల్వకోష్ఠతైలము, సదాఫాకుతైలము, మొదలగునవి కాచి మెడకు, తలకు మర్చించవలెను. జ్వరముకలిగినను భయములేదు.

మరియు హకీంజాలినూస్ గారు నల్లమిరియాలు మెత్తగాపూర్ణించి మంచినూనెలోకలిపి మర్చించినయెడల యేదోషధము అవసరములేకనే వ్యాధిశమించును. మరియు యీవ్యాధియందు విశేషఔక్తిగంఠూషము పుక్కిలిండుట, సశ్యము ముఖ్యమైచవి. సశ్యము చేయునట్టి ఔషధములవలన మెదడునకు నష్టము సాధవించినయెడల జనన్ షాతైలము పరిశుభ్రమగు చనుబాలలో ఆపురాలలో చక్కెరకలిపి సశ్యము చేయవలెను. తల ముందుభాగమునందుకూడా లేవనము చేయవలెను. యీవ్యాధియందు మోకాలు కీలు జబ్బల మొదలయందు ఉష్ణముకలిగిండుట లాభదాయకము. మరియు, ముచ్చనగుంటయం

దు శస్త్రముతో గంట్లు వేయటమన మరదనంగుగల మలము హరించును. మరియు, రోగికి నీళ్ళకు బదులు తేనెలో నీళ్ళు కలిపి యిచ్చట మిక్కిలి మంచిది లవంగమును నవలించుట యుపయుక్తము.

మరియు, యీ వ్యాధి చిన్నఃములు కనిపెట్టు నపాయములు అనగా యే అంగమునందు యే భాగములో కష్టము నభవించినదని ఆలోచించి యీక్రిందిగుర్తులతో గ్రహించవలెను. (1) వ్యాధిగలవైపు జ్ఞాన శక్తి బలము తగ్గిపోవును. అదరువుత్పత్తియగును. (2) వ్యాధిగలవైపు చేతితో తిన్నగాచేసి స్వభావికదశయందు తెచ్చిన యెడల రెండవవైపు తనకు తాను తిన్ననగును. తిరిగి రెండవదశయందు నూరును. ఆర్థాంగము యెడనుభాగమునకు దుక్కున్న మైన యెడల కుదురుట దుక్కుభము. *

~~అర్థాంగ వాతముయొక్క పూర్వరూపము.~~ ~~అర్థాంగ వాతముయొక్క పూర్వరూపము.~~

ముగదుముఖశల్మములయందు నొప్పిగాచుండుట ముఖచర్మము స్పృశశక్తి తగ్గుట ముఖమనభాగము అదరుచుండట మొవలగు చిన్నఃములు కలిగియుండును. ఆర్థాంగము ఆరుమాసములవరకు నిలిది యున్నయెడల కుదురుట దుక్కుభమనియు యీ వ్యాధి సంబంధమగుమలము చిక్కగను పలచగా నగుచుండును. మలము పలచగానున్నయెడల అంగమును పట్టనదలించి నిద్రయోజనముగలదిగా చేయును. మలము చిక్కగానున్నయెడల తనన్నుజ్ అనగా బిగలాగునట్టి వ్యాధి

* ఈవిషయమునందు వైద్యులు విరుద్ధముగా వచించుచున్నారు. అనగా యే భాగము పడిపోయినదో ఆ భాగమునందు వ్యాధి కారణముండును. పడిపోయినటువంటి భాగము ప్రత్యేకము తనసంబంధమగు ప్రమాణము కలిగించుచుగాని నిజముగా తనన్నుజ్ లభివా యందు యే భాగము వ్యాధిలేకుండునో ఆ భాగమునందు మలము దిగి యుండును. మరియు వ్యాధివలన పడిపోయినభాగము ఆరోగ్యముగా యున్నదిగాన ఇన్తరిఖాయి అనగా నచ్చుపడినభాగము ఆరోగ్యముగానుండును. పడిపోయిన అంగమునందు మలము కలిగించుచున్నది, యెప్పుడు దీనికి విరుద్ధముగానుండును. ఇటుల యీగ్రంథకర్త వచించెను.

కలిగి వీరుకలుగుటకు కావలసినది ఈశమందు ముఖము
ఒకభాగము పట్టుతప్పిపోవు. రెండవవైపు ముఖభాగము బిగబట్టును.
పట్టుతప్పిపోవుకట్టి చిన్నములు ప్రకటనమగును. రెండవవైపున బిగబ
ట్టినట్టి చిన్నములు ప్రకటనమగునని యీమొదలగు కారణములు
హాకిరాజిగారు తన అలియేటిబీరా అను గ్రంథమునందు వచించిరి.

(సూచనీయము) హాకిరాజిమొహమ్మద్ జికిరియాగారు ఎవరి
కైనను గురులు అనగా రక్షలు వేయుటవఃన అర్థాంగవాలము కలుగు
ను. నేను ఇద్దరు మనుష్యులను చూచితిని. వీరు ఇద్దరు వశేదినము
రక్షలు వేసికొనిరి. రక్షలు వేయించ కొడుముందు రోజు కోడిగుడ్డు
తినిరి. ఆరోజుననే అనగా రక్షలు వేసికొనినరోజుననే అర్థాంగవాలము
కలిగినది. మరియొకరికి రక్షలు వేయించెను. అతను ఆరోజు ఆహారము
లేక పువవాసముండెను. పురుషునియు అర్థాంగవ్యాధి కలిగినది. గాని ము
ఖముమాత్రము వంకరపోలేదు. ఒకకన్నుమాత్రము మూలబడుటలేదు.
రెండవనేత్రము కఠినముగా మూయుచుండెను. నీళ్లు త్రాగునప్పుడు
నోటినుండి బైటికి వెడల నారంభించుచుండెను. ముఖము వంకరకాకుం
డుటకు కారణమేమనగా వ్యాధి రెండువైపులు కలిగియుండెను. ముందు
అర్థాంగవాలము ప్రకటనమయినది. అరుగత సన్యాసమును వ్యాధి ప
వేశించినది. మరియు అర్థాంగవాలముగల వాని పుక్కు నాలుగురోజు
లో మృతినొందును. లేక 14 రోజులు గతిచినయెడల సన్యాసమును
వ్యాధివలన భయము కలుగనేరదు. అర్థాంగము రెండుమాసములు నిల
చియున్న యెడల వ్యాధి వృద్ధి నొందును. మరియునిది ఆరుమాసముల
వరకు రహితము కాకుండినను, చికిత్సలేక నిలిచియున్నను కుదురుట
దుర్లభము అని మొహమ్మద్ జికిరియాగారు వచించిరి.

ఆముక్త్య భాగము,
యేలూరి వంకరరాజుగారియొద్ద,
వడివాడపల్లి,
పల్నె గోదావరి.

అంగములు అదురునట్టి వ్యాధి

ఈ వ్యాధి సహాయ్యుడు లేనది. ఇది శరీరము యావత్తుభాగముల యందు ఉత్పన్నమగు . . . రి . . . దము . . . అభావము వ, సరములు పాక్షికము, ప్లేవాము, దీని గుణము, స్పష్టమయినది. నిరములు మరియు, యావిధమగు అంగములందు వ్యాపించి అంగములు శుష్కింపజేయును. మరియు వణుకు వ్యాధి నీసకి వికృతముగా నుండును. తనన్నుజ్జ్వల వ్యాధివలెనే సుయోగ అంగములందు యీ వ్యాధి కలుగుచున్నది. తిరుగునట్టి అంగములు అ.గా కాళ్ళు, చేతులు, తల, మొదలగు అంగములందు ఉత్పత్తి యగుచున్నది. అదరునట్టి వ్యాధి ప్రకృతి యొక్క శక్తి వేగముగా రప రు అదురునట్లు చియ్యచున్నది. తిరిగి వెంటనే నిలిచిపోవుచున్నది. అనిగా కారణము బలము గలదైనయెడల యిట్లు సంభవించుట కిలదు. అది అగుచుండును. మరియు కారణము బలముగలదైనయెడల నిలిచిపోవుట సంభవము. తిరిగి అదరనారంభించినచో చాలానేపటిపరకు అదురుచుండును యిట్లు అదరునట్టి అంగముల సంఘటనశక్తి యేభాగమునందు ముఖ్యముగా చేరియుండదు. అన్నివైపులందు తిరుగుచుండును. మరియు, దీని అదురు పైభాగమునందుండును గాన నీది వణుకు వ్యాధికి విరుద్ధముగా యుండును. అనగా వణుకు వ్యాధియందు అంగముల క్రిందిభాగమునందు అదురుచున్నది. మధ్య మధ్య శీఘ్రముగా వ్యాధినిలువదు యీవణుకు వ్యాధియొక్క మలము చిక్కగను వాతప్రకృతిగలదిగా నుండును. మరియు గట్టిమలము యొక్క పరమాణువులతో వృద్ధి తీయగును. యీ కారణమువలన వాతముచిక్కబడును. కాబట్టి రోమకూషములవెంట వెళ్ళినేరదు. - శ్వాస దీనివలె నుండుటవలన దీనిని వెడలకుండునట్లు బంధించుచున్నది. విశేషముగా

శరీరముపై జలుబుగల దోషము విశేషముగా కలిగినయెడల వెంటనే దీనిని దూరపరచునట్టి శక్తి దూరపరచగలదు. గనుకనే రెంటియందు తందర బైలు వెనలును. యీ కందరవలన శరీరము అదురనారంభించును. అదరునట్టి పూష్ణమువలన వాతియు చిక్కగను, మృదువుగనుండి నవ్వు కలుగకుండును యీ సమయము వచ్చునరకు అదరుచుండును. మరియు యీవ్యాధి వాతమువలన ఉత్పన్నమగుటకు కారణ మేమనగా త్వరలో శాంతించుచున్నది. వాతము చిక్కబడుటకు ప్రామాణ్యముగలదు. అనగా చల్లని ప్రకృతియందు చల్లని సమయమునందు చల్లని వస్తుశేవన వలన జలుబు కారణమువలన అనగా చల్లని నీళ్ళు త్రాగుట, చల్లని నీళ్ళ యందు స్నానము చేయుట మొదలగు కారణములవలన అంగము విశేషముగా అదురనారంభించును. మరియు విశేషమృదువగు అంగముల యందు అనగా మెదడుచుండున్న ఆటలనె మిక్కిలి కఠినమగు వస్తువుల యందు అనగా శల్యములయందు అదురు కలుగజూడు. యెందుకనగా యీ అంగములయందు వాయువుబంధించినేదు. రక్తరంగములు తిరుగుచు అదరువుట్టించును. మరియు మిక్కిలి కామము, క్రోధము, శోకము వలనకూడా అంగములు అదుర నారంభించును. యీకామ క్రోధాధి కారణమువలన ప్రాణవాయువు తిరుగుచు నడుచుచుండును. ఇట్లు ప్రాణవాయువుయొక్క సంచారమువలన మలము నవ్వుచు గుఱున్నది. ఇట్లు మలము నవ్వుచు గుటవలన మలమునందు మృదుత్వము చిక్కదనము యేర్పడుచున్నది. మరియు వాయువుయొక్క పుడేకము మెత్తని న్నలమునందు నిలిచి చిక్కబడి అచ్చట బంధించి కదులనారంభించునని గ్రహించవలెను. ప్రత్యేక సమయమునందు జలుబువలన అదురువ్యాధి మోఖము, నోటిలో భాగమునందు కలిగినయెడల అర్థాంగవ్యాధి కలుగుటకు కారణమగును. దీనిని ఇట్టలాజ్ అని వదించుచున్నాడు.

మరియు శరీరము యావత్తు అదురనారంభించిన యెడల సన్యాస మనువ్యాధి పుట్పన్నమగుటకు హేతువగును. మరియు, తమదేదుద్

అనగా బిగించునట్టి సచ్చులను లేక తపస్సుజ్ఞ అనగా బిగించుకొను వ్యాధి బుగుసు. మరియు, కడుపుచెక్కినవము మూలములు అదర నారంభించిన మొదలు మూలీభోలయా అనగా ఉగ్మాదము, అస్సారము మొదలగు వ్యాధులకు హేతువగును మరియు, వ్రేళ్ళు తెలుముకల మొదల శ్శ్రీందగాని లేక రోగివ్యాధియందుగల పారయందున్న రొమ్ముయందు వాపుకలుగు కారణం ఎవరూకూడా అస్సారాతిరోగ హేతువులగును. మరియు, పెదవి అదురునట్టివలన నమనమునకు ముందు కారణము గును. అర్దాంగము అస్సార ఆరంభమునందు అశక్యముగా యగుచున్నది.

—అదురువ్యాధి డికిత్స—

రోగకారణముగల వస్తుశేవన మానివేయవలెను. అనగామంచు నీరు చల్లని నీళ్ళపానము చేయుట, చల్లని నీళ్ళయందు స్నానముచేయుట వాతకారక భోజనములను భుజించుట, భుజించినమీదట తిరిగి భుజించుట, విశేషరాత్రి అయిన వెనుక భుజించుట. మద్యపానము విశేషము గాచేయుట, మరియు, అస్య అపత్యకరముగు యిట్టి వస్తువులను వర్జించ వలెను. మరియు, అదురునట్టి స్తలమునందు ముతకబట్టతో రుద్దవలెను. లేక ఉప్పు వేయించి కావడము చేయవలెను. తరువాత ఉష్ణతైలము లను అనగా బాబూనా తైలము, చండ్రీతైలము మొదలగు తైలము లను, చంగల్వోష్ణ తైలమున్ను, ఫర్పియూన్ తైలమున్ను, విధిపూర్వకముగా మర్దించవలెను. ఆరంభమునందు నిర్మలముగు తైలములు పట్టు మొదలగునవి ఉపయోగించవలెను. యీదికిత్సవలన ప్రయోజనము కలుగని యెడల ముందు కంటే బలముగల బౌషధములను వినియోగించవలెను.

మరియు, బాబూనా తైలమువలన లాభము కలిగిన యెడల చంగల్వోష్ణ తైలము ఉపయోగించుట మానివేయవలెను. చంగల్వోష్ణతైలమువలన లాభము పొందినచో పర్పియూన్ తైలము

వాడుట మానవలెను. మరియు, పశ్చిమిదివము పాశ్చాత్యాలనునందు తేనె తో తయారు చేయబడిన గుల్ఖను సోవుచున్నారము కల్పిపుచ్చుకొనవలెను. మరియు, మృదుస్వము నొందించునట్టి ప్రసాదములను చేయవలెను. అహారనాశంభుగు వస్తువులలో చక్కగట్టు పండుమాంసము, పావురపు పిల్లలనూంసంభుగు యిట్టి స్వభావికముగు అన్యపదార్థములు చాలరాసి, దాల్చినచెక్క, జీడిరస మొదలగునట్టి వండిన శాఖములు యివ్వవలెను. వాతహారవస్తువులనులెప్పు యితరవస్తువులు యేమియు యివ్వకూడదు. మరియు, నదీనిను గాని చక్కనితీర్తి అనగా పశువుల మూత్రకోశ ను బాగుచేసిదానయందు పోసి శిశుతాబ్ అనగా కావడము పెట్టవలెను. నదీనిను దొరచి యెడల వుప్పునీళ్ళు ఉపయోగించదగును. యిట్టి ప్రసాదములన అరుదు హరించు యెడల లఘుచగు విరోచన భోషణము వలన విరోచనము చేయించవలెను. మరియు, పక్షవాతమునందు దెప్పబడి చికిత్సించు చేయవలెను. హక్కిము జీశరియాగాడు అదురుగల స్తలము ముతకబట్టినో రుద్ది అకరోటునూనె మర్దించవలెను. యిట్లు అక్రోటులెలము లేపనమువలన అదురు తగ్గిపోవును. మరియు, అదురుపట్టి కారణము దుర్బలముగలదైనచో చికిత్స అవసరములేకనే రోగము శాంతి నొందును. యీవ్యాధియందు న్వల్పముగా ఉష్ణము కలిగించుట లాభదాయకమని హక్కిము జీశరియాగాడు వచించిరి.

అభిమాదజ్ అనగా చక్రమువలెత్తివ్వు రోగలక్షణములు

యీవ్యాధియందు మనుజుడు తనకు తాను చుట్టుకొని ఆడుచు తిరుగుచుండుట, శరీరము విరుచుట, ఆవలించుట, ముఖము కండ్లు యెక్కిగానుండుట మొదలగు చిన్నఃములు కలిగియుండును యీవ్యాధి కారణములు భోజనము మద్యపానము విశేషముగా చేయుట, కరిశ్రమ బోత్తిగా మానివేయుట మొదలగు కారణములవలన శరీరము ములము తోనింపి, నరములయందు వాతముయొక్క పరమాణువులు విశేషః గాచేరియుండు కారణమువలన శరీరమునందు నీర్నమేర్పడును.

—సీహదజ్ అనువ్యాధి చికిత్స—

రక్తము, పిత్తముగల మలమును మెంటనే తొలగించవలెను. ఉష్ణచక్రికృతిగల వానికి చల్లని నీళ్ళు శాంతినిొందించును. యిందు విషయమై చల్లని నీళ్ళు దోషములను శాంతింపజేయుచున్నవి. మరియు, యోగుగవిశూలు దంచి చూర్ణించి శర్కరచేర్చి యిచ్చుట మంచిది. మరియు, యాస్తానమునందుగల వాయువు ఆవిరిపరమాణువులు విశేషముగా శాంతింపబడును. అట్టి మలమును ధుయ్యాలనము శాంతినిొందించును. మరియు, పశ్చిమముందు జలుబునాన వ్యాధి కలిగిన యెడల వనము రత్నాశ్రమి యిచ్చుట లాభదాయకము. అనగా వాతమును నశింపజేయుచున్నది. మరియు, నిదురను పుట్టించునట్టి రెండునరములను దృఢముగా పట్టుకొనుట, పినుకట, వత్తుట మొదలగు ఉపచారములు వాతసంబంధమును యీరోగమునందు త్రమ యుపాయములు, యెందుకనగా స్మరింపి లేకుండా ౩ ధముగా విడిచిండుటవలన యీరోగము నశింపిపోవును. యెందుకనగా నరములు పాణివాయువు నంచరించు మార్గములు గాన యీరోగననుముమునందు ఆనంములను పట్టుటవలన పాణివాయువు నిలిచిపోవును. మరియు నరములను చరలిన యెడల పాణివాయువు ఒకేపర్యాయము ప్రవేశించి మెదడునందు నిలిచియుండిన వాతపరమాణువులను నశింపజేయును. మరియు, యీనరములను పట్టు పద్ధతి నాయాకుండ్లు నెరుగుచుదు. ఇచ్చట స్వల్పముగా తెలియజేయుచున్నాను. వైద్యులు వచ్చించినది వాఱుచున్నాను నరములను పట్టినయెడల విశేషకాలమువరకు పట్టియుంచకూడదు. మనము శ్వాసయెంతవరకు ఆపగలమో అంతవరకే నమ్ముచు పట్టి వదలవలెను. విశేషకాలమువరకు నరమును పట్టుకొనినచో మృతిసంభవించగలదు గాన తగు జాగరూకతతో ప్రవర్తించవలెను.

జుకాము అనగా జలుబు మరియు నజలా వ్యాధుల వివరము.

ఈ వ్యాధియందు మలము మెదడుయొక్క ముందు పొరలయందుండి ముక్కువైపునకు దిగుచుండును. దీనిని వైద్యులు జుకాము అనగా జలుబు అనియు, మరియు మలము మెదడునుండి మెడవైపుకు దిగుచుండును. దీనిని నజలా అనియు జెప్పుదురు. నజలా అనునది వైద్యులు ఆమలమునుండి ముఖముగా పిలువబడుచున్నారు. మరియు మలము మెదడునుండి రొమ్మ పూపితిత్తులవైపుకు దిగుచున్నది. మరియు కొండత ఆమలమును ముక్కువైపునుండి దిగుచున్నది. ఆమలము పలచగానున్నది. ముక్కుమార్గములను బాధించుచున్నది. దీనిని జుకాము అని చెప్పుదురు. తక్కినదానిని నజలా అని చెప్పుదురు. ఈ రోగము పుట్టిన మగుటకు కారణము ఒకటిగానే చెప్పబడియె, గాని మలము న్యవించునట్టి స్థలము మాత్రము వేరువేరుగా నుండును. ఇందువలన యీ రెండింటి యొక్క మధ్య సాధారణ ధర్మము యీ రోగము మెదడుతో సంబంధము కలిగియుండును. అనగా విరోచనమునకు ఆమాశయమునకు యెట్టి సంబంధముగలదో అటులే యీ వ్యాధి మెదడుతో అట్టి సంబంధము కలిగియుండును. అనగా విరోచనము యొక్క దుగ్బలమువలన ఆమాశయమునందు అన్నము వచనము కాబాలదు. ఇందువలన ఆమాశయమునందు వాతము హీనమై ఖనీభవించియుండును. మరియు ఆమాశయమునకు శుభ్రీవరచుకెత్తి అట్టి పులుమును దూరపరుచుచున్నది. మరియు అవశ్యపదార్థములు భుజించినచో విరోచనము వెంటనే వెడలుచున్నది. అటులే ఆసమయమునందు విశేషచాలము అంత్రపులతో చేరకున్నయెడల పురితిధికమగును. ఆతిధికమైతే వాతము మెదడువైపునకు వచ్చుచున్నది మెదడుదానిని వచనము చేయజాలనియెడల మెదడునందు దూరపరచు

నట్టిశక్తి ఆమలమును వచనము చేయకే దూరపరచుచుండును. ఆమలము, వాతము, జకాములనగా జలుబు, మరియు నజలాగామారి వచ్చుచున్నది. దీని సామూహ్యకారణములు అయిన విధములుగా నుండును.

(1) బాహ్యకారణములనుండి మొదలునకు విశేషముగా పుష్టము కలిగించుట మరియు మొదలనగునగు వాతమును కరిగించి కదలించును మరియు ముక్కు కంఠము వెచ్చ వెకలించును దీనికారణములు అనగా పుష్టకారణములు మొండలగుచున్న స్నానమునందున్న అగ్నియెదుట నివశించుకాంతములవలన మరియు ఎ డాకాలమునందు మొదలునందు గల పుష్టము బైటికి వెళ్ళక లోపలనే యుండును. మరియు కస్తూరి, జన్ను, కుంకుమపువ్వు, ఇత్యాది పుష్టవస్తువులను ఆగ్రాణించుట లేక పుష్టతైలములను తలయందు మర్దించుట ఇట్టికారణములవలన మొదలునందు గలవాతము కరిగి అచ్చటనుండి కదలి ముక్కు, లేక గొంతువైపుకు దిగును మరియు అచ్చట నిలువజాలక తలకు పుష్టము కలిగినయెడల అచ్చటనుంచునాతము కరిగి క్రిందవైపుకు దిగి మొదలునకు మాదుగా మృదువగు శరీరభాగములవైపుకు యీడ్చబడును. అనగా తైలము అగ్నివైపుకు యెటులవచ్చునో అట్లునే పుష్టమువైపుకు మలము కరిగి వచ్చుననిభావము. దీని లక్షణములు కారణముముందు కలుగుచున్నది. అప్పుడు కండ్లు యెర్రగానుండుట ముక్కుదురదవేయుట ముక్కునుండుట, యీమొదలగువి పుష్టమువలన కలిగిన జకాము అనగా జలుబు లక్షణములని భావించవలెను. యీవోగము జ్వరము రావడములతోనే జాస్తియగును.

పుష్టమువలన కలిగిన నజలా, జలుబుచికిష్ణాఘ్నము

శరీరము మలముతో పూర్ణముగా నున్నయెడల విరోచనము చేయించవలెను. మరియు తిరాచీదనము చేయించి రక్తమోక్షణము చేయవలెను. యిటుల చేయుటవలన శరీరమునందుండి మలము తల

యందు పశివేశించుట లిహిహను. మరియు గోదవెచ్చని నీళ్ళతో
స్నానము చేయించవలెను. యెందుకనిన కికినీళ్ళు దురిదను శాంతినొం
దించును. వాతమును పక్వపరచును. చర్మసంబంధముగు రోమకూపము
లను వికసింపజేయును గాని జాకాము అనగా జలుబు అధికముగను
న్నది. ఇటులనే మెదడుయొక్క దురదశాంతినొంది మెదడునందు జలు
బు ప్రవేశించుటకై శీతప్రస్ఫుతి, బుష్పమైతలము కలువపూలుతై
లము, సారకాయతైలము, ఇత్యాది చల్లనితైలములను సశ్యము చేయ
వలెను. అనగా ముక్కులలో పోయవలెను. మరియు మలము అధికమై
రోగము హెచ్చినయెడల అట్టివ్యాధి బలము క్గించుటకై కర్పూరము
గాని అధవా గోధుమపొట్టు శిరకాలోతడిపి ధూపము వేయవలెను.

—కర్పూరధూపము వేయువిధి—

ఒక గాజపాత్ర నివ్వలమీదనుంచి దానిపై కర్పూరము చల్లు
చూ అందుండి లేచునట్టి పొగను ముక్కులతో పీల్చవలెను. అనగా
కర్పూరమునందు జలుబు అధికముగానుండును గాని కర్పూరపుపొగ ఉష్ణ
ముగు వాతమును శుష్కింపజేసి కూడదీయుటవలన మలము క్రిందికి
దిగుట నిలిచిపోవును.

మరియు యిటులనే గోధుమపొట్టు, శిరకాలోతడిపి నివ్వపై వేసి
అందుండి వచ్చుపొగను ముక్కునుండి పీల్చవలెను.

(విశేషదృష్టవ్య) జాకాము అనగా జలుబువ్యాధి యందుచేయు
నట్టి చికిత్సయందు ఉష్ణముగాని, జలుబుగాని ముఖ్యముగు సంగతి మ
లము చేయవలెను. మలమును పవ్యముచేయుట యీ క్రిందివిధముగా
చేయదగును. అనగా వాతము సమముగా యుండునటుల చేయవలెను.
పూష్ణము స్వల్పమైనయెడల ఉష్ణమును అధికముగయుం చేయవలెను.
అనగా సమానముగా యుండునటుల చేయవలెను. మరియు జలుబు
విశేషమువలన చిక్కగా నున్నయెడల జలుబు క్గించవలెనని గ్రహి
హించవలెను. మరియుఉష్ణము తిక్కువగానుండు జాకామువ్యాధియందు,

యనగంజియందు ఉన్నాబ్, నసీస్తాక్, బసవ్ హా, గనగసాలు, యీ మొదలగు వస్తువులు చేర్చి యివ్వవలెను. మరియు గనగసాలషరబతు మిక్కిలి గుణదాయకమగును మొదటి దినముమొదలు, మూడురోజుల వరకు యవనూకతో చేసింగిజిల్ల ఇతర యేవస్తువులు యివ్వకూడదు. మరియు జాకాము వ్యాధి లగ్గేవరకు మాంసమును భక్షింపకూడదు. పెసరవప్పలో, పాలకూరచేర్చి వండి యివ్వవలెను. మరియు గంజులు, గోధుమపొట్టుగంజి, బాకలాపిండి, గోధుమనత్తు, కతిరా అనగా బాదం జిగురు, బాదంనూరే, చక్కెర మొదలగు వస్తువులు కేవలము యిప్పించవలెను.

అధికా దోసకాయ, పెద్దదోసగింజలవప్ప, బాదంవప్ప, బాదం నూనె, ఆవువెన్న యీమొదలగు వస్తువులు ఉష్ణకారక జాకాము వ్యాధియందు త్తయ పత్యములు. మరియు మలము ఉష్ణము తీవ్రముగలదైన యెడల వెంటనే శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు, మలమునందు తీవ్రత, ఉష్ణాధిభ్యత లేనిచో మూడుదినముల తరువాత శిరావేదనము చేయవలెను. యీ మూడుదినములలో మలము వక్రమగును. జాకాము అనగా జలుబు వేడివలనగాని లేక జలుబువలనగాని కలిగినను వీవు సంబంధముగ బలముగల తంత్రులద్వారా మలము రొమ్మనందు ప్రవేశించును గాన దీని విషయములో వ్రతమవుపాయములు అనగా తలవైపు పల్లముగనుకాళ్ళవైపు యెత్తుగానుంచి తలగడచైని ముఖముంచి బోర్లవిరుండునటుల చేయవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన మలము ముక్కువైపుకు వచ్చును. రొమ్ముపై చేరజాలదు. మరియు జలుబువ్యాధి ఆరంభమైనందు తుమ్ములు కలిగిన యెడల హానికలిగించును గాన తుమ్ములు కలిగినయెడల తుమ్ములను తగ్గించవలెను. ఈవుపాయములను తుమ్ములు కలిగించురోగ ప్రకరణమునందు చెప్పబడును. మరియు జలుబువ్యాధి పుష్కమువలన కలిగినయెడల తలపై బట్టతిమ్ముకుండా మూసియుంచవలెను. అనగా తలకు బట్ట

చుట్టవలెను. మరియు పుల్లరదిశనుండి వీ పుట్టివల్లనిగాలితో కాపాడవలెను. దాహము పెరేషముగా కలిగించు మంచుడ్డనీడు కూడాలోని నీరు మొదలగుచల్లని జలపానము చేయుంజను.

మరియు పగలునిద్రించకూడదు. రాత్రిభాగమునందుకూడా తక్కువగా నిద్రించవలెను. భుజించినవెంటనే నిద్రించుట నర్హదావర్జించవలెను. జలుబు వ్యాధి ఆరంభము నందు స్నానముచేయుట హానికరము మరియు ముఱుము కొద్దిగను పలచగానండినయెడల స్నానముచేయుట మంచిది. అనగా పలచగానుండు మలము స్నానమువలన రూషి కూపములవెంట చెమటతో కలిసి వెడలిపోవును. మరియు చిక్కని మలము నిలిదియుండి కఠినముగా వెడలును మరియు జలుబు వ్యాధి అంతము నందు స్నానముచేయుట మంచిది. అనగా పక్షమైన మలమును వెంటనే కరిగించి తీసివేయును.

ఎవనికైనను జాకాము అనగా జలుబు అధికముగా నుండినయెడల అట్టివాని ఆరోగ్యదశయందు స్నానముచేయించుట నేర్పదము వెడలించుట లాభదాయకము. యెందుకనగా అచ్చటవాత ఆనిరియొక్క పరమాణువులవలన జలుబు నజలా పుల్చన్నముగును గాన చెమట వెడలించుటవలన చెమటరూపముగా బైటికి వెడలిపోవును. మరియు ఈ కాకామువలన జలుబువ్యాధి దశయందు స్నానము వర్జించబడియె. కాబట్టి భుజించకుండుట, స్నానముచేయుట, నెమ్మదిగా శరీరము మూసికొని బైటికివచ్చుట తలపెట్టుకలు వెంటవెంట గొరుగుట తలగీరుకొనుట తలదువ్వుకొనుట మొదలగు పనులవలన రోమకూపములు వికళించునుగాన నజలావ్యాధినబధముగు మలమును నశింపజేయును.

మరియు ప్రష్ణసంబంధముగు జాకాము అనగా జలుబువ్యాధియందు విరోచనము చేయించవలసిన అగత్యమున్నయెడల బుష్పహ ఉన్నాబ్, సపిస్తాక్, ఖరమిలేరు, ఖరిమిగిండలు, వట్టివేడుచేర్చి విరోచనకౌషధముచేసి యివ్వవలెను. మరియు జాకాము మలము కంఠముపై దిగు

చున్న యెడల దానిని 'క' నుండి 'ప్ర' పడెడల వానిమ్మగింజలు, చిరిసెన గలు, నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి ఆ కషాయమును పుక్కిలించ వలెను. మరియు విశేషబలముగల కస్తువుల అవసరమున్నచో గనగసా లు పొస్తుకాయలు అనగా గనగసాలు కాచుల బెరడును చిరిసెనగలకట్టు యందువేసి కాచి పుక్కిలించవలెను.

జాళి 1 గనగసాల వర్షము వేళు క్రమములు.

గనగసాలు ఒక్కేరు, నాలుగుశేర్లునీళ్ళయందు ఒక అహారా రాత్రి నాననిచ్చి తరువాత తీసి నూరి ఆళ్ళలో వేసి అర్ధావశేషముకాచి దించుకొని చేతితో పిసికి వడకట్టి అందులో ఒకేరు వంచదారచేర్చి చిక్కబడువరకుకాచి దించుకొనవలెను.

మరియు, మలము తీక్షణముగను ఉష్ణముగనుండిన యెడల కొద్ది గా గనగసాలకాయల బెరడు చేర్చవలెను. మరియు, వచ్చిగనగసాల కాయలు దొరికిన యెడల 100 కాయలు గింజలు సహాదంచి 7 శేర్లు వానినీళ్ళయందు నానవేసి అర్ధావశేషముగా కషాయముకాచి వడియ బోసి అందులో వచ్చిద్రాక్షరసము 1 శేరు వంచదారి 1 శేరువేసి యీ మూడు ఒకటిగాచేర్చి చిక్కనగువరకుకాచి దించుకొని రోగికి ఒకదిరము యవ అన్నిముతోకల్పి యిచ్చవలెను యీవరబతును దయాకూజాతం దురు. మరియు, దీనిని మయఫల్ తజ్ అని పార్సి భావయందుమయాఖున్ అందురు. మరియు, దోశాబ్ అనగా వచ్చిద్రాక్షరసముని భావము.

జాళి 2 భేదము జాకము అనగా బలుబు లక్షణములు.

ముఖ్యముగా మెదడుయొక్క ప్రకృతి అంతరుకారణము అనగా లోపలికారణమువలన నజలా మరియు, జాకము రోగములను కలిగి చుచున్నది. యీవ్యాధి రెండువిధములుగా కలుగుచున్నది. (1) మెదడు నందు ఉష్ణముసంభవించి వాతమును తన పై పునకు నీడ్చుకొనును. గాని అట్టి వాతమును పచనము చేయజాలక వదలివేయును.

(2) మెదడు సంబంధమును అంగములలో దుష్టప్రకృతి సంభవించి వాటియందు దుర్బలమును కలిగించును. గాన అచ్చట స్వభావికముగా వచనము చేయజాలకుండును. కాబట్టి అచ్చటి మలము రాజాలక విశేషముగా మెదడునందుచేరి యుండును. అట్టిసమయమునందు దూరపరచుకట్టి శక్తిగా శిశుముద్వారా వెళలగొట్టుచున్నది. మరియు, సర్వశరీరమునందు ఉష్ణప్రకృతి కలిగియుండు కారణమువలన ఆవిరి పరమాణువులు మెదడునందుచేరి మెదడునందు ఉష్ణప్రకృతి కలిగించును. దీనిచిన్నఃములు ముందు ప్రకరణమునందు చెప్పబడియె. మరియు, నాడి వంకరగా వెంట వెంట నడుచుచుండును.

—2వ. భేదము జకాము అనగా జలుబు చికిత్స—

ముందు ప్రకరణమునందు మలమును వెడలించి ప్రకృతిని మార్చుకట్టి విధానమును వదించబడియున్నది. యీ వ్యాధియందు కూడా పై విధముగానే సదుపాయములతో ప్రకృతిని మార్చవలెను.

—3వ. భేదము జకాము అనగా జలుబు వ్యాధి లక్షణము—

బాహ్య కారణములు అనగా వెలవలచుండి తలయందు జలుబు ప్రవేశించును. అనగా యెల్లప్పుడు చల్లని నీళ్ళునుండు తల తడిపి యుండుట. మరియు, వశిష్టముచేయుటవలన గాని లేక స్నానముచేయుటవలనగాని లేక వేరుపనులయందుగాని శరీరమునందు వేడి సంభవించిన యెడల రోమకూపములు వికసించును. అట్టితరి తలకు బట్టలేకుండా చల్లని గాలిలో తిరుగుటవలన రోమకూపములు బంధించబడి తలచర్మము కఠినత్వమునొంది ఆవిరి పరమాణువులు సప్తమునొందును. గాన పరమాణువుల మార్గములు బంధించబడి వచనము నొందని కారణమువలన పరమాణువులు వకటిగాచే వాతమును కలిగించి గొంతులో గాని లేక ముక్కులో గాని స్రవించు చుండును. అనగా ఆవిరివలన ఆవిరి పరమాణువులయొక్క ఆవిరి యొక్క నట్టివేపు వాతము కలిగించి స్రవించునటుల చేయుచున్నవని భావము.

మరియు జలుబు దుష్ప్రవృత్తియొక్క కారణమువలన మెదడుచల్ల నై దుర్బలము నొందినదై తన వ్యభిచారిక ఖర్చులను చేయుటయుండు నీర్ప మొందును. ఇట్టివచయమున మలమును పచనము చేయలకుండును. కాబట్టి యీ మలమును దూరపరచునట్టిశక్తి అమిగిలిన మలము మెదడువంటి మృదువగు మార్గములద్వారా తీసివేయుచున్నది. దీని చిన్నఃములు పుక్తకారణమునందు చెప్పబడియే యున్నవి. మరియు చల్లని జుకాము అనగా జలుబు, లోలి వెలపలికారణమువలన కలుగుచున్నది. యీవ్యాధియందు కండ్లు ముఖము స్యభిచారికముగా యుండును. గాని కండ్లు ముఖము బడవుగా నుండును. మరియు గొంతునుండిగాని, ముక్కునుండిగాని వచ్చునట్టివాతము అచ్చటనిలిచి తెల్లగను, నీలిరంగును మాడుచున్నది. మరియు జుకాము వ్యాధియందు జ్వరము వచ్చిన మెదల వ్యాధివెంటనే నశించును. మరియు రంగుమాడట ఉష్ణముగా నుండుట సాధారణవ్యాధియందుగాని దోషము క్తమలదోషానుకూలముగా తగ్గుట హేచ్చుట మొదలగునవి విశేషముగా వర్ణించబడి యున్నవి.

అట్టి వ భేదము, జుకాము చికిత్స.

యారోగమునందు సజ్జలు వేయించి బట్టతోవేసి సికతాబ్ అనగా కాపడము చేయవలెను. మరియు స్నానము చేయించవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన రోమాంచములు వికశించును. మలముకూడా పక్వము నొందును. మరియు యేవస్తువువలన రోమాంచములు వికశించి మలమును పక్వపరచుచుండునో అట్టివస్తువులతో కాపడము చేయుట మంచిది. మరియు మెదడునందు జలుబు కలిగించవలెను. మెదడునందుగల వాతము నశించుటకై యేవస్తువు మెదడునందు వేషికలిగించి మలబంధనము విడదీయుచున్నదో అట్టివస్తువులను అనగా పుష్ప, అగరు, చంగల్యకొప్ప, నల్లజీలకర్ర మొదలగునవి. శిరకాలోతడిపి అన్నిపైవేసి వచ్చుపొగును ముక్కుతో పీచుటచుంచిది, ఇటుల పొగపీచుట వలన మెదడునందు చెమ్మకలిగించి వాతమును పక్వపరచును.

శ్లోకము 4 వ భేదము జుకాము అనగా, జుబుబు రోగలక్షణములు.

యారోగము ముఖ్యముగా మెదడునందుగల చల్లని వ్రేళ్ళతి వలన కలుగుచున్నది. మరియు వెలుపలికారణము అనగా బాహ్యకారణము. యావ్యాధియందు యేమి చేరకుండును. మరియు జుబుబువలన కలుగునట్టి జుకామువ్యాధి ప్రకరణమునందు చెప్పబడియె. దీని లక్షణములు ఇంద్రియములు నిష్ప్రయోజనములగుట తలయందు ఆవిరి వెడలుట, శరీరము నీర్పముగా గుడుట, ఉష్ణవద్యాగ్రశేవన వలన సుఖముగా నుండుట మొదలగు లక్షణములు జుబుబునందు చెప్పబడియె.

శ్లోకము 4 వ భేదము జుకామువ్యాధి దీకిత్స.

ఆవిరినట్టుట, కావడముచేయుట, వాననచూచుట అనగా వ్రది తమగు వస్తువులతో వాచనచూచుట మొదలగు వానివలన తలకువేడి యెక్కించవలెను. మరియు యావ్యాధికి అనుకూలముగు వస్తునము దాయములను మూడవప్రకరణమునందు చెప్పబడియున్నవి. మరియు అంతర్, బాహ్యకారణములు వకటిగాచేరి నజులా, జుకాము వ్యాధులను పుత్పన్నముచేయును. జుకాము శరీరములోపలి కారణము, వెలుపలికారణములతో పుత్పత్తి యగుచున్నది. యావ్యాధి బహుభేదములుగా నుండును. మరియు శీతజ జుకాముగలరోగికి గోధుమపొట్టు నీళ్ళయందు తేనెకలిపిగాని లేక అపిసిగించు వేయించి చూర్ణించి, తేనెలోకలిపి ఇందులో కొంత మిరియాలచూర్ణము చేర్చిగాని, గోధుమజావగాని లేక ఇట్టిగుణము గలవస్తువులను భోజనార్థం యిష్పించవలెను. మరియు పావురపునీలల మాంసము వత్తుల మాంసము వేయించి ఇవ్వవలెను.

శ్లోకము 5 వ జుకామువ్యాధి లక్షణములు.

జురొగము సంపూర్ణశరీరముయొక్క పుష్టవ్రేళ్ళతివలన ఆవిరివర మాణువులు పైకెక్కి మెదడునందు పశేషముగాచేరి యుండును. ఇటుల చేరుటవలన జుకాము నజులా అనువ్యాధులు పుత్పన్నముగును. మరియు పైనాలుగునిధములగు జుకాము లక్షణములు తిరిగిచెప్పటవలన గ్రంథ

ము విశేషముగా పెంచవలసివచ్చునుగాన యీగ్రంథకర్త అజ్ఞానుసారముగా యీ అంతు ప్రసంగమును లుగలకకణములతో ముగించుచున్నాడు. ఇందులో కోషము క్తము అనగా జలుబు వర్ణనము. మొదటి భేదము పిత్తజాకాము గర్భము, ఇట్టి పిత్తసంబంధమగు జాకామువ్యాధియనుటలనొప్పి, మంట, కలలుగుండుట, కండ్లవెంటి నీరు కారుట, నోరు పేరుకొనుట, దాహము ఆధిక్యముగానుండుట ముక్తువెంట నీరుకారుట, మరియు పలచగల వచ్చు రంగుగల నీరు ముక్కువెంట వెడలుట మొదలగు లక్షణములు కలిగి ముక్కుమందుచుండును.

❧ వ జాకామువ్యాధి చికిత్స. ❧

మరియును తొలగించుటకై ఫలరసములయందు మాదీపువురసము రేలగుజ్జ పీసాకలిపి యిప్పించవలెను. పీసా అనగా ఖురాసాని దేశమునందు కంచలపై అల్లుకొను మాలిక మరియు మలమును పక్వము నొందుటకై బనప్మా, బాబూరా, ఖతమి, కావలకకులు, పోస్తకాయలు మొదలగు వస్తువుల కషాయముతోఁగొని టాటాకము మరియు అచా సన్నమెడల గనగసాలషష్పత్తు మొదలగుటకై వుపయోగించవలెను మరియు సీపబ్బెయి మరియు గట్టి పిల్లలట్టి న్యభావికముగలది మరియు మరియు వెడలుటయందు శేషమున్నయెడల గనగసాలషష్పత్తు యిర్వచలకును. దీనివలన ముక్కుదూమునకు సమీపమునందు లోభాగము బంధనమేర్పడును. ఈదోషము దూరమగుట అవశ్యకము మెదడునందుండి నగ్నివించుట తగ్గిపోవును. ఇటుల తగ్గుటవలన హానిసంభవించును. ఇట్టిదశయందు కోషబంధమును విడతీయవలెను. మరియు మెదడునకు బలము కలిగించవలెను. మరియు ఆచిరియొక్క పరమాణువులను శశింపజేయవలెను. ఈచికిత్సలతప్ప మెదడునకు యంత్రమాత్రము వేడికలిగించకూడదు, మరియు పటికిల్లెము కా

గితము యెండినననిగూలు, శుక్రము, అంబు, మొదలగువస్తువుల ధూపమువేసి పొగపీల్చవలెను, ఈవ్యాధియును యవస్థయును మిక్కిలి గుణకారిగానుండును. మరియు మొదటివ్రోకరణమునందు చెప్పిన పత్వ్యకర వస్తువులను వ్రవయోగించుట లాభదాయకము.

అక్షయము రక్తజ జాకాము అనగా జలుబు లక్షణములు.

ఈవ్యాధియందు నేత్రములు యెర్రగానుండుట, తల బరువుగా నుండుట, సౌంజ్ఞనాశము, నిదురిపట్టకుండుట, గుండ్లు చాగుచుండుట, ముక్కు, చెవులు, నోరు పీటియందు దుండ, నోరు తియ్యగానుండుట, దుర్గంధముగానుండుట, ముక్కువెంట గులాబిరంగులమలము వెడలుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

రక్తజ జాకాము దికిత్స

సరేయి అను సరమును ఛేదించవలెను. మరియు, ఉచితమగు వస్తువులతో శరీరమును మృదువరచవలెను. యవగంజి యివ్వవలెను. యిట్టిసమయమునందు మలమును చిక్కవరచవలసిగా అవసరమున్నయెడల ఉన్నాబోవరబతు, గనగసాలపరబతు యివ్వవలెను. మరియు, మలమును చిక్కవరచునట్టివస్తువులను యీసమయమునందు ఉపయోగించినను ప్రయోగించకున్నను మలమునిలిచిపోయినచో యిటువంటి మలమును వెడలించవలసిన అవశ్యము కొరంతయున్నయెడల యిట్టిదశయందు వ్రవయోగించదగిన వస్తువులను పిత్తజ జాకానందు చెప్పినరీతిగా ధూపమువేసి ఆధూపమును నాశికముద్వారా పాపము చేయించవలెను. యెందుకనగా రక్తజమ మలము పిత్తమలముకంటె మిక్కిలి గట్టిగానుండును. కాబట్టి అట్టి మలముయొక్క బంధనమును తీసివేయుటకై, జరామాంశి, చదరస,

అగరు మొదలగు వస్తువులచేర్చి ధూమపానము చేయవలెను. మరియు బాబూనా, నఖండిచ్చలు, దవనము, వాడవము యీ మొదలగు వస్తువులు కషాయముకాది ఆకషాయముతో తలకు ఆచిరిపట్టి పట్టవలెను. యిటుల ఆచిరి పట్టుటవలన మలము వక్ష్వమొంది మలబంధనమును వదలించును.

— శివ. భేదము కఫజ జాకము అనగా జులూబు లక్షణములు —

ఈవ్యాధి అన్నిటికంటె సులభముగా నుండును. అనగా కఫవోషవ్రక్మతి మొదలుయొక్క ప్రకృతిగో నబంధము కలిగియున్నది. యీ వ్యాధి రోగగ్రస్తలంగము యొక్క రంగుతో నమాషప్రకృతిగానుండును గాన యీవ్యాధిశొందు భయము తక్కువగానుండును. అనగా హేతువు దుర్బలకారణమువలన యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. దీని చిన్నములు తల బడువు, సాంజ్ఞనాశము, నోటివెట వాతిమలము వెడలుట, నోరు అడుచిగానుండుట, భుజించినప్పుడును, నిద్రించునప్పుడు, నాలుకకొడుకుకొనుట, మాటహీనస్వరముగాయుండుట, ఆరోగ్యదశయందు శాశికము మలరహితముగా యుండునప్పుడు ముక్కు మొదలునుండి మాటలాడునప్పుడు వచ్చునట్టి శబ్దము ధారాళముగా వచ్చుచుండును. మరియు, మలము చిక్కబడిన యెడల శ్లేష్మము నాశికమునందు నిలిది యుండినచో ధారాళముగా మాటలాడుటకు కష్టముగానుండును. యిట్టి కారణమువలన శబ్దము హీనముగా వచ్చును

— కఫజ జాకము చికిత్స —

శరీరమును మృదుత్వము నొందించుటకై జూసా, ఇష్టిమధుకేము, అంజూరవండ్లు యీ మొదలగు వస్తువులను నీళ్ళయందువైచి కషాయముకాది మాధీపల రసాయనముచేర్చి యిప్పించవలెను.

భోజనమునకు గంజలు యివ్వవలెను. అనగా గోధుమపాత్రులు, బాదంపప్పు లేన నీళ్లుకట్టి యివ్వవలెను. వన్నీగు ఉపయోగించవలెను. యెందుకనగా కేవలము నీళ్లు మలమును అకర్షవరది ఆలశ్యముగా పక్షము నొదించును. కఫమును వృద్ధిచేయును. మరియు, మలమును పక్షమునొదించవలసిన అవస్థమున్న యెడల సోయి, బాబూరా, కౌనూర్, చాతరాసి, నఖము, మొదలగునవి కషాయముకాది ఆకషాముతో ఆచరి పట్టించవలెను మరియు, సాధారణమగు జలుబునందు డెప్పబడిన చికిత్సలను చేయవలెను. మరియు, మలసంబంధము గల బంధనము కలిగి మలము గొంతువైపు గుండెవైపు ప్రవహించుచుండిన యెర్రపంచవార, కాగితములూ, జరామాంసి, ఆవాలు, చంద్రన్ జగురు మొదలగునవి దూషమువేయవలెను.

4 వ వాతజ జాకాము అనగా జలుబులక్షణములు.

యావ్యాధి తద్బు కలుగనేరదు. యావ్యాధి సంపూర్ణముగా వాతమువలన కలిగినయెడల మిక్కిలి క్రూరత్వము వహించును. దీని లక్షణములు శిశుశ్రేణులు ఆరిపోవుట, తలనొప్పి, తలబద్ధపు నోటి యందు, మాడినవిస్మయములు రుచివలె నుండుట యేవస్తువును వాసనచూచినను పొగవంటి వాసన, కుళ్ళిన వాసనవలె దుర్గంధముగా నుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

వాతజ జాకామువ్యాధి చికిత్స.

బనప్ షా, ఖత్త, కాహలకులు, నేతివీరకలులు యామొదలగు వస్తువులను కషాయముకాది, ఆకషాయముతో రోగిలకు ఆచరిపట్టించి యెదుట పెడలించవలెను. మరియు యాకషాయమును రోగితలముందు భాగమునందు పోయవలెను. మరియు యావకషాయమునందు గనగసా

లుజేసి వండి రోగికి యివ్వవలెను మరియు హారీరా అనగా యేవాగు, నిశస్త్ర అనగా గోధుమపాలు యెండించినది మొదలగు వానియందు చక్కెర బాదంనూనె చేర్చి యివ్వవలెను.

మరియు దోషమువలన బుధనము కలిగినయెడల చక్కెరచేర్చి వలెను. చంద్రన్ జగురు దూషము వేయవలెను. తక్కిన దోషమును తగ్గించునట్టి ఉచితముపాయములను చేయవలెను. ఇట్టి చికిత్సలను చెప్ప బడియే యున్నవి.

(సూచనము) జుకాము అనగా జలుబు, నజలా అనువ్యాధుల సంబంధముగ మలమును ఉష్ణముగను పలచగ నుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు చల్లగను చిక్కగను కొన్ని సమయములయందు పలచగను కాలుచుండునట్లు చేదుగనుండును. మరియు ఒక్కొక్క సమయమునందు పుల్లగను చిక్కగను ఒక్కొక్కసమయమునందు వ్వుగను మరికొన్ని సమయములయందు చెడుస్వయగను కొన్ని వేళలయందు స్వాదురహితముగను నప్పగ నుండును. ముఖ్యముగా గమనించవలసిన విషయము యీ వ్యాధియందు చికిత్సచేయుటలో యెంతమాత్రము ఉపేక్షించకూడదు. యెందుకనగా జుకామువ్యాధి వేగము పక్వమైంది వ్యాధిహరించని యెడల యితరవ్యాధులను కలిగించుటకు కారణమగును. అనగా కండ్లు, ముక్కు, చెవులు మొదలగువాటియందు వ్యాధులను కలిగించును. ఖునాక అనగా ఒకవిధముగ నాపు, గొంతు ఆమాశయమునందునొప్పి జర్బ అనగా అతిసారము, సహజఅమా అనగా ప్రేగులయందుమంట, వ్రక్కటెముకలయందునాపు, శూసా అనగా పక్కలయందు కలుగు శూలవ్యాధియందు కలుగునాపు, కూలంజ్ అనగా ప్రేగులయందు నొప్పి మొదలగు వ్యాధులను కలిగించును. అనగా నజలావ్యాధి మలము యేళంగమునందు ప్రవేశింనునో ఆ అంగమునందు కలుగు రోగ

ములను కలిగించును. మెదడునకు దుగ్బాహు కలిగించి నిస్సారశక్తికలిగిగాని లేక, మలము వెడలునట్టి మార్గములు బంధించబడిగాని లేక, చిక్కని దోషములను మెదడునందు స్తాభించుటవగు గాని, ఆవిరియొక్క పరమాణువులను వాతమున్న మెదడునందు బంధించబడును. ఇట్టి స్థితియందు మెదడునంబంధముగు గుల్లభాగములయందు మలము ప్రవేశించినయెడల సక్తా అనగా సన్యాసము ఉత్పన్నమగును, మరియు ఉష్ణప్రకృతినంబంధముగు మలము మెదడు నంబంధముగు గుల్లభాగములయందు ప్రవేశించినయెడల ఆపస్మారవ్యాధి కలిగించును. మరియు మెదడునందుగల సరములయందు మలము స్వల్పముగా చేరినచో, తలనొప్పి అర్ధలనొప్పి కలిగించును. మరియు మెదడునందుగల సములయందు, జలమువంటి వూషణంబంధముగు మలము చేరినయెడల మాలిఖోలియా అనగా అతివాగుడు, ఉన్మాదము కలిగించును. మరియు మెదడునందున్న మెదడును కలిగించునట్టి సరములయందున్న మలము చేరినయెడల నోసామువ్యాధి అనగా మెదడునందు వాపు, క్యూరనిదుర మానియా అనగా ఇదిఒక విధమగు ఉచ్చత్తవ్యాధి యీ మొదలగు వ్యాధులను కలిగించును. మరియు తలయందుగల సరములయందున్న మెదడునందుగల సరములయందున్న మలము తటస్థించినయెడల తలతిరుగునట్టి వ్యాధియు, కండ్లు చీకట్లుక్రమ్ముట మొదలగువ్యాధులు కలుగును. ఇందువలననే మెదడునందు మలము యున్నంతవరకు నజాలాను బంధించు చికిత్స చేయకూడదు. ఒక వేళ నజాలా బంధించినను తిరిగి స్రవించుచేయవలెను. అనగా పైసంబంధించినరీతిగా చికిత్సచేసి మలము స్రవించునట్లు చేయవలెను. అట్లు చేయక నజాలా మెదడునందు నిలిచినయెడల పైన చెప్పిన వ్యాధులను కలిగించుటకు కారణభూత మగును.

అసాభా అనగా కనుబొమలయందు శూలరోగ లక్షణములు.

ఈవ్యాధి లలాటము, నేత్రముల కొలుకులయందు కనుబొమలయందు నొప్పికలుగుచున్నది. మరియు నిది వకబొమయందుగాని ఒకొక్క

శ్శనమయమునందు రెండుబొమలయందుగాని శూలకలుగుచున్నది. ఈ కాగణమువలన యీస్థలమునందు కట్టుకట్టవలసియుండును. ఈనొప్పి యీస్థలమునందు కలుగుటవలన దీనిని అరబ్బీభాష యందుఅసాభా అని పేరుపెట్టిరి. ఈవ్యాధి రెండువిధములు (1) వృష్ణదేహమునుండి వర మాణువులు పైకెక్కిన కాగణమువలన చర్మము కఠినత్వమునొంది రోమాంచములు బంధించబడి యీస్తానము బంధించబడును. ఈకారణమువలననున్న ఉత్తరదిశగాని శరీరమునకు తాకుటవలన మరియుచల్లని నీళ్ళయందు స్నానము చేయుటవలన యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. దీని చిహ్నములు కనుబొమలయందుపోటువలన కనురెప్పలు లేవకుండుట బాధవలన యెల్లప్పుడు బోర్ల పరుండుట మరియు కండ్లు తిప్పలేక పోవుట నొప్పివిశేషత్వమువలన నొసలు బద్ధిదలై నటులుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

—అసాబా అనగా కనుబొమల చికిత్స.—

కఠినముగను గరిగలవస్తువుతో నాళికమునందు గీరవలెను. దీని వలన ముక్కునుండి రక్తముస్రవించినచో మలము బొమల సమీపము నుండి తొలగిపోవును. మరియు నాళికమునుండి రక్తము స్రవించినయెడల సరేడు అను నరమును ఛేదించి రక్తమును స్రవించజేయవలెను, లేదనాత కర్పూరము సిరకా వాసనచూడవలెను. మరియు పిక్కలు పాదములు మర్దించవలెను. భోజనసద్ధాధములతో శిరకా కలకండకలిపి యివ్వవలెను. మరియు యవగంజిలో కలకండచేర్చి యివ్వవలెను. మరియు వైద్యుడు సమర్థత ఆలోచించి వత్సమొనంగుట తదుపరి వర్జ్యవసానము.

(2) సాధారణ దుష్ప్రకృతి కణకలయందున్న కండ్లయందు చేరినయెడల కణతలయందు కండ్లయందుపోటు కలిగించును. ఈవ్యాధి

విశేషముగా యెండయందు తిరిగి శరీరము చల్లబడకముందే చల్లగాలి
యందు తిరుగుట చల్లనిశ్శబ్దము గలుగుట యీయెడలగు కారణ
మువలన తలనబంధముగు రూపకూపములు మూయబడి పృష్ఠము బం
ధించబడి దీనివలన తలనొప్పి కలుగును. ఈనొప్పి జాకాము ప్రకరణ
మునందు వర్ణించియున్నాను. మరియు ఇటువంటి విధముగు అసామా
చిన్నములు సూర్యుడు ప్రదయించునప్పుడు నొప్పి అరంభమై పోద్దు
యెక్కినకొలది నొప్పికూడా హెచ్చుచుండును. మరియు సూర్యుడు
అస్తమానమగుటకు పోద్దు దిగినకొలది నొప్పిగ్గుచుండును. అనగా
సూర్యుడు అస్తమనమయ్యెమునకు చేరినకొలది నొప్పికూడా తగ్గనారంభిం
చును. తిరిగి సూర్యోదయము కాగానే తిరిగి నొప్పికూడా అరంభ
మగును.

సాధారణ దుష్టవృత్తి శూలచికిత్స.

చలువజేయు సుపాయముల ఆలోచించవలెను. రోమకూప
ములు వికసించు సుపాయములయందు పరిశ్రమచేయవలెను. మరియు
కర్పూరము నూనెతో అరుదీసి చుక్కతో పోయవలెను. అనగానశ్య
ము చేయవలెను.

శిశువులోగల లక్షణములు.

ఈవ్యాధి మెదడునబంధమైనది. ఇది తరుచుగా కనుపించుచుం
డును. ముండ్లు గ్రుచ్చినటులకనుపించు 6 గతుకనే దీని పేరు నఖ్నా
అనిపెట్టబడినది. ఈవ్యాధిగలవాని మెదడునందు నొప్పి విశేషముగా
కనుపించి జలతోకూడియుండును. ఇట్టిస్థితియందు రోగి పిసికికొనుట,
గుద్దకొనుట, బిగించుట, వేడినీళ్ళను తలపై దారగా పోసుకొనుట మొ
దలగు పనులవలన నొప్పితాపతి నొందినటులుండుట యీవ్యాధి కలుగు
టకు కారణము కొద్దిపిరిసమానపులు మృదువైనను తేజస్సునుపీల్చు

నట్టి న్యభావికముగలవి. మెదడుపై వుండు కుటుంబవలన అచ్చట దుర్బలమునొందును. యీ కారణమువలన మెదడునడుగుల పొగుడుతుండు దోషము ఖనీభవింపి చుండును. ఇది, కలిగించును. ఇటు జలకలిగించునట్టి ఆవిరిపరమాణువులు రోమాంచములయందు చుట్టకలిగించును. మరియు యీ ఆవిరికారణము తిరిగి చెమటకుండి వెడలబోవును. మరియు వలచనై నకొలది చెమ్మను జిలుకు కలిగించును. విశేషమైనయెడల శుష్కత్వము జిలుకు కలిగించును.

జలుబునానానా రోగ చికిత్స

ఈ వ్యాధియందు ఆవిరిపరమాణువులు దగ్గమొందునట్టి తీవ్రముగల మలమును కలిగించు ట్టి తేజస్సుగలుగుచున్నది. కాబట్టి దోషప్రకృతిని నిజదశయందు తెచ్చుటయే ముఖ్యమైనది. మరియు చెమ్మను జలుబును కలిగించునపాయములను చేయువలెను. మరియు మావులజబ్బు అనగా కలుషిగిననీళ్ళు చల్లతేట ఇసుపగోలుగింజలు నాన వేసినగుడ్డు బాల్లిం శబోలు గనగ సాల వర్ష త్తు బసవ్ పాషర్పత్తు మొదలగునవి యిప్పించవలెను. అధవా వుచ్చకాయ పొడుగుకొనకాయగనకము యీ మొదలగునవి యిందులాభదాయకములు. మరియు మేకపాలు పటికేబెల్లము చేర్చి పానముచేయుటయు యవగంజి, కావల, పాలక, మొదలగునవి యివ్వవలెను. ఇటు వుచ్చయోగించుటవలన రోగము శాంతి నొందనిచో కిరక్తాయ * దీనితెవండు నపిస్తాను అనగా శ్లేష్మంతిక మొదలగువాని కషాయము పర్పాటకపు కషాయము యీ మొదలగు కషాయములయందు కలకండ చేర్చిచానము చేయువలెను. దీనివలన ప్రకృతి నిర్మలముగును. మరియు యేవస్తువులు మలదోషమునుమూత్రము ద్వారా చెమటద్వారా వెడలించునో ఆకమ్మపులను పునయోగించి మలదోషమును తగ్గించవలెను. మరియు రోగి

బలముగలవాడైనయెడల మలము మూత్రములనుండియు చెమటనుండియు వెళ్ళినను శిరావేదన చేయువలసిన అవునరమున్నయెడల వైద్యుడు పరీక్షానుకూలముగా రోగిదశ నిపెట్టి శిరావేదనముచేసి రక్తము వెడలించవలెను. మరియు మలమును తొలగించినవెనుక ప్రకృతిశాంతి నొంది ఆరోగ్యము కలుగుటకై వట్లు, కాండములు, మరియు చల్లని తెలరేపనలు చేయవలెను.

ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహేబు పాత్ర వాచ్చా బేగ్ సాహేబు
పుత్ర భేషజ విద్వద్విధేయ రహంతుల్లాబేగ్
నామధేయ ప్రణీతంబైన
తి బ్బె అ క్క ర్ పా హి
అను గ్రంథమునందు
శిరోరోగ
అధ్యాయము.
సంపూర్ణము.

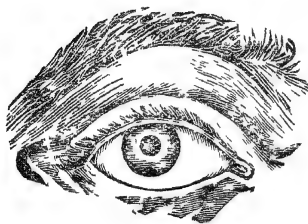
యాకరీముల్ మారూవ్.
బిస్ మిల్లా ఇర్రిహామానిర్రహీం.

తి బ్బే అ క్క ర్ పా హీ.

మూడవ అధ్యాయము

నేత్ర రోగ లక్షణములు

నేత్రములు ఉపరింగమన
బడును. నేత్రములయందుగల జీవ
సరములు, ప్రాణవాయువుసంబంధ
మగు జీవాత్మనుండి సంచారమొం
దినవి. మరియు, హృదయమునం
దుగల రక్తసంబంధమగు జీవవా

హీనియను సరములు నేత్రములయందు అల్లుకొని యున్నవి. మరియు
నేత్రమునందు యేసుపొరలుండును. యిందు మూడు పొరలు వాతసం
బంధముగలవి. వీటిని ప్రత్యేకదశయందు విస్తార పూర్వకముగావర్ణత్ర
మాను సారముగా వేరు వేరు ప్రకరణలయందు చెప్పబడును.

(లాభము) నేత్రములయొక్క ముఖ్యస్వభావిక ప్రకృతి ఉష్ణము
తడిగలది. నేత్రములు యిటుల ఉష్ణమున్ను, తడియున్ను లేకుండిన
యెడల దీని ప్రకృతిస్వభావికము ముఖ్యముకానేరదు. మరియు, రెండవ
సంయోగమువలన కలుగునది. మరియు, నేత్రముయొక్క ప్రకృతి
ఉష్ణచిన్నము లెవ్వియనగా నేత్రములు వెంట వెంట చలించుచుండు

ట, అందు క్కాంతి మెగముచుండుట, రంగు యెర్రగానుండుట, తాకి చూచిన వేడిగానుండుట, యీమొదలగునవి పూష్కలక్షణములు జూరలు లక్షణములు వీటికి విరుద్ధముగానుండును. చెమ్మలక్షణములు కండ్ల నుండి మకిలిసీడు విశేషముగా వెడలుట, నేత్రములు పెద్దవగుట, మొదలగునవి చెమ్మలక్షణములు.

శుష్కచిన్నఃములు నేత్రములు చిన్నవగుట, మకిలిసీడు ప్రవిం చకుండుట, మరియు, లోభాగమునగు శుష్కత్వమున్నచో తాకిన యెడల కఠినముగానుండుట మరియు, కరంజ్ నేత్ర (పిల్లికండ్లవంటికండ్లు) సంబంధముగు ఉష్ణమయియు గ్రహించవలెను. చెమ్మ రెండవ రంగుగల చెమ్మయందు కలుగుచున్నదని గ్రహించవలెను. మరియు, నల్లనిరంగు గల గ్రుడ్డునందు పూష్కము చెమ్మ తక్కినరంగులకంటె అధికముగానుం డును. కాబట్టి విశేషముగా నల్లగ్రుడ్డునందు నజాలుల్మా అనగా నీటి బిందువులు దిగుచున్నవి. యిటులనే వేరు వేరు వ్యాధులు పుట్టుచున్నవి. మరియు, పరమాణువుల విశేషత్వమువలన ఉత్పన్నమగుచున్నవి. శౌహలాతింఫ్ అనగా నలుపు యెరుపుగలకన్నులు సాధారణ న్యభావిక మువలన కలుగుచున్నది. యథ్యాపి హేతువాదసారముగా నేత్రసంబం ధమగు యావత్తురోగములను వేరు వేరు చికిత్సలను వర్ణించబడియున్నవి గాన గ్రహించవలెను.

మరియు, ప్రత్యేకముగా నేత్రసంబంధముగు పొరలయొక్క వాత సంబంధముగు వ్యాధులను వేరుప్రకరణములయందు వర్ణించబడును. ఇవి (1) సాధారణదుష్ప్రకృతివలన కలుగునది. (2) దోషము క్త దుష్ప్రకృతివలన కలుగునది. (3) తిఫ్రుఖై ఇస్తిసాల్ అనగా గాయము వాపు మొదలగునవి. (4) యీవ్యాధి నేత్రముల సమస్తభాగములయందు ఉత్పన్నమగును. అనగా నేత్రముపైటికి వచ్చుట, దీని సమానముగా రెండవ నేత్రముకూడా కొద్దిరోజులకు కలుగుట, యీమొదలగు లక్షణ ములు నజాలసంబంధముగు నేత్రరోగలక్షణములని గ్రహించవలెను.

—నేత్రవ్యాధుల చికిత్స—

ఈనాలుగు విధములలో (1) సాధారణదృష్ట ప్రకృతిని స్థిరపరచవలెను. (2) రెండవవ్యాధియందు ముఖము వెడలించవలెను. (3) వ్యాధియందు వాపు గాఢములకు పుసాయమునలన తగ్గించవలెను. (4) నేత్రవ్యాధి విషయమై నేత్రసంబంధముగ ముఖమును బాగుచేయవలెను. మరియు, కష్టము అసగా కన్నుయొక్క భాగముల సరియోగములయందు కలుగుచున్నది. ఆకష్టమును దూరపరచవలెను. సాధారణ ప్రకృతి తన నిజదశయందు మాడనటుల అప్రధాన ప్రకృతినిరుద్ధముగా నుండు ఔషధములకు యుపయోగించవలెను. అసగా అప్రధాన ప్రకృతి విరుద్ధముగా అసగా అప్రధాన ప్రకృతి ఉష్ణమైన యెడల కామంచి కాసిని కాహు రసము, వన్నీటి, మరియు కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసాన మొదలగు వస్తువులను ప్రయోగించవలెను.

మరియు చల్లని ప్రకృతిఅయినచో కస్తూరి మమిరాల అసగా వకచెట్టువేరు, వన, మిరియాలు, మరియు ఇంతకు పుష్పస్పృభావికమగు వస్తువులతో చేయబడిన ఔషధము పుసయోగించవలెను.

మరియు ప్రకృతి చెమ్మగలదైనయెడల మైతుత్తము వెండిమలినము మొదలగు గుణముగల వస్తువులతో చేయబడిన ఔషధమును పుసయోగించవలెను.

మరియు శుష్కప్రకృతి అయినచో దీనిచికిత్సలయందు పాలు బాదంపప్పు, కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసాన, ఇనప్ గోలుగింజలగుజ్జ మరియు ఇట్టి గుణముగల యితరవస్తువులు యుపయోగించవలెను.

మరియు భోజన పానాదులయందుకూడా ప్రత్యేక కారణముయొక్క అనుకూలముగా పుసయోగించవలెను.

(లాభము) నేత్రమలము యేమవిధములుగా తీయబడునని గ్రహించవలెను.

(1) యావ్యాధిమందు భుజించునట్టి బౌషధము న్వలము గను, లఘువుగలదిగను, దీనిని ఉత్తములుగా నుండవలెను. అనగా అజీరముకలిగించునట్టివను, దీనిని యెగరగొట్టునట్టియు వస్తువులను ఉపయోగించకూడదు. ఎనిమిది గురుతీతోష్ణముగలవియు, లఘువుగా జీర్ణించునట్టి వస్తువులను యపయోగించవలెను.

(2) యా నేత్రమార్గమున శరీరమునందు మలమునిండియున్న యెడల ముందుగా మలమును నిర్మలముచేయవలెను. తరువరి ప్రకృతిని అనుసరించి రోగబలమువారికి గుడికిళ్ళు చేయవలెను.

(3) యా వ్యాధిమందు మెదడుకు న్వశ్చోపరచునట్టి ముఖ్యముగు వస్తువులతో స్త్రీపరచి విమ్మట గురులువేయవలెను అనగా రక్షలు వేయవలెను. అథవా సరేరులను నరమునుగాని లేక, తలసంబంధముగు నరమునుగాని చేధించి రక్తమును వెడలించుట యావ్యాధిమందు మిక్కిలి లాభదాయకము.

(4) యావ్యాధిమందు మలమును నాశికముద్వారా నశ్యాదుల వలన తుమ్ములను కలిగించి తీసివేయవలెను. దీనివలన నేత్రమునుండి మలము తిరిగిపోవును. యెందుకనగా నేత్రమార్గము అన్నిటి నమీషమున యున్నది. మరియు తుమ్మును కలిగించునట్టి బౌషధములను ఉపయోగించుటవలన నేత్రములను శుభ్రపరచుటయందు మిక్కిలి గుణము కలిగించును. మరియు యెంతవరకు శరీరము శుద్ధి నొందకుండునో అంత వర్మంతము మలము లగనేడు. మలము నిలిచేవరకు చికిత్సయందు ఆ రోధము కాకూడదు. యెందుకనగా శరీరమునందు మలము వెడలినపక నేత్రములకు చికిత్సచేయుటవలన హానిసంభవించును.

(5) నేత్రమునందుగల కొలికినరమును చేధించవలెను.

(6) నేత్రములయందు నీరు ప్రసరింపచేయునట్టి, వస్తువులతో నేత్రసంబంధముగు మలమును శుభ్రపరచవలెను. మరియు నేత్రముల

వెంట నీరువచ్చునట్టి వస్తువులను, ఉపద్రావించుటయందున్న, పరమును ఛేదించుటకున్న, ముందుగా శుద్ధిచేయు శుద్ధిచరచుట అత్యవశ్యకము. ఇందువలన హానికలుగ గలభయముండనేరదు. మరియు శరీరము మరిరహితమైనచో హాని కలుగజాలదు.

(7) మరియు కంటిలోగలదుగల ముంపు యేలంగమునుండి వచ్చుచున్నదో ఆలంగమునందుండి పుట్టిన తొలగించి పరిశుభ్రత నొందించవలెను. మరియు ఆలంగముయొక్క సుఖాయములతో అనగా వాపు గాఢములను తగ్గించి చెమ్మగూడునట్టి పుసాయములు ఔషధములు సుపయోగించవలెను.

మరియు చెమ్మను తగ్గించునట్టియు మిక్కిలి శుష్కత్వము కలుగకుండునట్టియు మంటను కలుగనియు శుభ్రముగా యీక్రిందివస్తువులను పువయోగించుట మంచిది (1) సుగంధము. (2) కుంకుమపువ్వు. (3) మైలత్తుత్తం. (4) సఫేదా. (5) శాదాజ్. అతనీ అనగా సిరిసెనగలతో సమానముగానుండు రాయి ను సాంబం యీ మొదలగువస్తువులు పువయోగించవలెను. అనగా యీవస్తువుల ప్రకృతి నేత్రము ప్రకృతితో సమానముగా నుండును మరియు నేత్రములకు హానికలిగించునట్టి విరుద్ధప్రకృతిని స్వల్పముగా నష్టపరచును. యీవస్తువులు నేత్రప్రకృతి ఉష్ణము చెమ్మగలదైనచో చెమ్మనుకలిగించునట్టి ఔషధములు నేత్రములకు స్వల్పము కలిగించును. మరియు స్వల్పముగా చెమ్మ కలిగించి మంటకలుగకుండునట్టి ఔషధములకు బలముకలిగించును. మరియు బలము పహించునట్టి అంగము రోగసంబంధముగు మలమును గ్రహించజాలదు. మరియు అరోగ్యము నొందించు నేత్రచికిత్సలయందు జ్ఞాపకముంచవలసినవలెనను అనగా నేత్రములను నిజదశయందు తెచ్చుట మరియు నేత్రప్రసవములయందు పుష్కలవములు పుత్తన్నమైనయెడల అట్టియవస్థలములు దూరపరచుట ముఖ్యవశ్యకములు అనగా మలమును వెడలించుట రక్తమోక్షణముచేయుట

మొదలగునవి. మరియు అనేక కారణములవలన పువద్రవములు కలుగుచున్నవి. అట్టి పువద్రవములను ప్రత్యేకప్రత్యేక స్థలములయందు వర్ణించబడును.

(లాభము) నేత్రచికిత్సయందు ప్రథమమునందు నొప్పితోవాపు కూడా యున్నదా లేదా యని పరీక్షించవలెను. మరియు తలనొప్పితో కూడా వాపు కలిగినయెడల యేదోషమువలన కలిగినది యేదోషచిన్నములు బాగుగాపోకటనమగుచున్నవి. మలము నర్వశరీరమునందున్నదా లేక కేవలము తలయందే యున్నదా అని పర్యాయించి అట్టిదోషములను గ్రహించవలెను.

మరియు మలము శరీరమునందున్నయెడల దోషానుసారముగా నర్వశరీరమునుండి మలమును తొలగించి పిమ్మట మెదడునందుగల మలమును తీసివేయవలెను. తత్పుష్పాత్ నేత్రములను శుభ్రపఱచవలెను మరియు శరీరమలము పూర్ణరహితముకానియెడల నేత్రచికిత్సచేయకూడదు. మరియు మలమును నష్టపరచునట్టి ఔషధములను నేత్రములలో వేయకూడదు.

శరీరమునందు యెచ్చటనైనా వాపుకలిగి ఆవాపువలన తలనొప్పి అధికముగానున్న నేత్రములయందు నొప్పి పుత్పత్తి అయినయెడల విశేషకష్టము జ్ఞాపకశక్తి బొత్తిగా తగ్గిపోవుట ఇట్టివ్యాధిని ప్రత్యేకకారణముయొక్క అనుసారముగా నుపాయములనుకూడా యథానిస్తారముగా వర్ణించబడును. ఇచ్చట సూక్ష్మరీతిగా వ్రాయుచున్నాను.

ఇట్టినేత్రసంబంధముగు మలము వాతసంబంధముగు చిక్కని దోషమువలన కలిగినయెడల పుచితముగు విరోచన ఔషధముద్వారా నర్వశరీరమును శుభ్రపఱచవలెను. అనగా ముసాంబరము మాత్రలుగాని లేక కౌకాయమాత్రలుగాని ఉపయోగించి మెదడుకు శుభ్రపఱచవలెను. మరియు విశేషమలమును పైనుండి తీసివేయవలెను. అనగా నేత్రములకు మెంతిరసముగాని, పరిశుభ్రముగు పాలతోగాని కడుగవలెను.

మరియు శరీరము స్వశ్చలనొందినది లేనిది గమనించి మలము పక్క మొనయెడల వుచితబౌషధముల నేత్రములయందు వేయవలెను. మరియు శరీరమునందు ఇతర స్తలములయందు యెచ్చట నైనను పలచని నీరువంటి మలము రక్త, పిత్తమునందు కలిసినయెడల ముడుగుగా అవశ్యకమని తోచినయెడల నరమును ఛేదించి రక్తమును తీసివేయవలెను. పిమ్మట విరోచనమునకు బౌషధమునిచ్చి తరువాత శిరోజుమలమును క్రిందకీడ్చవలెను. మరియు యెచ్చట వాతజమలము నిలిదియున్నదో పరిశోధించి ఆలోచించి, అట్టిమలమును నశింపజేయునట్టి వస్తువులను యుపయోగించుట మిక్కిలి లాభదాయకము.

మరియు శరీరముయొక్క భాగములయందు రక్తజమలము యున్నచో శిరావేదనముచేయుట మిక్కిలి లాభదాయకము. మరియు రక్తము విశేషము చిక్కగానుండినను నేత్రముల పరిమలు యీ రక్తముతో నిండియున్నను, శిరావేదనము చేయజనదు. మరియు నరములు ఇట్టి దశయందునిండియున్నచో అభ్యంగనముచేయుట భోజనమునకు స్వశ్చమగు లఘుపదార్థములను శేవించుట మొదలగునవి లాభదాయకమగును. మరియు యాజ్ఞపైకరా, కౌకాయ మొదలగు మాత్రలు యివ్వవలెను. మరియు కనికలను ప్రయోగించవలెను. శేదా నీళ్ళతో అరుగ తీసి నేత్రములకు అంజనమువేయవలెను. మరియు మలమును నష్టపరుచునట్టియు, చిక్కని రుధిరమును పలచనచేయునట్టియు బౌషధమును కండ్లకు లేపనముచేయవలెను. మనము చేయు ట్రికోగికి మధ్యపానబ్రాంతి కలిగినయెడల స్నానముచేయించి కొంచెము సారాయి పానముచేయించవలెను. మధ్యపానము మొదలునందు ఉష్ణము కలిగించును. మరియు అభ్యాసము లేనిచారికి యివ్వకూడదు. సారాయి పానముచేయుట వలన మలబంధనముఅనగా పిటికను కలిగించును. మరియు రక్తమును పలచనచేయును. ప్రాణవాయువును చిక్కవరచి నలుపునగు కలిగించును. మరియు నేత్రములయందు వాపు లేక మలము నేత్రములయందుండి

యెల్లప్పుడు స్రవించుచుండిన విది. చికిత్సనలన కుదురనేడు అనగా మలము తలపుర్రో పై భాగమునుండి వచ్చుచున్నదిగాన దీనిని సారముగా నుపాయములను చేయవలెను. తలపుర్రో పై భాగమునుండి మలము వచ్చునట్టి వ్యాధి లక్షణములు నేత్రము క్షయము యెర్రగానుండుట తలయందున్న నొపలునందున్న వృష్ణముగానుండుట తలనబంధముగు నరములు బడువుగానుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. గాన నేత్రరోగములయందు వైద్యులు బాగరూకులై వ్యాధిని గమనించి ఆయావ్యాధులకు లగిన చికిత్స చేయుట మంచిది.

— నేత్రరోగ చికిత్స. —

రక్తమోక్షణము చేయుట విరోచనము చేయించుట మొదలగు వానివలన మెదడు స్వశ్చలనొందును, మరియు మెదడునకు పరిశుభ్రముగు నట్టి యుపాయములను చేయవలెను. మరియు నేత్రరోగములయందు నెప్పబడిన బేషధములను నేత్రములయందు పువయోగించవలెను.

(విశేష దుష్టస్థ) బాధగల నేత్రములయందు పులితినుగు చికిత్సలను చేసినను బాధతగ్గక వ్యాధి హరించుకుండిన పుత్తము చికిత్సలను చేయుచున్నప్పుడు కూడదు. యెందుకనగా చల్లని ప్రకృతిగల ముముక్షుక్కిలి చిక్కగా నున్నదనియు యీ కాగణమునలన వ్యాధి అలశ్యముగా తగ్గుననియు యిట్టి మలమును పక్షిపరచి వెడలించుటకు బహుశాలము పట్టుననియు గ్రహించి చికిత్స చేయుచుండవలెను.

(సూచనీయును) నేత్రమునలన యీక్రింది వివరించిన విధముగా రక్షించవలెను. అనగా కాపాడవలెను. కండ్లకు లాభకరముగు వస్తువులను పువయోగించవలెను. మరియు, హానికరముగు వస్తువులను వర్జించవలెను. మరియు, యేయేవస్తువులు నేత్రములకు హానికరగి చునో అట్టి వస్తువులను వదించుచున్నాను అనగా (1) పొగ (2) దుమ్ము (3) విశేషగాలి (4) నేడిగాలి అనగా వడగాలి (5) చల్లగాలి (6) విశేషముగా (7) తేజస్సుగల వస్తువులను చూచుట (8) యెల్లికలవడం

డుట (9) మధ్యపానముచేయుట (10) అన్యసంబంధముగు మత్తుపదార్థమును శేవించుట మొదలగునవి నేత్రరోగులు విజ్ఞించవలెను. యిందువలన నేత్రములకు సప్తములగించును మరియు, నల్లమందు శేవించుటచూత్రము వర్జితముకాదు మరియు, అపక్విమగువస్తువులను శేవించకూడదు. అపక్వివస్తుశేవనవలన అపక్వివస్తువుల ఆరిరినుండి పరమాణువులు మొదలుగునట్టి వేరించును. కాబట్టి అపక్వివస్తువులు మానివేయవలెను. అనగా గింధనా, పల్లులి, కిడులి మొదలగు వస్తువులను శేవించుట. ముసోహ, అజీర్ణకర పదార్థములను నేవించుట, విశేషముగా స్నానముచేయుట, విశేషరక్తమోక్షణముచేయుట విశేషముగా రక్షణ చేయుట అధికినిన) అత్యాగడణము అక్కిలి సంభాషణ మిక్కిలి లవణ పదార్థములు మిక్కుటముగా భుజించుట, మిక్కుటముగా భుజించిన వెంటనే నిద్రించుట, విశేషముగా భుజించుట, రాత్రికాలమునందు భుజించుట, అతిసంభోగము, మరియు చిక్కని క్రూరమగు మధ్యపానముచేయుట, మరియు ఆహారముయొక్క ముఖమును చెరచునట్టి వస్తువులు ఇవి యావత్తు నేత్రద్విష్టి తేజస్సునందు హానిదాయకములు గాన యీవస్తువులను శేవించుట, ఆడవత్తునీ, సోయి, జైతూర్ మొదలగువానిని శేవించుట, సూక్ష్మవస్తువులను చూచుట, చిన్నఅక్షరములనుచూచి చదువుట యీమొదలగునవి యావత్తు నేత్రములకు హానికలిగించును గాన నేత్రరోగులు యీయావత్తు వనులు మాని వేయవలెను.

మరియు, ఒక్కొక్కసమయమునందు పరిశ్రమరీతిగా పరిశ్రమ చేయుట మంచిది. మరియు, నేత్రములయందుపయోగించదగిన వస్తువులు అనగా చల్లనిమంచినీళ్ళయందు కండ్లు తుడిచి నేత్రములు విప్పవలెను. మరియు, నుర్కా, మైలతుత్తమును, సోపు, దవనము, మరువము మొదలగు వస్తువుల కషాయమునందు అడుగదీసి కండ్లకు పువయోగించు.

చుటవలన నేత్రదృష్టియందు తేజస్సునొందించును. నేత్రములకు జలము కలిగించును. మరియు, దానిమ్మకాయతో చేయబడిన నల్లబొవధము న్ను సోపురనము నేత్రములయందు వేయుట మంచిది. యామొదలగు సంగతులను గ్రహించదగినవి.

తబ్ కేసలబియా రోగవరనము

౬౩

నేత్రావయవముయొక్క చిత్రము.

1 ముత్తహిమా

2 కర్నియా

3 అసిబియా

4 అన్ కబుతియా

5 నబకియా

6 ముసిమియా

7 సలిబియాలను

పొరలు 7 గల

పు. నేత్రముల

లో మూడువి

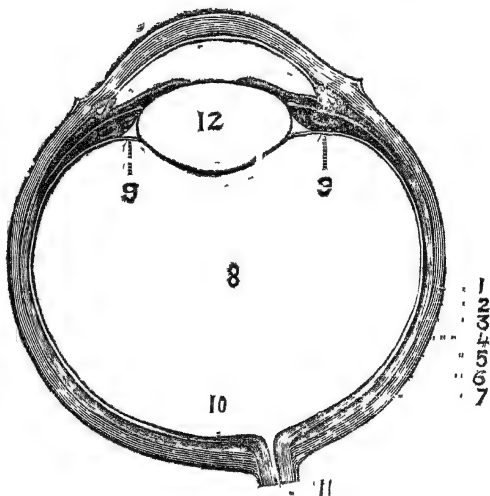
ధముల నీరుకూ

డియుండును.

8 బైజియా

9 జులైదియా 10 జుజుజియా ఈనీరు పొరలమధ్యభాగమునందున్నవి. వీటి వివరము క్రింద వర్ణించబడును. 11 ప్రకాశవాహిని 12 నల్లగుడ్డు.

తబ్ అనగా మెదడునందుగల కఠినమగు ఝిల్లీపొరనుండి వచ్చు ని నరముద్వారా బైలువెడలి వచ్చునట్టి జీవనరము. దీనిని వైద్యులు మెదడునంబంధముగు పొరలనుండి కలిగినదని చెప్పుటలేదు. ప్రతివైద్యులు ఝిల్లీపొరయని చెప్పుదురు.

మరియు, నేత్రముచందు ఆకుపొరలుగలవు. కాబట్టి ప్రక్షాళన
యందు వాపు, శుష్కత్వము ముడుచుకొనుట, బలహీనత్వము కలు
గుచుండును. యిట్లు కలుగు వ్యాధులను నాలుగు విధములుగా వర్ణించు
చున్నాను.

❧ (1) పొరయందు వాపుకలుగు విషయమై

ముఖ్యముగా యీ పొరయందుగాని లేక పొరసంయోగమువలన
గాని యీ పొరయందు వాపుకలుగుట యిటుల వాపుకలుగుటవలన
కలుగు చిహ్నములు నేత్రములు బైటికివచ్చినట్లు కనుపించుట నేత్ర
ములచుట్టు నొప్పిగా నుండుట మరియు వాపుసంబంధమగు మలము
రూఢిరదోషమైనయెడల దీని చిహ్నములు నేత్రములు లాగుట దురదకలు
గుట మొదలగునవి ఒక్కొక్కనయమునందు నేత్రములయందు యె
చ్చట దురదకలిగినదిన్నీ తెలియకుండుట మొదలగు లక్షణములు
సంభవించును.

మరియు వాపుపిత్తసంబంధమైనయెడల నేత్రములయందు మం
టకలుగుట, దీనిలక్షణములు. మరియు యీ వాపుశ్లేష్మసంబంధమువలన
కలిగినయెడల నేత్రములు బరువుగానుండుట రెప్పలు వ్రేలబడుట మొద
లగు లక్షణములు కలిగియుండునని గ్రహించవలెను. యేదోషము లేక
పోయినను సలేబియా అను పొరయందు వాపుకలిగి నేత్రము బైటికి
వచ్చి నొప్పికలిగియుండును. నిది సలేబియా రోగలక్షణములని గ్రహిం
చవలెను.

❧ సలేబియా రోగ చికిత్స

రక్తసంబంధమగు సలేబియా వ్యాధియందు సరేరు అను సరమును
ఛేదించవలెను. మరియు శరీరమును మృదుత్వము నొందించుటకై లఘు
ఔషధముల ప్రయోగములను చేయవలెను. అనగా కలువపూలు,
బనస్ పా, ఖరతి, వున్నాబ్, సపిస్తాన్, యవపిండి, నువ్వులనూనె మొద
లగువాని యందుకలకండచేర్చి యివ్వవలెను. అధవా, ఉన్నాబ్, సపిస్తాన్,

అలూబగరా, కలువపూలు, ఖశమీ, మెండినదనియాలు మొదలగు నవి కషాయముకాది వడియబోసి అందు మాదీఫలపురసముచేర్చి పానముచేయించవలెను. మరియు స్రగించుట్టి మలము నిలిచిపోవును. తలమలరహితమైనయెడల తియాఫెలబియజ్ అనగా తెల్లని కసికెలు మొదలు ధనియాలు కామంచి కషాయమునందు అరుగదీసి నేత్రములయందు వేయవలెను.

~~తి బృ అ గ్న ర పా హి~~ తియాఫెలబియజ్ చేయుకృమము. ~~తి బృ అ గ్న ర పా హి~~

నిశస్తా అనగా మెంకిందిన గోధుమనత్తు జుడు కతిరా, ఇలియా వత్తు వ్రత్యేకము 7 మాషములు. సఫెగా 21 మాషము. నల్లమందు 1 మాషము 1రతి, 1 బియ్యపుగింజయెత్తు. యావస్తువులునూవత్తు కోడిగుడ్డు తెల్లసానతో నూరి కసికెలు చేయవలెను. దీనిని తెల్లశియాఫ్ అందురు. దీనిని పైనచెప్పిన కషాయాదులలో అరుగదీసి కండ్లలో వేయవలెను.

(లాభము) మలమువలన కష్టపడునట్టి కంటియందు గారవేయవలెను. అనగా తెలశేవనముచేయవలెను. ఇట్లు పట్టువేయటవలన దుష్టమలము స్రవించుట తగ్గిపోవును. దుష్టమలము తగ్గేవరకు పట్టువేయవలెను. గాని కంటిలో యేమియు వేయకూడదు. అనగా మిక్కిలి తీవ్రమగు వస్తువులను కండ్లలోవేయుటవలన బాధఅధికమగును.

మరియు పిత్తదశయందు వ్రత్యేకమిని రక్తదోషములయందుచెప్పిన కషాయాదులతో మృదువరచి అటుపిమ్మట పొట్టుతీసిన యవలు తియ్య బేదానా, కనుకోటి విత్తులవప్పు చూర్ణించి కొద్దిగా అంజరూద్ చేర్చి మొత్తము వస్తువులు నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాది వడియగట్టి ఆకషాయమును కండ్లలోవేయవలెను. ఈకషాయము కామంద్యతి చిన్న మట్టిపాత్రయందు వస్తువులనుపుంచి అందు మంచిసీళ్ళుపోసి మరియుక పెద్దపాత్రయందు సీళ్ళుపోసి ఆకుండలో వస్తువులువేసిన పాత్రయందు పొయ్యిపూద పెట్టి కావవలెను. క్రిందకుండయందును సీళ్ళుకాగిచిన్న

శాస్త్రములనుండు వస్తుసారము దిగువరకు కాచవలెను. తదుపరి అందు
 కొంచెం అంజరూద్ చేర్చవలెను. అనగా అంజరూద్ విశేషముగా
 చేర్చినయెడల కంటిమందు మిక్కిలి నోతికలిగించి రంధ్రమువేయు
 స్వభావికముగనుండు. అంజరూద్ అనగా ఒకవిధమగు చెట్టుజిగురు.
 మరియు, తబఖేసలబియా, పిత్తజవాపునందు యాకషాయము కండ్లలో
 వేయుట మిక్కిలి లాభదాయకము. దానిమ్మగుఱ్ఱ, కాసిని లేతదిగుళ్ళు
 యీయెడల వస్తువులనునూ గుర్రరోగకలిపి కండ్లపై లేపనముచేయ
 వలెను. అనగా పట్టువేయవలెను.

మరియు, కఫసంబంధమగు వాపునందు మలమును పక్కవరది
 శోధించి తీసికేసి తరువాత రూమిమస్తకీలము, కస్తూరి, జాపా,
 కషాయ ములోకలిపి నశ్యముచేయవలెను అధవా, తుమ్మచెక్క, వే
 యించిన నల్లజీలకర్ర, కుంకుమపువ్వు యీవస్తువులను మెత్తగానూరి
 పీల్చవలెను. యిట్లు నశ్యము చేయుటవలన తుమ్ముకలుగును. యీయెడ
 లగు వ్రుషాయములు రతూబత్ అనగా నీరువెడలించుటకని గ్రహించ
 వలెను. యిట్లు మలము వెడలుటవలన మెదడు న్యశ్చతనొందును. ఈ
 వ్యాధిగల మలము మెదడునందు ఖనీభవించిన యెడల మలము స్తంభిం
 చి బాధనమేర్పడును. అటు బాధనమేర్పడుటవలన సుద్ధాను అనగా
 తలయావత్తు అక్రమించియుండు తఃనొప్పి. మరియు నిది మెదడుయొక్క
 లోపటిపొరయందు అనగా మానికన్ పేరుగల పొరయందు మానికన్
 అనగా మెదడునందు నిలిచియుండునట్టి ఝిల్లిమానికన్ మెదడుయొక్క
 లోపటిపొరతో చేరియున్నది. యందువలననే మెదడునందు నిలిచియు
 న్న కఠింఝిల్లియందు వుపద్రవముకలిగినచో దానిద్వారా తబకెనల్
 బియా అనగా కంటిపొరయందు వాపు ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీనిలక్ష
 ణములు కంటిరోభాగమున, దుండి కన్ను బైటికివచ్చుట, కన్నుయెడ
 వులేకుండుట, అనగా మలము నేత్రముయొక్క లోభాగమునం దుండని
 కారణమువలన నేత్రములు యెడవుయూడనేరవు. మరియు, దీనిని క్లిం

చునచుపాయములు చికిత్సలు సుద్ధాయజైజయా అను వ్యాధియందు
చెప్పబడునుగాన చగువడులు గ్రహించెదరుగాక

అంశ 2 వ. భేన శుష్కత్వ నలబి నూ లక్షణములు. శ్లో

దీనిచిన్నఃములు కంటి మొదలునందు నొప్పికలుగుట కన్న వెనుక
భాగమునకు యీడ్చుట యీ మొదలుగులక్షణములు శుష్కత్వనలబియా
యందు కలుగునని గ్రహించవలెను.

— శుష్కనలబియా చికిత్స —

శరీరము, మెదడు, కండ్లు దీని ప్రకృతియందు చెమ్మకలిగించు
టకై జలుబుగల వస్తువులను పువయోగించవలెను. మరియు చెమ్మకలి
గించునట్టి వృక్షములు పువయోగించవలెను. మరియు మేకపాలు తలపై
పోయట నశ్యముచేయుట మంచిది. బనవ్ పాత్రైలము నశ్యముచేయుట
లాభదాయకము నేత్రములను బంధించి యుంచవలెను. యిట్లుచేయుట
వలన శుష్కత్వము కలుగనేరదు. యెందుకనగా నడచునట్టి కారణము
వలన గాలితగిలి ఉష్ణము ఉత్పత్తియగును. గాన చెమ్మను ఆర్చివేయును.

అంశ 3 వ తబకెనలబియా వర్ణనము.

ఈ వ్యాధియందు మెదడునందుగల పొరచుట్టుకొనుచున్నది. ఈ
పొరచుట్టుకొనుటకు రెండుకారణములుగలవు. (1) కారణము కంటికి
పుష్టగాలి తగులుటవలన రతూబతు అనగా నీరు జఙాజయా అనగా
కలిగిననీనమువలెనుండు కంటిసీరు. మరియు జులైదియా అన నీరుమంచు
వలెనుండును. తబకెనలబియా అనగా నేత్రములపొర నట్టరసముచున్నది.
ఈపొర శుష్కించిపోవును. మరియు రక్తదశ నొందనికారణమువలన
రతూబతెజులైదియా అనగా మంచువలెనుండు నీరు తబకెనలబియా
అనగా కంటిమధ్యపొర. మరియు తబకెముశిమియా అనగా కండ్లపొర
తబకెనలబియాయందు నిలిచిపోవును. అనగా తబకెనలబియాకింద

మరియొకటి ఇటువంటి ప్రదేశముండదు. దీనివైపుతిరిగి స్వయముగా యెండి చుట్టుకొనును. ఈపొర శల్యముతోచేరి యుండును. గతుకనే తనలోతాను చుట్టుకొనుచున్నది.

2 వ భేదము నేత్రములకు విశేషముగా యెండతగులుటవలన నేత్రములకు బంధించుటవలన నేత్రసంబంధముగపొరలు నేత్రసంబంధముగ నీరు బిగిసిపోవును. మరియు ఒకచానితరువాత మరియొకటి దాని క్రిందనుండువాని సహాయమును పొందుచుండును తబకెసలబియాఅను కంటిపొరవరకుచేరి తదుపరి సలబియా వుక్తకారణమువలన తనకుతాను చుట్టుకొనును. మరియు వుక్తనేత్రసంబంధముగ పొరముడుచుకొనుటకు చిన్నఃములు రోగికి తనకన్న మరియొకదానిలో చుట్టుకొనినటుల తోచును. మరియు దీనితోకూడా యేదోపకవైపుకన్న బైటికివెల్పువచ్చును. ఇటుల కన్న వేల్చబడినవైపు బిగించినటుల తోచుచుండును.

—తబకెసలబియాచికిత్స.—

ఇల్లభా అనగా చుట్టుకొనిపోవుటకు కారణములు. వడగాలివలన గాని లేక గట్టిగా కట్టుటవలనగాని కలిగినయెడల ప్రకృతిని కాపాడుటకు యత్నించవలెను. మరియు భుజించునట్టియు పానము చేయునట్టియు శాచునట్టియు స్నానము చేయునట్టియు తైలమర్దనలుచేయునట్టియు చెమ్మగల ఔషధములను లేవనచేయుటయు నాశికముద్వారా ఔషధమును పీల్చుటయు నశ్యములను చేయుటయు యామొదలగు నుపాయములను చేయుచుండవలెను.

(లాభము) ప్రథమదశయందు చెమ్మగలిగించుటకు కారణమేమనగా వుష్ణముగ గాలివలన శుష్కత్వము కలిగినయెడల అట్టి శుష్కత్వమును దూరపరచునట్టి వుపాయములను చెప్పబడుచున్నవి. మరియు గట్టిగా బిగించికట్టుకట్టుటవలన వుత్పన్నమైనయెడల అచ్చటచెమ్మను కలిగించుటకు కారణమేమనగా కండ్లపొరలు నీరు మృదుత్వము నిష్ప్రయో

జనముగలవై నిజదశయందు సహజముగా రాగలవు. కాబట్టి ప్రథమము నందు చెమ్మను కలిగించుట మంచిదని చెప్పచున్నాను.

నేత్రములపొరలు నీర్నపడుటవలన కలుగులక్షణములు. నేత్రపొరలయందు చెమ్మ దుష్ప్రవృత్తి సాధారణమైనదిగాని లేక దోషముక్తమైనదిగాని యీవ్యాధియందు అనగా అరోగియొక్క నేత్రము క్రిందికి జారి వ్రేలాడుచున్నదను సంజ్ఞకము తోచుచుండును. మరియు కండ్లను కదలునటులచేయు నరములు దుర్బలము జెందుటవలన నరములు జారి పోవుటవలన రోగి పైచూపుచూచుటకు కఠినముగాయుండును.

మరియు సాధారణదుష్ప్రవృత్తి అయినయెడల శోకము నొప్పి రహితముగా నుండును. దీని చిహ్నములు దోషముక్తమైనయెడల దుఃఖము నొప్పి అవశ్యముగానుండును. మరియు ముఖము అధికముగాగాని స్వల్పముగాగాని యుంకినయెడల పోలు, పీకుట, సంభవించును. దోషానుసారముగా నొప్పియందు విశేషబాధ లఘుత్వము తీక్షణత్వము కలుగునుగాన దోషానుకూలముగా చికిత్సచేయవలెను.

~~అ~~ నేత్రపొరలు సచ్చపడుట వ్యాధి చికిత్స

మలమును పశ్యమునొందించిన వెతుక శరీరమునకున్న, మెదడు నకున్న పుచితమగు మాతృలతోనున్న యాజ్ యిత్యాది బేషధములతో న్వశ్చతనొందించవలెను. పిమ్మట ప్రధానంగమును బాగుచేయుటకై పుచితమగు గొడూషముల చేయవలెను. మరియు, మస్త్రుగి, రాతిజ్జ, వన యీవస్తువులు వేడి వేరుగా బీజరహిత దాగ్రిక్షపండ్లతో కలిపి నమలించవలెను. మరియు, పక్షులమాంసము వేయించిగాని లేక యిట్టి గుణముగల యితరవస్తువులు చెమ్మను అర్చునట్టి వస్తువులను భోజనమునకు యివ్వవలెను. మరియు, దోషయుక్త దుష్ప్రవృత్తియందు నరము సచ్చపడుట కారణముగాని లేక రక్తజహ్మకారణమువలనగాని లేక కఫజదోషకారణమువలనగాని కలిగిన యెడల శిరా

వేదనము చేయువలెను. * తదుపి మలమును హస్తమునొందించునట్టి బలముగల విరోచనము చేయుచునట్టి బేషధములను వ్రువయోగించవలెను.

{ నేత్రమాలయైక్ష్మ ముశీమియా అను పొరయందు కలుగు రోగలక్షణములు }

ఈపొరయొక్క కల్పనము మొదడుయొక్క మెత్తని ఝిల్లిపొర పక్కనండి బైలుకెడలిని రక్తసంబంధముగు నరము అనగా దీనిని యుక్త్యత్ సంబంధముగు నిరమింతును. ప్రాణనాయువుగల నరము. యీ నరము హృదయమునుండి వెడలుచున్నది. అనగా మొదడు సంబంధముగు మెత్తని ఝిల్లి యుక్త్యత్ సంబంధముగు రక్తనాళము హృదయ సంబంధముగు జీవనరము మొదలగువాని నాశ్రయించి యుండు పొర దీనిని ముశీమియా అందురు. దీనిని ముశీమియా అనుటకు కారణమేమనగా సలికియాపైన క్రమ్ముకొనియున్నది. అనగా ముశీమియా గగ్గుస్తానమునందుండు శిశువుపై క్రమ్ముకొనియుండు పొరవేరు. అందువలననే

* శిరావేదనము చేయుటవలన గలుగు వ్రువకారములు రక్తజడశయందు ప్రకటనమగుచున్నవి. మరియు, కఫజడశయందు ప్రకృతి శక్తి, ఆయువు, ఋతువు, వర్షము, మొదలగునవి అనుకూలముగా నున్న యెడల రక్తము క్షీణముచేయుటవలన మిక్కిలి లాభముకలదు. అనగా రక్తము, దోషములను సంగ్రహించి పరుగెత్తుటయందు మిక్కిలి సామర్థ్యముగలది. కాబట్టి రక్తమోక్షణము చేయుటవలన కఫదోషముకూడా పెడలి పోవును. యిందువలననే రక్తమోక్షణమువలన సంపూర్ణదోషములను నిస్సారముచేయుచున్నది. మరియు, శరీరమునందు శుద్ధిత్వము కలిగించుట అవశ్యముగాన సరసోఅజీ బావ్ అను గ్రంథకర్త గారు బుద్ధిమంతులగు వైద్యవరులు పక్షవాత వ్యాధి ఆరంభము నందుకూడా రక్తము పెడలించుటకు ఆంక్ష యిచ్చుచున్నారు. మరియు ముందు రక్తము పెడలించుటకై నరమును పెడల్పగా ఛేదించుటకు వీలుగానుండవలెననియు రక్తము పెడలునట్టి కారణమువలన నరము పెడల్పు అగుననియు జౌషధములలో బాగు చేయవలెననియు నరము పెడల్పు అగుటవలన మలమునడిపించుటకున్న తీసివేయుటకున్న సహజముగా యుండునని వచించియున్నారు.

దీనిపేరు ముశీమియా పెట్టియున్నాడు. ముశీమియా అనగా గర్భస్తానము. మరియు, ముశీమియా హృదయనంబంధముగు నరముల విశేషత్వము వలననే రూపమునందు కలియుచున్నది. యెందుకనగా ఈపొరయందు నరములు విశేషముగా యున్నవి. మరియు, రెండవ పొరయొక్క రతూబత్ అనగా నీరు వచ్చుటకు మార్గమైయున్నది. యిందువలననే రక్తజ రోగములు ఇందులో విశేషముగా యాత్మన్నమగుచున్నవి. మరియు, యిందు యేదైన యుపద్రవము ఉత్పన్నమై నేత్రనంబంధముగు నీరును చెరచుచున్నది. యెటులననగా సబితీయా వుట్టి సబితీయా పొరతో వుష్టి నొందుచున్నది. మరియు, తన భాగమును గ్రహించి మిగిలిన దానిని బాగుచేసి జాజాయా అను రతూబత్ అనగా నీరు చేయుచున్నది.

మరియు తనభాగమును వుచ్చుకొని మిగిలినభాగమును బాగు చేసి జాలైదియా అనునీరు చేరుచున్నది. ఇందువలన ముసిమియా అను పొరయందు యేష్టము కలిగినను కష్టమువలన కలుగుపాము అచ్చట నుండి వచ్చుచున్నది. అచ్చట చెకిపోవుచున్నది. ఒక్కొక్కప్పుడు ముశీమియా అను పొరవాచుటవలన అనభేముజబ్బిపా అను వచ్చుని రంగుగల జీవనరము మెదడునుండి కంటిలోవలికి వచ్చియున్నది. అచ్చట నేత్రనంబంధముగు వెలుగు యందునట్టి స్తానము ఈవాపువలన అణగి పోవుచున్నది. మరియు దృష్టి దుర్బలముచేయుచున్నది. మరియు యీ పొరయందు వ్యాధి కలుగుటవలన కలుగు చిహ్నములు అనగా నేత్రములయొక్క వెనుకపైపు అనగా పొడవు వెనుకప్పునందు యెరుపు పుత్ప త్తియగును. మరియు నేత్ర అవరణమునందు అనగా ముసిమియాస్థలము నందు నొప్పిగానుండును.

—ముశీమియాపొరరోగచికిత్స.

ఈవ్యాధియందు రక్తమోక్షణముచేయుట పుచితస్తానమునందు రక్షలువేయుట కొమ్ములతోరక్తముతీయుట జలగలను బట్టించుట మృదువగువస్తువులతో శరీరమును మెల్లవరుచుట అనగా ఇనప్ గోలుగింజలు

బార్ తంగ్, కామంచిటకులు, మొదలగువస్తువులువకటిగాచేర్చి కషాయము కాచిటకషాయమునందురసాంజనముగానిశియా ఫెలియజ్ గాని అరుగదీసికండ్లలోవేయుటఇత్యాదిపుసాయములతో రోగమునుశాంతినిొందించవలెను. మరియు ఖరూరపుకాయలునూరి ఇనబ్ గోలుగుజ్జుకొద్దిగా శిరకా గుల్ రోగన్, అందుకిలిపి కంటిపై పట్టువేయవలెను. మరియుశియా ఫెలియజ్ అను ఔషధము రక్తకాంతిని తగ్గించుటయందు అద్వితీయమైనదిగాన మిక్కిలి స్వల్పముగా వేయవలెను. ఇందువలన హానికలుగనేరదు. అనగా దీనిని విశేషముగా వాడుటవలన రక్తమును అపక్వమునొందించును. రోమాంచములయందు నిలిచిపోవును. యాకారణమువలననే మలము శుభ్రపరచుటకు ముందుదీనిని కండ్లయందు వేయుటవర్జించియున్నారు. అనగా పైన వర్ణించబడియున్నది.

సబకీయా పొరయందు కలుగు రోగలక్షణములు. శ్లో॥

ఈపొర అనబెను జివ్వీఫా అనుపొరప్రక్కనుండిప్రత్యత్తి అయినది. మరియు నిది జుజాజియా తథా జులైదియా రతూబతు అనగా నీరుపైని వీటివెనుకవై వునుండి కలిగినదై వీనితో అంటుకొనియుండును. అనగా జులైదియా మరియు బైజియా అనగా నేత్రముయొక్క గ్రుడ్డు తెల్లనికాంతికలిగియుండు నీరు మధ్యనున్నది. ఈకారణమువలన యీపొర యీరెండువిధముల నీళ్ళు ఆక్రమించియున్నది. అనగా నీళ్ళుచుట్టుకొనియున్నది. ఈకారణమువలన దీని అర్ధానుసారముగా దీనిపేరు శబకీయా అనిపెట్టబడియె మరియు కారణమువలన కూడా దీనిని సబకీయా అనుచున్నారు. అనగా మృదువగు ఝిల్లీపొరనుండి విశేషముగా నరములు యీపొరయందువచ్చియున్నవి. కాబట్టి నిది వల యాకారముగా నరములతో అల్లుకొనియున్నది. మరియు కొందరువైద్యులు దీనిని పొరయని భావించరు. యెందుకనగా వారీమతమునందు పొరఒకవస్తువును కప్పబడి యుండవలెనని యందురు. ఈసందర్భమును గమనమునందుం

దిరి గాని సబకియా యిటులకాదు చారిమతమునందుకూడా నేత్రపార యని భావించబడుచున్నది.

నేత్రీవ్యాధులయందు యేవ్యాధి యీపారవలన కలుగువ్యాధు లకంటె మిక్కిలి కఠినమైన వ్యాధి వేరులేదని గ్రహించవలెను. దీనికి రెండు కారణములు గలవు. (1) ఔషధశక్తి యంతవరకు ప్రతీతపెట్టుట చాలాదు స్థిరము. మరియు, ప్రైలేవన అయినను నేత్రములయందు పయోగించినను ఔషధశక్తి రోగప్రాసమునందు ప్రవేశించనేరదు. (2) యీపార రెండవ వస్తువును వేగిరము గ్రహించుచున్నది. మరియు, యీపారయందు నరములు విశేషముగా నున్నవి. కాబట్టి విశేషమలము పారయందు ప్రవించుచుండును. మరియు, అచ్చట నిలిచియుండు కారణమువలననున్న యీపార రతూబతె బలీదియా నమోవమునందున్నది. మరియు, అనబెముజ్జివ్విఫాలో కలిసియున్నది. గనుక ప్రాణవాయువు యొక్క ప్రకాశము ఉష్ణముగలది. యీపారయొక్క ఉష్ణద్రవము హాని జలిదియా అనబెముజ్జివ్విఫాలో చేరుచున్నది. యీపారయందు అయిన విధముల రోగములు కలుగుచున్నవి.

అక్షయరకాన్ అనగా కమలవార. లక్షణములు.

ఈరోగము కంటిలోపల యుత్పత్తియగును. ఈరోగము కలిగిన వెంటనే నీరుప్రవించనారంభించును. నీరుప్రవించుటకు కారణము కమల వారమునందు నీరుప్రవించవు. దీనికారణమేమనగా యీవ్యాధి కేవల ము తబకెముల్ తహిమా అనగా నేత్రముపై నాక్రమించియుండు మొదటిపాక్షియీపార రంగుగలదైనయెడల కమలవారమునకు విడదముగా నుండును. యెటులననగా యిందులో నేత్రము శుష్కించి నీరుప్రవించుట తటస్థించును. అనగా దీనిమలము సబకియా అను పారయందు కలుగుచున్నది. మరియు నేత్రమువెంట నీళ్ళు ప్రవించుటకు కారణము న్వల్ప పిత్రము సబకియా అను పారయందు పడుచున్నది. ఈపారయొక్క జ్ఞాన శక్తి తేజస్సుగలిగియుండును. కాబట్టి అధిక కష్టము సంభవించి ఈపిత్ర

మాను జలిదియాయందు ప్రవేశపెట్టుచున్నది. అనగా రసమును ప్రవేశ పెట్టుటవలన యీహితము యావత్తు పొరలయందు ఆక్రమించుకొనును గాన యావత్తు పొరలను తనస్వభావికరంగు కలిగించుచున్నది. మరియు నీళ్ళతోడేరి బెటికివెడుచున్నది.

—యంకాన్ అనగా కమలవాత చికిత్స.—

ఈవ్యాధియందు అవసరమున్నవో సరేరు అనుసరమును ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. తదుపరి కరక్కాయలకషాయముతో శరీరమును మృదుపచవలెను. శోధనానంతరము శియాప్ అలియజ్ ఆడశిశువుగల తల్లిచరుపాలయంచు కలిపి కండ్లలోపోయవలెను. మరియు ఇసప్ సోలుగింజలగుజ్జ కాశినిరసము కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసాన గుల్మ రోగన్ యీమొదలగునవి పకటిగాచేర్చి కండ్లపై పట్టువేయవలెను. మరియు మలముయొక్క తీవ్రతయందు దుగ్బలము ప్రకటనమైనచో తగ్గనారంభించును. మరియు కేషించిన మలమును వెడలించుటకై బనప్ షా ఫితమి బాబూనా అకలీలుల్ మలిక్ యీమొదలగు వస్తువులను కషాయముకాచి ఆకషాయముతో ఆవిరిపట్టవలెను.

(2) ఈవ్యాధి మలసంబంధమగు బంధనము పొరలయొక్క సరములయందు కలుగుచున్నది. ఈకారణమువలన రతూబతేజజ్జాయా అనగా కంటి సంబంధమగునీరు జలిదియాయందు ప్రవహించునట్టి రసము నిలిచిపోవును యెందుకనగా యీరసము ప్రథమమునందు ముశిమియా అనుపొరయండి సబ్ కియా పొరయందు చేరుచున్నది. మరియు సబ్ కియాపొరయండి జ్జాయా మరియు జలిదియా రతూబత్ అనగా నీరునందుచేరుచున్నది. ఇట్లు చేరునట్టిసీరు యీనమయమునందు సబ్ కియా అనుపొరయందు బంధమేర్పడుటవలన అవశ్యముగా పుక్తరతూబతు అనగా నీరునగు రసము ప్రవేశించుట నిలిచిపోవును. మరియు ఈ యీపొరయందు తిమ్మిరికలుగుటకు చిన్నఃకులు యేమనగా కన్నులో భాగమునకలాగి కొనిపోవుట మరియు కన్ను యెండిపోవుట కంటియం

దు రతూబత్ అనగా నీరు ప్రకటనముకాబాకపోవును గాన రోగికండ్లు నొప్పి కలిగియుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

అక్షి(2)వ. కమలవాత చికిత్స. శ్లో॥

ఈరోగమునందు శిరావేదనము చేయుట ఉత్తమము. మరియు, శరీరము స్వస్థతనొంది బంధనమును విడదీయుటకై శికింజబీకా, బిజూరి, మరియు, దేశీయబౌషధములను కేవలము వలెను. మరియు, బంధనము అనగా ముడి విడిపోయిన వెనుక నేత్రము ఆరోగ్యము నొందుటకై కేషించియున్న శుష్కత్వమును తొలగించుటకై చెమ్మను కలిగించు నట్టి బౌషధములను నేత్రములయందు వేయవలెను. మరియు, సర్వశరీర మునకు చెమ్మకలిగించుటకు నుపాయములను చేయవలెను. మరియు, నేత్రములు తమ నిజదశయందు రానియెడల బంధనము విడదీయకముందు మిక్కిలి చెమ్మకలిగించునట్టి బౌషధములను యుపయోగించుట వలన యేమియు లాభము కలుగనేరదు. ఒక్కొక్కప్పుడు సరములు నిండి సరములయందు పీకు తల స్తించిన యెడల విశేషహాని కలిగించును.

అక్షి(3) రుధిరజ కమలవాత లక్షణములు శ్లో॥

(3) వ. ఈవ్యాధియందు సబకియా అను పొరతో చేరియుండు సరమునందు యేవో ఒక సరముయొక్క ముక్కము చిట్టిపోయిన యెడల ఆసరమునుండి విశేషముగా రుధిరము వెళలి తలకెము ల్తహిమ అనగా నేత్రము పై భాగమునందుండు వలచని పొరయందు పడుచుండును. మరియు, తలకెఇనబియా అనగా నేత్రము పై భాగమునందుగల మూ డవపొర. మరియు, తలకెకర్నియా అనగా నేత్రముపై నుండు రెండవ పొర. దీనిక్రింద ఇటుల అనారోగ్యముగా నుండును. మరియు, యీకారణమువలన కేవలము మూల్తహిమ అనుపొర కుళ్ళిపోవును. కాబట్టి తెలుపు, నలుపు రంగులను త్రోసివేయును. అనగా ఇచ్చట మలము తలకెకర్నియా, తలకెఇనబియా, యందుకూడా కలిగినయెడల తెలుపు, నలుపురంగులను త్రోయజాలను. మరియు, యెప్పుడును ఉత్తరుధిర

ము శేషలము కంటిరెప్పలయందు చేరుచుండును. ఇది ఒకరెప్పయందుగాని, లేక రెండురెప్పలయందుగాని రుద్ధియు చేరునట్టి కాణమువలన కనురెప్పలు ఉబ్బుచున్నవి. కనురెప్పొబ్బుటవలన కండ్లునిప్పుటకు కష్టముగా నుండును మరియు కన్నును ముల్తహిమాఅను పొరయందున్న రెప్పలయందున్న రక్తము ప్రవహించుచుండును. ముల్తహిమాఅను కంటిపొరయందున్న కంటిరెప్పలయందునూడా జనించుచున్నది. అనగా యీయోగకారణము సబిక్తియైన పొరయందు కలుగుచున్నది యీకారణమువలన యీపొరయొక్క యోగము గ్రహించబడును.

మరియు, ఒక్కొక్క ప్రత్యేక దశానుసారముగా రెప్పలయోగముయందు భావించుచుండు యీవాపు నూత్నసరములు చిట్లుటవలన ముల్తహిమాపొరయందున్న, రెప్పలయందున్న ఉత్పన్నమగును. అనగా ముల్తహిమాఅను పొర రెప్పలతోకలసియుండును. ఇట్టిదశయందు సబిక్తియైన పొరతో యేమి సంబంధము కలుగకుండును. మరియు, యీవాపు పసిబిడ్డలకు విశేషముగా కలుగునని గ్రహించవలెను దీనిని బద్ధినజ్జీఅని వాడబడును. యీవ్యాధిపెద్దలకు కలిగినయెడల సీగ్జీఅని చెప్పుచున్నారు. యీవ్యాధి పిల్లలకుమాత్రము విశేషముగా కలుగును.

(లాభము) కంటితెల్లగుడ్డునాచుటకు కారణము. ముల్తహిమా పొరయందు మలము చేరుగున్నది. మరియు, రెప్పలు వాచుట, బైటివైపుకు తిరుగబడుట మొదలగునవి దీనిచిన్నములు. మలము రెప్పలయందు చేరుటవలన రెప్పలు విశేషముగా ఉబ్బుచున్నవి. యెల్లప్పుడు రెప్పలు కదలించజాలకుండును మరియు, కండ్లు కనుపించవు. ఒకప్పుడు రెప్పలు లోభాగము చిటిపోవును. ఇట్లుచిట్లుటవలన రెప్పలనుండి విశేషముగా రక్తము ప్రవించుచుండును. అప్పుడప్పుడు మలము ప్రష్ణగతి నొందినయెడల రెప్పలలో గుల్లలు లేవనారంభించును.

అథాపి రుద్ధి బ్రహ్మనానాదీకీర్తనాః

ఈ వ్యాధియందు అవశ్యము కలిగినవడల సరేరులను సరమును చేదించి తల వెనుక రెండువైపులయందు రక్షలు వేయవలెను. విశేష రక్తము తీసివేయవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన బాధగ్గనివడల కరక్కాయకషాయము, చింతపండు, మాడి ఫలరసము మొదలగువానితో శరీరమునకు మృద్దుస్వభునొందించవలెను. ఇట్లు అనేకపర్యాయములు ఉపయోగించి తదుపరి మలమున వెడలి చవలెను. దీనివలన శక్తి నిలిచియుండును. విశేషముగా భుజించకూడదు అనగా యిప్పుడు భుజించవలెను. మొదటిదినము మొదలు మూడవదినము నాలుగవదినము వరకు శేవలముచనుపాలు మాత్రము కండ్లతో నేయవలెను. అధనా, పిస్తాకాయ బెరడు చిరిసెనగలు రసాంజరము దానిమ్మ కాయ గుజ్జ, నూరి కాశిని ఆకులు కాశిని గింజలు మొదలగువి వేరు వేరుగా గాని వకటిగా చేర్చిగాని నూరిఅందులో గుల్ రోగన్ అనగా గులాబి పూలతో చేయబడిన నూనె కలిపి కండ్లపై పట్టువేయవలెను మూడవ నాలుగవ దినమునందు శియాప్ జరూరె సులకాయ తయ్యాడ చేశి ఎర్రగుఱ్ఱమును చనుపాలయందు కలిపిగాని లేక ఇనబ్ గోలుగింజల గుజ్జ యందుగాని లేక బేదానాగింజల గుజ్జయందుగాని అంగదీసి రెప్పలపై పట్టువేయవలెను. మరియు 7 దినముల తరువాత జరూరె అన్నరెసగీను అనగా చిన్నది. మరియు శియాఫే అహమరెయ్యాన్ మరియు జరూరే సీమాసీమ్ జరూరె అబియజ్ నగము జరూరే అజఫర్ కలిపి ఉపయోగించవలెను. ఇట్లు చేయునప్పుడు వ్యాధి క్షగ్గనారంభించును. అప్పుడు జరూరే అజఫర్ కబీర్ అనగా పెద్దది పునయోగించవలెను. మరియు కనురెప్పవాచి గాయమై కఠినముగా తెరవబడినయెడల యీ ప్రచాయములవలన యేమిరూఢము ప్రాప్తించనిచో జరూరే అగరబ్ పునయోగించవలెను. మరియు జరూరె రెప్పలపై చేయవలెనుగాని, కంటిలో వలమూత్రము వేయకూడదు. రో

గలంతమునందు, రెప్పలయందు మరగ ఉత్పన్నమైనచో శియాపెరిలి యజ్జతోగాని అహ్మోలయ్యాన్తోగాని రెప్పలను గీరవలెను.

—జరూరే * ములకాను చేయుక్రమము.—.

గాడిదెవా ను . పు శుద్ధిచే శుభవన అంజరూద్, నికస్తా అనగా గోధుమనత్తు, తొమ్మిదిము, కలకండ్ల యూకాలుగువస్తువులు సమానముగా చేర్చి చూర్ణించి వస్త్రగాలితి మొనరించి యుపయోగించవలెను.

—జరూరే 2 ముందు బేషధమాకంటె బ . ముగల బేషధము. —

శుద్ధిచేసిన అంజరూద్ 35 మాషములు, కలకండ్ల 10 $\frac{1}{2}$ మాషములు, గోధుమనత్తు 35 మాషములు, నిముద్రిపుమడుగు 15 మాషములు యీవస్తువులను సూర్య వస్త్రగాలితి మొనరించి యుపయోగించవలెను.

జరూరెలజఫర్, సెగ్గీ అను బేషధమును కరనియాపొరయొక్క వెనుక అధ్యాయమునందు చెప్పబడియె.

—శియాఫెలివామరె రయ్యాన్ చేయుక్రమము. —

శాదజ్జఅదనీ మిగనూల్ అనగా చిరిశెనగలతో సమానముగా నుండు వకవిధమగు రాయి. విధిపూర్వకముగా శుద్ధిచేసినది. 32 మాషములు. 28 మాషము తాంబ్రాధిన్మము, శుద్ధిచేసినముళ్ళములు, ఆకుపత్రి 4 వి ప్రత్యేకప్రత్యేకము 14 మాషములు, తొమ్మిదిగురు కతిరాఅనగా బాదంజిగురు, శుద్ధిచేసి బాలలబోలు, యివి ప్రత్యేకము 7 మాషములు కహరోబా, కుంకుమపువ్వు, యివి ప్రత్యేకము 32 మాషములు. ఈ వస్తువులనుచూర్ణించి, వస్త్రగాలితి మొనరించి కేవలము ద్రాక్షసారాయి తోనూరి కనికెలుచేసి యుంచవలెను. దీనిని శియాప్ అహమరెల రయ్యాన్ అనుచున్నారు.

* జరూరె అనగా యెండువస్తువులను చూర్ణించి ఆహారమును సేత్రముల యందుగాని వృక్షములయందుగాని చల్లబెట్టు జరూరె అందురు.

జరూరెమానీమ్ ఘోష

అనగా జరూరెనులకాయా, మరియు అజభరెనగీరు యారెం
డవుషధములు సమాసముగా చేర్చి నలుపుటవలన దాని జరూరెని
మానీమ్ అందును.

జరూరెంజభర్ బీర్ చేయించుము.

శుద్ధి చేసిన అంజరూద్ 24½ మాషములు, కుంకుమ పువ్వు 10
మాషములు, మామిసా 7½ మాషములు, ముసాంబరము నల్లకుండు
గోధుమగత్తు, గులాబిపూలు యివి ప్రత్యేకము 1½ మాషములు పాల
మడ్డి 6 తులములు యీవస్తువులు ఒకటిగాచేర్చి చూర్ణింది వస్త్రగా
లితిమొనరించి యుంచుకొని వువయోగించవలెను మరియు, ఈరెండు
కొవధములన్ను ఖరాబాదికబీర్ అను గ్రంథమునండి సంగ్రహించ
బడెను.

పర్దీసజ్ అను వ్యాధిలక్షణములు

ఒక కథనుగు పర్దీసజ్ అను వ్యాధి కలుగుచున్నది. యీవ్యాధి
బహుసక్రతుగా ఉత్పన్నమగును. యీవ్యాధి కండ్లయందు శుష్కత్వ
ము కలుగుటవలన కండ్లయందుపోటు విశేషముగా సంభవించి యేమి
తోచక అగంమ్యగోచరుడై యుండును. మరియు ఇట్టి కష్టముసంభవిం
చినను కన్నయెరువుగాని, వాపుగాని యుండనేరదు. గాని తలపుర్రా
మాత్రము కాలిపోయినటులతోచుట మొదలగు లక్షణములుగల వ్యా
ధిని పర్దీసజ్ అని చెప్పదురు.

పర్దీసజ్ వ్యాధి చికిత్స.

శరీరమునందు, నేత్రములయందు ప్రకృతిస్థిరపరచుటకై పరిశ్రమ
చేయవలెను. అనగా చెమ్మను కలిగించవలెను. మరియు ఆవిరి పరమా
గువులను మొదడునందు చేరకుండునటుల అవలెను.

4 వ వ్యాధి సుద్దాయహదకా అనుగా కంటిగుడ్డునందు కలుగు నొప్పివేరు. మరియు, శాకైకైశియక అనుగా నిది కంటిచుట్టు పోటు కలుగు వ్యాధి. మరియు, నూనితో పొడచినట్లు పోటుకలుగును. ఒక్కొక్క స్పృశ పోటులేస్తుండును. మరియుచికి పాశ్చాత్యునొప్పియందు కలుగుచు న్నది. యీనొప్పి నూనె శారణము వలన కలుగుచున్నది. (1) యీ వ్యాధి కలిగించునట్టి సరములు సవికీయాలు పొరలతోకలిసి యుండును. ఆసరములయందు ముదోషమువలన బుధనము యేర్పడి మార్గములు బంధించబడును. అందుండి చెడ ఆవిరి పరమాణువులు బైలువెడలు. శరీరము ఆ ఆవిరి పరమాణువులను దూరమునట్లై ప్రాణవాయువును శుభ్రపరచుటకు హృదయనబంధమును సరములకు బలపూర్వకముగా సడిపించుచుండును. గాన, యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. దీనిని కన్ను పోటు అందుదు.

—1వ. కన్నుపోటు చికిత్స—

మలమును శుభ్రపరచుటకై యారజ్ మాత్రాలను వుపయోగించవలెను. మరియు, కణకలయందు జలగలను పట్టించి రక్తముతీయించవలెను. యిట్లు చేయుటవలన రోగము శాంతినిొందును. యీకారణమువలన దీనిని వర్ణింపబడినది.

2వ. కన్ను పోటు లక్షణములు

ఈరోగము కలుగుటకు కారణము దుధిరము, ఉష్ణము కలిసి యుండుటవలన ఉష్ణఆవిరి పరమాణువులు అరక్తమునుండి బైలువెడలి పోటుకలిగించును.

—2వ. కన్నుపోటు చికిత్స—

ఈరోగమునందు పూష్ణప్రకోపము లిగించుటకై చల్లని జీవధములు ఉపయోగించవలెను. మరియు, వుదితమని తోదిన యెడల రక్తమోక్షణము చేయవలెను.

(1)వ ప్రకరణము. యీరోగముగములు హృదయసంబంధ మగు సరములయందు ముఖమునిండి సరములు యీ మలముతో సుపూ ర్ణముగానిండి పిమ్మట శబ్దముగా అది పొంగి నీచేళింది కన్నీలోపల నొప్పిని కలిగించును, దీనిని కొందరు ముగ్గుల నేప్రయయొక్క శబ్దము పొరయందా ప్రవేశించిన యెటు బట్టి స్థితిగొను అర్థమొప్పి మరియు, కణతలయందు మోటు వుత్పన్నమగును. వుత్తములను నిశేషము గా కలిగినయెడల గుండెను ఒకప్పుడు కొప్ప కంటిసగము గ్రుడ్డు నందు తూలకగించునుని కొందరిమతము.

(లాభము) హృదయసంబంధములగుల్లసరములయందు మలము నిండి ఒకటిగాచేరి ఖనిభవించిన యెడల యీవ్యాధి తలపించును. ఇట్లు కలుగురోగము రెండువిధములుగావర్ణించబడినది. అందు (1) హృదయ మునందు హృదయసంబంధమగు మలముయొక్క దోషము హృదయ సరములయందు ఖనిభవించుచున్నది (2) యీకృత్ సంబంధమగు గుల్లసరముల మలము ప్రాణవాయువు సంబంధమగు సరముల శాఖల నుండి ప్రాణసంబంధమగు సరముల మధ్యను హృదయ సంబంధసరముల యందు చేరుచున్నది.

అక్షిపివ. కన్నుపోటు చికిత్స

పార్శవునొప్పియందు చెప్పబడిన చికిత్స యీవ్యాధియందు ఉపయోగించునని గ్రహించవలెను. మరియు, ఆవశ్యకమని తోచినచో శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు, విరోచనకౌషధములను వ్రపయోగించవలెను. అదురునట్టి సరములను బంధించవలెను. యీరోగము యొక్క చికిత్సయందు అసావధానముగా యుండక తక్షణమే చికిత్స చేయవలెను. శిరావేదనచేయుటలో త్వరపడవలెను. యిటుల చేయుట వలన గొప్ప గొప్ప దుఃఖములు భయము తొలంగును. మరియు, యీగ్రంథకర్త యీవ్యాధిని నిజాయితీగా అనగా కంటియందు నీడ దిగుటగాని లేక పొరలు వెడల్పుచేయుచున్నది. మరియు, రతూబతెజె

బియ్యం అనగా కంటినిదే ప చెబుచున్నది. కాబట్టి శిరావేదనము చేయుటలో స్వల్పముగా చేయవలెను. మరియు, ఓకిస్సలో ఆలశ్యముచేయకూడదు. ఆలశ్యముచేసిన యెడల యితర వ్యాధులను కలిగించుటకు కారణమగునని వదించిరి.

నేత్రములయందు నేయనట్టి బొవధములు.

ఎర్రకూరరనమనందు సియాఫా మామిసా అనగా వక చెట్టుజాతి. దీనికి జూల గనగసాలతో సమానము గాయుండును. రసాంజనము, కోడి గ్రుడ్డు తెల్లసాన ఆడశిశువునల్లిపాలు గుల్లోగళ మొదలగునవి వకటిగా చేర్చి కండ్లలో వేయవలెను. తులసిండు అదురు నలిన విశేషకవృక్షముగా యున్నచో తీక్షణుగు జిగటగల వస్తువులను కాగితమునకు వట్టింది కణ తలకు వేయవలెను. ఈ బొవధమును చేయునట్టి అనగా కాశినివిత్రులు కావనివిత్రులు, యివి ప్రత్యేకము 7 మాషములు రసాంజనము 10న్నర మాషములు నల్లమందు 1 కమాషములు. యామొదలగువస్తువులనునూరి ఇరవీగోలు గింజలగుజ్జ నగుదుకలిపి బట్టకుగాని కాగితమునకుగాని తిన్నర మాషములు లేవనముచేసి కణాలపై అంటించవలెను. దీనివలన శుష్కత్వము కలుగును. ఇట్లుచేయుటవలన తలనొప్పిహరించును. మలము నశింపజేయును.

(5) ఈరోగము పొరలయందు తవ్వుకెల్ల త్రిసాలయందు రణముగాని నాపుగాని పుకృన్నచుగును. తిరిగి ప్రకాశముకూడా దీనియందు ఆక్రమించియున్నది. ఇట్టితిమియు కంటి వ్యభాగములయందును చేరి కంటి రతుబకు అనగా నిదురయి ప్రవేశించి దృష్టిని వశేపరియాయము నశింపజేయును. ఈ వ్యాధిని ఇన్టిశారూన్ నూకా అనుచున్నదురు. మరియు జజూమె అజజూఇల్ ఐన్ అనికూడా చెప్పుదురు. అనగా కన్నయొక్క యావత్తుభాగములయందుగల ప్రకాశమును చెరుచునట్టి వ్యాధిఅనిఅర్థ

ము. యీ వ్యాధియందు యేదికిత్సచేయుటకు చికిత్సచెప్పబడియుండలేదు. కారణమేమనగా యీ వ్యాధి ఆరంభశయంజే దృష్టినిచేరిచి నేత్రాంగములను భంగం చేయును.

రత్నాబల్ జుజాజియా అనగా కండ్ల సంబంధమగు నీరు యందు కలుగురోగములు

జుజాజియా అనగా కంటిసంబంధమగునీడు అనగా ఈద్రవము. నీరు స్వచ్ఛముగను చిక్కగను తెల్లగానుండు రంగునందు కొంచెము యెరువుకలిగి కరిగించినగాజువలెనుండును. గనుగనే దీనిని జుజాజియా అని పేరుపెట్టుటకు కారణమైనది ఈనీరు జులైదియా అనునీరుయొక్క వెనుకభాగమునందు జులైదియా అను నీరునకు విశేషముగా ఆక్రమించుకొనియున్నది. మరియు దీనిద్వారా జులైదియాలో రసమునుచేర్చుచున్నది. యీసంబంధమగు వ్యాధులు నేత్రసంబంధమగు యావత్తు వ్యాధులకంటె చికిత్సచేయుటయందు మిక్కిలి కఠినముగా నుండును. యెందుకనగా ఔషధము కండ్లయందున్న కండ్లపై భాగమునందు యుపయోగించుదురుగాని యీ వ్యాధులు మిక్కిలిలోభాగమునందు కలుగుటవలన ఔషధముయొక్క శక్తి అంతవరకు ప్రవేశించుటకు మిక్కిలి ఆలశ్యమగునని గ్రహించవలెను. మరియు యీనీడు సంబంధమగు వ్యాధులలో రెండువ్యాధులు ముఖ్యమైనవి (1) యీనీరునందు రసముచేరకుండును. ఇట్లు రసముచేరకుండటకు రెండుకారణములు గలవు. (1) అచ్చటరసము ప్రవేశపెట్టునట్టి నరములయందుగల మార్గములు బంధించబడియుండును. (2) మలమువిశేషముగా తీయుటవలన ఇటులనేయితరకారణములవలన కష్టముకలుగును. ఇందువలన శుష్కత్వము వ్రేవేళించి వ్యాధిసంభవించును. దీనిచిహ్నములు అనగా రోగినేత్రములను

కదలింపగలగుట నెట్టియును నొల్లుగాని రాయి
గానియుండి శ్రుశ్చురొనుచును భ్రమించుట నూర్వ
కరణములను బొత్తుగా చూడబడిపోవుట వెలుగునహించి
జాలకుండుట నెఱుఁపఁజేయుటలు నోభాగమున కీప్పుట కండ్లవెంట నీరు
ప్రవించుకుండుట మొదలుగునవి ముగిసంబంధముగు బంధనమువలన కలు
గులక్షణములని గ్రహించవలెను మరియు, బిక్కొక్కప్పుడు నరములు
పూర్ణముగా నూడినచోడ నేత్రసంబంధమును నీరునందువ్యతిరేకముగా
నేత్రములతో నీసప్రసరించుచుండును. ఒకప్పుడు రోగి చెవులవెంబడి
చీమువంటి పదార్థము ప్రసరించవారాభించును. నోడుచప్పుగానుండును.
మరియు, కండ్లవెంట నీరు ప్రవించుట చెవులవెంట చీముకారుట నోడు
చప్పుగానుండుట యీ మొదలుగునవి ములబంధనమువలన రసము ప్రవేశిం
చని స్తలములందు ఉత్పత్తియగుచున్నవి. మరియు, బంధనముగల
కారణమువలన రసము ప్రవహించుకుండును. కాబట్టి అచ్చట శుష్క
త్వమేర్పడి నేత్రములులో భాగమునకు నీడ్యమగుచున్నవి, గాని బంధనము
ల దిన్నము లేమియు కనుపించవు. అయినను బంధనముయొక్క పువ
ద్రవమువలన రెండవ అంగమును చెరచి యీవ్యాధి కలిగించుటకు
కారణమగుచున్నది.

—నేత్రసంబంధమును నీరు చికిత్స—

ఈవ్యాధిజుండు రసముప్రవేశించుటకుకారణము బంధనముకలిగి
యున్న యెడల దీని అనుసారముగా విరోచనమునకు ఔషధముల నిర్ణయ
దోషబంధనము అనగా పిటికె హరించునట్టి శుభాయములను చేయవ
లెను. మరియు, అచ్చటి మూము చల్లగానున్న యెడల సోపు, ముంబ
గడ్డి, పొత్తిగ, పాచితీగె త్తుల, మొదలగు వికషాయముకానివర్బకు
ధీరాక్షతోషణ కలిపి వానముచేయవలెను మరియు ఉష్ణముగానున్న
యెడల కినివిత్తులు, తితిమధుము, కావంచి, ద్రాక్షపండ్లు, బేదా
నా, పర్వతకము యీ మొదలగు శస్త్రువులు కషాయముకాది సాదా

శికింజబీక కలిపి యివ్వకలెను. కష్టమునకును మునుపలన బాధ నము బహునక్రతుగా నలుగురు కాబట్టి చెచ్చును కలిగి చుటకై ఖర్బూజా, ఖతమీ ఆకులు నూరి కోదీక్రష్టు తెల్లనాన బనవ్ మా తైలము యీవస్తువులను కలిపి కండ్లకు వేవనము చేయవలెను. తడువరి శియా వేలబియ్యజ్ ఆడశిశువు తల్లిపానలో అనుగదీసి నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు, బనవ్ మా తైలముతో నశ్యముచేయవలెను.

మరియు రసముచేరని కారణములైన శుష్కత్వము కలిగినను, సరములు చిట్టిపోయినను చెమ్మకలిగించు విషయమై మిక్కిలి పరిశ్రమ చేయవలెను. అనగా చురపాలు తలపై వేయించుండవలెను. లఘువగు దుది అనుసారముగా కష్టకర ఆహారపదార్థములను భుజించవలెను. మరియు, చెమ్మను కలిగించునట్టి తైలములతో నశ్యముచేయుట యీతైలము తలకు మర్దించుట మొదలుగునవి లాభదాయకములు.

(2) యీవాగ్ధియందు కండ్లు నావులేకనే పెద్దవగును. రోగికండ్లు త్రిప్పటకు మూయుటకు కష్టముగా నుండును. ఆ శ్యముమీద విప్పగలుగును మరియు, కండ్లు విప్పినప్పుడు నేత్రములు పూకి పెడునేమోయని సంకేహము తోచుచుండును. యాకారణములైన నేత్రములు పెద్దవగుచుండును. దీనిని అరబ్బిభాషయందు హజల్ ఐన్ అని చెప్పుదురు. అనగా కండ్లు బైటికివచ్చుట అని అర్థము. కండ్లు బైటికివచ్చుటకు రెండు కారణములుగలవు (1) ఆచటన్న సరములలో యీనీరు సంబంధమగు రసము ప్రవేశించి సరము వెడల్పు అయినందున రసము విశేషముగా చేరును. కాబట్టి పుక్తమలము యీవసముతో చెమ్మగిలి అవశ్యముగాతన స్తలమునుండి బైటికివచ్చును. మరియు, కండ్లు బైటికివచ్చుట, పుబ్బుట, కీనుకొంతువకుట, అరచుటకు మాటలాసటకు నొప్పిగా నుండుట యిట్టివనుయమానందు తటస్థములు. మరియు శ్వాసబ్బిగబట్టి నటుల తోచుట దీనియందుకూడా సరములు విశాలమగుటకు ఒకభేదము కలదు. విశాలమగుట వలన కలుగు చిన్నుములు. నేత్రమువెంట

చిక్కని జగుళ్ళుగల చమురువంటి నీరు వెడలుట యొక్క గ్రహించవలెను. (2) రెండవ కారణము మలము పొరలయందు ప్రవేశించును. ఆపొరలు యీమలము విశేషముగా ప్రసరించుటవలన ముగ్ధులగును. అనగా స్త్రీలకు రజోధృష్టము నిలిచిన కారణమువలన గర్భకాలమునందు కలుగు నటుల యీ వ్యాధియందుకూడా కలుగుచు గ్రహించవలెను. మరియు, వెనుక చెప్పినవ్యాధి కరిగినకారు మరియు, యీ వ్యాధిని హజాజ్ అను రతూబత్ జాబియా రోగమునందు చేర్చుట, ఆ రోగిందుట అసంభవము. యెందుకనగా యిది కేవలసంబంధముగు యావత్తు పొరలయందు ప్రత్యక్షమగును.

నేత్రము పైకొద్దునట్టి వ్యాధిదిక్కి

తల శుభ్రమగుటకై శిరావీధులను చేయవలెను. మరియు రమ్మలు వేయవలెను. వ సిఃస్మవలన రోచుబొవధములవలన విరోచనము చేయించవలెను. మరియు, నాధారణముగా శరీరమును పశుభ్రవరచిన వెనుక కండ్లు శుభ్రమగుటకై మలము హరించి నశింపజేయునట్టి నేత్రములయందుండి ప్రసరించుచున్న తీసివేయునట్టిన్ని మొదలగువానిని హరింపజేయునట్టి కరిక్కాయలు, పిప్పళ్ళు, సరుల్లినము, సోపురనము, ఆజామోదపురనము మొదలగునంతలో ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా శియాఫ్ నమాగ్ అను బొవధము అరుగదీసి నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు స్వల్పముగా భుజించుట, నము నడక క్షిలకంటె మిక్కిలి లాభదాయకము. యెలులనగొ మలముయొక్క సహాయమును హరించును. నేత్రములు పైకివచ్చుటలన్ని, నేత్రరోగముల అంతమందుచు, విశేషలాభదాయకములగు బొవధములను వేరు వేరు అధ్యాయములయందు వర్ణించబడి యున్నది.

తూటలై జులైదియా అనగా నేత్రసంబంధముగు నీరులక్షణములు

ఈనీరు నేత్రములకు యావత్తుభాగములకుండు పుష్టమైనవి. మెందుకనగా ప్రధానముగు దృష్టి యానీరుగో సంబంధము లియుండును. శేషభాగము దీని అధి మైయుండును. యిందువలన యిది నేత్రమునందు వుత్పత్తిఅయినది. యిది, ముందుగడ్డతో న నానముగు సంగుకలిగి స్తిముగాయున్నది. గనకనే దీనిని జులైదియా అనిపిలువబడును. దీని తొరము గుండ్రముగా యుండును. కాబట్టి దీనిని బర్దియా అనగా వడిగళ్ళు అని యుండుదు గాన అర్బిగో బల్ బుప్ (వడిగళ్ళు) అనుచున్నాడు. మరియు బర్ద్ అనగా వడిగండ్లు అని అర్థము. మరియు, జులైదియా 'రు' యందుభాగము వెడల్పుగను వరువువలెనుండును. వెనుకభాగము పొడవుగా నుండును. మరియు, ముందుభాగము వరువువలె నుండుటవలన పొంయొక్క భారము యిందుపై పడుటకు అధికస్త్రము కలుగును మరియు త్సుద్రవదార్ధములకుకూడా అధికభాగము కలుగును. మరియు వెనుకభాగము పొడవుగా నుండుటవలన అనబెము జివ్వీఫాయందు రూపము యొక్క ఛాయభాగుగా కనపించును. మరియు యానీరునందు రోగము సంయోగమువలన ఉత్పన్నమగును. ఆరోగములు విశేషముగా యుండును. అచ్చట పెకటిగా నుండునుగాన దీనిని యిందు రెడు భేదములతో చెప్పచున్నారు.

సంయోగమువలన ఉత్పన్నమగు రోగభేదములు

ఈరోగములు ఆరుభేదములుగానుండును. యానీరుయొక్క ఆకారము మారిపోవును. యిది ఆరువైపులలో నేదోనొకవైపుకు అల్లుకొనిపోవును. యిందువలన నిది 6 విధములుగా మారునని చెప్పితిని.

(1) నీరు వెలుకవైపు అనగా భౌభాగమునకు దిగిపోవును. నీరుయొక్క కార్యములు జాబజియా అను నీరుతగ్గువలన కలుగుచున్నవి. అనగా శబకియా అను పొరయందు నీరుబిడి చబమటవలన యీ నీరుయొక్క రసము జాబిదియా అను పొరయందు పోవేళించును. యిందు విషయము ప్రత్యేక ప్రత్యేక స్తలములయందు విర్ణయించినది.

(2) రత్నావత్ అనగా నీరు యందు భాగమునందు పోవేళింది బైటికివచ్చుట యీ అంశము రెండు విధములు నుండును. మరియు, జాబజియా అను నీరు తడిచి చెమ్మగొలుగు. యిట్లు చెమ్మయగుట వలన బైటిభాగమునకు వచ్చును. దీనిని జాబజియా సంబంధముగు రోగములయందు వర్ణించబడియున్నది. యిచ్చుట నరములు దీని వేగరమును శాంతినిొందించుచున్నవి. యిట్టి కారణమువలన నరములు పట్టువదలి కండ్లు బైటికివచ్చును, గాని కండ్లు పెద్దవికావు. మరియు, హిజాజ్ అనగా కండ్లు పైకివచ్చుటవలన అనీతుతో జాబజియా లేడు చుటవలన పుత్పన్నమగును. జాబజియా లేడుచుటవలన కండ్లుబైటికి వచ్చిన యెడల కండ్లు అవశ్యముగా పెద్దవగును.

—సంయోగమువలన కలుగు కంటినీరువ్యాధి చికిత్స—

ఈవ్యాధినీరు జాబెఇ స్తఖాయి అనగా కండ్లు బైటికివచ్చుట జారిపోవుటకు పురాణములు ములెలఖ్ ఇస్తఖా అనగా బారుట పట్టువదలుట అని అర్థము. యీవ్యాధి ప్రకరణమానందు చెప్పబడియున్నది. శేషించిన నాలుగు విధములయందు జాలెదియా అను నీరు యెడమ భాగమునందున్న, రెండవదానియందు కుడిభాగమునకున్న, మూడవదానియందు పై భాగమునకున్న, నాలుగవదానియందు క్రిందిభాగమునకు దిగిపోవును. యిట్లు దిగుట రెండు విధములు.

(1) మొదటిది యెడమ కుడివైపులకు నీరు చేరినయెడల అందు ప్రత్యేకవస్తువు వెడల్పుగా కాన్పించుచుండును.

(2) నీరుపై భాగము క్రింది భాగమునందు చేరిన యెడల అనగా ఒక కంటి నీరు పై భాగముగను, రెండవదాని నీరు కిందకుండి ఒకటి తన నిజదశయందున్న, రెండవది పైకి క్రిందికి నాన్న యెడల అట్టిదశయందు యేవస్తువు అయినను రెండు కడ్లతో చూచిన యెడల ఆవస్తువు కనుపించును. అట్టి వ్యాధిగలవానికి హబిల్ అనగా మెల్ల అడుగుల నూ వ్యాధిని వేరుగా నిర్ణయించబడును.

మోక్షాన యోగమువలన వుప్పున్న మగు రెండవ భేదము.

ఈ వ్యాధియు దురతూబత్ అనగా నీరు యొక్క రంగు అల్లు కొనును. యిట్లు కంటిరంగు మారుటకు మూడు విధములుగా చెప్పబడును.

(1) ఇచ్చట నీరు జలైదియా యొక్క రంగు మార్చివేయును. మరియు, అధిక దోషము రంగు అనుసారముగా కలుగుచున్నది. అనగా యెరువురంగుగాగాని, పసుపురంగుగాగాని, తెలుపురంగుగాని, నలుపు రంగుగాగాని మారును. మరియు, యీ రోగమునందు ప్రత్యేకమగున వస్తువు ఆరంగుగా అనగా కన్నురంగుతో సమానముగా కనుపించును. మరియు యీనీరు రంగువలె కనుపించునని భావము.

(2) ఈనీరుపై మలముగాని చెమ్మగాని లేక శుష్కత్వముగాని అనగా శుష్కత్వము నొందినదిగాని చెమ్మగలదిగాని జవాజియా యొక్క నం యోగమువలన అధికమగును. దీనివర్ణము ముందు చెప్పబడుచు.

(3) జలైదియాయందు గరిగాని కఠినత్వముగాని కలుగనేరదు. యెటులననగా అసభేముజవ్విఫా అనగా కంటి గుల్లనరము సధిక జలైదియా మలమును ఆక్రమించినది. ఈగుల్లనరమునందు గరి ప్రవేశించుటకు కారణమేమనగా మంట కలిగించునట్టియు విశేష అజ్ఞకరమైనట్టియు శీత్యత్వము చురుకు గలదియగు శుష్కదోషము మొదడునందుండి యీగుల్లనరముపై స్రవించుచున్న యెడల మంటకుముందు కండ్లవెంట నీరు స్రవించునటులచేయును. తిరిగి గుల్లనరమునందు గరి వుత్పన్నమగు

ను. ఈగుల్లవరముయొక్క గిరివలన నీరు జులైదియాయందుకూడా గరివ్రవేశించును. మరియు అనబవముబబ్బిపా స్వాభావికముగు మృదుత్వమున్న నిర్మలత్వమున్న పుత్పత్తికలిగించును. దీనికారణములు రెండు విధములుగా నుండును. (1) అందు మొదటి కారణము రూపము రంగు మోయు ప్రకాశము సహజముగా మారిపోవును. (2) యిచ్చట ప్రకాశము ఈగుల్లవరముతో జులైదియై నీరుకు వచ్చును. అచ్చట దీని స్వభావికము యేమియు నూరకుండును. సహజముగా వెడలుచున్నది. జులైదియూ అనునీడునందు గరి వ్రవేశించుటకు కలుగులక్షణములు గలవు అనగా దృష్టియందు దుస్పృహమగుట అట్టినయమునందు నేత్రము లుత్రిప్తవయెడల కంటిగుడ్డునందు చురుకు గరి నుండుట కన్ను నిలిచి పోయినటులనుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. యెందు కనగా జులైదియూ అనునీడు ఇనకబుతియూ అను కంటిపొరకుండి ప్రవించుచున్నది. ఒకప్పుడు ఇనకబుతియూ మలముయొక్క తీక్షణ్యమువలన బద్ధిగును ఇల్లుబద్దలగు వ్యాధికి నుపాయముయేమియు లోచలేదు.

జులైదియూ అనుకంటినీరు సంబంధముగు వ్యాధి చికిత్స.

ఈక్రిందవివరించిన పస్తువులతో తలను శుభ్రపఱచవలెను. ఇందు విషయమై మధ్యశ్రేణియందు పుష్కము కలుగును. అనగా అఫన్సతిన్ గులాబిపూము, రూమిచుస్తకి, ముసాంబరము, యీ మొదలగుపస్తువులు మరియు ప్రకృతిని బాగుచేయుటకున్న చురుకు తగ్గించుటకున్న పుచిత భోజనమును సేవించవలెను. మరియు బువ్ పాతైలము అడశిశువుగల స్త్రీసాలు కోడిగుడ్డుకెల్లసాన యివిశిలిపి నశ్యము చేయువలెను మరియు గుల్గూర్గకా పన్నీరుతో దిండువలెకుట్టిన బట్టతడిపి కండ్లపై వేయవలెను. మలమును శోధించుటకై యేయేబౌషధములయందు మధ్యశ్రేణి పుష్కముకలదో ఆపస్తువులను వినియోగించవలెను. అనగా విశేషపుష్కముగల బౌషధములు ముసాబాధముగు పుష్కముచు అధికపరచుచున్నవి. మరియు చల్లనిబౌషధములు నేత్రభాగములను యెరచి దృష్టి సంబంధముగు ప్రాణ

వాయువును చిక్కపరచుచున్నది. మరియు నుద్బ్రజేణి వృష్ణముగల ఔషధములు సర్వవ్యాధులయందు లాభదాయకముగాన హాని యెఱిగింపఁజేయు కలిగించనేరవు.

(లాభము) యీరోగమునందు దృష్టి దుర్బలమగుటకు కారణము జలైదియా అను నీరు జగటగను మరియు శుభ్రముగను వుత్పత్తి అయినది. ఇందువలన చూచునట్టి వస్తువ్యసూపముఇచ్చాచుసారముగా అందులో ఆకర్షించబడుచున్నది. ఇట్లినమయమునందు యీసీదనందు గూములేనియెడల చురుకును కలిగించునట్టి కారణము దానియొక్క కొన్ని భాగములయందుగాని పై నగాని కలిగినయెడల మాంసములు ఆకర్షించుటయందు తప్పక ప్రసద్రవము సంభవించును. దృష్టికూడా దుర్బలము నొందును.

శి వ భేదము జలైదియా అనుకంటినీరునందు కలుగు రోగములు.

ఈనీరురూపము సమీపమునందుండ అంగములు మారిపోవును. అనగా లోపలివైపు కంటికిప్పులయందు వాపువృత్పత్తియైనయెడల అట్టి వాపు కారణమువలన స్తలము తగ్గిపోవును. మరియు కొద్దిగా జలిదియా యెంతవాపునకు సమీపముననో అంతవేగము అణగిపోయును. ఈ కారణమువలన జలిదియా యొక్క కొన్నికొన్ని భాగములు ఒకటికొకటి కలుసుకొనును. ఇటుల కలుసుకొనట రోగిగ్రహి చగోడు ఇందు వలననే యీరోగమునకు జగతా అనగా పిండుట్టి వ్యాధిఅందుదు. దీనిలక్షణములు రోగికి జలైదియాతూబత్ అనగా నీరుచుడు విషశ్రేముగా నొప్పియు పత్తికలుసుండును. కండ్లుతోటకలిగి కదుపుటకు పీలులేక యుండును. కండ్లుగులినమతో నీళ్ళతోనిండియుండును. యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. యీవాపుయొక్క చికిత్స నేత్రసంబంధముగు వాపు చికిత్స చేయఁబడెను. అనగా రమద్ కడ్లపోటునందు వర్ణించబడును. మరియు రతూబతేజాజాయాయందు తీక్షణము

—శవ. భేదము జులైదియూ నీరు రోగలక్షణములు—

ఈవ్యాధియందు ముఖ్యముగా జులైదియూ అను నీరు వందు రోగము ఉత్పత్తియగును. యీ రతూబతుయందు కేలము శుష్కత్వము ప్రవేశించును. యీ కారణమువలన రూపము కాజాలకుండును. మరియు, యీ శుష్కత్వము దీని శ్రేణిదికాదు గాని గరికలిగించుచున్నది. యిందువలన యీ వ్యాధియందు గరికలిగించుటకు చిన్నములు బొత్తిగా కనపించవుగాని రూపము గ్రహించుటలో గెరువు సంభవించుచున్నది. యీ రోగకారణము రెండు విధములు (1) ఇచ్చట నిర్జలముగానుండుట మలమును అధిక్యముగా వెడలించుటవలన వర్షశరీరము శుష్కత్వమునొందుటవలన యీ వ్యాధి కలుగుననిగ్రహించవలెను.

—శవ. భేదము రతూబత్ జులైదియూ పిత్త ఫణి—

ఈవ్యాధియందు శరీరప్రకృతియందు చెమ్మకలిగించునట్టి వస్తు శేవన నిస్సంశేపముగా చేయవలెను మరియు, వగలతులు పానము చేయవలెను. తైలములు లేవనము చేయవలెను. మరియు, స్నానము చేయవలెను. మరియు పరిశ్రమచేయుట, ఉపవాసముండుట, సంభోగము చేయుట, మలమునకు నష్టముకలిగించునట్టి వస్తులు మానివేయవలెను.

(2) వ భేదము. ఉష్ణకాలములో జేతాటవయ్యచేయుట, నేత్రములలో దుమ్ముపడుట మొదలగు కారణములవలన నేత్రములో శుష్కత్వము కలిగి ఈరోగము పుట్టిననుగును.

—శవ. వ భేదము. రతూబతేజులైదియూ వ్యాధి ఓకిర్ప—

ఈవ్యాధియందు మెదడు, నేత్రములకు చెమ్మ కలిగించవలెను. ఇనబోగోలు ఇత్యాదిగింజలజగుద్లు, చనుపాలు మొదలగునవి కండ్లలో ముక్కులో వేయవలెను. మరియు బనప్పా, నల్లకలువపూలు వాసన చూడవలెను. మరియు శీరిస్సుచందున్న, నొవల, నందున్న చెమ్మగలిగించునట్టి తైలములను మర్దించవలెను. మరియు, ఇతర సుపాయములవలన చెమ్మను కలిగించు సదుపాయములను చేయవలెను.

అన్ కబూతియా అను నేత్రసంబంధమగు

పొరయందు కలుగు రోగములు.

అన్ కబూతియా అనుపొగ, సబకియా అను పొరయొక్క ప్రక్క నుండి బైలు విడలిగింది. నన్నని నూత్నపొరలు ముశీమియానుండి యీ పొరయందు కలిసియున్నవి. యీపొర రతూబతెజులైదియా, మరియు రతూబతెబైజియా యీ రంటి మధ్యకును చేరినది. మరియు యీపొరను అన్ కబూతియా అని పిలుచుటకు కారణమేమనగా, యీపొరవిశేషము మృదువుగా నుండుటవలన దీనిని అన్ కబూతియా అని చెప్పదురు. యీపొర నాలెపురుగుగూడు ఆకారమువలె గలిగియుండును. యీపొర మృదువైనదిగుటవలన నేత్రదృష్టియును చెడుపుకలుగనేరదు. యెందు కనగా అన్ కబూతియా, జులైదియా అను పొరలనీరు బైటివైపునుండి మూయబడి యుండుటవలన దీనిశరీరము మంధమైనయెడల చూపును పోగొట్టును. కొందరు వైద్యులు యీపొరను సబకియాపొరయొక్క భాగమునుండి వర్జించిరి. అనగా నేరుపొరయని పోల్చబాలకున్నాడు. మరియు సబకియా అనుపొరనుకూడా ఇటులే పోల్చుచున్నాడు. యిట్టిదశయందు నేత్రములకు ఏ పొరలుమాత్రము చెప్పబడియున్నవి. మరియు, యీపొరయొక్క రోగములు రెండు విధములుగా చెప్పబడియె. (1) రెండవపొరయొక్క సంయోగమువలన కలుగుచుండును. (2) ముఖ్యముగా యీపొరయందే వుత్పత్తియగును.

(1) వ ప్రకరణము. యీవ్యాధిలక్షణములు యీపొరయందు వుత్పత్తియగును. మరియు, దీని సంయోగమువలన రెండుపొరలయందు కూడా ఆక్రమించుకొనును. యిటులకలుగుటవలన అచ్చట వాపునంభించును; మరియు, ఒకదానియందు వాపుకలిగి పిమ్మట దానిసంయోగమునందు

గమువలన రెండవదానియందు కూడా పాపము కలిగియున్నది మరియు, యీ పాపములందు వాపు పలుగులవలన కలుగును. దృష్టిని శేషముగా మనకగానుండును. దృష్టిలముగా నొకటి యింతయుగా రెండవపాపములందు వాపుచేయును. కారణముచేత దృష్టిని సునివోవును. మరియు, రోగికి ముంగుచూపుంటే ఇతరవస్తువులచూపు కనుపించుచుండును. యిట్టి స్థితియందు నేత్రములపై దృష్టిని క్రిందికి జారినట్లులతోచుచుండును. యిందుకు చికిత్స మలమున, చూపును సరించుచేయవలెను. అనగా రమన్ అను నేత్రము పోటుగలుగునట్టి ప్రకరణమునందు పరించబడును.

—2వ అన్వయము— అనుచు కలుగు రోగములు—

ఇందులో చెప్పబడిన రోగములు ముఖ్యముగా యీ పాపములందు ఉత్పన్నమగును గాని రెండవపాపములందు రోగము కలుగను. తనముజ్ తకల్లున్ అనగా బిందువులు, పోటు పొడుచుట మొదలగు వ్యాధులు పాపములందు కలుగును. దీనినిక్షణములు దృష్టి దుగ్బలము నొందుట, నేత్రములు తిరుగుట తటస్థించును. మరియు, రోగి తన కంటిలో నూడితోపాడదినట్లుల యుండుననియు, మరియుక వస్తువు తన కంటిలో నుండి కన్నునులాగుచున్నదని భావించుచుండును. మరియు, తనదయందున్న, సూర్యప్రకాశమునందున్న, మధ్యాహ్నము వేళయందున్న, బాధాపరితయమగును.

—2వ భేదము అన్వయము— అను పాప చికిత్స—

తనముజ్ శుక్లత్వమువలన కలిగిన యెడల వ్యక్తతయందు చెప్పును కలిగించుటకై అడగిశువుగల తల్లిచతుపాలున్ను, బసవ్ మాత్రైలమున్ను, నేతిబీరకాయత్రైలము మొదలగునవి సశ్యము చేయించవలెను. మరియు, అంగములను మృదుత్వము చెప్పువుట్టించునట్టి వస్తువులు అనగా బసవ్ మా, ఖలేమి, కాహు, నువ్వుఆకులు యీ మొదలగునవి కషాయముకాది ఆకషాయముతో ఆవిరివట్టవలెను. అనగా చెప్పు

ను కలిగించునట్టి నుపాయములను చేడకవలెను. అనస్తువులను విశేషముగా వర్జించబడియున్నవి. మరియు, తన క్షుజ్ నిండిపోవుటవలన వ్యాధికలిగిన యెడల యారజాత్ అగు బౌషధమును తేవించవలెను. మరియు, శుష్కత్వము నొందించునట్టి గంధూషములను చేయవలెను. మరియు శుభ్రత నొందిన వెనుక నేత్రములవెంట నీరు ప్రవించుటకై సుర్మా ఉపయోగించవలెను.

రతూబతై బైజియా అను నేత్రసంబంధముగు నీరు రోగములు.

రతూబత్ అనగా కన్నసంబంధమునీరు. యీనీరు శుభ్రతయందున్న, నిజదశయందున్న కోడిగుడ్డువలె నుండును. గన్నకనే దీనిని బైజియా అను పేరుపెట్టియున్నాడు. మరియు యీరతూబత్ యొక్క రతూబత్ జలీదియాముందు పుత్పత్తిచయినయెడల కలుగులాభము అనగా తీక్షణప్రకాశముగు రతూబత్ జలైదియాయందు నిమ్మళమునిమ్మళముగా స్రవించును. దీని కారణములు రతూబతైజలైదియా యొక్క కష్టమువలన తీవ్రముగు శుష్కత్వము మరియు, ఉష్ణముగల బౌషధములవలన కలుగు కష్టమువలన, శుష్కత్వమువలన కాపాడబడుచుండును. యీరతూబతునందు మూడువిధముల వ్యాధులు కలుగుచున్నవి. (1) యీరతూబత్ ప్రమాణమునందు హెచ్చినచో ఈవ్యాధి సంభవించును. (2) రతూబత్ అనగా నీరు ప్రమాణముకంటె తగ్గినచో వ్యాధిసంభవించును. (3) ఈరతూబత్ నందు చిక్కదనముకలిగి గట్టిపడినయెడల ఈవ్యాధి సంభవించును. గాన ఈమూడుభేదములను వేరు వేరుగా వర్ణించబడును.

—(1) రతూబతై జియా అశీషన్వాధి లక్షణములు.—

ఈరతూబతం జాన్తి అయినయెడల ఈనిసంభవి. చూచు. కాబట్టి స్వల్పత్వము విశేషత్వమువలన దీనిభాగములు విశేషమగుటవలన ఈ భాగముగానుండజాలదు. ఇందువలన రతూబత్ జలీషియా యందురూపములను కూర్చుచుండుట ఈనికలుగుచున్నది. మరియు సూర్యకీరణములు వికసించుటయందు ప్రకృతిమాగ్నము నండి ఉపస్థితి వచ్చుచున్నది. ఇందు ఆశ్చర్యములేదు. ప్రమాణము స్కీర్తి విశేషమయినచో యిట్టిదశయందు దృష్టిబాత్తిగా నశించుచున్నది. మరియు కండ్లు చీకటి నంపాప్రమగును. రూపములయందు రతూబశుజలీషియా మధ్య ఈ రతూబతం ప్రవేశించుటకు పుదహరణము అనగా చుట్టుకొనియుండు నీరు దృష్టిని చెడుచుచున్నది. మరియు ఈరతూబతం అధికమగుటవలన కలుగుచిహ్నములు రోగి యిట్టినమయమునందు కన్న కదలించినయెడల నేత్రములయెదుట నీళ్ళతోనిండిన నదియున్నటుల కనుపించును భుజించినతెదనాత నిద్రించిన తెదపరి దృష్టిమిక్కిలి మర్బలము నొందుచున్నది. మరియు ఆకలినమయమునందు మధ్యాన్నము దుర్బలము కాజాలదు, మరియు యీవాగ్ధిగలవాని సమీపమునందుగల వస్తువుల కంటె దూరమందుండునట్టి వస్తువులు బాగుగా చూడగలుగును. ఇటుల చూచుటకు కారణము యీరతూబతయొక్క విశేషత్వమువలన ప్రాణ వాయువు హేచ్ఛుచున్నది. ఈకారణమువలన యింతివరకు దూరము రాజాలకుండును. ప్రాణవాయువు హేచ్చినకారణమువలన మృధుత్వము అనుకూలము కాజాలదు. యీకారణమువలన సమీపమునందుండునట్టి వస్తువులు బాగుగా కనుపించజాలవు. అనగా సమీపమునందుగల వస్తువులను చూచుటయందు ప్రాణవాయువుయొక్క అధికవరిశ్రమ కలుగదు. ఇందువలన ప్రాణవాయువుయొక్క అధికదశయందు మృధుత్వము కలుగుచుండును. అందువలన దూరపువస్తువులనుచూచుటకు సావకాశము కలుగుచున్నది.

❧ (1) బైజయా అను రతూబతు చికిత్స.

ప్రారంభదశయందు కషాయములతో శరీరమును శుభ్రీతనొందించి తరువాత శిరస్సునకు శుభ్రీతనొందించుటకై యారజ్మాత్రలను యివ్వవలెను. మరియు తిరువాణికాది అందులో తేనెచేర్చి గండూషము చేయవలెను. మరియు దశానుకూలముగా నుండువస్తువులతో కషాయముకాది ఆకషాయముతో ఘృక్తినించవలెను.

❧ 2 వ భేదము రతూబత్ బైజయా తగ్గుటకు కారణములు. ❧

ఈరతూబత్ తగ్గుటకు కారణము యీక్రిందవ్రాయబడును. మరియు యీనీడు తగ్గుటవలన హాని కలుగుచున్నది. అనగా బొత్తిగా తగ్గినయెడల దృష్టికూడా కేవలము నశించును. మరియు నీరునందు హానికొద్దిగాయున్నయెడల దృష్టిదుర్బలము నొందును. అనగా రతూబతు తగ్గినకొలది దృష్టిగ్గువని భావించవలెను.

(లాభము) మెదడు ఒండి ప్రకాశమగు రతూబతు అనగా నీరు కండ్లవైపు దిగుచున్నది. అది యీరతూబతునందుచేరి ఖనీభవించినయెడల నిలిచిపోవును. మరియు రతూబతెడలీదియా యందు రూపములను గ్రహించునట్టి దృష్టిగలశక్తియొక్క వనిసంపూర్ణము కాకుండును. ఇట్టిసమయమునందు యీరతూబత్ అనగా నీరునందు హానిసంభవించినయెడల ఆప్రకాశము దీనివైపువచ్చుచున్నది. అచ్చట వకటిగా నిలువజాలదు. మరియు ఇరబియాఅనుపౌర రంధ్రమువలన వెంటనే వెడలి అల్లుకొనుచున్నది. దీనివలన హాని అధికమైనయెడల ప్రకాశము వెడలుటవలన దృష్టియొక్క కార్యములు బొత్తిగానశించును. హానిబొత్తిగా తక్కువయున్నయెడల దృష్టిగలశక్తియొక్క వసులయందు దుర్బలము వచ్చుచున్నది. ఈరతూబతుయందు హానికలుగుటకు చిహ్నములు ఈ రోగి తనతలను కదలించినయెడల కండ్లయెటుట నుయ్యివలెను గుంటవలెను కనుపించ నారంభించును. దీనికారణము యేసమయమునందు రతూబతు అను కంటినీరు ఎడుచున్నదో ఆసమయమునందు ఇకాకబూతి

యా అనుసారమధ్య ఒకమైదానమువలె యేర్పడుచున్నది. మరియు యీమైదానము గుంటవలె భావితవలె కనుపించుచున్నది ఈవిషయములలో తర్కము జరుగుచున్నది. ఇందువిషయమై శారహాఅన్ బాబ్ అనుగ్రంథమునందు వాయుబహిని అంశము యీక్రిందచెప్పుచున్నాను. ఈపుస్తకమును వ్రాసిన మహానీయుని ఉద్దేశ్యము అనగా నిజముగా యీసమయమునందు జైజియా అనునీరు తగ్గియెడల శుష్కత్వము ఖనీభవించును. మరియు యిందులో రెండుపాంలు ఆవశ్యముగా బైలు పెడలియున్నవి. ఆపొరలలో ఒకటి యిందువర్ణించిన రతూబతుయొక్క నర్వభాగములు ఒకటిగా నిలువబడుచున్నది. ఇట్టివశయందు దృష్టిపొత్తిగా నశించిపోవుచున్నది. యేమియు కనుపించనేరదు. రెండవది యిచ్చట రతూబతుభాగములు యూవత్తు వకటిగా చేరవు. కొద్దిభాగము మాత్రము ఒకటిగా నిలువబడుచు మిగిలినది ఒకటిగా నిలువకుండును. యిదికూడా రెండువిధములుగా చెప్పబడియె. (1) దానిభాగములు ఒకేస్తలమునందు చేరును. (2) అచ్చటి అనేకస్తలములయందు కలుగును. మరియు, రతూబత్ అనగా నీరు భాగములు ఒకేస్తలమునందు ఒకటిగాచేరి నిలిచినచో రోగికి ప్రత్యేకవస్తువునందు గుంటవలెను చీకటి గను కనుపించును. మరియు, ఆరతూబతు భాగములు అనేకస్తలములు ముడుచుకొని పోయినచో యిట్టి సమయమునందు భాగము వకటిగా నిలిచి దీని అనుసారముగా ప్రత్యేకవస్తువునందు గుంటలు, గుంటలుగా, కనుపించుచుండును. మరియు, ఇట్టి చిన్నఃకులు రతూబత్ చిక్కదనముకలుగు శారణమువలన కూడా కనుపించుచుండును. దీనిని నేత్రము నందు నీరుదిగునట్టి వర్ణనమునందు చెప్పబడుచు గాన భాగములు ఒకటిగాచేరుట, మరియుక విషయము అనగా శుష్కించిన భాగములు వకటిగా నిలువబడుటకు శారణముగలదు, అనగా శుష్కభాగములు వకటిగా చేరజాలవు గనుక కండ్లునిన్నవగుట, మరియు ప్రకృతి అనుసారముగా నిదురయిండు కష్టముకలుగుట యీరతూబతుయొక్క భాగములు

ఒకటిగా నిలుచుటవలన కలుగుచున్నది. యీ కారణమువలన కూడ రెండింటియందును భేదము భాసిల్ల గలుగును యెట్లున యితర భేదములు కూడా అనేకములు గలవు

—యూబలే జులైదియా లిగుటకు చికిత్స.—

శరీరమునకు వృష్టికలిగించునట్టి యిష్టములను చేయవలెను. మరియు, యేవస్తువు శుష్కత్యమునకు నష్టముకలిగించి రతూబత్ ఉత్పన్నముచేయునో అట్టివస్తువులను వ్రుషయోగించవలెను. మరియు, పుత్తమ భోజనములను భుజించవలెను. చెమ్మనుకలిగించునట్టి రసములు కషాయములతో యెల్లప్పుడు స్నానముచేయవలెను. పిమ్మట ఆడశిశువుగల తల్లిపాలు, కోడిగ్రుడ్డుతెల్లసాన కలిపి నశ్యముచేయవలెను. బనప్మా, కలువపూలు వాసనచూడవలెను. మరియు, తలకు చెమ్మపుట్టించునట్టి తెలములతో యెల్లప్పుడు స్తీరముగానుండవలెను. మరియు, మెదడును వృద్ధిచేయునట్టి వస్తువులను వ్రుషయోగించవలెను.

కి వ భేదము. జైజయా అను రతూబత్ చిక్కబడుటకున్నగట్టివడుటకు

—అక్షణములు—

దీనిహాని దృష్టికార్యములయందు నష్టము కలుగుచున్నది. మరియు, యీనీరుగొద్దిగా మండము కలిగినయెడల దూరపువస్తువులు కనుపించకుండును చిక్కదనము విశేషము కలిగినయెడల సమీపమునందు గల వస్తువులుకూడా కనపించకుండును. మరియు, యీనీరు చిక్కబడుటకు రెండుకారణములు మిశ్రమైయుండును. అందు (1) కారణము ఈ రతూబత్ అనగా నీడుయొక్క యావత్తుభాగములు స్వల్పముగా చిక్కబడును. యిట్టిదశయందు దృష్టిబొత్తిగా నశించిపోవును. (2) యీరతూబత్తుయొక్క కొన్ని భాగములు చిక్కబడును. యిట్లు చిక్కబడుటకు నాలువిధములుగలవు. (1) అచ్చటి రతూబత్ మధ్యమందు చిక్కదన మేర్పడును. యీచిక్కదనము కంటిపాప ప్రమాణముకంటె అధికప్ర

మాణము కలిగియుండును. మరియు, కంటిపాపంతో నశనానశగు వ్రా
మాణము కలిగియున్నను యీదశయందు దృష్టిబాల్కిగా చెకిపోవును.
జై దృవేత్రలు దీనిని నజలా అనగా సేటిచింబువులని చెప్పుదును.

(2) కంటిమధ్యభాగమునందును రతూబతు అనగా కంటిపాప
ముందునుండు నీరు. కంటిపాపయొక్క చిహ్నము కంటె మిక్కిలి చి
క్కగా నుండినయెడల కంటి పాపయెడల స్పృతాశ్రయంగా తన నిజదశ
యందుండును. గాని దీనియందు ౬౬, దనముండను. ౧౦, ట్టిస్తితియందు
యావత్తు వస్తువులు మధ్యభాగములయందు చీకటిగా కనుపించును.

(3) ఇచ్చట రతూబతుయొక్క కొంతభాగము నేత్రముయొక్క
పాపయెడల యున్నది. ఇట్టిస్థితియందు దానిలో చిక్క దనము వచ్చిన
యెడల మధ్యమధ్య తననిజదశయందుండును. దీనియందు చిక్కదనము
కలుగనియెడల దానియెడల చిక్క దనముండను. ఇట్టిదశకుందు విశే
షముగా శరీరము వశేషయామాము దృష్టిశింసిపోవును. అనగా శరీర
అవయవము వశటి తరువాత నొకటి కనుపించుచుండును.

(4) ఈరతూబతుభాగములయందు చిక్కదనము వేరుగా అల్లు
కొనును. ఈదశయందు రోగికి తనకండ్లయెడల దోమలు, వెంట్రుకలు
ఈగలు, మొదలగునవి తిరిగినటులు తోచుచుండును. ఇట్లు నిజాలుల్
మాయందు కలుగుచున్నది. ఈరతూబతుబైజియా చిక్కదన మగుట
వలన నిజాలుల్ మాయందు యిదిభేదమగును. మరియుచీళ్ళు దిగివచ్చు
నట్టి రంగు యెప్పుడు అనేకరంగులు కలుగుచున్నవి. మరియు యెల్లప్పు
డు నెమ్మదిగా దృష్టివంధగుగుచుండును. మరియు చిక్కదనమగుటకు
యెప్పుడు తెల్లరంగుకలిగియుండును. ఈవ్యాధి విశేషవ్యాధితమగుట
వలనకూడా విశేషకష్టముకలుగుచుండును. మరియు చిక్కదనము దాని
దశయందు యేర్పడియుండును. ఈరోగమువలన నజలావ్యాధిభయము
కలుగుచుండును. గాన యిందువిషయమై విచారించవలసిన అంశమై
యున్నది. అభిప్రాయమేమనగా రతూబతుబైజియా చిక్కదనము గలు

గుటకు కారణములు వేరుగలవు. అనగా వైకవర్ణిగచబడియున్నవి. నిజా
లల్ మా కారణములు వేరుగలవు. అనగా ప్రకాశముగు రంధ్రమునందు
బుధనిమేషుడి ఆరంధ్రములు వెడల్పు అగు కారణమువలన పావపైకి నీ
ళ్ళు దిగివచ్చును. యీ రెండు వ్యాధులు పుట్టన్న మగుటకు కారణములు
వేరువేరుగా నుండును. ముందు ఒక రోగము రెండవరోగముయొక్క
భయము కలిగించు స్వభావిగలదు గానిగానందును. వైద్యులు యీ
రతూబతు చిక్కనగుటకు నిజాల్ మా యని గ్రహించుచుందురు.
గాని యిది కేవలమువారి పొగపాటులని నావ్యయ్యారు. యెందుకనగా
నిజాల్ మా సీట్లు తరుగుటవలన ఒక రతూబతుచేరి వచ్చుచున్నది.
మరియు బైటిగాలియొక్క నారమువలన రాయివలె నుండును. బైజయా
చిక్కనగుటకుగల దశయందు నిజాల్ మా అనగా కండ్లలో నీరుదిగు
నట్టి వ్యాధియొక్క మోసమువలనకండ్లలోనిళ్ళువచ్చుచుండును గానివేరు
విధముగు రతూబతు యేమయు రానేరదు. మరియుదితప్ప దృష్టి
తత్కాలము చూత్రిము చెడిపోవును. మరియు యీవిషయమును
నజాలానీరు తీయుట విరుద్ధము అనగాఁను కేవలము దృష్టితిరిగివచ్చు
చుండును. మరియు చిక్కనగుటకు చిక్కిములు ప్రకటన మగుచున్నది.

❧❧❧ వ రతూబతె బైజయా చికిత్స. ❧❧❧

దోషములను పర్వమునొందించునట్టి ఉపాయములను చేయవలె
ను. అనగా నిజాల్ మాయొక్క ఆరంభదశయందు యీచికిత్సచేయు
టలాభదాయకమగును. మరియు అవశ్యకతానుసారముగాచికిత్సచేయుట
మంచిది. మరియు, యీరతూబత్ చిక్కనగుటకు కారణము దృష్టిదు
ర్బలము నందుకూడా చెప్పబడియున్నది.

అన్ బియా అను కంటి పొరయొక్క

రోగ లక్షణములు.

యీ కంటిపొర చుట్టూ గాఢముగా యిరువది నాలుగు పుష్పముల వలె అగుపడుచున్నట్లై యీ పొరయొక్క మధ్య కేంద్రమున జూలై దిశలందు ఒక రంధ్రముగలదు. ఈ రంధ్రము సర్పిరాక్రమకాయము గుల్మమునకి యున్నదియెడల ఆకాయకురంధ్రముండును. అట్లులే అన్ బియా ద్రాక్షవంశవంటి ఆకారముండును. ఈకారమువలన ఈ కంటిపొరయొక్క పేరు అన్ బియా పెట్టబడియె. మరియు దీనిని జరంగు హకీము జాలినూన్ గారి మతానుసారముగా ఆకాశమునంటి రంగులిగి యుండుననియు, హకీము ఆరిస్ గారు మతానుకూలముగా నలుపురంగు కలిగియుండుననియు మరియు, కొందరు వైద్యులు యీ పొర ముసిమియా పొరభాగములయందు చేర్చుచున్నారని గాని నేరుపొరయందులేఖించుటలేదు. మరియు సబ్ కియా అగ్ కబూరియా మరియు, ముల్ తహీమా మొదలగు పొరలనుకూడా యిటులనే భావించుచున్నారు. యిట్టిదశయందు మూడు పొరలు మాత్రము చెప్పచున్నారు. అలోదించవలసినది యేమనగా అన్ బియా అను పొరయొక్క బైటిభాగము నిలిచియున్నది యేలననగా దీనియందు యిటువైపు కరనియా అను పొర చేరియున్నది. మరియు, దానిని తాకుచున్నది. లోపటి మరియు పొర మృదుత్వముగా నున్నది. దానియందు మెత్తని తంతువులు స్పంజనలెరుండును. దీనిపైన బై జియా అను రతూబతునిలిచియున్నది. దీని తంతువులయందు మూడు లాభములుగలవు.

(1) యిచ్చటి యావత్తు సీళ్ళను దిగివచ్చినప్పుడు నేత్రములను ఛేయునట్టి యీ సీళ్ళను తంతువులకింద అణచివేయుచున్నది. మరియు,

అచ్చట యీనీళ్ళును నిలుపుచున్నది కంటిరంధ్రము యెదుటకు నీళ్ళు రానియ్యకుండునట్లు కాపాడును. దీనియందు యేకారణము వర్జితము కాజాలదు.

(2) యిచ్చటి హృదుపదార్థము కంటిపై న పడుచుండును. ఆ తంతువులు స్పృశించుచు నిలిచిపోవుచుండును. మరియు, కంటిపావరంధ్రమునందు చేర్చుచున్నది.

(3) యిచ్చటి రీతూబతు అనగా కంటిసంబంధమును నీరు, బైజియాస్పాజి నాక్రమించి కారణమువలన తన స్తానమునందు నిలిచియుండును గాని ప్రవించకాలదు. మరియు, యీపొరయందు అయిదురోగములు ముఖ్యముగా కలుగుచున్నవి. (1) రణములు కలుగుట (2) మలము నిండుట (3) తన స్తలమునండి తప్పిపోవుట (4) అల్లుకొనుట (5) ముడుచుకొనిపోవుట మొదలగు వ్యాధులు కలుగును. యీవ్యాధులను వేరు వేరుగా వర్ణించబడును.

❖ అకబియా పొరయందు కుడుపులు కలుగుటకు లక్షణములు. ❖

కుడుపులు యీరతూబత్తయందు కలుగుచున్నవి. దీని చిహ్నములు నేత్రములలోపల ముందుభాగమునకు నలుపు యెరువురంగుల గుల్లలు లేచుట మరియు యీపొరయొక్క గుల్లలు కరివియాపొర సంబంధముగు గుల్లలలో భేదమేమనగా కర్నియా పొరయొక్క గుల్లలు తెల్లగానుండును. అనగా కర్నియా అనుపొర తెల్లగానుండును. మరియు అనిబియా అనుపొర కర్నియా అను పొరక్రింద నుండును. ఇందువలన రంగుకలిగియుండును. గుల్లలు లేదిననమయమునందు కర్నియాయందు గుల్లలు కలుగుచున్నది. ఇదిమంధముగుచున్నది. ఇందువలనకర్నియాయందు అనిబియాయొక్క రంగుమాపువును. మరియు కర్నియాయొక్క నిజరంగు తెల్లగా కనపించును. యెట్లుననగా అన్ బియా అనుపొరయొక్క ప్రదేశము నేత్రముయొక్క నలుపు భాగముకంటె పెద్దదికాదు. గనుక ముల హీమాయొక్క రణములో భేదము కలిగియుండును. అనగా అన్ బియా అనుపొరయొక్క రంగు మాపువునగును. మరియు కర్నియా అనుపొరయొక్క రంగు మాపువునగును. మరియు కర్నియా అనుపొరయొక్క రంగు మాపువునగును.

వియూ అనుపారయందు గుల్లలు వుట్టుచుండును. ఒకప్పుడు హరించిపోవుచుండును. అనగా కర్మియూ అనుపారను చించివేయచున్నదని గ్రహించవలెను. యెటుల చిశగుటవలన అనిబియూ అనువాదబైటికివచ్చుచుండును. దీనివర్ణనము వేరుగా చెప్పబడును. మరియు ఒకప్పుడు అచ్చట గుల్లచితికిపోవుచుండును. ఇటుల యీగుల్ల చికినవెంటనే ఒకటియూ అనుపారకూడా చితికిపోవును. అప్పుడు బైజియూ అను రతూబతునగ్రహించ నారంభింపును. మరియు యెటుల నగ్రహించుటవలన చూడు రోగములు కలుగుచుండును. (1) ప్రకారమున కింటి గ్రుడ్డునందు ఒకటిగా నిలువనేరదు. మరియు వేగరకు చెప్పివున్నది. (2) పూరివామువు ఆక్రమించుకొనుచుండును. (3) రతూబతె జాలె దియూ యందు శుష్కత్వము చేరుచున్నది. యెటులననగా బైజియూ హరియందు చెప్పబడియున్నది.

❧ 2 వ భేదము అనబియూ అను పార నిండుటకు కారణములు. ❧

ఈకంటిపారయెప్పుడు రతూబతుని శేవత్వమువలన నిండిపోవుచుండును. అనగా నేత్రముయొక్క గ్రుడ్డుసమీపమువరకుచేరి దీనిని వెడల్పు చేయుచున్నది. యెటులననగా పేక్ గారు దీనిని వ్యాఖ్యానముచేసిరి. ఒకప్పుడు ప్రమాణముకంటె యెక్కువై వావు కలిగించును. మరియు యీవ్యాధివావుయొక్క భేదము యీవ్యాధియందు నొప్పిగాని దురదగాని యుండదు. యెందుకనగా పొరినిండుట మందమెక్కుట మొదలగు భేదములు వావుకు విరుద్ధముగా యుండును. వావునందు దురదకూడా కలుగును. గాని మంథము మాత్రముండదు. గాన గ్రహించవలెను. ఈవ్యాధి నిజాలుల్ మా అనగా నేత్రమునందు నీరు దిగుటవలన వేరుగా యున్నది. యెందుకనగా ప్రధానముగు అనబియూ వెడల్పు కానేరదు. యెటులననగా అనేకులు వైద్యోత్తములు వర్ణించియున్నారు. మరియు యది అనిబియూ అనుపార వెడల్పు కావడముకూడా ఆరోగ్యమనిరి యెటులననగా యీఅంశమును కొందరు దానిని నిజముగా నమ్మనియెడల

నేను యిట్టిదశయందు చెప్పబడిన అంశమేమనగా నేత్రరంధ్రము పెద్దదై నయెడల దీనిని పార్షీ ఇత్తిసాయనుకాబా అందుడు. అనబెముజవ్వీ ఫా అనగా సాందర్భముగు నేత్రముయొక్క ప్రధానప్రకాశముండు స్తానము వెడల్పుకాక నిది వెడల్పు అగుట నిజాలుల్ మాతో ముఖ్యముగా యున్నది. ఇది అనబెముజవ్వీఫా వెడల్పు కావడమని గ్రహించవలెను. మరియు దీనిని వర్ణించెదను.

ఈపాఠయందు రతూబల్ అనగా నీరు నిండుటకు చిహ్నములు దృష్టిగుర్బులముగుచుండుట, ఒకకన్ను రెండవకన్నుకంటె పెద్దదిగా కనుపించుట, వాదశయందు కన్ను పికినటులుండుట, వకకన్ను రెండవకన్ను కంటె యీసయమునంగు అధికముగా నుండుట మరియు కేవలము కన్నునిండియుండినచో లేక రెండు నేత్రములు నిండియుండినను ఒకదానికంటె రెండవది అధికముగుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును ఈ అన్ బియా పాఠనిండి యుండుటవలన కలుగువ్యాధి చికిత్స

ఈవ్యాధియందు యారజాల్ అనగా విరోచనమాత్రాలుగాని మరియు, పుక్కిలింతలు గండాపములు చేయింది మలము తీసివేయవలెను. మరియు, చిక్కని చిమ్మగల వస్తువులు యివ్వవలెను. అనగా గొర్రెసాంసము యిత్యాది వస్తువులను పథ్యమునకు యివ్వవలెను. మరియు యావత్తు హరించిన తరువాత నిండియుండు నీరును నశించిన వెనుక నేత్రముల రతూబతు నశించిన వెనుక నేత్రముల రతూబతును శుష్కత్వియును నష్టపరచుచుట్టి జౌషధములను నేత్రములయందు వేయవలెను. దీనివలన కేవలము హరించును. మరియు, యీవ్యాధియందు ఉపయోగించుచుట్టి వస్తువులు అనగా సోఫురనము, తేనె, యింగుప, మిరియాలు, సుకబీనజ్ అనగా ఒకవిధమగు జిగురు వునక అనగా రాతి పువ్వు. మరియు, యిట్టి గుణముగల ఇతర వస్తువులను వ్రుపయోగించవలెను.

{ (శి) భేదము అన్బియాపాం తన స్తలమునుండి
తప్పిపోవు లక్షణములు. }

ఈ పొర తప్పిపోవుటకు రెండు కారణములుగలవు. (1) ఈ పొర యందున్న, దీని సమీపమునందుండు పొరయందు కూడా వాపునంభ వించును. దీని చిన్నఃములు నేత్రమునందుండు బడువు నొప్పి కలుగు చుండుట, నీళ్ళు ప్రవించుట, మొదలగు కారణములవలన అన్బియా అను పొరయొక్క రంధ్రము జులై యీ అస రతూబతు యెదుటనుండి తప్పిపోవును. కాబట్టి ప్రత్యేక వస్తువు వంకర అనగా మెల్లచూపుగా కనుపించును. మరియు, గ్రుడ్డుబైటికి వచ్చుటవలన, నేత్రప్రమాణము జాస్తి అగుటవలన వాపువలన కనురెప్పలు ఒకటి కొకటి కలుసుకొన నేరవు. మరియు, నేత్రమునందు పొర రెండు భాగములైనవని తోచును. మరియు, ఒకటి స్త్రీయుగా తన నిజదశయందుండును. రెండవదాని యందు ఒక్కదనము వచ్చినను నిది తన యెడమ భాగమునుండి తప్పి పోయినను, కుడివైపునుండి కర్నియాయందు చిక్కదనము తటస్థించును. మరియు, యీ కారణమునకు విరుద్ధముగా యుండిన యెడల దీనికి విరుద్ధముగు లక్షణములు వ్రకటనమగును.

—(శి) భేదము అన్బియాపాం చికిత్స—

ఈరోగమునందు పులిలెమగు విరోచన ఔషధములు యివ్వ వలెను. మరియు, అవశ్యమైనచో శిరావేదనముచేసి రక్తము వెడలించ వలెను. మరియు, శరీరము స్వస్థతనొందిన వెనుక ముఖ్య అంగమునుండి మలమును వెడలించుటకై కండ్లనుండి నీరు ప్రవించునట్టి ఔషధము లను కండ్లలో వేయవలెను. అట్టి ఔషధములను కండ్లలో వేయవలెను. అట్టి ఔషధములను ఈపొరనిండిన కారణమునందు వర్ణించబడినవి. మరియు, తన స్తలమునుండి తప్పిపోవుటకు లాభము కలుగునట్టి బాహ్య నుపాయములను చేయవలెను. అనగా ఒక నీనపు ముక్కను, కన్నగు టతో సమానముగా దొప్పవలెచేయించి ఆదొప్ప మధ్యందు నిండ్రి

ముచేసి ఆరంభము మూయకుండా ఆసీపకుగిన్నె కట్టిపై వేసి కట్టవలెను. యిట్లు చేయుటవలన నేత్రము నజదశయందునును. మరియు నేత్రము తప్పిపోవుట మిక్కిలి పోటుకానుడుట, యిటు అటు చూచుట మొదలగునవి నశించి మలముతో శుభ్రమగును. మరియు, గొప్పమధ్య రంధ్రము చేయుటకు యుక్తికలదు. అనగా రోగి ఆరంభమునుండి చూచుటకు కష్టముగానుండును. అనగా చాలాకాలము కష్టముగా చూచునట్టి ప్రకృతి కలిగించినయెడల అవశ్యకముగా నిమ్మళించును. మరియు, నెమ్మదిగా నిజదశయందు మారును.

(2) కారణము తనస్తానమునుండి తప్పిపోవు ఈకరనియా పై కేవచ్చిన కారణమువలన అనబియా అను పొర తన స్తానమునుండి జారి పోవును. మరియు కరనియా అనుపొర పున్నతమగు విషయమైముందు ప్రకరణమునందు వర్ణించబడును.

వాఙ్మనాలుగు అయిదవ భేదములు.

పొరలు విశాలమగుట లేక బిగించుట మొదలగు కారణములను ముందు వేగువేరు ప్రకరణములయందు నేత్రపొరల నిర్వహణముల అంతమునందు చెప్పబడును.

కరనియా యను కంటి పొర లక్షణములు

ఈకరనియా అను పొర వృక్షముగా ధనశవర్ణము కలిగి యుండును. ఇందువలన దీనిని కరనియా అందును. మరియు ఈపొరపల్లినూ అనుపొరయొక్క ప్రక్కలనుండి వృక్షాన్ని అనుసరించి పరిమళపూర్ణముగా నేత్రసంబంధముగ నీరుయొక్క పొరలు దీనికి దిభాగము అందుచే వానికి మూతవలె యేర్పడినది. అనగా వాటి రక్షణము చేయుచున్నది ఇచ్చట కారణ మేమనగా వృక్షాన్ని క్రింద దిగిపోకుండు దీని మండవమువలె కల్పించియున్నాడు. అనగా శంకమువలె యేర్పడియున్నాడు. ఇటులనే యీపొరయందుండుటగలన బిగింపుచుండు కష్టము సంభవించినయెడల రెండవపొర దీని క్రిందనుండి ఆరోగ్యముగా చుండుటవలన నేత్రభాగములు దీనిక్రిందయుండునవి వ్యాధివలన అపీడితమై యుండును. మరియు కరనియా అను పొరలు యిట్టిగుండుగుండు కారణమువలన పెట్టబడియె, అనగా శంఖమునందు పొగలుయుండునటులనే కంటి మందు కూడా యిటులనే అనేకపొరలుండును మరియు కరనియా అను పొరయొక్క భాగము కంటిపాద మూడుభాగములను పున్నది. అచ్చట యీ పాదయొక్క పొరలు కఠినముగా నున్నవి. దీనివలన విశేషముగా రక్షణము కలుగుచున్నది. ఈస్థలమునందు కరనియా అను పొరముల హిమా అను పొరతో చేరియున్నది. మరియు దీనిపైనే వేరుగా యిట్టిచస్తువుమరియొకటి లేదు. దీనివలన వెనుక కష్టములు కలుగకుండా రక్షించుచున్నది. మరియు యీపొరయొక్క పూర్ణము అనగా నీరు జలలేపియాతో విశేషసంబంధము కలిగియుండును అనగా దీవముయొక్క ప్రకాశమును లాంతరుయొక్క అద్దమునకు యెటుల సంబంధముకలిగి ప్రకాశింపజేయుచున్నదో అటువలెనే బాహ్యముననుండి యేర్పడు సంప్రాప్తించుకుండునటుల కాపాడుచున్నది. మరియు ప్రకాశము ప్రకటనముగ

టకు అటంకమేమీ కలు చేయనేదు. యెట్లుననగా తాను పరిశుభ్రము గాయున్న కారణమువలన దినయందు మాలిన్యము లేనందున ప్రకాశ మును ధారాళముగా కలిగినట్లునే చూపుచున్నవి. కొందరు ఈపొరను వేరుపొరగా భావించవలరు. అనగా ఇదిబియా, శబకియా, అన్కబూతి యా, ముల్తహియా అను యాపొరలకు సరేబియా అను పొరనుండి లె క్కించుచుండును. మరియు కొద్దమ దుమూవత్తు రెండుపొరలుగా భా వించెదరు. మరియు ఈపొరలలో కలగుచుట్టి నోగములు ప్రధానము లగుచున్నవి. అనగా (1) ఖశూత్, (2) కతూ, (3) శకార్, (4) క రాహ, (5) వ్యాజ, (6) సుతాక, (7) కమ్మ, (8) సరా, (9) మర్దా అనునవి కలటి యాపొరకుండు కలుగుచుట్టి 9 వ్యాధులను ఈగ్రంథకర్త అభిప్రాయము. శకార్ అనగా చుగుట పొరచిగుటకు రెండుభేదము లు గలవు. కేషిందిని 8 నోగములు వరు వేరుగా వర్ణించబడును.

—ప్రతిఖశూనత్ అను వ్యాధి లక్షణములుచిత్రి—

కేరనియా అను పొరకుండు కరిత్విము, గరి, పుత్పత్తియగు చున్నది. యిట్లు వుత్పత్తియగుటకు మూడు కారణములుగలవు.

(1) యాపొరకుండు శుష్కత్వము కలుగుటవలన రతూబతు అనగా నీరుయొక్క అంగముల చిత్రితాలయందు నిండియుండును. దీని పుపరిభాగములను శుభ్రముగా నుంచుచున్నది. కష్టముకలిగినను పైభా గము తినయొక్క యేభాగములైన క్రిందయుండుటవలన సరిగా యుండ దు. మరియు దీని హాని పరిశుభ్రత సప్తమగుటవలన ప్రకాశమగు అన్య రూపములను గ్రహించుట యందు భేదమేర్పడుచున్నది.

(2) యిచ్చటి తీవ్రదోషముగాని లేక ఉష్ణమి మలముగాని ఈ పొరపైన చేరినయెడల యిది తీక్షణము పుష్పవలన ఈపొరను చివ్వివే యును. అనగా యెండుగజ్జముందు శరీరముయొక్క చర్మము పూడిపో వుచున్నదో అటులనే ఈప్రాయముకూడా మలము తీక్షణతలవణముల యొక్క కారణమువలన పూడబడును.

(3) తీర్థమును బౌద్ధములను నేత్రముగాఁజూచు వేయుటలన ఈపారయొక్క ప్రకృతి మారిపోవును. మరియు, గో ఉత్పన్నముగును. ఈపారయందు గరికలుగుటవలన కలుగు నిష్కరిముల రోగికి, ము సినప్పడు తెరచునప్పడు కంటిపైరెప్ప, కంటి వస్తున, రో రుద్దినటుల యుండుట రోగికి సందేహము కలుగుట గలదు, కంటిని పర్యాయుటకు కష్టముగా నుండుటవలన కండ్లకెంటికి గీటులును పుట్టించును. కాని ఈనీళ్లు న్రవించుట దీనియభ్యుముగు నీళ్లును కానేరదు. యెందుకనగా రెప్పలక్రింద చిన్నచిన్న గుల్లులు కలుగుటవలన రెప్పలు వేయుటకు రెప్పలు గరిగల వస్తువుతో తోమియుట మంచియందు. మరియు ఇటుల గ్రుచ్చుకొనుటవలన నీళ్లు న్రవి చుచున్నవి. మరియు, కరినియూ అను పారయందు మంట రెప్పలయందు నొప్పి కలుగదు. మరియు ఈ వ్యాధియందు రెప్పలలో గుల్లులు కలుగుట విరుద్ధముగా యున్నది. దీని వలన మంటరెప్పలయందు నొప్పి అవశ్యముగా కలుగగలదు. మరియు శుష్కత్వము గరి కలిగించుటకు కారణమగును.

ఖనూనత్ అను వ్యాధి చికిత్స.

ఖనూనత్ అను వ్యాధి యేకారణమువలన కలిగినను ప్రకృతిని మార్చుటకై చెమ్మను పుట్టించునట్టి బౌద్ధములను ఉపయోగించవలెను. మరియు యేబౌద్ధమువలన ఈపారయందుగల గరికల పోటుమంట శాంతినొందునో అట్టి బౌద్ధములను యుపయోగించవలెను. మరియు, తీవ్రదోషము లవణసంబంధము గలపైనయెడల బసవ్ మా కషాయము నందు రేలగుజ్జ, మాదీఫలముచేర్చి పానము చేయవలెను. యిటుల పానమునరించుటవలన శరీరమునందుండు మలము విడలిపోవును. పిమ్మట శీనపుమలినము నేత్రములలో వేయవలెను. అనగా అచ్చటి కర్నియా అను పొర రంధ్రములను పూడ్చుటయందు శీనపుమలినము అద్భుతకర్తి.

కలిగియుండును. మరియు శీనపునులినము బనప్ షాతైలములో కలిపి కండ్లలో వేయుట వలన యీ వ్యాధి యందు మిక్కిలి గుణము కలిగియుండును.

— సీనపునులినము తీయకొనుము. —

సీనపునుక్కను అరిచేతిలో గాని లేక, వెదురుకర్రపై గాని అరుగ తీయవలెను. యిటుల అరుగతీయుట వలన నల్లని రంగుగల మలినము వచ్చును. అట్లువచ్చు మలినమునందు బనప్ షాతైలము కలిపి కండ్లలో వేయవలెను.

మరియు, కర్నియా పొరయుక్క వణిణములు మాన్పుటకై బేదానా గుజ్జనము కలేరాజి నరుగాని లేక బనప్ షాతైలముగాని కలిపి కండ్లలో వేయుట లాభదాయక మగును.

మరియు, పాపురపుసిల్లల రక్తముతీసి కండ్లలో వేయుట వలన కూడా యిందు విషయమై మిక్కిలి ప్రయోగకరముగా నుండును.

— పాపురపుసిల్లల రక్తముతీయు విధానము. —

పాపురముయొక్క పిల్లను దెచ్చి దాని వెంట్రుక పూడబెరికి అందుండి వచ్చునట్టి రక్తమును నేత్రములయందు న్రీనింపవలెను. లేనియెడల ఆ పాపురముయొక్క జీవనరమును ఛేదించి అందుండి వచ్చు రక్తమును తీసికొని యుపయోగించవలెను.

2 వ భేదము కర్నియా అను పొర పెరుగుటకు ఉబ్బుటకు కారణములు.

ఒకప్పుడు కర్నియా అను పొర ములేతహిమా అను పొరకంటె పున్నతమగును. మరియు నీ పొర యెత్తగుట ప్రత్యక్షముగా కనుపించుచుండును. మరియు ములేతహిమా అను పొర దరదీనజ్జయందు కర్నియా పొరకంటె యెత్తు అగుచున్నది. అనగా యీ పొర యెత్తగుటను గురించి కంటియందు లేదు గుల్లలయందు వర్ణించబడును. మరియు యీ రోగకారణము వాత దోషముగల మల్లము యీ పొరకింద చేరినందున యీమలము హెచ్చులగుటవలన పులుకుచున్నది. అనగా యెత్త గుచున్నది.

కర్నియా పొర యెప్పుడు గుటకు చికిష్క. ౪౫

ఈరోగమునందు ము ము తీగ్రముగు చికిష్క దోషములను ము తీసి వేయునట్టి సుపాయములను చెయ్యవలెను ము ము తీసిన నెనుక నప్తమును కలిగించునట్టి వస్తువులను అగు జయకెఆన్ ఫర్ మరియు శియాఫె అనూషర్ మొదలగునవి కర్నియా పొరకు బాగుజేయుటకై నేత్రములయందు వేయవలెను. మరొక సూక్ష్మజలముతో ముఖ్య క్రియ శసచేయవలెను. మరియు పుష్కరికముతో అగు కర్నియా పొరను శసచేయవలెను.

— మూడవ భేదము శకాకు (చికిష్క వస్తువు) లక్షణములు. —

కర్నియా అను పొర నాల్గువేపులు పేలిపోవుటవలన యీరోగ ము పుష్పిత్తియగుచున్నది. మరియు దీనికింద ము అన్ బియా అను పొర బైటికివచ్చును. ఈరోగమునకు మోరెనజన్ అని చెప్పుదురు. ఈ వ్యాధి వర్ణనమువేరు ప్రకరణములయందు చెప్పబడును.

— నాలుగవ భేదము. —

కర్నియా అను పొరయందు శకాకు (బ్రద్ధముగుట) అనిగా పైపొర ప్రేలి క్రిందనుండు పొరబైటికి వచ్చును. మరియు అగ్నియా అను పొర నిలిచియుండును. దీనినికూడా మోరెనజన్ కా అని చెప్పుదురు.

— 5, 6. వ భేదములు. —

ఈపొరయందు వ్రణములు తెల్లదనము పుష్పిత్తియగును. దీని విషయమై వేరు ప్రకరణములయందు వేరువేరుగా వర్ణించబడును.

— 7. వ భేదము. ౪౬

సర్ తావ్ కర్నియా (కరివాపు) యందు పిత్తము, వాతము, కలిసియున్నయెడల యీపొరయందు వాపుకలుగుటకు కారణమగును. దీనిలక్షణములు నొప్పివిశేషముగా నుండుట నేత్రముల నరములు వీకి నటులుండుట వాపు, యెరుపురంగు కలిగిన నలుపురంగుకలిగి యుండు ట గ్రుడ్డుతో పోటు పొడుడుట అపోటు కణతవరకు పొడిచినటులుం డుట తలయందు నొప్పి విశేషముగా నుండుటవలన మిక్కిలి కష్టముగా

నుండుట అహారమునం దిచ్చలేకుండుట యద్వాపి యారోగము దీక్షిత్వ వలన కుదురజాలదుగాని కొన్ని సమపాతములవలన నొప్పిన్ని రోగ మున్ను నిలిచిపోవును. మరియు యారోగమువలన గొప్పకష్టములు కలుగగలవు. గాని యీక్రింద చెప్పబడు సుపాతములవలన అట్టికష్టములు రాజాలవు. ఈరోగము హరించు సుపాతము శిరావేదనముచేసి శక్తి అనుసారముగా దుధిరమును నెకలించవలెను. మరియు మావుల్ జబ్బతో శరీరమునకు మృదుత్వము నొందించవలెను. మరియు యీసమయమునందు మంమునందు మంట ప్రకటనమైనయెడల నొప్పి అతిశయ మగును. అట్టిశరీ శిరూసె అను ఔషధము కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసానలో కలిపి కండ్లలో స్త్రయవలెను. మరియు ఖతమి, ఖుబ్బాజి మరియు కామంలొకట నూరి నీనడ పిండి బుప్ షాత్రైమునందు కలిపి కంటిపై లేపనను చేయవలెను. మరియు తీవ్రమగు ఔషధములు కండ్లలోవేయ కూడదు. యెటువలనగా పూర్వము లేని కష్టములుకూడా కలుగగలవు. కాబట్టి యాద్యాధియందు నేత్రములలో తీవ్రమగు ఔషధములను చేయకూడదు.

8 భేదము కన్నియా పొరయందు గుల్లలు కలుగుటకు లక్షణములు.

కన్నియాపొరయందు నాణగు వైపునందు కుడుపులు కలిగించుట ప్రమాదము చేయునున్నది. దీనివలన బాహ్యభాగమునందు అనగా కంటి రెప్పలలోపల కొలుకలయందు గుల్లలు కలుగుచుండును. యీగుల్లలదశ చిరుగా గుండు నొప్పి మొనరునునవి వేరు వేరుగా కలుగును అనగా మలము స్వల్పముగా గాని లేక విశేషముగాగాని లేక దుష్ప్రవృత్తావికము నొందుటవలనగాని కలిగిన గుల్లల విషయమై చెప్పబడుచున్నాను.

మరియు, మలము కొంచెముతియ్యగానన్నయెడలనొప్పివిశేషముగానుండనేరదు. మరియు విశేషముగా పలచనై తీవ్రముగా నున్నచో నొప్పి అధికముగానుండును. మరియు, మలము వ్రేత్తేక వ్రేత్తేక స్తల

ములయందు కలుగుటవలన గుల్లలు కంటి పై భాగమునందు కలుగుచుండును. నల్లగా శుభ్రముగా కనుపించుచుండును. మరెము, గుల్లలు రెండవ, మూడవ పొరయందు యున్నయెడల వీటిరంగు యిట్లుండదు. అనగా అర్బుచియా అను పొరయొక్క చాయ వానిపై పడుచుండును. మరియు, అచ్చట మూడవ పొరయందు యున్నయెడల తెల్లని రంగుగా కాన్పించుచుండును. మరియు, రెండవ పొరక్రింద యున్నయెడల నల్లగానుండును. అనగా యీగుల్లలు నలుపు తెలుపు రంగుల మధ్య శ్రేణియందు కలుగునని భావించవలెను.

మరియు, సాహేబ్ తజకర్ గారు యిందు విషయమై తన అభిప్రాయమును వెల్లడించినరీతిని యీక్రిందచెప్పబడుచున్నాను. అనగా మూడవపొరయందు లేచిన యెడల నల్లని రంగుగా కనిపించును. అనగా ఇవి ప్రకాశముగు నేత్రమునుండి వుత్పత్తియగునట్టి కారణమువలన కనపించును. మూడవ పొరయందు ప్రకాశము ఆపారముండి కలుగుచుండును. గాన తెల్లని రంగుగల గుల్లలు లేవును. అవి దాని సమీపమునందు వుండుటవలన తెల్లగానుండును. మరియు, రెండవ పొరయందు మధ్యశ్రేణియందు నలుపు తెలుపు కలుగుచున్నది. నేత్రసంబంధముగు ప్రకాశముకూడా మధ్యశ్రేణినుండి కలుగుచుండును. గుల్లలు కర్నియా అను పొర పై భాగమునందు కలిగిన యెడల అవి అర్బుచియా అను పొరయొక్క రంధ్రమునకు సమీపమునందు కలుగని యెడల ఆరోగ్యము నొందగలదు. అనగా మలము యొక్క అధిక తీక్షణత్వమువలన కర్నియా పొర బ్రద్దలైన యెడల కొద్దిగా చినుగును. అనగా కర్నియా పొర బైటిభాగమునందుండు పొర దీని రెండవ పొరకంటె మిక్కిలి కఠినత్వముగానుండిన యెడల అందుండి కొద్దిగా చినుగును. తిరిగి బాగుగుటకు దీనిచిన్నములు అనగా అర్బుచియా పొరరంధ్రమునకు సమీపమునందు యుండనిచో దృష్టియందు భంగము కలుగదు.

మరియు రెండవపాఠ దీటును. అనుగా దీనికంటె కఠినముగా యుండకేరదు మరియు గుల్లలు కంటిపొయెక్క రంధ్రమునందు కలిగి నచో మిక్కిలి క్రూర్వృక్షును నొందును. అనుగా యిది కుమారుట దుర్లభము. మరియు దృష్టికూడా నశింపజేయును. మరియు, గుల్లలు బైటిపొరతప్ప వేరుపొరలయందు చినుగుటకు కారణము కనుపించినయెడల అనిబియాపొర యెత్తగుచున్నది.

కర్నియాపొర గుల్లల చికిత్స.

ఈరోగమునకు గమపాయములను దశానుసారముగా చేయవలెను. మరియు నేత్రసంబంధముగు వ్రణములయందు చెప్పబడును. ఈరోగమునందు శిశువదనచేయుట మరియు, విరోచనమును చేయించుట వలన మలము క్రిందికి శోషింపజేయవలెను. ఆరంభమునందు మలము నశించునట్టి ఔషధములను ప్రయోగించవలెను. మరియు అంతమునందు శియాపెరిటియజ్ యందు గవ్వరంతు పాంత్రిణి చేర్చినది నేత్రములలో వేయవలెను ఈన్యూధి సజ్జించినవెనుక శియాఫె అహమరేల య్యాను అను ఔషధము ప్రయోగించవలెను. మరియు, కర్నియా పొరయెత్తుగా నుండుటకుకూడ, దీనిపై గుల్లలయందు భేదమేమనగా యెత్తు పొడవు దృఢముగుచున్నది మరియు శళాకుతో అణచినను అణగనేరదు. అన్యబాతి గుల్లలు శళాకుతో అణచినయెడల అసగిపోవును. మరియు వీటియందు నొప్పి, కిడ్లవెంట నీరుకాదుటకూడా తటస్థమును. శలాయి అనుగా నళాకుఅని అర్థము.

తొమ్మిదవ భేదము.

కర్నియాపొర క్రింద చీమువచ్చి చేరును. యిటుల వచ్చునట్టి కారణములు మూడువిధములుగా చెప్పబడియె. (1) పొరయందు వ్రణములు కలుగుటవలన చీము తటస్థించి తనకుతాను బైటికి వెడలిపోవును. మరియు చీము అచ్చటనే నిలిచిపోవును. (2) నేత్రములు వికేషముగా నొప్పిశలుగును. దీని చేతగులము చీముగామారి అచ్చటనే నిలిచి

పోవును. (3) తలకొప్పి విశేషముగా నుండుట శరీరము చులమును దీని వైపుకు అనగా కండ్లవైపుకు సంపును. దీనికాఁగల ఎవలన మలము నిలిచి చీముగా మాడరా. ఈచీమరగు గోదనంటిగుండు కలిసియుండును. మరియు దీనివిషయమై వేరుకేదర చప్పిబడును. అధవా కిర్మియా నుబంధమగు కొన్ని వ్యాధులయందు స్వల్పముగా చప్పిబడును. మరియు యిందుండి కొంత విశేష స్తలములయల దాక్రమించుచున్నది. అనగా కంటి నల్లగుడ్డు యీవత్తు ఆకళిమించు చున్నది. ఇది విశేషమైన నవభావికమైనది.

—కర్మియా పొరయదు చీమ చేటులు ఉత్పన్నము—

సామాన్యరీతిగా వక్రము నొందించి తీసివేయునట్టి బేషధము లను యువయోగించవలెను. అనగా జరూరె అప్పుడు చుపాలుగాని మెంతి నీళ్ళయందుగాని లేక నీమలగనివిత్తుల గుజ్జనందుగాని కలిపి కంటిలో వేయవలెను. మరియు మెంతులు అతిలీలులమలికుయొక్క వెచ్చని కషాయముతో కొంత కొంత కాలమానకు నేత్రములను కావడముచేయవలెను. మరియు చీమతీసి మార్చుటకై యావముఖ్య (తార మాక్షికము) వెండి ముఖలా యీమొదలగునవి మెత్తగానూరి కండ్లలో వేయవలెను. ఈ రెండువస్తువులు యిందున్నవయమై అనగా ప్రణామము మాన్పుటకు అద్వితీయమై. ఇట్టిపుసాయ మివలన చీము వెళల నియెడల అట్టిసమయమునందు శస్త్రమువలన చీము వెడలించుటకు ఆలోచించవలెని గ్రహించవలెను దీనివిషయమై కర్మియాపొంతు నల్లని గీర తప్పించి వేరుభాగమును శస్త్రముతో చీల్చవలెను ఇట్లు చీల్చుటలో క్రిందిపొర తెగకుండునట్లు స్వేచ్ఛగా చీల్చవలెను. తదుపరి ఆచీల్చినభాగమునుండి మహాత్ అను నభాకుతో చీమగు తీసి అటు పిమ్మట నేత్రప్రణామముల దిక్కినుచేయవలెను. అవసరము కలుగునంత వరకు అనగా దృష్టియందు చీమచే దృష్టిచెరుచువరకు శస్త్రప్రయోగము చేయవలెను.

అంజురూన్ అనగా చేతులము

శుద్ధిచేసి అంజురూన్ తో మూడుములు ముసాంబరము కుంకుమపువ్వు రసా జనకు ఇచ్చితే ము 7 మాషములు తుమ్మజగురు తిన్నర మాషములు ఇవి యావత్తు చూర్ణించి నన్నబట్టతో వస్త్రగాలిత మొసరించి చూసాలయ్యునుగాని లేక వీరికచెప్పబడిన ఔషధుల కషాయములయ్యునుగాని కలిపి వుపయోగించవలెను.

ముల్ తహీమా పొరయొక్కరోగముల వర్ణనము

ఈపొరమెత్తని శల్యము గుండ్రముగా స్వశ్చముగా మంథముగా యుండును. దీని మూడుములనంగు కంటిగుడ్డును కిదలించుచున్నది. ఈ పొర తెల్లని శ్మేహముతో గూడినమూలముతో నిండియుండును. మరియు నిచ్చట ఝిల్లితలపుర్రైని* మరియు తలచర్మమునకు క్రిందనున్న

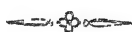
* పైనవర్ణించబడిన పొర కరిసిర్పిలితో పుర్రైపైన యున్నది. దీనినుండి బైలు పెడల్పదని హాకీము బుఖరాత్ గారు వచించిరి. దీని అనుసారముగా హాకీమురాకీగారు కూడా పైవిధమును అంగీకరించిరి. యిందువలన ముల్ తహీమాపొరయొక్క వాపు ముందుకారణముతో కలిగియెడల నేత్రముయొక్క సామాన్యభాగమునందుచేరి పెడ వరకు వ్యాపించును. మరియు అరహిహానిన్, రూఫన్, అనుయిద్దరు వైద్యులు చెప్పుచున్నారు. ఆకరిసిర్పిలి తలపుర్రైలోపల నున్నది. దీనినుండి ఈపొరబైలుపెడల్పదనిహాకీమురాకీగారు చూపుచున్నారు. నేత్రములు విశేషముగా నొచ్చుట, వాచుట మొదలగు కష్టములు సంభవించునప్పుడు బుద్ధిచెడిపోవును. యేమి సందేహములేదు. బైటిజిల్లియొక్క కష్టమువలన బుద్ధి జ్ఞానము మారిపోవును. యెందుకనగా ఈర్పిలి పెడమునకు సమీపమునందున్నది. అనగా తలనొప్పయందు దెబ్బతగులుటవలన కలగు కారణమువలన పుత్తతి అయినచో యిట్టిస్థితియందు బుద్ధి విశేషముగా చెడిపోవుట తటస్థించును.

ది. దీని చివరలో ఉత్పన్నమైంది. మరియు నేత్రము నందు మాత్రము ఆకారము స్థూలముగానందుకు యిది కంటియొక్క యావత్తుభాగమును క్రమ్ముకొని యున్నది. కర్నియాపొం పృథక్వ్యుతో దీనియందు నిలిచియున్నది యిందువలన యాపొం పృథక్వ్యుతో అందురు. కొందరు ఈపొం సబకియా అన్కబూరియా పొంలతో చేర్చుదురు. ఇందువలన పారిమరమునందు కండ్లయందు నాడుగుపొంలు యున్నవని పూహించుదురు. మరియు యాపొంలందు 14 రోగములు వుట్టుచున్నవి. ఈరోగములలో కొన్ని ముఖ్యమైనవి. కొన్ని సామాన్యమైనవి. ముఖ్యమగు వ్యాధులు 9 కాబట్టి యావ్రోకరణమునందు తొమ్మిది భేదములుగా వర్ణించబడుచున్నవి. అవిగా (1) రమద్, (2) తరఫా, (3) జఫరా, (4) సబత్, (5) యింజిఫాఫ్, (6) హక్కా, (7) దూఖా, (8) తూసా, (9) జైసా, మిగిలిన రోగములు వాటి వాటి స్తానముల యందు వేరువేరు ప్రకరణములలో చెప్పబడును.

ఒకటవ భేదము రమద్ (నేత్రమునొప్పి) వర్ణనము.

ముల్తహీమా పొంరవావునకు రమద్ అందురు. మరియు, రమద్ హాకీ అనికూడా దీనిని వాడుదురు. యెటులయినగా రమద్ అనుశబ్దము దీని యెరువునకు కూడా చెప్పబడుచున్నది. కండ్లలో దుమ్ము, పొగ ప్రవేశించుటవలనగాని, సూర్యవేడిమి ప్రవేశించుటవలనగాని కలుగుచున్నది. యిందు వాపుమాత్రము యుండవని గ్రహించవలెను. మరియు, షేక్అబు అలిశేనాగారు మొదలగువారలు ముల్తహీమాయొక్క పూష్ణమువలనగాని లేక చలువవలనగాని కలుగగలదని చెప్పిరి. దీనిని రమద్ అనిరి. మరియు పూర్వపు వైద్యులు యాశబ్దమును యాపొంను పూష్ణవాపుతో ముఖ్యముగా చేర్చిరి. మరియు పొంయొక్క శీతలవాపును తకద్దూను (నేత్రము కొద్దిగానొప్పి కొద్దివాపు కలుగుట) అందురు. మరియు సాధారణరీతి కంటియందు నొప్పి కలిగినయెడల దీనినికూడా

రమద్ అందుకు యీవ్యాధియొక్క పేరు హేతువాన సారము గా పెట్టబడియె. యెటులననగా అరబ్బి భాషయందు కండ్లనొప్పికి రమద్ అని చెప్పుదురు. రమద్, శిత్త, రక్త, వాత, కఫ, మలాన దోషముల వలన అయిదువిధములుగా నుండును.

రక్తజరమదు [కండ్ల నొప్పి] లక్షణములు

ఈరోగమునందు శస్త్రములు విశేషముగా వాచి యెర్రగానుండును. మలినము అనగా పులి విస్తాముగా పచ్చుచుండును. నరములు మలముతో నిండియుండును. కణతలయందునొప్పి అడుగు పోటు కలిగియుండును. మరియు రక్తాదిఖ్యమువలన కలుగుచిహ్నములు యావత్తు ప్రకటనమగును.

—రక్తజరమద్ (కండ్లనొప్పి) చికిత్స.—

ఇతర యుష్ద్రవములు యేమియు లేనియెడల ముందుయేకన్న నొచ్చుచున్నదో ఆవైపు సరేరు అను శిరసు ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయవలెను. ఇతరయుష్ద్రవము లున్నయెడల శిరావేదనముచేయంజనదు. ఇట్టిస్థితియందు ముచ్చనగుటయందు రక్షలు వేయవలెను. మరియు రుధిరమును తీసినవెనుక కరక్కాయ, అలుబకరా, వర్పాటకము, చింతపండు, మొదలగు కషాయములతో కోష్ఠమును మృదువరచవలెను. మలమును శోధించినతరువాత శియాఫె అవియజ్ కోడిగ్రడ్డు తెల్లసాన మెంకిగుడ్డు లేక చనుపాలయందు అరుగదీసి నేత్రములయందు వేయవలెను. తరువాత శియాఫె అనగా కనికెనీళ్ళతో అరుగదీసి కండ్లలో వేయవలెను. మరియు పుక్తశియాపు సర్వజనురుగల పదార్థములను కండ్లలో ప్రయోగించుట తల శరీరమును పరిశుభ్రత నొందించుచే

ముందుగా ప్రయోగించకూడదు. మొల్లప్పుడున్న విశేషముగా గొప్పవికల
చుండునట్టి కారణమువలన శియావ్ మొదలగు కొందఱులోనేయుట
వలన కంటిపొరముందు వాపు కలుగుటకు పొర చిలుకుట ముప్పుల
గుట మొదలగు అసందర్భములు కలుగుచున్నవి. మొల్లలవలనగా జఖరే
అను వైద్యగ్రంథమునందు యీక్రిందిరీతిగా చెప్పబడిచూపుచున్నది. అనగా
నేత్రమునందు నొప్పి కలిగినప్పుడు వైద్యుడు శరీరమునుండి అలము
వెడలించుటకును నేత్రసంబంధమును బ్రేషింపగలగు కండ్లలోవేసిన
యెడల గొప్పతిప్పచేసినాడని భావించవలెను మరియు నేత్రమునొప్పి
ఆరంభదశయందు నీళ్ళుకూడా కండ్లలో ప్రవేశింపజేయకూడదు. యెందు
కనగా నీళ్లు మలమును అవశ్యత నొందించును. నేత్రసంబంధమును పొ
రలను మంధముచేయును. సరములకు హాని కలిగించును. మరియు నేత్ర
ములకు అనేకములకు హానిలను కలిగించునని చెప్పియున్నది.

శియావె అభియజ్ చేయు విధానము

సత్తుభస్మము, తుమ్మజగురు, కతిరాగోండు, యీముడువస్తు
వులు నూరి చూర్ణించి వస్త్రుగాలిత మొనరించి ఇళబ్ గోలుగింజు గుజ్జ
తోగాని కోడిగుడ్డు తెల్లసనలోగానినూరి కనికలు చేసుకొనవలెను.
మరియు, శుద్ధిచేసిన అంజురూద్ నల్లమందుకూడా యిందు కొద్దిగా
చేర్చుకొనవచ్చును.

మరియు, మలమును వెడలించిన వెనుక నేర్పించుటకు బలము
కలిగించి మలమును తగ్గించుటకై చందనము, రసాంజనము, ఆకాకయా
అనగా లేతకుమ్మకాయ రసము మొండించినది. మామిసా యీవస్తువు
లను పచ్చిధనియాలరసముతోనూరి కండ్లపై పట్టుకేయవలెను.

మరియు, మధుర ఆమ్లపదార్థములను నేవించవలెను. అనగా
దానిమ్మగింజలు, చింతపండు కలకండచేర్చిగాని లేక యిటువంటి స్వభా
వికముగల యితరవస్తువులుగాని నేవించుట లాభదామకము యీవస్తు
వులు రక్తప్రకాశమును తగ్గించినవేయును. యీవ్యాధి ప్రకృతియందు

హానికలిగించును. మరియు, కేరలము పులుసుపదార్థములు ప్రవయోగిచకూడదు యెండుకనగా కంటిపటధనులహీనము అనుపొగ. మరియు, శీవనరహితకు హానికలిగించుకట్టి వస్తువు పులుసు తప్ప వేరొకటి లేదని గ్రహించవలెను.

కండ్లనొప్పి తగ్గజమద్ (నేత్రమునొప్పి) లక్షణములు

పిత్తజమోపచయచలన కలుగు వ్యాధియందు వాపు, పీకుట, యెరుపు, పుళివచ్చుట, నేత్రములవెంట నీళ్లుకాదుట మొదలగు లక్షణములు రక్తజరమద్ వ్యాధికంటె తక్కువగా నుండును. మరియు, నొప్పి, మంట పోలు మొదలగువివిధేషులుగానుండును. కండ్లవెంట శ్శివించు నీరు ఆరోగ్యద్రవ్యమును నేకినా నచ్చుచుండును. యెందుకనగా అప్పుడు ఆనీరు పక్కముకొందినది. మరియు, రుచివ్యాధియందు జలుబు ప్రవేశించును. అనగా పచనము కాకముందు నేత్రములయందు జలుబు సమ్రాప్తమగును.

కండ్లనొప్పి తగ్గజరమద్ (నేత్రమునొప్పి) చికిత్స

రక్తజరమద్ వ్యాధియందు చెప్పివీరితిగా యీ వ్యాధియందు కూడా చికిత్సచేయవలెను. అనగా యీ వ్యాధియందు విరోచనమునకు కరణ్యాయకపాచుము పిచనముచేయవలెను. మరియు, చల్లని న్నభావి కనుగు వస్తువుల రసమును అనగా కాళి విత్తులు, పాలకువిత్తులరసము, పచ్చికాయ చాకు, కొత్తిమీరారసముని కండ్లవై వేయవలెను. మరియు, బేదానా, ఇసబ్ గొలుగింజ గుజ్జ, ఆడశిశువు తల్లిచుపాలు, కోడిగుడ్డు తెల్లదాన మొదలగుపవి నేత్రములలో వేయవలెను. నొప్పి అధికముగా నున్నచో శియాఫెకాఫరి, హరియ వల్లమందున్న కండ్లలో వేయవలెను.

(లాభ) రోగము విశేషనొప్పితో కూడియున్నయెడల ముందు నొప్పితగ్గుటకై ప్రయత్నించవలెను. యెందుకనగా నొప్పి అంగము యొక్క శక్తియందు దుర్బలమును కలిగించును. మరియు, శరీరము నుండి వ్యాధిని తొలగించుటయందు సమర్థత కలుగ గలదు. మరియు

ను బైటికి వెడలించగలదు యీమొదలకు దశలవలన వ్యాధి వృద్ధి నొందుచున్నది. గాన మలకును నిలిపి గోగమలకును పక్ష్యమొకొందించుటకై అంగములనుసీగ్నమునొందించునట్టి బొవధములకుకూడా విశేషముగా యుపయోగించకూడదు. అనగా నేత్రములకు యెల్లప్పుడు తిమ్మిరికలిగించుటవలన నానావిధముల రోగములు కలుగుటకు కారమగును. కాబట్టి యిందు విషయమై హిలతుల్ బగా అను వైద్యగ్రంథమునందు హాకీముజాలీనూస్ గారు యీక్రింది విషయములను వ్రాసిరి.

అనగా వైద్యులనేకులు కండ్లకు సీగ్నము, తిమ్మిరి కలిగించునట్టి వస్తువులును బొవధములను నేత్రములమందున్న నేత్రముల పైభాగమునందున్న ప్రయోగించిరి. యీవస్తువులను ప్రయోగించుటవలన ఆరోగుల నేత్రదృష్టి పూర్వపు ద్రుష్టివలే రాజాలదాయకు. మరియు, పూర్వపుదృష్టికంటె చీకటి లట స్తంది చాలాకాలమువరకు తగ్గకండెను. పిమ్మట చాలాకాలము తరువాత అనేకులకు కండ్లలో నీరు అనగా అంతర్కుసుములు దిగినవి. మరియుదరికి నేత్రదృష్టి క్రమేణా తగ్గిపోయినది. మరియుదరికి సబుల్ ఐన్ అనగా నేత్రసంబంధముకు నకమును యెరుపు కలుగునట్టి వ్యాధికలిగినది. యిట్టిచారిని నేను స్వయముగా చూచితిని వ్రాసిరి.

—మూడవభేదము కిఫజరమద్ లక్షణములు.—

ఈవ్యాధిలక్షణములు నేత్రములు విశేషముగా ప్రబుక్షుట, నేత్రములు మిక్కిలి భారముగా నుండుట కండ్లమెంటు వుసి నీరు విశేషముగా వెడలునందుట మరియు నిద్రించునప్పుడు కంటిరెప్పలు ఒకటికొకటి అంటుకొనుట కండ్లమెరుపుమాత్రము తక్కువగానుండుట మొదలగులక్షణములు కిఫజరమద్ అనగా నేత్రములనొప్పియొక్క లక్షణములని నెరుంగవలెను.

—కళజరమందీకీర్తి—

మలము పక్షమునొందినవెనుక మెదడు శుద్ధి నొందుటకై యాక జాల్ అను మాత్రాలు వ్రువయోగించవలెను మరియు మలముహరించుటకై ముసాంబరము, * రసాంబరము, తుమ్మజగురు, అకాకియా, అనగా లేతతుమ్మకాయరసము పిండి యెండించినది. కుంకుమపువ్వు, ఈ మొదలగు వస్తువులను వన్నీరుతోనూరి కనురెప్పలు నొసలుపై పట్టువేయవలెను.

మరియు మలముపక్షము నొందించి తీసివేయుటకై శుద్ధిచేసినమెరి తిరవమునుగాని మరియు అవిసిగింజలగుజ్జనుగాని కండ్లలో వేయవలెను. రెండుమూడు దినములు గతిచినవెనుక రోగము అంతమునకు చేరును. తరువాత జరూరెఅవియజ్ నేత్రములలో వేయవలెను. ఈజరూరెఅవియజ్ అను నేత్రములలో ఆలశ్యముగా వేయుటకు ఆజ్ఞయెందుకనగా నిది జరూరె అనగా అవసరమైన మలమును వెడలించును. మరియు విశేషముగా మలమును నవ్వవరచునట్టి బొషధములను వాపునందు ముందుగా కండ్లలో వేయకూడదు. అనగా మలము పక్షమునొందినతరువాత జరూరె అవియజ్ మొదలగు మలశోధన బొషధములను వ్రువయోగించుటమంచిదని భావము.

మంచిస్థితియందు మెంతులువైచి రెండురూములవరకుంచి తరువాత ఆస్థిభ్రువంచివేసి తిరిగి మెంతులకు 20 రెట్లు నీళ్ళుఅందుపోసి పాయిమిదనుంచి అర్దాంశముగా కషాయముకాది వడియబోసి అగుజ్జను కండ్లలో వేయవలెను.

—జరూరెఅవియజ్ చేయుక్రమము.—

అంజరూద్ నూరి చనుపాలలోగాని లేక గాడిదపాలలోగాని కలి

* ఈకీము జాల్ నూనె గారు ముసాంబరము నేత్రముల వాపునందు వ్రువయోగకారి అనగా మలము నేత్రములవైపు వచ్చునో దానిని ఆపివేయును. మరియు వచ్చిన మలమును హరించునుగాన నిది మిక్కిలి యుపయోగకారియని చెప్పిరి.

పి వెదుడుకరీలుకు వట్టింది ఆకరలను నివ్వలపై కాచవలెను. చెమ్మ లేకుండా ఆరిన తడివాత ఆకరలపైనుండు అంజరూద్దతీసి దీనికి 14 భాగములు నిశస్తా అనగా గోధుమపాలు యెండించి సత్తుచేర్చి యీరెండువస్తువులను కల్పమునందువైచి మెత్తగానూరియుంచుకొని రెప్పలంటుకొనుట మొదలగునట్టి వ్యాధులయందు మలానుసారముగా కలకండచేర్చి నమయానుకూలముగా వుపయోగించుకొనవలెను. మరియు కొందరు అంజరూద్ ను చనుపాలయందునూరి యెండించి యిటు మూడుభావ నలుచేసి కలపుకొను చున్నారు. మరియు యెడించునప్పుడు నలకలు దుమ్ముపడకుండా సావధానముగా యెండించవలెను.

అంశ-4 వ భేదము వాతజరమద్ లక్షణములు. శ్లో-4

నేత్రవైద్యులు యిట్టిగమద్ వ్యాధిని రమజేయాబీన్ అనగా శుష్కత్వమువలన నేత్రములు అడిట అందుగు. దీనిచిహ్నములు నేత్రములు ఆరుట, బరువుగానుండుట, నేత్రములు ధూమ్రవర్ణముగానుండుట, నేత్రములు గ్రుచ్చుకొనుట మరియు రోగము ముదిరినకొలది కంటిరెప్పలు యెర్రనగుట ఒక్కొక్కప్పుడు ముల్తహిమూ అను పొరకూడా యెరువుగా నుండుట యీ మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును. ఈరమద్ అనువ్యాధి బహుశా తలనొప్పివలన కలుగుచున్నది. విశేషముగా రోగివ్రక్కతి వాతముతో కూడియుండును. మరియు మెదడునందు శుష్కత్వము యేర్పడును.

—వాతజరమద్ చికిత్స.—

మెదడునందు చెమ్మకలిగించుటకై చెమ్మగలవదార్థములనుకొని యోగించవలెను. ఇందువలన మండిలక్షణములు వుత్పత్తియగును. ఇందువిషయమై మాలికోలియా అనగావున్నాదమునందు చెప్పబడియె. అనగా యవగంజి పానము చేయవలెను. బువ్ పా, కలువపూలు, ఫలమీరకలు, నేతివీరకలు, మరియు యవగడ్డి, యీ మొదలగునవి కషాయముకాది ఆకషాయమును తలముందుభాగమునందు పోయవలె

ను. మరియు యీకామా శుష్కతతో ఆవిరిపట్టించుట స్నానముచేయుట మొదలగునవి మిక్కిలి వుపయోగించును. అథవా బనప్ షాత్రైలము పరి శుభ్రముగు చనువాలు కలిపి ముక్కులోవేయవలెను. అనగా సశ్యము చేయవలెను. మరియు బేదానాజగురు కండ్లలోవేయవలెను. అథవా బాబూనా, బనప్ షా, అశిసిగింజలు మొగలగునవి నల్లకలువపులరస ముతోనూరి కండ్లకు పట్టువేయవలెను. మరియు శియాపెసీనారంగు కండ్లలోవేయవలెను. మరియు దోషము నందు చెమ్మకలిగించుటకు ముందు మలమును స్వపరచునట్టియు గల మునుహరించునట్టియు వస్తువుల తో కాపాడుట వుచితముగును. అనగా యిట్టివస్తువులను ముందుగా వాడకూడదు. మరియు చెమ్మకలిగించుటకు ముందుపయోగించినచో శుష్కత్వమును అధికపరచును. అనగా చిక్కపరచునవిభావము.

అథాశియాపెసీనారంగుచేయు శ్రమము. శ్లో॥

సఫేదా, వెండిముఖిల, 'అవివ')త్థకము శిశు మాషములు నల్ల మందు, ౩ మాషము, కతిరా ౨ మాషములు నిశస్తా శిన్నర మాషము లు యీమొదలగునవి నూరి కనికెలు చేయవలెను.

అథా ౨ వ భేదము త్రిదోషరమద్ లక్షణములు. శ్లో॥

ఈవ్యాధియందు నేత్రములు పీకుట, బరువుగానుండుట, నేత్రము లమెంట నీరుబొత్తుగా న్రసించుకుండుట అవ్వడవ్వను యీవ్యాధియందు నొప్పికలుగుటవలన నేత్రములు యెరువుగానుండుట యీమొదలగులక్షణములు త్రిదోషరమద్ (నేత్రములునొప్పి) లక్షణములని నెరుంగవలెను.

అథాత్రిదోషరమద్ (నేత్రములపోటు) చికిత్స. శ్లో॥

బాబూనా, అలీలీ మలికు, దవనము, మరువము యీవస్తువులను కషాయముకాది ఆకషాయమును నేత్రములపై వేయవలెను. మరియుగోధునుపొట్టునజ్జలువేయించి కావడముచేయవలెను. మరియు మలమునుహరించునట్టిద్రవ్యములను వేసికాచిననీళ్ళతోస్నానముచేయవలెను.

మరియు ముల్తహియా అను పొరయందు బాహ్యకారణములవలన అనగా సూర్యకిరణములవలన మిక్కిలి ప్రకాశముగు వస్తువులను చూచుటవలన నేత్రములయందు పూర్ణము ప్రవేశించి నేత్రములయందు నొప్పి కలిగించును. దీనిని రమద్ (నేత్రములు నొచ్చుట) కుతకద్దూద్ అని కూడా చెప్పదురు. దీని స్వభావము మూడునాలుగు దినములలో చికిత్స అవునరములేకనే తగ్గిపోవును కాబట్టి దీనిచికిత్సవిషయమై తొందర పడకూడదు. మరియు యీకొప్పి తనకుతాను హించుచున్నను చికిత్స చేయకూడదు. యెందుకనగా దీనిచికిత్స రోగకారణములను తొలగించుటవలన వ్యాధి హరించును. మరియు రోగకారణము నష్టమొందినచో చికిత్స చేయవలెను. మరియు దీనిచికిత్సలు హేతువుయందు జరిగినను లేక ప్రస్తుతము జరుగుచున్నను కొద్దిగా యెరువు నొప్పి కలుగును మరియు నీళ్ళు స్రవించనారంభించును.

→చికిత్సాపూర్ణమువలన కలుగు రమద్ చికిత్సచిక్తి-

ఈవ్యాధి మూడునాలుగు దినములలో శాంతినిొందని యెడల హేతువును స్పష్టముకలిగించి శిరావేదనము చేయవలెను. విరోచనము నకు కరక్కాయలు, ఆలూబకరా, రేలకాయగుజ్జ, మాదీఫలముకలిపి కషాయముకాది సానముచేయవలెను. మరియు, శియాఫె, అబియజ్ నేత్రములలో వేయవలెను.

(నూచనీయము) రమద్ అనగా నేత్రములు నొప్పి అని అర్థము యెల్లప్పుడు మంచుగడ్డకు చూచుటవలనకూడా కలుగును. దీని చిహ్నములు చికిత్సనహితము కుమూరు అనగా నేత్రములతో తెల్లని ప్రకాశముగు వస్తువులను చూచుటవలన కలుగు వ్యాధి. కుమూరు ప్రకరణమునందుకూడా వర్ణించబడును. యారమద్ వ్యాధియందు రెప్పలు బిగిసికొని పోవుననేభయము కలిగినయెడల ప్రకృతిని బాగుచేసి మార్చివేసిన తరువాత శియాఫె, అబియజ్. మరియు, శియాఫె అబీర్ మరియు, జుహారి అబియజ్ అనగా వీనిలో అంజరూద్ చేర్పవది. ఆడశివుగల

తల్లిచనుపాలయందు శోధించబడినదియు నేత్రములలో వేయవలెను. యిటుల వేసినచో రోగము హరించిపోవును. వ్యాధి నూరించి నేత్రములు శుభ్రతనొందిన వెనుక గుల్‌రోగన్‌లో శళాకుముంచి నేత్రములలో పెట్టి నేత్రములపైని కట్టు కట్టినచో నేత్రములు అంటుకొనట తగ్గిపోవును. మరియు, నేత్రములు నొప్పిగల వ్యాధులయందు యీవ్యాధి తప్ప యితర వ్యాధులయందు తైలములను నేత్రములలో వేయకూడదు. మరియు, ఇల్లిసాక అనగా ఒకటి కొకటి కలియునట్టి వ్యాధియందు కూడా వర్ణించబడును. యిట్టి సమయమునందు నేత్రములయందు అధికముగా యెరువుయండి రెప్పలు పేలిపోయినను లేక పూసినటులుండి నను రెప్పలు అంటుకొని పోవునను జాగ్రతవహించి యుండవలెను. మరియు, యిట్టి భయముకలిగిన యెడల వెంటనే నుపాయములలో కాపాడుకొనుచు సదుపాయములు చేయవలెను.

❁ 2వ భేదము. తురఫా అనగా పటలము అను వ్యాధిలక్షణములు❁

తురఫా అనగా నేత్రములయందు యెరువు, నలుపు, సీలిరంగు గల పటనములు యేర్పడును. యిది ముల్తహీమా పొరయందు వుత్పన్నమగును. యీవ్యాధి వుత్పన్నమగుటకు నాలుగు కారణములు కలవు.

(1) నేత్రముపై దెబ్బతిగులుటవలనగాని కన్ను అదురునంత దెబ్బతా కటవలగాని నేత్రసంబంధమగు ముఖ్యనరములు కొన్ని పేలిపోయి అనరములనుండి రక్తము బైలుదేరి ముల్తహీమా పొరకింద చేరును. ఒక వ్పడు పొరచిట్టి ముల్తహీమాపొర చినికిపోవుటవలన యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. (2) మలము నేత్రము నిండుటవలన నరములు విశేషముగా బిగించబడునట్టి కారణమువలన నరములు పేలిపోవును. (3) రక్తము యొక్క ప్రకాశము అధికమై వుప్పొంగి నేత్రములపై వు తిరిగి ముల్తహీమా పొరయందువచ్చి చేరును. (4) మిక్కిలి గంభీరముగా కేకలువేయుటవిస్తారముగా పరుగిడుట మిక్కిలి సదుచుట వ్యాకులము నొందుట శ్వాససంబంధించుట మొదలగు అవస్థలు సంభవించినప్పుడు మొదలు

పూర్ణగతి నొందుట. మరియు, రుధిరము పూర్ణస్థితి నొందుట యీ మొదలగు కారణములవలన తురుషా అనగా నేత్రములయందు యెర్ర వి పటలము పుష్పత్తియగును. మరియు, యీతరహాయొక్క కారణము దుస్సలమగుచుండును. నిది చికిత్స అనునరము లేనే చాలదికాలము లోనే తనకు తాను హరించి పోవును. గాని దీనికారణము బలముగల దైనచో చికిత్స అవశ్యముగా చేయవలెను. యీవ్యాధిని సామాన్యముగా గ్రామ్యభాషయందు అవిరి అని చెప్పుదురు.

తురుషా అనగా నేత్రపటలముయొక్క చికిత్స.

మలమును రెండవస్తానమునకు మార్చి శుభ్రతనొందించుటకై నరేరు అను నరమును ఛేదించి రక్తమోక్షణమును చేయించవలెను. మరియు కరక్కాయకషాయముతో శరీరమును మృధుర్వము నొందించవలెను. ప్రతమోనియా యీకషాయమునందు చూర్ణించి కలిపి యువ యోగించుట మిక్కిలి లాభదాయక మగును. యారజాల్ వునయోగించకూడదు. కాబట్టి యీవ్యాధియందు వస్తీకర్మచేయుట మిక్కిలి వునయోగము. నొప్పిశమించి మలము పక్వమునొందించుటకై మలము హరించునట్టి గుజ్జలను చినుబాలలోకలిపి కాది పెచ్చగానుండు నప్పుడు నేత్రములయందు వేయవలెను. మరియు కోడిగుడ్డు తెల్లసొన యందు దూశితడిపి నేత్రములపై వేసి కట్టుకట్టి రోగిని యెల్లకొల పరుడ బెట్టవలెను. నొప్పి శమించనియెడల పావురపుష్పిలల రక్తము వేసిగా నుండు నప్పుడు కండ్లలో వేయవలెను. మలమును తొలగించుటకై వంటకే గుడు, కావిరాయి, నుద్దుమట్టి అనగా, నామము యీమొదలగునవి వేడినీళ్ళతోనూరి పావురపు రక్తములోకలిపి వేయుట అన్నిటికంటె ఉత్త

మృగుణము నిచ్చును. యిట్టి సమయమునందు వ్యాధి తగ్గవారంభించిన యెడల గవ్వపలుకు సాంబాళి, తుమ్మజిగుడు, రాతిపువ్వు, కంకుమ పువ్వు, మొదలగునవి మలమును దూరపరుపటకై పావురమురక్తముతో కలుపవలెను. మలము వెడలించుటకు అతిలవశ్య మున్నయెడల పచ్చని హరిదళము, ఎర్రహరిదళము పావురపురుధిరమునందుకలిపి కండ్లలో వేయవలెను. మరియు, గింజలుతీసిన ద్రాక్షపండ్లు, కామండితకులు, పరిశుభ్ర మగు పన్నీరు కొద్దిగా సైంధవలవణము మొదలగువస్తువులను వకటిగా చేర్చి నూరి కండ్లపై పట్టువేయవలెను మరియు చాతరాశితకు, ఎండు జాపా యీవస్తువులను కషాయముకాచి నేత్రములకు ఆకషాయముతో కావడముచేయవలెను మరియు యీవ్యాధియందు దిక్కిత్య అప్రసరమై యున్న యెడల సుస్తిచేయక వెంటనే చేయవలెను. యెందుకనగాదిక్కిత్య ఆలశ్యము చేసినయెడల రక్తముయావత్తు వకటిగాకూడుకొని కఠిన్యము నొందును. రూపము మారిపోవును. ఒకప్పుడు ఈతురుఫావ్యాధి సమాన భాగములు కుల్చిపోవును. యిందువలన రణములుకూడాలుగుచున్నవి. మరియు, నేత్రములు యావత్తు ఈరణము అల్లుకొనును. గాన యీవ్యాధి యందులయ్యా భాగములయందు వెంటనేదిక్కిత్య చేయవలెనుగాని, యె.త మాత్రము పువేక్షించకూడదు.

మూడవ భేదము జుఫరా అనగా నేత్రవటలముల

వ్యాధి లక్షణములు.

కంటి తెల్లగ్రుడ్డునందు జుఫరాఅనువ్యాధి అనగా గోరుతోసమాన మగు ఆకారమువలె కలుగుచుండును. కాబట్టి దీనిని పార్శ్వభాషయందు నాఖూనా అని వాచుదురు. మరియు జుఫరాఅను వ్యాధి ఒక జీవనరము పెరుగుటయని భావించుదురు. అనగా ఆజీవనము కంటియొక్క ముం త్రహిమా పొరపై నివృత్తమగుచుండును. మరియు నిది కన్నయొక్క శిద్ధిగొలికియందు బహుశా ముక్కువై పునుండి ఆరంభమగును, మరియు కంటి చిన్నగొలికి వై పునుండికూడా ఆరంభించును. కొందరికి రెండువై

పునుండికూడా ఆరంభమగును. ఈవ్యాధియొక్క ఔషధములు అనేక విధములుగా నుండును. ఒకప్పుడు ఈవ్యాధి కొద్దిగా పెరిగి నిలిచిపోవును. ఒకప్పుడు ముల్తహిమా అను పొరపైన యెల్లప్పుడు పెరుగుచూ అనగా కర్నియా అను పొరవరకు ప్రవేశించుచుండును. మరియు నిది కంటిపాప ను క్రమిష్టియును. నాఖాన అను యీరోగము నాలుగువిధములుగా నుండును. (1) ఝిల్లిసద్రుశముగానుండుచు మరియు ముల్తహిమా అను నేత్రపొరయొక్క కుడి ఎడమభాగములయందున్న క్రింద పైభాగముల యందుండి ఉత్పన్నమగుచున్నది. కంటికొలికతో సంబంధము కలిగి యుండదు. అనగా యిట్టి జఘాఅను వ్యాధి దేహితో నియతదశసంబంధము కలిగియుండదు. గాన ఈ కారణమువలన సలబ్ అనగా కండ్లనరములు యెర్రబడుటవలన కలుగువ్యాధి యేవిధముగా నుండునో అటులనే యుండును. అధవ యీరెండువ్యాధుల బేదాభేదము వర్ణించుట ముఖ్యము. సలబ్ అనువ్యాధి నేత్రముయొక్క యావత్తుభాగములనుండి పుల్పత్తియగును. గనుక కర్నియా పొరవరకు అల్లుకొనుచున్నది.

మరియు నాఖానా అనువ్యాధి వకవైపునుండి రెండవవైపుకు ప్రవేశించజాలదు. యిది యెప్పుడు గుండ్రాకారము కానేరదు. నాఖాన యేస్తలమునుండి పుట్టినను వేరువలె పుట్టుచున్నది. రెండవవైపు అల్లుకొనుచుండును.

సలబ్ అనువ్యాధి వేరువలెగాని కొమ్ములవలెగాని అల్లుకొనదు కాబట్టి నాఖానా, సలబ్ అను నీరెండువ్యాధుల తారతమ్యములను ఆ కారములను చూచి గ్రహించవలెను.

అంజుజాఫరా అనిగా నేత్రవటలముల చికిత్స

ఈరోగమునందు సరేరు అను నరమును ఛేదించి రక్తమును వెడలించవలెను. విరోచనార్ధము యారజాత్ మాత్రలు యుపయోగించవలెను. మలమును వెడలించుటకై శియాపేఅబీడజ్, సియాపేసినారంగ్, బాసలిఖాన్ అకబల్ అను ఔషధములను నేత్రములయందు యుపయోగించవ

లెను. మరియు, బాసోఖాక్ అకబర్ అను ఔషధమును స్నానముచేయు నప్పుడు నాఖానా అంశపటలము మెత్తబడుటకు కండ్లలో వేయుచున్నా రు. యెందుకనగా మృదుత్వము నొందించునట్టి ఔషధములశక్తి సాత్వి కముగా నుండును.

శియాఫేఅబీజజ్ చేయుక్రమము

నల్లనురుమా, సాదజ్ యివి ప్రత్యేకము 5 మాషము పెండి మలినము 7 మాషములు, రాతిపువ్వు, సుకవీనజ్, పిచ్చళ్ళు యివి ప్రత్యేకముగా 5 మాషము ఈస్తువులలో రాతిపువ్వు, సుకవీనజ్, గవ్వ పలుకుసాంబ్రాణి యీవస్తువులను పాతసారాయితో అరుగదీసి తక్కిన వస్తువులనుచూర్ణించి, వస్త్రుగాలితమునరించి యిందులోకలిపి శియాప్ తయారుచేసి యుంచుకొనవలెను.

శియాఫెనీనారంగు చేయుక్రమము

ఇంగ్లీకము, తామ్రభస్మము, యెర్రహరిధశము, గవ్వపలుకుసాం బ్రాణి, కలకండ, రాతిపువ్వు యివి ప్రత్యేకము ఒకభాగము బాలింతబో లు, కుంకుమపువ్వు, నసుపు యివి ప్రత్యేకము 14 భాగములు. యీవస్తు వులు యావత్తునూ చూర్ణముచేసి నీళ్ళతోనూ కనికెలుచేసి యుంచుకొ నవలెను ఈకారణమున నది శియాఫే ధీనారంగున లెనుండును. యిందు వలననే దీనిని శియాఫెనీనారంగు అని చెప్పుదురు.

రెండవప్రకరణ నాఖానా గోరువంటి నేత్రపటల లక్షణములు

నేత్రయొక్క పెద్దకొలికియందుండు మాంసమునకు బతత్ అందురు. ఆరంభమునందు కన్నియాపాద దరినుండి అల్లుకొనునంతవరకు నలుపురంగు కలిగియుండును. అంతటప్రసేగించి చిక్కనై నిలిచిపోవును. మరియు, యీవిధముగు నాఖానా అనునేత్రపటలము బహుదా అచ్చట నే నిలిచిపోవును. గాని నలుపు రంగు పైకి మిగులజూచును. కాబట్టి దీన్ని నిశ్చయించుటకు వీలులేకయుండును అనగా తెల్లగుడ్డు పైనుండి పల్ల గుడ్డుపైకి చేరువకు దీగిదికిత్సచేయగూడదు. మరియు, యీవ్యాధివలన

కొద్దికష్టమునోర్చుట ప్రచితముగానేయుండును. యెందుకనగా వృష్టికర
జౌషధములు ప్రవయోగించుటవలన దృష్టియొక్క బలము తగ్గిపోవును.
మరియు, తీక్షణులమును మిక్కిలితీసివేయునట్టి జౌషధములు విశేషకఠి
నత్వమును కష్టమును గలిగించుచుండును. యీ నాఖానా పటలముతో
సమానమగువ్యాధి మరియొకటిలేదు. అయినను యీ నాఖానా తప్ప దీని
నితరభాగములను కష్టము కలిగించకూడదు. యథాస్థి యీవ్యాధి కలు
గుటవలన దృష్టి భంగము కాజాలదు. యిది నల్లగుడ్డుపైకి ప్రాకినచో
నేత్రదృష్టి భంగమగును. అట్టివారి మొదటిబేదమునందు చెప్పబడిన
జౌషధములను కండ్లలో వేయవలెను. అయిన నిది బహుశా నల్లగుడ్డు
పైకిప్రాకి దృష్టిని చెరువునట్టిదికాదు.

మూడవ భేదము నాఖానా యుగగా

గోరు పంటి పటలము.

ఈవ్యాధి నల్లగుడ్డుపైకి ప్రవేశించి దృష్టిభంగము కలిగినచో
నిస్సందేహముగా దీనినిచికిత్స శస్త్రముతో చేయవలెను. శస్త్రముతో
తీయుక్రమము అనగా నాఖానాపటలమును రెండువంకరశస్త్రములతో
అనగా యిందువిషయమై యుపయోగించు శస్త్రముతో తీసివేయవలె
ను. అనగా ముల్తహీమా పొరనుండి నిష్కళముగా యెత్తివేయవలెను.
తదుపరి యిందువిషయమై యేర్పరచబడిన శళాకుతో గాని లేక కోడి
యీక మొదలువైపునుండి ప్రవేశపెట్టి వేరుతో తీసివేయవలెను. దీనితో
యావత్తు లేదీపోవును. అందుండి యేమియు కంటిపై నుండు ముల్తహీ
మాపొరపై అంటియుండునది. యేమియు శేషము లేకుండునటులపూడి

వచ్చును. ఇట్లు శత్రుసయోగముచేయుటకు గొప్పబుద్ధిగల వారుగా యుండవలెను. అసగా యిట్లు శత్రుకర్మచేయుటవలన కంటికొలికిగాని కొలికియందుండు మాంసముగాని తెగకూడదు. యెందుకనగా కొలికి యందుండుమాంసపు ముక్క తెగియెడల శండ్లవెంట యెల్లప్పుడు నీరు ప్రసించుచుండును. మరియు యందు రతూబత్ బైజియా అనగా కంటి నీరుచేరి శండ్లుగ్రుడ్డివగును. కాబట్టి నేత్రవైద్యులు నాఖానాకున్నకంటి కొలికికిన్ని మాంసము కన్న జాగ్రత్తగా కనిపెట్టి జాగ్రత్తగా తీసివేయ వలెను. అసగా కంటికొలికి చీల్చినచువలెను. మరియు నాఖానాకున్న కంటికొలికియొక్క మాంసమునకున్న భేదమేమనగా నాఖానా అను పటలము తెల్లగా కఠినముగా నుండును. కంటికొలికిమాంసము మృదువుగా నెర్రగా నుండును. మరియు ఒకప్పుడు నాఖానా యెర్రగాకూడా నుండును. దీనియెరువు నేత్రకార్యముల యెరువుతో నమానముగా నుండనియెడల నాఖానాకు వేరునుండి వీకివేయవలెనని ఆజ్ఞాపించిరి. అసగా కొద్దిగా శేషము కంటిలో నిలిచినను తిరిగి వృద్ధియై కొద్దిరోజులలోనే పెరిగి మామూలు అంతనగును. ఇటువంటి నాఖానా అసగా నేత్రపటలవ్యాధి రెండువిధములుగా కలుగుచున్నది. (1) ముల్తహీమా పొరతో సంబంధములేకుండా కలుగును. అసగా ఆపొరతో సంబంధము లేక వేరుగానుండును కాబట్టి కనిపెట్టుటకు కష్టముగానుండును. (2) ముల్తహీమాపొరతో అటుకొని పడుచువలె నుండును. అభిప్రాయమే మనగా దీనిని కనిపెట్టలేకపోవును. మరియు పొరతో సంబంధము లేక యుండునది. అతిసహజముగా శత్రుకర్మవలన లేదిపోవును. మరియు బద్ద వలెనున్నచో దీనిని వేరుచేయుట కుపాయము ముందుగా నాఖానాకు వకవైపునుండి కోసివేసి దానినియెత్తి శత్రుము అందు ప్రవేశించునంత వరకు ముల్తహీమాపొరతో నాఖానాకు వేరుచేయవలెను. మరియు మిక్కిలి పదునులేని సలకుశత్రుముతో కోసివేయవలెను. ఈపనిజాగ్రత్తగాచేయవలెను. గురువువలన కనిపెట్టక శత్రునిదృష్ట నెరుగక అజాగ్రత్తగాచేయవలెను.

త్రతో చేసినయెడల ప్రపంచకళానందు నిండవహించి పాపమును సంపాదించినవాడగును. గాన సామధ్యాక్షయండువలెను.

(సూచనీయుము) శత్రుప్రయోగముచేసిన తరువాత జీలకర్ర ఉప్పు నమలి బట్టలోవేసి కండ్లలో పెండ్లనలెను దీనివలన మచ్చునను. తరువాత గుల్‌రోగన్‌లో కోడిగుడ్డు తెల్లసానకలిపి కండ్లపై వేయవలెను యిందువలన మంటల్గిపోవును. మరియు రోగివైద్యక సమయమునందు పాపము కదలించుచుండవలెను యెదుకనగా కంటిరెప్ప ముల్తహిమా అనుపాఠతో అంటుకొననేరదు. రెండవదిగ్రాహ్యనిల్లనిల్పి తిరిగి జీలకర్ర ఉప్పు నమలి బట్టలోవేసి కండ్లలోపెక్కి మాంబేధమునందే తరువాత కాహనరోసనాయి అనగా సురుమా అక్షయము అనగా సురుమా యీబౌషధములుతప్ప యితర బౌషధములు వృధితమని తోచిన యెడల కండ్లలో వేయవలెను. మరియు నాఖానాకు ముల్తహిమాపాఠముండి యావత్తు కోసితీసినచో యిట్టిదశయందు కేషించియందు దానిని బానలిఖా అనగా సురుమా మొదలగువానితో తీసివేయు సుపాయములను ఆలోచించవలెను. కండ్లయందుబౌషధము ప్రయోగించవలసిన యెడల స్నానముచేసినవెనుక వేయవలెను. మరియు నాఖానాకు శత్రుముతో తీయుటకునుందు శరీరము, మెదడునందుగల మలమును తీసివేసి సుభవతుచవలెను. ఈమలకారణము యేమియు హానికలుగనియ్యదు. గాన మలకోధన ఆపినపిదప శత్రుఖర్మ చేయవలెనని చెప్పియున్నాడు.

అయిదవ భేదము నాఖానా అనగా

నేత్రవటలము లక్షణములు.

మరియొకవిధమైన నాఖానావ్యాధి పుత్పత్తియగును. నిడిచాలా నక్రతుగా కలుగును. ఈవ్యాధియందు రెండు పాఠాలు పుత్పత్తియగును. ఒకటి బైటిభాగము నందు రెండవది లోపైపునందు కలుగును. ఈపాఠ

యొక్క పైభాగము ముల్తహీయా ప్రక్కనుండి బైలుదేరును. నిది ముల్తహీయాపొరలోచేరి అంటుకొని యుండును. లోపలిభాగము ఆపొరనుండియే నేత్రమును ఆక్రమించియుండును. అనగా సల్బియా పొరకు అంటుకొనియుండును. మరియు సల్బియా పొర ప్రక్కనుండి లోభాగము యితరభాగములవైపు తిరిగి బైటికివచ్చును. మరియు ఈ స్థలమునందు నాఖానా పుత్పత్తిస్తానముని గ్రహించవలెను. కాబట్టి ఈవిధముగా నాఖానాయందు లోహనంబంధముగు శ్రస్తములకు తగులనియ్యకూడదు. అనగా శస్త్రప్రయోగము చేయంజనదగుట. యెందుకనగా సల్బియా అను పొర తెగిపోవును. సల్బియాపొర తెగిపోయినయెడల కుజాజ్ అనువ్యాధి పుత్పత్తియగును. యీకుజాజ్ అను వ్యాధి వర్ణనము వెనుక చెప్పబడియె. యిచ్చుట గమనించవలసిన అంశమేమన కుజాజ్ అను వ్యాధి తీవ్రవ్యాధులలో నిది నీవ్యాధి నాలుగుదినములలో చంపివేయును. లేదా నాలుగుదినములలో శాంతినిొందును.

{ నాలుగవ భేదము సబల్ అనగా కంటినరములు }
యెడవు యెక్కు వ్యాధి

ఈ వ్యాధియందు కంటినరములు యెర్రైనగుచుండును. కారణమేమనగా చిక్కని రక్తము మరియు, విశేష ఆవిరి పరమాణువులతో నిండియుండును. యిట్టి కారణమువలన కంటియందు దురద కలుగుచుండును. యీవ్యాధి పుత్పత్తియగు స్తానకారణములు రెండు విధములుగానుండును. (1) మలము ముల్తహీయా పొరయొక్క సరములయందు ఖనీభవించియుండును. గనుక సరములు ఉబ్బి నిండి యెర్రగా నుండును. మరియు, కర్నియా పొరపైన బైటివైపు ఒకపొర యెర్రని ముబ్బురంగుగలది పుత్పత్తియగును. యీకారణము వలన యీ సరములు తల పుర్రేలోపలనుండి బైలుదేరి వచ్చును యీ వ్యాధియందు మెదడు లోపలనుట, నొప్పి, పోటునపా బైలుదేరును. మరియు, తుమ్ముటకు మిక్కిలి కష్టముగా నుండును. కంటిలోపల చుట్టున్న నొప్పికలుగుచు

దును. (2) మలము ముల్తహీనూ పొరయొక్క బైటివైపు సరముల
యందు, మరియు తలపురై బైటనుండి బైలుదేరి వచ్చుచున్నది.
మరియు, యీకారణమువలన సరములు యెర్రోగను, బరువుగను, పుష్క
ముగానుండును. కర్నియా పొరపై నకూడ ఒకపొర పొగవలె క్రమ్ము
కొని యుండును. యీరోగమునందు మలము తలపురైబైటనుండి
వచ్చుచున్నది. రెండుకపాలములు యెర్రోబనుచున్నవి. మరియు, రెండు
బొమలలో వేడిన్ని నొప్పి యెల్లప్పుడును కణతలయందు పోటు అధిక
ముగా యుండును. యిట్టి సమయమున రెప్పలు తనవైపు క్రిందికి లాగి
నయెడల సబల్ సరము ముల్తహీనూపై నుండి లేచుచుండును. యీ
రెండువైపుల సబల్ యందు రోగి సూర్యకిరణములను, దీపపు వెలుగును
చూచుటకు సహించలేకుండును. మరియు, సబల్ వ్యాధి కారణము
చిన్నఃముల నిరుద్దతవలన మూడు విధములుగానుండును. యిందువలన
దీనిని నేను మూడు ప్రకరణములలో వర్ణించితిని.

మొదటి ప్రకరణము చెచ్చుగల సబల్ వ్యాధి

వ ర్ణ న ము.

ఈవ్యాధి చిన్నఃములు కంటియందు నీరు స్రవించుట రెప్పల
యందు విశేషముగా వాతము చేరియుండుట; మరియు, యీవ్యాధి
యొక్క మలము బహుదా లోపలసరములలో కలుగుచున్నది. యిండు
విషయమై వెనుక వర్ణించబడియె. యీకారణమువలన కన్నుచుట్టు
నొప్పి, పోటు, కుమ్ములు యెల్లప్పుడు కలిగియుండును. యీరోగ

మాయొక్క చికిత్స శస్త్రములో ఛేదించుటకూడదు. యెందుకనగా యీనరములు ముల్తహిమా అను పొరలో పడియున్నవి, యిందువలన శస్త్రప్రయోగము చేయుట మంచిదికాదు.

—రెండవభేదము శుష్కత్వమువలన కలుగు సబల్ వర్ణనము—

దీనిచిన్నములు ఝిల్లియొక్క సబల్తో సమానమగును. మరి యొకవస్తువు యిటుల కంటి నీడను స్రవించేయునదియు రెప్పలయందు వ్యాధిని ప్రకటించునదియు లేదు. యిందులో శుష్కత్వకారణము అనగా మలము నీరు స్రవించుటవలన గట్టిపడును. యిటుల గట్టిపడి శుష్కించి స్తంభించును

—సబల్ రోగ చికిత్స—

ఈరోగమునకు మెదడు మార్గదర్శినిగాయుండును. కాబట్టి మెదడుయొక్క శుభ్రతకొరకు సరేది అను నరమును ఛేదించి రక్తమోక్షణమును చేయించవలెను. మరియు, యారజ్ మొదలగు ఔషధములతో శరీరమును మృదుత్వము నొందించవలెను. మరియు, మలము శుభ్రత నొందుటకై చికిత్సచేసి తదుపరి శోష్టముకు మెత్తపరచి మలమును వెడలించవలెను. అనగా శోష్టమును మృదుత్వము నొందుటకై రిక్తగర్భమునందు స్నానముచేయించుచుండవలెను. మరియు, తేజస్వము ప్రకాశము నొనర్చునట్టి బాసలిఖాగాని యితరములగు న్యభావికముగల సుర్మాలు మొదలగునవి సేత్రములుగా ను వేయించుండవలెను నుడు మా ఉపయోగించుటలో సబల్ యొక్క సూక్ష్మచుంధ దశలయందు ధ్యానముంచవలెను. అనగా సబల్ వలచగా నున్నచో శియాఫేదీనారంగు పువయోగించవలెను. యంతకంటె తీక్షణుగు ఔషధములను పువయోగించకూడదు.

సబల్ వ్యాధి శుష్కత్వమువలన కలిగినయెడల కండ్లయందు ఔషధము పెట్టుటకు ఆది అంతములయందు స్నానముచేయించవలెను. ఇతర నుసాయములు నాఖూనా పుష్టమునొందించుటలో వర్ణించబడియె.

యిటుల వర్ణించబడిన ఔషధసదుపాయములను యిందుప్రయోగించవలెను. యిందువలన చిక్కని మలము మెత్తబడును. ఔషధగుణమును త్వరలో గ్రహించును. ఒకప్పుడు నబల్తోకూడ కన్న వృష్ణమునొంది నొచ్చుచుండినయెడల కంటిపైని చల్లని ఔషధములను వేయకూడదు. మరియు మలమును ఈడ్చుట, తీసివేయుట పక్షమునొందించుటయందు తృప్తిపరుచవలెను. మరియు కోడిగుడ్డు తెల్లసాన కంటిపై లేపనముచేయవలెను. జరూరె అగబోకూడా యుపయోగించవచ్చును. మరియుకన్న అధికవృష్ణప్రకోపముతో నొచ్చుచుండినయెడల సియాఫె అవియజ్ మరియు జరూరెమలకాయ యెల్లప్పుడు ఉపయోగించకూడదు. మరియు శ్యాదనజ్ అగసి, మగనూల్ మొదలగునవి అనగా నేత్రముల నొప్పి శమించనియెడల తీవ్రమగు ఔషధములను కళ్ళలో వేయకూడదు. మరియు, సియాపెనమాక ఉపయోగించుట మంచిది. దీనివలన నబల్, రమద్, మొదలగువానియందు ఉష్ణము కలిగించును. కాబట్టి యిట్టి ఔషధములను వాడుట ప్రశస్తము.

(లూథము) వాతమును వృద్ధిచేయునట్టి భోజనపదార్థములు అనగా, పాలకుకూర, నీదుల్లి, ఎల్లుల్లి, ఓరిచెనగలు, గంధనా మరియు కఠినపదార్థములు చల్లనిపదార్థములు అనగా చేవలు మొదలగువాని మాంసములు ఇత్యాదివస్తువులను శేవించుట అన్నివిధములగు నబల్ అనగా నేత్రసంబంధమగు పటలముల వ్యాధులయందు వజ్రతము. మరియు, మద్యపానము, పాలు పానముచేయుట, పాలతో తయారుచేసిన పదార్థములను భుజించుట, మిరాయి మొదలగునది ఈ వ్యాధియందు హానికరములు. దుమ్ము, పొగ విశేషముగా మాట్లాడుట, కేకలుచేయుట ముక్కుట, ప్రకాశమగు కాంతినిచూచుట మొదలగునవి నేత్రరోగులకు అహితకరములు. మరియు ఉత్తమమగు అంశము అనగా ఈరోగికి తలక్రింద తలగడయుంచి తలయెత్తుగా నుంచవలెను. మరియు, వెల్లికిలవదెండుట తలవంపుకొనుట మూలవలెను.

—మూడవవిధముగు సబల్ అనగా నేత్రపటలముల లక్షణములు.—

ఈసబల్ దృఢముగా చిక్కగా పూతనమునండి యుండునదిగా నుండి కంటినిల్లగ్రుడ్డునందు ఆక్రమించి దృష్టిబలమును తనవ్రక్కతియందు చేరనియ్యక ఆపివేయును. ఇందులో రెండు హంశములు గలవు. (1) సబల్ విశేషమందముగా దృఢముగా నొన్నయెడల నేత్రదృష్టి విశేషముగా తగ్గిపోవును. నేత్రసంబంధముగు నరమును విశేషముగా వ్రబ్బిపోవును. (2) సబల్ పొరయందుచేరినచో కంటిగ్రుడ్డునుండు బాగుగా సబల్ కనిపించుచుండును. అనగా సాలెపురుగుగూని అల్పనటలు అల్లబడియుండును. మరియొ యిట్టి కారణమువలన దీనియందు మలము స్వల్పముగా యున్నదని గ్రహించవలెను. ఈసబల్ యొక్క నరములు చిన్నవిగను, యెర్రవిగను నుండును. ప్రత్యేకదశయందు యెంతయుండునో అంతయు సబల్ యొక్క ముందువివరముకంటె అధికముగా నుండును. గాన చదువరులు గ్రహించగలరు.

—సబల్ అనగా నేత్రపటలము చిక్కము—

సబల్ యందు దృఢస్వభు చిక్కదగము అధికముగా యుండని యెడల దీనియూహనము వెనుక వర్ణనచేయబడియె గాన సబల్ యొక్క అధికతయందు హరించు సదుహుముఖాలవన హరించనియెడల అట్టితరి శస్త్రచ్యూరమువలన తీసివేయవలెను సబల్ అను కంటిపై పొరను (పటలమును) తీసివేయుటకు అంబ్లిభాషయందు లకల్ అందురు.

—వానపీఠాన్ సురుచూ చేయుకమును.—

సముద్రఫే 150, వెండిమఖల ప్రత్యేకము 15 మాషములు మామిరాన్ పనువు యివి ప్రత్యేకము 10 మాషములు, తామ్రభస్మము సైంధవలవణము ఆకుకత్తి సీసభస్మము, మిరియాలు, పిప్పళ్లు, జరామాంసి, మైలతుత్తము, యివి ప్రత్యేకప్రత్యేకము 7 మాషములు కరక్కాయబెడు, సముద్రవలణము, శియాఫెమామిసా, యివి ప్రత్యేకప్రత్యేకము 17 మాషములు కస్తూరి 1న్నర మాషములు యీ మొదల

గు వస్తువులు దండి చూర్ణించి నన్నని బట్టలుందు వస్త్రగాలితమొనర్చి నేత్రములయందు వేయుటకు యోగ్యముగా నుండునట్లు చేసి యుంచవలెను. బాసలిఖాకా అనగా రాజులు నబ్బెయిలు పాదుషాయి మొదలగు వారికి యోగ్యముగు జౌషధముని భావము.

శియాఫెదీనారంగుచేయు క్రమము. శియాఫె

పనువు, శాదనజ్, అదశియగనుల్, సహసాంబరము, శియాఫె మామిసా, యీనాలుగువస్తువులను సమావేశముగా తూచి చూర్ణించి కనికెలు చేయవలెను. ఇదిస్వల్పముగు సబల్ గోగములను దూరపరచును

శియాఫె సమాద్ చేయుక్రమము. శియాఫె

ఇది సబల్, రఫాద్ వ్యాధులయందు విక్కిలిలాభదాయకము. సమాక్ (తులరుగ్ ద్) అనువస్తువు యెంతకావలయునో అంతతీసికొని మంచిసీళ్ళలో నానపేసి దీని చూచును నీళ్ళువడిచిబోసి యందులొ దుమ్ము నలకలు పడకుండా జాగ్రత్తగా మెండించి గట్టపడినయెడల కనికెలుచేసి యుంచుకోవలెను.

సబల్ నేత్రపటలమును తీయుక్రమము

నేత్రవైద్యులు బుద్దిమాకా క్రియకుశల ప్రవీణులు సబల్ యొక్క సరములను కంటిపైనుండి పైకిలేవనెత్తి కత్తెలో కత్తిరించవలెను. మరియు సరములను లేవనెత్తుటకు దూరపడ్చుటకు రెండువిధములు కలవు. (1) జహుశ మందినూదితో యీసరములను దారముతోకుట్టి తదుపరి యీదారముయొక్క రెండుచివరలుపట్టుకొని పైకిలాగి నేయవలెను. దీని వలన సరములు యావత్తు లేచివచ్చును. (2) యీసరములను శ్రమణముతో మెత్తివేయవలెను. సారాంశమేమిమనగా రోగదశయెట్లుండనో అట్లు ప్రయోగము చేయవలెను. మరియు సరములను తీసినపిమ్మట స్నానముచేయించి చూడవలెను. అనగా సరములు వున్నవాలేవా అను విషయమై పరీక్షించవలెను. ఇంకాసరశేషమున్నయెడల వాటినికూడా తీసివదిలముగానే తీసివేయవలెను. అనగా శేషభాగము నిలిచినచో వృద్ధి

యగును. మరియు రమణుని తీసికేసినతదుపరి ఉప్పు జీలకర్ర నమలి బట్టలో వేసి కండ్లలోపెండవలె .. తరువాత రోగితో కన్నురెప్ప లోపట త్రిప్పుచుండుము ఆజ్ఞాపించవలెను. ఇట్లు కండ్లు త్రిప్పుటవలన రెప్పలంటు కొననేరవు. మోయు కొండ్రుడుసాని గుల్‌రోగన్ (అనగా గులాబిపూల తోచేసినమానె) యందు లింగ దూదిల పి కంటిపై వేసికట్టుట్టవలెను. తిరిగి రెండవదినమునందు యెండవగులాబిచ్రావు పిళ్ళలోవేసి కషాయము కాదితకషాయముతో కన్నులపైగవలెను తదుపరి గుల్‌రోగన్ లో సలాకు ముంచి కంటిలోపట రాయవలె ఇట్లు చేసినచో కన్నురెప్ప ముల్తహి మా అను కంటిపారకో అ టుగొననేరదు. ఒకవేళ అంటుగొనినయెడల వెంటనే దూరపరచవలెను. రెండవతూరి జీలకర్ర ఉప్పు నమలి బట్టలో వేసి పూర్వమువలె కంటిలోపెండవలెను. మూడుదినములవరకు ఇట్లు జీలకర్ర ఉప్పు నమలి కంటిలో పెంచుచుండవలెను. ముల్తహిమాపార రెప్పతో అంటుగొనినను తేనున్నను మూడుదినములు గడచినపిమ్మట బానలీఖాన్‌గాని యిట్టివృథావికముగు యితరబౌషధములనుగాని పువ యోగించవలెను. ఈబౌషధప్రయోగమువలన సబల్ వ్యాధియొక్క మూలముబాల్తిగా నశించిపోవును. మరియు రమద్ అనగా కండ్లునొప్పి వాపు పుత్పన్నమైనచో వ్రత్యేకముగు చికిత్సలనుచేసి తరువాత సబల్ అనగా పొరచికిత్సచేయవలెను.

(లాభః) నునార్ అనగా శస్త్రమునకు పేరు. లోహముతో కన్న రువలె చేయబడును. దీని తల వంకరగా నుండును. యీశస్త్రముఖము ముల్లువలెనుండును. దీనితో చేడలు పట్టుదురు. మరియు, సబల్ వక విధముగు రోగము. రమద్ ఉష్ణము పువరికారణమువలన ఉత్పన్నముగు చున్నది. రమద్ అనగా నేత్రమునొప్పి ఉబ్బుటవలన రమద్ అందురు. ఈవ్యాధియందు చల్లని పద్మాములు పువయోగించుటవలన రుధిరము చిక్కబడి చర్మము మంధముగును. రోమాంచములు బంధించబడును. మలము వెడలుటకు ఆటంకము కలుగును. యిట్టి కారణమువలన నర

ములు వుట్టి వ్యాధి వృద్ధికొందును. దీని చిన్నఃహములు ముల్తహీ మా అను కంటిపొరవాపు లేకనే యెరువు యెక్కుట యీ పొరపైని యెర్రని సరములు నిండియుండుట యెల్లప్పుడు నొప్పిగానుండుట కండ్ల పెంబడి నీరు నగ్గించుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

—రెండవ విధముగు చికిత్స—

ఇట్టి స్థితియందు శిశువేనన మొనరించి భుజిరమును వెడలించ వలెను మరియు, విరోచనమునకుబిడ్డి సులభముగా విరోచనముద్వారా పెడలించవలెను. పిమ్మట చులదోషమువలన తీవ్రత అధికముగానున్న యెడల శిశుఫెటిబిజిజ్ కండ్లలో వేయవలెను. లేనిచో యేవస్తువు యేబొవధము మలమును మెత్తవలె వెడలి చునో అట్టి బొవధములు లేక వస్తువులను కండ్లలో వేయవలెను అనగా శిశువా అహమర్ లయ్యూక, నురుమా మిము, జహరెదిచూది అను బొవధములను వ్రాయొగించి మలమును హరింపజేసి ప్రశ్నతిని కాపాడవలెను.

—జహరె దిమాదియా చేయుకీముము—

మామిరానెచీని శిశు మాషములు మెలతుత్తం శుద్ధిచేసి నల్ల గాకాల్చినట్టిది శీహ కాల్చినట్టిది శుద్ధిఅయినది. శీహ అనగా ఒక విధ మగు చెట్టుజాతి. దీని ఆకులు సదావాకులవలె నుండును. మరియు, తబాద్ అనగా శుద్ధిచేసిన తాంబ్రళనృము నురుమా శుద్ధిచేసిన అన్న హాని యివి ప్రత్యేకము 7 మాషములు. యీవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రుగాలిత మొనరించి వ్రనయొగించుకొనవలెను.

సలబ్ అను వ్యాధియందు గజ్జ, దమా యీవాస్యాధులు నేత్ర ములయందు కలుగు రోగములు. యీ సలబ్ వ్యాధియందు ప్రతిసమయమందు నేత్రములు తడిగానుండును. వ్రయత్నము లేకనే కండ్లలో నీరు నిలిదియుండును. యిట్టివ్యాధికి లాభము కలిగించుచున్నది. మరియు, యీరోగము కొందరికి గాలినబల్ వ్యాధులను నష్టముకలిగించును. గ్రాన శిశుఫె అనబద్, శిశుఫెటిబిజ్ అనునవి కండ్లయందువేయుట

నొనలు యొక్క సరమును, కంటికి లోలికి సరమును చేసింది రక్తము వెడలింతుట మిక్కిలి లాభదాయకమైనది.

—పైసినబల్ వ్యాధియందు లాభదాయక శియాఫెలజవద్ సీతో—

అకాకియా అనగా తుమ్మకాయదంచి రసముతీసి యెండించినది తుమ్మజగుడు ప్రతేక్యము 2కి మాషములు తాంబ్రభస్మము 17½ మాషములు, తెల్లతుమ్మచెక్క, నల్లమందు యిది ప్రత్యేకము 5½ మాషములు యీవస్తువులనుదంచి చూర్ణించి వస్త్రుగాలితముచేసి నీళ్ళతో నూరి కనికెలుచేసి పువయోగించుకో నవలెను.

{ ముల్తహిమాఅను పొర ఉబ్బుటకున్న పై కుబ్బుటకున్న }
లక్షణములు.

హాకిం బుకరాల్ గారిచే చెప్పబడిన వుస్తకము అనుసాదకముగా యిందలివిషయమై వ్రాయునదేవునగా ఇన్తిఫాక అనునది చల్లనివాపు. యిది కంటిలో దురదతో కలుగుచున్నది. నిశ్చయముగా యివ్వీధముగా యున్నది. ఇన్తిఫాక కృత్రిమరీతితో వాపుఅని చెప్పుదురు. లేనిచో వైద్యులు వాపును ఇన్తిఫాకయందు భేదమని మితవరచిరి. అనగా వాపు యెటుల కలుగుచున్నదనిన కంటిదృష్టి ప్రకృతానుకూలముగా వ్రణములు కూడా కలుగును. ఇన్తిఫాకు అనగా వాపుపైకివచ్చుటకున్న, కేవలము దుష్టప్రకృతి కంటియందు కలుగుచున్నది. గాని వ్రణములు మాత్రము కలుగవు. యెందుకనగా పూర్వవైద్యుల మతానుకూలముగా యేకారణమువలన ముల్తహిమాఅను పొర వుబ్బిపోయినను రమద్ అనగా నేత్రమునొప్పియు పైకివచ్చుటయందున్న కేవలము దుష్టప్రకృతి కండ్లయందు కలుగుచున్నది. వ్రణములు మాత్రము కండ్లలో కలుగవు. యిటుల కాకుండినచో పూర్వపువైద్యుల మతమునందు ఈకారణమువలన ముల్తహిమాపొర యుబ్బుటకున్న, పూర్ణము మొందుటకున్న రమద్ అనగా నేత్రమునొప్పి అని గుర్తించబడకున్నది. మరియు ఈరోగము కారణానుసారముగా 4 విధములుగా వర్ణించబడుచున్నది.

(1) ఈవ్యాధియొక్క కారణము వాతమైతలచో దీనిలక్షణములు అగస్త్యాత్మగా రోగము ప్రత్యక్షమగును. మరియు బారణ తెలియకుండును. ముందు నేత్రమువైపు ముకుతైన చీసలు, దోమలు కరచీటులమంట కలుగును. మరియు కొద్దిగామంట మరదలతో కూడియుండును. దీనిరంగు కఫజశత్రవాపువందు శత్రురంగువలె నుండును. పుష్టదుతువునందు యివ్వనవుడు ముకు ఈవ్యాధి పుష్పమగుచున్నది.

ఈము ల్తహిమాపార పుబ్బుటకు చికిత్స

ఈరోగమునందు రెండుమూడు రోజులవరకు చికిత్స చేయకూడదు. యెందుకనగా వాతమలము తనంతా సుశుచిగులదు. ఈరెండు మూడు దినములలో మలము నశించనిచో వెంటనే జ్వరమగునట్టి లఘుభోజన పదార్థములను యివ్వవలెను. మరియు ఉష్ణోదకముతో నేత్రము తోశనము చేయవలెను. ఝిల్లి స్వస్తమనొంది దురదశమింది అవశ్యముగా కలుగును. మరియు రోగారంభదశయందుండి నిలిచియున్నయెడల శియాఫె అచియజ్, సల్లమందు చేర్చినట్టి జూరెఅజవర్ కండ్లలోనేయవలెను. మరియు మలమును తొలగించుటకై, ముసాంబరము శియాఫె మూడినా అలీలుల్ మలిక్ అనగా సఖుదిప్పలు, చందనము మరియు యితరములగు యిట్టి స్వభావికమగు వస్తువులతో చేయబడిన ఔషధమును నీళ్లతోనూరి కంటిపై పట్టువేయవలెను. మరియు అంతమునందు జూరె అజవర్ నగీరా, శియాఫె మరలయ్యాకతో కలిపి కండ్లలో నేయవలెను. మరియు ముసాంబరము, రసాంజనము, కుంకుమపువ్వు మొదలగునవి కామంచాకు రసముతోనూరి కండ్లపై లేపనము చేయవలెను. మరియు శుష్కింపజేయునట్టి పదార్థములను భోజనార్థ మివ్వవలెను. యేవస్తువు వక్ష్యమనొందించునో అట్టివస్తువులను వర్జించవలెను. మరియు అవశ్యమైతయెడల ప్రతిదినము రాత్రికాలమునందు త్రిఫల నేవించవలెను.

(2) ఈవ్యాధికారణము కఫము అయినయెడల దీనిదీనినములు బారముగానుండుట మరియు వాతవ్యాధి చల్లగను, చెమ్మగనుండును.

యిట్టి సమయమునందు ఈ వ్యాధిని శాంతింపజేసినచో దీర్ఘ కాలమువరకు దీనియందు శాంతినిొందు చిన్నఃములు కలిగి తిరిగి జేగరము సరిగా నుండనేరదు.

— 2 వ భేదము కఫపచికిత్స —

యీ వ్యాధియందు కఫము హరించుటకు యారజాల్ యివ్వ వలెను. అథవా, శికింజబీగ వేడినీళ్ళతోగాని లేక మైసగ్ తక్ష్ అనగా పచ్చిద్రాక్షరసము 14 భాగములు మిగులునటుల తాదిన రసమునందు గాని రేండుజ్జ మొదలగునవి, సోవుకషాయమునందు కలిపి పుక్కిలిం చవలెను. మరియు, మలము శాంతించిన వెనుక జరూరె అహమరెల య్యూన్ కండ్లలో వేయవలెను. తరువాత జరూరె, అజఫర్, శియాఫె, తీక్షణహమరెహద్ యీరెండును ఒకటిగాచేర్చి కండ్లలో వేయవలెను.

— శియాఫె అహమరెహద్ చేయుక్రమము. —

శాదనజ్ అనగా ఒకవిధమగు రాయి. పేల్చిసవటికి, యివి ప్రత్యే కము శిశుమాషములు తామ్రభస్మము, కుంకుమపువ్వు, మిరియాలు ఇవి ప్రత్యేకము 1½ మాషములు. యీ యావత్తువస్తువులు చూర్ణించి వస్త్ర గాలితమొనరించి సదాఫాకు కషాయముతోనూరి కనికెలుచేసి యుంచు కొనవలెను.

3 వ భేదము. నొప్పి, పోటు, దురద, లేక, పుబ్బుశరీరమువంటి రంగుకలిగియుండును. అట్టి స్థితియందు ఈవాపునువ్రేలితో వత్తినయెడల తాత్కాలము విజదశమందు మారి అణచిన గుర్తు ఆలశ్యముగా లగును.

4 వ భేదము చికిత్స

మలమును శోధించుటకై యారజాల్ కలిపిన కషాయము యిప్పించవలెను. మరియు మలశోధనానంతరమునందు పుక్తమరీతిగా నేత్రములయందు ఔషధప్రయోగము చేయవలెను. శియాఫెధీనారంగు అనగా ఔషధముకూడా యీ వ్యాధియందు లాభదాయకమగును.

మరియు బాబూనా, అకలీలుల్ మలిక్, చాతరాసి, దవనము, మరువము మొదలగు వాని కషాయముతో కావడము చేయవలెను. మరియు బటానీలపిండి, యవాక్షారము, ముసాబరము, బాబూనా, అకలీలుల్ మలిక్, మొదలగు వస్తువులను సోపు కషాయముతోనూ కండ్లకు పట్టు వేయవలెను.

4 వ ప్రకరణము. ఈవ్యాధి కారణము వాతమైనయెడల దీనిని స్నానములు ఇంతిపాల్ అనగా వాపు విశేషముగాయుండి తగ్గవేరదు. ఈ వాపునందు పీకు, జాస్తియుగును. కొంచెము నొప్పికలిగియుండును. మరియు పీకు జాస్తియైనయెడల వీశటవలన వాపు తగ్గుచుండును. అనగా చల్లని మలమువలన కష్టము అధికముగా నుండదు. ముఖ్యముగా వాత సంబంధమగువాపు ఎండకాయ అనగా పీత ఆకారముగా నుండును. అచ్చటి జ్ఞానశక్తిని నష్టపరచుచున్నది. మరియు ఈవాపురంగు నలుపుగా నుండును. అనగా వాతరంగువలె నుండును. ఈవ్యాధి ముల్తహిమాపార యందున్న, కంటిరెప్పలయందుకూడా కలుగుచున్నది. మరియు యీ వాపు ముల్తహిమానుండి రెండు కంఠములవరకు అనగా రెండు రెప్పల వరకు ఆక్రమించును. నేత్రసంబంధమగు వీడలు స్ఫోటకఅంతమునందు పుట్పెత్తియగును.

4 వ భేదము వాతజవ్యాధి చికిత్స.

యీవ్యాధియందు మలమును పక్వపరచి మలము పక్వమొందిన వెనుక వాతజమలమును త్రోసివేయునట్టి వస్తువులను యుపయోగించవలెను. మలము శుభ్రతనొందిన వెనుక జూరెలిహిమియ్యాన్, మరియు జూరెలిహిమి కండ్లలో వేయవలెను.

5 సరతాన్ వ్యాధి వివరము.

సరతాన్ అనగా ఒకవిధముగవాపు. ఈవాపు వాతజమలమును కలిగించి మెత్తవరుచుటకుగాను కట్లు వేయవలెను. మరియు వాతజవాపు నందు స్నానముచేయుట లాభదాయకము. మలము శుభ్రతనొందుట కుగాను వెనుక స్నానము చేయుట మంచిది.

❧ 6 వ భే. ముల్తహిమాపారయందు కలుగు రోగలక్షణములు. ❧

ఈముల్తహిమా అను పొరవాపు ప్రబ్బలేకనే కఠినత్వము వహించును. యిటుల కఠినత్వము వహించుటవలన నేత్రము కనుగుంట యందు సవ్యముగా తిరుగజాలదు. మరియు, యావత్తుచేష్టలు నిలిచిపోవును. మరియు యీముల్తహిమాపొరబిగిసి యెర్రగును. యిందు శుష్కత్వముకలిగి నొప్పిసంభవించును. యెట్టిదశయందు నిదురనుండి లేదినప్పుడు కండ్లు విప్పటకు కఠినముగా నుండును. యెల్లప్పుడు కంటి కొలుకులయందు స్వేచ్ఛముగా వుని యెండియుండును. యీరోగమునకు అరబ్బిభావయందు అశుభము. ముల్తహిమా అనగా కఠినత్వము జెందిన ముల్తహిమా అందును.

❧ 6 వ భే. ముల్తహిమా పొరబిగింపు. ❧

ఈ రోగారంభమునందు శరీరమును మృదువరది యెల్లప్పుడు స్నానము చేయుచుండవలెను. వేడిగానుండు అవిరితో తలకు కావడము చేయవలెను. మరియు వేడినీళ్ళతో స్పృశించిపి కన్నులకు కావడము చేయవలెను. నేత్రమునందు వృష్ణోగము వేయవలెను. మరియు వ్రత్యేకముగా రాత్రికాలములో కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసాన గుల్ రోగన్ మరియు, బాతుగొవ్వలో కలిపి కండ్లపై వేయవలెను. మరియు చల్లని భోజనపదార్థములు యివ్వకూడదు. మరియు గుల్ రోగన్ కోడిగ్రుడ్డుసాన బాతుగొ

పుష్పతో వండినచమురు తల్పపైన లేచినచుచేయవలెను. యీచమురుతో తలయెల్లప్పుడు స్నిగ్ధముగా యుంచవలెను. మరియు నేత్రములలోనుండి నీళ్లు వెడలించుటకై జరూరెహనరం, బానోఖూన్ మరియు శియాఫె హామరెలయ్యాన్, శియాఫె అమరెహద్ మొదలగు యీనుద్రుమాలు నేత్రములయందు వేయవలెను.

7వ భేదము. మల్తహిమా పారయందు దురదకలుగుటకు లక్షణములు

దురదకలుగుటకు కాలము ఒకవారా పుష్పనిత్యైరమలము కలుగుటవలన పుట్టుచున్నది. మరియు తొంద్రమువలన కంటికిరు పుష్పగానుండును. ఈపార రంగునందు యెరుపుయేర్పడును. అప్పుడప్పుడు రెప్పలుకూడా యెర్రబడును. మరియు దురద విశేషముగా నుడుటవలన ప్రణములుకూడా కలుగుచుండును

{ 7 వ భేదము. మల్తహిమా పారయందు కలుగు
దురద విశేషము. }

ప్రథమమునందు విరోచనమునకు యిచ్చి, ప్రతిదినము స్రావ, కాలమునందు స్నానము చేయవలెను మరియు మృదుభోజనము శేషించుచుండవలెను. మరియు తీవ్రముగు లవణపదార్థములను వజ్రించవలెను. నేత్రములనుండి నీరు వెడలించునట్టి దోషధములను కండ్లలో వేయవలెను.

8 వ భేదము బరకాలక్షణములు

ఇది ఒకవిధమగువాపు. దీనియందు కఠినమగు గుల్లలు పుట్టుచుండును. మరియు, నిది ముల్తహిమాపార్పపైన కంటి రెండువైపులయందు కొలుకులలో లేచుచుండును. ఒకప్పుడు నల్లగుడ్డుపైనకూడా చిన్నచిన్న గింజలవలె, ముత్యములవలె పుట్టుచుండును. యీరోగము రెప్పలయందుకూడా కలుగుచుండును. మరియు యీవాపురంగుమలము యొక్క దోషమునుబట్టి అనేకవిధములుగా నుండును. అనగా మలము రక్తదోషమువలన వాతజ, అనగా గట్టిగుల్లలులేది వాపుకలిగి యెర్రని

రంగుతో కూడియుండును యీ వ్యాధి కఫప్రకోపమువలనకలిగినయెడల తెల్లగనుండును. యీ వ్యాధి రషిద్ అనగా నేత్రములనొప్పి అంతము నందు వుత్పన్నమగును. హిందీభాషలో యీ రోగమునకు రోహా అందురు. వాతజలగుర్వాధి దోషమువలన కలిగినచో వాపు కఠినత్వమువలన గుల్లలు, మోరసర్జము అను వ్యాధి కుండు భేదముగా నుండును. మోరసర్జ కర్నియాలను నేత్రసంబంధమగు మూడవపొరయందు వుత్పత్తియగును. మరియు యీ కామాత్మహింస అనగా నేత్రము పై పొరయందు వుత్పత్తియగును. మోరసర్జ కర్నియా అనగా నేత్రముయొక్క మూడవ పొరచినికి ఇసుబియాపొం బైటికివచ్చును. మరియు ముల్త హిమాఅనగా నేత్రముపై ఆక్రమించియుండు పొర చినుగుటవలన కలుగు కారణము ప్రవేశించజాలదు.

ఐశ్వరీ వ భేదము బలకావ్యాధి చికిత్స.

అష్టాదశ్యమ రక్తజ దశయందు సరేజీ అను సరమును ఛేదించవలెను. మరియు కఫజ దశయందు కఫమును వెడలించుటకై ఆకాశ వల్లికమాయమును యాజ్ఞాత్ మాత్రీలును ఇవ్వవలెను. మరియు శరీరము స్వస్థతనొందినవెనుక వ్యాధిశేషమున్నచో నేత్రరంగు యెర్రగా నున్నదా లేక తెల్లగా యున్నదా అని ధ్యానముతో నేత్రములను పరీక్షించవలెను. మరియు నేత్రములు నెర్రగానున్నచో శియాఫె అబియజ్ కండ్లలో వేయవలెను. మరియు కండ్లు తెల్లగానున్నచో శియాఫెఅహమ రేలయ్యాను వ్రవయోగించవలెను. మరియు చాలాకాలము గడిచినయెడల తీవ్రమగు బేష్వధములు అనగా భాసలీఖూ శియాఫె అహమరే హాద్ మరియు యిటువంటి అస్థబేష్వధములను యువయోగించవలెను. ఇట్టిస్థితియందు మలము ఖనీభవించినయెడల ముందు పక్వమై ఒకచోట కూడుకొనుటకై శియాఫెఅబియజ్ వ్రవయోగించవలెను. మరియు వెనుకవైపు పేలిపోయినచో శియాఫెఅహమర్ మరియు శియాఫే కుర్మాహ్ వ్రవయోగించవలెను.

శియాఫె అహమర్ చేయు క్రమము.

సాదనజ్ అనగా ఒకరాయి 21 మాషములు 10 తుమ్మజగుడు, కతి రా ప్రత్యేకము 17న్నర మాషములు రాగిబూడి 10న్నర మాషములు వగడచూరు, ముత్యములు, కహరోబా అనగా బూడు రంగువంటి జిగురు, నత్తు, భవ్మము, ఇంగ్లీషు, యిప్రత్యేకము కిన్నెరమాషములు దంబుల్ అఖవై 1 కుంకుమపువ్వు, యిప్రత్యేకము 11 మాషములు ఈ 11 వస్తువులు చూర్ణించి ఆచూర్ణము కల్పయినందువైచి నిశ్చతో నూరి కనికెలు చేయవలెను.

శియాఫె కుండుర్ చేయు క్రమము.

రాతిపువ్వు, అంజహద్, యిప్రత్యేకము 17న్నర మాషములు గవ్వపలుకుసాంబ్రాణి, శివ మాషములు కుంకుమపువ్వు, 7 మాషములు యావస్తువులు మెంకికనముతోనూరి కనికెలు చేయవలెను. ఈ ఔషధమును కండ్ల కుపయోగించినయెడల బుడక్ వ్యాధి మలము హరించును. మరియు బుడక్ మల ప్రకృతియందు యాఔషధము వ్రవయోగించి పరిశుభ్రమగు వర్షియనందు కలిపి నేత్రములపైవేసి కట్టవలెను. ఇటులకట్టినచో యిరర పరిశ్రమ లేకనే హరించును.

శియాఫె భేదము తుసా అను వ్యాధి లక్షణములు.

ఈవ్యాధి ముల్తహిమా అనగా నేత్రముపైనుండు పొరయందు వ్రత్పత్తియగును. తుసా అనగా ఒకవిధమగు మెత్తని మాంసముని అర్థము. యామాంసము మిక్కిలి యెరువుగానుండదు. మరియు, నిది నేత్రముయొక్క పెద్దకొలికి అనగా ముక్కువైపు వ్రత్పత్తియగుచున్నది. మరియు, నేత్రకొలికియొక్క యెర్రనరములు దీనిలో నాకూనా వ్యాధి వల్ల కలిసియుండును.

శియాఫె భేదము తుసా అను వ్యాధి చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు ముందుగా శిరావేదనచేసి రక్తము వెడలించవలెను. విరోచనమునకు యిచ్చి లెద్ మూలముగా శరీరమును శుభ్రత

నొందించవలెను. మరియు, యీ వ్యాధియందు మలము శుభ్రతనొందు వరకు అనేక పర్యాయములు విరోచనమునకు యిచ్చుచుండవలెను. యెందుకనగా యీరోగము తిరిగి పలుమాట నచ్చుచుండు స్వాభావిక ముగలది మరియు, తూసా అనగా వృధుమాంసమును కరిగించుటలో తొందరపడవలెను. యిటుల చేయుటవలన తూసా బిగితిప్పి పూడిపోవును. మరియు, నరములు కంటికికిగండి యిందులో చేరియుండును. వానిని సఖాకుశోయైత్తి నాకూనా వ్యాధివలె శస్త్రముతో ఛేదించి గోటితోఁబట్టి తీసివేయవలెను, మరియు, తెల్లజీలకర్ర వుప్పు నమలి బట్టలో వేసి ఆరసము కంటిలో అనేక పర్యాయములు వేయవలెను. మరియు, కోడిగుడ్డు తెల్లసాన మాత్రము కంటిరెప్పపై లేవనముచేయవలెను. తదుపరి బానలిఖాన్ మొదలగు తీవ్రముగు ఔషధములను నేత్రముల యందు వేయవలెను.

దమా అను నేత్రరోగ లక్షణములు.

ఈరోగమునందు సర్వదా నేత్రములు నిండియుండును. మరియు, యేదైన కష్టము అనగా గుల్లలులేచుట, యెందుగజ్జ రెప్పయందు గరగరలు కలుగుట రెప్పయందు వెంట్రుకలు మొలచుట ప్రత్యేకమునందు కలుగవు. మరియు, నీళ్ళు విశేషముగా వెడలుటయె యీ రోగమునకు హెచ్చుకారణమును. ఒకప్పుడు యీ వ్యాధి హెచ్చి కంటిపాద యందు తెలుపురంగును పుట్టించును. యితరవ్యాధులుకూడ అనగా నులూకు (రెప్పలుచుంధమగుట) మరియు, దీని సమానమగు వ్యాధి కలిగించుచున్నది. ఒకప్పుడు రెప్పలు కొరికివేయు రోగము కలుగును.

యారోగము రెండు విధములుగానుండును. (1) జన్మనూది పుత్పత్తియగును. (2) యేదైన యితర కారణములతో కలుగును. మరియు, జన్మ నుంచి కలిగిన యెడల దీని చికిత్స చెప్పియుండలేదు. మరియు, యితర కారణముల వలన కలిగిన వ్యాధికి చికిత్స చెప్పబడియున్నది. కాని యిందు కూడా యారోగమువలన మాంసము విశేషముగా తెగిపోవుట అనగా కంటి పెద్దకొలికియుండును మాంసము తెగిపోయిన యెడల ఈ వ్యాధికూడా అచాధ్యము కాబట్టి చికిత్సయేమును ప్రయోజనములేదు. మరియు, దమా వ్యాధియొక్క కారణములు యెన్నియున్నవో వాటి తోకూడా దీనిని వర్ణించబడును.

—దమా వ్యాధి మొదటి భేదము—

ఈవిధముగు దమా విశేషముగా వడలుటవలన కలుగుచున్నది. అనగా నాఖానా అను పటలమును శస్త్రముతో తీసివేయుటవలన కంటి కొలికి మాంసముకూడా తెగిపోయినను మరియు, నాఖానా చుట్టుట వలన దమా అను రోగము పుత్పత్తియగును ఇట్లు పుత్పన్నమైనచో దీనిని కంటికొలికి మాంసము కొద్దిగా తెగి దోషము అధికముగా నిలిచియున్న యెడల మాంసము దేనికది విస్తారముగా ఛేదించబడినచో యిట్టి స్థితి యందు రోగమును పోగొట్టునట్టి బోషధమున్నట్లు యెచ్చట కూడా చెప్పినట్లు కనుపించును.

—దమా చికిత్స—

ఈవ్యాధియందు జరూరెఅఫనర్ మరియు శియాఫెజాఫరాన్ నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు ముసాంబరము గవ్వపలుకుసాంబాణి, శియాఫేమామిసా యివి తప్ప మాంసమును వృద్ధిచేయునట్టియు అ జీర్ణమును కలిగింది వాతమును శుష్కింపచేయునట్టి వస్తువులను పువ ధ్రోగించవలెను.

శియాఫేజాఫగాన్ చేయుక్రమము.

కుంకుమపువ్వు, జరానూసి, యివి పృత్యేకము 7 మాషములు పిప్పళ్ళు శిన్నర మాషములు తెల్లమిరియాలు 9 రతులు నవాసారము శిన్నర మాషములు మూదికాయలు 10న్నర మాషములు కర్పూరము శి రతులు యీయేడు వస్తువులను దంచి చూర్ణించి పన్నీరులో వేసి నూరి కనికెలుచేసి యుంచవలెను. దీనిని శియాఫేజావరాన్ అందురు.

—దమారెండవ భేదము.—

ఈవిధమగు దమార్యాధి కలుగుటకు కారణము తల కండ్లు మలముతో నిండియుండి గ్రహణశక్తి, పాచనశక్తి, దుర్బలమునొందును. ఇట్టికారణమువలన దమార్యాధి పుత్పత్తియగును.

—దమారెండవ భేద చికిత్స.—

మెదడును శుభ్రపరచుటకై మునహిల్ అను ఔషధమును పువయోగించవలెను. దీనివలన స్వస్తతనొందినచో నరేరు అను నరమును ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. మరియు మలమును శుభ్రతనొందించినవెనుక శుద్ధిచేసిన మయిలతుత్తమును గాని లేక యీవ్యాధికి యోగ్యమగు యితర సురుక్షణాలుగాని నేత్రములకు వేయవలెను.

{ చెమ్మవలన కలిగిన దమార్యాధియందు }
{ లాభదాయకమగు సురుక్షణాలు. }

మైలతుత్తిం, కరకవలుపు, రెండువస్తువులను సమానభాగములుగా తీసికొని నల్లద్రాక్షకండ్లనములోగాని లేక సమాద్ అనగా బటానీగింజలవలెనుండు కొట్టుకాయలరసమునందు గాని నూరి యెండించి కండ్లలో వేయవలెను. ఇది నేత్రములకు ఆరోగ్యమును కలిగించును.

—దమారెండవ భేదము.—

మెదడు నేత్రములయందు వృష్ణము ప్రకోపించి దమార్యాధి పుత్పన్నమగును. దీని చిహ్నములు నేత్రములు వెంటవెంట చలించుట అనగా కనురెప్పలవెంట వెంటవేయుట వేసిగను పలచని నీరు కండ్లనుండి

నృసింహుడు మరియు వృష్ణులను నిండియుండుటవలన యీవ్యాధి సంభవించినయెడల మరియు నిండుటవలన కలుగు లక్షణములు ప్రకటనమగుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

❖ దమావ్యాధి నాలుగవభేదము. ❖

ఈవ్యాధి మెదడునిందుగల జలుబువలన కలిగినయెడల అనగా శీతప్రకృతి మెదడునందు ప్రవేశించి యీవ్యాధి కలుగును. దీనిని రెండువిధములుగా విభజించి చెప్పియున్నాడు. (1) యీవ్యాధిచులము చేరకనే కలుగుచున్నది. అనగా మెదడునందు జలుబుకలిగి మలము లేకనే రోగము వుత్పత్తియగును. అనగా బాహ్యకారణమువలన తలయందు జలుబు ప్రవేశించుటవలన నేత్రపారలు బిగించబడి రతూబతు అనగా నేత్రసంబాధమగు నీరువంటి పదార్థము నేత్రమునందు చుట్టబడి నేత్రములవెంట నీరు ప్రవించునట్లు, చేయును. అనగా చలికాలమునందు విశేషముగా వుదయమునందు కనిపెట్టవచ్చును.

మరియు హక్మితిబి అబూహమా హిరిగారివాఘ్నానుసారముగా చెప్పబడుచున్నది. అనగా శీతదుష్టవాయువు వృష్ణముగల నేత్రములయందు ప్రవేశించినవెంటనే నేత్రములయందు నీరు యేర్పడుచున్నవి. కాబట్టి యిట్టిస్థితియందు దీనిచిహ్నములు వృష్ణమును శాంతింపజేయుటవలన తగిసిపోవును. ఇందుకు సాదేహము కలదు. అనగా దమావ్యాధి మిక్కిలి నవ్వుటవలనకూడా వుత్పత్తి కాగునందు ఇదియు బిగించబడుట పిండబడుట వలన కలుగుచున్నది. అనగా విస్తారముగా నవ్వుటవలన తలొమ్మయొక్క ప్రదేశములు మిక్కిలి విస్తీర్ణము నొందుచున్నవి. కాబట్టి అప్రదేశములయందును సరములు బిగించబడుచున్నవి. ఇట్టి అవస్థవలన నేత్రపారలు బిగిసిపోవును. నేత్రపారలు అణగుటవలన రతూబతు అనగా నేత్రసంబాధమగు నీరుకూడా అణగిపోయి, పిండబడి మిగిలినది నేత్రములద్వారా నృసింహుచున్నది.

❖❖❖ దమా వ్యాధి నాలుగవ భేద చికిత్స ❖❖❖

మలము నిండుటవలన దమా వ్యాధి కలిగిన యెడల యీమలము వుష్ణనంబుంధమైనదై నను లేక జలుబు వలన కలిగినదై వను అట్టిమలమును వెడలించవలెను. శేషించిన మలమును కూడా తొలగించుట ప్రచితము.

❖❖❖ ఉష్ణప్రకృతి దమా వ్యాధి సురుమా ❖❖❖

శాదజ్జ. శుద్ధమైలత్తుత్తం, హేమాక్షికము యీవస్తువులు ప్రత్యేకము శిశి మాషములు, ముత్త్యములు, వగడచూడు, యివి ప్రత్యేకము 1½ మాషము, శిరాఫే, మామిసా, ముసాంబరము యివి ప్రత్యేకము 9 రతులు, యీ 7 వస్తువులను చూర్ణించి సన్నని వస్త్రమునందు వస్త్రగాలిత మొనర్చి పువయోగించుకొనవలెను.

❖❖❖ శిశిప్రకోపముగల దమా వ్యాధి సురుమా ❖❖❖

మిరియాలు, శిశి మాషము, సైంధవలవణము శిశి మాషములు పిప్పళ్ళు 7 మాషములు, సముద్రపు నురుగు 1½ మాషములు, సురు మారెండురెట్లు యివి యీవస్తునూరి చూర్ణించి వస్త్రగాలితముచేసి పువయోగించవలెను. మరియు, ప్రకృతియందు జలుబు చెమ్మకలిగియున్న యెడల దీని విషయమై బాసలిఖాను సురుమా లాభదాయకము.

❖❖❖ నేత్రమర్బలమునకు ఉపయోగించు ఔషధము ❖❖❖

కరక్కాయ బెరడు కాల్చిన బూడిది, సైంధవలవణము, మాఫలుకాయలు యీ మూడువస్తువులను సుభాగములుగా తీసికొని చూర్ణించి వస్త్రగాలిత మొనర్చి పువయోగించుకొనవలెను.

బవ్వాలక్ష్మీ అను వ్యాధి లక్షణము.

యీ వ్యాధియందు ప్రతిసమయమునందు అలశముమీద కండ్ల వెంటనీరు ప్రవించనారంభించి తిరిగి కొంతకాలమునకు తగ్గి తిరిగి ప్రవించి తిరిగి నిలిచిపోవును. కాబట్టి హాకీముశిబ్రి అను యీ వ్యాధిని కారణానుసారముగా దీనిని అవ్వ-తీన్ అని పేరుపెట్టిరి. యీ వ్యాధి కారణము కనురెప్ప కొద్దిగా మందమెక్కి చెడిపోవును. ఆరెప్పలో భాగమునుండి యేదో ఒకవస్తువు వచ్చివచ్చును. యీ సమయమునందు రెప్పలలో మొలిచి వచ్చువస్తువు ముల్తహిమా పొరమునకు, రెప్పలయందున్న తాకి గ్రుచ్చుకొనుటవలన కండ్ల వెంట నీరు ప్రవించ నారంభించును. యిట్టి సమయమునందు శరీరమునందు మలమునిండి యుండును. ఆమాశయము, భోజనము, మద్యపానమువలన నిండియుండుటవలనగాని విశేషముగా మేలుకొనుట వలనగాని రెప్పలయందు చిక్కదనము దుష్ప్రవృత్తి ములట స్తంది కష్టము అధికమగును. యిట్టి స్థితియందు కొంచెమునిదురకలిగి ఆమాశయమునందు వదార్థములు లేకున్నను వ్యాధి శాంతించి యుండును. రెప్పయందు చిక్కదనము తగ్గిపోవును. కంటి రెప్పలోపటి వాపు తక్కువగా నుండును, అనగా ముల్తహిమా క్రిందిరెప్పపైన బలపూర్వకముగా ప్రవేశించజాలదు. గాన యిట్టిదశయందు కండ్ల వెంటనీళ్లు ప్రవహించవు యీ వ్యాధి కారణానుసారముగా కంటిరెప్పలోగములలో వర్ణించబడును. మరియు దమావ్యాధి తరువాత యీ వ్యాధి వుత్పత్తియగును. అనగా దమావ్యాధియందుకూడా నేత్రముల వెంట నీళ్లు ప్రవించుచుండును. ఈ వ్యాధియందుకూడా నీళ్లు ప్రవించును కాబట్టి దమావ్యాధి తరువాత యీ వ్యాధినికూడా వర్ణించుట విధి అయియున్నది.

అక్షాబద్ధావ్యాధి తీర్చిదిద్దు.

శరీరమును మలమునుండి శుభ్రతనొందించవలెను. వాతమును చిక్కపరచునట్టి వస్తువులను భుజించకూడదు. మరియు ఈవ్యాధియందు భోజనము లఘువుగా చేయవలెను. మరియు పాచనశక్తిని కలిగించుట వ్రచితమగును. మలమును తీసివేయునట్టి ఔషధములు అనగా మూడిసా, తుమ్మాకు, కంకుమపువ్వు మొదలగువస్తువులనునూరి కండ్లపై కట్టు వేయవలెను. మరియు ఈవస్తువులను శిషాయముకాది ఆకషాయముతో కండ్లకు కాపడముచేయవలెను. మలమును శుభ్రముగా తీసివేసినపిమ్మట నేత్రములనుండినీరు స్రవించజేయునట్టియు, మలమును నశింపజేయునట్టియు అనగా బానలిఖానా, శియాఫెలహమర్ అను ఔషధములు నేత్రములలో వేయవలెను.

ఈమునా అను రోగలక్షణములు.

నేత్రములనొప్పి తగ్గినపిమ్మట నేత్రములయందు ఎరుపు కేషించియుండును. యిట్లు నిలచియుండు ఎరుపునకు ఈమునాఅందురు. అనగా ఈఈమునాశబ్దము మూఁకభాగములయందు వేరువేరుగా చెప్పబడును. (1) కంటిరెప్పలోపట వాతముచిక్కబడుటవలన బరువుపుత్పత్తియగును. రోగినిదురనుండిలేదినవెంటనే కంటిలోమట్టిగాని, ఇనుకగాని, దుమ్ముగాని నలకగాని పడినదని సందేహపడుచుండును. మరియు దీనిదశ కంటిరెప్పయందు కలుగురోగములలో భావించబడును. దీనిని అచ్చటనే వర్ణించబడును. అనగా కంటిరెప్పల రోగములలోవర్ణించబడును. (2) కర్నియా పొరవెరుక చీము నిలిచిపోవును. దీనినిషయమై కర్నియాపొర రోగములలో చెప్పియున్నాను. (3) ముత్తిహిమాపొర వ్యాధులయందు

భావించుదురు. మరియు నేత్రము నొచ్చునప్పుడు నేత్రము ఎండనారంభించి వాతఆవిరియొక్క ముమాణువులు లేదుటలన దస్తిదుగ్బలము నొంది రోగిచూచునట్టి వస్తువులు పోషిమిషులటుల మందుకృమిషులటుల కనుపించును. మరియు ఈవ్యాధియందు పొరంగు చెడిపోవును అనగా యెరువుగను, తెలుపు యెరువుగనుండును. కన్న తీర్వటకు భారము గను ను స్తిగనుండును. రోగికి నకండ్లు కలుగునట్లు పెరిగినట్లు తోచుచుండును. మరియు నేత్రములయందు దురద ప్రత్యేకముయందుండును. మరియు దురదకలిగినప్పుడు వేడినిపుతో కడిగినచో బడువు దురద తగ్గిపోవును. ఈవ్యాధి వాతఆవిరి పరమాణువులయందు చెడుదశ వుష్ణము అధికమైయెడల తరుగ నారంభించును. మరియు నివి నేత్రపారలయందువచ్చి చేరి నిలిచిపోవును.

—కుమనా వ్యాధి చికిత్స—

మలము తీసివేయటకై యారజాత్ మరియు, పాదితీగకషాయము యివ్వవలెను. ఈషాయముతో గంధూషము చేయించవలెను. తదుపరి జరూరమున అను ఔషధమును కండ్లలో వేయవలెను. మరియు, మెంతులు, నఖము బాబూనా మొదలగు ఇత్యాదివస్తువులతో కషాయముకాచి మలమును కరిగించుటకై కావడము చేయవలెను.

—జరూర కుమనా చేయు కృమము—

పిప్పళ్ళు, మామిరా యీవస్తువులు ప్రత్యేకము 12 రతులు, ముసాంబరం 9 రతులు, దేశవాళికరక్కాయలు, నముద్రపుచురుగు, రసాంజనము యీవస్తువుల ప్రత్యేకము 8½ మాషములు, యీ 7 వస్తువులు ఒకటిగాచేర్చి చూర్ణించి బట్టగోవేళి వస్త్రఘృత మొరర్చి వ్రవయోగించవలెను. మరియు, యీ మూర్తయు సోవునయుతోనూ కనికెలు చేసి అవశ్యానుకూలముగా వ్రవయోగించుదురు.

—కజావ్యాధి వర్ణనము—

బూడిదే, సలకలు, దోమలు మొదలగు సూక్ష్మజంతువులు కండ్లలోపడుటకు కజా అందుదు.

నేత్రములలో యేదైన పడినయెడల

కలుగు లక్షణములు

కడలో నలును మొగులుగ వస్తువులు పడినయెడల కనిపెట్టు విధానము దుమ్ము గ లిపించిన తరువాత నేత్రమానందు పడిన పిమ్మట నేత్రముమెట్ల నీరు స్రవించ నారంభించును. యింతకుముందు నేత్రములు యేవిధమైన రోగము లేకుండినయెడల కంటిలో బైటివస్తువుయేదో పడినదని గ్రహించదగును.

—నేత్రమునందు పడిన నలును మొదలగువాని చికిత్స.—

వేడినీళ్ళతో ఆకన్ను కడిగి తదుపరి చనుబాలను కంటిలో వేయవలెను గాని కన్నుమాత్రము చేతితో నలుప కూడదు. కంటిలో దుమ్ముగాని సలకగాని పడిన యెడల చనుబాలు పోయుటవలన తగ్గిపోవును. యిటుల తగ్గనిచో కనురెప్ప కిరచి కంటిలోపల రెండు రెప్పల మొదట నిదానించి చూచి సలక కనుపించిన యెడల అనలునును సభాకుతోతీసివేయవలెను. లేదా కొంచెముదూది కంటిరెప్పలలోపల కొంత వరకు వుంచవలెను. యిటుల నుంచినచో కంటిలో నున్నవస్తువు యీ దూది కంటుకొనును. తరువాత దూది తీసివేయవలెను. మరియు, కంటిలోపడిన నలును విశేషపైభాగమునుండి ముల్తహిమూ పొరయందు గాని రెప్పలోపలగాని లేనియెడల బట్టతోనున్న అగిసిపలుకుతోనున్న సహజముగా తీసివేయవలెను. విశేషభాగమునుండి యీ యుపాయముల వలన బైటికి రానిచో సుకస్తా అనగా గోధుమనత్తు మెత్తగా నూరి కంటిలో వేసి కొంత సేవరివరకుంచిన యెడల కంటిలో పడినవస్తువు నిశస్తాకు అంటుకొనును తదుపరి దూదితీసివేయవలెను మరియు, కంటి

లోవడిన వస్తువు ఒకప్పుడు కనుపించని యెడల సన్ననిబట్ట వేలిలికి గుట్టు కొని రెప్పలలోపల తుడిచిన యెడల బైటికివచ్చును. జారియు, గరిగల వస్తువులు అనగా గోధుములు, యవనము. మొదలగు వానిపైపొట్టు, లేక గాజముక్క, యిత్యాది యిశరవస్తువులు కంటిలో అంగిపోయిన యెడల యిట్టిదశయందు కంటిలో నుండి నలకలు మొదలగునవి, తీసివేయవలయు. ముఖ్యతయుధముతోవట్టి తీసివేయవలెను. యిటుల తీసిన వెంటనే చురు పాలుగాని లేక కొడిగొడ్డు తెల్లసూరగాని కంటిలో వేయవలెను. దీని వలన యేమియు హానిరాకుండా కాపాడును.

కంటిలో జంతువులు పడు లక్షణములు.

దోమకంటె సూక్ష్మముగల నొక జంతువు కలదు. దీనికి రెండు రెక్కలుండును ఒక్కొక్కనయమునందు యీ జంతువు కంటిలో పడి పావపై అంటుకొని కంటిగ్రుడ్డును పీల్చుచుండును. యీ కారణము వలన నేత్రమునకు మిక్కిలి కష్టము సంప్రాప్తమాను. కన్ను యెరు పెక్కును. యిట్టి స్థితియందు దీనిని తక్షణమే తీసివేయవలెను. దీనిని తీయుటకు రెండు సదుపాయములు కలవు. (1) ముల్తాని మన్న మెత్త గానూరి కంటిలోపోసి ఒకగంటవరకు రెప్పవేయక యుంచవలెను. యిటు లచేయుటవలన ఆజంతువు యీమట్టి కంటుకొని బైటికివచ్చును. తరువాత ఆముల్తాని మన్న దూడతోగాని బట్టతోగాని తుడిచివేయవలెను. (2) ముందు కన్ను విశేషముగా కాచిన యెడల ఆజంతువు మెత్తబడును. కాబట్టి తరువాత రంధ్రముగల నలాకు తీసికొని దానినుండి కన్ను వూడవలెను. తరువాత కంటినల్లగుడ్డుపైని యీగొట్టముంచి నిమగ్నముగా వూడవలెను. యిటులచేయుటవలన ఆజంతువు బైటికి వచ్చును.

(లాభః) ముల్తాని ఒకవిధమగుమట్టి. యీమట్టితో తల రుద్దుకొందురు. ఈమట్టి మూడువిధములుగా నుండును. (1) తెల్లగను, (2) ఆకుపచ్చగను, (3) యెర్రగానుండును. యీమూడురంగులలో యెర్రని రంగుగల మట్టి శ్రేష్ఠమైనది.

కంటికి దెబ్బతగులుటకు లక్షణములు .

కంటికి దెబ్బతగులుటవలన కన్ను యెరువు వాపు కలుగును. అట్టిస్థితియందు శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు లఘువగు క్వాదములతోగాని లేక వండ్రరసములతోగాని కోష్ఠమును మృధుపరచవలెను మరియు అవశ్యమైనచో ముచ్చనగుంటలో రక్షణువేయవలెను. మరియు శరీరము స్వస్థతనొందినవెనుక నొప్పి శాంతించుటకై వచ్చనికోడిగ్రుడ్డు సాన గుల్‌రోగ్‌లోకలిపి కంటిపై లేపనముచేయవలెను. అప్పుడు మలము రెండవవైపుకు తిరిగి నొప్పి ఆగిపోవును యెరువు తగ్గును. మరియు కంటియందు నీలిరంగు నిలిచియుండినయెడల ధనియాలు, పొదినాళకు సంగెఫిల్‌ఫిల్ హరిదళము, మొదలగువస్తువులునూ పట్టువేయవలెను. ఈ పట్టువలన కంటిలోని నీలిరంగు హరిండును. సంగెఫిల్‌ఫిల్ అనగా మిరియాలతో సమానముగాచుండు గుండ్రనిరాళ్లు మరియు కంటిపొర ప్రథమమున తన స్వస్థానమునుండి తప్పిపోయినయెడల అనగా శస్త్రముతోగాని లేక రాయితోనైనను లేక యితర యేకస్తువుతో నైనను తప్పిన యెడల ఆపొరయందు దుష్టములము చేరకుండునట్లు శిరావేదనముచేయుట విరోచనమునకు యిచ్చుట మొదలగు సమపాయములు చేయవలెను.

ఒకప్పుడు కంటిలోనుండి నెత్తురువచ్చినయెడల ఆరక్తమును తుడిచివేసి శుద్ధిచేసిన సాదనజ్‌లో కొంచెము కర్పూరముచేర్చి దానిపై నునిచి కట్టుకట్టవలెను. రక్తము రానిచో శుద్ధిచేసిన మైలతుత్తమునూరి అందుపై వేయవలెను. మరియు కోడిగ్రుడ్డుసాన కంటిపై లేపనముచేయవలెను. పిమ్మట కొంతకాలమువకు శిరావేదనము చేయవలెను. తదుపరి విరోచనమునకు యివ్వవలెను. మరియు నేత్రముయొక్క రతూజతు అనగా నీరు మలముతోకలిసి నిండవిడే కంటి రణము మాన్పుటకున్న కంటిగ్రుడ్డువకున్న దికితనచేయకూడదు.

నేత్రముల యందు కలుగు వ్రణ లక్షణములు

నేత్రముయొక్క వ్రణము కన్నయొక్క యావత్తుపొరలయందు వుట్టుచున్నది. అనగా ముల్తహిమా, కర్నియా, ఇనిబియా, అను కంటిపొరలయందు వుత్పత్తియగుచున్నవని గ్రహించవలెను. మరియు యీవ్రణములు ప్రత్యేకించి కనుపించుచుండును. ప్రత్యేకమగు చిహ్నములు రెండుగలవు. యీచిహ్నములు యీవ్రణమునకు విరుద్ధముగా నుండును. మరియు యివిగాక యితరపొరలలోకూడా కలుగుచుండును. ఆవ్రణములు ప్రత్యక్షముగా కనుపించనేరవు. గాని లోపట వ్రణము కలిగి చీమునట్టి ఆచీమునలన పైపొరలు చెడి చినిగి రతూబతు అనగా నేత్రమును కలిగించునట్టి నీరులోచేరి బైటికివచ్చుచుండుటవలన కనుపించుటయేగాని ప్రథమదశయందు వ్రణచిహ్నములు కనుపించనేరవు. మరియు ముందుగా మిక్కిలి పోటు నొప్పి విశేషకష్టము అవశ్యముగా కలుగుచున్నది. ఈవిషయమును వైద్యుడుచూచి కన్ననొచ్చుచున్నదీ, కన్న వుబ్బినదీ అనే కారణమునబట్టి యిది తీక్షణదోషము అనగా దహించునట్టి దోషమును కలిగించుచున్నదనియు యిదిపొరయందు జొచ్చి వ్రణమును వుత్పన్నముచేయునని గ్రహించుదురు. మరియు యీకారణమువలన నొప్పి అధికమగుట పోటు కంట్లో పొడిచినటులు గుచ్చుకొనుట నీళ్ళునీరించుట మొదలగులక్షణములు నేత్రసంబంధమగు సమస్తపొరలయందు వుట్టునట్టి వ్రణములయందు కలుగునని గ్రహించవలెను. మరియు యీమొదలగు చిహ్నములు ముల్తహిమా, ఇనిబియా, కర్నియా, అనుపొరలయందు కలుగు వ్రణములతో సంబంధము కలిగియుండును వీటిని వర్ణించుచున్నాను.

ముల్తహిమా పారవణములు.

ముల్తహిమా అన నేత్రము యందు కలుగు వ్రణచిహ్నములు కంటి తెల్లగ్రుడ్డునగు ఒకయెర్రనిహిత. పుట్టుట, యెరువు యావత్తు తెల్లగ్రుడ్డునాక్రమించుట యీ లక్షణములు కలిగినచో యేదో ముఖ్య స్థానము రెండవభాగమునుండి మికి, లి యెరువు కనుపించుచున్నదని తెలిసికోవలెను. మరియు యీచిహ్నము లక్షణములు యీవ్రణములో అవశ్యముగలుగుచున్నచి, అచిహ్నమిచ్చబడినవి, అనగా నొప్పివిశేషముగా నుండుట క్షుణ్ణ గ్రుడ్డుకొంట పోటు మొదలగు లక్షణములు దీనికి సాక్షియగును. మరియు ముల్తహిమాపారయందు లేచువ్రణము గుండ్రముగానుండును. దానిని పార్శ్వభాషయందు దబీలా అందురు.

ఇనిబియాపారవ్రణములు.

ఇనిబియా అనునేత్రపారయందు వ్రణముల లక్షణములు నల్ల గ్రుడ్డుపైని ఒకచిందువు యెరువురంగుగను యెరువురంగుతో కనుపించు చుండును. అనగా మలము క్రూరదశగలదియు విశేష ప్రమాదముగల దైనయెడల కర్నియా అను పారయ బద్దలగొట్టుచున్నది. మరియు మలమునందు అధికదృష్ట్యములేనియెడల నష్టము కలుగునుగాని కర్నియా పారచినుగుటకు బలము ప్రవేశించనేదు.

కర్నియా పారవ్రణములు.

కర్నియా అను కంటిపారయందు వ్రణములు కలుగుటవలన చిహ్నములు నేత్రముయొక్క నల్లగ్రుడ్డుపైని ఒకతెల్లని మచ్చకలుగును. మరియు యీపారయందు తెల్లని వ్రణముగలుగుటకు కారణమేమనగా ఇనిబియా పార దీనికిందయున్నది యిదిచూచుటకు అటంకము కలిగించుచున్నది. మరియు కర్నియాపార రంగు ఇనిబియాపార రంగువలె కనుపించుచుండును. మరియు యీపారయందు లేచువ్రణములు యేడు భేదములుగా చెప్పబడియె ఇందుండి నాలుగు కర్నియా పార పైభాగ

మనం దుత్పన్నమగుచు మూడు శక్తియూ పొరయిండు లోభాగము అనగా చుట్టుభాగములయందు పుట్టుచున్నవి. ఇ దువలన యీవశీణములను రెండుభేదములుగా వర్ణించి చెప్పబడుచున్నది.

— 1 వ భేదము. కర్మియా వశీణముయొక్క వివరము —

కర్మియాపార వ్రణము పై భాగమునందు పుష్పముగను. దీనిని హాకీముబాలీనూన్ గాదున్న, అనవమతము గలవారున్న కురహవ్రణము అందురు. మరియు హాకీము కన్యాయాకమొదలగు ప్రాచీనవైద్యులు ఈ వ్రణమునకు గరిగల దురద అందుడు గాని వ్రణముని చెప్పటలేదు. యీసాఫ్ కుమార్డు హాకీముహసీనునాడు ఈ రెంటియొక్క భావమొకటే అనిన్ని కేవలము విరుద్ధము కాదని నామమామాత్రీయు విరుద్ధముగా యున్నదనిరి. యెందుకనిగా యిందు దురద గరిగరగరలాడుట యిది హిలాల్ వ్యాధియొక్క భేదము. హిలాల్ వ్యాధియొక్క అర్థము. తనద్రుక్ ఇత్తిసాల్ అనగా వ్రణమునబడును. యిది ఒకేయోగముగల అంగములయందు పుత్పత్తియగును. దీని అర్థము చెగ్గము అదరుట అనబడును. యిందువలన ఈ హిలాల్ అర్థము వ్రణముని భావించిరి. ముఖ్యముగానిది కంటిలో పుత్పన్నమైచో రోగికి చికిత్సచేయు వైద్యునకు అవరాధి యనజాలరు. ఈరోగము నాలుగు ప్రకరణములుగా చెప్పబడినదని గ్రహించవలెను.

(1) నల్లగ్రుడ్డుపైన ఒక బిందువు పొడవుగా పొగక్రమ్మినటుల ఆరంభించును. దీనిని అబ్బిభాషలో కతాముఅందురు. యూనానీభాషలో అఖిలూన్ అందురు. కతాన్ అనగా దుష్టుఅనబడును అఖిలూన్ అనగా చీకటి అనబడును.

(2) నల్లగ్రుడ్డుపైని మొదటిదానివలె ఆరంభించి విశేషముగా ఆక్రమించి ముందు దానికంటె మిక్కిలి తెల్లగానుండును. గాని స్తలము మాత్రము ఆక్రమించక క్రమబద్ధముండును. దీనిని అబ్బిభాషలో

సాహజ్ మరియు గజుంజును. యూనానిభాషలో లినాల్ యూన్ అందురు. మరియు, యూనూడు పడియార్థము వేరుగా మారిన దనిపించును.

(3) నేత్రముయొక్క నల్లగుడ్డు అంచునందు ప్రకటనమగును. మరియు, ముల్లహిమా పొరనుండి కొంచెము అనచబడును. దీనిని అరబ్బీభాషలో అల్లీలీ అందురు. యూనానిభాషలో అఖిమూన్ అందురు. అనగా రెండు రంగులుగలది అని అర్థము. యావ్రాము విస్తారముగా నల్లగుల్లికి నల్లగుడ్డుమీద నిలిదియుండును. ఇది తెల్లగా కనిపించుచుండును. యిరువులన ఇబ్బిమూ పొర కనుపించుటకు అటంకమై తెల్లగానుండును. తెల్లగుడ్డుమీదనుండునది యెర్రగా నుండును. మరియు, నల్లగుడ్డుమట్టు ప్రదేశమునకు అకవీయన్ బాద్ అందురు. యూనానిభాషలో ఆథామూన్ అందురు.

(4) నేత్రముయొక్క నల్లగుడ్డుమీద వెంట్రుకవలెగాని లేక దీని నమ్రశముగాగాని యేదైన పుష్పిన్నమైన యెడల నిది దీని తాలూకు చిన్నముక్క అని భావించవలెను. దీనిని అల్బిభాషయందు నూహా మరియు, ఇఖరాకీ అందురు. యూనానిభాషయందు అబికూమా అందురు. వైద్యులు దీనిని స్త్రీసంబంధముగ దమా అందురు. అభి కూమాయొక్క అర్థము పుల్లతాని అందురు. మరియు, వైద్యులు హకీదమాకుపుల్లపూన్ అనిభావించుచున్నారు.

అక్షి భేదము కర్నియావ్రణభేదము

వ్రణము కర్నియా పొరలోపల పుట్పిన్నమగును. ఇది మూడు విధములుగానుండును.

(1) గ్రుండ్రముగను సమానరంగుకలిగి నజ్జింజల ఆక్రమిగా యేర్పడుచున్నది. దీనిపైగరి తక్కువగానుండును. దీనిని యూనానిభాషయందు లోకూయూన్ అందురు. అల్బిభాషయందు జాబా అందురు. హిందీభాషయందు చుట్టునుండు గుంటయని అర్థము.

(2) ఇది లాకూనావ్యాధి అంటే నెడల్పు ఆధిక్యంగానుండును, విశాలముగానుండును. దీనిని హాపగా అందురు. దీనిని యూనిభావ యందు లులుగూ అనివాడును. మరియు, జీకరే ఖ్వరజ్జుశాహి అను వైద్యగ్రంథమునందు యీక్రింది విధముగా వ్రాచబడియే అనగా ఈ వ్యాధిని ఫలగమూసా అంటురు అనగా కష్టమును కలిగించునట్టిదనియు దుఖమును కలిగించునట్టిదని భావము.

(3) ఈవృణము ఎస్తాదముగా అన్నిటికంటే మిక్కిలి మలినము తోగూడియుండును. మరియు కొంతకాలము ప్రవేషించిన కంటి రతూ బతు దీనిలో మిళితమై వెళ్ళిపోవును కొందరి మతమునందు దబిలా అనగా ఆక్రమించునట్టి ప్రణాళి పూహించుచున్నాడు ప్రణముకూడా యీఅర్థముతో చెప్పబడుచున్నది. దీనివిషయమై మొదటిభేదమునందు నాలుగవ ప్రకరణమొనంగు నర్థించబడియే. అనగా ఇకరాకే అబికూమా మరియు హాఫీకాదచూ అచునవి ఒకవిధముగు వృణములు. అవి దీనితో పేరుగానున్నవి. ఇవి అప్పుడప్పుడు కలుగుచుండును. దానిని జాతుల్ అనగా నరముల వృణము అందురు. అనగా దీనియందు నరములు విశేషముగా కన్పయొక్క ప్రదేశములయందు ఒకదానిపై నొకటి అల్లుకొనియుండునని గ్రహించవలెను. అనగా వలవలె అల్లుకొనియుండునని భావము. ఈవృణము బాహుళా పొరను అణచివేయును. ఈప్రణము గుండ్రముగానుండును. దీనివలన కన్ను చెడిపోవును. ఈవ్యాధి కుదురుట దుర్లభము యీప్రణముయొక్క పుత్పత్తిస్తానము సలబియా అనుకంటి పొరయందు కలుగుచున్నది.

(లాభము) యీప్రణములలో ముల్తహిమా పొరపై లేచునట్టి వృణము త్వరలో మూచును. మరియు దీనిలో నొప్పి యేమియు తోచకుండుట, కంటినుండి నీరు తక్కువగా నవించుట రోగికండ్లు మూసుకొనినుటకుశక్తి కలిగియుండుట, మొదలగు లక్షణములుగల ప్రణము కుదురుననియు సాధ్యమనియు యీలక్షణములకు వ్యతిరేకముగా నిడు

ద్దముగా నుండి నల్లస్రక్ష్మ పాశముందు యున్నయెడల యీవ్రణముకు దురుట దుర్గభమవియు నిది అసాధ్యమనియు వైద్యులు వచించి యున్నారు.

అక్షిపర్మి యాపార ప్రణాదికిచ్చి.

ఈవ్యాధియందు యేదిహ్నములు వర్ణించబడినవో అదిహ్నములు కనుపించినవెంటనే శిరావేదనలు చేయవలెను. మరియు శక్తి అనుసారముగా రక్తమును వెడలించవలెను. మరియు ప్రతివారమున్ను దీని నుండియు ముందుగా సరేరు అను నరమును ఛేదించి కొద్దిగా రుదీరమును వెడలించుచుండవలెను. తదుపరి కరక్కాయలు, చింతపండు, కషాయముకాది రేలకాయగుజ్జ, కలిపినకషాయమునుగాని లేక యిట్టి స్వభావికమగు కషాయములనుగాని రోగికిచ్చి శరీరమును మృదుత్వమునొందించవలెను. మరియు కరక్కాయకషాయమునందు కొద్దిగా యారజీకలుపుట మిక్కిలి వుత్తమము. మరియు అనేకవర్యాయములు విరోచనము చేయించవలెను. మరియు ప్రణమునేత్రముయొక్క సమీపమునందు కంటిపెద్దకొలికివై వున్నచో రాత్రీపడుండునప్పుడు కంటికొలికిలో చీము వకటిగా చేరకుండా తలక్రింద యెత్తునుంది పడుండునటుల చేయవలెను. అనగా చీము కంటికొలికిలోచేరినయెడల ఆకొలికిభాగములను చెడగొట్టును.

లేక కంటి చిన్నకొలికి అనగా చెవివైపు యున్నచో చెవివైపు తలగడయుంది కంటికొలికి తలగడకు ఆకునటుల ప్రక్కను పడుండి నిద్రించవలెను. యెందుకనగా చీముకూడివచ్చుచుండును.

మరియు. కేకలువేయుట, వాగుట, తుమ్ముట, తలక్రిందపెత్తులేక పడుండుట, గురుపదార్థములుభుజించుట యీమొదలగువనలు మిక్కిలి హానికరములు గాన రోగిని ఈవనల అభ్యాసమునుండి తప్పించి కాపాడవలెను.

మరియు వ్రణము బలముగలదై పూష్ణములతో కూడి ముంట
గల స్వభావికముగలదై నొప్పితో కూడియుండనయెడల శియాఫెలబి
యజ్ కోడిగ్రుడ్డు తెల్లనాన చనుపాలుకలిపి క టిలో పెన్నూ యు డవలెను.
మరియు వ్రత్యేకముగా చనుపాలు కండ్లలో వేయవలెను. వ్రణము
వేగరము పక్వమొందచివో శుద్ధిచేసిన మె-తి-వ-ము మరియు, అ సీగిం
జలరసము లేక, కఘముచిప్పలరసము కండ్లలో వేయవలెను. దీనివలన
వ్రణము పక్వమొందును. ఇట్లు పక్వమునొంది చీ మ వ్రత్యమునచో
వ్రణము శుభ్రమునొందుటకై శియాఫెలతీర, అంజరూత్ మొదలగు
నవి ప్రయోగించవలెను. మరియు చీ మ చిక్కగానుండు కారణమువలన
నీచించకుండనియెడల మెంత్రినము తేనెకలిపి యవయోగించవలెను.
ఇట్లు వేయుటవలన చీ ము లఘుత్వమునొంది పుచ్చబడి నహజముగా
తైటికినీచించును. మరియు వ్రణము చీమునుండి శుభ్రతనొందినవెనుక
శియాఫెలందుట మొదలగునవి అనగా వ్రణమును మూన్సునట్టియు,
మాంసమును కలిగించునట్టియు ఔషధములను కంటిలో వేయవలెను.
మరియు వ్రణము పూడిపోయినవెనుక శియాఫెలహమరెలయ్యాన్ కం
టిలో వేయవలెను. తిరిగి శియాఫెల్ హిలేఅగ్నర్ కంటిలో వేయవలెను.
మరియు అవశ్యముకలిగినయెడల నమ్మస్తశియాఫె సురుమాల తరువాత
శియాఫెలజకరు వేయుట విశేషలాభదాయకముగును. మరియు, కండ్లు
నిమ్మలించినవెనుక వ్రణచిన్నములు నిలిచియున్నచో యేవస్తువు వ్రణ
చిన్నములను గుల్లలనుమూన్సునో ఆవస్తువులను ఉపయోగించవలెను.
మరియు వ్రణము పెరిగి మోర్సజక్ అయినచో, అజీర్ణమును కలిగించి
బలమును కలిగించునట్టి వదార్థములతో చికిత్సచేయవలెను. ఈచికిత్స
వలన గరి అధికముకాజాలదు.

అంజరూత్ అంజరూద్ చేయుక్రమముః

నికస్తా 21 మాషములు గాడిదెపాలులో శుద్ధిచేసిన అంజరూద్
సత్తుభస్మము యివి ప్రత్యేకము 7 మాషములు యీవస్తువులు వకటిగా
చూర్ణించి నన్నునిబట్టతో వస్త్రఫూలితి మొసరించి ఉపయోగించవలెను.

కంటి నల్లగుడ్డుపై తెలుపుపటల లక్షణము.

ఈవ్యాధి నల్లగుడ్డుపైనకలుగు తెలుపునకు బ్యాజ్ అందుదు. ఇది రెండువిధములు (1) కర్నియాపొంస్తానమునందు వలచగా ఉత్పత్తియగును. యిట్టితెలుపునకు అబూ లేక, గమాం అనగా మబ్బు అనియు ఆకాశమనియు అందుదు.

(2) ఇది కర్నియాపొరచట్టు వుత్పత్తియగును. ఈతెలుపునకు బ్యాజ్ అనగా వుల్లిగడ్డపై పొట్టపొంటిది అను యీవేరుకంటె ఇతరవేరు కనుపించలేదు. యీరోగము మూడువిధములుగా చెప్పబడియె (1) వ్రీణము కలుగుటవలన చాలాకాః ౪ కన్ను మూసికొని యుండుటవలన నీచములము చూపుటకు వదార్థ పై నగిరించి దుర్బలమువలన కన్ను విప్పటకు వీలుకాకుండును. యీదాపి వ్రీణము ఆరోగ్యము నొందినవె నుక తెలుపు శేషించియుండును. యిటుల కలుగునట్టి తెలుపుచికిత్స వలన సాంతముగా కర్గజాలదు. మరియు ప్రణమయొక్క చిన్నముతో తెలుపుకూడా నిలిచియుండును. అనగా కర్నియాపొరయందు వ్రీణము వుట్టియెడల నది పై వరకు ప్రవేశించును. కాబట్టి ఒకటిగా కాజాలకుండును. యెట్లయినగా నిది కలియటకు చిన్నములు దీనియందు శేషించియుండును. అనగా చచ్చుచు నందు నిలిచియుండునని గ్రహించవలెను. ఈచిన్నములుగల వ్యాధి నుదురుట దుర్లభమనియు ఇట్టివ్యాధి అసాధ్యమనియు భావించవలెను.

(2) వ్రీణము నొప్పిగాకుండుటవలన నల్లగుడ్డుపై తెలుపు సంభవించును. యీ వ్యాధికి చికిత్సచేయుటయందు ప్రవేశించిన యెడల మలము దిక్కునై యుండుటవలన మలము హరించక కండ్లు మూయుట

యుండి ఇట్టి స్థితియందు నేత్రముయొక్క నల్లగుడ్డుపైన తెలుపు సంభవించునని గ్రహించవలెను. మరియు, నీచ కులముచేరి యీ వ్యాధి అనగా నల్లగుడ్డుపై తెలుపు వుట్టించును.

(3) నగముకన్న నొచ్చుట యిట్లు కన్న నొప్పి తరువాత కంటిపై తెల్పు పుత్పత్తియగును. కారణమేమనగా తలనొప్పివలన కన్న మూయబడియుండి ఆకంటిలో దుష్టమలము చేరును. యెటులననగా తలనొప్పి వివేకత్వమువలన కష్టముసంభవించి అట్టి దశయందు మూసికొని యుండుటవలన శాంతినొందినటులుండును. యిట్టి సమయమునందు పనికిమాలిన పదార్థము కన్నమూయుట తెరుచుట తిరుగుటవలన హరించుచున్నది. యిట్లు హరించుపదార్థము కన్నమూసికొని యుండుటవలన కంటియందు నిలియుండును.

అకాంత్యజ్ఞ అనగా నల్లగుడ్డుపై తెలుపుకు చికిత్స

కారణము కేషించియున్న యెడల అట్టికారణములు వ్యాధికనుకూలమైనచో ఆకారణములను దూరపరచవలెను. అనుకూలము లేని యెడల యీరోగమునందు శిరావేదనము చేయుట తీవ్రవిరోచనమునకు నొంపగుట అసంభవము. మరియు, నేత్రములో తీవ్రమగు ఔషధములు ప్రయోగించుటవలన ఉష్ణతనొంది బిగిసిపోవును. యిట్టి దశయందు ముందుగా శిరావేదనచేయుట విరోచనమున కిచ్చుట మిక్కిలి యువయోగము. మరియు, రోగహేతువు దూరమగుటకు కంటియొక్క తెల్లదనము లఘుత్వము నొందినచో కేవలము లాలారసము లాలా అనగా ఒకచెట్టుజాతి దీని ఆకులు గనగనపు ఆకులవలె ఆకులు పూలు కలిగి యుండును. మరియు, కంతరియూన్ ఒకమూలికె నిది రబ్బిత వల్ నెల ఆఖరులో పుత్పత్తియగును. దీని రసము తెనెలో కలిపి కంటిలోవేయవలెను. దీనివలన తెల్లనిపొరలు తీసివేయును. మరియు తెలుపు తగ్గుటకు నదుపాయముకలదు. అనగా ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు ముందు పటికితెల్లము నవలి తదుపరి పుష్పనవలి కొంతనేపునిధానించి నాలుకకు

గరికలిగిన బిడవాత నా పాత్రో రోగిగంటిలో నాలుకముంచి తుదివ
వలెను. ఇట్లు ప్రతివస్తువు చేయుచుండవలెను మరియు, యిహోగి సదా
వట్టిభోజనమున భుజించుచుండవలెను మరియు, తెలుపు జాస్తిగా
యున్నచో బలహింస బౌద్ధధర్మమును గంటిలో వేయవలెను. అనగా
తామ్రభస్మం, నజ్జామోం, నవాసాగనము, చేదుపుచ్చకాయకూజు,
పువ్వు, నజ్జాగ్రస్తు, దుబ్బ, బహారె, ... కాగిత అనగా యెండిన బౌద్ధధ
ర్మములో కస్తూరి కలిపినది. మరియు, హామే గీడు * మరియు, బహారె
అనగా చల్లుగు పువ్వు యొక్క పువ్వు బౌద్ధ ... ముందుగా గుల్లవరము
లకు మృదుత్వము శుభ్రతనొందించుటకై స్నానముచేయుట వేడినీళ్ళతో
అవిరి వట్టుట అది వట్టున్నాడు కండ్లు పట్టి ముడుగుట. అనగా ముఖము
యెరుపెక్కి చెముట నచ్చు వ్యూహం అవిరి పట్టించుట తదుపరి బౌద్ధధ
ర్మమును కండ్లలో వేయవలెను. యిట్లు చేయుటవలన మిక్కిలి లాభము
కలుగును. మరియు, ఘటము బిగిసియున్న యెడల ముఖోధన చేయనిదే
నేత్రమునకు పడినై చేయకూడదు. యిట్లు చేయుటవలన మిక్కిలి నష్టము
ప్రాప్తించును.

— జరూరె గున్న చేయక్రమము. —

ఎ యెబౌద్ధధర్మమునందు కస్తూరి కలిపించుచున్నది. ఈ బౌద్ధధర్మము
చేయక్రమము యీక్రిందనోయబడుచున్నది. అనగా యెండ్రకాయలు
అనగా పీచు కొంజుస్త్రిములను నక్షత్రపు నదుగు గోమయము మరియు
సంగదానా అనగా జీర్ణాశయము జరియ. అనగా ఒక అడవి జం
తువు, బసరా దేశపు మెలకుత్తం, నివ్వకోడి గుడ్డుపై బెరకు, సత్తుభస్మ
ము, తా బ్రభస్మము, మా దేశపు నీరము, శుద్ధిచేసిన మున్నములు కా

* ఇది మిలిత బౌద్ధధర్మము ముక్కి నామము. ఈ బౌద్ధధర్మమున నేత్రములలో
వేయుచును. యీ బౌద్ధధర్మము మూ పురిధములు. (1) సగీరు (2) కబీరు. (3) పాజమె
అనగా యీ మూడు బౌద్ధధర్మములను ఒకటిగా చేర్చుటకు పాజమెనగీర్ అందురు.
ఈ బౌద్ధధర్మము తయారుచేయు విధద్ధి ముందువారీయబడును.

ల్పిన అకీక్, అనగా యీ నశిస్తాడుగాయి, ఆకుచచ్చరాయి, అనగా కత్తి నూతురాయి, దీనిని సిల్కించుదురు. మరి యుప్పిళ్ళు, శిశువే రంగిన్, బంగారుమలినము, మైలతుత్తము, పగడచూడు, కెల్లనుద్ద, తామ్ర మలినము, మైలతుత్తపుమ్మి. మరి యు తూతి నూతుహమూరి యివి పోత్యేకము 7 మాషములు ఒక వోట కిన్న మాషముని వ్రాయబడి యున్నది. వుప్పు, కావిరాయి, యివి ప్రత్యేకము 3 మాషములు హే మాషీకము, గబ్బిపుమలము యివి పోత్యేకము 1½ మాషము ఆజ గీనా 7 మాషములు కస్తూరి 1న్నర మాషము యీ 28 వస్తువులు చూర్ణించి యుపయోగించవలెను.

(2) గోమయము 10న్నర మాషములు కంఠరియూక్ 17 మా షములు, ముత్యములు 10న్నర మాషము, మైలతుత్తము కిన్నర మా షములు పగడపుచూడు 10న్నర మాషములు సముద్రవణము 10న్నర మాషములు రాతిపువ్వు 1½ మాషములు నివ్వకోడిగ్రుడ్డుపై బెరడుకా ల్పినబూడిద 10న్నర మాషములు మైలతుత్తము 8½ మాషములు క స్తూరి 2 రతులు యీ 10 వస్తువులు మెత్తగా చూర్ణించి వుపయోగిం చవలెను. ఇది అనుభవముతో చెప్పబడిన వౌషధము.

మరియు గబ్బిముయొక్క మలమును తేనెతో అరుగిచిసి కంట్రో వేయవలెను. అధవా కోడిగుడ్డుపై పెంకులను తెల్లగాభిన్నముచేసి దీనికి సమముగా కలకండకలిపినూరి బరేతు అనగా యెండించునట్టి బౌషధము ను చేసుకోవలెను. ఇది పరీక్షించిన వౌషధము.

— హజమనగీర్ చేయుకృమము —

కోడిగుడ్డుపై పెంకులను ముచినీళ్ళలో నానవేసి పోతకాల ము యెండబోనుంది ఆనీళ్ళు దుర్వాసనవచ్చినయెడల వండివేసి తిరిగి ముచినీళ్ళుపోసి ఆనీళ్ళు వండివేసి యిటు సీచుచానన తగ్గుచరకు నీళ్ళు పోయుచూ వండివేయుచు తరువాత ఆపెంకులనుతీసి యెండించి మెత్త గానూరి కలకండచేర్చి నూరియుపయోగించవలెను.

అక్షాంశజలసీమా చేయకర్మము.

శుద్ధిచేసింది కోడిగుడ్డుపై పెంతులు, కాల్చిన పాతయెదురు బూడిది, ముత్యపు గివ్వలభస్మము, ముగ్గుములు శియె అర్ఘని అనగా ఒక మూలికెజాతి, నముద్రఫేస ౧౧, దోవా జ్ అనగా ఆకువచ్చరంగులరాయి, గోమలము, రజతిమలినము, నువ్వుమలినము, సాదనా అనగా ఒక రాయి. గిద్దర్ యొక్క కాల్చినవక్క బూడిది, పగడమూరు యివి ప్రత్యేకము ఒకభాగము. ఆకువచ్చరాయి 14 భాగములు, గబ్బిలపు మలము అర్ధభాగము యీ 15 చస్తువులను చూర్ణించి నన్నుని బట్టతో వస్త్ర ఫూలిత మొనరించి వ్రవయోగించవలెను.

అక్షాంశజలసీమా అను ఖంపధకర్మము.

గోమము, అగ్నికోడిగుడ్డుపై పెచ్చులు. ముత్యపుదిప్పల భస్మము, యీవస్తువులు మెత్తగానూరి సివా అనగా ఒకవిధమగురాయి. పగడమూరు, గబ్బిలపుమలము, నముద్రపువున్న, యీయేడువస్తువులు సమానభాగములు చూర్ణించి వస్త్ర ఫూలితమొనరించి కిర్ గన్ మరియు కులంగ్ ఆకురసముతో యీచూర్ణమును భావనచేసి యెండించి మెత్తగానూరి యుంచుకొని అవశ్యకతానుసారముగా తేనెలోకలిపి నేత్రముల లోనేయవలెను. ఈఖంపధమును నేత్రసంబంధమగు తెలుపు చిక్కబడి నప్పుడు యుపయోగించవలెను.

మొర్ర సర్వ వ్యాధిలక్షణములు.

కర్మియా అను పొడవైన దీని నొకప్పుడు గుల్లము లేదని
కారణమువలనగాని కర్మియా అను పొడవైనది ఇదియు అ కంటిపా
ర కర్మియా క్రిందనుండి బెళికెవచ్చి పుష్కలము ఇటు పుష్కల
మగుటకు వైద్యులు మొర్ర సర్వ అనుచు, మరియు మొర్ర సర్వ అనువ్యా
ధికి హిందీ భాషలో చుంటికాశిర్ అనగా చీమలముందురు. గానవైద్య
మతానుసారముగా వ్రాసినాడు పుష్కలము నామమునబట్టి భిన్న
భిన్న అభిప్రాయములుగా భావించుచున్నారు. యేలననగా ఇదివియా
పొర చీమలతో సమానముగా పైకివచ్చుచున్నది. ఇటులపైకివచ్చు
టకు రాసుల నవలి అనుగా చీమల అందురు, దీనికంటె, అధికముగా
యీగతలవలె పైకివచ్చినచో దీనిని రాసుజ్జాబబాలి అందురు. మరియు
విస్తీర్ణమునందు పచ్చిపొక్కువండుతో సమానముగా యున్నచో దీనిని
ఇనలి అనుచున్నారు. దాక్షిణ్యవండుకంటె విశేషము గాయున్నయెడల అస
గా కంటిరెప్పనగుట పోకరించి రెప్పవేయుటకు నన్న మూయుటకు సమ
ర్థతలేక యున్నయెడల దీనిని లివాచు అనివాచుచున్నారు. యేలననగా
యిది నేవు అనగా యాఫిల్ గాయతో సమానముగా వ్రాసినాణము కలిగి
యుండును. ఈతపాయ పొచ్చి యుగలదై వైస కర్మియాపొర చినిగిన
భాగము ఒకటికొకటి కలిపిసోయియెడల దీనిని మిస్సారి అందురు.
యెటులనగా ఫలముకంటె మిస్సార్ అనగా మేతలతో సమానముగా
వ్రాసినాణము కలిగియుండును. మిస్సారి అను వ్రణమును నేత్రవైద్యు
లు సెలూలి చీమలలె చీమలతో సమానముగా నేత్రముయొక్క మూ
డనుపొర బైటికివచ్చుట అందురు. కొందరువైద్యులు ఫలకెందురు ఇట్టి
కారణము ఇదిఫల మో అజల్తో సమానముగా చూచుది. అనగా కంటి

రెప్పలో సమానముగా యుండునని భావము. మరియు మొలజల ఇనుముతో చేయబడిన ఆహారము. అనగా యీ ఆహారముయొక్క ఆకారమువలె రెప్పనుండి బైటికి వచ్చుటవలన యీ పేరుపెట్టబడియె. అనగా కదురునకున్న కడుగు యొక్కదిండు 4 రంగుభాగమును దారపుకండ వెలుకకు జరుగకుండుటయందు యుంచబడి బిళ్ల అని అర్థము. దీనిని హిందీ భాషలో ఫికి అని వాడుదురు. మరియు రానున్నట్టి యిది రెండున్న కర్నియాపొరయొక్క గుల్లలవలె సమానముగా కలుగుచున్నది. వీటి యందు భేదమేమనగా మోర్నోస్ట్ ఇనిబియా పొరయొక్క రంగుతో సమానముగా నుండును. పై భాగమునందు ఒక తెల్లని నల్లని పూసగి జుర్రో సమానముగా ఆకారముకలిగి కనుపించుచుండును. యిట్టి సమయమున నేత్రముయొక్క రెండవపొర చిట్టి అపారక్రింద నుండునట్టి ఇనిబియా పొర బైటికివచ్చిన యెడల కర్నియా పొంభాగము ఇనిబియా పొరసమీపమునకు వచ్చుటవలన తెల్లగాకను పించుచుండును. యిది కూడా మోర్నోస్ట్ యొక్క చిన్నము అనగా నల్లగుడ్డుచిన్నదిగను వంకరగా నుండును. యెట్లనిన నల్లగుడ్డుపైకి వెళ్లుటవలన కనురెప్పలోనుండి కనుపించుచుండును. మరియు, నేత్రము లోపల లేచునట్టి గుల్లలు ఒకప్పుడు కర్నియా పొరయొక్క నాలుగు భాగములనుండి యేదో ఒక పొరచిట్టిపోయి అందుండి పైపొరతో యెక్కువగా ఉబికి వచ్చుచున్నదని గ్రహించవలెను. యీ కారణము ఇనిబియా పొరనుండి తెలుసుకొనుటకు అటంకపడుచుచున్నది. ఈబైటికి ఉబికివచ్చునట్టి పొరలయొక్కరంగు తెల్లగా యుండుటవలన తెల్పు రంగుగా కాన్పించుచున్నది. యిట్టి కారణమువలన గుల్లలతో సమాన మగు ఆకారము కలుగుచున్నది. యీ రెండింటియందు భేదమేమనగా ముఖ్యముగా కర్నియా పొర ఉబుకటవలన కంటి తెల్లగుడ్డుపైని యెడల పురంగు యుండనేరదు. యిటుల ఉబుకటకు కర్నియా యొక్క కఠినత్వమువలన శరీరంతో అణచినను అనగకుండును. గుల్లలు దీనికి విరుద్ధము.

గా కలుగుచున్నవి. అనగా గుల్లబయ్యెను కంటితెల్లగ్రుడ్డుపైని యెరువు మెరువు ముఖ్యముగా కలుగుచున్నది.

~~మోర్సో~~ మోర్సో అను వ్యాధిచికిత్స

కర్నియాపొర చిట్టి దీనివ్రక్క ప్రదేశము కరివ్వుము ముంధము కలుగుటవలన ముందు యే ముపాయమువలన నొస్తలనొందిని యెడల అట్టి స్థితియందు మోర్సోయొక్క చికిత్స శీఘ్రముగా చేయవలెను. మరియు, ఉన్నతమును హరించునట్టి ప్రయత్నములు చేయవలెను. అనగా సాదనజ్ మగనూల్, రజశిమిలినము, శీనభస్మము, ముత్యపు చిప్పలభస్మము, మరియు, యిట్టి స్వభావికముగల యితర వస్తువులను నేత్రములయందు ప్రయోగించవలెను. యీవస్తు ప్రయోగమువలన పున్నతము హరించుట, ఆపుట, నేత్రములకుండి నీరు న్రవించుట, గుమిగుడియుండుట, కరివముగానుండుట మొదలగువానిని హరించును. మరియు, విశేషముగా రోగప్రకోపమును శమింపజేసి ఇనిబియా పొరను బైటికి రాకుండునటుల కాపాడును.

~~కొహాలె~~ కొహాలె అల్ సీరన్ చేయుక్రమము

సురుమా, సాదనజ్, యివి సమానభాగములు తీసికొని మెత్త గొనూరి యుంచుకొనవలెను.

మరియు, ఉబుకుటకు శాంతినిందించు నుపాయములు అనగా నేత్రముపై ముంధముగా బిళ్ళవలె మడచిన గుడ్డగాని దూదిగాని వేసి కంటిపై న కట్టుకట్టవలెను. మరియు, ఆకట్టుకను గుంటకు సమానముగా యుండవలెను. అవస్థమైనచో 17½ మాషముల యెత్తుగల సీనపు ముక్కగాని కిరీ మాషముల యెత్తుగలదగాని తీసికొని ఆనేత్రముపై దూదియుంచి ఆదూదిపై యీ శీనపు ముక్కనుంచి కట్టుకట్టవలెను. ఇట్లు కట్టుటకంటె మంచి సురుమా కంటినిండా పోసియుంచుట మిక్కిలి మంచిది. సురుమా వేయుటవలన నేత్రమున మృదుత్వముకలిగించి శక్తి ని బలపరచునట్టి గొప్పవ్రక్కతి దీనియందుకలదు, యీసమయమునందు

కంటిపొరబిట్టిన ప్రక్కలు పెద్దలిగను నిలుపుగానున్నచో నివి కుదురుట దుర్లభము. మరియు, రెండుయెడల నేత్రము యొక్క మూడవపొర, రెండవపొర చిట్టుటవలన మేకు తలవలె యెత్తుగా రావడమునకు వేరు మరియు, నితూయె అనబడి అనగా నేత్రము యొక్క మూడవపొర, రెండవపొర చిట్టుటవలన పచ్చిదాక్షవండుతో సమానముగా పైకివచ్చుటకు వేరు. యిది దీర్ఘకాలముచుండి యున్న యెడల అధికభాగములనుండి కోసివేయుదురు. యిటుల తీసివేయుటవలన కన్ను వికారరహితముగా నుండును గాని శస్త్రప్రయోగము చేయుట మిక్కిలి భీతికరము.

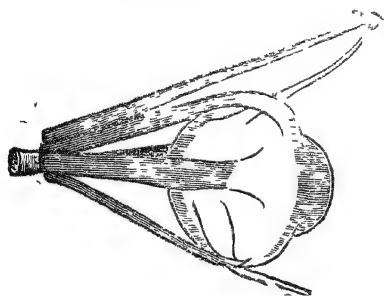
హాలీల్ అనగా వంకరచూపు లక్షణములు.

ఈవ్యాధిగలరోగి ప్రత్యేకవస్తువునుచూచి తానుచూచినవస్తువు ఒకటియూ లేక రెండివస్తువులాయని సంజేహించుచుండును. ఈరోగము రతూబతె జులైదియా అనగా మంచువలెనుండు కంటినిరుతో సంబంధముకలిగియుండును. ఇందువిషయమై దీనిప్రకరణమునందు వర్ణించబడియె. ఇందుకూడా చెప్పబడుచున్నది, అనగా రెండునేత్రములయొక్క రతూబతె జులైదియా అనగా మంచువలెనుండు నేత్రనింబంధమగునీరు నందు పూర్ణమగు విరుద్ధత వుత్పన్నమై ఎడల ప్రత్యేకవస్తువు రెండుగా కనిపించుచుండును. పూర్ణవిరుద్ధతయొక్క భావమేమగుగా ఒక కన్ను యొక్క రతూబతెజులైదియా అను పదార్థము క్రిందివై పుకు పోవును. రెండవకన్ను యొక్క రతూబతెజులైదియా పై భాగమునందు ఉబుకియుండును. యిటుల రతూబతెజులైదియా ఒకకంటియుండు పైకిగాని క్రిందికిగాని, రెండవనేత్రము తనినిజదశయందుయుండును. మరియు రతూబతె జులైదియా కుడిఎడమ భాగములయందు తనస్థానమునండి తప్పిపోయిన

యెడల ఇట్టిదకయందు హవిశ్ అనగా వంకరచూపువ్యాధి ఉత్పన్నము చేయబాలదు. యేలననగా రెండు నేత్రములయందు ఎన్లేమి జన్మింపగా అనగా రెండుజీవనరములు యున్నవి.

కంటి జెనక నరములను చూపు చిత్రపరము.

ఆనరములు మెదడునుండి నేత్రములోనికివచ్చి కంటి జ్యోతిఃజీవనరములదారా నేత్రములోనికి వచ్చుచు న్నది. ఆప్రకారము ఒకటి గాచేడునట్టి స్తలమునందు విరుద్ధతకలుగనేరదు. మరియు ఈఅంశమును ఈ

క్రిందవివరించుచున్నాను. అనగా యీ

వ్యాధి పుత్పన్నమగుటకు పూర్ణకారణము ఆలోచించవలసి యున్నది. అనగా మెదడుయొక్క ముందుభాగమునుండి రెండుజీవనరములు బైలు దేరినవి. మరియు, మెదడుయొక్క ముందు భాగమునందు రెండునరములు విశేషవస్తువులు స్తనములయొక్క అగ్రభాగమునకు సదృశముగా బైటికి వెడలివచ్చినవి. గ్రహణశక్తి అనగా వాసనచూచునట్టి శక్తి యిందుండి కలుగుచున్నది. ప్రత్యేకముగా మెదడునుండి ఒకగుల్లనరము ఉత్పత్తియై ప్రత్యేకించి బయలు దేరుటవలన దీనిని మజన్విఫా అనగా తామరకాడవలెనుండు బోలునరమని పేరు పెట్టబడినది. యీగుల్లనరము యొక్క రంధ్రమునందు మిక్కిలి సన్ననిసూది జొచ్చుంతి ప్రదేశము కలదు. ఆనరము కుడివైపునుండి బైలు దేరి యెడమవైపునుండి క్రిందికి వచ్చియున్నది. మరియు, యెడమవైపు నరము కుడివైపునకు ఒకటితో నొకటి కలిసి కుడివైపునుండి క్రిందికి దిగింది. యీ రెండు నరముల యొక్క గుల్లమార్గము ఒకదానిలోనుండి రెండివది వికసించి ఒకటియై

వీనియందు ఉన్నదిదశ ఉన్నట్లున్నది. మరియు, గుల్లప్రదేశము వకటిగా మారిన యెడల ఆప్రదేశము విశాలముగా తోచుచున్నది. ఈ రెండు నరములయొక్క గుల్లప్రదేశసంయోగ స్థలమునకు మిజమెడమ్మూర్ అనగా ప్రకాశస్తలము అందుడు మరియు, ఆరెండు నరములు తిరిగి ఆస్థలమునుండి ఒకటి రెండవదానితో ప్రవేశము రెండు శాఖలుగా విభజించబడి యెడమవైపునుండి వచ్చినవలె యెడమ వైపుగావచ్చి యెడమకంటియందు ప్రవేశించినది మరియు, ఇదివైపునుండి వచ్చిన నరము కుడికంటియందు కుడివైపునుండి ప్రవేశించినది యీ రెండు నరముల ప్రక్క స్థలము రిచూబతె జల్లెదియూ యందు ప్రవేశించి విశాల త్వమునొందినవి. యిదియే చూచునట్టి శక్తిగల స్థలము. మరియు, యీకుడివైపును యెడమవైపునయు యెడమవైపును ప్రవేశించుటకు మాత్రము వర్ణించితిరి.

ఈక్రిందవ్రాయు అంశములు హక్కియ జాలీహున్ గారి ఆభిప్రాయమును గుండు వ్రాయుచున్నాను. యితర వైద్యుల ఆభిప్రాయము కుడివైపునయు యెడమకంటియందున్న, యెడమవైపునయు కుడికంటియందున్న వచ్చి ప్రవేశించినవని వచింతురు గాని యిది అసంభవము. ముజమెత్తమ్మూర్ అనగా ప్రకాశము ఒకటిగా చేరుస్తలము యొక్క యానత్తు అంశములు ఒకటి రెండుకండ్లయందు ఒకేస్థలమునందు వుండవలెను. యేమిస్తువునైనా చూచిన యెకల శక్తివకేస్థలమునందు చేరవలెను. దీనివలన ఒకవస్తువు రెండుగా కనిపించజాలదు. ఈ స్థలము అనగా ప్రకాశస్తలము ఒకేవస్తువు రెండుకండ్లయందు ప్రవేశించుచున్నది. ఈనయియమునందు ఒకకంటియొక్క పాపవైభాగమునకు వచ్చుచున్నది. రెండవకంటియందును పాప క్రిందికివచ్చుచున్నది. లేదా ఒకటిపైకి ఒకటి క్రిందుగా నుండక వకకంటిపాపవైభాగమును రెండవకంటియందుండు పాప నిజదశయందు స్థిరముగాయున్నను చూచునట్టివస్తువు ఒకటిఅయినను రెండువస్తువులుగా కనిపించుచుండును. ఈకారణమువ

లన రెండుగుల్లములు ముగమెడిచి గోమయ ప్రకాశస్తామునాడొ
ప్రవేశించుచున్నది మరియు ఈగముల బిడ్డల గొడవదానితో తిన్న
గా వెళ్ళబాక యిట్టి గొడవము లేట ప్రియము నముయొక్క ముఖ
ము అనగా గుల్లప్రదేశము నము మారులవలన ఒకటిగా మారుచున్న
లము సెడిగోయి ఒకనన్నున ప్రకాశించునట్టి వరము ను వుట్టిన స్త్రీమునం
దు రెండుగా కలుగుచున్నది అనగా అనంతమునో ఒకనము పైనుండి
వస్తువును తెచ్చుచున్నది ఒక నము క్రిందివై వుండి వస్తువును గగ్గ
హించుచున్నది. యిక్కడ భూమివలన ఒకచువు రెండుగా కనిపించు
తుండును, దీనిని హిందీ భాషయందు బేదెహూక అందును.

ఈవ్యాధి గొడువిధములుగా నుండును (1) జన్మచుడి వుత్ప
న్నమగును. ఈవ్యాధికి కిక్కి యెచ్చటకూడా చెప్పియుండలేదు. కా
బట్టి యిది అసాధ్యము.

(2) ఇది జన్మించినవొద్ది నుండును, కు వుత్పన్నమగును. నూతనము
గా వుత్పన్నమైనదని గ్రహించవలెను. ఈవ్యాధి బహుదాపిల్ల కున్న
ఒకానొకప్పుడు పెద్దకుకూడా కలుగుచున్నది. ఇది రొడుభేదముగా
వర్ణించబడును. (1) పిల్లలకు కలుగునట్టివ్యాధి మూలకారణములవలన
వుత్పన్నమగును. (1) అసాధ్యమోగము వుత్పన్నమైన కారణములవలనమొద
డునంబంధమగు యిల్లిపొర బి. చుట్టి నుండునొనిపోవును. మరయు
కంటియొక్క పొర అనగా అనంత బహిష్కారకూడా బి.సి ఒకకన్నుపై
వైపుగాగాని క్రిందివైపుగాగాని వచ్చును. బహుశ యీదశ అవస్థార
ముల్గినపిమ్మటకూడా నిలిచియుండును. (2) దాని శిశువును పడుండ
బెట్టుటలో పాలుయిచ్చుటలో నిచవునాయు నుండు వుపయోగించినయెడ
ల అనగా యెల్లప్పుడు ఒకేవైపు వత్తిగిరి పడుండబెట్టుట ఒకేవైపునుం
చి స్తన్యమిచ్చుట మొదలుగుచేట్టలవలన శిశువు తనకుశీకన్న వంకర
చేసి చాలాకాలమువరకు చూచుచుండిన గూఢమున కంటిలో నిలిచి
పోవును. (3) బిగ్గరగా మూట్లాడుట, భయంకరశబ్దముకలుగుట, మొద

లగువానివలన శిశువు వృద్ధి పొందుచు విలిపి భయంకరముగా చూచుచుండును. కొంతకాలమువరకు చూపు లిపి చూచుటవలన కండ్లు ఆటలులే తిరిగిపోవును ఇటు చూచుటవలన బాలునకు హాయి గానుండును, దీనిని గుర్తుగా ముగ్ధులైన చూచుటకు కష్టముగా యుండును, అనగా జీవన కాలము రిచ్చిల్లిది నయుండుటవలన బాలునికి కష్టమునంభవించును. యాకాంతమునకుటచూపు అదశయందే నిలిచి పోవును.

హాల్ లో అనగా పంకరచూపు చికిత్స

ఏవుసాయమువలన వ్యాధిచూరిపోవునో ఆవు సాయములను తక్షణము చేయవలెను గాని ఆలశ్యము చేయకూడదు. యెందుకనగా బాలురకు టక్కి పొంగిరే మృదువులవలన త్వరలో పనిచేయును. శిశువునకు యేవైపుచూపు కలగించవలయును. అవైపు యెడవు రంగుగల వస్తువులు యుంచవలెను. ఆవస్తువులు ఆశిశువు నిదానించి చూడ నారంభించును. యెందుకనగా యివైపులను వస్తువులు బాలుంకు చూచుటకు మక్కిలి ప్రీతిగానుండును. ముఖము, కన్ను, కంటిదిన్న కొలికివైపు అనగా చివ్వివైపుకు తిరిగిపోయిన యెడల ముక్కివైపు అనగా పద్మకొలికివైపు ముక్కిపై యిది నివస్తువుంచవలెను. యిట్లుం చుటవలన బాలుడు ఎ శిశుప్రీతి ఆవస్తువులు నిధానించి చూడనారం భించును. మరయు, కంటివాని తిరిగిపోయినను అంగము దానికి విరుద్ధ ముగా యివైపును వేరొకముందును యుంచవలెను.

(2) ముఖముపైని బట్టమును యుంచవలెను. కనుపావదై టికి కనుపించుటలు ఆబట్టకు ఛిద్రమువలె వలెను. ఆదుర ఆబాలునియెదుట దీపముంచవలెను. యిట్లు చేయుటవలన బాలుడు ఆదీపమును కష్టము తో చూచుటవలన చూపు లిపి నివదశియును మారును. అనగా ముఖద్వర్పణమునందు చూచుటవలన నివదశియందు తిరిగి వచ్చుచుం

దును. మరియు, దానికి సుందరిభోజనము యిప్పించవలెను. దీనివలన స్వాభావికమగు ఉష్ణము ప్రకృతిశక్తి శరీరమును స్త్రవంచును.

(3) అపస్మారమువలన వంకరచూపు ఉత్పన్నమైన యెడల దానికి వాతప్రకోపము కలిగించునట్టి వస్తుశేవన వర్జించి పురషనంపర్కముతో దూరపరచవలెను.

— 2వ విధమగు వంకరచూపు లక్షణములు. —

ఈవ్యాధి పెద్దవానికి ఉత్పన్నమగును. యిది మూడు విధములు గానుండును. (1) యీ వ్యాధి యేదో ఒక అజలా అనగా రెండు భుజములనుండి రెండు పిక్కల వరకు వ్యాపించి కళ్ళు తిప్పటకు కడలిండుటకు సమపాటుము కలిగించునట్టి బద్దవలెనుండు కండరము బిగించబడిన యెడల కంటి గ్రుడ్డు తిరిగిపోవును. యిట్లు తిరిగిపోవునట్టి కారణము శుష్కత్వమే. దీని దిన్నఃములు మిక్కిలి కఠినమగు రోగముల యొక్కయు, సర్వాం అనగా మెదడునందు పొర పుట్టుటవలన కలుగు వ్యాధి తరువాత ఉత్పన్నమగుచున్నది.

— 2వ. విధమగు వంకరచూపు చికిత్స. —

చెయ్యును కలిగించునట్టి కాపడములు లైలలేవనలు చేయవలెను. తనన్నుజ్ గాబిన్ అనగా శుష్కస్వీయవలన బిసిగొను వ్యాధియందు వర్ణించబడియె, యీవ్యాధియందుకూడ పుష్కయోగి. చవలెను మరియు ఆడశిశువుగల పిల్లవాలు నేత్రములలో వేయుటవలన మిక్కిలి లాభదాయకము. యిట్లుబిగించుటకు కాగణము అచ్చట రతూబత్ కలిగి కండరములను విశాలపరచును. దీనిదిన్నఃములు తనన్నుజ్ ఇత్మిలాయి యొక్క చిన్నఃములకు సమానముగా నుండును. మరియు, బహుదా అపనీమారవ్యాధి తరువాత ప్రకటనమగుచున్నది. తనన్నుజ్ ఇత్మిలాయి అనగా చెయ్యవలన బిగించు వ్యాధియందు వర్ణించబడియె. దీనిని యాగిల్ అను ఔషధమును యిచ్చి మలద్వారము నుండి మలము

ను వెడలింప జేయుట, గండూషము చేయుట, సాత్త్వికభోజనములను నొనగట్ట మొదలగునవి చేయవలెను.

(2) కండరములయందుండి ఉక్తకండరములోనుండి ఒక కండరము బిగి తప్పినయెడల కన్ను కంటిగుడ్డు రెండవవైపుకు తిరిగిపోవును. కండరము బిగి తప్పటయే దీని చిన్నఃములు.

—రెండవ వంకరచూపు చికిత్స—

ఈ వ్యాధిచికిత్స శిరోరోగప్రకరణమునందు వర్ణించబడియున్నది. కాబట్టి ఆచికిత్సలను యీ వ్యాధియందు పయోగించవలెను.

(3) నేత్రముయొక్క పొర, నేత్రముయొక్క రతూబతు అనగా నీరు కఠినమగు వాతకారణమువలన తన స్తానమునుండి తప్పిపోవును. కాబట్టి వీనియొక్క పచనముకఠినమైభిన్నాభిన్నతయొక్క అధికతవలన కంటియొక్క పొరలు రతూబతులను కదలించును. యిట్టి కారణమువలన తన స్తానమునుండి యేదోపొర తప్పిపోవును. దీనిచిన్నఃములు కన్ను ఆదరుట, ఒకప్పుడు కండ్లవెంట నీరుస్రవించుట ఈ లక్షణములు కలిగి యుండును.

—ఈమూడవ వంకరచూపు చికిత్స—

ఈరోగమునందు ముందుగా యారజాల్ అనుమాత్రలను ఇప్పించవలెను. దీనివలన నేత్రముయొక్క రతూబతుయందు గల వాతమును హరించి మెదడునుండి క్రిందికి ఈడ్చివేయును. మరియు వాతమును తీసి వేయుటకున్న, వాతమును పచనముచేయుటకున్న ఉష్ణోదకముతో కావడము చేయవలెను. మరియు మామిర, సోపుకషాయమునందునూరి లేపనము చేయవలెను. వాతమలము ఆమాశయమునందున్న ఎడల ఆ వాతదోషము ఆమాశయమునందుండి మెదడునందుచేరి రోగమును ప్రత్యర్థి చేయుచుండును. ఇట్టిస్థితియందు వమనవిరోచనములకు ఇచ్చి ఆ మాశయమును శుభ్రపరుచవలెను. మరియు ఉష్ణ జవారిషులను అనగా ఔషధములను ఉపయోగించుటవలన వాతము హరించును, ఒకానొక

వృషు నీచమగునాతము లిగి నుట్టి గుల్లించి రోమమునకు చేరి నబకియాఅను పొరిలో ప్రవేశించి పబ్బానాపార సుస్తామునడి యెత్త గును. రతూబతెజాజాయాతో నుబంధ మునలిగి, నీ సునియు రతూబతెజాజాయా, రతూబతెజలై యాతో ను బజలై దియూను తన స్తానమునుండి తప్పించివెయ్యని యీకారణమునన నేత్రపౌరలు విగిసి ఒకవస్తువు రెండుగా కనుపించు రోగము అనగా వంశచూపు కలిగించును.

అలక్షణ

రేచీకటి లక్షణములు

అశాక్, శబకోరీ మరియు, శబకోంకా అను రేచీకటి యొక్క వర్ణాయములు. రేచీకటి అనగా రాత్రివేళ జ్యోతినిద్రప్రయోజనమై నక్షత్రములుకూడా కనుపించుచుండును. పగలుమామూలుదశయందుండును. తిరిగినూర్చుకులన్తముంచుచున్న కొలదినే శ్రమునందుగలజ్యోతిమర్బలము నొంద నారంభించును. మరియు కొందరి రేచీకటి పగలు మారుచుండుకూడా కనుపించుచుండును. ఇటుల లటస్తిందినప్పుడు దీనిని అశా అనగా రేచీకటిఅందురు. ఈవ్యాధి కలుగుటకు మూడు కారణములు కలవు. (1) చూచునట్టి ప్రాణవాయువు దీనిని రూపువనరా అందురు. నీది చిక్కని మలముయొక్క పరమాణువుల కారణమువలన ఈప్రాణవాయువుకూడా చిక్కబడి ఆవిరిపరమాణువులను మెదడు ఆమాశయము నందుండిగాని మెదడువైపుకుగాని ప్రసేపెట్టును ఈరెండు కారణముల లో భేదము అనగా ఆవిరిపరమాణువులు మెదడునందే వుత్పన్నమైనవిడల నబకోరి అనగా రేచీకటి ఒకేదశయందు నిలిచియుండును. మరియు ఆ

విరి పరమాణువులు అమాశయముగాడి పైకెక్కి వెళ్లుచుండిన ఆమాశయము లఘుత్వమువలన రేచీటి లఘుత్వమునొంది ఆమాశయము భారమునొందినప్పుడు రేచీటి విశేషముగా నుడును.

(2) కేరళ కారణమువలన నేత్రీక్షణ భాగములయందు విశేషముగా రతూబతు తలగము లగు రతూబతె బైజియా చిక్కబడి అనగా యీరెంటియందు కారణమువలన గురియగు వీచునట్టిగాలి రాత్రిగాలి కంటె సూర్యునికాని నలన వృష్ట లగులదై లఘుత్వము నొందును. ఈ కారణమువలన రతూబతు బైజియాయొక్క చిక్కదనము కంటియొక్క రతూబత్ నిగిగమునందు లఘుత్వము ప్రవేశించుచుండును. మరియు నేత్రీక్షణ తిలదశయందుండును. ఈ కారణమువలన రాత్రిగాలి చెమ్మిగిండును గురువుగానుండును. రేచీకటియొక్క కారణము అనగా నేత్రీవంబాధను రతూబతు అనగా నీరునకు నహయము కలిగి యుండును. ఇట్లు కలిగినప్పుడు నేత్రీక్షణందుండు చూచునట్టి శక్తి అనగా (దీనిని వర్షి భాషలో ఖువ్వతెబాసరా అందురు.) తనపనియందే సహజముగా యుండును.

(3) ఎల్లప్పుడు యెండలో నివసిండుటవలన సూర్యప్రకాశము నేత్రీక్షణయందుండుచూచునట్టి శక్తిని మృదుత్వముగను లఘుత్వమున ప్రవేశించుచుండును. విశేషగర్వముగానున్నచో రాత్రిఅయినయెడల రాత్రివీచునట్టిగాలి ప్రాణవాాయువును గురుత్వము కలిగించును. కాబట్టి రాత్రినేల యేరస్తువును కనుపించజాలదు. మరియు కారణముముందుగా కలుగుట చిన్నగానుండు దాపైయుండును. ఈ ప్రత్యేక కారణమునకు ప్రత్యేకముగా భావించుదురు. రేచీటి పెద్దకండ్లుగల వానికిన్ని నల్లని కండ్లుగలవానికి వుత్పత్తియగును.

రేచీటికిత్య.

మృగమును వెడల్పించుట అవిశ్యమని తోచినయెడల యారజ్ మాత్రలవలన గుడూషములవలన మలమును వెడల్పించవలెను. ఆవిరి

పరమాణువులు రూపము అనగా నేత్రసంబంధముగనీరును తేలికగను
శుభ్రము నొందించుటకై మిరియాలు, సకడికిని, ముసాంబరము,
మొదలగు వస్తువులను పువయోగించి అనగా సశ్యముచేసి తుమ్మును
కలిగించవలెను.

(లాభ) సోపు, సోయి, బాబూనా, కౌసూ, దవనము,
మరువము, తులసి, సదాపాకు, యావన్తుపూ, కషాయముకాచి యీ
కషాయముతో ఆవిష్కరించవలెను. మరియు మేక కలీజా యక్ష్మత్ ఖండ
ము అనగా కలీజాయందు కొద్దిగాసోపు, పిప్పళ్ళు కలిపి కుండలోవేసి
నీళ్ళతో పుడికించి అందుండివచ్చు నీళ్ళతో తలకు ఆవిరి పట్టించుట
మిక్కిలి లాభదాయకము.

మరియు మేకగుండె నివ్వపై వేసి కాల్చి అందుండివచ్చు పొగ
తో తలకు ఆవిరిపట్టించవలెను. మరియు రోగి భోజనాదులందు యిం
గువ, పొడినా, ఆవాలు, చాతరాసియాకు, యింగువచెట్టుజగురు, యీ
వస్తువులు విశేషముగా చేర్చవలెను.

మరియు అడవిమేకగుండె నివ్వపై నునిచి ఆపైని మిరియాలు,
సోపునూవేసి యిందుండివచ్చునీరు కాచుచుండవలెను. తదుపరి ఆ
గుండెపై వేయబడినవస్తువులను తీసికొని మెత్తగానూ పుంచుకొని ను
రునూవలె కండ్లలోవేయవలెను.

మరియు శారహ అస్పాబ్ అనువైద్యగ్రంథమునందు పిప్పళ్ళు,
అడవివన, యారెండువస్తువులను మేకగుండెయందుంచి కాల్చి అందుం
డి ప్రయోగించునీళ్ళు కండ్లలోవేయవలెను. ఇదిరేచీకటిని నసింపజేయు
ననియు నిది అమృతముగు చికిత్సఅనియు దీని ప్రభావము వర్ణించతర
ముకాదని చెప్పియున్నది.

రక్తదోషము అధికమైనచో సరేడు అనునరమును మరియు నేత్ర
కొలికియందుగల నరమును ఛేదించుట లాభదాయకముగను. మరియు

యెవరికైనా చూపుచుకలిగించుట ప్రాణవాదువును చిక్కదనముగలవలసగాని లేక యెండయందుగలవలన యావ్యాధి కలిగినయెడల దీనిప్రసాదములను వనించుగున్నాను. అనగా చెచ్చును కలిగించుట వ్రష్మమును కలిగించుట నీచమును భోజనమును మాన్పుట అనగా నీచ భోజనములు మలమును వృద్ధిచేయుచుగాన మోన్పించవలెను. మరియు యేవన్నప్ర శరీరమునకు ఆరోగ్యము పోలుకలిగించునో అట్టివస్తువులను వ్రష్మయోగించవలెను.

జహరా అనగా పగలుచీకటి లక్షణములు.

ఈవ్యాధి రేచీకటికి విరుద్ధముగానుండును యావ్యాధి కలుగుట వలన పగలు కండ్లు ముసిచుచుండును మరియు, రాత్రివేళయందున్న, పగలు మబ్బుక్రమినవ్వచున్న, కండ్లు కమించుచు జహర్ అనగా పగలు చీకటి యొక్క కారణములు. నేత్రములందు చూపును గ్రహించు నట్టి ప్రాణవాదువునందు కొరంతి కలుగును. మరియు లఘువుగానుండును. కాబట్టి సూర్యవేళి అనగా యెండప్రాణవాదువును నివ్వరచుచు న్నది. పగలు నేత్రజ్యోతికారణములువచ్చుచున్నవి. ప్రొద్దుక్రంగి రేయ్యి అయినకొలది మేఘము ఆకాశము యావతు క్రమినవ్వకు జలుబుకారణమువలన ప్రాణవాదువుగల సరములయందు చెమ్మ ప్రవేశించి కండ్లయందుగల చూచునట్టిశక్తి తన నిజదశయందు ప్రవేశించును. మరియు కొండరువైద్యులు పగలు చీకటి తీక్షణవోషమనియు యాదోషము మెదడునందుప్రవేశించియుండుననియు, యాతీక్షణవోషవరాక్రమమువలనమెదడునందుండు ప్రాణవాదువును చెదుచుచున్నదనియు పగటివేళ యాదోషమునకు మిక్కిలి సహాయము కలుగుననియు నేత్రములందుండు చూపును గ్రహించుశక్తిని నివ్వపరచుచున్నదనియు వచించిరి.

అవగణన చీకటివానికి గీతము.

మొదటను గావ్యామునుండియు, గోలెనినుండియు చెన్నునుకలిగించునట్టి సమయమును నేయవలెను అనగా ఆడశిశువుగల శిల్పి చనుబాలు బసవపాత్రలము సారగింజలత్రైలము మొదలగునవి నశ్యము చేయవలెను. మరియు రీతానా, అనగా నిది గడ్డికాతి. దీనిపూని మొరగా నుండును. దీనినము కలువపూల వరబతు బసవపావరబతు మొదలగు స్వభావికముగల వస్తువులు రోగికి పానముచేయించవలెను. మరియు చల్లని నీళ్ళనుండు రోగితలమునచి కొద్దినిప్పియుంచునటుల ఆజ్ఞాపించవలెను. మరియు ప్రాణవాయువును బలము కలిగించునట్టి అనగారక్తమును వృద్ధిరది బలమును కలిగించుట్టి వస్తువును రోగికాహారముగా నివ్వవలెను. అనగా యచాగులు, పల్లాయా బాగుగా కాల్చిన రొట్టె మొదలగునవి. మరియు, ఇట్టి స్వభావికముగల ఇతరవస్తువును కూడా యవయోగించదగును.

అనిస

ఇనిసా, ఇంతశా, యొక్క లక్షణములు

వైద్యవరులు యీరెండు శబ్దములలో భేదభావము చూపుచున్నారు. కొందరు ఇనిసా అనగా అన్వబేముబిష్టిసా అనగా నేత్రప్రకాశవాహిని విశాలమగుటకు ఇంతశా అని చెప్పుదురు. మరియు, ఇంతశారా అనగా సుకబే ఇబియా అనగా కంటియొక్క మూడవపొర రంధ్రము వెడల్పు అగుటకు ఇంతశార అని చెప్పుదురు. మరియు, పాశ్చీన వైద్యుల వాఖ్యమునుబట్టి చూడగా ఇంతశా, ఇంతశారా అను నీ రెంటియొక్క అర్థము ఒకటిగానే యున్నది. అనగా ఇంతశా రోగము ఇంతశారా రోగము అధికమై యున్నదనియు నిస్సాదేహముగా పాశ్చీన వైద్యుల మతానుసారముగా ఇంతశా అనగా విశాలమగుట, ఇంతశారా అల్లకొ

నట యీ రెండును ఒక సర్ధం గానే యొప్పుచున్నవి. యీనమయము నందు అనబె జన్మింపఁగా అనగా ప్రకాశవాహిని నాశముయొక్క ముఖము తన స్వాభావికముగు చిద్రూప కేవలము నన్ననూచి మిక్కిలి కఠినముగా ప్రవేశించునంత మార్గముగలదై ముండి మిక్కిలి విశాలము నొందును. మరియు, కంటియొక్క మూడవపొరయొక్క చిద్రము దీనిని సుకబెయిబియా అందును. ఇది తన స్వభావికదశకంటె విశేషవెడల్పుఅయినచో యీదశయందు నేత్రమునకు నుడు జ్యోతి అల్లునొనుట సంభవము గృహించవలయు. మఱియు, వెడల్పు అగుటకు ఇస్తశార అనుట ప్రకటనముగును. మఱియు, అల్లునొనుటకు ఇస్తశార అందుడు అనబె జన్మింపఁగా వెడల్పు అగుటవలన పృథు లగ్నిముందును. కేవలము నుండె ఇదిబియా వెడల్పు అయి తమవలన నేత్రరంధ్రము వెడల్పు అగుట కంటి గ్రుడ్డువలకు చేరినచో మిల్లహూ అనుపొ, కర్నియాపొర మధ్య వేరుచేయునట్టి ప్రదేశము ఒంటిముడిన యెడల యిట్టి స్థితి యందు నేత్రజ్యోతి బొత్తిగా నశించజాలనివి గృహించవలెను. అనగా యీ నమయమునందు అనబెజన్మింపఁగా విశాలమగును అనగా సుకబె ఇదిబియా నేత్రసంబంధముగు నల్లగుడ్డు మునుందు తెల్లగీతవలకు విశాలమొందిన యెడల నేత్రదృష్టి బొత్తిగా నశించవలెను. యీ రెంటి యందు భేదముకలదు అనగా అనబెజన్మింపఁగా విశాలమగుటవలన నేత్రమునందు ప్రకాశము అల్లునొనును. మఱియు, నేత్రసంబంధముగు మూడవపొర చిద్రము విశాలమగుటవలన ప్రకాశము అల్లునొనుట నేత్రభాగములయందు ప్రకటనము కాజాలను. మరియు, యీ వ్యాధి గల ముఖ్యునియొక్క కండ్లవైపు చూచిన యెడల సుదీపము లోచును. అనగా నేత్రము యావత్తు నల్పుగా మోములువలెనే యుండును. యిట్టి స్థితి యందు సుకబె ఇదిబియా వెడల్పు అగుటవలన నేత్ర భాగమునందు ప్రకాశముకనుపించలేదని భావించవలెను. దీనికారణమునగా నేత్రజ్యోతి యావత్తు నేత్రమునుండి పారసాండ్ల బెట్టినచు

చున్నది. నేత్రీమయై వెలువై పు అల్లుకొనుచున్నది. నేత్రీసంబంధమును జ్యోతి నేత్రమయై మూడుపాదముల వేదవివస్థచుండిన నేత్రభాగములయందు అల్లుకొనుచుండును. మరియు, ఛిద్రీమనుండి తిన్నగా బైటికివెడలదు. ఇందువలననే నేత్రభాగములయందు జ్యోతి అల్లుకొనడము గోచరమగును. అనబెను జన్మిపా విశాలమగుటవలన కలుగు చిన్నఃములలోనుండి కలుగుచున్నది. మరియు, అల్లుకొనుట సజకియా పౌర చినుగుటవలన కలుగుచున్నది. ఇట్టిస్థితియ దుకూడా నేత్రజ్యోతి బాత్తిగా నశించుచున్నది. అనగా సజకియా పౌరయొక్క వ్యాధులయందు వర్ణించబడియున్నది. సజకియా పౌర అల్లుకొనుట ప్రకాశమువాహిని అల్లుకొనుటలో భేదమేమగుగా సజకియా పౌర అల్లుకొనుట వకేపరియాయము ఉన్నదియును. మరియు, అనబెముజన్మిపా నేమిదిగా విశాలమగుచున్నది. యీ అధ్యాయము మూడు భాగములలో వర్ణించుచున్నాను.

{ అనబెముజన్మిపా అనగా ప్రకాశవాహిని విశాలమగుటకు
లక్షణములు. }

ఈవ్యాధియొక్క చిన్నఃముల వర్ణనచెప్పబడియె. యీనరము విశాలమగుటవలన జోషయుక్తశిరోవృద్ధి అనగా తిలనొప్పి తలవెనుక భాగమునందు నీలిదియుండును. యీవ్యాధి సోనాం వెనుక మానరా అనగా రక్తపిత్తవాపు తమపరి వృత్తిన్నమగును. దీనికారణమేమనగా చిక్కని జోషముయొక్క తీవ్రనేడిగల పరిమాణపులు నేత్రప్రకాశవాహినియందు ప్రవేశించి యీప్రకాశవాహినియొక్క ఛిద్రమును వెడల్పు చేయును. మరియు, ఒక్కొక్కప్పుడు నేత్రమయొక్క గుల్లనరములు యొక్కనరము అనగా ప్రకాశవాహిని విశాలము నొందినవెంటనే నుకబెచ్చని దియా విశాలము నొందకుండును. మరియు యీకారణమువలన జోష భసారము అనబెముజన్మిపావరకు ప్రవేశించుట మిక్కిలి కఠినమగును. మరియు చేతిలోకూడా సరిగా చేరజాలదు, యందువలన అన్నాబోఅను

గ్రంథకర్త దీనినిషయములో విశేషముగా వచించిరి, అనగా యీవ్యాధియే సమపాయమువలనకూడా కుదురనేరదు. మరియు నిజాలులమా అనగా కంటిలో నీరుగు వ్యాధియొక్క ఆరంభమునందు లాభదాయక మగునవి యందు గుణమునిచ్చునని వచించిరి. అనగా నేత్రబిందువు ఆ రంభమునందు పురయోగించు చికిత్సలు యందువయోగించునని చెప్పబడియె.

—నుక బెచ్చనిబియా విశాలముగుటకు లక్షణములు.—

ఈవ్యాధికి అయిదు కారణములుగలవు. (1) బాహ్యకారణములు అనగా దెబ్బకగుట మొదలగునవి. యీమొదలగు కారణముల వలన ఇనిబియాసార నాలుగువైపులనుండి బిగిసిపోవును. మరియు నేత్రముయొక్క మూడవపొర రంధ్రము విశాలమగును.

—నుక బెచ్చనిబియా విశాలము నొందుటకు చికిత్స.—

సరేదతిను సరమును భేదించి రక్తమోక్షణమును చేయించవలెను. పిక్కలపై క్షులు వేయవలెను. మరియు, అణగియున్నట్టి ప్రకృతిని మృదువస్థివలన విడదీయవలెను. వమనము దుష్టభోజనములు స్త్రీగమనము మనస్సు వ్యాకూల్యతనొందుట విశేషముగా ప్రకాశమగు వస్తువులను చూచుట ఇత్యాది కార్యములను వర్జించవలెను.

మరియు మొగళిశువుల తల్లిపాలు నేత్రములలో వేయవలెను. బొకలాపిండి, బసవ్ సా, ఖమ్మి మొదలగు వస్తువులనుచూర్చింది కొడి గ్రుడ్డుసానలో కల్పి లేపనముచేయవలెను. యీదిక్స్వలన వ్యాధికాంతించిబాధతగ్గివయెడల లేపనకౌషధములలో బాబూచా, మయినపుఅరఖు చేర్చవలెను. వీటివలన వాపు సాంతముగా తగ్గిపోవును. వాపుతగ్గినయెడల కొహిత్రోసనాయి అనగా ప్రకాశమును వృద్ధిచేయు సురుమా, బాసలిఖాన్ కండ్లలో వేయవలెను. నేత్రములయందు వేయు కౌషధములవలన శేషించియుండు ఘులము హరించును.

(2) ఈ వ్యాధికారణము లోభాగమునందు కలుగుచున్నది. అనగా చిక్కనిదోషముయొక్క తీవ్ర ఆవిరివరమాణుప్రాణనేత్రముయొక్క మూడవపొర సంబంధముగు నరములయందున్న సమకీచూపొర నరములలో పుత్పన్నమై అందుజొచ్చి వాటిని యందు బిగింపు వీకును కలుగజేయును. అనగా బిగించునట్టిభాగము పెగును. ఈవిధముగు రోగము మిక్కిలి తలనొప్పికలిగి తదుపరి కలుగుచున్నది. లేక నగనాము (మెదడు వాపు) తదుపరి గాని లేక రక్తపిత్తవాపు మెదడునందుకలిగిన తరువాతగాని యీమొదలగు వ్యాధులు కలిగిపెక్కుట తరుచుగా కలుగుచున్నది. యీవ్యాధి ప్రకాశవాహిని విశాలమగుననేధయముకలుగగలదు.

ఇందువిషయమై సహారా అరు గ్రంథకర్త యాక్రీందివిధముగా వచించిరి. ఈవ్యాధి అసాధ్యము. యిది కుదురుట దుర్లభము యెటుల ననగా ప్రకాశము అల్లుకొనువిషయము పైనవర్ణించిన వ్యాధులవలన పుత్పన్నమగుచున్నది. ఇది ప్రకాశవాహిని విశాలమగుటవలన కలుగుచున్నది. మరియు ప్రకాశవాహిని ఛిన్నము వెడల్పుగా పెరుగుటకు తగ్గించునుపాయములేదు కాబట్టి నిది చికిత్సవలన శాంతించజాలదు. అనగా అంతవరకు ఔషధప్రయోగసారము ప్రవేశించజాలదు.

—నుఖబెఱిసిబియా విశాలమొందుటకు చికిత్స.—

ఈవ్యాధి కారణములగు వ్యాధులను తొలగించు నుపాయమును అలోచించవలెను. మరియు తీక్షణిరోచన ఔషధముల నొసంగి మెదడును బాగుచేయవలెను. తదుపరి అసెబెయిజివ్విఫా అనగా ప్రకాశవాహిని ఆరోగ్యముగానుండి నల్లగుడ్డు తెల్లగుడ్డు గీతవరకు వ్యాపించుచున్నచో శియాఫెమిరారాల్ నేత్రములలో వేయవలెను. దీనివలన మిగిలిననేత్రజ్యోతి నిలిచిపోవును. మరియు పైనవర్ణించిన రీతిగా ప్రకాశవాహిని విశాలమైనను లేక నేత్రముయొక్క మూడవపొర ఛిన్నము కంటినల్లగుడ్డుయూపత్తు ఆక్రమించినయెడల నేత్రజ్యోతి బాద్ధిగా నశించిపోవును. ఇట్లుబనశించినచో యీవ్యాధి ఆరోగ్యమునొందు నుపాయము మరియుకటిలేదు.

అంతాగియా ఫెమిరారాత్ చేయుకముము.

దున్నపోతుచేదు, నంబూత్ అను చేచేదు, అడవిమేకచేదు, గుర్రముయొక్కచేదు, చగ్గోరమ్మిచేదు, ఉకాబ్ అను జంతువుచేదు, యీ ఆరుచేదులు సమానభాగములుగాతూది యెండింది చేదువుచ్చ గుజ్జ, నుకవీసజ్, పర్ఫియూన్ యిని పోత్యేకము కిన్నర మాషములు నూరి పై చేదులతోచేర్చి చూర్చింది, సోపురనముతోనూరి కనికెలుచేసి యుంచుకొవలెను.

(3) రతూబతెబైజియా స్వముగా పెరిగి, సబకెఇనిబియాను కష్టము కలిగించి విశాలపరచును. యీవ్యాధి తరుచుగా ఆడపిల్లలకున్న స్త్రీలకు కలుగుచుండును.

(4) కంటి మూడవపొర వుబ్బి దీనిభాగములు బిగిసిపోవును. మరియు రతూబతె బైజియా అనగా నేత్రసంబంధముగు నీరు విస్తారముగుట, కంటిమూడవపొర వాచుట, మొదలగునవి నేత్రపొర సంబంధముగు రోగములయందు వీటి లక్షణములు చికిత్సలు చెప్పబడి యున్నవి కాబట్టి గ్రహించగలరు.

(5) ఇఃబియా అనగా కంటి మూడవపొర వుబ్బిపోయి ప్రక్కలయందు బిగించబడును. దీనిభాగములు మధ్యను ఒకటికొకటి కలునుకొనును. ఇట్టిస్థితియందు నేత్రచిద్రము తనస్థానమునుండి దూరమైనను యీవ్యాధి వుత్పత్తియగును. అనగా ఆపొరలయొక్క ప్రక్కలయందు శుష్కత్వము కలిగియుండును. దీనిచిహ్నములు దుర్బలముయొక్క చిహ్నములు కలిగియుండును. ఈవ్యాధి శుష్కత్వ కారణమువలన కలిగినచో దీనిని వర్ణించబడును. అనగా నేత్రము చిక్కిపోవుట, ఆకలి సమయమునందుగాని మిక్కిలి పరిశ్రమచేసిన వెనుకగాని జన్మియగును. దీనిచికిత్స నేత్రము శుష్కత్వమునందు చెప్పబడిన చికిత్సలు చేయవలెను. మరియు శుష్కత్వమువలన కలుగునేత్ర దుర్బలమునందు వర్ణించబడును. ఈరోగము యితరరోగములకంటె దుస్సాధ్యమగును.

హాకీము జాలిహూన్ యిందునిషయమై వదించినజేయనగా ఇరిబి యాపొరయొక్క నమస్తవాధులలో వాపు మొదలగునవి కుదురుటకు ఆయా రోగములలోనుండి సహజమగును. శుష్కత్వమువలన పుత్పన్న మగు రోగమునందు వ్యతి అంగమునందు చెమ్మను కలిగించుట సహజముగా నుండునని వదించిరి.

(1) మూడనప్రకరణముగల యీవ్యాధి సబకీయాపొర తనస్తానమునుండి తప్పిపోయినయెడల యీవ్యాధి పుత్పత్తియగును. దీనిచిహ్నములు నేత్రసంబంధమగు జ్యోతి ఒకపరియాయము నశించును. మరియు (2) వ కారణము నేత్రజ్యోతిని నష్టపరచును. దీనిచిహ్నములు గోచరించులేదుట కాబట్టి యీ రోగమునకు చికిత్స చెప్పియుండలేదు.

— జైక అనగా సజకె ఇరిబి యా శుష్కించుటకు కారణము. —

ఈరోగవిషయములో వైద్యులు అనేక విరుద్ధ వాదానువాదము లుచ్చేయుచున్నారగాని ప్రాచీనులు వకేనమ్మతితో చెప్పిన అంశము యీక్రిందవివరించితిని. అనగా యీ రోగము రెండువిధములు (1) జన్మనుండి శుష్కత్వము నేత్రము చిన్నదిగాయందుట పుత్పన్నమగును. దీనిని ప్రకృతి సహజమందురు. ఇది బహుపుత్తమమైనదిన్ని క్రేష్టమైనది, అనగా యిందునేత్రజ్యోతి ప్రకాశము నిలిచియుండును, మరియు ప్రకాశముయొక్క జ్యోతిని హెచ్చించును.

(2) జన్మించినతరువాత పుత్పత్తి అయినయెడల యిది నికృష్టమైనదనియు మిక్కిలి క్రూరమైనదందురు. ఎందుకనగా నిది నేత్రసంబంధమగు జ్యోతిని దుర్బలము నొందించును దుర్బలముయొక్క కారణమునే త్రాచిద్రము చిన్నదగుట కింతు యీ కారణము నేత్రాచిద్రమును చిన్నదిగా చేయును. దీనివ్రథావమువలన దుర్బలమగుచుండును. లేనిచో జైకు అ నువ్యాధినేత్రాచిద్రము వకటిగా కలుసుకొనువరకు హెచ్చినయెడల క్రూరమైనది కాదనిపించును. ఈవ్యాధి కారణములు 4 విధములు.

[1] తూటకు అనగా నీడు హెచ్చుటవలన ఇది బియాసార బలము తగ్గును. ఇ బియాసార కటువ్వము తగ్గుటవలన మూడవపొర రంధ్రము చిన్నదగును చెమ్మయొక్క చిహ్నములు యాగోగమునకు సాక్షియగును.

అక్షరములైన అనగా నబళితే ఇది బియా శుష్కించుటకు దికినా

హుబ్బెయారజ్ పైకరా హుబ్బెకొకానూ అరబ్బొవధములను యువయోగిని చెమ్మను గొగ్గిచేతలెను. మరియు నుగంధిద్రవ్యములు అనగా వలకులు, లవంగాలు, మిరియాలు, కపాయి, సుకాది అకాయముతో తలకు కాండకపెట్టలెను కుంకుమపువ్వుతో చేయబడు కనికెలు దీనిని శియాఫెహాఫరాన్ అందుదు. దీనిని నేత్రములలో వేయవలెను. యాబొవధమునుచేయు విధానము క్రిందవ్రాయబడినది.

అక్షరములైన అనగా నుగంధమును

రాతిభావ్య, కుంకుమపువ్వు, జాంగలవచ్చ, యివి వ్రత్యేకము 14 మాషములు అఖలతిహాఫరా అనగా ఒకసంయోగబొవధము 14 మాషములు, యీ నాలుగు వస్తువులు ఒకటిగాచేర్చి నూరి కనికెలుచేయవలెను. మరియు, రెండవబొవధమునందుజావశీదుకూడాచేర్చవలెను.

అఖలతిహాఫరా విధానము

కుంకుమపువ్వు, శియాఫె మామిరాన్, గులాబిపూలు, ముసాంబరము, బాలింతబోలు, గోధుమనత్తు, తొమ్మజుకుదు, యివివ్రత్యేకము 1 భాగము యీ యేడువస్తువులు చూర్ణించి వస్త్రాలిత మొనరించి సమయానుకూలముగా వ్రసయోగించవలెను.

అక్షరములైన అనగా ఇది బియాసార ముకువబడు లక్షణములు

(2) ఇ క శుష్కత్వము అధికమగుటవలన ఇది బియాసార దిగిసి వడలుటవలన నేత్రగంధము చిన్నదగును. ఒకవ్వును నేత్రాధిపతి మూసికొని పోవును. మరియు, మొదటి వ్రసాయము శుష్కత్వము యొక్క చిహ్నములు దీనికి సాక్షియగును.

— శివ, జైక అనగా ఇవిబియాపొం హనువలుగుటకు చికిత్స —

మెదడునందు చెమ్మకలిగించుటకై చురాలు తలపై వేయవలెను. చెమ్మను కలిగించునట్టి తెలమల ముక్కు చెవులలో వేయవలెను. అధి నూరేకారకు నీళ్లు, నానాది రసము, కావూరసము, ఇసప్ గో గింజరసము, తలపై పోయవలెను. మరియు, మలము వెడలించుటకై గోగితాను పినుకుట రుద్దింపుట, అప్పుడప్పుడు పుష్ట పదార్థములను శేనించుట, పుష్కరస్తువులు తలకు లేవనలుచేయుట, స్నానముచేయుట, గోగుచెచ్చని మంచివిళ్ళు రోగిని కూర్చుండ బెట్టుట, వశుశ్రమకు నిల్ల రోగి కండ్లు విప్పట, యీ మొదలగు పని మిక్కిలి వుపయోగములు.

— (3) జైకా లక్షణములు —

(3) ఈ వ్యాధి కలుగుటకు కారణము రతూబతై బైజియా తన భాగముకంటె ఎక్కువ, కంటిమూతవ పొరయొక్క సహాయము దీనితో చెడిపోవుట మొదలగు సందర్భములవలన వశించి చిన్నదగును. యీ రోగము వృద్ధావృష్ణమునందున్న ఉష్ణప్రకోపముగు సోసాంవ్యాధి అంత మందున్న మెదడునందు వాపుకలిగిన తదుపరి విశేషముగా పుల్పత్తి యగుచుండును. యీ వ్యాధి చిహ్నములు నేత్రము చిన్నదగుట, శుష్క త్వలక్షణములు కలిగియుండుట, మరియు, మెదడు వ్యాధి దీనికి సాక్షి యగుట, శరీరరంగు మారిపోవుట, రూపహీనుగుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. యీ వ్యాధి పర్చాయ వ్యాధివలె నుండును. యీ రోగచికిత్స కూడా పర్చాయ వ్యాధియందు చెప్పిన రీతిగా చేయవలెను. మరియు, సుబై ఇంటియా అను పొరయొక్క శుష్కత్వము వలన పుల్పత్తి యగు జైక్ వ్యాధియందు వర్ణించబడియున్నటువంటి శీతోపచారములు యీ రోగమునందు వుపయోగించవలెను.

(4) కఠినముగు చిక్కని దోషము నేత్రాధిద్రమునందు ఖనీభించియుండును. దీనిచిక్కనాములు నేత్రాధిద్రము వైద్యునికి కనపిచకపోవుటయే యని గ్రహించవలెను.

45. భేదము జైక అనగా ఇవివియోపార మునుచుకొనటకు చికిత్స మెసడును మలయును రహింపవది న్యకృతినొందింది మెదడు నందు చెమ్మను కలిగించు సదుపాయములు చేయవలెను. దీనివలన ఖనీభవించిన కఠినరోషము హరించు మార్గమగును.

(లాభః) ఇందువిషయమై నైద్యుల విరుద్ధభావ మేమనగా చెమ్మ, శుష్కత్వము నేత్రసంబంధమును మూడవపొరయొక్క చిద్రము చిన్నదగుటకు కారమునుపని గోహించలేదు. ఇందువిషయమై కొందరు యిట్టిదశయందు నేత్రజ్యోతి దుష్ప్రభా జెందుటకు యిదికారణము. కర్నియా అనగా నేత్రముయొక్క రెండవపొర యెండిన పోవుటవలన వికటమును కలిగించును. మరియు నేత్రచిద్రమును బిగించినేయును లేదా చిన్నదిగాచేయును. లేక బొత్తిగా మూసినేయును. అని అభిప్రాయపడుచున్నారు. మరియు రతూబతు అనగా కంటినిరుగాని లేక రడిగాని నేత్రముయొక్క రెండవపొరను ప్రక్కలనుండి మధ్యకు లాగుచున్నది. ఈ కారణమువలన కంటిరంధ్రము చిన్నదగుచున్నది. యిందుకు ముఖ్యకారణము రతూబతు జె జియాయందు మిక్కిలి శుష్కత్వము ప్రవేశించుటవలన రతూబతజై జియా ప్రమాణముకంటె అగ్గిపోవును. ఇట్లు రత్నగుటవలన కంటిపొర క్షీణించి మునుకునును. యిట్టిసమయమునందు నేత్రసంబంధమును రెండవపొర చెమ్మవలన గాని అధవా శుష్కత్వమువలనగాని ముడుచుబును. ఇట్లు ముడుచుకొనుటవలన నేత్రముయొక్క మూడవపొర రంధ్రము బిగించుచుండును. యిట్లు లాగుటవలన అనగా మూడవపొర రంధ్రము రెండవపొర రంధ్రము బిగించినా రంభించిన యెడల మూడవపొర రంధ్రముకూడా ముడుచుకొనును. మరియు కంటి రెండవపొర భాగములు మూడవపొరను రెండవపొరవరకు వకటిగా చేర్చుకొనినయెడల కంటియొక్క రెండవపొరయందుచిక్కదనము రంధ్రములు పడుటయు తిట్టస్థించును. ఈవ్యాధి వృద్ధులకు అధికముగా ముగించు పుష్పన్నమగును.

నేత్రముయొక్క రెండవపొర పరిశుభ్రత నొందకుండిన నేత్రజ్యోతియందు హానినభవించుచు తెలియుచున్నది. మరియు రతూబతైజులైదియా కంటిపావపైఃక్రమ్ముటవలన రోగికి ముఖ్యక్రమ్మనటుల పొగక్రమ్మునటుల కాన్పించుచుండును. ఇది కంటిదృష్టియొక్క దుర్బలమందును మరియు శుష్కత్వము రతూబతైజులై జయాయొక్క హీనత్వమువలన నేత్రరంధ్రము చిన్నదగుట దృష్టి శుద్ధిమునకు కారణమగును. కర్నియాపొర వికట నొంది ముడుచుకొనుట నేత్రచిద్రము చిన్నదగుటకు అయిదవకారణమగును. కాబట్టి జఖిరెఖావరజ్యశాహి అను గ్రంథకర్త యిందు విషయమై వదించిన వాక్యము ననుసరించి చెప్పుచున్నాను. అనగా కంటిమూడవపొరరంధ్రము నెమ్మవలనగాని శుష్కత్వకారణమువలనకూడా చిన్నదగు కారణములలో చేర్చుకొనియున్నాడు. అనగా ప్రాణవాయువుయొక్క విశేషత్వము బాహ్యము నందుండు చెమ్మవలనగాని శుష్కత్వము వానగాని మారిపోయి దృష్టిని దుర్బలము చేయుటకు కారణమగుచున్నది. కాబట్టి కొందరువైద్యులు యిట్లు వదించిరి. మరియు కర్నియాపొర ముడుచుకొనుటవలన నేత్రచిద్రము ముడుచుకొనిపోయినను అచ్చటస్థిత్వము లేకపోవుట దీనిభాగములు యావత్తు వాటిగాచేరుట యావ్యాధికి సాక్షియగునని గ్రహించియున్నాడు. మరియు నేత్రసంబంధమగు పోలవ్యాధు యందు పృథక్పృథక్ కారణానుసారము చెప్పబడిన చికిత్సలను యావ్యాధియం దుపయోగించదగును.

మరియు సోహలన్ బాబ్ అను వైద్యగ్రంథకారులు నేత్రపొర ముడుచుకొనుటకు కారణములు వర్ణించబడిన పద్ధతులు యావత్తు విచారయోగ్యములుగా యున్నవి కాబట్టి వానిని వర్ణించుటకు ప్రదితిముగా యూడలేదని తోచి యందువర్ణించనైతిని మరియు కేవలము వైద్యుల నమ్మరిగల అంశములను మాత్రము యిందు వ్రాయబడినవి.

తఖయల్లాత్ అనగా రంగులు రంగులుగా

క ని పి చు ట .

ఈవ్యాధియందు వాయువులోపల రంగులు గలదిన్ని, రంగులు లేకనే కనుపించుచుండును. అస్పృశస్పృశు ఇట్లు కనుపించుచున్నయెడల నిది నజులావ్యాధికి కారణముగనుండు. యిందువలన నజులావ్యాధియొక్క వర్ణనమునకు ముందుగా దీనివిచారణము వర్ణనముచేయుటకు మిక్కిలిచుచితముగా తోచుచున్నది. మరియు గాలిలోపల రంగు, నిరంగుగలరూపములు చూపునందు కనుపించుట ధ్యానయొక్క కారణము అని భావించవలెను. యీరోగము యే యేకాణమువలన కలుగుచున్నదో ఆయా రంగుగలరూపములు కనుపించుచుండును అనగావానివర్ణనముచేయబడుచున్నది. యీవ్యాధియొక్క సంపూర్ణకారణములు నాలుగువిధములు.

(1) చూచునట్టిశక్తి విశేషముగలదై చిన్న చిన్న పరమాణువులు చిన్నచిన్న అణువులు గాలిలోయున్నవి. పగలుకూడా కనుపించనివి యీవ్యాధిగలవానికి కనుపించును. యిటులనే భోజనసంబంధముగు పరమాణువులతో శరీరమురిక్తదశనొడక జ్ఞానశక్తి కారణమువలన ఇటుల కనుపించగలవు, దీనిచిన్నములు జ్ఞానశక్తియందు యేకారణము కొరం తలేకుండును. మరియు చూచునట్టిశక్తి ననుస్తంభియములు బలముగా నుండును. అట్టిస్థితియందు గురువై, హీనముగానుండు భోజనమువలన మాంద్యతయేర్పడును. మరియు, ఆకలై నస్వస్థు ధ్యాన్నముకూడా తగ్గి పోవును. అనగా రంగురంగువస్తువులు తక్కువగా కనుపించనారంభించును. ఇది యేవిధమైనవ్యాధికాదు. మరియు జ్ఞానశక్తియొక్క దశహితముగునట్టి కారణముగాని దీనిని ప్రసాయములతో నశింపజేయంజనదు.

(2) కారణము నేత్రసంబంధముగు పౌరయందు యేదైనవ్యాధి వుత్పన్నమైనను అనగా కంటి రెండవపౌరయందు స్పృటకచిన్నములవలన

గాని కన్ననొచ్చుటవలన గురుత్వమున వృద్ధిచేయుట జలుబుకారణమువలన గాని యాదీన్నఃములు కలిగినను యధాపి యాదీన్నఃములు మిక్కిలి సూక్ష్మమగుటవలన నేత్రములయందు కనుపించుచుండును. ఈ కారణమువలన నివి యుక్తపూరయొక్క యోగ్యతను లోభాగమునుండి కష్టము కలిగించుచుండిన నవి యెంతవృద్ధియగునో అంతచూపు భిన్నమగును. మరియు యాదీన్నఃములకు యెంతవృద్ధిమాణము అనగా త్రికోణముగాగాని, చతుర్కోణముగాగాని, పంచకోణములుగాగాని, షడ్కోణముగాగాని మొదలగు రూపములుగా నుండునో రోగికికూడా ఇటులనే ధ్యానించుచుండును. కాబట్టి తనకండ్లముందు అటువంటి రూపమే కనుపించుచుండును. మరియు దీనిచిన్నఃములు పుక్తకారణములు ముందుగా చెప్పబడియె. మరియు రోగికి చాలాకాలమువరకు పైనుదహరించిన రూపములు కనుపించుచునేయుండును. యింతవరకు ఇతరకష్టములు యేమియు కలుగవు. భోజనకారణమువలన యాన్యధి న్యూనాదిభ్యుత కూడా కలుగజాలదు.

(1) చెమ్మవలనకూడా యారోగము పుత్పన్నమగును. యిటుల కలుగువ్యాధులు నాలుగువిధములుగా నుండును. (1) రతూబతెబై జి యాయొక్క భాగములు తమంతటతాను రంగుగలవగును. యిట్లగుట వలన రంగువస్తువులుగా కనుపించుచుండును.

(2) రెండవ ప్రకరణము. యాన్యధి జలుబు దుష్ప్రకృతి యొక్క గురుత్వమువలన నేత్రభాగములయందు ఉత్పన్నమై దీనిచెమ్మ పవిత్రమగు స్థిరత్వమును మార్చివేయును.

(3) బలమగు దుష్ప్రకృతి నేత్రచెమ్మయందుచేరి కంటితడి పొంగనారంభించును. మరియు, కంటితడియందు మిళితమగును. యీ రెంటియొక్క చిక్కదనమువలన అవిరి రూపమై స్థిరత్వమును నష్టపరుచు శారంభించును.

(4) జలుబు, శుష్కత్వము శ్రీమగమము యిత్యాది కారణములవలన నేత్రీదమ్మ చిక్కనై ఖనీభవించును. యిటు ఖనీభవించి నేత్రీ పవిత్రత నష్టమగును. దీని చిన్నములు అనగా ముందుగా పై కారణములే సాక్షియగును. ముందు వృష్ణము యొక్క కారణమువలన నేత్రీపార వాచును. లేదా యిటువంటి కారణముయొక్క జలుబుగాని శుష్కత్వమును కలిగించునట్టి కారణమువలన అనగా నేత్రీముయొక్క రతూబతులు అనగా నీరు ప్రత్యేకచెమ్మ వ్యాధులయందు వర్ణించియు న్నాను. మరియు, యీ రోగము కష్టముమీదగాని తగ్గజాలను ముఖ్యముగా కంటిపార పశుభ్రముగా స్థిరముగా నుండినను అందు గరియేమియు లేకుండవలెను. యిదితప్ప కండ్లయెదుట యెగురుచుండు వస్తువులు కనుపించుచుండును. మరియు, వాటియందు తగ్గు హెచ్చు యేమియు యుండదు. గొప్పహానికారణములుకూడా యిందు కలుగవు యివికూడా దీని లక్షణములు.

(4) బాహ్యకారణములు తఖముల్లాత్ యొక్క హేతువులగును. యీవ్యాధి రెండు విధములు. (1) కండ్ల యెదుట వస్తువులు గాలిలో యెగురుచుండు నట్లు కాల్పించుకుండును. ఒకవేళకనుపించినను, వెంట నే నష్టమగును. విశేషముగా దీనియొక్క కారణములును దుష్టలయును వెంటనే స్థిరపడునట్టివి. మరియు, యీ కారణము సంపూర్ణశరీరమునందుండిగాని ఆమాశయమునందుండిగాని ఆవిరిపరమాణువులు మెదడునందు ప్రవేశించుచున్నవి. యీ ఆవిరిపరమాణువులు యెక్కుటకు వాత కారక భోజనముచేయుట, బహురాన్ అనగా రోగసంధియందుగాని వమనముచేయుట మిక్కిలి రోగధముగానుండుట యిత్యాది కారణములవలన ఆవిరి ప్రకోపించి అందుండి పరమాణువులు మెదడునందు యెక్కుటకు కారణమగును. దీని లక్షణములు అందుండి దీని హేతువు కనుపించుచున్నది. అనగా గాలిలో యెగురుచుండునట్టి వస్తువులు ఈ వ్యాధిగల వాని నేత్రీములకు కనుపించుకుండును. మరియు, ఒక దశ

యందే నిలిచియుండదు. అనగా కాశ్యపులు మూడువలన ఒకవ్వడు అధికముగాగాని వకవ్వడు స్వల్పముగాగాని తోచుచుండును. (2) నేత్రముల యెదుట రేణువులు మొదలగునవి యెగుడుచున్నట్లు కనుపించుచుండును. నిది నేత్రమునందు నీడు దిగుటకు ముందు ప్రభావమగును. దీని చిన్నఃములు యితర చిన్నఃములు యేరుము ప్రకటనము కాబాలవుగాని నిమ్మళముగా నేత్రజ్యోతియందు దుష్పలత్వము విశేషమగుచున్నది. అనగా చికిత్సచేయనిచో నేత్రములయందు నీడు దిగును. మరియు, దీనియొక్క యితర లక్షణములు నజలా లక్షణముల వర్ణనము. నజలా వ్యాధి ప్రకరణమునందు వర్ణించబడును. యారోగముయొక్క చికిత్సకారణముసారముగా కంటిపారల రోగముల యందున్న రతూబతుల రోగములయందున్న చెప్పబడియె.

మరియు, నజలావ్యాధి వర్ణనము నజలా ప్రకరణమునందు చెప్పబడును. సుఖమతికొరకు చికిత్సనహితము యిచ్చట కూడా కొద్దిగా చెప్పట శ్రేష్టమని భావించి చెప్పచున్నాను. యారోగముయొక్క స్వల్పకారణములు అనేకములు గలవు. (1) వాతదోషము సరములయందు దిగి దీని ఆవిరి పరమాణువులు మెదడువైపు లేచి ప్రాణవాయువునందు కలిసి పైకెక్కి అల్లుకొని నేత్రభాగములయందు దిడుగుచు గాలిలో యెగుడుచుండు వస్తువులు కనుపించినట్లు కారణమగుచుండును. దీనిచిన్నఃములు రోగికి యేమి తోచుచుండుట అనగా సూక్ష్మకరణములు ముఖమువైపుకువచ్చి ఉన్నతమై విశాలముగా అల్లుకొనుచుండునట్లు తోచుచుండును.

—శఖయుల్లాత్ చికిత్స.

ఈరోగమునందు ముందుగా శరీరమును యుక్తదోషములనుండి దీని అనుసారముగా పుసాయములతో దూరపరచవలెను. అనగా వాత రోగమునందు చెప్పబడిన చికిత్సలను పునయోగించవలెను. వీనివలన

ప్రయోజనము కలుగనిచో కణతలయందు పరమాణువు లేక దెవుల వెలకపైవు పరములను గాని చేర్చవలెను. తరువాత రక్షణము వేయుటవలనకూడా ప్రయోజనము కలుగగలదు. దీని విషయమై నజలా వ్యాధియందు వివరించబడును.

మరియు పరమాణువు చేరించుట, రక్షణముటకూడా వాతమలము పెడలుటకేయని భావించవలెను. వాతమలమునూ ఆశ్మణముచేయక వెంటనే తీసివేయవలెను. యెందుకనగా ఒక్కొక్క కనుమయమునందు పరమాణు కనుపించక రక్షణముటలో పరమాణువు వశక సుబంధి చకపోవుటవలన మలము నిలిచియుండును యిటు నిలిచియుండుచున్న పరమాణు ద్వారా పైకెక్కును. మరియు నాములను చేరించునట్టియు, రక్షణమువేయునట్టి విధానము ప్రయోజనము మొదలగునవి యాత్మ ఆదానీసి అనగా అర్థాగతలనొప్పి కరణమునందు చెప్పక మాన్పది.

అక్షి 2 తఖయల్లాత్ లక్షణములు

పరమాణు ఉష్ణ రక్త ప్రకోపముతోనికి మధ్య వకటితోనా కటి కలుసుకొని యుండుటవలన యెర్రని ఆరిగల పరమాణువులు ఇందుండి పైకిలేచి ప్రాణవాాయువునందు చేరుచున్నవి. దీనిలక్షణములు తల దుర్బలమునందుట ఒక్కొక్కప్పుడు నిష్ప్రకణములు నేత్రములముందుండునటుల కనుపించుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

అక్షి 2 భేదము చికిత్స

ఈ వ్యాధియందు ముందుగా శిరావేదనముగావించి రక్తమోక్షణము చేయవలెను. శిరావేదనము చేయుటకొరకుండు రక్తవేగమును అణచుటకై ప్రకృతిని మృదుపదార్థములలో మెత్తవచుచవలెను రక్తమును కలిగించునట్టియు, మాంసమును వృద్ధిచేయు నట్టియు వస్తువులను వజ్రకంఠిలముతో దవయును అనంపూర్తిగా భుజించుచుండవలెను. అనగా మాంసములు, పిండివంటలు, మిఠాయిలు మొదలగు వానిని వర్జించవలెను. యిట్టివ్యాధియందు చికిత్సచేయుటలో త్వరపడవలెను గాని యే

మియు ఉపేక్షించడము. యెఱుకవగా రక్షయి హృదయముయొక్క
రెండుభాగములయందు వచ్చిచేడును. యిటులచేడుటవలన రోగి మూ
చకానొందును. మరియు కరణనందు వాపుకలిగించి మృత్యువునకు
కారణమగును. మరియు ఉక్తధర్మము మెదడుయొక్క సరములలో ప
వేసింది సన్యాసమును రోగము అనగా శవాకారముగానుండి వ్యాధివిఘ
టించును. కాబట్టి చికిత్సనెట్లు చేయుట శుభము. మరియు రక్తమో
క్షణము చేయుటకుముందు విరోచన ఔషధములు యివ్వడవదు.
రక్తము స్వల్పముగా వెడలించకూడదు. అనగా రక్తముకొద్దిగా వెడలిం
చుటవలన మలము సవ్యముగావెడలక యాశ్వుముల పాలగును.

అథాపి కఫజ లిఖితుల్లాల్ లక్షణములు ఖిల

కఫముయొక్క చెమ్మ తియ్యగను స్త్రీగణుగానుండి ఆమా
శయమునందు ఉన్నప్పుడు తిరిగి మెదడుయొక్క మొదటిభాగమునందు
గాని, నేత్రము యొక్క మూలమునందుగాని ప్రవేశించి ఖనిభవించియుం
డును. కఫము ఇల్లుచేడుటవలన తుమ్ములు ఆటంకమగుట, కండ్లురుద్ధ
కొనుట మొదలగు హేతువులు తటస్థించును. అనగా చల్లవి కఫము మ
లమును కడలింది దోషానుసారముగా ఆవిరివరమాణువులు యిందుండి
లేచి కండ్లవలన యేదోఒక తెల్లనిస్త్రువు చుట్టుకొని క్రిందకుండివచ్చి.
పైకి వెళ్ళింటుల కనుపించుచుండును. మరియు యిట్లు కనుపించుట తు
మ్ములు రాకుండుట కండ్లునలుపుకొనుచుండుట మొదలగు లక్షణములు
పున్నంతవరకు యిట్లు కాన్పించుచుండును.

అథి వ భేదము కఫజ తఖితుల్లాల్ చికిత్స

ఈవ్యాధియందు వమనము చేయించుట ఆమాశయము మెద
డునందు గలమూమును యాజ్ఞానఔషధములతో శుద్ధపరచవలెను.
మరియు మంచిభోజనము కోడిమాంసమునందు శైవ్యవస్థచేర్చి చాలి
నచెక్క వలన సుగంధవృద్ధి రోగికివ్వవలెను.

4 శబ్ద మూర్త్యా లక్షణములు —

కండ్లయెదుట చిన్న చిన్న పుడుగులు కనుపించుటకు కారణములుగను. ఈ ప్రకరణమునందు వైకల్యముబడియున్నది. అనగా యేహేతువు ఎల్లనైన రతూబతెబైజియాయొక్క కొన్ని భాగములయందు సీమత్వమునంభవించును. దీ ప్రక్క ప్రదేశములుగాని మధ్య భాగమునందుగాని సీమత్వము చేరినయెడల దీచివ్వాములు కుడి లేక ఎడమవైపు కంటియొక్క రతూబత్ భాగములయందు స్వీకృత్యము కలిగినచో అటువైపు మనస్సి నిలిచియుండినటుల తోచుచుండును. ఎల్లప్పుడు యీనందేవానితో ఆహారము దిక్కకుండును. యిట్టిస్థితియందు ఎల్లప్పుడు దోచులవలె, నలునులవలె కండ్లకు కనుపించుచుండును. యెంతవరకు నేత్రచేష్టు శక్తియు నొందకుండునో అంతవ్యంతము యెల్లప్పుడు కండ్లముమట దోచులు రేలుపులు తిరుగుచుండునటుల కనుపించుచుండును.

4 శబ్ద మూర్త్యా చికిత్స.

దోషములను తొలగించి, బలహారములు రోగి కొనంగవలెను. యేవస్తువుకంటి రతూబతు అనగా నీరుడుగ్దవరది సశింపజేయునో అట్టి నుర్మా ఇదివరకు చెప్పియుండు ఔషధమును ఉపయోగించవలెను. మరియు సియాఫెమిరారాత్ నేత్రములయందు వేయవలెను. యేదోషకారణమువలన ఈవ్యాధి కలుగకుండిన దికి సేవేయ నగత్యముండదు. ఇందు శేష్టముగు నుపాయము శ్రేష్టభోజన మొనంగుటయే నని గ్రహించవలెను.

5 వ భేద లక్షణము—

(5) దోషములలోనుండి నొదోషము మెదడునందుచేరి ఒకానొక కారణమువలన ఆదోషమునందుండి అనిరి పరమాణువులు నేత్రపారయందు అవ్యవస్థను దిగనారంభించును. యీదోషముయొక్క ఇదివరకూనున్న కంటిపారయందు దిగునట్టి సమయమునందు భాగ

నింది చూచినచో యేనో ఒకనస్తువు బైటినుండి ఉన్న ప్రదేశమునుండి
తన ముఖముయొక్క నశ్శుఖముగా వడుచుండుటలు కనుపించును. అ
నగా తనముఖమునకు నశ్శుఖముగా నడుచుండును. అప్పుడప్పుడు యిట్టి
ధ్యానమువలన యేమియుకలుగ వారంభించును. మరియు, రోగి ధ్యాన
ముచుబట్టి దోషకారణము గుర్తించవచ్చును.

శ వ భేద చికిత్స.

మలముసారముగా శరీరానీడము చేయవలెను. మరియు వమన
విరోచనములద్వారా మలమును వెడలి చవలెను. రోగిగడకయందు దృ
ష్టియుంచుట వృద్ధికముగను. దోషమును తొలగించిన తరువాత గనగ
సాలవర్షమును దోషము కరినముగను చిక్కనగుటకై యుపయోగించ
వలెను. ఆదోషమును నేత్రములలో ప్రవేశించకుండునట్లుగా కాపాడవలెను.
దోషము చిక్క నై కఠినత్వముందినయెడల అజీర్ణము వున్ననుగును.
కాబట్టి యితరవ్యాధిసంభవించును. ఇటుల రే డవకీష్టము సంభవించిన
యెడల వుత్తమనుపాయములతో మలమును నానామార్గమునండి క్రిందికి
ప్రసరించునట్లుల చేయవలెను. మరియు చాలాకాలమువరకు నానా
మార్గమునుండి మలమును వెడలించవలెను. నిటులచేయుటవలన కండ్ల
మార్గమునుండి మలము తిరిగిపోవును గాని యితరహాని యేమియు సంభ
వించనేరదు మరియు ద్యానముయొక్క భేదము వశేషమువు విశేషకాల
ము అనేకరూపములుగా అనేకవస్తువులవలె కనుపించుచుండును. ఇట్లు
కనుపించుటకు కారణమేమనగా నేత్రసంబంధముగ రేతులకు అనగా
నీడయొక్క తంతువులు కంటిజ్యోతి మధ్యభాగమునందు యీరవస్తువుల
ను చూచుచుండును. వానిమధ్యనిలిచిపోవును. ప్రత్యేకతంతువులు
తమ విశేషస్వములను అవస్తువుయొక్క శరీరమును ప్రోసేవేయును.
మరియు చిద్రము యీరవస్తువుమధ్య నుండుకారణమువలన ఒకవస్తు
వు అనేకవస్తువులుగా కనుపించుచుండును. ఇందువిషయమై వాదవివా
దములను కలిగించుకొనుచున్నారు. అనగా యీవిధముగ చెప్పుకొను

క్క తంతువులు కంటిముందువస్తువు దూరమగునట్టి దశయందుమూయబడుచున్నవి. ఇటులనే దగ్గరయుండువస్తువులను చూచునప్పుడుకూడా మూయబడును. ఈస్థితిగలదుకు చికిత్స యిది.

ఈరోగమునందు సమాశ్రయమునున్న శిరస్సుకున్న మలము నుండి స్వస్థత నొందించవలెను. మరియు అజీర్ణమును కలిగించునట్టి బియ్యపు పంటకములను భుజించకూడదు. ఈవ్యాధియందు సంపూర్ణ వాతకర వస్తువులను వర్జించవలెను. మరియు స్త్రీసంభోగము రాత్రికాలమునందు భుజించుట మానివేయవలెను.

(లాభము) ధ్యానము అనగా కండ్లముందు చిన్నచిన్న పురుగులు దోమలు యెగురుకలు కనుపించుటయొక్క రెండవభేదము నేత్రజ్యోతితో సంబంధము కలిగించుకొనును. అనగా పెద్దవస్తువు చిన్నదిగా కనుపించుట దీనికి విరోధముగా సమీపమునుండి దూరమందుండు వస్తువుకంటె బాగుగాకనుపించక దీనికి విరోధముగా అప్పటికి యాయావత్తు నేత్రజ్యోతి దుర్బలమగు భేదమునుండి యేర్పడినది కనుక కంటి దృష్టియొక్క దుర్బలప్రకరణమునందు వర్జించబడును.

న జు లా వ్యా ధి ల క్ష ణ ము లు .

ఈరోగమునందు వైద్యులయొక్క అభిప్రాయము భిన్నభిన్నములుగా చెప్పబడియున్నది. అనగా హకీముశేఖిబూ అలీ నేనాగారున్న వీరి అభిప్రాయమును అంగీకరించువారు గ్రహించిరి. (1) పైరతూబతు అనగా నీరు అరాత్తుగా చెమ్మగామార్చి తలనుండి దిగి కంటిముండవపొర రంధ్రమునందు వచ్చిచేరును. కర్నియాపొరద్వారదుబ తెల్లై జియాయొక్క మధ్యమునందు

నేత్రదిగుడుపుచూపు చిత్రపటము.

నిలిచిపోవును. యెటులననగా అచ్చట కంటిరంధ్రము ప్రకాశకరణములు వచ్చుట రూపములు రంగుగామారుట మొదలగు మార్గమునుండి కలుగుచుండును. ఆయుక్తచేష్టు అనగా పై రతూబతు యీ మార్గమును బంధించిన వక్షమున అన్ని మార్గములు తమగుతాము బంధించబడును. ఇటు లతలస్థించినప్పుడు నేత్రజ్యోతి సప్తగురులు. ఇటులే నేత్రముయావత్తు రంధ్రములను ఆక్రమించినచో దృష్టియాత్మ సజించిపోవును. నీరు కొన్ని భాగములలో యేర్పడును. కొంతనిరుతో రక్తమైనచో వికసించి యుండు చెమ్మివలన మాడగులుగులు. మరియు యీ పై రతూబతు దిగి వచ్చునట్టి దశయందు ఒకటి రెండవదానికి విరుద్ధముగానుండును. ఒకప్పుడు ఈనిజాలులుమా అనగా నజలూ మండలమువలె కంటిరంధ్రము యొక్క అవర్ణమును ఆక్రమించుచుండును. దీనిమధ్యకొంత ఖాళియుండును. దీనినుండి నిధానించి నన్ముఖమునుండి చూచినచో దీని మధ్య భాగము కనుపించుచుండుచుగాని ప్రక్కభాగములు కనుపించకుండును. యెల్లప్పుడు మధ్యభాగమును అణచివేయుచుండును. చుట్టుప్రదేశము విడిచిపెట్టబడియుండును. ఇట్టిదశయందు నన్ముఖముతో యీవస్తువులను చూచుచున్నాడు. దానిమధ్యభాగము మాత్రముకనుపించకుండును. గాని కనుగ్రుడ్డుత్రివృటవలన కనుపించును. ఈకారణమువలన కంటి రంధ్రము వికసించియుండు భాగము చూచునట్టి వస్తువులను యెదుట కలుపుచున్నది. ఒకప్పుడు రతూబత్ అనగా నీరు పలచబడిన యెడల కంటిరంధ్రముయావత్తు క్రమ్మివేయుచున్నది. యీనీరు పలచబడుటకు కారణము సూర్యకరణములు దీవపుకాంతి చూచుటవలన నేత్రములు భరించజాలక కనుపించడముకూడా లగ్నిపోవునని భావము.

ఇట్లు కలుగుటకు కారణము ముస్తశిరా అనగా పలచగా ఆల్లు కొనిన రతూబతు అందురు. హకీము జాలినూసేగారు వంచించిన దేమనగా నేత్రములనుండి నీరు దిగుటకు కారణమేమన రతూబతె బైడయా తిక్కబడినచో దీనిభాగమునుండి స్రవించునట్టి నీరు గ్రుడ్డు ఆకారము

గాయుండును. పైనదిక్కని రతూబతు వలన సహాయము పొందుచుండును. మరియు, నీకంటియొక్క తడి నశింపచుకారణమువలన కొద్ది కొద్దిగా కంటి మూడవపొర రంధ్రమునుండి బైటికివచ్చి కంటిమూడవ పొరపై కంటిరెండవపొర క్రింద విలిచియుండును. తదుపరి యిటుల కాజాలదు. అనగా రతూబతు అనగా నీరు గుడ్డుతో సమానముగా యుండును. నిది చిక్కబడిన యెడల యిదు జలుబు ప్రవేశించి భవించునని కొందరు వైద్యవేత్తలు నుచేపించుచున్నారు.

(నూచనీయము) హకీం అహమద్ ఫ హగారు యొక్కొంద అంశములను గ్రహించిరి. అనగా జలాలాల్ మాయ నేత్రబిందువులు మూడువిధములుగా నుండుననిరి. (1) నీరు దిగి కంటి మూడవపొర, మరియు, అకకబూతియాపొర మధ్యనిలిచి నేత్రజ్యోతిని స్పష్టపరచును. మరియు, కంటిపావయందు చిక్కదాము సంబంధించును. దీనిరంగు నల్లని కాకిరంగు కలిగి మేఘచ్ఛాయ సద్రుశముగానుండును. యిట్లుండు నీటిబి ధువులకు చికిత్సచెప్పబడలేదు. గాన అసాధ్యమని భావించవలెను.

(2) కరనియా ఇబియా పొలమధ్యభాగమునందు నీరు నిలిచి పోవును. దీనినుండి ప్రయోజనముకలదు.

(3) నేత్రముయొక్క అనబెముజవ్విఫాయందు రతూబతు అనగా నీరు కంటిపావలోపట యేవిధమైన మంధము కనుపించదు. ఒకవ్వుడు కనుపించినను మిక్కిలి స్వల్పముగా కనుపించును. దీనిలక్షణములు అస బెముజవ్విఫా బిగించబడునట్టి ఎర్జనచానందు యీ వ్యాధి విషయమై కూడా చెప్పబడును. యీవ్యాధిని మాయ ఆస్పద్ అనగా నల్లని నీరు అనిభావము. యీవ్యాధికికూడా చికిత్సచెప్పియుండలేదు. నేత్రమునందు నీరుదిగుట అనగా నీటిబింధువులకు ఆరుకారణములుగలవు.

(1) అదురుగాని దెబ్బగాని లేలకు తగులుటవలన మెదడు కదలి మెదడుయొక్క పొరలయందు బంధించబడిన రతూబతు అనగా నీరు శ్రవించి అందుండి కొద్దిగా అసబెముజవ్విఫాయందు వచ్చి చేరును.

తదుపరి నిది నేత్రములోనికి వచ్చును మరియు, నిది యెల్లప్పుడు అనబెను జన్మింపఁజేయుచుండి యున్నచో యీ అనబెను జన్మింపఁజేయుక్క బంధనమును గాని కంటియందు నీరు దిగునదికాదు అని నామతము.

మరియు, ఒకప్పుడు అనబెను జన్మింపఁ కదలి కంటిమూడవ పొరయొక్క చిద్రమునందు ముందువిధముగావచ్చి నిలిచిపోవును. దీనినే కండ్లలో నీరు దిగుట అందురు. యెల్లప్పుడైనను అనబెను జన్మింపఁజేయుచు కూడా నిలిచియుండును. కంటిబంధమునగుకూడా వచ్చుచు చున్నది. యిట్టి దశయందు అనబెను జన్మింపఁ బాధించబడి కంటియందు నీరు దిగుటకు సంబంధము కలిగియుండును. మరియు, అనబెను జన్మింపఁజేయుక్క బంధనము నజాలావ్యాధికి మధ్యయున్నది. దీనిని వర్ణించెదను. మరియు, యీబంధనము నేత్రమునందు నీరు దిగుట, దెబ్బతగులుట, తల అదురుట మొదలగు కారణములవలన కలుగుచున్నది. యీవ్యాధి వశేషత్యాయము కలుగును.

(2) శరీరమునందు క్రూరదోషమునిండి ఆదోషముయొక్క చెమ్మనుండి ఆవిరి పరమాణువులు బయటికి నెమ్మదిగా నేత్రచిద్రము నందు ప్రవేశించును. అప్పుడు యీ ఆవిరి పరమాణువులవలన ముందు భాగము పేగును. మరియు, అధికమైనచో పరమాణువుల దశ చిక్కని రతూబతు రూపమేర్పడును. యిట్టితరి దృష్టి నష్టమగును.

(3) విశేషకాలమునుండి అధికముగా శిరావేదనము అనగా తల నొప్పి నిలిదియున్న యెడల యీ తల నొప్పియొక్క కష్టాదిభిత్త్యతవలన దోషము ఉష్ణము నొంది అంగములయందు దుల్బలత్వముకలిగించును. తదుపరి కొద్దిగా దుష్టచెమ్మనరములు అనబెను జన్మింపఁ ద్వారా కంటి వైపు దిగివచ్చును.

(4) మిక్కిలి వయసము కలిగియుండు కారణమువలన నేత్రచిద్రము పెద్దదై దోషము అటుంటు తిరుగ నారంభించును. యిట్టి స్థితియందు రతూబతు అనగా నీరుస్వీయముగా నేత్రమునందు దిగివచ్చును.

యీ కారణము వలన కలుగు యీ రోగము కూడా అగస్త్యుని కలుగునని తెలిసేది.

(5) మిక్కిలి చలి, మరియు, ప్రకృతియొక్క జంబువలన యీ వ్యాధియొక్క కారణమగును. అనగా మంచుయందు తిరుగుటచలిగాలియందు నివసించుట ఇత్యాదిచుట్టుకు యీ వ్యాధి ఉత్పన్నమగును.

(6) చూచునట్టిక క్లిదుగ్బలమునందును. యిటు మర్బలమునందునట్టి హేతువువలన యీ వ్యాధి తటస్థమగును. నిది సామాన్యముగా వృద్ధులకున్న, మిక్కిలి దీర్ఘరోగమువలన పీడించబడినవారికిన్ని ఉత్పన్నమగును. మరియు ప్రత్యేక కారణములను వాటివాటి ప్రధమదశయందే గ్రహించవచ్చును. మరియు సీవ్యాధి ఒకేవర్ణాయము అగస్త్యమాత్రుగా ఉత్పన్నమైనచో భేదమునొందించునట్టి చిన్నములను గమనించ అవసరముండదు. మరియు యీ వ్యాధి నెమ్మదిగా ఉత్పత్తి అయినచో నిది ఆరంభించుటకు లక్షణములు వర్ణించుట అవశ్యకము. రోగమును దృఢపరచుటకు సుపాయములను చెప్పబడును.

కండలయందు నీరు దిగుటకుముందు కలుగులక్షణమువలన చెప్పచున్నారు. ధ్యాన్నమునందు నేత్రములయెదుట దోమలు, ఈగలు, కేలువులు మొదలగునవి హేతువునుసారముగా కనుపించును. యీ కారణమువలన ఎల్లప్పుడు ఇట్లు కనుపించుట సజలావ్యాధియొక్క పూర్వరూపమని గ్రహించవలెను. లేక రెండవ కారణమువలన దీనియొక్క తథ్యముల్లాలోయొక్క ప్రకరణమునందు వర్ణించబడియె. జహుశః యీ లక్షణములు యుండగలవు. వీనినికూడా చక్కగా ప్రకటన చేయుటకై దీనియొక్క ధ్యానమువలన సజలావ్యాధి ఉత్పన్నమగునని భీతికలుగగలదు. దీని భేదము కూడా వర్ణించబడును మరియు నవి అయిదువిధములగు కారణములవలన భేదము లగుచున్నవి.

(1) ఈ ధ్యానము మునజరా అనగా భయపెట్టునది. బహుదా విది ఒక కంటియందు కలుగును. యూదిన్నః మూయొక్క నిడమార్గము యిదితప్ప కంటిపొరయందుగాని, అతూటము అనగా సీరునందుగాని ఇతర యువద్రోవము యేమియు కలుగనేరదు. అనగా కండ్లముందు దోమలు ఇత్యాదిజంతువులు పోకినట్లు ముందు వర్ణించితిని.

(2) భయమునొందునట్టి ఈ ధ్యానమును అనగా దోమలు రేణువులు ఇత్యాదివస్తువులు కనుపించు చిన్న చూలు రెండు నేత్రములయందు పుల్కిన్న మెనచో ఇట్టిదశయందు ఆరంభమునందు వ్యాధియొక్క న్యూనత అధికతలయందు భేదముగ్రహించుట ప్రదిశమగును. అనగా రెండు జీవనరములు వశేనయమునందు ఆరంభి చవు ముందు ఒక కంటియందు ఆరంభ మైనప్పట్లు రెండవనేత్రమునందు వ్యాధినికలిగించును. ఒక కంటియందు దోమలు మొదలగునవి విశేషముగా కనుపించును. రెండవకంటియందు తక్కువగా కనుపించును.

(3) ఆమాశయము పూర్ణముగా రిక్తదశనొందినపుడు నేత్రములయందు వస్తువులను చూచుటకు భేదము తెలియకుండును. మరియు, యెల్లప్పుడు నేత్రములయెదుట కొంచెము కొంచెముగా చిక్కదనము హెచ్చుచుండును. యావ్యాధినిగా ధ్యానమునకు మలము కారణముగాన మలము సంపూర్ణముగా నశించువరకు వాతమును నశింపజేయునట్టి వస్తువులను వమనచిక్కి లాభదాయకము కాజాలవు మరియు మలము యీ ధ్యానమునకు కారణమగును. గాన పూర్తిగా నశించుకుండును. అ యారజాత్ మరియు విరోచ-ఖేషధములు మాత్రము ఇచ్చుటవలన యేమి ప్రయోజనము కలుగనేరదు.

(4) ఈ వ్యాధియందు కంటిగ్రుడ్డుయొక్క రంగు కూరిపోవుట వలన ఖాళియేమియు లేకుండును. మహాపనాలుగుమానములు గడిచినప్పట్లు నమస్తలంగములు న భవించును గాన నజాలయొక్క ధ్యానమును యితర ధ్యానములతోపోల్చి కనిపెట్టుట వైద్యులకు ఉచితమా

ర్గము. మరియు ధ్యానము జ్ఞానశక్తి యొక్క విశేషమువలన శరీరము యొక్క ఆవిరిపరమాణువులతో కలిసి రెండవపూగయొక్క రణదిన్నెములతో కలుగుచున్నవి. మరియు దీని చిక్కదనమునకు కుమనా అనగా కంటినొప్పి తగ్గివలదునాత కేషించియుండు ఎరువు వలన కలుగువా్యాధి కుమనా అంగును. దీని చిక్కదనమోవలెన యావత్తు చిక్కదనము కనిపెట్టవలెను. మరియు కంటిపొర రతూబతూముందు కష్టముకలుగుటవలన యావా్యాధి కలుగుచున్నది. కష్టములు రతూబత్ వ్యాధులయందు ప్రత్యేకముగు వ్యాధిజుండు వర్ణనముచేయబడినది. దీనివలన బాగుగా భేదము తెలియబడి ప్రయోజనము సిద్ధించును. మరియు ధ్యానము సేత్రముయొక్క రెండవపొర రణదిన్నెములవలన కలుగును. గాని హెచ్చుతగ్గులు లేక ఒకేవిధముగా నుండును.

(5) ధ్యానము ఆరుమానములలో సేత్రవృష్టిని నష్టపరచును. ఆరుమానములు గతించినవెనుక సేత్రములకు నజా కిష్టము తగ్గిపోవును. మరియు అకసయా అను గ్రంథకారులు వచించినదేమనగా ఆరుమానములవరకు నియమము యాక్రంది కారణములను కనిపెట్టుటకై యేర్పర్చబడినది అనగా ధ్యానము దోషులు ఈగులు ఇత్యాదివస్తువులు సేత్రములయెదుట కనుపించుట నజలవా్యాధివలన కలిగినదానివలె భయపడ నపునరములేదు. యావిషయము అనేక విషయములలో పరీక్షించి చెప్పబడియె.

—నజలవా్యాధి చికిత్స—

రోగారంభమునందు శిఘ్రముగా నుపాయములను చేయవలెను. మరియు, అయారజాత్ మాత్రీతో శబయాద్ అనగా విరోచనఘోషధము యామాత్రీలు రాత్రీ ప్రవయోగించుదురు. యామాత్రీలు ఉపయోగించుటవలన శింసుకు న్వస్తత నొందించును. మాత్రీలు పుచ్చుకొనుటకు ముందు మలమును పక్వము నొందించవలెను. తరువాత యా మాత్రీలు ప్రవయోగించవలెను. మలము పక్వమునొందనిదే

వెడలించకూడదు, మరియు, మలమును పక్కపరచుచుట్టిబొవధములను
 వ్రవయోగించుటవలన రోగప్రకృతి శక్తిరక్షణ చేయుట వుచితిము.
 యెందుకనగా ఉష్ణమును బొవధమును విశేషత్వమువలన మితిర కష్ట
 ములు ఉత్పన్నముకాజాలవు. మరియు, శక్తిబలముగల దైనచో విరో
 చన బొవధములు వెంట వెంట ముచ్చట మందిది. శక్తి బలహీన
 మైనచో వారమున కొకపరియాయము అయూర్జెపాకరా యొక్క కమా
 యమునందు కంతుర్ యాన్ కలిపి యివ్వవలెను. భోజనమునకు
 యెండు పదార్థములు అనగా చకోరపక్షి, లావుకపక్షిచూంపము, ఎంపిం
 చియు, వేయించిన గుంటెకాయ, పొట్టు తీయని గోధుమసిండి రొట్టె
 యిత్యాది యితర యిటునంటి గుణముగల వస్తువులను యివ్వవలెను.
 మరియు, భోజనపదార్థములలో చాల్చినిచెక్క, శాతరాశి ఆకు, అడవి
 సదాపా, పరిశుభ్రమును పచ్చిసోపు, కలిపి వ్రవయోగించవలెను. మరియు,
 మలము యావత్తు వెడలించిన తదుపరి నేత్రసంబంధమును నీరును
 పరిశుభ్రము నొందించునట్టి వస్తువులు బొవధములు అనగా శియాఫె
 మీరారాత్. మరియు, బాసలీఖూ అనగా నుడుచూ యిత్యాది
 వృక్షావికమును బొవధములు నేత్రములయందు వ్రవయోగించవలెను.
 మరియు, నీలిగింజల చూర్ణమును నుడుచూవలె కండ్లలో వేయుటవలన
 కండ్లయందు నీరు దిగడమునకు ఆపివేళి నేత్రములను బాగుచేయునని
 మైద్యవరులు వచించియున్నారు. యీవ్యాధియందుపయోగించు మా
 త్రలు పెద్దవిగానుండవలెను. యెందుకనగా ఆనూశయమునందు విశేష
 కాలము నిలిచి మెదడునందుండు మలమును చిక్కగా క్రిందికి నీడ్చివే
 డును. అనగా వెదకు సంబంధమును వ్యాధులు మెదడులో సంబంధము
 కలిగించుకొని యుండునట్టి వ్యాధులను దూరపరచుటకై ఆనూశయ
 మును శుభ్రత పవిత్రత నొందించునట్టి సుపాయములుచేయుట మిక్కిలి
 లాభదాయకముగును. అనగా మెదడునకున్న ఆనూశయమునకు సంబం
 థము కలిగియున్నది. మరియు, ఆనూశయము వ్యాధిలో వెడపోవుట

వలన మెదడునందున్న ఆమాశయమునో నంబంధముకలిగి గుండె యితర అంగములనుందున్న ఉష్ణద్రవములు కలిగించును, యీ రోగము నకు విశేషఉష్ణము కలించుటకు భయము కలిగినచో త్రిఫలములు అయూర్జ్ చేర్చబడిన బౌవధములు యిక్కిలి లాభదాయకమగును. మరియు, తుమ్మను కలిగించు బౌవధము యథాపి యీ రోగమునందు లాభదాయకమగును గాని తుమ్మకలించుటకు భీతిగానుండును. అయినను ఉపేక్షించదనదు. యెండుకనగా తుమ్మయొక్క ఆటంకము కఠినముగానుండును. గాన మరియు, అనంభనము కానేరదు. తుమ్మ నేత్రమునందు నీరు దిగుటకు సహాయము చేయజాలదు.

మరియు యీవ్యాధియందు వృష్ణములేక మలము అవశ్యకతాను సాముగా వెళలినను తుమ్మను కలిగించునట్టి వౌషధములను యువయోగించుటవలన అసాధ్యము కలుగనేరదు. మరియు శేఖకానూన్ అను గ్రంథమునందు యీక్రిందివిధముగా వ్రాయబడియున్నది. అనగా చెవుల వెనుక వైపు సరములు ఛేదించుట లాభదాయకమగును. వృక్షమగు నమస్త నుపాయములు రోగారంభమునందు వ్రవయోగించునని గ్రహించవలెను. రక్షకుని అనుగ్రహమువలన అనేకులకు అగస్తాత్తుగా కండ్లలో నీరు దిగును. ఇట్టిస్థితియందు విరోచనము చేయించునట్టి వౌషధములు వ్రవయోగించుటయు హానికరమగువస్తువులనుండి కాపాడుటయు నిష్ఫలమగును. ఈరోగమునకు తగిన పరిశ్రమ చేయుటవలనకూడా ప్రయోజనము కలిగినట్లులేదు. ఈవ్యాధికి అనేకనుపాయములు చెప్పబడుచున్నవి గాని తిరిగి కండ్లయందు నీరుదిగుటకు నమ్మతి యేమనగా దీనియందు నిస్సందేహముగా కణతలసరములయందు యిందు విషయమై యేర్పర్చబడిన యిసువ ఆయుధముకాల్చి వాతవేయుట ప్రత్యేకము. యెండుకనగా నీరు దిగివచ్చు మార్గమును బంధించుట కంటే నేరు నుపాయమేమియు యితరములులేవు. యీవని ముఖ్యముగా హిందూస్తానమునందు జర్రాహ్ అనగా సదియ అందురు. మరియు

యీహిందూస్తానమునందుండు గ్రామములలో విశేషముగా వర్జితమైన మైయున్నది. ఈవిషయము అనేకులు నెరింగియున్నారు. బహుదా శరీక్షలో కూడా యీవ్యాధి విషయమై సమ్మతించిరి. మరియు ప్రక్కగోగి వత్సకరమగువస్తువులలో న్యూనతచేయుచునను మరియు శరీరమును యెల్లప్పుడు మృదువుగానుంచవలెను. ఇట్లులచుంచుటవలన మలము పెరుగుట తగిపోవును. రెండవ సముఖ కణిత యందు దాగియుండును గాన ఆనరముపైని వాతజేయుట కరినముగాచుండును గనుక ప్రక్కరోగికి శిరావేదనము చేయుట రక్షజేయుట స్త్రీవంగముము మొదలగు మొదలను నకు దుష్ఫలము కలిగించునట్టివనులు వాతమును కలిగించునట్టి వస్తువులు భుజించుట బాత్రిగా వర్జించవలెను మరియు యీవ్యాధి వృష్ణప్రకృతి కలిగి విశేషరక్తముగలదైనచో శిరావేదనచేయుట వృదితమని తోచినచో శిరావేదనచేయవలెను.

మరియు శేల్బూఅలీశేనాగాడు రోగచికిత్సలయందు యిట్లు వ్రాసిరి. అనగా కండ్లలోనీరు యావత్తు దిగి యావత్తునేత్రో దృష్టి నష్టమైవయెడల, కదా అనగా కండ్లనుండి నీరు స్రవించుచేయుటకు చికిత్స అందుదు. కదా కండ్లనుండి నీరుతీయువారి సమ్మతయందు కండ్లనీరు ఒక స్తలమునుండి మరియు స్తలమునకు మార్చుచున్నారు. మరియు కండ్లలోనుండి నీరుతీయుటకు యోగ్యముగా నున్నదాయని నిధానించిచూచి యోగ్యతగానున్నతరి అనబెముజవ్విఫా బంధించబడినదా లేదా దానితో సంయోగమై యున్నదా లేదాయని కనిపెట్టి తీయుటకు యోగ్యముగాయుండి బంధనముతోచేరి యుండునిచో ఆకంటిలోనుండి నీరుతీయుటకు ఆభ్యంతరములేదని తెలిసికొనవలెను. బంధనముతోకలిసి యున్నచో ముందుగా నుద్దె అనగాబంధనమును విడదీయవలెను. మరియు అనబెముజవ్విఫా బంధించబడియుండు విషయమై లక్షణములు చికిత్స వర్జనము సహితము రెండు విధముల సజాలావ్యాధులయందు భేదము బంధనమువలనగాని, బంధన

రహితముగాగాని కలుగుచున్నది. నేను యీ అధ్యాయముయొక్క అంతమునందు వర్ణించుచున్నాను. మరియు కంటియందు నీళ్ళుదిగిన యెడల తీసివేయుటకు అయోగ్యముగాయున్నచో మంచియుపాయములతో యోగ్యముగా యుండునట్లు మార్చుకొని నేత్రమునుండినీరుతీయవచ్చును.

మరియు శరాహ్ అన్ బాబ్ అను గ్రంథమునందు వుచితమగు వ్రుపాయములతో అన్ని విధములగు నజలారోగముగల నేత్రములనుండి నీరుతీయుటయోగ్యముగానుండును. ఇట్టిస్థితియందు కండ్లనుండినీరుతీయుటకు యోగ్యముగానున్నచో దీనిని కనిపెట్టునుపాయముగలదు. అనగా తెల్లగా, సాపుగా, చిక్కగా, పలచగాయుండకూడదు. మరియు రోగికి తుమ్ముకలిగినచో కంటినుండి ఒక ప్రితాశబైటికివచ్చినట్లులతోచినయెడల యిట్టినమయమునందు రోగికండ్లు దుద్దుకొనినయెడల నీటిభాగము చెదరినట్లుల కనుపించును. ఇటువంటి చిహ్నములు కనుపించినయెడల నీరుతీయుటకు ఆనేత్రము అయోగ్యముగా నుండునని గ్రహించవలెను. వీటిభేదములు అనేకములుగలవు. ప్రత్యేకముగా రంగుచిక్కదనము యే విధముగా యుండునో నిధానించి దాని అనుసారముగా దీనిపేరుపెట్టబడియె. ఇందులో (1) గమామి యిది పక రతూబతు అనగా నీరు పల్లనిమేఘముతో సమానముగా రంగు కలిగియుండును. ఇందు చలనము మాత్రముండదు.

(2) జై బకి. ఇదియొక గుండ్రని రతూబతు అనగా చెమ్మ. ఇది పాదరసముతో సమానముగా నుండును. నిది అటునిటు తిరుగుచుండును.

(3) జస్సి. ఇది సున్నపుముక్కవలె కనుపించు చుండును. మరియు కంటిరంధ్రమునందు లాగుట యుత్పన్నముచేయుచున్నది. యిది ఆటంకము చేయనేరదు. అట్టివని కన్నుమూసి తెంచినచో ఆనీరునందు యేవిధమగు భేదము కనుపించకుండును.

(4) అస్మాంగునీ యిది ఆకాశపురంగువలె నుండును. యానీరు బహుదాకదలకుండును. దీని కారణమువలన తనతేజస్సు ఉష్ణమువలన రతూబకుబై జియూను చెరచుచున్నది. యావ్యాధి ఆరోగ్యమునొందుట మిక్కిలి కష్టము. కాబట్టి శరహాఅన్ బాబ అను గ్రంథకర్త నీరుతీయుట వలన నేత్రము ఆరోగ్యము నొందదని వదించిరి.

(5) ముస్తశిరకీ అనగా పలచనిదియు అల్లుకొనబడినదియు నగు రతూబకు సంపూర్ణము నొందకుండును. మరియు, నిది దృఢముగా కనుపించును. నిది విశేషముచిక్కగానుండదు. యిట్టి నీతియందు రోగికి స్వల్పముగా కనుపించగలదు. ఒకప్పుడు నేత్రమునందు చూచునట్టి శక్తి దుర్బలము నొందుచుండును. ఒకప్పుడు దుర్బలము కలుగకుండును గాని నిది ఎల్లప్పుడు సమానముయిండనేరదు. నేత్రము బాగుచేయుట నీరు తీయుటకు శక్యముకాకుండును.

(6) జజాజీ, అనగా కరిగించిన గాజుతో సమానమగు రంగుకలిగి యుండును.

(7) అబీయజ్ వది అనగా తెల్లగను పడగల్గువలె యుండును.

(8) అజఖరు అనగా ఆకువచ్చని రంగుగలిగి యుండునీరు.

(9) అనర్ అనగా పసపురంగునీరు.

(10) అహమరెజహరి యెర్రగను బంగారువంటి రంగు గలిగి యుండును.

(11) అరజల్ అనగా పిల్లికండ్లతో సమానమగు రంగు.

(12) అన్వజ్ అనగా నల్లనిరంగు నేత్రమును చేరుచుటకు యోగ్యముగా నుండును.

మరియు ఈవ్యాధిగలరోగి లఘువగు శ్రేష్టభోజనములు స్వల్పముగా భుజించవలెను. స్వల్పరక్తము కలిగించునట్టి పన్నీరు, చిరిశెనగలు ఇత్యాది వస్తువులున్నా, యిటువంటి స్వభావికమగు యితరవస్తువులు వర్జించవలెను. ముఖ్యముగా రాత్రి భోజనము, స్త్రీసంగమము,

మద్యపానము, స్నానము మొదలుగునవి నడలికేయవలెను. మరీయు
నీరుల్లి, వెల్లుల్లి, తులసి, చేపలు మొదలుగునవి వర్జించవలెను.
ముఖ్యముగా చేపలు వర్జించవలెను. గుండమున నేత్రములయందు
నీరు ప్రవిందుట కండ్లయందు నీరును చిక్కవగుటకు చేపలు సహాయము
గును గనుకనే కండ్లవెంట పోషముగా నీరు ప్రవిందుటకు
వైద్యులు రోగికి చేపలు తినిపించుదురు మరియు, యొప్పాధియందు
కవలలేమాలత్రిప్ అనగా పోషణను తీసివేయుట్టి సురుమావలన
మృదువగుచునలెను. మరియు, శియావేమీరాగాళ్ నీలనే అన్యస్మదృశ
ములగు సురుమాలును నేత్రములలో వేయును. ఇట్లు యిటువంటి
సదుపాయములు యారోగ్యములలో లాభదాయకముగును. కాబట్టి
ముత్తకరోగికిలా అనగా యిది ఒకపాచరి రతూతు (విరు) దీని ఆరోగ్యము
యీ ప్రపాయము కు విరుద్ధముగానున్నది. గాన యిచ్చనై అల్లు
కొనిన రతూతుయందు ప్రచితముగును అనగా చిక్కదనము కలిగించు
నట్టి పోషకములను యివలెను. చేపలను తినిపించవలెను ఇల్లు తిను
టవలన నీరు చిక్కబడి సమానముగును. వృక్షోగములలో కొన్ని
వెంటనే ఆరోగ్యము నొందును. కొన్ని ఆశ్చర్యముమీద నీరు తీయుటకు
యోగ్యముగా నుండును. అనగా నేత్రములు కనుపించకుండునప్పుడు
చెప్పనప్రసరము లేదు. యిందు గొప్ప వత్సాచారమునందు రోగికి
సంతోషము చేయుట సహజమగును. మరియు, యావిధమగు కండ్లు
యెప్పుడు ఆరోగ్యమునకు యోగ్యతకాబాలవు. అనగా పరిక్షుకులకు తెలి
యబడుచున్నది మరియు, నేత్రములనుండి నీరు తీయుటకు సుపాయ
ముకలదు అనగా ముంగు నిదానించి నేత్రములు పరిక్షించవలెను.
అనగా యేమీ ఆటంకము కలిగించు యితర అంశములు అనగా తల
నొప్పి జలుబు దగ్గు యివితప్ప యాకార్యమునందు ఆటంకము కలిగిం
చు యితర కారణములున్న యెడల ముందుగా వానికి చికిత్సను చేయ
వలెను. అనగా శరీరమునకున్న, మెదడునకున్న, పరిశుభ్రత పవిత్రత

కలుగుటకే శిరాశ్చదనము విరోధముగా నులహము వెడలించుట మొందుగా జరుగవలెను. శత్రువునుండి నీరు తీయునట్టి దినమునందు ముస్సుకు, చల్లని గాఢ వీచుట, లేక ఉత్తరశాలి వీచుట మొదలగు నవి లేనట్టి సమయమునందు రోగిని వె గుగలు గదిలో వుష్ణగుగల మెత్తని పరుపునందు మెత్తని తిరిగడయుంచి రోగిని కూర్చుండబెట్టి రెండు మోతాళ్ళు రొమ్ముకు ఆనించు నీ తన రెండు చేతులు పిక్కలతోచేసి కూర్చుండు నటు రోగిని జ్ఞాపించవలెను. అనగా వైద్యునివైపు తిరిగి చూడుచునని చూపుచు నుండు యేర్పాటుచేసి వైద్యుడు రోగి నన్నిభముగా గద్దెపై కూర్చుండవలెను. అనగా రోగికంటె వైద్యుడు వున్నతముగా యుండవలెను మరియు, నొక కన్ను నిరోగిగా ఆరోగ్యముగానుండినచో ఆక ట్టిపైని దృఢముగా కట్టుకట్టవలెను. యిటుల కట్టు కట్టుటవలన రెండులాభములు గలవు (1) రోగివలన (2) వైద్యునివలన. రోగివలన నిరోగముగలకన్నులు బంధించనిచో కన్ను అటునిటు తిరుగుచుండును రెండువలనను కూడా తిప్పనారంభించును. కన్ను కదలుచుండిన నీరు తీయుటకు కఠినమగును రెండవది వైద్యుని లాభమనగా నీరు తీసిన వెనుక అచ్చటనుండు వస్తువుల చిహ్నములు అడిగిన వాటిని రోగి చూపించును గనుక సుజ్ఞానముండనేరదు. రెండవకంటెతో చూచుచుండును నేత్రములకుండి నీరు తీయునప్పుడు రోగి యుక్తరీతిగా కూర్చుండిన యెడల ఒకమనస్సుని రోగి వెనుక కూర్చుండబెట్టి రోగితలను పట్టుకొని యుండుటలు చెప్పవలెను.

తదుపరి వైద్యుడు అనచేతితో రోగికంటెపై రెప్పను యెత్తి కన్నయావత్తు తెరచి రోగి వైద్యునివైపుచూచుచు కంటియావత్తు పెద్దకొలికి అనగా ముక్కువైపునుండు కొలికియందు తిప్పియుంచవలెను. ఈ పెద్దకొలికికి అర్బుచ్ఛిభావమందు మాలాల్బర్ అందురు. మరియు వైద్యుడు తదుపరి సభాకుల వలనో కంటిలోనుండి యెచ్చలనుంచి యేభాగమునుండి నీరుతీయవలెనో గమనించి సభాకుతో రంధ్రము చే

యవలెను. అకగా గ్రుచ్చవలెను. ఇంక మూలభాగములుగూవు. (1) చిహ్నము కంటియొక్క మూడవపొర రంధ్రముతో సమానముగాయున్నదాలేనా గమనించి సభాకుచిహ్న నేత్రముయొక్కచివర కంటియొక్క రంధ్రమువలన సమాములా తేవలెను. మరియు కంటిరంధ్రమునకు కొంచెము పైగాయించవలెను. (2) దానికంటె క్రిందుగా యుంచకూడదు. (3) సభాకుయొక్క వెనుకభాగము అనగా రంధ్రము చేయకూడదు. దీని వదులు మల్లహిమాపారపై నుంచి చీల్చవలసి వచ్చినచో అదిహ్న (గ రంధ్రము) కంటి కానిచో మూలభాగమును అపివేసి సభాకుయొక్క చిల న తికెభాగము కంటి పొద్రమపొరయందు జరువవలెను. అప్పుడు అభీష్టస్థానమునందు రంధ్రము కలిగినచో కుడినేత్రము అయినచో యెడమచేతితోనున్న యెడమకన్న అయినచో కుడిచేతితో నున్న సభాకుట్టుకొని సభాకుయొక్క పాతికెభాగము గ్రుచ్చి రంధ్రముయొక్క స్థాయి నగు యుంచవలెను. మరియు బలపూర్వకముగా దీనినణచవలెను. ఇట్లు అణచుటవలన కంటియొక్క ముందుపొర చినిగిపోవును. అట్టివారి రెండవ చేతిబొటనవేళ్లు తిర్జనీవేళ్లుతో కంటి గుడ్డును రెప్పలను వట్టుకొనియుంచవలెను దీనివలన రోగి కంటిని త్రిప్ప జాలకుండును. మరియు యిరోగముయొక్క ప్రధమపాద మిక్కిలి దుర్బలముగానుండును. వుష్ణకారణము వలన సభాకుతో చిగినచో గుండ్రటిమఖముగల కిత్తితో ముందుగా అస్తామనందు రంధ్రమువేసి తదుపరి సభాకువేయవలెను. సభాకువేసినపిమ్మట చూడవలెను. ఇట్లుల పరీక్షించి సభాకుయొక్క మఖము కంటియొక్క రెండవపొర వెనుకనుండి కనుపించుచుండును. మరియు సభాకు కంటిరంధ్రముతో సమానముగా కంటిలో వేసి సగము యవగింజ ప్రమాణముగా లోభాగము దిగినచో అలాయమేమియు కలుగనేరదు. మరియు విశేషముగా కంటిలో సభాకు వెల్గినచో అలాయము. యే సమగా నేత్రమునొడిగి పరుతి ముట్టి స్థలము చుడిపోవును. మరియు సభాకు చిహ్ననేత్రాచిహ్నముతో సమానముగా

వచ్చినచో నభానువే క బొటనవ్రేలునంచవలెను. యిట్లు చేయుచు కండ్లనుండి నీరు తీయుచుకొని బాగుపడినవారి నమాచార్ల ముఖ విడిచించుచు నమాచార్లముఖతో రోగిని సుఖోపవర్తులను ధైర్యమును చెప్పించుడలెను. దీనిచలన మనస్సును దృఢపరచవలెను. యెందుకనగా రోగికి అవయవములను, చురుకైన పచ్చుడుండును, ఈకారణమువలన నేత్రములనుండి నీరు తీయు సమయమునకు అనగా అనినము రోగికి ఆహారమేమియు యివ్వడనకు, మరియు శరీరకంపము కలిగి తద్రు పడక, భి దినముల గొంచెము అంగూగువర్జితుగాని రిబాన్వర్జితుగాని రిబాన్అంగా ఒకగడ్డిపాతి దీనిపూలు యెర్రగాంతు ను. అథవా దానిమ్మవర్జితుగాని యివ్వవలెను దీనివలన కడుపులో క్షుల్లతలటస్థి చూచు మరియు కంటినొప్పి తగ్గుటకై దూనివలె నుండు సాలెగూడు ముక్క కంటిపై నునిచి నోటితోనూదవలెను. అనగా రోగికిన్నుపై నోరుముంచి గట్టిగానూదవలెను. అనగా ఆవిరి పట్టిం చుట యనిభావము. దీనివలన నేత్రబాధగ్గి స్తాయినొందును. కంటి నొప్పి లఘువునునొందును. రోగికి కడుపులో దేవినటులుండుట తగ్గి పోయినచో నభాను నెమ్మదిగా త్రిప్పించుడవలెను. దీనినుండి కంటి రెండవపొర వెళునుండి అనగా కర్నియాపొర కనుపించును నభాను కొని నీళ్ళపై నుంచవలెను. నభానును నెమ్మదిగా వెనుకకు త్రిప్పుచుకొని చెయి పైకెత్తవలెను. మరియు నీళ్ళను నభాను నిమిత్తో అణచి నెమ్మదిగా నుంచవలెను యిట్లుచలన నీరు నిలిచిపోవును. మరియు ఇదిబియా అనగా కంటిమూడోపొయొక్క రంధ్రము దీనిని లోపటికి లాగుకొనును. తనువని నభానును కొంతనేపటివరకు యిట్లుచినపిమ్మట కంటిలో నీరు యుండు స్థలమునందు పట్టుకొనటకు ధైర్యముకలిగియుండల నభాను చివరను నేత్రరంధ్రమునుండి తప్పించి తీసివేయవలెను. దీనినుండి అనీరు తిరిగివచ్చినయెడల అణచియుంచవలెను. పిమ్మట నభానును కంటిలో నుండి తీసివేయవలెను. మరియు నీరు తిరిగివచ్చినచో నభాను తిరిగివే

యుటవలన కంటినొప్పి ఏర్పడును గాన నీరుగల స్థలమును జాగ్రత్తతో పట్టుకొని మరచివేయవలయును నీరు యావత్తు క్రిందికి దిగునకు నళాకుతీయకూడదు. బహుశః బియా అనగా కంటి మూడవ పొరభాగము స్నిగ్ధముగానుండు గాన నీళ్ళు మిక్కిలి కష్టముతో లాగుచుండును. మరియు నీరు మిక్కిలి చిక్కగాగాని మిక్కిలి పలచగాని పూడును. ఈ కారణమువలన దీనిని అణచుట అపుట రినమగుచున్నది. బహుశః ఒకవారమువరకు ఆ రోయి గీసిపొండి తిరిగి వచ్చుటకుభయముండదు. బహుశః విశేషాష్టమ్యంతో అణగియెడల తిరిగి వచ్చునని గ్రహించవలెను. ఇట్టిస్వభావికముగల నీరును నళాకువేసి తీయునప్పుడు యావత్తు నీరు రావకొంతి కంటియందు శేషించియుండును. కాబట్టి వైద్యవదులు వదించుచున్నాడు. అనగా నళాకు కంటిలోవేసినప్పుడు మిక్కిలి దుఃఖము కష్టము సంభవించినయెడల నళాకును బైటికి తిప్పుక కంటిగొలికివైపు గట్టిగా వత్తవలెను.

ఇట్లుచేయుటవలన యిందుండి కొంతరక్తము వెడలును. నీరును ఆరక్తముతో అణచియుంచవలెను. అప్పుడప్పుడు కొంచెమురక్తమువచ్చినను భయపడనవసరములేదు. అనగా నీరు కఠినముగ యుండుటవలన ఆ నీరు రక్తముతో త్రోసివేయబడును. రక్తముయొక్క శక్తి నేత్రముయొక్క గుల్లనరములయందునీరును నష్టపరచుచున్నది మరియు నీళ్ళను రక్తముతో అణచుటయందు మరియొక లాభముకలదు. అనగా రక్తముతో చేర్చుకుండిననీరు అచ్చటనే నిలిచియుండును. ఇంచువలన తుర్ఫావా్యాధి ఉత్పన్నమగుచున్నది. యీవా్యాధి బహుదా కఠినముతో ఆరోగ్యమొందును. కాబట్టి నీరు అణగునపుడుమున రోగిదగ్గుట, చీనుట మొదలగునవి చేయించునదు. యిటుల చేయుటవలన ముఖభాము యావత్తుకదలికంటినీరు లోభాగమునకు జారిపోవును. మరియు నీరు అణగినవెనుక నళాకును నెమ్మదిగాత్రిప్పి బైటికితీసి కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసాన, గులాబిమాన కలిపి నేత్రములపై లేపనము చేయవలెను. జీవకర్రవమలి, బట్టలోనేసి

ఆవిర్భూతమును నీరును నేత్రములో పిండవలెను. తరువరి రెండుకండ్లు బట్టతో కట్టుకట్టవలెను. మరియు బైటికి కొలికినుండి రక్తము కినుపించినయెడల వ్రవ్వనూరి అందుపై చల్లి కట్టుకట్టవలెను. మరియు రోగి చీకటిగా నుండుగదిలో వెల్లికలగా వరుండునటుల ఆజ్ఞాపించవలెను. వత్తిగిలి యెంతమాత్రము వరుండకూడదు. ఆటు విటు తిరుగకూడదు. వకవేళ అవశ్యమై తిరిగినచో మిక్కిలి సాంకేతిము కలుగును. దగ్గు, తుమ్ము రాకుండా రోగిని కాపాడవలెను. తుమ్మువచ్చునుండిన ముక్కు చేతితో నలువవలెను. రోగికి దగ్గువచ్చుచుండిన బాదంనూనెతో విరోచనఔషధమును కలిపిచూరి యివ్వవలెను. మరియు నేత్రములను స్తిథిలముచేయు నట్టి వస్తువులు తుమ్మురాకుండునటుల ముక్కు పుటములపై లేవనము చేయవలెను. దీనివలన తలనొప్పి కలుగకుండునటుల కాపాడును. మరియు లఘుభోజనము యివ్వవలెను. యోగ్యముగా నుండువస్తువులను పానము చేయవలెను. భుజించుటకు అయోగ్యముగు వస్తువులను వర్జించవలెను. అనగా నమలుటవలన నీరును కదలించును. కాబట్టి నమలునట్టి వస్తువులు మానివేయవలెనని గ్రహించవలెను. రెండవదినము కట్టువిప్పవలసి వచ్చినచో నిమ్మళముగా నేత్రములపై నుండు కట్టువిప్పివేసి వన్నీరులో దూచిముంచి నేత్రమునకు దెబ్బతగులకుండునటుల నిమ్మళముగా కడుగవలెను గాని బలవంతముగా చేతితో తిరువకూడదు. పిమ్మట కోడిగ్రుడ్డునందుగల తెల్లసొనయందు దూచిముంచి నేత్రములపై వేసి బట్టతో కట్టవలెను. మరియు మూడవదినము కట్టువిప్పకూడదు. నాలుగవరోజు గులాబిపూలు నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాది ఆకషాయముతో కన్ను అవశ్యముగా కడుగుచుండవలెను. మరియు, రోగివీవువైపు దిండునుంచి తిన్నగా కూర్చుండబెట్టవలెను. రోగివద్ద తలగడలుంచుటలో శరీరము యావత్తు ఆనునటుల యుంచవలెను. ఆతలగడపైని రోగికి సుఖముగా నుండునటుల దిండుంచవలెనని భావము. మరియు నల్లనిబట్ట రోగి ముఖమునకు అడ్డముగా కట్టవలెను. మరియు శొతనజ్వలగుసూల్ అనగా చిరి

శ్లోగలవలెను. ఒక రాయిగాని, నల్లనుచుమాగాని నేత్రములలో వేయవలెను. రెండుమూడు దినముల రుచిత నీళ్ళతో కాబలపివచ్చిన యెడల రోగికంటియందు ఉష్ణము కలిగినదా లేదా అని నిదానించి చూచి వాపులేకుండిన నలాకుతో నీళ్ళు దానిపైనమునందు వేయవలెను అనగా కొంతకాలములో మలేతిహిమాపార అనగా నేత్రముయొక్క ప్రధనుపారయందు లేనియెడల రణము మాననియెడల యీరోగముగల నేత్రమును బాగుచేయుటకుండు అధవా నీరునిండిన స్తలమునందు విశేష మాంసము పెరిగినచో దానిని పొనెనిఖవా అను కత్తెంతికికొని యెత్తవలెను. యిట్లు మాంసము తీయుటవలన అపాయము కలుగనేరదు. యీనలాకును ఎర్రనిరాగితో త్రికోణాకారముగా పదునుగా చేయించవలెను. మరియు నేత్రరంధ్రమునందు నీరు అణచుటకు ఇనబియాపొరను నలాకుతో అణచినయెడల దానిరంధ్రము లోభాగమునకు అణగును. ఈ కారణమువలన రంధ్రములు సంభవించి అందునీరు నిలిదియుండును. కాబట్టి నలాకును యెత్తివేసినయెడల కంటి మూడవపొర తన నిజదళయందు మారును దానిచిద్రము ఆరోగ్యముగా నుండును. యీనీరును వైద్యుడు నేత్రమునుండి బైటికి తీసివేయుచున్నాడు. ఆవిధానమును చెప్పచున్నాను. అనగా రెండవపొర క్రిందచీల్చి నీరుతీయుదురు. తరువాత యిందువిషయమై యేర్పరచబడిన నళాకుతో ఆనీళ్ళుబైటికి లాగుకొందురుగాని యిటుల తీయుటవలన గొప్ప భయముగలదు. నీళ్లుదిక్కబడినచో రతూబతెబైజియా అనగా నేత్రసంబంధముగు నీరుకూడా బైటికి వెడలిపోవును. కాబట్టి దీనిని సావధానముతో తీయుటకు నేను విధానమును యిందు ప్రకటించితిని గాన యిందుగల అంశములను గ్రహించి ధైర్యముసాహసముగల వైద్యుడు యీరోగముగల నేత్రమును తనబుద్ధి కుశలతతో నీరును బైటికి తీయవలెను.

—హబ్బుదహారా అనగా గాత్రీ ప్రపయోగించు మాత్రలు—

ముసాంబరము 35 మాషములు, తెగడ 24½ మాషములు,

రూపిను నకి, గలబిపూలు యివి ప్రత్యేకము 8½ మాషములు, కంకు మపువ్వు 1½ మాషములు, కరకాయ బెరడు 17 మాషములు, సక మోనియా 12½ మాషములు యీ యేకవస్తువులన్న రోగబలము రుతువనుసార ముగాచేర్చి నూరి మాత్రలుచేసి వ్రవయోగించవలెను. రోగబలము నెరింగితునికెన్యూచిత అధికతను హెచ్చుచేయుట తగ్గింపు టయందు బుద్ధిమంతుడు గ్రహించవలెను. మలమును వెడలించునట్టి ఔషధములను అనేకస్తానములయందు వివరించి యున్నాను. మరియు, యీపుస్తక అంతమునందు ప్రత్యేక స్తలమునందు ప్రత్యేక సాంకేతిముగా చెప్పబడియె కాబట్టి యీ పుస్తక అంతమునందు వెదకి చూడవలెను.

శిశుకంతరియాన్ కషాయవిధిః

చిన్నకంతరియాన్ అనగా, కంతరియాన్ దరిక్, తెల్లతెగడ బెరడు యివి ప్రత్యేకము 10½ మాషములు, చిన్ పాయజ్ 24½ మాష ములు, గింజతీసిన ద్రాక్షపండ్లు 70 మాషములు యీ నాలుగు వస్తు వులు వకటిగాచేర్చి 525 మాషముల నీళ్ళతోచేసి 175 మాషము లు మిగులు నటుల కషాయముకాచి వడగట్టి యారజ్ మాత్ర యిచ్చి ఆమాత్రకు అనుపానముగా ఈకషాయము యివ్వవలెను. లేక మాత్రను కషాయములో కలిపి యివ్వవలెను.

శిశునజులవా్యాధియందు యువయుక్తమగు మాజూన్ ధిః

వన, యింగువ, శొంఠి, సోపు, యీ నాలుగు వస్తువులు సమా నభాగముగా తూచుకొని దంటి చూర్ణించి వస్త్రుగాలిత మొనరించి మంచి తేనె చేర్చి నూరి మాత్రలు చేయవలెను. ప్రతిదినము ప్రాత్రః కాలమునందు 4½ మాషములు శేవించవలెను.

మరియు, దవనము, మరువము. చంబేలి, నల్లజీలకర్ర, యెండిన ధనియాలు యిట్టి స్వాభావికముగల వస్తువుల తైలములను తలపై లేప నముచేయవలెను. యెన్ని ఔషధములు వర్ణించబడినవో ఇవి యీవత్తు రోగారంభమునందు ఉచితముగను. మరియు, రోగియొక్క ప్రకృతి

యుష్ణము, జలుబు, చెన్ను, శుష్క త్వము మొదలుగూని లక్షణము చేయుట, మలమును తీసికొనుటకు ముగ్గు నేత్రములతో ఔషధము ప్రయోగించుట జరిగవలెను. యెందుకనగా మలమును వెడలిచుచుది ఆమాశయము ఆరోగ్యమునందలచుట కాబట్టి నేత్రములలో ఔషధప్రయోగించుటవలన రోగము విశేషముగను. మరియు, నీడల్లిరసము తేనె లిపికండ్లలో వేయుటవలన నేత్రములు పరిశుభ్రపడును. మరియు, చల్లని జలపానము చేయుట, యింగువ తినుట నేతితో యింగువలరుగదీసి నేత్రములలో వేయుట లాభదాయకము. మరియు, హాకి శేఖరూ అలిసేనాగాదు అబాబిల్ అనగా ఒకవిధముగవచ్చి యొక్కతలను కాల్చి మసిచేసి తేనెలో కలిపి నజలూవ్యాధి ఆరంభదశయందు కండ్లలో వేయవలెను. యిది అనుభవనీయమైనది చాలాప్రయోజనకారియని వచించిరి.

ప్రకాశవాహిని నాళమునందు బంధనము

కలుగుటకు లక్షణములు

ఈవ్యాధికారణములు రెండువిధములుగా నుండును. దీనిలో కూడా కంటియందు నీరుదిగి రానివ్వకుండుట. 1 దీనియందు నేత్రములలో నీరు దిగివచ్చినవెంటనే బంధనమేర్పడుట బంధనము నజలూవ్యాధివలన యేర్పడనియెడల దీని చిహ్నములు వేరుగా నుండును గాని నజలూవ్యాధి లక్షణము కలిగియుండవు. కండ్లునూత్రము ఆరోగ్యముగా యుండునుగాని దృష్టినూత్రము సంపూర్ణముగా నశించిపోవును. అనగా నేత్రదృష్టిస్థగ్గుట బంధనమేర్పడుటవలన కలుగుచున్నది. నేత్రసంబంధముగ ప్రకాశవాహినినాళములయొక్క బంధనము వాపు కలిగించునట్టి వ్యాధులయందు భారము, నొప్పి, కలిగించుచున్నది. మరియు బంధన

మునందు నొప్పి భారము, యేమియును నుండకను, వాపు కంటిదృష్టిని బొత్తిగా నశింపజేయుదు మాయ బంధనము పలున నేత్రదృష్టి బొత్తిగా నశించుచున్నది.

మరియు నేత్రసంబంధముగ యీగుల్లపొరయొక్క వాపు నశించుటకు కంటిపొరలు రతూబశుల వ్యాధులయందు భిన్నభిన్నములుగా వర్ణించబడియె, ఇప్పుడు యీబంధనము విడితీయు ననుపాయములు వర్ణించబడుచున్నవి. నేత్రమునందు నీరు దీనివలెంటనే బంధనమొడిసె యెడల దీనిని మాడుమాడు న నీ ఆగస్కముగలదు దీనితో నజలా వ్యాధి బంధనముతో కలుగుచున్నది. బంధనము లేకనే యేర్పడువ్యాధిని కవిపెట్టడము మెట్లుచిన పెకర్ణిని గూడంటిని. మరియు ప్రకాశవాహినియొక్క బంధనము నజలా వ్యాధిలో యేర్పడవని సూచనముతో దీనితో బంధనము కలుగునని లేక నజలా వ్యాధి లన కలిగిన బంధనము కాదా యని యారెండు భేదములు తెలియగ వు

మరియు నేత్రసంబంధము నజలా వ్యాధిలోనూడా బంధనము ఏర్పడినచో ప్రథమమున బంధనము విడిదీసి నందు రి నేత్రమునందుండు నీరు తీసివేయవలెను. దీనియందు భేదము ఏర్పరచుచున్నారు, అనగా రోగి యొక్క రెండు నేత్రములలో కలిగినయెడల భేదమేర్పడుచున్నది. ఒక కంటియందు నీరుగిగిను, ఇండు నేత్రములలో దిగివచ్చినను రోగి ఒక కన్ను మూసి రెండవ కన్నలో చూచినరాదు. అనగా నుక బెల్లెబియా పొర అనగా కంటిమూడనపొరయొక్క రంధ్రము పెద్దదిగా యున్నదా లేక చిన్నదిగా యున్నదా యని విధానించవలెను. కంటి మూడనపొర మిక్కిలి పెడల్పులయినచో నేత్రప్రకాశవాహిని ఆరోగ్యముగా యున్నదనియు ఇందు బంధనములేకయు గ్రహించవలెను. మరియు నిన్నుదేహముగా నేత్రమందుండి నీరు విశేషముగా వెడల్పులేనిచో నేత్రప్రకాశవాహిని నాశనమందు బంధనము యేర్పడుచున్నది గ్రహించవలెను. దీని చిన్నము పూర్ణ భేదములుకాదు. యేలనగియెప్పుడునుదారిబంధిం

చటదమగానినీరుగక బంధనమును కంటిగ్రుడ్డు శాలముగా
 కనుపించుచుండును. ఒకప్పుడు మిక్కిలి కష్టమైన పాణివాాయువు దీని
 వైపు రాసయ్యక బంధించుట కారణమువలన జ్యోతి గాఢత లాగ్నము బంధించబడును. అధనా బం
 దించుచున్నను యారెంటియొక్క పూర్ణభేదము జేయబడును. ఎదు
 కనగా రోగికి ఒకేప్పుడు యిట్లు జేద గుగ్గూ చుకును.
 కాబట్టి యారోగి భేదనము, జ్వరమువలన జేయబడు సామ్యముగానిని
 యుపయోగించవలెను. మరియు, ఒకేమాత్రము జ్వరము చేయును.
 ప్రకటనమేమనగా రెడవకన్న మూయబడు సమయము నందు నేత్రభి
 ద్రిము వెడల్పుఅయినచు దీక్షాకారము మూయుబడిన నేత్రముయొక్క
 పాణివాాయువు విప్పియున్న సమయము వైపున వెళ్ళివున్నదనియు,
 జ్యోతి రాకపోకల గుంధమును దీక్షాకారముగా కనుపించుచున్నదిని గ్ర
 హించవలెను. మరియు నేత్రము చిక్కదము ప్రాణవాాయువు వెడ
 లునట్టి కారణమువలన నేత్రభిద్రము కలగముగా కనుపించుచుండినచో
 యాదశయందు నేత్రరూప్రిము సజాలము జేదకుండిన నేత్రముయొక్క
 గుల్లనరమునందు అనగా నేత్రజ్యోతియును స్తానము. అస్తానముయొక్క
 మార్గము నిలిచిపోయినదని యున్నట్టికి చెప్పకూడదు. అనగా ఇందులో
 లగ్నము నేత్రములో నీటిదిగి పుట్టుటవలన యాల శము సమ్యక్తిగా
 యున్నది. మరియు నేత్రమునందు గలగు తీమలెననచో ప్రధమ
 మునందు మెదడును, శుభ్రమగు బట్టి ఉపాయములను చేయవలెను.
 మరియు బంధించబడిన మార్గములను విడిచియుంటి నస్తుప్రలను ఉపయో
 గించవలెను. యిట్లు యుపయోగించుటవలన బంధించబడిన మార్గము
 నందుండునట్టి దోషములను హరించి మార్గమును విడిచియును. మరియు
 కంటినిరుగు తీముటకు లాభముకలుగును. అప్పుడప్పుడు అక్షిరోగదికిల్ప
 కును బంధనమును దూర రచనిచే నజలానిదును తీసినను, దానిని నేత్ర
 భిద్రమునుండి తొలగించినను నేత్రదృష్టి కలుగనియెడల నేత్రముయొక్క

క్ష్మ పశ్చిమాశవాహిని నాశము బాధింపబడినదని గోహించవలెను. మరియు విశేషకాలము పరువాత కంటియందు అనగా నేత్రమునండి నీరు తీయబడి యంతకాలమున వ్యవధితియిన రోగికి ఔషధములతో శుభ్రత నొందింపగలిగినచో పశ్చిమాశవాహిని నాశముయొక్క బంధము అనగా పిటిక విడదీయటకు ఉపాయము చేయవలెను. యందువలన నేత్రస్పృష్టి స్వస్థతనొందును.

—పశ్చిమాశవాహిని పిటికె యొక్క చికిత్స—

రోగారంభమునందు రోగాయ మాలతీలుగాని యూరజ్జ్వలకరా మాలతీలుగాని లేక యిట్టి స్వాభావికముగల ఇతర ఔషధములుగాని మలమును వెడలించుటకై వుపయోగించవలెను నేత్రోరోగములయందు చేయవలసిన శిరాదసముచేసి రక్తము వెడలించవలెను. మరియు, కణశలపై జలగలను బట్టించి రక్తమును తీసివేయవలెను. మలమును పాదములయందు చేర్చవలెను.

జులక్ అనగాపిల్లికండ్లు కలుగుటకు లక్షణములు

మనుష్యుని యొక్క కంటిపాప పిల్లికన్నతో నదృశముగా తెల్ల గానుండును. దీనిని కంజీఅందురు. యిది రెండు విధముగానుండును.

(1) జన్మనుండియు, (2) జన్మించిన తదుపరియు కలుగుచున్నది. మరియు పిల్లికన్న కలుగుటకు యేడుప్రధానకారణము గలవు (1) చూచునట్టి శక్తియొక్క విశేషత్వమువలన (2) స్వశ్చత పశ్చికాశ్రయన (3) రతూ బలెజలైదియా అనగా నేత్రసంబంధముగు నీరు విశేషముగుటవలన (4) రతూబలె జలైదియా యున్నతముగా పెరుగుటవలన (5) రతూ బలె జలైదియా యొక్క న్యూనతవలన (6) రతూబలెజలైదియా స్వశ్చతవలన (7) ఇదివియాపార నలుపు కలుగుటవలన కలుగుచున్నది.

మరియు, జన్మించిన తరువాత పిల్లికండ్లు కలుగుటకు మూడు కారణములుగలవు. (1) రతూబలెజలైదియా వున్నతముగుటవలన

అనగా రతూబతెజ్జలై దియా ఉన్నతమగుటకు కారణమేనగా రతూబతె
జ్జలై దియా పెరుగుటయు లేక సరిబియా మరియు, ముసిమియాపొర
లు వాచుట అనగా వుబ్బుటవలన అస్పృశ్యుల రతూబతు జజాజియా
విశాలమైగాని లేక వ్రక్తపొరలలో వాపు ఉత్పన్నమైగాని రతూబతో
జ్జలై దియా అణగిపోవుచున్నది మరియు, బైటిత్తైపుకు వుబుకుచున్నది.
యీ కారణములవలన కంటి గుడ్డుయొక్కరంగు పిల్లికన్నరంగువలె
కనుపించుచున్నది మరియు, రతూబతెజ్జలై దియా బైటిత్తైపుకు నుబుకు
టవలన యిట్లు సంభవించుచున్నది మరియు, దీనిలక్షణములు చికిత్స
కారణములు నేత్రసంబంధముగు పొరలయొక్క రోగములయందు వర్ణించ
బడియె. అవశ్యకతాను సారముగా నేత్రపొరల రోగములలో చూచి
గ్రహించవలెను మరియు, పిల్లికన్న కలుగుటకు రతూబతెజ్జలై దియా
ఉన్నతమగునట్టి కారణములవలన కలుగుచున్నది. యీరతూబతు
యెత్తగుటకు కారణము ప్రకృతియందు శీతప్రకోపముండినచో చేదు
బాదంనూనె, ఆముదము, గార్నూనె, అనగా యిది బహుగోప్య వృక్ష
మునుండి వచ్చునట్టి తైలముయొక్క పేరు యీ తైలములను ముక్కు
లోవేయవలెను. మరియు, గుణకరమగు ఔషధములు అనగా శాతనశ్,
పిప్పళ్ళు, కరక్కాయలు యీవస్తువులనునీళ్ళతో అరుగదీసి నేత్రములలో
వేయవలెను.

మరియు వ్రష్టవ్రక్తతి అయినచో చల్లని ఔషధములు అనగా
తుమ్మజగురు, మరియు చల్లని తైలములను నశ్యముచేయవలెను. నల్ల
నురుచూ తవాక్షిరినేత్రములలో వేయవలెను. యెందుకనగా నిద్ర చె
మ్మను ఆర్పివేయును, మరియు గులే రోగన్ నశ్యముచేయవలెను.

మరియు రోగకారణము జలుబువలనగాని వ్రష్టమువలనగాని
కలిగినను వ్రష్టయోగించవచ్చును.

—(2) పిల్లికన్న కలుగుటకు లక్షణములు—

(2) నేత్రసంబంధముగు మూడవపొరయొక్క ప్రకృతి చిక్కని
రతూబతోవలన మారిపోవును. యీ కారణమువలన దీనినలుపురంగు

యావత్తు సశించును. ఈ విషయమునందు బాలురదగ్గ గ్రహించబడుచున్నది. కాబట్టి ఆనేకపిల్లలు యీ విషయగుటకు ముందు రతూబతుయొక్క విశేషత్వము అవ్యయగుటవలన పిల్లలన్నివలె అగుచున్నవి. ఈ సమయము లేకుండా అవస్థయందు కలుగుచున్నది. మరియు పుష్టము ప్రబలమగుచున్నది. అట్టిస్థితియందు నేత్రముయొక్క యాక్త రతూబతులనుండి కొద్దిభాగము స్వయంబుగా పడవబడుచున్నది. శేషించినది మంచిభోదనమువలన కంటిగుడ్డుయొక్క రంగులు నల్లగా మార్పినేయును. మరియు రాహుగోళమునాగమియగును. పిక్క చరుగాడు తన వైద్యగ్రంథమునందు వర్ణించినదేమి గా పిల్లకన్న కలిగించునట్టి వ్యాధి బరనులేయె అనగా కంటిలో తెల్లగా మచ్చవలె కలుగుచుండును. ఈ వ్యాధులలో కొన్ని నిజలాకారణములవల కలుగుచున్నవి. దృష్టి భంగమగుట నజలానీడు తీయుటవలన యీ వ్యాధికూడా సశించుచున్నది గాన యిది నజలా వ్యాధి భేదముని గ్రహించవలెను. మరియు నేత్రములయెదుట దోమలు మొదలగునవి యెగురుచుండునటుల కనుపించుచుండును.

పిల్లకన్న కలుగుటకు చికిత్స

పుష్టికారకా అయారజాతీ అను ఔషధములతో మలమును పెడలించవలెను. అనగా అయారజ్ జాలినూనీ, అయారజ్ లుకాజియా మరియు యిటువంటి న్యభానికముగల ఔషధములను పువయోగించి మలమును పెడలించవలెను. గండావములు చేయించవలెను. గండావములు చేయుటవలన మలమునుండి మెదడును స్వస్థతపరచును. మరియు తుమ్మును కలిగించుటకై పుష్టమగు ఔషధములతో సక్యము చేయించవలెను. ప్రకృతినిస్థిరపరచుటకై పుష్టమగు మాజుంటల యివ్వవలెను. మరియు కుంకుమపువ్వును మెత్తగానూరి నేత్రములలో వేయవలెను. కుంకుమపువ్వు త్రైము కంటిగుడ్డును నలుపుచేయుట యందు ప్రధానమైనదని గ్రహించవలెను. ఒకానొక కారణమువలన పిల్లకన్న

కలిగినను వచ్చిచేదువుచుకాదుగా న్నఘాననాననేసి కంటిలో లేవనము చేయుటవలన కుంకుమపువ్వువలె గుణదాహకమగును. నిది పిల్లికన్నును నలుపుచేయునని వైద్యులు వచించిరి.

—(శి) పిల్లి కన్ను లక్షణములు—

(శి) పక్షమునొందిన రతూబత్ నుండి పావయందు రంగుకలుగు చున్నది. అనగా కలిగినకారణమువలన పిల్లికన్నువలె కనుపించుచున్నది. తరువాతి ఘనపూనయొక్క స్వరూపమును కనవరచుచున్నది. అట్టి సితముందు దీనియొక్క రతూబత్ అనగా నీరు నప్తచుచున్నది. అనగా దీనిలో శుష్కత్వము చేరునుండినచో అందు న్యశ్చతహేచ్ఛుచు న్నది. యాకాగణమువలన వృద్ధు నేత్రములు పిల్లికండ్లుగలవానివలె శుష్కస్వరోగమునందు చేరుచున్నవి. నిజరతూబత్ నప్తము నొందుట వలన కాంజీరోగము అనగా పిల్లికండ్లు కలుగుచున్నవి. ఈకారణము వలన యిట్టిరోగము క్షియా అనగా నేత్రనంబంధమగు రెండవపార మాగుచున్నది. మరియు నేత్రదృష్టిని బాత్తిగా సశింపజేయుచున్నది. వైద్యవరులు దీనినికూడా నజలావ్రకారాంతమునందు లెక్కించు చున్నారు. యధ్యాసి యారోగము పారంభమునందు శుష్కత్వము వలన వుత్పన్నమగుచున్నది. యెటులననగా చిగించుట వ్రుబుకుటవలన ఇస్తస్కాయ, తబలి అనగా జలబంధమునందు భావించుచున్నారు. మరియు కడుపుబ్బుటయందు నిశ్చించుటకు యేమియు సాధ్యపడదు. అని భావము. మరియు యాపిల్లికండ్లుగలవ్యాధియందు నజలావలన కలిగిన పిల్లికండ్లయందు భేదమువలదు. అనగా యిందు నేత్రముముందు దోమలు మొదలగు చిన్నచిన్నపురుగులు యెగునుచున్నట్లు కనుపించు కుండును. మరియు కంటిలోనుండినీరుతీయుట బాగుచేయుటకూడా యిందు యేమి ప్రయోజనములేదు. మరియు నేత్రము చిక్కుటకూడా శుష్కత్వముయొక్క కారణమువలన కలుగుచున్నది. (చికిత్స) యెట్లు వీలుకలుగునో అటుల చెమ్మను కలిగించుటకు పరిశ్రమచేయవలెను.

దృష్టి దుర్బలము నొందునట్టి లక్షణములు.

దృష్టియందు వుపద్రవము సంభవించును. అనగా ప్రత్యేకముగు వస్తువుయెటులనున్నదో అట్టినిజస్వరూపముతో కనుపించుకుండును. ఇతరమునుండి దృష్టినిచేయజాలకుండును. బాగుగా నిధానించిచూచినచో ప్రత్యేకసమీపమునందుండు వస్తువు చక్కగా కనుపించుచుండుగాని చిన్నవస్తువు పెద్దదిగను పెద్దవస్తువు చిన్నదిగను ఆకువచ్చరంగుగల వస్తువు నల్లగను నల్లనివస్తువు ఆకువచ్చగను చక్కనివస్తువు వంకరగను వంకరగానుండువస్తువు చక్కగను కనుపించుచుండును. యీమొదలగు యీవత్తు కారణములు నేత్రదృష్టి దుర్బలము నొందుటవలన కలుగునని తాత్పర్యము. మరియు నేత్రదృష్టి దుర్బలము నొందుటకు పన్నెండు కారణములు గలవు.

— మొదటి కారణము. —

(1) చల్లని చెమ్మగల దుష్టసౌకృతి దోషయుక్త కంటియొక్క దరిశనశక్తిని దోషకారణమువలన చిక్కవచును. పిమ్మట ప్రాణవాయువుయొక్క ప్రకృతిని భంగపరచుటవలన నేత్రసంబంధముగు కార్యములయందు మార్పునొందించునట్టి కారణములవలన నేత్రదృష్టియందు దుర్బలము ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీని చిన్నములు అనగా నేత్రముల నుండి చిక్కనినీరు కొద్దికొద్దిగా స్రవించుకొంటుండుట నేత్రకోశములయందు కొద్దిగా మలమువచ్చి నిలుచుట, ఆరోగ్యదశకంటె యిందు నేత్రములు పెద్దవిగా కనుపించుట, నిద్రించినతదుపరి ముఖముగా అజీర్ణదశయందును, ఆహారమునందు భోజనపదార్థములు చెడిపోవు సమయమునందు నేత్రదృష్టియొక్క దుర్బలత్వము హెచ్చుచుండుట, యీమొదలగు కారణములవలన యిందు దుర్బలముయొక్క కారణము వలన ప్రాణవాయువును చిక్కవచును. మరియు దృష్టియొక్క కార్యములయందు మార్పును కలిగించును. కాబట్టి యేవస్తువును చూచినను

దానిపూర్వదశ తెలియకుండును. మరియు బాహ్యమున డిష్టాయా పొరయందున్న, రతూబతెబై జయాయందు చిక్కదనము ప్రత్యక్షమగు చుండును. చిక్కదనము కలుగుటవలన కంటిపాప కనుపించబడదు. చిక్కదనము కేవలము నేత్రీభిద్రము ముందుయున్నచో నలుపు, రతూ బత్ బై జయాయందు యున్నదని గ్రహించవలెను. మరియు నేత్రీసం బంధమగు రెండవపొర యావత్తుభాగములందు కనుపించనిచో కంటి రెండవపొర యందున్న, రతూబతెబై జయాయందుకూడా యున్న దని గ్రహించవలెను.

నేత్రీదృష్టి దుర్బల నికిర్నము

మెదడునందునులము వెడలించుటకై విరోచనబాధములను యివ్వవలెను. మరియు, ప్రదితమగు వస్తువుల కమాములతో గండూ వములు మొగులగునవి మిక్కిలి చేయించవలెను. అనగా వన, హమి మిస్తకి నమలి, చలెను. మరియు వెడలించినతరువరి బాసలిఖూమును సిక్ అనగా నురుమా, రోశనాయీ కబీర అనగా యిది ఒకవిధమగు నురుమా. యీనురుమాలను నేత్రీములలో వేయవలెను.

(2) దృష్టిజంగ లక్షణములు

దోషరహితమగు జలుబు మప్టప్తికృతి దుర్బలమునకు కారణ మగును. దీనిచిన్నములునేత్రీములు ఆరోగ్యదశకంటె చిన్నవిగానుండు టవలన జలుబు రతూబకులు అనగా నీళ్ళు చేర్చుచుండును. మరియు, రతూబతు భాగములు నేత్రీములకు బిగించుచుండును. కన్నులశక్తియు గా తిరుగుట కండ్లయందు చేరువు సంభవించుట యీ మొదలగు చిన్నములు కలిగియుండును.

2 వ. దృష్టి దుర్బలనికిర్నము

మెదడు ఆరోగ్యమునొందుటకై పూరేమిట్టి మాంసము రోడి మాంసము వేయించి, ధనియాలు, దాల్చినాకక, చెవగవప్పచేర్చి వ్రదికించియిప్పించవలెను. మరియు, తురక పేసనూనె, చందేలితైలమును

ముక్కులో వేయవలెను. పుష్పమును కలిగించునట్టిమూలికలను నీళ్ళలో వేసి కమాచుముకాది ఆవిరి పట్టి చనులె. యీ ఆవిరివలన చెమట పట్టుట ప్రచితమనినోదినచో ఆవిరిపట్టునప్పుడు బట్టకప్పవలెను. మరియు యీకమాయముతో రోగి నర్నాంగములకు ఆవిరి తగులునటుల ఆవిరి పట్టవలెను. దేవులు మొదలగు ముఖ్యలింగములకు యెల్లప్పుడు ఆవిరి పట్టవలెను. మరియు శియాఫె అజఘరన్న శియాఫే అజకరు మొదలగు ఔషధములను నేత్రములలో వేయవలెను.

శియాఫెఅజఫ్ చే యుక్రమము

కరక్కాయలు, మైలుతుల్తూ, తెల్లమరియూలు, తుమ్మజగురు యివివ్రత్యేకము 10న్నర మాషములు కుంకుమపూవ్వు, శి న్నర మాషములు. యీఅయిదువస్తువులనుదంచి చూర్ణించి వస్త్రుగాలితిమొనరించి పరిశుభ్రమగు వచ్చిసోపురనములో కనినూర కనికెలుచేసి యుంచుకోవలెను.

శియాఫెఅజఖర్ (చెమ్మిగల కనికెలు) చేయువిధానము

జాంగలిపచ్చ 10న్నర మాషములు. పేల్చినపచ్చపటికె 21 మాషములు. సముద్రలవణము, సముద్రపు నుడుగు మెర్రహరిదళము యివివ్రత్యేకము శి న్నర మాషములు. నవాసాము 1½ మాషములు. రాతి పువ్వు 4న్నర మాషములు. యీసూపత్తువస్తువులలోనుండి రాతిపువ్వు మాత్రము పరిశుభ్రమగు నదాపాకునమునందు బావనచేసి తక్కినవస్తువులనుదంచి చూర్ణించి ఒకటిగా చేర్చుకొని కనికెలుచేసికొనవలెను.

ప్రోలి నేత్రద్వష్టి నశించు లక్షణములు.

ఈవ్యాధిదోషయుక్తమగు పుష్పవృక్షతి దుర్బలము నొందునట్టి కారణమువలన కలుగుచున్నది. దీనిచిహ్నములు నేత్రములు ప్రబ్బి యెర్రైన వేడిగానుండును. అనగా నేత్రములు పుష్పసంబంధమగు రతూబతు అనగా నీరును పుడికిందివేయును. వాటిని హెచ్చుచేయును. ఈ

కారణములవలన నేత్రసంబంధమున ధిబంధములు బిగించబడి పెరుగుచున్నవి. నేత్రదృష్టిచెడిపోవుచున్నది.

— ౩ — నేత్రదృష్టి నశించుటకు దీక్షిణి.

రక్తము విశేషముగా యున్నచో శిరావేదనము చేయవలెను మరియు కరక్కాయ మాయమునుబట్టి కోష్ఠమును మృదువరచవలెను. మరియు నీడల్లి గంధవా మొగలగు వాతకారకముగు తీక్షణముగు లవణవదార్థములు యెన్నడువేచించకూడ న సాచూన్యముగు విరోచనమైన తడువరి కండ్లనుండి నీరు నశింపించుటకై నీడ ప్రవింశేయునట్టి ఔషధములు పునయోగించవలెను. అనిగా బహుదహసర్మి మొదలుగాగల ఔషధములను నేత్రములలో వేయవలెను.

— బహుదహసర్మి చేయుక్రమము. —

మైలతుత్తమును మెత్తగానూరి పుల్లనిద్రాక్షిపండ్లరసమునందు బావనచేసి నీడనుయెండించి తరిగి నూరి వస్త్రగాలిత మొనరించి నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు మైలతుత్తముతోకూడా ఔషధములను చేర్చవలెనని ఖరాబాదన్య దు వ్రాసుబడియున్నది.

— ౪ — దృష్టిభంగరోగ లక్షణములు.

సాధారణప్రస్థావక్తి మిక్కిలి ప్రష్ణము జెందినచో నేత్రఅంగములయందు ప్రష్ణము కలిగించి నేత్రన బంధముగు రతూబతులను యెండించినేయును. ఈ కారణమువలన దూరపు చూపు కనుపించకుండును. దీనిచిహ్నములు కన్నుచిన్నదై లోభాగమునకు లాగుకొనిపోవుచున్నది. మరియు నేత్రములు మార్పుచుండి రతూబతు అనిగా నీరు కక్కువగా పెడలుతుండును. ఆకలి కలుగునప్పుడున్న ప్రష్ణముగానుండునప్పుడు నేత్రదృష్టి మిక్కిలి దుర్బలము నొందుచుండును. మరియు భుజించినవిన్నుట నిద్రించినతరువాత దృష్టిదుర్బలత్వము తగ్గుచుండును.

— ౪ — దృష్టిభంగరోగ దీక్షిణి.

చెమ్మ జలుబు కలిగించునట్టి సుపాయములను చేయవలెను.

ఈవస్తువును అనేకపర్లాలు చెప్పియున్నాను. మోయు చెమ్మ కలిగించునట్టి చల్లని తెలములను అనగా బస్వేష్టతైలము, కలుపు లతైలము, మొదలగువని తలయందు లేపనము చేయవలెను. యీతైలములతో నెక్కలు చేయవలెను. మరియు తియ్యబాదంనూనె నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు అడళిశుక్లన్న తల్లిపాలు నేత్రములలో పిండవలెను. మరియు సారాయిలో విశేషముగా నీళ్లుకలిపి పానమొనరించవలెను. సారాయిలో నీళ్లువిశేషముగా కలుపుటవలన శరీరము నందు చెమ్మ విశేషముగా చేరును. పుష్టము మిక్కిలి స్వల్పముగా పుష్పన్నమగుచున్నది.

❖❖❖ దృష్టిభంగరొగ లక్షణములు. ❖❖❖

నేత్రములో యేవిధమగు వ్యాధిలేకుండును గాని రొగము ఆమాశయమునందు పుత్పన్నమగును. దీనివలన చిక్కని ఆవిరివరమాణువులు లేచి మెదడునందుచే నేత్రములందుగల దృష్టిని దుర్బలము నొందించును. దీని చిహ్నములు క్రితనమయమునందు దుర్బలము యుండనేరదు గాని అజీర్ణదశయందు పుత్పన్నమగును. మరియు ఆకలిగా నుండు నవ్వును దుర్బలత్వము మిక్కిలి నశించును.

❖❖❖ (5) దృష్టిభంగచికిత్స ❖❖❖

ఆమాశయమునందు మలమునిండి యున్నయెడల, ఆమలమును తీసివేయునట్టి నుపాయములను చేయవలెను. మరియు లాభదాయకమగు ఉదరిమగు జవారీశలతో ఆమాశయమునకు పుష్టికలిగించవలెను.

❖❖❖ (6) దృష్టిభంగ లక్షణములు. ❖❖❖

(6) ఈరొగమునందు స్వాభావికమగు పుష్టము దుర్బలము నొందిన కారణమువలన గుల్లనరములయొక్క రతూబతు అనగా నీరు పక్వమగుటకున్న, స్త్రీపడుటకున్న హానికలిగి చెడిపోవును. ఇట్టితరి దూషితమగు ఆవిరివరమాణువులు వృద్ధి నొంది మెదడునందుగల వ్రక్కతి, జ్ఞాన శక్తియందు దుర్బలము కలిగించును. యీవిధమగు వ్యాధి మిక్కిలి

వృద్ధులకు కలుగుచున్నది. యెందుకనగా వృద్ధులుగవస్తువు తిరిగి బాగువ
డుట వృద్ధుల ప్రకృతియందు అనంతము. కాబట్టి యీవిధముగు రోగ
మునకు వైద్యవరులు చికిత్సచెప్పరైరి. యీరోగమునకు దుష్ప్రకృతి అని
గ్రహించి చికిత్స చేయకపోవుటవలన రోగము క్రమేన వృద్ధిజెందు
చుండును.

❖❖❖(6) దృష్టిభంగచికిత్స❖❖❖

మెదడునందుగల మలమును వెడలించి శుభ్రీకరుచువలెను. మ
లము నశించిన వెనుక శాత్రుజ్, సముద్రపునురుగు, కరక్కాయబెరడు
నూరి నేత్రములలో వేయవలెను. దీనివలన నేత్రములు పరిశుభ్రతనొం
దును. మలము నేత్రములనుండి వెడలిపోవును. మరియు సురుమా మైల
తుత్తం మొదలగునట్టి వృద్ధావికలుగు అన్యవస్తువులకు నేత్రములలో వే
యటవలన నేత్రములకు బలము కలిగించును.

(నూచనీయము) నేత్రదృష్టి దూర్బులముకలుగునట్టి వ్యాధి వృద్ధు
లకు విశేషముగా కలుగుచుండును కాబట్టి వీరికిస్వదా చికిత్స చేయం
జనదు. యెందుకనగా యిట్టివ్యాధికి ఔషధములేదు. కేవలము వృద్ధు
లకు కలుగు వ్యాధికిమాత్రము ఔషధము లేదనుట దీనికారణముకూడా
చెప్పబడియె.

❖❖❖(7) దృష్టిభంగ లక్షణములు.❖❖❖

(7) రతూబలెజలై దియా యందు చిక్కదనముకలిగి స్వల్ప
త్వము తగ్గినయెడల నేత్రజ్యోతిని రతూబలెజలై దియానుండి బైటికిరాని
య్యకుండును. మరియు రతూబతులయొక్క నీడ యందుపై చక్కగా
అల్లుకొని యుండుటవలన బాధకలిగించును. మరియు, రతూబలెబైజి
యా చిక్కబడుటకు మూడుకారణములు గలవు.

(1) వాతకారక ఔషధము కేరీరమునందు విశేషించి ఆఔషధము
లములో వాతముయొక్క చిక్కని నల్లపరమాణువులు మెదడుపై కెక్కి

అచ్చటనుండి క్రిందికి రతూబతైబై జియాలో భవీభవించిపోవును. యీ పరమాణువుల చిక్కదనముయొక్క కారణమువలన రతూబతైబై జియా ను మలినపరచును.

(2) స్త్రీనంగమము యొక్క విశేషత్వముగల కారణమువలన భోజనసారభాగముల నర్పితరీమూనుండియు విశేషముగా మెదడునుండి వెడలిపోవుచున్నయెడల మెదడునందు మిక్కిలి శుష్కత్వము ఉత్పన్నమగుచున్నది. అసగా నేత్రసంబంధమగు చెమ్మ జలము ఆరిపోవును. యీ చెమ్మ మెదడుసంబంధముగల చెమ్మనుండి నేత్రములోనికి వచ్చుచున్నది. కాబట్టి యిట్టి సమయమునందు మెదడు శుష్కత్వము నొందుచున్నది. వెంటనే రతూబతైబై జియా మడువబడి చిక్కబడుచున్నది. అసగా యీ రతూబతు ప్రకాశము శ్చిగ్దత్వముగగి పోవును. మరియు శుష్కత్వము అధికమైనచో కండ్లుయేమి కనుపించుకొండును. శుష్కత్వము తక్కువగానున్నచో ఒకవస్తువు తక్కువగా నల్లగుడ్డ నేత్రములపై కట్టినటుల కనుపించును.

(3) భోజనసానాదులలో కుపత్యమగు వస్తువులను భుజించుట వలనగాని లేక యెల్లప్పుడు రాత్రివేళభుజించుటవలన అజీర్ణము సంపాద్యమై అతిజీర్ణ కారణమువలనగాని లేక అన్నము వచనమగుకారణము వలన శరీరమునందు విశేష చెమ్మ ఉత్పన్నమై రతూబతైబై జియాను చెరదివేయును. ఈ కారణమువలన దుష్ఫలము సంభవించును. దీని లక్షణములు రోగికి తన కండ్లయెగుట ఒకనల్లని తెరయు స్పృగుల కనుపించుచును. ఆకాశమువైపు చూచిన దానికంటె వృద్ధివైపు చూచిన యెడల చూపునందు మిక్కిలి ప్రకాశము స్పృశ్యము గానుండును. యెందుకనగా బహురా రోగులకు నేత్రములయందు రతూబతైబై జియా చిక్కబడి ధూళియొక్క హీనపరమాణువులు కలియుటవలన కలుగుచున్నది. మరియు, యీ పరమాణువుల ప్రకోపము క్రిందివైపు కలుగుచుండును. యీ దశయందు నేత్రములు క్రిందికి

చూచుటవలన చిక్కదనము కలుగును. నేత్రములు ఆకాశమువైపు చూచుటవలన చిక్కదనము లేకుండును. మరియు, స్త్రీనంగమము యొక్క విశేషత్వమువలన కలుగుచున్నది, దీని హేతువు ప్రకటన మగుచున్నది.

—(7) నేత్రదృష్టిబంగ చికిత్స—

ఈవ్యాధిగల రోగి కృత్రిమము మలవిశేషత్వము యీచిక్కదనమునకు కారణమైన యెడల ఆకాశవల్లి, గారిఖాన్ కపాయములను పానముచేసి మలమును తీసివేయవలెను. మరియు, హానికరమగు వస్తు శేవన మానివేయవలెను. మరియు, స్త్రీనంగమమువలన యీ చిక్కదనముకలుగుటకు కారణమైనచో చెమ్మను కలిగించుటకు పరిశ్రమచేయవలెను. మరియు, స్త్రీనంగమము వర్జించవలెను. మరియు, మలమును వెడలించునట్టి అన్ని విధములగు వస్తువులతో సావధానుడై యుండవలెను. అనగా రోగానుసారముగా చికిత్సచేయవలెననట. మరియు, శుష్కత్వమును కలిగించుటయందుగాని చెమ్మను కలింపుటయందుగాని జాగ్రత్త వహించవలెనని అభిప్రాయము.

—(8) దృష్టిభంగరోగ లక్షణములు—

(8) రతూబతె జలీదియా చిక్కబడుటవలన నేత్రదృష్టి దుర్బలమునొందును. మరియు, యీ చెమ్మయందు చిక్కదనము వాతదోషముయొక్క కల్లిన చెమ్మవచ్చి చేరుటవలన కలుగుచుండును. యిది మెదడునందు ప్రవేశించనారంభించును. యిందు శింతరతూబత్ జలీదియాపై పడుచుండును. దీని చిన్నములు రతూబతె జలీదియా చిక్కనగుచున్నది. అనగా ఒకేమరియాయము నేత్రములలో నలుపు ప్రబలమగును. మరియు, వ్రత్యక్షమగు రూపములను చూచుటకు ఆవస్తువుల చాయ దీనియందు పడకుండును యిది తప్ప నేత్రములో నజులాగాని ఛిద్రము విశాలత్వము నొందుట మొదలగువి యేమియు, కలుగకుండును.

అట్టి సిద్ధియందు వారము జౌషధములతో నశింపచేయు నుపాయములను చేసిన యెడల కంటినిరుండు ప్రకాశమువచ్చును చీకటి తగిలిపోవును.

❖❖❖ (8) నేత్రదృష్టిబంగ చికిత్స ❖❖❖

ఈరోగమునందు వాతనాశనముగు మంచి భోజనములు వ్రుచితముగును. మరియు, రతూబతె జలీసియా, రతూబతె జైజియాయొక్క చిక్కనగు కారణము వర్ణనము. వాటివిషయములో విస్తారపూర్వకముగా వర్ణించబడియె.

❖❖❖ (9) దృష్టిభంగరోగ లక్షణములు ❖❖❖

(9) ఈవ్యాధియందు ప్రత్యేకవస్తువు తన ప్రమాణముకంటె చిన్నదిగా తోచిన యెడల నిదినమిషమునందుండిననుదూరమునందుండినను చిన్నదిగా కానబడును. కాబట్టి మిక్కిలి దూరమునందుండియు, పెద్దవస్తువు చిన్నదిగాక కనుపించినటుల తోచుచున్నది. యిట్లు కనుపించుటకు కారణమేమనగా ప్రకాశవాహిని నాశము అణగిపోవును.

మరియు చిన్నదగును. ఇట్లు అణగిపోవుటకు విగిచిపోవుటకు మూడుకారణములు గలవు. (1) వాపు. (2) బంధనము (3) శుష్కత్వము యెడలగునవి నేత్రప్రకాశవాహిని నాశము విగిచిపోయిచో న్యభావిక ప్రకాశము తననిజదశయందు ప్రవహించకుండును. దీని మార్గము యెంత చిన్నదగునో అంతచిన్నిదగుచుండును. యీ కారణమువలన ప్రత్యేకవస్తువు తననిజ ప్రమాణముకంటె చిన్నదిగాకనుపించును. అచ్చట భేదమేమనగా నేత్రదృష్టి సూక్ష్మముగుట నేత్రముయొక్క మూడవపొర రంధ్రము చిన్నదగుటవలన యిట్లు కలుగుచున్నది. మరియు నేత్రముయొక్క ప్రకాశవాహిని నాశము చిన్నదగుటవలన యిట్లు కలిగినవలన యిట్లు కలుగుచున్నది. అనగా యిది కంటిమూడవపొర రంధ్రము చిన్నదగుకారణమువలన దృష్టి చిన్నదైనయెడల యిందుప్రత్యేకవస్తువు తన నిజదశయందు కనుపించుచున్నది. యేలననగా దృష్టికంటిరంధ్రమున

దు కొద్ది స్తావముగుటవలన విశేషముగా ముడుచుకొని కొద్దియగుచు న్నుది. అప్పుడుస్తానముమారి రెండునాళములు కలియునట్టిస్తానము అనగా ముబమెయున్నారనందు చేడుచున్నది. యీచేడునట్టి స్థలమునకుజ్యోతిసంగమము అందుడు. మరియు తిరిగి తన వ్యభావికదశయందు వచ్చుచుండును. యీకారణమువలన జీవనము ఆరోగ్యముగా నుండును కాబట్టి ప్రత్యేకవస్తువు తన ప్రమాణముగా కనుపించుచుండును.

❖(9) నేత్రదృష్టి భంగచికిత్స.❖

ఈనరము అణగిపోవు కారణము శుష్కత్వమైనయెడల విగించి నరమును అణచును. మరియు దీనిగుల్లనరములను బంటముడివేసి బంధించును. యిటుల బంధించుటవలన బొత్తిగా బంధింపబడినయెడల చెమ్మను కలిగించునట్టి యత్నమును చేడువలెను. యిచ్చట సామాన్యముగా గ్రహించవలసిన అంశమేమనగా వుక్తచెమ్మ వావును కలిగించినదా లేదా అను సందేహము కలుగవలెను. చెమ్మయొక్క మలము వావుకలుగనిదే అయినచో జీవనరమునందు నిస్సత్తువయుండును. మరియు ఈ కారణమువలన దీనిని కొన్నిభాగములు ఒకటికొకటి జీవనరముయొక్క మార్గములు బొత్తిగా బంధించుకొనడా కలిసిపోవును. యేలననగా యివి ఒకటికొకటి బంధించబడినచో యీస్తితియందు అవశ్యముగా అంధత్వము సుభవించును. యెటులననగా నజులావ్యాధి అంతమునందు వర్ణించబడియున్నది. మరియు ఆచెమ్మ వావునుకలిగించినచో సమీపమునందు అంగములు తెల్లని నరముయొక్క భాగములను సరిముయొక్క మార్గములను విగించి వేయుచున్నది.

❖(10) దృష్టిభంగరోగ లక్షణములు❖

యిందు చిన్నవస్తువు పెద్దదిగా కనుపించును. ఆవస్తువు దగ్గరగానున్నను లేక దూరముగానున్నను పెద్దదిగా కనుపించును. యెందుకనగా ఆవస్తువు మిక్కిలి సమీపమునందున్నచో ప్రత్యేకముగా మనుష్యునకు చూపుము అనగా ఉంగరము నేత్రమునకు మిక్కిలి సమీప

మునందుండినచో కంకణముతో సమానముగా యుండునటుల కనబడుచుండును. చిన్నవస్తువు మధ్యమునందుండిగాని దూరమునందుండిగాని పెద్దగా కనిపించినచో చెమ్మ, దిక్కుబడు కారణమువలన తలుగునని తెలిసేది. మరియు, శుభ్రముగు శరీరనీళ్ళు బిళ్లారీచూపు అద్దమువలె వృష్టి దుశ్శిష్టదార్ధమువలె మధ్యమానముగు ఆటంకముగను. అప్పుడు శరీరకారణమువలన నేత్రీజ్యోతి వంకగను. మరియు, జ్యోతివంకరై దానికారణములు ప్రత్యేకవంకరై శక్తిగ్రహించిన యెడల ప్రత్యేకవస్తువు పెద్దదిగా కనిపించునారంభించును. యీ కారణమువలన చలికాలమునందు తారాగణముల అధిక మగుటవలన పెద్దవిగా కనిపించుచుండును. మరియు, యెప్పుడు నీళ్ళయొక్క చుట్టుప్రదేశమునందు స్వల్పముగా అక్షరములు అద్దముకింద పెద్దవిగాలోచుచుండును. యంతవరకు కూడా వైద్యవరులు యిందువలన నేత్రీదృష్టియొక్క దుర్బలత్వమునందు అద్దములను పుష్కలముగించునటుల ఆజ్ఞాపించిరి.

—(10) దృష్టిభంగదిశ్చ. —

అమాశయమును, శరీరమును మలముచుండి శుభ్రతనొందించుటకై అయారజ్ యివ్వవలెను. దీనివలన రోగమును పుట్టించుటకు కారణము చెమ్మ అయినయెడల ఆచెమ్మ నశింపింపును. పిమ్మట నేత్రీపారను స్వల్పత నొందించుటకున్ను, నేత్రీమునందుండి నీరు ప్రవింపజేయుటకున్ను నురుమా అనగా బానలిఖాక. మరియు దీనికి సమానముగు యితర నురుమాలు కండ్లలో పెట్టవలెను. దీనివలన అచ్చట మధ్యమున్న ఆవిరిగల వస్తువు యావత్తు నశించిపోవును.

—(11) దృష్టిభంగరోగ లక్షణములు. —

ఆరోగ్యదినములలో యెంతదూరమునుండి నేత్రీములయొక్క శక్తి చక్కగా చూచుచుండునది చక్కగాకనిపెట్టలేక పోవును. మరియు దుర్బలము కలిగినప్పుడు సమీపమునందు యేవిధముగు వానికలుగని యెడల నేత్రీములయందు చూచునట్టి శక్తి కొంతము వలచబడుచున్న

కారణమువలన కలుగునని గ్రహించవలెను. అనగా దూరమువరకు దృష్టియొక్క నిజరశాను కూలముగా తిరుగజాలక అల్లుకొనుచున్నది. దీనికార్యములలో దుర్బలత్వము న్యూనతవచ్చుచున్నది. కాబట్టి యీ వ్యాధి కుదురుట దుర్లభము.

❖(11) నేత్రదృష్టిభంగ చికిత్స❖

శరీరమునందు చెమ్మను కలిగించుటకై మేక గొర్రెపిల్లలమాంసము, కోడిమాంసమును వేయించిన కోడిగ్రాడ్లు భుజించవలెను. గోరు వెచ్చని మిండినీళ్ళతో శరీరవ్రతాభిము చేయవలెను. మరియు, స్నానమునుకూడా చేయవచ్చును. చెమ్మను కలిగించునట్టి తైలములు అనగా కలువపూల తైలము సాగింజలతైలము మొదలగునవి తలకు లేపనము చేయవలెను. అభివ్రాయ మేయంగా దీనిని చిక్కపరచునట్టి యిత్నిమును చేయవలెను అనగా వ్రక్కతాను సారముగా చేయవలెను.

❖(12) దృష్టిభంగరోగ లక్షణములు❖

ఈవ్యాధియందు దూరముకంటె నగ్గరవస్తువులు చక్కగా కనుపించుచుండును. దీనికారణమేయంగా నేత్రమునందు చూచునట్టి శక్తియందు ఆవిరి పరమాణువులు కలిసి యుండును. గాన చూపు యంత దూరమువరకు తిరుగుచున్నదో అచ్చట ఆవిరి పరమాణువులు ఆచూపునందు మిళితమై యున్నవి గనుక బొత్తిగా కష్టపడుచున్నవి. యీకారణమువలన నేత్రమునందు చూచునట్టిశక్తి బాగుగా చూడగలుగును.

❖(12) దృష్టిభంగచికిత్స❖

మలమును వెడలించుటకై, ఆయూరజ్ యివ్వవలెను. మరియు, చెమ్మను కలిగించునట్టివస్తువులను వర్ణించవలెను. మరియు, నేత్రజ్యోతియందు బలము కలిగించునట్టి వస్తువులు నురుమూలు కండ్లలోవేయవలెను. మరియు, శరాహాఅన్ బాబ్ అను గ్రంథకర్త యీ వెనుకటి

నాలుగు విధముల రోగములను ఖయాలాత్ అనగా నేత్రముల ముందు ఈగలు, దోమలు మొదలగునవి యెగురుచుండునట్లు కనపించు వ్యాధియందు పోల్చిరి.

—x—

చీకటి యందుండుట వలన దృష్టిభంగమగు లక్షణములు

ఈవ్యాధి రెండు విధములు (1) విశేషకాలమువరకు మనజుడు చీకటిగల ప్రదేశమునందుండి ప్రకాశమును చూడకుండిన యెడల యీ కారణము వలన చెమ్మసీసమై ఆచెమ్మయొక్క ఆవిరి పరమాణువులు ఆప్రదేశమునందు అల్లుకొని యుంటూయుండునవి యుండకుండ నిచో అవశ్యముగా యీ కారణమువలన ఆవిరియొక్క హీనపరమాణువులను అల్లుకొని నష్టముచేయునట్టిది. ఇది యుండని యెడల నేత్రదృష్టి చిక్కబడుచుండును. మరియు, చిక్కని రతూబతు అనగా నీరు ఖనీభవించుట స్వభావికమగు చెమ్మయొక్క చిక్కదనము నేత్రనంబంధమగు పొరలయందుచేరి ముడుచుకొనుటవలన నేత్రజ్యోతి మార్గములు బంధించబడుచున్నవి. మరియు, గుల్లనరములు అణగుటవలన రతూబతై బైజియా చిక్కగా నల్లగా మారుచున్నది నిది నేత్రదృష్టిని ఆటంకపరచుచున్నది.

(2) విశేషకాలమువరకు చీకటిలో నివసించియుండి వెంటనే వెలుగు ప్రదేశమునకు వచ్చినచో యీ కారణమువలన నేత్రజ్యోతి ప్రకాశమును వెతుక నారంభించునుగాన విశేషశక్తి నేత్రమునుండి వెడలనారంభించును. దీనివలన బైటి ప్రకాశమునందు వచ్చిచేరును. తరువాత ప్రకాశము విశేషబలమువలన వచ్చుచున్నది. ఇందువలన నేత్రచిద్రము విశేషముగా వికలమగును. నేత్రచిద్రము వికలమైనచో ప్రకాశము

అల్లుకొనును. మరియు సూర్యప్రకాశముకూడా ఆనేతదృష్టియొక్క జ్యోతిని దుర్బలము చేయుచున్నది. అనగా దీపపుకాంతిని దీని న్యూనతదుర్బలత్వముయొక్క కారణమువలన క్రిందిచేయుచున్నది.

— చీకటియందు నివసించుటవలన కలుగు దృష్టిభంగ చికిత్స —

రోగముగల కంటియందు జ్యోతి హేచ్చగుటకు మార్గము బంధించుట రతూబతులై జిరూ నలుపు. లుపెక్కట మొదలగునవి దృష్టిని నష్టపరచు కారణము అయినచేడల దోషమును తీసివేయుటకు నుడుమూలు అనగా బాసలీఖాసే మరియు శియాఫెసిరారాత్ మొదలగు యితరములగు యిటువంటిస్తుప్రలయ కండ్లలోవేయవలెను. మాజూలు భోజనములు మొదలగునవి మలమును తేలిక చేయునట్టియు పవిత్రతనొందించునట్టివియురోగికి వ్రుపయోగించవలెను. ఈరోగిదృష్టి నాశనముచేయు కారణము చీకటిలోనుండి వెలుగున వెలుగులో ప్రవేశించుటవలన కలిగిచో సూర్యప్రకాశము మొదలగు వానిని చూచుటకు నహించకుండిన ఒకనీలిగుడ్డ కండ్లపై నడ్డముగా కట్టవలెను. మరియు అద్దపుముక్కను యిసుకవలె మెత్తిగానూరి ఆచూర్ణమును చూచుచుండవలెను. మరియు మంచి భోజనములను భుజించవలెను. రాత్రివేళ భుజించకూడదు. స్త్రీసంగమము విడచిపెట్టవలెను.

—, 0, —

ఘోషన్ అను రోగలక్షణములు.

ఈశబ్దముయొక్క అర్థము వైద్యులనేకులు అనేకవిధములుగా చూపుచున్నాడు. కొందరు కర్నియా అనగా నేత్రసంబంధముగు రెండవ పొర ఇనిబియా అనగా కంటి మూడవపొర జన్మస్థుండియు పలచగానుం

దును. రతూబతైబై జియా జన్మనుండియు బహుశక్తు వగా నుండును. కాబట్టి సూర్యకిరణముల వ్రీకాశమునందు ప్రవేశించును. యీలోగము నకు ఖఫ్ఫన్ అందురు. యీవ్యాధి జన్మనుండియే పుట్టిన మగునని వైద్యవేత్తలు వచించిరి. దీని చిహ్నములు వగటియందు నేత్రద్వప్తి దుర్బలముగానుండుట సూర్యుడంతయును ననుభవమునందుగాని లేక ఆకాశమునందు మేఘము క్రమింపబడి సూర్యకిరణములు కనపించునందు ననుభవమునందుగాని నేత్రమునందు యేర్పడుగుగవ్వులు కలుగనేరదు. మరియు నేత్రద్వప్తిబలముగానుండును. ఒకానొకప్పుడు కారణమును బట్టి దుర్బలత్వమును కలుగజేయును. మరియు కర్మియాపారయందుగాని ఇనిలియాపారయందుగాని రతూబతైబై జియానుండుగాని దుర్బలత్వము తగ్గినయెడల వగలైనను నీడనుండు చూడగలగును. మరియు సూర్యకిరణములయందున్న వ్రీకాశమునందున్న కండ్లుచిన్నవిగానుండు కారణమువలన మూసికొనుటవలన నేత్రద్వప్తి దుర్బలము నొందుచున్నది. యీకారణమువలన యీవ్యాధికి ఖఫ్ఫన్ అను నామమిడిరి. ఖఫ్ఫన్ అనగా గబ్బిలముకువేరు. మరియు కోవమునందు కఫము యొక్క అర్థము. నేత్రము చిన్నదగుట అని కొందరిమతము. యీఖఫ్ఫన్ వ్యాధియొక్క చికిత్స చెప్పబడలేదు. మరియు యిందువలన నేత్రపారలు రెప్పలు నలుపెక్కుట అందురు. ఇందువలన కండ్లలో చూచునట్టి వ్రీకాశకక్తి వచ్చినయెడల బనప్ షా కాటుక కండ్లలో వేయుట ముందిది. అనగా బనప్ షా నూనెతో తయారుచేసిన కాటుక అని భావము. ఇందువలన పనిత్రీతయున్న శుభ్రతయున్న కలుగజేయవలెను. మఱియును తీసివేయవలెను. పుష్కమును తగ్గించును. మరియు ఖఫ్ఫన్ ద్వప్తియొక్క దుర్బలమువలన రెప్పలలో చెమ్మ ప్రకటనమగునని కొందరు వైద్యులు వదించుచున్నారు. దీని పుదిత నుపాయమును చేయవచ్చును. దీని చికిత్స చెప్పబడుచున్నది.

—ఖఫ్స్ వ్యాధి చికిత్స.—

మ.ందుగా శరీరమునుండి మలమును తీసివేయవలెను. తదుపరి తలయందుండు మలమును తొలగించి శరీరమును శుభ్రమును శుభ్రత నొందినపిమ్మట మైలతుత్తము నుడుచూ అస్ ఫహసీ మరియు అస్ కే వత్తె అనగా అదిరాతకులు దానిమ్మపూలు కాల్చినబూడిదెఱుందు కలిపి కండ్లలోపేయవలెను. దీనివలన నేత్రములయందు బలముకలుగు ను. చెమ్మనుఅర్చివేయును. నేత్రపారము పవిత్రమునొంది చెమ్మ హరించును.

—::—

కుమారు అను వ్యాధిలక్షణములు

ఈ వ్యాధి యొక్క అర్థము మంచు, విశేషప్రకాశముగునస్తువులు మిక్కిలి మెరుపుగల వస్తువులు విశేషముగా చూచుటవలన నేత్రదృష్టి చాంచల్యమునొంది దుర్బలమగును. యీ వ్యాధియందు నేత్రదృష్టి బొత్తిగా నశించుటకూడా కలదు. అనగా యేవస్తువు నేత్రములకు కనువడ కుండును. ఒకప్పుడు యీస్థితియందు చేకనే దూపునస్తువులు మాత్రము గ్రహించబడుతుండును. యీ యెదలగు లక్షణములు తలస్థించిన వ్యక్తి నేత్రదృష్టి దుర్బలము నొందినదని గ్రహించవలెను. యీరోగి నేత్రములకు దగ్గరనుండు వస్తువులు మాత్రము కనుపించుచుండును. మరియు యేరంగుచూచినపుడు ఆవస్తువు తెల్లగా నున్నట్లు భావించును. అనగా దీనికారణము ఎల్లప్పుడు తెల్లనివస్తువులను చూచుటవలన ధ్యానించునట్టి శక్తియందు తెల్లనిరంగు చక్కగానిలిది స్థిరపడియుండును. గాన యేవస్తువులు రోగి చూచుచుండినను అందు తెలుపుగంగు యున్నదని యే ధ్యానించుచుండును. మరియు కుమూర్ వ్యాధి పుట్పెనుచు

కారణములయందు షేక్ అబూ అలినేనాగారు వదించినదేమనగా తెల్ల వస్తువు తీవ్రమగుప్రకాశము తనయొక్క స్వచ్ఛతయొక్క విశేషత్వము వలన నేత్రమునందు చూచునట్టిక క్తిని ఆకర్షించియుండును. అనగా సూర్యకాంతియెదుట దీపకాంతి హీనమగును. అట్లునే అనేదినములు గతించుటవలన ఈదశ నేత్రములయందు స్థిరపడి ధ్యానమునందుకూడా నిలిచిపోవును. గాన అట్టివస్తువులను చూచుట మానవలెను. మరియు విశేషముగా కుడినేత్రము దృష్టియందు దృష్టిశేషముండువరకు ఇందు విషయమై నదుపాయములు చేయుచుండవలెను.

శుమార్ వ్యాధిచిత్త

ఒకనల్లని బట్ట ముఖముపై అడ్డముగా కట్టవలెను. రోగికి నల్లని దుస్తులను కట్టించవలెను. మరియు, నల్లని కట్టులను కండ్లక్రింద కట్టవలెను. యిట్లు చేయుటవలన రోగి దృష్టి ఆనల్లనిబట్టలపై పడుచుండును మరియు, నల్లని వెంట్రుకలతో నేయబడిన వస్తువులను తురికి దేశస్తులు యాత్రవెళ్ళునప్పుడు విశేషముగా వుపయోగించునట్టి ఆనల్లని వస్తువును రోగి నేత్రములపై కట్టవలెను. యిది నల్లగానుండు కారణము వలన, నేత్రప్రకాశమునందు యిబ్బందికలిగించి ఒకటిగా నిలుపుచున్నది. కాబట్టి యీ నీలివరదాకట్టిన కారణమువలన అందు కలుగునట్టివి చూచుటకు అడ్డుగా నియ్యదు. దీనివలన పొగ క్రమ్మినట్లుండునట్టి నేత్ర దృష్టికనుపించును. దీనివలన ప్రాణవాయువు బలముగలదై నేత్రపొరలను మృధువరచి జలబురు నీడ్చివేయును. మరియు, మించును చూచుట వలన యీ వ్యాధి వ్రుత్పత్తి అయినచో దృష్టిని బలము కలిగించి ప్రాణ వాయువును లఘుత్వము నొందించుటకై చేదు బాదంపప్పునూరి కండ్లపై లేపనము చేయవలెను. మరియు, నేత్రములను ప్రాణవాయువు పరిశుభ్రత నొందుటకున్న నేత్రపొరలయొక్క మృధుత్వము మంధము నశింపచేయుటకున్న రోమాంచములను వికశింపచేయుటకున్న ఉష్ణోదకముతో కావడము చేయవలెను.

(సూచనీయము) యెల్లప్పుడు మంచు చూచుటవలన నేత్రములు నొప్పి కలుగును. దీనికారణము కంటిపొర ముడుచుకొనుట రోమ కూపములు బంధించబడునట్టి కారణమువలన నేత్రములయందు ఆవిరి పరమాణువులు నించుచున్నవి. మరియు ఆస్తానమునందు చిక్కబడి ఆ చుట్ట నీచచుట్టము కలిగించును కాబట్టి దీనివలన వాపును కలిగించు న్యభావికము కలుగుచున్నది. దీనిదిహ్మములు కారణము ముందు కలుగుట యితర విహ్మములు నేత్రములు వాచునట్టి ప్రకరణమునందు ప్రత్యేకకారణము సారముగా భిన్నాభిన్నములుగ వర్ణించబడియె.

శ్రుమూర్తి చికిత్స

మలమును కరిగించునట్టియు తీసివేయునట్టి ఔషధములు యువ యోగించవలెను. దీనివలన రోమాంచములు వికసించును. మరియు ఆవిరిపరమాణువులు మలమునందుండినవి మృదుత్వము నొందును. మరియు నలగం, వెల్లులి నూతనఆకులుగాని యెండినపొట్టుగాని యెండిన జూపా, అకలీలులే మలికు, బాబూనా, యీ మొదలగువస్తువుల కషాయములోవేసి కషాయముశాచి ఆకషాయముతో ఆవిరివట్టించవలెను. మరియు తిరగటికల్లుగాని, నల్లనిచదరపురాయిగాని, కాల్చి తానిపై సారాయివేసి అందువలనకలిగిన ఆవిరి తలకు పట్టించవలెను. మరియు రాగిరేకు కాల్చి సారాయిలోవేసి అందువల్లకలుగు ఆవిరి నేత్రములకు తగులునట్లు చేయవలెను. ఇట్లుచేయుటమిక్కిలి పుత్రము. మరియు రోమాంచములు వికసించునట్లు చేయుటకున్న మలమును వెడలించుటకున్న నేత్రములకున్న మిక్కిలి ప్రశస్తముగా నుండును.

సల్లూల్ ఐన్ అనగా శుష్కనేత్ర లక్షణములు.

సల్లూల్ ఐన్ అనగా నేత్రములు చిక్కుట అందురు. అప్పుడప్పుడు యారోగమునందు నేత్రము మిక్కిలి చిక్కిపోవుచుండును. అనగా కనురెప్పలు లోపుకు అణగి కలిసిపోవుననిభావము. ఎప్పుడైనను శుష్కత్వముయొక్క విశేషలక్షణములన చెప్పుయొక్క నిశ్చలత్వమున్న న్య శ్చలత్వము నశించుటవలన కంటిదృష్టి కేవలము నశించిపోవును. నేత్రదుర్బలత్వము యారోగము నుండునునని గ్రహించవలెను. యావ్యాధి విశేషముగా వృద్ధులకు వుత్పన్నమగుచున్నది. ఈవ్యాధికారణములు చికిత్సనేరుగా నుండును.

మరియు యావ్యాధి చూవ్వకులకు కలిగినయెడల చికిత్సచేయవచ్చును. యావ్యాధి రెండుభేదములుగా చెప్పుచున్నాను. (1) సల్లూల్ అయిన్ అనగా కంటిగ్రుడ్డు చిక్కిపోవుట వృద్ధులకు వుత్పన్నమగును. దీనికారణములు రతూబతు అనగా నేత్రసంబంధమగు నీరుమారిపోవుట అగోగి నేత్రముయొక్క సర్వభాగములలో ప్రవేశించుటనిలిచి తగ్గిపోవును.

—(1) సల్లూల్ ఐన్ అనగా శుష్కించు నేత్రచికిత్స.—

ఈరోగమునందు సప్తమగు ముఖ్యమగు రతూబతులు అనగా, నీరు తిరిగిచేరుట కరివముగా నుండును గాన యావ్యాధి కుదురుట మిక్కిలి దుర్లభము కాబట్టి యారోగారంభమునందు నేత్రములయందు చెమ్మపుట్టించుటకు ఆలోచించవలెను. మరియు వజ్రశ్రీమచేయుట వుచితమగును. యేవస్తువు శుష్కత్వమును కలిగించునో అట్టివస్తువులను వరించుట వుచితము.

(2) శుష్కనేత్ర లక్షణములు—

రెండవభేదమగు యావ్యాధి అనగా సల్లూల్ ఐన్ (నేత్రములు చిక్కుట) యవ్వనులకు ఉత్పన్నమైనను మిక్కిలి తక్కువగా నుండును.

అనగా యీ వ్యాధి యీ వ్యవస్థలకు వరుస కలుగదు. మరియు యీ రోగము యవ్వనపురుషులకు కలిగినను ఒక కంటియందు మూత్రము కలుగుచు న్నది. మరియు రెండు నేత్రములలో బహుస్వీయముగా కలుగును. యె టులననగా యీ వ్యవస్థల శరీరమునందు గల చెమ్మ హానినొందుట తటస్థిం చదు. అయినచో వ్యాధి కలుగుచున్నది. యిట్లు యీ వ్యాధి కలుగుటకు ఆలోచనీయము ఇందు ఆలోచించవలసిని అంశ మేనునగా నెలానా వ్యాధి సామాన్యముగా ఒక నేత్రమునందు కలుగును గాని రెండు నేత్రములలో ఒకపర్యాయము మిక్కిలి సక్రమముగా కలుగును. కాబట్టి విశేషముగా రెండు నేత్రములలో ఒక్కసారి నజులా వ్యాధి వుత్పన్నము కావాలను. ఇందు విషయమై నజులా రోగ ప్రకరణమునందు వర్ణించియున్నాను. మరియు యీ విధముగా రోగ కారణ మేమనగా రతూబత్తెబై జమూగాని రతూ బత్తెజలై దియా యందుగాని శుష్కత్వము వుత్పన్నమగును. యీ శుష్కత్వము కలుగుటకు అనేక కారణములుగలవు. (1) రోగములము విశే ముగా నుండుట, (2) విశేష కాలమువరకు భుజించుకొండుటవలన శరీ రము క్షీణించినవారికి యీ వ్యాధి కలుగుచుండును. (3) ముఖమియా అను నేత్రసంబంధముగు ఆరవపాండుండున్న, సబరీయా అను అయిదవ పొరయందు గల నరముల మార్గములు మలముయొక్క బంధనమువలన మూయబడిన కారణమువలన నేత్రములయందుగల రదీయందు బలము చేరక ముందుండు జలము చెడిపోవును.

(4) నేత్రశక్తి దుర్బలమునొంది బిగిసిపోవును. అనగా తిమ్మిరి కలిగించునట్టి వస్తువులు నేత్రసంబంధముగు నరములయందుగాని, నేత్రీ ములలోగాని వేయుటవలన దుర్బలము ఉత్పన్నమగును. మరియు తిమ్మిరి కలిగించునట్టి వస్తువులు, జలుబును నమకూర్చుకొండును. యీ కారణము వలన బలము కలిగించునట్టి శక్తిని నశింపజేయుచున్నది. అనగా హకీము జాలీనూన్ గారు పొరతుల్ వరా అను గ్రంథమునందు యీ క్రిందివిధాన మును చెప్పియున్నాడు.

ఇప్పటివైద్యులు తర్చుగా కండ్లనొప్పలనుండును పల్లమందు మొదలగు తిమ్మిరి కలిగించునట్టి వస్తువులు ఉపయోగించునన్నార. యిది మిక్కిలి చెడులలవాటుగాన దీనివలన ఈమొదలగు వ్యాధులు కలుగును. మరియు చాలాకాలమువరకు వ్యాధి గ్రుండుటయేగాక ఒక్కొక్కప్పుడు నేత్రదృష్టి పూర్తిగా నశించినట్లును. కొందరికి కన్నులన్నదై చిక్కిపోవును. కాబట్టి యిందుపషయములో ముందునర్థి గా నున్నాను. అయినను యిందుచిక్షేష దుర్గుణముండుటవలన - తిరిగి యిందు చెప్పితిని.

❧ (2) శుష్కనేత్రచిక్షిత్సః

ఈవ్యాధియందు రోగినేత్రములలో రోగముయొక్క కారణము మలమువలన ఉత్పన్నమై బంధనమేర్పడినయెడల మలమును వెడలించునట్టి ఔషధములను నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు మలసంబంధముగు బంధనమును విడదీయునట్టి పురాయములను చేయవలెను. అటుపిమ్మట యావత్తుకేరము శిరస్సుయొక్క ప్రకృతియందు చెమ్మ కలిగించవలెను. మరియు యీరోగి నేత్రమార్గములు మెరుపుగల రతూబతు విశేషత్వమువలన బంధించబడినయెడల కేవలము చెమ్మను కలిగించునట్టి పురాయములు చేయవలెను. మలమును నశింపజేయుట, బంధనము విడదీయుటయందు శక్తిగల ఔషధములను యుపయోగించవలెను.

❧:

హజ్జుజ్ (కన్ను బైటికి వచ్చుట) యొక్క

లక్షణములు

ఈవ్యాధిని స్వల్పముగా రతూబతె జ్జాజియా, రతూబతెజ్జలై దియా అను నేత్రసంబంధముగు నీరుయొక్క రోగములలో వర్ణించి

యుంటిని. యీసాక్షి ముసలము కూడా గుణములయొక్క విశేషత్వము కారణములు తిరిగి పుట్టింపబడుచున్నాను. యీ రోగమునకు మూడుకారణములు గలవని గ్రహించవలెను.

(1) - అయితే దోషయక్షములము నేత్రభాగముల యందు పోవడం ద్వారా యీ కారణములవలన కంటి గుడ్డు పెరిగి (ఉబికి) బైటికై పుట్టి పుట్టినట్లు. దీనినిన్నీయులు అనగా నేత్రము యెత్తగట, పుట్టిన వెంటనే కన్న పెద్దనిగా కనుపించుట, మరియు, పైదోషము యొక్క కారణమువలన కలిగిన యెడల నేత్రమునందు భారముకూడా లభించుచును. యీ మొదలగు లక్షణములు యీ వ్యాధియందు కలుగునని గ్రహించవలెను.

అక్షాహజ్జిజ్ (కన్ను బైటికివచ్చుట) కు చికిత్స.

పైన చెప్పిన చెప్పుకారణములవలన మలము వృద్ధి నొంది ఆమల దోషమువలన యీ వ్యాధి కలిగిన యెడల దీని అనుసారముగా బోషధములనప్రయోగించి అనగా వస్త్రభ్రమలోనున్న కనుగుంటలో నుండు మలమును హరించుచేయునట్టి బోషధములలోనున్న విరోచనముల ద్వారా మలమును వెడలించుట మొదలగు సదుపాయములతో మలమును నశింపజేయవలెను. మలమును వెడలించిన తరువాత నేత్రముల నుండి నీరును స్రవించజేయునట్టియు మలమును పెరుగ కుండునటులన ఏబోషధము ఆటంకపరచునో నేత్రదృష్టిని బలము కలిగించి స్థిరపరచునో అట్టి బోషధములు నేత్రములలో ఉపయోగించవలెను. దీనివలన నేత్రములకు బలము కలిగించును. మరియు, కన్ను బైటికి వచ్చుటకు కారణమగు మలమును సశిష్టజేయుటవలన తగ్గిపోవును. యీ రోగమునందు శియాఫ్ శిమాగ్ ఉపయోగించ దగిన బోషధముని తెలిసికొనవలెను.

అక్షాశిమాప్ సిమాగ్ చేయు క్రమము.

సిమాగ్ సీత్యునోవేసి కాది వడియబోసి తిరిగి పోయి మీదను నిది చిక్కబడువరకు కాది రాంగ్ ఒక భాగము వచ్చుకర్పూరము

నాలుగు భాగములు కలిపి ఆరుభాగములు యీ వస్తువులు కల్పము నందుంచి పైకమాయముతో మర్చించి కనికొనచేసి యుంచుకొని సమ యానుకూలముగా ఉపయోగించవలెను.

(2) కందు బైటికివచ్చు లక్షణములు

ఈ వ్యాధి కారణముల యొక్క ప్రేరేపణవలన యేకాక ణమువలన నేత్ర గ్రుడ్డు పెరిగి వ్రుకి వెళ్ళివచ్చినదని. గ్రహించి ఉక్తకారణము యిది అని తెలిసి కొనవలెను. అనగా కంఠధ్వని హీనమగుట తలనొప్పి అధిక్యముగానుండుట అతినేగముగా వమన మగుట బిగ్గరిగా ఓకరింతకలుగుట, వ్రసవవేదన, శ్రోధము, శ్వాసవిగిం చునట్టి కారణము తలస్థించుట మొదలగు కారణములవలన నేత్రములు బైటికి వ్రుకును. యీ రోగచిహ్నములు యిప్పుడు చెప్పబడిన హేతు వులలో యేదోహేతువు ముందు గతించి యుండును. మరియు, నేత్రము లోపలనుండి యేవరో బైటికి తోడితీసినటుల పోటు పీకుట కలిగియుం డును. మలము వెడలిన తరువాత యిట్లు హేతువులు తలస్థించిన కన్ను పెద్దదై గటుల కనుపించుచుండును.

— 2 కన్న బైటికి వచ్చుటకు చికిత్స.

ఇందురోగహేతువును తొలగించుటవలన ప్రయోజనము కను పించదు. బహుదా కారణము దూరమైనను నేత్రము బైటికివచ్చియు న్నుయెడల సీనపుముక్కగాని లేక సన్నని సురుమాగానివకసంచిలో వేసి ముద్దినగుంటపై నుంచవలెను. మరియు కంటిపైన బిగించి కట్టుకట్టి రోగిని వెల్లికిలవడంబట్టవలెను. మరియు మలమును అటంకపరచునట్టి తైలములు అనగా దానిమ్మబెరడు అకాకియా అలీకు మరియు ఉసారె లహేతుత్తిన యీ మొదలగువాని తైలములు నేత్రములపై వేయవలె ను. మరియు మిక్కిలి చల్లనినీళ్ళతో ముఖప్రక్షాళము చేయవలెను. ఇతరులవలన నేత్రములకు బలముకలుగును. మరియు నేత్రభాగములను టికటిగో చేయును.

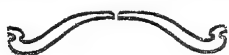
(నూతనీయము) మిక్కిలి శీతజలము అజీర్ణమును కలిగించును. బంధమును కలిగించువస్తువులు అనగా దానిమ్మపూలు జైతూరములు గనగనపుత్రులు, మొదలగునవి నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి రోగిముఖ ప్రకృత్యాశనము చేయవలెను. యీ కషాయము విశేషబాధము చేయును. రోగము వెంటనే శాంతి నొందును.

~~కంటికి~~ కంటి కన్ను బైటికివచ్చు వ్యాధి లక్షణము. ~~ఇది~~

కంటిగుడ్డుయొక్క బంధనములు మరియు ఆబంధనములు అనగా కేళ్ళు వనిలిపోవును. దీని చిహ్నములు నేత్రము పెద్దదిగానున్నటుల తెలియకుండును. అనగా యిందుచులమునిండి యుండదు. మరియు కంటి లోభాగమునందు మిక్కిలి పీకుకలిగియుండును గనుక యిందు యే విధమైన వస్తువుయుండదు అనగా కంటి లోవైపునుండి అణచి బైటి వైపునకు ప్రవహించును. మరియు అవశ్యముగా కంటిగుడ్డునందు తాపము సంభవించును. నేత్రము తిరుగుచుండును. యెందుకనగా అచ్చటి సంధిబంధము కంటిగుడ్డును తాపము విశేషము తియగకుండునటుల ఆటంకము కలిగించునట్టి బంధనములు బిగుతప్పి నిష్ప్రయోజనములైనవి. మరియు యీకంటియొక్క సంధిబంధములను నీర్నవరచునట్టి నీచ రతూడతు అనగా నీరు అచ్చట చేరియుండుచుగాని యీరతూబకును తీసి వేయుటకై యీరజాత్ అనేక వ్యాయామములు యువయోగించవలెను. మరియు గంధూషములు చేయుట వాసరచూచునట్టి వస్తువులు అనగా యెండువస్తువులను కాలిపి బూడిది కండ్లకు పోగవేయవలెను. యీ వస్తువులవివరం శిరస్సంబంధముగువ్యాధులందు చెప్పియున్నాను. ఆవస్తువులను యీరోగమునందు ధూపమేయవలెను. మరియు మలమును వెడలించిన తదుపరి కాలిపిచింతగించి, గులాబిపూలు, దానిమ్మపూలు, గవ్వపలుకుసాంబాణి, జతామాంసి, యీమొదలగు వస్తువులునూరి కండ్లపై వేయవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన అజీర్ణ కారణమువలన కంటి గుడ్డుభాగములను బిగించి దృఢపరచును.

బుగజుల్ ఐన్ యనగా సూర్యప్రకాశమును

చూడజాలకుండుటకు లక్షణములు

ఈవ్యాధికలుగుటకు రోగుకారణములు గలవు. (1) పీఠవా
యువు వుష్ణవ్రోకోపమునొంది పరాక్రమమువలన లేచుచున్నది. పిమ్మ
ట సూర్యరస్మివలన వలచబడి హేద్విపోవును. ఈకారణమువలనచూడు
నట్టి నేత్రశక్తి సూర్యకిరణముల వెలుగుచూడుటకునహించలేకపోవును
కాబట్టి దీనివలన సోసాము అనగా మెదడుచందు వావును కలిగించు
నట్టి వ్యాధికలుగుటకు హేతువగును. యెటులననగా సోసాంవ్యాధి వు
ష్ణమువలన వుత్పన్నమగును. మరియు దీని చిహ్నములు రెండవదాని
చిహ్నములు బొత్తిగా కలుగవు.

బుగజుల్ ఐన్ అనగా ఎండను చూడలేకపోవుటకు చికిత్స.

ఈరోగమునందు చెడ్డును జలుమును కలిగించునట్టి వుపాయ
ములయందు ఆలశ్యముచేయక తగుణమునందె చికిత్సచేయవలెను. దీని
వలన యితర గొప్పనష్టములు కలుగ నేగవు.

(2) ఈవ్యాధియందు నేత్రమునందు నొప్పి కలుగుట సబ్ రోగ
ముగాని లేక కంటి రెప్పల యేదైన కష్టముగాని సంభవించును
అనగా దురద మొదలగునవి. మరియు, యీ రోగకారణమువలన నేత్ర
మునకు సూర్యకిరణములను చూడుటకు అంబుము లేకపోవును. మరియు,
యీ కారణమును బట్టి యీవ్యాధి చిహ్నములు భావించవలెను. హేతు
వును దూరపరచుట యీ రోగమునకు చికిత్స యని గ్రహించవలెను.

కుమనా అనగా కంటియెరుపు లక్షణములు

ఈరోగము రెప్పలతో సంబంధము కలిగియుండును కుమనాశబ్దమునకు మూడు అర్థములు కలవు దీనివిషయమై పైన వర్ణించబడియె. మరియు, యీ స్తానమునందు అర్థమేమనగా మనస్సును నిద్రించి లేచినచో అతని రెండు నేత్రములలో యిసుక దుమ్ము పడినటుల పండే హింతుచుండును నిది వాతప్రకోపముయొక్క కారణమువలన యిటుల తోచుచుండును. మరియు, ఆవిరి హీనపరమాణువులు నేత్రపొరలో జంఘించబడియుండును. యిందువలన యెల్లప్పుడు ప్రత్యేకనవ్వుమునందు యుండనేరదు యేలననగా మేలుకొని యుండు నమయమునందు రెప్పలను మూసి తెరుచుటవలన ప్రత్యేకముగా చూచుటవలన ఉదయము ప్రకాశకాలమగుటవలన ఆవిరి పరమాణువులు నష్టమైందుచుండును. మరియు, నిద్రావస్థయందు పరమాణువులకు నష్టముకలిగించు కారణము లేకపోవుటవలన ఆవిరి పరమాణువులు గుమి గూడుచున్నవి. కాబట్టి అవశ్యముగా మేలుకొనిన వెంటనే నేత్రములలో యిసుక దువ్వపడినటుల రెప్పలతో గ్రుచ్చుకొనుచుండును నిదురనుండి లేచిన కొంత శేషటికి ఉష్ణకారణమువలన ఆవిరి పరమాణువులు గుమి గూడియుండునవి యావత్తు నష్టమునొందును.

— కుమనా అనగా కంటి యెరుపు చికిత్స —

రోగి ప్రకృతానుసారముగా పుత్పన్నమగు వాతము వృద్ధిచేయునట్టి మలమును తీసివేయవలెను, 'మరియు యావత్తు శరీరమునందుండి మలమును వెడలించిన తదుపరి కంటిరెప్పలు పొరలయొక్కమలమును తీసివేయుటకై నేత్రములనుండి నీరు నగ్నివింపజేయునట్టి జ్వరములను నేత్రములలో వేయవలెను అనగా అహమరెయ్యా, అహమరహద్, బాసలిఖాన్, శియాఫెతరఖ్, మాతీలఖాన్, మొదలగునవి నేత్ర

ముల్యో నేయవలెను. మరియు కనురెప్పలపై శిరూఢె అన్వదముల య్యాన్ నేత్రములలోకూడా నేయవలెను. ప్రితిదినము పాఠశాల స్నానముచేయుచుండవలెను. ఇందువిషయమై విశేషము చెప్పబడియె. మరియు నిర్మలముగు ఔషధములవలన ప్రయోజన మున్నంతవరకు తీక్షణముగు ఔషధములు నేత్రములలో ప్రయోగించకూడదు. అనగా అహమరెలయ్యాన్ వలన ప్రయోజనము కలిగినచో అహమరెహద్, మరియు బానలిఖాన్ ప్రయోగించకూడదు. విస్తారముగా యీరోగ మునందు ప్రష్ణప్రకృతి కలిగియుండును.

ఇస్తరఖావుల్ జవ్ అనగా రెప్పలు సచ్చ

ప డు ల క్ష ణ ము లు

—:—

నేత్రసంబంధముగు ప్రధానపారయందు వాపుజనించును. అధవా నేత్రము నొప్పిగానుండినదై రెప్పబలములేర్పి నచ్చువచును, ఒక్కొక్కప్పుడు రెప్పవేయుటకు వీలులేక శక్తిహీనమైపోవును. మరియు యీరోగము రెప్పలయొక్క మూలములయందు చిగువు లేవ్వటవలన రెప్ప నిస్సక్తువగుచుండును.

—ఇస్తరఖాఉల్ జవ్ అనగా రెప్పలు సచ్చువడుటకు చికిత్స—

ఈరోగమునందు అవశ్యకమని తోచినయెడల ముందుగా శరీర మునందుండు మలమును వెడలించవలెను. మరియు నేత్రమునొచ్చుట, నేత్రసంబంధముగు ప్రధానపారవాపు మొదలగువానియందు గల మలప్రకోపమునుబట్టి మలాశుసారముగా ఔషధములతో అమలమునుతొలగించవలెను. కంటినొప్పి వాపుతగ్గి కనురెప్ప వ్రేలబడుటమాత్రము శేషించి యుండినయెడల ముక్కులోవలనుండు సరములను ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయవలెను. మరియు నొనలునందున్న, కనురెప్పలపై నుసాంబ

రము, అక్కలక్క, జఠామూళి, కంకురుపువ్వు, తుమ్మచెక్క యీ మొదలగు వస్తువులు ఆస్ అనగా అధిరారనముతోనూరి లేవనము చేయవలెను. యీ లేవనమువలన బలము శుష్కించును. మరియు నేత్రమునకు బలముకలిగించును. రెప్పలయందుండు మలమును తీసివేయుటకై నేత్రములనుండి నీళ్ళు స్రవించియునట్టి సురమా రెప్పలోపట వేయవలెను. మరియు, యీ చికిత్సచేసి రోజువారే దృష్టి స్థిరముగా నుండనిచో రెప్పను కోసివేయవలెను. రెప్పకు కత్తిరించి విధానమును వచించుచున్నాం. అనగా చిన్నకొలికి వైపునుండి పైరెప్పను పెద్దకొలికి వరకు కోసివేయవలెను. మరియు, రెప్పలిగు తప్పుటకు న్యూనత అధికతయొక్క అను సారమునుబట్టి యెంతవరకు తీసివేయుట ఉచితమో అంతవరకు రెప్పను కత్తెరతో కత్తిరించివేయవలెను. మరియు, యేస్తానమునందు విశేషముగా నీర్పముండునో ఆస్తానమునందు రెప్పను విశేషముగా కోసివేయవలెను. యెచ్చట తక్కువగానుండునో అచ్చట తక్కువగా కత్తిరించి వేయవలెను. మరియు, రెప్పకత్తిరించిన వెనుక మూడు నాలుగు కుట్లుకుట్టి దానిపై అనపర్ వేయవలెను. మరియు, ఉప్పు, జీలకర్ర నమలి బట్టతో వేసి అనీరు నేత్రములలో వేయవలెను. మూడవ దినమునందుగాని నాలుగవదినమునందుగాని అకుట్లు కత్తెరతో కత్తిరించి తీసివేయవలెను. తదుపరి పాలాస్త్రీ వేయవలెను. యీ నదుపాయము వలన కంటిరెప్ప లేచిపోవును. కంటియందుండుపాప విశించును.

(నూచనీయము) ముక్కురెండురంధ్రములలోపల రెండునరములుగలవు. ఆనరములకు ఇంకుల్ మన్ ఖై దన్ అనగా ముక్కుపుటముల నరములు అందురు. ఆనరములను ఛేదించువిధానము యీక్రింద చెప్పబడుచున్నది. అనగా రోగి శ్వాసనుబంధించి తపసివలె నుండునటుల నూత్యుని యెదుటనిలువబెట్టవలెను. అనగా నూత్యురస్మి వెలుగువలన నరములు కనుపించుచుండును. అట్టిసమయమునందు శిరావేదన చేయుటయందు నేర్పరియగు వైద్యుడు కత్తియొక్క పీపు అనగా యిందు

విషయమై పునయోగించు శస్త్రముతో ఛేదిచవలెను. ఈసరమును ఛేదించుటవలన లాభముగలదు. అనగా రతూబకు అనగా నీరు రక్తము తో కలిసి నేత్రములోనుండి బైటకి వెళ్ళిపోవును. మరియు ఒకప్పుడు పక్షవాతమువలన కంటిరెప్ప నచ్చుపడి వ్రేలబడును. మరియు అర్ధాంగ వాతమునాదుకూడా యిట్లు తటస్థిచగలదు. ఒక్కొక్కప్పుడు యీ బంధ నము రెప్పను నీర్నసరముచున్నది మరియు, నొసలునందు శిరావేదనము చేయునపుడు మునందు వైద్యుని మందమతివలన యేవైపు లెగుచు న్నదో ఆవైపు కనురెప్ప వ్రేలబడును కాబట్టి వైద్యుడు జాగ్రూకుడై స్వస్థుడై శిరావేదనము చేయవలెను.

మాయ, కందరూమాఖల్ అను వైద్యుడు రాజుగారి కుమార్తెను శిరావేదనము చేయవలసి నొసలునందు శిరావేదన చేయుటలో ఒకవైపు రెప్పయొక్క సంధిబంధము తెగిపోయినది అట్టిస్థితియందు ఆరోగి రెండు నేత్రములు మూతబడినవి యిట్టి స్థితియందు ఆవైద్యుని హస్తము ఖండించివేయుటకు ఆరాజు ఆజ్ఞాపించెను. అంతటనుండి ఆరాజు ప్రభుత్వము అంతమువరకు చికిత్సయందు పొరపాటుపడినట్టి వైద్యుల హస్తలములను సరికించుచుండువాడు.

జ్ఞిసాకులజన్మ అనగా రెండురెప్పలుఒకటిగా కలుసుకొనువ్యాధి లక్షణములు

రెప్పలు అంటుకొనుట ఒకవైపునందుకలుగును. ఒకప్పుడు రెండు వైపులనుండి ఆరంభించును. ఒకప్పుడు రెండు రెప్పలు ఒకవైపువరకు ఒకటిగా కలుసుకొనిపోవును. ఒకప్పుడు రెప్పలు ముల్తహిమూ యందున్న కర్నియా అను పొరలయందును అణగిపోవును. మరియు, యీ రోగము మూడు కారణములవలన కలుగునని గ్రహించవలెను.

(1) నేత్రము వృద్ధచుచుండు వాది మిక్కిలి యెర్రబడి కను రెప్ప బద్ధిలై నటుల చెక్కినటుల కనుపించుచుండును. యిట్టి స్థితి యందు గాయమై ఆగాయము మానిపోయి రెప్ప అంటుకొనుచున్నది.

(2) నేత్రమునందుగాని రెప్పయందుగాని వ్రేణమైన యెడల ఆవ్రేణమువలన చాలాకాలమువరకు కన్న మూయబడి గాయముతో కూడా రెప్పకరుచుకొని పోవును.

(3) నెల్లవ్యాధి యందుగాని నాఖానా అను దుర్బాంసము నేత్రములపై వుత్పత్తి అయిచో దీనిని శస్త్రముచేసి జీలకర్ర వున్న నమలి నేత్రమునందు వేతుని హేతుప్రపలన ఆరణము పరిశుభ్రత నొందక రెండు రెప్పలను ఒకటి అంటించుటకు కారణమగును.

~~అంతయు రెప్పలు ఒకటిగా కలుసుకొనుటకుచికిత్స~~

ఈరోగనుపాయము స్వల్పప్రయాసతోనే కుదురగలదు. అనగా పూర్తిగా కల్సుకొనిన రెప్పలుగల రోగి రెప్పలు నళాకుతో యెత్తివేయ వలెను. అనగా రెప్పయెచ్చట కల్సుకొనియున్నదో ఆస్తానమునకు అంటు కొని యుండని స్తలమునుండి కంగూరాగలనలాకుగాని లేక యిందువిష యమై లోహముతో చేయబడిన ఆయుధముతోగాని ఆరెప్పను యెత్తి వేయవలెను. మరియు ప్రథమపారయందు కంటిరెప్ప అంటుకొనినచో చెయ్యి నిమ్మళముగా క్రిందనుంచి రెప్పజరుగకుండునటుల పట్టుకొనవలె ను. యెందుకనగా కర్నియా అను నేత్రము రెండవపార రెప్పతోకూడా లేచినచప్పును ఆనే ధయముతో చెయ్యి నహాయముచేసి నలాకుతో కంటికి రెప్పకుమధ్య మార్గమును తప్పించివేయవలెనని భావము. మరియు కన్ను తన స్థితియు నుండకుండునటుల జాగ్రత వహించవలెను. మరియు యీరోగి నేత్రముయొక్క రెండురెప్పలు యేమిసండులేక నరాన రిగా అంటుకొని నళాకు ప్రవేశించుటకు మార్గములేక పోయిన యెడల రెప్పను నెమ్మదిగా నేత్రనంబంధమగు ఆయుధముతో కొంతవేరుచేసి ఆఆయుధముతో విడదీయవలెను. మరియు, రెప్ప యొక్క చిన్నకొలికి

వైపులనగా రెప్పలు ఎచ్చట అంటుకొనియున్నవో అచ్చట సభాకులోవలకు ప్రవేశించుటకై సభాకు ప్రవేశించునంత రంధ్రము కాగలందులకు చీల్చి అందుండి యీ సభాకు ప్రవేశపెట్టి రెప్పమపైకి యెత్తివేయవలెను. మరియు, కత్తిరతో కత్తిరించివేయవలెను. యీ నూపాయములతో రెప్పలు విడిపోయిన యెడల రెప్పలు విడదీసిన వెంటనే జీలకర్ర ఉప్పు నమలించి బట్టలోవేసి నిర్మలముగు యీ నీరు నేత్రములలో పిండవలెను. దీనివలన గాయముగును. పిమ్మట గులాబిపూలు నూనెలో మూడి తడిపి రెండువైపుల మధ్యనుంచవలెను. యిట్లు చేయుటవలన రెండు రెప్పలు తిరిగి ఒకటిగా కలుసుకొనజాలవు. మరియు, కనురెప్పలపైన కోడిగ్రుడ్డుసాన గుల్ రోగన్ అనగా గులాబిపూలనూనెలో కలిపి లేవన ముచేయవలెను. దీని వలన నొప్పి తగ్గి కంటిరెప్పలు మృదుత్వము నొందును. మరియు, నేత్రసంబంధముగు అంగములకు బలము కలిగించును. మరియు, నేత్రముపై వదులుగా కట్టు కట్టవలెను. రెండవ దినము కట్టునిప్పి జీలకర్ర ఉప్పునమవలి నేత్రములో పిండవలెను. మరియు, కోడిగ్రుడ్డుసాన గుల్ రోగన్ కలిపి కంటిపై లేవనముచేయవలెను. మూడవదినము నేత్రవ్రణము మాన్పునట్టి కనికెలు నేత్రములలో వేయవలెను. కట్టుకట్ట కూడదు. రోగి చూచునటుల ఆహ్లాపించవలెను. దీని వలన రెండవతూరి కనురెప్పలు అంటుకొన నేరవు. మరియు, యీనమయమునందు నేత్రములలో ఔషధమువేయుట మంచిది కాదని తోచినయెడల గుల్ రోగన్, కోడిగ్రుడ్డుసాన కలిపి వేయుచుండవలెను. అనగా ఔషధము ఉపయోగించవలసినంత అగత్యమువరకు పైచికిత్సకే చేయుచుండవలెను.

(నూచనీయము) కంటి ప్రథమపౌర వాచుటవలన రెండురెప్పలు ఒకటిగా కల్సుకొనునని భయము తోచినచో ముందుగా దీని పుష్కాయములను చేయవలెను.

సుతరా అనగా కనురెప్పలు చిన్న వగుటకు లక్షణములు

ఈరోగార్థము దీని నిజరశనుబట్టి పెట్టబడినది. సుతరా అనగా రెప్పలు చిన్నవగుటకు అర్థము. మరియు అనేకవసులలో పైరెప్ప మునుచుకొని పోవుచున్నది మరియు క్రిందిరెప్ప జైటివైపుకు తిరుగబడుచున్నది. అనగా పైరెప్ప క్రిందిరెప్పకు సమానముగా కలుసుకొనుటకు కష్టముగా నుండును. మరియు, క్రిందిరెప్ప తిరిగిపోవుటవలన దీని అనుసారముగా పైరెప్ప ముడువబడుచు ఇటుల కలుగుటవలన నేత్రముయొక్క తెల్లగుడ్డు కొద్దిగా క్రమముకొనును గాని నేత్రముయొక్క పూర్తిగా మూయుటకు అలవికాదు. యీవ్యాధిగల నేత్రమును వైద్యవేత్తలు కుంజేలుకన్నతో పోల్చుచున్నారు. ఈనేత్రముగలరోగి నిదుర కుంజేలు నిదురలందురు. యీవ్యాధివలన నేత్రములలో విశేషముగా దుమ్ముపడి నిలిచిపోవుటవలన అనగా కనురెప్పలు సమానముగా మూతపడనికారణమువలన అవశ్యముగా నేత్రదృష్టియందు దుస్సౌము ప్రవేశించును. యీరోగము రెండువిధములుగా చెప్పబడియున్నది.

(1) జన్మకుండియు మలమువలన రెప్ప యేర్పడును. కాబట్టి యిందు మలముయొక్క తొందరవలన చిన్నవిగా పుష్పన్నముగును. కాబట్టి రెప్పలు మంచివిగా కలుగకుండును.

(2) ఇది జన్మకుండి కలుగక, జన్మించినతరువాత యేదో నవిన కారణమువలన కలుగుచున్నది. యిట్లు కలుగుటకు ఆగు కారణములు గలవు. (1) కనురెప్ప తెగిపోవుట అనగా నేత్రములలోపల రెప్పలయందు వెంట్రోకలు మొలుచునట్టి వ్యాధివలన. (2) రెప్పలలో గురువులు లేదని విశేషమాంసముపెరిగి, రెప్పలు చిన్నవగును. అనగా విశేషమాం

నము ఆగాయముయొక్క చిన్నఃమువలన కలుగును, అనగా తనకుతాను గాయమువలననే పెరిగిపోవును.

(3) ఏదైన యితరకారణమువలన పై రెప్పను కత్తిరించినయెడల నిది వ్రచితముగా కలునుకొనలేకపోవుటవలన కుట్లు సరిగా కుట్టనికారణమువలన రెప్పచిన్నదగును. (4) కను రెప్పల వ్యాధులలో రెప్పను కత్తిరించినయనుముమునందు పై రెప్పను బైటివై వుకువిరిచినయేముదురు. అందుండి కొద్దిగా తెగిపోయి మిగిలినభాగము వదలివేసినచో అట్టితరి నీడునట్టి కారణమువలన గాయముమానిపోవుటవలన రెప్పచిన్నదగును. అనగా దుర్మాంసము ప్రత్యక్షమగుటవలన రెప్పబైటివైపు అటులనే తిరుగబడియుండుటవలన కలుగుచున్నది.

మరియు యీవ్యాధివిషయమై వైద్యుల అభిప్రాయమేమనగా రెప్పలయందు శస్త్రోక్తము చేసినవెనుక రెప్పలను బైటివైపుకు విరిచి యుంచినయెడల లోపై వుకు తిప్పినయవలెను. ఇటులచేయక రెప్పవిరిచి అటులనే వదలివేసినచో యీకష్టములకు లోబడవలసినచును. అభిప్రాయమేమనగా నేత్రవైద్యమును చేయునట్టి వైద్యుడు క్రియాలయందు కుశలత్వముగలవాడున్న బుద్ధిమంతుడున్న యుక్తిపడుగానియెడల యీవైద్యముయొక్క గూఢముగు క్రియలను నెరుగక వైద్యము చేయువాడు యీక్రియలలో మోసపోవును. అట్టివానిచే వైద్యము చేయించుకొనుట మిక్కిలి ప్రమాదమగును.

—నుతిరా అనగా రెప్పలు చిన్నవగుటకు చికిత్స.—

ఈమొదలగువ్యాధులు శస్త్రోక్తమువలన శాంతించుచున్నవి. రోగి కనురెప్పతెగిపోవుటవలన రెప్పలు విడద్రుముగా కుట్టుటవలన కుట్టుటకై రెప్పవిస్తారముగా యెత్తుటవలన అధవా రెప్పలుకొనివేయుటవలన, యీరోగము కలిగినచో రెప్ప యేస్తానమునందు అంటుకొనియున్నచో అచ్చట చీల్చి వదలివేయవలెను దీనివలన రెప్ప ప్రేలబడును. మరియు నేత్రమును పూర్తిగా క్రియకొనును. మరియు చీల్చిన చీలికల మధ్య

మాంసము పుట్టించునట్టి పలాప్రివర్ణివేయవలెను. దీనివలన ఆచీల్పిన చీలిక అంచులు కలుసుకొనవచ్చు అప్పుడు వానియధ్య మాంసము పెరిగి వచ్చును. మరియు యారోగినేత్రములలో కఠినమగు మాంసముగాని లేక విశేషముగా మాంసము పెరిగినయెడల దీనిని అణచివేయవలెను. అనగా ఆయుధముతో పట్టుకొనియెత్తి కత్తెరతోకత్తిరించవలెను. పిమ్మట తీక్షణమగు ఔషధములు కఠినమాంసము పుత్పత్తియయిన స్థలము నందు వేయవలెను. ఈ ఔషధము వేయుటవలన తిరిగి మాంసము వృద్ధి నొందజాలదు. అభిప్రాయమేమనగా యిట్లు మాంసము కలిగినయెడల మిక్కిలి కఠినమగును, మరియు యారోగికనురెప్ప ఛేదించిన తరువాత రెప్పబైటివైపుకు విరువబడి యుండుటవలన రోగము పుత్పన్నమైనయెడల కంటియొక్క ప్రధమపార రెప్పతోకూడా బైటికివచ్చినదిబాగగుటలో వాలిపోయినను యాకారణమువలన రెప్ప బిగిసితిరుగజడినను ఆదికేతానుసారముగా యారోగమునకు సదుపాయముచేయుటమందిది. ఇందువిషయమై కనురెప్పలు ఒకటికొకటి అంటుకొని పోవునట్టి ప్రకరణమునందు చెప్పియున్నాను. మరియు రెప్పను కంటిప్రధమపారతో పుక్తరీతితో వేరుచేయవలెను. మరియు రెప్పలోవలె అనగా పిటికెవలె పుత్పన్నమైనయెడల ఆపిటికెను నవ్వవరచుటకై మెంతులు అగసి విత్తులగుజ్జ మరియు దాఖలియూన్ చేయవలెను. ఈ చికిత్సవలన ఆపిటికె నశించుచో శస్త్రముతో తీసివేయవలెను.

(5) తలపుర్రెమండి ఆరంభమై యుండునట్టి ఝిల్లిలోభాగమునందుగల రోగకారణమువలనగాని దెబ్బతగులుట అదురుటవలనగాని అణగుటవలనగాని, ఈదెబ్బ తలపైగాని, నొనలుపై తగులుటవలనగాని ఈ ఝిల్లిపారయందు కష్టము వ్రనేశించి బిగిసిపోవును. మరియు నిది సమీపముగా నుండుకారణమువలన పైరెప్ప యందుకూడా బిగింపు పుత్పత్తియగును.

(6) కంటిపైరెప్ప యెత్తునప్పుడు విశేషముగా లాగుటవలన రెప్పచిన్నదగుటకు కారణముగను. మరియు ఝల్లియొక్క బిగింపు గాయమువలనగాని, దెబ్బవలనగాని, అదురువలనగాని ఉత్పన్నమైనచో దీని చిన్నఃమూలం అనగా అజల్లియందు కష్టము సంభవించును. రోగము నిదానించి దానికారణము కనుపెట్టి వుపాయములను చేయవలెను.

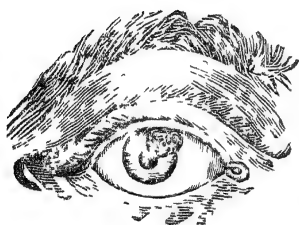
మరియు బాహ్యకారణమువలన రెప్ప బిగించినను లేక లోపటి కారణమువలన బిగింపు కలిగినను లేక ఝల్లియందు కలిగినదా లేక తలపురైపై చున్న జల్లివలన కలిగినదా లేక రెప్పయొక్క కండరముల మొదళ్ళయందు కలిగినదా యని రోగినిచూచి నిదానించవలెను. మరియు రెప్పకంఠరముల మూలమునందు కలిగినయెడల శుష్కత్వముయొక్క మలమునిండి యుండుటవలన కలుగును. బిగింపు ప్రత్యేకమగు కారణమువలన గ్రహించవలెను. మరియు దీని అనుసారముగా చికిత్సచేయవలెను. మరియు రెప్పబిగిగా బిగించబడి చిన్నదగును. అందు భారము వీరుకలుగును. బరువుగానుండునటుల తోచుచుండును. మరియు మలముయొక్క లక్షణములు కలిగియుండనిచో మలకారణమువలన బిగించినదని గ్రహించవలెను. మరియు కనురెప్ప క్రిమీణ చిన్నదైనచో అందు చిక్కిపోవునట్టి శుష్కింపజేయునట్టి కారణము ముందుకలిగి యున్నచో లాగుట, బిగిసికొనుట శుష్కత్వమువలన కలిగినదని గ్రహించవలెను.

—రెప్ప చిన్నదగుటకు చికిత్స.—

మలదోషముయొక్క కారణమువలన వీరుకలిగినచో ఆమలమును హరించుటకై సుపాయములను చేయవలయును. మరియు మలమును నష్టపరచునట్టి తైలములను మర్దించవలెను. మరియు మెంతిజగురుతో నేత్రమును కాండము చేయవలెను. చెమ్మను కలిగించునట్టి భోజనములనుగాని, కాండములుగాని, తైలములుగాని వ్రసయోగించవలెను. ఇవి యావత్తు శుష్కత్వదోషముక్తమగు రెండువిధముల రోగములయందు లాభదాయకమగును. అనగా మలమునిండిన కారణమువలన రెప్పయం

దు వీరు కలిగినయెడల మలమును విక్రమముగా కారణమువలన చెమ్మను కలిగించుట, మృదువగుట అవశ్యముగా కలుగును. యిటు లనే ఆడశిశువుగల స్త్రీ చతుసాలలో కఠిరా, బసవ్ మా కలిపి లేపనము చేయవలెను. మరియు బసవ్ మాత్రైలము, సారగింజుతైలము తలపై లేపనముచేయుట యామొగలగునని ఈరెండువిధముల కారణములవలన కలుగు రోగములలో లాభదాయకమగును.

ఫిరనాక్ యనగా అధిక మాంస లక్షణములు.

లోరెప్పకుండి పెరుగు మాంసమును చూపు చిత్రపరము.

ఇదిక్రొవ్వతో నమాన ఆకార మగు జీవనరములవలన యేర్పడినటు వంటి మాంసపుముక్క చాటి పుత్తు న్నమగుచున్నది. మరియు వక రిల్లి యిందు బిగించుకొని పైరెప్పలోపటి వైపు కలిగించుచున్నది. దీని లక్షణ

ము లేమనగా కనురెప్ప మంథమెక్కుట మరియు రెప్ప మంథమెక్కుట వలన కన్నమూతబడక యెల్లప్పుడు నీళ్ళు నీచించుచుండుట మరియు యిట్టిసమయమునందు తర్జనీచేయిన్ని మధ్యమచేయిలతో పట్టినయెడల రెండుచేయిలమధ్య ఒకవిశేషవస్తువు యున్నటుల తెలియుట యెందు నకగా యీరోగము కంటిలోభాగములలో అణగిఅంటుకొనియుండును. మరియు దానితో వేరుగా నుండదు. మరియు నిది అటుంటు తిరుగకుం డును. రసోలి అనువ్యాధి దీనికి విరుద్ధముగా నుండును. అనగా రసోలి అటుంటు తిరుగుచుండును. మరియు ఫిరనాక్ కఠినమాంసము నిది రసో

లివ్యాధిభేదము. ఈవ్యాధిగలనోగి నూర్యరస్మి మిక్కిలితక్కువగానహించగలుగును. నూర్యరస్మిచూచినప్పుడు వెంటనే నేత్రములవెంట నీరు ప్రవించుచుండును. యీవ్యాధి జలుబు నజలా ప్రకృతిగ వానికి విశేషము ప్రత్యక్షమగును.

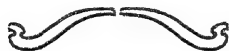
-x-

సీర్ నాక్ యనగా అధికమాంస చికిత్స

ఈవ్యాధియందు అవసరానుకూలముగా శరీరములయును తీసివేయుటకై శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు, బనప్ షా మాత్రము మలమును మృదువరచుటకై ప్రశస్తముగానందును. మరియు, ముజివర్ కేవలము పక్షిమాంసమును యివ్వవలెను. వాతమును ఉత్పత్తి చేయునట్టి వస్తువులతో దూరముగా నుండవలెను. మరియు, ప్రకృతిని కాపాడునట్టి యత్నములు చేయుచుండవలెను. స్నానము చేయుటవలన లాభదాయకమగును. అనగా మలమును హరించునట్టి మూలికెలను నీళ్ళతోవేసి కాచి ఆకషాయముతో కావడముచేయవలెను. మలమును పెడలిందిన తరువాత బానలిఖా అగ్గురు నేత్రములలో వేయవలెను. యిందువలన చెమ్మగల మలము హరించిపోవు యీ పుషాకములతో సిద్ధిసాందనిచో శస్త్రప్రయోగము చేయవలెను. సాధ్యమగునంతవరకు కొవడమువలన సదుపాయము చేయుట మిక్కిలి ప్రదితమగును గాని శస్త్రప్రయోగము ప్రదితముకాదు. యేలననగ చీల్చుట కోయుటవలన గొప్పభయము కలదు యిందు విషయమై శహారా అస్ బాబ్ అను గ్రంథకర్త చికిత్సచేయుట ముందిదని వదించిరి. అనగా యేవిధమైన వ్యాధి అయినను చక్కగా పర్యము చేయుటవలన నష్టపడదు అని వదించిరి. మరియు, అలిషాక్ గారి కుమారుడు ఒకమనజానకు శిరసా వ్యాధి ఉత్పన్నమైనది. మరియు, వైద్యవరులు కష్టము కఠినత్వముతో

దానిని శస్త్రుచికిత్సచేయుట చెడలువాటని గ్రహించి దీని చికిత్స మార్పునట్టి ఔషధము అనగా జరూరె అగ్గురు అను ఔషధమును మిక్కిలి పుత్రమమైనదని దీనిని పునయోగించిరి. యీ జరూరె అగ్గురు వలన వ్యాధిహరించి ఆరోగ్యము నొందెను. మరియు, యీ ఔషధము వలన కుదురనిచో శస్త్రముతో యెత్తివేయుట పుత్రమము. మరియు, రతూబతు స్తలమును మధ్యనుండి వెడల్పుగా చీల్చివేయవలెను. క్రొవ్వు పుండువరకు యిట్లు చీల్చివేయవలెను. శస్త్రము కొవ్వవరకు ప్రవేశించని యెడల కొవ్వు బైటికి రాజాలదు అనగా అంతవరకు చీల్చితె కొవ్వు బైటికివచ్చునో అంతవరకు చీల్చవలెనని భావము. మరియు బైటికివచ్చిన కొవ్వు అలసిముక్కతో పట్టుకొనవలెను. దీని వలన చెయ్యి జారకుండును. పిమ్మట నెమ్మదిగా కుడియెడమవైపులను పైని క్రిందివైపులను త్రిప్పవలెను. దీని వలన మలము యావత్తు బైటికి వచ్చును. మరియు, శస్త్రఖర్చు తదుపరి అలసిముక్కను శిరకాలోనున్న వన్నీరులో నానవేసి చీల్చిన స్తలమునందుంచవలెను మరియు, యేరోగి నేత్రములోనుండి యీ కొవ్వుముక్కవేరుతో పెళ్ళిగిలి రాక కొంత శేషము మిగిలి యున్నయెడల ఉప్పు మెత్తగానూరి అందుపై చల్లవలెను. దీనివలన శేషించియుండు కొవ్వు ముక్క హరించును. మరియు, కొంత నిలిచియున్న యెడల ఒకహాని ప్రాప్తమగును. అనగా ఈ శిరనాక్ వ్యాధియందు విశేషముగా నొప్పితో కూడియుండు వాపును కలిగించును. మరియు, శేషము నిలిచిపోవుచున్నది. నేత్రములు తెరచుటకు ఆటకము కలిగించుచున్నది. మరియు, శిరనాక్ ముక్కయిచ్చును సారముగా తెగిపోయినను యీ కారణమువలన రెప్పయందు శుష్కత్వము సాధించును. క్రొవ్వు రెప్పయొక్క భాగము గాన రెప్ప యిచ్చవచ్చినట్లు మూతబడడు కాబట్టి విశేషముగా క్రొవ్వును కూడా తీసివేయకూడదని గ్రహించవలెను.

(సూచనీయము.) యిటుల యేరోగమునందైనను యీవ్యాధి మధ్యమునందు విడిచి, లి బాధగల వ్యాధి కలిగిన యెడల ముందుగా ఆవ్యాధికి చికిత్సచేయుట మంచిది. యీ విధానము అన్ని వ్యాధుల యందు వ్రవయోగించదగునునని గ్రహించవలెను.

ఇకద్ యనగా పిటికా వరనము

ఈవ్యాధి ముడివలె కంటిపై రెప్పలో కలుగుచున్నది. ఈవ్యాధి వాతసంబంధమగు చిక్కని చెమ్మగల కారణమువలన కలుగుచున్నది. యీ చెమ్మ తలనండి కంటిరెప్పయందు ప్రవేశించుటవలన దీనివృద్ధు భాగము నప్తమగుచున్నది. శేషభాగము వలచబడుచున్నది. యిందువలన దీనిని ఇకద్ అనగా పిటికె అని వదించబడియె. ఈపిటికెయొక్క భేదములు మూడువిధములు.

(1) యిది రసోలివలె తిరుగుచుండును. అనగా తనస్తానమునుండి కుడియెడమకున్న పై క్రిందికికూడా కదులుచుండును. మరియు పిటిక మంధముగానుండి లోభాగము అంటుకొనకుండినచో యీపిటికెపై నుండు చర్మమును వెడల్పులో చీల్చివేయవలెను. మరియు చీల్చిన చీలిక మధ్యనండి శస్త్రముతో పిటికెను పైకితీసివేయవలెను. మరియు వెంటనే చివ్వివేయుటవలన దీనిపై చుట్టుకొనియుండు ఝిల్లికనుపించుచుండును. పిమ్మట ఆఝిల్లిని నెమ్మదిగా లాగినఎడల పిటికెనహితము వూడి వచ్చును. యిట్లు తీసివేయుటకు సావధానుడై యుండవలెను. మరియు జాగ్రత్తగా తీసినయెడల ఝిల్లి బ్రద్దలు కాజాలదు. యెటులననగా ఝిల్లి పొర పిటికెపైన క్రమ్ముకొనియున్నది. ఈఝిల్లి చీనిగినయెడల చీల్చు

టకు, చివ్వుటకు వ్యవధికాజాలదు. కాబట్టి యీపిటికె పై నుంచుచక్క ముగకూడా వెడల్పునందున్ను, పొడవునందుకూడా చీల్చివేళినయెడల పిటికె తీసికొనుటకు సుఖముగానుండును. మరియు లోపల మంధముగా నున్నచో రెప్పపైకివిరిచి రెప్పలోపలనుండి పిటికెగల స్థలమును చీల్చి వేయవలెను. సావధానముతో వృత్తరీతిగా పిటికెనుబైటికితీసికొనవలెను. తరువాత జీలకర్ర నమలి బట్టలో వేసి కండ్లలో పిండివలెను. కొంతవరకు రెప్పను స్థిరముగానుంచవలెను. యిటుల యుంచుటవలన రెప్పపైకి లాగజాలదు.

(2) ఈవ్యాధి రాయవలె క్రితముగానుండును. నిది తనస్తానము నుండి కదలకుండును. అనగా యిది కంటితో వేరుగా నుండదుగాన అందు కలిసి అణగియుండును. యిందువిషయమై శారహాలస్ బాబ్ అను గ్రంథకర్త యీపిటిక కురువువలె నుండునని వదించిరి.

—ఇకన్ రెప్పలోపలగల పిటిక చికిత్స—

ఈపిటికెనుమృదుత్వము కలిగించుటకై వృష్ణోదకము మైనపుఅరకు అందుపై వేయవలెను. మృదుత్వము నొందినవెనుక దాఖలిఖా అను మలము మెంతులు అవిళిగించుట నూరి లేవనము చేయవలెను. యీ లేవనాదులవలన యీపిటికె నశించిపోవును. మరియు యీచికిత్సవలన కూడా నష్టపడనియెడల దీనిని చీల్చివేయట అనుభవము లోహశస్త్రముతోను తీక్షణుగు బాషధియాలతో చెక్కివేయకూడదు. యెందు కనగా దీనిని ఛేదించుటవలన రోగికి విశేషబాధ కలిగి దుఃఖించుటతప్ప వ్రాయోజనముండదు. అనగా యీవ్యాధి వేరుగా తిత్తివలెనుండదు. కాబట్టి దీనికారణమువలన దేనికది లేదిపోవును. మరియు కొద్దిగా శేషించియుండినయెడల దీని శేషమువలన రెడవసారి పిటిక పెరిగివచ్చును. అప్పుడప్పుడు వావుకూడా కలిగించును. మరియు కొందరు వైద్యులు యీవ్యాధి కారణముగల మలము యావత్తు వెడలినపిమ్మట అప్పటివ్యాధియొక్క మలము అపశ్యకతానుకూలముగా వెళ్ళిపోయినచో

కత్తెతో కత్తిరించి తీసివేయుదురు. రక్తము నశించినయెడల వెంటనే ఆపివేయుదురు. దీనివలన కంటియొక్క రెండవస్థలమునందు వ్యవేశించజూదు. మరియు రెప్పయందు వాపుకూడా జనించనేరదు.

శ్లో(3) కంటిరెప్ప దుర్మాంస లక్షణము.

ఈపిటిక కంటిపై భాగమునందు ఆక్రమించియుండును. దీనినరములు నేత్రమునందు నిలిచియుండును. దీనిరంగు వంకాయ రంగువలెను యెర్రని రంగుగ నుండును.

— 3 వ కంటిరెప్పయందు కలుగు దుర్మాంస చికిత్స. —

ఈవ్యాధి స్వల్పకాలవిరూపములో మలమును వెడలించవలెను. ఇట్లు మలమును తీయుటవలన తిరిగి మలము పెరుగజాలదు మరియు వాతమును వృద్ధిచేయునట్టి పదార్థములను నేవించకూడదు. వాతమును కలిగించు పస్తువులతో సావధానముగా నుండవలెను. మరియు యేయితరకారణములు యేమియు లేకున్నను దీనిచికిత్స లోహితయుధముతో చేయకూడదు. దీనిని వేరుతో పెళ్ళగించుటకు మిక్కిలి కఠినమగును. యేలననగా దీని మలము మిక్కిలి పరాక్రమమైనదిన్ని క్రూరమైనదిగానుండును. కాబట్టి శస్త్రముతో ఛేదించినయెడల వ్రణముమాననేరదు. అనగా సర్తా (వాపుతో సంబంధమగు వ్రణము) యెటు మానకుండునో అటులనే యీవ్యాధి ముకూడా మానదనిభావము కాబట్టి శస్త్రముతో ఛేదించకూడదు. దీనివలన యేనిధమగు కష్టము రెండవబంధమువలన విశేషముగా పుత్పిన్నముకాజాలదు.

శౌరమూన్ యనగా రెప్పలో వెంట్రుకలు

మొలచు వా

కొందరు వైద్యులు శౌరమూన్ కలిబ్ శౌరమూన్ జాయెద్ అనువ్యాధిని రెప్పలలోపల వెంట్రుకలు మొలుచునట్టివ్యాధి అందుకు గాని వీరి అభిప్రాయము సమ్మతిగానేయున్నది. శౌరమూన్ అలిబ్

అనురోగములలో లోరెప్పయందు వెంట్రుకలు మొలచుటకు చెప్పుదురు. మరియు ఆ వెంట్రుకల చివరలు కంటిలోవై వుండు తిరుగబడియుండును. కన్ను తీర్చిప్పినప్పుడెల్ల ఆ వెంట్రుకల చివరలు లోకంటిగ్రుడ్డుపై గ్రుచ్చుకొనును. యిట్లు గ్రుచ్చుకొనుటవలన కండ్లపొట నీరు స్రవించుచుండును. ఇట్లు నీరు స్రవించునట్టి కారణమువలన నేత్రము దుగ్బలమునొందును. మరియు మలమును గ్రహించునట్టిది అంతు ప్రవేశించును. కంటినరములు అనగుట, నీరుకాదుట, దురుద, కండ్లు యెర్రైనగుట, మొదలగు లక్షణములు తటస్థించును. శౌరమూన్ కిలీబ్ అను వ్యాధియందు యేహాని షమగు నీచవెంట్రుకలు రెప్పలో పెటిభాగమునందు మొలుచుచున్నవి. యివి లోపునుండి బైటికివచ్చును. యిట్లు యీ వ్యాధి చెందువిధములు గా నుండును.

(1) తిన్నగానుండు వెంట్రుకలు మొలచి కంటిలో గ్రుచ్చుకొనుచుండును. మరియు, శౌరమూన్ కిలీబ్ అను వ్యాధియందు యేహాని వర్ణించబడినదో ఆ లక్షణములు యావత్తు యిందు ప్రకటనమగును.

(2) వెంట్రుకలు కంటిబైటివైపు మొలుచుచుగాని కంటిలో గ్రుచ్చుకొనవు. నేత్రమునకు యేవిధమగుహాని కలిగించవు. వీనివలన నేత్రదృష్టియందు అడ్డుపడి యుండును. దీనివలన రోగి యేవిధమగు వస్తువు చూచినను కనుపించుచుండును గాని చూచునట్టి వస్తువులపై నల్లని గీరలున్నట్లు కనుపించును. యిట్లుంటే ఆమనస్యనికీకూడా కనుపించుచుండును. అనగా రెప్పవెంట్రుకలు ప్రమాణముకంటె అధికమగుచున్నవి. ఆస్థలమునందు ప్రకృతికి పిరుద్ధముగా మొలచుచుండును. మరియు ఈరోగముయొక్క కారణము దుర్గంధమగు చెమ్మవలన కలుగుచున్నదని గ్రహించవలెను. యీ చెమ్మ రెప్పయందుండి వెంట్రుకల సమీపమునందు ప్రవేశించుచున్నది. యీ తూబతు అనగా నీరునందు యేవదార్థమును కలుగకుండును యేలననగా పుష్పదనముకలిగి యున్నచో వెంట్రుకలు విశేషముగా రానిపోవనారంభించును. వెంట్రుకలను మొలవకుండునట్లు చేయును.

తెల్లసాన గుల్ రోగన్ కలిపి వాడవేసిన స్తానమునందు లేవనము చేయవలెను. అనగా వాతనూచువరకు లేవనము చేయుచుండవలెనని భావము. మరియు ముందువేసిన వాతయొక్క బాధతగ్గచిదే రెండవతూరి వాతవేయకూడదు. మరియు వెంట్రుకలు పీకవేయనిదే వాతవేయకూడదు.

మరియు లోరెప్ప వెంట్రుకలు పీకవేసి ఆస్థలమున నవాసాగరముతో దుద్దవలెను. తరువరి సముద్రమునందు నివసించు ఆకువచ్చరంగుగల కప్పనెత్తురు కుక్కనెత్తురు షాయుగ్గిడు మరియు అంజూరపాలు మొదలగువస్తువులలోనుండి యేవస్తువు సమకూడునో ఆవస్తువు వెంట్రుకలుతీసిన స్థలమునందు మర్దించవలెను. యెందుకనగా యీవస్తువులు వెంట్రుకలు మొలవనియ్యక అస్తామును చెరచి వెంట్రుకల రంధ్రములనుమూసివేయును. మరియు నది యందుండు నురుగు వెంట్రుకలు మొలచునట్టి స్థలమునందు మర్దించినవెనుక ఆస్థలమును చల్లగానుంచి తిమ్మరి కలిగించును. మరియు యీదెప్పిన వస్తువులుగాక యిట్టిస్వభావికముగల బొవధము లనేకములున్నవి. ఇచ్చట యింతవరకు చెప్పబడియె. వాతవేయుటకంటె వెంట్రుకలుతీసివేసి బొవధములు లేవనముచేసి వెంట్రుకలు నశింపజేయుట మిక్కిలి వుత్తమము.

మరియు కుట్టుట, నన్నతలవెంట్రుక తీసికొని ఆవెంట్రుక రెండు చివరలు పకటిగాకలిపి, నూసిలోగుచ్చుకొని మిగిలినవెంట్రుకలో మరియుక వెంట్రుకచేర్చి అనగా ఆరెండవ వెంట్రుక నుకూడా వైవిధముగానే ముడుచుకొనవలెను. ఆవెంట్రుకయొక్క కైవారమునందు ఆనూదిలో గుచ్చబడిన వెంట్రుక పడిపోయిన యెడల నూసికొన కంటిరెప్పలోవునుంచి లోరెప్ప వెంట్రుకనమీపమునందు ఎంతయుదితముగానుండునోఅంతబైటికి తీసికొని నలాకుచివరతో లోపలివెంట్రుక కైవారమునందు వెంట్రుక మధ్యనుండుటలు చేయవలెను. తరువరి ఆనూదిని నెమ్మదిగా లాగుచుండిన వెంట్రుక కైవారమునందు

రము చిన్న నగుచు అప్పుడు వశేషర్యాములు లాగినయెడల లోవెం
ట్రుక బైటికివచ్చును. అట్టిస్థితియందు ఆ లోవెంట్రుక ఈవెంట్రుక
యొక్క కైవారమునందు రిగులుకొని లోవునుండి బైటికివచ్చును.
ఆవెంట్రుక తనస్తానమునందువచ్చియెడల రెండవవెంట్రుకలో ఆముందు
వెంట్రుకయొక్క కైవారమునందు చేర్చినరెప్ప వెంట్రుకను లోపల
వైపు లాగుకొని రెండవదఫా సూసిఅంటించునట్టి అవశ్యముకలిగినచో
ముందుస్థలమునందు సూసి గ్రుచ్చుకూడదు. యెందుకనగా రంధ్రము
విశాలమగును. మరియు లోవెంట్రుక అందు అణగి యుండును.
యిందువలన రెండవతూరి ముందుస్థలముతో సమానముగా సూదిని
అంటించి లోవెంట్రుకను బైటికి తీసికొనవచ్చును అప్పుడు దానిని
అనలు వెంట్రుకతో చేర్చి పిమ్మట ముందు సూదితీయునట్టిరంధ్రము నలా
కుతో అనేక పర్యాయములు రుద్దుచుండవలెను. యిందువలన
లోవెంట్రుకలు అందు చిక్కని నిలిచిపోవును. మరియు, ఇట్లుకుట్టుటకు
అరబ్బిభాషలో నజమ్ అందుదు.

(నూచన) ఆవెంట్రుకలుగల స్థలమునందు నన్నని పట్టుదారము
వువయోగించవచ్చును. మరియు, యీవెంట్రుకలను కట్టేవిషయమై
శారహఅన్ బాబ్ అను గ్రంథకర్త యీక్రిందివిధముగా వదించెను. అ
నగా యిందు వుదితమైనచో లోవెంట్రుకలను సూదిరంధ్రమునందు
గ్రుచ్చి రెప్పబైటికి తీయవలెను. మరియు యిట్లుతీయుటకు లోవెంట్రు
కలు పెద్దవిగానుండవలెను. మరియు రెప్పను అట్టిస్థితియందు కోసివేయ
వలెను. అనగా లోవెంట్రుకలు విశేషముగా నుండినయెడల రెప్పనుకోసి
వేయవలెనని భావము.

రోగిని వెల్లికిలవరుండబెట్టి వైద్యుడు తన బొటనవ్రేలు, తర్జనీ
వ్రేలుతో రెప్పను పట్టుకొని పైకెత్తి నలాకుయొక్క ముఖము రెప్ప
వెనుకవైపుంచి అణచవలెను ఇట్లు అణచుటవలన రెప్ప వెనుకకు విరు
గును. తరువాత మూడు నన్నదారములు నన్నని సూతులలో గ్రుచ్చు

కొని ఆనూనులను రెప్పతోవటగంచి రెప్పపైవైపుకు బైటికితీసికోవలెను. అనగా రెప్పనుధ్యనుంచి తీయవలెను. యిట్లు దారములతో తీయుటకంటె రెప్పను ఆయుధములతో యెత్తుకొనుట మిక్కిలి మంచిది. మరియు రెప్పను దారములతోగాని, ఆయుధములతోగాని యెంతవరకు రెప్పను ఛేదించవలెనో పూరించి యంతవరకు తీయవలెనని తనకు తోచినయెడల నూదిని దారమునకన్ధమునందు మూడుచిద్రములు చేసి కత్తెతో కత్తిరించవలెను. యిందువిషయమై రెప్పతప్ప మరియేతర భాగము తెగకూడదు. మరియు కత్తిరించినతరువాత సూదితో మూడు చోట్ల మూడుకుట్లువేయవలెను. అనగా టాకాలు ముడివేయవలెను. ముందు మధ్యభాగములు టాకావేళి తదుపరి జూర్ అజఫర్ షాశాస్త్రి అనియక్షలోకలిపి కుట్టుపై లేవనము చేయవలెను. మరియు రెప్పయొక్క తంతువులు తెగకుండునట్లు వైద్యుడు మిక్కిలి జాగ్రూకుడై రెప్పను కత్తిరించవలెను. మరియు రెప్పను కగులుచుండునట్లు చేయు నరములు తెగుటవలన రెప్పఆడుటకు కష్టము సంభవించును. కాబట్టి రెప్ప నరములు తెగకూడదని భావము. కాబట్టి ఈశస్త్రాఖర్క విషయమై గొప్ప నిపుణులగు బుద్ధిచూన్ క్రియాకుశలతగుల వైద్యుడు అవసరము వచ్చినప్పుడు కత్తిరించవలెను. మరియు రెప్పకత్తిరించుటకు రెండు విధానములను చెప్పచున్నాను. అనగా కనురెప్పనురెండువేళ్ళతోగానిలేక రెండో ఆయుధములతోగాని కొద్దిగా యెత్తి మిక్కిలి నునువుగా తయారుచేయబడిన రెండు వుక్కురేకులు రెప్పతో నయముగాచేసి యంతవరకు రెప్పతీసి వేయవలెనో నిదానించి ఆరెండు రేలకుమధ్య అణచి ఆ రెండు రేకులదీపద్ల కట్టివేయవలెను. అనగా ఈరెండురేకుల మధ్యనుండి కంటిరెప్ప చక్రము బైటికివచ్చునట్లు విగించి కట్టవలెనని భావము. యెందువలననగా రెప్పయొక్క మాంసము బద్దలమధ్య రాజుండు. చక్రముమాత్రమే పైకివచ్చును. యిట్లు కట్టుటవలన ఆచర్మము పది షష్ఠములలోగాని అంతకు తక్కువరోజులలోగాని నిర్జీవముగలదై కుళ్ళి

ఊడిపోవును. గాని వ్రేణదినములు కలుగనేరవు. అయినను రోగి యీ చికిత్సకు నోర్వబాలడు.

మరియు, శస్త్రమును చూచుటవలన శస్త్రకర్మ అను శబ్దము వినటవలన భయమునొందిన యెడల అట్టిరోగియొక్క రెప్పలను తీక్షణముగ బ్రేషధములతో కోసివేయుట మిక్కిలి వృత్తము. మరియు, తేడన్నుగల బ్రేషధముల కనికెలతో రెప్పను కోసివేయవలెనని పూహకలిగినచో ఆస్తలమునందు లేపనములు చేయవలెను మరియు, మెంతి అకువలె కలిగి. చర్మము యుబికియుండును. వ్రేణదినములు సూదించబడును. అట్టిచిరి బ్రేషధములతో ఆవ్రేణమునుమాన్పవలెను. మరియు, కొంతకాలము నిధానించి తిరిగి బ్రేషధము లేపనము చేయవలెను. తదుపరి కొంతకాలము వ్యవధిగాయుంచవలెను. యిటుల అనేకపర్యాయములు తీక్షణముగ బ్రేషధమును లేపనము చేయుచుండవలెను. అనగా వ్రేణమైన తరువాత వదలివేసి వ్రేణము పక్కకట్టి మానిన యెడల బ్రేషధమును కడిగి మైనపుఅరకు వేయవలెను. దీనివలన రెప్పయందుగల పొక్కు పూడిపోవును. మరియు, అవశ్యమైనచో సఫేదాతో చేయబడిన పాలాప్రిచేయవలెను. దీనివలన కఠినముగానుండు రెప్ప స్వశ్చత నొందును. మరియు, నుండు వైద్యులనేకులు యీ చికిత్సకు ఆజ్ఞ యిచ్చియుండ లేదు తీక్షణముగ బ్రేషధములను లేపనము చేయునట్టి విధానము అనగా సున్నము, సజ్జాకారము ఒకభాగము, సబ్బునీళ్ళురెండుభాగములు సపాసాగరము ఒకభాగము, పావణిలవణము ఒకభాగము యీనాలుగు వస్తువులనునూరి వస్త్రగాలిత క్రిమునించి సబ్బునీళ్ళలోనూరి కనికెలుచేసి యుంచవలెను. లేక చంట్టిపిల్లల మూత్రముతోగాని, బూడిద నీళ్ళతోగాని నూరి కనికెలు చేసికొనవచ్చును.

రోగినేత్రమునందు వెంట్రుకలు విశేషముగా లేనియెడల వెంట్రుకలు వాటిస్తానమునందే అనగా రెప్పయందు వెంట్రుకలుండు స్థలమునందేముడి ఆ వెంట్రుకలు వివరలు మాల్యము లోభాగమునకు

తిరిగియుండినచో ఆ వెంట్రుకలను అనగా వంకరగానుండు వెంట్రుకలను చక్కగానుండు వెంట్రుకలతో చేర్చవలెను. ఈ వెంట్రుకలను చేర్చు విధానము ఇంతకుముందే వర్ణించియుంటిని. మరియు ఆ వెంట్రుకల స్థలమునందు వాతవేయుట రెప్పను కత్తిరించుట మొదలగు వనులు చేయుటకు వీలుకాదు. యేలననగా యీరెండు విధములగు వెంట్రుకల విషయమై ముఖ్యముగను పరీక్షయందు దీనిని వర్ణించియున్నాను.

మరియు హాకీము జాలీనూన్ గారు వచించినదేమనగా చిన్న చిన్న గవ్వలు అనగా ఆలిదిప్పలుకాల్చి నూనెలోకల్చి లోవైపుకు తిరిగియుండు వెంట్రుకలకు అథవా రెప్పలోపటి వెంట్రుకలకు లేవనముచేయవలెను. అనగా వెంట్రుకలుతీసిన తరువాత లేవనము చేయవలెను. ఇటుల చేసినయెడల తిరిగి వెంట్రుకలు మొలువజాలవు గాన వైద్యోత్తములు యిందువిషయమై జాగరూకతవహించి సాధ్యమైనంతవరకు ఔషధదికిత్సవలన నేత్రోవ్యాధులను మాన్పుట మిక్కిలి ప్రశస్తమని నా అనుభవమువలన యిందుచెప్పుచున్నాను.

రెప్పవెంట్రుకలు రాలిపోవు వ్యాధి లక్షణము.

రోగమునకు నాలుగు కారణములు గలవు. (1) యీస్తానమునందు పుష్టికలిగి అందుపిత్తము వాతము కలియుటవలన రెప్పలయందు తేజస్వము ప్రవేశించి అచ్చటి స్థితిని యెరచి రెప్పవెంట్రుకలు రాలిపోవును. అనగా రెప్పవెంట్రుకలను పుట్టించునట్టి మలమును సప్తవరమును. ఇట్టిస్థితియందు రెప్పవెంట్రుకలు పూడిపోవును. మరియు విశేషముగా రెప్పయందు వద్రవము కలుగును. అనగా యావత్తు శరీరమునందు పువద్రవము కలిగినయెడల శరీరమునందుగల యావత్తు వెంట్రుకలను చెరుచును. మరియు కొందరు సర్వశరీరమునందు మలము చేయున్నను

అమలసారము కనురెప్పయందేగాక యితరఅవయవములలో ప్రకటనమైనను అతివఱివములయందుగల వెంట్రుకలు పూడనేరవు. యెందుకనగా కంటిరెప్ప మృదువుగను లఘువుగా నుండునట్టి కారణమువలన మలసారమును వెంటనే గ్రహించగలుగుచున్నది. దీని దిహ్నములు దోషములనుండి ఒకదోషము విశేషత్యముయొక్క దిహ్నములు ప్రకటనమగును. మరియు మంట, దురద, వంభించును.

❖❖❖ రెప్ప వెంట్రుకలు పూడిపోవుటకు చికిత్స. ❖❖❖

ఏదోషమువలన యీవ్యాధి కలిగినదో ఆదోషానుకూలముగా మలము పెడలించవలెను. ప్రకృతిస్థిరమగునట్టి సుపాయములను చేయవలెను. యెవస్తువు రెప్పలను బాగుచేయగలదో అవస్తువులను సురుమావలె నేత్రములలో నుంచవలెను. అనగా రాజావర్తము కావిరాయి చుహరాగింజలుకాల్పిననునీ గవ్వపలుకుసాంబ్రాణి కాటుక కిసూర్ సి నోవర్ (లిఫ్ బెరడు) జరామాగిసి మొదలగునవినురిన మార్గము సురుమావలె వువయోగించవలెను.

❖❖❖ 2 వ. రెప్ప వెంట్రుకలు ఊషవ్యాధి లక్షణము. ❖❖❖

రెప్పలను యీడ్చునట్టి శక్తిదుర్బలమునొందునట్టి కారణమువలన రెప్పలయందు బలము చేరకుండును. కొబ్బటి రెప్పల వెంట్రుకలు విశేషముగా పూడిపోవును. మరియు హేతువుయొక్క పుపాయము చేయువరకు వెంట్రుకలు మొలవకుండును. అనగా యేచెట్టునందు నీళ్లువ్రేళించకుండునో అట్లునే హేతువుయొక్క పుపాయములు లేకుండిన వెంట్రుకలు స్థిరత్యము నొందవని భావిము. మరియు దీని దిహ్నములు పూష్టనోసాంవ్యాధియందున్న మరియు వ్రేబలనుగు జ్వరమును పుత్పతి చేయుచుండును.

❖❖❖ 2వ. రెప్ప వెంట్రుకలు పూడుటకు చికిత్స. ❖❖❖

ఈవ్యాధియందు నీడ్చునట్టి శక్తిని ప్రేరేపించునటుల సుపాయములు చేయవలెను. శరీరమునందు శక్తి హేచ్చుటకై మంచిభోజన

ములను భుజించవలెను. మరియు, స్నానముచేయుచుండవలెను. మలమును వెడలించుటకై యావత్తు వస్తువులతో సావధానముగా నుండవలెను. చెమ్మను కలిగించునట్టి వస్తువులను అవశ్యముగా వ్రువయోగించవలెను. మరియు, నేత్రములవెంట నీరుస్పృశించకుండునటుల కాపాడునట్టి వస్తువులను నేత్రములలో వేయవలెను. కాబట్టి రెప్పమూలమునందు పుష్కలము ప్రవేశింపజేయునట్టి వస్తువులున్ను పుష్టివికలిగించునట్టి వస్తువులు అనగా బానలిఖాన్ రోహలా రోశనాహి మొదలగునవి వ్రువయోగించవలెను.

—~~కాశ్మీరోహలా రోశనాహి విధానము~~—

తాంబూళిసగ్గుము, శాతనజ్ మగనూల్, యివిప్రత్యేకము 17½ మాషములు, మిరియాలు, పిప్పళ్ళు, కుంకుమపువ్వు, చేదుపుచ్చకాయ గుజ్జ యీ వస్తువులు ప్రత్యేకము 1½ మాషములు, జింగాలపచ్చ, ముసాంబరము, బూరెఱ్ఱరమని యివి ప్రత్యేకము 1½ మాషములు, వెండి మలినము 7 మాషములు యీ పదివస్తువులు మెత్తగానూరి వస్త్రుగాలిత మొనర్చి జాగ్రత్తతో యుంచుకొని వ్రువయోగించవలెను.

(2) కఫమువలన రెప్పవెంట్రుకలు పూనువ్యాధి లక్షణములు.

చెమ్మ విశేషముగా రెప్ప మొదళ్ళయందు ప్రవేశించి రెప్పలను నీర్పముగను సచ్చుచు కలిగించును. మరియు, రోమకూపములను విశాలముగాచేయును. యీ కారణమువలన రెప్పలయందు వెంట్రుకలు, మొలవకుండును. మరియు, విశేషముగా పూడనారంభించును. యీ మొదలగు లక్షణములు కఫమువలన కలిగినవని గ్రహించవలెను.

—(3) కఫమువలన రెప్పవెంట్రుక లూడుటకు చికిత్స—

కఫమును తీసివేయుటకై అయారజ్ మాత్రలు యివ్వవలెను. మిక్కిలి పరిశ్రమచేయుట, నిద్రమేలుకొనుట, స్వల్పముగాభుజించుట, శుష్కత్వమును కలిగించునట్టి వస్తువులను శేవించుటవ్రుదితము. మరియు నేత్రములనుండి నీరు స్పృశింపజేయునట్టి అనగా అహమరెహజ్ మరియు

ముంజగడ్డి నేత్రములలో ప్రయోగించినవలెను. యిందువలన ప్రధాన అంగమునందుండి రతూబతు అనగా నీరు వెడలిపోవును.

—(4) రెప్ప వెంట్రుకలు ఊచు వ్యాధిలక్షణములు.—

రెప్పయందు బలమును చెరువు వుపద్రవము కలిగినయెడల ఆ వుపద్రవమును బంధించబడును. యిందు రెప్ప కండ్పడుట కిచ్చు. (1) ప్రబలముగు దోషము రోమాంచనములయందు అనిగిపోవును. నిది రోమముల మొనళ్ళను చెందినేయును. అదోషము ఆవిర్రోమములు యొక్క మలము వెంట్రుకలను బుట్టకుండుటకు బంధించును. మరియు ఈవ్యాధి దావుస్సాలిబ్ రోగము యొక్క భేదము బడును. దీనివలన తల వెంట్రుకలు కూడా పూడిపోవుచుండును.

—4 వ నేత్రరెప్పల వెంట్రుకలు పూడుటకు చికిత్స.—

ఈవిషయమును నిదానించి చూడవలెను. అనగా కఠినదోషము వాతమువలన కలిగినదా లేక కఫమువలన కలిగినదా లేక హీనముగు రక్తమువలన కలిగినదా లేక సీచముగు పిత్తమువలన కలిగినదాయని ఆ లోచించి చూడవలెను. మరియు పైదోషములలో నిర్మలముగు రతూబతు అనగా నీరుకలిసినను మరియు ప్రత్యేక కారణముయొక్క నిజభవ రెప్పలనుండి గ్రహించవచ్చును. ప్రత్యేకముగు చిన్నుములు దీనికి సాక్షియగును యిటుల విశేషముగా వర్ణించబడియున్నది. తరువాత దోషము యెటులయుండునో అదోషానుకూలముగా మలమును తీసివేయవలెను. దోషము తొలగించినవెనుక లేపనమువలన దావుస్సాలిబ్ యొక్క ప్రతిభేదమునందు వ్రాయబడియె. వానిని లేపనము చేయవలెను. లేపనముచేయు కారణము సప్తమునందును. మరియు ఆరోగ్యము ప్రాప్తించినచో యాకీంద్రవివరించిన వస్తువులు నేత్రములలో వేయవలెను. అనగా ఈవస్తువులు వేయుటవలన రెప్పలలో వెంట్రుకలు మొలచును.

(2) బలము చేరకుండుటకు కారణమేమనగా రోమాంసములు స్పృటమువలనగాని, గాయము మానుటవలనగాని, అగ్నివలనకాలి

లకు చైతన్యము కలించును. ఇందువలన రోగములము పూర్తిగా వెడలిపోవును కాబట్టి బౌద్ధసారమును వెంటనే గ్రహించగలదు.

మరియు, మలమును వక్షవగచి తీసివేయుటవలన లఘుప్రమృదులమును నష్టపరచునట్టి బౌద్ధములతో మలనంబంధముగు మూలమును పెళ్ళగించగలిగిన యెడల శస్త్రముతో గంట్లు వేయుట, గీరుట మొదలగు చికిత్సలయందు అవశ్యముగా నావధానము వై యుండవలెను. అవసరముండు సమయమున నివి అవశ్యమగును. మరియు, ప్రాచీనవైద్యులు గీరుటకు ఆక్షయిచ్చియున్నారు. మరియు యీవిధముగు రోగమునందు, ముఖ్యమగును. దీని మలము యిల్లి పై భాగమునందు నిలిచియుండును గాని చుట్టబడియుండదు.

(2) రెప్పలలోపల తీక్షణదోషము దుర్గంధపరమాణువులతో చేరి తలయందు చిన్నచిన్న గింజలవంటి గుల్లలను కలిగించుచున్నది. అప్పుడప్పుడు ఆ ఆవిరిపరమాణువులు కరిగిపోవునట్టి కారణమువలన అందు పుష్పదనము ప్రవేశించును. ఈ కారణమువలన యీవిధముగు దుర్గంధ పొక్కులు కలుగుచున్నవి. ఇందువలన దీనిని హస్తి అందురు. హస్తి అనగా ఒకవిధముగు గుల్ల (నిది చెమటకాయవలె నుండును.) యివి చర్మముపై బైరుదేరును. వీటిప్రమాణము లఘుప్రమాణము వలచగా నుండు చర్మము రెంటిపై నుండి పొక్కువలెదేరును. అట్టితరి యీ రోగమునకు చాలాకాలము గతించిపోవలెను. మరియు చికిత్సచేయుటలో నుస్తి ఆలశ్యముచేసినయెడల దమాంవ్యాధి పుత్పన్నమగును. మరియు కంటిగుడ్డునందు దీని దుర్గంధము ప్రవేశించును. కంటినరములు యెక్కిగానుండును. కాబట్టి యీ కారణమువలన తుమ్మిజ్ కుమారుడు వదించిన దేమనగా కంటి దుర్గంధయందు నేత్రనంబంధముగు నరములు నిస్సందేహముగానుండునని వదించిరి.

హస్తి అనగా చెమటకాయవలెనుండు గుల్లలచికిత్స.

నరేంద్రులను నరమును చేదించి రక్తమోక్షణమును చేయవలెను.

మరియు పాచీతీగ కషాయముతో మలమును తీసివేయవలెను. కేవల ము లఘువుగు మంచి భోజనములు భుజి చవలెను. అనగా యీవ్యాధి ఝిల్లియొక్క పైభాగమునందు కలుగుచున్నది. గాని రెప్ప యావత్తు ఆక్రోషించియుండదు. ఇందువలన దీనియందు దురుద పుచితము కాజాలదు. యెందుకనగా సహారా అజ్ బాబ్ అను గ్రంథకర్త దురుదవలన పొర చినికిపోవును. కనురెప్ప చెడిపోవును. ఇటులనే యీరోగమునందు మలమును తీయుటకు ముందు మిక్కిలి తీక్షణుగు శియాఫ్ నేత్రముల యందు వయోగించుట వర్జించవలెను. మలమును తీసిన తరువాతకూడ హానికరమగును. అనగా సహారా అజ్ బాబ్ గ్రంథకర్త మందులతో చేయుబడిన కనికలయొక్క తీక్షణ్యమువలన నొప్పి అధికమగును.

మరియు రెప్ప లోభాగమునందు మలమును విశేషముగా నీడ్చుచున్నది. కాబట్టి విశేషముగా వాపు జనించుచున్నది. తేక వ్రణము కలిగి చికిత్స చేయుటకు మిక్కిలి కష్టముగానుండును గాన అన్నిటికంటె వ్రతము నుపాయమేమనగా ఔషధములతో తయారుచేయుబడిన కనికలులేనియెడల ఆ ఔషధము యుపయోగించి పిమ్మట బరూద్ బసఫ్ సజ అనగా చల్లని సురుమా నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు పుష్టమగు ఔషధములు నేత్రములలో వేయుటవలన కలిగిన పుష్టము శాంతించి నేత్రవక్రతి తన నిజదశయందు స్థిరపడును. గాన యీవిషయమును జ్ఞావకముంచవలసిన అంశమనిరి.

(సూచనీయము) బహుశ, యీవిధమగు మలము రెప్పలలో వల యెందువలన పేరుకొందనిన అచ్చటి పూష్ణావిరి పరమాణువులతో పుత్పత్తియగుచుండును. మరియు పుష్టసంబంధముగ ఆవిరి ప్రకృతియందు పైభాగమునందు కలుగుచున్నది. ఇందువలన ఆవిరి పరమాణువులు నేత్రావర్ణమునందు తమకు తాము నిలువజాలవు. కారణమేమనగా యీవ్యాధియందు కనురెప్ప లావుగను పుట్టినట్లుండదు. నిస్సందేహముగా నిది పుష్టమువలన కలుగుచున్నది.

— బరూద్ బసఖ్ నజ చేయు విధానము —

కాశ్మీర దేశపు బసఖ్ పూలు, ధనియాలు, తుమ్మజగుడు, కతిరా, యివి ప్రత్యేకము శిన్నగ మాషములు గోధుమనత్తు 10న్నర మాషములు యీయైదు వస్తువులు చూర్ణించి వస్త్రుగాలితమొనరించి శిరకాలో యైదు భావనలు చేసి యెండించి తిరిగి అయిదు భావనలుచేసి తదుపరి నూరి యుంచుకొని సమయాన కూలముగా యువయోగించుకొనవలెను. మరియు బరూద్ అనగా నేత్రనంబంధముగు జ్ఞాపకములను ద్రవపదార్థములలో భావనచేయుటకు ఆర్థము.

ఈరోగమునందు కంటి రెప్పలోపల అంజారపండునందుండు గింజలవలె కుడుపులులేచును. మరియు, కొన్నిగుల్లలు చితికియుండును. యీ గుల్లమొదలు గుండ్రముగను పైభాగము నన్నముగానుండును. ఇందువలననే యీ గుల్లను దానేతిబరీ అనగా అంజరగింజయని పేరుతో ప్రసిద్ధిచొందినది. మరియు, యూనాన్ దేశస్థులు అంజారపండ్లకు సాకూ సీస్ అందురు. మరియు, సరాఫయిన్ గారి కుమారుడేరు తిబిని గాన అంజరునకుకూడ యూనానుముకాబట్టిదీని పేరుకలిగినది. ఎటులననగా అంజర పండులో నైపు ముక్కలు ముక్కలుగానుండును అటులనే యీ దురరధగల రెప్పయందు పుష్పన్నమగును గాన రెప్పకూడా అంజారపండువలె చినిగినటుల కనుపడుచుండును మరియు, కొందరు వైద్యులు దీనికి పేరుపెట్టుటకు కారణము రెప్పలోపల బద్ధిలగుటకు అంజారపండు చర్మము బద్ధిలగుటకు సమానముగానుండునని పోల్చుచున్నారు. అభిప్రాయమేనగా ఈరోగము అన్నివ్యాధులకంటె క్రూరమైనది. మరియు, యెడరక్తము దగ్ధమగుటవలన యీ రోగము పుష్పత్తియగుచున్నది. సహారా అక్ బాబ్ గ్రంథకర్త యీ వ్యాధి క్రూరమైనదని చెప్పిరి. అనగా నిది మిక్కిలి గతి, మంథము, కఠినత్వము, కలిగించును మరియు, నిది కొంతకాలమువరకు నిలిచియుండును. దీని మలము శరీమునందు నిశేషముగా యుండునని వదించిరి.

❖❖❖(3) కనురెప్పలయందు గుల్లల చికిత్స❖❖❖

ఈ వ్యాధియందు శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు, మలమును తీసివేయుటకై మతబూద్ అఫ్ తీమూన్ కషాయమును పానము చేయవలెను. మరియు, యీ రోగములము మిక్కిలి చిక్కగానుండును గాన అనేకపర్యాయములు మలమును తీసివేయవలెను. మలముయొన త్తుశరీరమునుండి హరించిన వెనుక శియాఫ్ అహమ రెహద్ యెల్లప్పుడూ నేత్రములలో వేయుచుండవలెను. మరియు, మిస్రితతథా వదా అను రోహశస్త్రముతో నెమ్మదిగా చెక్కివేయవలెను. యిట్లు చిక్కిన యెడల రెప్ప తననిజదశయందుచూచును. మరియు, శస్త్రముతో చెప్పిన తదుపరి శియాఫ్ అబియ్జ్, శియాఫ్ అయార్ మరియు, దీజజ్ మొదలగునవి నేత్రములలో వేయవలెను. యీ ఔషధములవలన పుష్పము శాంతి నొందును. చెక్కునట్టి కారణమువలన రెప్ప గాయమైన యెడల ఆవ్రణమును మాన్పవలెను. మరియు వదా అను శస్త్రముకలదు. దీని తల దీనార్ అనగా పాముపడగవలెనుండు లోహముతో చేయబడిన శస్త్రమునకు వదా శస్త్రమందురు.

❖❖❖4 కనురెప్పలయందు గుల్లల లక్షణములు.❖❖❖

ఇది నల్లగానుండి దీనిపై పొక్కుకట్టియుండును. మరియు యీ రోగము పై మూడువ్యాధులకంటె మిక్కిలి అసాధ్యమైనది. యీ వ్యాధి మలము సులభముగా వెడలనేరదు. యీచలమును నశింపజేయుటకు చాలావ్యవధియగును. ఈమలము వాతసంబంధమలము కుళ్ళి అచ్చట పువద్రవము కలిగించును. మరియు యీ రోగమునకు యూనా దేశ స్త్రులు తూత్ హసీన్ అనగా నీచమైనదని భావము.

❖❖❖4 వ. రెప్పదురద చికిత్స.❖❖❖

వాతమును హరించునట్టి ఔషధములతో శరీరసంబంధమగు మలమును తీసివేయవలెను. మరియు యారజాత్ మాత్రలతో మెదడునందుగల మలమును తీసివేయవలెను. మరియు శ్రేష్ఠమగు లఘుభోజనము

లను ఇప్పించవలెను. అంజూర అకులతోగాని లేక ఆయుధములతోగాని చెక్కవలెను. చెక్కనట్టి యుపాయములు ముందువ్రాయబడియున్నవి. వాటిని పువయోగించవలెను.

వదా అనగా వడగల్గవలె పేరుకొని యుండు

నీరుల క్షణములు

ఇది చిక్కని రతూబతు అనగా నీరు. ఇది రెప్పలోవల ఖనీభ వింది చిక్కబడుచున్నది మరియు నిది శుష్కించుచున్నది. కాబట్టి వదా అను నామమిడిరి. వదా అనగా అర్బుభాషయందు వడగండ్లకు అర్థము. మరియు యీవ్యాధి రెప్పయందు కలుగుచున్నది. యిందు పీకు, మంట, పుత్పత్తియగునట్టి ముంపు కలిగించుచున్నది. వకప్పుడు యిందు నొప్పికూడా పుత్పత్తియగును. ఒకప్పుడు దురదకలుగును. అట్టి సితియందు గీరుడుండిన రోగికి హాయిగానుండును.

❖❖❖ వడగండ్లవలె రెప్పలో పేరుకొని యుండు నీరు చికిత్స. ❖❖❖

ఈరోగము రాయవలె కఠినముగా నుండును గాన ఆములమును వక్రమొందించుటకై మెంఠిపిడి అనిసింజులపిండి రెప్పపైవేయవలెను మరియు రాతిపువ్వు గండపేరోజా మరియు ననుగులవలెన మొదలగు వ నిని శిరకాలోనున్న జైతూణతైమునందున్న కలిపి లేపనము చేయవలెను. ఈ మొదలగు పురాణములవలన వ్యాధి హరించనియెడల శత్రువ్రయోగముచేయవలెను. అనగా శత్రుముతో రెప్పను సలాకు యొక్క వెడల్పుమొననుండి రెప్పయందును చిక్కనినీరు బైటికితీసి వేయవలెను. యెటులననగా నిది అంగమునందు ప్రవేశించిమాత్ర ముండుటలేదు గాని దీనికంటె వేరుగానున్నది. అప్పుడు తీసివేసినయెడల గాయము మానుటకై జరూరెలజబీర్ వేయవలెను. మరియు యీరో తవ్రణము పెద్దదైనచో మధ్యనుండి కుట్టివేయవలెను. దానిపై జరూరె

అజఫర్ చల్లవలెను. మరియు యీ రోగికంటిలో చిక్కనిదీ గట్టిపడి రెప్పలలో యున్నచో కన్నరెప్పచువిరిచి వెళ్లునందు చీల్చి తీసివేయవలెను. తదుపరి నేత్రమును వేడినీళ్ళతో కడుగవలెను.

కనురెప్ప మందమై కఠినముగానుండు లక్షణములు.

రెప్పలు కఠినముగానుండుటకు తాత్పర్యమేమనగా నేత్రములు మూసికొనుటకు కఠినముగానుండును. నేత్రములు యెక్కిన నొప్పి కలిగియుండును. ఈవ్యాధిని అంబ్లీభాషయందు హసాల్ అందుదు. మరియు రెప్పలు మందమగుటకు యిచ్చట అర్థమేమనగా పైరెప్పలోభాగము మందముగానుండును. దీనిని దురద అనిభావించవలెను. అట్టిస్థితియందు రెప్పను విరిచిచూచిన యెడల ప్రత్యేకమగు వస్తువునున్నటుల కనుపించదు. ముఖ్యముగా రెప్పమందము విశేషముగానుండును. ఈ విషయము కఠినత్వమునకు విరుద్ధముగా నుండును. ఒకప్పుడు క్రిందిరెప్పయందుకూడా వాపు కలుగును. ఒకప్పుడు పైరెప్ప క్రిందిరెప్పలయందుకూడా మందమగును. మరియు, యీ రోగికారణము ఆవిరి వలన యెండిన పరమాణువులు విశేషముగానుండి యీ పరమాణువుల వలన కఠినత్వము వుత్పన్నమగుచుండును. యీ ఆవిరి పరమాణువులు మిక్కిలి శుష్కించియుండును. యీ పరమాణువులు రెప్పలను మందము కలిగించును. మరియు, నివి రెప్పలయందుగల చెమ్మను గ్రహించుకొనుచుండును. మరియు, యీ ఆవిరి పరమాణువులలో మంటకలిగి యుండదు. లేకున్నను రెప్పలయొక్క అంచులు మందముగను యెక్కిన రంగుకలిగియుండును గాని యీ అంశమువలన యీ రోగికారణము వుత్పత్తియగుచుండును. ఇట్లు కలుగు యీ రోగము నాలుగు విధములుగానుండు . . .

(1) కదలుచుట్టి చలనమువలన రోమకూసము న విశ్రాంతమునొంది చెమట బైటికి వచ్చిన నమయమునందు ఒకేసర్వాయము చల్లనిగాలి చల్లనినీళ్ళు కనురెప్పలకు తాకుటవలన ఆవిరి పరమాణువులు పలచగనుల ఘోషమునొంది రాశ్చయించును. అట్టితరి చర్మము క్రింద నిలిచి పోవును మరియు, బైటికివచ్చుటకు ఆటాకము తటస్థించును. మరియు ప్రత్యక్షముగా చల్లని రోమాంచములను బంధించునని యందు విషయమై ప్రకటనమగుచున్నది.

(2) ఈవ్యాధి నిమగ్నుండి లేచినచోడనే కనురెప్పలలో భారము గను మంధముగానుండినటుల తోచుచుండును. ఈరోగము ఆవిరిపరమాణువులు మేలుకొని తిరుగుచుండుట మేలుకొని యుండుటవలన పక్వమొందుచుండునని నిద్రించునట్టి దశయందు పక్వమొందకుండుటవలన విశేషమై తలవైపునకుయెక్కి మెదడునందుబంధించబడుచు ముఖ్యముగా చలికాలమునందు రాత్రిభాగములో యీఆవిరిపరమాణువులయందనుమరధము రోమాంచములు శుష్కించుట తటస్థించును.

(3) ఈవ్యాధియందు దురదగల మలము చిక్కవరుచును. ఆమలమునుండి మృధువగు తేలిక భాగమునందు పుష్పదనముకలిగి పచనమై విశేషమగు భాగమునందు పుష్పలేక యుండును. శేషభాగమునందు ఊరమాండును.

(4) ఈవ్యాధి నేత్రీవాపువలన కలుగు మలమునుండి కలుగుచున్నది. యెటులననగా దీనిచికిత్సయందు ఆరెప్పపై చల్లని పట్టుకేయి బడుచున్నది. ఈమలమునందుగల చిక్కదశము రోమాంచములను శుష్కించునట్లులచేయును.

కనురెప్పలు మందముగటకు చికిత్స.

ముందుగామలమును పక్వపరచునట్టి కషాయములతో మరియు ను పక్వపరచి తరువాత పాచితీగ కషాయమునందు కాబోలు కరకాష్ఠి యలుచేర్చి కాచి బొబ్బా ఆకలిలలోమలిక, బనప్రసా, ఖర్జూరములు

మొదలగునవి కషాయముకాది ఆకషాయపు ఆవిరియందు తలనుంచి ఆవిరి వట్టించవలెను. దీనివలన రోమాంచములు వికసించును. మలము మృదుత్వముంది వలచబడి నహజముగా వెడలిపోవును. మరియు మలము వెడలినవెనుక నేత్రమును చేతితో రుద్దవలెను ఇట్లు రుద్దుట వలన రోమాంచములయందు పుష్టము ప్రవేశించి రోమాంచములను వికసింపజేయును గాన నిన్నంచేహముగా కండ్లు రుద్దుట యీవ్యాధి యందు ప్రకటనమైనది. మరియు రెప్పలయందు ఖరీదవించియున్న ఆ ఆవిరివరమాణువులను నసింపజేయును. ఈకారణమువలన నిద్రలేచిన వెంటనే నేత్రములు గుడ్డుకొనినవెంటనే లఘుత్వము కలుగుచున్నది. మరియు హస్తాపుర్రాజ్జా అనగా రెప్పలు యెర్రనై నొప్పికలిగించు వ్యాధియొక్క భేదము. దీనిని యబూనతుల్ ఐన్ అనగా నేత్రము దురద పెట్టుట అందురు. యెట్లుననిన శరాహ్ అస్సాబ్ అనుగ్రంథకర్త యీ క్రింది విధానమును వచించెను. మలదోషములేనిదే యీ దురదకలిగిన చో దీనిని యబూనతుల్ ఐన్ అందురు. ఇట్టివ్యాధియందు కేవలము చెమ్మ కలిగించుటవలన గుణముకలుగును. మరియు మలమును తీసివేయవలసిన అగత్యముండదు. మరియు చెమ్మను కలిగించుటకై ఉష్ణోదకముతో కావడము చేయవలెను. చల్లని వస్తువులను కషాయముకాది వేడిగానుండు కషాయముతో కావడముచేయవలెను. మరియు చెమ్మను కలిగించు నట్టి లైలములు తలకు లేపనముచేయవలెను. ఈలైలములను అనేకవర్షాదు యములు వర్ణించబడియె.

కనురెప్ప అంచులు మంద మెక్కి

యెరుపు కలుగు లక్షణము.

ఇది ఒకవిధముగు వ్యాధి. యీవ్యాధియందు రెప్పలు దళనరి మెక్కి యెర్రగా నుండును. రెప్పలందు మెక్కిలి మందమెక్కి దురద కలిగియుండును గాని లవణసంబంధముగను పుష్టగా నుండును. కొంత

కాలము చికిత్స చేయకుండినయెడల రెప్పవెట్టుకలు రాలిపోవును మరియు రెప్పలంచులకు అరబ్బిభావనో అశఫారూల్ అజ్జాన్ మరియు మనా బతుల్ అహదాబ్ అందుడు ఈవ్యాధి మలముయొక్క తీక్షణత్వమువలన, దగ్గమై చెబిపోవుచుండును. మరియు దీని దుష్ప్రభుత్వమువలన నేత్రము కూడ చెబిపోవును. యీరోగము మిక్కిలి చల్లని వస్తువులు వ్రవయోగించుటవలన కంటివృద్ధిమహిమ వృద్ధిచెందుక వుత్పన్నమగును. ఈవ్యాధిని రెండుభేదములతో వర్ణించియున్నాను.

(1) ఈవ్యాధి సూతనముగా ఆరంభమై దీఘకాలము జరుగక లఘుప్రగానన్నను ఇది తప్ప యితర లక్షణములు లేకుండినను లేపనము నేత్రోగ్గలికి యందున్ను, రెప్పలయందుకూడా దురద వుత్పన్నమగును. మరియు, కొద్దిగా యెరువు కలిగియుండును

—రెప్పలు యెర్రబడి మందచుగుటకు చికిత్స—

ఈకారణములను బట్టి చూడగా మలము లఘుప్రగానన్నది కాబట్టి ఆమలమును వండ్రరసములుగాని లేక యిటువంటి యితరవస్తువులు గుణమును కలిగించునట్టి వస్తువులతో తీసివేయవలెను. అనగా సిమాగ్ వన్నీరులో నానవేసి రసముపిండి నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు, అందు బట్టరడిపి రెప్పలపై వేయవలెను. రాత్రినమయమునందు పెద్ద పాయల, కాసి నీదిగుట్లు, గులాబిపూలనూనెలో కలిపి రెప్పలపై లేపనముచేయవలెను. లేక కొద్దిగుడ్డు తెల్లసాని గుల్ రోగ్గ కలిపి బట్టముంచి కనురెప్పలపై వేయవలెను. ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు స్నానము చేయచుండవలెను. అట్టిస్థితియందు మలమును కదలించుటకై వెంటనే గుణము కలిగించు ఔషధములు ఉపయోగించవలెను.

—(2) రెప్పలు యెర్రబడి మందచుగు లక్షణము—

(2) ఈరోగము బహుకాలము వ్యాపితమై నిలిదియుండి రెప్ప అమందమై యెర్రబడియుండును. మరియు, ఉబ్బిపోవును.

కనురెప్ప యెడబడి మందమెక్కు వ్యాధి చికిత్స

సరేయి అను నరమును నొసూయందుండు నిరములను చేదించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. మరియు, పిక్కయందుగాని భుజము లమధ్యగాని శస్త్రముతో గంట్లు పెట్టవలెను. గారిఖూక్ మెత్తగానూరి కరక్కాయ కషాయముతో కలిపి పానము చేయించవలెను. మలమును తీసివేసిన వెనుక శియాఫ్ హనురైల్ నేత్రములలో వేయవలెను. మరియు, ఉష్ణోదకముతో నేత్రప్రక్షాళనము చేయవలెను. మరియు, వృష్ణోదకముతో ఆవిరి పట్టించవలెను. చిరిశెనగవప్ప, దానిమ్మకాయ గుజ్జా, మైఫక్ లజ్ అనగా ద్రాక్షపండ్లరసము మూడవభాగము మిగులు నటుల కాచిననీరునందు కలిపి లేపనము చేయవలెను. దీనివలన నేత్రము లయందున్న అజీర్ణము కలిగించును మలముయొక్క తీక్ష్ణస్వము అణచివేయును. ఈరోగికి యీవ్యాధి చాలాకాలమునూడి కంటివెంట నీరు వ్రేలించుచుండిన మరియు రెప్పవెంట్రుకలుపూడి రెప్పలించుచుం దు గాయము కలిగినయెడల యిట్టిలక్షణములుగలరోగి మలము అనేక పర్యాయములు వెడలించవలెను. మరియు యెల్లప్పుడు పత్యముగా యుంచవలెను తదుపరి శియాఫ్ దీజజ్, అహమర్ లైన్, మరియు అబి యజ్ అను ఔషధములను యేకముగా కలిపి నేత్రములలో వేయవలె ను. ఈఔషధములను సోపున నునందుగాని లేక కషాయమునందుగాని నూరి నేత్రములలో వేయవలెను. పై ఔషధములను యేకముగా కలు పుటకు కారగామీరుక గా తననిజదశయందు వచ్చుటవలన ముత్రీవము ను హెచ్చించి కష్టపరచును.

కభలుల్ అజ్ పాక్ యసగా కంటిరెప్పలయందు

పేలు చేరుటకు లక్షణము.

ఈవ్యాధి మూడువిధములుగానుండును. (1) మిక్కిలి చిన్నవి గను తెల్లగానుండును. మరియు నివి కంటిరెప్ప వెంట్రుకల మొదళ్ళు యందు కనుపించును వీటిని అంబ్బీభాషయందు సివాం అందురు.

(2) ఈ పేలు పెద్దవిగానుండును వీరంగు గోధురుంగుగను లేక యుమ్మవంటి రంగు గలిగియుండును. వీటిని కంకాం అందురు. మరియు కొండరువైద్యులు వీనిని కంకాం అనుటకు కారణము యీపేలకు కాళ్ళు విశేషముగానుండును. తక్కినవాటికి కమల్ అందురు. కాబట్టి కంకాం కున్న కమల్ అను పేలకున్న మిక్కిలి భేదముకలదు. వాటికాళ్ళు కనుపించుచుండును. దీనిని అరబ్బిభాషయందు కిదాకా అందురు. అభిప్రాయమేమనగా వీటిమలము కఫముకుల్లిన రతూబతూవలన కలుగుచున్నదిగాని ప్రకృతి దీనిని వ్యవసరినవెనుక చర్మముయొక్క నలువైపులు యితర వెంట్రుకల మొదళ్ళలో అల్లుకొనుచుండును. యెందుకనగా ప్రకృతిని తన దుర్గంధమలినమువలన క్రొమ్మివేయుచున్నది. ఇచ్చట ప్రకటనమగు అంశమేమనగా నిస్సందేహముగా వెంట్రుకల మొదళ్ళు చర్మముక్రింద మెత్తనిభాగమునందుండు గుల్లభాగముతో వెంట్రుకలకు జలము పోపి నొందుచుండును. దానిని గ్రహించు యిచ్చగలదై యుండును. మరియు కఫజమలముతప్ప యితరదోషమునందు దీనిప్రభావము కలుగనేరదు గాని దీనివలన పేలు పుత్పత్తియగునని గ్రహించవలెను. అనగా పితృసంబంధముగు పుష్టము మిక్కిలి తేజస్సుగలది. మరియు దీని మలము చేదుగానుండును. చేదుపేల యొక్క ప్రకృతికి విరుద్ధముగా నుండును. ఈ కారణమువలన చేరువస్తువులు పేలనుచంపివేయును. వాతము వీటిప్రకృతివలన జీవనమునకు విరుద్ధముగానుండును. యెందుకనగా వాతము చెమ్మ శుష్కత్వముగల స్వభావికముగలది. మరియు రుధిరము యెటువంటి వస్తువనగా దీనిని ప్రకృతివదలజాలదు.

(నూచనీయము) చెమ్మ గుల్లగను నీచమగును లేక మండిదగును అప్పుడు స్వభావికముగల పుష్టముగాని లేక పుసరిపుష్టముగాని అందు పని చేయుచున్నచో చెమ్మయందు జీవనమునకు శక్తిపుల్పముగనుండును. మరియు, రక్షకుని కృపవలన దీనియందు జీవుడు వచ్చిచేరుచున్నాడు. ఇది రక్షకుని పూర్వానురాగముయొక్క కారణము.

~~శనురెప్ప~~ రెప్పలయందు పేలుకలుగుటకు చికిత్స.

శరీరమునకు చేదుమలమునండి వచ్చిత్రతనొందిన తదుపరి అయారజ్జ్ పైకరా, హబ్బకోకాయా, ముసాంబరము మాత్రలను పువ యోగించవలెను. గండ్మాషము వలనననగా అయారజ్జ్ పైకరా తరువాత మరియు తేనెతో చేయబడుచున్న గండ్మాషములతో మెదడు నందుందు మలమును తీసివేయవలెను. మలము నశించిన వెనుక వేళ్ళ కషాయము ను పానముచేయించి మలముందు వర్షము మృధుత్వము కలిగినయెడల లోపటిమలము తీసివేసిన వెంటనే ఆనేత్రము మలమును తీసివేయవలెను. అనగా సాధ్యమైన యెడల యీ పేలను రెప్పలయందుండి తీసివేయ వలెను. రెప్పలను ఆకషాయములలో నల్లపువ్వువేసి కాచి కడుగవలెను. యిట్లు కడిగిన తరువాత రెప్పను శుభ్రత నొందించునట్టియు పేలను నశింపజేయునట్టియు అనగా పటికి ఒకభాగము అడవిద్రాక్ష అరభాగం యీ రెండు వస్తువులు మెత్తగానూరి యీ ఔషధమునందు నళాకు వుంచి కనురెప్పలలో పెట్టవలెను. పాపటి లవణము మెత్తగానూరి కండ్లలో వేయవలెను. యీ వ్యాధియందు పాపటి లవణము ఉపయుక్త ముగా నుండును.

(2) నళాకు పాదరసమునందువైచి కొంతవరకు పుంచవలెను. పాదరసమునందుగల మలినము నళాకునందు ప్రవేశించును. అనగా నళాకు నకు అంటుకొనును తదుపరి యీనళాకును నెమ్మదిగా తీసికొని వ్రేలితో దుద్ది ప్రకృతానుకూలముగా కండ్లలో పెట్టుటవలన రెప్పయందుండు పేలు నశించును. యిట్లు శరహానిబాబ్ అను గ్రంథకర్త చెప్పియు న్నాడు అనగా పాదరసముయొక్క గంధము తల ప్రకృతి ప్రభావము వలన చిన్నచిన్న జంతువులను నశింపజేయును. మరియు యిందువిషయ మై పాదరసముతో సమానమగు వస్తువు మరియొకటి లేదని చెప్పి.

శయిరా యనగా రెప్పవాపు లక్షణము.

ఇది దీర్ఘవాపు యవగింజల ఆకారమువలె రెప్ప అంచునందు వుత్పన్నమగును యిది రెండు విధములుగానుండును.

(1) రెప్ప సమీపమునందు కలుగుచున్నది. దీని మలము చిక్క నిరక్తము యొక్క తేలికబాగము దహింబడిన బాగము.

(2) ఈవాపుయొక్క గంగు యెర్రగను మృదువుగానుండు దీనిని ఖగోన్ అందురు. మరియు, దీని మలము బహుదా నిర్మలమగు రక్త మువలన కలుగుచున్నది.

శయిరా అను రెప్పవాపు చికిత్స.

శిరావేదన మొసరింది రక్తమోక్షణముద్వారా మెదడునందు గల మలమును తీసివేయవలెను. మరియు, రోగికి లంకనముంచవలెను లఘుభోజన మివ్వవలెను. మరియు, రాత్రి భుజించకూడదు ఆరంభ మునందు ముసాంబరము, రసాంజనము, మామినా, వంటశేగురు, యీ మొదలగునవి పరిశుభ్రముగు పచ్చికాన్నిరమునందు కలిపి లేవనము చేయవలెను. ఆరంభనయము వ్యాధిమైన యెడల వెచ్చని మైనము మరియు, మరహం దాఖలీయూ వేయవలెను. మరియు, యీ చికిత్స రెండువిధముల వ్యాధులలోకూడా వుపయోగించుచుగాని ముందు విధ మగు రోగము ప్రసాయమువలన శాంతినిందజాలదు. మరియు, శస్త్ర భర్మ అవశ్యము కలిగినచో దీని విధానము చెప్పచున్నాను అనగా శయిరా అనగా రెప్పయొక్క వాపును మూలమునుండి పెళ్ళగించి వేయవలెను అనగా గోరుతోగాని లేక కత్తెరతోగాని కత్తిరించి వేయ వలెను. మరియు, దీని రక్తమును ఒక గంటవరకు ఆవుచేయకూడదు తదుపరి బాహర్ ఆజ్ ఫర్ అందుపై మర్దించవలెను దీనివలన గాయము మానిపోవును.

తూనతుల్ అజ్ఞాన్ లక్షణము

ఇది ఒక మాంసపుముక్క యిది యెర్రగా నల్లగా మెత్తగా నుండును, మరియు, మూ రోగము యొక్క మొదలవలె రెప్పలో వేలాడుచుండును. యిందువలననే దీనిని తూనా అని పేరు పెట్టబడియె మరియు, యీ మాంసపుముక్క విశేషముగా క్షీణి రెప్పలో వేలాడుచుండును. మరియు, ఒకప్పుడు పైరెప్పలోకూడా కలుగుచున్నది యెల్లప్పుడు యందుండి యెర్రగాగా నల్లని గురుగాగాని రక్తము నీచించుచుండును ఒకప్పుడు అంధత్వముకూడా కలుగుచున్నది అనగా యందుండి రతూబతు యేమయు జైటికిరాదు. మరియు, యీ రోగము యెదురక్తము దగ్గమైన కారణమువలన కలుగుచున్నది.

తూనతుల్ అజ్ఞాన్ చికిత్స

శిరావేదనము, రక్తమోక్షణము, విరోచనఖర్చు అయిన తరువాత అన్నికంటె మంచి విధానముకలదు అనగా దానిని శస్త్రముతో తీసివేయవలెను. యెందుకనగా తీక్షణముగు ఔషధములకంటె దీని పరిణామము అన్నిటికంటె మంచిది. ఛేదించుచువిధానము అనగా మాంసపుముక్కను అయినచో యెత్తి కత్తెతో కత్తిరించవలెను మరియు, కత్తిరించు సమయమునందు దీని వేరుకు కూడా యుంచక మొదలుట కోసివేయవలెను. లేక యెడల తిరిగి పెరుగ నారంభించును. వేరుకుండి నాశనము చేయనియెడల ఉప్పుజీలకర్ర సమలి ఆనీళ్ళు కండ్లలో పిండవలెను. దీని వలన ననించగలిగినచో రెప్పను లాగొని నేత్రములో పిండి మొదలగునవి యుంచి పిమ్మట రెప్పలోనుండు మెత్తమాంసపుముక్క శేషమున్నయెడల అందుపైని తీక్షణముగు ఔషధము లేవనము చేసి రెండుగంటలవరకుంచవలెను. అస్తలము నల్లగా మాడిన యెడల ఔషధమును తీసివేయవలెను. పిమ్మట అనేకవర్షాయములు పరశుభ్ర

మగు పాలతో కడుగవలెను. దీనివలన నేత్రమునకు అపాయము కలుగ నేరదు. మరియు ఔషధమువలన కలిగినమంటమొక్క బాధ యావత్తు పాలతోకడుగుటవలన నశించును. తీక్షణుగు వౌషధములు అనగా గుండ్రని కచ్చారము, జాంగలవచ్చు, పటికి, మురుదారుశింగు, సాంబ్రాణి నవాసాగరము, శియాఫెలజఖరు, మొదలగువస్తువులతో చేయబడిన నురుమావేయవలెను. మరియు కొందరిమతానుసారముగా అన్నిటి కంటె పుత్రముపైనది. అనగా దానిని శస్త్రముతో కోయుటకాదు. తీక్షణుగు ఔషధములను పువయోగించవలెనని కొందరి అభిప్రాయము. దీనివలన ఆయెరువు, నలుపురంగుగల మాంసఖండము హరించును. మరియు మాంసపుముక్కను లోహాతియుధముతోగాని కలకండముక్కతోగాని గిరి జరూరెలస్పర్శియావ్ అహమర్ అందుపై వేయవలెను. వేయతో ఆమాంసపుముక్క పూసిపోవువరకు యిట్లు ఔషధములను వేయుచుండవలెను. ఇటుల ఔషధములవలన నశింపజేయుటకు మిక్కిలి పుత్రము.

తహజుర్ వరనము

ఇదిచాలమువలన కలిగిన మృదువదార్దము. ఇది రెప్పయందు పేరుకొని గట్టిపడుచున్నది. దీనిమలము పొరయొక్క మలముకంటె మిక్కిలి చిక్కగానుండును.

—తహజుర్ చికిత్స.

అయూర్జ్ మాత్రలతో మలమునుతీసివేయవలెను. మరియు ఆవు దూడ కాలిమూలగ జనప్ షాత్రైలముతో చేయబడిన మైనవరకు కలిపి కాది లేపనముచేయవలెను. ఇంచువలన రాయివలెనుండు మలము వలచనగును. తదుపరి మరహందాఖలిఖాన్ వేయవలెను. దీనివలన మలము నశించిపోవును. మరియు యావుపాయములవలన మలము పెడతి

కుండిన రేవును ఆయుధముతో అనగా తలగుండ్రముగానుండు ఆయుధముతో రేవును విరిది చీల్చివేయవలెను. గోడుతో గట్టిగా అణచవలెను. యిందువలన మలము బైటికివచ్చును. ఈరోగము తిరిగి వచ్చునని భయమున్నచో వ్రోణమువ్రోక్క కత్తెలతో కత్తిరించవలెను. దీనివలన విశేషదినములవరకు గాయము మానుకుండును. మరియు యీకారణము వలన చాలా కాలమువరకు మలము వచ్చుచుండును. అంగము స్వశ్చత నొందును.

కరూహుల్బఘ్న అనిగా రేవుల వ్రోణముయొక్క లక్షణము

రేవుయొక్క వ్రోణము బాహ్య కారణమువలన పుట్టెన్నమగును. లేక పుష్టవాపువలన మలము పేరుకొని వక్ష్వమై రేపుయందు వ్రోణమును కలిగించుచున్నది.

—రేవువ్రోణదిశ్చ.—

శిరిసెనగకాయలు, దానిమ్మకాయపై బెరడు, పిస్తాకాయ బెరడు, శిరకాలోపేసి కాది లేపనముచేయవలెను. దీనివలన వ్రోణముయొక్క పొక్కుపూడిపోయినయెడల గాయము మానుటకై కోడిగుడ్డులోని నూనె కుంకుమపువ్వుతోగాని లేక శియాఫ్ ఇస్తాకాతోకూడ కలిపి చేయవలెను.

—శియాఫ్ ఇస్తాకాచేయు విధానము.—

బంగారుమకిల, మిరియాలు, నల్లమందు, కుంకుమపువ్వు, యివి వ్రోత్యేకము యేడుమాషములు, సైంధవలవణము, పాపడిలవణము, మంగకాయలు, యివివ్రోత్యేకము 4న్నర మాషములు, తుమ్మజిగురు, శియాఫెచూమిసా, అంజరూద్, యివివ్రోత్యేకము 14 మాషములు ఈ షస్తువులు ఒకటిగాచేర్చి చూర్ణించి వస్త్రగాలితమునర్చి పద్మిసోపు రసమునందునూరి కనికెలు అనగా సియాఫ్ చేసుకొనియుంచి నమయమువచ్చినవ్పడు ప్రవయోగించవలెను.

తహబ్బుజు వాఇంతిఫాఖ్ ఆజ్ పాల్ క్షణము.

అను

ఈరోగము నందు కనురెప్ప వ్రుట్టి నిగనిగలాడుచుండును. తహబుజ్ వాతమువలన కలిగిన వాపువేరు మరియు నీవాతము శరీరమునందు నిండియుండును. మరియు యీరోగము మూడువిధములుగానుండును. (1) యీవ్యాధిలో అంగములయందు దుర్బలము కలిగి వాటిశక్తి ఆహారనము పచనము చేయజాలకపోవును. (2) కఫస్కోవదోషము యొక్కవిశేషస్వమువలన కలుగుచున్నది. దీని నిజపూర్ణము దీనిని పచనము చేయజాలకపోవును. (3) కఫము దోషమువలన పూర్ణత్వముంది వాపును కలిగించును.

—తహబ్బుజ్ వాఇంతిఫాఖ్ అజఫాన్ దీక్షిత్—

రోగి లోఅవయవములు దుర్బలత్వము యీకారణమైనయెడల లోఅంగములకు బలము కలిగించవలెను. మరియు, కఫాదిఖ్యము రోగకారణములైనచో లఘుభోజనము పెట్టవలెను. మరియు, కఫమును పెడలించవలెను. మరియు, మహాయిత్రీఫల యివ్వవలెను. ముసాంబరము శిరకాలోకలిపి రెప్పలపై లేపనముచేయవలెను. మరియు, గోరు వెచ్చని నీళ్ళలో శిరకాకలిపి కనురెప్ప కడుగవలెను బట్టగాని స్పృశగాని వ్రుట్టేదకములోముంది కండ్లపై యుంచవలెను. మరియు, రోగికి యీ రోగము ఫలగమోనియొక్క కారణమువలన కలిగినచో సరేయ నరమును చేదించవలెను. మరియు, శియాప్ మమీనా, చందనము కాశిని రసమునందునూరి లేపనము చేయవలెను. మరియు, యీ రోగమును ఇంతిఫాఖ్ వ్యాధియందు చెప్పబడియె.

రెప్ప కఠినవాపు లక్షణము.

ఇది ఒకవిధముగు కఠినవాపు రెప్పలయందు జనించును నిది కుదురువలెను కరువు కలుగుటకు కారణముగానుండును దీనిని గడ్గడ్ అందురు. కరువు అని కూడా కొందరు వచించుచున్నారు మరియు, నిది నిజదశయందు తహజారు అనగా కఠిన వాపునందు ఒకభేదము దీనినర్థము ముందుగా చెప్పియుంటిని. దీనిని గడ్గడ్ అనుచున్నారు.

సైలూల్ అనగా రెప్పపైన మొలకలు కలుగు

వ్యాధి లక్షణము

ఈరోగకారణము వాతమువలన చల్లని దోషము కలిగి ఆదోషమువలన కలుగుచున్నది. (చికిత్స) శరీరమునందుండి వాతదోషమును తీసివేయవలెను. మరియు, మొక్కలపై జైతూన తైలపునుడి బలపూర్వకముగా మర్దించవలెను. లేక నల్లజీలకర్రగాని సైంధవలవణమునూరి యదాశక్తితో మర్దించవలెను. మరియు, యీ వస్తువుల చూర్ణమును శిరకాలోకలిపి లేపనముచేయవలెను యీ వ్యాధి యీ చికిత్సవలన శాంతించనిచో వాటిని పటుకాడుతో పట్టుకొని నఖహరణనాయి శస్త్రముతో కోసివేయవలెను. రక్తము స్రవించ నారంభించిన యెడల కొంత వరకు రక్తము స్రవించజేయవలెను. మరియు, ప్రణముపై పటికీనూరి చల్లవలెను దీనివలన రక్తము నిలిచిపోవును.

శర్కార్ అనగా కంటిలోలేచునట్టి గుల్లలవరనము.

ఈరోగము రెప్పలయందు లేచుచుండును. గుల్లలుఅనగా చిన్న బొబ్బలు అని భావము. దీనిచిన్నమును రెప్పలయందు దురుద ఆరంభించును. యీదురుద గీడుటవలన వాపుజనించును. మరియు యీ

జాపు విషజంతువుయొక్క కాటువలన కలిగిన వాపుయొక్క అకుశ్రి కలిగియుండును. యీరోగము రక్తదోషమువలన గాని పిత్తదోషము యొక్క విశేషశ్వము కారణమువలన కలుగుచున్నది.

శరార్ అను గుల్లచికిత్స.

శిరావేదనముచేయవలెను. కరక్కాయలు, చింతపండు మరియు యిటువంటి స్వభావికముగల వస్తువులయొక్క కషాయముతో ప్రకృతి మృదుత్వము నొందించవలెను. మరియు ప్రచితిమగు భోజనము నొసంగవలెను. మరియు నేత్రములు పుల్లద్రాక్షరసముతో కడుగవలెను. పిమ్మట సాదనక్ నేత్రములలో ప్రయోగించవలెను.

రెప్పపైలేచు చిన్నగుల్లలయొక్క వర్షనము

సల్మా అనగా కంటిరెప్పలపై చిన్నగుల్లలు లేచుచుండును. యీగుల్లలలో మటకలిగి యుండును. యివి కొద్దిగావాచి గాయమై అల్లుకొనుచుండును. మరియు నివి దగ్ధపిత్తమువలన ప్రతృన్నమగును. యీరోగము రెప్పయందు ప్రతృన్నమై పెరుగనారంభించినయెడల రెప్పలు చిట్లినటులుండును. మరియు రెప్పవెంట్రుకలు వూడనారంభించును. రెప్పలు మొదలగు కలిగియుండును.

రెప్పలపై చిన్నగుల్లల చికిత్స

మలమును తీసివేయవలెను. మరియు యీరోగకారణమగు పుష్టమును శాంతింపజేయవలెను. మరియు శియాఫ్మామినా, కుంకుమపువ్వు, రసాంజనము, తుమ్మచెక్క మొదలయినవి లేపనము చేయవలెను. మరియు శియాఫ్అహమర్లైన్ నేత్రములలో వేయవలెను. దీనివలన శేషించియుండు మలము హరించును.

రెప్పయందు మలినమేర్పడు లక్షణములు.

ఈరోగచిన్నము లెవ్వయినగా రెప్పవెంట్రుకల మూలములయందు సవూనాలనగా పూక లేక పొట్టువలె ప్రతృన్నమగును. ఒక్కొక్క

కప్పుడు గాయమై, చీలున వేళించి గరగరలాడుచుండును. మరియు రెప్పవెంట్రుకలు పూడిపోవును. మరియు యీరోగి నేత్రములలో వాతముయొక్క దుర్గంధమువలన ఆవిరివరమాణువుల కారణమువలన నీచమలము పుత్పత్తియగుచుండును. గాని, దీనిరంగు కొంచెము మాలిన్యముగా నుండును. యీరోగము కథముచెడిపోయిన ఆవిరివరమాణువుల కారణమువలన కలిగినయెడల దీనిరంగు తెల్లగానుండును.

—రెప్పయందు కలుగు మలినచికిత్స.—

ఈరోగారంభమునందు శరీరమును నీచదోషముగండి స్వశ్చత పరది, తదుపరి శియాపేతవామర్ లైక్* అధనా శియాఫేధీనజ్ నేత్రములలో వేయవలెను మరియు చిత్రీమూలము బెరుడుకాల్చి గుల్లోగన్లోకలిపి లేవనము చేయవలెను. మరియు యీరోగము దీఘకాలగతమైనచో శస్త్రముతో గీరవలెను. లేక పటికిబెల్లము ముక్కతో గీరి తదుపరి జ్యోతివర్దక సురుమా నేత్రీములలో వేయవలెను.

—సల్ ఆమ్ అను తిత్తి లక్షణములు.—

ఈవ్యాధికంటిరెప్పయందు పుత్పన్నమగును. నిది కంటియొక్క మాంసము చర్మములతో సంబంధములేకుండును. మరియు దీని నిమిత్తము వక ఝిల్లి నందివలె నుండును.

—సల్ ఆమ్ చికిత్స —

శరీరన బంధమగు మలము వెడలించినపిమ్మట శస్త్రప్రయోగము చేయవలెను. శస్త్రార్థ అనగా రెప్పచర్మమును నెమ్మదిగా వెడల్పు

* అహమర్ అనగా యెరువునకుపేరు లైన్ అనగా మృదుత్వము శియాపే అహమర్ లైక్ అనేక ద్రవ్యముల సంయోగమువలన చేయబడిన ఔషధము. ఇందు మృదువగు ఓషధులు చేర్చబడును గాని తేజవంతమగు చురుకుగల ఓషధులు లేవు గాన దీనిని శియాఫే అహమర్ లైక్ పెట్టబడియే మరియు, దీజజ్ నల్లవంగుపేరు గాని పూర్వకాలపు ఒకవైద్యునిపేరు కూడ దిజజ్ అని యుండెను. యీ ఔషధమును అవైద్యుడు కనిపెట్టి తన పేరు యీ ఔషధమునకు పెట్టెను గాన దిజజ్ అని ఔషధమునకు పేరుకలిగెను.

నండి చీల్చివేయవలెను ఇందునివ్వడుమై సావధానము యంగవలెను. శత్రువుయొక్క చివర రసాలి అనగా శిత్తివలెనుండు బొబ్బయొక్క రిల్లియ దు పోవేళించుకూడదు. యావిషయమై యొక్కముచేయవలెను. రసాలి రిల్లిసహితము యెన్నియో బైలువెడలును. మరియు యా విధముగు నేత్రములో శేషముండినయెడల తీక్షణుగు ఔషధములు గోఘృతము దీనిపై కేయవలెను ఇందువలన దేనిది బైటికివెడలివచ్చును. మరియు రసాలిరిల్లి నోణమై అందుండి చీల్చి నోనించినచో ఇట్టిదశ యందు చికిత్స కఠినమగును. మరియు రసాలి అనగా బొబ్బ తిరిగి వుత్పత్తికాగలదు.

(నూచనీయము) ముసా అనగా మొలకలు. పిత్తి, రసాలి, అనగా బొబ్బ. ఈ మొదలగునవి ఒకే అంగమునండి నబంధముకలిగియుండవు. అనగా యాగ్రీంధముయొక్క అంతమునందు యారోగములను చెప్పబడును. మరియు యాస్థలమునందుకూడా యిందువలన వర్ణించబడియె. ఈరోగము యాస్థలమునందు వుత్పన్నమగును. అప్పుడు యే వుపాయములవలన చెప్పబడుచున్నవో అది ముఖ్యముగా అనగా ప్రకరణము యెటులమున్నదో అటుల చికిత్సచేయదగియున్నది.

రెప్పలు ఆకుపచ్చ నీలిరంగు కలుగుటకు

ల క్షణము.

ఇదివ్రీణముయొక్క కారణమువలన రెప్పపై కలుగుచుండును. ఇందుకు చికిత్స యద్యాపివ్రీణము శేషించియుండిన మరియు యేమువద్రవములేకుండిన శిరావేదనచేయవలెను. మరియు విరోచనముకాగల ఔషధములు యివ్వవలెను. మరియు చందనము, ముద్గదూరుశింగు, వన్నీగుతోనూరి లేపనముచేయవలెను. దీనివలన గాయమునూనిపోవును. అటుపిమ్మట సంగెఫిల్ ఫిల్, అనగా వక కథమగురాయి. యిది మిరియాలవలెనుండును. యారాయి నూరి లేపనముచేయవలెను. మరియు కుండ

పెంకులు ఒకదానిపై నొకటి అదృశ్యీ లేవనముచేయుటకూడా లాభదామకము. అనగా నీలిరంగును హరిరంగును మల్లంగి' తుంగి సీత్యశో నూరి లేవనముచేయుటవలన దీని రంగు హరించును యేస్తువు నీలిరంగును అకుపచ్చరంగును దూరమనో అవస్తువులు యావ్యాధియుండు ముఖ్యమైనవని భావించుటయు ఈబౌద్ధములకు యాగ్నింధముయొక్క అంతమందు చెప్పబడును.

నేత్రీలూటి వ్యాధి లక్షణము

కంటికోలికియందు అనగా ముక్కువైపు వాఫ్ఫాలిగి అటుకరు వాత కురుపుపై లూటిగా నూరును దీనిని గవక అందురు. మరియు, మలము ఆస్తానమునందు ఖిభించుటవలన యా వ్యాధి కలుగును న్నది. దీని దశ భిన్నాభిన్నములుగానుండును. ఒకప్పుడు ముక్కువైపు చితికిపోవుచుండును. యీ కురుపు చితుకునట్టి స్త్రులము కంటికిన్ని ముక్కుకున్న మధ్యమార్గము యీ మార్గమునుండి చీము స్రవించుచుండును. ఒకప్పుడు కంటిరెప్ప చర్మము చినికి చీలి వెడలుచుండును మరియు కనురెప్ప శల్యమును దుర్బలము కలిగించును. ఇట్టి నమియును నందు రెప్పపై వేళ్ళుపుచ్చినచోచీ జైటికివచ్చుచుండును. విశేషమువలన దీని తేడవమువలన మానవకు ఆధోభాగము నందుండు శల్యమును దుర్బలమునొంది యెరిసేయును అనగా యావ్యాధివలన వెముక చీలిపోవుననిభావము. మరియు కంటిలూటి మరియొకటి గలదు. నిది చితికి జైటికిరాక నొప్పిశోకూడియుండును. మరియు వాపు యొక్క సంయోగమువలన నేత్రీమున దెల్లప్పుడు నిలిచియుండును. ఒకప్పుడు యారోగమువలన చీముయెల్లప్పుడు నిండియుండును. నేత్రము నందుకూడా దుర్గతి సంభవించును.

నేత్రీలూటి దీక్షిత్వము

ఈవ్యాధియందు ముందుగా సరేడు అను నరమునుచేదించి రక్ష

మోక్షము చేయి చవలెను. విరోచనము చేయించి శరీరమును, మెదడునకున్న, పనిత్రము కలిగించవలెను. మరియు లఘువగు మంచిభోజనము లొనగవలెను. అనగా వ్రాణసంబంధ విధానమెట్లున్నదో అట్లుల పత్యమును యిప్పించవలెను. అప్పుడు శరీరసంబంధములము వెల్లిపోయినయెడల రెప్పయ దు శియాఫ్ గరక లేవనము చేయవలెను. ఈబౌషధము యువయోగించుటకు ముందుకంటిలూటిలోనుండి కుల్కిన చీము నీరు తీసివేయవలెను. మరియు యీచీము పాతమాదితో తుడిచి కుల్కిన మాంసమును కోసివేయవలెను. మరియు యిటుల కోసివేయటకు రెండువిధములుగలవు. (1) శస్త్రముతో (2) బౌషధములతోనున్న తీసివేయవలెను మరియు యీరోగియొక్క కంటిలో లూటికొమ్ముకొనజాలదు. మరియు రెప్పలోవేరుగానుండిన చో నీచమాంసమును శస్త్రముతో కోసివేయవలెను. అభిప్రాయమేమనగా యీరోగియొక్క నేత్రములో లూటికురువు దిట్టముగానుండదు. మరియు నిది రెప్పతోకలిసి యున్నచో దీని చీల్చుటకై జంగాలవచ్చు మలాము వేయవలెను. మరియు యిందువిషయమై వ్రాకటించినదేమనగా చీము దుష్టమాంసముతోలగించనిది శియాఫ్ గరక యువయోగించుటవలన పర్యోజనము కలుగనేరదు. మరియు యీవ్రపాయములవలన లాభము పొందించనియెడల అగ్నితో కాల్చవలెను. మరియు కాల్చుటకు విధానముకలదు. అనగా వాతవేయునట్టి ఆయుధము చిన్నదిగను గుండ్రమైనముఖము గలదిగానుండును. అట్టి ఆయుధమును తీసికొని అగ్నియందు యెక్కిగా కాల్చి అనేకపర్యాయములు చెడిపోయినమాంసముపై నుంచవలెను. ఇట్లు కాల్చుటవలన దెడుమాంసము యూత్తు కాలిపోవును. చీము దుష్టనీరు కుష్మించును. మరియు వాతవేయునయమునందు గోధుమనత్తు మంచుగడ్డనీరులో తడిపి చల్లని బట్టలోవేసి నేత్రమునందుంచవలెను. దీనివలన వాతయొక్క వృష్టము నేత్రము లో పోవేగించజాలదు.

ఇది అన్నిచికింసలకంటె మిక్కిలి వుత్తమమైనది. అసగా రాగి తోగాని లేక యితరలోహములతోగాని ఒకగొట్టమునుచేయించి దాని ముఖము యాలూటికుదువుకు సమానముగా యూడునట్లు చేయించి ఆగొట్టమును లూటికినమానముగాయుంచి తగుమాత్రము సీసముకరి గించి ఆగొట్టములోనుంచి పోయవలెను. రోగి ఈలూటిశుభ్రముగా కాలునంతవరకు యీకష్టము సహించియుండవలెను. మరియు ఈవిధానమాను వైద్యులు మిక్కిలి మంచిదనిరి. యెందుకనగా ఈదశయందు ఆముఖస్థలమునుండి వాతమువిశేషముగా అల్లుకొనజాలదు. అభిప్రాయ మేమనగా యిటుకాల్చి-పిమ్మట సవేదామలమును వేయవలెను. దీని వలన గాయము మానిపోవును. నొప్పిశాంతించును.

శియాఫేగవఁ అను ఔషధమును చేయుక్రమము. శియా

ముసాంబరము, గవ్వపలుకుసాంబ్రాణి, అంజూద్, కహరోబా దానిమ్మపూలు, సురుమా, పటికి ఇవి ఒక్కొక్కభాగము, జంగాలవప్ప 14 భాగములు, యీవస్తువులు యావత్తునూరి చూర్ణించి వస్త్రుగాలిత మొనరించి శియాఫేఅసగా కనికెలు చేసికోవలెను. మరియు అవశ్యము కలిగినప్పుడు నీళ్ళతో అరుగదీసి మూడుచుక్కలు నేత్రమునందు కొంత కాలమువరకు వేయుచుండవలెను. ఇటులవేయుటవలన మిక్కిలి లాభము కలుగగలదు. అసగా వ్యాధికొంది నేత్రద్రుష్టి విశేషమగును.

(నూచీయము) ఆవావునకు ముఖము యేర్పడక వ్రణచిన్నములు కలుగకుండిన మామిసా, కుంకుమపువ్వు, బాలింతబోలు, ముసాంబరము, కాల్చిన ముత్యపుడిప్ప యీయావత్తు వస్తువులు తీసికొని తిలశకూక రసమునందుగాని, లేక వద్దికాశిని రసమునందుగాని నూరి వావుపై లేపనము చేయవలెను.

మరియు వడకప్రకృతి అసగా దీనిని నమలివేళి లూటీగమార్పును కాబట్టి ఔషధలేపనాదులు సళింపజేయును యీ చికిత్సవలన లాభమేమనగా వావును తగ్గించును. మరియు, యీ చికిత్సవలన తగ

నిచో తీర్ణబౌద్ధములను అడుగదీసి లేపనము చేయవలెను. అచగా
బరాసీలు నూరి తేనెతోకల్పి అధవా, సాంబాణి, పావురపుట్టయలము
కలిపి అధవా పటికి నూరిగాని లేక సుఖబీజ సింధుతోనూరిగాని యీ
మొదలగువానిని వేర్వేరుగా లేపనము చేయవలెను యిటుల లేపనము
చేయుటవలన మలమును ప్రియవర్తి చక్కయిను బ్రద్దలుచేయును. శ్ల
మును చీగనివ్వక ఆపి కేయును. మరియు, వాపు ప్రియమొది మెత్తబడిన
యెడల తుమ్మచెక్క, బొగడచెక్క అడుగదీసిగాని లేక యితరములగు
యిటువంటి స్వభావికముగల వస్తువులనుగాని లూటిరంధ్రమునందుంచ
వలెను దీనివలన నానూనను, కొలియీటి మునిపోవును. మరియు,
జంగాలవచ్చునూ, వత్తికి పట్టింది ఆరంధ్రమునందుంచవలెను ఈ బౌద్
ధము మంటగానుండును అయినను అనేకవర్షాయముగా వుపయోగించ
దగియుండును. రోగి బాధకోర్వజాలకుండినచో యీ వ్రణము హరికలి
గించును. మరియు, ముత్యపుదిప్ప, ముసాంబరము, తుమ్మచెక్క యీ
వస్తువులనూరి వ్రణముఘృముచేయుటకై ముందు వెనుక కూడ లేపన
ముచేయవలెను. మరియు, నదాపాకు, నిల్లతోనూరి వత్తిని అందులో
ముంది వ్రణమునందుంచినచో మిక్కిలి లాభదాయక మగును.
మరియు యెండినవమాగ్, కషాయము లూటి రంధ్రములో వేయుట
లాభదాయకమగును. బౌద్ధములయందు వత్తిముంచి ఆవత్తి వ్రణము
నందు ప్రవేశింపజేసేయెడల ముందు వ్రణమునురద్ది అందుండు
మలమునుతీసివేసి ద్రాక్షసారాయితోగాని లేక అజీర్ణమును కలిగించు
నట్టి మధ్యసానాదులతోగాని వ్రణమును పరిశుభ్రముగాకడిగి తదుపరి
ముందు వత్తివెక్కించే ప్రయత్నము చేయవలెను. ఇట్లు చేయుట
వలన వ్రణమునందుండు మలము తగ్గిపోవును. మరియు వ్రణమునం
దుండే మలమువెడలకుండిన రెండుమూడుదినములు వదలివేయవలెను.
ఇట్లు వదలుటవలన మలముయావత్తు వకటిగా చేరును. తదుపరి వత్తి
నేలే కడుగవలెను, విమ్మట వత్తివెక్కించవలెను. మరియు యీలూటి

ప్రణయముక్కు ముఖము బాధించబడి చీమువెడలకుండిన దూలగొండి కనునూరి కలిపినపి పిలో కలిపి, చురుబాలుతోగాని గాడిదెపాలుతో గాని నూరి అందు కుంకుమపువ్వు స్వల్పముగాకలిపి నూరి లూటీపై వేయవలెను దీనివలన మెత్తబడి ఆలూటీముఖము చిట్టిపోవును. మరియు మైదానాండి రొట్టెలోనుండు మెత్తనిగుజ్జ, సాంబాణి, తుమ్మచెక్క కషాయముతో నూరి లూటీపైనుండి కట్టుకట్టినయెడల లూటీవృణము చిట్టిపోవును మరియు ప్రణయముక్కు లోతు, విశాలత్వమును తెలిసి కొనటకై ఆప్రణయమునందు కడ్డి వేసిచూచి పిమ్మట ఔషధములోదూది ముంచి ప్రణయమునందుంచవలెను. మరియు తీక్ష్ణఔషధములు వేసినయెడల నేత్రముపై కట్టుకట్టి ఒకగంటవరకు తిరుగనియ్యక రోగిని పరుండ జెట్టవలెను. మరియు యీ మొదలగు సుపాయములవలన ప్రయోజనము కలుగనిచో అట్టిసితియందు శస్త్రఖర్చువలనగాని, అగ్నిఖర్చువలన దగ్ధపరచుటకు ప్రయత్నము చేయవలెను. వెనుక అనగా శస్త్రఖర్చువిషయమై వర్ణించియున్నాను.

కనురెప్పలు కొలకులయందు దురద కలిగించు వ్యాధి లక్షణము.

ఈదురద కలుగుటకు శారణమేమనగా ఉప్పని రతూబత్ అనగా నీరు నేత్రమునందు సోపించవారంభించును. దీనివలన నేత్రముల వెంట పువ్వుసనీరు వెడలనాంభించును. ఈవ్యాధిగల నేత్రమునందు ఎరుపునుంట ఉత్పన్నమగును ఒకప్పుడుప్రణయముకూడా కలిగించును.

ఈకనురెప్పలు కొలకులయందు దురద చికిత్స.

కాస్మి నూరి గుల్ రోగన్ లోకలిపి లేపనము చేయవలెను. మరియు, హసర్ మీ నేత్రములలో వేయవలెను. దీనివలన దుష్టరీతు వెడలిపోవును యీ సదుపాయము అవసర రోగశాంతి కలుగనిచో చికిత్స తగ్గింది మేక మొదలగు జతుప్రళమాంసము కేవలము కొద్దిగా రోగి

కాహారార్థమివ్వవలెను. మరియు, అంజారపండ్లు, ద్రాక్షపండ్లు రోగికి వత్సవిడవలెను మరియు చెమ్మచు కలిగించు నుపాయములను చేయవలెను. మరియు, నమ్మద్రీ తీరమునందు సంచారముచేయుట, చెమ్మను కలిగించునట్టి లేపనలు మొదలగు నుపాయములు చేయవలెను. మరియు చెమ్మను కలిగించునట్టి కావడములు భోజనములు, పరబతులు, ఇత్యాదివస్తువులను మాత్రము వ్రవయోగించవలెను యెందుకనగా మలమును వెడలించుటకు సిద్ధముగా నుండునటుల చేయవలెను. మరియు, మల తేజస్సు అందుగలపుప్పు తగ్గిపోవును. చెమ్మనుకలిగించు విషయమై ఆలోచించదగిన అంశమేయనగా యీలవదనంబంధముగు నీడు రక్తజదోషము వలన కలిగినచో శిరావేదనచేయవలెను లేక నిద్ర యితర దోషయుక్తమైన యెడల ఆదోషానుసారముగా మలమును వెడలించునట్టి ఔషధములను వ్రవయోగించవలెను. మలము వెడలిన యెడల ఆనేత్రమునందు మలము వెడలుటకై బాసలీఖానా అనగా సురుమా మరియు, కాహలాగరీజీ రెవ్వయందు వేయవలెను.

కాహలాగరీజీచేయుక్రమము. శ్లో॥

సురుమా, కాల్యుసెనాని 17 స్పర మాషములు తారమాక్షికము, హేమాక్షికము, సాదఃజ్జీఅదనీ, మైతృత్తం, తామ్రభస్మం, ఇవి ప్రత్యేకము 7 మాషములు కరక్కాయబెరు, ఫలేజ్, మిరియాలు, పిప్పళ్ళు, నవాసాగరము, ముసాంబరము, రసాంబరము, కుకుమపువ్వు నమ్మద్రీమునందుండు యెండ్రకాయ, అనగా వీర, యివి యావత్తు శిక్ష మాషములు శొంఠి 1½ మాషములు పచ్చకర్పూరము, శిక్ష రతులు కస్తూరి శి రతులు లవంగములు 1 మాషము ఈవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రుగాలితముచేసి మెత్తగానూరి యంచుకొని నమయానుకూలముగా నువయోగించుకొనవలెను.

నేత్రగోలకులలో కఠినమైన ముత్పన్నమగుటకణము శ్లో॥

కంటిగోలికియందు మాంస ముత్పన్నమగుచుండును. అనగా

ముక్కుపైపు కంటిపెద్దకొలికియందు మాంసము విశేషముగా పెరుగ నారంభించును దీనిని గుద్దా అందురు. ఈ మాంసము పెరిగినకొలది నేత్రమునందుండునీరు చిక్కబడి నగ్నివించనారంభించును. అగ్నిరు కొలికి యందుండుమాంసమువలన ఆటంకముకలిగి నిలిచిపోవును. ఈ కారణము వలన నేత్రలూటి పున్నిన్నచుగుండును. ఇది విశేషముగా పెద్దగుటవల న నేత్రదృష్టికి భిన్నము కలిగించును.

౧౧

నేత్రకొలికయం దుత్పన్నమగు

మాంసచికిత్స.

౧౨

శరీరమునందుండు విశేషదోషములను తొలగించివచ్చుట మర హంజంగార్ గాని శియావ్ జంగారుగాని ఆయుర్వేదముపై వేయవలెను దీనివలన ఆరోగ్యమొందవో నాఖునా అనిగో గోగు ఆకారముగా తెల్లగుడ్డుపై వృద్ధియగుమాంసమును శస్త్రముతో తీసివేసెడిటూ తీసి వేయవలెను. మరియు విశేషమాంసము గూపెట్టితెగి శస్త్రవోకి నజ దశయందువచ్చినయెడల గూమాంస మూలమునండి తెగదనిగ్రహించ వలెను. ఇటుల తెగక మాంసశేషముండినచో తిరిగి పెళుగుననే భీతి యుండగలదు. మరియు శస్త్రకర్మ అయిసవిమ్మట జరూరె అదభర్ అం దుపై చల్లవలెను. దీనివలన శేషించియుండుమాంసముకూడా హరించి పోవును. మరియు శస్త్రఛేదనవలన కష్టము నభవించినచో అట్టికష్టము నుతొలగించుటకై కోడిగుడ్డు తెల్లసాన గుల్చోగిన్. యు కలిపి లేవనము చేయవలెను.

శియాపేజంగారుచేయుక్రమము.

సమదాసురబి, రా. గ్, నఫేదా, జంగాలపచ్చ, యివిప్రత్యే
ము 7 మావ^ల, యీవస్తుప్రకారం తులసిఅకురవముతోనూరి కని
కెలుచేసియుంచుకొని పువయోగించవలెను.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పాత్ర పచ్చాబేగ్ సాహెబ్
పుత్ర, "వైద్యభూషణ" బిరుదావళి విరాజమాన వైద్యవిద్యజ్ఞు
విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన
"తిబ్బెఅక్కర్ మాహి" అను వైద్యగ్రంథమునందు
నేత్రరోగాధ్యాయము సర్వము
సంపూర్ణము.

యాకరీముల్ హరూప్.

బిస్ మిల్లా ఇ హిజ్జా హిజ్జా హిజ్జా.

తిబ్బె అక్బరీ హిజ్జా

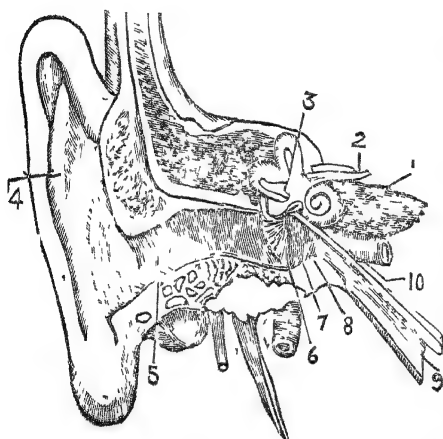
నాబుగిష అధ్యాయం.

కర్త రో గ ల క్షణ ము లు .
అను

కర్తములనగా ఒకమృదువగు శక్తిముతో కల్పించబడిన అంగము. నిది మాంస సంబంధమగు జ్ఞానేంద్రియములయొక్క సరములతోచేరి యేర్పడినది. యీ కర్తమువలన మునుగు కలుగు ఉపయోగము సామాన్యముగా అందరికి తెలిసిన విషయమే అయినను కొంతవరకు నాకుగల అల్పజ్ఞానమువలన యిందు దెవ్వరున్నాను. అనగా గాలి కరటములు వేయుచు యిందు నిలిచి ఇజమహాజరి అనగా ఇదివకశల్యము. యిందు ధైర్యరంధ్రముండును. యీ రంధ్రమునందు ప్రవేశించు నమయమునందు ఆరంధ్రముయొక్క జ్ఞానేంద్రియముల జీవసరము యీ కర్తరంధ్రము యొక్క మధ్యభాగమునందున్నది. దీనివలన వినిపించునట్టి శక్తికలుగు చున్నది. యీ శక్తికి శబ్దము పెల్లి తాకుచుండును. అట్టి స్థితిలో శబ్దమును గ్రహించునట్టి ప్రాప్తమగుచున్నది. మరియు, యీ అధ్యాయమునందు యెనిమిది భేదముగలవు. అనగా దాగలి సుత్తి యెముకల కోటము గజరూప్ ఒకశక్తిము. ఆశల్యము చెదశల్యముకంటె మృదువుగానుండును యితర అంగములు యందు నిలిచియున్నది. దీనిని పరువు యెముక అందు. మరియు, ఇజమహాజరి అనగా రెండు శల్యములు యీ

రెండు శల్కములతో కర్ణగ శిశువులను నిది శిరస్సుయొక్క రెండవ శల్కముతో నుబధ కలిగి నిలిచియున్నది. కాబట్టి దీనిని ఇచ్చునో జరి యేని చెప్పబడినది. మిగిలిన, అదర్ అనగా అరబ్బీ భాషలో రాయి అని అర్థము. మరియు, యా కర్ణము శల్కమును గ్రహించు విధమును తెలిపెద.

కర్ణ అవయవములను చూపు చిత్రము

1. కర్ణావృత్తి
2. గజరూప్ అంక
- వన్నెదాగిలినుత్తి
- ఎముకలకూటము
3. ర్ణబే
4. వెలులిగి
5. కర్ణనాళము
6. కర్ణభేరిత్వచ
7. కర్ణ అస్తులు
9. కంఠకర్ణనాళము

కర్ణములందు గ్రంథులుండి వానినుండి గులిమియనబడు కర్ణ మల మూరుచుండును. యీ గులిమి మిక్కిలి చేదుగానుండుటవలన చీమలు మొదలైన పురుగులేవియు దెవిలోనికిపోవు గులిమి కర్ణనాళము నకు చెచ్చుకలిగించుటకు నిర్మించబడియె. నడిమిచెవి గిన్నివలె సంకర గానుండును. దీనికిని కర్ణనాళమునకు మధ్యనుండు మార్గము భేరిపై మూయబడియుండు చర్మమువలె చెవిమధ్యభాగమునందు పలుచని చర్మము మూయబడియుండును. ఈ కారణమును బట్టియె చెవిమధ్యభాగ మునకు కర్ణభేరియనిపేరు దీనికై వారము అరంగుళముండును. యీచర్మ మునకు దెబ్బకలిగినచో బద్ధిలై తిరిగి కలుసుకొనక వెంటనే చెవుడు

సంభవించును. యీ కర్ణభేరి ప్రక్కల మూడు రెండు చిన్నరంధ్రములుండును నానిపై కూడా పంచనిచర్మము మూడుబడియుండును. దీని లోపలి విచిత్రములైన కి శల్యములున్నవి. అందులో నొకటి సుత్తి యెముక దీనిపొడగై నవిడి కర్ణభేరిచర్మముయొక్క మధ్యభాగముతో జేరి యుండును. 2వది దాగిన వెనుక నుత్తియెముకయొక్క గుండ్రని తలతో నుండి యుండును. 3వది బుకెనె యెముక నిది గుట్టపుడేనురి కాబో వలె దాగిలి యొకటి వరచుండును.

ఈ యెముకలన్నియు కర్ణభేరిపైని తగిలెడు శబ్దలరంగములను చెవి లోభాగమునకు ప్రవేశింపజేయుట కుపయోగపడును. మరియు కర్ణభేరి యొక్క లోభాగమునండి కంఠనాళమునెడి ముప్పాతికెయంగుళము పొడవుగా నుండు గొట్టము కంఠమునొనుండి కర్ణభేరియొక్క చర్మమునకు లోపలి వెలువలి భాగమునందుండెడు గాలిని సమబలముగా జేయుచుండును. లోచెవి మూడుభాగములుగా నుండును. అందలి ముఖ్యభాగము కుహారికా యనబడును. గుండ్రని ఆకారముకలిగి కర్ణభేరికి లోపలి భాగమునందు దానిపై మూసిన చర్మమునకు సమానముగా యెదురుగా నుండును. కుహారియొక్క వలయాకారమునకు గొట్టములుగా నుండెడు రెండవభాగము అర్ధవలయనాళము లనబడును. ఈనాళములు కుహారికి లోనుండి బైలుదేరి శల్యములలో తొలిదిన రంధ్రమువలె విలువంపుగా దిరిగి కుహారికిలో కలిగియున్నవి. యీ అర్ధవలయనాళములు మూటిలో నొకటి యడ్డముగాను, రెండు నిలువుగానుండును. కుహారికియొక్క రెండువ్రక్కలనుండెడి మూడవభాగమునకు కర్ణావృత్తి యనబడును. నిది నత్తగుల్ల లోపలి భాగమును బోలియుండును. చెవిలోభాగము అనగా లోపలిమూడు భాగములలో నిర్మలమైన ద్రవపదార్థముండి కర్ణభేరి యెముకలవలన లోపలి వుత్పన్నమగు ధ్వనిని గ్రహించి ఆశబ్దముయొక్క అనేకభేదములను మిక్కిలి స్పృటికరించి యీలోభాగము చెవిలో నుండెడు కర్ణ నాడియందుండి వచ్చిన భేదములను మెదడునకు తీసికొనిపోవును.

కర్ణశూల లక్షణములు.

కర్ణశూల అనగా చనిపోటు దీనిని అంబ్లీభావనా బంజిపుల్ పు బ్వ అందుదు. ఈ వ్యాధి కారణము సారముగా హేమపుష్పబట్టి వదిలిధ ములుగా నుండునని సిద్ధజ్ఞానబోధి.

(1) ఈ వ్యాధి పుష్పవాహినీ యొక్క (కర్ణశూల) దీని యందుండి యానత్తు పుష్ప అనిరి కర్ణశూల నిలికే వీరముం డిట్టి కారణమువలన కర్ణశూల కలిగించును. దీనిక్షణమున అనగా శూల, పోటు, కలిగియుండును. మరియు నేత్రములు, నాసికము యొర గానుండును. రోగికి ననచెప్పులోనుండి నిష్పన్నైటికి వెడలునటుల తోడుచుండును. గొంతుప్రక్కలో శుష్క-త్వము కలుగుట యీ మొద లగు చిహ్నములు కలిగియుండును. మరియు యీ వ్యాధి నాలుగునిధ ములుగా నుండును.

(1) మలము ఆచూశయమునందుండి వానముయొక్క ఆనిరి పర మాణువులు మెవడునందు ప్రవేశించును మరియు ఆచూశయమునందు మలము యేర్పడుటవలన కలుగు లక్షణము లెవ్వియనగా ఆచూశయ ముయొక్క కంఠమునందు మంట కలుగుట మిక్కిలి దాహముగుట చల్లని జలపానవిశేషవ్యమువలన శాంతినొందినటులుండట నేత్రముల యందు నీరునిలిదియుండుట యీ మొదలగు లక్షణములు ఆచూశయ మునందు మలదోషము చేతుటవలన కలుగు చిహ్నములని గ్రహించ వలెను.

ఆచూశయ మలదోషకర్ణశూల చికిత్స.

అవశ్యమని లోచనయెడల బానిలీక్ అను సరమును ఛేదించి అవ శ్యకతానుసారముగా రక్తమోక్షణమును చేయించవలెను. మరియు కర కాక్షయ కషాయమును పానముచేసి ప్రకృతిని మృదువరచవలెను. మరియు చల్లనిభోజనములు అనగా ఉదితముగునవిభజించవలెను. గనగసాల ముఖ్యము కాహనిత్వము ధనియాలుచేర్చి చేయబడిన కషాయము పాన

మొదలించవలెను. ఇట్టి భోదనపాపములు అనాశయము కలుగుచు కలిగించును మరియు పరమాణువులు మొదడునందు ప్రవేశించుకొనుటల ఆపివేయును. మరియు ఉష్ణముగల అంగమునందు చెమ్మకలిగించుటకున్న, అపరివరమాణువులను బారదోలుటకు న్న, గుళి రోగకాలనగా గులాబిపూలనూనె మూషభాగములు శిరకాలో కలిపి తైలవర్ణముగా కాచి చల్లాచి చెవిలో వేయువలెను. మరియు పోటుతోకూడిననొప్పి, దిగబట్టినటులుండుట మొదలగు శారణవిశేషవలన మూర్ఛ నంభ వించినయెడల నల్లమందు చుట్టూలో అరుగదీసి చెవిలో వేయవలెను మరియు చందనము, మమీసా, వన్నీరు, ధనియాలంబన లతోనూరిగాచి చెవి వెనుకవైపు లేపనము చేయవలెను.

(నూచనీయము) నల్లమందు, చుట్టాలు యెల్లప్పుడు ఉపయోగించకూడదు. యెందుకనగా యెల్లప్పుడు నల్లమందు వ్రుపయోగించుట వలనతిమ్మిరి, బడుప్రసనగా బారముగానుండుట మొదలగువ్రుపద్రవములు కలిగించును. మరియు నల్లమందు గుళిరోగనలో కలిపి వేయకూడదు. యెందుకనగా నూనెయొక్క దిక్కదనమువలన నల్లమందు పేరుకొని యుండును. యీ కారణమువలన నొప్పి విశేషముగును. మరియు చుట్ట బాలతో నల్లమందు కలిపివేయుటవలన నొప్పి అధికము కాబాలదు. యెందుకనగా పాలు తేలికగా నుండుకారణమువలన చెవికిడిగి శుభ్రత నొందించును. మరియు నూనె పాలు నొప్పిని వెంటనేతప్పివేయును. మరియు అంగమును మిక్కిలి మృదుత్వము నొందించును.

❖❖❖ (2) పుష్టవాత కర్ణరంగ దిక్కిత్తు ❖❖❖

ఉష్ణదినములలో ప్రయాణము చేయుటవలన నడుచునట్టి పేతువువలన మొదడునందుండు చెమ్మయందు ఉష్ణము ప్రవేశించి అందుండి ఆవిరివెడలి ఆ ఆవిరిలోనుండి ఉష్ణభాగమువేరై పరమాణువులతో గాలిగామారి చెవియందు నిలిచిపోవును. దీనిలక్షణము రోగి రెండుచెవుల యందున్న, రెండు నేత్రములయందున్న, నాసామూర్గమునందున్న

వేడి మంట కలిగియుండుట, ముక్కు ఎండుట, వ్యాకుళ్ళతనొందుట, తాపము, దురాకాహముకలుగుట యీమొదలగు చిన్నఃములు కలిగియుండును. యిట్టిస్థితియందు చల్లని జలము పుక్కిలిండుటవలన యీచిన్నఃములు శాంతినిొందుటల తోచుచుండును. మరియు యీరోగకారణము ఆమాశయమునందు కలుగుచున్నది. అచ్చట ఇంతకంటె విపరీతముగా నుండును. అనగా శీతజ్వరము చేతుకుండిన యేమియు శాంతించజాలదు. యీవిధముగు రోగమునందు పుక్కిలిండుట వలన రోగశాంతి యొందువలన కలుగుచున్నదనిన, ఉష్ణము కేవలము తలయొక్క అంగములయందు నిలిచియుండును మరియు రోగమునకుమూడు ఉష్ణవాయువు శోకుటవలన దీనికి సాక్షియగును.

==ఉష్ణవాత కర్ణ రోగ చికిత్స.==

గుల్ రోగన్ ఒకభాగము, శిరకా మూడుభాగములు కలిపి తైలము మిగులునటుల కాచి చెవిలో వేయవలెను. మరియు చల్లనిబట్టను చెవిపై వేయవలెను. మరియు మెదడునందు జలుబు, చెమ్మకలుగుటకు పరిశ్రమ చేయవలెను. అనగా చల్లనికాపడములు, తైలములు మరియు చల్లని యితరవస్తువులను ప్రయోగించవలెను. అనగా యీవస్తువులను దాహయుక్త శిరో రోగమునందు చెప్పబడియె. కాబట్టి చదువరులు గ్రహించగలరు.

==ఉష్ణజల విశేషశస్త్ర కర్ణ శూలరక్షణములు.==

పుష్టోదకముగాని పుష్టకషాయముగాని మిక్కిలి పువయోగించుట వేడిజలము చెవిలోపోయెట మొనగుచునవియు పుష్టమగు బొవధములపానాదులవలనపుత్పన్నమగును. ఈవ్యాధికారణము అనగా పుష్టస్వభావికమగు నీళ్లు చెవిలోపడుటవలనగాని లేక నీళ్ళలో యీదుటవలనగాని వాతము పుత్పన్నమగుచున్నది. సమాధిమా అనగా వాయువు పెడుటయందు వర్ణించబడియె. ముఖ్యముగా పుష్టమగుకొండజలమును అరిట్టిభాషయందు మిఠహాహుయ్యదా అందుదు. అనగా

గంధకముండు గనియగు జలము, వర్షనీరు, చనిటిభూమిజలము, యిత్వాదిపుష్కన్యభావికజలము తలకు విశేషముగా వుష్ణమును కలిగియును. మరియు పుష్కపాతమును పుట్టించుటకు సహాయముగా యీవాష్టధి చిహ్నములు కారణముయొక్క అనుకూలమునబట్టి కలుగుచున్నది. మరియు తల లఘువుకొండుట తల చెర్చులు విశేషపుష్ణముగానుండుట దీని అంతమధ్యములయందు నొప్పి కలుగుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(సూచనీయము) పరువ వాతరోగమునందు తల లఘువుగా నుండినటులతోచుచుండును.

— 3 ఉష్ణజల విశేషత్వకర్ణశూలదికిత్స. —

అవశ్యము కలిగినచో మును వెడలుటకున్న క్రిందికి దిగుట కున్న శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు పిక్కలను బాధించవలెను. పాదములు, కాళ్లు, మర్దించవలెను. ఆవిరిని ఆటంకము కలిగించుటకై చల్లనితైలములు అనగా బువ్బుతైలము, నలువపూలతైలము, సొర గింజలతైలము, యీమొదలగు తైలములను వేరువేరుగా ముక్కునందున్న చెవులయందున్ను పోయవలెను. అభిప్రాయమేమనగా మెదడు నందు చెమ్మనుకలిగించు లేపన పానాదులను ప్రయోగించుటకుచికిత్స చేయవలెను.

— 4 రాశిజకర్ణశూల లక్షణములు —

ఉష్ణస్వభావికముగల ఔషధములు లేపనలుచేయుటవలన వాతము పుల్పన్నమగును. అనగా అచ్చటిదోషములు తూబడు అనగా నీరును అధికపరచును. మరియు రోగమునకు ముందు కారణము కలుగుటయే దీని చిహ్నములని భావించవలెను.

— 4 వాతజ కర్ణశూలదికిత్స —

ముందుగా శిరావేదనమును గావించవలెను. పిమ్మట కోవము

ను వృక్షమర్త్యము నొందించుటను, మరియు వాతవిరుద్ధముగు లేవనాను
లను చేయుటను,

రెండవ విధముగు కర్మశూల లక్షణములు.

చల్లని చిక్కనివాలము చేవిరంధ్రమునందు నిలిచియుండుటవల
న యీవ్యాధి కలుగుచున్నది. మరియు యీవాతము అచ్చటనుంచి
వెడలుటకు మూర్ఛలు చిక్కకపోవుటవలన చేవియందు పోటుకలుగు
చున్నది. ఇచ్చట వాతకారణమును స్తానము కిరుద్ధముగానుండును. ఈ
రోగము పైవిధముగనే అయిదు విధములుగా విభజించి చెప్పబడియె.

(1) ఈరోగకారణము, ఆమాశయమునుండి చేవివైపుకు ఎక్కి
పోవును. మరియు మలము ఆమాశయమునందు నిలిచియుండును. దీని
లక్షణములు కడుపులో వ్యాకుల్యముగానుండుట నోటనీరూరుట మరియు
యు తలనొప్పి వ్రుష్ణవాతమునందు కలుగు శీతనొప్పింటె యిందు స్వ
ల్పముగా నుండుట యిట్టితరి ఫణ్ణోదకముతో తలకు కావడముచేసిన
యెడల రోగికి స్థిరముగానుండినటుల తోడుట మొదలగులక్షణములు
కలిగియుండును.

—రెండవ భేదము. మొదటికి రణము చేవిపోటు చికిత్స.—

ఆమాశయమునందుండు మలము వెడలించినవిమ్మట ఉష్ణతైల
ములు అనగా గారతైలము, సదాపాకుతైలము, ఆముదము చేవిలో
పోయవలెను. మరియు ఈతైలములను నీరుల్లి వచ్చినదాపాకురసములో
వేసి కాచి చేవిలోవేసినయెడల మిక్కిలి గుణదాయకమగును. మరియు
ఉష్ణమును కలిగించుట శష్టపరచుట మిక్కిలి వుచితమని తోచినచో
జన్ను, రాజహంసకూడా యీతైలములో చేర్చుటమంచిది.

— (2) శీతజ్వలరోగ లక్షణములు.—

తలయందు చల్లని మృదు. దార్ధముకలదు అందు ఉష్ణసారము
స్వల్పముగా నుండునట్టి కారణమువలన అందుండి చలనివాతము బెలు

వెడలి చెవివైపుచేరి యుండును. కాబట్టి చెవిలో నొప్పిసంభవించును. దీనినిన్నీముల చెవులయందు ధ్వంసముగలుగుట, మరియు ఆచరి వెడలి నటులుండుట, తలనొప్పిగలుగుట, దాహము, ఈగలు శబ్ద ముచేసినటులు తోచుచుండుట యిటుల ఈగలు అరచినటులుగఱుటకు అన్నిభావ యందు దీనివియు, శీతానియు చెప్పవలయు. యాగోగ విశేషకా లము వ్యాధితమైనచో కర్ణధ్వజలచూరైశబ్దము కుంభిరపురుగు అరచినటులుండుట మొదలగు శబ్దముల వివ్రలకు విబరక నారంభించు ను. యిట్టిస్థితియందు తక్షణ అనగా బదిరస్థిమందురు.

అయారజాల్ కర్ణగోగ చికిత్స

అయారజాల్ మరియు, గండూషములలో మెదడునందుండు మలమును తీసివేసి చెవిపోటుగ్గించి ఔషధములను వేయవలెను. చెవి నొప్పిని తగ్గించు ఔషధములు పైనవర్ణించియున్నవి. కాబట్టి ఆఔషధ ములను యుపయోగించవలెను.

❖ (బి) శీతగాలివలన గలుగు చెవిపోటు లక్షణములు ❖

చెవిలో చల్లనిగాలి ప్రవేశించుటవలన తలయొక్క రోమ కూపములు నూత్నతనొంది చర్మము ముడువబడుకట్టి కారణమువలన యీనంజంధముగు ఆవిరివరమాణువులు శరీరమునుండి బైటికి వెళ్లినవి ఆస్థలమునందు బంధించబడి వకటిగా చేయుటవలన మలము వెడల జాలకుండును. మరియు ఇట్లు మెదడు నమీనమునందు కలుగుటవలన యిందుజలుబు ఉత్పన్నమై ఉష్ణభాగము యిందుండి పేరగును. తిరిగి ఈఆవిరి పరమాణువులవలన వాతమేర్పడును. యీఆవిరి పరమాణువులు తమ ప్రకృతియందు మిక్కిలి చల్లగానుండును. యీచల్లనిప్రకృతి వెంట్రుకలకు స్థిరముగా నుంచుచున్నది. మరియు ఈశీతప్రకృతి చెవివైపు కువచ్చి కష్టమును కలిగించును. దీనిలక్షణము లెవ్వియన ముగించుచల్లని గాలి ప్రవేశించియుండుట, రోగి తనచెవిలో గాలిచగిలినటులు భావించు చుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు యీకార

సాధారణ దుష్ట ప్రకృతి కర్మశూల లక్షణము.

సాధారణదుష్టప్రకృతియందు పితృముచేతుటవలన పుతృన్నమగు చున్నది. దీనిలక్షణములు ముఖమునందు తలయందు నొప్పికలుగుట రోగిచల్లని గాలికోరుడుండుట. యిది దోషంహితదుష్టప్రకృతి లేక కఫ కారణమువలన కలుగుచున్నది. మరియు ముందు జలుబుకలిగించు నుపాయములుచేయుట మరియు చెవి నొప్పితోమంట యెరువు కలుగ కుండుట పుష్టవస్తువులతో ముఖముగా ప్రత్యేకముగా పుష్టమగును. వీటివలన రోగికి లాభము పొందించును.

మరియు నొప్పి మలదోషము వలన కలిగినచో తలయందున్న చెవులయందున్న భారముగానుండుట నిదారనిశేషముగా వచ్చుచుండుట, మరియు నాసామార్గములయందు చెమ్మకలిగియుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

సాధారణదుష్టప్రకృతి కర్మశూలచికిత్స.

మలదోషమువలన చెవిపోటులిగినచో యారజాల్ మాత్రము యుపయోగించి మలమును వెడలించవలెను. మలము శుభ్రతనొందిన వెనుక పుష్టస్వభావికమగుతైలములు అనగా ముల్లంగితైలము, చంగల్వ కోమ్మతైలము, నార్ దన్ తైలము, జాంబక్ తైలము, జాంబక్ అనగా (ఒకవిధమగు నువాసనపుష్పము యీపుష్పముతైలగానుండును.) యీ మొదలగు తైలములను ప్రత్యేకముగా చెవిలోపోయవలెను. మరియు మలము నష్టపరచునట్టి వస్తువులలోనుండి బాబూనా, సోయి, దవనము, మరువము, అక్కలకర్ర, యీవస్తువులు నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచి ఆకషాయములో బట్టతడిపి కాపడముచేయవలెను. మరియు మలమును తీసివేయనిదే మలమును కదలించునట్టి వస్తువులు చెవిలోపోయట అనా వశ్యకము. అనగా యేవస్తువు పుష్టము కలిగించి ప్రకృతిని తనదశయందు మార్పునొనర్చవస్తువులు యీవ్యాధియందు లాభదాయకములని గ్రహించవలెను.

(నూచనీయ ౧) జాంబకుత్తైలమునగా శువ్నలనూనె రో చంబేలీ
పువ్వులు వేసి కాచుట, లేక నొండు రోవుంచుట వలన ఆపూ సారము
ను నూనె గ్రహించును. అనూనెను రోగనేజాంబక్ అందును.

వాపువలన కలుగు చెవిపోటు లక్షణము.

మందు వాళుకలిగినపిచ్చుట చెవియందు శూలపుష్పన్నమగును
ని రెండు విధములుగా విభజించబడినది. (1) వాపు పుష్పమువలన
కలుగుచున్నది. (2) జలుబువలన వాపు కలుగును.

(1) పుష్పమువలన కలుగు వాపు లక్షణములు చెవిపోటు నొప్పి
విశేషముగా నుండుట, తల, నొసలు, భారముగా నుండుట, పీకుచుం
డుట మరియు మంట, బాధ, విశేషముగా నుండుట, ముఖము యెర్ర
గానుండుట, మొదలగుదివ్వాములు కలిగి యుండును. మరియు నీవా
పు రెండువిధములుగా కలుగుచున్నది (1) చెవిరంధ్రమునందున్న (2)
చెవిరంధ్రము బైటిభాగముయొక్క అంగమునందున్న పుష్పన్నమై
వృత్తముగా కనపడుచుండును. ఈవాపువలన నొప్పివిశేషముగా
నుండును. మరియు నిది మెదడునుండియు మెదడుసంబాధమగు మలము
నుండియు దూరముగానుండును. మరియు వీటిజ్ఞానశక్తి తీక్షణముగానుం
డును. ఈవాపు కష్టమై బద్ధలై నమెడల అందుందు వినుటకు శక్తిగల
జీవనరముండి చితికిపోవుటవలన దీనికి విధమైన అపాయము కలుగకం
డును. ఇందుగల రెండులాభ కారణములవలన యీనొప్పియందు విశే
షమగు అపాయముకలుగనేరదు.

వాపు కారణ కర్ణ రోగచికిత్స

మలము సంహరింపజేయునట్టియు దూరపరచు నట్టి ఔషధముల
ప్రయోగించకూడదు. మిగిలిన మలమును వాపుగలస్తలమునకు తెచ్చు
కొనవలెను. మరియు శుద్ధిగీయంత్రముతో తీసివేయవలెను. తదుపరి
రెండుదినముల తరువాత కర్నూబ్ అనగా క్యాబేజ్ ఆకులు, పురాతన

నేతితో వేయించి వాపుపై లేవనము చేయవలెను. ఇట్లుచేసినచో వాపు మారించును. మరియు ఆరంభమునుండి నొప్పినిలిదియున్నయెడల ముందినీళ్ళలో బట్టతడిపి వాపుపైనుంచవలెను. నొప్పివిశేషముగా నున్నచో వువ్వవేయించి కాచవలెను.

కర్మభిద్రవాపు శూల లక్షణములు

చెవిలోపటి రంధ్రమునందు వాపుప్రత్యన్నమగును. వినునట్టిశక్తిగల జీవనరమునకు యీరంధ్రమునదీపమునందుండుటవలన వినబడుటకు, ఆటంకము సంభవించును. మరియు యీరోగమునందు చీముకలుగువరకు నొప్పివిశేషకఠినముగానుండును. ఈరోగము మిక్కిలి అపాయకరమైనది. నొప్పి విశేషత్వమువలన రోగికి మూర్ఛవచ్చుచుండును. మతిస్థిరముగానుండకేరదు. అనిగా బహుదానన్ సాం (తలయందువాపు) దశయందుచేరుచున్నది. మరియు ఈనొప్పి ముఖ్యముగా యవ్వనులకు కలిగిన ఏడురోజులలో మృతివొందించును. ఈవిధమగు చెవివాపు కలుగుటవలన యేర్పగుచిహ్నములు చెవిలోభాగము వినుపించుటలో భేదముగానుండుట, చెవిచుట్టు నొప్పివిశేషముగానుండుట శబ్దము కొంతవరకు వినబడుట కొంతవినబడకుండుట యీమొదలగు లక్షణములు రోగికి తోచుచుండుట మరియు మెదడునందున్న తలయొక్క యావత్తులంగమువలన కాపాడునట్టిశక్తియందు దుర్బలము వచ్చుటవలన నేత్రముల వెంట నీరుచ్రవింపవారంభించుట చుక్కుచుండి నీరు వెడలుచుండుట మరియు యీరోగికి జ్వరము యెల్లప్పుడు విశేషముగానుండుట మరియు యీవాపు చెవిబైటివైపునుండినయెడల యీవాపునందు చెవిలోపల వాపుగలరొగివలె జ్వరము యెల్లప్పుడు యుండనేరదు. గాని యేకాహికజ్వరమనిపించును.

—కర్మభిద్రవాపు శూల లక్షణము—

ఈవ్యాధిగలరోగికి శిరావేదనము చేయించి శరీరమును మృదు

త్వమునొందించునట్టి వ్రసాయమును చేయవలెను మరియు శియాఫే అవియజ్ చెవిలోపోయుచుండవలెను. మరియు హామీముజనీతుఇసాక్ గారి కుమారుడుగాడు కనిపెట్టిన నదకాఅనుబౌషధమును పద్మిధనియాల రసము, కామంచాకురసము, కాసినిరసములలోకలిపి లేవనముచేయవలెను. మరియు చనుబాలు చెవిలోపిండవలెను. ఈ మొదలగు సమస్తములు నొప్పిని నిగ్గించుటకని గ్రహించవలెను. మరియు యీనొప్పి యీవ్రక్రియలవలన జగ్గనిచో మలమును వశ్యపరచునట్టి అగనివిత్తులు మొదలగునవి నూరి చెవిలోపోయవలెను. ఇటులపోయుటవలన చెవిలో నుండు చీమువక్ష్వమై వెడలిపోవును. నొప్పిశాంతించును.

—నదకా అను బౌషధకృమము —

ఎర్రచందనము, తెల్లచందనము, వంటజేగురు, నూమిసా, రసాంజనము, నపేదా, బూసాదరుబండ్లి, కాసినివిత్తులు, తనాక్షీరి, వచ్చకర్పూరము ఈవదిపదార్థములు ప్రత్యేకముగా యెంకయు దిలముగానుండునో తీసికొని చల్లని రసముతోనూరి మాత్రలు చేయవలెను. మొదలు లావు గను దివర నన్నముగా నుండుకట్టుల కనికెలు చేసికోవలెను. యీబౌషధమును అపునరముకలిగినప్పుడు అరుగదీసి యువయోగించవలెను

మరియు బూసాదర్ బంసీ అనగా వకవిధముగు నిడ్డిజాతి. దీనిని సమూలమునూరి బిళ్లలుచేసి యుంచుదురు. యీబిళ్లలు స్వభావికము జలుబు, చెమ్మగలవిగానుండును. దర్ బండ్ ఒక రేశమునకు పేరుగలదు.

(నూచనీయము) ఉష్ణనావు రక్తజ్వారణమువలనగాని పితృజ్వరోష్ణకారణము వలనగాని కలిగినచో ప్రత్యేకచిన్నఃములు వాటికి సాక్షి యగును. యిట్టిసిగ్గియందు యీబిళ్లను లేవనముచేయుటవలన ఆదోష ప్రకృతిగల వావు తగ్గిపోవును.

శ్రీత్రవక్రతి వాపు కర్ణశూల నిదానము.

చెవిలో చల్లనివక్రతివాచ వాపుకలిగి శూల సంభవించును. ఈవాపు చెవివెలుపటిభాగమునందుకూడా వుత్పన్నమగుచున్నది. మరియు, చెవిలోపటి రంధ్రమునందున్ను బైటివరకు కలుగుచున్నది. అభిప్రాయమేమనగా యిటుల కలిగినవాపువలన జీవనరములకు దీనికష్టము సంభవించనేరదు. యెందుకనగా వుత్తజీవనరము కఠినముగా నుండును. మరియు రెండునన్నవి యిల్లిపారలుగలవు. ఆపారలు మెదడునుండి బైలు వెడలినవి. ఈజీవనరమునందు చుట్టుకొనియున్నవి. వాపుకలుగునప్పుడు కఫసంబంధమగు మలము చిక్కగానుండును. యీకారణమువలన వినునట్టి జీవనరమునందు వ్రేవేళించజాలదు. కాబట్టి వ్రేకృతికూడా చేరని యౌదు. గాని తనకర్తవ్యమయొక్క ఆజ్ఞవలన యెల్లప్పుడు విపత్తులను దూరపరచుటకు వ్రేయత్నించుచుండును. మరియు, యీవాపు లక్షణములు అనగా భారము, పీకుట, పోలు, నొప్పి విశేషమగును. మరియు తలనొప్పి, శోధము, జ్వరము మొదలగునవి ఉష్ణమలమువలన కలుగుచిన్నఃములు అనగా వృష్ణశలములేనిదే కలుగదనుట. వీనిలో యేచిన్నఃములుకూడా కలుగనేరవు.

శ్రీత్రవక్రతివలన కలుగు కర్ణవాపుశూల చికిత్స.

మలదోషమును తీసివేయుటకై యారజాత్ మొదలగు మాత్రలు ఇవ్వవలెను. మరియు కషాయములతో వుక్కిలించవలెను. మరియు పోయితైలముగాని, ముల్లంగితైలముగాని చెవిలో వేయవలెను. మలమును నవ్వపరచునట్టి మెంతిపిండి, బాబూనా, రాతినజ్, మయినముఈ మొదలగునవి జైతూకనూనెలోకలిపి కాచి లేపనము చేయవలెను. మరియు వాతసంబంధమగు వాపునందుకూడా యిటునే చికిత్సచేయవలెనని గ్రహించవలెను. యీకారణమువలన వాపు కఠినముగానుండును. గానలేపనలుచెప్పబడియె. కాబట్టిలేపనలుచేయుటవలన వాపు మెత్తబడును.

చెవిలో వణము కలుగుట వలన కలుగు శూలవర్ణము.

ఈ చెవికొప్పి చెవిలో వణముకలుగుటవలన ఉత్పన్నమగుచు న్నది. దీని ఉన్నములు ముందుగా నాపుడనించుట మరియు, చెవిలో నుండి చీము ప్రవించుచుండుట వణము నూతనముగలదైనచో వరహం అబియజ్, గుల్‌రోగ్‌లోకలిపి చెవిలో పోయవలెను. గాని గాయము ను చీముతో రిక్తపరచి తదుపరి వణమును మాన్పునట్టి బొవధములను పువయోగించుటవలన గాయము మానిపోవును. మరియు వణమును శుభ్రపరచునట్టి విధానమేమనగా పాతదూది తేనెసిళ్ళలోతడిపి చెవిలో నుంచవలెను. దీనివలన చీము బైటికివచ్చును తదుపరి మరహంఇన్ని దాజ్ మరియు, మరహంరాతినజ్ మరియు, అంజరూద్ దమ్ముల్ అఖైజ్ అనగా కహరోబా, గవ్వపలుకుసాంబ్రాణి, ఉసారెయుతీస్, ఈ వస్తువులు చూర్ణించి ఆచూర్ణమును వత్తిపైచల్లి చెవిలో వ్రయోగించవలెను.

❖ మరహం అబియజ్ చేయుక్రమము. ❖

సపేదా 1భాగము, మైనము 1భాగము, గుల్‌రోగన్ గాని మిరి చినూనెగాని రెండుభాగములు, యిందులో మయినమునూనెలో వేసికా చినపేదా కల్పమునందుంచి నూరుచూ కొంచెముకొంచెము అందుపై వేళి నూరుచుండవలెను. చల్లాయవరకు నూరిన అంతయు కలసిపోవును. మరియు వణము పురాతనమునుండి మలినముతో నిండియున్నచో మరహంమిసరి, మరహంబాసలిఖాన్, కబీరా మరియు మరహంఅహమర్ మరియు మరహంఖల్ ఖవసుల్ హదీద్ మొదలగువి పువయోగించవలెను. మరియు యేరోగిచెవులోనుండి కేవలము నీరుప్రవించుచుండి చీము శాశ్వతుండిన మాదికాయనూరి పాతసారాయిలోకలిపి చెవిలో పోయుట

వలన వ్యాధి తగ్గిపోవును. మరియు రోగియొక్క చెవినుండి నీరునీరి విం చుచు యిందులోకూడా చీముకలసియున్నటుల తోచినచో శుష్కత్వ మును కలిగించునట్టి ఔషధములలో మలమును వలచనచేసి శుభ్రీవర చునట్టియు ప్రాణమును బాగుచేయునట్టియు ఔషధములను చేర్చుకొన వలెను. మరియు యిట్టిప్రాణమునందు నొప్పికలిగినయెడల ఆనొప్పి తగ్గిం చువలసినయెడల నల్లమందుకాల్చి ఆ ఔషధములలో చేర్చవలెను. యెం దుకనగా, నల్లమందుకంటె నల్లమందుబూ? శుష్కత్వమును కలిగించి తిమ్మిరి కలిగించు విశేషత్వము అధికముగానుండును. మరియు ఈనల్ల మందు బూడిదయందు కొద్దిగా జన్నకూడా చేర్చవలెను. దీనివలన నల్లమందుయొక్క దుర్గుణము తగ్గిపోవును.

❖❖❖ మరహంబుశిరి చేయుక్రమము. ❖❖❖

జంగాలనచ్చు, తేనె, శేనగపులును, గవ్వపలుకుసాంబాణి ఈ నాలుగు వస్తువులు నమియుగాచేర్చి, నీళ్ళలో వేసి తేనెవలె చిక్కబడు వరకుకాది అందులో మయినము గుల్ రోగన్ అనగా గులాబిపూలనూనె కలిపి ఉపయోగించవలెను.

❖❖❖ మరహంబానలికూన్ కబీర్ చేయుక్రమము. ❖❖❖

మయినము సావుయెత్తు, జన్న విడిమాషములు, బాలింతబోలు రాకినజ్, అలేసుల్ బతం, ప్రత్యేకము 16 మాషములు, జై తూగలైల ము ఒకశేరు ముందు మైనము నూనెలో వేసి కాది పిమ్మట తక్కిన నాలుగువస్తువులు అందుకలిపి మలాము చేయవలెను.

❖❖❖ ఖల్ కబసూల్ వాడీద్ చేయుక్రమము. ❖❖❖

ఖల్ సూల్ వాదదు అనగా ఇనవతువ్వు. ఒక నెలవరకు ఖల్ అనగా శేనగపులునులో బావన చేయబడినది. ఒక నెలకంటె జాస్తిదినములు శిరకాలో భావనచేసి ఆశిరగా అనగా శేనగపులును వేరుగాతీసికోవలెను.

❖❖❖ డీటో 2 వ ప్రికరణము. ❖❖❖

ఇనువతువ్వు శిరకాలో బావనచేసి ఏండించి తదుపరి సాతశిర

కాను తేనెపాకమువచ్చువరకు కాది దించుకొని సమయానుకూలముగా చెవిలో వేయవలెను.

క్రిమి జ క ర్ణ శూ ల ల క్షణ ము.

చెవిలో క్రిమి పుట్పన్నమగుటవలన నొప్పి పుట్పెత్తియగును. ఈ వ్యాధి రెండుభేదములుగా నుండును. (1) కుళ్ళివములమువలన (2) పురాతన వర్ణము వలన చెవిలో క్రిములు కలిగి పోటులుగును.

మలము కుళ్ళి చెవిలో క్రిములు పుట్టుటవలన కలుగుదిహ్నములు చెవిలో దురద పురుగులు పాకినట్లుండుట ఒకానొకప్పుడు చెవిలో నుండి పురుగులు బైటికివెడలుట మొదలగు లక్షణము కలుగును. ఈ పురుగులు మల విడద్రుతవలన రెండువిధములుగా నుండును. అనగా నల్లని తల కలిగి తెల్లగానుండును. యెల్లప్పుడు చెవిలో కెలికినటులుండును. (2) వ విధమగు పురుగులు కాకిరంగుకలిగియుండును.

క్రిమిజకర్ణశూలచికిత్స.

క్రిములను నశింపజేయునట్టి సమపాయము లెవ్వీ యనగా చెన గవులును, పావడిలవణము, ష సాంబ్రము, యామొదలగువస్తువులను అజామోదమురసము, అథవా చేమపుచ్చకాయగుజ్జ, లేక సాపునాల్ అకులలోకాదిన కషాయముతోగాని నూరి కలిపి చెవిలోపోయవలెను. దీనివలన పురుగులు యావత్తు నశించిపోవును. క్రిమి నశించినవెంటనే వాటినితీసివేయు సుపాయములను చేయవలెను అనగా దివాకుపత్తిచేసి దివాకు అనగా ఒకవిధమగు గింజలు ఇవి చాక్షుపండ్లవలెనుండును. ఆగింజలను చూర్ణించి గొట్టములోవేసి చెవిలోనూదవలెను. అథవా సఖదికిని అనగా ముక్కుకుమ్మడాకు నూరి ముక్కులో పూదవలెను. ఇట్లు నూదుటవలన తుమ్మువచ్చు సమయమునందు ముక్కునోయి నిగించియుంచవలెను. ఇట్లునందినయెడల తుమ్ము వేగము చెవిపైపు

నకు ప్రవేశించి ఆతుమ్మయొక్క బిగువువలన చెవిలోనుండు పురుగులు బైటికివచ్చును.

మరియు రోగిచెవిలో వ్రణమువలన పురుగులు కలిగినచోముందు పురుగులను నశింపజేసి పిమ్మట వ్రణమును శుభ్రపరుచవలెను. అటుపిమ్మట వ్రణమును మాన్పునట్టి ఔషధములు చెవిలోపోయవలెను.

చెవిలో పురుగులు ప్రవేశించుట వలన కలుగు

చెవిపోటు లక్షణము.

చీమలు, పురుగులు, చెవిలోదూరుటవలన చెవిలో పోటు సంభవించును. దీనిచిహ్నములు, చెవిలో పురుగుతిరుగునటులతోచుట పురుగులు తిరిగినప్పుడెల్ల నొప్పి అధికముగా నుండుట పురుగులు తిరుగకుండిన శాంతి నొందినటులుండుట యీమొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

❖ చెవిలో పురుగులు ప్రవేశించుటవలన కలుగుచెవి నొప్పి చికిత్స. ❖

పురుగులను నశింపజేయునట్టియు తీసివేయునట్టి సుచాయములను పైన వ్రదహరించునటుల వీనినికూడా ఆయాఔషధ సుచాయములతో తొలగించవలెను.

❖ చెవిలో నీరుప్రవేశించుటవలన కలుగు కర్ణశూల లక్షణములు. ❖

చెవిలో నీళ్లుప్రవేశించుటవలన నొప్పి వృద్ధిపడును. అనగా చెవిలో నీళ్లు ప్రవేశించి త్వరలో తిరిగి రాజాలకపోవుటవలన చెవిపోటు సంభవించును. మరియు చెవిగూబమూలమునందు శుష్టము సంభవించుటవలన వాపు కలిగించును. ఇట్టిదశయందు అవశ్యముగా నొప్పి కలుగుచున్నది. ఒకానొకప్పుడు యీనీరు చెవి గూబలలోకలిసి వృష్ణమువలన, ప్రబుకనారంభించినచో కొద్దిఅయినను మిక్కిలి భారముకలిగించుచున్నది. నీచగుణముగల చెమసీరువలన త్వరలో యావ్యాధికలుగు

ను. మరియు చెవిలో నీళ్ళు ప్రవేశించుటవలన కలుగు తుణము లెవ్వ యున నదిలో నీడుటవలన లేక న్నానము చేసివలెనుక రెండుదినము లలో నొప్పి కలిగి ఆనొప్పితోకూడా విగబడుటతగ్గిపోవును.

— చెవియుందుండు నీరు తీయు క్రమము. —

చెవిలోనుండు నీళ్ళు యిందువ్రాసినవ్రతారము తీసివేయునట్టి యత్నము చేయవలెను.

(1) తన అరిచెయ్యి చెవుమీదనుంచి తలచెవివైపుకు పరగ జెట్టి వంటికాలిమీద నిలువబడి నీళ్ళుబైటికి వచ్చువరకు దుముకుచుం డవలెను.

(2) రోగియొక్క చెవిలో నీళ్ళు మరియొకడు నోటితోగాని పిచికారితోగాని లాగుకొనవలెను.

(3) స్పంజవత్తిచేసి చెవిలోయుంచి రోగిని ఆవత్తిపుంచినవైపు వడుండబెట్టవలెను. అట్లుకొంతశేపుంచినచో ఆవత్తి నీరు పీల్చివేయును. తదుపరి ఆవత్తిని తీసివేయవలెను.

తళక, వక్క, సుమూమ్ లక్షణములు

తళక అనగా కొంతవరకు వినుపించుట వక్ర అనగా బొత్తిగా వినుపించకుండుట, సుమూమ్, అనగా చెవిరంధ్రము పూసిపోవుట, యీమొదలగునవి అప్పుడప్పుడు వీటి అర్థము రెండవదానితో విరుద్ధ ముగా కలుగుచుండును. మరియు చాలాకాలమునుండి వినుటకు కష్టము గానుండినను పురాతనమైనచో దీనిని కొందరు వైద్యవరులు వక్రమని చెప్పుచున్నారు. నూతనముగా వినుపించుటకు కష్టముగా నున్నచో దీని ని తళక అని వదించుచున్నారు. అభిప్రాయమేమనగా న్వల్పముగా వినుపించుట బొత్తిగా వినుపించకపోవుట మొదలగువానిని యేడు భాగ ములుగా విభజించబడియె,

(1) జన్మనుండి వినుపించకుండిన అట్టివ్యాధికి చికిత్సచెప్పబడలేదు. దీనికి చికిత్సలేకపోవుటకు రెండు అంశములు గలవు. ఒకటి వినుట్టి

శక్తి నష్టమగుటయు రెండవది యిదిజన్మనుండియే పుత్పన్నమగును. చికిత్సతో శాంతించుచో వినుచుండునట్టిశక్తిని కలిగించట మానవులకు పనికాదు. ఇదికేవలము అభావముగాన చికిత్సవలన ప్రయోజనము కలుగనేరదని ప్రకటించబడుచున్నది. మరియు హాకీము అరస్తుగారున్న టుకరాల్ గారియొక్క బుద్ధి దీనిని కనిపెట్టజాలదయ్యె. మరియు శ్రవణ శక్తిమార్గము బంధించబడునట్టి వర్ణనము యీ అధ్యాయము అంతము నందు వకవిధమగు దుగ్బలత నహితముగా విస్తార వర్ణనముచేయబడును మరియు దీని చికిత్సకూడా స్వచ్ఛముగానుండును. మరియు జన్మనుండి యు మూగతనమకూడా కలుగునని ప్రకటనమగుచున్నది. యేలననగా శబ్దము చెప్పటకున్న పుచ్చాక్షణచేయుటకున్న వానికి సర్వదా జ్ఞాన ముండనేరదు. మరియు తెలిసిన సంగతి చెప్పటకు కఠినముగా నుండును

(2) మిక్కిలి వయస్సుకలిగి వార్షిఖ్యము సంభవించి నప్పుడు బధిరత్వము సంభవించును. యెందుకనగా అట్టిదశయందు శక్తి దుర్బలము జెందుచుండును. మరియు జలుబు, శుష్కత్వము, అధికమగుచు న్నది. యీ అవస్థయందు కలుగు వ్యాధికికూడా చికిత్స ప్రయోజనముండదు. యిందువిషయములను వైద్యవేత్తలు బాగుగా నెరుగుదురు.

(3) చెవి రంధ్రమునందుండు జీవనరము శ్రవణశక్తికలిగి వరుచబడి యుండును. యీనరము దెబ్బతగుట, ఉన్నతవ్రేళమునుండి క్రిందపడుటవలన తెగిపోవును. యిటుల తెగిపోవుటవలన చెవిటితనము సంభవించును. కాబట్టి దీనికికూడా చికిత్స ప్రయోజనములేదు యిటుల ననగా తెగినట్టి అజీవనరము తిరిగి కూసుకొనుట మిక్కిలి కష్టము.

(4) రోగసంధియందు పిత్తము మెదడునందుచేరి బధిరత్వము పుట్టించును. యెటులననగా తీక్షణమగు యీ వ్యాధి పిత్తవర్షరోగాంతము నందు ఉత్పన్నమగుచున్నది. దీని లక్షణములు పిత్తలక్షణములు వ్రేకటనమగును. మరియు దీనిని వర్ణనము చేయబడియె. కాబట్టి యావత్తు తెలియగలవు

కర్ణారోగసంధియందు కలుగు బధిరత్వవికీర్ణము.

కర్ణకా, యోగ్యాదులు మొగలగునట్టి వస్తువులతో మలమును తీసి వేయవలెను. అనగా సందర్భమునుబట్టి మలమును క్రిందికిత్రోసివేలి పిమ్ముట దానిమ్మొరసమును చెవిలోపోయవలెను. నిది అంగమునందు జలుబును పుట్టించును. మరియు అంగమునకు బాగుకడగించి పిత్తమును శాంతినిొందించవలెను. యితర దోషన బాధకుగు మలము యీస్తానమునందు వ్రేవేసించకుండునట్లుగా కాపాడవలెను.

కర్ణదానిమ్మొరసము తీయుక్రియము.

పుల్లదానిమ్మొరాయును నొలిచి అందుండు కండ గింజలుతీసి కొని పైనుండుచర్మమును వేరుచేసి తదుపరి గింజలు గుఱ్ఱ కలిపి పిండుకొనవలెను. పిమ్ముట ఆగింజలను పైబెగులలోవేసి అందు కొంచెము చెనగపులును గుర్రోగక గవ్వపలుకునాట్రాణి నూరి కలిపితదానిమ్మొరెడును నిప్పుపై బెట్టి లోపలనుండు వస్తువులు చిక్కబడినవెటనే దించి చెవిలో కొన్ని చిందువులు పోయవలెను.

5 వ స్వభావిక బధిరత్వముయొక్క లక్షణములు.

స్వభావికమగు దుష్టప్రకృతి కలుగకనే మలము పుష్టమునొందిగాని లేక జలుబువలనగాని లేక చెప్పువలనగాని లేక శీతమువలనగాని లేక శుష్కత్వమువలనగాని కర్ణసంబంధమగు అంగములలో ప్రవేశించి స్వల్పముగావినిబడినచో అట్లుగా పుష్టమగు దుష్టప్రకృతిజీవనరసయొక్క స్థూలత్వమునకు శుష్కింపచేయుచున్నది. మరియు దహింపజేయుచున్నదని గ్రహించులెను. ఈకారణమువలన శ్రవణశక్తి చక్కగా అందు ప్రవేశించజాలకుండును.

మరియు జలుబువలన కలుగు దుష్టప్రకృతి అజీర్ణమునుస్థూలత్వమును కలిగించి ముసుచుకొనునట్లుగా చేయుటవలన వినుపించునట్టి అంగములయందు మందస్వరము స్థూలత్వము కలుగును. యీకారణమువలన ప్రాణవాయువు తనివిజడకడకుండు ప్రవేశించజాలకపోవును.

మరియు చెమ్మగల దుష్టప్రకృతి జీవనరముయొక్క స్థూలత్వమును మూఢపరచుటవలన అవయవములు తమకు తాము నొకటికొకటి కలుసుకొనుచున్నవి. మరియు ప్రాణవాయువుయొక్క మార్గము అందు బంధించబడును. మరియు పూష్ట, శుష్కత్వద్వైతప్రకృతివలె శుష్కత్వమును కలిగించును. ఇందువలన వినుట్టి ప్రాణవాయువు ప్రవేశించజాలకుండును. ఈవిధముగా కలిగిన రోగచిహ్నము లెవ్వయినగా చెవిచుట్టు భాగములలో నొప్పికలుగుట, భారముగానుండుట, పీకుట, బొత్తిగా నొప్పిలేకుండుట, యేలననగా నిది మలరహితము వలన కలుగుచున్నది. మరియు భారము, పీకుట, నొప్పి, మొదలగునవి మలమువలన కలుగునట్టి ముఖ్యఅంశములుగాని చెమ్మ దుష్టప్రకృతి అయినచో నొప్పికూడా కలుగనేరదు. మరియు నేను యీవారుగు దుష్టప్రకృతులయొక్క చిహ్నములు భిన్నభిన్నములుగా వర్ణించెదను.

మరియు నొప్పి దుష్టప్రకృతిఅయినచో జలుబువలన హానికలిగించును. మరియు జలుబుగానుండు నమజ్జమునందు మిక్కిలి బాధగా నుండును.

మరియు పూష్టప్రకృతి అయినచో రోగి పూష్టమువలన మిక్కిలి కష్టపడును. యెండవేళయంగు నొప్పివిశేషముగానుండును. దీనికారణములనుండి చెవిచుట్టుభాగములయందు మంటకలిగించును.

మరియు శుష్కదుష్టప్రకృతి అయినచో పరిశ్రమచేయుట పువవాసముండుట జాగరణము యీమొదలగునవి శుష్కత్వమునకు కారణములగును. కాబట్టి యీమొదలగు పనులవలన యీవ్యాధికలుగుటకు సాక్షియగును. మరియు నేత్రములు, ముఖము, చిక్కిపోవును. యీవ్యాధికి హానికలిగించును గాన చెమ్మను కలిగించుట లాభదాయకమని గ్రహించవలెను.

మరియు చెమ్మగల దుష్ప్రకృతి అయినచో రోగి చెమ్మను పుట్టించునట్టి వస్తువులతో కష్టపడుట శుష్కర్షణము కలిగించు వస్తువులతో లాభమును అనుభవించునని తెలిసికొనవలెను.

(నూచనియము) సామాన్య చెమ్మగల ప్రకృతి యారోగమునకు కథాదిత్ కారణముగును. ఇందువలననే షేక్ అబుఅలీనేనాగారు దీని వర్ణనముచేయక విడిచివేసి, ముస్లిము వనార్ అన్ బాబ్ అను గ్రంథకర్త కూడా షేక్ అబుఅలీనేనాగారివలెనే పేర్కొని.

అపక్వభావికదుష్ప్రకృతి కర్ణరోగ చికిత్స.

ప్రకృతియెటులుండునో కనిపించి ప్రకృతానుసారముగా భోజనములు, వర్షిత్తులు, కావడములు, చెవిలో పోయునట్టి ఔషధములు మొదలగు సమస్యములను చేయవలెను.

అపక్వ కర్ణరోగ లక్షణములు.

చిక్కని అపక్వదోషము చేతయొక్క జీవనరమునందు ప్రవేశించును. ఇట్లుప్రవేశించునట్టి కారణమువలన మెదడునుండి ప్రాణవాయువు ఆజీవనరమునందు ప్రవేశించుటకు వీలులేకపోవును. ఈజీవనరము వినునట్టి శక్తిగలదగుటవలన ప్రాణవాయువు చలనములేని కారణమునబట్టి దీనిశక్తి అపశ్యముగా నష్టమొందును. దీనినిష్ణాములు పుష్టవస్తువులు లాభదాయకములగును. ముందుచల్లని సుసాయములతో లాభము కలిగినయెడల తలబరువు సుభవించును. మరియు తలముందుకు వందినప్పుడు బరువు అధికముగానుండును పుష్టము యెరువుగా నుండకుండును.

అపక్వదుష్ప్రకృతి కర్ణరోగ చికిత్స.

యారజాల్ మొదలగునవి ఉపయోగించుట లేక, ఈస్వభావికముగల ఔషధములను ప్రయోగించవలెను అనగా పుక్కిలించవలెను. మరియు సోయిలైలమును సదాపాకులైలము చెవిలోపోయవలెను. ముఖము

యు జందమామలను, దవనము, నదిరువము, తులసిపత్రు, బరహాసవ్ చాతరాశి, బాదాక్షాత్రముదలగు కషాయములలో చెవిచుట్టు భాగములు ముచ్చవగుట మందునకు కాండము చేయవలెను. అనగా కషాయములలో బట్టడిసి కాటు లెననిభాము మరియు సదాపాకు, చాతరాశి ఆకు, అజామోదము, జెతూక్షత్రైలము ఈ మొదలగు వస్తువులను కషాయముకాది నన్నముతోను వాత్రోపోసి దానినుండివచ్చు ఆవిరి పైకి పోకుండునట్లు అపొత్రికు గొట్టము తగిలించి ఆగొట్టము చెవిలో పెట్టి ఈ కషాయముయొక్క ఆవిరి చెవిలో ప్రవేశింప జేయవలెను.

(నూచనీయము) చెవిలో భారములిగినచో అనేకవర్షాయములు ఆవిరిపట్టించి భారమును తొలగించవలెను. దీనివలన శక్తి సిగ్గుముగా నుండును. మలమును పశ్చింపరచును. మరియు, చెవిలో పోయునట్టి ఔషధములు గోరువెచ్చగా నుండవలెను. నవ్వుదా మిక్కిలి వేడిగాయుండకూడదు. మలమును పశ్చింపరచి తీసివేయుటకుముందు యేవిధమైన ఔషధములను చెవిలో వేయజనదు. ఇందువిషయము యిటుల ననున కర్నరంగములయందు చేయవలెనని గ్రహించవలెను.

— చెవిమార్గములను బంధించు లక్షణములు. —

చెవిరంధ్రముయొక్క మార్గము బంధించబడిగాని అందుండు స్మరణశక్తిగల జీవరహితుల ప్రవేశించకుండును. ఇట్లు బంధనమేర్పడుటకు మూడు కాండములుగలవు

(ఏ) చెవియందు మిక్కిలి మాలిన్యము చేరి నిలచిపోవును. కాబట్టి దీనిచికిన్న వర్ణించబడును. గుబిలితెడ్డుతో గుబిలితీసివేయవలెను. మరియు గుబిలి మెత్తబడుటకై వెచ్చనినూనె చెవిలో పోయవలెను. మరియు ప్రాంతికాలమునందు వేడినీళ్లు ఆవిరి చెవిలో ప్రవేశింపజేయవలెను. స్నానము చేయునప్పుడు వేడిగానుండు పెంకుమీద చెవినుంచవలెను. దీనివలన మలముమెత్తబడి తనంతటతైలు వెడల నారంభించును. ఇటుల మలము వెడలనియెడల గుబిలితెడ్డుతో తీసివేయవలెను. అనగా

మెత్తబడిన కారణము వలన సహజముగా వెళ్ళిపోవును. స్పందనబీజము పాపదీపణము నూరి వత్తిజేసి చెవిలో నుంచవలెను. మరియు యీ వత్తిని మూడుదినములుంచి నాలుగవదినము తీసివేయవలెను. దీనివలన విశేష ఫలము వెడలిపోవును.

(బి) రాయిగాని లేక యిసుకగాని గింజలు మొదలగునవి చెవిలో వడినను లేక యేదైన జంతువు చెవిలో ప్రవేశించి చచ్చివున్నను, పురుగులు తీసివేయునట్టి విధానముపైన వాగ్దానియున్నాము. గాన గ్రహించవలెను. మరియు రాయి ఇసుక గింజ మొదలగువానిని తీయునట్టి కృమము చెప్పబడును అనగా యిట్టిసితియందు చెవిలోనూనె పోయవలెను. చెవిలో నూనెపోయటవలన మార్గములు పిశాలమగును. పిమ్మట జాన్న చెమ్మకలుగుటకై యివ్వవలెను తుమ్మలు వచ్చుచుండిన చెవివైపు తలవంచి నోరు ముక్కు మూసికొనియుండవలెను. దీనివలన చెవిలోనుండునట్టి రాయి బైటికివచ్చును రెండవది అనగా పిచ్చికారితో లాగివేయవలెను. పిచ్చికారివలన తీయుకృమమెట్టిదనిన పిచ్చికారి చెవిలో నునిది గాలిపోకుండా చుట్టు దూసికుక్కి తదుపరి పిచ్చికారి నమ్మదిగా లోవలనుండి లాగికొనినయెడల రాయి పిచ్చికారివ్వారా బైటికి వచ్చును. యిట్లుచేయునప్పుడు రోగిని బల్లమీద పరుండబెట్టి తలక్రింది కిక్రేలాడునటుల చేయవలెను. నైద్యుడు పృథివిపై కూర్చుండి రోగి తలను తన మోకాళ్ళపై యుంచుకొని తలకు పీలగునటుల ఆలోచించి తీసివేయవలెను. మరియు చికిత్సచేయుటయందు ఆలశ్యముచేయకూడదు మొందుకనగా రోగిని త్వరలో చంపివేయును.

❖❖❖ చెవి దుర్మూల లక్షణములు. ❖❖❖

(సి) చెవిలో వ్రణము గలిగి ఆవ్రణమునందు మిక్కిలిదుర్మూలము పెరుగుటవలన అస్థలమునందు ప్రవేశించి కొప్పు పెరిగిపోవును.

❖❖❖ ర్ణవ్రణ దుర్మూల చికిత్స. ❖❖❖

చెవియందు మాంసము విశేషముగా పెరిగినటుల కనుపించు

చుండిన యిందువిషయమై యేర్పరచబడిన శస్త్రముతో తీసివేయవలెను. మరియు లోవలచుట్టుభాగములయందు మాంసముండినచో నన్నని శస్త్రముతో నదుపాయముగా ఆమాంసమును తీసివేయవలెను. శస్త్రభిర్మలయిన తదుపరి యెర్రపటికిగాని లేక యిటువంటి స్వభావికముగల వస్తువులుగాని నూరి వస్త్రగాలితమొనరించి ఒకబట్ట వత్తిచేసి ఆవత్తికి యీచూర్ణము పట్టించి వ్రణము అంటుకోకుండునట్లు చెవిలో నుంచవలెను. దీనివలన రక్తము ప్రవించజాలకుండును. మరియు రోగియొక్క చెవిలో క్రొవ్వుతోకూడిన మాంసము ఏకారణమువలనకూడా లెగకుండిన అట్టిమాంసమును యెల్లప్పుడు పావశీలవణమును వేడిజలములో కలిపి చెవి కడుగవలెను. మరియు జఠామాంసి, మెత్తగా చూర్ణించి యనగవులునులోకలిపి చెవిలో పోయవలెను. ఇటుల పోయుటవలన చెవియందుండునట్టి విశేషదుర్మాయము నశింపజేయును. మాంసమునశించినతరువాత వ్రణము మానటకై చికిత్సచేయవలెను. మరియు వ్రణమును మాన్పునట్టి ఔషధములు చెవిలో పోయవలెను.

(నూచనీయము) జమ్మనుండి చెవిలో బంధనమేర్పడును. ఇటుల యేర్పడుటకు మూడు కారణములు గలవు.

—వ్రణరంధ్రము మార్పునొందు లక్షణము.—

(ఏ) చెవిమూలమునందు శల్యముండును. ఆశల్యమునందు శబ్దము వచ్చునట్టి మార్గముగాని రంధ్రముగాని వుత్పన్నముకాకుండును.

(బి) శల్యమునందు మార్గమున్నను అందుమాంసమువలన నిండి పూడి బంధించబడియుండును గాన యీరెండువిధముల వ్యాధులు అసాధ్యము. మానవులకు శిఖ్యముకాజాలపు కాబట్టి చికిత్స చెప్పటకువీలు కాజాలదు. మరియు జమ్మనుండి విడుపించదను అంశమును వెతుకచెప్పి యుంటిని, ఆవినబడకుండుటకు యీ కారణమని భావించవలెను.

(సి) ఒకవిధమగువ్యాధి. నిది చికిత్సకు యోగ్యముగానుండును. శల్యవ్యాధియందు మార్గముకలిగియుండును గాని మార్గముపైన బెట్టి

వైపు ఒకపాఠ కలిగియుండును దీని చిహ్నములు విగ్గంగా చెప్పబడిన మాటలు విశదించుచుండుట మరియు చెవిరంధ్రముపై వ్రేలుతో తట్టి నయెడల కలుగు శబ్దమును వినగలుగును. గాన దీక్షిత్తుచేయుటవలన వ్యాధిశాంతించగలదు.

ఆరోగ్యవణ్య-ధర్మిక్షిత్తు.

ఆర్థిల్లిపారను రంధ్రముచేసి మార్గమును విప్పివేయవలెను. తదుపరి ఎటికితో ఎత్తిచేసి ఆరంధ్రమునందుంచవలెను, దీనివలన వ్రేణము ఒకటి కొకటి అంటుకొనజాలవు.

(నూచనీయుము) శిశువులు చెవియందు బధిరత్వమున్నట్లు తెలిసినచో చాదరాశితకు, చేదువుచ్చకాయ, వుప్పు యీ మొదలగునవి నమలి ఆరసము ఒక్కొక్కచుక్క పిల్లవాని చెవిలో వేయవలెనని దాదితో అజ్ఞాపించవలెను. దాని అనగా సంరక్షకురాలు లేక పాలతల్లి.

తనిన్ మరియు దబీ లక్షణములు.

రోష్ట్రమునందు బంధించబడుటకు తనిన్ అందురు వైద్యుల నమ్మతియుండు అనగా మనుజుడు కేవలము గాలిలోవైపు ఆవిరియొక్క పరమాణువుల గతివలన వినగలుగుచున్నాడు. మరియు బైటివైపు గాలిలో తిరుగకపోవుటవలన చిన్నశబ్దము మిక్కిలి తీక్షణముగను వలచగ నుండినచో తనిన్ అనుపించును. మరియు మిక్కిలి మృదువుగను అధికముగానుండిన దబీ అనుపించును. నిజములో వైగాలి కెరటములు వేయును. పిమ్మట దానిని స్మరణశక్తి గ్రహించవలెను. కాబట్టి వైద్యవరులు దనిన్, దబీ అనగా భిన్నాభిన్నశబ్దములు, తిరుగలి శబ్దము కలుగుటకు సంబంధముకలదు. అనగా కండ్లయెదుట చెడుధ్యానములు అనగా దోషములు, ఈగలు మొదలగు పురుగులు యెగురునటుల కనుపించినట్లు చెపులయుండు తిరుగలి వినరనటుల శబ్దము లోచుచుండును, యిట్టికష్టమునకు తశలీన్ అనుచున్నారు. మరియు స్మరణశక్తి కష్టపడుటకు కారణమగును. అనగా బొత్తిగా వినపించకుండును.

మరియు స్వల్పముగా వినుపించుటకు కారణమేమనగా స్వల్పము గు యితరశబ్దము వినిపించుచును. తన్వన్ అనగా పెద్దశబ్దమును వినుచుండును. మరియు పెద్దశబ్దములను వినుచుండుటకు విశేషకారణములు గలవు కొన్ని కారణములను మాత్రము చెప్పుచున్నాను.

(ఏ) చెవియొక్క జ్ఞానశక్తి తీవ్రతకలిగి విస్తారమగును. శరీరము యథాప్రకారము ఆరోగ్యముగా నుండును. మరియు జ్ఞానశక్తియొక్క విశేషత్వమువలన అల్పగతియొక్క లోపలి దోషమువలన అవిరివరమాణువులు కలుగతలస్థించును. యిట్టిస్థితియందు వ్యాధిగా భావించుటకు వీలుగలుగదు గాన చింతతొలగించునట్టి సదుపాయములు చేయుదురు. దీనిచిన్నములు ఆలీగారుండు సమయమునందున్న, ఆమాశయము రిక్తదశ పొందినప్పుడు విశేషమగుట, వాతమును పుష్పత్తిచేయునట్టి భోజనాదులవలన తగ్గు పుండుట మరియు, ఇతర ఇంద్రియములు కూడా తేజస్సు నొందుచుండుట మొదలగునవి.

—తనిక అనగా గొప్పశబ్దము వినిపించుటకు చికిత్స —

చెవియొక్క జ్ఞానశక్తిని మంథపరచుటకై గుల్లోగన్ చెనగ పులునుకలిపి తైలపక్షముగాకాచి అందుకొద్దిగా నల్లమందుచేర్చి చెవి లో పోయవలెను. ఒకప్పుడు వైద్యులు నల్లమందు చిలుగోజు జాన్ను, ఆతైలమునందు చేర్చుచున్నారు.

—గొప్పశబ్దము వినిపించు లక్షణములు —

(బి) స్మరణశక్తియు, జ్ఞానశక్తియు, దుర్బలము నొందును. మరియు జ్ఞానశక్తి తేజస్సువలన సూక్ష్మగతి శరీరమునందు ఆహారము పచనమగుటయందున్న వివర్జనకాలమునందున్న అవశ్యముగా కలుగుచు న్నుడి. మరియు పవిత్రమగు పరమాణువులగతివలన పచనకాలమునందు భోజనమునుండి బైలువెడలుచున్నవి. నివి సారవంతముగా నుండును. మరియు యారోగము దుర్బలులగువారికి ముఖ్యముగా కలుగుచుండును.

తన్ బిన్ (బి) చిక్కిన.

వ్యక్తిని సమానముగా నుంచుటకై పరిశ్రమచేయవలెను. మేదడునకు బలముకలిగించుటకై సుగంధభోజనముల నొనంగవలెను. మరియు సుగంధద్రవ్యములలో తీక్షణ్యములేనట్టి వస్తువులను ఆఘ్రాణించవలెను. చెవులకు బలము కలిగించుటకై గుల్‌రోగన్ అధవా శింకాలో వేసి కాచి చెవిలోపోయవలెను.

(సి) ఈవ్యాధియందు తలలో మలినసంబంధముగు గుల్లనరములు నిండి నీచగాలి అందుండి వెడలి స్మరణశక్తి అట్టిగాలిని గ్రహించి యీ వ్యాధికి కారణమగును.

తన్ బిన్ లక్షణములు

తనంతట మలినము చెవివైపునకు దిగును. మరియు గాలి చెవిరంధ్రమునందు నిలిచియుండు స్థానము చిన్నదగును. యీకారణమువలన అడ్డువడుకట్టి గాలియందు స్వల్పశబ్దము పినుపించుచుండును. మరియు స్మరణశక్తి దీనిని గ్రహించగలుగును. గాన యీరోగమునందు తలనుండిచులము బైలు వెడలుటవలన కారణమగుచున్నది. దీనిచిహ్నములు చెవి లోభాగమునందు లాగుట తలబరువుగానుండుట అట్టిసితియందు శరీరముయొక్క గతి అధవా కోధము, చింత, హర్షము, భయము, మొదలుగాగల వసులవలన వుక్తగాలి చెలించుచుండినచో చెవిలో విశేషముగా ధ్వని (భిన్నభిన్నశబ్దములు) కలుగుచున్నవి. ఈనయమునందు గతియొక్క కారణము స్వప్నమొందినచో ధన ధన అను ధ్వనికూడా తగ్గింట్లుల తోచుచుండును. మరియు దోషము ప్రవేశించుటవలన యీరోగమునకు కారణమైనచో దీని చిహ్నములు తలయందు చెవియందు భారము కలుగుట వీకినట్లుండుట మొదలగు లక్షణములు వుత్పత్తియగును. ఈకారణమువలన దోషము ప్రవేశించినట్టి గతి యెల్లప్పుడు కలిగియున్నయెడల ధ్వనికూడా యెల్లనయములయందుండును.

మరియు ముందు కారణము శుభిష్టమును వృద్ధిచేయుచున్నదనుట యిం దును సాక్షియగును

—(సి-డి) తనెబిన్ చికిత్స.—

మొదడునకు పవిత్రీతనొందించిన పిమ్మట పొదినానకు అజామో దం, దవనము, మరువము, చాతరాసి, యీమొదలగునవి కషాయము కాచి ఆకషాయముతో అవిరిపట్టవలెను. మరియు చెంబేలితైలము చం ద్రైతైలము చెవిలో పోయవలెను. మరియు మలమును వెడలిచిన తదు పరి మొందుపల్లననగా వాతముయొక్క విశేషమలము నష్టమొందును. మొల్లప్పుడు స్నానముచేయించవలెను. గాని ముగము శుభ్రతనొందక ముందుస్నానముయొక్క విశేషత్వమువలనతిరుగుట, నడుచుట, నూర్య రస్మియొక్క వేడిమి అగ్నివేడినుండి అవశ్యముగా కాపాడుకొనుచుండ వలెను. ఇట్లుగుటవలన మలము విశేషముగా పెరుగజాలదు.

శుష్కకారణమువలన కలుగు తనెబిన్ లక్షణము.

(ఇ) శుష్కకారణమువలన కలుగునది అనగా శుష్కత్వమున్న నిరాహారముగా యుండుటయున్న యీవ్యాధికారణమగును. మరియు యీవ్యాధిగల మనుజునకు భోజనము సంపాదించినయెడల అవశ్యము శరీరము భోజనమునకై ఆచెమ్మవైపు నుంచువలె శరీరమునందు నిండి యుండునది ఆరూఢమగును. తిరుగుటవలన నడచుటవలన శరీరచెమ్మ యందు సంగటము పడుచుండును. మరియు ఆచెమ్మయొక్క నడత యొక్క కారణమువలన అవిరివరమాణువులు ఆశరీరముయొక్క చెమ్మ నుండి వుట్టుచున్నవి. ఈవరమాణువుల నడతవలన అవిరివరమాణువులు యింద్రియములకు భోజనముదొరికిని కారణమువలన పవిత్రమైనచో చెవియొక్క జ్ఞానశక్తియందు ప్రకృతి కలుగనారంభించును. దీనిచిహ్న ములు ఆకలినమయమునందు చెవియందు ధ్వనికలుగునటుల మిక్కిలి తోచుచుండుట మరియు దుర్బలముయొక్క అధిగత భోజనము సంపా దించుట దీనికిసాక్షి యగును.

తస్ బిన్ (ఇ) చికిస్

విశేషముగా భుజించుట, పగటియందు అనేకపర్యాయములు భుజించుట చెమ్మగలిగించునట్టి కుల్ గోగన్. మొదలగు తైలములను చెవిలో పోయివలెను మరియు జ్ఞా శక్తి వృద్ధి నొందుటకై గంజాయి తైలము చెవిలో వేయుచుండవలెను. దీనివలన శ్రీవణశక్తి ధ్వని మొదలగు శబ్దములు వినిపించును.

— తస్ బిన్ (యఫ్) లక్షణములు —

తందరవలన కలుగుచున్నది. మరియు ఉష్ణదుష్పరి కృత్రిమములను వృద్ధిపరచి ఆవిరిపరమాణువులను కదలించును. కాబట్టి దీనిని స్రీవణశక్తి గ్రహించును. అనగా కొన్ని రోగములయందున్న, జ్వరారంభమునందున్న ఈరోగము ఉత్పన్నమగుచున్నది.

— తస్ బిన్ (యఫ్) చికిస్ —

ఈవ్యాధియందు జ్వరచికిస్ చేయుట ప్రత్యయము.

— తస్ బిన్ (జ) లక్షణములు —

ఈవ్యాధి ఆవిరిపరమాణువులను నెడలింది మొదలునందు ప్రశీలనమునట్టి ఔషధములను నేవించుటవలన కలుగుచుండును. అనగా మిరియాలుగాని లేక ఇట్టి స్వభావికముగల వస్తువులుగాని లేక ఆవిరి పరమాణువులను వృద్ధిచేయునట్టి భోజనపదార్థములుగాని ప్రయోగించుట వలన చెవియొక్క గాలి నిలిచి ఆవిరిపరమాణువులను కదలించును. అనగా వెల్లులి, నీరుల్లి, మొదలగునట్టి వస్తువులున్న వీనికి సమానమగువస్తువులున్న నేవించవలసిన అగత్యము కలిగి కేవలించినచో చెవిలో వల గుబుగుబయినట్లు కలిగించుచుండును మరియు ఇట్టిశబ్దము విశేషకాలముండదుగాని రోగిమూఁఖతవలన ఇటువంటి గుణములుగల వస్తువులను నిత్యము భుజించుచుండును కాబట్టి ఈవ్యాధి అధికమగుచుండునని గ్రహించవలెను.

— తస్ బిన్ (జి) చికిత్స —

ప్రారంభమునందు రోగకారణమును దూరపరుచవలెను. తదుపరిదోషములను తమతమస్థానములయందు చేర్చుటకై పరిశ్రమచేయవలెను.

— తస్ బిన్ (హెచ్) లక్షణములు —

ఈవ్యాధియందు చీము మరియు పచ్చనిరంగుల నీరు ప్రణామమునుండి స్రవించి చెవిలో నిలువబడియుండును. నిది అధికమగుట పురుగులు ప్రాకుట మొదలగునవి ఆచ్యుట పుత్పన్నమగుట ఈవ్యాధికి కారణమగును. మరియు ప్రత్యేకచికిత్సములు ప్రత్యక్షముగా కనుపించుచుండును.

— తస్ బిన్ (హెచ్) చికిత్స —

చీముగాని, పచ్చనిరంగుగాని ఈరోగమునకు కారణమైనయెడల చెవిసంబంధమగు చికిత్సలుచేయవలెను. మరియు పురుగులు ఈరోగకారణమైనచో ఆపురుగులు నశించునట్టి నుపాయములుచేయవలెను. కదా చిత్ తలయొక్కయు శరీరముయొక్కయు నరములు మలముతో నిండియుండి నలుపుకలగుటకు కారణమగును ఎటులననిన భజించినవెనుక, నిద్రనుండి లేచినవెంటనే పుత్పన్నమగును. విశేషముగా ప్రకోపించు కారణమువలన మెదడునందు ఆరాటము (తందర) పుత్పన్నమగును. లేక తలకు దెబ్బతగలుటవలన మెదడు అదరి వికారమొందినయెడల చెవిలో నలుపు ఉత్పన్నమగును మరియు ప్రత్యేకముగా ప్రకృతి అనుసారము చికిత్సయు ననుపాయములను చేయవలెను.

(నూచనీయము) తస్ బిన్ దబీ అను యీరెండువ్యాధులు బైటి పై పుకారణమువలన కలుగనేరవు.

(ఎ) దశ అనగా కేవలము మెదడు మరియు చెవితో సంబంధము కలిగియుండును. (బి) దశ గలది. ఆమాశయముతోగాని లేక యిరవతిగముల సంయోగమువలనగాని రోగము పుత్పత్తియగును. ఈ

నీన్ వ్యాధియొక్క మలము తలయందు కలిగినయెడల చెవిలో నలుపు
యెల్లప్పుడు కలిగియుండును. అనగా యెప్పుడును తగ్గినట్లు కనుపించదు.
మరియు తిరుగలి విసినట్లు శబ్దము మొదలుగాగల శబ్దములు చెవిలో
కలుగుటయు, మరియు ఈగలు, దోమలు మొదలగునవి అరచినట్లు
శబ్దము గలుగుటయు ఆమాత్రములు లేక యితర అంగముల సంయోగ
ములవలన కలుగుచున్నయెడల అచ్చట ఏటికి విపరీతముగా కలుగును.
అనగా కొంతవఱకు తగ్గుటయు కొంతవరకు హెచ్చుటయు తటస్థించును.

చెవిలోనుండి నెత్తురు ప్రవించు లక్షణము.

చెవినుండి రక్తము ప్రవించుటకు కారణములు మూడువిధములు
గా చెప్పబడినవి. (ఎ) రోగసంధివలన కలుగును. అనగా నకళీరు (నా
సానౌవము) దీనిచిహ్నములు రోగసంధియందు యీరోగము కనుపిం
చును. గాన రక్తము ప్రవించుటవలన రోగము శాంతి నొందును. మరియు
యీరోగమునందు రోగి దుస్థులము నొందకుండునట్లు అచేతను
దుకానంతవరకు బంధించుట ప్రచితముని గ్రహించవలెను. యెందువలన
నగా యితర వివత్తునందు చేర్చకుండునట్లు జాగ్రత్తపరచవలెను.

(బి) మలము నిండియుండు కారణమువలనగాని లేక గొప్పకష్ట
ము హాని కలుగుటవలనగాని చెవియొక్క లోభాగమునందుండు నర
ముల మాఖము చిట్లుటవలన గాలిచెవిలోనుండి రక్తము ప్రవించుచుం
డును.

(సి) దుముకునట్టి అనగా రక్తపింజర అను నర్పము కరచినహానికి
అనగా యీసము కరచినవెంటనే దీని వివప్రభావమువలన నర్వశరీర
మునుండి రోమకూపములద్వార సమస్తరంధ్రములద్వార రక్తము వెడల
నారంభించును. యీసర్పమునకు దక్షణదేశస్థులు రక్తపింజర అనియు
దూర్భుదేశస్థులు రక్తపాడ అనియు చెప్పుదురు.

చెవిలోనుండి నెత్తురు న్నవిండుటకు చికిత్స

ఈరోగకారణము శరీరమునందు మలము నిండియుండుటవలన కలిగినయెడల ఆరంభమునందు శిరావేదనము గావించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. దీనివలన యేర్పిధమగు ఉపద్రవము కలుగజాలదు. మరియు యీరోగవిషత్తు హాని. ఈరోగకారణమైనయెడల రోగిని చూచినతోడనే అవశ్యకమని తోచినచో అట్టిరోగిని రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. మరియు రోగదశానుసారముగా రక్తమున్నవింప జేయవలెను. మరియు స్వకాటునొందుటవలన యీరోగకారణమైనచో ముందుగా శిరదినస్థలమునందు చికిత్స చేయవలెను. మరియు అన్నివ్యాధుల యందున్న, కారణమునుదూరచినతరువాత రక్తమునుబంధించుటకై యేవస్తువు రక్తమును ఆపుటకై చెప్పబడినవో వాటిని వ్రవయోగించి రక్తమును ఆపివేయవలెను. అనగా చెవిలోపోయవలెను. మరియు ఉష్ణముయొక్కయు, జలుబుయొక్కయు రక్షణచేయుచుండవలెను. మరియు జ్వరము ఉష్ణముకలిగినయెడల నూచికాశు శిరకాలోవేళి కాది అందుకొంచెము పచ్చకర్పూరముకలిపి చెవిలో పోయవలెను. మరియు పచ్చిబాలంగు, పెద్దచాయలరసము, అశాకియా అనగా విత్తుముదరని తుమ్మకాయ రసముతీసి ఎండించినది యీమొదలగునవి యేకముగాచేర్చి చెవిలో పోయవలెను. మరియు పులుపు తీపిగల దానిమ్మకాయలనుతెచ్చి శిరకాలోవేసి కాది వ్రడికినతరువాత బట్టలోవేసిపిండి చెవిలో కొన్నివింధువులు వేసినయెడల రక్తమును అతిత్వరితముగా ఆపివేయును. మరియు వ్రక్కతియందు పుష్టము లేనిచో గంధనా అనగా గాడిదగడవరసము శిరకాలోవేసి కాది లేపనము చేయవలెను. మరియు సమానముగా చేయదలచినచో హస్తకర్పూరమును కొంచెము గంధనారసమునందుచేర్చవలెను. మరియు గంధనారసము రక్తమును ఆపివేయును. అనగా దగ్ధవరచునని భావము.

చెవి తెగిపోవుటకు లక్షణములు

ఇన్ కిసార్ అనగా చెవి తెగుటకు అర్థము. మృదువగు అంగము తెగుటకు యెందువలన చెప్పబడియెననగా కొందరు వైద్యులు దీనిని శల్యమనిరి. కొందరినమ్మతియందు మెత్తనిశల్య మిరుగుటకున్న, తెగుటకున్న రజ్ అనుచున్నాడు మరియు శల్యము తెగుటకు కసూర్ అందుడు. యీ రోగకారణమేమనగా బలవంతముగా చెవి మర్దించుట అనగా మాలీనుచేయుట లేక, దెబ్బతగులుట లేక తెగిపోవుట మొదలగు కారణములవలన చెవి తెగిపోవునని తెలియవలెను.

❖ చెవి తెగుటకు చికిత్స ❖

శిరావేదనము చేయవలెను. శరీరమును మృదుత్వము నొందించవలెను. మరియు అకాకియా అనగా తుమ్మకాయరసము యెండించినది ముసాంబరము, రాతిసజ్, గోగింటాకు యీ మొదలగునవి లేపనము చేయవలెను. ఈ లేపనమువలన తెగిపోయినచర్మము తిరిగి అంటుకొనును. మరియు అంగమును నిజదశయందు చేర్చును. లోవై పునుండి బైటివై పునకు విరిగినచో యిట్టిసితియందు బైటివై పు లేపనము చేయవలెను. మరియు బైటివై పు ఇరిగినచో బైటివై పు లేపనము చేయవలెను. మరియు, తెగినవెంటనే చెవిభాగములు వేరైనచో లోపలి వెలుపలివై పు కూడా లేపనము చేయవలెను మరియు విరిగినస్థలమునుండి రక్తము స్రవించిన నారంభించినచో మరహం గజరూప్ శరిన అంగములను చేర్చుట యందు ముఖ్యమైనది. గాని దీనితో సమానమగు గంధఫేలోజా, నమ గతం, జప్త, మైనము, బాతుకొవ్వు ఈ మొదలగు వస్తువులతో చేయబడిన వలాస్త్రి గజరూపుమరహం అనబడును. యీ మరహం వేయవలెను. అనగా వ్రీణము మూనువరకు వేయవలెననిభావము. ఈ వలాస్త్రి తెగిన అంగములకు ముఖ్యమైనది. మరియు తెగిన అంగములను మాన్యునట్టి ఔషధములు మిక్కిలి శుష్కత్వము గలవిగా నుండవలెను. ఈ వలాస్త్రి యొక్క శుష్కత్వము పూర్వదశలో వేగరము మార్చగలదు.

— చెవిమూలమునుండి పూడిపోవు లక్షణములు —

చెవిమూలమునుండి పూడిపోవుటకు ఇన్క్విలాపుల్ పుజ్జన్ అందుడు ఇందుమూడు కారణములుగలవు (ఏ) బలవంతముగాలాగుట. (వి) అణచునట్టి వాపువలన కలుగుచున్నది. (సి) అణగునట్టి వాతము మొదలగునవి ఈరోగమునకు కారణములగును.

— ఈ చెవిమూలమునుండి పూడిపోవుటకు దీక్షిత —

శిరావేదనము గావించిరక్త మోక్షణము చేయించవలెను పిమ్మట విరోచనమునకు యిచ్చి మలమును వెడలించవలెను. అటుపిమ్మట నెమ్మదిగా చెవి తన నిజదశయందుంచి కౌషధలేపనము చేయవలెను. ఆపై కట్టుకట్టవలెను. ఈకట్టు మూడుదినములవరకు విప్పకూడదు. దీని వలన దృఢత్వమునొందును. దృఢమొందినవెనుక నొప్పి కేషించి యున్న చో నొప్పి అధికతను తగ్గించునట్టి నదుపాయములు చేయవలెను మరియు అంగమును దృఢపరచవలెను. అనగా ఈస్తానమునందు కిరూతి మర్ధి చవలెను. దీనివలన నొప్పి హరించును.

— ఈ కిరూతిచేయువిధానము —

బాతుకొవ్వు కరిగించి, ఇత్ ఓ, ఇన్ పగోలు ఆకులు పొడగుబీర బెరడు ఈమొదలగువానిని ఏకముగాకలిపి బాతుకొవ్వునందు చేర్చి తైల వక్రముగా కాచి దించుకొని మర్దించవలెను.

చెవి మూలము నందు కలుగు వాపు లక్షణము

ఈవాపు క్రూరమైనది యేలననగా యిటువంటి అంగములయందు వుత్పన్నమగువాపు మృదువుగను మాంసమునుండి కలుగునదిగను వేగముగా మాంసమును చెరుచుచున్నది దీనిజ్ఞానశక్తి విశేషతీక్షణముగా నుండును. మరియు మొదడునకు సమీపముగానుండును. కాబట్టి నిది తరుచుగా నోసాం (తల లోభాగమునందు వాపు) వ్యాధిలో దించుచున్నది. మరియు బుద్ధి చెరుచుచున్నది. నొప్పి విశేషమువలన రోగి

మృత్యుకౌముదస్టి ఓశము ముకూడా మూర్ఖులగుచున్నది. మరియు యీనాథులను నాథునిగా ముచ్చటపడగలగుచున్నది. అట్టిమృత్యుకౌముదస్టి ఓశము ముకూడా యిటువంటి ఓశములకు మూర్ఖులగును. మరియు వాపు యీనాథులమునందు కలుగుచున్నది. అందులోనుండి రోగన ధిమందు కలుగువాపు శ్రేష్ఠముగా నగును. అనగా యీవాపు కలిమిగలముపై పుత్పత్తియగును దీనివిరుద్ధ హృములు భిన్నభిన్నములుగా చెప్పబడుచున్నవి.

మరియు యీవాపు రక్తబద్ధోషకారణమువలన పుత్పత్తిమైనచో వాపునందు యెడఘనంగుడిలిగి బరువుగా నొప్పి పీను మొదలగు నవి కలిగియుండును.

మరియు నీవాపు పిత్తబద్ధోషకారణమువలన కలిగినయెడల దీని లక్షణములు మంట నొప్పి కలిగి క్షయప్రకారముండును.

మరియు యీవాపు కిషబద్ధోషకారణమువలనకలిగినచో మృదువుగాయుండును. గానివాపునందు యెడఘనంగుబరువుకల్గునగానుండును.

మరియు యీవాపు వాత పిత్త బద్ధోషకారణమువలనకలిగినయెడల కఠినత్వము నొప్పి న్యూన్యతతోకూడి యుండును.

కర్ణాటక మూలవాపు చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు ముందు శిరావేదనచేసి రక్తమోక్షణముచేయుట, విరోచనముద్వారా మలమును వెడలి వనలెను. తదుపరి చెయ్యను కలిగించుట్టి చెయ్యి, పుష్టముల గల బొవనములను వాపును మృదుత్వమునొందించి నొప్పిని శాంతిపఱచుటకై విస్తృతమున వాపుపై లేపనముచేయవలెను. యధాపిరోగము అరింధమైచో మలమును తొలగించునట్టి బొవధములతో సావధానముగా యుండవలెను. గాని ఈబొవధములు ఈవ్యాధికి విరుద్ధముగా నున్నవి కాబట్టి రెండవస్థలమునందు కలుగగలదు గనుకరోగారంభమునందు మలము వెడలించుటయే దీనిచికిత్సయని ఎరుగవలెను. ఎటువలెనగా చెవిమూలము ఎటువంటిస్థలమునగా మెదడుయొక్క మలము అందుపై బడునట్టి స్థలముగాన మలము తొల

గిండునట్టి బౌషధములను లేపనము చేయుటవలన భయముకలుగును అనగా మొదలు శరీరముయొక్క పరీధాని అంగము నిశశరీరమును రక్షించుచుండును గాని క్రిందికి దిగువట్టి మలము తిరిగి మొదలువైపుకు పోవును. మరియు వైద్యులు ఈరోగమునకు ఏవస్తువులు లేపనము చేయుచున్నారో ఆబౌషధములను ఈక్రింద చెప్పచున్నాను. అనగా సోయిగింజల పిండి, బాబూనా, అపిశ్చేంద్రం, గుల్‌రోగన్, మైనము, మొదలగు వస్తువులను మైనమునందు కలిపి గోళవెచ్చగా నుండునప్పుడు లేపనము చేయవలెను. మరియు క్యాబేజి ఆకులకు నెయ్యిరాసి కాచి వాపుపై వేళినచో విక్కిలి గుణదాయకమగును.

మరియు బహురాగ అనగా రోగసంధి కారణమువలన వాపుజ నిందినచో మలమును పకటిగాచేద్దుట యందుపరిశ్రమచేయవలెను. ఇందువలన ఆస్తానమునందు విశేషమలము ఈడ్వబడును. ఎటువీలు కలుగునో అటు రోగమునుబట్టి కిత్త చేయవలెను. మరియు రోగి యొక్క వాపునందు ఆరంభదశమండి నొప్పికలిగి యున్నమొడల బట్ట నువేడినీళ్ళయందు ముంచి ఆవాపుపై కాపడము చేసినచో నొప్పితగ్గి పోవును మరియు వాపు పక్కమై చీము జేరినటులతోది నష్టముకాకుండి నచో వాపును పక్షిపరచునట్టి బౌషధములను లేపనము చేయవలెను. గాని వాపు వాతకారణమైనచో ఆరంభమునందు చల్లని వస్తువులు అనగా కర్పూరపు మలాము, కామంచామరసము, లేపనముచేయవచ్చును. ఈలేపనవలన వాపు వృద్ధినిొందజాలదు. మరియు చల్లని బౌషధములు లేపనము చేయునట్టి ఆజ్ఞ ఈవాపునందు ఎందుకనగా వాతముయొక్క చిక్కనిమలము వేగము కరుగజాలదు, చల్లనివస్తు లేపనవలన వాపు విస్తరించజాలదు.

కరముల వణ లక్షణములు.

ఈ రోగమునకు కీలాపులేవుజ అని చెప్పదురు. నిది చెవిపుడికిపాచిపోవుటకు అర్థము ఈవ్యాధి తరుచుగా చిన్నపిల్లలకు కలుగుచు

న్నది ఎందుకనగా పిల్లలయొక్క శరీరచక్రముమీఁకి లిచ్చుధువుగానుండును.

— శిశుముల వర్ణన చికిత్స —

రెండు కణాలు చెప్పబడకపోయినందున వెంట్రోకలు తీసివేసి చుపాలు లేపనముచేయవలెను. దీనివలన మలముయొక్క తీక్షణ్యము తగ్గిపోవును. మరియు చీమఁ కూడాగ్గుచు తదుపరి మురు దారుశింగు, కంఠిలము మెత్తగానూరి ఆకురుపుపై చల్లవలెను.

చెవిలో యితర ద్రవ్యములు పడు లక్షణము.

చెవిలో పడునట్టి గింజలు, రాళ్లు, మొదలగువానిని దీయునట్టి విధానముగలదు. అనగా చెవిలోనుండు శిశ్నమునట్టి విధానమునందు చెప్పబడియె గాని చెవిలో పాదరసము పడినచో తలను చెవివైపునకు వంచివేసినమొదల లక్షణమే రసము బైటికివచ్చుచున్నది. గాని కొంత రసము చెవిరంధ్రమునందు చేరి నిలిచిపోయినచో యీకారణమువలన గొప్పకష్టములు న భవించును. అనగా బిగిసికొనిపోవుట, లాగుట, బుద్ధి హీనత్వము, విశేషభారము, మొదలగు లక్షణములు సంభవించగలవు. మరియు అంతమునందు నర్కసా అనగా మెదడునాపు నక్తా అనగా నన్యాయము అనురోగములలో చిక్కి చుట్టబొందునని గ్రహించవలెను.

— చెవిలో యితర ద్రవ్యములు పడుటకు చికిత్స —

చెవిమార్గము విశాలమునొందుటకై వెచ్చని తైలము చెవిలో వేయవలెను. మరియు తలను ఆచెవివైపు అనగా పాదరసముండు చెవి వైపువంది నఖిచికిని అనగా ముక్కు తుమ్ముదాకు, జున్ను, మొదలగు తుమ్మును కలిగించు వస్తువులను వీల్చి తుమ్మును కలిగించవలెను. తుమ్మువచ్చునయమునందు ముక్కునోగు మూసికొని తుమ్మువలెను. ఇట్లుతుమ్ముటవలన తుమ్ముయొక్క ఆకురు గోవైపునకు తిరిగిపోవును. ఈకారణమువలన చెవిలోనుండునట్టి వస్తువు బైటికివచ్చును.

అంతఃకాలేని గురక కలుగుటకు సమాధానము.

చెని దురదగ హిక్మ కుంభపుష్పం అగుదు ఈ వ్యాధికలుగుట
ఈ కారణమే అనిగా న్నప్పని పితృహాని కలుగుచున్నది

(నీని కీర్తి) అహి మోక్షము, నచ్చని అహిరాగిజల
తైలము చేమబాదంహాన రాట, నే అన్యవస్తువులు చెలోమోయవలె
ను. మరియు జిజామోదము చెనగవులుచులో వేసి కాచి వడియబోసి
గోరువెచ్చుముందునప్పుడు పెవిగోపోతువలెను.

— గొప్పశబ్దమువలన చెవులు ధ్వని కలుగుటకు లక్షణములు. —

ఇందురెండువిధములు గలవు. (ఏ) కేవలము మెదడునందుగల
శక్తి తనకుతాను యవత్తు దుప్పలము నొందుట.

(బి) కేవలము స్మరణశక్తి దుప్పలము నొందుట.

ఈరంగము వినుట్టిశక్తితో నంబాధము కలిగియుండును. అన
గా కండ్ల దుప్పలము కండ్లశక్తితో నంబాధము కలిగియుండునటుల
కలిగియుండును.

— గొప్పశబ్దమువలన చెవులు ధ్వని కలుగుటకు చికిత్స —

మెదడునకు బలము కలిగించునట్టి వస్తువులను వర్ణించియుంటిని.
అట్టివస్తువులతో మెదడునకు బలము కలిగించవలెను. అనగా భోదనము
సుగంధిసన్నువులు లఘుసదార్థములు మరియు ఇటువంటిస్వభావికము
గల ఇతిరవస్తువులను ఉపయోగించవలెను.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పాత్ర పాచ్చాబేగ్ సాహెబ్

పుత్ర, “వైద్యభూషణ” బిరుదావళి విరాజమాన వైద్యవిద్యజ్ఞు

విధేయ రహితుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన

“తిబ్బెల్బర్హాహి” అను వైద్యగ్రంథమునందు

కర్ణరోగాధ్యాయము సర్వము

సంపూర్ణము.

హా ! మీరే వారు.

విన్నపం ఇచ్చినాననిపిస్తోంది.

విద్యార్థిని

అని దేవుని పేరు.

నా సారంగ లక్ష్మణులు.

మొక్కపై భాగము శత్రువు. లోక సత్రింగనకాగము అనగా
వరచబడియుండు మొత్తవిశేషము. నా సారంగము విన్నపాత్ అనగా
నా శత్రువు. ఇది మొక్కపై భాగము పాపము పాపము ద్వారము కలిగి
యున్నది. మరియు విన్నపాత్ లో కూడా మొదడునకు జీవనమునుండి
ఒక మార్గము గలదు. ఆ మార్గము నుండి సుగంధదుర్గంధములు ప్రవేశించి
మొదడునందు చేరుచుండును. మరియు, నీరెందు విశేషముగునస్తువులు
మొదడుయొక్క ప్రధమభాగమునుండి ననముల అగ్రభాగమునకు నమి
వముగా బడులు వెడలినవి. దీనిని వైద్యవరులు హిమిత్ నుదా అను
చున్నారు. మరియు మొదడునంబంధముగుమలినమ ఈ మార్గమునుండి బై
టికి వచ్చుచుండును. మొక్కరంధ్రమునుండి రెండు మార్గములు మొదడు
నందు ప్రవేశించి యున్నవి. ఇందుండి ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములు వచ్చు
చుండును. మరియు మొక్క మార్గమునుండి వాయువును పీల్చబడి లో
భాగమునకు వెళ్లుచుండును మరియు శబ్దము సమానముగా నుండును.
ఈ కాంక్షమువలన జలుబు, నజాలా వ్యాధులయందు ఈ రెండు మార్గముల
యందు చెప్పు కలుగుచున్నయెడల శబ్దము మారిపోవు చుండును. వర
మొదయాలడగు భాగవంతుడు ముఖమునకు విలాసము కొలుకు నాశికము
నిర్మించినాడు. వానన చూచునట్టి శక్తి శబ్దమును నమస్కరముగా నుండు
నట్టి శక్తి సర్వేశ్వరుడు నాశికకు ప్రసాదించియున్నాడు.

వాసన చూచుకొని కత్తి నశి చుండుచుంటుంది.

ఈరోగమునకు ఖర్మ అందురు యిందు 5 సంచూచునట్టికత్తి నశించును. యీవ్యాధి జన్మకూడి యున్నచో కుడుదుట అసాధ్యముగాన చికిత్స చెప్పబడి యుండలేదు. అటుక జన్మించినతరువాత యీ వ్యాధి కనుపించినచో తాత్కాలికముగా యేకవిధములుగా భావించి చెప్పబడి యున్నది.

(ఎ) నాసామార్గము నుంచి విశేషముగా మూసము పెరిగి పిటిక వలె నుండును. పరిమళగంధము క్షయము వాయువులు గ్రహణే ద్రియమునందు ప్రవేశింపజేయుకొను దీనిని వైద్యవరులు నాసా అందురు. భవాసిర్, ఉక్తాఫవా అని పర్షియో చెప్పుదురు. అనగా నాసాపిటిక అని అర్థము. యీగూంపపిటిక అస్థిరోగమునం దుద్భవించు పిటిక వలె నుండును. మిక్కిలి తెల్లనిరంగు కలిగి యున్నచో దీనితో నొప్పి కూడా యుండదు. దీనిని చికిత్సచేయుట బహు సహజముగా నుండును మరియు యర్చిగను కృష్ణరంగు మిశ్రముగను నున్నచో విశేషముగా నొప్పితో కూడియుండును. దీనిచికిత్స మిక్కిలి కష్టముగా నుండును. ముఖ్యముగా పచ్చనిసీగ్లు దుర్గంధము గలిగి ప్రవించుచుండును. యీపిటిక నాసాద్వారము నిండుటలు పెరుగుచుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు మాడునుండి ముక్కుబైటివరకు పొడవుగా పెరుగుచున్నయెడల వైద్యులు దీనిని వేరుఅర్థముతోకూడి వేరుకొనిన రక్తఖండచుని చెప్పుచున్నారు.

నాసాఅస్థి (ఎ) చికిత్స

శిరావేదన మొనరించవలెను. ప్రచితముగు స్థలమునందు శస్త్రముతో గంట్లువేయవలెను. మరియు విరోచనమునకై యారజాల్ ఇవ్వవలెను. మరియు మలము వెడలినవెనుక కస్తూరైక బాలింతబోలు జంగాలవచ్చు, ఉశన ఈవస్తువులు సమానముగా నూరి పలాస్త్రిచేసి యీ పలాస్త్రి వత్తిచేసి ముక్కులో నుంచవలెను. గాని మలము తీయుటకు ముందు అందుపై ఉష్ణముగు ఔషధము వేయుటవలన వ్యాధి విశేషము

గురు. యెటు ననగా వెడలిచుకొట్టి మలగు యీవుపాయమువలన మాంసపిటిక బొత్తిగా నవ్వమనొందినచో తిరిగి ప్రయోజనము కలుగ గలదు. లేనిచో తీక్షణుగు బేషధములు అందుపై వేయవలెను. అనగా యినుపతువ్వ కలదీన యెగ్గిహరిదళము శిరకాశోలిపి వత్తిచేసి మాంసపిటికపై యుంచవలెను. యీబేషధము శస్త్రమువలెపనిచేయును. మరియు పిటికెనిశేష కరిమైనచో యీబేషధప్రయోగమువలనసార్థకము కలుగనిచో అట్టిసితిమందు చేతిసాజ్జవలన ప్రియోగము చేయవలెను. చేతిప్రియోగములు రెండువిధములుగా నుండును.

(1) ఈమాంసపిటికకు 4 విధివేయుట (2) శస్త్రముతో తీసి వేయుట మరియు చెక్కివేయునట్టి విధానము రెండువిధములు (అ) చెక్కివేయునట్టి ఆయుధము గొట్టమువలె నుండును. యీవనియోందు ముఖ్యకరమైనది. అపిటిక గాయమగువరకు యీఆయుధముతో దివివేయవలెను. (ఇ) గుర్రమువెట్టుకలతో త్రాడువేరి ఆత్రాడునకు ముండ్లు వేసి నాసాపిటిక నిమిత్తము యేర్పడునట్టి గాజుతో చేయబడిన ఆయుధముతో ముక్కుతో ప్రియోగించి తీసివేయవలెను. ఇట్లులాగుటవలన వెంట్రుకలత్రాడునకుండునట్టి ముడ్లవలన రంపముతో కోసినటులనాసాపిటిక తెగిపోయి గాయమగును పిమ్మట ఆఆయుధముతో మలము అందుపై వేయవలెను. దీనివలన శేష దీనుండు మాంసము యావత్తు నవ్వమొందును. తదుపరి సఫేదాపలము యివయోగించవలెను. దీనివలన గాయము మాసిపోవును. (3) శస్త్రముతో కోసివేయుక్రమము అనగా రోగిని ప్రసరిమగు ఒకకన్నీపై సూత్యునికెదురుగా కూర్చుండబెట్టి రోగిముక్కు యెడమచేతితో విప్పి కుడిచేతితో తీక్షణుగు నన్ననికత్తి తీసికొని మాంసపుపిటిక యెంతవరకు తీయవలెను వ్రదితమో అంతవరకు కోసివేయవలెను. అనగా యేమియు శేష ముండకుండునటుల చక్కగా జాగరూపణై కోసివేయవలెను ఒకవేళ ముక్కుచుట్టుభాగములయందు పిటికాశేషము నిలిచియుండినచో పైన చెప్పబడిన వెం

బ్రుకలదారమును ప్రయోగించవలెను. ఇట్లు ప్రయోగించు దారమువలన శేషించినమా సముహూడా తే. గోవును మాంసము యావత్తు సంపూర్ణముగా చేసినది తదుపరి మాంసమును నష్టపరచి శుష్కత్వమును కలిగించునట్టి ఔషధములను లేపనము చేయవలెను. మరియు దీని విధానమెరుగక గాజుగొట్టమునుగాని లేక పక్షి కోడి మొదలగువాని రెక్కలపై బ్రుకలు యిత్యాది వానిని తీసికొని అందుపై గుడ్డజుట్టి ఆ గుడ్డపై యీటికితే స నాశనమొందించునట్టి ఔషధములు లేపనముచేసి ముక్కులోపటివరకు యుంచవలెను. ప్రయోజనము సిద్ధించునట్లు యిట్లు చేయుచుండవలెను. మరియు గొట్టమునకు రుద్రముండుటవలన కష్టము వెంట్రుకలయందు గుల్లగానుండునట్టి కారణమువలన వృశ్చాన్వననిశ్వాసములకు మూర్ఛము కలిగియుండును.

నాసారంధ్రములు. షోణ

(బి) ముక్కురంధ్రమునందు మెత్తనివాపు వుత్పన్నమగును. నిది పెడల్పునందు విశాలముగా నుండును. ఇందు విశేషముగా నన్నని నరములు ప్రకటనమగును. ఈ కారణమువలన ఈ వాపునకు కశీరపుల్ అరజల్ మరియు బిస్ పాయజ్ అనుచున్నారు. ఎదుకనగా ఈవాపు చేపయొక్క ఆకృతి కలిగియుండును. ఈ చేపకూడా వృదువుగా నుండును. దీనికి విశేషముగా చీన్నచీన్నశాళ్ళు కలిగియుండును. దీనియందు వెముకలుగాని ముఱుగాని యుండవు మరియు కాపిలూసనా అనుగ్రంథకర్తగారు రోబియా అను చేపను కట్టుకొనెనటదినచో ఆచేప తన ముక్కును తనకాళ్ళతో బంధించుకొనును. అటునై ఈవాపు ఆచేపవలె నాసారంధ్రమును బంధించును కాబట్టి ఈ కారణమువలన ఈ వాపునకు చేపయొక్క పేరు పెట్టబడియె. మరియు ఈవాపుయొక్క ప్రభావము ముక్కు లోభాగమునందుత్పన్నమైనయెడల సన్నసన్న ఎగ్గిని అకుసచ్చ రింగుగల నరములు రోబియా చేపకాళ్లు ఎట్లుండనో అటుల ముక్కు బైటిభాగమునందు కనుపించుచుండును. అటులనై

వాపు ప్రణమై అందుండి సచ్చనిసీఘ్య ప్రసవం జేయుచున్నది. ఒకప్పుడు యీవాపు సర్వతాని (వీర) వలె హెచ్చుపోవును. మరియు ముక్కు ఆధారమును యెరచివేయుచున్నది. ఈవిధముగు నొగిలక్షణములు అనగా వాపు వీరవలె నుండినవైపు వునికి యుండును. లేనిచో నాపు యెటుల మాడునో అటుల కరిగెత్వము కలిగియుండును. ముందుదానినంటే మిక్కిలి తక్కువగానుండును. ఈ వాపుయొక్క సరణులు యాత్మ ఆకువచ్చురంగుకలిగి విగిసిపోవును. కనుచెప్పల లోభాగము విగించియుల తోచుచుండును.

నానా అర్క (బి) చికిత్స

యారజాత్ మాత్యలతో మలమును విరోచనముద్వారా మెడ దునందుండు మలము తీసివేయవలెను మరియు రసాంజనము, బాలిం తబోలు, వచ్చిజూపా, జైతూన్ తైలముయొక్క మిశ్రితము, మారుదారు శింగు, మెంఠిపిండియుండుగాని లేక అవిసిగింజల పిండియుండుగాని కలిపివాపుపై లేపనము చేయవలెను. అనగా వాపు చక్కగా మెత్తబడు వరకు ఈ ఔషధమును లేపనము చేయుచుండవలెను. తరువాత శస్త్రముతో గంట్లుపొడవి రక్తము తీసివేయవలెను. అధనా జలగను వట్టింది రక్తము తీసివేయవలెను. గాని లోహ సంబంధముగు ఆయుధములను ఈ వాపునందు ఉపయోగించకూడదు. మరియు మాంసమును నవ్వువర చునట్టి ఔషధములుకూడా ఈ వాపుపై ప్రయోగించకూడదు. ఎందుకనగా ఈ సరతాని అనువాపు వ్రణమైనచో మానుట మిక్కిలి కష్టము సంభవించును. ఒకానొకప్పుడు నొప్పివిశేషత్వమువలన మెదడుసంబంధ మగు పొరయందు వాపుకలుగుటకు కారణమగును. ఇట్టిస్థితియందు రోగిని వైశ్యశిష్యునిచేర్చి నొప్పిని తగ్గించుట చేయును. కాబట్టి సరతాని వాపు నందు ఎల్లప్పుడు కిరూతి అనగా మైనపురకకు లేపనము చేయుచుండ వలెను. దీనివలన కరిగెత్వము తగ్గిపోవును. మరియు వాపు హరించుటకై

మాజాకానిజాహ గాని లేక పాశ్చాతీగె కషాయముగాని ఉపయోగించుచుండవలెను.

— (సి) నాసా పిటిక లక్షణములు —

ఈ వ్యాధియందు మెదడు నుండి చిక్కని జగురుగల మలము దిగి ముక్కువెంట వచ్చుచుండును. మరియు మార్గము మెదడు వరకు గాలి ప్రవేశించును. బిగించివేయును. గాన దోషము అచ్చటనే నిలిచి కూడుకొనియుండును. మలము మిక్కిలి చిక్కగను కఠినముగానుండి మాంసపిటికవలె తోచుచుండును. దీని చిహ్నములు రోగికి తలముందుభాగము మొదలగు నాసారంధ్రముల సమీపమునందు భారముగా నుండినట్లు తోచుచుండును.

— (సి) నాసాపిటిక చికిత్స. —

మూలికల కషాయమునుబిద్ధి మలమును వృద్ధుపరచవలెను. తరువాత మలమును తీసివేయుటకై యారజ్మాత్రాలు మరియు కోకా యమాత్రాలు ప్రయోగించవలెను. మరియు అంజారవండ్లను నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి తేనె, తరువాతి ఆకషాయములో కలిపి అనీళ్ళతో పుక్కిలించవలెను. దీనివలన మార్గమువిడి విశాలమగును. మరియు మలము అచ్చటనుండి వెడలివయెడల చుకందర్, అజానునఫార్, సదాసాకు కషాయము ముక్కులో పోయవలెను. మరియు బాబూనా, దవనము, మరువము, శిహా యామొదలగు వస్తువులు కషాయముకాచి ఆకషాయముతో ఆవిరి పట్టవలెను.

— (డి) నాసాపిటిక లక్షణములు. —

మార్గము జన్మమండియు చిన్నదిగా ప్రసన్నమైన కారణము వలన కొద్దియెక్కు మెదడునుండి దిగివచ్చినయెడల అట్టిస్థితియందు నాసా మార్గము బంధించబడును. దీనిచిహ్నములు ముక్కుయొక్క రెండురంధ్రములు చిన్నవగుట.

—(డి) నాసాపిటిక చికిత్స.—

మొదడునుండి మలమును నుభ్రత కలిగి చవలెను. మరియు ఇత్రి ఫల్ మొదలగు బౌషధములు నేని చవలెను. వీటివలన మొదడునకు రక్షణకలుగును. తిరిగి మొదడునుదులులు చేరజాలదు. ముక్కునందు నశివించజాలదు.

—(ఇ) నాసాపిటిక లక్షణములు.—

మిస్ పాత్ అనగా ఒక శల్పము నిది ముక్కుపై నిలువబడియు న్నది. దీని రంధ్రములయందు చిక్కని జగుడుగల మలము నిలిదిపోవు ను. గాన గాలి లోపల వారనియ్యక ఆటంకము కలిగించును. మరియు, మిస్ పాత్ ఒక మేత్తనిశల్పము, స్పంజవలె రెండుముక్కు రంధ్రముల మధ్యముపై పెట్టబడియున్నది. యిది స్థలముయొక్క అగ్రభాగమునకు సమీపముగా నున్నది. ఆరంధ్రమువలన కలుగు లాభము అనగా గాలి అచ్చట చేరుచున్నది. ఆస్తానమునందు జ్ఞానశక్తి యున్నది. మరియు, అచ్చటనుండి నాసామలము వెళుచున్నది.

(లాభః) ఈరంధ్రములు జగుడుగను, స్నిగ్ధముగను, నునువుగను స్పంజరంధ్రములవలె రంధ్రములు కలిగియుండును. దీనివలన గాలి నాసికమునుండి ప్రవహించుచున్నది. జగుడుగానుండు కారణమువలన ఒకే సమయమునందు జ్ఞానశక్తియొక్క అంగమునందు ప్రవేశించజాలదు. అనగా సమానమై ప్రవేశించుచున్నది. ఈకారణమువలన వాయువు యొక్క జలుబు మొదడునకు కష్టమొందించజాలకుండును. మరియు, ఈ విధమగు చిన్నఃములు అనగా ముక్కురంధ్రములు వికళించియే యుండును. నాశికమునందు యేవిధమగు మలినముకూడా రాకుండును. యెటులననగా ఈస్తానముయొక్క మార్గము బంధించుటవలన మలినము మొదలగునవి క్రిందికి దిగజాలకుండును. మరియు ఆస్తానము నాసికము యొక్క రంధ్రముకంటె మిక్కిలి యెత్తుగానుండును. ఈరోగమునందు మాటలాడుటలో భేదమేర్పడును. అనగా ముక్కులో మాట్లాడినటుల

వినువారికి తోచుచుండును. మరియు ముక్కు, నోటియొక్క మధ్యనుండుటవలన మాట యిట్టధ్వతో కూడియుండును. యేవిధమున నీచమలముయొక్క ఆటకడన రాజుడు. యెటులననగా ఈ అధ్యాయం ఆరంభమునందు నాశిక ప్రకరణమునందు వర్ణించబడియె మరియు హాకియు ఇచ్చియు, సరాయూక్ గాదు వ్రాసిన గ్రంథమునందు యిటు చాసిరి. అనగా వాననచూచునట్టి జ్ఞానశక్తి నష్టమైనచో రోగి తన ముక్కుతో మాటలాడుచున్నయెడల వ్యాధి నానావ్యాధులు నందున్నదనియు, మెదడునందు లేదని గ్రహించవలెను. మరియు మాటలాడుట, నడుచుట మొదలగు కారణములు తనదశయును కలిగియున్నచో విస్ఫోలయండున్న, అథవా మెదడునందున్నదని గ్రహించవలెను.

—(ఇ) నానా పిటిక చికిత్స —

మలమును మృదువరచవలెను తదుపరి మెదడునండి మలమును తొలగించి పిమ్మట మలమును వెడలించునట్టియు, మెత్తపరచునట్టియు, అనగా నల్లజీలకర్ర, పొదివా, చేరువుచ్చకాయగుజ్జ, ఒంటెమూత్రము, యామొదలగు వస్తువులు నేకముగాచేర్చిగాని లేక వేరువేరుగాగాని ముక్కులో పోయవలెను. మరియు యిటునే మలమును మృదుత్వము నొందించునట్టి వస్తువులను సీత్యలోపేసికాది తలకు కావడము చేయవలెను. ముక్కులో మందుపోయునప్పుడు రోగికి నోటిలో నీళ్ళు పోసికొని తలవెనుకవై వుక్కు వంచి గట్టిగా శ్వాసపీల్చునటుల ఆజ్ఞాపించవలెను.

—(యఫ్) నానా పిటిక లక్షణములు —

ఈరోగమునందు చిక్కని వాతము శ్వాసమార్గమునందు బంధించబడును. మరియు నాసికముయొక్క రంధ్రముగల మెత్తని స్పందివలె ముక్కుపైనుండు శ్లేష్మము ఆరోగ్యముగానుండును. దీని చిహ్నములు రోగి లోపటినుండి గాలి బైటికివిడువ నారంభించినచో ఆశ్వాస కఠినముగా వెడలనారంభించును. మరియు ముక్కుయొక్క ఒకరంధ్రము యెల్లప్పుడు బంధించబడియుండును.

❖ (మధ్య) నానా పిటిక చికిత్స ❖

మూడు మెదడును శుభ్రీకరుచువలెను. దీనివలన వాతము కలిగించునట్టి మలము హరించును. పిమ్మట మిరియాలు, జన్ను, యీరెండుపిస్తువులనూరి చూర్ణించి పిల్చించి తుమ్ముకలుగుటల చేయవలెను. మరియు అజామోదము, అవాలు, జీలకర్ర, నల్లతులసి, పొదినా, మరియు యిట్టి స్వభావికముగు మలమును పకవ్వపరచునట్టి పిస్తువులను కషాయముకాది ఆషాఢముతో అవిరిగిట్టించవలెను. మరియు చేదుబాదం నూనెతో అవాలు, తెల్లమిరియాలు చూర్ణము కొద్దిగాకలిపి నశ్యము చేయవలెను.

❖ సుగంధము తెలియకుండు వ్యాధిలక్షణము లు ❖

ఈరోగము మెదడుయొక్క ప్రథమభాగమునందున్న తలనంబుధమగు పొరలయందున్న కుకి మెదడుల యందుండువానియందు దుష్ప్రకృతి వృత్తిన్నమగును. లేక నాసికముయొక్క రెండుభాగముల యందు వాననచూచునట్టి అంగముగలదు. అఅంగమునందు దుష్ప్రకృతి వృత్తిన్నమగును. ఇందువిషయమై హాకీమురాజీగారు వచించినదేమనగా ఖన్మహాకీకు అనగా యిది వక రోగము, యీరోగమునందు సుగంధము తెలియకుండు ఈరోగము యిదియేమగుము యీవిధమగురోగమునందు మాటలాడటలో భేదమేర్పడునని గ్రహించవలెను. మరియు యిప్పుడు నాలుగు విధములగు దుష్ప్రకృతి దిహ్నుములు వర్ణించుచున్నాను గాన గ్రహించవగును. మరియు యీవ్యాధి ఉష్ణప్రకృతివలన కలిగినచో ముందుగా వృష్ణోపాయములు యిందు కలుగనారంభించి స్థిరమగును. మరియు రోగితలయందు భారముగా నుండును. అనగా నొసలునందు వృష్ణముగానుండునటుల తోచుచుండును. మరియు నిది మలదోషకారణమువలన కలిగినచో పకవ్వమైన చెమ్మమెదడునుంచి నెడల నారంభించును.

మరియు చల్లనిదుష్టప్రకృతి అయినచో రతూబతు అనగా నీరు ముక్కునుండి వ్యర్థముగా వెడలుచుండును. దీని చిహ్నములు ప్రకటన పరచును. దుష్టప్రకృతితో దీనియలము గురుత్వము నొందినచో రోగి మెదడుయొక్క ముందుభాగమునందు బగువుగానుండుకట్టుల తోచుచుండును. ఇందునివయములో జలుబునందు చెమ్మ బహుస్వల్పముగా నిటుల వచ్చుచుండును. అనగా మెదడు దుష్టము నొందినకారణమువలన యీయలమునందుంచెమ్మను నీడ్చుచున్నది. మరియు మలినమును దూరపరచునట్టిశక్తి బొత్తిగా లేకుండును మరియు యీరోగము విశేషముగా పుత్పన్నమగుచుండును.

మరియు శుష్కత్వమువలన కలుగు దుష్టప్రకృతియందు బహుదా తేజస్సు శుష్కత్వము పుత్పన్నము చేయునట్టి సర్సాము అనగా, మెదడునందు వాపుకలుగు రోగముల తరువాత జనించుచున్నది. మరియు చెమ్మగల దుష్టప్రకృతి అయినచో చెమ్మను కలిగించునట్టి పుసాయములను ముందు అనగా సర్సా మొదలగు జబ్బులలో ఉపయోగమగుచుండును. అవి ఈస్తితియందు సాక్షిభూతమగుచుండును. మరియు వీరస్త్రము చెమ్మయొక్క చిన్నములు ప్రత్యక్షమునందొన్నవి. యివి రిక్తమలము వలన కలుగుచున్నది. అధవా మలపురీతమగు కారణము వలన కలుగగలవు. సాధారణమగు చెమ్మ బహుస్వల్పముగా పుత్పత్తియగుచున్నది.

సాధారణము తెలియకుండు వ్యాధిదిక్పక్షము

సాధారణమగు దుష్టప్రకృతి అయినచో కేవలము ప్రకృతిని తన నిజదశయందు తెచ్చుటకై పరిశ్రమ చేయవలెను. మరియు మలము పెడలించి తదుపరి ప్రకృతియొక్క ఆరోగ్యముకొరకు ఆయాధముగా నుండవలెను. మరియు కొన్నివస్తువులతో ప్రకృతిని నిజదశయందు మార్చుచున్నాడు. అనగా వర్షములు, భోజనములు, కాండములు, లేపనలు మొదలగునవి. సుగంధిశవస్తువులు ఉపయోగమునందుంచవలెను. మరియు కొవడములు లేపనముచేయుటలో మెదడుయొక్క ముందుభాగ

మునందు విశేషదృష్టి యుంచవలెను. అనగా యిచ్చట హేతు విపరీత వస్తువు గలదు. యెందుకనగా రోగము వృద్ధియగు స్థానము.

మరియు, శుష్క ల్వముగు రోగములలో ఈ భాగములయందు తీవ్రముగు రోగముల వెనుక కలుగుచున్నదని గ్రహించవలెను.

(లాభః) వహారాన్ అబాబ్ అను గ్రంథకర్త తన గ్రంథమునందు ఉష్ణశుష్కత్వముగు దుష్టవ్రకృతి, తొందర, విచారము మొదలగు కారణములవలన కలుగగలదు, యిది స్వప్నమొందు కారణములేదు. ఇందు విషయమై ఆలోచించవలసిన అశక్తయొన్నది. అనగా అనేకుల బుద్ధి కుశలతనుబట్టి యుండును.

—వాసన చూచుటయందు దుర్గతికలుగు లక్షణములు.—

వాసనచూచుటయందు దుర్గతిగల వ్యాధికి పశాదశామ్ అను చున్నారు. అనగా వాసనచూచునట్టి శక్తియందు కలుగునట్టిపొరవేదు. మరియు దీనిని వ్రకృతిమార్గము చుట్టుకొనుచున్నది. ఈవుపద్రవమునకు మూడు భేదములు కలవు.

(1) వాసనచూచునట్టి శక్తి సుగంధ దుర్గంధములు మొదలగు నవి ఒకటిగానే గ్రహించుచుండును. ఇట్లు గ్రహించుటకు రెండుకారణములు గలవు.

(1) మెదడుయొక్క వ్రధమిభాగమునందు దుష్టవ్రకృతి సంభవించుట మరియు ఉష్ణమువలన కలుగునట్టి శుష్కత్వము దుష్టవ్రకృతి వాసనచూచునట్టి శక్తియొక్క పనులను చెరచి నీచత్వమును కలిగించుచుండునని గ్రహించవలెను. ఈ కారణమువలన వాసనచూచునట్టి శక్తి సుగంధ దుర్గంధములను ఎల్లప్పుడు గ్రహించుచున్నది. వాస్తవములో ఏవస్తువును ప్రత్యేకముగా యుండదు. అనగా చింతయొక్క కారణమువలన పీల్చునట్టి శక్తి యందు నీచమైనట్టి యు చెడువస్తువుల దుర్గంధమును సుగంధముగా భావించుచుండును. మరియు సుగంధముగువస్తువులు వాసనతో నమానముగా గ్రహించుచుండును. కాబట్టి జలుబు చెమ్మగల దుష్ట

యొక్క పరిధమభాగమునందుగాని అరెండు అంగములయందుగాని వా
వనచూచునట్టి అంగమునందు దుఃఖాంధమునకు నిండియుండును మరియు
యు నాశికాంతిమునగును దుర్గంధాగ్రణము పుత్తన్నమై యుండును. చా
లాకాలము గడచిన తరువాత వాపనచూచునట్టి శక్తి దీనిని నహించు
చుండును. యిందువలన గ్రహించుకుండును. మరియు దుర్గంధిత వస్తువు
నకు విరుద్ధముగా అనగా సుగంధమగువస్తువు గ్రహించుకుండును. గాని
దుఃఖాంధవస్తువులను ఆహూనించునట్టి శక్తి గ్రహించుకుండును.

వాననచూచునట్టి శక్తి నశించుటకు (1) వ-భేదము (1) చికిత్స
ముందుగా మెదడునుండి మలమును తీసివేయవలెను. వ్రణమున్నచో,
వ్రణము మానటకు చికిత్సచేయవలెను. తనువరి సుగంధమగు తీక్షణ
స్తువులు అనగా లవంగములు, కస్తూరి ఇత్యాదివస్తువులను యెల్లప్పుడు
వాననచూచుచుండవలెను. మరియు నశ్యకీర్మయ దుకూడా వ్రసయో
గించదగును.

{ (1) వాననచూచునట్టి శక్తి నశించుటకు
(2) వ-భేద లక్షణములు. }

ఈవ్యాధియందు దుఃఖాంధవస్తువును గ్రహించగలశక్తి యుం
డును. గాని, సుగంధము గ్రహించజాలకుండును. యిందుకు కారణము
అనగా మెదడుయొక్క పరిధమభాగమునందుగాని లేక, గ్రహణశక్తి
మెదడు యొరెండింటియందుగాని నిర్మూలమును రక్తమున్న, కఫసంబం
ధమగు మలము నిలిచిపోవును యీ హేతువులన వాననచూచునట్టి
శక్తి సువాననవస్తుగంధమును గ్రహించజాలనియెడల దుర్గంధము తెలి
యుచుండును. యెటులననిన యీవస్తువులకు గ్రహించునట్టిశక్తి నహ
నశించినది. అనగా ఈవస్తువులు దీనికి విరుద్ధముగా నుండును. మరియు
సుగంధము యొక్క జ్ఞానము బొత్తిగా లేకపోవును. యెటులననగా వాన
నచూచునట్టి శక్తి దుఃఖాంధమునకు స్వాధీనమైనదని గ్రహించనగును.

{ వానరచూడునట్టి శక్తినిశించుటను }
(1)-భేదము (2) వచికి

మొదలునుండి మలయు తొలగించి తిరువరి దుగళాంధిత వస్తువులు ఉష్ణస్వభావికముగలవి. అనగా జన్ను, సుబీజ్, బాలింతబోలు, బావశీరు, నఖచికిని మొదలగు వస్తువులు సనచూడుట మరియు యా వస్తువులను సశ్శక్తియుండువయోగించుట మొదలగునవి చేయవలెను.

(సూచకము) పేకలబులలికేనాగారు ముగల శిష్యులను ఈక్రిందివిషయములను వచించిరి.

యేరోగికి సుగంధవస్తువులు గల ధాతు గ్రహించి, దుగళాంధము మాత్రము గ్రహించజూకుండిన జన్ను సశ్శక్తియుంచువలెను. మరియు సుగంధితవస్తువులు గ్రహించగలుగు దుగళాంధవస్తువులను గ్రహించునట్టి శక్తిగలరోగికి స్మారితో సశ్శక్తియుంచువలెను. అభిప్రాయమేమనగా శరాహలన్ బాబ్ అను గ్రంథ ర్తయొక్క వాఖ్యమును హకీము పేకులబులలికేనాగారు మొగలగునాడు గ్రహించుట విరుద్ధముగా యున్నది. కాబట్టి సహరాజన్ బాబ్ గ్రంథకర్త రెండు వివరితవాఖ్యములను సమానముగా చేయుటకై స్రవ్యతి తెలిసికొనినచే అంతవరకు పేకలబులలికేనాగారి వాఖ్యమును గ్రహించవలసి యుండును. మరియు ప్రకృతి బాగుగా మనస్సుకు తోచినచో అప్పుడు సహరాజను గ్రంథకర్త వ్రాసిన అంశమును హకీమురాజిగారుకూడా సమ్మతించిరని గ్రహించవలెను.

—నాళికమునందు కుడుపులు గుల్లులు కలుగు లక్షణములు—

ఒకప్పుడు ముక్కుయొక్క లోభాగమునందు కఫసంభంధమగు మలము వాతమలముయొక్క కారణమువలన గుల్లులు పుట్టుచున్నవి. మరియు నివి లోవలనుండు పుష్టమువలన స్వభావికముగు మలము నట్టి మొందుచున్నది మిగిలినది చిక్కిబడి రాయివలెనగుచున్నది. యిట్టి

స్తితియందు శ్వానరాకపోకలతో కిష్టము కలుగుచున్నది. మరియు, నాశికముయొక్క మలము నీ నాటవలన కూడా కలుగుచున్నది.

☞ నాశికమునందు పుట్టు కుడుపుల గొల్లలచికిత్స

మలము యేదోషసంబంధముగా నుండునో ఆమలా, సారముగా చికిత్సచేసి ఆమలము తీసివేసి సుధాత్రనొందించవలెను. అదువరి గొల్లలు మెత్తబడటకై మెనపుతైలమును అగుల్లలపై లేపవలసివేయవలెను. మరియు, ప్లష్టోషకమును నశ్యము చేయవలెను. దీనివలన మలము సత్తిగచును. మరియు, యీ పుసామోషావలన మలము నష్టమొందనిచో శస్త్రముతో గంట్లువేయవలెను. మరియు, పుటితమని తోచినచో మాంసమును నష్టపరచునట్టి మరహంజద్ మొదలగునవి బొత్తిగా నష్టమొండకుండుటల జాగ్రత్తగా లేపవలసి చేయుచుండవలెను. తరువాత గాయము మానటకై నఫేరామరచాం లేపవలెయవలెను. మరియు, యీ రోగముయొక్క చికిత్సయందు ఆలశ్యముచేయకూడదు మొందు కనగా యీ కుడుపులవలన బహుశా నాసూరు అనగా లూటి కుడుపు పుట్టెను ముకాగలదు.

☞ (1) నాసావరణములు

నాసావరణములు మూడుభేదములు (1) చెమ్మకరిగి దీనికారణము చేడు మాంసమును సత్తిగచునట్టి రతూబతు నీరు కలుగుచుండును. విడి మెదడునుండి యీ స్త్రవమునకు దిగి వచ్చుచున్నది.

☞ (1) నాసావరణ చికిత్స

మెదడునుండి మలమును తీసివేయవలెను. దీనివలన యీ మలము రోగ కారణముగచుండును గాన యీ మలము వెడలిపోయిన తదుపరి నఫేరా, ముడదాన, సింగుకాల్చిన మెడిమిలినము, నీనభస్మము గుల్మరోగ యీ మొదలగు వస్తువులతో మరహం అనగా పలాస్త్రి తయారుచేసి వేయవలెను.

(2) శుష్క నానావ్రణలక్షణములు

శుష్కత్వవలన నాసికమునందు వ్రణములు కలుగును ఈ వ్యాధి అనేకులకు విశేషముగా కలుగుచున్నది. మరియు, నిది దోషము దగ్గఁబడిన మలము వలన పుత్పన్నమగుచున్నది.

—(2) శుష్క నానావ్రణ లక్షణములు—

కలుకప్పుతలము మిగిలిన, కోడికొవ్వగాని బాతుకొవ్వగాని లేపనము చేయునలెను. మరియు, ముగిసిన ముఠా అబియట్ లేనమైనము కడుబాదనూనె, బవ్వాతలము, ఆవుమూలగ యీ మొదలగు వస్తువులతో పలాప్రిచేసి బేదనా గుఱ్ఱుల కలిపి లేపనముచేయవలెను. అలాగా మైపు అరిగిపీసి కాది బేదనాలు నీళ్ళలో నానవేసి కలిపి ఆబేదనాగుఱ్ఱ అందులోచేర్చి చక్కగాకలిపి పామునరింపవలెను.

—విష. భేదము నానావ్రణ లక్షణములు—

నానావ్రణము చాలాకాలమునుండియుండినదై యిందుండి దుర్గంధముగు తూటకు అనగా నీరువచ్చుటవలన కుళ్ళుచుండునుగాన నఫేదా, కర్పన, ఆడలు, చక్కానూరి ముక్కులోపూదవలెను. తదుపరి దాక్షవండ్లతో చేయబడిన తిరికాతో ఆవ్రణమును శుభ్రీకరించి పిచ్చుట బాలిశబోయి, మెత్తగానూరి ముక్కులోనూదవలెను. దీని నాన వ్రణముయొక్క మలము శుభ్రీతనొందునకు పూదుచుండవలెను. తరువాత వ్రణమును మాన్పునట్టి ఔషధములు వేయవలెను.

—నానారక్తస్రవముయొక్క లక్షణములు—

నానారక్తస్రవమునకు నకనీరు అందదు. ఈరోగము కారణము సారముగా మూడభేదములుగానుండును.

—(1) రోగనంధియందు కలుగు నానారక్త లక్షణములు—

ఈరోగము బహుశా అనగా రోగ నంధియందు పుత్పత్తియగును. దీనిదిహ్నుములు వ్రణముగు వ్యాధులయందున్న పుష్టజ్వరముల యందున్న రోగనంధి వినములయందున్న పుత్పన్నమగును. ఈవిధము

గు నాసాస్రవమునకు బంధించవలెను. ఎటులననిన దీనిద్వారా రోగముల ము బైలువెడలును. అ. గా రక్తము విశేషముగా వెడలుటలన శక్తి హీనమగును. శక్తి సశి చుటవలన రోగికి అపాయము సంభవించుచుగా న వెంటనే రక్త స్రవమును ఆపివేయవలెను. ఇటులబంధించుట టి నుపాయములు ముందుభాగములలో విస్తారపూర్వముగా వర్ణించబడెను.

(2) రక్తమునందు తీక్ష్ణత్వమువలన కలుగు నాసారక్త లక్షణములు.

రక్తమునందు తీక్ష్ణత్వము కలిగియుండును. ఈ కారణమువలన నాసామూర్తమునందును నన్నుచినరముల ముఖము చిట్టిపోవును. దీనిచి హ్నములు అనగా పిత్తాభ్యుష్ణుగానందునటులతోచుట రక్తము కొద్ది కొద్దిగా వెడలుట రక్తము మిక్కిలి పలచగానుండుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

అంశ 2. వ భేదము నాసారక్త ప్రవహయొక్క చికిత్స.

శక్తి హీనత్వము నొందుటవలన చుండుయేముక్కునుండి రక్తము వచ్చుచున్నదో ఆవైపు చెయ్యియొక్క సరేఖ అను నరమును ఛేదించవలెను. మరియు చీల్చినకాటు నన్నగానందునటుల చీల్చి రక్తమును అనేక పర్యాయములు తీసివేయవలెను. యెందుకనగా యీవిధమగు చికిత్సవలన క్రిందిభాగమునకు రక్తము దిగిపోవును. శక్తి కూడా లగ్నమందును, అభిప్రాయమేమనగా రెండుచేతుల సరములను విశాలముగా ఛేదించవలెనని అబూఅలీమదము, మరియు ఒకే పరియాయము విశేషముగా రక్తమును తీసివేయవలెను. అనగా రోగి మూర్ఛనొందువరకు తీసివేయవలెనని భావము. మరియు రక్తమునందు కలుగు చిక్కదనము వచ్చుటవలన నాసాస్రవము నిలిచిపోవును. రక్తము విశేషముగా వెడలుట మరియు అవశ్యముగా ఆచైతన్యడగుట ఆనమయమునందు యోగ్యముగానందును. అనగా యిటువంటి గుణముగల యితర చికిత్సలేరులేదు. మరియు శిరావేదన స్వల్పముగా చేయుట మారుమారు రక్తము వెడలిండుటవలన ప్రయోజనముండనేరదు. అభిప్రాయమేమనగా రక్తము

యొక్క తీర్ణత్వము పుష్కలముగా అణచునట్టి భోజనపానాదులను యివ్వవలెను. అనగా గాఢదుష్కృతు పున్నాబ్దష్కృతు రిబాస్వర్కృతు యీ మొదలగునవి పానముచేయువలెను. మరియు చిరిశనగవచ్చు శిరకాలో నానవేసి నదియు బియ్యపు అన్నమును రోగికి వత్సవియ్యవలెను. మరియు లేపనము చల్లని నీళ్ళతోపైవత్తుట మరియు చల్లనినీళ్ళలో మునుగుట ముక్కుతో చల్లని నీళ్ళుపీల్చుట మరియు పన్నీరు, చందనము, వచ్చు కర్పూరము, యీ మొదలగు వస్తువులను నొసలపై లేపనముచేయుట బాధరూఢులగు ముక్కులోపోయుట మొదలగు చికిత్సావలన నాసారక్తవ్రవప్రకృతి అనుసారముగా బాధించవలెనని గ్రహించవలెను. మరియు యిటులకే పొదీనారసము గాడిదెద్దినమునందు కొద్దిగా వచ్చు కర్పూరమున్న యిటులకే మాచికాయ, ధనియాలు, తిరుగలిసంటియుండు పిండి, గవ్వపలుకుసాంబ్రాణి, ముసాంబరము, కహారోబా, పటికి ఈవస్తువులు మెత్తగానూరి కాగితముతోగాని, బట్టతోగాని, వత్తిచేసిగాడిదలద్దినమునాదుగాని లేక కోగిగ్రుడ్డుతెల్లసానయందుగాని, తడిపి తరువాత యీచూర్ణమును ఆవత్తిపై చల్లి ముక్కులోనుంచవలెను. మరియు యీచూర్ణము గొట్టముద్వారా ముక్కులో పూదుటకూడా ప్రచితమగును మరియు సాలెపుకుగుగూడ శిరకాలోతడిపి తిరుగలిపిండి ఆపై చల్లి ముక్కులోనుంచినచో నాసారక్తమువెంటకే ఆపివేయును. మరియు యిందువిషయమై కేవలము గాడిదెద్దినము ముక్కులోపిండుట ప్రత్యయము. ఈచికిత్స పరీక్షింపబడినది. అనుభవమువలన చెప్పబడుచున్నది. మరియు తొడలు, దండచేతులు గట్టిగా బిగించికట్టుట యీఅంగములను మర్దించుట యిటులనే రెండు అడ్డకోశములు రొమ్మునుమర్దించుట బంధించుట మొదలగు ప్రసాదములు నాసారక్తమును ఆవుటలో మిక్కిలి గుణము కలిగించును అనగా నొప్పిగలగుటలు కట్టవలెనని భావము.

మరియు మచ్చనగుటచూచు కొమ్మను తగిలించి రక్తములీ యట లాభదాయకమగును. మరియు ఎడమముక్కునుండి రక్తము నగ్రి వించుచుండిన పితృశత్రులపంథులను సందు కత్తిగోగట్లువేయవలెను. మరియు కుడిముక్కునుండి రక్తము నగ్రి వించుచుండిన స్త్రీహముందు స్థలమునందు కత్తిగోగట్లు వేయవలెను.

(నూచనీయము) హకీముజలీహన్ గారు ఇన్ననరావుయాగ మతానుసారముగా, దండలు తొడలు బంధించునట్టి విధానము అనగా చెయ్యి చుక మొదలు అరిచెయ్యివరకున్న, కాళ్లు గజ్జలుమొదలుకొని పాదములవరకు బంధించవలెను. మరియు నంకనుండియు తొడలను గజ్జలనుండియు బంధించ నారంభించవలెను అనియు మరియు హకీమురాజీ గారు అంగముయొక్క మూలమును వృత్తముచిరి. అనగా గజ్జలయందున్న, చెయ్యి చుకయందుమాత్రము విగించి తక్కిన క్రిందిభాగమును మానివేయుట చుందిదచిరి యెదుకనగా రక్తము క్రిందిజైవునకు దిగి వచ్చును. ఆరక్తము అచ్చటనే నిలిచియుండును. అంగము యావత్తు విగించినచో మలము క్రిందికి చక్కగా దిగిరాజాలదు. మరియు క్రిందికి దిగివచ్చునట్టి సదుపాయమునగుదు స్థలము లేరిచో తిగిపోయి మిక్కిలి కష్టమును ప్రవేశింపజేయును ప్రత్యేక దశయందు శరీరమానందు నిండి యుండినచో అవశ్యముగా హకీమురాజీ గారి వాఖ్యము అవలంబించుట యము.

— 3 వ భేదము నాసానవ లక్షణములు. —

ఈసరములు హృదయసంబంధమగు సరములు మెదడు క్రింద నుండు పొరయందువున్నవి. ఆపొరను సబకియా, ముసిమియాఅందురు. ఆసరములు రక్తాదిఖ్యతవలన చిట్టిపోవును. మరియు, ముక్కునుండి రక్తము నగ్రి వించనారంభించును. యీ విధమగు వ్యాధియందు కలుగు గొప్పములు ముందు తలనొప్పి వున్నవిగును. కఱుఖమునందు కండ్లలో యెరువురంగు తటస్థియను లేదుని, ముక్కునుండి రక్తము నగ్రి వించ

నారంభించును. మరియు, నాచుగల నిర్బలముగను మొర్రోగను రక్తము ప్రవించుచుండి ఉష్ణమైనచో హృదయనంబుధ సరముల రక్తమని గ్రహించవలెను. నానారక్తము తీక్షణగోగముల తరువాతగాని అధవా దెబ్బతగుగుట, అదుగుట మొదలుగు అభిఘాతముల తరువాతగాని ప్ర త్పన్నమగును. ఇట్టిస్థితియందు పాపము ప్రేమగోవు . మరియు దెబ్బ మొదలగునవి తగుగుటవలన మెదడు గడిచుటకు చిహ్నములు అనగా నోసాం, లలతివ్వు, నశ్యోకము ఈవ్యాధులచో కూడుచున్నది. మరియు, సుబాల్ అనగా క్యూరనిగుర కలుగుటకూడా నానావ్యాధియందు కలుగుట సంభవము. మరియు ఒక్కొక్కప్పుడు పాముకాటు వలన రక్తము పొంగనారంభించి తీక్షణవృద్ధి కలిగియుండుటవలన ముక్కువెంట రక్తము ప్రవించు నారంభించును.

మూలముడవ భేదము నానాప్రవ చికిత్సలు

మాంసమున నశించజేసి అంగమును దహించజేసి ముండించిగట్టి వరచునట్టి వస్తువులను అనగా పటికీ, జంగాలపచ్చ, ఇటులనె యిదిర వస్తువులను ఈవ్యాధియందువయోగించవలెను వీటివలన బహుదా నకసీర్వ్యాధి నశించగలదు. మరియు, హాకీయేక్ అను అలికేనాగారు ఆవస్తువులను వ్రనయొండుటయందుసావధానముగాయుండుట యోగ్య మనిరి యెటు ననగా నిస్సూదేహముగా యీ విధమగువస్తువులు పొక్కు కలిగించుచున్నవి. అట్టిస్థితియందు ముందు కంటె విశేషముగా చెడు రక్తము ముక్కునుండి నగ్గించుచుండును. మరియు, హాకీయ రాజగారు యొక్కయు, నాగిచారమునందు యీ టికిత్సవలన నానారక్తము వచ్చుటయందు ఆరోగ్యముకలుగుచున్నది. అనగా సరముఖము చిట్లుట వలన కలుగుట, హృదయనంబుధ మందచుగు సరములు చిట్లుటవలన కలుగుట ఒకప్పుడు దీని ఆరోగ్యము శిరావేదనము చేయుటవలనకూడా కలుగుచు విశేషరక్తము వెడలింపజేయవలసియుండును. యిందువలన అచేతనుడగును, రోగి మూర్ఛనొందువరకు రక్తము తీసివేయవలెను.

(నూచనీయము.) యెప్పుడును మెదోరోగము యందు ముక్కు నుండి రక్తము ప్రవహించునది అవసరముకలిగినచో నభ్యసించి, అడవిద్రాక్ష, తామరశింఖ యింకను ఇన్దువులను నూరి మారేడాకు రసమునందుకలిపి వత్తిచేసి నాసామార్గమునందుంచవలెను. పోచిన వైద్యవరులు యీ రీతికొని శస్త్రమును కనిపెట్టిరి. ఆశస్త్రము యందువిషయమై పుషయోగించినయెడల పుషయోగించునవచ్చును.

నాశికమునుండి దుర్గంధంబు వచ్చునట్లుగాములుఁజేయు

ఈరోగము మూలవిధములుగావుండును. (ఏ) నాసికమునందు దుర్గంధిత పిటికగాని లేక పురాతనగ్రాము కుల్లిగాని ముక్కులోభాగ మునందుండును. దీనిని కిక్కిరించేవర్షాదులు చెప్పియున్నది.

(బి) దుర్గంధకారకవిరూపములు రొమ్మకుండుగాని అధవా ఫ పునములయందు అనగా పూరికీర్తులయందుగాని లేక ఆమాశయము నందుగాని, చెవి, మెదడునందుచేరి మాడునందుపిటికగాగూడియుండును. మరియు ఆరెండ్రుంధ్రముల మార్గమునుండి ముక్కునుండి నోటింత మునందు చేరుచున్నవి. ముక్కుయందు పోవేళించుచున్నవి.

— నాశికమునుండి దుర్గంధంబు వచ్చు వ్యాధిదికిత్స —

ఈవిషయమును నిశ్చయించవలెను. అనగా దుర్గంధిత దోష ముగల ఆవిరిపరమాణువులు యేలంగమునుండి బైలుచేరి మెదడునందు చేరుచున్నవో. ఆలోచించి ఆలంగమునందుండుచుండును తీసివేయవలె ను. ఇటుల అంగమునందుండు మలమును తీసినలెరువార వ్యాధి సంబంధముగ మలము శేషించియున్నచో నాసామార్గము మార్పునొందుట కై నిల్పియుండుచుండును సర్బోరిహాని ముక్కులోవేయవలెను. మరియు జతామాంసి, తుంగగడ్డలు, అగరు యావస్తువులు పోత్యేకప్రత్యేకముగా చూర్ణించి ఆచూర్ణమును పిటికా కలుపుకొని ముక్కులో పూదవలెను. మరియు యీచూర్ణములో సారాయికల్పి వత్తిచేసి నాసా మార్గమునందుంచవలెను.

(సూచనీయము) శరబోరి హాచేరు విధానము.

లవంగములు, జాజికాయ, దాన్నినదెక్క, జావతి, అగధ, బార్తెంగ్, లేక గోజుబాణాగి, బాదరంజబోరూ, యీవస్తువులు యావత్తు వకిసందిలోవేసి దాక్షిణ్య శిశికా అనుగా వులుసులోవేసి ఆశిరకా సుగంధము కలుగువంతు యూచవలెను.

❖ (2) నాసాదర్గంధ లక్షణములు ❖

మరియు దుర్గంధిత రతూబతు అనుగా నీడి మెదడునందుపుట్టును అధనా మెదడుముందుభాగమునందు లేక నాశికము కలిసి స్థానమునందుగాని మలము ఖనీభవించి ఆమలగంధము నాశికమునకు వచ్చుచుండును.

❖ (2) నాసాదర్గంధ చికిత్స. ❖

మెదడునందుగలమలమును తీసివేయుటకై మలమునుతీసివేయునట్టి మాత్రలు యారజాల్ మాత్రాలు యిచ్చవలెను. తదుపరి శికింజబీ, బిజారి, జీరకరీ, ఆవాలు, మొదలగువస్తువులు కషాయముకాది ఆకషాయము పుక్కిలించవలెను దీనివలన మెదడు పరిశుద్ధతనొందును. దుర్గంధితచెమ్మ తీసివేయవలెను. తదుపరి జరామాంసి, లవంగములు, గులాబిపూలు, యీ మొదలగువస్తువులు, సారాయిలోవేసికాది పుక్కిలించవలెను. పిమ్మట సుగంధితమగు వస్తువులు యిందుచెప్పబడిన జరామాంసి, మొదలగునవి చూర్ణించి ముక్కులో నూడవలెను.

❖ ముక్కు అనిగిపోవు లక్షణములు. ❖

ఈవ్యాధిలక్షణములు ముక్కుతెగిపోవునట్టి వర్ణనమునందుకూడా చూడవలెను.

❖ ముక్కు అనిగిపోవు చికిత్స. ❖

ముక్కుకొద్దిగా అనిగిపోయినచో బావుగానుండు సలూతును ముక్కులో పోవేతనట్టి యెత్తు మొక పల్లములను సరిచేయవలెను. మరియు తెల్లవైపుకూడా తన నిజదశయందువచ్చువరకు చేతితో సరిచేయవలెను.

ను. తరువాత యానాజరము, అశ్వదానిమ్మవేరుబెడను. యెండించినది లేతకుమ్మకాయరనను, బాలి లబోలు, యావమ్మపూని మెత గానూరి బార్తెగ్గజ్జలోపసి కడిపి కాగిలిచు నకు గేవనముచేసి ముక్కుపై వేయవలెను. ముక్కువిశేషముగా సతికెఁబడి ముక్కుయొక్క హృధుశల్యము విరిగిపోయినయెడల వెంటనే శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు యిందుండు మలమును త్రిప్పివేయవలెను.

దీనివలన వాపు భయము కలుగజాలదు. మరియు, మెదడు యొక్క ప్రకృతిని రక్షించుటకై లఘుపను చల్లని లేవనలు తలపై చేయవలెను దీనివలన నొప్పి నమీషమునందుండుపట్టి కారణమువలన మెదడునందు పుష్టమునగుభవించును. అట్టిస్థితియందు సర్వాంశాధిపత్యసంభవించును. అప్పుడు మలము క్రిందికి దించవలెను మరియు, మెదడు ప్రకృతి రక్షణమువలన నిశ్చంతికలుగను. అప్పుడు ముక్కును చక్కపరచుటకై ఆయుధము దీనిని మిథ తావురహం అందుడు. యీ ఆయుధమును ముక్కులో ప్రవేశపెట్టి నెమ్మదిగా త్రిప్పవలెను అనగా పై భాగము సతికెఁబడినభాగము నిజదశయందు వచ్చువరకు త్రిప్పవలెననిభావము తనువరి నన్నని కర్రముక్కలు తీసికొని ఆకర్రపై బట్ట చుట్టి ముక్కురంధ్రములతో సమానముగానుండుటులు వత్తివలె యేర్పరచి పిచ్చుట అకాకియా అడవిదానిమ్మ వేరుచెక్క నూరి ఆవత్తిపై లేపన ముచేసి ముక్కులో నుంచవలెను. యిటుల వత్తియుంది పైభాగములను చేతితో సరిచేయవలెను. యిట్లు పైభాగము సరిచేయకున్న యెడల ముక్కు సగాయిండును. మరియు, ముక్కు భాగమువకు ఆవత్తిని ముక్కులోనే యుంచవలెను. ముక్కు లఘుప్రకా అనగిరోపు విషయములో దెప్పియుండు లేవనలుకూడా ముక్కుపై వేయవలెను.

(టాభము) కదాఁత చాలాకాలము వరకు ముక్కు వత్తులురిచిన కారణమువలన ముక్కురంధ్రములు బిగిసి యుండుటవలన పుశ్వాగ్నినిశ్వాసములు నడుచుటకు న్యాయ్యతెకలుగను, యీ కారణమువలన

రోగికి కష్టమునంభవించినచో రాగి గొట్టమునుగాని లేక సీసపుగొట్టమునుగానిచేసి అందుపై గుడ్డజాటి కట్టియున్న కు బదులుగా ముందు వెనుక చెప్పినరీతిగా శస్త్రశాస్త్రమున సమాకూర్చుకొని లేవనలుచేసి ముక్కులో నొంచుట అన్నిటికంటె వుత్తమమని భావించవలెను. యిట్లు గొట్టము చూటవలన పుష్కానసశ్వాసములు యువగా నడుచుచుండును రోగికి యిందువలన యేమి కష్టము కలుగకుండును.

—తుమ్మలు విస్తారముగా వచ్చు వ్యాధి లక్షణములు—

దగ్గు పూపిరికిత్తు కు యెటుల పై కారణమగునో అటులనే తుమ్ము మొదడునకు కారణమగునని ప్రహించవలెను. యీ కారణమువలన తుమ్ము మొదడునకు కష్టముకలిగించుకొని కస్తూరులను తీసివేసి మొదడును రక్షించుచున్నది. మరియు, దీని అధికవిశేషత్వము బహుశా విషతువులను కలిగించుకొని కారణమగును. యిందువలననే శరాహ అస్ బాబ్ అను గ్రంథకర్తవచించినదేమనగా తుమ్ము సరిగావచ్చుటవలన నాసారక్తమును విశేషముగా పొంగించుచున్నది. మిక్కిలి జ్వరములలో మరియు, యెటువంటి వ్యాధులలో తుమ్ములు విశేషముగా కలుగుచున్నవి అనగా శక్తి దుస్థలము నొందుచున్నది. మఖ్యముగా జాకాము అనగా జలుబువ్యాధి ఆరంభమానందు తుమ్ములు విశేషముగా కలిగి రోగికివాని కలిగించును. దీనివలన మొదడునందునీర్పము సంభవించును. మరియు, మొదడునందు ఉష్ణముగల వానికి తుమ్ములు ఆయోగ్యము గును. మరియు, దీనివలన రొమ్ములోవల మలము విశేషముగా నిండి యుండును. యిట్టిమనస్సుని ముక్కులోవలనుండి రక్తము విశేషముగా యీ మొదలగు అంగములకు తుమ్ముహానికరమగును గాని తుమ్ములు మూడువిధముల రోగములకు లాభదాయకమగును.

(1) ఏమనఁజని తలయందు కొద్ది ఆవిరివరమాణువులు లేక వాతముగాని అధవా స్వల్పముగా మలముండునో అట్టివారికి జాకాము అనగా జలుబువ్యాధి అంతమునందు లాభదాయకమగును.

(2) ఏరోగికి మెదడుచందు వక్రమే డనములముడను నోటివారికి జాకాము అంతమునగుడు లాధదామక గగున. యథ్యాపి మలము చిక్కగను విశేషము గానాంధనో ముడయ వక్రమేండియుండినను అట్టివారికి తుమ్మల కలిగినను మెదడు బ ముగొదగుటకు చిహ్నము లగును. యాకారము వాన జ్యోతువు గమిసి చినప్పుడు కలుగనేడదు యెందుకనగా మెదడు చుట్టలముగలదై యుండును.

(3) స్త్రీలు రజస్వలగుకట్టి ననుభవించునందు యెటులచనగా తుమ్మరజస్సు మరియొక దీనివలన రజస్సు మట్టుకొనియుండును. గాన లైటికవచ్చుటకు నిహాయమును జేయుచుండును.

తుమ్మలు విస్తారముగా వచ్చు వ్యాధి చికిత్స

తుమ్మలు పిశేషముగా రానారంభించి వ్యవధి కలుగనియ్య కుండినయెడల యిట్టిసితియందు తుమ్మును ఆవల నివర్తినయెడల ను గంధమగు గుల్‌రోగన్ మరియు అల్లుడనముయొక్క తైలములను ముక్కుదూముపై లేపనముచేయవలెను ఈతైలములను నశ్యముచేయవలెను. మరియు పుష్కరముగు యవాగులు, గజాలు, జావలు, యిప్పించవలె. తలగడవెచ్చచేసి ముచ్చనగుటక్రిందనుంచవలెను. మరియు గోడువెచ్చని మంచినీళ్ళతో తలకు కావడము చేయవలెను. మరియు వెచ్చనినూనె చెవిలో పోయవలెను. ముక్కుపై కూడా లేపనముచేయవలెను. మరియు కాళ్ళు, చేతులు, మాడు, కండ్లు, మర్ధించవలెను. రోగికి శయ్యపై వత్తిగిలివయిండునటుల అజ్ఞాపించవలెను. మరియు దింత ప్రవేశించుటయందు సంతోషించునటుల చేయవలెను. నేవు, అనగా నన్‌పతి వానసచూచుట యీమొదలగునవి తుమ్ముచుటకు సహాయమగుచున్నవి. మరియు పొగ, దుమ్ము, అన్యవస్తువులు అనగా తుమ్ముకలిగించునట్టి వస్తువులతో బాగ్రీతవహించుట ప్రచితమగును.

(నూచనీయము) చంటిబిడ్డలకు తుమ్ములువచ్చుచుండిన మేక గుర్రదాలు అనగా కందనకాయలు నిప్పుమీద నునిచి కాల్చి నీరున

విచారరంభించినచో తీసి పిల్లవానియొక్కచో హర్షించవలెను, అథవా జిగ్గిరించి నొక్కుచోపోయవలెను.

శ్లో(1) ముక్కువాచుటకు లక్షణములు.

ముక్కువాచుటకు మూడుకారణములు గలవు. (1) మిక్కిలి ఉష్ణము, ద్వారము, మొహగ్రకా, అనగా పిత్తజ్వరము దీనివలన, నరముల లోపలనున్న హృదయము పిత్తాశయమునకు సమీపమానందు కలుగుచున్నది. ఈవ్యాధులలో నానాగావు పుత్పన్నమగుచున్నది.

శ్లో(2) ముక్కువాపు లక్షణములు.

విశేషముగా ముక్కుచెమ్మను శుష్కత్వము ఆప్తివేయుచున్నది. అనగా తుయ, సంబంధముగు జ్వరముయొక్క పుష్టము ముఖ్యఅంగములతో అనగా హృదయము, పిత్తకోశము, మెదడు మొదలగువాని సంబంధముగు అంగములను శుష్కింపజేసి అలుపిమ్మట నాశికమునందు వాపు కలిగించును.

శ్లో(3) ముక్కువాపు లక్షణములు.

జగురు గలదోషము ముక్కులోభాగమునందు నిలిచి ఆస్థలము గాలిమార్గముగుటవలన యెండిపోయి మార్గమును బంధించివేయును కాబట్టి మార్గము మూసికొనిపోవుటవలన మెదడునండి దిగునట్టి చెమ్మము కున్నందు చెమ్మ కలిగించుచున్నది. యీచెమ్మ యిటు రాజాలకపోవుటవలన వాపు కలుగుచున్నది.

శ్లోముక్కువాపు చికిత్స.

ఈరోగకారణము పుష్కమైనచో చల్లని ఔషధములు యివ్వవలెను. మరియు చల్లనితైలములతో నశ్యముచేయవలెను. గురుకరమగు లఘువగు లేవనలు, చల్లనిశేవనలు, చల్లని చెమ్మను కలిగించునట్టి భోజనములు యిప్పించవలెను.

మరియు యీరోగకారణము శుష్కమైనచో చెమ్మను కలిగించుటకు చెమ్మగల ఔషధమును పునఃపొందించవలెను, మరియు చె

మృదు కలిగించునట్టి తై ములను సశ్యముచేయవలెను. చనుబాలతో నొనలు కడుగవలెను. మరయు రోగము నాసామార్గమునందు దోషము విలిదిపోవుటవలన కలిగిన దో తైలములు రసమున్న పువయోగించుట వలన చెమ్మను కలిగించునట్టి వృక్షములు పానముచేయుటవలన దోష మును మృదుశ్యము కలిగించును. అప్పుడు పుక్తదోషమునందు వెడ లించునట్టి శక్తి కలిగినచో తిరిగి పుక్కిలింతలు గండూషములు, కావ డములు, చెమ్మను కలిగించునట్టి వస్తువులను సువాసనచూపించుటవల న అనగా వెన్నతో లేక తైలము మొదలగువానితో మలమును తీసి నేయవలెను.

ఋణాశికము దురదవేయు లక్షణములు

ముక్కు దురదవేయుటకు రెండు భేదములుగలవు (లి) చల్లని గాలి ముక్కునందుప్రవేశించి ముక్కు మెదడునందు తీక్షణ్యము మంట నంభవించును. కండ్ల వెంబడి నీరు స్రవించువారంభించును, కండ్ల వెంట నీరు స్రవించుటకు కారణము మంటవలన, తీక్షణ్యమువలన నీరు స్రవించుటకు కారణమగును మెదడునందు ఉష్ణము సంభవించి రతూబతు అనగా నీరు ఉష్ణప్రళోపమునొంది నీళ్ళలోకలిసి వెళ్ళుచున్నది కాబట్టి చల్లనిగాలి ముక్కులో ప్రవేశించుటవలన 'ఆనమయమునందు దురద కలుగుచున్నది. అప్పుడు తీక్షణ్యము మెదడుయొక్క పొరలో ఖనీభ వించుచున్నది. మరియు, తీక్షణ్యమగు ఆవిరి పరమాణువులు అందుండి నాసామార్గముచుండి బైటికి వెడలుచున్నవి. తిరిగి చల్లనిగాలి ముక్కు లోప్రవేశించినచో యీ కారణమువలన గాలివలన కలుగు జలుబు ఆపరమాణువులను ముక్కులోనే నిలుచునటుల ఆటంకపరచుచున్నది యందువలన విశేషముగా మంటకలుగును ఒకప్పుడు మలము మెదడు నందు పుత్పన్నము కానేరదు గాని వేరు ప్రాణమునందు పుత్పన్నమగును అచ్చునుండి ఆవిరి పరమాణువులు మెక్కి పైచెప్పినరీతిగా ముక్కును దురదను కలిగించుచున్నవి.

నాసాదుడ చల్లని చుట్టూ

భోజననాసాదులతో మెదడుయొక్క గుండె శరీరముయొక్క ప్రక్క తిని కాపాడవలెను. మరియు, ఆ దోషమును తొలగించునట్టి జ్వరము లతో దోషమును తీసివేయవలెను. దోషము - శివజేసిన తదుపరి చందనము, పన్నీరు గుల్‌రోగన్ ఒకసీసాగునీటి పిప్పి వాసరచూచు చుండవలెను. మరియు, యీ రోగియొక్క శరీరమునుండి, అవిరి పర మాణువులు మెదడువై పునకు యెక్కినచో, నియా: తోచేసిన అవగా ఇతిఫల్‌కన్నీజ్ అన్నిటికంటె లాభదాయకమని గ్రహించవలెను.

ముక్కు దురద లక్షణములు.

నాసాదుడ చల్లనిగాలి పోవేళిచుట: అన తగ్గజాలదు. తీవ్ర మగు నజలా మోయు తీవ్రమగు జలుబు అ పుడును. అధవా గుల్లులు లేక నాసారక్తస్రవము పుట్టినచుటకున్న స్ఫోటకమువచ్చుటకు కారణమగును. మరియు యీ కారణములు, దూరమందిన వ్యాధులు కలుగ కుండునటులు ఆపివేయును. గాని యీ లక్షణములు అనుసారముగా నుసా యములను చేయవలెను మరియు నాసాదుధిరత్రవ ముగలుగుటకుదిన్న ములు ముఖము యెర్రోగానుండుట నిడ్డ ముగ మెత్తునలె తేడన్న కనుపించుట ఇటులు కనుపించినవెంటనే గారే, అను నమును చేసించ వలెను.

నాసారంధ్రమునందుండిన వస్తువులు తీసివేయు శ్రమము.

నాశికమునందు నెదై నదూరి అచ్చటనే వస్తువు వో దీనిని తీసి వేయునట్టి వుపాయము అవగా తుమ్మలు తలిండునట్టి వస్తువులు నఖ చికిని, తెల్లకటుకరోహిణి, మిరియాలు బాణ్ణ, జవాలు, యీ మొదల గువానిని చూర్ణించి నిత్రుకాలితి మొదలగు కోడి యీ తోయెత్తి ము త్కులో ప్రవేశపెట్టవలెను. లేక గొట్ట నుండి పూవవలెను. రెండవము త్కు బిగబట్టి నోటినుండి శ్వాసవీ బిగించు డగము ఇట్టికి తుమ్మ రా నారంభించినచో ఆవెంటనే ముక్కు యందుండు వస్తువు పూడిపోవును.

మరియు అడవిపాదినా, అక్కలక్క, ముసాంబరము, యామొదలగు
వస్తువులు కూడా తుమ్మను కలిగి ఉన్నవి. తుమ్మను కలిగించవలసివచ్చి
నచో పుష్టప్రకృతిగలవారికి యీవస్తువులు పయోగించవూడవు.

(నూచనీయము) బహుదా సజల, జాకాము, మొదలగువాని
వర్ణించుట యీస్తానమునందు మోగ్యముగానుండునుగాని సహారాఅజ్
బాబ్ అనుగ్రంథకర్తయొక్క సమ్మతి అనసారముగా శిరోరోగవ్రకర
ణమునందు ఇఖ్తిలాజ్ అనగా అంగములు అదరుట పాలిజ్ అనగా
వారముచేడుటయొక్క తరువాత వర్ణించబడినవి.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పాత్ర పాచ్ఛాబేగ్ సాహెబ్
పుత్ర, “వైద్యభూషణ” బిరుదావళి విరాజమాన వైద్యవిద్వజ్జన
విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన
“తిబ్బె అ క్క ర్ మా హి” అను వైద్యగ్రంథమునందు
నాసారోగాధ్యాయము స్వము
సంపూర్ణము.

యాక రిముల్ మామూపి.

చిన్ నిల్లా హిర్రహమానిర్రహ్.

అబ్బె అక్క రిహ్మాహ్

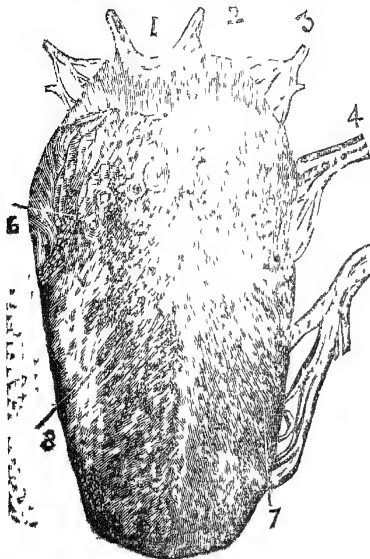
అరవ అధ్యాయము.

జిహ్వరోగ లక్షణములు.

మఖము—జిహ్వరోగ వివరములు.

ఇందు ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా వర్ణించబడును. మరియు, మఖముయొక్క మార్గము భోజన అంగములలోనుండి మఖముగు ప్రధానఅంగము ఇది తెల్లనిచూసము మరియు, నరాయణ అనగా హృదయసంబంధముగు నరములు. మరియు, అబుర్ వా అనగా పిత్తకోశసంబంధముగు జీవనరములు గట్టి యిల్లి నరములతో యేర్పడినది. మరియు, హృదయనరముల కర్తకారణముతో యందు యెరువురంగుగలదు. మరియు, నాలుక మూలమునందు ఒకమాంసపు గంధిగలదు. ఇందుండి జగురు సంబంధముగు నీరు వెడలుచుండును. నిది నాలుకకు చెమ్మకలిగింది భోజనపదార్థములతో చేరుచున్నది. యదాపి జిహ్వకు రెండు మార్గములుగలవు. యీ కారణమువలన ఒకపాఠలోపల ఒకటి ప్రత్యేకముగా కనుపించుచున్నది. నాలుకవలన మనఃస్థుని మనస్సుగోని సంగతులు తెలిసికొనట యిది మఖముగా చున్నది. యీ ప్రక్కవలన విశేషపడగలదు. నాలుకయందు పద్మరుసలను గ్రహించుజ్ఞానమున్ను వాక్కుచుకలించు జ్ఞానసంబంధముగుజీవనరములుగలవు గనుకనే మాట్లాడుటకు నాలుక అధ్యాయగు చున్నది. దీనిని వాక్చేంద్రియమని పిలువబడుచున్నది.

నాలుక ఆవయవములును చిత్రపరము.

- (1) నాలుక మూలము నిది గొంతుపీకెను అక్కర మింగి యుండును. (2) నాలుకమందు రుచిబు ల్లిండు జీవనము నిది 5 చుట్టుంకి నాలుక యుదు ప్రవేశించియుండును (3) హృదయము బంధముగ నున్నప్పుడు అను జీవనము నాలుక యొక్క పోషనార్థము హృదయమునుండి రక్తమును చేర్చుచుండును. (4) అబుర్ వా అనగా

పిత్తకోశమునుండి బ్రేలు వెనుకలిన జీవనము (5) నాలుకను నానావిధములుగా తిరుగుటచేయునట్టి కండరము (6) వాక్కును స్పృటత్వము నొందించు జీవనమును స్తానము నిది మెదడునుండి వుత్పన్నమై హృదయమువరకు అట్లుగని యున్నది. 7-8 నాలుకకు ఆరిపోకుండునటుల కుల్లంపను చేయునట్టి సరలకూటము. ఈ నీరు అహారముతో మిశ్రమగును నిది కూడా అహారమునకు పోషనము చేయునట్టి ద్రవముని గ్రహించవలెను

—ఆహారవాపు లక్షణములు—

నాలుకవాపు నాలుగు భేదములుగానుండును (ఏ) యావాపు రక్తకారణమువలన కలుగుచున్నది. దీని లక్షణములు నాలుక యెర్రగానుండుట, నీలిరంగు, నొప్పి, లాగుట యీ మొదలగు లక్షణములు 10 రోజులుండును వున్న కొద్దికొద్దిగా నెడలుచుండును.

(1) జహ్వవాపు చికిత్స.

శిరావేదనముచేసి రక్త మోక్షణము చేయించవలెను. మరియు, యోగ్యముగు కషాయములు కీసాదా శరీరమును మృదుపరచవలెను. మరియు, నాలుక వాపు విశేషము కలుగున కలర మూర్ఛము బంధించబడి యేవస్తువులతోవల దిగక యుండినచో శరీరమును చక్కగా మృదుత్వము నొందించుటకై వస్త్రీకృత ప్రయోగించవలెను. మరియు, శరీరమును మృదుత్వము నొందించుటకు కలుగున వెడలించుటకు కావూ, కాశిని కామందీరనము తీసివేయవలెను. ఇటువంటి ఒడ్డికాము కలిగించునట్టి చల్లని ప్రకృతిగల వస్తువుల కషాయముతో పుష్కలించవలెను మరియు యీ కస్తువులరసము నందు బట్టచేసి నాలుకపై నుంచవలెను. మరియు ఆరంభనయమును వ్యాతీతమైనచో కాకనజ్ రసము, క్యాబేజి రసము, అవిసి గింజల పిండితో కలిపి పువయోగించవలెను. మరియు, వ్యాధి హేచ్చుచుండిన బాబూరా, అఖిలీలుల మిలికు, మరియు, బన పేషా మొదలగు కషాయములయందు రేలకాయరసము కలిపి పుష్కలించవలెను. మరియు, భోజనములు మృదులతో రక్తమును కాపాడు చుండవలెను.

(2) నాలుకవాపు లక్షణములు.

పిత్తకారణమువలన కలుచున్నది. దీని చిహ్నములు నాలుక పచ్చగానుండుట మంట విశేషముగానుండుట ఒకప్పుడు నాలుక యావ త్తుగుల్లు లేచుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

నాలుకవాపు చికిత్స.

రక్తజదోషములయందు చెప్పబడినవస్తువులను పిత్తజరోగము గందుకూడా పువయోగించవలెను గాని యీ రోగమునందు శిరావేద నము ప్రయోజనముకాదు. యెందుకనగా రక్తముయొక్క కారణము వలన పిత్తముయొక్క తేజస్సును అణచివేయును. మరియు, దీనిని తీసి వేయటవలన పిత్తముయొక్క తేజస్సుచుంట్టని శేషముగా హెచ్చిపోవును.

—(3) నాలుకవాపు లక్షణములు.

రక్తము కఫజకారణమువలన కలిగినచో దీనినిన్నములు నాలుకయందు తెల్లని రంగుకలిగి నుండును.

—(3) నాలుకవాపు చికిత్స.

లఘువగు కషాయములతో వస్త్రభర్మచేసి శరీరమును వృద్ధుత్వ మొందించవలెను. తరువాత మలమును వెడలించవలెను. మలము వెడలినతరువాత యూరజ్ పైకర అను ఔషధమును పుక్కిలించవలెను. మరియు కేవలము తేనె శాదరాసితో యూరజ్ నొకలిపి నాలుకపై మర్దించవలెను మరియు మా జూరగిత్తూన్ మరియు సజీసా మరియు సుజీసా యూ మర్దించుటకూడా విశేషగుణము కలిగించును.

—(4) నాలుకవాపు లక్షణములు.

వాతకారణమువలన ఈవ్యాధి కలుగుచున్నది. దీనినిన్నములు జిహ్వాయందు నల్లనిరంగు కలుగుట, నాలుకయొక్క చర్మము శుష్కత్వమొందుట, నోటిలో బహుస్వప్నులుగా, జగురుగా నుండుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

—(4) నాలుకవాపు చికిత్స.

మలమును వెడలించుటకై పాచితీగె కషాయమును ఉపయోగించవలెను. మలము వెడలినతరువాత అంజూరవండ్లు, మెంతులు ఈ రెండున్న అవిశేషములు నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి బనప్ షాతైలము, తేనె, రేలక్కాయగుజ్జ కషాయము యీ మొదలగునవి యేకముగా కలిపి పుక్కిలించవలెను. మరియు పచ్చికాహువిత్తులు కాసిని, పచ్చిధనియాలునూరి రసముపిండి ఆరసము మొదలగునవి నోటిలోపట్టించి వ్రుంచవలెను. దీనివలన పూష్ణకరమగు ఔషధములు లేవనము చేయుటవలన మలముయొక్క తీక్షణత్వము హెచ్చుచాలదు. వాపుకూడా కరిగిపోవును.

(నూచనీయము) విషసంబంధముగు జౌషధసేవనచేయుట, నల్ల మందు మొదలుగు *పిత్రియును నగలిగేయుట వృదితముగును. ఈదుష్ట ప్రకృతివలన వాపుసంపాప్తిప్రయోగో దీనిని అట్లునే సమపాదమును చేయవలెను. దీనికారణము యెటులుగననో అట్లునే చికిత్సచేయుట వృదితమని గ్రహించవలెను. అనగా రక్తసంబంధముగు కారణమువలన కలిగినచో శిరానేదనము చేయవలెను. మరియు పచ్చిబొర్రతంగయొక్క రసము, శిరకా, వన్నెరుగో పుక్కిలిచవలెను. మరియు, బాదం నూనె, కలువపూలతైలము, కర్పూరము ఈ మొదలుగునవి నోటియందుంచవలెను. యిట్లునే కారణానుసారముగా గుణకరయగు వస్తువులతో చికిత్స చేయవచ్చును.

మరియు దుష్టప్రకృతి సామాన్యముగా కండిన ఈవ్యాధియందు మలమును వెడలించుట అనావశ్యకము గాన కేవలము ప్రకృతిని సమానముగా నుంచుట మిక్కిలి లాభదాయకముగును.

అరుచి రోగ లక్షణములు.

ఈవ్యాధి రెండుభేదములుగా నుండును. (1) యందు నోటిరుచి బొత్తిగా నశించిపోవును. నిది యెటులనగా దుచిబొత్తిగా తెలియకుండుట, మరియు నోటిరుచి చెడుట, యెల్లప్పుడు సమానముగానుండుట అనగా రోగి జలుబుచూచి పుష్టముగాని గ్రహించలేకపోవుట అనగా వస్తువును గ్రహించునట్టి జ్ఞానశక్తియందు మాధ్యకలగుచున్నది. మరియు శీలము, పుష్టముయొక్క సంబంధము జ్ఞానశక్తి ముట్టుకొనినవెంటనే యున్నది. మృదుజ్ఞానము గల జీవనరము నాలుకపై వరచబడియున్నది.

*పిత్రి, కుంభికా, ఒకభేదముకలదు. నిది అన్నిటికంటె క్రూరమైనది. ఈవ్యాధి నాలుకపై వాపువలన వుబ్బిపోవును. మరియు దీనిచికిత్స ఈపుస్తకముయొక్క అంతమందు విషఅధ్యాయములో వర్ణించబడును. మరియు పిత్రిసహరూప్ అను యీవ్యాధి ధులకు వైద్యులు కులాహాయరాం అనుచున్నారు. దీనిని కుంభి అందురు. ఈవ్యాధి భేదములు ఆనేకములు గలవు. అన్నిటిలో పిత్రి, కుంభి మిక్కిలి క్రూరమైనది.

గాన యిందుమలినముగల రతూబతు అనగా నీరు ఖనీభవించినచో ఈ జీవనరము దానిని పీల్చివేయును మలినమును చేరుట, మరియు దానిని గ్రహించునట్టి శక్తి వ్రేవేళించునట్టి మార్గము లిగిసిపోవును. మరియు, ఈనరముయొక్క చెయ్యను పానము చేయును. మరియు పానముచేయక పోవుటవలన చెయ్యితో కూడినవావును వుట్టించును. నాలుక లిగుతప్పు టయందు భేదమేర్పడును.

—అరుది చికిత్స.—

వేళ్ళకషాయమును పానముచేయవలెను. దీనివలన మలము మృదుశ్చమునొంది పక్కముగును. తదుపరి యాజ్ఞపైకరా మరియు కా కియామాత్రాలు వ్రువయోగించి మెదడును శుభ్రతనొందించవలెను. ఇట్లులనే అక్కలకర్ర, అడవిదాక్ష, ఆవాలు మొదలగునవి నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి పుక్కిలించవలెను ఇంతవృష్ణకరముగు వస్తువులను వ్రువ యోగించుట యెందుకనగా ప్రకృతియందు వృష్ణములేని కారణమువల న అని గ్రహించవలెను. ప్రకృతియందు వృష్ణమున్నయెడల అడవి నీడల్లి రసముతో చేయబడిన శికింజబీకా మాదీఫలరసములో కలిపిగాని లేక రిబాన్, గులాబిపూలు రసములో వేసిగాని మాదిఫ రసము అధవా తరు వాణి, కలిపి పుక్కిలించవలెను.

—(2) అరుది లక్షణములు.—

ఈవ్యాధియందు రుది స్వ మొందును. అనగా రుచిమారిపోవు ను. మరియు రుచిని గ్రహించునట్టి శక్తి యొక్క దళ మారుట రెండువిధ ములు గానుండును. (1) యెన్ని విధముల రుచులున్నవో అట్టివస్తువులను రుచిచూడనిచే నాలుక యీవస్తువుల రుచులలోనుండి యేదో రుచిగా నున్నటువల కనుపించును. (2) మరియు యేవస్తువును తినినను యీవస్తు వుయొక్క రుచికి విరుద్ధముగా వేరు రుచితోచుచుండుట మరియు మొ దటివిధముగు రోగమునందు బలముగల కారణముగలదని గ్రహించవలె ను, మరియు రెండవవిధముగు రోగము దుర్బలముగా నున్నదని గ్రహిం

చేవలెను. యెటులైననుగా కాకరణము బలముగలదైనచో దీనిని గ్రహించునట్టిశక్తి యొక్కగత యెల్లప్పుడు దీని తెలిసికొనును. మరియు రోగము దుర్బలమైనచో కస్తువుయొక్క దీనిని గ్రహించజాలదు. మరియు యేవస్తువునైనను దీనికొరకు వుపయోగించవలసిన కారణమువలన అనగా రుచిచూచునట్టి నయముచూచునందు ప్రశస్తియొక్క రుచియందు రుచిని గ్రహించునట్టిశక్తి లయచుచున్నది. ఇట్టికారణము యీదోషము యీరోగముయొక్క కారణమువలన ఆరోగి నాలుకయొక్క భాగము యందు పశితక్షణముగా యున్నదిగాన దీనిట్లున్న రెండవస్తువుయొక్క రుచి గ్రహించజాలకుండును. ఇట్టిరోగ కారణముపిత్తమై బలముగలదైనచో నోరు యెల్లప్పుడు చేదుగాచుండును. మరియు దుర్బలముగలదైనచో నోరుచేదుగానుండదు ఇట్టిస్థితియందు యేవస్తువునైనను తినినను కేవలము దీని చూచినచు అస్పృహ తియ్యగా నుండును. ఇటులనే రెండవభేదమునందుకూడా గ్రహించవలెను. నోటిరుచి యెటులనుండునో దీనికారణము భేదము గ్రహించుచున్నను. అనగా చేదుగానుండుట పిత్త కారణమును చూపుచున్నది. తియ్యగానుండుట రక్తము అధవా కఫమువలన కలుగునని తెలుపుచున్నది. నోరు పుల్లగానుండుట, పుల్లని కఫమును అధవా వాతమును చూపుచున్నది. నోరుపుష్పగానుండుట పుష్పని కఫమువలన కలుగునని గ్రహించవలెను.

అట్లే అరుచి చికిత్స యిది

ఈరోగము ముఖము అధిగమైకారణమువలన కలిగినచో ఆయా దోషముసారముగా శరీరమునుండి ముఖము తీసివేయవలెను. మలము వెడలిన తదుపరి మెదడు, నాలుక, నోరు, యీమొదలగు అంగములు పరిశుభ్రతనొందించుటకై యిట్టి కస్తువుతో కషాయముకాది పుక్తి లించుచుండుట వుచితమగును.

—నాలుక భారముగానుండు లక్షణములు.—

ఈరోగమునందు మాట్లాడుటకు భేదమేర్పడుచుండును. మాట్లా

మటలో శబ్దప్రచారమున నదిగా తెలియకుండును, యిహోగకారణములనుబట్టి యెఱియిగి కథనముగా నుండును.

(1) నాలుకచేతను యేడు దుష్టప్రకృతి మిక్కిలి పుష్టముగా నుండును. నిది నాలుకయొక్క చెమ్మను ఆగ్నివేయుచుండును. మలమును విశేషముగా వెడలించునట్టి కారణమువలన నాలుకయందు బిగింపు పీకు తటస్థిమను అట్టిస్థితియందు నూట్లాడునట్టి శబ్దములను స్థిరముగా పుచ్చరించజాలకుండును. మరియు నాలుక విస్తీర్ణమునందు సమానముగా నుండినచో ప్రచ్ఛానము నవలంబింపజాలదు. మరియు ఈవ్యాధి చిహ్నములు నాలుక పలచనై బి సిపోవును. తీవ్రజ్వరము కలిగి యుండవలెను. ఈమొదలగు లక్షణములు కలిగినప్పుడు శబ్దము పుచ్చరించ గలుగును.

§(1) నాలుకభారము లక్షితము.

బహుశా యీవ్యాధి కడుతుట అసంభవము. యెటులననగా మలమువెడలుటవలన ప్రత్యన్న మగునట్టి బిగింపువ్యాధియందు వర్ణించి యున్నది. మరియు రోగికి విషత్తునందు తెచ్చిపెట్టునట్టి కారణమువలన పునితమగును. అనగా చెమ్మనుకలిగించునట్టి వస్తువులను అనగా బనప్ మొత్తెలము, సొంగింజలత్తెలము, తియ్యని బాదంనూనె, దూలగొండి గింజలవప్పు, బెహనాలు, ఇతముగింజలుగజ్జ, కోడి లేక, బాతుక్రొవ్వు మొదలగునవి ప్రవయోగించవలెను. మరియు చెమ్మను కలిగించునట్టి ప్రక్షవస్తువులు ఉపయోగించుక్రమము, అనగా గండూషముచేయుట నోటిలో పట్టుకొని పుక్కిలించుట, మరియు తలపై కాపడముచేయువలెను. మరియు మెడకొంకులపైన చెవిమూలములయందు మదకాన చేయువలెను.

§(2) నాలుకభారము లక్షణములు.

అర్ధాంగవాలము, పక్షవాలము, సరములు పటుశ్చముతప్పట, ముఖ్యముగా నాలుకయందు కలుగగలదు. మరియు యీవిధమగు రో

గచిన్నములు అనగా యేల గమలయంగుళ్ళ, శక్తియుక్త గతి మొదలు నుండి వచ్చుచున్నదో వాటికాగ్రమున ల గతిని రోగము అనగా ఆరోగ్యముగా నుండును యెటు ననగా రోగము కేసుము నాలుకయందు మాత్రమే కలుగుచున్నది.

❖(2) నాలుకభారము చికిత్స❖

మొదలునుండి మలమును విడుదలగా తీసివేయవలెను పిమ్మట మిరియాలు, నవాసాగరము, ఆవాలు, అక్కలకర్ర, శాశరాశితకు, బూరెళరమిని, పుప్ప, యీ వస్తువులను నాలుకపై చక్కగా మర్దించవలెను. మరియు, యీవస్తువులను కషాయముగాచి పుక్కిలించవలెను. రెండుపైపులు చెంపలపై చెప్పుమూలమున యీదు రక్షణవేయవలెను.

❖(3) నాలుకభారము లక్షణములు❖

మొదలుముక్త నయోగమువలన నాలుక బిగువు తగ్గిపోవును. దీని చిహ్నములు అనగా యిండియములు చెకిపోవుట గతియందు ఆలశ్యము సంభవించుట నాలుక వ్రేలబడుట, చొల్లుకాడుట, మరియు నాలుక మిక్కిలి బిగు తప్పి వ్రేలబడుటవలన రోగి మాట్లాడజాలకుండుట మరియు, నాలుక వ్రేలబడుట తక్కువగానుండిన భేదా భేదములుగా మాట్లాడుట అనగా తెలియనిమాటలు మాట్లాడుట నాలుకయందు లఘుశ్వమేర్పడుట మొదలగు లక్షణములు కలుగును.

❖(3) నాలుకభారము చికిత్స❖

మరియు, అర్ధాంగవాతము క్షుప్తవాతములయందుపయోగించు ఔషధములను యీ వ్యాధియందుకూడా వ్రవయోగించవలెను. మరియు, గుణకరమగు ఔషధములను నాలుకపై మర్దించవలెను. మరియు, కషాయములతో పుక్కిలించవలెను.

❖(4) నాలుకభారము లక్షణములు❖

చిక్కని తడి నాలుకపై ఖనిభవించి పీకు తటస్థించును. దీని కారణము బరువగుట మరియు, అవశ్యకతానుసారముగా కఠినత్వముగా

నాలుక కడిలించుచుండుట ముడిము, నాలుక కిగిదివేపు కదలించు
టకు నివృత్తియోజనముగానుండుట లెందుకనగా దీని నిజమలినము,
మలముయొక్క ఆవిరితో హెచ్చుచోయినది కాబట్టి వ్రయోజనీయగతి
వలన బంధి చబడుచున్నది. మరియు, లాగుట తయొక్క నిజదశవైపు
కలుగుట దీని దిహ్నుములు అనగా నాలుక లాగుట చిన్నదిగానుండుట
మొదలగునవి. మరియు, ఉప్పిత్తిస్తలము నందు కల్లకిందుగా కలిగినచో
దీని లక్షణములు నాలుకపట్టదై పొడవుగా పెడగును.

❧ (4) నాలుక భారము చికిత్స ❧

మందుగా మెదడునండి మలమును యాజుజాత్ మాత్రాలున్న
పుక్కిలింతలు గండ్మాషములు యిత్యాది పుపాయహార ద్వారా మల
మును వెడలించజేసి తదుపరి సోయిగింజలైలము బాబూనా తైలము
పుక్కిలింతలు త్రేయ. దీనివలన మలము వెడలిపోవును. మరియు, అంగము
మృదుత్వమునొందును. యిటువనే తలవెనుక ముచ్చనగుటగో అనగా
నాలుక గతికలిగించునట్టిజీవనరము బైలు వెడలుచున్నదో దానిపై పుష్ట
దశముతో కావడముచేయవలెను. దీని వలన జీవనరములు మృదుత్వము
నొందును. మరియు, మలము నందు చెమ్మకలిగింగి మలమును తీసివే
యుటకు యోగ్యమాగా నుండునట్లు చేయవలెను. తదుపరి ఆలుబకరా
గింజలైలము నాలుకపై గండ్మాషముచేసి నోటిలో నంచవలెను దీని
వలన మలము ఆలంగమునండి వెడలిపోవును.

❧ (5) వ. నాలుక భారముగుటకు లక్షణములు ❧

నాలుక మంధముగుట, మాటలో భేదముకలుగుట మొదలగు
లక్షణములతోగూడి సోపాంవ్యాధిచెనుక అనగా సోపాందశ సంభవిం
చినప్పుడు ఉత్పన్నమగును. మరియు మెదడునందు వాచుకలిగిన తదు
పరి కలుగుటకు కారణమేమనగా మెదడునండి బహురాన్ అనగా రోగ
సంధియందు జీవనరములవైపు దిగునట్టిదగును.

అంశ(5) వ. నాలుకబరువు చికిత్స.

ఈరోగము బహుదినములు గడినచో ఓకిన్నవలన ప్రయోజనము కలుగనేరదు. హఠీయరాజీగారు పారరాఅను వైద్యగ్రంథమునందు యీక్రింది అశ్శములను చెప్పిరి. అనగా యీరోగము స్వల్పకాలము నుండి యున్నదై విశేషకాలము వ్యాతీతముకానిచో చిక్కని మలమును తీయుట వస్తువులు నాలుకపై మర్దించవలెను. అనగా చేదుపుచ్చకాయ తొంతు, నవాసాగరము మొదలగునవి.

అంశ(6) నాలుకబరువు లక్షణములు.

నాలుక క్రి.దశంషుట్టి నాలుక బంధనము చిన్నదగుటవలన నాలుక బరువగును. యీబంధనము జన్మనుండియే చిన్నదగును. లేక అచ్చట గాయమై ఆగాయుమాని చిన్నదగును. మరియు ఒకప్పుడు బంధనము నాలుకప్రక్క అంటియందును. మరియు దీనిమొదలు నాలుక చివరవరకు అటుగొని నాలుకచివర ఖాళీలేకుండును. ఒకప్పుడు నాలుక చివరవరకు వ్యాపించక ఖాళీకలిగియున్నను నాలుకసరిగా ఆడ జాలకుండును. నాలుక మఖమునుండి బైటికిరాజాలదు, మరియు తిరిగి అంగిలివరకు ప్రవేశించజాలదు. అంతవరకు ప్రయోజనానుసారముగా మాటలాడుట కష్టము.

(6) నాలుకబరువు చికిత్స.

పుక్తబంధనమును కొద్దిగా వెడల్పులో శస్త్రముతో కోసివేయవలెను. శస్త్రఖర్చు చేయుటయును మిక్కిలి సావధానముగా యుండవలెను. అనగా విశేషముగా తెగకూడదు. యెటులననగా విశేషముగా తెగి హృదయనరము ప్రవేశించో రక్తమును ఆవుటకు మిక్కిలి కఠినముగా నుండును. బంధనము తీసివేయుటవలన కేవలము నాలుక నోటిలో నుండి బైటికి రాగలదు. తిరిగి అంగిలివరకు ప్రవేశించగలదు. నాలుకను తీయుటకు యితేవిశేషము. నాలుక అంటును తీసివేయవలెను. రక్తమును ఆవుటకై పటికినూరిగాని లేక రక్తమును కట్టించునట్టి ఇతర వస్తువులుగాని నూరి అందుపై చల్లవలెను.

❖ (7) నాలుకబడువు లక్షణములు ❖

కఠినమగు వాపుయొక్క కారణమువలన నాలుకయందు మంథ గతి తటస్థించును. మరియు అరణ్యమునందుగాని లేక అంతమునందు గాని కఠినత్వము నొందును. ఒకానొకప్పుడు గాఢము కలిగినచో ఆ స్థలమానందు బంధనమేర్పడును. యాకారణములవలన నాలుక బడువు కలుగును.

❖ (7) నాలుకబడువు ఓకిత్స. ❖

కఠినత్వమును బంధనమును మెత్తివంచుటకై గింజలజగుర్లు తెలములు కొప్పులు లేవనమిచ్చేవలెను.

❖ (8) నాలుకబడువు లక్షణములు. ❖

నాలుకచాచుటకు కదలించుటకు శక్తి కలిగించునట్టి జీవనరము తలవెనుక దెబ్బతగులుట, అదడుటవలన తెలివోవును. ఈకారణమువలన నాలుకబడువగును. ఎందువల్లననగా ఆనరముతిరిగి అటుకొనజాలకుం డినుచో యీయోగమునకు ఓకిత్స అసాధ్యమగును.

నాలుక పెద్దదగుటకు కారణములు

నాలుకనోటిలో యిముడుటకు వీలులేనంత పెద్దదగునని గ్రహిం చవలెను. మరియు నోటిలోనుండి నాలుక బైటికి వెడలివచ్చును. ఇం దువలననే దీనిపేరు అదలావులొలిసా అనిపెట్టబడియె. ఈయోగకారణము మలమువలన కలుగు చెమ్మవలన కలుగుచున్నది. మరియు యీచెమ్మ తలనుండి నాలుకవైపు కిగురుండును. మరియు నాలుకభాగములుదీనిని గ్రహించుచున్నవి.

❖ నాలుక పెద్దదగుటకు ఓకిత్స. ❖

నాలుకయందు పుష్టదీహములు కలిగియున్నచో నాలుకభాగ ములు చెమ్మను గ్రహించివేసినను రక్తము నీలిరంగుగా నున్నచో ముం దుగా శిరావేదనముచేయవలెను. తదుపరి పుల్లనిపెడగు, నిమ్మకాయపు

లును, మరియు యితరములగు గురువులును వెడలిండునట్టి వస్తువులు అనగా ఫల్లదానిమ్ముకాయ మొదలగునవి నాలుకపై మర్ధించవలెను. మరియు పూష్ణము లేనిచో నాలుక దెచ్చుచు గ్రహించియున్న మొదల కఫము పలచనైనచో యాబాత్ ప్రవయోగించి మలమును వెడలింప జేయవలెను. తరువాత పుష్ప, శిరకా, శొఠి, అధవా నవాసారము యామొదలగువానిని శిరకాతోగాని అధవా రజన్ అనగా పాలను విరిచిన నీళ్ళు కలిపిగాని నాలుకపై మర్ధించవలెను. మరియు మజ్జికాది కొంచెము పుష్పకలిపియొడగొనుంచి యొడిందిమిక్కిలి వులువుకలిగినచో దీనిని మనల అందురు యెజికా, పాలునుండి నీళ్ళుతీయుటకు అర్థము. దీనిని వండి చిక్కగాచేసి నిది శుష్కత్వము చెమ్మగల వ్యభావికము గలదగును.

నాలుక బిగుతగుట అనగా నచ్చువడు లక్షణములు.

నాలుకబడువగు అధ్యాయమునందు విశేషముగా బిగుతప్పటకు గురించి వర్ణించియున్నాను. గాన యేదైన లాభకారమువలన వేరు అధ్యాయమునందు వర్ణించబడును.

నాలుక బిగు తగుటకు శిక్కి

గడ్డనుక్కింద జిగులు కొమ్ములను అంటించి రక్తము తీసివేయవలెను. లేదా కత్తితో గంట్లువేయవలెను. మరియు ఆవాలు, తేనె, కషాయముకాది పుక్కిలించవలెను. ఒక్కొక్కప్పుడు నాలుకక్రింద తంతువులను ఛేదించిరక్తము తీయునట్టి అవసరము కలుగుచున్నది.

నాలుకక్రింద మాంసము పెరుగు లక్షణము.

వైద్యులు దీనిపేరు కారణముబట్టి పెట్టియున్నాడు. ఈగవ్యరూపము ముండాకముయొక్క తలవలెనుండును. ఇందువలననే దీనిని జఫదాఅందురు. అనగా యామాంసము కప్పవలె పెరిగినచో మాటలాడుటకు వీలులేకుండును. అనగా నాలుక తిరుగుటకు అటంకము కలిగించు

ను. ఈరోగము జగుడుగల కఫమువలనగాని లేక రక్తములకారణము వలనగాని కలుగుచున్నది. యీవ్యాధియందు నాలుకయొక్క ప్రత్యక్ష భాగము మృదుభాగములు నష్టపడుచున్నవి. తిక్కినభాగములు మాత్రము మిగిలియుండును.

నాలుక క్రింది దుర్బాంస చికిత్స

ఈరోగము రక్తాదిఖ్యతవలన కలిగిన యెడల కిఫాత్ అనగా మధ్యమ ప్రేలునరము అనగా మోచేతికి మధ్యమండు నరమును చేధించి రక్తమోక్షణమును చేయించవలెను. తరువాత విరోచనమునకు ఔషధములను యివ్వవలెను. మరియు, మలమును మృదుపరచి మలమును వెడలించునట్టి ఫలమి మొదలగు చాకరాసి, జూఫా, ఉప్పు, దానిమ్మ బెరడు మాంసమును నశింపజేయునట్టి ఔషధములు అనగా నవాసాగరము, పేల్చినపటికి, జంగాలవచ్చు, సానకవేరు, బాలింతబోలు యీ వస్తువులు శిరకాకోకలిపి నాలుక క్రిందనుండు మాంసముయొక్క మూలమునందు లేపనముచేయవలెను. మరియు, యీవ్యాధి యీ మొదలగు నుపాయములవలన కదరనిచో ఇందువిషయమై శస్త్రసాధనమువలన మాంసమును తీసివేయవలెను మరియు, యీ మాంసమును తీసినేసిన తరువాత సీళ్ళలో శిరకాకలిపి పుక్కిలించవలెను. మరియు, వ్రణమును మాన్పునట్టి మలాములను వేయవలెను. మరియు, శస్త్రఖర్చు చేయునప్పుడు నాలుక క్రింద నుండునట్టి రెండునరములను ఆయుధముతో పట్టుకొని వేరుగానుంచవలెను. యిట్లు చేయుటవలన అనరములు తెగజాలవు యెందుకనగా ఆరెండునరములు తెగినచో మృత్యువు సంభవించును యీ కారణమువలన అదిగా రక్తము యెంతమాత్రము నిలువజాలదు రక్తము. ప్రాణాధారముగు వస్తువు కాబట్టి రక్తము వెడలుటవలన మరణము కలుగునని తాత్పర్యము.

(లాభం) ఒకప్పుడు నాలుక క్రింద ఒకవిధముగు మృదువదార్ధము ప్రత్యక్షమగును. ఆమాంసమునిండా చిక్కని నీరుండును గాన దానిని

శత్రువుతో చీల్చివేసి ఆసీదను తీసివేయుదురు. యిటులు తీసివేసినను తిరిగి స్వల్పకాలములోనే చేదకొనును కాబట్టి దీని చికిత్స ఔషధము వలన హరించగలదు. మరియు, అన్నిటికంటె అతీతమగు పసుపాయము అనగా ముందు ఆహారనమును శత్రువుతో చీల్చివేసి అందుండు రతూబతు అనగా నీడతీసివేసి అందు నీడు చేరువట్టి తిల్చి కత్తెతో సావధానముగా తీసివేయవలెను. యిట్లుతీసివేసిన తరువాత ఆహారనము తిరిగి పెరుగజాలదు.

నాలుక బద్ధిలగుటకు లక్షణము

ఈరోగమునకు రెండుకారణములుగలవు. (1) మెదడునందు విశేషముగా శుష్కత్వము నెలిచి ఆశుష్కత్వముయొక్క పుష్టప్రకృతి జీవనరములద్వారా నాలుకయందు ప్రవేశించును. మరియు ఆనరముల మార్గములు ఒకటిగాచేరుటవలన నాలుకరంధ్రములువగిలి బద్ధిలగును. యెట్లుననగా నాలుక మృదువుగను చుచలయత్నముగా నుండుటవలన దీనియందు చుట్టు నిలిచిపోవును. ఇట్టిరోగి భుజించుటకు అసాధ్యముగానుండును. ఇట్టిస్థితియందు ముఖ్యముగా లవణము ఆప్లవదార్థములు నాలుకకు తగిలినచో నొప్పి మంట విశేషముగా కలిగియుండును. దీని లక్షణములు ఆరంభమునుండి నిదురపట్టకుండుట మెదడునందు శుష్కత్వముయొక్క చిహ్నములు కనపించుటవలన కలుగు లక్షణములు వెనుక చెప్పియుంటిని.

—(1) నాలుక బద్ధిలగుటకు చికిత్స —

ఇనప్ గోలుగి. జ ను పంచదారలోకలిపి నోటిలోయుంచుకోవలెను యవగంజి రోగికిప్పించవలెను. మాంసముకూడా భుజించవచ్చును. దోసకాయపదార్థము మైసపులరకు మెదడునవి బసవ్ పాతైలముచేర్చి నాలుకపై లేపనము చేయవలెను. మరియు పులుపువున్నగల వస్తువులు

తీక్షణముగలవిగాన అట్టివస్తువులను వర్జింపవలెను. మరియు మెదడుయొక్క ప్రకృతిని కాపాడుచుండవలెను

(నూచనీయాము) దోషకాయపనుగు అనగా పెద్దశోషకాయ మధ్యకు సమానముగా తిరిగి ఆరెండిముక్కలు ఒకటికొకటిచేర్చి అందుండి నరుగు వుత్తన్నముగువలకు రద్దుచుండవలెను. మరియు మూడుగు నాలుకబ్రద్దగుటకున్న శుష్కత్వమునకున్న నాలుక తెగిపోవుటకున్న లాభదాయకమగును.

—(2) నాలుక బ్రద్దలగుటకు లక్షణములు—

దోషకాదగ్ధమై ఆదోషము ఆమాశయమునందు ఖనీభవించి యుండుటవలన అందుండి ఆవిరిపరమాణువులులేచి నాలుకయందు పగిలేశించుకారణమువలన నాలుక తెగిపోవును. దీనినిన్నములు అనగా పొగవలె తేణువులు వెడలినటులు తోడుచుండుట దోషముయొక్క దుచివలె నోటిదుది కలిగియుండుట ఒకప్పుడు దోషము వసువముద్వారా వెడలుచుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండునని గ్రహించవలెను.

—(2) నాలుక బ్రద్దలగుటకు చికిత్స—

మలమును వెడలించుటకు యోగ్యముగానుండు వస్తువులుగలవు ఆవస్తువులతో ఆమాశయమునందుండునట్టి మలమును తీసివేయవలెను. మరియు లిహసాదా నోటితో నొంచవలెను. తక్కిన పుసాయములు ఒకటవ భేదమునందు చెప్పినరీతిగా చేయవలెను.

నాలుక శుష్కత్వమొందుటకు లక్షణములు

ఈవ్యాధి రెండువిధములు (1) ఈరోగమునకు పుష్టము శుష్కత్వము కారణమగును. దీని లక్షణములు నాలుకవచ్చగను గరికలిగి యుండుట మరియు పైత్తలక్షణములుయొనర్తు యిందు ప్రశ్నోత్తముగా కనుసించుచుండును. మరియు నిదశుష్కత్వముయొక్క యిదేభేదమని

భావము, మరియు హుళూయత్ హుళూరీకా అనగా పితృజ్వరము దీనిమలము నరముల జుగునున్న, హృగయః పితృకోశములయొక్క నమీషము వగుచుండును. ఈద్యైరలని హుళూయత్ వున్నప్పుడు గును.

(1) వ నాలుక శుష్కత్వమునకు దిక్కి.

బేదాగింజలక జ్జ, కల్లకలువప్రాసనము, పంచదారకలిపి నాలుకపై పెద్దించువలెను నోటితో యుచున్నది. మరియు లోకీకగింజల రసము లే, పెద్దచాయలగునను. మెదలకు నున్నప్పుడు చేచ్చుట మిక్కిలి ప్రత్యేకము. మరియు పెద్దచాయలగునను, ఘచ్చుకాయలను, పెద్దకోన కాయ మొదలగు రసములతో పుక్కిలింతుల లాభవాయకమగును.

(2) వ నాలుక శుష్కత్వముయొక్క లక్షణములు

స్నిగ్ధదోషము నాలుకపై భాగమునగును పరీవేశించి ఉష్ణకారణమువలన శుష్కత్వమునుండును. అనగా పరీధమములో, శుష్కత్వము కలుగదు గాని దీనికారణమువలన చెమ్మిదిగి నాలుకపై భాగమునందు చిక్కనైయుండు కారణమువలన శుష్కత్వము నాలుకన బంధముకలిగి యుండును. దీనిచిన్నములు నోటియందు ప్రవృజగురుగా నుండుటే అని భావించవలెను.

(2) వ నాలుక శుష్కత్వమునకు దిక్కి.

అమలవేదనము, సికికంజలిన్, అధవా ఖైరబూజాకాయరసము పంచదారచేర్చి దీనిని నాలుకపై గంధూషముచేయవలెను.

నాలుక మంటకలుగుటకు లక్షణములు

ఈశోగము నాలుగువిధములుగా నుండును. (ఏ) అమాశయ సంబంధమగు పుష్టమవలన (బి) మెదడుయొక్క ఉష్ణమవలన (సి) శీర్షముగు చేదవస్తువులు, కుళ్ళినఃస్తువులను భోజించునట్టి కారణమువలన (డి) ఉష్ణదోషము నాలుకపైదిగుట యామెదడుగు కారణమువలన నాలుక మంటకలుగును. దీనిని నాలుకపూత అని చెప్పుదురు.

నాలుకమంట చికిత్స.

ఈనాలుగు విధముల వ్యాధులలో ప్రేష్టుడు సదుపాయమును సగా చల్లనిపదార్థములు అనగా పెద్దపాయల గింజలయొక్కరసము, వచ్చి ధనియాలు, ఇనప్ గోలు, బేదానాలు మొదలగునవి నోటిలో యూచు కొని చప్పలించుచుండవలెను. అథవా దోసకాయ, పెద్దదోసవిత్తులప పప్పు, బొదంపప్పు, ఖరుబూజాపప్పు, లవుకీకగింజలపప్పు యీమొదల గునవి నాలుకపై మర్దించవలెను.

మరియు ఉష్ణదోషము యీ రోగమునకు కారణమైనచో మలమును మెత్తవచునట్టియు, పుక్కిలించుటకు వీలగునట్టి కావడములను యివ్వవలెను.

మరియు, అమాశయ ముఖముయొక్క మలదోషమువలన నాలుకమంట అనగా పూతకలిగినచో అట్టిస్థితియందు అమాశయముయొక్క ఉష్ణదోషము హరించుటకై చల్లనిపదార్థములు, చల్లని ఔషధములను పువయోగించవలెను.

ఇటులనే మెదడునంబంధముగు పూష్ణమువలన కలిగినచో దీని యందుకూడా అమాశయచికిత్సలు చేయటమంచిది.

నాలుక దురదకలుగుటకు కారణములు

ఈరోగకారణము మెదడునంబంధము కాలినదోషమువలన మంట పుట్టిన్నమై నాలుకయందు దురదను పుట్టించును. యీదోషము మెదడు నందుండిగాని లేక, అమాశయమునందుండిగాని అథవా శరీరమునందుండిగాని నాలుకయందు ప్రవేశించును. దీనిలక్షణములు అనగా నాలుక ఎర్రగా నుండుట, నాలుక పండ్లతో గీరుకొనుటవలనగాని వేడినీళ్లు పుక్కిలించుటవలనగాని కొంతినొందినటుల నుండుట యీమొదలగు చిన్నములు కలిగియుండును.

—నాలుకడుగుద చికిత్స చిత్ర—

ముందుగా దోషమును తీసివేసి తరువరి వేడినీళ్లు పుక్కిలించవలెను. దీనివలన మంటరిగి నాలుకచర్మము మృదుత్వమునొందును. మరియు మలమునందు చెమ్మప్రవేశించి వెడలనారంభించును. తరువాత పాలు పంచదారకల్పి పుక్కిలించవలెను. తరువరి శిరశా, గుర్రోగ్గఱ యీ మొదలగువానితో పుక్కిలించవలెను. ఇటుల చేయుటవలన చెమ్మప్రవేశించి మంటరిగిపోవును. మరియు మలముతగ్గి నవ్వుచును. కరక్కాయబెరకు నములుట, నాలుకపై మర్దించుట మొదలగువానివలన నాలుకయిండును. పూష్ణమలమును తీయుటయందు ఒక్కిలి సామర్థ్యము కలిగియుండునని గ్రహించవలెను.

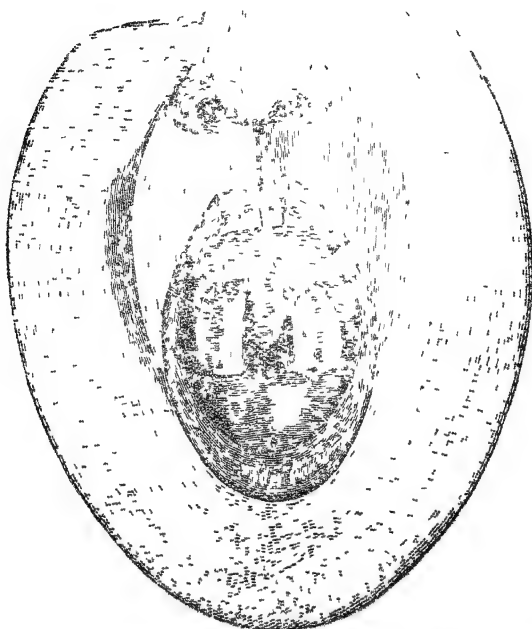
—నాలుకపై చర్మమూడుటకు లక్షణములు—

నాలుక అంగిలి పండ్లు చిగుళ్లు పైనుండు చర్మము పూడుటకు తీక్షణుగు అవిరివరమాణువులు యీ రోగకారములగుచున్నవి. యివి శరీరమునుండి లేచి యెరువుగానుండు యీ అంగములపైనుండు పొరను దగ్ధపరచి శుష్కింపజేయుచున్నది. మరియు, అంగముల భాగమునందు చేరియుండునట్టి చెమ్మను నవ్వెరచుచున్నది. యిట్టి కారణమువలన నన్నని చర్మము పూడిపోవుచున్నది. దీని లక్షణములు నాలుక అంగుడి పండ్లచిగుళ్ళు బట్టతో దద్దినచో పుల్లిపొట్టువలె నన్నని పొర పూడిపోవుచున్నది దీని వలన నొప్పి తటస్థమగుచున్నది.

—నాలుకచర్మమ పూడుటకు చికిత్స—

ఈరోగమునందు శిరావేదనముగావించి రక్తమోక్షణము చేయించవలెను. తరువాత కరక్కాయల కషాయముయిప్పించవలెను. మరియు అన్, దానిమ్మపూలు, గులాబిఆకులు, యానస్తువులు శిరశాలోపేషి కషాయముకాచి ఆకషాయమును పుక్కిలించవలెను. యీ రోగచికిత్స యందు మృదుత్వముకలిగిన మెంటే అజీర్ణమును చేయునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించుట మంచి పుష్కాయమని గ్రహించవలెను.

నోటిలో, అవయవములను చూపునట్టి చిత్రపటము.

1-2 గొంతుద్వారమునకు యిరువక్కలు కి. కొండనాలుక
4. నాలుక యీ అంగములు మాట్లాడుటకునహయ్యము కలిగించుచుం
డును. నోరు యెల్లప్పుడు ఆరిపోకుండుటయిల చెమ్మకలిగించును.

ముఖరోగలక్షణములు.

నోటిలోగుల్లలు లేచుటకు లక్షణములు—

నోటిలో గుల్లలు లేచుటకు శీత్యముగు రక్తదోషము కారణముగల
చున్నది. దీనిలో కొద్దిగా పిత్రముకూడా మిన్నమియుండును. ఈరోగ
ముగందు విశేషముగా నొప్పి కలుగుచుండును అనగా యేదైన వస్తువు

నోటియందులేదు గుల్లల చికిత్స.

ఈరోగమునందు శిరావేదన చేయవలెను. మలమును పెడలించుటకై కరక్కాయకషాయమును పానముచేయవలెను. ఆరంభమునందు గులాబిపూలు, యెర్రీకూర, కామంచాకు, కాశినివేడు, ఆకులు, ధనియాలు, దింజేశగలు యీ మొదలగు వస్తువులు శిరకాలోవేసి కషాయముకాది ఆకషాయముతో పుక్కిలించవలెను. అనగా నోటిలోపోసి కొని వ్రుమియుట అని అర్థము.

నోటియందు వ్రణములులేచుటకు లక్షణము

ఇది ఒక కురువుజాతి. ఇది ముఖము నాలుకయొక్క చర్మమునందు ప్రత్యక్షమై నోరు యావత్తు ఆక్రమించుకొనును. ఒక్కొక్కప్పుడు నాలుక పొరచుండుకూడా ప్రసరించి గొంతు ఆమాశయమువరకు దిగుచున్నది. మరియు, యీ వ్రణముయొక్క చుట్టుభాగములు గుండ్రముగాయుండుని గ్రహించవలెను. మరియు, యీ వ్రణమునందు మర్గంధముకూడా కలిసియుండిననో దీనిని హక్కిముజాలినూస్ గాఢకులాం అని పేరు విధించిరి. గాని యీరర వైద్యులు అనేకులు అకలా అని చెప్పియున్నారు. నేను దీనిని నేడు ఆధ్యాత్మమునందు వర్ణించెదను.

కులాం అను వ్యాధి మూడువిధములుగానుండునని తెలిసికొనవలెను. (1) మొదటి వ్యాధియొక్క మలము రక్తముగును. దీని చిహ్నములు వ్రణమునందు యెరువు ఉష్ణము కలిసియుండును. ముఖములోవల చర్మము యుబికినట్లు కనుపించును.

కులాం అను వ్రణము మొదటిభేదచికిత్స.

సరేరు అను సరమును శిరావేదనము గావించి అధవా గడ్డము క్రిందసరములు నాలుకరెండుసరములు క్రిందపెదవిలో రెండుసరములు పైపెదవిలో రెండుసరములున్నవి. ఆసరములను ఛేదించి రక్తమును తీసి వేయవలెను. లేదావత కరక్కాయలు, పర్పాటకము, కషాయముకాది

శరీరమును మృద్భుంధము నొందించవలెను. మరియు నమాగునీళ్ళతోగాని అధవా శిరకాతోగాని పుక్కిలించవలెను. ఇందులో గులాబిపూలు, ధనియాలు, శిమాక్, తవాక్షిరి, దానిమ్మపూలు, శిరిషనగలు, వచ్చు కర్పూరము, యామొదలగునవి మెత్తగా నూరిగాయములో వేయవలెను. మరియు గాయము దుగ్ధాధితమైనచో గాయమును మాడ్చునట్టి వస్తువులను మెత్తగా నూరి శిరకాలోగాని అధవా నీళ్ళలోగాని కలిపి పుక్కిలించవలెను. అనగా శింకా, నవాసాగరము, వుప్ప, పటికి, మొదలగు వస్తువులుగాని లేక యీవిధముగు న్వభావికముగు వస్తువులతో నీచముగు కుల్చినభాగములను లేవనము చేయవలెను. మరియు చీము, నీరును ఆర్చివేయును. మరియు యీరోగిగాయమునకు శిరకాయొక్క తీక్ష్ణతవలన భయముకలిగినచో శిరకాకుబడులుగా కుంకుమపువ్వునుచేర్చుకోవలెను.

—కులాం అను (2) భేద లక్షణములు. —

ఈవ్యాధిమలము కుల్చినట్లేమ్మముయొక్క కఫదమ్మకారణము వలన మరియు పుప్పని కారణమువలన గాయము పుష్పత్తియగుచున్నది. దీని లక్షణములు వ్రణము తెల్లగానుండుట, నొప్పివల్లముగా నుండుట, మరియు పొరపుబ్బుటవలన మెత్తనివావుతో నమాసముగానుండును.

—కులాం అను (2) భేద చికిత్స —

ఈరోగమునందు విరోచనమును చేయించుటకై ముసాంబర మాత్రలు పుచ్చుకోవలెను. మరియు అక్కలకర్ర, అడవిద్రాక్షవండ్లు యామొదలగు వస్తువుల కషాయముతో పుక్కిలించవలెను. మూమిరా, కరక్కాయ, అక్కలకర్ర, శిరకాలోవేసికాది పుక్కిలించవలెను. యెదుకనగా ఈకషాయముమలమును తీసివేసి కఫమును కరిగించును. మరియు అంగమునందు ఆజీర్ణము శుష్కత్వమును కలిగించును.

—కులాం అను (3) భేద లక్షణములు. —

ఈవ్రణము దహివబడిన తీక్ష్ణమలమువలన కలుగుచున్నది. ఈరోగము తక్కినభేదములకంటె మిక్కిలి క్రూరమైనది. దీనిలక్షణము

లు నాలుక నల్లగా నుండుట, నొప్పి కుష్మత్స్వమునగు తీక్ష్ణగోళము మొదలగునవి ప్రకటనయగును.

అలాం తను నాలుకవర్ణముయొక్క (3) భేదా దీక్షి

విరోచనములు కాగలందులకై ఆకాశవర్ణకషాయమును పానముచేయువలెను మరియు ఆరగన నొండును పాత మెత్తపరచి కాష్ఠము నొండుటకై అప్రకాలిమునాగ చేసిను చేయవలెను. తరువాత గోరంటాను గమలించవలెను దీనినలన గాఢము యెండి కుష్మత్స్వము నొంది వూడిపోవును. తరువాత నూరినూటి, దానిమ్మబెరుగు, దామ్మపూలు, శిమాగ్, ధవియాను, యీమొదలగునన్నియు శింకాలోవేసి కషాయముకాచి పుక్కి లించవలెను.

నోటిలో దుర్గంధ వ్రణముక గుటకు లక్షణము

ఇదిఒక దుర్వాహకల గుడ్డిగల పు ల్లికవో తొడ్డినము లలోనే విశేషముగా పెరుగును దీనిమును మూత్రవీచము క్రూరముగా నుండనో కడుకూడా అంజనముగా ప్రయోజనమునుండును. ఇది దుర్గంధమును తీర్చును దోషహావన కలగుచున్నది. మరియు నిది పోటుకలిగించును. అగగములను కష్టపరచి అయ్యదు ప్రసేశించును. అధనా దేహమునండి పైకివెల్లుడున్నది. మరియు యీమలమును దుష్టలమగు కారణమువలన యీధలము దీనిని గ్రహించుచున్నది.

నోటిదుర్గంధప్రణాదీక్షి

ఈరోగమునందు ముఖ్యముగా శిరావేదనముచేయవలెను. విరోచనము కాగలందులకై పాదతిగ్గెకషాయము పాముచేయవలెను. మరియు యొక్క తీక్ష్ణత్వమును తగ్గించుటకై శింకా, శిమాగ్ రసము, పుల్ల

దాక్షిణ్యమునకుఁ జూపిలి చువలెను. ఇరువురు ముఠావారిగిరిచుట్టియు శుష్కమును బట్టెను. అదిగిరి ట్టి కుముగల బొమ్మలను పుక్కిలించునెను. దీనివలన దుర్గంజవనియు బుట్టినట్లనిగిరివును. తిరువరి ఫలాఫయాకా పువయోగినిన నోణముయొక్క స్వరూపము హీనత్వమును మాంసము నష్టమును మఱియు ప్రణమయొక్క చీము తగ్గి నిర్మలముగానుండును. తిరిగి నూనముగా ప శుభ్రమగు మాంసము పుష్కలించును.

ఫలాఫయాకా చేయుకర్మము.

తడవని నన్నము ముచిని 1 భాగము యెర్రని పచ్చని హరిదళము, సజ్జాతము, అకాకియా, అనగా గింజకట్టనితొమ్మకాయ రసము యెండించిన జిగురు యివిప్రత్యేకము. సగభాగము ఈలయిదువస్తువులు నూరి అంగూళికా అనగా దాక్షిణ్యమునకుఁ జూపి నూరి కుప్పెలు చేసుకొని అవశ్యానుకూలముగా పువయోగిని గొనవలెను.

సూరతేమాజూకా చేయుకర్మము.

పుల్లదానిమ్మబెరుడు, తియ్యదామ్మబెరుడు యివి పోత్యేకము 105 మాషములు, మాదికాయలు, దానిమ్మపూలు, పేల్చినవటికీ, కాల్చినకాగితపుబూసిది, అక్కలకోర, కలండ యివి పోత్యేకము 30 మాషములు. సమాగ్ననగా ఇంగ్లీషుగో రూస్కోరయూ అందురు. ఇది 52½ మాషములు. సముద్రోపణము, నవాసాగరము యివి పోత్యేకము 18½ మాషములు యావదివస్తువులదంచి చూర్ణించి వస్త్రగాలిత మొనర్చి ఏపివత్తులపిండిలో శేళియూరి బిల్లులుచేసికొని యెండించి యుంచుకొని అవసరమయమునందు ఉపయోగించవలెను.

అనోటినుండి విస్తారముగా నీరుడుటకు లక్షణములు.

ఈరోగమునకు రొడుకారణములు గలవు. (1) పుష్కముగల చెమ్మ యారోగకారణమగును. ఇదిముఖ్యముగా ఆమాశయమునందు

పుట్టుచున్నది. దీని చిహ్నములు స్వల్పముగా భుజునటువలన ఆమరొ శము రక్తదశహింసలువలన పూర్ణము విశేషమై చెమ్మచు కలిగించును. ఈ చెమ్మవలన నోటిమందు జగురు అధికమై నిద్రించునప్పుడు నిదురలో విస్తారముగా చొల్లు కాడుచుండును. మరియు మే 440 ని ముందునప్పుడు నోటియందు పుష్పినిశేషముగా ఉండునప్పుడు ఆ హాశయము యెండియుండుటవలన మేలుకొనియుండునప్పుడు స్వల్పము నిద్రించునప్పుడు చొల్లు కాడుటయు నిలిచిపోవును.

❖ నోటిసీయాడుటకు (1) భేదచికిత్స ❖

వానచికు అను నరమును చేపించవలెను. మరియు, దానిమ్మ కాయనురినముద్ద, బేదాగాకాయురైనముద్ద, వచ్చిదాక్షవండ్లుమారి నముద్ద యీ మొదలగున యేలముగాకలిపి నీరు మిరియి యీ రసము చిక్కబడువలకు నీటి జీర్ణమును కలిగి చుట్టి పెండు అనగా నేవు (యాపిల్) బేదానాఫుడు, బేదానాపే శి కూన (ఇ గ్లీసు గో రూనకోరి అందురు) చిరశైగలు, గులాబిపూలు, అధరాశేతగుళ్లు, మందాడు లేతకొమ్మలు, దానిమ్మపూలనము యీ మొదలగు వాటిరసముతో ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా పుక్కిలించవలెను. మరియు కొద్దిగా వచ్చి కాళివిగింజలు చితికగొట్టి పుక్కిలిపి తిరిపించవలెను. ఈ మొదలగు నదు పాయములు ఉష్ణము శాంతి నొందుటకున్న చెమ్మహరించుటకని గ్రహించవలెను.

❖ నోటి సీయాడుటకు (2) వ భేదలక్షణములు. ❖

జలుబు కారణమువలన కఫముయొక్క చెమ్మవలన ఈ రొగముకలుగుటకు కారణమగుచున్నది. ఈ చెమ్మ ఆహారేయమునందు విశేషముగా ఖనీభవించియుండును. దీనిచిహ్నములు జ్వరశక్తి మౌనము నొందుట ఉమ్మ చిక్కగను జగురు కాదుగుట నోయిపుల్లగానుండుట, యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

నోటి సంహారము (2) భేదము

సోమదత్తుని, పల్లం రైలు స్టేషన్లోవేరే కమాయముకాది పుచ్చుకొని చమనము చేయించుట . మరియు, ఇతిభల్ మొదలగు ఉష్ణకర బొవధలు అనగా కనెగాలిజావా మ్ పొడినా మొదలగునవి యిప్పించుట . మరియు, శోధించుటకు వారును కొద్దిగా అవాలసిండి కలిపి రోగిని భోజనము యిప్పించవలెను. సాక్షాత్కారమునందు నిరన్న హారముగా ఉండనవ్వకుండువాణి ఒకగుక్కెడు పుచ్చుకొవలెను. మరియు, సాక్షాత్కారము స్త్రీ సమర్పించుట.

నోటి దుర్గంధలక్షణములు

ఈ దుర్గంధము ముక్కునుండియు నోటినుండియు వచ్చుచుండును. దీనిని అరిష్టభాషయోందు కలి అందురు. ఈ లక్షణము దుర్గంధము యొక్క కారణముసారముగా ఆరుభేదములుగలవు (1) పైపూర్ణము అమాశ యమునందు ప్రవేశించి అచ్చటగల చెత్తవలన వృద్ధికొంది అమాశ యమునందున్న, అంగిలియందున్న, దవడలయందున్న, దంతముల చిగుళ్ళయందున్న, దంతమూలములయందున్న స్త్రీముగానందును. మరియు, పైపూర్ణము తనవనికంటె పుక్తచెత్తను చేరచి దుర్గంధముగా మార్చివేయును. యీ విధముగా కలిగిన వ్యాధి చిహ్నములు అనగా భుజించిన వెనుక దుర్గంధము లగ్నియగుడును. యెందుకనగా చిగుళ్లలో నుండి దుర్గంధము దంతములయందు ప్రవేశించును. యిట్లు ప్రవేశించుట వలన దంతములు బహుమాంసలనిరంగుగా మారుచున్నవి.

నోటి దుర్గంధముయొక్క (1) భేద చిహ్నము

వచ్చని అలుబకరా కావడమును ప్రవేశించినము ప్రాణికాలమునందు పుచ్చుకొనవలెను. యెందుకనగా యీ కమాయము అమాశయము

నందు విశేషముగా జనులు పుష్కలముగా చేయును. మరియు, దుర్గంధమును చెప్పుట వారిందును మిగిలు, యవలనత్తు మంచుగడ్డ నీళ్ళలో కలిపి వంచవారచేర్చి యివ్వవలెను. మరియు, వందరినోనకాయ, ఆలు బకరా, సప్తాది, పద్మికాయలు, యీ మొదలగునవి రోగికిచ్చుట వలన లాభదాముకమగును. మరియు, పానీయకాలమునందు యేదైన తినుటకు పుష్కలమును అరగా ఆహారముమొక్క వేడి ఆకలికారణమువలన విశేషముగా కూడవని భావము.

❖ నోటి దుర్గంధము (2) వ భేదము ❖

దుర్గంధముగూర్చుము ఆహారమునందు కేరి ఖనీభవించును అందుండి దుర్గంధిత ఆవిరహమాణువులు లేచుచుండును. దీనిచిన్నములు భుజించుటవలన ముఖము కడుగుటవలన పుక్కిలించుటవలన నోటి దుర్గంధము లగ్నిపోవును. ఎందుకనగా ఈ వ్యాధి నోరుకడ గుటవలన పుక్కిలించుటవలన నోటి దుర్గంధము లగ్నిపోవును. యీవ్యాధి నోరు కడ గుటవలన నశించుటలేదుగాని ప్రస్తుతము శాంతినొందుచున్నది.

❖ నోటి దుర్గంధము (2) భేద చికిత్స. ❖

ఉర్బచేపనుతిని మల్లంగివిత్తులు, అలనందలు, సోయిగింజలు, మొదలగువాని కషాయములను పుచ్చుకొని వాంతిచేయవలెను. మరియు యాజ్ఞపైకరా, ముసాంబరంమాత్రీలు, మొదలగుమాత్రీలు వ్రవయోగించి శరీరమును మృదుత్వమునొందించవలెను. ముసాంబరము కిసాదా సారాయి, అఫన్. తీగతోకూడా వ్రవయోగించుటలాభదాయకమగును. మరియు మలమును వెడలించినవెనుక శీతమురబ్బపుచ్చుకొనినోలెను మరియు ఇత్తిఫల్, చాచిరాశి, తేనెతోచేయబడిన గుల్ఖం

దు, తేనకోచేసిన శికింజబీన్ నర్వనా ప్రవయోగించుచున్నారు. ఈకో
గమునందు చెమ్మను కలిగించునట్టి భోజనములను ప్రవయోగించవలెను.
అనగా యెండించినమాంసము కలియూ యామొసలగునవి మంచి మనా
లాలుచేర్చి యిప్పించవలెను.

❖ నోటి దుర్గంధము (కీ) భేద లక్షణములు. ❖

నీచమగుదుర్గంధముగు చెమ్మ తీక్షణశయ్యందు తలనుండి దంత
మూలములయందు వ్రేవహించి వాటిని తిని కుళ్ళపైట్టి చెరచవేయును.
దీనిలక్షణములు అనగా యీకోగి పులుపు ప్రస్వగలవస్తువులతో పుక్కి
లించినచో చిగుళ్ళనుండి చెమ్మ దంతమూలములయందు దుర్గంధము
నిండుకొని పుక్కిలించునట్టి పెస్తువుతో వచ్చినప్పుడు, ఇట్టినమయము
నందుకూడా నోటిదుర్గంధము పోకుండునుగాని కొంతకాలమువరకు అణ
గియుండును. యీస్థితియందు నోటివాన, బొత్తిగా నశించకుండినయిందు
కు రెండు కారణములు గలవని గ్రహించవలెను. (ఎ) నీచమగు చెమ్మ
పుక్కిలించుటవలన దంతమూలములనుండి దూరమగుచు గాని దీని బ
దులు చెమ్మతలలోనుండి దిగుచుండును.

(బి) నీచమలము జీవసరములయొక్క నాలుగువైపులనుండి దం
తములలో చేరుచున్నది. నిది పుక్కిలించునట్టి భేషధసారము అంత
వరకు వ్రేవేళించజాలకపోవును.

❖ నోటి దుర్గంధము (కీ) భేద చికిత్స ❖

మఖము మెదడునకు శుభ్రపరచుటకై దంతమూలములు బల
పడుటకై అధిగా, దానిమ్మపూలు, శింకాలోవేసికాది ఆకషాయమును
పుక్కిలించవలెను. దీనివలనతలనుండి దిగునట్టి మలము నిలిదిపోవును.
మరియు ద్రాక్షపాకమును యీశింకాలో కలుపుకొనుటవలన పుక్కిలి

గుఱము కలిగించును. మరియు నోటిదుర్గంధము, దిగుబడుము చిగుళ్ళకు బలము కలుగుటకున్న వాబ్బుల్ షిన్స్ నోటిలో నంచుకొనవలెను.

— వాబ్బుల్ షిన్స్ మూత్రాలుచేయు క్రిమములు —

రాతిపువ్వు, లవంగములు, తమలముపేరు అక్కలకర్ర, ఇవి వస్తువుచేటికి శిశి మాషములు గలాబిపూలు, మంపిగంధం, కరక్కాయలు ఇవి ప్రత్యేకము 7 మాషములు, తవత్తిరి 1½ మాషములు కస్తూరి, పచ్చకన్నుగము, ఇవి ప్రత్యేకము 6 రతులు ఈ వస్తువులు యావత్తు చూర్చిది వస్త్రులాలితమొనరించి బేదానపండురసముతోగాని వన్నీరుతోగాని మర్చించి మూత్రాలు చేశికొనవలెను.

— నోటిదుర్గంధము (4) భేదలక్షణములు —

దృష్టరుగు పూష్ణవశ్యతి దుర్గంధముకలిగించునట్టిది దంతమూలములయందు ప్రవేశించి వాటిచెమ్మను సీచత్విముకలిగించును. గాన ఈ వ్యాధియందు ఎల్లప్పుడు చిగుళ్ళనుండి రక్తము ప్రవించుచుండును.

— నోటిదుర్గంధము (4) భేదచికిత్స —

నరేకు అను సరసును చేరించి రక్తమునతీసివేయవలెను. తరువాత కరక్కాయకషాయము పానముచేయవలెను పిమ్మట తయారే చేసి యుంచిన శిరకాతో పుక్కిలించవలెను. అనగా యాభౌషధములు యీ వ్యాధియొక్క మూషవభేదమునందు రెవ్వబకియున్నవి. ఆభౌషధములను యిందువయోగించవలెను. మరియు, చిగుళ్ళయందు దుర్గంధవ్రణము లేదని కారణమునలన చెడుచెమ్మ అందుప్రవేశించుచు పేరుకొని దృఢత్వము నొందినచో దుర్గంధవ్రణమునందు అనగా ఆవ్రణము బలమునందున్నదా లేక దుర్బలముగానున్నదా అని ఆగోచించి అందు

ఈ తగిన ఔషధమును ఉపయోగించి అనగా యీ రోగ భాగములు పుష్టి
గల చెప్పువలన కలిగి కుడుపు విస్తారముగా యున్నచో, లో వయూన్
ఉపయోగించవలెను. లేక శాంతిస్వభావికముగాయున్నచో మాచికా
యలు, తవాక్షిరి, గులాబిపూలు, అకాకియా (లేతతుమ్మకాయరసము
యొందించినది) మొదలగునవి వ్రుపయోగించవలెను.

❖ 5 నోటి దుర్గంధము లక్షణము ❖

నీచ చెప్పు దంతములకుండు ప్రవేశించి వాటిని హరింప
జేసి కుల్గించును.

❖ నోటి దుర్గంధము (5) భేద దీక్షిత్వము ❖

దంతముల అంగములు పలుకప్పు తప్పినచో దంతములను
పూడబెరికివేయుట పుత్రమము. మరియు, కొద్దిభాగము మాత్రము చెడి
నచో చెడినభాగమును యిండు విషయమై వ్రధావముగు ఆయుధముతో
ఛేదించవలెను. మరియు, శుద్ధవరచుటకై నగుద్రోపురుగు, పుస్స,
అలిదిప్పలు కాల్చినమసి యీ మొదలగునవి యేకముగాచేసి దంతభావ
నము చేయుచుండవలెను. రోగము యెంతవరకు నసించుచుండునో అంత
వరకు రోగము శాంతి నొందించుటకై అధిరా, మాచికా, యలు, శొంఠి
మస్తకి, గులాబిపూలు, రామక్ అనగా నయోగ ఔషధము యీ
మొదలగు వానితో మంజక్ అనగా దంతభావన మార్గముచేసి పువ
యోగించవలెను.

(రామక్) అనగా ఒక సుయోగిక ఔషధము. అనగా మాచికా
యలు దానిమ్మపెరుగు, నల్లవటికి, తుమ్మజిగురు, దోళాబ్, యీ మొ
దలగువానితో రయూరుచేయు ఔషధమును రామక్ అనబడును.

అనోటి దుర్గంధము (6) భేద లక్షణములు ॥

ఈరోగము యొక్క దుర్గంధము పూపిరితిత్తులయందు కలిగి నోటి దుర్గంధమునకు కారణమగును. ఈరోగము సామాన్యముగా శిల అనగా రక్తక్షయవ్యాధి అంతమునందు కలుగుచున్నది.

—తాలూపులవాపు లక్షణములు.—

ఈరోగమునకు రెండు కారణములుగలవు. (1) పుష్టసంబంధమగు రక్తదోషముయొక్క దశయందు తీక్షణ్యహవలన లోదవడలయందు వాపు కలిగించును.

(2) కారణము చెప్పు యిందులో పూష్టవశ్యతి లగ్నిపోవును. రక్తజవాపు యొక్క చిహ్నములలో దవడలయందు యెరుపు కలిగి నొప్పిలో కూడియుండును.

—తాలూపులవాపు చికిత్స.—

శిరావేదనముచేయువలెను. కరక్కాయకషాయమున్న పిత్తవాసదా కషాయముతో మిలమును మృదుపరచవలెను. ముగ్గుము తొలగించుటకై ఆరంభమునందు అధిరా, గులాబిపూ, దానిమ్మపూ, కామండినేరు శిరాలో వెసికాచి పుక్కిలించవలెను. మిరియు జహూర్ కాలిజ్ అనగా ఒక సంయోగి కయోగముయొక్క పేరు మరియు తవాక్షిరి గులాబిపూలు, పెద్దపాయలకెత్తులు సిశస్తా అనగా గోధుమనత్తు కతిరా కర్పూరముకలిపి దవడలలో బాగమునందు చల్లవలెను. మరియు అంతము నందు బాబూనా బుష్ పా దూలగొండికెత్తులు మొదలగువానికీ పాయము నందు కేలకాయగుజ్జలిపి పుక్కిలించవలెను. దీనివలన మలము కేషిం చియున్నచో గూరించిపోవు మరియు శిమ్మవలన కలుగునట్టివాపు యొక్క రంగు తల్లగానుండుట నొప్పి లేకుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

అథ దీక్షా కర్మము

మలమును వెడలి చూచి కై నూరినట్లు యివ్వవలెను. మూయి
అక్కలకర్ర తడువానితో నూరి అంజనము లిచ్చి పుక్కిలించవలెను. దీని
వలన విబంధమువదలి పుష్టిప్రాప్తిండును మలము కూడా వెడలిపోవును.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పాత్ర సాచ్చాబేగ్ సాహెబ్
పుత్ర “వైద్యభూషణ” బిరుదావళి విజయనాథ వైద్యవిద్యవిద్యజ్ఞాన
విధేయ రహతుల్లాబేగ్ సామధేయ ప్రణీతంబైన

“తిబృహత్ సాహిత్యము” అను వైద్యగ్రంథమునందు

మొఖ, జిహ్వారోగధ్యాయము నర్వము

సంపూర్ణము.

యాకరీముల్ హురూఫ్.

బిస్మిల్లా హిర్రహమానిర్రహీమ్.

పెదవి అక్షరవిషయము

పెదవి అక్షరములు.

పెదవి రోగలక్షణములు

శ్లోకములు

పెదవి అనగా నరములు ముంసము మరియు హృదయనరములు
పిత్తకోశము యొక్క నరములతో కలిసి యేర్పడినది. పెదవులవలన
ప్రమోజనమేమనగా నోరుమూసియుండుటయు నమలదగిన వస్తువును
నమలునవ్వను నోటినుండి పక్షిబోకుండా కాపాడుచుండును. మరియు
మాటలాడుటకు సహాయము కలిగించును మరియు ముఖము
నకు శోభస్కారమును కలిగించుచున్నది. మరియు గుదస్తానము
నందు ఏరోగము వుత్పన్నమగుచో ఆరోగములు పెదవినందుకూడా
కలుగుచుండును. ఏలననగా పెదములయొక్కయు, గుదస్తానముయొక్కయు
వ్యక్తివివర్పాటు రెండును ఒకేవిధముగనుండును. రెండుపెదవులు,
గొంతు ఆమాశయము గుదస్తానము పేగులకు రెండువైపులు అనగా
పైభాగము కిందిభాగములందు అనగా రెండు భాగములు ఆరంభము
నందు పెదవులున్న. అంతమునందు గుదస్తానమునుయున్నది. గుదస్తాన
ము చివిగిపోవుటవలన అందుమూలశంక వుత్పన్నమగుచున్నది. అటుల
నే పెదవులుకూడా చివిగిపోవుచున్నది ఇన్స్థితియందు పెదవులయందు
కూడా మూలవ్యాధినలే కటికలు వుత్పన్నమగుచున్నది ఇటులనేఅన్ని
విధముల రోగములు కలుగునవి గ్రహించవలెను. మరియు యీరోగ
ములు వదిలివేటుగా యీఅక్షరమునందు చెప్పబడియె.

పెదవులు తెల్లబడు లక్షణములు

ఈరోగకారణమేమనగా రక్తములో అవక్షేపసంబంధముగ రూపలే అనగా నీరుయొక్క కారణమువలనతల ముఖముయొక్క అంగముల పుష్టము న్యూన్యతయొక్క కారణమువలన పెదవు యందు తెలుపురంగునంభి విండును. యెటులననగా యీ కారణముచే మూర్ఛకలిగించు నట్టి శక్తి దుష్ఫలమునొందును. మరియు భోజనమును అనుభవించునట్టి అంగముయొక్క సహనశక్తియు చేయజాలకుండును. యీ కారణమువలన పెదవిరంగు నొగ్గగానుండును. ఇందువలన చూర్ఛుట్టి శక్తి యందు న్యూనముగా భేదము తటస్థించుటవలన పెదవియందు తెలుపురంగు సభవిండును. మరియు యీ అంగము యితర అంగములకు విరుద్ధముగా యందును ఎంతవరకు కారణము బలము కలదిగానుండునో అంతవరకు తెలుపురంగు కనిపించుండును. అనగా గ్రహించుటకు వీలులేకుండునని భావము.

పెదవులు తెల్లబడుటకు చికిత్స

కఫమును వెడలించునట్టి వస్తు శేవనచేయవలెను. ఆకుకూరలు మొదలగు వస్తువులను వర్జించవలెను. ఇందుముఖ్యముగా జిగురుగానుండు వస్తువులను దూరపరచవలెను. ముఖ్యముగా తెలుపు కలిగినవృక్ష ఫలములను అధికభవించుటకై కఫదోషమును బంధించుటకై నార్ దైకా తైలము చంద్రతైలము, చంద్రబీజనాన, కుంకుమపువ్వుతైలము, యీ తైలములగు తైలములను వేరువేరుగా ముక్కులో వేయుచుండవలెను.

(లాభము) తథాదిత్ తెలుపులోకూడా పెదవిచర్మము పూర్ణ శాఖ్యభిచివచో దీనివలన అనగా తెలుపుకారణము ప్రత్యేకముగా యందునుటవలనకూడా సాధారణశుష్కత్యము మరియు వైపూర్ణము అధికతైలము గాన శుష్కింపజేయుచున్నదని గ్రహించవలెను. మరియు చర్మముపూర్ణముగా చికిత్సనీయ ప్రకరణములలో వర్జించబడును.

{ పెదవి శుష్కత్వము వలన చర్మము పూడుట పెదవులు }
పగులుటకు లక్షణములు.

పెదవులు పగులుట, పెదవి చర్మము పూడుట, పెదవులు యెండుటకు ఇటీకారణము అనిగా నాలుక పగులుట, శుష్కించుట, చర్మము పూడుటయందు కర్ణించబడియె కాబట్టి నాలుకయందు చెప్పిన చికిత్సలు పెదవి రోగమునకు కూడా ఉపయోగించును. మరియు, చర్మము పూడుచుండినచో బేరూనా, ఫిరూ, అగసివిత్తులు మొదలగు వాని గుఱ్ఱము పెదవిపై వర్తించుట, అన్ని చికిత్సలకంటె వ్రత్తము ప్రసాదమునని భావించుదుగాని అధవా కోడికోర్పుగాని వత్తికీసి ఉపయోగించవలెను మరియు, మలమును పైనుండి క్రిందివైపుకు నీళ్లుటకై తొట్టు, గుద స్తానము వీట్లుపై బనవ్వుతైలము వర్తించుట అన్ని బౌషధములకంటె లాభదాయకమగును. మాదికాయలు, నఫేవా, గోధుమసత్తు, అధిరాయి మొదలగునవి మత్తగానూరి కోడికోర్పులోఁబలిపి పెదవిపై వర్తించుట అన్ని బౌషధములకంటె మిక్కిలి మంచిది దీనిని పరీక్షించిన యోగము. పెదవులు పగులుట, చర్మము పూడునట్టి స్తానమునకు గాలి తగులకుండుటకు కాపాడవలెను. మరియు, లేవనము చేసిన పెదవిపైని కోడిగుడ్డులోపలిపొర పెదవిపై అటించవలెను. మరియు, వెల్లుల్లి, నీరుల్లి, వున్న, మరియు, జుంక, మేక, గుర్రము మొదలగు జంతువుల మాంసము మరియు, పితృకరవస్తువులను వర్జించవలెను.

❖❖❖ పెదవి అదురుటకు లక్షణములు ❖❖❖

ఈ అదురునట్టి వ్యాధి నాలుగు విధములుగా నుండును.

(1) ఆమాశాయముయొక్క హఠిన యోగము వలన పుత్తన్ను పగులు అనిగా కష్టదాయకమగు మలము ఆమాశాయమువైపు చేతి కట్టి కారణమువలన ఆమాశాయము పిశ్పము దానిని దూరపరచుటకై ముడుచుకొని పోవును. మరియు, పిశ్పము ఆమాశాయము నుభము నొందుటకై వికృతమగును. యెటులననగా హఠియుయొక్క పునరి

భాగము ఆమాశయముయొక్క పై భాగముతోలిసి మున్నది అచ్చటి పొర యారె టి భాగముల మధ్యను దు కలిసియున్నది. వాస్తవములో నిది కఠినముగా మున్నది. యీ కాణములన ఆమాశయము కదలుట వలన పెరవినుండు అమరు సంభవించుచుని గ్రహించవలెను. యెటుల ననగా కఠినశరీరము ఒకవైపు కదలుచుండిన రెండవైపుకూడా అవశ్య ముగాకదలును. మరియు, దీని చిహ్నములు కడుపులో కెల్లుట, ఎక్కిళ్లు ఒకప్పుడు వాంతికూడా కలుగునుండుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(2) మెదడునుండి పెదవులయందు ప్రవేశించియుండునట్టి జీవన రముయొక్క సాయోగమువలన పెదవి అమరనారంభించును. అనగా కష్టముగల మలము మెదడునందు చేరినప్పుడు కలుగునని భావించ వలెను. కాబట్టి మెదడు ముడుచుకొనుట, వికశించునట్టి గతియందు వెంటనే దీనిని దూరచరచుటకై కదలుచున్నది. గాన జీవనరముద్వారా పెదవికూడా అమరనారంభించును. మరియు, యీ విధమగు అమరు అవస్థారము అర్ధాంగవాతమునందు ఆరంభదశయందు కనుపించును.

(3) ఈ స్థలమునందు చిక్కని మలము పుష్పిన్నమైన కారణము వలన పెదవి అమరనారంభించును. యీ మూడువిధముల భేదములు సామాన్యముగా అంగములు అమరునట్టి వ్యాధియందు వర్ణించబడియె. మరియు, వీటిని శిరోరోగములలో వ్రాయబడియున్నది.

(4) పెదవులయందు నన్నని నరములుగలవు ఆనరములు రక్త ముతో నిండియుండుటవలన ఇటులనే చల్లదనముకలిగించునట్టి శక్తి అందువుత్పన్నమగును. ఆచల్లదనముయొక్క అవిరవరమాణువుల వాతముగా మారును. యీవాతము రక్తముతో జైలుబేరుచున్నది. మరియు రోమాంచములనుకూడా ముడిచివేయును. ఈ కారణమువలన వాతము వెడలుటకు ఆటంకము సంభవించును. కాబట్టి పెదవియందు ముడుచు కలిగించును. యిందు రక్తజదిహ్నములు ప్రకటనమగును.

(చికిత్స) సలేరు అనునరకును చేదించవలెను మరియుభోజనము నకు యిష్టుకానివ్వవలెను. మరియు రోమకూడములను విడిసిపడేయుటకై పరిశ్రమచేయవలెను.

రెండుపెదవులు లావగుట చుడుచుకొనిపోవు లక్షణములు.

ఈరోగము మూడుభేదములుగానుండును (1) మలముయొక్క న్యూన్యతవలన జన్మించునదియు పిల్లని పెదవులు బిగిసికొని మూడువ బడియుండును, మరియు యారోగము బాల్యావస్థయందు యెంతవర కనగా పిల్లవాడుయెదిగినకొలది ఆరోగ్యముయొక్క యోగ్యతనుపొంద గలడు. అనగా అంగములు మృదువుగానుండును. ప్రత్యేకదశను హగ్రణాదుచగలవు. మరియు తమనిబదశయందు వచ్చుటకు విధిగలదు, బిగిసికొనిపోయినట్టి పెదవులు చక్కపరని నిబదశయందుంచి అందుపై కట్టుకట్టవలెను. దీనివలన పెదవులు స్థిరముగా నుండును.

(2) శరీరమునుండి మలము విశేషముగా తీసివేయుటవలన పీకుట బిగిసికొనిపోవుట మొదలగులక్షణములు పెదవులయందు పుత్పన్నమగును. ఈవ్యాధిచికిత్స చెప్పబడియుండలేదు. కాబట్టి యారోగము అసాధ్యమని గ్రహించవలెను.

(3) మలము నిండియుండు కారణమువలన యీవ్యాధి పుత్పన్నమగును. దీని (చికిత్స) మలమును వెడలించుట పుష్కలైలములను మర్దించుటవలన యారోగము శాంతినిొందును. ఇటుల రోగములను మలసంబంధమగువ్యాధులయందు వర్ణించబడియె.

పెదవి పిటిక రోగ లక్షణములు.

ఈరోగము రెండువిధములుగా నుండును. ఇందు (ఏ) ఇదివక విధమగు చిక్కదనము నలుపురంగుకలిగి చిన్నవిగా ద్రాక్షపండ్లతో సమానమగు పిటికలు క్రిందపెదవిలోవల పుత్పన్నమగును. మరియు పిటికమధ్యమందు పగిలియుండును. ఇందురోగముగల పెదవిపైటికి తిరుగజడి చూడును.

(లి) ఈవ్యాధియందు పాతూత్ అనగా పూరిండుతో నమా నవగు పిటిక కలుగును. అనగా ఒకవస్తువు పెదవియందు పుష్పించు ను. ఇందునొప్పి కలిగియుండును. యెటులననగా నర్తకావ్యాధివలె అంగమును కవచమువలె చేయుచున్నది అనగా అంగములలోనుండు జ్ఞా నశక్తిని సశింపజేయుటవలన నొప్పియుండవని భావము. మరియు ఒకప్పు డు మలముయొక్క అధికత్వము సీచత్వముందుటవలన పై పెదవియం దు వ్రేవేళించుచున్నది. మరియు నోటియొక్క కొన్ని భాగములను అణ చివేయుచున్నది. మరియు పెదవియొక్క పిటికలు దగ్ధమొందునట్టి రక్త ముయొక్క కారణమువలన పుత్సన్నమగుచున్నవని తెలియవలెను. ఈ పిటికలు సరములమూలములయందుండి బైలుచేరి పెదవియందు ఖనీ భవించుచున్నవి.

❦ పెదవి పిటికరోగ చికిత్స ❦

సరేయి అను శిరావేదనము చేయవలెను. నాలుగు బంధనములు అనగా రెండుసరములు పై పెదవియందున్న రెండుసరములు క్రిందిపెద వియందున్నవి. ఆసరములు నాలుగు చేరించవలెను. మరియు, మర పూభ గొంతెమగోరు కషాయముతో మలమును వెడలించవలెను. మల మువెడలిన తరువాత పిటికయొక్కరంగు నల్లగానున్నదా లేక యెర్రగా యున్నదా యని గమనించవలెను నల్లగానున్నచో పెరవిపై కత్తితో గంట్లు వేయవలెను. దీనివలన ఆ అంగమునందుండి మలము వెడలిపో వును పిమ్మట శిరకా అందుపై వర్దించవలెను. దీనివలన రక్తము వెడలి పోవును. నీక్రియ నాశనము చేయునట్టి ప్రతినిధి అనగా దీనితో నమాన మైనది అనగా పిటికయొక్కరంగు యెర్రగా నున్నచో కత్తితో గంట్లు వేయకూడదు. మరియు, ఆ మూఢమును యిందు ప్రయోగము చేయకూ డదు యెందుకనగా యీ వ్యాధి రక్తమువలన కలుగుచున్నది. మరియు హృదయసరములనుండి బైలువెడలును కాబట్టి యిట్టి సమయమునందు హృదయసరములు రక్తముతోనిండి పుల్బియందును గనుక లోహ

పెదవీరోగ లక్షణములు.

ఆయుధమును ప్రయోగించుచున్నప్పుడు అకస్మాత్తుగా కుభనించును అనగా యీ దోషమునకు చిహ్నముగా నున్నది. కుభమున నొకటిగా నున్నప్పుడు నారంభించును గాన రక్తము బంధించుట ముక్కుల నెక్కువకు నొకటి యీరోగమునందు శరీరమునుండి ముక్కుల నెక్కువగా వెలుగును. వెళ్ళ శేవలము చిరిశేన గవవ్వసిండి లేవన వచ్చుచుండును. ఇదియు, అందుకాదుశింగు ముఖము గుణధాతుకముగను.

శోధనవిధి

మురుగా శిశింజ, సఫేదా, కుశుమపుష్ప, చటికీ, ఇళపతుష్క యీ వస్తువులు చక్కగా నుండు మెరుపు బావంనూనెతో కలిపి, లేవనము చేయవలెను. పెదవి నందుకు, పిటికెలు పుగలవలయునండి యుండినచో యీ మరహంబలన సశించును. చికిత్స సశించనిచో పెదవిపొడుగున చీల్చివేయవలెను.

మరియు, గాయత్రీయొక్క అంచులు కట్టకేసిన తరువాత నిజ దశయందు గాగలను. పెదవి చీల్చిన తరువాత సిద్ధముగా ను వచ్చునటుల కట్టికేయవలెను. మరియు, రక్తము అపేక్షానట్టి ద్రవములు అనగా గులాబిపూలు, కుశుమపుష్ప, కిచారోబా యీ మొదలగు వస్తువులు మెత్తిగానూ, గాయత్రీ పై చల్లవలెను తరువాత గాయమును మూన్చుకట్టి మరహంబలన లామ్రొలు వేయవలెను.

పెదవి పుంజుకొను లక్షణములు

ఈరోగము దోషాగ్నిములన కలుగుచున్నది. మరియు, దోషముయొక్క అధి.త చిహ్నములు బహుశా ప్రర్థించబడి యున్నవి కాబట్టి తిరిగి చెప్పవలసిన అగత్యము కనుపించలేదు.

పెదవి వాపు చికిత్స

దోషకారణ మెటులుండునో గ్రహించి కారణమునుబట్టి చికిత్స చేయవలెను. మరియు కారణమునానుగా శిరావేదనము చేయించి రక్తముద్వారా పరోచనములద్వారా మలమును వెడలించవలెను మల

మును పెదగించిన తరువాత అజ్ఞానము శరణిగునట్టి వస్తువులు పెద
విత్తు లేవనముచేయువలెను. అనగా సాంజనము, బాబూనా, యవపిం
డి, వన్నెరు, పుసారే ఫిన్, కాను చాళు, మొదలగునవి లేవనము చే
యువలెను. అంతమునందు బాదునూనె మైనము యీమొదలగునవి
పలాశ్రుచేసి లేవనముచేయువలెను. పూర్ణోద్దాముతో విశేషముగా కడు
గుచుండవలెను మరియు కిషమువలన కిషనట్టి వాపునందు మలము
ను పెదలించునట్టి వస్తువులు అనగా సోమవితుని, బాబూనా, అకలి
లులేమలికొ, మొదలగు వస్తువులు లేవనము చేయువలెను.

మరియు వాతకారణమునను వాపు కలిగినవో సో కానువ్యాధి
యందు వర్ణించినకొవధములను యీవాపునందుకూడా పునయోగించ
వలెను. మరియు పుష్కన్యభావికముగల లేవనలు చేయుట లాభదాయక
ముకాబాలదు. యెందుకనగా యీవాపు కష్టముందుట కష్టమగును.
తదుపరి చల్లని వస్తువుల లేవనముచేయుట అవశ్యమగును. యెందు
కనగా శీలలేవనాదులవలన వాపు విశేషము కాబాలదు. మరియు యీ
వ్యాధియందు స్వల్పముగా భుజి చవలెనుగాని రాత్రికాలమునందు భు
జించకూడదు. పుదయమైనను లఘువుగా భుజించవలెను.

—పెదవుల గుల్లల లక్షణములు—

పెదవులయందు గుల్లలు లేచుటకు కారణము రక్తదోషమువల్ల
గాని పిత్తదోషముగాని కారణమగుచున్నది గాన యందుకు చికిత్స
కిఫారీ అనునరమును ఛేదించవలెను. మరియు కరక్కాయకషాయము
తోగాని లేక పాచితీగె కషాయముతోగాని శరీరమును మలమును మెత్త
చదుచవలెను.

—పెదవి వ్రణముల లక్షణములు—

పెదవులయందు కడుపులు లేచుటకు కారణములు అనేకవిధము
లుగా నుండును. అనగా గుల్లలయందు చీమునిడి పగిలి వ్రణమగు
చున్నది.

(చికిత్స) సఫేదా మూత్రము శేవనముచేయవలెను. ఇటులనే మూత్రాద్యాలు, మురుదాదులగు మైత్తికానూరి మైనము మరియు పచ్చని అలూబకరాలై ముత్యో కిరూతిచేసి శేవనముచేయవలెను.

పెదవుల దుష్టవృత్తి లక్షణములు.

ఉష్ణము దుష్టవృత్తికృతినొందినచో పెదవులయందు మంటకలిగించును. చల్లని నీళ్ళతో శాంతిపొందించును.

శీతదుష్టవృత్తి అయినచో చల్లనికాలియించును పుడయకాలమందున్న, పెదవులు నీలిరంగుకలిగియుండుట మరియు వాటి క్షానశక్తి నష్టముపొందుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

మరియు శుష్కదుష్టవృత్తి అయినచో సర్వదా పెదవులు పగులుట మరియు, పెదవుల చర్మము పుల్లిపొట్టువలె పూడనారంభించుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

చెమ్మ దుష్టవృత్తికృతినొందినచో పెదవులు వ్రేలబడి నీర్పమొంది మృదువుగానుండుట మరియు, చెమ్మవలన కలుగు దుష్టవృత్తి పెదవులను వేగరము దుర్బలము నొందించుచున్నది. ఈ కారణమువలన పెదగుటయందు నీర్పవృత్తి కలిగించుచున్నది.

—దుష్టవృత్తి చికిత్స—

ఉష్ణదుష్టవృత్తియందు అదిసివిత్తులు, కాహువిత్తులు, అధవా పెద్దపాయలు, పచ్చిధనియాలు, బాక్సెగ్, కాశిని, అధవా యెర్ర కూర రసమునందుగాని, అధవా పన్నీరులో తడిపి, మంచుగడ్డలో చల్లార్చి పెదవిపై శేవనము చేయవలెను. మరియు, చందనము, పన్నీరు, పచ్చికిర్రూరము యీ మొదలగు వానితో పెదవి చెమ్మవరుచు చూడవలెను.

మరియు, జలుబు అనగా శీతదుష్టవృత్తియందు కస్తూరి అరుగదీసి వేపనూనెయందు అక్కలకరి అరుగదీసి చంద్రబిలెము

టుల అదురునో అటులే దంతములకూడా అదురునుడును. ఇందు తిమ్మిరికూడా కలుగుచున్నదని వదించిరి. మరియు హాకీమునాబత్ కరా యొక్క కుమారుడు బాలీనూన్ గారు చెప్పిన వాఖ్యమును బలపరచిరి. మరియు హాకీముషేక్ బూఅలీనేనాగారున్న వారి శిష్యురొటికూడా బాలీనూన్ గారి వాక్యమునే అంగీకరించిరి. మరియు యిటువంటి కారణము లయందు విరద్రముగలదు. అనగా దంతమూలములు శల్యము నరము మొదలగువానివలె వీర్యముచుండి పుత్పన్నమగుచున్నవి. అథవా భోజనము అరగా రక్తమువలన మాంసము ప్రోవువలె కూడుకొనుచున్నది. మరియు యీవిరద్రతయొక్క ఫలము అనగా యీశరీరము తల్లిదండ్రీ యొక్క వీర్యమువలన కూడినదై యున్నది. ఇందుండి ఒకముక్కనశించినచో దానిబదులు తిరిగి పూర్తికాజాలదు. మరియు యేదికిత్సవలన కూడా దాని ఆరోగ్యము కలుగజాలదు. గాన యీవాక్యము ఆలంకరమునకు విరద్రముగాయున్నది. భోజనమువలన పుత్పన్నమగును. యెటులననగా దీనిసంబంధమగు కొంతముక్కపూరిపోయినచో తిరిగి దీని బదులుగా పూర్తియగుచున్నది.

దంతశూలలక్షణములు.

ఈవాక్యధి తొమ్మిది భేదములుగా చెప్పబడియె. (1) ఉష్ణదుష్ట వ్రీకృతి మలములేనిదే ఉత్పన్నమగును. దీని చిన్నములు దంతమూలములయందు వేగిగానుండుటయు రోగి నోటిలో చల్లవీసీళ్లు పోసికొనిన శమించినటులయుండుట, చిగుళ్లు వాపులేనె యెర్రబడుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

అంతదంతశూల (1) భేదచికిత్స.

శిరకా, పన్నెరు నోటిలోపట్టుకొని పుమియుట, మరియు నొప్పి అధికమైనచో కొంచెము కర్పూరముకూడా అందుచేర్చవలెను. మరియు గుల్ రోగకా నోటిలో పట్టుకొనియుండుట వలన లాభదాయకమగును. యీరొగియొక్క దంతములయందు విశేషముగా నొప్పికలిగినచో వల్ల

నందు జన్ము, సానానైవమయ ను నరేంద్ర త్రైమాత్రయందుకలిసి
పెదవిపై లేవవలెను చేయవలెను.

మరియు, శుష్కగ్రష్ట వాగ్దత్తముండు యుగమాతములలో
బాదంచూసినీ పాము చేయుచువలెను. మరియు, ఇనబోగోలు
గింజలయందు చక్కెరలిపి యిప్పించవలెను. మరియు, బసవేనా
తైలము, కలువపూలతైలము, లవంగ గింజలతైలముతో పెదవి
యొల్లవ్వును స్నిగ్ధముగా యు చువలెను. యీ తైలములతో మునుగు
తైలమును తయారుచేసుకొని పెదవులపై లేవవలెను చేయవలెను. ఇతర
నదుపాయములను పెదవుల కిట్లుటయుండు వర్ణించబడియె.

మరియు, దెమ్మగల దుష్టవశ్యకాయండు వక్షవాతమునందు
చెప్పిన చికిత్సను చేయవలెను మరియు, వక్షవాతప్రకరణమునందు
చూచుకొనవలెను. యీ రోగము నులనొవలెను కలుగనిదే పుల్పన్న
మీకును. అయినను పాలము తీయవలసిన అవసరము కలుగుచునే
యొందును.

శుక్రస్వాసనగల స్వారవ్రీణ లక్షణములు

శుక్రస్వాసన పెదవులలో కలుగుచున్నది. దీనికిన్ని మొదలగు
నవి నోటి కిచ్చు. వ్రీణముల ప్రకరణము యందు చెప్పబడియున్నవి.

గర్భ, ఇది శ్రీమదిరూపేగ్ సాహెబ్ పోష వచ్చాబేగ్ సాహెబ్
పుత్ర “వశ్యభూషణ” బిరుదావళి విగాజమాన వైద్యవిద్యవిద్యజ్ఞ
విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన

“తిబ్బెలక్పర్ మాహి” అను వైద్యగ్రంథమునందు

పెదవిరోగాధ్యాయము నవ్యము

సంపూర్ణము.

విద్య

సాహిత్యము

దంతములు

దంతములు

దంతములను వాని

1, 2, కత్తెవం
 3, కోరవండ్లు,
 4, 5, రెండుచుఖ
 6, 7, 8,
 9, 10,
 కత్తెవం, జీవనా
 యు, పోతిపంటిలో
 నెండి రెండు సరము
 లు బ్రేలుదేసవి. ఈ
 సరములు మొదలు
 నుండి బ్రేలుదేసజీ
 వనమునందు ప్రవేశ
 శిగిదియున్నవి. యిం
 దు జీవనముగలదు.
 ఈ జీవనము ద్వారా
 మనస్సు-ముఖము
 ప్రవేశించును.

దంతములు శత్రుని గ్రహించవలయు. ఇంగువివయమై వైద్యుల పరిస్థిరభేదము శల్కము లేక సరముయని వాదభేదములుగలవు. ప్రతివారున్న తమతమ స్రోత్రోజనము సిద్ధించుటకై వృథా వృథా విచారించుచున్నారు. దంతములయొక్క కఠివత్వమువలన శల్కముని నిర్ధారణపరచియున్నారు మరియు నివి తిమ్మిరిగా నుండునని భావము చూపుచున్నారు. అనగా దంతములయందు జ్ఞానశక్తి యుండినచో కొడుకుటకు, నమలుటకు, గీడుట మొదలగునవియందు కష్టముకలిగియుండునదిగాని తొద్దిగా నొప్పిద తమలు వ్రాసిన తరువాత తెలియుచున్నది. దీనికారణము యేమనగా ఆరముయొక్క దుష్ప్రకృతివలన కలుగుచున్నది. ఈనరము దంతములములలో యున్నది. దంతములమునందు వాపుయొలుగును. మెటులనగా యీ అంగము దంతములకు మిక్కిలి సన్నిహితునందున్నది. ఇందువలన ధ్యానమునందు యిటుల తోచుచుండును. అ.గా కేవలము దంతములయందు నొప్పియున్నది. మరియు వైద్యవరులు దంతములను నరములతో సంబంధము కలుపుచున్నారు. అవి జలుబు పుష్టముయొక్క గుణగ్రహణమును చేయుచున్నవి. మరియు పులుసువద్దార్థమువలన తిమ్మిరినొందుచున్నది. కాబట్టి తిమ్మిరి కలుగుటకు కారణము నరములన్ని శత్రుమునకు కలుగనేరదు. మరియు దంతములు తిమ్మిరియొక్కటకు అరిబ్బిభావయందు జర్జీ అందురుగాని యీశబ్దము స్థిరమైరదికాదు. యేలననగా దంతము శల్కజాతిగాని నరముకాదు. మెదడుయొక్క నరములు వాటి మొదళ్ళయందు చేరి యున్నవి. దంతములపోటు నొప్పి మొదలైనవి యీనరముయొక్క విశేషత్వమువలన గ్రహించబడుచున్నవి. మరియు విరిగిపోవుట అరుగుట, లేక కొడుకుటవలన నమలుటవలన కష్టముకలుగకుండుట వీటిన్వభావికజాతివలన కలిగినదిగాని ఇవి శల్కజాతి అని నిర్ధారణచేయవలసియున్నది. మరియు హాకీముజాలీనూనగారు నిస్సందేహముగా దంతముల నొందు జ్ఞానశక్తి కలదు. ఇవిసూచా అడరుచున్నవి. అనగా మెదడుయొ

ఓం అదురుతో అట్లులే దంశముగూడా అదురు మును. ధందు
తిమ్మిరిగూడా కలుగుచున్నది నదిందిరి. మరియు వాకీచిచిలేకరా
కొమ్మ కుమారుడు జాలినూనె గారు చెప్పిన వాల్మీకిమును బలపరిదిరి.
మరియు వాకీముషే గూతలీనెనాగారున్న వారి శిష్యులొటిగూడా జా
లినూనెగారి వాక్యమునే అంగీరిందిరి. మరియు యిటువంటి కారణము
లందు విరుద్ధముగలను. అనగా దంతమూలములు శల్యము నరము
మొగు గువానివలె వీర్యమునుండి పుత్పన్నమగుచున్నవి. అథవా భోజ
నము అనగా రక్తమువలన మాంసము వ్రోవువలె కూడుకొనుచున్నవి.
మరియు యీవిరుద్ధతయొక్క ఫలము అనగా యీశరీరము తల్లిదండ్రీ
యొక్క వీర్యమువలన కూడినదై యున్నది. ఇందుండి ఒకముక్కనశిం
దినచో దానిబడులు తిరిగి పూర్తికాజాలను. మరియు యేదిశిత్సవలన
కూడా దాని ఆరోగ్యము కలుగజాలదు. గాన యీవాక్యము ఆలంక
మునకు విరుద్ధముగాయున్నది. భోజనమువలన పుత్పన్నమగును. యెటు
లననగా దీనిసంబంధమగు కొంతముక్కపూడిపోయినచో తిరిగి దీని బడు
లుగా పూర్తియగుచున్నది.

దంతశూలలక్షణములు.

ఈ వ్యాధి తొమ్మిది భేదములుగా చెప్పబడియె. (1) ఉష్ణకుష్ట వ్యక్తి మలములేనిదే ఉత్పన్నమగును. దీని చిన్నవారులు దంతమాల మలయందు వేగిగాఁగఁడుటయు రోగి నోటితో చల్లచిన్నెళ్లు పోసికొనిన శమించినటులయుండుట, చిగుళ్లు వాపులేనె యెర్రబడుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

● దంపతుల (1) భేదచికిత్స. ●

శిరకా, వన్నెల నోటిలోపట్టుకొని వ్రుమియుట, మరియు నొప్పి అధికమైనచో కొంచెము కర్పూరముకూడా అందుచేర్చవలెను. మరియు గుల్‌రోగకా నోటిలో పట్టుకొనియుండుట వలన లాభదాయకమగును. యూరోగియొక్క దంతములయందు విశేషముగా నొప్పికలిగినచో వల్ల

మందు నొద్దింక నుండు

మగును. యిందు

భవనోగోచరము

యిటుల చేతులు

అశ్వదాంతుక

మరియు

మరియు

మరియు

మరియు

రక్షాశిలము

చిగుళ్లు మొదలు

నుండుట ముదిరిన

వరుస యూనిఫర్మ్

కలిగినమొదల

కలిగియుండును.

మరియు దంత

మరియు బహుభాగా

మరియు పరిసరము

మరియు కరువునందు

మరియు అక్షరాములు

మరియు మిగిలినవి

నరేడు

లను పట్టిచిగా

లేదా బలగ న

ములు అగునట్లు

ను. అవశ్యము

యకమగును.

దించవలెను న

వర్ణించబడిన

నందు పద్ధతి

చాలా వున్నది

ఉపయోగించుట

నానధిగా కొమ్ము

మరియు వలెను.

మరియు బ.ధన

మరియు చేసించవలె

మరియు కటలాధదా

మరియు గుర్తు నొం

మరియు గొప్పముందు

మరియు, ఆంధ్రము

మరియు పన్నిటికంటె

మరియు వచ్చువులను

పిత్తులు

పిత్తుకూడా

మరియు అనిగా నొ

మరియు కలుగును.

దంతదీగుశ్చయోమ నల్లని రంగుకలిగి పిత్తనగునగునగు సుస్థులములు కలిగియుండును.

దంతదంతరంగ (3) భేద దీక్షిణములు

పిత్తనగునగునగు నులగును వెనలించుటకై కరక్కాయలు, దంతవంశ శూయముకాని పానము కేవలము నొప్పి లగ్నించుటకు న్ను, దోషమును నివారణకయందు మాడ్చుటకు న్ను లమునకీ, దంత గు ఉష్ణసంబంధముగా వాపునగు చెప్పియును నీవిధముగా వాపు నందు చెప్పినట్టియు దీక్షిణము యీవిధముగా కూడా ఉపయోగించవలెను. మరియు పుక్కిలించునట్టి పీచువులను కావవలెను. అట్లుగా కావడము చేయుటవలన అవస్తువులగుణము విశేషముగును. పోషేసించినవె నుక పుష్టము తగినవో వాటియొక్క నిద్రగుణము పలుకు అజీర్ణము వెంటనే ప్రకటనముగును

దంతరంగ (4) భేద లక్షణములు

చల్లని దుష్టప్రకృతి మలము కలుగకనే నొప్పి లగించుటకు కారణముగును. అట్లుగా చల్లని జలపానము చేయుటవలన చల్లనిగాలి తగులుటవలన నొప్పి పుట్టిననుగును. నోటిలో ప్రాప్తావకముపోసికొనుటవలన శాంతినొందుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

(4) భేద దంతరంగ దీక్షిణము

కఠిన బుధముగా వాపునందు మలమును తీసివేయుటకై కాపడి ములు పుక్కిలించుట రక్షణముగా మొదలగునవి నర్థిచరమును. యీ వ్యాధియందుకూడా అదీక్షిణము ఉపయోగించువలెను. మరియు, మరియు మెత్తగా నూరి తేనెరంగులపి దంతదీగుశ్చయె మర్దించవలెను. ఇట్లునే రోగియొక్క భోజనవదార్థములలో వెల్లుల్లి, మరియు, ఉష్ణవదార్థములు కుంకుమపువ్వు మొదలగునవి చేర్చవలెను.

(నూచినీయము) మలము కలుగనిచే చెమ్మగల దుష్టప్రకృతి నొప్పికలుగదు. కాబట్టి మలము కలుగనిచే శుష్క దుష్టప్రకృతి యెప్పు

దును వెలక భాగములను చేర్చి నేనుటనలని నొప్పియొక్క దశను కలిగించుచున్నయెడల దీని చిక్కి చెమ్మని కలిగించునట్టి వస్తువులతో చేయవలెను.

—(5) భేద దంతిశూల లక్షణములు—

కథముయొక్క కారణమువలన నొప్పి ఉత్పత్తియగును. దీని చిహ్నములు బలుబు ప్రవేశించుటవలన నొప్పి జాస్తి అగుట, ఉష్ణము వలన శయించుచుండట, పూర్వము లాభము ప్రాప్తించును. బలుబు పుష్టము లోపలనందు కారణమువలనగాని లేక బైటికారణమువలనగాని కలుగుచుండును. మరియు, యీ నొప్పియందు పోటుకూడా కలుగును. ఉష్ణసంబంధముగు లక్షణములు యేమియు కలుగకుండును.

—(5) భేద దంతిశూల చిక్కి—

యాజ్ఞ, మాసాంబరము మాత్రముగాని లేక యీ విధముగుగుణముగల ఔషధములుగాని కేవలము ఉదాహరణము. దీనివలన కథము తగ్గిపోవును. మరియు, పొదినా, శాతరాసికకు, అక్కలకర్క, మొదలగు నవి శిరకాలోపేసి కాది వుక్కిలించవలెను. దీని వలన కథము తెగిపడి పోవును. ఔషధశక్తిని అంగముయొక్క చుట్టుప్రక్కలయందు ప్రవేశపెట్టును. మరియు, అక్కలకర్క, పావశీలవణము, కొలి, సున్నము, పిప్పళ్ళు, యీ మొదలగునవి మెత్తగానూరి వావుపై మర్దించవలెను. మరియు తిరియోక్ అంగూ, తిరియోకుర్ అన్నాక, అధవా ఫాలానియా మొదలగునవి దంతములములయందు మర్దించవలెను. మరియు, ఉప్పు, నజ్జు వేయించి దవడలపై కావడముచేయవలెను లేక కేవలము బట్ట పొట్లయొక్కటి వెచ్చచేసి కావడముచేయుటవలన కూడా బాధపశించును. ఇటుల కావడముచేయుటవలన దంతసంబంధముగు మలము బైటికి నీచ్చుకొనివచ్చును బైటివైపు మలమువచ్చుట వలన నొప్పి శాంతించును మరియు, చుట్టి నమయమునందు వావునశించినచో నొప్పి తగ్గుచున్నది. మరియు, కావడముచేయుటవలన నష్టము

కలుకజేయఁగూని లాభ పలికింపఁజూ మరియు, దీని విధానము అనగా భుజింపిన తిండి కాదు గాని, అలవ్యవధికలుగనిదే కావడము చేయవలెను. కావడముచేసి తిరువా రెండు గంటలు జరుగనిదే భుజించకూడదు. ఇటు చేయకుంటే విషవల్లము పుట్వినొందగలదు. ఆసులము యీడ్చిబడి దూరముగా నుంచుచు చేరుచు గాన నొప్పి అధికమగును గనుక భుజింపవలెన నాలుగు గంటల తరువాత కావడ ము అయిన వెంటక రెండుగంటలు వ్యవధి పుచ్చుకొని భుజించుట మంచిది.

శిశు తిరియారకాన్నాక చేయుకీమము. శిశు

జాగ్రత్త, ఇంగువ, మిరియాలు, శొంఠి, బువ్వపూవేరు, నల్లమొదలు యీఅరువస్తవలు సమానభాగములుగా తీసికొని చూర్ణించి, వస్త్రము గాలితమునర్చి తేనెలోకలిపి యుంచుకొనవలెను.

మరియు, ఈ మొదలగు నుపాయములవలన నొప్పి శాంతించని యెడల యీదంతములపై వాతవేయవలెను. లేక దంతములు విరిగి ముక్కలుముక్కలుచే నొనట్టి వస్త్రపులను వుపయోగించవలెను. వాత వేయుటవలన ప్రకృతి యందుగల జలములు నష్టపరచి ఆ అంగములకు శక్తిలిగించును. మిరియు చెడియు ముట్టి మలమును నష్టపరచును. కాబట్టి వాతవలన మిక్కిలి లాభము గలదని గ్రహించవలెను.

మరియు దంతములను నిరుచునట్టి బొవధములవలన లాభము అనగా దంతములకు బొవధము లేవనము చేయుటవలన బొవధశక్తి విశేషముగా ప్రవేశించును. బొవల నిలిదియుండు మలమును తీసి వేయును.

మరియు దంతములపై వాతవేయుటకురెండువిధానములుగలవు.

(1) బంగారుతోగాని, లేక, లోహముతోగాని సలాకుచేయించి కష్టము గల దంతములపై ఒకగొట్టగాని అనగూను అన్నియందు యెర్రగా కార్చి అగొట్టముతోనుండి తిగులునటుల ప్రవేశింపజేయవలెను. అనగా

దంశము వరకు పశ్చిమసముద్రముల చేరువనని భావము. కొంతతడవు వాకుముంచి యిటులనే రెండవతూచేసి బాగుగా తాలూనముల చేయవలయును.

(2) నూనెకేసినను బైటికి వెడలకుండునటుల దంతములపై గోధుమపిండి నీళ్ళతో కలిపిన ముగ్గయూది జైతూన్ నూనె పొంగువచ్చు వరకు కాది చిన్న నూనెతోపెత్తి అపిండి మధ్యకుండు గుంటనిండునటుల పోయవలెను. తవురాయములన తత్కాలము నొప్పి కలుగిచిపోవును.

మరియు దంతములు విరుచుకట్టి వస్తువులు అనగా రాగిమోసమును మెత్తిగానూరి అజ్జుచెట్టయొక్క మొదలునందు పాలలో కలిపి అందు దూచితేడిసి నొప్పిగల దంతములపై యుంచవలెను. అధవా శొంఠి శిరగాలో నలుబైదినములవరకు భావనచేసి యెండించి చూర్ణించి అందుపై నుంచవలెను. దంతములను విరుచుకట్టి వస్తువులను యువమోగించుటకు ముందుగా యితరదంతములకు స్నిగ్ధపరుచవలెను. యిటుల చేయుటవలన నొప్పిలేని దంతములకు హాని కలుగజాలదు.

అథ (6) భేదము దంతశూల లక్షణములు.

అమాశయముయొక్క సంయోగమువలన దంతములయందు నొప్పి కలుగగలదు. అనగా అమాశయమునందు చిక్కని తీక్ష్ణతగు మలమునిండి నీనికష్టము దంతములయందు పశ్చిమేపించును. దీని చిన్నములు అమాశయము నిండివచ్చునున్న, అజీర్ణము కలిగినప్పుడు రాత్రి భోజనము చేసినపిమ్మట నొప్పి అధికమగును.

అథ (6) భేదము దంతశూల చికిత్స.

మలమును వెడలించుటకై యాజుతో అను మార్తలను విని యోగించవలెను. మరియు, భోజనము స్వల్పముగా చేయుచుండవలెను యారోగమునందు వహనము చేయించకూడదు. మరియు, యీ విధ మగునోగి భోజనపదార్థములయందు ధనియాలు చేర్చవలెను. మరియు, ఫలభక్షణము పలహారములు పాలు మొదలగునవి వర్జించవలెను. అథ

నొకప్పుడు వరుసము వచ్చుచుండిన యెడల కొందఱు నల్లమందు దంతములపై నొద్దించవలెను దీనివలన గొప్పగా కలిగించును ఓకరింత నయము నందు ఆవిరివరమాటువులులేదును. అవి దంతములలో వ్రేవే శించవలెను.

—(7) భేదము దంతశూల లక్షణములు—

నీచములము దంతముల మూలములయందు నిలిచి పుట్టి దంతములను చెరిదివేయును. దంతములు నీచత్వము నొందుటవలన విరుగుట చిట్లుట సంభవించి నొప్పితవంతలు కలుగుచును. అనగా దంతములుకదుల నారంభించును జైటినుండి యేదైన దంతమూలములయందు వ్రేవేశించవలెను.

—(7) భేదము దంతశూల లక్షణములు—

అక్కలకరి, నల్లమందు, గవ్వవలుకు సాంబా)ది యీ మొదల నవి ఆవుకాలలోగాని లేచినపాలలోగాని కలిపి దంతములయందుంచవలెను దీనివలన నొప్పి కలుగును. మరియు, దంతములు విశేషము గాచిట్లుట కలుగుట తగ్గిరోవును దీనివలన ప్రయోజనము లేనిచో వాతవేయవలెను యెటుగనగా కఫములవలన కలుగు దంతముల నొప్పియందు చెప్పబడిన నిధిప్రకారము చేయవలెను.

—(8) భేదము దంతశూల లక్షణములు—

నీచవామువు అనగా వాతము తలనుండి జైలుదేరి, దంతమూలములయందుఆక్రమించి నరములద్వారా ప్రవేశించును. దీనిలక్షణములు అనగా నొప్పి, పీకు, కలిగి నొప్పియూరియుండుట, మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును.

—(8) భేదము దంతశూల లక్షణములు—

వీచులమువలన వాతముకలుగునో ఆమలమును తీసివేయుటకై బనహామాత్రలు లేక రసమాత్రలు లేక ఇటువంటి స్వభావికముగల మాత్రలు మొదలగునవి రోగికిచ్చించవలెను. మరియు, వాతమును హృద

పరచుటకై సోపు, నల్లమును, జీలకర్ర, యివిప్రత్యేకము లేక మాషములు నీళ్ళలో వేసి కాచి ఆకామాయమును రోగినోటిలో యుంచుకొని పుష్పియవలెను. మరియు, దంతములు పుష్పిజెందుటకై సమగుల్బశం (ఒకజిగురు) మిరియలు కిబిరేరువలపు సోయి యీ వస్తువులు మెత్తగానూరి తేనెలోకలిపి దంతములపై వేయవలెను. మరియు, చల్లనినీళ్లు కఫమును వృద్ధిచేయుచునట్టి వస్తువులు వర్జించవలెను. మరియు, వాతమును కష్టపరచునట్టి వస్తువులను శేవించవలెను.

 (9) భేదము దంతశూల లక్షణములు

దంతములయందు క్రిములుకలిగి నొప్పికలిగించును. రంధ్రములు గల పుచ్చినదంతములయందు చెమ్మ ప్రవేశించి కళ్ళి అమలమును పురుగులుగా మార్చును.

 (9) దంతశూల చికిత్స

గాడిచెగుడవలవిత్తులు ఖురాసానినోమము నీడులివిత్తులు యీ మొదలగునవిసూరి మైశమునందుగాని అధవా మేక క్రొవ్వనందుగాని కలిపి నిప్పుపైవేసి అందుండి వచ్చునట్టి పొగను గొట్టముద్వారా దంతమునకు తగులునట్లు నోటిలో ప్రవేశింపజేయవలెను. అనగా గొట్టమును ఆపొగయందుంచి రెండవవైపు దంతమునకు తగులునట్లు నోటిలోనుంచవలెను. యీ గొట్టముద్వారాపొగ దంతమునకు తగులును యీ పొగ వలన ఆపురుగులు చచ్చిపడిపోవును.

(నూచరీయము) దంతముల ఆరోగ్యరక్షణకొరకు యీక్రింద పోయబడిన పదిఅంశములయందు సర్వదా దృష్టియుంచవలెను. దీని వలన దంతములు సమస్తవిధములగు వ్యాధులనుండి రక్షింపబడగలవు.

(1) అజీర్ణమువలన దీనియందువచ్చునట్టి అన్నసారము చెడిపోవుచున్నదిగాన విస్తారముగా భోజించుట మరియు ఆహారశయమునకు భోజనము కలుగకుండునట్లు కావాడుకోవలెను. మరియు అట్టిభోజనములను

వర్ణించవలెను. అనగా మెంటనే జీర్ణశక్తిమూరిపోవుక. అట్టివస్తువులు అనగా * పాలు, చేపలు, మొదలగువానిని భుజించుట వర్ణించవలెను. యీధువగు లఘుభోజనములను సమానభావముగా భుజించవలెను.

(2) విస్తారముగా వసునము చేయునట్టి అభ్యాసమువలె వలెను. అట్టిసితియందు ముఖ్యముగా పుల్లనివాంతి కలుగును.

(3) కఠినవస్తువులు అనగా అకరోటు, బాచంకాయలు, పోక మొదలగునవి దంతములతోకొరికకూడదు. అనగా పెగులగొట్టకూడదు.

(4) కఠినముగానుండునట్టి మిఠాయి మొదలగువస్తువులను నమలుట విధించవలెను.

(5) దంతములను స్పృశించునట్టి వస్తువులు అనగా పుల్లనిద్రాక్షవండు, నిమ్మకాయపులును మొదలగువస్తువులతో సావధానముగా నుండవలెను.

(6) మిక్కిలి చల్లనివస్తువులు విశేషవేడివస్తువులను ఒకదానితరువారనొకటి తినకూడదు.

(7) స్వభావికముగా దంతములను హానికలిగించునట్టి వస్తువులు అనగా గంధన, అకరోటు, రాశిపువ్వు, యీమొదలగునవితినకూడదు.

(8) భుజించినపిమ్మట దంతముల మధ్యనుండునట్టి వస్తువులను పుల్లతో తీసివేయవలెను. దిగుళ్ళకు నొప్పికలుగకుండునట్లు తీసివేసి పుక్కిలింపవలెను.

(9) ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలము దంతదావనముచేయుచుండవలెను. దంతదావనముచేయునట్టిపుడక, చేదుగను మెత్తగానుండవలెను. అనగా జిట్టివరుగొగు జైతూన్ మొదలగు పుల్లలతో దంతదావనము చేయవలెను.

* పాలు, చేపలు ఒకేసమయమునందుగాని కలిపిగాని వేరువేరుగాగాని భుజించుట వర్జితము. ఎందుకనగా యీరెండువస్తువులు ఒకేసమయమునందు భుజించుటవలన కుష్మగోగము కలుగును కాబట్టి యీర్యాధి అరోగ్యము నొందుట దుర్లభమగును.

(10) పదుడునవ్వును మరియు పదునడు చేయుటకు ముందు దంతములను నూనెతో స్నిగ్ధపరుచవలెను. దంత ప్రకృతిప్రవృత్తమైనచో గుర్రరోగన మర్ది చేసలెను. దంతవ్యక్తితీతమైనయెడల వేవనూనెగాని అధవా మస్తకితైలముగాని మర్దించవలెను. ముందుగా దంతములపై తేనె మర్దించి పిమ్మటనూనెతో స్నిగ్ధపరుచవలెను. మరియు కుంజేలు తలకాల్చి మెత్తగానూని దంతదాపనము చేయుటవలన దిగుళ్లు బలపడి మాంసము దృఢమగును. మరియు దంతమూలములలో శోషంబు మలమును శుభ్రీకరమను. మరియు దంతము కు ఆరోగ్యతను కలిగించును. మరియు పేల్చినవటికి సీరకాలోకలిపి అందుగొద్దిగా శుద్ధిచేసిన బాలింత బోలుకలిపి దంతము కు తోముకొనటవలన పైవిధముగా గుణమునిచ్చు వని గ్రహించవలెను.

దంతప్రకృతి శుష్కశ్మిముగలదైనచో వాటి ఆరోగ్యతను కాపాడునట్టి ఔషధములు ఉపయోగించవలెను. శుష్కత్వము జలుబు, ఉష్ణముతో సమానముగా యుండవలెను. ఈరోగియొక్క ప్రకృతి చల్లగను ఉష్ణముగా నుండినచో అట్టి వయస్కులనందు యెటుల అవసరముండునో అవసరమునబట్టి శుష్కత్వఔషధములు వ్యక్తియొక్క ఆరోగ్యతకై గ్రహించవలెను ఔషధము నామములుకూడా శుష్కత్వముగలవైనను చల్లగానుండును. అనగా చ దశము, గులాబిపూలు, కస్తూరి, కర్పూరము, ఝాఫ్ర, దానియ, పూలు, కహలోబా, మాదికాయ, ముత్యములు, పోక, యవపిండి, ఝాఫ్రాకులు, పూతి చెట్టుచెక్క యీవస్తువులు శుష్కత్వముగలవైనను వృష్ణము కలిగించుచున్నవి.

మరియు కాల్చినపువ్వు, కాల్చినపావడి, లవణము, శోణి, దాల్చినచెక్క, ఎంపినూసా, గంధవ్రీసారవిపూలు, అడవిఆవుకొమ్ము కాల్చినధన్యు, కాల్చినపొడినా, హావ్రబేర్ గుండ్రొకయారము, చేమపుచ్చకాయగజ్జ, అక్కలకర్ర, ఫసింక్, కీబ్రీవేరువలుపు, కీబ్రీ, అగరు కాల్చినచోహానాటంకలు కాల్చినబూడి, కుంజేలుతలకాల్చినబూడి,

ద్రాక్షకనికాల్పమున, పాపవీలచరణశుభము, మున్న, కీనధన్యము
యీకన్తువులు వస్తులు నీమును ముగా నొప్పున వికారము. చల్లని
బొవధములను, కష్టబొవధములతో బంధములు భాగముగా గొలుపు
కొనవలెను.

దంతుములు తిమిరి కలగుటకు నీర్ప

మొందుటకు లక్షణములు

ఈరంగము లెదురుధములుగా నుండును (1) దీనికారణము
వలన కలుగుచున్నది. అనగా మలమును ఆహారమును అభివావగరు,
పులుపుగల కన్తువులను భుజించుట లేక కములు దంశనము చేచాలా
కాలమువరకు నిలిదియుండుట అందుండి కొద్దిగా పనిచేసి లఘువగు దం
తములములయందు వేవేళిది జలుమును గలిగించి మొదలుపెట్టి కలిగించు
ను. మరియు చాలాకాలము నిలుచుటకు వ్రోజ్జ ఇగురుమిశ్రము కలి
గినదనిన ఈవస్తువులు విశేషము మిక్కిలి పులుపులైనచో పిమ్మట
మృదువు పెరిచని కారణమువలన దారమునకును నిలుచనిచో
నీర్పమును కలిగించజాలదు. అనగా శిరకా మొన గునని.

ఈదంతుములతిమిరి నీర్పము కు చికిత్స శాస్త్రము

ఈరంగము పూర్వవృత్తివలన కలిగినచో ఖరఫాతులు లేతది
గుళ్ళు, తులసికకులు నమలవలెను. మరియు ఖు పాననగోపెద్దపాయల
ఆకు దానినిగామమైనచో పెద్దపాయలగింజలచూర నీర్పగో నాన
వేళి ఉండొగించవలెను.

మరియు చుహారాపాకము, వచ్చిజె తూన్ తెల్లము కలిపి పుక్కి
లించుట నీటికలి దంతములకు పెట్టిం పెలవలన లాభము వ్రాపిగును
మరియు వృత్తియందు వృష్ణము లేకుండిన అనోలురూప పింకవర్ణ
నూనె, బుద్ధి, కొదవలము మొదలగు విశేషముగా వెచ నేసి
దంతములకు మర్దించవలెను. మరియు వచ్చనిమైనము, అలేకుల బతం

అనగా ఒకజనుడును నచుగించవలెను. నామయ నానాశిష్యులు, తలసి, తేనె, గిన్నె మొదలగునవి గలవిని అపై నుండి చవలెను. మరియు జైతూన తైలపుండి దాగిచూడవలెను. ఇది నిష్పాపైగాని తేనె, ఎడలగాని యుంది ఒక్కవరదీ దీనిని దాగమునై ముద్దించుటవలన లాభదాయకమగును.

(2) దంతములు తియ్యవలెను. నిర్భయముండు అక్షయములు.

ఈరీగకారణము లోభాగముగలది కలుగుచున్నది. అనగా పుల్లనిదోషము ఆమాశయముయొక్క నామయనందు భిన్నభవింది వమనముద్వారా జైటికివచ్చును. అట్టిస్థితియందు దంతములు నుస్తి నొందును. ఆదోషము వమనమువెంట పెట్టుకుడినను అందుండి ఆవిరివరమానువులులేది దంతములను నిష్పాపైగాజవనముగలవిగాచేయును. దీనిది హ్నములు పుల్ల ప్రేమపున గన్నుట నోరుచేదుగానుండుట, పుల్లని వమనమగుట నోట సిరులులు యామొదలగు అక్షయములు కలిగి యుండును.

(2) దంతముల తియ్యవలెను. నిర్భయము.

వాతమువలనగాని కఫమువలనగాని మలము కలిగినయెడల ఆ మలముసారముగా ఆమాశయము నుండి మలమును తీసివేయవలెను. ఎటులననగా ఆ మాశయముయొక్క ముఖమునందుండినయెడల వమనము చేయింది వమనముద్వారా మలమును తీసివేయవలెను. మరియు ఆమాశయమును శుభ్రముగాచేయవలెను. నమలించుటకున్న మర్దించుటకున్న మొదటిభేదమునందు వర్ణించబడిన వస్తువులను అవశ్యకతానుసారముగా ప్రవయోగించవలెను. మరియు జనక అనగా దంతములు నిష్పాపైగాజవనము లగుటయందు ఒకభేదముగలదు. అనగా వృష్ణము అధవా చల్లనివస్తువును భుజించుటననునది నిష్పాపైగానున్నది. దీని చిహ్నములు జలుబు కలిగియుండుట వదలెను. మరియు నొప్పి కలుగుట, మరియు రోగయేదైన కలిగినవస్తువును అనొప్పికారణమువలన నమలి

నచో నొప్పివేషముగుట - ము' పురుషక్రియ నాధికి జహబుహూలే
అన్నాన్ అని చెప్పుచున్నారు. ఇదిగా నాలక్షణాలకాంతి నశించుట అం
దురు. దీనివర్ణనయు యీశ్వరప్రకాశమునందు వనించబడును.

దంతములకాంతి నష్టమొందు లక్షణములు

దంతములయందు భోజనపానాదులయొక్క వజ్రము శీశము
వలన దంతములకు పుష్పము సంభవించి రోగి నచూడనట్టి వస్తువులవలన
చుఃఖమునొందును. మరియు యావ్యాధి రెండు కారణములవలన కలుగ
గలదు.

(1) ముడిదివేషానట్టి జలుబువలన కలుగుచున్నది. అనగా దిరి
తములయందు పుష్పము మే విశేషమును కలిగించుచున్నది. ఒక్కొ
క్కప్పుడు దంతములయందునొప్పి కలుగటా పూర్వయావని గుచున్నది.

దంతకాంతి నష్టమొందుటకు కారణములు

హాస్యలోగాదు పటిక, పూర్వములు, యావస్తువులు మేల్తగో
నూరి దంతములయందు మర్దించవలెను. మరియు వెచ్చనిరొట్టె
వేయించిన కోడిగ్రుడ్డు వెచ్చవెచ్చగా దంతములపై వత్తవలెను.
అనగా వేడిగ్రుడ్డుదంతములతో పత్తియుంచవలెను. ఇటుల
అనేక పర్యాయములు చేయుటవలన ఖరీభవించి యుండు
జలుబు మలముక్తమగును లేక మలరహితమగును. మరియు
మలముక్తమునందు మలమును తోగించుటకు కాండమునకు పుయ్యో
గించు కోడిగ్రుడ్డుపూర్వొట్టె మక్కిలికీడిగా రోగిదంతములతో వట్టుకొ
నిన కండ్లపొట నిరున్మించునట్టి వేడిగా ముడవలెని భావము. మరియు,
అడవినిరుల్లి వేయించి నూర శిశుకాగోలిపి కాది దంతములపై
నుంచవలెను. నిదీకూడా రొట్టెలపై నూరములిగించును. మరియు మేక
శీహముకూడా యిటువంటి వికృతిగలదని గ్రహించవలెను. అనగా

మేపీ హా (స్క్రీన్) కాల్యి కూరి వేయించి దంతములకు కావడము చేయుటవలన మిక్కిలి శుభము గలిగించును. మరియు ఖరీదవారి యందు జూబు దంతములనుండి తీసివేయుచున్నది. మరియు అడవి మేకర క్తము వేయించి కావడము చేయుటలెను. ఇట్లు కావడము చేసినయెడల దంతము జూబు పక్కన వారముగా కష్టపడుచున్నది. కానడము చేసి నెలరువాత గుల్కొగినలో దూము న్నకి అగుగదీసికాచి నోటితోపోసి కొని వాడచుటలెను. గుల్కొగ దంతములకు దంతములచిగుళ్ళకు బలము కలుగును. మరియు శిశువులకు జలన కలిగినిప్పి కాంతినిచ్చును. తిరియొకుడు లను బ్రవధము బల్నాకలెలను మర్ది చుటలెన లాభదాయకము. మరియు నే అవనూనె నోటిలో యుంచుట లాభదాయకముగును.

అంశ(2) దంతకాంతి నష్టమొందు లక్షణములు

దంతములయందు మిక్కిలి పూష్టము వున్నమై వాటిసమానతను చేర్చి శుష్కముగా వుట్టించును. గాన కొన్నిదంతములు కిష్కిరి కలిగియుండును. ముంటిభేదమునందు కూర్చున్నట్టి జూబు దంతములకు తిమ్మిరి కలిగించుట్టి కారణమువలన ఈరోగము విశేషపుష్టము కలిగించు కాణముగును. యాకారణమువలన యారోగము విశేషముగా పగిలి కటనమగుచున్నది. అనిగా ఎండుట్టి కారణమువలన వాయుపుష్కల మార్గములు బంధించగడుచున్నవి. మరియు దంతములయందు పష్టము కలుగుటకు చిన్నకణములు అనగా దంతములు చిగుళ్ళు తాకుటవలన ఉష్ణముగా నుండుటలతోచుట, మరియు చిగుళ్ళు యెర్రగా నుండుట, దంతములరంగుకూడా కొద్ది యెరువురంగు కలిగియుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

అంశ(2) దంతకాంతి నష్టమొందుటకు చికిత్స

గుల్కొగనుయందు కర్పూరము, చెంచనముకలిపి దంతములపై

మర్దించవలెను. మరియు నోటిలో నుంచవలెను. పెద్దకాయల ఆకులు దీనిదిగువన, గింజలు మొగులగునవి ఎవలించవలెను.

—దంతములు గుల్లవిమచటను లక్షణములు.—

ఈరోగము రైడు భేదములుగా నిండును (1) నీచమగురతూ జతు అనగా నీరు దంతములయందు లోపల ఎగిరినది ముప్పోవును. మరియు వాటిమొక్క వాయువు ప్రకృతిని చెరచివేయును. యీకారణమువలన దంతములు పుచ్చిపోవును మరియు గుల్లదేరుమన్నవి, మరియు దీనిదీన్నియు అనగా దంతములు పెరిగి జాతముండే యుండును. గాని రంగుమార్చిము పనువునచ్చగాని లే, అనుచ్చెరుగుగాని యుండును.

దంతములు పుచ్చిపోవుటకు చికిత్స.

యీ తమాత్యలో మొదడును శుద్ధినించవలెను. మరియు దంతములకు బలముకలిగించుటకై మహర్షునట్టి లేపనలు చేయవలెను. అనగా రసాయము నారదెన్, తుంగమస్తలు, మాదికాయలు అక్కలకర్ర, మొదలగునవి దంతములపై మర్దించవలెను. దీనివలన నీచమలము గ్రహణరహితమగుండును. మరియు అథవా దానిమ్మపూలు పటికి మొదలగునవి సింకాలోవేసికాది పుక్కిలించవలెను. ఏదంతము అరిగినదో పుచ్చినదో గుల్లదెనదో ఆలోచించిచూచి అదంతమునందే మస్తకి కర్పూరము నూరి రంధ్రమునందుంచవలెను. ఈబాధవము దంతములు విశేషముగా పుచ్చుటవలన నవ్వుమగునట్టి భాగమును సమకూర్చును. మరియు వస్తువులను నమలు నమయమునందు కలుగు కష్టమును తగ్గించివేయును. నొప్పికొలిపిండును. మరియు ముందుదంతముల మొక్క నీచమార్గములను ఇసుకతో తోమి శుభ్రపరుచవలెను. ఇందువలన వాటియందు ప్రవ్రదివిను వాటిసమీపమునందు రైడవదంతమునకు కలుగకుండునుగాన అదంతములు పుచ్చుకుండును, మరియు యీ

రోగిదంతములు పుచ్చిపోయినచో వాటిపై అనేకవర్షాయములు వాత వేయవలెను.

మరియు జైతూనూనె దననము మదనము కషాయమునందు కలిపి దంతములపై మర్దించవలెను. దీనివలన తిరిగి దంతములు పుచ్చు కుండును.

❖❖❖ (2) దంతములు పుచ్చుటకు లక్షణములు. ❖❖❖

నిజరతూబతు దంతము లభాగముల యందుండునది దంతములభాగములకు సహాయము చేయునది, అణచునది పట్టుచును. మరియు దంతములు విశేషముగా యెండిపోయినచో యీ కారణమువలన దంతములు విడుదలవారించును. మరియు గుల్లబాటును, యీరోగము బహుశ వృద్ధులకున్న దుర్బలమును యువకులకున్నది. మరియు సరిగా ప్రవహనముండువారికి లేక యేకారణమువలన వానికేరీరమునందుగల పాచనశక్తి కలిగినవారికి పుట్టుచున్నది. దీనిచిహ్నములు దంతముల యందు శుష్కత్వము జేహమునందు దుర్బలత్వము ప్రకటనమగును. మరియు కారణము ప్రత్యక్షమగుట ముందుచెప్పబడియె, యీరోగ చికిత్సకతివముగాన అసాధ్యమగును.

❖❖❖ దంతపుచ్చు (2) భేద చికిత్స ❖❖❖

చెమ్మనుకలిగించుటకై చెమ్మను కలిగించునట్టి వృద్ధులు భోజనములు ప్రవయోగించవలెను. మరియు కోడిగుడ్డు తెల్లసాన, ఇనప్ గోలుగింజలగుజ్జ, గాడిదపాలు, బనప్ మాలైలము, యీనాలుగు వస్తువులలో నుదర్శనమగువానిని ఒకటిగా చేర్చి దంతములపై నుంచవలెను. ఈ మొదలగువస్తువులతో పుక్కిలించవలెను. బహుద చికిత్సయొక్క సారము అనగా గణము యీరోగమునందు మిక్కిలి స్వల్పముగా తక్కువ గును గాన చేయగలుగును. కాబట్టి చికిత్సచేయుటలో ఆలశ్యముచేయ కూడదు. యెందుకనగా చికిత్సవలన గొప్పలాభముకలదు. అనగా రోగము విసరించబడును. మరియు రోగమునశించినను నొందవచ్చును.

తదాదీనో వృష్ణము జలుబు యీవాధికి కారణమగును. వానితో వృ
శ్యేకమగును. ఒకదోషమును శిక్షించునట్టి ఔషధములను వ్రవయోగి చే
వచ్చును. ఏదీ వర్ణనము ప్రశ్నలనిజశయము లేవునట్టి నివయమై
విస్తారముగా చెప్పబడియె. ముఖ్యముగా దంతశోగముల ప్రకరణము
యొక్క అంతమునందు వృష్ణము, జలుబు, ఔషధములవర్ణనము మూడు
మాటలు చెప్పబడియె.

దంతమలినము యొక్క లక్షణములు

ఇది వకవస్తువు. పటికితో నమానముగా కూడుకొనియుండును.
యిది ఇనుకతో నమానముగా దంతమూలములందు చుట్టుకొని
ఠాయివలెనుండును దీనిని తీసినేయుటకు కఠినముగా నుండునటుల కఠిన
త్వము వహించియుండును. మరియు, యీ మలినము యెటులనుండునో
దంతములకూడా అటులనేయుండును యీ మలినముయొక్క రంగు
పచ్చగాగాని లేక నల్లగాగాని ఆకుపచ్చరంగువలెనుండును యీదోషము
యొక్క ఆవిరివరమాణువులుయెక్కి యీ స్త్రావమునందుచేరి కఠినత్వము
వహించినచో యీ దోషముయొక్క నిజదశ ఆవిలిచిన వస్తువులతో
గ్రహించవచ్చును. మరియు, యీ రోగమానకు ఫజల్ అనగా దంత
ములు పచ్చబడుట అ దుకు దీనికారణము నీచమగు వెచ్చు ఆవిరివరమా
ణువులగుచున్నది ఇది జిగురుగల పదార్థముకాదు యిందు ఉష్ణము
కూడా మిళితమైయు వుండును. మరియు, నిది ఆమాశయమునందే
లేదీ నోటియొక్క పైభాగమునందు ఒకటిగాచేరి దంతమూలముల
యందు అణగియుండును. మరియు, కొన్ని నోటియొక్క పైభా
గమునండున్నది. అది నాలుక కదలునట్టి కారణమువలన దూరమగు
చున్నది. దంతమూలములలో యెన్నియున్ననో అన్నియు బయటయు
న్నవి గ్రహించవలెను. యెట్లనగా యీ స్త్రావము అనగా నాలుక
యెల్లప్పుడు తిరుగుటవలన (కదలుట) మిగిలియున్నది. మరియు, నాలుక

యందు చేడటకు కలిగినానుండును. యీ వ్యాధిబహుదినములు దంధావముచేయని మజ్జులకు ఉత్పన్నమగువని శ్రీహంబవలెను.

దంతములకల దీక్షితము

ఈరోగమునకు యేదోషకారణమగునో అదోషమును ముందు శరీరము ఆమాశయమునుండి తీసివేయవలెను. తరువాత హవ్ అనగా దంతమలినము నిలిదియున్నచో దానిని లోహసంధమగు ఆయుధముతో నెమ్మదిగా చీల్చివేయవలెను విశేషముగా యుండని యెడల ఒకే పర్యాయము దూరపడుచవలెను. యీ మలినము తీసివేసిన తరువాత ఉప్పు సముద్రపునీరును ముత్యపుదిప్పలభస్మము అడవిఆవుగొమ్మ భస్మము మొదలగు వస్తువులు సమానముగా పకటిగాచేర్చి చూర్ణించి వస్త్రగాలిత మొసరించియుంది సమయానుకూలముగా దంతములపై మర్దించవలెను. దీనివలన మిగిలి యుండు మలము పశించును. మరియు కలివత్సము కాజాకుండును.

దంతములరంగు మారిపోవుటకు కారణములు

నీచమలము దంతములముందు ప్రవేశించి దంతములరంగును మార్చివేయును లేక మలమునుకలిగించి మలము చిక్కనై యున్నచో చాలాకాలమునకుగాని దంతములరంగు మారజూదు మరియు, కఘ, పుగను పలచని మలము అయినచో దంతములు కూడతొలగి నష్టమగు లలోనే మారిపోవును.

దంతములరంగు మారుటకు దీక్షితము

ముంగుగా మెదడు పవిత్రీతనోసరిచుటకై మాత్రాలు యిచ్చు చూ పుక్కిలింతలు చేయించి మలమును తీసివేయవలెను పిమ్మట దంతములరంగు వచ్చగాన్నచో కామంచాకు రసముతోనున్న శిరకాలోను పుక్కిలించవలెను. తరువాత చిరశైవగవస్థ, యవలగ, భరమిసిండి మొదలగునవి శిరకాలోకలిపి దంతములపై మంచవలెను. మరియు, దంతములరంగు సల్లగానుండినచో కిద్దివేరు, ముంజరి, మస్తకి రాతిపువ్వు

[illegible]

(నూచనీయుము) దంతకు లంఘన పితృమవలన పనుపుగను, వా
తమవలన వంతాయవంటి రంగుగను, లేక నల్లారంగుగను, మరియు
చిక్కని కఢవహాసకలిగినమొడగు నున్నచువంటి రంగు లిగి యుండును.
మరియు యావిధమైన చిక్కను ముదిరి జలమున దీర్చి
ముగ్ధముగా నుండును ముగ్ధము దుఃస్వాదముగా నుండును ఇది ని
గట్టిగానుండు నులక నీటివలనవారల్చినచు మిరియు పిత్రము వాత
మునందు యిట్టికవ్వదళ కలుగజాలదు. మెట్టులననుగాయురైదును జగు
రుగల వగ్గులవలన రహితముగును.

దంతములు కదలుట ఊషిసోవు బక్షణములు.

ఈ కోర్కెను మూలకథలుగా ఉంచుచి, (1) యూనైటెడ్ బా
ల్యమునుండి ప్రోత్సహింపబడుచున్నది. దీనికారణము అబ్బూరి అనగా దంత

రంధ్రములకు పేరు. యీ రంధ్రములకు దంఠిములు స్తాపితమైయున్నవి. అనగా నెవ్వరుకా నందుల

(2) ఈ వ్యాధి వృద్ధులకు ప్రశ్నగ్నమగును యీ కారణమువలన చిగుళ్ళు మిండున్న, దంతములయే దున్ను చూచి శుష్కస్వీయ చిక్కిపోవుట తలపించును. గాన యీ కారణమువలన వైద్యులకు ఈ వ్యాధి చికిత్స చూపుటలేదు. కాబట్టి ఈరోగము చిక్కినపునటి భేదములోనిది అనగా శరీరమునందుగల చెన్ను నెత్తములందులవలన యీ అవస్థలో మారుచున్నది.

(3) దీని కారణము దంతమూలములు విశాలము నొందకుండుటయే దీని హేతువగును. మరియు దంతములు పెరుగకుండుట నిది చాలా గొప్ప అవస్థగా నుండును కింతు ఒకానొక కారణము దీనికి కారణమగును. అనగా యీ వ్యాధి యవపురుషులకు ఉత్పత్తియగుచున్నది. ఈ రోగము అనేక కారణములవలన కలుగుచుండును. వృద్ధుల కారణము దంతములందు అన్నసారము అనగా దంతములను బ్రహ్మలింగించునట్టి పదార్థము చేరుకుండుటవలన దంతములములయందునునట్టి నూంపము విగిసి చిక్కి దుర్బలము నొందియుండును. దీని కారణములు శరీరము దుర్బలముగానుండుట, కడుపులోకి స్పృహనిపోవుట, చిగుళ్ళయందు నొప్పి కలుగుట, కడులుట, ఇల్లుట, దుర్బలముగానుండుట, చిగుళ్ళు కప్పిపోవుట ఈ మొదలగు కారణములు కలిగియుండును. గాన నీచర్మము నొందునట్టి చిన్నకములు మార్చియు కలుగకుండును. ఈరోగము దుర్బలమనుష్యులకు ఉత్పన్నమగుచున్నది. మరియు, ఉపవాసముండువారికి కూడా ఈరోగము కలుగుచున్నది.

—దంతములు కదులుటకు పూనుటకు చికిత్స—

శుష్క పదార్థములను వర్జించవలెను. మరియు శరీరము మెదడునకు చెమ్మలిగించుట్టి పదార్థములను కలపవలెను మరియు నావ కాశముగానుండునలెను, కడుపునందుగా భుజించినిద్రించవలెను. చెమ్మ

గల స్థిగ్ధవార్ధములను దంతులపై సుద్ధించవలెను. శిశిగమునందు చెమ్మ పాపి, చివ 4 గులాబిపూ, వాక్సీరి, చిరిశెవగవప్పు, కస్తూరి, మొదలగు అన్నివస్తువులు మెత్తగానూరి దంతములపై చల్లవలెను. దీనివలన దంతములయందు శక్తి కలుగును.

అ (2) దంతములు పడినట్లు పూసివోవుటకు లక్షణములు.

(2) కారణము పాచుచెమ్మ దంతములు కలయిండు చేదుట వలన చిగుర్లు దూరిపోవుట కాపాడునట్టి సుముఖమును నీర్వహ్యము సంభవించును. దీనిలక్షణములు చిగుళ్లు పగ్గముననుచు స్థిరముండుట, శీతశర వృష్టికి వస్తువులవలన వాటియందు హరివర్ణవేళించుట దంతములు లావగుట, మాటలాడునప్పుడు చెప్పిన వాణకవారంభించుట, రోగికి దంతములములయందు జలుబు కలుగవలయునోచుట, నోట నీరూడుట, యామొకలగు లక్షణము లిగి ముందును.

(2) దంతములు కదలుట పూసివోవుటకు చికిత్స.

పక్షవాతము, అర్ధితవాతములయందు ముఖమును వెడలించునట్టి ఔషధములు చెప్పబడియున్నవి. కాబట్టి ఆ ఔషధములను యావోగముల మును తీసివేయుటకు పునఃపూరించవలెను. మరియు వృష్ణముగల కబీజ్ అనగా విబంధ ఔషధముల కషాయములతో పుక్కిలించవలెను. అనగా అక్కలకర్ర, కిలివేరు, గోరటా, తుంగగడ్డ, పేల్చినపటికి, గులాబిపూలు, జరావాళి, యాలాటి స్వకావికముగల విబాధకముగు యెండువస్తువులను మెత్తగానూరి దంతములపై చిగుళ్ళమూములపై లేపనముచేయవలెను.

(3) కారణము అనగా వృష్ణరంబంధముగల వాపు చిగుళ్ళయందు సంభవించిన కారణము వలన చిగుళ్లతో దంతములు వేరగును. దీనిలక్షణములు వాపుగలగుట పోలుముగలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

అ (3) దంతములు కదలుట పూసివోవుటకు చికిత్స.

ఈవ్యాధియందు శిరావేషముచేయవలెను. మరియు రిక్షవేణి

వలెను. అందుకే శాస్త్ర సారముగా విశేషక బౌద్ధములను యివ్వవలెను. అందుగా దుర్ముఖులు, దోష్టులను ముఖము చెప్పబడిన బౌద్ధములను వినియోగించవలెను. ఇందును, పెదలింపిన తిరువచి ఆంధ్రమానందు దోషమును, ఇటు కపటావస్థలో బౌద్ధముని చల్లని బౌద్ధములు తనాక్షి, కలకాయవోనిచి, కాశ్యపు, సమాగ్గి యామెలగునని విశ్వాసించుచుండవలెను. కా ర్థంబు, పెద్దనాయల సమును, పుక్కిరించవలెను. ఈ గురు హెచ్చుదశయందు మలమును పెదలింపకునట్టి వస్తువు తో అహంకారము, నిరాలసము, గుర్రోగన, మొదలగువానితో పుక్కిరించవలెను.

❦❧❥❦) దురద్రాక్షుని పితరులగు లక్ష్మణుడులు. ❦❧❥❦

(4) భేమ దుప్పలకాణగు వలన రక్తమయొక్క న్యూన్యత వలన దండమానికగుళ్లు ఎటువైచుచున్నవి దంతములతో పేరగుచున్నవి. ఈవ్యాధి దుప్పల కలవానికి కలగుచుండును. దీనిదిహ్మములు దంత కిగుళ్ళు కేలము తెల్లగానగుట రక్తహీనమైనటుల కాన్పించుచుండుట మాంసము తెల్లగా నుండుట మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును. మాంసమునందు రక్తమందుట్టి కారణమువలననే యెర్రగా కనుపించుచుండును. ఇటులనే కొన్నిచెమ్మసంబంధమగు వ్యాధులలో నర్థింగబడిచూపుచున్నది. అటులయ్యారోగమునందు కాన్పించుచుండును.

—(4) దురితములు శరలుట పూరిపోవుటకు చికిత్స—

మేక, జింక, అరిగోడి నూంసము, కోడిగుడ్డు మొదలగు వానిని భోజించేవలెనా. దీ వలన శక్తి వ్యాప్తియగుచు మంచి రక్తము ఉత్పన్నమగును. మరియు, ఉష్ణపదార్థములు ఆనగా తుంగమునకు, జఠామాంసి, అగరు, కల్పిన ముక్తకే, గలబిపూలు యీ మొదలగు వస్తువులను దంపచిగుళ్ళపై లేపనముచేయవలెనా. యీ లేపనవలన రక్తము చిగుళ్ళయందు చేరనారంభించును.

—(5) భేదము, దంతములు కడులకు కా లక్షణము—

తీక్షణమును మౌనమును హంతున్నది మలమును చిగుర్ను పై పశివేళించి వాటి మూలములు నిశ్చయించి నిగుర్ను చేరవేయవలయు. యీ కారణము వలన మంతములనును నిగుర్నుచును హంతు సంభవించి దంతములు కడుల నానందించుటకు దీనినిక్షణములు బలము.

—(5) దంతములు కడులును ప్రాప్తి కలుగు చీటిన్ని—

శిరావేదనముగాంచి విన్నట్లు నిర్వచన బోధములను ఉపయోగించవలెను. శుక్రగ్రాహకములను కలుగలగు పట్టింది రక్తమును తీసివేయవలెను. మరియు, సమాధియగు, రుమాన నూ మొదలగు బోధములను శేరించవలెను. మరియు, నిగాలు, గూంపము, యిత్యాది రక్తమునకు బలము కలిగించునట్టి వస్తువులను దర్శించవలెను. మరియు, కచూరములు, సాంబోణి, సాన్ పేరు, కహరోబా, బరాని, పిండి యీ మొద గూని చూర్ణించి వస్త్రములపై మొనర్చి తేనె అడవినిగల్గి తో చేయబడిన శిరకాతోకలిపి దంతదిగుళ్లపై లేపనము చేయవలెను. దీని మలము నీచయగు చెడుమాంసముహరించజేయును మరియు, శేషించిన మాంసమునకు బలము కలిగించును. మందు చెడుకుండుకటుల కాపాడును. మరియు, నిగుళ్ళయందు దుర్గంధము కలిగిన యెడల తీక్షణ బోధములను లేపనము చేయవలెను. అం గా ఫలదాయక అను బోధమును నీచమాంసమునందు లేపనము చేయవలెను అస్తలమునందు తప్ప యితర స్తలమునందు లేపనము చేయకూడదు. మరియు, బోధమును దూరరదిన తరువరి శిరకాతో పుక్కిలించవలెను.

—(6) అభిఘాతము వలన దంతములు కడులు లక్షణము—

అదురుగాని బెబ్బగాని దంతములకు తగిలిన యెడల దంతములు కడులుటకు కారణమగును.

—(6) అభిఘాత దంత చికిత్స—

మలమును నష్టపరచునట్టియు అక్రమించునట్టియు చల్లని వస్తువు

లను ఉపయోగించవలెను. యీవస్తువుల వర్ణనలు విశేషముగా వర్ణించబడియె. అవస్తువులకు మెత్తగానూరి దంతమూలములయందు చల్లవలెను. యీ వుపాయమువలన గుణములేలుగని యెడల దంతమూలములను ఇనుప సళాహితో వాతవేయవలెను లేదా బుగారు తీగెతోగాని వెండి తీగెతోగాని అనారోగ్యముగానుండు దంతముల యిరుప్రక్కలయందుండునట్టి ఆరోగ్యదంతములతో చేర్చి కట్టివేయవలెను. అపైని యుక్తవస్తువులను మెత్తిగానూరి చల్లవలెను.

(నూచనము) దంతమునొప్పి కలిగినను, కడులనారంభించినను ఔషధము ప్రయోజనము కనుపించక దంతముయొక్క భారము కు కారణమై యాదంతముయొక్క వేరు దృఢముగా యున్నయెడల అట్టి స్థితియందు అదంతముయొక్క మూలమును న్యస్థినించించునట్టి ఔషధమును లేవనము చేయవలెను. మరియు దంతము సహజముగా పడిపోవును. యెటులనగా దృఢముగానుండు వేరుగల దంతమును పీకేసినచో నొప్పి అధికముగానుండును. మరియు నేత్రములు తలయందుకూడా నొప్పికలుగును. ఒకానొకప్పుడు దవడశ్యాముయొక్క అంచు తెగిపోవును. అనగా బలవంతముగా పీకుటవలన శ్యాముకూడా యిరిగివచ్చును. మరియు దంతములను సహజముగా నూకనీయుటకు వుపాయము అనగా దంతమూలము యందుండు మాంసమును శస్త్రముతో దూరపరచి తదుపరిఅస్థలమునందు ఔషధము చల్లవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన ఔషధ సారము దంతమూలమునందు త్వరితముగా ప్రవేశించును. ఈపనియందుపయోగించునట్టి ఔషధము అనగా పూతివేరు, అక్కలకర్ర, యీ రెండువస్తువులు చూర్ణించి సిరకాలోకిలిపి యెండలోనుంచి తేనెవలె చిక్కబడినపిమ్మట ప్రతిదినము రోజు వాటికి మూడుపర్యాయములు దంతమూలములయందు లేవనముచేయవలెను. ఈ ఔషధమును లేవనముచేయునప్పుడు ఆరోగ్యముగానుండు దంతములపైని తడిపిన గోధుమ

హిడిగాని లేక మరియొకవస్తువుగాని లేవనముచేయవలెను. ఇట్లుచేయుట వలన బాహ్యసారము ఆరోగ్యదంతములయందు ప్రవేశించుటకు, అధనా పూరితమైనచక్క, కిటివేళు, సచ్చరూరిదళము అక్కలగంజీ, వసుపు, కస్తూరీ వస్తువుగిండులు, యీమొదలగువస్తువులకు సమానభాగముగాతీసి కొని చూర్ణించి వస్త్రులాలిసి మొనరించి శిరకాలోకలిపి మూచిదనము లుండి తీసి తదుపరి లేవనము చేయవలెను. అధనా యోగిహానిదళము శిరకాలోకలిపి ఆస్థలమునందుఁ దినచో దంతములమును త్వరితముగా దుర్బలము నొందించును. మరియు శిరకాగడ్డికూడా యిటువంటి దంతములను దుర్బలము కలిగించును మరియు ఎన్ని అంజూరపాలుకూడా యిందుపిషయమై బలముగలదిగా నుండును. అంజూరు పచ్చిఆకులు మెత్తగానూరి లేవనముచేయుట లాభదాయకమగును.

బాలుర దంతముల సదుపాయ లక్షణములు

ఈక్రిందవ్రాయబడిన సూచనములవలన బాలురకు దంతములు సహజముగా వచ్చుచున్నవి. అనగా దంతములములయందు నూనె, వెన్న, కొవ్వు, ఆవుమూలగు, మేమెదడు మరియు వండిన కుండలు మొదలు మొదలగునవి దంతములపై మర్ధించవలెను. మరియు వైద్య వరులు యిందుపిషయమై కుక్కపాలు ప్రకృతి ప్రసారముగా చెప్పి యున్నారు. మరియు దంతములు వచ్చునమయమునందు నొప్పి విశేషముగాయున్నయెడల కామంచాకురసము గుల్రోగకలిపికాచి అందులో వేలుముంచి నెయ్యదిగా చెక్కిళ్ళలోభాగమునందు మర్ధించవలెను. మరియు దంతములు రాచారాభించినయెడల తల, మెడ, చెవిమూలములు చెక్కిళ్ళు మొదలగు అంగములను స్నిగ్ధముగా నుంచవలెను. మరియు గోరువెచ్చనినూనె చెవిలోపోయవచ్చును. దంతములువచ్చునప్పుడు బాలురకు యేవస్తువును సమలయ్యకూడదు, అనగా దంతములు వచ్చునము వెడలిపోవును.

దంతముల ప్రకృతి దశకంపై హెచ్చగు

లక్షణములు

ఇందు రెండు భేదములు కలవు (1) భేదము దంతములు పెరుగుట చిక్క నగుట మరియు, పిగివిధముగు వావు దంతములయందువున్న ముగుటనీని కారణము దంతములములయందు మలముచేరి దంతములు భోజనమును నెట్లు గ్రహించుచున్నవో అటులనే పెరుగ నారంభించును. అవి ములినమునుకూడా గ్రహించుచున్నవి. మరియు, పొడుగుగను పెడుచుగను పెరుగుచున్నవి. న్యూధువదార్దమును గ్రహించుచుండిన ప్రక్కనుగను నగములతో రంగుగలవి కాబాలవు. మరియు, దంతములకు నిశ్చయముగా రంగు కలుగుట మలముచేరుటవలనకూడా కలుగగలదు. నిది రెండు విధములుగా విభజించబడినది. మొదటిభేదకారణము ఉష్ణనోషముగను. దీని చిహ్నములు అనగా దంతములయందు నొప్పి కలుగును.

❖(1) దంతములు వికేషముగా పెరుగుటకు చికిత్స❖

శిరావేదనము చేయుట అపశ్యకతాను సారముగా విరోచనము చేయుచుట దంతములకు తిమ్మి కలిగించుటకై యవలు, గనగసాలు నీళ్ళతోవేసికాచి వడియబోసి అగ్రవాయమును పానము చేయవలెను. మరియు, మలమును సారనోలుటకై సమాగ్ధనము, వన్నీరు మొదల గువానితో పుక్కిలించవలెను. మరియు, నర్వీకాయ, మాచికాయ, మాయ, శిశికాలోకలిసి దంతములపై నుంచవలెను.

(2) భేదము పెమ్మగల క్షేష్ణకారణమువలన దంతములు పెద్దవగును. దీనిచిహ్నములు నొప్పిలేకుండును.

❖(2) దంతముల ప్రకృతి దశకంపై పాదవగుటకు చికిత్స❖

మెదడునందుగల మలమును తీసికేయుటకై యారజాత్ విరోచనములగుటకై బోషధములను యివ్వలెను. మరియు, ఉష్ణము శుష్క

తర్జముగల వస్తువుల క్రమానుసారముతో చూచి లెచుట. మరియు, తుంగమస్తకము వానరీ, ఏమిలిచువలెను. దీనివలన ముఖమునకు వచ్చు వును. ఎల్లుల్లి నూనెతో చేయును. దంతములపై వార్ధి చుటవలన ములము నష్టమగును. మరియు ములము వేదలినవలె దంతములను గిండుటకూడ వుచితమని చోలినయెడల నెల్లుల్లి, తుంగమస్తకముతో సూరి వంచుచుపై వార్ధి చేవలెను. (2) వ వార్ధి ముఖమునకు వాడవు గాపెరుగనాంధించును. ముఖముపైకి వచ్చుచుగా నానాముఖ్యలవు. (1) బస్మముండి యుదంతములు సూరిగా ములము మరియు విశేష కాలము గాంత్రీకుబయినచో రెడ దిని తుంగమస్తకముతో వును. తే బాధగ్గింపును. దంతముల కిరినశ్యముయొనె తుంగమస్తకము వలన అటులనే యుండును. అనగా నిది సజావుతో పెరుగుటలేదు. ఎటువలగా తివద కయింబేయున్నది. రెడదంతము దిన్నదగుట వలన యిదిపెద్దదిగా యుండును. కనెబడుచుండును.

(2) దంతములు వ్యక్తిగతకళంపై పెద్దగుటకుదిక్కి ఎంతవలది తముగా వుండునో అంతవలది యీ పనిని ముఖమునకు వ్యక్తిగా నుండు అప్రవృత్తులతో కోసివేయవలయును. లేక ఆకారముతో అట్లుగ దీయవలెను మరియు నిది ఇతరదంతములతో సమానములగుటల చేయవలెను మరియు కోయుటయ మున్ను, అరుగియుట యందు సావధానుడయి వుండవలయును. అనగా దంతముల ముఖమునకు వం కరపోకూడదు. ఇయిదంతములు పెరుగుటకు ఇ దుగియుముయి వైద్యులు వర్ణించుచున్నారు. అనగా నమ గు వనువును సరిగానముల జాలకుండు వరణముగా బట్టి దీనిని కోయుట ఆకారముతో అట్లుగదీయుట మొదలగు అంశములను నానీయవలసి వచ్చినచో మరియు వ్యక్తిగా వాడవుండు అధిగమయినచో దంతములను ఒకటికొకటి కలియ నివ్వరు.

(2) వ కా ను సంగమమాలములయందు వాచుకొనిన భారణ మువలన దంతము కడపకమున పుట్టింపు భావము (కీర్తి) అవశ్యమయినయెడ, భిన్నములయందును, పరేచనమును కౌవధములను యిచ్చినదెను. మరెకలను ఎఱుక అగు భిన్నమును పరిచును తొలగిండుటకయి ముగిసినవారి మిసట్టి వస్తువులననులు కపాయములతో పుక్కిలిచ్చినవలె. అ గా గాను చాచినవలె, గులాబిపూల రసముతో పుక్కిలిచ్చినవలె. వాపులగునగుదు యే మును నశింపజేయునట్టి పుటితమగు వస్తువులు శేవనము చేయవలెను.

(3) వ భేదము దంతమాలములయందు వాపు పుట్టెను మగును. మరియు దంతములయెచ్చట పెరిగినచో అచ్చటనుండి పెళ్ళి గించినేయును. ఈ కారణమువలన దు ముగియగల పెరిగినటుల కనుపిండును.

అథ (1) దంతము లు పుక్కితి నిశకంబు పెద్దగుటకుకీర్తి అథి
దంతమును దృఢముగ గంధమునట్టి వాము శేవనముచేయును. మరియు దానితో సంగంధము పుంజియెడ, దానిని నతితో వెనుకవైపునకు తోలిదిశగానెత్తు దీనివల త నిద్రక అంశ స్థిముగా నుండును. తదుపరి వాస్తవ పెత్తగా నూరి ఆదంతము ముయందు చల్లవలెను. దీనివలన అదంతముల దృఢము ముగియ పిమ్మట బంగారు తీగతో కట్టివేయుట తిస్రత్తమున నుండును అనగా దంత మెంతవరకు దృఢముగానుండునో అంతవరకు పటికి, గుప్పికొమ్ము, భస్మము యీ మొదలగునవి ఆదంతము పుట్టెనుచుండవలెను.

దంతములయందు దురదము కగుటకు

కారణములు

ఇ దు గాన భేము గలవలె (1) శేవనముచేయుట జలము, నీచదశయైనచో అనగా గంధకము, వ్రష్టి, వావడిలవణము, వ్రష్టినీరు,

వాల్మీకిని స్మరించుచు, దంశియులతోను నొప్పి అధిగతులు నిట్టి సీతీయందు దంశియులు కొరకుట ఉత్పన్నమగును. దీనికారణమును వెక పేదగ్గి ధములయందు విక్రూపావకముగా వర్ణించబడివున్నది.

~~ఈ విధమున~~ పండు కొడుకుటకు చికిత్స

ఈ గ్రంథిగల నోటికి మెదడుయొక్క చెయ్యి యీ నోటికారణమై యిది యడల బిడ్డ నెల్గును హరింపచేయుటకై యా 'జాతు' యివ్వవలెను. మరియు, 'జా' గుంటలు చేయి చరలెను. మరియు, మెదడు యొక్క జీర్ణము కు బలముకలుగుటకై బలము కలిగింది, బద్ధపరచు నట్టి సుగంధతైలమును అలాగా చంగల్వోపు తైలము కుంకుమ పువ్వు తైలము మొదలై వర్ణించవలెను. మెదడుపై తైలము మర్చింతుట యెందు కనగా వర్ణించబడియున్న నరముల మొదళ్ళయొక్క మూలము అచ్చుటకు దీనియందు విడిచుచున్నది. కాబట్టి మెదడుపైని తైలము మర్చింతుటకు కారణము 'జా' యీ గ్రంథిగర్త వచించుచున్నది.

దంత చిగుళ్ళయందు కలుగు వాపు లక్షణములు

ఈ వాపులుగుండు మూడు కారణములు కలవు (1) రక్తము విశేషముగుటవలన యీ గ్రంథి లుగుచున్నది దీని చిహ్నముగా చిగుళ్ళయందు నొప్పి కలిగి బిడ్డ కాసుగుట, పోటు వాపు హేచ్చియుండుట రక్తము హేచ్చివలన, యితర చిహ్నములుకూడ ప్రకరణముగుట మొదలగునవి దీని లక్షణములు, గ్రహించవలెను.

~~ఈ (1) రక్తజ, చిగుళ్ళవాపు చికిత్స~~

సరేరు అను నరమున్న వాల్మీకి నరములున్న చేదించవలెను. కొమ్ములన వట్టించి రక్తమును తీసివేయవలయును. అభిషేచము మునుగా అపవ్యయి అవశ్యకమునానముగ చికిత్స చేయవలెను. రక్తము

క్షణమువలన రోగము శాంతిచేసిన యెడల విరోచనమునకు ఫలానుల
రనమునందు కర్కాయలు పితృపాపడచేర్చి పాపము చేయి చవలెను.
మరియు, మలమును తొలగించుటకై చిరకాలము, యెండుధవి
యాలు, అధిక, యెర్రోచుదనము, షోకచక్కలు యీ మొదలగు వస్తు
వులను సిమాక్ రసమునందు చేసి కాసి ఆహారముతో పుక్కిలించవ
లెను. పెద్దపాయలాకురన , శామంచాకురన, బాకంగనము
మొదలగు యిటులను నోటి రోవుంచవలెను. మరియు, పన్నీరులో
సిమాక్ కలిపి పుక్కిలించుట, మిక్కిలి యుపయోగముగనందును.
మరియు, వాపు నొసినచో వాపు మోక్క, అధికత మాత్రము
విలిదియుండిన యెడల బాదంనూనె గుల్‌రోగన్ మొదలగునవి వేడి
నీళ్ళలోకలిపి పుక్కిలించవలెను. మరియు, దిగుళ్ళకు తైలములతో
స్నిగ్ధముగా పురచవలెను. వాపు అధికముగవుండి యీ నదుపాయ
ములవలన దిగువో ఆవాపును శస్త్రముతో చీల్చివేసి తదుపరి గాయ
మునందు చెప్పబడిన దికిత్సలను చేయవలెను.

—(1) పితృజవాపు లక్షణములు—

రైడుంభేదము, పితృజయొక్క కారణమువలన, దంత దిగుళ్ళ
యందు వాపు పుట్టిననుచును. దీని దిహ్నులు వాపు స్వల్పముగా
నుండుట నొప్పి, ముట విశేషముగనందుట చల్లవివస్తువులు తినుటవలన
లాభము పొందెడినటులతోచుట మొదలగు లక్షణములు కలిగివుం
డును. యీ వాపుయొక్క ప్రభావమువలన వాపుపై వేరలువుంచిన
యెడల ఆ పురుండి రక్తము తొలగి పోవుచుండును. వేరలుతీసినచో
తిరిగి రక్తము స్పృశనమునందు చేరుచుండును.

—(2) పితృజవాపు దికిత్స—

కర్కాయకహారముతో పితృజమును విరోచనమార్గమునండి
నీసివేయవలెను. అవశ్యముకలిగినచో శిరావేదనముచేసి రక్తమును వెడ
...

లిచవలెను. మరియు, శిరానేదనము విశోచనము నను యిచ్చుటకు ముందుగానే చేయవలెను. మరియు, దాని మూలములందు కత్తితో గంట్లువేయవలెను. దీని వలన నీచకర్తము వెడలిపోవును. అట్టిస్థితియందు శరీరములము వెడలిపోవును. అంగములు పాతముయిన యెడల అధిగ, కామందివిత్తులు శిర్కాలోపేళికాది పుష్కలింపవలెను. దీనివలన దంత చిగుళ్ళు ర్విత్వమునొందును. దంతదగుళ్ళయ దానివేళించునట్టిమలము కూడా నిలిచిపోవును. కాబట్టి మలము తీసివేయు ముందు, యీవస్తువులలో పుష్కలించుట నవ్యముగా మార్గముగాక. యెంచుకన, అంగము ముడిచి మలము వెడలకుండునటు ఆటంకము కలిగిండును.

(3) భేదము వాపుగల అంగము తెల్లగావుండును. ఆవాపును వ్రేలితో ముట్టి చూచిన యెడల చల్లగానుండును,

(3) భేదము దంటిచిగుళ్ళ వాపు చికిత్స

ప్రారంభమునందు మలమును మృదువరది చేసించివేయుటకై తేనె, జైతూణ కషాయములతో పుష్కలింపవలెను. తదుపరి మలమును తీసివేయుటకై బాబూనా, దవనము, ముగవము, గోరంటవిత్తులు, అవిశివిత్తులు, యీ మొదలగువస్తువులు స్వీళ్లలోవేసి కషాయముకాచి ఆకషాయమును పుష్కలింపవలయును. మరియు, రోగకారణము బలముగల దైనచో, కఫమును వెడలించునట్టి ముపాతములను ఆలోచించవలెను.

దంతములమునుండి రక్తము ప్రవించు

లక్షణములు .

ఈరోగము దంతములముల మాంసమునుండి రక్తము ప్రవించుచుండును. దీనికారణమేమనగా చిగుళ్ళకత్తియందు దుర్బల

ము వ్రేవేళించును. ఇట్టిదగులబెయ్యించునట్టి శారణమువలన యీ దోషభ
షము దంతమునకు లభించుచున్నది అందు గ్రహణశక్తిలేని
శారణమువలన అ గ్రహణము రక్తమునందు చును. అనగా అచ్చట
స్థానము దృఢత్వము నొందియు దిటవలన దంతదిగుళ్ళుగట్టి రక్తము
వ్రేనించనారంభి చును.

దంతములములందుండి రక్తము వ్రేవించుటకు చికిత్స

ఈరోగమునందు దోషమును పటిగా చేద్దునట్టియు పుష్టికరమ
గు దోషధములను లేవము చేయవలెను. అనగా కాల్చిన దిరిచెగలు
తవాక్షరి, తుమ్మచక్క, మాపకాయ, యామొదలగువస్తువులను మె
త్తగానూరి దిగుళ్ళపై మర్దించవలెను. మరియు జరూరెసిబి మరియు
జరూరెతరీఖి మొదలగు దోషధములను దిగుళ్ళపై చల్లవలెను.

జరూరెసిబి చేయుకీమము.

వేల్చినపటికి తిరకాలో నాననేయబడినది వకభాగము. వుప్పు 6
భాగములు. యెర్రోపటికి 1న్నర భాగము యామూనువస్తువులమెత్త
గానూరి యేకముగా కలుపుటకు జరూరెసిబి అందును.

మరియు పటికి సిరకాలోలేడువుకీమము యెట్లనగా పటికి తీసు
కొని పెగుకుపై నుంచి పొయ్యిమీదపెట్టి వేయించి వేడిగానుండునప్పుడు
సిరకాలో వేయవలెను. ఇటులవేయుటవలన అందుండి అవిరివెడలును.

జరూరెతరీఖి చేయుకీమము.

తరీఖ్ అనగా యిరివేధవగు చేపజాతి. దీనిని నిప్పులోవేసి
యెర్రోగాకాల్చి చల్లారినతరువాత ఆబూదితీసికొని ఆబూదితో సమాన
ముగా యెండుగుర్రాబిసాలచూర్ణము కలిపి యారెండుమెత్తగానూరియుం
చుకొనుటకు జరూరెతరీఖి అందును. ఈదోషధమును దిగుళ్ళపై చల్ల
వలెను.

మరియు తరీఖ్ వశవిధులుగచేప నిది పాడవుగానుండును. యీచేప అర్జునునిదిలో దొరుకును. దీనిలో వున్నకలిపి యొడిచి బస్తీలకు తీసుకొనివెళ్లుదురు. దీని ప్రక్రియ ప్రధమదశయందు వృష్ణము గను, శుష్కత్వముగానుండును. నీచేప పాతదయినకొలది గుణాధిక్యముగా నుండును దీనిని పట్టణములవారు మిక్కిలి ప్రేమతో తీసికొందురు. మరియు పకవ్వును దంతదిగుళ్ళకత్తి శనదశనుండి దుర్బలము చెందక శరీరములోమాత్రము రక్తము విశేషముగుటవలన చిగుళ్ళనుండి రక్తము వచ్చుచుండును. దీనిచిహ్నములు రక్తాదిఖ్యతప్రబలమగును.

(చికిత్స) శిరావేదనముచేయవలెను. భోజనము లఘువుగా యివ్వవలయును. చల్లనివదార్థములతో వుక్కిలించవలయును.

~~చిగుళ్ళనుండు ప్రణములు లూటియొక్క లక్షణములు.~~ ~~అని~~

నానూర అనగా వశప్రణము నిది చాలాకాలమునుండి నిలిచి గొట్టమువలె రంధ్రముకలిగి మాంసములో ప్రవేశించి అందుండి పచ్చని నీరు శ్రవించువారంభించును. యీప్రణమునకు కరహ, అప్రక్, యిత్తి సాల్, అందురు. ఇదిమాంసమునందుండును. దీనియందు చీముచేదనుగాని యిందు దుర్గంధము వాపు లేకుడిన నిది మలరహితమని వైద్యులు వదించుదురు. దుర్గంధము వాపు కలిగియున్నయెడల ఖలీసా అనగా నీచమందురు. మరియు చిగుళ్ళనుండు ప్రణము విశేషముగా నున్నచో దీనిచికిత్స నోటిపూతయందు చెప్పబడిన చికిత్స పునయోగించవలెను. మరియు ప్రణము పెద్దదై అందు రతూబతు అనగా నీరుకూడాచేరి యుండినయెడల శుష్కత్వము కలిగించునట్టి వస్తువులను పునయోగించవలెను. ప్రణము చిన్నదైనచో దీని అనుసారముగా కౌషధమును పునయోగించవలెను. గాని ప్రణము కుళ్ళిపోయినచో ముఖముయొక్క దుర్వాసనయందు చెప్పబడిన చికిత్సలు పునయోగించవలెను అనగా పాలశిరకా, ఫలదవయ్యా, పునయోగించవలెను. దీనివలన చెడు

మా నము కష్టమొందదు. పోయి మూడు నెలలు, బానిసలోని మిరియు దోపభాగములను ఆక్రమించుట ట్టి ట్టిపథములు మెత్తగానూరి ఆవ్రేణముపై చల్లవలెను. దీనివలన కొత్త మాంసము పుష్పించును. ఇందువిషయమై గూఢాంగములయందు విస్తారముగా వర్ణించబడినది.

మరియు రెడ లూటగుదువు చికిత్సకూడా అక్కలా అనగానోటి యందు కిల్చివోణము పెద్యోకముగా నుండును. మరియు ఒకానొకప్పుడు వాతవేయటవలన అశ్మకముకూడా కలుగుచున్నది. మరియు వాతవేయటకు విధానము అనగా నళాకు - వేరుకు దూకబట్టి దానిని దూదిలోముంచి మిక్కిలి వేడిగానుండునప్పుడు దానిని చెసిపోయినమాంసము పైనుంచవలెను. అనగా చెడుమాంసము యావత్తు కద్దముందువరకు యుంచవలెను. యిట్లు వాతవేయటవలన నీరును చేరినయొక వ్రేణమును అతి నేగముగా మాన్పినారు.

చిగుళ్లు చిగుతగ్గిపోవుటకు లక్షణములు

ఈరెండింటిని దంతిమూలకుదలుటయందు మారుమాట వివరించి యున్నాను. యేలననగా యీరెండును దంతములు కనలుకట్టి కారణము నందుగలవు గాన గ్రంథవిస్తీర్ణబీతివలన ఇచ్చట తిరిగి వచ్చి చ విరివించి తిరి. యిప్పుడు చిగుళ్లను గట్టివరచి ధృఢత్వమును కలిగించుట ట్టి ట్టిపథములను మోత్రిము చెప్పచున్నాను. అరగా గులాబిపూలు, జుఫత్ బల్లూరకకాయ బెరుడు బల్లూరక అనగా ఒకచెట్టు మొదలునందు పుట్టుకాయ వేపవిత్తులు యిచ్చి. త్వేకము 14 మాషములు. క్యాబేజి, పెప్టి సమాకు, అక్కలకరీ, యిచ్చిప్రత్వేకము 17½ మాషములు యీవన్ను పులను చూర్చించి వస్త్రాలికి ముగరించి చిగుళ్లపై చల్లవలెను.

—చింత త. గుచ్చ పెగుగుటకు లక్షణములు—

ఈవ్యాధి బహుదా యీవత్తు దంతిమూలముల అంతమునందు ఉత్పన్నమగును. ఇట్లు కలుగుటకు కారణము వేడిగానుండు వస్తువులు

జానముచేయుటవలన అందుండి మృదువగు నిశేషభాగము నష్టమగును. మిగిలిన భాగము నిలిచి కఠినమైయుండును. ఈగి యేదైన తిక్షణవల్ల వస్తువులలోనుండి యేదోదంతము. అందు నిలిచియున్నదని అలోచించుచుండును.

అతిగొప్ప శక్తి కలదు దుర్భాసము పెరుగుటకు చికిత్సయితి.

వచ్చునవటికి, బాలింగబోలు యీ రెండవస్తువులను మెత్తగా నూరి వత్తుగా లితముచేసి దుర్భాసముపైని చల్లనలెక. దీని వలన అదుర్భాసము నష్టమైంది యెండిపోవును.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ ప్రౌఠ పాచ్చాబేగ్ సాహెబ్ పుత్ర “వైద్యభూషణ” బిరుదావళి విరాజమాన వైద్యవిద్యవిద్యజ్ఞున విధేయ నిహంతులూబేగ్ నామధేయ ప్రణేతృతయ

“తిబ్బె అ క్క ర్ మా హి” అను వైద్యగ్రంథమునందు

దంతరోగాధ్యాయము నవ్వము

సంపూర్ణము.

యాకరీముల్ మారూత్.

బిన్ మిల్లా హిర్రహమానిరహీ

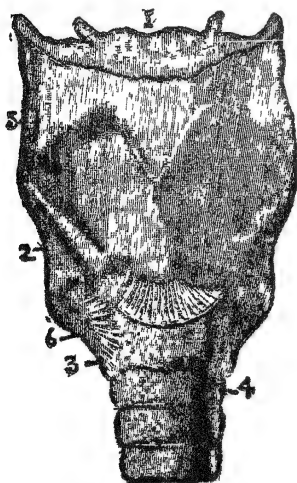
తిబ్బెటన్ కరిషాపి

తొమ్మిదవ అధ్యాయము.

కంఠ రోగ లక్షణములు.

కంఠస్థానము చూపు చిత్రపటము.

(1) నాలుక మూలము

(2) నాసిక్ - యునాళము
మిమ్మి ను చోటు

(3) కంఠ మూలము

(5) శబ్దమును గలిగించు పొర
యందు సెలము

(6) నోటి నుండి వదార్థము పోవు
మార్గము

వైద్యుల నేతులు కంఠస్థానమును భోజనము శ్వాసనాళముల
తో యేర్పరచబడినదని వనించుదురు. మరియు కాకల్ అనగా కాకి,
కాగ నామములతో నాడుదుగు ఇది మాంసముతో యేర్పరచిన ఒక
అంగము. నిది అంగిలిపై నంటునని వేలాడుచున్నది. దానిపై హృద
య నాళ ధమను నరములు మొదలగునవి యొండగిరవు. విశేషనరములు
జీవనరములందవు దీనివలన కలుగులాభము గాలిలో పొగ దుమ్ము
జీవించునటుల శుభ్రపరచుచున్నది కంఠమునందు పొగుచేయుచున్నది.

కంఠమునుండి శబ్దము వెడలుటకు సహాయము చేయుచున్నది. గొంతు గొట్టము మూసము జీవనమును నరచులు మృదయన బంధమును నరములతో యేర్పర్చబడినది. నిది పోరతో కలసియుండును. మరియు మాంజరా అనగా శ్వాసనాళము, ముందునుండి బైలుదేరినది. వైద్యవరులు అప్పుడునుకు ఆమాశయముయొక్క నుఖకుండురు నిదిమాఖముయొక్క అంగమువలన చేరియున్నది. దీనివర్షయోజనము వర్షకటకమును చున్నది. ఎటులనగా ప్రేగులు ఆమాశయముయొక్క క్రింది గుల్లభాగమును దూ పరచుటకు పుష్పమైనవి ఇటు నే గొంతుకూడా ఆమాశయమునకు వస్తువును ఒద్దాములు చేర్చుటకు యేర్పర్చబడినది. మరియు ఇది ప్రేకులకంటె విశాలముగానున్నది గొంతుగొట్టములోవలి పోర మిక్కిలి కఠినముగానుండును. ఎందుకనగా భోజనపదార్థములు నోటిలోనుండి దీనివారా వెళ్ళుచున్నవి.

అచ్చట నున్న వక్షస్థైర్యట్టివడుచున్నవి. మరియుపిప్పివదార్థము ఆమాశయమునుండి ప్రేగులలోనికి ప్రవేశించుచున్నది. అచ్చటవక్షము నొందుచున్నది మరియు పుష్పనములు అనగా పూపిరితిత్తుల మాఖము యిది వక అంగము. నిది గొట్టమువలె మృదువగుశల్యముతో యేర్పర్చబడినది. ఈశ్శము లావుపొడవలెనుండును. మరియు పోరవలె నుండును. నిది యావత్తులిసి అతిమృదువగు శల్యము గొట్టమువలె నిలిదియున్నది. మరియు ప్రశ్మ్యేక మృదుశల్యము రెండివచ్చుదుశల్యముతో చేర్చి వకబాధనముతో కట్టబడియున్నది. యీరెండుశ్శములమధ్య కొంతభేదముకలదు. యీయూరతు భాగములపై వి ఒకపోర క్రమ్మకొని యున్నది. లోభాగము నందొకపోర కఠినముగా యేర్పర్చబడియున్నది. మరియు పుష్పనములముఖము గొంతుగొట్టముముందు యు చుబడి యున్నది. మరియు ఆమాశయమునుండి గొంతుగొట్టము యెటుల యేర్పర్చబడియున్నదో అటునే పుష్పనములు అనగా పూపిరితిత్తు లోకూడా చేరియున్నది. దీనివలన వాయువును పీల్చుట లోపలి ఆవిరిని బైట

అమాశయముయొక్క ముఖము మొదలగు అవయవములకు చూపు చిత్రసకము.

(1) నోడు

(2) అమాశయము యొక్క ముఖము.

(3) అమాశయము యొక్క మొదటి భాగము.

(4) అమాశయ చుట్టూ భాగము.

(5) వధుకోశము.

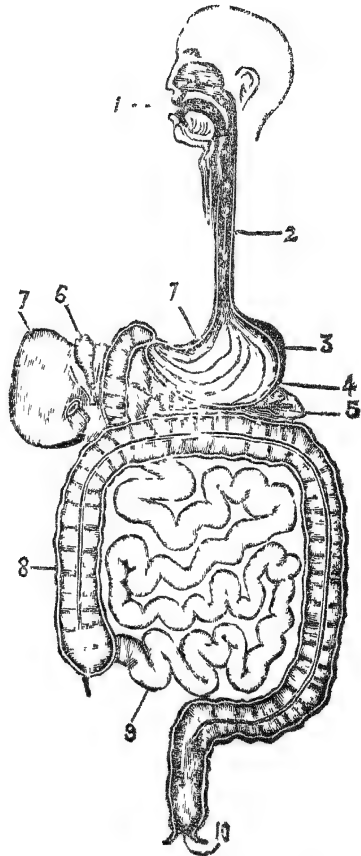
(6) పిత్తాశయము

(7) యౌత్ (లివర్)

(8) పెద్దప్రేగు

(9) చిన్నప్రేగు.

(10) గుర్రము.

కి విషములు అనగా పుష్కాశ నిక్షానములు కలుగుటకారణమగును. మరియు పుష్కాశములముఖమునకు అబ్బిభాషయందు హంజరా అందుదురు. మరియు విజయైశై గొంతువాపునకు చెప్పదురు. గొంతుకు హంజరాయొక్క అర్థము వీరవాపునందు వర్ణించబడును.

గొంతువాపు లక్షణము

గొంతువాపు నాలుగువిధములుగానుండును. (1) రక్తదోషకారణమువలన కలుగుచున్నది. దీనిచిహ్నములు గళమునందు యెరువు వుత్పన్నమగుట వ్రబ్బిపోవుట, మంట, కొద్దిగా నొప్పికలుగుట నొప్పిస్వల్పముగా నుండును. గొంతునందు జ్ఞానశక్తి స్వల్పముగానుండును కాబట్టి నొప్పిస్వల్పముగా నుండును. గళకనే దీనిమూలము మాంసపునుక్కుతో యేర్పర్చబడినది. అమాంసమునందు నరములు స్వల్పముగా నున్నవి.

— రక్తజ గొంతువాపు చికిత్స —

శిరావేదనము చేయించి మలమును తొలగించుటకై శిరకా వన్నీరుతో వుక్కిలి చవవలెను. ప్రత్యేకముగా వన్నీరుతో వుక్కిలించవలెను. మరియు, గులాబిపూలు, చుదనము, దానియ్యపూలు, కర్పూరము ఈ మొదలగునవి మెత్తగానూరి వాపుపై లేపనము చేయవలెను. ఔషధము లేపనముచేయుటకు విధానముకలదు. అనగా వెడల్పు చివరగల నభాకుతో ఔషధమును యెత్తిగొంతులో లేపనము చేయవలెను.

— పిత్తజ గొంతువాపు లక్షణములు —

(2) పిత్తకారణమువలన వాపుకలుగును. దీని చిహ్నములు అనగా గొంతులో గ్రుచ్చుకొని నటుండుట, విశేషమంట, దాహము అధికముగానుండుట, నోరెండుట, యామొద గు లక్షణము కలిగియుండును. మరియు, పిత్తజవాపునందు రక్తజవాపుకంటె నొప్పి అధికముగా నుండును. యెందునగా పిత్తమునందు తీక్షణత్వము అధికముగానుండును.

— (2) పిత్తజగంతువాపు చికిత్స —

వాపును మెత్తవచుటకై బాలింతబోలు పాకమునందు, శీరశస్త్ర చేర్చి రోగికి పానమొనరించవలెను. లేక రేలకషాయమునందు మాదీఫల రసాయనము కలిపి పానము చేయవలెను. మరియు, మలమును తొలగించుటకై కామంచాకరసము, కాన్నీ ఆకురసము. మరియు, అత్యంత వివిధధకముగ ఔషధము అనగా అశోకురసము, పూరిపండురసము,

వన్నీరు బాల్కన్ మొదలగువానిని పుక్కిలించుచుండవలెను. మరియు లేవనచేయునట్టి బొవధములు దోవములను నసింపజేయునట్టి బొవధములను చేపించుటవలన మలము నిలిది గట్టిపడియుండిన మొదలమలము మొక్క విశేషవృక్షమును తొలగించునట్టి బొవధములు లాభకాముకము కావలవు. అట్టితరీ వావును తగ్గించునట్టియుమలమును పెడలించునట్టివస్తువులను పుక్కిలించునట్టి కషాయములతో చేర్చవలెను. అనగా రేలకాయజుడకు, ఖరమి, బేవారా, దూబగొండివిత్తులు, పద్మిధనియాలు, బార్తంగేరనము యీ మొదలగు వానివలన నొప్పిగగ్గి వాపు మొత్తబడి నశించును.

(2) కఫజదోషకారణమువలన కంఠమునందు వాపుజనించును. దీని చిహ్నములు వాపునందు నున్న తెలుపురంగు మృదుత్వము కలిగియుండును నొప్పిస్వల్పముగా యుండుట యీ మొదలగు అక్షరములు కలిగియుండును. గొంతుపీకె యెలుక కన్నమువలె పెద్దదగును.

—కఫజకంఠవాపు చికిత్స—

ప్రారంభమునందు హుబ్బె కోకాయ మాత్రాలు, ముసాంబరం మాత్రాలుగాని లేక యిట్టి స్వభావికముగల యితర బొవధములుగాని వ్రవయోగించి కఫమును వెడిలించవలెను. మరియు, ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు తేనెతో చేసిన గుల్ఖాదు యివ్వవలెను మరియు, కఫమును తీసివేయుటకై తరువాతి సికింజబీన్, ఆవాలు, మొదలగువాని కషాయములతో పుక్కిలించవలెను. మరియు, నవాసాగరము మొత్తగా నూరి గొట్టముతో వేసి ఆవాపుపై పూదవలెను. దీనివలన కఫము మొత్తబడి కరిగిపోవును. మరియు, మాచికాయ, నవాసాగరము, ఉప్పు, వటికి యీ వస్తువులను నూరి కొండనాలుక యెత్తవలెను. కొండనాలుక యెత్తునట్టి బొవధములను కొండనాలుక బిగుతప్పునట్టి ప్రకరణమునందు చెప్పుబడును. ఆబొవధములను యిందు చికిత్స గ్రహించవలెను.

—(4) వాతదశంతవాపు లక్షణములు.

వాతమువలన కంఠమునందు వాపుబనించును. దీని లక్షణములు వాపునందు కఠిన్వము, అంగలి, నాలుక, కొండనాలుక వీటియందు నల్లనిరంగు కలిగియుండుట, నోటిరుచి పుల్లగానుండుట యీయొడలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

—(4) వాతదశంతవాపు చికిత్స.

వాతమును తొలగించుటకై ఆకాశవల్లి కషాయముగాని, లేక మాపురజుబ్బ, లేక పాచితీగతో తయారుచేసిన శికింజవిన్ యీయొడలగు ఔషధములను ఉపయోగించవలెను. మలమును అనేకవర్షాయములు వెడలించవలెను. మలమునకు మృదుత్వము నొందించి వెడలించుటకై యష్టిమధుకము, రేలకాయగుజ్జ, పాలు, బాదంనూనె, మెంతిగుజ్జనందు కొద్దిగా వుప్పుకలిపిగాని, యీయొడలగువానితో పుక్కిలించవలెను. వాపు అల్లునొనినయెడల చల్లని వస్త్రపులు అనగా వచ్చి ధనియాలరసము, పచ్చికాహురసము యెల్లప్పుడు నోటిలో నుంచవలెను. యీరసముతో పుక్కిలించవలెను. ఉష్ణవదార్థములతో మిక్కిలి సావధానుడై యుండవలెను. ఉష్ణవదార్థములవలన వాపు హరించజాలదు.

(సూచనీయము) ఉపజీహ్వయొక్క వాపు యెటుల విడుదలక నొందుచుండునో అటులే వాటి పేర్లుకూడా వేరు వేరుగా విధించబడుచున్నవి. యావిధమగువాపు కొండనాలుక యావత్తుభాగములయందు ఆక్రమించినయెడల దానిని మహామూది మరియు, ఉస్తనాతి నాపు అందురు. అనగా స్థాభమువలె క్రిందినుండి పైవరకు గుండ్రముగానుండును. వాపు కేవలము కొండనాలుక దివరయందున్నయెడల దీనిని వర్మశిన్ది అనగా ద్రాక్షపండువంటి వాపు అందురు.

కొండనాలుక సచ్చ లక్షణములు.

కొండనాలుక పెద్దదై వాపులేకనే క్రిందికి జారిపోవును. మేనోటక వస్తువు గొంతులో క్రేలాడుచున్నట్లు రోగికి తోచుచుండును. అట్టి స్థితియందు నోడువిప్పి నాలుకనాని చూచినచో కొండనాలుక పెద్దదై నలుల కనుపించును. ఆనాలుక క్రేలితో లేవనెత్తుకొను రోగి గ్రానము మిగుటకు పీలులేకపోవును. మరియు నిది బిరుతవ్వటకు సకుటుల్ లుహాత్ అందును. యీ రోగము రోజువికలును గాచుండును. (1) కారణము రక్తసాబుధమును ఉష్ణ సమప్రకృతివలన వాచు కలిగిండును. దీని లక్షణములు లోదవనలు, కొండనాలుక మొదలగునవి యెర్రగ్రానుండుట, ఉష్ణము విశేషముగానుండుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగి యుండును.

❖❖❖ (1) కొండనాలుక సచ్చునకు చికిత్స ❖❖❖

కీఫార్ అనునరమును ఛేదించవలెను. మరియు రక్తకారణము వలన కొండనాలుకయందు వాపు కలిగినయెడల రక్తసాబుధమును వాపునందు వర్ణించబడి యున్నది. అందు దెప్పబడిన ఔషధములు యీ వ్యాధియందుమాడా ఉపయోగించవచ్చును. అజీర్ణముగా నుండినచో యోగ్యముగా నుండునట్టి వస్తువులను శేదింపటమున అజీర్ణము హరించును.

(2) కొండనాలుక సచ్చులక్షణములు ❖❖❖

(2) భేదము కథముయొక్క కారణమువలన చల్లని దుష్ప్రకృతి యేర్పడి యీ వ్యాధికి కారణమగును. దీని చిహ్నములు నోటిలో మిక్కిలి అధికముగా జగురుకలుగుట యెరువుకంగు నొప్పి లేకుండుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

❖❖❖ (2) వ. భేదము కొండనాలుక సచ్చు కిచ్చి ❖❖❖

కథమును తీసివేయుటకై తేనెకలిపిన నీళ్లు మరియు జూఫాకమా

యము మొగలగువానితో పుక్కిలించవలెను. మరియు అన్, వటికి మెత్తగానూరి చుట్టినానిమ్మ, తిమ్మనానిమ్మగుజ్జ రసముతో కలిపి పుక్కిలించవలెను. దీనివలన నోటి తూడుల బెల్లు లగ్గిపోవును. మరియు వటికి మెత్తగానూరి స్రుంగిభిన్నము, నవానాగరము యీ మొదలగునవి మెత్తగానూరి గొట్టముతో బోసి, కొండనాలుకపై వ్రాదవలెను. లేదా చిన్ననలాకునకు దూసివట్టి ఆ అవుషధము నందుముంది దానితో కొండనాలుకపై అద్దవలెను. యెంచుకనగా, కొండనాలుక విషయమై కాదు. దీనిమొదలు సరము దీనివలనాపచూనందుడు మాంసమునకు ఆ రబ్బిభావతో తగనగా అందుడు. యీమాంసము పువజింహ్వతో కలిసి యుండును. యిట్లునే నిది పొరతో తెలపురైపై యిరువక్కలయందు అంటుకొని యున్నది తొలి చర్మముతో నంబ ధము కలిగియుండినపడల అంగమునందు ఆజర్ణము పీకు కలిగించుట్టి వస్తువులను మూడుపై నుంచి నయెడల దీనివలన శిరస్సుచెుక్క చర్మము లాగనాదించును. అజర్ణముకూడా ఉత్పన్నమగును దీని నం మోగము వలన కొండనాలుక కూడా పైకి లేచిపోవును. మరియు ఆబొషధముల విధి ఈక్రింద వ్రాయబడు చున్నది.

వగడచూడు, తుమ్మకాయకనము ఎండించిన జిగురు, పువ్వుచున్న, వీటిని అరబ్బిలో తీగముదతబానా అమరు. మరియు సరేన్, ఇన్ఫగోలు ఇందుండి ఇన్ఫగోలు గింజలాశప్ప శక్తి న వస్తువులను మెత్తగానూరి వ్రాదుకొని శిరగా అధిరాతములు ఏ మధురములు యీ మొదలగు వస్తువులు కషాయముతో వడియబోసి యోగ్యమగు వస్తువులు అనగా పైవస్తువులు ఆషాయముతో కలిపి మూడుపై నుంచవలెను. గాని ముందు మూడుపైనుండు పోటుకలు గొంగి, లేవనము చేయవలయును.

ఈబొషధము బాలురకు, యవ్వనులకు, వృద్ధులకు కూడా పువ యోగించవచ్చును. యిది కొండనాలుకను పైకిలాగుకొనును. మరియు

మొదడునుంకి కొండనాళానికిపై గుంట్లో ప్రవహించుకూడా అర్చివేయును. మరియు కొండనాళమును మొత్తము పై పక్షమున అనగా మూది కాయ, శిరకాయనూరి చూడుపై లేవనను చేతువలెను. మరియు కాల్చి ముంతానిగుట్టి శిరకాయలో కలిపి మూడుపై వేయుట లాభదాయక మగును. కొండనాళము వాగుటవలన దీని ముఠ లావుగా పెరుగును. మొదలు నన్నుమీగా నుండును. అట్టికొండనాళము పైపక్షపుయోగము వలన ప్రియోదనము కలుగనియెడల జుప్పలును క్షుద్రులును వేడినీళ్ళలో వేసి కరిగించి ఆనీళ్ళలో వెచ్చ వెచ్చగా శుభ్రపరిచవలెను. దీనివలన నావు మెత్తబడి నవ్వు మొందగలదు. నావు మెత్తబడినవేలక దోషము లకు నాశముచేయునట్టి కషాయములతో అనగా ఉపారెలహెత్తుత్తిస్ నుకో, మూగికాయ మొదలుగునవి ఆకషాయమునందు చేర్చి పుష్కలిం చవలెను. దీనివలన మలము కొండనాళానికి చేరుజాలదు.

ఈరోగి కొండనాళమునందు వృష్ణము కలుగుటవలన ఎరువు రంగు కలిగి వేడిగా నుండినట్లుగా నోమముగడిన కాయచామరనము వ చ్ఛిధనియూరనము, పుష్కలింపవలెను మరియు అట్టి సంబంధముగ బ్రష్మధములు వాలిన కొండనాళానికి యెత్తుటకు నిష్ప్రియోదనముగా నుండును. అనగా కొండనాళానికి మూముముక్క నరము నన్నముగను దివర పెద్దదిగానుండును. అనగా దాక్షిణ్యముతో నకూనియగు తెల్ల గానుండును. గొంతులో అడ్డవడియు గుటవలన రోగికి పూపిరి ఆడకుం డినయెడల కొండనాళానికి యెత్తపెరిగినదో దానిని కత్తిరించివేయవలెను. ఇట్లుకొండనాళానికి పెరిగి దీని మొదలు నన్నుగాగను ప్రిష్ణలయించు చిన్నచిన్న గుల్లలులేదయినచో నిది విశుద్ధిగోవును. ఇట్లు డిన దీనిని కత్తిరించదలచినయెడల ప్రధమము శరీరమునుండి మలము వెడలించి తదుపరి కత్తిరించవలెనుగాని కొండనాళానికి యావత్తు తీసివేయకూడదు. ఎందుకనగా తన ప్రమాణముకంటె జూన్తి పెరిగినభాగమును మాత్రము తీసివేయవలెను. ఎందుకనగా కొండనాళానికి యావత్తు తీసివేయినయెడల

అ రక్తమును అప్పుట దుర్లభము. అనగా రక్తము కంఠమునుండి దిగి పూపిరితిత్తులు, కంఠమునుండి రోగితక్షణమే మృతినొందును.

మరియు కఠినముగు వాపులు, గొంతువాపులు, రోగికి మృత్యువును, కలిగించును మరియు వైద్యులరులు యీ కారణమువలన దీనిని ఛేదించుటకు స్వహస్తము అనగా క్షయింపి ఛేదించినచో కొండ నాలుక మొదలగు తీతకూడదు గ్రహించి సావధానముగా దానిదివర భాగముపూర్తియు కత్తిరింపవలెను. గాని పెరిగిన భాగములో శేషముంచుకొనదు ఎదుకనగా తమ వభాగము కత్తిరించినచో నొప్పియుక్కి కష్టదశ అలుగునే నిందియుండును, మరియు ఛేదించుటకు రెండువిధములు లభ్య. (1) లోహాఘ్రముతోను (2) బొవధము తోనున్న. అయుగముతో తీసివేయువిధానము. అనగా రోగిని మార్కుని కెనురుగా కూర్చుండబెట్టి నోరు విప్పించి గోగినాలుక తవనేగితో క్రిందికి అణచివేసి కొండనాలుక తన నిజదశకంటె ముంపుపెరిగిందో చూచి ఆయుధముతో వట్టుకొనవలెను. ఈ ఆయుధమునకు చూసితుల లోహతో అనగా కొండనాలుక వట్టుకొను ఆయుధముదురు, నీతయుధముతో వట్టుకొని కత్తిరింపవలెను. లేదా శస్త్రముతో తీసివేయవలెను. తదుపరి పన్నీరుతో సియగు వానవేసి ఖాకి, లించవలెను. దీనివలన విశేష రక్తము వెడలజాలదు ఇట్లునే కురునన్ అకమా వా బంగారుపంటిర గుజగురుతో చేసిన బిల్లులుయిందులో అనేకవస్తువులు జేర్చియున్నవి. మోయు నల్లమందు అకరొటుగో చెయబడిన ముదిర అనగా సారాయి మరియు సాధారణసారాయి క్యాబేజీ, నెబతీ, యీ మొదలగునవి సిద్ధముగయుంచుకొనవలెను. ఎదుకనగా అవసరము కలిగినయెడల యీ మొదలగువస్తువులతో పుక్కిలించవలెను. ఈవస్తువులు రక్తమును తక్షణమే ఆపివేయును. మరియు దోషములను ఆక్రమించునట్టి బొవధములను నలూకు వెడల్పుభాగమునుండి యెత్తి కొండనాలుకకు అడ్డవలెను. దీనివలన రక్తము నిలిచిపోవును. మరియు పుల్లని

వచ్చిదా)కువండ్లు, రిబాన్, కామంచాను, పుల్లబేవానాకాయ
రసము, యామొగలగునవి యిందువిషయమై గొప్పలాభము గలుగ
జేయును. మరియు కావిరాయి, శీతోదకముతో అరుగదీసి లేపనము
చేయవలెను. నిది ప్రత్యేకముగా క్షయమును ఆపుటయందు ముఖ్య
మైనది.

మరియు ఔషధముతో తీసివేయు విధానము అనగా ఇంగువ,
పటికె యారెండువస్తువులు మెత్తగాచాగి కొండనాలుకపైన లేపనము
చేయవలెను దీనిని కత్తి చుట యోగ్యము. తోచినచో యిటులనే
నవాసాగిరము, ఇంగువ యారెండువస్తువులు మెత్తగాచాగి లేపనము
చేయవలెను. నిది కొండనాలుక మొదలు నన్నవరకుచున్నది. కొండ
నాలుకను తీసివేయుచున్నది. మరియు కేవలము పటికె నోటిలోయూం
చుటవలన ఇందువిషయమై మిక్కిలి లాభము పొందెను. మరియు
మూడుదినముల తరువాత మాడిపోవును. ఈకోత ఔషధములను లేప
నము చేయనవ్వదు రోగి యందు దిండువుచి కూర్చుండబెట్టి నోటిలో
నుండి యుమ్మి బైటికి వెడలుచుట నోరుతెగిది యుంచవలెను. అనగా
ఔషధము యేరుయు నోటిలోనుండి గొంతులో దిగకూడదు మరియు
నాలుక తెగినవెనుక మలమును హరించునట్టి ఔషధములను ఉపయో
గించవలెను.

(నూచనీయము) కొండనాలుక తీసివేయుటలో మొదలునుండి
బొత్తిగా తీసివేయకూడదు. యెందుకనగా కొండనాలుక బొత్తిగా తెగి
నయెడల శబ్దమును బంధించును. మరియు కొండను రోగులు పూసిరి
అడక మృతినొందుదురు మరియు కొండనాలుక మొదలంటితీసివేయుట
వలన అనేకవిధముల రోగముల పొందుచున్నారు. కాబట్టి శ్వాసబంధిం
చుచి రోగి మృతినొండజాలదు. గాన దీనిని తీసివేయుటకు త్వరపడ
కూడదు. అనగా శ్వాసబంధించువరకు నాలుక తీసివేయకూడదనుట.
నాలుక పెరిగి గొంతుకు అడ్డవడి తీసివేయవలసిన అగత్యము కలిగినచో

నాలుక యెంత పెరిగినదో అలాంటిది దాని నిజదశరూపం హెచ్చుగా నుండు భాగమును కలిపించివేయవలెను. మరియు పెరిగిన భాగము యేమియు వలకూడదు. యెందుకనగా పెరిగిన నాలుకను వలచిననుట కూడా నిష్ఫలమును కార్యము కాబట్టి లోహశస్త్రముతో ఛేదించుట ఉత్తమము. యెందుకనగా భౌషధలేవరాదులతో తీసివేయవలెననిన పక్షిచానము కోయట కఠినముగా నుండును.

శ్వాస బిగపట్టు వ్యాధి లక్షణములు

ఈవ్యాధియొక్క అర్థము శ్వాసపీల్చినప్పుడును, అథవా యేదైన మింగు సమయమునందున్న, యూరెండు సమయములలోన్న హాని సంభవించుటవలన కారణము శక్తి దుష్ప్రాయమొందును. రోగి బలహీనుడగుటగా బొత్తిగాపోవుచుండును. మోయు కఠినత్వము నొందుచున్నది. వీటివర్ణనము ముందు చెప్పబడును.

అనగా శ్వాస, బిగపట్టుటకు కారణము గొంతుపీకెయిండు కలుగుచున్నది. గాని సమీపముగలవలన అన్నవాహిని నాశమునందు కూడా యువద్రోవము సంభవించును. నిది రగ్గులేక అన్నవాహిని నాశమునందు ప్రశ్నిస్తమైనది. సమీపమునందుండునట్టి కారణమువలన శ్వాస నాశము మార్గమునందున్న, పుష్కసములు అనగా ఊపిరితిత్తుల ముఖమునందుకూడా ఉపద్రోవము కలుగుచుండును. సమీపమునందుండు కారణమువలన అట్టి సమయమునందు కూడా కష్టము సంభవించును. మరియు కారణము విశేషమైనవిడల సమీపమునందుండు అంగములను అణచివేయును. యేఅంగమునందు వ్యాధిసంబంధముగల మలము కలుగుచున్నదో ఆ అంగముల కార్యములయందు విశేషముగా హాని సంభవించును. యెటులననగా శ్వాస నాశమునందు ప్రవద్రోవము కలిగినచో కారణము బలహీనుడగుటవలన అన్నవాహిని నాశమునందు కూడా కష్టము సంభవించినయెడల యిట్టిస్థితియందు యథాపి శ్వాసపీల్చుటకు

గానము మింగుటకు కఠినముగా నుండును. కాబట్టి శ్వాసవహువట్టి నట్టి అధికత్వము గానము మింగునప్పుడు అధికముగును. యిటులనే దీని విశుద్ధత అనగా భోదనపదార్థములు మింగుటయందు పుష్కలము కలిసిగి వో కారణము బలముగల దగుటవలన శ్వాస అంగములకూడా సమీపముగా నుండటవలన విక్రియి లి క్షము సంభవించును. మరియు, అన్నపానాదులు వెళ్లునట్టి అంగములయందుకూడా కష్టము అధికముగు ను అప్పటి కారణముయొక్క విశేషశక్తియు సమీపమునందుండునట్టి అంగములనుకూడా కష్టపరచును. యెటులననగా యిట్టి దశయందు రెండింటియొక్క కార్యములయందు హాని సమానముగా నొందును. మరియు శ్వాస వట్టువట్టివచ్చుట, గొంతుపట్టుకొనుట, యే యేస్తానములయందు కలుగునో అట్లు కలుగుటకు నాలుగు భేదములుగలవు.

(1) రాత్రై అనగా నాలుక మూలమునందు రెండు మాంస గ్రంథులుగలవు. గొంతుయొక్క గొప్పనరములు యిందు ప్రవేశించి యున్నవి. ఈనరములు పిక్కలు చేతుల యందుండి పుత్సన్నముగు చున్నవి. మరియు వీటియందు ముఖము, నాలుకకు సంబంధముకలిగి యుండును లవుజత్రై అనగా నాలుక వెనుక ప్రక్కనుండు మాంస ఖండములయందు వాపు కలిగినయెడల దీనిని ముతా భో ముకా అనగా కేవలము శ్వాసవహుబట్టుట అందురు దీని లక్షణములు రోగి నాలుక ముఖమునుండి బైటికి చాచినయెడల వాపు ప్రత్యేకముగా కనపించు ను. మరియు 2 వ భేదముకంటె దీనిని ఖునాకుకవి అందురు. ఇది విశేష ఆరోగ్యముగలది. మరియు లవుజత్రై దీనిని నాన్వతాకూడా నామము గలదు. నిది మాంసపు రెండుఖండములు యివి గొంతుయొక్క రెండుభాగములనుండి నాలుక మూలమునకు సమీపమునందు యేర్పడియుండును. మరియు యామాంసముక్కలవలన కలుగులాభ మేమనగా గాలి నాశికమునుండి పీచునమయమునందు ఒకేమార్గాయ ము లోపలకు ప్రవేశించనియ్యక నమ్మదిగా ప్రవేశపెట్టుచున్నది.

ఋణాకోతలఖ ప్రథమభేదము నాలుగువిధములుగా విభజించబడియె. (1) రక్తసంబంధముగు మలమువలన వాపుకలుగును. దీనిచిహ్నములు ముఖము యొక్క గానుండుట గొంతు తలయందుండు సరములు రక్తముతోనిండి పరుగిడుచుండును. మరియు గొంతుచుండుండుట నోరుతియ్యగానుండుట సారాయి పానముచేసినటుల తోచుచుండుట మరియు మలము సర్వశరీరమునందు ప్రివేశించినచో అంగములయందు నీర్పక్షులవృత్తియితర లక్షణములు రక్తాదిక్వమువలన కలుగులక్షణములు కలిగియుండుట మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును.

—ప్రివేశవలగు శ్వాస విగబట్టుటకు (1) భేద చికిత్స.—

ఈవ్యాధికి ఋణాకోముఖ అందుడు. శక్తియందు దుర్బలత్వము కలిగియున్నయెడల రెండుచేతులలోనుండు సరేడు అను సరములను ఛేదించవలెను. రక్తమును కొద్దికొద్దిగా అనేకపర్యాయములు వెడలిచివలెను. అనగా వ్రీతిగంటకు 17న్నర మాషములుగాని 30 మాషములవరకు రక్తము తీసివేయవలెను. మరియు యెటుల అవశ్యముడునో ఆవసరమబట్టి రక్తమును తీసివేయవలెను. అనేకపర్యాయములు రక్తము తీయుటవలన కలుగులాభమేమనగా రోగి అచేతనముకాబాలమ, అనగా గొంతువాపుగలరోగికి సుహృత్స్పృశకేవలము అసాధ్యమగుచున్నది. అనేకపర్యాయములు శిరావేదనచేయుటకు మధ్యమందు నాలుక క్రిందనుండు సరములు క్రింది పై పెదవుల సరములు ఛేదించుటయును జాగ్రహతుడై యీవరకులను ఛేదించవలెను. ఇట్టితరి ముఖ్యముగా నాలుకక్రింద సరములయందు మలమునిండియుండును. ఆమలము గొంతుభాగములయందుచేరి బాధించబడినయెడల సర్వశరీరమునందు రక్తము నిండియుండనిచో శిరావేదన చేయవలసరముండదని గ్రహించవలెను. కాబట్టి యీవ్యాధియందు భోజనమొనగుట మంచిదికాదు. ఎందుకనగా యీరోగమునందు లంకవముండుట రక్తమోక్షణముతో సమానగుణము కలిగించువని గ్రహించవలెను. మరియు గొంతువాపు శరీర

సంయోగమువలన కలుగుచున్నది. శక్తి నహాయము గలదైనచో హాస్ తెలందామ అధనా బాసలికు అయి శిరాద్రు నరేరు అను నిరాశేదన మునకు నుండుచేయువలెను. ఒకవర్గాముల నొగి అచేతినిడగువరకు రక్తము పెడలింపవలెను. దీనివలన గొ తువాపు గొడుగుమే పెళించును. వీలై నంతవరకు ఇట్టిరోగియొక్క పిక్కలపై కత్తితో గట్టుకీముటవల న మిక్కిలి లాభదామకమగును. మరియు సాఫి అయి శిరాశేదన చేయుట మిక్కిలి ప్రసయుక్తమగును. నుఖ్యముగా యారోగికి రక్తాది క్యశి మూలవ్యాధి (అర్బిరోగము) రక్తము నిలిచిపోవుట లేక స్త్రీకు రజోధర్మము లేకపోవుట యామొదలగు కారణములవలన గొంతువాపు కలుగుటకు హేతువగును. శిరాశేదన గావించిన తదుపరి మృధువగు హుననా అనగా వస్తి కన్నచేయుట లేక అతివేగముగా గావించుటవల న లేక ఫలజాతుల రసాదులవలన గాని లేక ఇట్టి స్వభావకమగు నిత ర కషాయాదులవలనగాని శరీరమును మృధువులు నొందించవలెను.

మరియు, మలమును పెడలించిన పిమ్మట శిరకాలోగాని శికింజ బీన్ గాని, ప్రన్నాబ్ వర్షతులలో చిరిశె గల, కావలవిత్తులు, కాసిని విత్తులు, యెండుధనియాల కషాయము మొదలగునవి కషాయముకాది గాని లేక పూతిపండు రసము తీసి చిక్క బడువరకు కాచవ లెను. దీనిని రుబ్బు అండురు మరియు, అకిరోటు సింకాలోవేసికాచి పుక్కిలించవలెను. మరియు, వచ్చి అకిరోటు శిరకాగాని పుక్కిలి చ వలెను.

వచ్చి అకిరోటుపై బెరడు శిరకాలోవేసి యుంచవలెను. నిది గొండువాపును తీసివేయుటకు అత్యంత గుణదాయకమైనది. మరియు యోతవరకు వెడలకుండు నో అతపాకు పుక్కిలించుట యోగ్యము కాదు. గీనివలన మరియు మృద్ధానగులవైపున వేళించగూడదు అనగా ఊరితిత్తులు హృదయస్థానములయందు పెళిపెళించకుండుటకు కాపాడ వలెను. రోగము హెచ్చునట్టి కారణము గలిగిన యెడల మరియు

వక్తవరచిత్రిసివే ఈటకుచూడ ఈగాండవతెను. యిట్టిసకుముమునందు
వైద్యుడు రోగిగిద్దకు పట్టేశాది లులమగి తోదినను శిరానేగన చేయు
కూడదు. యెందుకనగా రోగి పిన్ను నీవా ముగా దుర్బలము నొందును.
యిట్టితరి భోజనమువకు యివ్వవలసిన అవశ్యకము కలిగిన యెడల రోగి
గ్రాసము మిగిలకుటకు కష్టముగానున్నచో అట్టి రోగికి భుజింపజేయుట
కష్టము కలుగజేయుటయని గ్రహించవలెను మరియు, వాపు జైబీ
వైపుకలిగియున్నచో వాపుపై కత్తితో గట్టునేగి రక్తము వెడలించ
జేయవలెను. మరియు, మలమును వక్తవరచి తీసివేయుటకు సామర్థ్యము
గల ఔషధములతోను కషాయములతోను పుష్కలించవలెను. అనగా
అంజూరవండ్లు, ద్రాక్షవండ్లు, మెంతులు, అవిశివిత్తులు యీ మొదలగు
సవి కషాయముకాది ఆవుపాలు, రేలకాయగుజ్జా కలిపి పుష్కలించ
వలెను. మరియు, మలమును వక్తవరచి మృదువైన నొందించునట్టియు
నొప్పిని తగ్గించునట్టి వస్తువులు యావత్తు యీ రోగమునందు వ్రువయో
గించును. మూడునాలుగు దినములు గతించిన యెడల యీ రోగము
నకు అంతసయముని గ్రహించవలెను. యీ అంతదినములయందు
గుల్ రోగ (గులాబిపూసనానె) లో స్వశ్చముగు మైనమువేసి కరిగించి
పాతదూది నీళ్ళతో తడిపి అందుపై మైసమువేసి కరిగించిన నూనె వేసి
గొంతు యిరుపక్కలయంచుంచి మిక్కిలి లాభదాయకముగును.
మరియు, వాపునందు యెడలపురంగు లేక పచ్చనిరంగు ప్రికేళించి స్న
మొందిన యెడల మలము వక్తమైదనియు, రక్తము చీముగా మారిన
దని గ్రహించవలెను. నీవాపు తనంతట చితికి పోయిన నరే లేనచో
వాపును బగ్గిద్దలు చేయునట్టి ఔషధములతో పుష్కలించవలెను. యీ
ఔషధముల విధానము అనగా పావశీలవణము యింగువ ఆబాబిల్
అనువడ్డి మలము యీ వస్తువులను మెత్తగానూరి శుభ్రముగు పాలలో
గాని వేడినూనెయందుగాని కలిపి పుష్కలించవలెను. మరియు, మాది
కాయ, దానిమ్మపూలు, వటికి, దానిమ్మబెరుడు యిటులనే విబంధకర

ఓవధులను నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచి పుక్కి లిడిన యెడల వావు బద్ధులగును. అనగా వాపుయొక్క భాగములను ఒకటిగా చేర్చును మరియు, వాపు బద్ధులగుటకు ఆల్బ్యుమెన్ వో యోగ్యమని తోచిన యెడల ఆవాపును వేలితో వత్తివేయవలెను. లేదా సలాకుతోసమాన ముగానుండు ఆయుధముతోగాని వత్తివేయవలెను. ఈ వాపును చినుపు నట్టిఆయుధము సళాకువలెనుండి దీనిదివర కెత్తిచివరవలె నుండును. దీని మొన నన్నముగను గుల్లగానుండును. దీనిని మోలేనియా అనగా గుప్త సళాకు అందుడు. దీనితో గొత్తువాపును చీల్చివేసిన యెడల చీము వెడలిపోవును. దీనిన పూర్ణవిశానము క్షౌవధమావలన తగ్గిపోయిన నరే. లేని యెడల ఆయుధము వ్రయోగించవలెను. కాబట్టి ముందుగా శస్త్రు ప్రియోగము చేయకూడదు. వాపు యాఃత్తు ఒకసారి బద్ధులైనచో ఆపునెయ్యిగాని బస్ నేపాత్రై ముగాని వెచ్చవేసి నీళ్ళలోకలిపి పుక్కిలిం చవలెను. దీనివలన గాయము కరిగి శుభ్రముగానుండును. మరియు, పరిశుభ్రముగు ఆపుచాలు తేనెతోకూడా పుక్కిలించుటవలన యిట్టి లాభమేచాప్తిండును. పిమ్మట గాయము మురహితమై శుభ్రముగా నుండిన యెడల కస్నాజిద్ (నూయి) ఒక భాగము నీలిసానన్ వేరు అర్థ భాగము కషాయముకాచి ఆషాయముతో పుక్కిలించవలెను. రోగా రంధ్రమునందు యవగంజి, చిరశైవగలుచేర్చి వండిన గంజి యిమ్మట అన్నిటికంటె లాభదాయకమగును. మరియు, వాపుబద్ధులైన తడువాత గోధుమపాట్లుగంజి బాదంచూసె కలకండచేర్చి వండిన గంజి యివ్వ వలెను. రోగి దశను బట్టి భోజనమునగుట వైద్యుని కర్తవ్యమని గ్రహించవలెను.

—రక్త పిత్రవాపు హర మార్గాలు—

గులాబిపూలు, పెద్దపాయలవిత్తులు, నిశస్తా అనగా గోధుమాలి
ఇగరబెట్టిన నత్తు, తవాక్షిరి, సమాగ్ అనగా యింగ్లీషులో రూస్
కోరియా అందుడు. ఇతివా అనగా బాదంజిగురు యివిప్రత్యేకము లిక్క

జహషములు వచ్చుకప్పుము రిరతులు యీ వస్తువులు మొత్తగానూరి చూర్ణించి యివ్వగోలు గింజల గజ్జలతోపని నూరి. మూత్రాలుచేసి నోటితో నాలుక క్రింద శయించుకొనవలె.

జఖరెఖ్యా జ్ఞానాహి అను గ్రంథకర్త వచించిన విధానమును యీక్రింద వచించుచున్నాను. గల్వనచూ అనగా మాంసము. నిది అంగిలియందు పుష్పములల (పూపిడితలు) ౪ ఖములకు సమీపముగా కలుగుచున్నది. యీచూ నలవద్ద వాపు జరించును. మలము కదలుట, బారుటవలన కాలవ్యావనలు అగును. గాన ముంగుగా శిరాసీదనము జేయుటవలన మిక్కిలి లాభదాయకముగను. వాపు కలిగించునట్టి మలము గొంతులో ప్రవేశించి గొంతు వాపుకలిగి కఠినత్వము వహించి యుండును. ఈ సమాంసపాకే అనగా నిది మాంసము. నిది ఉపశంహ్వ క్రింద అంగిలితో కలిసియున్నది. నిది గొంతునాళముయొక్క ముఖము నందుంచబడి యున్నది.

దీనివలన పొగ, దుమ్ము, చల్లనిగాలి మొదలగునవి ఒకేవర్షాయము లోపల ప్రవేశించ బాలకుండును.

(సూచనీయము) యెప్పుడు వాపునంబ ధమగు మలముండునో ఆతక్షణమే బద్ధిద్దల చీము వెడలి గోవులు అట్టిస్థితియందుకూడా వాపు తగ్గకుండిన స్థితియు లేకుండును. మరియు, నాడి తరంగములు కలిగి యుండును. ఇగుకూడా కలిగియుండును. ఇట్టిస్థితియందు మలము పూ పిరితిత్తులయందు చేరినదని గ్రహించవలెను. గొంతువాపు పుష్పముల వాపుతో మారిపోయినయెడల నాడి చిన్నదిగను విరుద్ధముగా నండనేరదు. మరియు మనస్సునాంచోర్ము స్రుహతివృటకుకూడా కలుగనేరదు. మలము కదలి ఇరవయ్యవలనందు దిగిపోయినదని తెలిసికొనవలెను. మరియు అనూశయమునందు నొప్పి కలుగుట ఉత్పన్నమైనచో అనూశ

యనునందు మలము దిగుటవలన కలుగు దిన్నములని గ్రహించదగును. మరియు నాడి గుంజనటుల తోచినచో మలము నరములయందు పోవేకించినదని గ్రహించవలెను. దీనివలన రక్తముజ్జ అనగా బిఱించు వారము. పీకు మొదలగునవి పుష్పించును. మరియు నాలుగుదినముల తరువాత నాపు మెత్తబడినయెడల పక్షు నొందునట్టి చిన్నములని గ్రహించవలెను. మరియు రొమ్మునందున్న, మెడనునందున్న, యెదువుంగులిగి తగ్గిపోయినచో రెండు అంశములు కలవని తెలియవలెను.

(1) మలము వెడలిపోవును. స్వప్నముందును. రోగికి ఆరోగ్యము పొందెను. శ్వాస నహదముగా వెడలనారంభించును.

(2) మలము లోభాగమునకు తిగి పోయినయెడల ఈరోగము కూర్చున్నదగును. మరియు శ్వాస బిగబట్టునట్టి రోగినోటియందు ఆవిరి వెడలనారంభించినచో బహుదా రోగి జీవించుట దుర్లభమగును. మరియు, ఆవిరి వచ్చుటయందు కూడా ఆరోగ్యము కలుగకలదు. కాబట్టి ఈనమయమునందు జరరాగ్ని జముగలదై నిజదశయందుండిన రోగి ఆరోగ్యము కలుగకలదు. గాని రోగి మాఖము ఆకువచ్చనిరంగుకలిగి కనుగుంటలు నల్లగా నుండినచో యిట్టిస్థితియందు రోగి మృతినొందును. నాడి కూడా దిన్నదిగా నుండును. కాళ్లు చేతులు చల్లగానుండును. నాలుక లావుగను నల్లగానుండిన యెడల మృత్యువు సుభవింతుటకు లక్షణములని గ్రహించవలెను.

మరియు శ్వాస బిగబట్టుట గొంతునొప్పితోకూడా జ్వరము సంభవించుట అసాధ్యలక్షణములని భావించవలెను. మరియు అప్పటి పూర్వజ్వరమునందు రోగసంధియొక్క దినమునందు గొంతువాపు సంభవించినయెడల గొప్ప భయము కలుగును. యిట్టిసమయమునందు రోగి ఒక పర్యాయము పీల్చునట్టి గాలి రెండుసార్లు పీల్చుచుండినను ప్రతిశ్వాసయందు రొమ్ము, ముక్కు, పుటములు కదులుచుండిన ఆత్మంతరభావము

ముగలను. యాలక్షణమును గొంతువాపుచుండున్న, శ్వాస విగట
ట్టుటయందు గల యావత్తు భేదములయందు గుర్తించవలెను.

—పితృజకరవాపు లక్షణము—

ఈవాపుచులము పితృమైనయెడల దీనిలక్షణములు మిక్కిలి దా
హము నోరెండుట, నోడచేరుగాకుండట, నిదురన శనము, మంట,
పోటుతో కూడిన నొప్పి మొదలగు లక్షణములు కలిగి యుండును.

ఇటులనే రక్తకారణమువలన నొప్పి లాగుట బిగించుట మొదల
గు లక్షణములు కలిగియుండును. ఇటులనే పితృకారణమువలనపోటుతో
కూడిన నొప్పి విశేషముగా నుండును. మరియు పితృకారణమువలన
కలిగిన గొంతునొప్పియందు శ్వాసవిగటట్లుటకంటె రక్తసంబంధమునం
ను మిక్కిలి తక్కువగానుండును. ఎటువలనగా పితృముయొక్క న్యూన
తవలన వాపుయొక్క పొడవు వెడల్పు బహుస్వల్పముగా నుండును.

—పితృజకరవాపు చికిత్స—

రక్తదోషమువలన కలిగిన వాపునందు చెప్పబడిన సుపాయము
లు మొదలగు వానివలె శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు శలాదు
లరసము లేక కషాయములయందు రేలకాయగుజ్జ శీఘ్రస్థావరిపి శరీర
ము మృదుత్వము నొందుటకై పానముచేయవలెను మరియు తీసి
వేసినతరువాత అరభమునందు దిరిచినగవస్థకట్టు పూతిపండుడుబ్బు
కాహునిత్తులపాకము కాల్చి విత్తులుపాకము లేక యిటువంటి అన్యవో
షములతో పుక్కిలించవలెను. అనగా యావస్తువులను పైనవర్ణించియు
న్నను, మరియు రెండవరోజు మూడవరోజు అభిషేకములతో పుక్కి
లించవలెను. వీటివర్ణనము రక్తమువలన పుత్పన్నమగు కంఠవాపునం
దు చెప్పబడియున్నది.

మరియు గొంతువాపు పితృకారణమువలన కలిగినచో దీనిని
నష్టపరచునట్టి అవసరము మిక్కిలి స్వల్పముగానున్నది. అనగా విశేష
ముగా ఇటులు ప్రవేశపెట్టుట యోగ్యముగను. ఇందువిషయము యావ

గంజి యివ్వగోలుగించులగుజ్జ, పుచ్చకాయరసము, పెద్దపాయలపాకహా, యీయెదలగునవి మిక్కిలి లాభదాయకములగును. రోగము అంతయు పకు ప్రవేశించినచో గోధుమపాట్టు నీళ్ళతోవేసికాది వడియబోసి అందులో రేలకాయగుజ్జలెసి పుక్కిలించవలెను. మరియు మలమును లోబాగమునుండి నీళ్ళవలసినయెడల జువత్ పాపడిలవణము అవాలు అడతులసి యీయెదగునానిని మెత్తగానూరి గొంతుపై లేపనము చేయవలెను. మలము బైటికిప్పుటకై పుత్తమచుపాయములు అవగా గడ్డముక్రింద శస్త్రముతో గొట్లువేసి క్రుంగివేయవలెను. రక్తములేసి వేయవలెను.

(3) కఫజకంఠవాపు లక్షణములు.

వాపు కఫ కారణమువలన కలుగుచున్నది. దీనిలక్షణములు ముఖము కంఠ బరువుగానుండుట వాపు తెల్లగానుండుట నోట జగురు వంటి పుమ్ము విస్తారముగా వెడలుట నొప్పియొక్క న్యూనత నోటి దుచి పుష్పగానుండుట యీయెదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. యీరోగమునందు వాపు కఠినముగా నుండుటవలన అన్నము నీళ్ళు కఠినముగా మింగగలుగుట మరియు యీకారణమువలన కఫమువలన కలుగు వాపు మెత్తగానుండిన గ్రాసము మిగులకు కష్టము బొత్తిగా కలుగకుండును. కఫన-బంధముగు మలము స్నిగ్ధముగను చెమ్మగను చల్లగానుండిన వాపు గొంతు పీకే శ్వాసనాపాని నాశమునందు కలుగు చున్నది. యీనాశముక్రిందనుండు పరములయందు జలుబు అధికము గానుండుటవలన ప్రవేశించజాలకుండును. మరియు మలము పలచగను పుష్టముగను చెమ్మగలదైనచో లోపటివరములయందు వాపు పుత్పన్న మగును. మరియు యీఅంగము కఠినముగానుండి పుష్టములేకుండిన ఈ మలమునందుకూడా పుష్టము లేకుండును యిట్టి మలము పరములలో ప్రవేశించజాలకుండును.

కథజకంర వాపు దీక్షితులు

ఈరోగమునకు పీడ్ల నిరోధనమునకు యాదజ్ మిరియు, వుబ్బె కొకాయా మొదలగు ఔషధములతో ముముకు వేడిలింఛ వలెను. మరియు, తడువాణిలో తేనెకలిపికొని వచ్చిద్రాక్షపండ్లగుజ్జ అడవి నీడల్లిగో చేయబడిన శిశిజబీన్ ముల్లంగినము, ఆచాలు, అడ విద్రాక్ష అక్కలకర్కతోను లేక అగోటుకాయల వచ్చిబెండుతో వచ్చి సోపురనముయ్యా మొదలగు వస్తువులలో లభ్యమగు వస్తువులతో పుక్కి లించవలెను. వాపు ఆరంభమునందు పూతిమి డునుబ్ అంగాగుజ్జ తడు వాణిలోకలిపి పుక్కి లించవలెను. రోగియొక్క రోగము అంతమునకు వ్రేవేళిందిమలము నిలిపిపోయినచో పావడిలవణము అంజారరనమునందు కలిపిపుక్కిలింఛవలెను. దీనివలనవాపువక్వమొందిబ్రద్దగును. మరియు, పావడిలవణము యి గువ, నవాసాగరము యీ మొద గువని మెత్తగా నూరి గొట్టముతో గొంతులో నూడవలెను. నిస్సందేహముగా వాపును బ్రద్దలుచేయును. యీ రోగము కఠినముగానుండిన నాలుక క్రిందనుండు నరములు ఛేదించవలెను. మరియు, ముచ్చనగుంట మందున్న గడ్డము క్రింద శస్త్రముతో గంట్లు వేయవలెను అవశ్యకమైనచో జీడిగిండల నూనె గొంతుపైన లేపనముచేయవలెను. దీనివలన గాయమై దుష్ట మలము చీముగావూరి వెడలిపోవును. మరియు, తేనె చెనగవులునుతో పుక్కిలిండుటవలన మలము వెడలిచుటకు మిక్కిలి లాభదాయక మగును. వాపు బ్రద్దలైపోవును. మరియు, వేడిగల ఔషధములను లేపనముచేయుటవలన గొంతునందు గరి ఉత్పన్నమైన యెడల పరిశుభ్ర మగు పాలో నూనెకలిపి పుక్కిలింఛవలెను. అట్టిగరి వ్యాధి అంతము నకు చేరినయెడల తెల్లమైరము సోసన్ తెల్లమునందుకలిపి గొంతుపై లేపనము చేయవలెను. దీనివలన శిశిజబీదనము చేయుటవలన మలము యావత్తు వెడలిపోవును రోగి దశస్వోమైనచో హస్త అందాయొక్క శిశిజబీదన చేయవలెను సరేయి అను నరముకూడా ఛేదించవలెను.

ముఖ్యముగా రోగి కఫ గానము ఉద్వేగము మిలితమై యుండి రోగి చూస్తే న్నడవ నో పిత్తగోచర కఫ చేయవలెనని అర్థము. పొట్టు అరిలెలులో, అరికొ, పర్ల అంజరి యీ మొదలగునవి కషాయము కాది ఎనియగోసి పాచడి వణము, న క ద్రవణముబెల్లము తరువాని యీ మొదలగునవి ఆషా యునందు కలిపి పుసయోగించిన విరోచన మగును.

•అకరోటు సత్వముతీయు విధానము. •

వచ్చి అకరోటుకాయలబెరడు దంచి రసముపిండి అర్ధాంశముగా కాది అందులో అర్ధాంశము చక్కెరచేర్చి, పొట్టు అరిలెలు కాది దించుకొని యించువలెన. నడుములు వచ్చి పుస డివియో గించవలెను.

శరహ అను గ్రంథకర్తగారు వాసి అంశ లు అనుగా ఈ అక్రోటుసత్వము గొంతువాపునందున్న, నోటివాపునందున్న విక్కిలి లాభదాయకము గాన ముఖ్యముగా యాదికిప్పి చేయవలెనని వ్రాయ బడియున్నది.

❖(4) వాతకారణమువలన కలుగు కంఠవాపు లక్షణములు. ❖

వాతకారణమువలన వాపు ఉక్కిన్న మైనచో దీని లక్షణములు వాపునందు కఠినత్వము, వాపు గట్టిగానుండుట, నోటిదీని చేగుగా గాని వగరుగాగానియుండుట, నోరే దుట, ముఖకాంతి నల్లగానుండుట వాపుగల స్థలమునందు పీకుచుండుట, సమస్థరిధములగు వాపులయందు కలుగును. గాని వాతదోషమువలన కలుగు వాపునందు విశేషముగా పీకు తటస్థించును. యెందుకనగా యందు మలము విశేషముగా కూడి చిక్కగా నుండును. ఇ దానలన భొద్దికొద్దిగా కలుగుచుండును. మరియు యీగ్ధానమునందు వాపు ఉక్కిన్న నుగుట అద్భుతముగా నుండును. యెందుకనగా జహువా వాతంబుగల క్షయ ఉష్ణవాపు నూరుట వలన కలుగుచున్నది. మరియు పూష్ణవాపు యీగ్ధానమునందు యింత

విస్తారముగా నిరూపించును. శివశాస్త్రమున జేసినవిధమున, “వనశును, మిగిలినవలయు చిక్కబడి వానియు” మారును. యెటులననుగా జేసామునందు యీశాస్థానము యెక్కువ నుండును, వాత ౧ తన స్వభావికము వలన క్రిందకి తిరిగి యుండును. దీని అతిరిక్తమును దానిమలము కూడా చిక్కనైనచో తనకతాను వాపుకారము కావలసిండును. మరియు అప్పుడప్పుడు వాపుగా మారుచుండును.

—వాతజ కంఠవాపు చికిత్స.—

శిరావేదన గావించవలెను. శిరావేదన చేయుటలో సరమును విశాలముగా చేపించవలెను. యెందుకనగా వాతసంబంధముగు మలము గలకత్తము చిక్కగా నుండును. కాబట్టి చిక్కగా వెడలిపోవును ఇందు వలననే వైద్యులు యీశాస్థానమును బానిలీక్ అను శిరావేదనము చేయుట మంచిదని గ్రహించిరి. విశాలముగా చేపించుటవలన మిక్కిలి లాభదాయకమగును. మరియు మధ్యశేణియందు విరోచన ఔషధములు యారక్ష సైకరా, లేక, పాడితీగె కషాయము తోగాని శరీరమును మృదువరుచవలెను. మరియు, అంగూరపండ్ల కషాయమునందుగాని లేక అగోమ్రకాయల సత్తమునందుగాని, లేక తగువాణి నుండుగాని, మెంతిగుజ్జ, రేలకాయగజ్జ కలిపి పుక్కిలించవలెను. మరియు ఉష్ణవిరోచన ఔషధము తేనె నీర్పు మగిము మయ్యగ్ జ్ తో అలీలీల్ మలిక్, మరియు అవిశిషితులు, బాబూగా, మెంతిలు కషాయముతో పుక్కిలించవలెను. మరియు సుభగ్గుగు పాలతో కూడా పుక్కి, లించవలెను. మరియు మెంతిలు, సోమపితులు, బాబూగా, శ్యాబేజులు, కత్తులు, దవనము, మదంగము యీముగిగునని దుని, నిర్మలీశేనీ కషాయముకాది సర్వసత్తలు, బానిగొల్పి తిరిగిచి అకషాయమునందు కలిపి నొంతుపె లేవనము చేయవలెను.

{ (2) గుర్త గొంతునందు చచ్చిచునట్టి వాపు
వాటి వాపు లక్షణము. }

ఈవాపు కు ఖునాల్ ఖలబి అనగా కుక్కగొంతునందు కలుగు వాపు చాకీము పిబ్బిగదు వొందిన ఆ శబ్దము వ్రాయుచున్నాను. అనిగా ఈరోగము కుక్కలకు పితేష రుగా ఉత్పన్నమగును. గాని దీని పేరు కుక్కగొంతువాపు అని వైద్యులు పిలిచియున్నారు. మరియు పూర్వపువైద్యులు యీవాపునకు పేర్కొన్నది. యీవాపు గొంతులో పల ఉత్పన్నమగును. యెటుల అని ఈవాపుగల గోగి కుక్కవలె నోరి వ్వుట, నాలు చాకుట, మునిగు గుండులు ఆవశ్యకము కలిగి యుండును. తరువాత కొలదెదెనులలోన నుకటి వైద్యులు ప్రత్యేకముగా గొంతుయొక్క దుష్టవాపునకు ఉపిచుప్పెరి. పది రెండు భేదములుగా నుండును. (1) గొంతు లోభాగము సంపండునట్టి సరముల యందు వాపు ఉత్పన్నమగును. యీవాపునందు గొంతుబైటిభాగము లయందున్న, నోటిలోనున్న వాపు బొత్తిగా కలబడకుండును. మరియు కొందరు వైద్యులు దీని జబ్బుహా అనగా గొంతువీకెవాపు అందుడు. యీవాపు అన్నిచాపునకీ పేరునువది. చాకీము బుఖనాల్ గాదు ఈ గొంతువాపు అన్నిటికంటె బహుక్యమైనది. మరియు యందువాపు ఎరువు మొద గునవి మెడపై నలుగనేవు. మరియు దీనిలోకూడా నొప్పి అధికముగా నుండును. మరియు కష్టముతో బిగించి బైటివాపు వేడలినచో నిస్సంచేరముగా మొదటివిసము మొదలుకొని నాలుగ దినములోగా రోగిని చ పినేయును.

(నూచవీయుని) గొంతుయొక్క అర్ధము అనేక వైద్యులచేతాను సారముగా ఖునాల్ యాలి భ అనగా (కేలము గొంతు వాపునందు వర్ణించబడియె) యొక్క కొంత మైహాసముగానుండి యందులో శ్వాస వాహిని అన్నవాహి నూర్ల యుని కలిగి యున్నది. చాకీము తిబ్బిగాడు కలిగించినదేయనిగా గొంతుయొక సమస్తవైద్యములు గ్రహించబడుచు

న్నవి. ఇ ఖ య తల శ్వాసనాహి నాశము అన్నవాహినినాశము మొద
లగునవి గొ తు యదీన బంధము కలిగియుండుఅవయవములు. మరియు
యీ రోగము యీ స్తలమునందు ఉత్పన్నమైన యెడల దానిని
గొంతు నొప్పి అందుని గ్రహించవలెను. మరియు, యీ వాపుపూపిరి
తిత్తుల ముఖ నందు కలిగినచో దీని విరుద్ధ శ్వాసమునందు ఉపద్రీ
వము కలుగు శ్వాస వెడలుటయందు చెడువులుగ వేరదు. మరియు,
కంఠమునందు వాపు కలిగినచో దానికి విరుద్ధముగానుండును అనగా
మింగుటయ దు చెడువు సంభవించునుగాని శ్వాసయందు యే ఉప
ద్రీవము కలుగజాలదు. మరియు, యిచ్చట వర్ణించబడిన లక్షణములు
పుష్కనములు అనగా పూపిరితిత్తుల వాపు లఘువుగను భోజనము
రాక నోకల శార్దమునందు పైభాగమునందుకూడా వాపు కలుగకుం
డును యెటులననగా ఊపిరితిత్తుల ను ఖళునందుగల వాపు అధికమై
కంఠముయొక్క పై భాగమునందుకూడా కలిగినచో వాపు అధికముగుట
వలన యీ రెండును సమీపమునందుండుట వలన యీ రెండింటి
శార్యము యందుకూడా హాని ప్రవేశించును మరియు, యీ కారణ
మావలన అనగా మలముయొక్క స్తలమునందు నిజముగు రోగముకలదు
మరియు, సమీపమునందుండుటవలన పై హాని ఉత్పన్నమగుటలో భేద
మగుచున్నది యెటులననగా గొప్పవాపు కేవలము గొంతునాశన నందు
కలిగినచో శ్వాస బొత్తుగా బిగబట్టు అనగా ఆటంకము కలిగిం
చును మరియు, మిక్కిలి సమీపము నందుండునట్టి శారణమువలన కంఠ
మునందుకూడా కష్టము సంభవించును. మరియు, యేదైన పదార్థము
లను బొత్తిగా మింగింజాలకుండును అనగా గుటక వేయుటకుకూడా
సమర్థతలేకపోవును యిటులనే యిట్టి విధముగా దీనికి విరుద్ధ ముగా నుండు
ను యెటులననగా శ్వాసవీచనము యొక్క చిహ్నములలోకూడి యుం
డును గాన వీకయొక్క వాపు చంపునట్టి రోగములలోకూడె యున్నది.
యెటులననగా శ్వాస యొక్క అపశ్యక్తియు ప్రత్యేకము జీవనాధారము.

వ్రోసమయమునందు అనశ్చయ కలిగియున్నది. మరియు, గొంతువాపు చిహ్నములు బహుశ రోగియొక్క మఖము తెరువబడియుండును నాలుక నోటిలోనుండి బైటికివచ్చియుండును. మరియు, శ్వాసబహు కఠినముగా వెడలుచుండును. మరియు, కారణముసారము లక్షణములు కలిగియుండును ఇందు విషయమై వెనుక పర్వము చేయబడియె. మరియు, యిచ్చట కూడ పడింకియుంటిని అనగా యీమఃమునందు ఉష్ణము లేకుండిననది యీస్తామునకు వ్రోవేళిచ జూకుచును.

అటుకక్క గొంతుపటివాపు చికిత్స యి

మొదటిభేదమునందు శరీరమును వృధువరచునట్టి ఔషధములు మొదలగువానిని చెప్పియున్నాను. యీవాస్వాధియుండుకూడా (1) భేదమునందు వ్యాసినప్రకారము భోజనములు ఔషధములు మొదలగునవి నేవించవలెను. మరియు లేవనములు కొమ్మలతో రక్తము తీయుట గాయముచేయుట మొదలగు వానితో మలమును బైటికి వెడలించుట కై మిక్కిలి పరిశ్రమచేయవలెను. మరియు గొంతువాపునందు మ్రింగునట్టి వస్తువులు గొంతుదిగకుండిన అట్టివస్తువులను యివ్వజనదు. అనగా వాటి వివరము ముందు జాబహ అనగా పీకెవాపునందుచెప్పబడును.

మొదపూసలు తప్పిపోవుటవలన కలుగువాపు

లక్షణములు.

(2) భేదము అనగామొదపూసలు వాటిస్వస్థానమునుండి తప్పిపోవటైవునకు దిగిపోవును. ఈకారణమువలన గొంతునందు వాపు కలుగును. మొదపూసలు తప్పిపోవుటకు ఆరు కారణములు గలవు.

(1) వడిపోవుట, దెబ్బలగులుట, మొదలగు అభిఘాత కారణమువలన పూసలు తనస్థానమునుండి తప్పిపోవును.

(2) మొదపూసల కండరములయందుగాని గొంతు పీకెయందుగాని లేక పీక సంబంధముగు కండరములయందుగాని వీటిని అజ్ఞా

అందుచే, ఇవి లోభాగమునందుకలిసి యున్నవి. పీకెయందుండు కండ రములందు భోజనము రాకపోకల మార్గము పీకెమధ్య నున్నది అందు వాపు పుట్టెనుమగును. మెడపూసలు లోభాగమునకు లాగికొని పోవు ను. ఎందుకనగా యీ అవయవములయందున్న, మెడబంధనరముల యందున్న జీవ రముల కారణమున న యివి యావత్తు ఒకటిగా కలిసి కొనియున్నవి. ఈనయమున యీబంధనము జీవనరముల సంయోగిక అంగములవైపు లాగికొని పోయినచో మెడపూసలు వాటికి నమీవము సంపండుటచేత లోభాగమానకు లాగికొనిపోవును.

(3) శుష్కత్వము చెప్పుగల కారణమువలన అదురు, పీకు మొదలగునవి రేటస్థించి మెడపూసలు తొలగించుటకు కారణమగును. ఈ కారణమువలన పూసలు లోవై పును లాగికొనును.

(4) చిక్కనివాతము మెడపూసల సంచలయండు ప్రవేశించి వాటిని స్వస్థానమునుండి తొలగించును.

(5) లీక్షులము మెడపూసలు సంచలయందుచేరి వాటివరస్వర సంయోగమును చెరచివేయును.

(6) స్నిగ్ధమగుచెమ్మ (తడి) మెడపూసలను లోవలైవైపుకు త్రోసివేయును. ఇట్లు విశేషముగా బాలురకు పుట్టెనుమగును. ఎటులనగా బాలురకు శరీరమునందుండునట్టి నరములు హృధువుగానందును. మెడను నందు రతూబతు (నీరు) నిండియుండును. మెడపూసలు జారిపోవుట వలన కలుగులక్షణములు అనగా యేపూసజారిపోయినదో అచ్చట గుంటగానుండును. గొంతుపీకె ముందుకంటె విశేషముగా పులికియుండును. మరియు ప్రత్యేకమగు అవయవములను తాకుటవలన అందు నొప్పి అధికముగానుండును. మరియు రోగి కలయెత్తిచూడ గలుగునుగాని కుడి యెడమ వైపులకు చూడజాలకండును. మరియు నోరు తెరువ జాలకుండును. మొదటిపూసగాని రెండవపూసగాని జారిపోయినచో రోగి అధినమే మృతినొందును. ఎందుకనగా యీనరములనుండి శ్వాస

రాని పోగు మార్గముగలదు. అట్టి మార్గము నిలిచిపోవును. మరియు వాటియొక్క మెత్తని నరము ఆరెండు పూసల మధ్యనుండి పుట్టున్న మైనది. యేదైన వక పూస తప్పి వై రెండు పూసలు ఆరోగ్యముగానున్నచో తప్పిపోయినట్టి పూసను స్వస్థానమునకు చేర్చినయెడల శ్వాస సవ్యముగా వెళుతుండును. మరియు గొంతువాపు నశించిపోవును. చెడుమెదడు తల వెనుక భాగమునుండి గడ్డము నైపునకు ప్రవేశించును ఆ ప్రవేశించు మెదడుకు చెమ్మ ప్రవేశించజాలకుండును.

~~మెడ పూసలు~~ తప్పిపోవుటవలన కలుగు కంఠవాపు చికిత్స.

మెడ పూసలు తప్పిపోవుటకు కారణము దెబ్బతిగులుట, వడిపోవుట, వాపు, పీకుట చెమ్మగల మలకారణమువలన కలిగినను అధవా శీఘ్ర మలము యీ పూసలయందు చేరి యీ రోగమునకు కారణమైనచో నిన్నుంజేహముగా శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు విరోచనము చేయుచునట్టి బౌషధములు క్షాదములతో శరీరగాను మృదుస్వయము నొందించవలెను. మరియు గొంతువాపునందు చెప్పబడిన యుక్తకషాయాదలను పుష్కలించవలెను. మరియు కురుపులై ముము వెడలుటకు మెడ రెండు నైపులు కత్తితో గండ్లువేయవలెను.

మరియు వాతము పోవునట్టి నీటి యీ రోగ కారణమైనయెడల విరోచన బౌషధములు లాభదాయకమగును. గాని రక్తమోక్షణము చేయనవసరముండదు.

మరియు, శుష్కత్వముయొక్క కారణమువలన మెడ కుడెబగుట లాగుట గొంతు నొప్పి మొదలగు కారణములు కలిగినచో చెయ్యి పాస్తించునంతలో రోగి మృతినొందును. మరియు, ఈ రోగముతో తప్పించుకొనుటకు ఆశయుండదు. మరియు, కారణము నష్టమొందిన తరువాత వ్రేలితోగాని లేక ఆయుధముతోగాని లేక శస్త్రము దివరతోగాని లేక యీ పనివిషయమై యేర్పరచబడిన ఆయుధముతోగాని పూసలను వాటి స్వస్థానమునకు చేర్చవలెను మెడ

పూన తిరిగి నిజదశయందు వచ్చిచో మలమును ఆక్రమించునట్టి వస్తువులు అనగా మూగన్ (అజ్ఞానకరణోని జెరడు) జాలింతబోలు కర్మగో, ముసాంబరము, సోన్, మోచి యీ మొదలగు వస్తువులు మెత్తగానూరి సరేను, ఇన్వగోలు విత్తులు, ఆబ్ (గుజ్జ) నందు కలిపి యీ చూర్ణమును అందుకలిపి పూసపై లేపనము చేసినయెడల ఆపూసలు నిజదశయందుంచినట్లులకావడును. మరియు, వ్రేలితోనున్న ఆయుధముతోనున్న కదలించకూడదు అనగా అంతకు ముందు యేస్తలము నందు పూసకప్పిపోవుటవలన గుంటకలిగిన యెడల మలమును ఆక్రమించునట్టి ఔషధమును లేపనముచేయవలెను గీనివలన పూసరీద్రబడి నిజస్తానమునందు చేరుకు ఔషధమువలన సరియైన స్థితియందు రాగలిగినవ్వగు వ్రేలితో ముట్టుకొనుట ఆయుధముతో వుట్టుకొనుట మంచిది కాదు యెందుకనగా అచ్చట వాపుయూడి ఆయుధముతో వ్రేలితో తాకుటవలన కష్టము సంభవించును.

మరియు, హాకీము తిల్లిగాడు వదించినజేయనగా ఒక పిల్లవాని మెడపూన తొలగిపోయినది. వానిదాని ఒకసన్నని చర్మము కిక్ (ఒక తడిగల వస్తువు దీనిరంగు నలుపు కలిగిన యెరుపురంగుగా నుండును.) ఆచర్మమునకు పూసి యెండలో నునిది అప్పుడు కిక్ మెత్తబడి కరిగిన తరువాత ఆపిల్లవాని మెడపైని వేసినది నీచర్మము యెండగనే ఆమెడ పూన నిజదశయందు సవ్యముగా వచ్చినది. ఆస్థలమునందు కొమ్మ తగిలించి నోటితో బలపూర్వకముగా లాగుటవలనకూడా పూన సరిగా నిజదశయందు వచ్చుచున్నది. కాబట్టి చికిత్సవలనకూడా యిక్కార్యము సావల్యమగుచున్నది. అనగా జబహ (గొంతుపీకె) యొక్క వాపు నందు వర్ణించబడుచు.

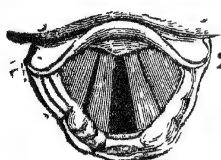
మరియు, గొంతు వాపునంగు ఉనికియని తోచినయెడల వాపును గుప్తనళాక్షతో చీల్చివేయవలెను. మెడపూసలు తొలగుటవలన గొంతువాపు ఉత్పన్నమైనచో నాలుగు దినములు వ్యాధిరహితమై చేతులు

కాళ్ళు తిమ్మిరికలుగకూడదు. వాని జ్ఞానశక్తి నష్టమొందకూడదు. అట్లు నష్టమొంది తిమ్మిరి మొదలగు దుర్గుణములు తటస్థించిన యెడల రోగి జీవించుట అసాధ్యమగును. గాన సావధాన మగుటచేతము అనఁగా నాలుగవదినము తరువాత శిరావేదనము విరోచనచికిత్సలు చేయవలెను ఎటులననగా సునాకికలవి సమస్తగొంతు వాపులలో కూర్మమైనది ఇది నాలుగు దినములలోపుగా రోగిని వైవశ్యత పట్టణమునకు పంపి వేయును.

(నూచనీయము) గొంతువాపునందు యావత్తు ఉపాయములు చికిత్సలు మొదలగునవి చెప్పబడియె. ఈ మొదలగు వానివలన ప్రయోజనము కలుగని యెడల శ్వాస ఆడనికారణమువలన బ్రతుకుటకు నిరాశకలిగినచో ఆరోగిజీవించడమే శయము కలిగినప్పుడు గొంతునుచీల్చుటవలన కించెత్తు బ్రతుకగల ఆశయుండవచ్చును చీల్చినట్టి విధానము రోగి తల వెనుక వైపునకు విరిచి గొంతుపైనుండు చర్మము ఆయుధముతోయెత్తి గొంతుతో కేరుచేసి దానిని చీల్చివేయవలెను. మరియు, నూపిరి తిత్తులముఖము యొక్క రెండు అవర్ణముల మధ్య ఒక బంధనముకూడా యీ చర్మపురోతతో నమానముగా వేరుచేసి చీల్చి వేయవలెను. దీనివలన రోగి శ్వాసను పీల్చగలుగును కాబట్టి మృతినొందునను భయము కలుగదు. మరియు, తదుపరి మెడపూసలయందుగల వాపు యొక్క సదుపాయముతో నిశ్చింతకలిగినచో కొంత కోయుటలో పొర, పీకెగొట్టమునకు యెంతమాత్రము దెబ్బలేగుల కూడదు. మరియు, బంధనములయందు వాపు ప్రవేశించినచో ఇట్టి రోగికి చికిత్స చేయకూడదు.

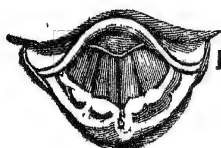
(౩) దీనిని జుబహ (గొంతుపీకె) యొక్క వాపు అందురు. ఇది పీకెసంబంధమగు రెండు కండరములయందున్న అన్నవాహిని మార్గము యొక్క ముఖమునందున్న పీకెయందున్న కండరములు కంఠమునందు పూష్ణముగ నీచరక్తకారణమువలన వాపు పుట్పెన్నమగును దీని లక్షణ

ములు అనగా రోగిమాట్లాడ జాలకుండుట కండ్లు బైటికివచ్చుచుండుట నోటివెంట సాంగకారుట యేవస్తువును మింగ జాలకుండుట, జలవంత ముగా మింగిననుకిందికి దిగక ముక్కువెంట బైటికి వచ్చుట ఒకప్పుడు మిక్కిలి పరిశ్రమవలన కొంత భాగము గొంతులో దిగిన యెడల యీ రోగమునందు మలము లోపలనుండి బైటికి వెడలుచున్నదని గ్రహించవలెను గొంతు పైభాగము అర్ధచంద్రాకారముగా యెర్రని వాపు కుడిచెవినుండి యెడమచెవి వరకు నుత్పన్నమైయుండును. ఇందువలననే యీ రోగమునకు జాబహ (గొంతుపీకెవాపు) అందురు యీ యేరు పురంగు కలుగుట పరియగు లక్షణమేయగును అనగా మలము లోపల నుండి బైటికి వచ్చుటమిక్కిలి సుగుణమగును గొంతుపీకె వైద్యమత మునందు ఊపిరితిత్తుల తలయని అర్థము. మరియు, దీనితల ఆవర్ణమునకు గుల్ నుమాఅందురు హంజరా అనగా ఊపిరితిత్తుల ముఖమందురు. ఇది మెత్తనిశల్యముతో నేర్పబడినది. మరియు, శబ్దమునుపూర్తి చేయుటకున్న శ్వాసను ఆపుటకున్న యేర్పడిన అవయవము. ఇది మెత్త మూడుశల్యములతో కలిసి యేర్పరుచబడినది.

(1) గడ్డముక్రింద పీకెముందు చూపబడుచున్నది. ప్రేలితోతాకి చూచిన తెలియ గలదు దీనిని వర్కి (ఫాల్) అందురు. దీనిమూలమునాలుక మూలముతోకలిసియు

న్నది. ఊపిరి తిత్తుల ముఖము బంధించునట్టి సమయమునందు తలను కంఠమువైపు యుంచుచున్నది. దానిపైని అనగా కంఠముపైన పడి యుండునుభుజం చువదార్థములుదానివెనుకవైపుచుండివెల్లిపోవుచున్నవి.

(2) నిది మెత్తనిశల్యముఇదిజాలువలె మెడపైన యుంచబడినది. మరియు దానితో కలిసియుండును. దీనికియేమినామమును. విధించియుండలేదు. ఇది ఊపిరితిత్తుల ముఖమును

బంధించబడినచో దీనితల నాలుక మూలమునందు వద్దిచేరుచున్నది.

(3) ఇదికూడా మృదువగు శల్యము నిది గానము మొదలగు పదార్థములు మ్రింగునప్పుడు పుష్కనములు ఊపిరితిత్తులుముఖముపై నడ్డముగా పడిపోవును. ఇటులపడుటవలన నేమియు ఊపిరితిత్తుల ముఖమునందు ప్రవేశించజాలకుండును. ఇందువలననే దీనిని వఖా (డాల్) అనుచున్నాడు. భోజనపానాదులు దీనివెనుకవై వునుండి వెళ్ళుచున్నవి. ఎంతవరకనగా వీకె గొట్టము అనగా భోజనపదార్థములు దిగునట్టి మార్గమునుండి ఆమాశయములో ప్రవేశించుచున్నవి. మరియు పానములు చేయు సమయమునందు కాంఠములేకనే లేచిపోవును. ఏదైన గతి సంభవించిన పూపిరితిత్తులు తెరువబడుచున్నది. అట్టిస్థితియందు భుజించిన పదార్థములలోనుండి కించిద్భాగము పూపిరితిత్తుల గొట్టములో ప్రవేశించుచున్నది. అట్టిస్థితియందు ఆవస్తువు వెల్లిపోకుండిన దూర పరచునట్టి శక్తియొక్క కారణమువలన దగ్గు కలిగి హంజరా (పూపిరితిత్తిముఖము) యొక్క ముందుభాగము ముఖముండుభాగమునందు ఒకశల్యముకలదు. దీనిని వైద్యులు అజముల్లా అనివాడుదురు. ఎందుకనగా దీనిస్వరూపము యూనానిలాం అను అక్షరమువలెనుండును. ఈ శల్యమువలన ప్రయోజనము అనగా పీకెనరముల బంధనము దీనినుండి యే ఆరంభించినవి మరియు పీకె గొట్టమునందు ఒకఅంగముగలదు. అది మూసికొనుట వికసించుట మొదలగు కార్యములను చేయుచుండును. వీలుకలిగించుచుండును. దీనివలననే శబ్దము నుత్పన్నమగుచుండును. మరియు పీకెలోపల స్నిగ్ధమగు జిగురుగల రతూబతు అనగా ఛేమ్మకలిగియున్నది. ఇది గొంతుపీకెను ఎల్లప్పుడున్న ఆరిపోకుండునటుల ఛేమ్మ కలిగించుచుండును. మరియు యీఛేమ్మవలననే శబ్దము బైటికి వచ్చుచుండును. రతూబతు అనగా నీరు శుష్కించినచో గొంతులో ఛేమ్మ కలుగునంతవరకు శబ్దము రాజాలకుండును. ఇటుల కొందరికి తపమొహరికాయొక్క దశయందున్న మిక్కిలి పూష్ణగాలి యందును ఇట్లు తటస్థించగలదు.

కంఠవాపునికిత్వ.

ఈవ్యాధియందు శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు కంఠము నందు కలుగు రక్తజవాపునందు చెప్పిన యుపాయములతో రక్తమును తీసివేయవలెను. మరియు విరోచన ఔషధములతో శరీరమును మృదుత్వము నొందించవలెను. ఉష్ణము కలిగించునట్టి సమపాయములు చేయుచు అవ్వడవ్వడు రక్తమోక్షణము గావించి రోగి శక్త్యానుసారముగా 17½ మాషములు మొదలు 30 మాషములవరకు రక్తమును వెడలించవలెను. ఎల్లవ్వడు శరీరమును మృదుత్వము కలిగించవలెను. దీనివలన శక్తికూడా సిలిదియుండును. మరియు ప్రయోజనముకూడా శిద్ధించును. ఏదైన తినవలసివచ్చినచో యవగంజ నవ్వుముగా నియ్యవలెను. శరీరమునందుండు మలము వెడలిపోయినచో మలమును తీసివేయునట్టి ఔషధములు అనగా కటుకోహిణి, పాపడిలవణము, జాన్నగంధకము, ఈ మొదలగునవి గొంతుపైన లేపనము చేయవలెను. ఎందుకనగా మలమును బైటివైపునకు నీచుకొనివచ్చునెడల రెండవ భేదమునందు చెప్పియుపాయములనుచూచుకొని అందుచెప్పిన సమపాయములవలన ఔషధములతోను వైద్యులు దశానుసారముగా నుపయోగించగలరు ఆ ఔషధములు ఉపాయములును పలుమారు వర్ణించియున్నవి. మరియు నీరోగి యేదైన తినగలవస్తువులను మ్రింగుటకు కఠినమైనచో నిటువంటి యుపాయములవలన మ్రింగుటకు సహాయముచేయవలెను. అనగా గుటకవేయుటకు కష్టముగానైనచో మెడపూసిపై శ్రుంగియంత్రముతో రక్తమును తీసివేయవలెను. ఈయుపాయమువలన మార్గమువిశాలమగును తిరిగి కొమ్మునంది రక్తము తీసినయెడల ద్రవపదార్థము మ్రింగుటకు యోగ్యముగా నుండును.

(సూచనీయము) హాకీం రాజగారు వదించినదేమనగా బలహీనమై (చిక్కినశరీరము) న శరీరముగలవాని శ్వాస విశేషముగా బిగబట్టి నచో నానమ్మతియందు శిరావేదన చేయకూడదు. రోగిని చల్లనిశ్వా

మనందుంచవలెను. అనగా గొంతు బింపు కన్నులకు ఉంచవలెనని
 భావము. ఈయంపాయమువలన రోగి భుజించుకుండిన ఇరువది దినముల
 వరకు జీవించగలుగును. మరియు గొంతుబిగించుట, శ్వాసవట్టు బట్టుట
 యధాపి అధికమైనను నిస్సంజేహముగా నీకార్యమువలన విడిపోవును.
 మరియు మిక్కిలి చల్లని శ్వాసము అన్ని కర్మచేయుటకున్న ఆలి, దా
 హములకున్న అపేక్షయును. మలము కూడా పచనము నొందుచున్నది.
 దీనిని మాడ్చుటవలన శరీరరక్తమునకు లాభదాయకమగును. దీనికి విరు
 ధముగా శిరావేదనచేయువలెను. మరియు విశేషముగా రక్తమోక్షణము
 చేయించవలెను. ఎందుకీ గా యిట్టి దుష్టమును భోజనములేక మూడు
 దినములు జీవించుట కితి ముగా నుండును. కాబట్టి ఈకారణము వలన
 ప్రాచీనవైద్యులు యానదుపాయముల వెల్లించలేరి. మరియు ఈగొం
 తువాపు అధవా శ్వాస విగటబడుటయందు శిరావేదనము చేయుటయో
 గ్యముగా నుండును. దీని చికిత్స రక్తమోక్షణముచేయుటతప్ప ఇతరము
 లేమియు చెప్పియుండలేదు. ఈహేతువువలన హకింరాజగారి అభిప్ర
 యము దుస్సలము నొందినది. ఎటులననగా వారి వాక్యము నిచ్చట
 నిలిచినది. అనగా నేను పూర్వపువైద్యుల మతమునకు విరుద్ధముగా
 ఖురాకు (గొంతుకొవపు)యొక్క చికిత్సయందు భయపడుచున్నాను.
 మరియు ఇచ్చట సందర్భము ప్రకటనమగుచున్నది. అనగా కష్టము
 కలిగించునట్టి మలము తీసివేయుట అత్యుత్తమము. యద్యపి కొద్దిగానై
 నను మలమును తీసివేయుటకు ఆంక్ష యివ్వబడినది. అనగా మలము
 విశేషముగా నుండిన యిచ్చట హకింరాజగారు శిరావేదనచేయుటవలన
 కలుగునని ఈవిధమగురోగి కిదివరకు చెప్పినచో ఇచ్చట ఆసయము
 నందు నిశ్చయమైనది. ఇట్టిస్థితియందు రక్తము వెడలించుటలో విశే
 షముగా వెడలించవలెను. యేవైద్యుడుకూడా ఇటువంటి సందర్భమును
 చేయకుండును. ఇది ఉత్తమాంశము. దీనియందు ముందుగా పూర్వపు
 వైద్యులందరి మతము ఒకటిగా నున్నది. వెనుకటి ప్రాచీనవైద్యులు

కూడా యీ అంశమును అంగీకరించి వ్యవర్తించువారు జబహా (వీకే) యొక్క వాపునందు ఖునాక్ (గొంతువాపు) ఈ రెండువాపులు నొకే మల దోషమువలన కలుగుచున్నవి. ఈమలము విస్తారముగా చేరుట వలన మరియు రక్తమునువృద్ధి నొందించునట్టి వదార్థములు అనగా మాంసములు, మిరాయిలు మొదలగునవి భుజించుట, మధుసానిముచేయుట యీ మొదలగు వానివలన సుత్పన్నమగుచున్నది. వీకేవాపు కలిగించు నట్టిమలము దగ్ధమొందిన రక్తమైనచో శ్వాసకు విశేషముగా బిగబట్టుట ఉష్ణముతో కూడా కలుగుటయే దీని చిహ్నములగుట.

—ప్రొగొంతు వీకేవాపు చికిత్స—

కీసాల్ యొక్క శిరావేదనచేయవలెను. మరియు, రోగి బలము గల వాడైనచో రక్తము విశేషముగా తీసివేయుటవలన అపాయము కలుగనేరదు. మరియు, ఉన్నాబ్ నూరి లేపనముచేసి గులాబిపూలు బేదానాలు లవణకీక గింజలవప్ప మొదలగునవి రాత్రి నీళ్ళలోగాని లేక కామంచాకు రసమునందుగాని నానవేసి ప్రాతఃకాలమునందు ఆనీళ్ళు వడియబోసి బనప్ పావరబతుగాని, కలువపూల పరబతుగాని, పూతి పండు పరబతుగాని కలిపి ప్రతిదినము సానముచేయుచవలెను. మరియు ను వెడలించవలసిన అవశ్యకమైనచో ఫలముల కషాయముతో శరీరములమును వెడలించవలెను. ఎండిన చిరిసెనగలు, కామంచాకు తియ్యని బేదానాకాయలు పూతిచెట్టు ఆకులు యీ వస్తువులు నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచి పుక్కిలించవలెను. మరియు, రేల, ఎండించిన కామంచాకు వంటజేగురు, రసాంజనము యీ వస్తువులు నీళ్ళతోనూరి గొంతుపై లేపనము చేయవలెను. ఒకరోగికి యీ చికిత్సవలన ఆరోగము తగ్గినది కాబట్టి ఇది అనుభవనీయమైనది గాన చమవడులు గ్రహించగలరు.

(4) ఈ అంగములవాపు యొక్క వర్ణనము అనగా రెండవ కారణమువలన పూడిపోవుట లేట స్తించును. ఈ కారణమువలన రోగము స్వల్పముగా సుత్పన్నమగుచున్నది. అందువలన అనేక గ్రంథముల

యందు నీరోగము యొక్క లక్షణములు కదలిపెట్టిరి గానియారోగము వీడుభేదములుగా చెప్పబడినది.

(1) గొంతుపీకెను వికసించ జేయునట్టి నరములు జలహీనమగును కాబట్టి ఆవరములు కదలుటకు నడుచుటకు అస్వాధీనమై యుండును. గాని వాపు మాత్రము కలుగకుండును. ఇచ్చట తెలియజేయుచున్న దేమనగా ఆనరములయొక్క చలనము నశించినచో మార్గము చిన్న దగును. మరియు, ప్రయోజనాను సారముగా శ్వాసరాజాలదు

(2) పీకె లోకలిసరములయందు మిక్కిలి శుష్కత్వము ఉత్పన్నమైన కారణమువలన శ్వాస పీల్చబాలకుండును. మరియు, శ్వాసను లోనిభాగమునకు లాగికొనట దీని పనియైయున్నది. ఈకారణమువలన మనుజుని శ్వాసయందు బిగింపు సంభవించును. యద్యాపి మార్గము వికశించి యుండినను గాలిపీల్చుటకు కష్టముగానుండును.

(3) ఊపిరి తిత్తులు ఉబ్బుటవలనగాని లేక వీమువట్టుటవలనగాని అనగా పూపిరి తిత్తుల రంధ్రములయందు చీముత్పన్నమగును. కాబట్టి గొంతుపూడి పోవుటకు కారణమగును.

(4) ఆమాశయమునందుగాని, ప్రేగులయందుగాని, మిక్కిలి క్షిమివుత్పన్నమైన కారణమువలన శ్వాసయందుకఠినత్వము సంభవించును

(5) ఆమాశయమునందున్న సన్నప్రేగునందున్న మరియు నిట్టి స్వభావికముగల అంగములయందున్న రక్తము నిలిచిఆరిపోవును. గాన శ్వాసవచ్చుటయందు ప్రగమము సంభవించును.

(6) గొంతుయందు వాపుకలిగించునట్టి ఔషధములు నేవించుటవలన ఆఔషధప్రకృతానుసారముగా గొంతువాపు ఉత్పన్నమగును. అనగా సచూరోగ (కుబిని) తినుటవలన యితరవిషవంబంధమగు ఔషధములు నేవించుటవలన గొంతువాపు కలుగుచున్నది.

(7) స్నానము, శ్వాసనుబంధించునట్టి కారణమగును. మరియు ప్రత్యేకిభేదముకై ఒకలక్షణముకలదు. అనగా నరములు కదలకుండిన

మనస్సునకి బాహ్యమునుండి గాలి స్పృశనశ్చ శక్తిజాలకుండును. ఇటుల నే లోని భాగమునందుగల సరములు శుష్కించి యెడల యీ సరముయొక్క శుష్కత్వకారణముకూడా ముందుజరిగియుండవలెను. మరియు పూపిరితిత్తులయొక్కవాపు, మరియు పూపిరితిత్తులయందు రొమ్మయందు చీము ఖరీభవించుట క్రిమిలుగ్భవించుట రక్తము నిలిచిరిపోవుట శ్వాసవిగబట్టుట మొదలగు కారణములు గొంతునావు కలుగుటకు కారణమైనచో వ్రత్యేకమగు వర్ణనమువలన ఆయాస్థానమాలయందు వ్రాయబడియున్నవి. గాన తెలిసికొనవలెను. మరియు వెంటవెంట స్నానము మరియు కుబ్జిసీ నేవన యీ మొదలగునవి చిహ్నములను కలిగించునంత బలముగలవికావు. గాన చిహ్నములు చెప్పవలసిన అగత్యము కనుపించనేరదు.

—కంఠవాపు చికిత్స—

రోగహేతువును దూరపరచుటకై వశ్రమచేయవలెను. శ్వాస విగబట్టుట అధవా గొంతువాపు వెంటవెంట స్నానముచేయుటవలన వుత్పన్నమైనచో నిమ్మకాయవృక్షానారించకాయవృక్షానారినోచికిత్స చేయవలెను. మరియు గొంతునీకె లిగులగి నీరసముగాజుండిన రెండవకారణమునందు వర్ణించబడును. మరియు శబ్దశీలముగ గొంతున వునందు జాబహ (పీకె) వాపునందు వైద్యులు పరిస్పరిభేదముగా చెప్పి యున్నారు. వాటియందు యేదైన యిటుపాటి వాపు పీకెపై సరముల యందుగాని పూపిరితిత్తుల ముఖమునందుగాని లేక భోజనమార్గములో పలగాని లేక దానిపైగాని యుత్పన్నమైనచో ఖునాకు అని చెప్పబడును. మరియు సుష్ణవాపు నాలుకమూలమునందు రెండుమాంసఖండములలో నుత్పన్నమైనచో జాబహ అందురు. మరియు కామిలుసరాహ అను గ్రంథమును వ్రాసినవాడున్న దీనిని ఆచరించువాడున్న పై అంశములను అంగీకరించిరి. కొందరు వైద్యుల మతమునందు వాపు, పీకె పై భాగముయొక్క సరములయందు ఉత్పన్నమైనయెడల అదియే ఖునాకు అను

వ్యాధి అగమనాదు, మరియు నొండు పక్షవాతములందు కల నరములయందు వాపుకలిగినచో ని బాహ్యములందు మరియు నేని వాపులోపలి నరములయందు కలిగినచో దానిని బుక పడచి లలకుటే, మరియు తకమిగా అను గ్రీ ధకర్తహఃచా ముండు కనుమలై పర్ణించి యున్నాడు. అనగా కొందరి మతాన సారము గా నిష్కము వర్ణించిన వ్రీకారము లోపలి జంగములయందు ముఖము లోపు కలిగి నోటిభాగములను ఆక్రమించి బైటివైపు కేమిమల పడవించుచుండిన దీనిని జబహ అందుతు. మరియు, హస్తము అబునాల్ హిగ్గి లోపలి నుండి కూడా యిదే అభిప్రాయము. మరియు, ఖుకాల్, అగా మని ముం రెండువాపులయందు యేమిమలభేదముననుపించుటలేదు. అనియుహాకేం నేక్ అలీలబుకేనాగాడున్న గొప్పగొప్ప విద్యార్థినుగడపరొగ్గి - బ్యూర్ వరహాగాడుకూడా దీనిని అంగీకరించి, వ్రీతివాడున్న వారి మనస్సునను నిధారణ వర్ణకొనిరి గాని యిది హస్తరమైన వ్యాధి కాదు.

ఉష్ణసంబంధమగు గుల్లల లక్షణములు

ఈగుల్లలు (దిన్న దిన్న కుడుపులు) కడప లోని మూగ ము వూరికి తిత్తుల ముఖమునగును ఉష్ణవృక్షగ గుల్లల లక్షణములు బహుదా వీకెయందుకూడా పుట్టుచున్నవి గ్రహించవలెను ఎటు ననగా వీకెమూలము మెత్తని చూగనచుగో యేర్పల్లముగా ఉష్ణ కాగ ణమువలన ఉష్ణసంబంధమగు ముఖమును అసాధ్యముగా ప్రహించు చున్నది. ఉపరి తిత్తుల ముఖము దీనికి చిరద్ధముగా పుట్టు గాన మలమును వెంటనే గ్రహించవలదు అనగా పుట్టి తిత్తుల ముఖము కలిసమగు మెత్తని శల్యముతో నేర్పగ్నబడినది. ఈ కాలమువలన గుల్లలు అందు స్వల్పముగా పుట్టుచుండును. మరియు, నీ గుల్లలు వీకె ముఖమునందు కలిగినచో వానిలక్షణములుభోజనవార్ధములు అచ్చు టుచుండి వెడలనవ్వును విశేషనొప్పి కలుగుట ముఖముగా తీక్ష, ఆమ్ల,

కఠినభోజనపదార్థములు భుజించినచో నీ గుల్లలు గొంతు పీకెయ్యి
దుండినచో పీకె లోపలకు వెళ్ళునప్పుడు నొప్పిరనుపించనేరదు గాని
మాట్లాడుటకున్న పొగ దుమ్ము మొదలగు పదార్థములు గొంతుతో
ప్రవేశించుటవలన భజించుటకున్న నమలుటకున్న కష్టముగానుండును
మరియు, శబ్దమువచ్చునప్పుడుకూడా కష్టముగానుండును. మరియు,
శబ్దము వచ్చినప్పుడుకూడా భేదముగానుండును గుల్లలుయెచ్చటలేదినచో
ఆస్తలమునందు యెల్లప్పుడు నొప్పి మంట కలిగియుండును.

ఊళ్ళాడవగుల్లల చికిత్స

బాసల్ గాని లేక ఆకహల్ అనునరములను చేదించి రక్తమోక్షణ
మును చేయించవలెను. మరియు, యవగంజ నిశస్త్ర బసవ్ హైలము
తో చేయబడిన గంజ మొదలగు వానిని ఇప్పించవలెను. దీనివలన
మంట శాంతించును. మరియు, చల్లని జలపానము వర్జించవలెను.
ముఖ్యముగా నీ గుల్లలు చికిత్స ప్రణామలైనచో ఫలాదుల రసము
వలన శరీరమునకు మృదుత్వము నొందించవలెను. మరియు, రోగికి రాత్రి
సమయమునందు ఇనప్ గోలువిత్తులతో తయారు చేసిన గోరువెచ్చని
గంజనివ్వవలెను. మరియు, భుజించుటకు యోగ్యమగు పదార్థములను
గ్రహించి రోగికి యివ్వవలెను. మరియు, శుష్కపదార్థములు, పులు
సుపదార్థములు, తీక్ష్ణపదార్థములు కేవలము వర్జించవలెను. ఈ సమ
యమునందు మలమును పక్ష్యవరచ వలసిన అగత్యముకలిగినచో గొంతు
వాపునందు మలమును పక్ష్యవరచునట్టి చికిత్సలను చెప్పియుంటిని ఆ
చికిత్సను ప్రవయోగించవలెను. మలము పక్ష్యమునొంది కలెతోకూడా
చీముకలిసి వెడల నారంభించినచో గొంతువాపు బృద్ధలైన తడువరి
జీవయు క్తముగానుండు నుపాయములను వెనుక చెప్పియుంటిని కాబట్టి
వానిని ఇందుపయోగించుకొనవలెను గుల్లలయొక్క మలము పక్ష్య
మొంది కఘముతోకూడా చీమువెడల నారంభించిన యెడల తేనె నీళ్ళ
తోకలిపి పుక్కి లించవలెను. మరియు, ప్రన్నాబ్ జనవ్ హై, యష్టిమధు

కము యొక్క మొదలగునవి రాత్రివేళ గౌజుబాన్ అరబుతో నానవేళి రెండవదినమునందు పడియుబోసి బనవ్ మామరబతు కలిపి పోలిదినము పోతఃకాలమునందు రోగికి పానము చేయించవలెను. మరియు, యా క్రిందవివరించిన క్షేవధమును నోటితోనుంచుకొని సారము మింగు చుండవలెను.

— నోటితోనుంచుకొను మాత్రాలుచేయు శ్రమము. —

అతిమధురము, తుమ్మచిగురు, కపిరాగింకు, (బాదంజగుడు) ఖతిమిగింజలు, దోసగింజలవత్స, వండిలిదోస, ఉజలపప్పు, యావస్తుపు లను చూర్ణించి వస్త్రుగాలిత మొనర్చి ఇంచ గోలుగిడబడిజ్జాతో మాత్ర లు చేయవలెను.

— పుక్కిలించునట్టి శ్రమము. —

జలదా యెండిన పొదినా, కామంచాకు, చివ్విస యష్టిమధుక ము, తెల్లకాను, యామొదలగునవి నీళ్ళలోవేసికాచి పుక్కిలించవలెను. నిది నోటి గుల్లయందు మిక్కిలి ప్రయోజనకరముగా నుండును.

మరియు రోగాంతమునందు మలము వెడలనారంభించిన చో కొంచెము సెనగపులును గోరువెచ్చని నీళ్ళలోకలిపి కొద్దికొద్దిగా పానముచేయవలెను, దీనితో పుక్కిలించవలెను. దీనివలన అస్థలమునం దుండు మలినము కడుగబడి పరిశుభ్రత నొందును. మరియు సెనగపు లునువలన కష్టము కలిగినయెడల గుల్ రోగకాగాని బనవ్ మాత్రలముగాని అవిసిగింజలగుజ్జగాని పానముచేయవలెను. వాటితోనే పుక్కిలించ వలెను. మరియు ప్రణము గుల్లనొప్పి తగ్గిపోవుటకై మైనపరకుగాని మరహంబలియజ్ (ఒకనంయోగికక్షేవధము) కేవలము ప్రత్యేకము కొడిగ్రుడ్డుయందుకలిపి పెచ్చచేసి కొద్దికొద్దిగా పానముచేయవలెను. నోటిరోకూడా యుంచుకోవలెను. మరియు గొంతులోలేచునట్టి గుల్లలు మిక్కిలి కఠినరోగమును కలిగించును. ఎటులననగా నిది మెత్తని శల్యము పొడవోనేర్పడియున్నది. కాబట్టి యిట్టిసితియందు అస్థలమునందు

నోష్టి అనుష్ఠానం నోష్టి అనుష్ఠానం తిహవేదనము చేయుట విరోధనముకు
యిందుట అనుష్ఠానం దుష్టతలం పానము చేయుట మొదలగు నడుపా
యములు బలగింపిట లాభదాయకముగును, మరియు దీనిచికిత్స విశే
షముగా శుక్ర లోచనము క్షమామూలముతో చేయవలెను, పుక్కిలించు
నట్టి పి పథ్యంబును గొంతెనావునందు నిర్ణయించుకొన్నాను. వాటిని
పునఃదోషించుట.

అనుష్ఠానములకు (సంస్కారములు) చేయుక్రమము.

బంబు, కత్తిరా, ముష్టిసంధ్య, దోగిరింపవచ్చు, వందిరి
దోగిరింపవచ్చు, సరిస్తా, (గోధుమతలు) మూవస్తువులు చూర్ణించి
త్రావగోలుగి బలగింపవచ్చు నూరి మాత్రలుచేసికొని నోటిలోనుంచు
కొనవలెను.

అతిగింపవచ్చు బలగింపవచ్చు లక్షణములు ఇవి.

సీగ్నో చిగ్నో చిగ్నో బలగలు శుక్రమును పానము
చేసివచ్చుట బలగింపిరింపవచ్చుగాని, నోటియందుగాని, గొంతు
లోభాగమునందుగాని, ఎకయందుగాని, పట్టుకొని అణగియుండును.
పిశాచింపవచ్చు గ్రామీణుల ముఖమునందు ప్రవేశించి అణగిపోవును.
ఒకప్పుడు లాగిలిండి ముక్కువై పునకువచ్చి అచ్చులనుండి బైటివై పున
కు వచ్చుచుండిన ననుమించుచుండును, మరియు లోభాగముక్రిందవై
పునకుండిన కనుపించుచుండును, దీనిలక్షణములు రోగి యెల్లప్పుడు వినుకు
గను తలదరించియుండును. కథాచిత్ర కొద్దిగా పలచని రక్తము పుష్పి
తో కలసి వడలుచుండును. గాని దీనివలన యితరరోగములు కలుగ
కుండును. పారిశు బాగ గొంతుపేకయందు అణగియుండి చాలకాల
మునకు పెద్దదైనచో దీనివలనకలుగు హానులు రోగికి తెలియబడును.
అనగా నేమియు లోచకుండుట, ఓర్పులేకుండుట, మొదలగునవి హా
నువుచుండును. మరియు పూపిరితిత్తుల ముఖమునందు పట్టుకొనియుండి
నతో దగ్గు పూపిరితిత్తుల వచ్చుచుండును. అంతవరకు జలగ అచ్చు

టనుండి కదలకుండును. మరియు అంగిలినుండి ముక్కువైపునకు వచ్చినచో రోగికి మెదడుముందుభాగమునందు భారముగానుండినటుల తోచుచుండుట నానామార్గము బంధించుట మొదలగు అతలాకులా కలిగియుండును.

జలగ అంగిలించుచుండు జలగను వదలించు చికిత్స.

జలగ కనుపించుచుండిన దానిని పట్టుకారుతో పట్టుకొని తీసివేయవలెను. దీనిని తీసివేయుటకు ముఖ్యముగానుండు * ఆయుధముతో తీసివేయవలెను. దీనిని తీసివేయు క్రియము రోగి నూర్చునికేసురుగా నోరుతెరిచి యుండవలెను. నాలుక క్రిందికి అణచియుంచవలెను. జలగ తల బైటికికనుపించుటకు వీలుగా నుండునటుల నోరువిప్పి యుండవలెను. తదుపరి చికిత్సకుడు ఆ ఆయుధముతో గాని, పట్టుకారుతో గాని, జలగతలను పట్టుకొని అణచి కొంతవరకు యుంచవలెను. దీనివలన ఆ జలగ సీర్పమునొందును. కాబట్టి ఆజలగ పట్టుకొనియుండు స్థానమువదలి వేయును. తరువాత నెమ్మదిగా బైటికి నీడ్చివేయవలెను. ఇట్లు తీయ నప్పుడు జలగ తెగి, అచ్చటనే అణగియుండినచో గొప్పవిషత్తు సంభవించును. అసగా వాపు కలిగించును. కథాదిత అచ్చట కొంత ముక్క తేపించియుండి ఆమాశయమునందు ప్రవేశించి దానియొక్క నీచత్వము వివదోషముయొక్క కారణమువలన రక్తవచనము ఆమాశయమును చివ్చివేయుట (దోకుట) పుష్కన్నమగును. జలగను వదలించుటకు ముందుగా సెనగపులుసుతో నువ్వుకలిపి, తిరకాలో ఇంగువకలిపి పుక్కిలిం చవలెను. దీనివలన ఆజలగ సీర్పమొంది తీసివేయుటకు మిక్కిలి ఉత్త

* ఇది ప్రామాణ్యమువలె పాడవుగను దానిరెండు తెదవులు జవగారువలె గుండ్రముగను దాని అంచులు రంశమువలె పండ్లుకలిగి యుండును. ఈఆయుధము అంచులు రంశముయొక్క పండ్లవలె నుండుటవలన జలగ దానితో పట్టుకొనినచో జూతిపోజాలదు. దృఢముగా పట్టుపట్టును. గాన రంశమువలె పండ్లు యుండుటవలన పునయోగముని గ్రహించవలెను.

మముగా నుండును. మరియు రోగి యే అంగమునందైనను దూరముగా లోభాగమునందు నిలిదియుండి కనుపించుచుండినచో పుక్కిలించుటతప్ప ఇతర చికిత్సవలన ప్రయోజనము కలుగనేరదు. సెనగపులును, ఉప్పు, ద్రాక్షపులును, ఇంగువ యీ మొదలగునవి అతివృత్తమములు. మరియు నల్లమందు కాల్చి సెనగపులునులోకలిపి, పుక్కిలించుట మిక్కిలి గుణ దాయకమగును. మరియు హాకింతివ్రీగాకు సాంకావేడు మూ, సెనగపు లనులోగాని, నూనెలోగాని, కలిపి పుక్కిలించినచో జలగను అతివేగ ముగా చంపివేయును. జలగను చంపునట్టి బౌషధములలో దీనికంటే వృత్తను బౌషధములేదని గ్రహించవలెను. మరియు ఉచితప్రపాయము అనగా నల్లమట్టి చిన్ననందిలోయొంది రోగినోటిలో నుంచవలెను. దీని వలన ఆజలగ ఆమట్టియొక్క లోభత్వమునకు తనస్థానము వదలి మట్టి వైపునకు తిరుగును. ఎటువలనగా జలగకు ఆమట్టి స్థానమగుటవలన మట్టిలోచేరును. అది అందుచేరినటుల కదలికవలన గ్రహించి ఆమట్టిని తీసివేయవలెను. తదుపరి జలగను న్యవణముతో తీసివేయవలెను. ఈవి ధానమును సహారాఅజ్ బాబ్ అను వైద్యగ్రంథమునందు చెప్పి యుం డిరి. ఈగ్రంథకర్త తాతగాడు యీప్రపాయమును కనిపెట్టిరి. మరియు జలగ ఆమాశయమునందు ప్రవేశించినను, లేక దానిని ఆయుధముతో వదలించునప్పుడు రెండుముక్కలై ఒకముక్క ఆమాశయమునందు పడి పోయినయెడల సిహకై సూక్, అవస్సతీక్, నల్లజీలకర్ర, మహానింబ, కటుకరోహిణి, వాయువిడంగములు, నీరఖన్ ఈవస్తువులుసమానముగా తీసికొని సెనగపులునుగో నానవేసి కాది ఎడియబోసి పానముచేయవ లెను. ఇట్టి రోగికి భోజనపదార్థములలో వెల్లుల్లి, నీడల్లి, పొదిసా, ఆ వాలు మొదలగు వస్తువులు చేర్చవలెను. ఈరోగికి వయనము సహజ ముగా పెడలేయెడల రోగికి వయనము చేయించునట్టివస్తువులతో వయన ము చేయించవలెను. మరియు వయనము చేయించునట్టి బౌషధములను తానము చేయించవలెను. ఇట్టిరోగికి వయనము వచ్చుటకు కఠినమైనచో

విరోచన ద్వేషధములను యిప్పించవలెను. వీటివర్జనము ముందే చేయబడియున్నది. మరియు జలగ అంగలివై పునుండి ముక్కువై పునకు యెక్కినచో కలోంజ (ఒకవిధముగు మూలికె అని కొందరు చెప్పుదురు. మరికొందరు తమలపాకు వేరందురు) కస్తూరివనువు, కటుకరోహిణి, మొదలగునవి సెంగవులునునందు చేర్చి కాది, వడియబోసి ముక్కులో వేయవలెను. మరియు రోగి పైవై పునకు ఎగబీల్చవలెను. పుక్కిలిను నట్టి వస్తువులను ఇందువిషయమై ఉపయోగించుకొనవచ్చును. మరియు నీక్రింద వ్రాయబడిన వస్తువులతో జలగ బైటికి వెడలివచ్చును. శిరకాలో చేర్చి భక్షించి స్నానగృహమునందు ప్రవేశించి దీర్ఘకాలము వరకు స్నానము చేయుచుండవలెను. మరియు ప్రతిఘడియ మంచుగడ్డ నీళ్ళు నోటిలో నుంచుకొని కొంతవరకుంచి యుమిముచుండవలెను. ఇటుల చేయుచుండిన చల్లని నీళ్ళ ఆపేక్షవలన జలగ తన స్థానమువదిలి పైకి వెడలివచ్చును. స్నానము చేయనవ్వదు అచేతనడగుననే భయముతోచువరకు స్నానము చేయించవలెను. ఇట్టిస్థితియందు జలగ స్నానముయొక్క ఉష్ణకారణమువలన తాపమునొంది బైటికివచ్చును. ఇటులనే వెల్లులి భక్షించి, నోరుతెరిచి ఎండలో కూర్చుండవలెను. మరియు చల్లని జలపాత్ర పెదవులతో పట్టుకొని యుండినయెడల జలగ ఆనీళ్ళకొరకు పైకివచ్చును. మరియు నువ్వైనాకు నూరి, నోటిలో నుంచినను లేక పెగవులపై నుంచినను దీని గంధమువలన బైటికివచ్చినచో మిక్కిలి యు తమము.

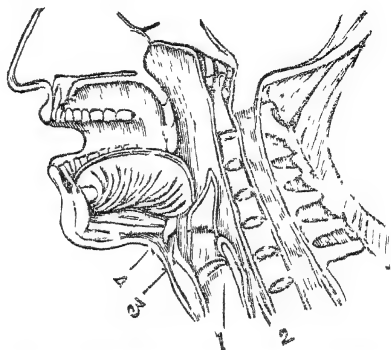
గొంతులో ములుగాని బోజన పదార్థములుగాని నిలిచినచో చికిత్స.

(1) అన్నవాహికాశము.

(2) రక్తవాహము.

(3) గొంతునందు అడ్డపడిన వస్తువు.

(4) కఠినపదార్థము.

గొంతులో అడ్డపడునట్టి వస్తువును చూపు చిత్రము.

గొంతునందు పడినవస్తువు మృదువుగానుండిన అనగా మాంసము కొద్ది జగురుగలశల్యము మామిడిపెంక మొదలగునట్టి యితర వస్తువులు అయినచో మెడపైన రెండుభుజముల మధ్యగాని రెండుచేవులమధ్యగాని గ్రద్దవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన ఆవస్తువు పట్టువదలి జైటికివచ్చును. లేదా లోపలకుదిగిపోవును. మరియు యాయుపాయమువలన ప్రయోజనము కలుగనియెడల వీలునట్టి వస్తువును చేయించవలెను. వస్తువును చేయించునట్టి వస్తువులుగట్టివిగను గరిగలవిగనునుండవలెను. మరియు చేపముల్లు గరిగానుండు మాంసశల్యము మొదలగునవి గొంతులో అడ్డపడి కనుపించుచుండినయెడల గమనించిచూచి ఒకవేళ అట్టివస్తువు గొంతులో కనుపించుచుండిన పరిశ్రమవలన దానిని సఖాకుతోగాని లేక యితర ఆయుధముతోగాని తీసివేయవలెను. మరియు లోపభాగమునకుదిగి కనుపించకుండినచో జగురుగల గుఱ్ఱాలు మృదువగు గంజాలు అనగా స్నిగ్ధపదార్థములతో చేయబడిన పేయాదులను యివ్వవలెను. దీనివలన కంఠమునందుండు ముల్లు మొదలగునవి జారి

అమాశయమునకు ప్రవేశించును. తనవలె వదిలినప్పుడు సేవకుని కమామాయలనుచయోగించిన అమృతమును సేవకుని చేతిలో నుంచుచు చావీరా బెడలిపోవును. అతనిగా వ్రధముల అమృతమును గోజరము వలనగాని చానామలచలనగాని యుచయోగించుచున్నప్పుడు పేయము మొదలగువానితో సంబంధించునదియును గోజరము చేయుచు వలెను.

గొంతులో అడ్డవడిన వస్తువులను తీయు ఆముఖము.

(2) రెండవముచాయము అనగా స్పందియొక్క పుష్కలమును వృథామగు ధారముతో బంధించి దారముయొక్క ఏవర చేతితో చట్టు కొని ఆస్పందిముక్కను మ్రొంగించవలెను. ఇట్లు మ్రొంగిన స్పందిముక్క కంఠమునందు అడ్డవడియుండు పుట్టు మొదలగు వస్తువులకంటె ముందుకు ప్రవేశించి అతగా క్రిందికి పోయినచో లదువలె ఆవట్టుకొనిండుండు ధారమును ఒకేవర్ణాయము లాగివేయవలెను. దీనివలన అడ్డవడియుండు వస్తువు తన స్థానమునుండి జారి స్పందితోకూడ బైటికివచ్చును. తేదాయందు చూపించిన ఆముఖము (పుట 476) లోని అనుభూతినిబట్టిని కాబట్టి యిట్టి ఆయుధముతో తీసివేయవలెను. అతగా గోజరమును గొంతులో ప్రవేశపెట్టి లాగివేయవలెను.

(3) మూడవపుచిన్నముక్కగాని లేక బట్టగాని తీసికొని తేనెతో కలిపి దారముతో అముక్కను బంధించవలెను. ఇట్లు బంధించిన అముక్క మ్రొంగిన తరువాత కొంతవ్యధితో తేనెకరిగి దిగిపోవును. తరువాత దారమును లాగివేయవలెను.

(4) మొండిన అంజూరవండు దారముతో బంధించి కొద్దిగా నమలి మ్రొంగినచో గొంతునందు అడ్డవడిన వస్తువును తీసివేయును. గొంతులో గుచ్చియున్నవియుండు వస్తువుకొంతకాలము వరకు గొంతులోనే

యుండి లోవలకుగాని జైటికిగాని చెప్పుకుండిన కిరీ మాషము అడ్వాలూ నూరి పూజ్జోదము లో పానముచేయవలెను. ఈ ప్రక్రియ పరీక్షించి నది స్వాభవము. ఇది గొంతులోనుండు వస్తువును నిస్సంజేహముగా జైటికి నీడ్చివేయును మరియు, అవస్తువును తీసివేయుట యోగ్యమై గచో ఆ కూశయ మనందు ప్రవేశించకుండునట్లు చేయవలెను. ఎటు లనగా అమాశమునందు ప్రవేశించుటవలన భయము సంభవించును. మరియు, అమాశయమును పేర్చుటను దివ్వివేయును. మరియు, యీ వుపాయములవలన చుట్లు తీయు నడుమునందు గొంతుదోకబడిన యెడల చల్లని గుట్టులతో పుక్కిలించవలెను. అనగా బేదానాలు ఖర మివిత్తులు, ఇన్ ప్ గోలు, తులసీవిత్తులు మొదలగు వానిని ప్రత్యేకము నీళ్ళలోవేసి కాచి పడియబోసి పుక్కిలించవలెను.

(పుక్కిలించుటకు రెండవ విధానము) ఇన్ ప్ గోలు గుజ్జ, బేదా నాగుజ్జ, అవుపాలలోకలిపి వెచ్చచేసి పుక్కిలించవలెను. మరియు, యోగ్యమగు వేయములు, కషాయములు, జగురుగల రసములు లేక గుజ్జలు మొదలగు వానిని కొద్ది కొద్దిగా పానము చేయవలెను. మరియు నొప్పి అధికముగా నుండినచో శరీర మలముతో నిండియుండి నట్లు లోచుచుండిన యెడల శిరావేదనము చేయవలెను. మలము నొప్పి వైపుకు ప్రవేశించుండును. మరియు, వికేషముగా పుక్కిలించవలెను. దీనివలన వాపు కలుగకుండును. మరియు, జగురుగల చల్లని గంజులు లేవ్ ఇతరమలమియు ఉపయోగించకూడదు. ఇట్లుగాక నితరవస్తువులు ఉపయోగించిన యెడల హేతువు అధికమగును.

—గొంతునందుండు నూది తీయకృమము.—

గొంతునందుండు నూదిని తీసివేయు సదుపాయమనగా చుంజ కురాయి అనగా (అయిగ్ కాంతం) క్లి మాషము మెత్తగానూరి ఒక గరి తెడు తేనెలో కలిపి పోతకాయలు పుచ్చుకొనవలెను. అరసుంట వ్య వధి పుచ్చుకొని నునాముగొరకు 22½ మాషములు, గులాలిపూలు, బసవోపా, ఇన్ ప్రత్యేకము 6 మాషములు విహసోడా (సప్తాన్ అనగా

శ్రేష్ఠాంతరేకము) శిరి వసువులును అంశములు 6 చు యుటకాటి అద్దం శముగా దింగుకొని వసువులను పుట్టెన్ 67 మూడుములు లిపి గోడు వెచ్చగా నుండునప్పుడు పానముచేయవలెను. మరియు ఇందు సత్తని ప్రయోగించుటవలన సహాయము కలిగించును. ఔషధగుణము వూర్ణముగా కనుపించినచో కలకండాతో చేయబడిన గులాబిపండ్లను తులసి గింజలుననా పానము చేయవలెను. మరియు పరికల్పిత భోజనము పెట్టవలెను.

గొంతు అణగిపోవుట (నిత్రపోవుట) లక్షణములు

అనగా గొంతులో ఒకటిబా (గంతు) అల్లుకొని పుడి. ఇది వీకెను నియమానుసారముగా వికళించి గంతునులుల చేయించున్నది. దీని రెండువైపులును ఒకటిగా చేసియున్నందునగా, గాని ఇట్టి సమయమునందు అందుపైని విశేషముగా చెమ్మచేయుటవలన ఆనరము శక్తి హీనమై బిగుతవ్వనటుల చేయును. ఇట్టిస్థితియందు వీకెమార్గము ఒకటి కొకటి కలిసికొనును. ఆనరము లఘువగు వలచని వస్తువులను క్రిందికి దించుటలో సహాయము చేయునది. ప్రస్తుతపుస్థితియందు తనకార్యములను చేయజాలక తటస్థముగా నుండును. మరియు ఆమాశయమువైపు వాటిని పంపించజాలకుండినయెడల మృధువగుద్రవపదార్థములు అనగా నీళ్ళవంటి వస్తువులు గొంతునుండి క్రిందికి దిగజాలకుండును. గాని గానీ సము కటుపదార్థములు సహజముగా దిగిపోవును. ఇట్లు దిగిటకు శారణము గలను. అనగా ఆవస్తువులయొక్క గురుత్వము వలన వాటియొక్క బరువువలన క్రిందికిదిగుచున్నవి. మరియు అనిగిన ప్రదేశమును విడదీయుచున్నది. ఈఅంశమును గమనించుటకు అవశ్యముగల వస్తువు యేదైన అనచునట్టి వస్తువును సహాయము చేయును. మరియు తేలిక వస్తువులు వాటి లఘుత్వమువలన యేదైన అటువంటి వస్తువుయొక్క అవశ్యము కలిగియుండును. గాని దానిని బలపూర్వముగా అనచుటవలన అది శరీరమునందు ప్రవేశించగలుగును. దీని మార్గము అనగియుం

నునది యొక్క రోగముతో కప్పించుకొంటు నరెనముగా నుండును. ఎటు
 అనగా తొలంగణ సరింపకుచున్నది. ఇందు విస్తారముగా చెమ్మ
 పునెరింగి యున్నది. కాబట్టి భోజనపానాదులు భుజించునట్టి వస్తువులు
 దీనివైనది వెనుకను వినిది వీకెను సమీపమునందున్నది. మరియు
 వీకెయైనది ఇగురుగల చెమ్మ స్వయముగా నింకియున్నది. యీకారణ
 వలననే రోగము విగులకలు అనుభవము. అయినను యీరోగము
 విల్లవాదస్థికు కలిగినచో వ్యాధిని హరించుట ఆశయాదవచ్చును.
 గాని యొక్క నడుమమునందు ఉన్నదలగు పొన్నెయెడల చెమ్మ తక్ష
 తమే నట్లయినది యున్నది పున్నెయగు.

అట్లుగలది అరిగిపోవుటకు పున్నె యును

హిగమునందు మలము వెడలించుట ప్రచితము. అనగా యీ
 రజాత హస్త్రాలు చెమ్మను ఆర్పివేయునట్టి కపాయములతో పుక్కిలిం
 చుట అనగా వచ్చిలగునారవల్లు, ఆవాలు, గోధుమపొట్టు, శీహ, వం
 టజేగుడు మొదలగు వస్తువులు నీళ్ళలోవేసి కపాయముకాది ఆకపా
 యములతో పుక్కిలిచవలెను. మరియు శరీరమునకు పుష్టిలిగించుటకై
 యామినోపు, బరామాని, పిరంగిసాంబ్రాణి, బహమనెనుకళ, బహమనె
 సపీద్, మస్తకి యీవస్తువులు నీళ్ళలోవేసి కపాయముకాది ఆవస్తువు
 లను చేతితో మదికొంచి వడియబోసి రోగికి గుక్కెడుగుక్కెడు పాన
 ము చేయించవలెను. మరియు గడ్డమ క్రింద రక్షలువేసి కురుపు చేయవ
 లెను. అనగా కత్తితో గడ్డనేయట మొదలగునవి చేయవలెను. తదు
 నరి బాహు, నుకవీనబో, మొదలగునట్టి వస్తువులతో లేవనము చేయుట

అనగా రోగమునకు కలుగును.

కంఠనాళము సచ్చపడుటకు లక్షణము

కంఠముయొక్క అవయవము, కంఠనాళమును గాలిపీల్చుటకై
 వికసించజేయుచున్నది. అచ్చట వలచని చెమ్మదిగుటవలన విగులగి

సచ్చుబిఁ బంధించియుండును మరియు గాలిని పూపితిత్తులవై పునకు నీడ్చి జాలను. ఇట్టిసితియందు పూపిరాడక కష్టపడుచుండును ఇందువిషయమై కంఠవాపునందు వర్ణించబడియున్నది. గాన అందుచూచి గ్రహించ వలెను.

—కంఠనాశము సచ్చుచికిత్స—

గొంతువాపు 7వ ప్రకరణవర్ణనమునందు చెప్పిన చికిత్సయందు చెప్పబడియె. ఇట్టిచికిత్సలు ఈరోగమునందు పుష్కలమొగించవలెను.

అన్నవాహినినాశమునందు దురదకల గులక్షణముల

ఒకప్పుడుక లిసట్టి పూష్కలములు మంటన కలిగించునట్టి దోషములు ఆమాశయమునందు ఖనిధమిండుచున్నవి, అందుండి ఆవిరి పరమాణువులులేచి కంఠమువై పు ప్రవేశించును. ఇట్టిసితియందు రోగి ఖండించుట, తలత్తిప్పట, మొదలగునట్టి, అవస్థసంభవించు నంత దురద కంఠమునందు సంభవించి ఆమరదను శాంతిపొందించుటకై పరి తపించుచుండును.

అన్నవాహిని దురద చికిత్స

ఆమాశయమునందుండునట్టి మలమును తీసివేయుటకై సోయి, అలసందలు, ముల్లంగివిత్తులు ఈమొదలగునవి కషాయముకాచి పడియ బోసి శికింబిలి కలిపి పానముచేయవలెను. మరియు వసునము చేయిం చవలెను. దోషమును శశింపజేయుటకై నీరుల్లితో చేయబడిన సికింజ బీన్ యెనగవులునును కలిపి పుక్కిలించవలెను. పరిశుభ్రముగు ఆవుపా లలో శర్కరచేర్చి కొద్దికొద్దిగా పానముచేయవలెను. దీనివలన కంఠము మొక్క ముఖమునందుండు దురద శాంతించును. మరియు ఈరోగము నందు గాజరుదంపలు తియ్యనిమదిర్క (సారాయి) యందుచేర్చి పుచ్చు కొనుట విక్కిలి లాభదాయకము. మరియు గాజరుదంపలను వలిచి, అందుండు పుల్లను యెత్తివేసి చిన్నచిన్న ముక్కలుగా తరిగి బొందము నందుంచి అందు ప్రమాణముగా నీళ్లుపోసి మూతయుంచి శీలము

లేవనముచేసి మందాగ్నిలో వండి సాంగశీతలమున దించుకొని శీలమన్ను తీసివేసి అందుండు గాజరుదుంపను పిండి అందుండి వెడలు రసమునకు అర్దాంశము చక్కెరచేర్చి పరబతు పాతముగా వండి దించుకొనవలెను.

కంఠ అవయవములు పూపిరితిత్తులు అదురు

లక్షణములు

పూపిరితిత్తులు అదరునట్టి లక్షణములు అనగా ఖండియో ఘడియో మాటలాడుటయందు నోటియందుండు మాట నోటాచుండగనే మరుపు కలిగి అసంపూర్ణముగా యుండునుగాని యెల్లప్పుడు యిటుల యుండదు మరియు, యెల్లసమయములయందు యిటుల సంభవించకుండుటతో కారణమేమన హేతువుకూడా యెల్లప్పుడూ నిలిదియుండదు. ఎటులననగా అదరునట్టి కారణము ఆవిరియొక్క చిక్కని వాతదోష పరమాణువులు అచ్చట అట్టి సమయమునందు నిలిదియుండను. అట్టి స్థితియందు శక్తి యొక్క విరుద్ధతవృద్ధులైన కష్టమగును. కాబట్టి అంతవరకు కారణముండియున్న యెడల మాటలాడునట్టి సమయమునందు నోటిలో మాట నోటిలోనుండిపోవును మాట ధారాళముగా రాజాలదు. మరియు, ఈ సమయమునందు కారణము నష్టమొందినచో తన నిబడశయించు మాటలాడ గలుగును. యెంతవరకనగా కారణము తిరిగి వచ్చువరకు మాటలాడును. మరియు, పూపిరితిత్తి వణకు నప్పుడు కలుగు చిహ్నములు అనగా మాటలాడు నప్పుడు వణకుగానుండుట మరియు, హేతువు సర్వదా కలుగుటవలన ఈ దశ యెల్లప్పుడు నిలిదియుండును. ఎటులననగా దీని కారణము ను స్తీచేయునట్టి కఫముయొక్క చెమ్మ వలన కలుగుచున్నది కంఠనాళము యొక్క అవయవములు. మరియు, పొరయొక్క పలచని సరములయందు పుల్పన్నమగుచున్నది. మరియు, బొత్తిగా నీర్పము చేయజాలదు ఎటులననిన కఫసంబంధమగు మలము తెలుపనే వెడలిపోవుచుండును. వాతము త్వరలో వక్షమగును గాని

మలము శేషించియుండు సంతవరకు దళ వశేవిధముగా నుండును. మరియు, అదరు వలకునట్టి వర్ణము తలసంబంధముగా నమస్త్రోగము లయిండు వ్రాయబడియున్నది. గాన వాటి అను సారముగా చికిత్స చేయుట ప్రచితముగను కాబట్టి ఈ స్తానమునందు ప్రకృతాను సారము గా పుష్కలింతుట రసాయనములు మొదలగువాని వలన ప్రయోజనము కలుగును.

నీళ్ళలో పడినవానికి చేయు ఉపచారములు.

మనుజుడు నీళ్ళలోపడి మునిగిపోయినచో పెంటనే తీసిన తరువాత అచేతయడైనను శ్వాస ఆడకుండిన వాని తలకిందజేసి ఎత్తవలెను. ఇటుల తలకిందుగను కాళ్ళు పైగానుంచి యెత్తినచో కడుపులో నుండునట్టి నీళ్లు యావత్తు బైటికి వెల్లిపోవును. నీళ్ళు వచ్చునట్టి పుషాయములలో నీళ్ళు యావత్తుతీసివేసి చేతనుడగుటకై ఆయాశయము నందుండు చెమ్మ శుష్కింపజేయుటకు గాను మిరియాలు, శొంఠి, కేసగ పులుసులోవేసి కాది వయడిబోసి గొంతులో చుక్కలు చుక్కలుగా పోయుచుండవలెను. మరియు, చైతన్యమైన తరువాత కొద్దిదినముల వరకు పాలతో చేయబడిన గుడి పానము చేయించవలెను. నిది పూర్తి తిత్తులయొక్క ప్రకృతిని స్థిరపరుచును.

(నూచనీయము) నీళ్ళలో పడినవానికి శ్వాసవిశేషముగా లేనిచో అట్టి వానిని కష్టపెట్టకూడదు. అసగా ఇట్లు కష్టపెట్టు మూర్ఖులనేకులకు చూచియున్నాను. వారు నీళ్ళలో పడినవానికి మిక్కిలి నీచముగు కష్టము కలిగించుచున్నారు యీ విషయమునందు అనేకులు అనేకవిధములుగా చెప్పుదురు అసగా నీళ్ళలో పడిన వారికిన్ని స్వకాటు పొందినవానికిన్ని శ్వాసయిండుదుగాని కొంతకాలము తరువాత తిరిగి శ్వాస వచ్చునని చెప్పెదరు. యీ స.దర్శములు బాడగా యావత్తు సంగతులు నాకు అబద్ధముగా శోచుచున్నవి

ఉరి వేయుట వలన గొంతు అణగు లక్షణము

ఎవనికి పురివేయుటవలన గొంతు అణగినదో అట్టిసిద్ధియందు మెంటనే పురితాళము కోసివేయవలెను. మరియు నోటినుండి నురుగు వచ్చుచున్నదా లేదా యని చూచి ఆవిరిరానిచో మెంటనే సరేరు అను పరమును ఛేదించి సామాన్యముగు విరోచనజైవధములతో శరీరమును మృదుత్వము నొందించవలెను. ఆవాలునూరి రెండుపాదములపై మర్దనచేయవలెను. నైతన్యజైనచో బసవేషాంతైలము వేడినీళ్ళలోవేసి పుక్కిలించవలెను. దీనివలన ఆరోగ్యము నొందును. మరియు నోటిలో నుండి నురుగు వెడలుచుండిన చికిత్సచేయ నవసరముండదు. ఇట్టిరోగి జీవించుననే ఆశవదలవలెను. మరియు యేమనుష్యునికి గొంతువాపు కలిగి కంఠనాళము మూయబడి నోటివెలుగు నురుగు వెడలుచుండునో అట్టిమనుజుడుకూడా జీవించుట దుర్లభము.

కఠినముగా మ్రింగు లక్షణము

ఈరోగమునందు భోజనవదార్థములు పానముచేయునట్టి జలము మొదలగునవి కఠినముగా మ్రింగుచుండును. మరియు భోజనము కఠినపోకల మార్గము దిన్నదగును ఎటులననగా గొంతువాపు కంఠనాళము అనగుట మొదలగువానియందు చెప్పబడియె. అథవా కంఠనాళము యొక్క సాధారణ దుష్టవృత్తి యగును. అటులనే యాకారణమునందు దానివర్ణనముకూడా చేయబడుచున్నది. మ్రింగునట్టికార్యము రెండుశతాబ్దవలన సంపూర్ణమగుచున్నది.

(1) సంభావిక ఆకర్షనశక్తివలన కలుగుచున్నది. అది ఆమాశయమునందును పీకెయందుండును. (2) తన యిచ్చవలన మ్రింగునట్టి శక్తిద్వారా కలుగుచున్నది. ఇది కంఠముయొక్క అవయవముల యందుండును. గాన ప్రాణివాయువుయొక్క కార్యము సంపూర్ణముగా అట్టి నమయమునందు జరుగుచున్నదిని గ్రహించవలెను. మరియు అప్పుడు

అతింగముయొక్క పశ్చిమమునందు వసూనత్వము కలిగియుండును. తిరిగి కంఠమునందు యెనిమిది దుష్టప్రకృతులలోనుండి యేదైన నొక ప్రకృతి నమానత్వముతో పేరుగానుండి పుష్కన్నమైనమొదల అట్టిస్థితియందు ఆగర్హణకృతి దుష్టముజెందును. మరియు భోజనమును అమాశయమునందు యాద్యుచున్నది అట్టిస్థితియందు భోజనము మొదలగు పదార్థములు క్రిందికి దిగుటకు కఠినముగానుండును. మరియు పానము చేయదగిన పలచని ద్రవపదార్థముల తప్ప యిరవస్తువులు మిక్కిలి కఠినముగా ఆలశ్యముగా కలగజునుండి విగ్రహమునందు ప్రవేశించును. మరియు అట్టి పదార్థములు నిలుచుట ఆలశ్యముగా క్రిందికి దిగుట గ్రహించబడును. అట్టిస్థితియందు నొప్పి బాతుగాకలుగకుండును. గాని అందువాపుగాని యేదైన వస్తువు మార్గమును అడ్డుకలిగించునది దీనికి కారణమైనమొదల పై నవర్ణించబడిన విధి అని గ్రహించవలెను. మరియు నిచ్చుట యేదప్రకృతి కలుగదని లక్షణములనుబట్టి గ్రహించవలెను. అనిగా ప్రకృతి ఉష్ణమైనచో దాహము విస్తారముగానుండును మరియు, చల్లని జలపానమువలన లాభము పొందెను. మరియు, చల్లని దుష్టప్రకృతి అయినచో దాహము కలుగకుండును ఉష్ణోదకపానమువలన శాంతించును.

మరియు చెమ్మదుష్టప్రకృతి అయినచో నోటనీరూదుట, చెమ్మగానుండట దీనికి సాక్షియగును.

మరియు శుష్కదుష్టప్రకృతి అయినచో రోగి నోటిలో తడిలేకుండును. చెమ్మను కలిగించు వస్తువులవలన లాభము పొందెను.

మరియు సంయోగదుష్టప్రకృతి అయినచో రెండు దోషముల లక్షణములు కలిగియుండును.

—ప్రకరినముగా మ్రింగుటకు చికిత్స.—

ప్రకృతి నిజదశయందు తెచ్చుటకై యే యే వరబతులు యోగ్యముగా నుండునో వాటిని పానముచేయవలెను. మరియు యేదేవధ

పానము చేయవలెను. సూర్యుడు, చందనము వన్నుచు బేదానాకాయ రసము వేపివిత్తులరసము మొదలగునవి లేవనము చేయవలెను. అట్టి సిద్ధియందుండు మలము తొలగిక అంతఃసకు వ్రేలింబినచో మలమును నష్టపరచుటకై బలవేషా షరబతు కాళనక్ష షరబతు లేక రేల కాాయగుజ్జ, యవపామములో కలిపి పానముచేయవలెను. మరియు, యనపిండి, బాబూనా, ఖరమి రామంచారు ససములో గుల్ రోగక కలిపి లేవనము చేయవలెను.

(2) భేనము జలుబు వలన కలుగుచున్నది ఏనిలసణములు అనగా కంఠమునందు భారముగా నుండుట, నొప్పి న్వల్పుడుగా నుండుట, చల్లని వస్తుపానము, చల్లని భోదనములవలన హానికరముగా నుండుట, మొదలగు లక్షణములు జలుబువలన కలుగునని గ్రహించవలెను.

—జలుబువలన కలుగు కంఠరోగ చికిత్స—

సోయివిత్తులు, బాబూనా అల్లీలులో మలిక్, అసినివిత్తులు, ఈవస్తువులు కిషాకుముకాని మైఫగ్లజ్ కలిపి ఆగి ఆగి పానముచేయవలెను. ఎటులననగా ఆ ఓషధులకు లేవనము చేయవలెను లేవనము చేయు వస్తువులు వర్ణించబడియె. మరియు, ఉష్ణతైలములు అనగా మహానింబగింజల తైలము బాబూనా తైలము జైతూనీతైలము మొదలగునవి మర్దించవలెను. ఈ మర్దనవలన మలమును మృదువరచి వర్షము నొందించుటగో సహాయము చేయవలెను.

—ఫలముల షరబతు చేయకృమము—

పులుపు, తీపిగల బేదానాకాయల బెరడు యొక్క రసము, కేపు (యాపిల్) దానిమ్మగింజలరసము పిండి సమాగ్, వేపిత్తులు జరిష్కు (వచ్చిగోధుమలుగాని, యవలుగాని ఎండించినవి) ఒక అహారా రాశి) పైరసమునందు తడిపి వడియబోసి అందుచక్కెరచేర్చి షరబతు పాకముగా వండి దించుకొనవలెను. ఈయోగము సకద్దీది అను వైద్య గ్రంథమునందు వ్రాయబడియున్నది.

కాకానజ్ పరబతు చేయక్రమము

కాకానజ్ కిరీ మూషములు, బసవ్ మా, గొజుబాక 59 మూషములు యీ సప్తమలను నీళ్ళతోపేసి క్షిప్తముకాచి వడియబోసి అంకు తెల్లపంచదాంపెర్చి పద్మశు పాకము కావండి దిండుకొనవలెను.

కంఠ వణముయొక్క లక్షణములు

ఈవ్యాధికి రెండుకారణములుండు. (1) కారణము వాపు గుల్లలు పొక్కులు, కంఠము అన్నవాహిని నాశనముయందు పుష్పముచితికి వర్ణముగనున్నది.

(2) కారణము పుష్పదోషమువలన కలుగుచున్నది. ఈరోగము కంఠమునందు ప్రవేశించిగాయముచేయుచున్నది. ఈగాయముయొక్క చిహ్నములు పుల్లని వస్తువుగాని విగడగలవస్తువులుగాని లేక తీక్షణముగలవస్తువులుగాని భుజించినచో కంఠమునందు నొప్పి పుష్పముగను. వద్యాపి యీవస్తువులు తీక్షణ్యమునందు హీనత్వము కలిగిన భోజనపానాదులు చేయుట రుదిచూచుట మొదలగువి చేయవలసినవిషయచో బాధకలగు గాని యీవద్యార్థములయందు చదురు వద్యార్థములుకలిసి యుండునవి భుజించుటవలన బాధస్వల్పముగా నందును. మరియు గొప్పగానము మింగుటవలన నొప్పి అధికముగా కలుపించును. యీవిషయమై కంఠవాపు వర్ణముయొక్క భేదము తెలియబడుచున్నది. యెటులననగా వాపు విశేషముగా గొప్పగానము మింగుటవలన నొప్పి కలుగుచున్నది. గాయములో నొప్పి కలుగదు. అభిప్రాయమేమనగా గొప్పగానము కంఠముయొక్క వాపునందు నొప్పికలిగించును.

కంఠవర్ణాదికిత్యము

గుల్లోగన్ మైనమువేసి కరిగించి కిరూతిచేసిగాని మరహం అబ్బి యజ్ కోడిగుడ్డుతెల్లసాన నఫేదా యీమొదలగునవి తెల్లముతో తయారుచేసి కొద్దికొద్దిగా పానముచేయవలెను.

కంఠ ఆవయవములు బ్రధలగు లక్షణములు

ఈవ్యాధియందు నోటిలోనుండి రక్తము వెడలుచుండును. దీని శేషకారణము సఫ ముషాద్దమ్ (నోటినుండి రక్తము వెడలునట్టివ్యాధి) ప్రకరణమునందు వర్ణించబడియె. కాబట్టి సుశ్లేష్మముగా ఇంకొక వ్యాధి తిని. దీనిలక్షణములు వసునకు నందు రక్తము వెడలుచుండును. బ్రధలైన స్థలమునందు నొప్పిగా నుండుట మరియు నర రుండునందు రక్తము నిండియుండుటవలన గాని లేక దెబ్బతిగులుటవలనగాని. లేక అదురుట వలనగాని యారోగ్యమునకు నాక్షీయగును.

కంఠఆవయవములు బ్రధలగుటకు ఓకిల్ని

తుమ్మజగురు, గోధుమనత్తు, నంటజేగురు, యాఃస్తువులు నీళ్ళ తోనూరి కొద్దికొద్దిగా పానముచేయవలెను. మరియు యెటుల చేయు టుత్తమమో వీలునుబట్టి చికిత్సచేయవలెను. అనగా పేషధము కంఠ మునందు జగురుగా అంటుకొని యుండువలెను. తక్కిన చికిత్సలు నోటి నుండి రక్తము వడునట్టి ప్రకరణమునందు చెప్పబడును.

శబ్దము చేడిపోవు లక్షణములు

కంఠము శబ్దము వచ్చునట్టి సూత్రస్తానమని గ్రహించవలెను. దీని ప్రకృతియందు చెమ్మ శుష్కత్వము సమానముగానుండును. మరియు అందు భేదము కలుగుచున్నది. అనగా దీని ప్రకృతి సమానత్వ ముతో దూరవరచుచున్నది. దీని అనుసారముగా శబ్దమునందు భేదమే ర్పడుచున్నది. శబ్దము నప్తచుగుచున్నది. బహుదా ప్రకృతి చెమ్మతో నుండి సమానత్వమునుండి తొలగిపోయిన కారణమువలన శబ్దము నప్త మగుచున్నది. మరియు వైద్యవరులుకంఠముచెక్కముఖముపీకయొక్క ముఖమునకు పుసకూణము చేయుచున్నారని గ్రహించవలెను. యెటుల ననగా అట్టిసిథియందు నీకె, ముఖము, చెమ్మతో కూడియుండును. మరియు

రియు యారెండు గ ఖములు ఒకటికొకటి కలుసుకొనినచో బొత్తిగా శబ్దము రాజాలదు. మరియు శుష్కత్వము నొందినచో వీటిముఖములు వికళించుచున్నవి. మరియు విశాలమైనచో ఈ కారణమువలన అందుండి శబ్దము బొత్తిగా రాజాలదు. కంఠనాళమునందు చెప్పు కలుగుటకు కారణమగును. అనగా యాక్రింద చెప్పబడునట్టి వస్తువులు భుజించుట పానముచేయుటవలన చెప్పును అధిగ్రహించెయును. మరియు చెప్పుయొక్క స్థలమునందు నిలుచుట పూరితిత్తుల ముఖమునందు చెప్పుకలుగుటకు దీన్నిములు అనగా గొప్పకష్టములతో కుక్క కూర్మయొక్క శబ్దము వలె వణుకుచు శబ్దము వెడలుట కంఠనాళము నిండుటకు కారణమైనగా శుష్కః దార్ధ్యములు భుజించుట, శుష్కవాతమును కలిగించునట్టి గాలియందు నివేశించుట, దుమ్ము, దూళి, పొగ మొగలగునవి గొంతు యందును కంఠమునందు ప్రవేశించుట, విశేషముగా ఆరడుట, లేక రాత్రి మేలుకొనుట, మొదలగు కారణములు దీనికి పూర్వరూపములు. ఇట్టిసితిగలవారి లక్షణములు అనగా కేళలు వేళినవెంటనే శబ్దము బొంగుట పోయినటుల వెడలుచుండును. దీని కారణము మందుగా చెప్పబడియె. అది రోగమునకు ప్రత్యేక సాక్షియగును. ఇటులనే శబ్దము వెడలునప్పుడు రెండు సంయోగిక అంగములయందు వ్రపద్రవము కలుగుచున్నచో శబ్దమునందుకూడా హేతువుయొక్క విరుద్ధమువలన భేదము కలుగుచున్నది. ఎటులనగా రొమ్ము ముఖముయొక్క అవయవములయందు వాటివస్తువులయందు ఒక పారమున్నది. కారణము బలముగలదిగా నుండనిచో శబ్దము మారిపోవుచున్నది. మరియు కారణము బలముగలదైనచో శబ్దము బొత్తిగా నష్టమొందుచున్నది. మరియు శబ్దము నష్టమగుటవలన మాట బంధి చబడును. ఇందువలన యెంతివరకు శ్వాస చక్కగా వచ్చుచున్నచో అంతవరకు మాటలాడుట యోగ్యమగును. మరియు నష్టమగునట్టి సమయమునందు రోగి బహుదా మాట్లాడగలుగును. గాని మాట వినిపించుచుండును. కాబట్టి యీ కారణమును నేను అయిదు భేదములలో వర్ణించుచున్నాను.

(1) శబ్దము మారుట, చెడిపోవుట, ఇట్టి ననుభవమునందు వ్రవ ద్రవము సంభవించినయెడల అందుకు తగిన ప్రసాదములు పెంటనే చేయవలెను. ఎందుకనగా యీవ్యాధి ముదిరినచో అసాధ్యమగును.

—(1) శబ్దము చెడిపోవుటకు చికిత్స.—

శుష్కత్వమువలన గొంతుపోయినచో ఇనప్ గోలుగింజలగుజ్జ లో చక్కెరచేర్చి వెచ్చవెచ్చగా పానముచేయవలెను. మరియు పెద్ద రోడి కేడువా పాలకూర ఖబ్బాజి కషాయము రోడిగ్రుడ్డుపాన కచ్చా వచ్చాగా నేయించి భోజనముతో యివ్వవలెను. మరియు గోరువెచ్చని ముందినీళ్ళతో స్నానముచేయుట లాభదాయకమగును. జ్వరముమొదల గునవి లేనిచో పాలలో పంచదారకలిపి యిచ్చుట వెన్న చక్కెర చేర్చుకుండా యిచ్చుట మొదలగునవి ప్రవయక్తములు. మరియు యిం దుకు తగిన నుండిబొప్పధమంగా తియ్యనిదానిమ్మకాయకు తీసికొని కొ త్తబట్టతోచుట్టి పురపాకవిధిగాపండి తదుపరి తీసి పైబట్టచుతీసివేసిదాని మూతిగోసి ఆకాయలో వ్రడికినగింజల రసముతీసికొనిఅందులోగొంచెము బనప్ మాలైలముగాని బాదంనూనెగాని కలిపి వెచ్చవెచ్చగా అగిఆగి పానముచేయవలెను. మరియు విషత్రియొక్క కారణముచెప్పులయినచో కర్నబ్ (క్యాబేజరసాయనము) పుచ్చుకొనుట లాభదాయకమగును. మరియు రోగికి చెప్పుయొక్క విశేషత్వములగున యీవ్యాధికి కారణ మైనచో కొద్దిగా యింగున, కర్నబ్ రసాయనమునందుకలిపి వెల్లులి చుందనము, మెంతులకషాయము మరియు కర్నబ్ పచ్చిదిగుళ్ళు యీ మొదలగు వానిని రోగికి పానముచేయించుట తినిపించుట లాభదాయ కమగును. మరియు కర్నబ్ రసము కొద్దికొద్దిగా పానముచేయుట యీ యావత్తు వ్యాధులలో లాభదాయకమగును.

—కర్నబ్ రసాయనము చేయకర్మము.—

కర్నబ్ పచ్చిఆకులనుపండి రసముపండి ఆరసమును పడియబోసి తేనెలో కలిపి చిక్క బడువరకుపండి అందులో శొంఠి, యింగున, కలు

వుకోవలెను. మరియు అంజూరుగపాయ (మునందుకూడా) యిటువంటి గుణముకలదు

—శొంఠిరసా మనముచేయు క్రమము.—

శొంఠి 30 మాదములు పాలలో నానజేసి ప్రతిదినము పాలు తీసి కొత్త పాలు పోయి మ్రోడవలెను. ఇటుల శొంఠి మొత్త బడువరకు పోసి తదుపరి దుది పెత్తగా నూరి 177 మాదములు పిప్పళ్లు 70 మాదములు కుంకుమపువ్వు పొత్తగా కాలుకవలెనూరి యామూడింటికి సమానముగా నిశ్పచేర్చి మొత్తమును తేనెలోగాని పటికిబెల్లము చూర్ణములోగాని కలిపి చిక్కదగ్గర ప్రతిదినము పానీయము ఒక మిల్లిగెరిటెడు (టీస్పూన్) వుచ్చుకోవలెను.

గొంతుపడిపోవుటకు లక్షణములు

ఈరోగమునకు ఆరు కారణములుగలవు. (1) కారణము వృష్టసంబంధమగు నజలా లేనందున గొంతు మరియు వూపిరిశీతుల ముఖమువైపు దిగుచున్నది. మరియు దాని తీక్షణత్వము వలన యీ అంగములు చివ్విబడును. (దోకిబడుచు) మరియు అచ్చట జగురుగల చమురువంటి చెమ్మ అచ్చటనుండి వలవబడినదై దూరముగా తొలగిపోవును. యీ కారణమువలన వూపిరిశీతుల ముఖమునందు మృదుత్వము చెమ్మ కలిగి యుండును. మరియు శబ్దము చక్కగా సమానత్వముగా నుండునటుల సహాయము చేయుచుండును. ఇట్లుండుటవలన అవశ్యముగా గొంతు పడిపోవుచున్నది. దీని లక్షణములు రోగికి అస్థలమునందు గురుగురలాడుట దురద, నుంటగానుండుట, మొదలగు లక్షణములు కలిగి యుండును.

—గొంతుపడిపోవుటకు చికిత్స—

నజలా శాంతించుటకై గనగసాలవర్షత్తు పానముచేయవలెను.

మరియు పొన్నకాయలచేరు ఉన్నాబో కామనిత్తులు పెద్దపాయల
నిత్తులు నిరిశోగవ్వు, యీమొదలగునవి నీళ్ళతోపాసి కమాయముకా
చి అందులో బొద్దిగా నిశస్తా (గోధుమనత్తు) జగురుకలిపి పుక్కిలించ
వలెను. మరియు యీవిధమగు రోగకారణమును శాంతినిందించునట్టి
కావడములు మలములు చిక్కవరకునట్టి తైలములు మొదలగునవి
తలకు లేవనము చేయవలెను. దీనివలన నెటలా క్రిందికి దిగకుండునట్లు
కావడును.

❖(2) గొంతుపడిపోవు లక్షణములు.❖

సాధారణ పుష్కలవృష్టకృతి ఈరోగమునకు కారణమగును. ఇది
శ్వాసనాళమునందు పుష్కలమై శ్వాసనాళమునందుండు చెమ్మను
ఆర్పివేయును. ఆచెమ్మయందు హాని కలుగుటవలన దాని స్వభావిక
దళ మారిపోవును. అందువలన గరి ప్రవేశించి అవశ్యముగా శబ్దము
పడిపోవును. మరియు ఇటువంటి రోగము పూర్ణజ్వరమునందు బహుశ
పుష్కలమగును. యీవ్యాధిగలరోగి కాండించజాలడు. అనగా కఫ
ము వెడలకుండుననిభావము. మరియు రోగికి ఆస్తానిమునందు గరిగా
నొండునట్లుల తోచుచుండును.

❖(2) గొంతుపడిపోవుటకు చికిత్స ❖

యవగంజ పానముచేయవలెను. లేక ఉన్నాబో, ఖతమి, విహ
సోడా ఈమొదలగునవి దంచి మూటగట్టి యవలయందుంచి నీళ్ళతోపాసి
కాచి దించుకొని చేతితో మర్చిది పడియబోసి పటికిబెల్లము కలిపి పా
నముచేయవలెను. నిది మిక్కిలి లాభదాయకము. మరియు బార్తంగ
గింజలవప్పు, బాదంపప్పు, గోధుమనత్తు మొదలగు వస్తువులను రోగికి
తినిపించవలెను. మరియు జలుబు, చెమ్మగల స్నిగ్ధముగల వస్తువులు
అనగా ఖబ్బాజి కమాయము మరియు ఇటువంటి స్వభావికముగల ఇతర
వస్తువులు భుజించుట, ఇటువంటి స్వభావికముగల వస్తువులతో పుక్కి

లిండుట మిక్కిలి లాభదాయకమునకు ముగియు బేహని గింజలు, ఇన
వ్ గోలుగింజలు, వున్నాబ్, ఖరమి, ఎండుగురములు మొదలగునవి నీ
శ్వలోవేసి కషాయముగాది వడియిబోసి గోడివెచ్చగా నుడువవుడు
పుక్కిలించవలెను.

❖ ర సా య న వి ధి ❖

యష్టిహధుకము 17½ మాషములు, బేదానాలు 24½ మాష
ములు, యావస్తువులు రాతి) నీళ్ళలో నాన ని ప్రాతఃకాలము నందు
అర్ధావ శేషముగా కషాయముకొని దిండుని పి పి బోసి 770 మా
షములు తెల్లవంచవార అందుకలిపి పక్కవరది బేదానాలు 10½ మా
షములు, తుమ్మజగురు 10½ మాషములు, కతికా 14 మాషములు,
తెల్లగనగసాలు, నల్లగనగసాలు యారెంచు 17½ మాషములు, యా
వస్తువులు మెత్తగానూరి పై కషాయములో చేర్చవలెను.

❖ (3) గొంతువడిపోవు లక్షణములు. ❖

సాధారణ దుష్టవృత్తతివలన కలుగుచున్నది. నిది పూసిరితిత్తుల
ముఖమును చుట్టుకొని దీని భాగములను పట్టి కలిగించినచో ఈకా
రణమువలన అందు కఠినత్వము గరి వున్నట్లు మై శబ్దము మారిపోవును.
దీని చిన్నఃములు చలిగాలియందు ఉత్తరగాలియందున్న రోగము వుత్ప
న్నయగును. ఈవ్యాధియందు కూడా కాండించినను నోట శ్లేష్మము
వెడలకుండును.

❖ (3) గొంతు వడిపోవుటకు టికిత్స. ❖

ఇంగువ, ఆవాలు, కుంకుమపువ్వు యావస్తువులు సహనముగా
తీసికొని తేనెలో వేసివండి శేవించిన వ్యాధి హరించును. మరియు ప్రతి
దినము ప్రాతఃకాలమునందు యావోషధమును కుంకుడుగింజ వృమా
ణముగా భుజించవలెను. మరియు ఆవాలు ఎల్లప్పుడు నోటిలో ఉంచు

కొనవలెను. అనగా పేయించిన ఆహారము, మిరియాలము, బాలింతబోలు, మిఠయెనయిలా, గండపేరొబా, యాకుదలగునవి మెత్తగా నూరి తేనెతో మాత్రము చేసికొని నిత్యము నోటిలో నుంచవలెను.

అంశ(4) గొంతు పడిపోవు లక్షణములు.

దుష్టవృత్తి తురోగమనకు కారణమై పూపిరితిత్తుల తల ముఖమునందు వున్న మై నానిని నీ న్నము గ. యాపి. యావ్రమాణము వలకు చేరికుండును. అంగి గంప 31 కలిసింను 100 చదువు ప్రవేశించబడును. మాట వలకు మండును. దేగా కాల బాత్రికా నిలిచిపోవును. కింతు కొంత శబ్దము అవగిపోవును. కొంతశబ్దము అవగకుండునటుల వచ్చుచుండును. అట్టి స్థితియందు పూపిరితిత్తుల ముఖము, పూపిరితిత్తుల తలయందు గాలి నిలిచిపోవుచుండిన దానిలోకూడా శబ్దము వుత్పన్నమగుచున్నది. ఇందువలననే నిది కఠినముగానుండు ఆకాంము కల్లియన్నదని గ్రహించవలెను. ఎటులనగా మాటలాడు సమయమునందు ముందు గాలి పూపిరితిత్తులకుండి వెడలుచున్నది. ఆ గాలి పూపిరితిత్తుల ముఖమునందు నిలిచిపోవుచున్నది. యావ్రమాణముండి రెండవతూరి వెడలి పూపిరి తిత్తుల తలలో నిలుచుచున్నది. ఇట్టి తనస్తానమునుండి పూపిరి తిత్తులు కడలుటయె శబ్దమేర్పడుచున్నది. మరియు, అంగిలి నాలుక గొంతు నంగములు కొండ్రాలుక మొదలగునవి శక్తివలన అడర మేర్పడుచున్నది గాన ఇట్టి సమయమునందు పూపిరి తిత్తుల తల నచ్చునడినచో అనగా స్వల్పముగా చివరప్పి స్వల్పముగను విశేషవిగుల్గి నచ్చునడినచో శబ్దమునందు పెక్కిలి హాని ప్రాప్తిచును శబ్దము బాత్రికా నష్టమొందును దీనిలక్షణములు అనగా పూపిరితిత్తులతలనుండు స్థానము బదువుగానుండి నటుల రోగికి లోచుచుండును. మరియు, నొప్పిగరిగా నుండినటుల లోచుచుండును.

❦❦❦(5) కంఠము పడిపోవుటకు చికిత్స❦❦❦

బనప్ మోక్షాలము, ఇనప్ గోలుగింజల గుఱ్ఱము, చక్కెరకలిపి, కొద్ది కొద్దిగా పానముచేయవలెను. మరియు, పెద్దకోడిమాంసము. మేలు వాయిప్పించవలెను.

❦❦❦(6) గొంతు పడిపోవు లక్షణములు.❦❦❦

గట్టిగా తుమ్ముట మిక్కిలి అరచుట మొదలగు కారణముల వలన గొంతు పడిపోవును ఎదుకనగా విస్తారముగా కేకలువేయుటవలన ఊపిరితిత్తులతల ముఖములయందు గరిసంభవించును ఈ కారణమువలన దానిని బాగుచేయునట్టి చెమ్మ ఆస్తానమునందు నప్తమగుచున్నది. ఒకానొకప్పుడు పూర్ణము కలిగించునట్టి తీక్షణ్యమోగములు చేయుటవలన మలము కంఠమునందు చేరును. మరియు, వాపు నొప్పి మొదలగునవి కలిగించినచో ఈ మొదలగునవి దేనికది శబ్దమును అణచివేయును.

❦❦❦(6) హీనశబ్దచికిత్స❦❦❦

గోరుపెచ్చని నీళ్ళతో స్నానముచేయవలెను కోడిగుడ్డుసాన సోపు బాదంగంజ మొదలగునవి కొద్ది కొద్దిగా పానముచేయవలెను. పాలు, నిశస్తా, బాచంనూనెతో చేయబడిన గంజ యివ్వవలెను. అధవా దోసవిత్తులు, బాదంపప్పు, ఖతమిత్తులు, కతిరా, బేదానాలు ఈ మొదలగునవి మెత్తగానూరి ఇనప్ గోలుగింజలగుఱ్ఱము (నీళ్ళలో ఇనప్ గోలుగింజలునానవేసి చేతితో పిసికి అందుండి వచ్చుజగుడు) లోకలి రసాయనమువలెచేసి కొద్ది కొద్దిగా పుచ్చుకొనవలెను. మరియు, సమగైలరబి (తుమ్మజగుడు) నిశస్తా కతిరా (బాదంజగుడు) తెల్లగనగనాలు, సారవిత్తులపప్పు బనప్ మోక్షా మొదలగునవి మెత్తగానూరి ఇనప్ గోలుగింజలగుఱ్ఱములోకలిపి పెద్ద పెద్ద మార్తలుచేసికొని గాని లేక రసాయనమువలె చేసిగాని యెల్లప్పుడు నోటిలో నంచుకొనవలెను యీ మార్తలు పునయోగించుటవలన అంగమునందు నున్న చెమ్మ మృదుత్వము పరిశుభ్ర

తను కలిగించును దీనివలన గరి హరించి పోవును. మరియు, ఈ మలము వలన శబ్దమునందు నీర్వస్యము సుస్థికలిగించిన నది తగ్గిపోవును. మరియు, యీ రోగమువలన వాపు వృద్ధిన్నమైనచో శిరావేదనముచేసి ప్రకృతిని మృదువగుచువలెను దీనివలన అస్త్రమునందు మలము తొలగి పోయి ఒకవైపునకు ఆరూఢమగును ఇటుల ఒకవైపునకు చేరును అత్యయ అనగా నానుకొట్టె దండి నీళ్ళలోవేసి శాదినది దీనిని శీమజేశ వువారు రిస్తాఅందుడు. మనజేశమునందు పిండికేపేరు. మరియు, గోధు ములతో చేయబడిన సత్తునకు పేరు. ఒక వైద్యుడు కోష అను వుస్తక ములో ఇటుల వాగ్నియున్నాడు అత్రయాఒకవస్తువు దీనిని హిందూస్తా నమునందు నేచుయీ అందురు నిది యలతో తయారు చేయబడిన కొట్టె నీళ్ళు అందురు.

అతిమాడవ భేదము వణుకు శబ్దముయొక్క లక్షణములు

ఈ వ్యాధి రెండువిధములుగానుండును (1) కంఠముతో సద్రు శముగా నుండును (2) అదురు యొక్క సద్రుశముగా నుండును.

వణుకు (కంఠము) మాత్రము సర్వదా ఒకేవిధముగా యుండును అంగము అదరుట యెప్పుడైనను కలుగుచుండును ఒక్కొక్కప్పుడు అదురు లేకనే యుండును.

—వణుకుశబ్దమునకు చికిత్స.—

మలమును వెడలించుటకై మాజూన్లవుగాజియా లేక ఆకాశ వల్లి కషాయమునందు కలిపి యివ్వవలెను. విరోచన ఔషధములుకూ డా యిప్పించవలెను. తరువాతి యారజ్జపైకరా మరియు కొండచాక్ష కషాయముతో పుక్కిలించుట మంచిమంచి భోజనపదార్థములు యి ప్పించుట అనగా కలియా దానిమ్మగింజలు తరువాతిచిడ్డి సవ్వనీటి చేప లు మరియు యేభోజనపదార్థములయందు ఆవాలుచేర్చియున్నవో ఆపదార్థములు యివ్వవలెను, సాధ్యమైనంతవరకు మాటలాడుట అరచు

ట నవ్వుట, గ్రోధము, వడుగిడుట, ధుముకుట, విశేషముగా నడుచుట
 విశేషముగా చేతులు కాళ్ళు కదలించుట మొదలగువనలు మానివేయ
 వలెను. ఈవిధముగా రోగికి వెల్లికిల పరుండబెట్టి దాని రొమ్ముపై యే
 దైన బరువుగలకస్తువును రోగిశక్త్యానుసారముగా యుండుట వృచితము
 గును. ఇది అసగా యారోగి రొమ్ముపైన పెట్టునట్టికస్తువు ఒకబల్లవలె
 నుండును. నిది సీసముతోగాని లేక యిరకము గల బరువువస్తువుతో
 చేయబడును. దానిని రోగి రొమ్ముపై నునిచి చూటలాడించవలెను.
 ఒకరోజునకు అనేకపర్యాయములు చేయుట యోగ్యముగును. వణుకుము
 మాటపచ్చుటకు కారణము పూపిరితిత్తులముఖముయొక్క అవయవము
 లయందు కలుగుచున్నది ఇది పూపిరితిత్తులముఖమునందు నిర్మించబడి
 యున్నది. మరియు సరాహా అత వైద్యగ్రంథముచు రచించిన గ్రంథ
 కర్త వాక్యానుసారముగా యారోగము లేకువిధములుగా నుండును,
 (1) వణుకుట. (2) అదురుట, మరియు శల్యమునందు అదురు కలుగ
 నేరదు. మాంసము చర్మము పొరలు మొదలగు విగ్రహగల అవయవ
 ములయందు మాత్రము అదురు కలుగించును. మరియు అంగము అ
 దురు చిక్కని మలదోషమువలన వృద్ధిచేయును. ఎటులననిన కఫము
 వలన కంఠముయొక్క అవయవములు పూపిరితిత్తులముఖమునందు వృ
 త్పించును. వణుకు అసగా ఉల్లాసశక్తి పూపిరితిత్తుల లయ కదలిం
 చుట శల్యమును కదలించుటకు కారణమున్నది. మరియు చిక్కని మ
 ణు ప్రవించునట్టి కారణమువలన పిశ్చితు సేతుండుండును. మరియు క్రింది
 వైపుకు ప్రవించుచుండిన యీర్ష్యముయొక్క విరుద్ధగతివలన శల్యము
 నందు వణుకు సంపాదించును.

నాల్గవ భేదము అంధకార యుక్తశబ్ద

లక్షణములు.

ఈశబ్దము అంగములు ఎండుట కనుపడుటవలన శబ్దము వెడలుచున్నది. దీని కారణమేమనగా చిక్కని కఠినద్రవ్య డాపిరితిత్తులవలన అందున్న దాని ముఖమునందున్న ప్రవేశించును.

—అంధకారయుక్తశబ్ద చికిత్స.—

శరీర పరిశ్రమచేయుట శ్వాసకు బంధించుట యీవ్యాధియందు వుచితమగును. మరియు ఈస్తీపట్టుట, గరిగల బట్టతో రొమ్ము మర్చించుట దుద్దుట స్నానముచేయుటలో దెమట తీయుట మురిపా (దోషమును వ్యాపింపజేయు ఔషధము) ముంజాబా (ఈఔషధము దోషమును నమోనపరచి తీసివేయుటకు యోగ్యముగా నుండును.) భుజించుట మరియు పాతసారాయి పానముచేయుట లాభదాయకములు.

నొటినుండి మంధముగా శబ్దము వెడలు

లక్షణము.

ఈరోగకారణము నిదురపట్టకుండుట, అలుపు, అనేక విధముల విరోచనములు మైధునమధికతవలన కలుగుచున్నది. మరియు చలిగాలికూడా కంఠనాళమును చిన్నదిగా చేయుచున్నది. మరియు బాలురు, స్త్రీలు, నవుంసకులు మొదలగువాని శబ్దమువలె చిన్నశబ్దము వెడలుచుండును.

—మంధశబ్ద చికిత్స.—

అతి శీతోష్ణముగు నీళ్ళతో స్నానము, దోషములను వ్యాపింపజేయునట్టి వస్తువులు మృదుత్వమును కలిగించునట్టియు, వేగరము వచనముగునట్టి వస్తువులను తేవించవలెను. అనగా కోడిగ్రుడ్డుసాన, మాంసరసము, పూరెడుపిట్ట మాంసము మొదలగునవి భుజించవలెను. మరియు యీవ్యాధికి చల్లని దుప్తప్రకృతి కారణమగుచున్నది. శబ్దము పడిపోవు

టలో వర్ణించియున్నాను. ఆవస్తువులు ఇంచుమించుగింపవలెను. సామాన్యముగా అలోచించవలెను. ఎండించిన మౌంసమును నమలుటవలన అదురు శబ్దము, హీన్ స్వరములకు శుభ్రీకరమును. మరియు శబ్దమును శుభ్రీకరముచేసినట్టి వస్తువులు అనగా పెద్దవేప, దాక్షిణ్యపండ్లు, అవిసి గింజలు, మిరప, చ గోజు, అరిశిని అంజూరపండ్లు, బాదంపప్పు, చేదుబాదంపప్పు, లవంగములు, తేనె, నీళ్ళలోకలిపినది తుమ్మజగుడు, విహసోడాగింజలు, దాక్షిణ్య, బాదంనూనెలో తడిపినది యీమొదలగు వదార్థములు హీన్ స్వరమును బాగుచేయుటకు లాభదాయకములని తెలిసికొనవలెను. శబ్దహీనముగలగు లాభదాయకముగను. ఉష్ణభోజనములు అనగా కారము, ఇంగువ, కాబు, చాకు, బాలింతబోలు, సాంబాణి అకకులబతం, (ఒకజగురు) రాతినజ్, (ఒకజగురు) లుబతి అనగా జగురుగానుండు ఒకబొవగము. అడవివీట్లల్లితో చేయబడిన శిరకా, మరియు చల్లని ఓషధులు సారవిత్తులు, దోసవిత్తులు, బార్తంగ్ మరియు ఇటువంటి స్వభావికముగల ఇంగువస్తువులు ఉపయోగించవలెను.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పాత్ర పాచ్చాబేగ్ సాహెబ్ పుత్ర “వైద్యభూషణ” బిరుదావళి విరాజమాన వైద్యవిద్యవిద్యజ్ఞున విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన
 “లిబ్బెఅప్పర్ హాసి” అను వైద్యగ్రంథమునందు
 కంఠరంగములు సర్వము
 సంపూర్ణము.

ବିନିଷ୍ଠା ପିଲାଙ୍କୁ କଲେଜରେ,

పద్యము అధ్యాయము 11

శ్వాస రోగ లక్షణములు

పుష్పం జూలై-ఆగస్టు నెలలలో

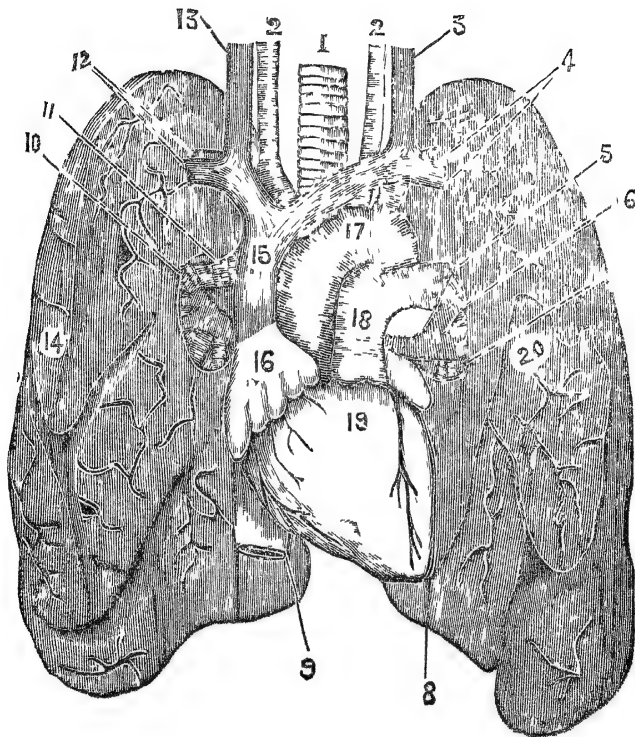
పుష్పసములు అనగా పూసిరియో. దీనిని సంబ్లిభావయందు
 ిహ అనియు, హిందీలో ఫేఫడే అనియు, ఇంగ్లీషులో లంగ్సు అని
 వదించుచున్నాడు ఇవి మృదువగు సంస్కృతాన్ని నిర్మించబడినవి. పు
 వ్పసముల తల, ముఖము, మొత్తని కన్నులలో నిర్మించబడినది. మరీ
 యు శిరియాన్ వరీది (ఇది నరము దీనిచేర్చగా పూసిరితిత్తులకుండి హృ
 దయ కమలములోనికి గాలి ప్రవేశించుచున్నది నిదినరము) టహనియా
 బరీదుసిగియాని (ఈనరము గుండె అనగా యీకృత్ నుండి వెడలినది.)
 టానియా (నరములు) పొరణీ కిలిసి యేర్పడినది ఈ పొర పూసిరి
 తిత్తులముఖముతో బిగించబడియున్నది. మరీయా, పూసిరితిత్తులు తొమ్మి
 ది భాగములైనవి (1) కుడిభాగము (2) ఎ.మ.భాగము కుడివైపు
 మూడు శాఖలుగా విభజించబడినది ఎడమవైపు రెండుభాగములు
 గలవు పూసిరితిత్తియొక్క అంగము తిమ్మిరిగానుండును గాని దీని పొర
 యందు స్వల్పముగా జ్ఞానశక్తిగలదు నిది దేనికది హృదయముయొక్క
 సమీపమునందు చేరియున్నది దీనివలన కలుగు లాభమేమనగా గాలిని
 లోనికి పీల్చునట్టి శక్తికలదు. మరీయా, హృదయము యొక్క ప్రకృతా
 నుసారముగా నేర్పరచబడి శిరియాకబరిది అను సరముద్వారా హృత్క
 మలము పూసిరితిత్తుల మధ్యమునంచుంబడియే దీనిద్వార గాలిని
 హృదయమునందు చేర్చుచున్నది. మరీయా, హృదయము ఆగాలితో
 పరిశుభ్రత నొందుచున్నది ఇటులనే అవిరిగల గాలిని దూరపరచుట

వలన జైటికి వెళ్లించుండుచు ఇందువలన దానిని జీవసాదనమొందుట రొమ్ము భాగమునందుండుపొర రెండుభాగములు. యెటులననిన ఏదైన ప్రవద్రీవము ఒకభాగమునందు కలిగిన యెడల రెండవభాగము ఆరోగ్యముగా నుండును. మరియు, శ్వాసవచ్చుటలో శబ్దహీనముగా యుండదు. నిది జీవించుటకు కారణభూతముగా నున్నది. ఈ రెండుభాగములలోను పొర అడ్డముగానున్నది. మరియు, రెండుభాగముల మధ్యమునందు ఏమియు మార్గము లేకుండును ఎటులననగా ఈపొరయందు కూడా వేరు శ్వాసనాళము పూపిరితిత్తి రెండవ అంగము వెడల్పుగా యుండునది ఈపొరలవలన ఒకటి కొకటి సంబంధము కలిగియుండును. మరియు, రొమ్ముయొక్క పొర పద్మసహితముగా ప్రక్కవాపునందు విచ్ఛించబడును. మరియు ఈ అధ్యాత్మమునందు అనేక ప్రకరణములుగలవు.

శ్వాసదశను గ్రహించు లక్షణములు

శ్వాసపీల్చునట్టి అంగము శ్వాసనాళము పుష్పనము యొక్క ముఖము పొర రొమ్ము యీ అవయవముల అంగములలోయున్నవని గ్రహించవలెను మరియు, శ్వాసగతి నాడివలెనుండును గాని నాడిగతి కేవలము స్వభావికముగలది. మరియు, శ్వాసగతి కూడా స్వభావికముగలది గాని మనుష్యులకు స్వాధీనములోనే యున్నది అనగా ఆలశ్యముగా గాని వేగరముగాగాని శ్వాసకు పీల్చుగలుగును గాని నాడియందు మోత్రము అట్టి అధికారము యుండనేరదు గాన గ్రహించవలెను. శ్వాస, నాడి వీటిరెంటియొక్క లాభము ఒకటిగానేయున్నది. శ్వాస, నిజదశనుండి మారిపోవుటకు తాత్పర్యమేమనగా పుష్పనములు పూపిరితిత్తి యందుగాని రొమ్మునందుగాని ప్రవద్రీము లేటన్నించినప్పుడు శ్వాస మారిపోవునని తెలిసికొనవలెను. మరియు, యీ రెండు అంగముల ప్రవద్రీము రెండువిధములుగానుండును లేదా పూపిరి తిత్తులు మొదలగువాని ముఖమునందు గాని ఇతర అంగముయొక్క సంయోగమువలన గాని కలుగుచున్నది. అందువలన పూపిరి తిత్తులు రొమ్మునందు విపత్తు కలిగించును ఇది నాలుగు విధములుగానుండును.

పుష్పసములు (ఊపిరితిత్తులు) హృదయములయొక్క అవయవములను
చూపునట్టి చిత్రపటము.

(1) కలనాశము 2-2 గళదమునీ 3 ఎడమకంఠశిర 4-12 అధో
జతురదమునీ 5-11 వాయునాళము 6-10 పుష్పసము శిర 7 ఎడమ
కర్ణిక, 8 ఎడమజరరిక, 9 అధోబృహస్తిర, 10 కుడికంఠశిర, 11 కుడి
పుష్పసము 12 ఊర్ధ్వబృహస్తిర, 13 కుడికర్ణిక, 14 బృహహద్దముని,
15 పుష్పసదముని 16 కుడిజరరిక 20 ఎడమపుష్పసము

(1) దోషముక్త దుష్టవృత్తిగాని లేక సాధారణ దుష్టప్రకృతి వలనగాని,

(2) వాపువలన

(3) బంధనము వడుటవలన

(4) తప్పక ఇత్తిసాల్ (తొలగిపోవుట లేక తెగిపోవుట లేక విరిగిపోవుట లేక వ్రణము కలుగుట)

సాధారణ దుష్టవృత్తిగాని రొమ్ము వృత్తి పూరితిత్తుల వృత్తి ప్రమాణముకంటె నిశేషవృష్టయగును. గాని ప్రయోజనముయొక్క అవసరమువలన మిక్కిలిచల్లని శుష్కత్వియుగాని చెమ్మకలుగుట వలనగాని మరియుమలముగల చల్లనిదోషముగాని పుష్టదోషముగాని అందు ఖనీభవించి వాపుయొక్క ప్రకృతికూడావేడిగాగాని శీతముగాగాని మారుచుండును. మరియుబంధనముయొక్క అర్థమపూరితిత్తులుచిన్నవిగానుండును. మరియు పుష్కనములు రొమ్ము బంధనముయొక్క కారణమగుచుండును అనగా యేదైననొకదోషము పుష్కనములయొక్క ముఖము రొమ్ముయొక్క విశాల ఛద్రమునందు ఖనీభవించును. మరియు దోషము కఫముగాని చీముగాని లేక రక్తమువలనగాని లభద్రుకు ఇన్టిపాల్ (తొలగిపోవుట చినుగుట విరుగుట) యివ్వీధముగా యేర్పడును. మరియుక అర్థమేమనగా రొమ్మునందుగాని పుష్కనములయందుగాని వ్రణము పుత్పన్నమగును. లేక యేదైనసరము తెగిపోవును. లేక యేదోనొక భాగము చినిగిపోవును. బైటివైపునుండి బలముగల దెబ్బతగిలినను లేక యేదైన వివత్తు ముఖమునందుగాని రొమ్మునందుగాని మరియు పూరితిత్తుల యందుగాని కలిగినయెడల దగ్గుకలుగనిచే బాధ సంభవించును. మరియు యేదోషముతో కూడియుండునో ఆదోషానుకూలముగా వ్యాధి సంభవించును.

మరియు పువద్రవము రెండవ అంగముయొక్క నయోగము వలన రొమ్ము పూరితిత్తులయందు పుత్పన్నమైనయెడల గాని లేక మ

దడుయొక్క సంయోగమువలన కలుగుచున్నది. లేక చెడుమలముయొక్క సంయోగమువలన గాని హుత్కమలముయొక్క సంయోగమువలనగాని యితరభోజన సంయోగిక అంగములయొక్క సంబంధమువలన అనగా అచూశయము యుక్త (లివర్), గ్రాశయములయందు మలము నిండిపోవుటవలన గాని లేక అశీర్ణముయొక్క సంయోగమువలనగాని లేక యావత్తు శరీరముయొక్క సంయోగమువలన కలుగుచున్నది.

మెదడుయొక్క సంయోగమువలన కలిగినచో సక్తా (సన్నాసము) మృగి (అపస్మారము) వ్యాధులకు సమ్రశముగానుండును.

చెడుమలము వలన వివత్తుకలిగినచో పీకు బిగింపు సచ్చు మొదలగునవి కలుగుచున్నవి.

మరియు హృదయముయొక్క సంయోగమువలన వివత్తు పుత్పన్నమైనయెడల హృదయమునందు యేవిధమైన దుష్ప్రవృత్తి పుత్పన్నమైచో యాకష్టము యితరబైటి అంగముల సంయోగమువలన పుత్పన్నమైనను యిదియు దుష్ప్రవృత్తి వాపు మరియుతమద్రుక్ ఇత్తిసాలోయొక్క కారణమువలన పుత్పన్నమగుచున్నది.

మరియు వివత్తు సర్వశరీరసంయోగమువలన కలిగినచో జ్వరదశయందు కలిగించుచున్నది.

మరియు ఒకప్పుడు రొమ్మయొక్క అవమవముల సీర్పమొందుటవలన శ్వాసయందు భేదమేర్పడుచున్నది. ఈరోగము సాధారణముగా దీఘకాలమువరకు వ్యాధివలన వీడింపబడి ఆరోగ్యము నొందినవారికి బలము క్షీణించుటవలన కలుగుచున్నది.

(గమనించదగిన అంశము) గ్రహించవలసిన అంశమేమనగా శ్వాస పీల్చుట రెండువిధములు (1) స్వభావికము సామాన్యత మరియు దీనియందు యేమి అవరాధము దుర్యవసనము కలుగజాలదు. అవగా

నిదుర స్ఫుహితేకపోవుట యందు శ్వాసపీల్పుట మరియునిది పొరయొక్కగతివలన పూర్తియగుచున్నది.

(2) స్వేచ్ఛగా శ్వాస పీల్చబడినచో రొమ్ముయొక్క అవయవములు గొంతునుండి శ్వాస పీల్పుటవలన సహాయముచేయును. ఎటులననగా పెద్దగను చిన్నగను శీఘ్రముగను నీర్పముగను పొడవుగను దీర్ఘముగను విరుద్ధముగను మొదలగుఅంశములు శ్వాసయందు కలుగుచుండును. శ్వాసపీల్పుటకుమాత్రము యిచ్చట దశకలదు. అది వర్ణించబడియె గాన శ్వాస పీల్చునట్టిదశ యేవిధముగా నున్నది. అనగా దీని రూపము చెప్పెదను. అనగా బైటిగాలి కంఠనాళమునందు ప్రవేశించినచో పూపిరితిత్తులు తమప్రమాణముకంటె పెద్దవగుచున్నవి. దీనివలన గాలి అందు ప్రవేశించును. మరియు రొమ్ము పుష్ఫసములకు సహాయము చేయుచున్నది. అనగా శ్వాస పీల్చునయమునందు విశాలమగుచున్నది. ఇందువలన పూపిరితిత్తులుండు స్థానము కొద్దివగును. మరియు శ్వాస పీల్చునట్టి సంపూర్ణపని పూపిరితిత్తులదై యున్నది రొమ్ముయొక్క అవయవములు వాటికి సహాయము చేయుచున్నవి. శ్వాసపీల్చునట్టిగతి లోవైపుకును పొరవలన ఆకంభమగుచున్నది మరియు పీకెవలన బైటిగాలి పీల్చబడినచో పూపిరితిత్తులు అంగము తమప్రమాణముకంటె చిన్నదగుచుండును. ఎటులననగా పూపిరితిత్తులు కంఠములుగలిగి గుల్లగానుండును. గాన గాలి అందు నిండినయెడల వెకల్పుగా నుండును. అట్టితరి గాలి బైటికి వెడలిపోయినయెడల చిన్నదగును.

అప్రాకృతిక శ్వాస లక్షణములు.

ఇది అనేకవిధములుగానుండును, ప్రథమమున పెద్దగానుండును. మరియు నిది రొమ్ము పూపిరితిత్తులు విశేషముగా పెద్దవగును. దీనివలన గాలి సమానముగా విశేషముగా పీల్చును. నిటుల పీల్చుటకు మూడు కారణములుగలవు.

(1) సంపూర్ణమగు శక్తియుగము.

(2) సంయోగిక అంగము చరచరముగా నుండును.

(3) అవశ్యకము విశేషముగానుండుట, ఇట్టిసమయమునందు ఆవిరి వెడలుటకు అవశ్యము విశేషముగానున్నచో వికసించునట్టి శక్తి దుష్ఫలమొందుచున్నది. మూయుబనునట్టి గతి మిక్కిలి బలముగల దగును. అట్టిరతి గాలి పీచుటకు అవశ్యము విశేషముగానుండిన విప్లవ నట్టిగతి బలముగలదై మూయునట్టిగతి దుష్ఫలము నొందుచున్నది. హాకింజాలినూనెగాదు తక్కిన దీని అట్లై ద్యగ్గింకమునందు చెప్పినదేవునగా యెంతవరకు జీవి నిరోధిగా నుండునో శ్వాస పీల్చుటలో రొమ్ము క్రింది భాగమును కదలించుచున్నది. మరియు, కొన్ని సమయములందు కఠినగతి కలిగించును అనగా జ్వరము వచ్చిన యెడల వాటిలవయవములను కదలించుచుండును. ప్రక్కలయందున్న అప్పట్లా దీనివలన మిక్కిలి అవశ్యము కలిగిన రొమ్ము పై భాగమును కదలించుచున్నది.

(2) చిన్నగా శ్వాసపీల్చుట దీనికారణములు పై దానికి విరుద్ధముగా నుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు యేదైన నప్తము పితృకారణమువలన శ్వాసవాహిని పూర్తిగతి చేయజాలకుండిన కారణమువలన శ్వాస చిన్నదిగా వెడలును ఈ విషయమునందు శక్తి అవశ్యకమువలన గాని నొప్పి యొక్క కారణమువలనగాని తిరిగి వశ్రమ చేయుచున్నది. అనగా పెద్ద శ్వాస పీల్చుచున్నది ఒక్కొక్కప్పుడు శ్వాసయందు పట్టుకలుగుచున్నది. ఈ పట్టు లెప్పు దుర్భుగముకూడా కలిగిన యెడల ప్రకృతి యొక్క పూర్ణము నప్తమొందినదని గ్రహించవలెను. శ్వాసనిమ్మలముగా పీల్చుట వంట వంట వచ్చుచుండిన పీల్చునట్టి అంగములయందు ఏదో పీడకలదని గ్రహించవలెను.

(3) దీనిని కఠినము అందురు ఇది విశేషమైనముగా నుండును. మరియు, హృదయమునందుగల శక్తి నప్తమొందును. దీనివలన ఆత్మ

యొక్క గాలి విశేషముగా జైటికి వెడలును. శుభ్రముగా గాలిని విశేషముగా లోపకు వీల్చుకొనుట. ఈ కారణమువలన మిక్కిలి కఠినమువలన శ్వాస వెడలుకుండును. ఇటు శ్వాస వెడలుటకు లక్షణములు అనగా అవిశ్లేషము విశేషములు. మరియు, శక్తి తన నిజదశయందుండి పంజ్యోగి లుగల యందు నితర వివత్తిలేకుండును.

(4) దీనిని డ్యోప్యోశ్వాస అందురు ఇది రోగి క్రింద మొదలగునవి గలిసి కలిగించును. కాని రోగి కుడా మొదలగు క్రింది అవయవములు కదలకుండును. డ్యోకారణము నిష్క్రియ అవిశ్లేషముగా నుండును. ఈ రోగము ప్లేగు జ్వరమునందు విశేషముగా ఉత్పన్నమగును. మరియు, దీర్ఘముగా వెడలుట అనగా హృదయము వికశించినప్పుడు విశేషముగా నుండును. దీనివలన జైటి గాలిని అభిశేషముగా లాగగలుగును. ఒక్కొక్కప్పుడు శ్వాస వెడలుటకు కష్టముగాని ఏదైన నొప్పి కారణమువలన శ్వాస వాహిని అంగముల గాలిని లాగుటకు కష్టములేకుండుడిన యీ కారణము వలన శ్వాసదీర్ఘముగా వెడలనారంభించును. దీనివలన సమయము నందు పెద్దదగుటకు జైటి నల్లని గాలి ఎంత అవిశ్లేషముండునో అంతవరకు పీల్చగలుగును.

(5) శ్వాస స్వల్పముగా వీల్చుట అనగా కొన్ని సమయములందు శ్వాస కొద్దిగా మాడు మాడు వెళ్ళు నారంభించిన యెడల శ్వాస వాహిని అంగములందు వివత్తిసంభవించినదని గ్రహించవలెను. మరియు, నిది విరుద్ధమైననో ప్రకృతి సాబుధియగు పూర్ణము నష్టమొందిన దని గ్రహించవలెను.

(7) శీఘ్రముగా శ్వాసయడుముట అనగా హృదయము వికశించినప్పుడు మూయునప్పుడు చిన్నదగును అనగా యిందు అటుల కలుగకుండును. అనగా గాలివీల్చుటయందు లోపలివైపు యేరిధమైన వివత్తి కలిగినను దాని కారణము అనగా ప్రకృతి శీఘ్రము చేయుచున్నది దీని

వలన ఆవిరిగాలిని తిరిగి పుట్టుకొనగా వైద్యుని పురియు విశేషగాలిని తిరిగి విస్తారముగా పుట్టుకొనగా వైద్యుని పురియు ఒక్కొక్కప్పుడు యేదైనా విరిగిపోయినా వైద్యుని పురియు వలన శ్వాసవాహిని అంగమునందుండి యున్నప్పుడు కారణమువలన శక్తియుండు కలిగినచో పెద్దదగుటవలన శ్వాస శీఘ్రముగా వెడలుచుండును అనగా నేరకముగా వెడలుచుండు శ్వాసము ఇట్లైనపుడు ముందు శీఘ్రముగా నడుచుచున్న శ్వాసమును వ్యాపించుచు విశిలించునప్పుడు దీని గతి విశేషముగా గలదు. ముందు శుభ్రమై, గాలి పీల్చుటకు మిక్కిలి అవశ్యముగా నున్నప్పుడు కారణమువలన ముందు వ్యాపయము మూసికొనుచు విశేషముగా గలదగుచున్నచో అట్టి సమయమునందు ఆవిరిగల గాలి కదలియుటకు విశేష అవశ్యము కలిగియుండును.

(7) నీర్భుజ వలన శ్వాసము పీల్చుట దీని కారణము పైదానికి విరుద్ధముగా నుండును. ఒకప్పుడు నొప్పియొక్క కారణమువలన శ్వాస అలశ్యముగా వెడలుచుండును.

(8) శ్వాస వెంటవెంట వచ్చుట అనగా శ్వాస వెడలి తిరిగి శ్వాస వెడలుటకు మధ్యమందుండుకాలము ఎక్కువగా నుండును. దీని కారణము అవశ్యము విశేషమగును. అనగా శ్వాస పెద్దదిగా మరియు శీఘ్రముగా అగుటవలన అవశ్యము లేకుండినచో యీ కారణము వలన శరీరముయొక్క గతిని వలుమారు కలిగించును. మరియు తక్కువగా వలుమారు శ్వాస వచ్చుటయందు కారణముగనుచున్నది. అనగా యేదైనా విషత్తువలన శ్వాస పెద్దదగుటవలన జనించినచో యిట్టి కారణమువలన శరీరము శ్వాసము వలుమారు పీల్చుటకు అరూఢమగును. మరియు హాకింబుఖరాలతో గారు వదించినచేతగా శ్వాస వలుమారు వచ్చుటవలన పూరితిత్తులు యెండిపోవును. మరియు శ్వాసవచ్చునట్టి అంగములయందు అలశ్యము సంభవించును.

(9) దీనిని చల్లని శ్వాసన అంతుడు. శ్వాసచల్లగా నుండుటకు చిహ్నములు అనగా హృదయము నందు జలుబు ప్రసరించి ప్రకృతియందుండు పూర్ణము నష్టమొందినట్లడల మధ్యముగా అప్పటిశ్వాస చెమ్మ కలిగియుండును. యిటుల శ్మశుబ్ధి చెమ్మగలదైనచో నిజపూర్ణము నశించునట్టి లక్షణములు భావించవలెను.

(10) శ్వాస విరద్ధముగా నుండును. దీని కారణమేమనగా నాడియొక్క విరద్ధత శ్వాసయొక్క కారణముకూడా అటులనే యుండును. అనగా కారణమెట్లుండునో అటునే శ్వాసకూడా యుండునని భావము.

(1) ముజాహిబ్ అందురు. యీ విధముగా శ్వాస అన్ని విధముల శ్వాస రోగములకంటె విరద్ధముగా నుండును మరియు ముజాహిబ్ అనగా హృదయకమలము వికశించునట్టి గతి మూసికొనుగతి ఈరె డుగతులలో పూర్తిఅగుచున్నది. అనగా పిల్లలు శ్వాస ఏడ్చునట్టి నమయమునందు కలుగుచున్నది. కాబట్టి దీనిని సస్పైరల్ బుకా అందురు. మరియు దీని కారణము అవశ్యకము విస్తారముగా నుండును. ఇందువలన ఒకగతియందు శుభ్రముగా గాలి లోపలకు ప్రసరించును. ఇది పూర్తికాకుండిన అందు సహాయముయొక్క అవశ్యముండినను లేక ఆ అంగముల యందు ఏదైన విషత్తు కలిగియుండిన యింతగాలి అవశ్యకము కలిగిన అంత వకేసారి పిల్చబాలకుండును. దీని స్వరూపమెట్లుండుననియీ విషయమునందు సాఖ్యముగా నుంచవలెను. దీనివలన యెంత గాలి అవసరముండునో అంతవరకు పీల్చగలుగును. ఇందు విస్తారముగా యొక్కత్ (లివర్) ప్లీహము (స్లిన్) వాపు పీకట బిగించుట మరియు తీక్షణరొగములయందు కలుగుచున్నది. నిది చెప్ప లక్షణము

(12) సలే సపురహిఖరి అందురు. మనోఖరో అనగా అజీర్ణభావంలో నాసారంధ్రములు నిది ముక్కు పుతముల ప్రక్కలను కదలించును. నిది యీశ్వాసయొక్క చిహ్నము అనగా శక్తి దుర్బలమునందు టవలన శ్వాసవచ్చునట్టి మార్గమునందు శ్వాసనిలిచిపోవునట్టి కారణము

మువలన గాని లేక యేదైన దోష కారణమువలన ఇబ్బంది కలిగినదని గ్రహించవలెను.

(13) దీనిని ముంలిన (మృతాధి) అని చెప్పుదురు. ఈవ్యాధి గల రోగి నోటియందు దుర్గంధమున్నచో ఆరెంటియందు భేదము కలదు. అనగా శ్వాసయొక్క దుర్గంధము హృదయముయొక్క గతి బంధించబడనట్టి దశయందు ప్రకటనయగుచున్నది. ఈవిషయమై చిహ్నములయొక్క మధ్య దుర్గంధమగును. మరియు యీరోగి నోటియందు దుర్గంధమున్నచో సర్వదా వానోప చెడునానగానే యుండును.

(14) సఫసవుల అనబడె సా (శ్వాసరొగమునను, కష్టముగా వెడలుట) అందురు. మరియు నిది నెటులకలుగుచున్నదనిన శ్వాస అంగములు కఠినత్వముగా గాలిలో పనిచేయుట అనగా గాలిమార్గము చిన్నదిగా నున్నది. శ్వాసపీల్చునట్టి మార్గము చిన్నదగును. యిట్లు కన్నదగు కారణమువలన కఠినముగా శ్వాస వెడలుచున్న యెడల శ్వాస అంగము నందు కష్టము సంభవించుచున్నది. బహుద ఏదయిన నొక చిక్కని దోషము శ్వాసమార్గమునందు వచ్చి చేతుటవలన గాని అందు ప్రశేషించుటకు ఆటంకమగును. మరియు ఒకప్పుడు విరోచనకరములగు ఔషధములను నేవించుటవలన అధవా విశేషముగా విరోచన ఔషధములు పుచ్చుకొనినను, విరోచనము కాకపోవుటవలన దోషమునందు గతి పుష్పింపగునట్టి కారణమువలన శ్వాసవచ్చుటకు కఠినముగా నుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు ప్రకృతవాపునందు శిరావేదన మొనరించి రుధిరము యెంత వెడలించవలెనో అంతవరకు వెడలకుండిన దేహమునందు గతిగలిగి ఆల్లోనిన యెడల శ్వాస వచ్చుటకు కఠినముగా నుండును. మరియు ప్రకృతియొక్క శ్వాస భేదములలోనుండి మరియొక భేదము కలదు. దీనిని వైద్యులు తల్లునులే హిబాజ్ (పొర బిగిసిపోవుట) అందురు. మరియు పుష్టశుష్క దృష్టప్రకృతి విస్తారముగా కలిగినచో యీ కారణమువలన రొమ్మ మరియు ప్రక్కలోపట భాగమునందుగడు పొర

యెండిపోవును. మరియు పైవైపు చిండుకొని పోవును. యెటులననగా పొరలు, జీవనరములు, ఏటికవి త్మచలేమ వుత్పత్తి అయినవైపు బిగిసి కొనుచున్నది. మరియు యీపొరయొక్క ఉష్ణి పైవైపున్నది. దీని చిన్నఃకులు అనగా రోగికి జ్వరము ఎల్లప్పుడు నిలియుండుట ఎల్లప్పుడు కరివగా నుండుకటుల తోచుట, మరియు యి ఖమునుండి నాలుక బైటికి రాజా కుండుట, మరియు కండ్లు బైటికి వెడలివచ్చుట, మరియు దగ్గలేకపోవుట, బలవంతముగా దగ్గుకలిగినదో అచేతచడగుట మరియు, శ్వాసకరములోనిలిదిపోవుటమతిహీనడగుట, స్పృహలేనిమాట్లాడుట, ఎటులననగా మెదడు, పొర, రొమ్మయొక్క పొరతో సంబంధము కలిగి యుండును. మరియు నాడి కరివముగా నుండును.

ప్రకృతిక శ్వాసదీక్షి

చెప్పును కలిగించునట్టి పుషాయములనా చేయవలెను. అనగా వ్రీతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు యవగంజి, నేతిబీ, మరియు పుచ్చ కాయనీళ్లు చేర్చి కాది, బనప్ మామబతు కలిపి పానము చేయవలెను. మరియు యవగంజియందు బాదంనూనెగాని, సారగింజల తైలముగాని కలిపి చక్కెరచేర్చి పానముచేయుట అలిపుత్రముగా నుండును. మరియు పచ్చిబనప్ మా, పచ్చిసారగింజలవప్పు, ఇనబ్ గోలుగింజలగుజ్జ, పుచ్చకాయనీళ్లు, యీమొలగువానికలిపి రొమ్మ, ప్రక్కలపైలేవనము చేయవలెను. మరియు, బనప్ మా, ఖమ్మి, కలవపూలు, మొదలగునవి క పాయముగాది తొట్టిలోవేసి అందులో రోగిని కూర్చుండబెట్టవలెను. భుజించుటకు పుచ్చకాయ పండినసారకాయరసము పన్నీరు చేర్చియివ్వ వలెను. మరియు, తియ్యదానిగ్గురినము బాదంనూనె కలిపి గాని ఇనబ్ గోలునిత్తులగుజ్జ పన్నీరు చేర్చి గాని అర్ధాంశముగ వేయించిన రోడిగ్రు డ్డు, పాలక్ కూరరసము, నెయ్యి, పెసరవప్పుకట్టు, బాదంనూనె, చేర్చి, భోజనపానాదులయందువయోగించవలెను. మరియు, అప్రకృతిక శ్వాస భేదములలోనుండి దీనికారణము ప్రక్షాధిక్యము వలన సంభవించిన దా

నిష్ఠానముచుండి గాలిని శుష్కత్వము, చెమ్మ కలిగించుమాగ్గములు చేయువలెను మరియు, దీని చికిత్సకూడా యిటులే చేయుట యోగ్యమగును.

(2) ప భేదము దీనికారణము చిక్కని చెమ్మ జలుబువలనగాని లేక వలచని దోషచుయినయెడల బిగింబవచ్చునట్టి శ్వాసముందు చెప్పిన చికిత్సలు చేయుటతమము. అనగా రోగి పశ్చిమతామరముగా చికిత్సచేయవలెనని భావము.

మరియు చల్లని పశ్చిమత కలవానికి ఆరంభమునందు పాలతోకూడా చక్కెరచేర్చి పానము చేయించుట లాభదాయకమగును.

వాతసంబంధమగు ఖాలదోష కారణమువలన కలిగినయెడల ఆరంభమునందు పచ్చిసోపురసములో చక్కెరచేర్చి పానముచేయవలెను.

మరియు రొమ్మయొక్క నరములు దుగ్బలము జెదుటవలన యీరోగము కలిగినచో నర్లిన్ చంబేలి తైలములను మర్ధించవలెను.

మరియు యేరోగియొక్క జీవనరములయందు మలము చేరినచో శీహ, అడవిపావ, అమృతనీక, (వకగడ్డిజాతి) యివి పశ్చిమత మొకభాగము చేరుబావపప్పు, శర్కర వ్రత్యేకము రొమ్మభాగములు యీవస్తువులనునూరి మాత్రలుచేసుకొని వ్రతిదినము ప్రాతఃకాలము నందు నాలుగు మాత్రలు పుచ్చుకొని తదుపా తేనెతోచేయబడిన శికింజబీక పుచ్చుకోవలెను.

మరియు లవణశ్లాబేజి ఇవి యీరోగమునందు గుణము కలిగించునని. ఈరోగ కారణము పొర ముడుతబడుటవలన కలుగుచున్నదని గ్రహించవలెను. శుష్కత్వమువలన పొర ముడుతబడినయెడల చెమ్మను కలిగించునట్టి పస్తువులను పురయోగించుట లాభదాయకమగును. మరియు కామిల్లుస్సనావా అనుగ్రంథమునందు వ్రాయబడిన దేమనగా యీనిధమగు రోగిని వ్రతిదినము బనస్ పాషరృతుపాలలోకలిపి కలకం

డచేర్చి పానము చేయించవలెను. ఈక్రింద చెప్పబడిన లేవనలు యీరోగమునకు మిక్కిలి లాభదాయకమగును.

లేవన క్రిమము

క్రాంతనేతిబీజజ్వరముగింజలు సహితముగా దంచి ఇనబ్ గోలుగుజ్జ తోనూరి అందులో తెల్లచందనము కావూనిత్తులు మెత్తగా నూరికలిపి లేవనము చేయవలెను.

కిరూతి చేయు క్రిమము

తెల్లమయినమును నేతిబీజ తెల్లములో వేసి కరిగించి పెద్దదోసగా యరనము లాకిరెనము పెద్దపాయరనము, నమానముగా అవశ్యకతా నుసారముగా చేర్చి చక్కగా కలిపి బట్టపై లేవనము చేసి మంచుగడ్డయందు చల్లార్చి వేయవలెను.

దొవ్వు (మేఘరంజని ఉబ్బనము) అనుశ్వాసరోగ

లక్షణములు

ఈరోగము హాయిగా కూర్చుండునట్టి మహమ్మనికి అకస్మాత్తుగా వెంటవెంట శ్వాస వేడలనారంభించును. అనగా పడుగిడుటవలన శ్వాసయెలులవచ్చునో అటులవచ్చునని గ్రహించవలెను. ఈరోగము యవ్వనులకు క్రిమముగా నుండును. వృద్ధులకు మాత్రము మిక్కిలి కఠినముగా నుండును. ఎటులననగా వృద్ధులకు యీ వ్యాధి కుదురుట దుర్లభము. మరియు శరాహ అస్పాబ్ అను గ్రంథకర్త రూబూ (మేఘరంజని) మరియు జీకుల్ నవ్స్ (శ్వాసకష్టముగా పట్టిపట్టివచ్చుట) మరియు వైహా (శ్వాసమెక్కుట వాడుట) మొద గు విషయములందు భేదము చెప్పియుండలేదు. అనగా మూటియొక్క అర్థము వకటిగానే వర్ణించబడియె. గాని యిరర వైద్యులు జీకుల్ నవ్స్ (శ్వాసబిగబట్టి వచ్చుట) మరియు రూబూ (ఉబ్బనము) నందు భేదభావము చూపుచున్నారు ఇట్లు హాకింషేకుగారు చెప్పివున్నారు. అనగా రూబూ శ్వాస కఠినము

గా వెడలుటకు చెప్పదురు. ఇటువంటి రోగులయొక్క శ్వాసకష్టపడునట్టి అనగా కష్టముచేయునట్టి మనఃస్థుని శ్వాసతో సమాసముగానుండును. మరియు, నిది పేగరము వెంట వెంట చిన్నదిగా వెడలుచుండును. అనగా దీనితో కూడ బిగింపు కలుగుచుండును. పిశ్వుడుబిగింపు లేకుండును. మరియు, ఇంతిసాబున్ నపు (శ్వాసకేబుకుట) గట్టిగాపీల్చుట మరియు, శ్వాస బిగబట్టి వచ్చుట మరియు, రుబూశ్వాస కేబుకుటకు నొక గొప్ప భేదముకలదు గాని దీనిని వేరు ప్రకరణమునందు వర్ణించబడును. మరియుదరు వైద్యులమతమేచునగా శ్వాస కఠినముగా వచ్చుటవలన పుష్పసము (Lungs) ల సరములు మలముతో నిండియుండునట్టి కారణముగును గాని ఊపిరి తిత్తుల ముఖములందు లేకుండిన దీనిని బైటి గాలి పీల్చుట రుబూ (Asthma) అందురు. మరియు, ఈరోగముయొక్క కారణము ఊపిరితిత్తుల ముఖము నిండుటవలన కలిగినచో దీనిని సప్సుల్ ఇత్తిసార్ (శ్వాసబిగిసివచ్చుట) అందురు. మరియు, ఊపిరితిత్తుల ముఖములయొక్కపేరు వైద్యమతమునందు ఉహుకు ఖన్నా (ఊపిరితిత్తుల ముఖమునకె) అందురు. మరియుదరి మతము ఉర్రఫ్ఖన్నా అందురు. వీక మలముతో నిండిపోవుటకు అర్థముగా వర్ణించుచున్నారు మరియు, బైహార్ (శ్వాస ఎక్కుట, ఊర్ధ్వశ్వాస) శ్వాసకు ఊపిరితిత్తుల సరములు మలముతో నిండుటకు చెప్పదురు. మరియు, శ్వాస కఠినముగా వెడలుటకు పదునాలుగు భేదములు గలవుగాని ఇందులోవైద్యులమత భేదములు గలవు కొన్నిపుస్తకములలో పదునాలుగు భేదములుగా వ్రాయబడి వున్నది. గాని పదమూడు భేదములుమాత్రము వర్ణించివున్నారు. గాని రెండవదశయందు రెండవ భేదమును రెండువర్ణాయములు చెప్పదురు మరియు, జన్మనండి రొమ్ము చిన్నదిగానుండు శ్వాసరోగముతో కలిపి

14 సరిపుచ్చి యున్నారు.

(1) భేదము అనగా జన్మనుండి శ్వాసరోగము కలిగియుండును. ఇందు జన్మనుండియే రొమ్మ చిన్నదిగా నుండును. గాన శ్వాస పీల్చునట్టి అంగములు వెడల్పుగానుండజాలవు. దీని ప్రకాయము యేమియు చెప్ప బడియుండలేదు.

(2) అనగా పూపిరితిత్తియందు చిక్కని కఫముచేరిఉండును. పూపిరితిత్తిముఖమునకు ఉరూక్ఖన్నా అందును. దీనిని నిండివచ్చేయును. అందు బతువుకలిగించును. మరియు కఫమువచ్చుటకు మూడువిధములు కలవు. (1) ఊపిరితిత్తి లోపటి అంగములనుండి కఫము నీడ్చుకొనును. (2) కఫము తలనుండి దిగివచ్చును. (3) కఫము ఊపిరితిత్తియందు వు త్పన్నమగును. దీనిలక్షణములు రొమ్మనందు గరగరలాడుట కఫముకరిగి దగ్గు కలుగుట రగ్గింపును చెమ్మ శ్లేష్మము వెడలివచ్చుచుండును. మరియు శ్వాస కష్టముగా వెడలుచుండును. రోగి కుక్కవలె నాలుక బయటికి తీయుట ముఖముగా అవ్వడస్సను చేసినచో ఆదశయందు శ్వాసపట్టుకొనుట నాలుక నోటినుండి బయటికి వచ్చుట దీనిని అరిబ్బి భావలో లహన్ అంటారు. ఈలక్షణములు విశేషముగనున్నచో దగ్గి నవ్వుడు కఫము వెడలజాలదు. మరియు యీరోగమునకు వెంటనే చికిత్సచేయరుండిన రోగి యితర విఘ్నములవలన దృఢముగా యుండ నేరదు. అనగా (1) పరుండునట్టి సమయమునందు పూపిరాడకుండును. (2) లహమిథిన్ తేన్ ఖా (చూంసముగల జలోదరము) నందు యెటుల కష్టపడునో అటుల కష్టపడునని గ్రహించవలెను.

—ఉబ్బసము (Asthma) చికిత్స—

దోషమును మృదుత్వమునొందించునట్టిన్ని మలమును కరిగించు నట్టిన్ని మలమును క్రిందికి ప్రోసేవేయునట్టిన్ని అనగా జూఘావశ్చతు శికింజబీన్ పుష్పముగల రసాయనములు ప్రవయోగించవలెను.

అజామోషము ప్రసంగము

సోపు అజామోషము యివి ప్రత్యేకము 17½ మాషములు
యెందుజూఫా 24½ మాషములు అంజూరవండ్లు 20, గింజతీసినద్రాక్షవం
డ్లు 30, ఉన్నాబ్ లిహాసోడా ప్రత్యేకము 20, మొత్తము 14 మాషము
లు ఖరీదు విత్తులు నల్లసాసనవిత్తు 10½ మాషములు
రాజహంస 2½ మాషములు యీ మొదలగునవి కూడవు రెండుశేర్ల
నీళ్ళలోవేసి అర్ధావశేషముగా కషాయముకాచి వడిచుబోసి వకశేర్ల
శర్కర అర్ధశేర్ల గుల్కందు మెత్తగానూరి పైకషాయమునందు కలిపి
తిరిగి పొయ్యిమీద నునిచి వగ్గుత్తుపాకయివండ దించుకొని అవశ్యక
తానుసారముగా ప్రయోగించవలెను.

అజామోష రసాయనము చేయుక్రియము

సఫాయి అను పుస్తకమునందు వ్రాయబడియున్నది యీరొగ
ములందు మిక్కిలి లాభదాయకమగును. గింజతీసిన ద్రాక్ష వద్ది అం
జూరు యష్టిమధుకము బాకలాకిత్తులు గనగనాలు తియ్యించి సారగింజల
వప్పు, రాజహంస, సోపు, యెండిన జూఫా, బాదంవప్పు, మెంతులు,
ఖరీదువిత్తులు, యీవస్తువులు తేనెలో కలిపి రసాయనముచేసుకోవలెను.
మరియు వృష్ణచుగల వస్తువులయినను శుష్కత్వము కలుగకుండునవిగా
నుండవలెను. ఎటులననగా యేవస్తువు విశేష ఉష్ణస్వభావికముగలదిగా
నుండినను అది మలమును చిక్కగను శుష్కత్వమును కలిగించును.
గాన మృదువుగను పలచగా నుండు దానిని మూత్రము నప్తపరచును.
మిగిలిన మలము గట్టిగానుండి కాండిగ్రంధినయెడల వెడలకుండును.

అలవుకు అనగా రసాయనము విధి

అంజూరవండ్లు, మెంతులు, సోపు, సానకవేరు, ఎండినజూఫా,
ఈ మొదలగునవి నీళ్ళలోవేలి, మూడవభాగము మిగులునట్లు కషాయ
ముకాచి దించుకొని అందులో తేనెకలిపి చిక్కబడువరకు పొయ్యిమీద

నునిది కాచవలెను. తదుపరి అడవినిదుల్లి వేయించి కొంచెము కంకుమ పువ్వునూరి అందులో కలిపి పుచ్చుకోవలెను.

మరియు అంజూరు, బనఫలం, పున్నాబ్, లిహసోడా, గోజా బాన్ అకు యీమొదలగువాని కషాయములో కలకండచేర్చి పానమొన రించిన మిక్కిలి లాభదాయకమగును.

మరియు విశేష సామాన్యమయిన సకల బాహ్యములన ప్రయో జనము కలిగినచో సంయోగిక బాహ్యములతో సావధానముగ యుండ వలెను. మరియు అయోగికాది మొదలగు సర్వసమయి అభ్యాసము తరువాత చెప్పబడును. మరియు మలము మెత్తబడి పక్షిమయినచో లట్టితరీ వమనవిరోచనములు చేయించి తీసివేయవలెను. వమనము చే యించుటకై ముల్లంగి కషాయమునందు తేనెలిపి పానము చేయించ వలెను. మరియు తెల్లకటుకరోహిణితో వమనము చేయించుట రొమ్ము సంబంధమగురోగములయందు మిక్కిలిలాభదాయకము. అందు ముల్లంగి ముంప రసముకూడా చేర్చవలెను.

మరియు ముల్లంగి కీతులు, సానకావేరు, సోయి విత్తులకషాయ ము, సికింజబీగ కలిపి పానముచేయుట లాభదాయకమగును గాన దీని వలన వమనమగును.

మరియు విరోచనమునకై యారక్షపైకరా మరియు ఉబ్బులోగారి భూసు యివ్వవలెను.

మరియు ఉష్ణమును కలిగించు సట్టి మాతృలు సంపదా నోటిలో వ్రుండుకొనవలెను మరియు కొండరు వైద్యులు వదించినచేమనగా నక్కయొ క్క పుష్పసము అనగా ఉబ్బిరితిత్తి (Lung) ఎండిచి ఏమమావముల ప్రమాణము ద్రాక్షపండ్ల కషాయమునందు కలిపి పానముచేయించిన యెడల ఇందువలన రోగికి మిక్కిలిలాభము కలుగును మరియు భోజన మునందు పూరేష పక్షిమాంసము, కోడిపిల్లలమాంసము ఇతర పక్షుల మాంసమును యిచ్చుట యోగ్యమగును ఇటులనే నక్క, చెవులపిల్లి,

మాంసము, శైలిగకట్టు భోజనపదార్థములయందు, కలంజన్ (తముల పాకుపేరు) దాల్చినచెక్క చేర్చుట గడువాని పానముచేయించుట మరియు కఫమును పెంచునట్టి, వస్తువులు అనగా పాలు, చేపలు, ఫలజాతములు యివ్వవలెను.

❖ గరిఖూన్ సూత్రము చేయుక్రియము ❖

గరిఖూన్ ముగరబిల్ 10న్నమాషములు యష్టిమధుకము శిన్నర మాషములు తెగడ తిరమాములు యూజ్ ఫైకరా చేమపుచ్చకాయ గుజ్జు అంజరూద్ (ఒకజిగురు) యివ్వత్వేకముగా 7న్నరమాషములు ఇవియావత్తుచూర్ణించి వస్త్రుగాలితమొనరించి సూత్రము చేసుకొనవలెను. ఈపేషధము 4 న్నరమాషములు మొదలుకొని 7మాషములవరకు ఉపయోగించవచ్చును.

❖ ఇరమాత్రములు చేయువిధానము ❖

యష్టిమధుకము మిరియాలు చక్కెర యామూడుసమానముగ కూరి సూత్రము చేసుకొని నోటిలో ఉంచుకొనిన చిక్కని దోషమును దగ్గినపుడుగాని కాండించినపుడు గాని పెడలును.

(సూచనీయము) ఈబూ(Asthma) మొదలగు రోగములలో నిది విశేషకాలమువరకుండిన అపస్మారము ప్రాకినట్లుండువ్యాధి కీళ్లు నచ్చువడలు నొప్పులు ఒకేసారి వృద్ధినిొందును గాన ఆరోగ్యముగా నుండు దినముల యందు దీని యిక్కించేయుటలో తాచ్చారము చేయకూడదు మరియు దీనిపుషాయము పత్యమునందు త్యాగము ఎన్నడు చేయకూడదు మరియు ఎప్పుడున్న వసునవిరోచనములు చేయించుచుండవలెను మరియు సమానత్యము కొరకు వృష్ణము చేయునట్టిమాజూర్ (అవలేహములు) కఫమును నశింపజేయునట్టి వానిని పుచ్చుకొనవలెను అట్టివస్తువులను సదా నేవించవలెను. మాజూర్ యిన్నిటిలో జరావంద్ యొక్క మాజూర్ గ్రహించవలెను.

జరావందమాజూక చేయకలిగియున్నాడు.

జరావందుడు దహిజ్ (గుండ్ర)ని కనుచు (గుండ్ర)ని కనుచు, పిప్పి, బరానీలు, అడలు, చేదు బాదంపప్పు, అంజీరపండ్లు ఇవి ప్రత్యేకము 17న్నర మాషములు యష్టిచుధుకము రాజహంస జూసా ఇవి ప్రత్యేకము 7 మాషములు యామోదలగువానిని చూర్ణించి వస్త్రాలిత మొనరించి తేనెతో కలిపి మాజూన్ చేయవలెను.

జరావంతుని కషాయము చేయుక్రమము.

ఉన్నాబ్, విహసాడా, 20 కాయలు, గింజదీనినద్రాక్షపండ్లు, వచ్చివి అంజూపండ్లు, ప్రత్యేకము 2 కాయలు యష్టిచుధుకము, 24 మాషములు రాజహంస, 10 మాషములు ఖరమి గింజలు ఖుబ్బాజి ఎండుజూసా సానకవేరు మెంతులు ఇవి ప్రత్యేకము 7 మాషములు ఈ మొదలగు యావత్తువస్తువులు రెండు శేర్ల సీళ్ళయందు వేసి నాలుగవభాగము మిగులునట్లు కషాయము కాచివడియబోసి వ్రతిదినము 15 మాషములు తీసుకొని బనప్ మాషరబతుకలిపి పానమొనరించవలెను. మరియు రుబూ (ఉబ్బసము) తలనుండి మలము దిగుటవలన కలిగినచో నజలాను తగ్గించుటకై పరిశ్రమజేయవలెను, ఎటులననగా నజలావ్యాధి ప్రకరణమునందు పరిచర్య.

మరియు నెమ్మదిగా మలము నుండి పూపిరితిత్తులను పరిశుభ్రత నొనరించుటకై ఆరూఢ మొందవలెను. ఈదశయందు విరోచనములు చేయించుట అతివృత్తము. విరోగియొక్క రొమ్మనుండియు అధవాయిత రేలింగమలనుండియు మలము పూపిరితిత్తులయందు ప్రవేశించుచుండిన నెమ్మదిగా ప్రకటనమగును. మరియు ఈరోగియొక్క పూపిరితిత్తులయందు శ్లేష్మము పుత్తన్నమైనచో పూపిరితిత్తుల జలుబు చెమ్మగలదగుటకులక్షణములు సంభవించును. మరియు యీరెండింటి యందు వమన విరోచనముల తదుపరి విశేషలాభదాయకమగును. మరియు వమనము అనే కష్టర్యాదుములు చేయించుట వలన మలము యావత్తు వశేనారి మూ

లమునండి పెళ్లగిలిపోవును. ఈనయమునందు మలము నిలిపివేయునట్టివస్తువులు అనగా నల్లమందు యబహుబ్ (అడవిసేపువేడు) గంజాయి విత్తులు ఇనసోగోలు మొదలగు యిటువంటి వస్తువులు మర్దించుటయో గ్యమగును. అనగా నజలాయొక్క రీతియందు తలనుండిదిగవచ్చుచున్నది. అది దీనికి విరుద్ధముగానుండును ఎటులననగా అట్టిసిక్కియందునల్లమందు మొదలగువస్తువులు వ్రువయోగించవచ్చును. గాన ఈవస్తువులు నజలా తలనుండి దిగకుండునట్లు అపిచేయును. గొప్పలాభముకలుగుచు రుబూ (వుబ్బనము) రోగముగలవానికి భుజించినవెనుక రెండుగడియలు గడవనిదే నీళ్లుత్రాగించకూడదు. ఆలస్యముగా నీళ్లుత్రాగుటలో కూడా మిక్కిలి స్వల్పముగా పానముచేయవలెను. ఇట్లుతక్కువగా జలపానము చేయుట మిక్కిలి వుత్తమము నీళ్లుఒకేవర్షాయము త్రాగకూడదు. కొద్దికొద్దిగా త్రాగవలెను. మరియు నీళ్ళకు బదులు తేనెలో నీళ్లుకలిపి పానముచేయుట అతివుత్తమము మరియు భుజించిన తదుపరి విశేషముగా నిద్రించుట మరియు ముఖ్యముగా పగలునిద్రించుటవలన మిక్కిలి హాని కలిగించును. మరియుచుడ్డపానము (సారాయిపానము) చేయునట్టిఅభ్యాసము గలరోగికి రీహనిషరాబ్ (సారాయి) పాన మొనరించుట లాభదాయకమగును. మరియు రొమ్మును స్పర్శలను చేతితో మర్దించుట మరియు ముతకబట్టతో గాని నూనెతోగాని మర్దించవలెను. సముద్రఫేసము పావడిలవణము కలిపి నూనె మర్దించుట వలన అధిక లాభము కలుగును.

మరియు మర్దించుటవలన ఆయాసము వుత్పన్నమైనచో కొద్దిగా చెంచేలీనూనెగాని లేక చండ్రులైలముగాని దానితో సమానముగా మర్దించవలెను. మరియు రొమ్మును మర్దించుటలో బహుమృదువుగా మర్దించవలెను. మరియు నెమ్మదిగా రుద్దుచూ తదుపరి విశేషశక్తితో మర్దించవలెను. యీరోగమునందు పరిశ్రమచేయుట మిక్కిలి లాభదాయకమగును. అనగా పరిశ్రమ చేయుటలో ఆరంభమునందు

కొద్దికొద్దిగా చేయుచు క్రమేణ హెచ్చించవలెను. కాని ఒకేపరియాయము విశేషముగా చేయకూడదు. భోజనము పరిశ్రమచేసినపిమ్మట చేయవలెను. బహుదా ప్రకృతిని మృదుత్వము నొంది చవలెను. ముఖ్యముగా సస్వోటియందు నివసించు చేపలు భోజనమునకు ముందు భుజించవలెను. మరియు ప్రకృతిని మృదుత్వము నొందించునట్టియు మూత్ర విసర్జన గావించునట్టి భోజనములను వర్జించవలెను. యేవస్తుశేవనవలన మలము గట్టిపడనో యీకారణమువలన మూత్రమును కలిగించునట్టి వస్తువులు వలచని మలమును వెడలించును. మరియు యేయన పుష్టిని రొమ్మునందు పుష్టముండునో లేక ద్వీపముండిన యీక్రిందచెప్పబడిన మాత్రలవలన వాని శరీరము మృదువరచవలెను.

—మా త్రై లు చే యు క్రి మ ము(—

బహుమా యష్టిమధుకము యివివృత్త్యేకము శిశ్నర మాషములు గారిఖాన్ 9 రతులు బాదంజిగురు, శి రతులు, యీవస్తువులను చూర్ణించి మాత్రలుచేయవలెను. శ్వాసరోగములయందు గారిఖాన్ ఆకాశ వల్లి మిక్కిలి గుణముగల వస్తువులలోనివని భావించదగును. మరియు పుష్టికారకబోషధములు యీరోగమునందు కఠిన సమయమునందు వాటిఅవశ్యము కలిగినచో అండుండి తాళకము రాతిజ్వయొక్క మాత్రైలు తేనెనీళ్ళలోకలిపి మాత్రలుచేసి పునయోగించవలెను. మరియు అర్ధాశము వేయించిన కోడిగ్రుడ్డుకలిపివేచవలెను. సామాన్యబోషధములయొక్క అవశ్యము కలిగినచో షహజీర చూర్ణించి శిరకా (చెన గవులును)లోకలిపి యిప్పించవలెను. మరియు దమ్మా (ప్రబునము) రోగియొక్క శ్వాసబంధించబడి గొంతు బిగించినట్లు అవస్తానంభవించిన యెడల పాడలవణము 14 మాషములు అడ్యాలు 7 మాషములు ఈ రెండింటిని మెత్తగానూరి 157న్నర మాషములు తేనెనీళ్ళలో కలిపి పానముచేసినచో లక్షణమే శ్వాసవట్టువిడిపోవును.

[illegible]

గంధకము, హరిద్రము, యారెండవస్తుప్రసా కలిపి మేక గుర్ర
దా (పులవ తొడలుపై నుండు) కొవ్వుకలిపి నూరి బిళ్లలుచేసికొని ఆబిళ్ళ
ను నివ్వవై నునిచి అంచుండివచ్చు చొగలు రో నీల్చునటుల ముఖము
పుంచవలెను. మరియు కొట్టవరెయ్యిపొడి చీల్చుటవల్ల ముము, మోయు
పులును వదార్థములతోనుడి చేసగవు ను మూత్రము యారోగము
నం నువయోగించవగును. ఇటులనే శికిరిచీన్ ముఖ్యముగా శరీరము
నందు పుష్టము కలిగించును.

శ్రీ గోవ్వలూరి మురారీశ్వర వ్రాసెను

వీటివలన మలముయొక్క స్థానము విశ్వయమగును మలము
యెచ్చటయుండునో గ్రహించవలెను అనగా రొమ్మునందు భారముగా
నుండుట ముఖ్యముగా ఈవిషయమును చూపుచున్నది. మరియు,
మలము పూసిరితిత్తులయందున్నచో రొమ్మునందు మంట కలుగుట
గుచ్చుకొనుట యెదలగు అంశములను పూర్ణరీతిగా వర్ణించుచున్నాను
అనగా మలము సరకులయందుగాని పొరలయందుగాని యుండినచో
చెమ్మ సహజముగా వెడలిచచ్చుట ఈవిషయమై చిహ్నమగును
అనగా మలము సమీపమునందున్నది. పూసిరితిత్తుల ముఖమునందున్న
యెడల రతూబతు అనగా సీరు కరిసినదిగా వెడలుట దగ్గువెంట శ్లేష్మము
వెడలుట కనిపెట్టబడుచున్నది. మలము పూసిరితిత్తుల చుట్టుభాగము
నిందుగాని దానిరోమాంచములయందుగాని లేక దానిమాంస రంధ్ర
ములయందుగాని యున్నచో కేవలమా దగ్గు ఆలశ్యముగా యుండును.
ఈవిషయమును వర్ణించుచున్నాను. అనగా కఫము, హిజాజ్ దయాఫ
గమా అను పొరయందున్నచో యీపొర హృదయము ఆమా
శయమునకు మధ్యనుండున్నది దీనిరెడపవేచు హిజాజ్ ముస్త ఆరాజ్
అందురు. కొందరు యక్ష్మత్ (గుండె) ఆమాశయము మధ్యమందున్న
బికపొర అందురు గాన వెనుక వచించినది సరిఅయినదిగాదు దాని

వర్ణనము జతుర్బిజన్య (వర్జ్య యోక్యవాపు) నందు వర్ణించబడును. మరియు, గొత్తుగొంతు యెరువుగా నుండుట యిందు చూపబడుచున్నది అనగా మలము ఊపిరి తీర్చులయుండున్నదని నిర్ధారణ పరచుటకు చిహ్నములు.

మరియు, ఈలిధముగు రోగి రొమ్ముయొక్క ఛిద్రములయుండు మలము ప్రవేశించినచో అట్టిస్థితియందు రోగి ఒకవైపునుండి రెండవ వైపు వత్తిలివ యెడల మలము ఆవైపునుండి రెండవవైపుకు దిగుచున్నది. కాబట్టి రోగికి మలము దిగునట్టి గతి తెలియుచున్నది. మరియు, దగ్గు శిద్ధిగానుండును గాని ఆలశ్యముగా నివారించును. మరియు, ఉబ్బనలకు ఊపిరితిత్తుల వాపువలన మారుచున్నది ఎటులననగా ఊపిరితిత్తుల మౌనము మిక్కిలి మృదువుగానుండును అనగా ఒకప్పుడు ఊపిరితిత్తులయొక్క ప్రకృతి ముందు యెటుల దానికి యోగ్యముగానుండునో దానితో విశేషముగా పూర్ణముగాని శీతముగాని విశేషముగా చెట్టుగలిగిగాని మిక్కిలి శుష్కత్వముగలదిగాగాని పుత్పన్నమగును. బహుశా స్వభావిక ప్రకృతిగానుండి తరువాత ఏదో నొక కారణమువలన తన నిజదశయ ముపోవుచు పునరి ప్రకృతి ఉత్పన్నమగును. లేక ముందు కంటె మిక్కిలి ఉష్ణమగును లేకమిక్కిలి శీతలముగాని విశేషచెట్టుగాని విశేషశుష్కత్వముగాని కలిగియుండును. మరియు నిజప్రకృతి పునరి ప్రకృతికల భేదమేమనగా నిజప్రకృతి యొక్క చిహ్నములు అనగా స్వభావిక ప్రకృతివలన నవ్వదా ప్రకటనమగుచున్నది పునరిప్రకృతి దీనికి విరుద్ధముగానుండును అనగా ప్రకృతిమూపోయిన యెడల తెలియబడును. రొమ్ము వెడల్పుగానుండుట శబ్దము బలముగా నుండుట శ్వాస పెద్దదగుట చల్లనిగాలి వలన హాయిగానుండి నటుల తోచుట ప్రకృతి పుష్టముగానుండుట మొదలగు కారణములను చూపుచున్నదని గ్రహించవలెను.

మరియు, రొమ్ము దిన్నెదగుట శబ్దము శ్వాసముగావచ్చుట శ్వాసదిన్నెదగుట, మరియు, డబ్బము చుట్టూఁ జివరన హానికలుగుట మొదలగుచని ప్రకృతి శీతలముగుట వలన శ్వాసగు అక్షుఁడులూ చూప బడుచున్నవి.

మరియు, ఇట్టి ముఁపున రొమ్మనందు రిఫరెన్స్ విశేషముగా నుండును. దగ్గు, ఉబ్బనము విశేషములగుటచే, వెన్ను ప్రక్రియగల వానికి శబ్దము నెక్కుదిగా అణగినటుల వెడలుచున్నది. శ్వాసనీర్వుటతో గర గర శబ్దము కలుగుచున్నది. మరియు, పెద్ద ధ్వనిచేయబలముగాని వానిశక్తి దుర్బలము నొంద జాలదు. మరియు, నాని రొమ్మనందు చెమ్మిండియుండును కనురెప్పలు కండ్లు నానెట్లు, చీముండును.

మరియు గొంతుతూంసలు మెత్తగను బిగులప్పిగులుండును.

మరియు శుష్కప్రకృతి గలవానియొక్క శబ్దము నిండి బరువు గానుండును అనగా బొంగురు గొంతుగా నుండును మరియు వానిరొమ్ము లో ఏమియు చెమ్మలేకుండును శుష్కత్వము హెచ్చుటవలన శ్వాసనది గించినటుల (కప్టముగా) వెడలును వీటివర్ణనము అవశ్యముండెనుగాని గ్రంథ విస్తార భీతివలన క్లుప్తపరచితిని.

~~శ్వాసనానికి బౌషధములవర్ణనము~~

ఈబౌషధముల వర్ణనము దమా (ఉబ్బనము) రోగమునందు దాని కారణమున్నచో శేవినవలెను మరియు ప్రస్తుతము ఒక బౌషధము వలన కార్యము నెరవేరినచో రెండవ సుయోగిక బౌషధము శేవించ కూడదు.

జరావంద్ (కచూరము) రెండు మాషములు చూర్ణించి వస్త్ర గాలితమొనర్చి ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు 31న్నరమాషము మ యచక్కితాయందు కలిపి పుష్కాదకముతో పుచ్చుకోవలెను

మరియు గవ్వవలుగు సాంబోణి 2 మాషములు మొదలు 31న్న రమా 4న్నరమాషములవరకు రోగదశనుగ్రహించి రోగి యోగ్యతను

కనిపించి సదాశాకు రసమును కలిపి పుష్పకోవలెను మరియు అడవి నీళ్లల్లి కుద్దరి వేయించు నూరి తేనెనొకలిపి భక్షించవలెను.

మరియు కకత్తూర్మూన నిస్సోనూరి కషాడిము కాది వడియకోళి అందు మయచభతా గని తేనెగాని కలిపి పానముచేయవలెను మరియు రోగము నవీ స్తోమో చిక్కిన కంత్తూర్మూనా వ్యాధి పురాతనమును మున్నచో ఏ చని కకత్తూర్మూనా ఉపయోగించవలెను మరియు ఈ రెంటిని దీనినొకటి చూర్ణించి తేనెనొకలిపి (రసాయనము) వలెచేసికొని పుష్పకోని నుండి లి గుణా లిగించును మరియు తేనెనొకేయబడిన శికింబబీక బిహారి అడవిసీరుల్లితో చేయబడిన శికింబబీక యోగ్యముగానుండును ఈ మొదలగునవి చిక్కని మలమును వక్రవరచి సహజముగా వెడలిండును రొమ్మును వనిత్రీవరచుచు మరియు ఈరోగియొక్క పూర్ణతిత్తుల రోగమునందుగాని హృదోగము నందుగాని వానిమాంసరింధ్రములయందు గాని మలము చేరియుండినచో ముందుగా బాసలీక్ అననముగాని ఇబ్బియనువరముచుగాని పుస్తెల అనునరమున గాని ఎడగుచెయ్యయందు శిరావేదనము చేయవలెను పిమ్మట రెండవప్రపాయము చేయవలెను

అథ(శ్రీ) వభేదము ఉబ్బనకు యొక్కలక్షణము లుచేతి

వ్రాపిరి తిత్తులు రొమ్మ హృదయము ఆవిరి పరమాణువులతో గండి ఈ ఆవిరిపరమాణువులు ఈ భాగములయందు నిలిచి ఈ ఆవిరిపరమాణువుల విశేషస్వభువలన గాలి మార్గములు చిన్నవగును మరియు శ్వాసయందు ఇబ్బందికలుగును దీని క్షణములు నాడి పెద్దదిగను వెంట వెంట సడుచుచుండుచు మరియు దాహము అధికముగానుండుట శీతజలపానమువలన సంశృష్టితేజపోవుట మరియు శ్వాస వెంట వెంట వచ్చుట పిచ్చిచేష్టలు రొమ్ముయందు మంట గొంతు నాలుక ఎండుట నోటిరుచిఉప్పగను పుల్లగానుండుట చల్లని గాలివలన లాభము, పుష్కగాలివలన హాని కలుగుట ఈ మొదలగు లక్షణములు కలిగి యుండును

— మూడవ భేదము ఉబ్బినము దిక్కు —

ఎడముచేతియొక్క బాసకీ అమరమును చేదిందిరి క్త మోక్షమును చేయవలెను మరియు హృదయసంబంధమును వుష్ణమును ఆవిరివేయవలెను మరియు ఇందువిషయమై ఇనబ్ గోలుగింజ గుజ్జు బసప్ మావరబతు కలువపూలవరకుతునం కు కలిసి పానము చేయవలెను

మరియు యవగంజ సేపు(యాపిల్) వరబతు చందనముయొక్క వరబతు ఫలములవరకును సంకోషదాయకమును చల్లనివస్తువులు మరియు హృదయమునందును వేడి తగ్గించునట్టి వస్తువులను పయోగించవలెను. అనిగా హృదయముయొక్క పూష్టప్రకృతి మందు వర్ణించబడియె అవియానత్తు యీవాధియందు లాభదాయకముగును. మరియు చేతులు కాళ్ళు మర్దించుట చల్లనివిశృంభించుట లాభదాయకముగును

దస్తూరపుల్ ఇలాజ్ అరగ్రంథమునందు వ్రాయబడినదేమనగా శిరావేదనముచేసిన వెనుక ఏదియు వర్జితముగాకుండిన కత్తికో గంట్లు వేయవలెను. మరియు వుష్ణమును శాంతింపజేయుటకై కేపువరబతుగాని మండిగంధపువరబతుగాని పెద్దపాయలగింజల పాకముగాని సారకాయ రసముగాని బేవానా గుజ్జుగాని తియ్యదానిమ్మ వరబతుగాని పానముచేయవలెను. మరియు వన్నిరు చందనము కర్పూరము రొమ్ము పై మర్దించుట ఈవస్తువులను పీల్చుట లాభదాయకముగును.

❀(4) భేదము ఉబ్బినముయొక్క లక్షణములు ❀

అనగా పూపిరితిత్తులయొక్క పూష్టదుష్టప్రకృతి అధికమై ఉబ్బినము కలుగుటకు కారణముగును.

❀(4) భేదము ఉబ్బినము దిక్కు ❀

ప్రకృతిని కాపాడుటకై చల్లని ఔషధములను పానముచేయుట లేలాహలను లేవనముచేయుట మొదలగునవి పుష్టయోగించవలెను

—(5) వ భేదము ఉబ్బనము యొక్క లక్షణములు—

రొమ్ము యొక్క అనయనములు బిగుత్తి నీర్పము నొందును. గాని విశించుటకు శక్యములేకపోవును. ఇటులనే దానిప్రకృతి యొక్క పుష్టమునందు దుర్బలము ప్రవేశించును గాన కారణశక్తితో గతికొరకు ప్రధానమగును. మరియు దానిచిన్నఃము యొక్క శాస్త్రన హేతువులతో ఆగి ఆగి వచ్చుట నాడియందు పూర్ణముగానందుట మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును.

—(5) భేదము ఉబ్బనము చికిత్స—

మెంతికమాయమునందు తేనెకలిపి అపి అపి పానముచేయవలెను మరియు సానగా తైలము నర్గిన్ తైలము మహానింబతైలము రొమ్ము పై మర్దించవలెను. మరియు కంజిలో మేత్తగానూరితేనెలోగాని సోయి విత్తులనూనెలోగాని కలిపిలేవనముచేయవలెను. మరియు పక్షవాతము నందు చెప్పబడిన ఔషధములను పువయోగించవలెను.

—(6) భేదము ఉబ్బనము యొక్క లక్షణములు.—

పుష్పనముల యందు శుష్కత్వము ఉత్పన్నమైన శారణమువలన పూపిరితిత్తులయొక్క ప్రధానమగును చెమ్మ నష్టమొందుటవలన పూపిరితిత్తులు ముడుచుకొనును ఈరోగము బహుదా జ్వరముయొక్క పుష్టము ప్రధాన అంగములయందు ప్రవేశించును. ఈజ్వర అంతమునందు పుత్పన్నమగుచున్నది. దీనిలక్షణములు దాహము కలుగుట శబ్దము హీనమగుట కఫమువెడలకుండుట మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును. మరియు చెమ్మ కలిగినట్టి వస్తువులు పువయోగించుట వలన ఉబ్బనము శాశించును.

—(6) భేదము ఉబ్బనము చికిత్స—

పూపిరితిత్తులయందు చెమ్మకలిగిండుటకై చెమ్మను కలిగియుండు వస్తువేవన చేయవలెను. అనగా యావగంజి మేకపాలు చనుపాలు మరియు ఇతరములగు గింజలను నానవేసిన గుడ్డ చెమ్మను కలిగించున

రసాయనములు మొదలగునవి యివ్వవలెను. చెమ్మను కలిగించునట్టి వ
లాస్త్రిలు రొమ్ముపై లేవనముచేయవలెను. మరియు బసవ్ మా దోసకా
యలు ఖరమి కలువపూలు ఈ మొదలగునవి కషాయముకాచి విధిప్రకా
రముగా అందురోగిని కూర్చుండబెట్టవలెను,

❧(7) వ భేదము ఉబ్బనముయొక్క లక్షణములు.❧

చల్లనిగాలి ముక్కునుండి ప్రవేశించుటవలన చల్లని వస్తుశేవన
చేయుటవలన శీతజలపాన మొనరించుటవలన పూపిరి తిత్తులు (పుష్పన
ము) లయందు జలుబును పుట్టించును. పూపిరితిత్తులయందు జలుబు
అధికమై యారోగము కలుగుచున్నది. ఈవ్యాధి విశేషముగా వృద్ధు
లకు ఉత్పన్నమగును. మరియు అరంభమునందు న్వల్పముగా నుండి,
అంతమునందు దృఢమగును.

❧(7) వ భేదము ఉబ్బనము చికిత్స.❧

ఉష్ణమును కలిగించుటకై మెంతులకషాయమును పానముచేయ
వలెను. మరియు ఉష్ణతైలములు మర్దించవలెను. పావురము, చకోరపక్షి
మాంసమున్ను, పుడికివుడకని కోడిగ్రుడ్డు యీవ్యాధియందు వత్సము
ఇయ్యవలెను.

❧మెంతులు కషాయము చేయవిధానము.❧

మెంతులు 17½ మాషములు, బసవ్ మా 7 మాషములు, సోపు
శ్శి మాషములు, దాక్షివండ్లు 30 కాయలు, యీవస్తువులు కషాయ
ముకాచి వడియబోసి, చక్కివంచదార అందులో కలిపి ప్రతిదినము
150 మాషములు పానము చేయవలెను.

❧(8) వ భేదము ఉబ్బనముయొక్క లక్షణములు.❧

అనగా శ్వాస వచ్చునట్టి మార్గమునందు గాలి నిండి ముక్కు
వందు నిలిచిపోవును. పురూక్ ఖనవా (వీకె) గాలిమార్గము యీసమయ
మునందు కొద్దివస్తువు బంధించబడినచో శ్వాస అవశ్యముగా బిగిసిపోవు
ను. యీరొగము వాతకారక పదార్థశేవన చేయునట్టి కారణమువలన

కలుగుచున్నదని గ్రహించవలెను. దీని చిన్నములు అనగా రొమ్ముబడు వగుట, దగ్గింపును కల్గినదగుట వాతము కలిగించునట్టి వస్తువులతో ఉబ్బనము అధికమగుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

❦(2) వ. భేదము ఉబ్బనము చికిత్స ❦

వాతము హరించి బంధనము విడదీయుటకై కొన్ని సదుపాయములు (2)వ భేదమునందు చెప్పబడియె. కాబట్టి ఆవుసాయములను ఇందువయోగించు కొనవలెను. మరియు సోపు, సోయిత్తులు, యారజ్ పైకరా, హుబ్బురిశాద్, హుల్ గిగోలి యారోగమునందు మిక్కిలి గుణదాయకములగును. మరియు తులసినునె, హుబ్బుల్ గార్ తైలమును మర్దించవలెను. సోయిత్తులు, బాబూనా, దవనము, మధువము, మొదలగునవి రొమ్ము ప్రక్కలయందుకూడా లేవనము చేయవలెను. మరియు, మాజాకలలోనుండి మూదతుల్ హయాత్ నొనదాడుగాని సంజర్నియా మరియు, అమర్శియా యానాలుగున్న సంయోగిక అవలేహములు. మరియు నివి అతిగుణదాయకములని గ్రహించవలెను మరియు అమర్శియా యానానిలో హవాసుల్ మవాద్ (మలమును ఆవునట్టి ఔషధముయొక్క పేరు) నిది ఒకరాజుకు ఆయాశయము దుగ్ధలము నొందు రోగముండెను. వానికొరకు హకీం బుకరాత్ గారు యా ఔషధమును వదించిరి.

❦అమర్శియా మాజాక చేయుక్రమము ❦

అడవిగాజువిత్తులు, అజకిర్ (మంజగడ్డి) బల్ సాన్, కిరోమన అడవికరివేసాకు, యాపిల్, అజామోదము, ఇవి ప్రత్యేకము క్రిమాషములు, నల్లమిరియాలు, శ్వేతమిరియం, కటుకరోహిణి, ప్రత్యేకము అర్థభాగము, శుద్ధిచేసిన బాలింతబోలు 10½ మాషములు, హుబ్బుల్ గార్ వేపివిత్తులు రెండుగింజలు, కుంకుమపువ్వు 7 మాషములు యా యావత్తువస్తువులు దంచి చూర్ణించి, వస్త్రుగాలిత మొనరించి పొంగు

తీసిన తేనెలో నిలిపి లేహపాకముగా చేసుకొని రెండు మాసములు గడిచిన తరువాత 7 మామల అవరకు ఉపయోగించవలెను.

—జావనీదూ మాత్రలు చేయుక్రమము—

జావనీదూ 1½ మామము, సోవురస ముతోనూరి 1½ చేదుపుచ్చ కాదుగుట్ట అందుకలిపి తేనెనీళ్ళతో రోగికి యివ్వవలెను. ఈజావనీదూ మాత్రలు రెండవ ప్రకరణ వ్యాధియందున్న యీ వ్యాధియందున్న మిక్కిలి వ్రవయోగకారి అయినను నిది జీవనరములకు హానికలిగించును. కాబట్టి యీ నమయమునందు యీ మాత్ర వ్రవయోగించినచో పూష్టమగు సుగంధ తైలములను శరీరముపై మర్దించవలెను. దీనివలన ఆమాత్రయొక్క ఆవిరి పరమాణువులు జీవనరములయందు ప్రవేశించ జాలవు గాన జీవనరములకు హానియొక్క భయము కలుగజాలదు.

మరియు, యీ క్రింద చెప్పబడిన మాత్రలు యోగ్యముగా నుండును. అనగా సుకపీనక్ జావనీదూచేర్చి చేయబడుచు ముఖ్యముగా సుఖపీనక్, సదాపాకు రసమునందు మాత్రలు చేయవలెను.

—(9) వ భేదము ఉబ్బనకు యొక్క లక్షణములు—

విశేషమలము రొమ్మునందు వ్రేవేళించును. దీనిలక్షణములు రెండవ భేదముయొక్క లాభమునందు వర్ణించబడినలక్షణములు యీ భేదముయొక్క లక్షణములని భావించవలెను. చికిత్స కూడా అచ్చటనే చెప్పబడియెగాని దీని చికిత్స జలోదరముయొక్క చికిత్స యని గ్రహించవలెను.

—(10) వ భేదము ఉబ్బనముయొక్క లక్షణములు.—

శీర్ష్యోగములయందు రోగనంధి సమయమునందు ప్రకటన మగును ముఖ్యముగా దీని చికిత్సచేయకూడదు యెటులననగా రోగనంధి సంబంధమగు చికిత్సయె లాభదాయకమగును.

—(11) వ భేదము ఉబ్బనముయొక్క లక్షణములు.—

ఉపరి త్తిత్తియందుగాని లేక దాని సమీపమందుండునట్టి ఇతర అంగములయందుగాని వాపు పుత్పన్నమగును అనగా హిజాబ్ హిజాబ్ యందున్న హిజాబ్ మున్ సెవ్ యందున్న, హిజాబ్ ముస్తబతన్ యందున్న, వీటితంతువులయందున్న, ప్రక్కలయందున్న, యక్కత్ (లివర్) యందున్న స్త్రీహ (తిల్లి) యందున్న వాపు పుత్పన్నమగును. ఇట్లు వాపుకలుగుటకు కారణము అనగా వికళించునట్టి గతిగలస్తలము విగించబడును. మరియు, రొమ్ము విగించబడునట్టి కారణము ఇదియెయని గ్రహించవలెను. మరియు, ఈ రోగిచిహ్నములు చికిత్స మొదలగునవి వాటి వాటి స్తానములయందు వర్ణించబడియె జకీరా అను గ్రంథకర్త ఉబ్బనము గుండెవాపువలన ఉత్పన్నమైనచో దానిచికిత్సయందు ముందుగా బాసలిక్ గాని అకహల్ అను నరములను ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయించి తరువాత బార్తెంగ్ రసము, కాకనజ్ రసము, లాకీర్ రసము పండిరిదోసకాయరసము, చిరిలెనగరసము మొదలగు రసములను శికింజ బీజము కలిపి పానముచేయవలెను. మరియు, గుండెయందు జుమ్ము కలిగియున్నచో ఆపైపథములయందు రేవలచిన్ని చేర్చుకొనవలెను.

మరియు, ఉబ్బనము స్త్రీహముయొక్క కారణమువలన కలిగినచో ఎడనుచేతి అనామిక, కనిష్ఠ వ్రేళ్ళమధ్యనుండునట్టి నరము ఛేదించి రక్త

మోక్షణము చేయించవలెను. మరియు, గౌజబాగ్ అరుగులో అడవిసీత లితోరయారు చేయబడిన శికింజబీగ్ కలిపి శేవించవలెను.

హిజాబ్ హజీజ్ (ఇదిపొర హృదయమునకున్న, ఆమాశయము కున్న మధ్యనున్నది. హిజాబ్ ముకాసిప్ మరియు హిజాబ్ ముస్తబతన్ ఇజలా) నిది పొర. యాపొరచక్రము పెరుగుకల లోభాగమునందున్నది.

❦❦❦(12) వ భేదము ఉబ్బనముయొక్క లక్షణములు.❦❦❦

దీనిని తక్కువలో హిజాబ్ (ఇదిపొర) దీనిని యాఅధ్వాయము నందు మారు మారు శ్వాసచెడిపోవునట్టి ప్రకరణమునందు చెప్పియుంటిని. దీనిని హకింఠలీఖ తప్ప యితర వైద్యవరులు వ్రాసియుండలేదు.

(13) వ భేదము ఉబ్బనముయొక్క లక్షణములు.

ఆమాశయము మలముతో నిండి యుండుట పలన హృదయ కమలము వికసించుటకు ఆటంకము సంభవించును. ఈకారణము పలన పుబ్బనము పుష్పన్నమగును. మరియు దీని చిహ్నములు ప్రకటనమగును.

❦❦❦(13) వ భేదము ఉబ్బనము చికిత్స.❦❦❦

యారజ్ మాత్రాలు దీనికి సమానగుణముగల వస్తువులతో ఆమాశయమును పవిత్రత నొందించవలెను. మరియు వక్రము నొందించునట్టి విషయమై మిక్కిలి శరిశ్రమ చేయవలెను.

(14) వ భేదము ఉబ్బనముయొక్క లక్షణములు

గొంతు వాపు గాని శ్వాస విగబట్టునట్టి కారణము వలన గాని పుబ్బనము పుట్పన్నచును. ఈపుబ్బనము గొంతువాపుగాని పూపిరి పట్టుబట్టుటవలన కలిగినయెడల దాని వర్ణనము మారుమారు చేయబడియె, అనగా రోగి దశానుసారముగా గొంతువాపునకు చికిత్స చేయవలెన.

(లాభము) పుష్కరుతుప్తనందు వర్ణములు విస్తారమై గాలి పూష్ణ శుష్క త్వముగలదై పుత్తరదిశగాలి అయినచో చలికాలమునందు పూపిరితిత్తుల రోగములు విశేషముగా పుట్పన్నచును. ప్రత్యేక దశయందు చల్లనిగాలి పూపిరితిత్తులతోందు హాకలిగించును గాని అట్టిమధ్యులకు పుష్కరాలయందు విశేషముగానుంచవలెను దీని పుష్కమువలన నష్టపడును. బహుశా పుబ్బనరోగము పూపిరితిత్తుల వాపుతో హరించును. పిక్విక్కుష్పను పూపిరితిత్తుల రోగములు గుండెరోగముతోకూడా పోవుచున్నవి. ఎటులననగా పూష్ణదుష్ప్రకృతి చల్లగానుండు కలిఖి (యకృత్) యందు ప్రవేశించును. మియు జలోదరమునుకలిగించును మరియు యేవస్తువు హానికారక లాభకరములుగానున్నవో అట్టివస్తువులను రెండవ ప్రకరణమునందు మారుమారు చెప్పియాన్నాను. గాన వాటిని చూచుకొని చికిత్సచేయవలెను.

శ్వాసరోగ లక్షణములు.

ఈరోగములను వెనుక వర్ణించియున్నాను. ఈపుబ్బనము శ్వాస బిగించుటవలన కలుగుటకు ఒకగొప్ప కఠిన భేదముకలదు. ఈరోగము గల మరణము ఎక్కువై పరుండజాలదు. కొంతసేపైనను తిన్నగా కూర్చుండజాలదు. నీలువబసియుండజాలదు. మెడ తిన్నగా యుచు జాలదు. శ్వాస తిన్నగా వీల్చుచున్నది శ్వాస నడువక కష్టపడుచుండును. దీని కారణము చిక్కని మలదోషముగాని లేక శ్వాససూర్యమునందు వాపు కలుగుటవలనగాని లేక రొమ్మనరములు బలహీనములై బిగుత్గిపోవుట వలనగాని కలుగుచున్నది. పుబ్బనము (శ్వాసరోగము) పుత్సన్నమగును దీనిచిహ్నములు చిక్కిన కారణానుసారముగా పుబ్బనరోగ ప్రకరణము నందు తెలియబడును. మరియు యీరోగము పుబ్బనరోగభేదములలో నిది గాన దీనిని వేరుగా వర్ణించితిని దీనివలన లాభమధికమగును.

(సూచనీయము) ఇందువిషయమై విరూద్ధభావము వైద్యులమత మునందుకలిగినది అనగా ఉబ్బనము మరియు జీకోల్ నెప్స్ (శ్వాసభారముగా కష్టముగావచ్చుట యొక్క అర్థమునచూపుచున్నాడు. గాని హరిఅర్థము వేరు వేరుగానున్నది. గాన ఉబ్బనరోగము యొక్క ఆరంభమునందు దీనిపై సాంకేతము చేయబడియె. ఇప్పుడు ఈస్తానమునందు విరూద్ధభాగమును కొద్దిగా ప్రకటించెదను అనగా శబ్దము మాలిము మారి నదిగాని పరిణామమునందు ఒకే అర్థముకాబట్టి కొందరు ఈరెంటిలోభేదముచూపుచున్నాడు. వారి మతము యేమనగా శ్వాసక కఠినముగా వచ్చుటలో శ్వాసవచ్చునట్టి మార్గములు బిగిసిపోవును. నేనుదానిని జియోక్ అనుచున్నాను. మరియు ఈదశయందు గాని నాశికము ప్రవేశించుచుండిన మార్గము చిక్కకుండును. మరియు కొద్దిగా యోగ్యమగును.

ఈవిధముగ ఉబ్బనము యొక్క ప్రశంశముపైన చెప్పియుంటిని అందు
విగింపు కలుగదు మరియు ఒకొక్కప్పుడు విగింపు కూడా కలుగ
వచ్చును.

మరియు ఉబ్బనము లేకుండును. యెటులననిన కొందరికి శ్వాస
అగి కష్టముగా వెడలుటవలన చూడబడుచున్నది మరియుందరు ఒకే అ
ర్థము యీవిచారమువలన తెలిసికొనుచున్నారు అనగా ఈరోగము పు
ష్కనము (ప్రాపిరితిత్తుల)లతో ముఖ్యముగా సంబంధముకలిగియున్నచో
ఈకారణమువలన పూర్ణముగ నట్టి విచారము చేయజాలరు మరియు ఈ
కారణమువలన దీనిపరిణామము ఒకటిగా నుండినచో ఒకటికి రెండవ
దానితో వేరుగా గ్రహించజాలరు. మరియు జియ్యక్ పుస్తదర్ అనగా
విశాలముగనట్టి అంగములు శ్వాసపీల్చుకొనటకు ముఖ్యముగా నుండు
నవి సవ్యమైన గతి గలిగి యుండజాలవు. అనగా విశాలము కాజాల
కుండును.

, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పాత్ర పాచ్ఛాబేగ్ సాహెబ్
పుత్ర “వైద్యభూషణ” బిరుదావళి విరాజమాన వైద్యవిద్యవిద్యజ్ఞున
విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన

“తిబైఅక్షర్ మాహి” అను వైద్యగ్రంథమునందు

శ్వాసరోగములు సర్వము

సంపూర్ణము.

మొదలు

యూకరీముల్ సూరూఫ్.

బిస్మిల్లా హిర్రహమానిర్రహీం.

విద్య అక్షర విషాహి

వదునొకండవ అధ్యాయము.

కా స రో గ ల క్ష ణ ము లు.

సూఫీ (దగ్గు) ఊపిరితిత్తులు శ్వాసపీల్చుటలో పూపిరితిత్తులతో కూడా యుండునట్టి అంగముల గతియని గ్రహించవలెను. శ్వాస పీల్చుటలో దానితోకూడా సంబంధము కలిగియుండును ఎటులనిన పూపిరితిత్తి ముఖము హిజాబ్, హాజాబ్, హిజాబ్ మున్నిష్, మరియు హిజాబ్ మస్తబతీన్, పుజిలా, మరియు, రొమ్మయొక్కయు, వ్రక్కల యొక్కయు, కండరములు, తంతువులుకూడా గతికలిగియుండును. ఈగతి అపాకృతిగలది గాన శరీరము దాని ద్వారా చింతను యీ అంగములచండి దూరపరచుచున్నది. మరియు దగ్గు పూపిరితిత్తులకు ఉప యోగకారి అనగా తుమ్ము మెదడునకు ఎటుల యువయుక్తము గలదో అటులనే దగ్గుకూడా పూపిరితిత్తులకు వ్రవయుక్తమని గ్రహించవలెను. మరియు, దగ్గుయొక్క సంపూర్ణ కారణములు నాలుగు విధములుగా నుండును.

— (1) దుష్టవ్రక్కతి లక్షణములు —

దుష్టవ్రక్కతి భేదములలోనుండి కలుగుచున్నది. అనగా మల రహితముగాగాని మలసహితముగాగాని పుత్పన్నమగును.

(2) వాపుయొక్క భేదము దీని కారణము ఊపిరితిత్తులయందు గుల్లలు (చిన్న చిన్న కురుపులు) పుత్పన్నమగును. ఈ కారణమువలన దగ్గు సంభవించును.

(3) వదైన అప్రాకృతి వస్తువు అగస్మాత్తుగా శ్వాసపీచ్ఛు నట్టి అంగములయందు ప్రవేశించును. అనగా చల్లనిగాలి, పొగ, దుమ్ము, లేక ఆమ్లపదార్థములను భుజించట తీక్షణపదార్థశేవనగాని, గరువపదార్థభక్షణవలనగాని అనగా అట్టివస్తువులను భజించునప్పుడు అసావధానత్వమువలన శ్వాసమార్గమునందు ప్రవేశించును. అనగా భోజనసానాదు లొనరించునప్పుడు ప్రకటన మగుచున్నది.

(4) శ్వాసవాహిని అంగము ఆరోగ్యముగా నుండుచుగాని చర్మ శరీర సంయోగమువలనగాని లేక ఒక అంగముయొక్క సంయోగము వలనగాని అనగా ఆమాశయము పీకెయ్యకృతు (లివరు)స్నేహము (స్లీప్స్) ఈరెంటియొక్క మాలిక్ (ఈరెండున్న పోలాడునట్టిస్తానము) మరియు రెండు స్తనముల యొక్క సంయోగమువలన దగ్గువుత్పన్నమగుచు దగ్గుయొక్క అధికత హ్యూనత యొక్క వర్ణనము సూక్ష్మకారణముల యందు పలుచూడు వర్ణించబడును. ప్రస్తుతము ప్రత్యేక కారణమును వేరుగా వర్ణించుచున్నాను.

(1) ఈప్రధమ కారణము సాధారణ దుష్ప్రకృతి పూపిరితిత్తుల యొక్క ముఖమునందుగాని దానిమాంసమునందుగాని పుత్పన్నమైనచో యీ కారణమువలన దగ్గు కలుగుచున్నది ఇట్టి సమయమునందు సాధారణ దుష్ప్రకృతివలన ఉష్ణముగాని లేక శీతముగాని లేక శుష్కత్వము గాని ఊపిరితిత్తులయొక్క ముఖమునందుగాని దాని మాంసమునందు గాని పుత్పన్నమైన యెడల పూపిరితిత్తులయొక్క భాగములకు గాలి క్రూరముగా నుండునట్లు తోచుచుండును. అనగా హృదయకమలము వికశించునప్పుడు గాలి లోపల ప్రవేశించుచున్నది. మరియు, ప్రకృతి యొక్క శక్తి కష్టపాతకములను దూరపరచుచుండును. అట్టితరీ దానిని శ్వాస మార్గము ఆటంకపరచుచున్నది. ఎటులననగా పొగచు దుమ్మును ఆటంకపరచి తీసివేయుచున్నది. దీనిని తీసివేయుటవలన దగ్గు ఉత్పన్నమగుచున్నది. మరియు, ఊపిరితిత్తులయొక్క సాధారణ ఉష్ణలక్షణములు

అనగా యెల్లప్పుడు బాహము కలుగుట మాజరా (నూపిరితిత్తియొక్క తల) వీకె అనిబోవుట పొడిదగు కలుగుట గొమ్ము భారము లేకుండుట, ఉష్ణోవచారములవలన అధికమగుటతో వచారములవలన శాంతి నొందుట, ఇటులనే ప్రధమ శారణము ఉష్ణగాలియందు నిచించుట, ఉష్ణవదార్థములను శేవించుట ఉష్ణాదిభ్యుపగమ బౌవధములను పుచ్చుకొనుట ఉష్ణగంధము (అత్తద్రు) మొదలగు వివిధ సారముగా అపూరించుట మొదలగు కారణములు దీనికి సాక్షియగును. ఈ కారణమువలన సాధారణ దుష్ట ప్రకృతి ముఖ్యముగా శరీరమునందున్న, మెదడునందున్న, శాసనవీలునట్టి అంగములయందున్న పుష్పన్నముగలదున్నది. మరియు, నూపిరి తిత్తులయొక్క ఉష్ణశుష్కప్రకృతి అనూశయముయొక్క దుష్టప్రకృతియందు భేదముగలదుగాని ఉపిరితిత్తుయందు ఉష్ణము కలిగియుండి నచో చల్లని నీళ్ళు పానముచేయుటకంటె చల్లని గాలివలన సౌఖ్యము పొందగలదు. అనూశయముయొక్క పుష్ణము దీనికి విరుద్ధముగానుండును. అనగా చల్లని జలపామువలన శాంతి నొందునుగాని చల్లని గాలివలన నవ్వలభము కలుగగలదు అయినను దగ్గు మాత్రము కలుగకుండును.

శ్లోకసాధారణదుష్ట ప్రకృతి దగ్గు దిక్పక్షము

ప్రకృతియొక్క ఉష్ణమును సుతుష్టి నొందించుటకై ఏ బౌవధములు చలువను కలిగించునో అట్టి బౌవధములును భోజనములు అగగా ఇనప్ గోయ గింజలగుజ్జ యివగంజి ఖమిరేబి వేప మరియు వీటికి సమానగుణముగల వస్తువులు ఉపయోగించవలెను. మరియు ఉచితముగు రసాయనము పుచ్చుకొనుట చందనము కర్పూరము నేతివీరకాయపై బెరడు యీవస్తువులు వద్దిధనియాలరసమునందున్నా కావూరసమునందున్నా నూి వన్నీరుతో కలిపి లేవనముచేయవలెను, మరియు కిరూతి అఖిబర్ (ఇడినంయోగిక బౌవధము)ను మర్దించవలెను.

ఈవ్యాధియందు ఉపయోగించు రసాయనము

ఉన్నాబ్ (ఒకవిధముగురేగువండ్లు) సపిస్తాబ్ (శ్లేష్మాంతకము) ఖతమి విత్తులు ఈవస్తువులను నీళ్లలోవేసి అర్ధాంశముగాకషాయము కాది వడియబోసి చక్కివంచదారకలిపి చిక్కవరది అందు పొడుగు నేతి బీరకాయ గింజల చప్ప తియ్యనిబాడంపప్పు బరప్ షా కతిరా (బాదంజి గురు) ఈవస్తువులుమెత్తగాచూర్ణించి కలిపి వుచ్చుకొనవలెను. ఈర సాయనము పైన వర్ణించబడిన వ్యాధియందుఉపయోగించును.

—కిరూతిచేయు విధానము.—

తెల్లమైనమును బరప్ షాతైలమునందుగాని లేక అట్టి న్యభావిక ము గలతైలాదులయందుగాని వేళి కరిగింది కావలసినముగాని పచ్చి ధనియాలరసముగాని మరియు పచ్చివస్తువుల రసములయందు అనగా యెటులఉదితముగానుండునో అటులకలుపుకొనవచ్చును. ఈమొదలగున వి ఏకముగాచేర్చి చేతితో మర్చించి కిరూతి చేసికొనవలెను. పచ్చివస్తువులరసమునందు కడుగుట వలన దీనికి కిరూతి అఖజర్ అని పేరు వి ధించబడినది.

(2) భేదము అనగా పిత్తనంబంధముగు రుధిరము పూపిరితిత్తుల యందు ప్రవేశించుట వలన ఉపిరితిత్తులు నిండియుండును. దీనివలన ఆమాశయము నందు మంట పీకు, పుల్సన్నమైచో శరీరము దానికష్ట మును దూరపరచుటకై దగ్గురుకలిగించుచున్నది. దీనిలక్షణములు శ్వాస గొప్పగును ఉష్ణముగానుండుట మిథము యెర్రగానుండుట మరియు ఇతర చిన్నఃములు కారణమునకు సాక్షియగుట విశేషముగా ఈరోగ మునందు ప్రమ్మి వెడలకుండుట యెందుకనగా ఇందుచులము వలచగా నుండును. ఒక్కొక్క వృష పిత్తముగాని కరిచదగ్గుకాని న్వల్పదగ్గువచ్చు చుండును.

—విత్తబహుధాన వికల్ప—

ఈరోగమునందు బానలికు లగు శిరావేదము చేయవలెను. మరియు క్వాదములు, శీతకషాయములు మొదలగువానిలో యేదియచితము గునో వానిని శరీరమును మృదుస్థింబు లిలిగించునట్లును. మరియు సకూ నత్వము నంతువ్వుముకొరకు మలగుణ లేకిన కలంగుపట్ట దగ్గునందు వర్ణిం చేబడిన వానిని యీరగ్గునందుపయోగించవలెను. మరియు శలిజా (యొ క్కత్) యందు ఉష్ణమున్నచో యక్కత్ యొక్క ప్రకృతిని సంతోష పరుచవలెను. దీనివలన రక్తము పూపిరితిత్తులమీదును చేరి దగ్గును కలి గించునది శాంతినిొందును. మరియు ఈక్రంద వాయుబడిన కషాయము యీరోగమునందు లాభదాయక మగును.

ఉన్నాబ్, విహసోడా (శ్లేష్మంతఃము) గౌజబాన్ (సీమిపద్ధ నాలుక) బనప్షా, ఖతమినిత్తులు, వచ్చిలంజారవండ్లు, మొదలగు వస్తువులు నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాది వడియబోసి బనప్షావరబతు గాని, తురంజ్ బీన్ వరబతుగాని కలిపి పానము చేయవలెను.

—తురంజ్ బీన్ వర్జిత చేయుక్రమము.—

బనప్షా తు 1 ము, ఉన్నాబ్ 20 కాయలు, సునాముఖి 6 మాషములు, ఖతమి 9 మాషములు యీవస్తువులు నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాది వడియబోసి 10 మాషములు తురంజ్ బీన్ కలిపి పానము చేయవలెను.

—దగ్గును హరించు మూత్రాలు—

తుమ్మజగురు, బాదంజగురు, గోధుమనత్త, తియ్యబాదంపప్పు, సారకాయనిత్తులు, దోసనిత్తులపప్పు, పందిరిదోసకాయగింజలపప్పు, ఈ వస్తువులు సమభాగములు తీసికొని మెత్తగానూరి దీనికి రెట్టింపు తురం జ్ బీన్ కలిపి బేదానాగుజ్జతో మూత్రాలు చేయవలెను.

అనగా (1) నజలూరమున గల గురువారమున

అనగా పూర్ణముగా పంచమి నుండి ఒక ముప్పయ్యెల్లవ్వడు
తలవైపు దిగుతుండును. నిది తనూడి తిగి పూపి తిత్తుల ముఖము
నందు దురద, మంట కలిగించును. ఈ కారణమున దగ్గర గలగుడు
న్నది. దీనికారణము మెదడుగలగు ఉష్ణము. ఉష్ణము పగుటనను దుర్బ
లత్వము యొక్క కారణమువలన లెనయొక్క. ఘృష్టికారక రసమును పచ
నము చేయగలుగును. నీయు అచ్చట దిగ్భ్రమము దానికి గురువుగా
తోచును. అట్టిస్థితియందు విశేషమైనయెడల నజలూరము వ్యాధివలె
పూపి తిత్తులవైపు దిగినారంభించును. మరియు మెదడుయొక్క ఉష్ణము
వలన అందు తీక్షణముగు మంట కలిగించునట్టి దశ వ్రేసిండుచున్నది.
దీని చిన్నములు పొడిదగు యెల్లవ్వడు నిలిచియుండును. దగ్గినవ్వడు
ప్రమ్మిలేతుండును. రాత్రికాలమునందు, నిద్రించునయియునుందు దగ్గర
విశేషముగా పడుచుండును. మరియు మెదడుయొక్క ఉష్ణము నజలూ
సారము దీనికి సాక్షియగును. ఈదగ్గర మిక్కిలి క్రూరమైనదని గ్రహించ
వలెను. యీ రోగమునకు తరుణముండు చికిత్స చేయక దీర్ఘకాలము
వ్యాధి నిలిచియుండినచో పూపి తిత్తులు క్షీణించి అందు వ్రేణము
ప్రతన్నమగును.

(లాభము) దగ్గినవ్వడు కల్పి పెడలకుగడుటకు కారణమేమనగా
మీలము పలచగా నుండుటవలన మరియు పూపి తిత్తుల (లంగ్స్) యొ
క్కయు రొమ్మయొక్క దోషములు సమానత్వము కలుగునంత విరళ
దగ్గరండు యేమియు కల్పి (శ్లేష్మము) వెడలకుండును. ఇందువలననే
సరహాజ్ బాబ్ అను గ్రంథకర్తగారు దోషము దగ్గరతో బైటికి వెడల
కుండిన దానిని గాలి తీసివేయునంత చిక్కగానండవలెను. గాన మట్టి
తో సమానముగా పొడిగానుండునది నీళ్ళతో సమానముగా పలచగా
నుండిన అప్పుడు గాలి దూరపరచినచో దా భాగములు అల్లుకొనును.
మరియు రాత్రివేళ దగ్గర విస్తారముగానుండిన దానికారణము తలయొక్క

రోమాంచములు పెంచుచుకొనుచున్నవి. ఎందుకనగా యాదశయందు రుతూబతు అనగా చెడునీరు పెగుడునందు నిలిచి విశేషమై పూపిరి తిత్తులపై సమీపించుచును రోగి దానిపై స్తయందు వృష్ణము లోపల ఖనీభవించి రుతూబతు పలచరది కోసివేయుచున్నది. కాబట్టి ఆ రుతూబతు మేలుకొనియుండునప్పుడు మెదడునండి దిగినచో పూపిరితిత్తులకు చెడుచుటకు పట్టుదు దానిని రోగి శాంక్రించి పుమియుచున్నాడు. కాబట్టి పూపి తిత్తులవరకు ప్రవేశించకుండుచు గాని స్వల్పముగా ప్రవేశించును. మరియు నిదుర దీనికి విరుద్ధముగాయుండును. అనగా నిదురి ననుచున్ననందు రోగి దానిని పూపిరితిత్తులవరకు ప్రవేశించకుండునటులు కాండ్రించజూతుండును.

నజలావలన కలుగు దగ్గు దీక్షిత్వము

నజలా అనగా నీలముండి రిగునట్టిజలము ఆవుటకై గనగసాల వృష్ణత్తు ముందు గనగసాలకాయితైవము (పొస్తు) గంజాయితిత్తులు బాకలాగుజ్జ ఆధిరాతకులు కావలసిత్తులు, గులాబిపూలు, యావస్తువులను కషాయముకాచి ఆకషాయగుతో వుక్కిలించవలెను. దీనివలన మలము లోపలనుండి బైటికి తిరిగివచ్చును. ఈ కారణమువలన పూపిరితిత్తులపై వు దిగకుండిన తలకు క్షవరముచేయించి ముతకబట్టతో కఠినముగా తలచర్మము నెర్బీబుపవరకు దుద్దవలెను. ఈనదుపాయమువలన లాభము కలుగనిచో అంజీరకషాయమునందు ఆవపిండికలిపి తలపై లేపనముచేసి కొంతవరకుదిన దీనివలన కలచగ్గుముపై చిన్నచిన్నగుల్లలు లేచును, ఆగుల్లలు మాననియ్యక చాలాకాలముంచవలెను. ఇందువలన మలము బైటికివెడలిపోవును. పూపిరితిత్తులపై వు తిరుగజాలదు. ఇటులమలమును గట్టిపరచుటకై దగ్గుమాత్రలు నోటిలో నుంచుకొనవలెను. దీనివలన మలము పూపిరితిత్తులపై వు దిగగలుగును.

అతిథిగృహ శాంతినిందించు మాతృలు అతిథి

నిశస్తా (గోధుమనత్తు) కతిరా (బాదంజగురు) తియ్యబాదంపవ్వ బాకలా (బాగడ) గనగసాలు పొస్తుకాయలు (గనగసాలకాయ బెరడు) నరుగె అరబి (తుమ్మజగురు) గిలెఅర్బుని (వంటజేగురు) యీవస్తువులను సమానముగా తీసికొని చూర్చించి వస్తుగాలితమొసరించి ఇసప్ గోలు గింజల గుజ్జతో మాత్రలుజేసి యెల్లప్పుడు నోటిలోనుంచుకొని సారము మింగుచుండవలెను.

మరియు బాదంపవ్వపైనుంచు నె్రిని చర్మమును తీసివేసి వేయించవలెను. యితర సమపాయములు నజలా, జాకాం, వ్యాధుల అనుసారముగా చేయవలెను. ఎటులననగా శిరావేదనము చేయుట శరీరమును మృదువరచుట ఇవిగాక అదశకు యోగ్యముగానుండునట్టి నజలా (తలనుండి స్రవించుజగురుగల ద్రవము)ను హరించునట్టి వానిలోనుండి యిందు ఒకటి చెప్పుచున్నాను.

అనగా గనగసాలు, మునల్లిన్, (అంగూర అనగా వచ్చిదాక్షిణ్య రసము మూడుభాగములు, నీళ్లు ఒకభాగముకలిపి ఒకభాగము మిగులు నట్లుకాది దించుకొనవలెను) దీనితోకూడా యివ్వవలెను.

మరియు వన్నీరు వాసనచూచుట మరియు మోహనభోగమును బాదంనూనెతో తయారుచేసి భుజించుట, మరియు నాతిప్ (నిదివక మోహనభోగము) పాలుదా (యవగు) లాభదాయకమగును. మరియు, వేదసత్తైలమును తలకు మర్దించుట లాభదాయకమగును. మరియు ఈతైలములో పొస్తుకాయలనకూడా చేర్చి కాచుట అతిపుత్తమము.

అతిథి వేముతైలము చేయుకృమము అతి

వేముతలు దండి, రసముపిండి రెండుభాగములు రసములో ఒకభాగము నుత్పలహూనె చేర్చి తైలము కేషించువరకు కాది దించుకొని యుంచుకొనవలెను. దీనిని వేద్ తైలమందురు.

❖ (4) శీతదుష్టప్రకృతి వలన కలుగు దగ్గులక్షణములు. ❖

సాధారణ శీతదుష్టప్రకృతి పూరితిత్తులయందు పుత్పన్నమై దగ్గు కలిగించును. నిది సాధారణ పుష్టదుష్టప్రకృతి కారణమునకు విరుద్ధముగా నుండును. దీని లక్షణములు దీని శ్లేష్మముయొక్క రంగు గాఢతతో నమానమైన రంగుకలిగి యుండదు. దాహము స్వల్పముగా నుండును. ఉష్ణ గాలివలన, స్నానము చేయుటవలన శాంతి నొందును. మరియు శ్లేష్మము తెల్లని రంగుకలిగి అందు స్వల్పముగా అకువచ్చు రంగుకలిగి యుండిన యెడల దీనిని రసాతి అందురు.

❖ శీతదుష్టప్రకృతి దగ్గుచికిత్స ❖

ఈరోగము బాహ్య కారణము అనగా చల్లనిగాలి మంచుయందు నివసించుట, చల్లని జలపానమొనరించుట, మొదలగు హేతువులు ఈ రోగమునకు కారణమైనచో ముందు కారణములను దూరపరచి తదుపరి సాధ్యమైనంతవరకు శ్వాసను బంధించవలెను. యెందుకనగా శ్వాసను ఆ పుటవలన వెంటనే ఊపిరితిత్తులకు వేడికలిగించి జలుబును వెంటనే నష్టపరచును. మరియు శరీరముయొక్క కార్యము అనగా మలము మొదలగు వానిని వెడలించుట, దీనికి సమానముగు కారణమైనచో అంజారవండ్లు గింజతీసిన ద్రాక్షవండ్లు, యష్టిచుధుకము, యానస్తువులు నలియగొట్టి కషాయముకాది తేనెతో చేయబడిన గుల్ ఖందు, మాజూన్, కఫి, ఈ కషాయమునందు కలిపి పానము చేయవలెను. మరియు ఉష్ణరసాయనములు పుచ్చుకోవలెను. చంద్రతైలము, సానగ తైలము, రొమ్ముపై మర్దించవలెను మరియు శుద్ధిచేసిన బాలింతబోలు, మియామె సాహిలి తేనెతో కల్పి కొద్దికొద్దిగా నోటిలో నుంచవలెను.

❖ మాజూన్ కఫి చేయుక్రమము ❖

గింజతీసిన ద్రాక్షవండ్లు 24 మాషములు, కుంకుమపువ్వు, జరా మాంసి, తజ్ (నుద్దలవంగపట్టి) చాల్చినచెక్క, కాయఫలపుచెక్క, యానస్తువులు వ్రోత్యేకము కి మాషములు, కన్కవపుషరీరా పుకాహ

(మొత్తులేనిసారము) ముంజగడ్డి, అవేకుల్ బకం, (ఇది వకవిధమగు జిగురు) నల్లగుగ్గిలము, యివి ప్రత్యేకము ల్కూ చూపములు, శుద్ధిచేసిన బాలింతబోలు, 14 చూపములు, నిర్బలమైన తేనె అవశ్యకతానుకూలముగా తీసికొని నూరవఃసిన వస్తువులను చూర్ణించి భావన చేయవలసిన వస్తువులను భావనచేసి తేనెతో కల్పకొని మోక్షాక్షరము చేయవలెను. నల్లగుగ్గిలమును మోత్రము మునలున్ (అగ్రములగా వచ్చిద్రాక్షగనము అర్ధాంశముగా కాచినది) అందు భావనచేసి కల్పకొనవలెను.

తెలుగుల సారము చేయుక్రమము

ఈరసాయనము ఈవ్యాధి విషయమై మిక్కిలి లాభదాకమగును. ఆద్యాయమున అవిశిగింజలగుజ్జ తేనె ఈవస్తువులను సమానముగా తీసికొని వకటిగా చేర్చిన లహరీరసాయన మనబడును. ఈరసాయనము యీవ్యాధియందు ఉపయోగకారి. సల్ఫిన్ అనగా వచ్చిద్రాక్షగనముతీసి పోయ్యమీదనుచిది అర్ధాంశముగాకాచినచో సల్ఫిన్ అనబడును.

(5) శిరోజకాణ కానలక్షణములు.

తలనుండి మలముదిగి పూపిరితిత్తులయందు స్నిగ్ధముగను చిక్కగను మారి పూపిరితిత్తులయందు నిలిచియుండును. దీని చిహ్నములు అనగా జకాము (జలుబు) వ్యాధి యొక్క భేదము. ఇట్లు సంభవించుట స్నిగ్ధమగు దోషముయొక్క విశేషత్యమువలన దగ్గు కలిగియుండుట రొమ్ము బరువుగానుండుట మొదలగులక్షణములు కలిగియుండును.

తలనుండి మలము దిగుట వలన కలుగు దగ్గు చికిత్స

మలమును మెత్తవరచి పక్కవరచుటకై జూపా అంజూరవండ్లు మెంతులు యష్టిచుధుకము సానకవిత్తులు ఈవస్తువులను సమానభాగముగా తీసికొని కషాయముకాచి వడియబోసి తేనెతోకలిపి పానముచేయవలెను. రొమ్మునందుఉష్ణముండినచో సానకవిత్తులు శ్లేష్మాంతకముయవలు ఈమొదలగువస్తువులను కషాయముకాచి వడియబోసి ఇందు తురంజలిక్ బాదంనూనెకలిపి పానముచేవలెను.

క్రిమినల్ మేజిస్ట్రేట్ వరకు జూరీస్.

ఎంబలూఫా, బాదిరా, సానన్ చేరు, అనాలు, కొండకరివేపాకు, పిప్పళ్ళు, అంబరా, (పుటంగన్) రూమిసోపు ఈవస్తువులు సమానభాగములుగా తీసికొని చూర్ణించి తేనెతో కలిపి మాజూన్ చేయవలెను. ఈ మాజూన్ చిక్కని మలచుని పక్ష్యనిరచును.

క్రిమినల్ మేజిస్ట్రేట్ వెడలించుమాత్రాలు.

యెప్పిమధుకము 17½ మాషములు పిప్పళ్ళు 17½ మా. కరివేపాకు బాలింతబోలు చేదుబాదంపవ్వు ఇవిప్రత్యేకము 7 మాషములు ఇంగువ రోమాషము ఈవస్తువులు చూర్ణించి వస్త్రుగాలితమునరించి తేనె నీళ్ళతో నూరి మాత్రలుచేసి యుంచుకొనవలెను.

(2) అధవా యెప్పిమధుకము మిరియాలు శర్కర ఈవస్తువులు సమానభాగములుగా గ్రహించి సోపురసముతో నూరి మాత్రలుచేసి కొని పువయోగించుట వలన పైబొవధముతో సమానగుణమునిచ్చును.

(3) బాలింతబోలు మిరియాలు గవ్వపలుకుసాంబాణి ఇవిప్రత్యేకము సమానభాగములు. నల్లమందు 9 రతులు, ఈవస్తువులు నూరి మాత్రలుచేసికొని ప్రత్యేకము 6 రతుల చొప్పున మాత్రలుచేసి రాత్రి పరుండునపుడు నోటిలో నంచుకొనిన రాత్రి నిద్రించునపుడు దగ్గుఅధికమై పరుండుటకువీలుకలుగ నియ్యకుండుగట్టి దగ్గుశాంతినొందును.

(గమనించవలసిన అంశములు) ఒక్కొక్కప్పుడు స్నిగ్ధమగు చెమ్మతలనుండి సబ్బడా పూపిరితిత్తులపై ప్రవేశించుచుండును. ఇట్టిరోగమునకు శిల్ (పూపిరితిత్తులుక్షీణించి ప్రణామకలుగునట్టిరోగము) రోగము గలవానికి సమానముగా నుండును. మరియు ఈరెంటియుండు భేదముండి నచో శిల్ యొక్క వర్ణ సమానండు చెప్పబడును.

మరియు పక్ష్యమగుదోషము అనగా సమానముగను వలచగను చిక్కగను అనగా మిక్కిలి వలచగాగాని మిక్కిలి చిక్కగాగాని యుం

డక నీలిరంగుగాగాని వచ్చగాగాని కరిగిన గాజవలె రంగుకలిగి నల్లగను మట్టిరంగు కలిగి యుండినచో దుర్గంధముయొక్క చిహ్నములగునుగాని వక్ష్యచిహ్నముల గావని గ్రహించవలెను.

❖(6) రొమ్మఁదాపిరితిత్తుల చెమ్మవలన కలుగు దగ్గు లక్షణములు. ❖

పూపిరితిత్తులయొక్క చెమ్మ రొమ్మయొక్క చెమ్మ దగ్గుకలుగుటకు కారణముగను. ఇట్టిదగ్గు వృద్ధులకున్న చెమ్మగల వ్రకృతిగలవారికిన్ని విశేషముగాఁ వున్ననుమగును. దీని దిహ్నములు కఫము విశేషముగా వెడలుట కఫము గొఱతునో చుట్టుకొనిట రొమ్మనో గరగరలాడుట ముఖ్యముగా నిదురలోనున్న నిద్రచిలేదనినవెనుక విశేషముగా దగ్గువచ్చుట యామెదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

❖రొమ్మ పూపిరితిత్తుల చెమ్మవలన కలుగు దగ్గు చికిత్స. ❖

మలమును వక్ష్యవరచుటకై సోపు, అజామోదం, యష్టిమధుకం యెండుజూపా, రాజహంస, యావస్తుప్రలయ కషాయముకాచి పానము చేయువలెను.

మలమును వక్ష్యము నొందించినవెనుక కఫమును వెడలించుటకై పరిశ్రమచేయవలెను. అనగా ముల్లంగివిత్తులు, యష్టిమధుకము, యారెంటిని నీళ్ళలో వేసి కషాయముకాచి వక్ష్యబోసి తేనెకలిపి పానము చేసి వాంతిచేయించవలెను. మరియు పిరోచనమునకై యారజ్జరూపన్ చెమ్మను నీళ్ళటకై యాక్రిడవ్రాయబడిన రసాయన మువయోగించవలెను.

యష్టిమధుకము, యెండుజూపా, సానన్ వేడి, బాదంపప్పు, యివిప్రత్యేకము 24 మాషములు. యింగువ, పుటంగకాపిత్తులు, కిక్కి మాషములు యావస్తుప్రలయ చూర్ణించి వస్త్రుగాలిత మొనరించి తేనెలోకలిపి రసాయనముచేసి పువయోగించవలెను.

మరియు యిటులనే చెన్నును ఆర్పితేయునట్టి వస్తువులు అనగా వేయించిన మాంసము యెండించిన మాంసము భజించుట పరిశ్రమ

చేయుట చెప్పును కలిగించునట్టి వస్తువులకు నిర్బంధము పెడదలగు నదు పాఠములు చేయవలెను. మరియు నితర ప్రకారములు తమ భేదము నందు చెప్పిన నానిని చేయవలెను.

మరియు యూరోగమునందు యోగ్యమును విరోచనబోషధముల యొక్క అర్థమేయన కథమును పెడలించునట్టి బోషధములు అనగా ఉన్నాబో 10 కాయలు, అనవోషా 7 మావములు, భక్తిముఖశ్వాస 10 మావములు, సునామి 10 మావములు, అచ్చుని అచారవంట్లు 5, గింజతీగి ద్రాక్షవంట్లు 2 తులములు, గంగావస్తువులకు కమాయమాకాచి వడియబోసి 52కి మావములు రేలకాయలకును తులంబోటి 5 తులములు బాదంనూనె 3కి మావములు తలిపి పాఠముచేయవలెను. మరియు దగ్గు అధికమైనయెడల గంగాక్రిందచెప్పబడిన చూర్ణము లాభదాయకమగును.

కా సహజ చూర్ణము.

మిరియాలు, వాకుడునిత్తులు, సాంబర్ లవణము, యామిందలగునవి సమానభాగములుగానూని వస్త్రుగాలిత మొనిరింగి యుంచుకొని దగ్గు అధికముగా నుండినప్పుడు కొద్దిగానోటిలోనుంచుకొనవలెను.

(7) ఊపిరి తిత్తుల శుష్క-త్వమువలన కలుగు దగ్గు లక్షణము

ఊపిరితిత్తులయొక్క శుష్క-త్వము ఉష్ణమువలన దగ్గు కలుగుటకు కారణమగును. దీని లక్షణములు దాహము తుదయొక్క దశ యందు గలి యొక్క కారణమువలన దగ్గు అధికమగును కాబట్టి చెప్పును నష్టపరచునట్టియు, శుష్క-త్వమును అధికపరచునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించవలెను. అనగా హమ్మమ్ మర్ తిజ్ (స్నానము చేయునమయము. ఇందు చెమ్మ ప్రశ్నిస్తుచును)తో మరియు, యేవస్తువు చెమ్మను కలిగించునో అట్టి వస్తుకేవల తక్కువైపోవును. అనగా యవ గంజలో పారెడు నీటిలో నివసించు పీకలు (ఎండ)కాయలు చేర్చిగాని లేక ఇటువంటి అన్యవదార్థములుగాని ఉపయోగించవలెను.

మరియు, శాస్త్రసముదాయ శిష్టమున దగ్గి స్థాపించి యెత్తుమిత్తో
వెడలకుండుట, శరీరము విక్లాట, నాది శీఘ్రముయై వెంట వెంట
నడుచుట యీ మొదలగునవి దీని నిహ్వియము. మరియు, దగ్గురోగము
శాస్త్ర శిష్టముగా వెడలుట దీనికి దారణము. అ గా ఈ రోగము అధిక
మైనకొలది హృదయమునందు వృష్టము హెచ్చునపుడు. ఇట్లు హెచ్చు
టవలన జ్వరసంబంధముగు తుమోషునందు మార్పును.

~~అంతఃపరితీతుల శుష్క ల్యంగులను లలుగు దగ్గు నికీర్తనము~~

యవగంజ, ఇనప్ గోలు గింజలగుజ్జ, బోసకాయ రసము మొద
లగునవి విరోచన బోషణములగు అను పానముగా యివ్వవలెను.
మరియు, చల్లని మాత్రలు చెమ్మను కలిగించు ప్టి వస్తువులు అనగా
యెప్పిమధుకము, బోసగింజలవప్ప, గోధుమసత్తు, కీతిరాగొండు (బాదం
జగురు) బనప్ పా, బేదానాగుజ్జ, యీ మొదలగునవి నూరి కోడిగ్రుడ్డు
తెల్లసానతో మాత్రలు చేయవలెను. ఈమాత్ర నోటిలో నుంచుకొన
వలెను.

మరియు, కిరోతి, బనప్ పా తైలము, సారకాయగింజలతైలము,
'తెల్లమొసముతో యేర్పగ్బబడిన కిరోతి రొమ్ముపై మర్దించవలెను.
మరియు, తుంట్లయందు, గుదస్తానమునందు, పాదములయందు,
బాదంనూనె లేపనముచేయవలెను. మరియు, ఈరోగి దాహము వుచ్చు
కొను జలమునందు బేదానా గుజ్జ కలిపి యివ్వవలెను. భోజనముల
యందు చెమ్మను కలిగించు ప్టి వస్తువులు అనగా పొట్టతో చేయబడిన
గంజ, బాదంనూనె, యవలు తినునట్టి మేకపాలు, పెద్దకోడిమాంసము,
మేకకాళ్ళ నేరువా, యవాగులు, పటికీబెల్లము, బాదంనూనె, గన
గసాలు యీ మొదలగు వస్తువులుగాని లేక ఇటువంటి గుణముగల
వస్తువులుగాని వుచ్చుకోవలెను. ఈరోగమునందు జ్వగిముండిన యెడల
పాలువుచ్చుకొన కూడదు. జ్వరములేనిచో పాలువుచ్చుకొనవచ్చును.
ఈ రోగమునందు పాలువుచ్చుకొనుట గొప్ప నదుపాయము, మరియు,

గోక్షవెచ్చుచు నీశ్వతో స్నానమాచేయుట, చెమ్మను కలిగించునట్టి కషాయామలయొందు కూర్చుట లాభదాయకమగును.

❖❖❖(8) భేదము దగ్గు లక్షణములు❖❖❖

ఉపరి తిత్తు యందు పొగ, దుమ్ములన బిగ్గుగా అరచుట వలనగాని గరి ప్రసక్తిచే దగ్గు సంభవించును.

❖❖❖(8) భేదము దగ్గు చికిత్స❖❖❖

రసాయన ౧: పుచ్చుకొనల య వాగులను పానము చేయుటవలన పూపికిత్తులయొక్క గరి తగ్గిపోవును. మరియు, పశుభృత మృధుత్వము సంప్రాప్తిచును. మరియు, చెమ్మ కలిగించు మాత్రలు నోటిలో నుంచవలెను. చెమ్మను కలిగించునట్టి తైలములను కొద్ది కొద్దిగా పానమాచేయవలెను. మరియు, ఈ తైలములను రొమ్ముపై మర్దించుచుండవలెను ఈ తైలములతో తుంట్లు, గుదస్తానమును, స్నిగ్ధ పరుచవలెను.

❖❖❖రసాయనము చేయుక్రమము❖❖❖

బనవ్ మా, తిరా, దోసవిత్తులవవ్వు, నేతిబీరకాయగింజలవవ్వు, తెల్లగనగసాలు, యీవస్తువులను చూర్ణించి ఇనవ్ గోలుగింజలగుజ్జ బేదానా గుజ్జనంను కలిపి పుచ్చుకొనవలెను.

బనవ్ మాతైలమునందు బాదమువవ్వుగాని లేక యిటువంటిగుణముగల వస్తువులు కలపుకొనుట అతిపుత్రమముగా నుండును.

❖❖❖హరీరా (యవాగు) చేయు క్రిమము.❖❖❖

పొట్టతీసికయవలు, తెల్లగనగసాలు యీరెండు నీళ్ళలోనూరి శర్కర బాదంనూనెచేర్చి గంజచేయవలెను. మరియు యేడవభేదమునందు చెప్పబడిన చికిత్సలు యీరోగమునందు ప్రవయోగించుట లాభదాయకమగును.

❖❖❖(9) భేదము దగ్గు లక్షణములు❖❖❖

పూపిరితిత్తులు రొమ్ముయొక్క ప్రణాళిక వాటివాపు లేక రొమ్మునంబంధమగు పొరవాపు లేక హృదయము పూపిరితిత్తులమధ్యనుండుపొరయొక్క వాపువలనగాని లేక యశ్మత్ (లివరు) స్లీహముయొక్క వాపుగాని గొంతుపీకెవాపు యీమొదలగు వానియందు వాపుగలిగి దగ్గు ప్రత్యన్నమగుటకు కారణమగును. యీమొదలగు వానివర్ణనము సప్తధ్వానము (నోటినిండిరక్తము వెడలుట) మరియు (శిల పూపిరితిత్తులు శుష్కించుట ప్రణాళికలేచుట) మరియు రొమ్మువాపు ఊపిరితిత్తులు వాపు ప్రకృతివాపు వరసాం (అనూశయము యశ్మత్ మధ్యనుండుపొర) వాపు గుండెవాపు మరియు స్లీహముయొక్క వాపు నందు చెప్పబడును. మరియు పీకెవాపు గొంతువాపు శ్వాస బిగబట్టుట యందు వర్ణించియున్నాను.

(నూచనీయము) యశ్మత్ (లివరు) మొదలగు లోపలి యితర అంగముల వాపువలన దగ్గుప్రత్యన్నమగును. అనగా గుండెపొరయొక్క తలయందుగాని లేక దాని క్రిందిభాగమునందుగాని వాపు జనించును. మరియు గుండె వేగిలాడునట్టి స్థలమునందు లాగుచుండును. యెట్లులన నగా పొరలు కలిసి యుండినచో పూపిరితిత్తులు లాగునట్టి స్థలమునందు కూడా పీకుచుండును. మరియు కష్టము అధికమగును. దీని భాగములు లాగుచుండుటవలన శ్వాస మార్గములు దిన్నవగును. ఇట్టి స్థితియందు యశ్మత్ నందుగలకై కష్టమును దూరపరచుటకై గాలిని నడుపుచుండును. అట్టి స్థితియందు దగ్గుగలుగును. ఈదగ్గు శుష్కత్వము నొప్పి, పీకు మొదలగు చిన్నఃకులతో కలుగగలను. మరియు యేఅంగమునందు విపత్తుయున్నదో ఆ అంగముయొక్క వివర్తి చిన్నఃకులు ప్రకటన మగును.

{ 10 ఊపిరితిత్తులయందు గుల్లలు లేచుటవలన కలుగు
దగ్గు లక్షణములు. }

పూపిరితిత్తులయందు గుల్లలు ఉత్పన్నమై దగ్గుకు కలిగించును. దీనికారణము పిత్తసంబంధముగ రక్తముయొక్క పరాకృతి ముమువలన గుల్లలు కలుగుచున్నవి. ఈరోగమునకు బుసరాత్తుస్ సుకల్ (దగ్గుకు పుట్టించునట్టి గుల్లలనిభావము) అందురు. దీనిలక్షణములు నాడి శీఘ్రముగా నడుచుట, మూత్రము వేడిగా వెడలుట, జలుబువలన లాభము ప్రాప్తించుట, పూష్ణమువలన కష్టముగానుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

ఊపిరితిత్తులయందు గుల్లలు లేచుటవలన కలుగు దగ్గు చికిత్స—
ఈరోగమునందు శిరావేదన చేయుట, రక్తము వెడలించుట, రక్షలువేయుట మొదలగునవి చేయవలెను. మరియు, పిత్తమును విరోచనముద్వారా వెడలించవలెను. మరియు, రెండవభేదమునందున్న గొంతుయందు గుల్లలు లేచుటవలన కలుగు వ్యాధియందు చెప్పబడిన చికిత్సలు ఈరోగమునందు వ్రసయోగించును.

(11) ఆమాశయము సంయోగమువలన కలుగు దగ్గు లక్షణములు.

ఆమాశయము యొక్క సంయోగమువలన దగ్గు ఉత్పన్నమగును. దీని లక్షణములు ఆమాశయము పూర్ణముగానుండు దశయందు దగ్గు విశేషముగానుండును. ఆమాశయము రిక్తదశ పొందినప్పుడు తగ్గిపోవును, ఈమొదలగు చిన్నములు కలిగియుండును.

—ఆమాశయ సంయోగ దగ్గు చికిత్స.—

వమన విరోచన కర్మవలన ఆమాశయమును పరిశుభ్రత నొందించవలెను. మరియు బసవ్ సావరబతు, జాపావరబతు వ్రసయోగించి దగ్గుకు శాంతి నొందించవలెను.

{ ఊపిరితిత్తుల యందు వాతము ప్రవేశించుట వలన
కలుగు దగ్గు లక్షణములు. }

(నూచనీయము) తీక్షణుడు వస్తువుల భోజనము చేయుటవలన పూపిరితిత్తుల ముఖము నందు భారముకలుగుటవలన దగ్గుపుత్పన్నమైన చో తనకుతాను లగ్నిపోవును. అనగా హేతువు సప్తచగుటవలన లగ్నిపోవు చున్నది. ఒకొక్కప్పుడు పూపిరితిత్తులయందు వాతము నిండి యుండి దగ్గును పుట్టించును. దీని లక్షణములు నలుపుగను వీలిరంగుగను బూడిదరంగు గల క్షేష్ణ ముదగ్గునందు వెడలుచుండును. మరియు వాతము యొక్క యితర చిన్నఃకులు కూడా కలిగియుండును.

పూపిరి తిత్తులయందు వాతముచేరుటవలన కలుగు దగ్గు చికిత్స

గోధుమకాట్టుతో చేయబడిన గంజియందు శర్కర తేనెకలిపి పానము చేయవలెను. మరియు వాతనాశకరతుగు విరోచనకర్మ చేయ వలెను. భోజనమునందు శనగకట్టు, కోడిమాంసము, యష్టినముగల మేకమాంసముతో తయారుచేసిన పదార్థములను భుజించవలెను. దగ్గు పూపిరితిత్తులకు ఎటువంటిదనిన మెదడునకు తుమ్మలనగా మెదడునకు తుమ్మలవలన కష్టము దూరమగును. అటులనే పూపిరితిత్తులకూడా దగ్గు వలన కష్టమును దూరపరుచుచున్నవని గ్రహించవలెను. వరాత్పడును పూపిరితిత్తులనుమానముతో వృద్ధి నాడు. వీలిరంగుగులావిపుప్తరంగువ లెనుండును. దీని అంగము నల్లగను చిద్రములు గలిగి రెండుభాగములు గానుండును. ఒకటి గుడివై పునందున్ను. రెండవది ఎడమవై పునున్నది. ఈ రెంటిమధ్య భాగము నందు హృదయమున్నది పూపిరితిత్తులయొక్క గుడిభాగము ఎడమభాగముకంటె మిక్కిలి పెద్దదిగానుండును. మరియు హృదయకమలము ఎడమవై పునకు మిగిలి వాలియున్నది. పరమాత్ముడు పూపిరితిత్తులను హృదయకమలముయొక్క ఆధీనపరచినాడు. అనగా చల్లనిగాలి హృదయమునందు ప్రవేశింపజేయును. లోపలి ఆవిరి గల గాలిని బైటకుతీసివేయుచున్నాడు. మరియు పూపిరితిత్తుల హృదయ

ము యొక్క వింజామరము (వివనకర) అనుచున్నాడు. మరియు దగ్గు కలుగుటకు పూడు శారణములగులవు.

(1) వాతము అనగా జైటినుండి మనుజుని శరీరమునందు ప్రవేశించునట్టి వస్తువు.

(2) బాసలా (ఈవస్తువు శరీరమునందు ప్రవేశించకనే గుణము కలిగించును.)

(3) సావకా ఈవస్తువు శరీరమునందు స్థిరముగానుండు వస్తువు ద్వారా గుణము కలిగించును.

నవస్సద్దం (నొట రక్తము వెడలుట) లక్షణము.

ఈవ్యాధి యేమవిధములుగానుండును. (1) నోటిభాగముల యందు అనగా చిగుళ్ళయందును, దంతములములయందుండి రక్తము వెడలుట దీని లక్షణములు. పుమియునప్పుడు రక్తము వెడలుచుండును.

~~యొక్క~~ దంతములనుండి రక్తము వెడలుటకు చికిత్స.

మొలమును ఆశ్రమించునట్టి వస్తువులు అనగా అధిరా, దానిమ్మ పూలు, మాదికాయ పటికి ఈవస్తువులు కషాయముకాచి పుక్కిలించవలెను. ఈస్తానములయందు ప్రణామ నూతనముగా కలిగినచో కహరోబా, (దీనిని అరబ్బిభాషయందు దమ్మల్ అఖై అందురు) గవ్వపలుకు సాంబాణి యీ మొదలగువస్తువులు మెత్తగానూరి ఆవణముపై వేళిని యెడల ప్రణామమాని పోవుచు రక్తము నిలిచిపోవును.

~~యొక్క~~ (2) నోటి వెంట రక్తము వెడలు లక్షణములు.

గొంతులో భాగమునందు జలగపట్టు బట్టియుండునట్టి శారణము వలన నోటి వెంట పుమ్మియుండు కలిసి రుధిరము వెడల నారంభించును ఈ జలగ గొంతులో పట్టుకొని యుండు విషయమై వెతుక వర్ణించి యున్నాను గాన ఇందుకు చికిత్స జలగను తీసివేయుట యనియు, అట్టి సదుపాయములను వెతుక వ్రాసియున్నామనియు గ్రహించవలెను.

—(౩) తలనుండి దుధిరము వెడలు లక్షణములు—

తలనుండి రక్తము దిగి అంగిలి నుండియు, కొండనాలుక వెంట వెడల నారంభించును. దీని లక్షణములు కాండ్రించిన వెంటనే రక్తము వెడల నారంభించును. మరియు, సకలీద (ముక్కు అదురుట) యొక్క ఇతర చిహ్నములు అనగా ముఖము యెర్రగా నుండుట కండ్ల ఎదుట మెరుపువలెతోడుట ప్రమిళిసిన వెనుక చిల తేలికగానుండుట తత్సర్వము తల బరువుగానుండుట మొదలగు లక్షణములు ప్రకటనముగను. మరియు, కాండ్రించుట దీని ప్రసిద్ధిగతి అందుచు అనగా అంగిలినుండి ఒకవస్తువు దిగి తలనుండివచ్చు దానిని తీసివేయుటకు ముఖ్య సాధన మునుచున్నారు.

—(౩) తలనుండి దుధిరము దిగుటకు చికిత్స—

కిఫార్ అను శిరావేదన చేయవలెను మెడపూసలపై న కత్తితో గంటువేయవలెను. మరియు, రూపు, మాచికాయలు, వుసారెలహితు త్రిన్, అధిరతకులు, మొదలగు వస్తువుల కషాయముతోనున్న, మరియు డబూబ్ కావుజాతో అనగా రుబ్ బిహి (బేనానాకాయ బెడదుతో చేసిన డబు) వచ్చి అంగూరు, జలూర్ (ఒకగడ్డి) పన్నీరు యీ మొదలగు వానితో పుక్కిలి చువలెను.

మరియు, శీతదోషమును ఆక్రమించునట్టి వస్తువులు గొంతు పీక వ్యాధులయందు చెప్పబడియున్నవి. అవస్తువులను శైవ్యమును నందు చేర్చి నొనలుపై లేవనము చేయవలెను. రక్తమోక్షణము చేయునప్పుడు మలము నిండియుండు లక్షణములు ప్రకటనమైనను లేక రక్తాదిఖ్యము కలిగియుండిన యెడల పై నవర్ణించిన నదుపాయములవలన గుణము గలుగును.

—(4) డాపిరితిత్తులనుండి వెడలు దుధిర లక్షణములు—

పూపిరితిత్తుల ముఖమునందుగాని, లేక పూపిరితిత్తులయందుగాని ప్రణామ కలుగును. దీనికారణమువలన నోటివెంట రక్తము పు

మొత్తో కలిసి వడుచుండును. వీకెయందున్న పూజితీత్రుల ముఖమునందున్న ప్రణామ కలుగుటకు కాండాము దెబ్బ లోనుటగాని, అమరుట వలనగాని, కలుగుచున్నది. అలాగా రొమ్మపై కాని, మెడయొక్క అంగ మలయందుగాని దెబ్బ తగిలిన కారణము వలన కొన్ని సరములు వుట్టి గాని, లేక కరిచముగు దగ్గుగాని, లేక విశేషభీకారముగ అరచుట, విస్తారముగ మాట్లాడుట, మొదలగు కారణములవలన వీకెయొక్కయు, ఊపిరితిత్తియొక్క ముఖసంబంధముగు సరములు ప్రేలిపోవును. అనగా వసునాధిక్యము కరినక్రోధము, మిక్కిలి కోపము, మొదలగు కాండాముల వలనకూడ సరములు ప్రేలిపోవుచున్నవి. దీనిలక్షణములు అనగారక్తము క్రిందివై వునుండి కాండ్రించినపుడు కొద్ది వేడలుచుండును. వీకెనుండి వెడలినచో నిర్మలముగు రుధిరము దగ్గులేకనే వెడలనారంభించును. ఊపిరితిత్తులయొక్క ముఖమునుండి వెడలినచో దగ్గుకలిగి కాండ్రించినపుడు స్వల్పకాంతిగల రక్తము వెడలనారంభమగును. ఈరక్తము వెడలునపుడు శూలకలిగించును. కాండ్రించుటవలన శబ్దమగును. గాని నిది ముఖ్యముగా కలతస్థానమునందుండు వస్తువులను తీసివేయును.

— ఊపిరితిత్తుల ప్రణామమువలన వెడలు రక్తముయొక్క చీకట్ల మలమును ఆకృమించునట్టి వస్తువుల కిహాయములతో వుట్కిలించవలెను. నోటిరక్తమును ఆవునట్టి మాత్రలను నోటిలో నుంచుకోవలెను.

— ఈమాత్రలు చేయు విధానము —

పరటజేగురు, కహారోబా, తుమ్మజగురు, దమ్మలొఖవయినో, (హిందీలో ఈరాక్షస్సుగోండ్ అందురు) తవాకీరి, నిశస్త, (గోధుమ పాలు, ఇగరబెట్టినవత్తు) కతిరా (బాదంజగురు) అకాకియా (లేతతుమ్మ కాాయ రసముతీసి ఎండబెట్టినది) దానిమ్మపూలు, ఉసారెల హెతుత్తీన్, యామొదలగు వస్తువులను చూర్ణించి వత్తగాలిత మొనర్చి బార్తంగ్

ఖుఫా, (పెద్దపాఠశాలకు) రసూత్తోనూరి బిళ్ళలు (Tablets) చేసికొని యుంచి సమయానుకూలముగ నోటిలో నుంచుకోవలెను.

మరియు శిరాపేదనము చేయుట కూడయినావ్యాధి యందు వు చితమగును. పూపిరితిత్తి ఖముయొక్క వ్రణచికిత్స క్షతినముగానుండు ను. మరియు వ్రణము కేవలము ఊపిరితిత్తియొక్క ముఖములోపటి పొరయందు కలుగుచున్నది.

ర వ. భేదము. పూపిరితిత్తులనుండి రక్తము వెడలు లక్షణములు

* అనగా ఊపిరితిత్తి ముందుండి రక్తము వెడలనారంభించును. ఇట్లు వెడలుటకు ఎనిమిది కారణములు కలవు. (1) దెబ్బతగుట, అ దుడుటవలన, (2) బలవంతముగా గట్టిగా తుమ్ముటవలన ఊపిరితిత్తి యొక్క నరములు పేలిపోవును. (3) తీక్షణమగు లవణనంబంధమగు డ్రాపి త్రజ దోషము ఊపిరితిత్తులపై పనివేళించి దాని నరములను హ రించును. (4) ఊపిరితిత్తులయొక్క గుల్లభాగమునందు ములదోషము నిండియుండి దీని విశేషనరముల ముఖములు శుష్కించి పోవుటగాని,

* ఈ అయిదవ భేదముయొక్క వర్ణనమునందు యాగ్రంథకర్త యొకరి కారణము లుగాభాగించియున్నాడు, గాని వ్రాయడముతో ఆయిదు కారణముల వ్రాసియున్నవి కాబట్టి గ్రంథకర్తయొక్క పొరపాటువలన వ్రాయలేదని కొందరున్న మరొకరి కేఱియొక్క పొరపాటుని భావించుచున్నారు. మరొకరికి ఆ సేక కారణములు వకటి క్రింద సుబంధముకలిగియున్నవి. ఎటులననగా బైబియొక్క గాయముతో తీక్షణదోష నిత్యముగల డ్రాపి దోషమునమానముగానుండును. నరములముఖము చిట్లుట పేలిపోవుట యీ రెంటియొక్క కారణము వకటియే గాన యాగ్రంథకర్త పీటిని వేరువేరుగా వర్ణిం చుట యోగ్యముగానుండునని గ్రహించలేదు. యింతయే వర్ణనముతో సమాప్తి చేసె ను. సాత్వికపాత్రయములో ఈగ్రంథకర్త కథాచిత్తయొక్క శబ్దమువలన మూడు కారణములు ముందుచెప్పియున్నాడు. లేక్క శబ్దముఅందుచైన వ్రాయబడి వుండ లేదు. కాబట్టి నిస్సందేహముగా అవి రి కారణములకు పైగా నున్నవి, అనగా ఆ మూడు కారణములు కలిసి రి కారణములు పూర్తి అయినవి.

లేక విశేషములను నిండుటవలన సరములు దిట్టిపోవును. (5) అనగా శుష్కింపజేయునట్టి చల్లని దుష్ప్రకృతి ఊపిరితిత్తులయందు ఉష్ణమై దీనిభాగములని శుష్కింపజేసినచో ఈకారణమువలన ఊపిరితిత్తియొక్క యేకో ఒకసరము బ్రద్దలై పోవును. గాన ఊపిరితిత్తిలో నుండి రుధిరము వెడలుటకు కారణమగును.

దీనిచిహ్నములు దగ్గులేకనే రక్తము వెడలకండును. మరియు నిర్మలముగను యెర్రని కాంతిగల రక్తము వెడలుచుండును. రక్తము వెడలునపుడు నొప్పిలేకండును. ఎందుకనగా పూపిరితిత్తియొక్క అంగమునందు తిమ్మిరి కలిగియుండును. మరియు రక్తము పూపిరితిత్తియొక్క మాంసమునుండి వెడలుచుండినయెడల కలచగలు యెరువులేకునగా నుండును. గాని దగ్గుమాలీము కరిననుగా నిలిచియుండును. నొప్పి మాలీము కలుగకండును. మరియు రక్తము, సరములు, మాంసము, కరిగిపోవుటవలన వెడలుచుండినయెడల రక్తమునందుకూడా యెరువు రంగు లేకువగానుండును. ప్రారంభమునందు కొద్దిగా వెడల నారంభించును. ప్రతిదినము మాంసము కరిగినకొలది రక్తము పెద్దదగును. ఇదియు పెద్దదయినకొలది రక్తముకూడా హెచ్చుచుండును.

మరియు రక్తము సరములు చిట్లుటవలన వెడలుచుండినయెడల మిక్కిలి నెయ్యిగానుండును. గాని యారక్తమునందు కాంతి హీనముగా నుండి పశేపర్యాయము విశేషముగా వెడలును.

మరియు తీక్షణదోషకారణములవలన రక్తము వెడలనారంభించినచో ప్రథమమునందు జ్వరకారణమగును ఇందువలన ఈరక్తమునందు కాంతికలుగును. ఇదిప్రత్యక్షదృష్టాంతమగును. మరియు రక్తముయొక్క తీక్షణత్వమువలన పూపిరితిత్తియందు ప్రణాము కలిగినచో పచ్చని నీళ్ళు చీమ, వక్కులు, చక్కపుముక్కలు, రక్తములో కలిసి వెడలనారంభించును. దీనికారణము పూపిరితిత్తియొక్క గుల్లభాగమునందు రక్తము నిండియుండుటవలన విశేషముగా పెరిగిపోవుచున్నది. దీనిని తీసినేయుట

వలన సౌఖ్యముగను, తేలికగను, హాయిగనుండును. మరియు గుల్లభౌగము అల్లుకొనునట్టి లక్షణములు ప్రకటనముగను.

మరియు రక్తజవాపుయొక్క కారణమువలన రుధిరము పుల్పన్నమయినచో కొంచెము కరిసముగా వెడలుచుండును. మరియు వ్రాపిరి తిత్తియొక్కవాపు చిహ్నములు ప్రకటనముగను.

“ఉపిరితిత్తులనుండి వెడలు రుధిరరీతిల్న. ఉపిరి”

మలమును తగ్గించుటకై ఉపిరితిత్తినుండి రక్తమును తొలగించుటకై బాసలిక్ అను శిరావేదనము గావించి రక్తమోక్షణము చేయవలెను. మరియు సాప్సిన్, అనునరమును బాసలిక్ అను నరముకంటె ముందుగా ఛేదించుట అతిపుత్రము. మరియు కుడునసఫ్ సద్దుమూ నోటినుండి రక్తము వెడలుటకు అపివేయునట్టి మాత్రాలు రోగికి ఇవ్వవలెను. పిక్కలపైని కొమ్ములతో రక్తముతీయుట లాభదాయకమగును. మరియు, విశేషదోషముండినచో వస్తికర్మ (Inema) తోనున్నకషాయాదులపానముతోను, ఆమలమును తీసివేయుట లాభదాయకమగును. మరియు ప్రకృతిని నిబదళింపఁడునుట యోగ్యము. యిటులనే ఈరోగము ఉష్ణరోగ కారణమయి రక్తము అపివేయుట ఉచితమని తోచినయెడల అకాకియా, గవ్వపలుకుసాంబ్రాణి, మాచికాయలు, దానిమ్మపూలు, బొలింతబోలు, తుమ్మజగురు, వంటజేగురు, నల్లమందు యీ మొదలగునవి సమానముగా తీసికొని నూరి, రొమ్మపయి లేపనము చేయవలెను. మరియు ఈ రెండింటితో బిళ్ళలుచేసి సిద్ధముగా యుంచుకొని అవశ్యకతానుసారముగా ఉపయోగించవలెను. మరియు ఇతర ననుపాయములు భోజనపానాదుల వస్తువులతో వ్యాధి బలమును తగ్గించవలెను. అనగా శిల

“పిరితిత్తులు శుష్కించి ప్రణాము కలుగువ్యాధి) యందు వర్ణించబడును. ఇట్టి రోగియొక్క రోగకారణము చిక్కపరచునట్టి జలుబుగల దుష్ణప్రకృతియైనచో ఉష్ణమున, చమ్మయి కలిగించునట్టి వస్తువులను సేవించుట ప్రకృతిని సమానముగను నిబదళింపఁడు మార్పుటకు పరిశ్రమ

చేయవలెను దీనివలన నుష్ణప్రకృతి నష్టమగును మరియు యుక్తద్రవ్యములలో రక్తములు అపినేయములగు ఆహారముగ నుండవలెను.

మరియు ఉష్ణముగల చర్మమును గలిగించుచున్న నదుపాయములు, కానరొగమునందు వర్ణించియున్నాను. ముందుయొక్క శబ్దార్థము కథాచిత్ తల్లక్రియగా నున్నది. దీనిని వెనుకపుటయందు సాంకేతముగ చెప్పబడియె. ఒకప్పుడు వాతము సరములయందు చేరుటవలన సరములు చిట్టి రక్తము వెడలనారంభించినయెడల దీని సదుపాయము అనగా ముందుగా చేతులు, కాళ్లు బంధించుట, మర్చించుటవలన మలము పైనుండి క్రిందికి దిగును. ఇందుకిరావేదనము చేయించినదు వాతమును నష్టపరచి చిట్లిన సరములను సమకూర్చునట్టి ఔషధములను ప్రవయోగించవలెను. అనగా ఫలూనియా, సంజర్నియా, దహమరస, యామూడునుసంయోగికమాజూనుల పేర్లు. తిరియాక్, నూతన చిన్న ఆకులు ఉపయోగించు కొనవచ్చును. మరియు వాతము నష్టమొందిన వెనుక దోషమును ఆక్రమించునట్టి ఔషధములు నుపయోగించవలయును. ఒకప్పుడు సరముల ముఖములు చిట్లుచున్నవి. అనగా వలుచని రతూబతు నజలాయందు ప్రవేశించుచున్నది. రెండవ స్థలమునుండి రొమ్మయందున్న, ఊపిరి తిత్తులయందున్న ప్రవేశించుచుండును. దీనివలన సరములునిండి కొద్దిగా శక్తిప్రవేశించిన యెడల భరించనంత మృదుత్వమునొంది, సరముల ముఖములు చిట్టిపోవుచున్నవి. దీనిప్రపాయమేమనగా మందు కాళ్లు, చేతులను మర్చించుటవలన వేడవుపాయములవలన మలమును రెండవవైపుకు త్రిప్పివేయవలెను. తదుపరి విబంధనకరమగు ఔషధములు అనగా రతూబతును (చెడునీరును) తగ్గించి అంగముయొక్క ప్రకృతియందు ఉష్ణము కలిగించునట్టి ఔషధములను ప్రవయోగించవలయును. అనగా ఆజఖర్, (ముంజగడ్డి) వేరు, యామిమస్తకీ, వేయించిన జీలకఱ్ఱ, అడవిపొదీనా, జున్ను, కల్కడన్, కుంకుమపువ్వు, యామొదలగునవి అతివేగరము ఆస్థుమునందు ప్రవేశించును,

మరియు, తిరియాకో, సమదీతున్, నంబర్నియా, ఫార్మూనో
 ఫలూనియా కొద్దిగా ఉపయోగించుటవలన రొమ్మ ఊపిరితిత్తులయొక్క
 రక్షాబతు హరించును. పశ్చిమి మార్పిసేయును, రక్తమును అపివే
 యును. ఈరోగముయొక్క లేపనాదులయందు అజఖరు, అనేకలబకం
 (ఒకజగుడు) కేయించిన జీలకర్ర, అకాకియా, ఉసారెలహితుత్తిస్,
 జన్ను, కలకదీస్ వ్రుషయోగించవలెను. మరియు, చకోరపక్షి, లావుక
 పక్షి, కొజు మొదలగు పక్షులమాంసము ఆహారాదులయందు వ్రుషయో
 గించవలెను. ఒకప్పుడు పూపిరితిత్తులయందు వాపు జనించి అందుండి
 రక్తము కదలి వెడల నారంభించును. గాన ఊపిరితిత్తులయందు వాపు
 ఖరీదవించును. ఇందు విషయములో మలమును చేతుండునటుల
 కాపాడుచుండవలయును. ఎందుకనగా వాపు స్థిరపడి వ్రుషద్రవము కలి
 గించును మరియు, అనేక విధములుగా మలమును వక్రవరచుటయు
 అమలమును అంగమునుండి వెడలించుటయందు పరిశ్రమచేయవలెను.
 ఆవశ్యమ విషయమై క్రిందవివరించెదను. మలము యొక్క భాగములను
 ఒకటిగా చేర్చునట్టి ఔషధములను వ్రుషయోగించుటవలన మలము
 నాపివేయును. మలము నిటు నిలిచిపోవుట హానికరముగానుండును
 గాన ఆస్థానము నుండి దానిని వదలించుట యోగ్యమగును.

ముఖ(6) రొమ్మనుండి రక్తము వెడలు లక్షణములు

అనగా రొమ్మనుండి రక్తము వెడల నారంభించును. దీనికార
 ణము అనగా దానినరణులు బాహ్యకారణమువలనగాని లోపలి కారణ
 మువలనగాని పేలిపోవును. దీనిలక్షణములు పేరునియుండునట్టి
 రక్తము కఠినమగు దగ్గువలన కొద్ది కొద్దిగా వెడలుచుండుట గాయము
 గల స్థలమునందు నొప్పికలుగుట రోగి ఎల్లకలవరూపటవలన దగ్గు
 నొప్పి అధికమగుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

ముఖ్య (6) రొమ్ముచుండి రక్తము చెడటకు చికిత్స.

బానిస్ అను నరమును చేదించవలయును. మరియు, నఫనుద్ధం అను మాత్రలు పువయోగించవలయును. రొమ్ముపై లేపనము చేయవలెను. రొమ్ముయొక్క గాయము ఊపిరితిత్తులగాయుముకంటె సాధ్యమయినది. మరియు, నిది వేగరము ఆరోగ్యము నొందగలదు.

(నూచనీయము) హకీం జాలినూస్ గారు వందించిన జేమనగా ఒక యవ్వనపురుషుని యొక్క నరములు మిక్కిలి చలియొక్క కారణమువలన చిట్టినవి. నేను ప్రధమదినమునందు శిరావేదనము గావించి రక్తమోక్షణము చేసితిని విధిపూర్వకముగా ఆరోగియొక్క కాళ్ళు చేతులు మర్దించుటకు ఆజ్ఞపించితిని భోజనమునకు హరీరా (యవాగు) నిప్పించితిని వానిరొమ్ముపై చిమాద్, తపసియా, మూడుగంటలవరకుంచితిని దీనివలన మిక్కిలి పూష్ణము కలుగకుండును. రెండవదినము యవగంజి, బాతుమాంసరసము, ఇచ్చితిని అప్పుడు వ్రక్కతి సమానత్వముగా వచ్చినది. మరియు, ఊపిరితిత్తులయొక్క వాపు భయముండకుండిన యెడల కొద్ది కొద్దిగా పురాతన తిరియాక్, గాడిదపాలతో పానముచేయించితిని. సామాన్యమగు ఉష్ణబౌద్ధమధములు మలమును బంధించకుండునవి యీ క్రింద చెప్పబడుచున్నవని వదించిరి. దాల్చిన చెక్క, జటామాంసి, లెజ్ (మద్దలవంగవట్ట) తుంగముస్తలు, కటుక రోహిణి గవ్వపలుకు సాంబాణి కుంకుమపువ్వు, రూమిచుస్తకి కచూరములు, బాలితబోలు, యీ వస్తువులలో శీతముగను మలము యొక్క భాగమును ఆశ్రమించునట్టి వస్తువులు అనగా కావిరాయి, పంటజేగురు, తుమ్మజిగురు, కతిరాగోండు, సిశస్త (గోధుమ పాలు ఎండించిననత్తు,) కహారోబా పగడమారు, పేల్చినపటికి, గులాబి పూలు, శృంగిభస్మం యీ మొదలుగునవి 1½ వంతున చేర్చుకొని ఉష్ణ వస్తువులు కషాయముకాది చల్లనివస్తువులనునూరి వస్త్రుగాలిత మొసర్చి

7 మామలు పైకపాయములో కలిపి పానము చేయించిన యెడల మిక్కిలి గుణము కలిగిండును.

—జూమ్ తపసియా అను లేవనము—

పుల్లదానిమ్మ, గుండ, గవ్వపలుకుసాంబాణి, అవన్, బబూత్ యొక్క పూలు, యీ మొదలగునవి నూరి లేవనముచేయవలెను. యీ లేవనమువలన పురాతన గాయమున్న పురాతన అశిసారమున్న హరించును.

మరియు! యవపిండి, దానిమ్మపూలు, పచ్చిచూడికాయలు, తిరుగలిసంటియించుపిండి, ఆన్ అకులు, యీవస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రగాలితమొనర్చి అధిర్వాతైలమునందుగాని గుల్ రోగన్ (గులాబిపూల నూనె) యందుకలిపి లేవనము చేయవలెను.

—(7) నోటివెంట రక్తము వెడలు వ్యాధి లక్షణములు.—

కంతనాళము ఆమాశయము గుండె ప్లీహము మొదలగువాని నుండి రక్తము వెడలుచుండును దీనిలక్షణములు వాంతియించుకూడ రక్తము వెడలుట దగ్గులేకుండుట మరియు యీ అంగములలో నుండి యేదోవక యుపద్రవము కలుగుట సంభవము. మరియు వీటిపూర్ణ వృత్తాంతము ఆమాశయముయొక్క రోగములలో వచనముతో రక్తము వెడలు విషయమునందు ప్రకటనమగును. అయినను నిచ్చటకూడ వాయుబడుచున్నది. అనగా యేదోవక విధముగా రక్తము పీకెవై పు అంగమునుండి వచ్చుచుండును. వచనమునందుకూడా వెడలనారంభించును. అనగా గుండెనుండి పూపిరితిత్తువైపుకు తిరిగి దగ్గిరవ్వకు పూపిరితిత్తులనుండి నోటివెంట వెడలనారంభించును. ఎటులననగా వీటిరెంటి మధ్యమునందు పొరఅడ్డముగా నుండును.

(సూచనీయము) ఇప్పుడు నోటివెంట రక్తము వెడలునట్టి రోగులు యీక్రిందచెప్పబోవు పనులను వస్తువులను ఆచరించకూడదు. అనగా యెవనికి నోటినుండి రక్తము వెడలనారంభించుచుండ నో అట్టి మనుజుడు

పరుగిడుట, తిరుగుట, పరిశ్రమచేయుట, ఉచ్చస్వరముతో మాట్లాడుట, క్రోధము, చింత, మిక్కిలి మర (సారము) హాసము చేయుట యెర్రని వస్తువులను చూడుట, మైధునము, పుష్కలము తీక్షణము విడచి యునట్టి వస్తువులు అనగా ముసాంబరము, అజామోదము, సుపులు, పురానపన్నీరు, తేనె, రాతిపువ్వు, అగ్నిజాతలమిరాయిలు భక్షించుట మొదలగునవి యావత్తు హానికరములని గ్రహించవలెను. ఇట్లులే పచ్చిపాలుపానము చేయుటకూడా హానికరము.

(లాభము) ఈవ్యాధిగల రోగి విషయమై వృష్ణమును దగ్గించుట మిక్కిలి అవశ్యముగానండినచో యారోగి భోజనములయందు సిమాగ్ జిస్కే దానిమ్మగింజలు, సిమ్మకాయపులుసు, చుక్కూర యీ మొదలగునవి మేకకాళ్ళమాంసమునందుచేర్చి వ్రడించి యివ్వవలెను. జ్వరములేకండినను బాదంపప్పు పెన్నయందుచేర్చి యివ్వవలెను. ఈ వ్యాధిగ్రస్తుడగు రోగియొక్క ప్రకృతియగు వృష్ణచుభిక్కుగానండినచో చూతనమగు సరోన, పన్నీరు కానిన నిర్మలముగుపాలు మరియు తేనెలము పెరుగుగాని లేక ఆప్రపెరుగునందుగాని కాది యివ్వవలెను. హరీరా (యవాగు) గంటలు (సజ్జలు) పొట్టులేకుండాదంది పిండివిసరి ఆపిండితో తయారుచేసిన గంజి అర్ధాంశముగా వండిన కోడిగుడ్డు అధవా కౌజమాంసము చకోరపక్షిమాంసము వెంటనే తీసిన చేపమాంసము మొదలగునవి పత్యకరములు.

(సూచనీయము) మేలమును ఆపివేయునట్టి ఔషధములు నోటి నుండిరక్తము పడునట్టి అన్నిరొగములయందున్న లాభదాయకమగును. ఈఔషధము లన్నిటికంటె శుద్ధిచేసిన శాదాక 4 స్వర మాషములు అనుమాణరాయి (యెర్రకూర) యొక్క రసములోగాని ఖర్ఖా (పెద్దపాయల ఆకురసములోగాని తులసి ఆకురసములోగాని బార్తలగరసములోగాని కలిపిపానము చేయుట మిక్కిలి గుణదాయకమగును మరియు పెద్దపాయలఆకురసములుట యిత్యాది వస్తువులను నేవించుట పరీక్షించ

బడినవి ఒకప్పుడు రక్తమాను తక్షణమా బంధించియును. మరియు దోసకాయరసము మొదలగునవి వెనుక వర్ణించియున్నాము. కేవలము వకేసములో కూడా ముఖ్యముగా మలమాను వకటిగా చేర్చునట్టి ఔషధములను కలిపి ఉపయోగించినయెడల మిక్కిలిలాభదాయకమగును.

మరియు శృంగిభస్మమును మలమును బంధించునట్టి ఔషధములనుచేర్చి నువయోగించుట లాభదాయకమగును ధన్యాలపూలు, 10½ మాషములు చల్లని నీళ్ళలో సాయోప్రతికాలములయందు నువయోగించుటవలన గుణమును కలిగించును. మరియు పగడమూత, సుద్ధ కూడా లాభదాయకమగును. లాభము : రక్తమా పూపిత్తలయందు నిలిచి గడ్డకట్టియున్నదని భయము తోచినచో ముందు చనగవులును నీళ్ళలోకలిపి పానము చేయవలెను. ఇట్టిమనస్సునికి దగ్గువిస్తారముగా వచ్చుచుండిన శిర్కా (చనగవులును) పానముచేయ జనకు. మరియు రక్తము పేరుకొనియుండి దగ్గువిశేషముగానుండినయెడల శనగవులును వన్నీరుకలిపి పుక్కిలించవలెను. ఒకప్పుడుగొద్దిగా పానముచేయవచ్చును.

మరియు, అంజారకఱ్ఱకాల్చి బూడిదచేసి ఆబూడి నీళ్ళలోకలిపి అనీళ్ళు హాసానో నిద్రించుచో పేరుకొనియుండునట్టి రక్తము శుభ్రీకరమును. మరియు, శాతరాసియాకు తేనెలో యిచ్చుట వలన మిక్కిలి గుణదామకమగును. ఇతర సదుపాయములు ఆయాశయము యొక్క రోగములయందు రక్తము, పాలు, పేరుకొనియుండునట్టి రోగ వ్రేకరణములయందు చెప్పబడును.

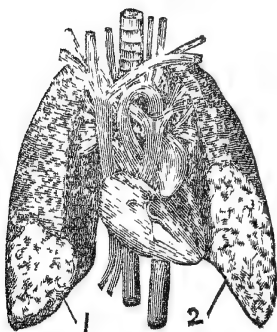
నోటినుండి రక్తమువచ్చునట్టి కారణములు మూడు విధములు గానుండును. (1) హఠమువలన, (2) సాభీక్, (3) భానక, అన్ బాబ్ జొదియా (బెటికారణమువలన అనగా గాయము లేగుదు) పున్నతస్థలమునుండి పడిపోవుట (అభిగాతము) లేక తీక్షణుగు ఔషధములు, ఉష్ణమగు కటుభోజనములు చేయుట, చింత, మరియు, అన్ బాబ్ సాబక్ (లోపటికారణములు) జలుబు, చెమ్మ నరములలోనిలిచి ఈ

వ్యాధి కలిగించును. అట్టి కారణమువలన కరములు వికశించి నరముల నుండి రక్తము జూపిపోవనారంభించును. మరియు, ఆన్ బాబ్ బాసలా అనగా నరములు నుఖము విడిపోవుట, చిట్టిపోవుట, పేరలుట, చినుగుట, బ్రద్దలగుట, మొదలగునవి అని భావించవలయును.

నోటి వెంట చీమువెడలునట్టి లక్షణములు

కరోగము అయిన భేదములుగానుండును. (1) ఊపిరితిత్తులవాపు గాని ప్రక్కలవాపు గాని, సక్ష్మమునొంది బద్దలై వుమ్మిలో చీముక లసిపడుచుండును ఈ రెండింటియొక్క కణము వేరు వేరుగా ప్రకటించ బడును.

ఊపిరితిత్తుపై ప్రోణములను చూపించు చిత్రపత్రము.

1-2 ఊపిరితిత్తుపై ప్రోణములు పెరిగి కొలది నోటి వెంట చీము అధికమగును. ఈ ప్రోణము ఉత్పన్నము కాగానే దగ్గు, నోటి వెంట చీము వెడలుట, జ్వరము అధికమగును. రోగి శరీరముపై మాంసము శుష్కించ నారంభించును దీనినే క్షయ అందుదు.

(1) ఊపిరితిత్తులయందు గాయమై దగ్గినప్పుడు చీమువెడలనారంభించును వైద్యోత్తములు దీనిని శిల్ (క్షయ) అందుదు దీనివల్ల నము కూడ ముందు చెప్పబడును.

(2) ఆమాశయమునందు ప్రోణము ఉత్పన్నమై బద్దలై వమనములో కూడా ఇటులనే చీము వచ్చుచుండును. మరియు విరోచనముద్వారా చీము వెడల నారంభించును ఈవ్యాధి యొక్క వర్ణనము కూడా ముందు చెప్పబడును.

(3) పృక్క మందుగాని గొంతుమందుగాని లేక నోటియొక్క ఇతరభాగములయందుగాని వాపుఉత్పన్నమై అందుచీము వృద్ధి బృద్ధి లై పురుయునపుడుగాని కాంక్షించుటవలనగాని చీము వెడలుచుండును. అనగా ఎచ్చటవాపు కలిగియున్నదోఅచ్చటనుండి చీమువెడలనారంభించును దీనివర్ణనము కంఠము నోటియోభాగములయందు కలుగు వాపున దు చెప్పియుంటిని.

(4) రొమ్మయందు వాపుకలిగిబృద్ధిలగును దీనిలోకూడా పృక్క తిమందు పుష్టమధికమగును దీనిలక్షణములు చిక్కనిచీము దగ్గినపుడు ఉమ్మిలో కలసి విశేషముగా పడుచుండుట ముందు రొమ్మలో కరువగుట అందు నొప్పికలుగుట ఇందుకు సాక్షిమగును.

—రొమ్మవాపువలనకలుగు చీము లికిత్స—

జూఫా అంజార్ హాన్ (ఒకవిధపుగుండవిపాదీనాకుపేరు) యష్టి మధుకము సానక్ (దీనినిఇంగ్లీషులో లిల్లిఅందురు) వేరు, మెంతులు యావస్తువులు నీళ్ళలో వేళికషాయముకాది పానముచేయవలయును ఈకషాయముపానముచేయుటవలన చీము వలుచబడి ఊపిరితిత్తులనుండి సహజముగ వెడలుచుండును అనగా ఊపిరితిత్తులలోనుండి వెడలిపోవుననిభావము.

జూఫా, గంధఫేరోజా, బతారీలపిండి, మెంతులు, పుటంగనీవిత్తులు, రాజహంస యావస్తువులను మెత్తగానూరి బాబూనాతైలము నందున్న, రోగన్ గార్ (గార్ తైలము) మరియు కోడిక్రావుస్, యామొదలగునవి తేనెలో కలిపి రొమ్ముపై లేపనము చేయవలెను.

మరియు బాలింతబోలు, కచూరములు, మియ్యూ, ఫింగిసారి బ్రాణి, హరిదళము, యా మొదలగువస్తువులను చూర్ణించి నివ్వలపై వేసి ఆపాగ నోటినుండి పీల్చవలెను. ఈమొదలగుచికిత్సలవలన మలము వలచనైన వెనుక రొమ్మ మలమునుండి శుభ్రతగాంచుటకై నోటి

లో మాత్రము వుంచవలెను. ఆమాత్రము చేయుకొనుము యాకింద చెప్పెదను.

అవిశిషితులు, చర గోచావప్య, వ్రత్తిగింజలవప్య, మెంతులు, యష్టిచుధుకము, సానకావేరు, యావస్తువులు చూర్ణించి వస్త్రుగాలిత మొనర్చి తేనెతోనూ మాత్రలు చేయవలెను. యామాత్రలను అవశ్య కతానుసారముగ నుపయోగించవలెను.

లభము:—వాపు రొమ్మునందున్న, అథవా ఊపిరితిత్తులయం దున్న, రొమ్ముయొక్క పొరయందున్న, కలిగి చీముచేరి బ్రద్దలైన యడల దానిని శుభ్రీవరచునట్టి సదుపాయములు యీక్రింద వివరించు చున్నాను. యిటువంటి ప్రత్యేకరోగములయందు వాటి వాటి స్థానము లలో వర్ణించబడును. మరియు ఈ రోగములయందు చికిత్స చేయుటలో అసావధానముగ యుండకూడదు. ఎందుకనగా చీము ఊపిరితిత్తులలో చేరకూడదు. రొమ్ముయొక్క రోమాంచములయందు ఖరీదవించినచో రొమ్ముయొక్క పొర కుళ్ళిపోవును. అందు కఠినమగు వాపు ఉత్పన్నమగును. ఈయుపద్రవములు కలిగినయెడల రోగి మృతినొందును.

మరియు ఊపిరితిత్తులయందు వాపుకలిగి చీముకలుగును. అథవా రొమ్ముయొక్క ఇరుపార్శ్వములలోనుండి ఊపిరితిత్తులవలె స్రవించి అచ్చట నిలిచి వెడలకుండిన ఊపిరితిత్తులయొక్క భాగములను విడగొట్టు ను. మరియు ఊపిరితిత్తులయందు ప్రణామకలిగి చీము యుత్పన్నమగు చున్నది. దీనివలన ఉత్తమమగు సుపాయములు అనగా యేష్ఠానమునందు వాపు బ్రద్దలైనదో నాలోచించి మలమును బంధించునట్టి వస్తువులతో రోగిని కాపాడుట నుచితమగును. అంగములను మృదుత్వము నొందించుటకై చీమువలచనై శుభ్రతనొందుటకై శక్తివినియోగించి జాగ్రత వహించవలెను. దీనివలన అంగము శ్రేష్ఠము నొందిన తర్వాత ప్రణామము ను మాన్పునట్టి చికిత్సయందు ఆరూఢముగ నుండవలెను. చీమరొమ్ము

యొక్క గుల్లభాగమునందు చేరి ఖరీదవించినచో దీని సదుపయములు రొమ్ముయొక్క లోభాగమునందుంచుచు నట్టి ప్రకరణము నందు వర్ణించబడును.

హిరితిత్తుల వాపు లక్షణములు

ఈరోగము పుత్పన్నమగుటకు కారణము పుష్టముగాని చల్లని నజల (అనగా దుష్టజలము) మెదడునుండి పూపిరితిత్తులయందు దిగుచుండునుగాన గొంతువాపు హరించి దానిమలము అచ్చటనుండి మారి పూపిరితిత్తులపై నగింది అచ్చటకే నిలిచి వాపుపుట్టించును. మరియు ప్రక్కవాపు పూపిరితిత్తి వాపుగా మారిపోవును. ఒక్కొక్కప్పుడు నజలావాపుతో సంబంధము లేకనే ముఖ్యముగా అచ్చటనే మలము ఖరీదవించి వాపు కలిగించునుగాని యీరోగము నజలావ్యాధివలె విశేషముకలుగుచుండును. ఇంతభావపుల్, అజాయబ్, యనుగ్రంధమునందు పూపిరితిత్తులయందువాపు కలిగించునట్టి మలము ప్రత్యేకము దోషమువలన పుత్పన్నమగుచున్నది నిది విశేషముగా కథమువలన పుత్పన్నమగును. మరికొన్ని గ్రంధములలో చూడబడినది, అనగా పూపిరితిత్తులవాపు కుళ్ళిన కథమువలన పుత్పన్నమగుచున్నది. గాని లవణ కథమువలన పుత్పన్నమొందుటలేదు హకీము జహూజబిర్ వుందలూసీగారి కుమారుడు యత్ సోరయ్య గ్రంధమునందు చెప్పి దేమనగా పూపిరితిత్తులయొక్కవాపు దుధిరములప్పు వేరుదోషముతో కలుగజాలదు. ఎటులననగా పిత్తము యొక్క తీక్షణత్వము పూపిరితిత్తులకంటె వేగముగ నడుచుటవలన వాపు కలుగుటకు కారణము కాజాలదు. మరియు కథమువానియొక్క భోజనముగాన వానితో స్నేహముంచుచుండినచో నిది కూడా వాపునకు కారణముకాజాలదు. విశేషముగా పిత్తమువలన పుత్పన్నమగునట్టి పూపిరితిత్తులవాపు యేడుదినములలో రోగిని చంపి వేయును. ఈమలము వెడలునట్టివైపు ఆరూఢమైనచో దీనిలక్షణములు

రేపడవదినమునందు ప్రకటనముగను, నిది బహురాజ్ జయద్ (రోగ సంధి)యొక్క దినమని గ్రహించవలెను. మరియు రోగముయొక్క మలము ఊపిరితిత్తులవైపు చేరి ప్రవహించునట్టి యావత్తువస్తువులకంటె విశేష కూర్మైతమైనది ఎటువలనగా పూపిరితిత్తులు రక్షించునట్టియు పోషించునట్టి హృదయములకంటె మిక్కిలి లాభకరములైనవి మలము అందుచేరుచుండినంతవరకు వక్రమై దూరముగానియెడల అందు లాభము ప్రకటనము కాజాలదు. అట్టివ్యాధి కరిగియున్నది. నిది అనేకరోగములను కలిగించుచున్నది. ఎటులననగా ముందువర్ణించబడును. వక్రమై దూరములము పొరలయందున్న దరదాలయందున్న చేరి వాపుపుట్టించుచున్నది. ఒకప్పుడు యీరోగియొక్క భుజములు మణికట్టునందున్న లోపలి భాగములందు వ్రేళ్ళు వివరలవరకు తిమ్మిరికలిగియుండును. ఒకప్పుడు నీమలము హృదయమువైపు ప్రవేశించి పున్నాదము మూర్ఛకూడా కలిగించును. ఒకప్పుడు మెదడువైపుచేరి నోసాం (మెదడుపైనుండు పొరయొక్క వాపు) పుష్పింపగును. ఒకప్పుడు పూపిరితిత్తులవాపునందు చెమ్మ ఖనీభవించుచుండును. ఇట్టిదశయందు జలంధర్ (జలోదరము) గలవానివలెనుండును. మరియు పూపిరితిత్తియొక్క వాపు బహుదా కఫమువలనగాని రుధిరముయొక్క మలమువలన కలుగుచున్నది.

మరియు పిత్తమువలన స్వల్పముగా కలుగుచున్నది. ఎటులననగా పూపిరితిత్తుల మాంసము రోమలముగను రోమాంచములు కలిగియుండును. కాబట్టి పిత్తసంబంధమగుమల మందు నిలువజాలదు. ఇందు విషయమే నేక అబూఅలీ నేనాగాడు వదించినచేయనగా ఊపిరితిత్తులయొక్క వాపు ప్రతిరోమమువలన పుష్పింపముకాజాలదు. బహుదా కఫమువలన రక్తమువలన కలుగుచున్నదనిరి. హక్మీమురాజీగాడు ఫాఖల్ అను గ్రంథమునందు వదించినచేయనగా వక్రమై ఊపిరితిత్తులవాపుయొక్క మలము పక్షమైవైలిపోవును. అనగా యితర లింగములయొక్క వాపు నష్టమొందగలదనిభావము. యీలలితము పరాత్పరుని శృవవలనకలుగు

చున్నది. మరియు వకప్పుడు మలము విశేషముగా పెడలిండుటవలన కూడా ; ప్తమొందజాలదు. మరియు ఖనీభవించి చీముగామారి బ్రద్దలగును. ఈచీము సామాన్యముగ సరియగు తెలుపురంగుగాగాని లేక నల్లగాగాని అనగా సారాయిమట్టివలెనుండును. వకప్పుడు ఆమలము మెత్తగానుండిన నది పెడలిపోవును. పోవుచును. మిగిలినది కఠముగా మారుచును. వాతమువలన కలిగిన మలమునందు వదించబడును. ఒకప్పుడు వర్షణముగా మారుచుండును. ఒకప్పుడు ఊపిరితిత్తియొక్క వాపు పిత్తవాపు వద్యశముగా పుత్పన్నమై చికిత్సచేయుటకు మిక్కిలి స్వల్పముగానుండును. ఎందుకనగా మలము మిక్కిలి పూష్ణముగానుండి హృదయమునకు సమీపమునందుండును.

మరియు, లేవనము చేయునట్టియు, పానమొనరించునట్టియు, శీతజలౌషధముల సారము ఆస్థానమునందు విశేషముగా ప్రవహించక స్వల్పముగా చేరుచుండును. ఎందుకనగా మిక్కిలి దూరమునందుండుటవలన ప్రవేశించజాలదని గ్రహించవలెను. మరియు, మిక్కిలి అవయవముల మధ్యనుండుంచబడియున్నది. ఎట్లనగా పానముచేయునట్టి వస్తువులలోనుండి ప్రతీఅంగము కొంత శక్తిని గ్రహించుచుండును. అనగా ఒకభాగమును వహించుచున్నది. మగ్భతులుకూడా ప్రతిఅంగము ఉష్ణమును కలిగించును. ఈ మలము అంగములలోనుండి అందుండి కొద్దిగా ఇందుకలిసి పోవును. తిదుపరి ఊపిరి తిత్తులయందు చేరుచుండిన ఎడల జలుబు శక్తి అందులో యెంతవరకు కలుగుననగా పిత్తముయొక్కవాపు ఉష్ణమువలన సమానత్వము కలిగించు సంతవరకు ప్రవేశించును.

మరియు, లేవనయొక్క జలుబుకూడా దీనివలె సమానము చేయుజాలదు. ఎందుకనగా లేవనాదులు వేగము గుణము నివృణావు. మరియు, రొమ్మ, శల్యము, కండరములు, పొరలు కలిగియున్నది. నిజమగు మార్గమునగా యీ రోగము ప్రత్యేక దోషమువలన

ఉత్పన్నమగును. ఈ కారణమునుబట్టి యీ ప్రకరణమును మూడు భేదములుగా వర్ణించుచున్నాను.

(1) ఊపిరితిత్తుల వాపుయొక్క వర్ణమునందు కలవు. ఈ వాపు కలుగుటకు కారణము ఉష్ణమునకు వలన కలుగుచున్నది. అనగా స్వభావికమగుఉష్ణముగును. రక్తము పిత్తవృద్ధిచేసి చల్లనై కుళ్ళిపోవునట్టి కారణమువలన ఉష్ణమునొంద ను. ఇటుల కుళ్ళినవలనబంధముగు కఫమును కలుగజేయుచున్నది దీని బద్ధములు యెల్లప్పుడు జ్వరమునమామూల విశేషముగానుండుట శ్వాసనందు రిష్టము కలుగుట రొమ్మయొక్క సరముల భాగములందును బరువుగను నొప్పికలిగియుండుట ముఖము నేత్రములు ఎఱ్ఱగానుండుట ఈ ఖ్యముగా చర్మమునకు రంగు వేళినటుల ఎఱ్ఱగానుండుట లట్టి స్థితియందు జ్వరము విశేషముగానుండుట, ముఖనేత్రములు బరువుగానుండుట, నాలుక ఎండుట, దాహము విస్తారముగా నుండుట ఒకప్పుడు నాలుక యందు జగురుగల వ్రుమ్మిచుట్టుకొని యుండుట, నాశితరంగములు వేయుచు వేగరముగ నడువనారంభించుట, దగ్గు విశేషత్వమువలన శ్వాసకలిగియుండుట, చల్లనిగాలి పీచుటలై రోగిపరితపించుట, యీ లక్షణములయొక్క న్యూనత విశేషతయొక్క కారణము ఎటులనుండునో అటులే కారణమునుబట్టికలుగుచున్నవి. అనగాకుళ్ళినరక్తము, పిత్తము కఫముయొక్క ప్రకృతియందు, బహువ వర్ణించబడినె. దాహాదిఖ్యము, బోటు విశేషముగావేడి, భారము తక్కువగానుండుట, ఇటులనే అన్యసందర్భములు పిత్తమునకు తక్కువగానుండును. ఇటులనే రక్తప్రకృతికూడా ప్రకటనమగును.

మరియు కఫము పూష్ణము నొందుటవలన తన ప్రకృతియందుండినియెడల వ్రుష్ణమలమయొక్క చిన్నములు తోచుచున్నవి. అనగా దానియొక్క వేడి పిత్తము రక్తముల పూష్ణముతో మిక్కిలి తక్కువగా నుండును. మరియు భారము మిక్కిలి జగురునాలుకపై విశేషముగా

చుట్టుకొని యుండును చల్లనిగాలి యొక్క అననుకు మనాడు దోషము లయందుకూడా కలుగుచున్నది. గాని పితృమానంబు విశేషముగా నుండును. తక్కిన దోషములయందు కలుగు వగా నుండును. ఊపిరితిత్తుల యొక్కవాపు పితృముయొక్క వాపుతో సదృశముగా నుండినచో శ్వాస విగబట్టుట విశేషముగను. బరువు తక్కువగును, ఉష్ణమతిశయముగ నుండును.

లాభము :- పూపిరితిత్తుల ముఖమునందు వర్షణము వాపు కలిగి యున్నయెడల వెన్ననందు నొప్పి నన్నగా పొడచుట వెడలగు చిన్నఃములు కలిగియుండును. స్వేదముగా జ్వరము వచ్చుచుండును. మరియు శరీరము దురవస్థలుగుట, శబ్దము తీక్ష్ణముగా నుండుట, అవాపు వ్రణముగా మారినయెడల నోటిరుచి చెడిపోవుట, నోరు చేపగంధము కలిగియుండుట, రక్తగునుడు కొద్దిగా చెడమల మువెడలుట, ఒక్కొక్క వ్యక్తు ఊపిరితిత్తులయందు గుల్లలుకలుగనారంభించుట దీనిలక్షణములు. శ్వాస పట్టుబట్టి వేగరముగను, తీవ్రముగ వెడలనారంభించుట, రొమ్మ బరువుగా నుండుట, శరీరములో భాగమునందు మంటకలుగుట, మిక్కిలి వేడిగా నుండినటుల తోచుట, మరియు ఊపిరితిత్తులవాపు మలము వ కష్టమై వెడలనారంభించునట్టి లక్షణములు అనగా వక్ష్వమయినమలము సునాయాసముగ వెడలుచుండుట, రోగియొక్క దశ దినదినము మంచి స్థితియందు మారుచుండుట దీని చిన్నఃములు, మార్పుచెందుచుండుట పూపిరితిత్తులు మలరహితముగా నుండునటుల యుండుట మొదలగు లక్షణములు కలవు.

మరియు మలము చీముగా మారునట్టి చిన్నఃములు అనగా వక్ష్వ మునొందిన చెమ్మ వెడలకుండుట చిన్నఃములు క్రమేణా హెచ్చుచుండుట అనగా చీముగామారి, పూపిరితిత్తులయొక్క మాలిక్ (వేలాడు నట్టిస్థలము) నందు నొప్పి వీసనట్లుండుట మొదలగునవి తోచుచుండును మాలిక్ అనగా వక్రవస్తువు వేలాడుచుండు స్థానము.

మరియు చీముగా మూడుటకు విషయములు అనగా రోగచిన్నః
 యల అధికతయందు కొరతలుగట, నోటిబడి తియ్యగా నుండట,
 శక్తి బలహీనగలదైనయెడల మలము వెంటనే వర్షవరచగలుగును చీము
 ఉమ్మినుడియు, మూత్రహర్షము నుండియు తీసివేయును. మరియు
 చీము న హానముగచేయును. శక్తి దగ్గులముగా నుండిచో వర్షము
 నొందుటయందు నొప్పిగానుండి వెంటనే వర్షము నొందజాలకుండును.
 కాబట్టి కుళ్ళిచోవును. ఇట్టి రోగమునుండి తప్పించుకొనట మిక్కిలిదు
 స్థిరముగను మరలను యారోగమునిల్ (ఊపిరితిత్తులయందు వ్రణము
 కలుగుట చీమునట్టట) వ్యాధియందు మూరినయెడల మఖముయొక్క
 రంగు కాంతిహీనముగానుండట, శ్రేష్టయొక్క మొక్కలు మెల్లప్పుడు వుష్ట
 ముగా నుండుట, మరియు ఊపిరితిత్తుల వ్రణము చిన్నఃములు చీము
 యొక్క పయస్త చిన్నఃములు వ్రేటనమగుట, ఊపిరితిత్తులయొక్క
 మలము వ్రేక్కవాపుగా మారినచో శ్వాసవిగబట్టి కొద్దిగా వెడలనారం
 భిండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

మరియు హాకిబాఖరాల్ గారు వదించినదేమనగా పూపిరితిత్తుల
 యందు వాపుగలవాని స్థనములనవూపమునందు కుడుపులు జనించును.
 మరియు నానూర్ (నానావ్రణము) కలిగినచో పూపిరితిత్తుల వాపునం
 డి బ్రతుకకలుగును. ఇటు నే పిక్కలయందు వ్రణము లేదినచో ఆరో
 గ్యమునకు చిహ్నములని గ్రహించవలెను.

❖ ఊపిరితిత్తులవాపు చికిత్స ❖

ఈరోగమునందు బానలిక్ యను శిరావేదన చేయవలెను. ము
 ఖ్యముగా పూపిరితిత్తులు వ్రేలాడునట్టి స్థలమునందు వాపుగలిగినచో
 ఉన్నాబ్, విహసోడా, (శ్రేష్టాంతకము) ఖశిమి, బుష్ హా, బాబూరా,
 మొదలగు స్తుప్తులు కషాయముకాది రేలకాయగుజ్జా, తుంజబీజ,
 కలిసి పానముచేయించి శరీరమును మృదుత్వము కలిగించవలెను. వస్తి
 కర్మవలన గర్భమును మెత్తవరచవలెను.

మరియు అజమెపుల్ ఇంటిఖాబ్ అను గ్రంథమునందు వ్రాయబడిన జేచునగా బస్ మా, లెవాక్షీరీ, కామందిఆకు, ఖతిమిపూలు, యావస్తుపులు ప్రత్యేకము 4న్నర మాషములు, ఉన్నాబ్ 20 కాలులు, ఆల్ బకరా, 5 కాలులు, పాచితీగె గింజలపప్పు, సలియగొట్టి 31న్నర మాషము, చుకందగులము 5 తులములు, గులాబిపూలు 1 తులము, యావస్తుపులను నీళ్ళతో వేసి అర్ధాంశముగా కషాయముకాచి 5 తులములు యెర్రోచక్కర, గులాబిమాన, ఆవునెయ్యి, కలిపి గోడువెచ్చగానుండునప్పుడువస్తి చేయవలెను. అనగాపిచ్చికారీ చేయవలెను. మరియు ఆరంభమునందు మలమును వెడలించుటకై చందనము, యవపిండి పెద్దపాయలాకురనమునందు కొద్దిగా బసవ్ మాచూనె లిపి రొమ్ముపై లేపనము చేయవలయును, ఆరంభనయము వ్యాతీతమయినచో మలమునునప్పరచునట్టి వస్తువులు లేనము చేయవలెను. అనగా బాబూనా అకీలియల్ మలిక్ ఖతిమి యవనత్తు మొదలగువస్తువులను బాబూనాతైలమునందుకలిపి లేపనము చేయవలెను.

మరియు వాపు రోగి కారణమువలన కలిగినచో రోగిదశను కనిపించిఅవశ్యమని తోచినయెడల వాపు యొక్క రెండవవైపునుండి సాఫీకా అనునరమును ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయవలెను. వాపు పూపిరి తిత్తియొక్క కుడిభాగమునందుండినచో కుడికాలియొక్క శిరావేదనము చేయవలయును. వాపు యెడమవైపు ఊపిరితిత్తియందు కలిగినచో యెడమకాలి శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు మలము ఊపిరితిత్తియొక్క కుడివైపుయున్నదా లేక యెడమవైపు నున్నదా అని గ్రహించవలెను. అనగా యేవైపునున్నదో గమనించుటకు విధికలదు. జ్వరమును నయమునందు నిభావించి యేవైపుభాగము మిక్కిలి యెర్రగానున్నదో రొమ్ము బరువు యేవైపు తోచుచున్నదో ఆవైపువాపు గలదు. ఇటులనే రోగినితిగిలి పడుండినచో ఆవెంటనే రక్షాబతు నోటి

యందు వచ్చిచేరినయెడల మలము అవైపు ఊరిరితిత్తి యందుగలనని గ్రహించునెను ఇటులనే వాపు కుడివైపునుండినచో కుడివైపు వత్తి గిలినచో రతూబతు విశేషముగా వెడలుచుండును. మరియు సాఫీ శిరావేదనగావిచినవెనుక హస్తైలందామ్ యొక్క శిరావేదనమును బాసలిక్ యొక్క వేదనముకంటె ముందుగా ఛేదించుట అతిపుత్రమముగా నుండును. రోగియొక్క శక్త్యానసారముగ రక్తము వెడలించవలెను. రోగి బలముగలవాడైనచో మూడుదినములదిగి రెండవశిరసు ఛేదించవలెను. ఆరంభమునందు బాసలిక్ అను శిరావేదనము గావించి పిమ్మట రెండవ శిరసు ఛేదించి రక్తమోక్షణముచేయవలెను. పరిణామమునందు పుచితస్థానమునందుండి రక్తమోక్షణము గావించవలెను. మరియు శిరావేదనము నుండి మలము హరించినవెనుక కథాచిత్ రొమ్మునందు ఘోరకర్మచేయుట అవశ్యమగుచున్నది. దీనివలన కేషించిన మలము హరించి బాహ్యభాగమునందు చేరును.

మరియు, హాకిము బాలిహూస్ గారు వచించినదేమన జ్వరము మిక్కిలి పూష్ణముగానుండినచో విరోచనకర ఔషధములు యివ్వించనదు. మరియు, కేవలము శిరావేదనము ఎటులననగా శిరావేదనము చేయుటలో యేమియు పునదగ్గివము కలుగనేరదు. విరోచనకర ఔషధములు పునయోగించుటవలన గొప్పఅపాయముకలదు. ఒకప్పుడు విరోచనకర ఔషధములు మలమును కదలించి విరోచనముగాకుండును. ఇట్టిస్థితియందు నొప్పి అధికమగును. ఒకానొకప్పుడు విరోచనములు అధికమగుచున్నవి. ఇట్టి మనష్యుని అంగము వేగిలాడునట్టి స్థలమునందు ముఖ్యముగా ఊపిరిత్తులయందు వాపు కలిగిన యెడల శిరావేదనము చేయుట లాభదాయకమగును. మరియు, వ్రేలాడునట్టి స్థలమునందుగల వాపు హరించునట్టి చిహ్నములగును. అనగా మెడయొక్క పూసల నమీవమునందు నొప్పికలిగియుండుట ఇట్టి మనష్యుని ప్రక్క పెరుకల వైపు నొప్పికలిగినచో విరోచనకరమగు ఔషధములువయోగించుట

లాభదాయకమగును. మరియు, భిక్షగోపకుడు నాయనితోచిన యెడల శిరావేదనకూడ చేయవచ్చును మరియు చుట్టుభాగమునంపి తీసివేయు నట్టి ఔషధములు కూడా ప్రవయోగించవలెను. రోగిని చూచుటవలన నిశ్చయమగును. ఆవాపు నజలావలన ఉష్ణమైనచో కీఫాల్ అను శిరసు ఛేదించవలెను. ఈ మొదలగు రోగములయందు మరియు చిక్క వరచునట్టి వర్షతులు అనగా దయాకూజాము ప్రవయోగించవలెను. ఈవస్తువులతో మరియు ఆటంకమగును అనగా కాష్ఠీసము మాత్రము యివ్వంజనదు.

సహాయి, అను గ్రంథకర్త చెప్పినదేమన యునాని దేశము నందు దయాకూజా, గనగసాల పరబతునకు చెప్పుదురు. అనగా గన సాలకాయబెరడు (పోస్తుకాయ) తో చేయబడును. కొందుడు వైద్యులు కేసలము గనగసాలపరబతును దయాకూజాయొక్క అర్థమని వర్ణించిరి.

—గనగసాలపరబతు చేయునిధానము—

నల్లగనగసాలు, తెల్లగనగసాలుబెరడు సహితము, వ్రత్యేకము 45 మాషములు బనఖ్సా, తుమ్మజగురు, వ్రత్యేకము 22½ మాషములు యష్టిమధుకము 10½ మాషములు, తిక్త్యాదానిమ్మగింజలనం 90 మాషములు, తెల్లశక్కెర కిరమాషములు, యీవస్తువులతో దయాకూజాచేయవలయును.

మరియు యిటులనే చల్లని నీళ్ళతో కాపాడవలెను. ఊపిఃతి త్తుల వాపునందు పిత్తసంబంధమగు వాపుభేదములోనుండి కలుగజేసిన నుభ్రవరచునట్టి పరబత్తులు అనగా తేనె నిల్లు విరోచన ఔషధములు, యవగంజి, రోగిదశానుకూలముగ ప్రవయోగించుట యోగ్యమగును. దస్తూరుల్ యిలాజ్ అనుగ్రంథము నందు వ్రాయబడినదేమనగా పూపిరి తిత్తియొక్క వాపు పిత్తసంబంధమువలన కలిగినచో నదిపిత్తసంబంధమగు వాపులలోదనియు నీవాపునకు చికిత్స కలిగినచోయు గ్రహించవలె

ను. ఈరీతిగ వ్రాయబడిన గూఢాత్మము శ్లోకములకును టలాభదాయకమగును.

నోటిలోనుంచుకొను మాంత్రిలు చేయు విధి

యష్టిచిహ్నము నేతిబీరగింజలవప్పు దోసగింజలవప్పు నిశస్త్రక
తిరాగోండు యావస్తువులు, మెత్తగానూరి బేదావాగుజ్జనందున్న కోడి
గ్రుడ్డుతెల్లసూపుచుండున్న కలిపి ౧ లోలు చేయవలయును. ఈరీగము
గొప్ప భయకరముగానందును మరియు పూడినితివావు, ప్రక్కవా
వు రొమ్మయొక్క సమస్తవావు యుండున్న రొమ్మనుండి యావత్తు
రతూబతు మరియు వెకలిపోవునటుల పరిశ్రమచేయవలయును. ఇట్టిరీగి
కి చల్లని ఎన్నుపులను పానముచేయుచుట అవశ్యము కలిగినచో చెమ్మ
నుకలిగించునట్టియు పరిశుభ్రత నొందించునట్టి వస్తువులను పానము
చేయవలెను. అనగా దోసకాయరసము, తర్బూజికాయరసము, మరియు
నేతిబీరకాయరసము, వులువులేని శిశింజవీర లాభదాయకమగును
నిది రొమ్ము మలరహితము చేయును. వ్రష్టము దాహముకూడా
శాంతి నొందించును.

యతశ్రేయము గ్రంథములందు వ్రాయబడిన వస్తువులనుచెప్ప
చున్నాను. అరగా చెమ్మను పొద్దుచునట్టియు మరియుండి పవిత్ర
ము నొందించునట్టి వస్తువులు అనగా పినబిగోలుగింజలగుజ్జ, తామర
పూలు, పెద్దపాయలాస, కాహలు, పుల్లదానిమ్మ, తియ్యదానిమ్మకాయల
రసము, మొగలిపరఖు, వన్నిరు, కలురపూలమ్మకు, జహర్ మోహరా
(అకుచ్చరంగుగి రాము) మరియు యాక్రిందవ్రాయబడిన లేవనము
లు లాభదాయకమగును.

అట్లా లే వ న వి ధి . శ్లోకము

తెల్లచందనము, కర్పూరము, నేతిబీరగింజలవప్పు, యెండుధని
యాలు, కొహలు, యామొదలగు వస్తువులు మెత్తగానూరి పన్నీరులో
కలిపి రొమ్ముపై లేవనము చేయవలెను. మరియు పొట్టయొక్క వాతము

శుల్లనరణి అయొక్క అవిధిమహానువులును హాసకలిగించుచున్నవి. కాబట్టి వుష్ణవస్తువును హాసమున హరించుచున్నవి. గతుక అట్టివస్తువులను మువయ్యగించవలయును.

మరియు, ఎల్లప్పుడు ఆయాశయమును పేర్లుగలను పూర్ణముగా నుంచకూడదు. మరియు, శ్వాస వెంట వెంట వచ్చుచుండిన విసర్జనోత్ గింజలగుజ్జ, వృథుమోచం బౌషధముతో కలిపి అపిఆపి, నివ్విన లెను ఉష్ణోగతముతో గొమ్ముపై కాపడుచు చేయవలయును. దీనివలన శ్వాస సమానముగ వచ్చును. నొప్పియుండినచో శాంతి నొందును.

లాభము :- అప్పుడుకలిగియుండు వాపునకు చీము ప్రవేశించి బద్ధిదలగుటకు సిద్ధముగానుండినచో శ్వాస విగబట్టినప్పుడు రొమ్ము బరువుగానుండుట నొప్పి మొదలగు లక్షణములు అధిశయముగా నుండ తటస్థితును వాపుబద్ధిదలయిన దినమునందు చలితో జ్వరమువచ్చును. మలము నవ్యముగా వెడలకుండిన చీమువెడలుటకు పరిశ్రమచేయ వలెను అనగా కష్టమిద్దా (ప్రమీతో కల్పేవచ్చుట) యందు వర్ణించబడియె. ఈప్రకరణముయొక్క అంతమంగుకూడరా వర్ణించబడియె. బహుశ ఊపిరి తివాపు వ్యయనొండుట వలన అనగా శ్రోధము కరినమగు పరిశ్రమ, ఆయాశయములు, వాంతి మొదలగు కర్మల వలన వాపు బ్రద్దలగును కేవలము రక్తము అవశ్యమగు చీము వెడల నారంభించినయెడల అట్టి సమయమునందు లక్షణమే శిరాచేదన చేయవలెను. మరియు, నోటియెడల రక్తము వెడలునట్టి దిక్కిల యందాహారముగ నుండవలెను.

(2) భేదము. అనగా వాపు కలిగించునట్టి మలము శుద్ధకఫ మయిన యెడల జగురు, నోరుజడ్డుగా నుండుట, ముఖకాంతి యెరుపు లేకుండుట, శ్వాస మిక్కిలి కష్టమునుండుట, రొమ్మునందు వుష్ణము తక్కువగా నుండుట, ముఖము బరువుగా నుండునటుల కనిపించుట జ్వరము కలుగుట భారముగా నుండునటుల లోచుట, యీ మొదలగు లక్ష

నిజము లిదియుండును. మరియు నొకటి మితరంగిణులవాపు జన్మింపజేసినదే కలుగనేరదు గాని హించవలయును. దీని విశేష తానూన తా మలా సారము గ నలుగురుండును విశ్లేషణ చేయుట వూపితత్వము యందు సీదు చెప్పు ఒకటిగా ఖగోళవిండినయెడల రోగియొక్క దశ జలద్రవ్య గల రోగిదశకు సమానముగా నుండును. స్పృశ్యము యెల్లప్పుడు విలిగింపబడును. ఆగ్రాణ్యమునకు స్పృశ్యన బధతుడు వాపుయొక్క శక్తియుండు ఆరూఢముగా నుండవలెను. అదిగా శరీరమునకు మృదుస్వము కలిగించవలయును. రెనువలయునగు తొలగించునట్టి బాధములను లేవనచేయవలెను. దీనిని నానాభావము తొలగిపోవును. కొన్నిదినములు గడచిన పిమ్మట జ్వరము నుండును. మరియు పకవ్యాధి జ్వరముకూడా కలుగనారంభించును. ఇది విషయమై కఫ సంబంధముగు దగ్గునందు వర్ణించబడియె. అనగా మలమును పక్షివలయుట తీసివేయుట మొదలగు సమపాదములు రెండవ విధముగు రోగములను దువయోగించవలెను.

మరియు జాసా, అంజూరకాయలు, మెంతులు, యీ మొదలగు వస్తువులకషాయము పానము చేయవలెను. భోజనమునకు బాగడ కషాయము, యవగంజ, గోధుమగంజ, గోధుమపాట్టుతో చేయబడిన గంజ, తేనె, నెయ్యిచేర్చి పానము చేయవలెను. మరియు మలము నిలిదియుండినయెడల 9 మూషములు బువ్ పా, గింజతీసిన ద్రాక్షకాయలు 50, యష్టిసుధుకము, ఒకతులము, అంజూరకాయలు. 5 యీ వస్తువులు నిశ్చితోపేసి కషాయముకాచి యాకషాయమునందు రోగ బలానుసారముగా రేలకాయగుజ్జ కలుపుకొని వడియబోసి బాదంనూనె చేర్చి పానము చేయవలెను. మరియు శరీరము మృదువుగానుండిన హబ్బుల్లాస్ (వేపిత్రులు) పగ్బత్తు పానము చేయవలెను. మరియు దబ్బులబీ లాభదాయకమగును. మరియు ప్రమ్మితికూడా సహజముగ చీమువెడలినచుట్టల కుపాయములు లాభము సహితము యావ్రకరణ తమందు వర్ణించబడును.

(3) వ-భేదము అనగా వాపు కఠినముగా నుండును. ఈరోగము రెండువిధములు. (1) ప్రధమక వాపు వృష్ణముగా నుండును. అందుండి వృష్ణచలము నష్టమొందును. శేషమునకు కఠినత్వమునొంది రాయివలె నగును. ఇందు విషయము గొన్న ఛేదములకు. 2. రెండవ రూపిరిక్రితుల వాపు కఠినత్వము నొందుటవలన కలుగు లక్షణములు అనగా శ్వాస మిక్కిలి కష్టముగా వెనులుట, పొడిదగ్గు వెంటవెంట వచ్చుట, వృష్ణము తక్కువగా నుండుట మొదలగు లక్షణములు కనిపిండును.

రెండవ భేదమునందు చల్లని చలము, చిక్కని శ్లేష్మము, ఈరోగమునకు కారణమగును. దీని కన్నకంటె ఈరోగము బహుశాలము గడుచుటవలన శ్వాస కష్టముగా వెడలచూపుచును. పొడిదగ్గు కలుగ నారంభించును. అనగా దగ్గుచు శ్లేష్మము వెనుకుండును. రొమ్మునందు వృష్ణములేగిపోవును. గానీల్చుటకు వృష్ణము నుండును. మరియు రొమ్మనందు వృష్ణము లేకపోవుటయే ఈరోగమునకు హేతుని గ్రహించ వలెను. ఈరోగియొక్క రొమ్మనందు వాతముగాని, కఫసంబంధముగు మలముగాని యుండును. యీరోగికి వృష్ణవాపు మూరిపోవుట వలన యిటుల తటస్థించును. ఈకారణమువలన మెల్లని భాగములు నష్టమై, రిక్తభాగము రాయివలె శేషించియుండును.

లాభము:—ఒకప్పుడు పూపిరిక్రితుల కఠినత్వము కఠినత్వము సంభవించును.

హకీం పి.కందర్ వలెందినదేహన, నేనొక రోగిని చూచితిని. అగోరిపొడిదగ్గుతో బాధపడుచుండుచాడు. ఒకప్పుడు అతను దగ్గినప్పుడు నోటివెంట ఒకరాయి పడిపోయినది. ఆరాయి మహాత్రాశ్మరి రాయివలె నున్నది. ఆరాయి పడినవెంటనే దగ్గు లేగిపోయినదని వచింది.

మరియు హకీం యూనూసుగారు వచించినదేమన నేనొక రోగిని చూచితిని. పల్లెరుకాయ నవ్వుకముగా చిన్నగరిగల రాయి కఠినమయిన దగ్గునందు బయటికి వెడలినది. ఆరాయి తూదిచూడగా పత్యేకము 4

లు చేయవలెను. ఇందువిషయమై లుబనీయొక్క ధూపమునువేసి ఆపా
గను నోటితో పీల్చువలెను. రోగిని వున్నతస్థానమునందు కూర్చుండబెట్టి
భుజములను తీవ్రముగ కదలించుట చేవలమేరవా, పానముచేయించుట
యాజ్ఞపైకగా, చేతువుచుక్కాయగజ్జతో, మూర్తిని చేసి రాత్రిపడు
డునప్పుడు నోటితో నుంచి దాసారమును కొద్దికొద్దిగా మ్రింగుచుండ
వలెను. మరియు ఇంగున, జావళీర్, ఇదివఱకును గీనియందు దుర్గంధ
ముండును. దీని లోభాగమును తెల్లగానుండును. కలిసి యిచ్చుట యీ
రోగమునందువలన క్షముగానుండును. ఆచాల, తేనీనీళ్ళతోనూరి వు
చ్చుకొనుట వుత్తము. రోందరు వైద్యులు భుజించినచెయిక వయన
ము చేయించుదురు. ఇట్లు వయనము చేయించుటవలన వాపు బ్రద్ధ
లగును గాని యిందు అపాయముకలదు, యెటులననగా ఒకప్పుడు వా
పు పిశేషముగా విడదీసి మలమును సకేవర్యాయము వెడలించి గొం
తునందు వాపుకిలిగించున.

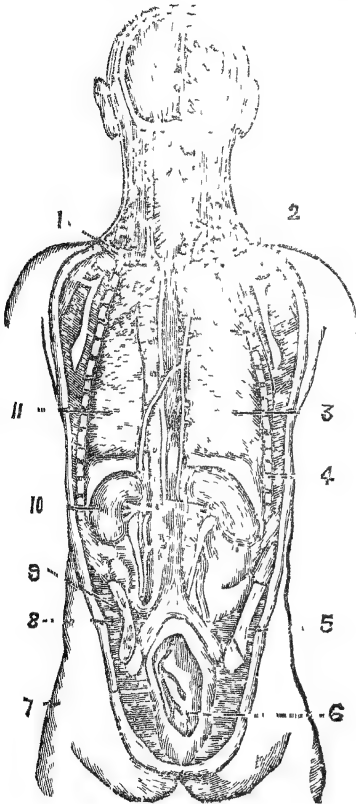
మరియు ప్రాచీనవైద్యవరులు బ్రద్ధలుచేయునట్టియు పక్షము
నొందించునట్టి యుపాయములు రోగము ఆరంభించి యేకదినములు
గతించినవెయిక చేయువాడు గాని బుద్ధిమంతుడగు వైద్యుడు విట్టిమార్గ
మునందు నటించకూడదు. అనగా త్వరపడక సావధానముగా నుండ
వలెను. ఎదువలననగా వ్రష్టము అధికముగానుండకూడదు, వ్యాధియిం
దు ప్రతి (దుర్దణము) కలుగకూడదు. అట్టితరి వాపువిడిపోవును. చీము
ప్రవించనారంభించును. రోగికి తనశరీరమునందు యుత్వము తోచినచో
రొమ్మును శుభ్రపరచుటకై కత్తెగాదగ్గునంతున్న శాస్త్రసకతినముగా వెడ
లునట్టి ప్రకరణమునందున్న వుమ్మియందు చీమువెడలునట్టి ప్రకరణము
నందున్న యీమొదలగురోగములలో చెప్పినట్టి సమపాయములు ఈ
రోగమునందువయోగించవలెను. పూపీతిత్తులయొక్క చీము యక్ష్మ
త్ (Lever) నరములద్వారా యక్ష్మత్ నందుచేరి అచ్చటనుండి మల

మూలము హస్తా వేదలనాగంభింతును. అనగా రొక్కలో చీలు బంధించు విషయములో వర్ణించబడును.

శ్లో (ఊపిరితిత్తులలో చీము కూడునట్టి త్మయ) లక్షణములు.

ఈరోగము మొదడుచుండి స్నిగ్ధముగు రతూబతు (చెడునీరు) ఊపిరితిత్తులయందు సగ్గించును. అట్టివానికి శిశిరోగము వుత్పన్నమగునని గ్రహించవలెను. ఈరతూబతు శ్వాసకు విగించి మిక్కిలి దగ్గు పుట్టించును. దీనివలన ఊపిరితిత్తులయందు వ్రణ పుత్పన్నమైనయెడల యిట్టి రోగము ఆరోగ్యము చెండుట సుసాధ్యము యీరోగము చిరకాలము వరకు నిలిచియుండును. ఒకప్పుడు తరుణావస్థవరకు శేషించియుండును. ఈరోగము చల్లని పుత్తరదేశమునందున్న, ఉష్ణ శీతల దుతువులయందున్న, తూర్పుదేశములయందున్న, గీష్మదుతువునందున్న, ఉత్పన్నమగుట. మరియు, యీరోగము గీష్మయుతువునందు పుత్పన్నమైనచో అసాధ్యము. మరియు ఉష్ణయుతువునందు యీరోగము పుత్పన్నమగుట మిక్కిలి అసాధ్యము. వైద్యవరుల మతమునందు గాయముయొక్క అర్థము రోగమని భావించబడుచున్నది. నిది ఊపిరితిత్తులలో వ్యాపించియుండును. హకీము కురసీకాదు యీరోగమును మిశ్రరోగము (ద్వంద రోగము) లలో చేర్చబడినదనిరి. మరియు ద్వందము ఎల్లప్పుడుండుటవలన దీనిని తప్పేదీభ (ద్వందనాబంధమగు త్మయ) రోగము లో ఊపిరితిత్తుల గాయమనిపించును. మరియు శామిలున్సూ అను గ్రంథకర్త యీత్రణము రొమ్మునందు గాని, ఊపిరితిత్తుల యందుగాని నుండునని వచించిరి. మరియు యావత్తుండి వైద్యోత్తములు ఈశబ్దార్థమును రొమ్మునందున్న, ఊపిరితిత్తులయందున్న, ఖసీభవించి యుండునట్టి చీములకు శిశి అని వచించియున్నారు. శిశి అనగా శోష్ణము తుష్కించుట శరీరము చిక్కిపోవుట, యీరోగముయొక్క ప్రభావమగును. కాబట్టి ఈ రోగముయొక్క నామము పెట్టబడినది.

శరీరములోనుండు జీవజంగములను వెలకనైపునండి చూపించు చిత్రపటము.

1-2 ఊపిరితిత్తులు (పుష్ప సములు) 3-11 పూపిరితిత్తులనుధ్యభాగము. హృదయ కుహరము.

4 హృదయమునకున్న గర్భమునకు వాధ్యనండు పరదా (క్లోమకము)

5 మూత్రపిండిముల నుండి మూత్రాశయమునందు మూత్రమును పరివేశ పెట్టునట్టి నరము.

6 మూత్రాశయము.

7 మూత్రాశయముచుట్ట గలందు శల్యకుహరము.

8 మూత్రాశయమునకున్న మూత్రపిండములకు మధ్యనగడ్డు, రిల్లిపోర

9 మూత్రపిండములనుండి మూత్ర శయము నందు మూత్రమును ప్రవేశ పెట్టునట్టి నరము.

10 మూత్రపిండములు.

మరియు తహయాఫ్ ఇత్తికాల్ ఆగాయమునకు చెప్పుదురు. నిది మాంసనంబంధమును అంగములలో యున్నవగుచున్నది. దీనియందు చీముకూడుకొని యుండును. కొందరు దీనిని మెదడునండి జగుడగల రతూబతు యెల్లప్పుడూ ఊపిరితిత్తులపై నగించుట వలన కలుగుచున్నదనిరి. మరియు శ్వాస రాకపోకల మార్గములు నిండియుండును. శ్వాస

యందు పిగింపు దగ్గువందు కలితవ్వము ప్రశ్నమగును. అంతమునందు శక్తి దుర్బలము నొందుచుండును. శక్తియు క్షీణముగా జర్జించు నాం భిమున. యథాపి చురంగముల దయా (కాపకత్వం) గా మారును. గాని ఊపిరితిత్తులయందు గాయము మూర్తి మొదలగు. గాన ఈ రోగము గల రోగికి శిరోవ్యాధి గలవాడగును. యీ రోగమునందున్న నిజశిరో వ్యాధియందు భేదముండును గాని దీని ముందు వర్ణించెదను. శిరో (క్షయ) ఊపిరితిత్తుల వర్ణముయొక్క నాలుగు కారణములు కలవు.

(1) తీక్ష్ణమగు సజలా (రలకుండి న) వించు దుష్ట జలము ఊపిరితిత్తులయందు ప్రవించుచుండును. మరియు పక్ష్యయొందుటవలనముందు దాని తీక్ష్ణత్వము పూపిరితిత్తిని దగ్ధపరచి ప్రణామము కలిగించును. (2) పూపిరితిత్తులయొక్క వాపునందు ప్రణామము కలిగి చీము ప్రవేశించును. (3) పక్ష్యవాపుయొక్క మలముగాని రొమ్మువాపు లేక రొమ్ముయొక్క పొరవాపు (నిది వీపునకు నమీపమునందున్నది,) పక్ష్యమై చీముకలిగి దగ్ధింపబడు నోటినుండి బయటికి వచ్చును. ఈచీము పూపిరితిత్తులపై చేరినచో పూపిరితిత్తులు దగ్ధమై ప్రణామగును. (4) లోపలి కారణమువలన యేదోనొక కారణము అనగా విశేషదగ్ధగాని లేక బాహ్యకారణములలోనుండి అనగా దెబ్బనగుట, అభిఘాతము (క్రిందవడుట) వలన అడుగుటవలన యేదోనొక కారణముయొక్క ముఖము బ్రద్ధలగును. లేక చిట్టిపోవుట ఇట్టిది నోటివెట రక్తము వెడలనారంభించును. మరియు పూపిరితిత్తులయందు ప్రణామము కలిగించును. ఇట్లు నోటినుండి రక్తము వెడలునట్టి రోగములలో వర్ణించబడియె. గానబహుదా కార్యమునందు పూపిరితిత్తియందు గాయము, శుష్కించుటకు కారణము తీక్ష్ణమగు సజలావలన కలుగుచుండును. మరియు యీ రోగముయొక్క లక్షణములు జ్వరము స్వల్పముగా యెల్లప్పుడు నిలిచియుండును. కొన్ని కేసేడిఫ్ (క్షయ) యొక్క లక్షణములు మొదలగునవి ప్రకటనమగును. మరియు ముఖ్యముగా జ్వరమధిగమించునయెడలదగ్ధినవ్వను

చీము వెడలనారంభించును. చర్మమునందు యెరువుకలిగియుండును, శరీరము లగ్నమగుటచేత రాత్రిపడుముగనుండుగాని లేక యితరసమయములందుగని చూడవచ్చుచుండును. శరీరము శుష్కించుట అంత మునుకు చేసినచో సభములు చల్లగా యుండును.

తపేదిభ (క్షయ) రోగమునందు ఎర్ణించబడియె. దీనియొక్క అంతము వచ్చినయెడల వీవుయొక్క వాపు, కాళ్ళవాపు హరించును. మరియు ఊపిరితిత్తులయొక్క సుఖమునందు మరియు, రోగముల పంక్తి ముక్కలు, తంతువులు, చీమునందు వెడలనారంభించును. మరియు దోషము వెడలచున్నయది. నిది మిక్కిలి దిక్కగాయుండి నిలిచిపోవును. మూర్ఖవైద్యుడు ఆరోగ్యము నొందినదని సంజేహించును. ఇట్టిదశయందు రోగి నాలుగుదినములకంటె అధికముగ జీవించియుండజాలడు. ఒక వ్పడు ఊపిరితిత్తుల ప్రణామయొక్క అంతమునందు దగ్గులిగి పరిశుభమగు రక్తము వెడలనారంభించును. ఈదశయందు దగ్గులి, రక్తమును ఆవుటకు నుపాయముగలు చేసినచో ఊపిరితిత్తులయందు స్తబ్ధించి రోగిని చంపివేయును. మరియు రక్తమును ఆపనిచో రక్తము విశేషముగా వెడలుటవలన రోగి చనిపోవును, మరియు ఒకవ్పడు శిలరోగము గలవానికి (ఊపిరితిత్తులయందు వ్రణముగలవానికి) యిరుప్పావములయందు బొగడగింజలవలె వుప్పిన్నంబైనచో, అట్టిరోగి 52 దినములలో మృతినొందును. మరియు బొటనశ్రేణు ఆకుపచ్చరంగు కలిగినను నొసగునందు ఎర్రని గుల్లలుకలిగి అందుండి జగురుగల పచ్చని నీరు నశించుచుండిన అట్టిరోగి 4 దినములలో మృతినొందును. మరియు ఇట్టిస్థితియందు తలపై బొగడగింజలతో సమానమగు కురువులు బైలువెడలి వానిరంగు నలుపుగానుండి నొప్పిలేకుండి మరియు క్రూరనిదుర కలిగియుండిన యీ లక్షణములు గలరోగి 40 గంటల కాలములోగాని, 40 దినములలోగాని మృతినొందును.

నూచనీయము, మెగడుయొక్క చట్టశాస్త్రమునకు మోక్ష పూపి
రితిత్తులపై ఎల్లప్పుడు దిగుచుండును. ఇట్లు నిగుటవలన కొందరిదశ పూ
పిరితిత్తులచేతుండు వర్ణమును కలిగించుచున్నది. ఇందువలన కొందరు
వైద్యులు దీనిని సిల్ అందుదురు. గాని యిది కృత్రిమము. ఎటువలనగా
పై నవర్ణించబడియె, ఇందువలన యిప్పుడు నేను కృత్రిమ సిల్ (పూపిరి
తిత్తులవర్ణము) యొక్క భేదమును కల్పించుచున్నాను. ఈరెంటియం
దు భేదమునగా ఈవిధమును వర్ణమునందు ఒప్పుకను కలుగుచున్నది.
అందులో పవ్యును కృత్రిమమునకు గల వేరుకలు వెడలకుండును. అన
గా నిది శిల్పాధికి విరుద్ధముగా నుండును. దీనిలో తపెఫ్ (జ్వరము
తో కూడియుండునది) అవశ్యముగా కలుగుచున్నది మరియు పుష్ప
తో చీము కలిసివచ్చుట దీనివభావముగను. అనగా అపవ్యును రతూ
బతు (నీరు) చీముతో కొద్ది, గొప్ప రేలిసియుండును. ఇందువలన యీ
రెంటియందు భేదము వ్రేకటించుట యోగ్యమైనది. దీనివలన యీరెం
డింటి భేదమును గ్రహించవచ్చును. అనగా చీముయొక్క లక్షణములు
దుర్గంధముగా నుండుట నీళ్ళపై వేసిన కొంత సేపటికి నునిగిపోవును. మ
రియు ఈచీమునందు కుళ్ళు విశేషముగా నుండును. జుఖామ్ అయినచో
కాల్చుటకు అవశ్యము కలుగదు. దుర్గంధముయొక్క కారణమువలన నీ
రట్టి సమయమునందు తనకు దుర్గంధము నాశింపకు తెలియకుండిన నిప్పు
లో కాల్చుకుండిన అంతవరకు దాని దుర్గంధము తెలియకుండును. మరియు
చీముయొక్క దుర్గంధము శల్యము కాల్చుటవలన ఏవాసనగా నుం
డునో అట్టిగంధము కలుగును. ఒక్కొక్కప్పుడు తక్కువగా పక్ష్యమొం
దిన కారణమువలన చీముతోకూడా నెత్తువ మిశ్రమమై వెడలనారంభిం
చును. దగ్గునందు పొక్కులు, ముక్కలు కలిసి వెడలుచుండును. ఈ
కారణమువలన గాయము చెక్కినటు రేగియుండును. మరియు కఫము
దీనికి విరుద్ధముగా నుండును. కఫమును నీళ్ళపై వేసినను నిలిచియుండును
గాని మునగనేరదు. అగ్నిపై వేసి కాల్చినచో దుర్గంధము కలుగకుండు

ను. యిటుల చీనుకాల్పించుటవలన దోర్లంధము వచ్చుచుండును. కథయు అట్టి దుర్వాసన కలగనేరదు. మరియు కథయును రక్తముగాని, వక్కులుగాని కలిసియుండవు. యిటులనే చీను వ్రణమునందే రిక్తదశ పొందజాలదు. మరియు ఎల్లప్పుడు నిల్ (పూపిరితిత్తు గాఢము) జ్వరము, రెండవజ్వరముతో కలిసియుండును. అనగా చతురహిక, త్రియాహిక, ఏకాహిక, సప్తాహికాని జ్వరములలో కలిసియుండును. ఈజ్వరము లన్నిటికంటె సప్తాహికగాని, అహికజ్వరము కూర్చుండునది గ్రహించవలెను. ఎటులననగా యాచ్యున బాధయగు మలము వాతము వలన కలుగుచున్నది. దీనిదిక్కి యేమీ సంబంధము కలిగియుండదు. మరియు పూపిరితిత్తుల ప్రసారము ఆరంభమైనందు క్రితముగానుండును. తదుపరి అనర్థనముగా నుండునది గ్రహించవలయును. పూపిరితిత్తుల గాఢము కుదురుటచేయుచున్న, కుదురుటయ దున్ను, వైద్యుల యొక్క మతభేదము కనిపించుచున్నది. కొందరు పూపిరితిత్తు ప్రణామ కుదురుట దుర్లభమందును. ఎందుకనగా పూపిరితిత్తులు ఎల్లప్పుడు గతి గలిగియుండును. చీను, మానవ యానంగతిమందు దుర్లభముగాయు న్నుది. అనగా గాయముగల అంగము నిలిచి యుండవలెను.

హకీంజాలీనూన్ గాదు వరింగిన జీవునగా యీ అంగముయొక్క గతి దాని ప్రణామము బాగుపడుటకు అటంకపడవలెను. మరియు వేరుకారణము గతితో సంబంధములేకుండవలెను. ఈవిషయమై ప్రమాణము కలిగించుచున్నది. అనగా పొంకూడా స్వదా గతి కలిగించుచున్నది. మరియు పొంయొక్క గాఢము కుదురుటకు దీనియొక్క విరోధముండనేరదు. ఇచ్చటకూడా దానియొక్క వాక్యముకలదు. అనగా గాఢము కుదురుటకు కారణము సరసము ముఖము విడిపోవుటవలనగాని ప్రిలిపోవుటవలనగాని లేటస్థించి దీనివలన వాపు కలిగి చీము చేరకుండినచో యిట్టిగాఢము నూనిపోవును. మరియు వాపునందుచీముకూడా పుల్లన్నమైనచో దీనికారణము వాపుగాని లేక దోషముయొక్క తీక్షణ

త్వ కుచలన దగ్ధమొందికొరణమైనచో ల్బివ్రాణము కుచుట దుర్లభమగును. అనగ చీకతో రిక్తమగువరకు గాయము కుదురజూచును. మరియు గాయము దగ్ధతో శుభ్రమైనను, అంగా మలము దగ్ధవలన వెడలిపోవును. దగ్ధ వ్రాణము విశేషముగా పెంచుచున్నది. మరియు దగ్ధయొక్కగతి నొప్పి అధికపరచుచున్నది. నొప్పి మలమును గాయమునండి నీర్పించును. ఈ గాయము మాంసటకై శుష్కబౌషధము లుపయోగించినయెడల దగ్ధ రొమ్మునంగరి ధిక్తమగును చీమున అప్పవేయును. బైటికిరాకు డ అపిశేయును. కాబట్టి మృగువగు చమ్మగల బౌషధము లుపయోగించినచో నీబౌషధములు గాయమును ఆకుపచ్చరంగు కలిగించుచున్నయవి. ఇటు గాయము పసరుండు కలుగుటవలన కుదురజాలదు. ఇటునే పూపిరితిత్తియొక్కనరము మిక్కిలి పెడల్పుగను కలిగి గానుండును. మరియు నాలుగునిధములగు వ్రణములు ఇటుంటి నరములపై లేదినయెడల కుచుటకు మిక్కిలి అసాధ్యమగును. ఇట్టివ్రణములయందు బౌషధసారము ప్రవేశించువరకు రోగి మిక్కిలి చోర్బలమాన పొందుచున్నాడు. చల్లని వస్తువులు బాత్తిగా ప్రవేశించునపు యప్పువస్తువులు నొప్పి కలిగి చును. వ్రణమనూనటకు శుష్కబౌషధము లుపయోగించవలెను ఇట్టి శుష్కబౌషధములు జ్వరముకు హానికలిగించును. మరియు గాయము పూపిరితిత్తి ముఖమునందు కలిగినయెడల దీనిచికిత్సకూడా దుర్లభమగును. గాని నిది కుచుట యోగ్యమగును. గాయము పూపిరితిత్తి ముఖయొక్క లోపలిపొరయందుండును. పూపిరితిత్తి ముఖయొక్క మాంసమునందు చేరకుండిన నట్టి వ్రణము కుచుటకు యోగ్యముగానుండును.

లాభము :- సిల్ (పూపిరితిత్తులు దిక్కుట వ్రణము కలుగుట) యొక్క ప్యాధి బహు స్వల్పరొగులకు కుచుటచున్నది. మంచి వ్రణము మీలువడినయెడల సమయముకూడా విశేషముగా దొరుకును. తదిత్రావనయందు యవ్వనము లగ్గుపరకుండును. మరియు హాక్ నీళిపుల్

రయినాగారు వనించుచున్నారు. నేను ఒకస్త్రీని చూచితిని యారోగముతో యిరువదిమూడు సంవత్సరములవరకు జీవించుచుండెను. మరియు నీరోగము చల్లనిదేశమునందు చలియుతువునందు విస్తారముగా పుత్పన్నమగుచుండును. మరియు నిదివడునెనిమిది వత్సరములు వయస్సు మొదలు ముప్పది వత్సరముల వయస్సుగల వారికిన్ని చిన్నరొమ్ముగల వారికిన్ని పొడవుమెడ గూనిగలవారికి కంఠమునందు, పీకె బైటికి పొడుచుకొనియుండునటుల యందువానికి మరియు భుజములపై మాంసము లేనివారికి వీవుపై యీకెలు తీసినకోడివలె యుండునటుల యుండువారికి విశేషముగా యారోగము కలుగుచుండును. మరియు చల్లని ప్రకృతిగలవారు యీవిషత్తునందు చిక్కి బాధనొందుచుండుదు.

శిర (క్షయరోగ) చికిత్స.

ఆరంభమునందు బాసలిక్ అను సిరను చేదించవలెను. యేవైపునందు నొప్పికలదో ఆవైపునందు శిరావేదనము చేయవలెను. ఇతర లక్షణము లవశ్యముగా నుండిననేతప్ప లేనిచో డ్రాకర్మగాని శృంగములవల్లగాని శస్త్రమువల్లగాని రక్షలువేయవలెను. ఈరోగముయొక్క మలము తలనుండి పూపిరితిత్తుపై పు దిగుచుండినయెడల కీఫాల్ యొక్క శిరావేదనము చేయవలెను. యవనత్తు పీత (యెండ్ర)కాయలతో పుకికిడినది యారోగమునందు లాభదాయకమగును. మరియు అహయెసుల్ ఇంతిఖాబ్ అనుగ్రంథమునందు వ్రాయబడియున్నది. అనగా పీతలు (యెండ్ర)కాయలు యారోగమునందు మిక్కిలి లాభదాయకమగును. రోగి వీటిని తినుటవలన గుణము కలిగినచో మేకపిల్లల కాళ్లు పీతలకు బదులుగా నడయోగించుచుండవలెను, మరియు శరీరము మృదుత్వము నొందినయెడల యవగంజయందు హబ్బుల్లాస్ (వేపిత్తులు) కలిపి పానముచేయవలెను. కురుసెద్దురుబా, దీనిని చేయుకృమము ఈ ర్గిందభివృద్ధిచున్నాను.

ఈనాళకద్దరుబా అను దోషధము—

వంటజేగుడు, నిశస్త్ర, గులాబిపూలు, ఇవి ప్రత్యేకం 14 మాషములు, కహారోబా, వేపివిత్తులు, నివి ప్రత్యేకం 21 మాషము, కాల్పిన పీతలు, ఖర్బావిత్తులు, తెల్లచందనము, నేతిబీసవిత్తులు, దోసవిత్తుల వప్పు, వందిరిదోసవిత్తులవప్పు ఇవి ప్రత్యేకం 31 మాషములు. కావి రాయి 10½ మాషములువగడచూరు, కతిరాగోడు, తబాక్కిరీ, శాద నజ్జుగసూల్ ఇవి ప్రత్యేకము 15½ మాషములు, తుమ్మజిగుడు, యష్టి మధుకము, ఇవి ప్రత్యేకము 24½ మాషములు. కర్పూరము 6 రతులు యీ మొదలగువస్తువులను చూర్ణించి వస్త్రుగాలితమొనర్చి బేదానా జిగురుతోనూరి బిళ్ళలుచేసి యుంచుకొనవలెను.

రెండవ చికిత్స

ఉష్ణమును తగ్గించుటకై తపేడిఫ్ (క్షయ) యొక్క ప్రకరణము నందు చూచుకొనవలెను. దానితోకూడా యీ అంశమునందు దష్టి యుంచవలెను. అనగా ఏవస్తువు నేవించుటవలన గాయమును సుభ్రవ రచి వచ్చునీటి చీము యొక్క మలమును పరిశుభ్రత నొందించునో దగ్గును నష్టపరచి గాయమును మాన్పునో అట్టి వస్తువులు వాడుక చేయవలయును. గాని మంటుకు కలిగించునట్టి వస్తువులను మాత్రము వ్రవయోగించకూడదు. మరియు, పూపిరితిత్తి గాయముతో కూడా హమ్మాయెహపీరా (ఇది యొక జ్వరము) ఏసో ఒక దోషము యొక్క వృష్ణుగులువలన వృత్తన్నమగును. లేకుండినచో గాడిదపాలు, చను పాలు, పానముచేయుట అన్నివస్తువులకంటె లాభదాయకమగును. మరియు, ముందు పూపిరితిత్తుల గాయము వుట్టి అందు చీము చేరిన యెడల నిది కుదురుట అసంభవము. మంచి చికిత్స చేసిన యెడల కుద రకలుగును గాని గాయము సమానముగ నుండవలెను విశేషముగ పెరు గకూడదు. పూపిరితిత్తుల యితరభాగములు చెడిపోకూడదు. మంచి చికిత్సవలన ఆరోగ్యము కలుగగలదు. అనగా ప్రధాన దినమున నోటి

జెంటు రత్నము వచ్చిన యెడల ఊహితీత్తులనుండి వచ్చిన రత్నముని సీతా రణకలిగినచో అందు వాపు జనింపకుటకు ముందుగా చికిత్స ఆరంభి చేవలెను. అనగా హక్కి జాలినూన్ గాఢ వచించియున్నాడు. ఒక మునుష్యుని నోటినుండి రత్నము వెడలనారంభించెను. ప్రారంభ దినములందీ చికిత్స ఆరంభించితిని ఆయన ఘ్యుడు అరోగ్యమునొందెను. ప్రథమ దినమునందు ఆరోగి దశకనిపెట్టకపోయినచో దానిదశ విరుద్ధమగును. మరియు, చికిత్స ఉపాయములు పర్చించియున్నాను మరియు, సర్వదా రోగిని తిరుగనియ్యకూడదు. తక్షణమే శిరావేదనచేసి కొద్ది కొద్దిగా రత్నము అనేకపర్యాయములు వెడలించవలెను. దీనివలన రత్నము పూరితిత్తులనుండియు వాటినమీవమునందుండియు వెడలివచ్చును. మరియు రత్నము పూరితిత్తులయందు సహాయము చేయజాలదు. ఇందువల్లనే రోగియొక్కచేతులు కాళ్లు మర్చించుట బంధించుటకు ప్రశంసచేయుచు న్నారు మిక్కిలి ప్రతపాయమేమనగాముందుప్రవ్వమునకు సత్తువరచుటకు పరిశ్రమచేయవలయును గాని గాయమునకు యోగ్యముగానందు ఔషధములలోనున్న పద్మతులలోనున్న ఉష్ణమును శాంతినిందించునట్టి వస్తువులను చేర్చుకోవలయును లేక ఎల్లప్పుడు జ్వరచికిత్స యందా రూఢముగ నుండవలెను

మరియు యెప్పుడు గాయము యొక్క చికిత్స చేయవలెను. ఒక దినము జ్వరచికిత్స చేయవలెను. ఒకదినము ప్రణామమునకు చికిత్సచేయవలెను ప్రత్యేకముగా స్త్రీకాలమునందు ప్రణామమునకు చికిత్సచేయవలెను. సాయంతకాలమునందు జ్వరచికిత్సచేయవలెను. మరియురోగము కనుపించినవెంటనే వైద్యుని వద్దకువెళ్ళి చికిత్స చేయించుకోవలెను. ఇట్లు ఆరంభమునందు చికిత్సచేసినరోగియొక్క గాయముమానిపోవును. ప్రణామమునకు చిము ప్రవేశించినచో యేవస్తువులు పరిశుభ్రత నొందించి మలమును తీసివేయుచున్నచో అట్టివస్తువులను లేవనము చేయుటవలన రోగికి గొప్పలాభము కలుగగలదు, రోగి శక్తిదుర్బలముగా నుండి

ఇహ యవగంజయందు పీఠము (యెందోనాడులు) నిశ్చిపిల్లలమాంసము మేకపిల్లలకాళ్ళచేర్చి వ్రువీరిది యిట్టంచాలెను. మరియు శరీరము మృధుస్వముకొంది ఆదివేయవలసిన అవశ్యము కలిగినచో బొగడవూల మర్మత్తు పానక చేయాలెనని మరియు శరీరా యవగంజయందు వేసి కాచి యిచ్చవలయును. ఓగు నిశేషమును పొందినచో ఆయవగంజయందున్న రోగిసాము చేయునట్టి పశ్యమందున్న కాహులిత్తులుచేర్చి కాచవలెను రోగియొక్క శరీరము ఓగు ముముడివయెడల శిరా వేదనము చేసినచెల్లర కేదల యవహయముతో శరీరము మృధురచవలెను. రామ్మనందు చెమ్మగాని శుష్కల్యమునందు యుండునట్టిరోగిదశ అయినయెడల రోగిశత్రవైనను అది నాశముగ ఓగు ప్రకరణమునందు వర్ణించిన నహుయములను నువయోగించవలెను. ఈరోగమునందు, వర్షపునీరు అన్నిటికంటె పుత్రమును సంపాదని వర్ణించెను.

మరియు హక్కి నేకలోరియాన్ గాదు వచించినదేమనగా నేను యారోగమునందు చరిషించితిని. అచగా నూతనముగా చేయబడిన గుల్ఖందు యిది ఆనందస్వముతో చేయబడినది ప్రయోగించవలెను. రాప్తతోకూడా కూరవలె చెనకు గొడలనిలవనిదల తినివయెడల అతిపుత్రముముగా యుండును. నేను ఒకస్త్రీని మాచితిని, ఈరోగము ఆస్త్రీకి విశేషమైచి ఆరోగి జీవించుటకు బొత్తిగా ఆశవదరినది. అట్టిసితియును నేను అరోగియొక్క చికిత్స గుల్ఖ మతోచేతిని. ఆరోగి రోగము యావత్తు తగ్గిపోయి అరోగ్యమును పొందెను. శరీరమునందు మాంసము కలిగి స్థూలముగ నుండెను. ఆరోగికి యెంత గుల్ఖందు తినిపించితినిో చెప్పజాలను. ఇతరులు నమ్మజూరిని భీతినందుచున్నాను. యాచికిత్స యందు భోజనము కవుజాతీ మాంసమును యిచ్చించవలెను. మరియు పూరేమపత్తి, లుగముకుపత్తి, చకోరపత్తి మొదలగు వత్తుల మాంసమును చేయించి యిచ్చవలెను. మరియు చిరులీర వేయించిన నూతనమగు చేపలు మిక్కిలి మంచిది. ఈవిధ్యకాలమునందు జ్వరముకాని,

ప్రజ్వలించుచున్న ప్రజ్వలనమున దో యవగంజి, వీరసచేర్చి యివ్వవలయును పాలు పానము కరించు సమయమునకు అచేతన శత్రువు రక్షణము చేయ వలెనని గ్రహించవలెను. అనగా జ్వరమునందు పాలుపయోగించకూడదు. చనుపాలు పానముచేయవలసివచ్చినదో రొమ్ముతోనే పీల్చవలెను. మరియు గాడిద పాలు యిచ్చినయెడల ఆగాడిదె యవ్వోపయన్ము గలదిగా నుండవలెను. దానిపిల్ల నాలుగయిదు మాసముల వయస్సుగలదిగా నుండవలెను. పాలు పిడుగుట్టగ్లాను, పాలుంచునట్టి పాత్ర అనేక పర్యాయములు నీళ్ళతో కలుగవలయును. కడిగినపిమ్మట పవిత్రమగునట్టి పాత్రగా నుండవలెను. పాలును కాచకూడదు. పింగాణి మొదలగు గ్లాసు గాని, నీనపుకళాయి గ్లాసుగాని వ్రువయోగించవలెను. పాలు పితుకదలంచినప్పుడుగాడిదను రోగివద్దకుతీసుకొనివెళ్ళి ఒకపాత్రయందుస్థాపకము పోసి యుంచవలయును. పాలయొక్క పాత్ర వైద్యుని నమ్మతియందున్న, రోగియొక్క టిబియందు నిర్భరముగా నుండును. మొదటిదినము 52½ మాషములు పాలారంభించి పిమ్మట రోగి దళానుకూలముగా మెచ్చించవలెను. శరీరమునకు కుడిగా నుండినచో ఒకమాషము సాంబర్లవణము, శిశస్త 11 మాషములు మొదలు 52 మాషములవరకు పాలలోకలిపి పానము చేయవలయును. కొందఱు వైద్యులు పాలు అర్ధశేరు వరకుండవలెనని వచించిరి. గాని నిజములో దీనివ్రేమూల మవునరము లేదు. రోగిదశకు యోగ్యముగా నున్నంతవరకు పానము చేయవచ్చును.

మరియు ఫ్రస్తాద్ హక్కి మహమ్మద్ షరహాగారు వచించినదేమనగా పాలు పానముచేసినచో యేవిధముగు యితరభోజనములు యివ్వకూడదు. పాలవలన ప్రియోజనము కలిగినచో మూడు నస్తాహములు (మూడువారములు) యివ్వవలెను. మేకపాలను పానము చేయుటవలన లాభమేమనగా అందు నీళ్ళుకలిపి కాలినరాయి అందులో వేయవలెను. దీనివలన నుడుగువచ్చును. నీళ్ళు యినికిపోవును. మరియు యీపొంగిన పాలు పొయ్యిమీద నునిచి కాచిన పాలకంటె పచనముగుటలో అతి

యత్తమముగా నుండును. ఇట్లు అధికముగా నుండునచో కత్తిరాగోడు
(బాదంజిగురు) యిప్పించవలెను. ఈరీతియొక్క చర్యలలో అజ్జర్లము
కలిగించుట యుచితమైనచో పాలలో పోలిన్, (ఇది ఒక గడ్డి తెల్లగను
ఎక్కిగా నుండును) చేర్చి యువ్వవలెను. మరియు అహోశయమునందు
దుగ్బలము కలిగియున్నయెడల అడవికరమునకు, ని, జీలకర్రతోగాని
నిప్పించవలెను. శరీరము నొద్దుతప్పించి నిలువకై చెప్పినది వానిని
రోగి శక్తి ననుసరించి ఉపయోగించవలెను. సాధనా దై యుండ
వలయును. శరీరము, మృదుత్వమొంది చో శక్తి గ్గిరూపము, ముఖ్యము
గా వలయులేకపోవ గలహరి నుండును. చో నరకపుష్పత్తి (ఇది నం
యోగ బావధియు) మరియు అధికము యొక్క నరకపుష్ప యిప్పించవల
యును. దీనిని మరాబ్ హబ్బుల్లాన్ (నేపిల్లల సూరాయి) అందుడు. మరియు
పాలు పుచ్చుకొను విద్యకాలమునందు ద్వారము దుచ్చుచుండిన
పాలను ఆపివేయవలెను. రియూపు మాంసము ఉపయోగించవలెను.
జ్వరముతోకూడా అజ్జర్లము యొక్క అలశ్యము, రిగిరచో వెన్నతీసిన
చల్ల నువయోగించవలయును. రివేదిఖ్ రోగమునందు మజ్జగ పానము
చేయుటకు విధియు, దీనిననుసరించుటల వర్ణనము చెప్పబడును. మరియు
యవగంజి వీరలతో చేర్చి వండునట్టి విధానము అనగా పాచించుచునట్టి
మంచినీళ్ళయందు నివళించునట్టి వీరలను దెచ్చి ఒక గంట అగి దాని
గిట్టలు, కాళ్ళుతీసి వేరుచేసి దాని పొట్టచీల్చి ఉవ్వుతో వలుచూరు
కడుగవలెను. ఇటుల కడుగుటవలన దానియంతయు వగరు నశించును.
తదుపరి యీకడిగినదానిని యవగంజియందు వేసి విధిపూర్వకముగా
కలిపి పానము చేయవలెను. వీరలలో ఆడివీర మిక్కిలి ప్రత్యముగా
నుండును. దీనిని గ్రహించుకొనుము అనగా వీరపై సూదిగుచ్చినచో
పాలవంటి రతూబతు అందుండి వెడలనారంభించును. వీరలను కడుగు
టకై ద్రాక్షతీగ కాల్చిన బూడిదప్రత్యముగా నుండును. మరియు గుల్
ఖించుగాని, మరియు యేవస్తువుగాని ప్రవయోగించుటవలన శ్వాస విగ

బట్టిన వెంటనే మోక్షమును పొందును. అట్లుగా సమానుసర్వా (చుట్టించిన బౌద్ధధర్మము అందులో పోలు చేర్చినది) లాభింపజేయును.

సమానుసర్వా చేయు విధి.

ఎండగొడలు బాల్కిల బూడిద వీరకర్మము చేయుట. 30 మాషములు నలుగురు (తుమ్మిదిది, గిల్లెదిది, 30 ప్రత్యేకము 17కి మాషములు బెల్లెగనసాలు నల్లకలలు ప్రత్యేకము 6కి మాషములు, 10కి మాషములు 10కి మాషములు, 10కి మాషములు చూర్ణించి వస్త్రగాలితమున 7 మాషములు గాఢముగాని, పున్నబ్బ వరబతులోగాని, గిను పాల వరబతులోగాని ఉపయోగించవలెను.

కాఫీవీలు (ఎండగొడలు) శిష్టము చేయువిధి.

ఉత్తమముగా వీలైనది పాత్రయందుంచి ఆహారముగా తీసి పుష్పబూసి దేవారి సంధిబంధములకు ఒక ఒహారాల్లి పొయ్యి మీదకునుది మంట చేసిగాని పురమువేసిగాని సాంగతీతలమున మెత్తగా నూరి భస్మము, ఉత్తబౌద్ధధర్మములలో చేర్చుకొనవలెను.

రొమ్ములలో నీరు నిల్చిచిపోవు లక్షణములు.

రొమ్మునందు చీము నిలుచునట్టి విధా మేయన రొమ్ముయొక్క వాపుగాని ప్రక్కవాపుగాని ఉబ్బితిత్తివాపుగాని బద్ధిత దాని చీము ఆసక్తమునందు అనగా పూపిరితిత్తులకు రొమ్ముకు సంధ్యముడు ప్రజేశములయందు ఒకటిగా చేరియుండును. ఆచీముయొక్క చిక్కదనము వలన ఆపొరసంధ్యముగానింపటవలన పూపిరితిత్తులపై చుట్టబడిన పొర వలన పూపిరితిత్తులయందు పివేకింజాయుండును. కాబట్టి మలమూత మార్గములనుండిగాని కాండించిగవుకుగాని బెటికి వెడలిపోవును. మరియు, రొమ్ములోనుండి పుష్పించుండుకలిసి వచ్చుచుండిన దీని ప్రకృతిమార్గము పూపిరితిత్తులగును. మరియు, పూపిరితిత్తులయందుండినను

లేక అందుచేసిన దీనిని తీసివేయవలసి మార్గముగను. మరియు, నోటి మార్గమునంకి ఒకప్పుడు పూపిరితిత్తుల చిక్కని చీమ గుండెయొక్క నరము నందు చేరుచున్నది అచ్చటనుండి యొక్కత్ (Lever) యందు చేరుచున్నది. పిమ్మట ఎలుచనై మూత్రమార్గమునంకి వెడలుచున్నది గట్టిగానుండిన పేగునై పులిరిగిపోవును. ఇందువలన వైద్యవరులు పుష్పియందు చీమ వచ్చునట్టి రోగములలో మలమూత్రముల ద్వారా కూడా చీమువచ్చుచుండునని వదించియున్నారు.

మీయు మలమూత్రములో చీమ సోకేషముగా వచ్చినకొలది వాపు ఆరోగ్యము నొందినచోడల ఆరోగ్యము నకు చిహ్నములని భావించవలెను. మరియు పూపిరితిత్తునుండి గుండెవైపుకు చీమవచ్చుచుండు నటుల గ్రహించుటకు మార్గముగా నొండును ఈదశయందు చీమ హృదయముపై నుండి వెల్లనాగంభించినచో కొద్దిగా పూద ముత్తన్న మగును. ఎటులననగా పూపిరితిత్తులనుండి యేదైనయొక్కత్ యందు చేర వలసినచో హృదయ మార్గమునుండి పోవేళించుచుండును. చీమువచ్చుటకుకూడా యిదేమార్గమని భావించవలెను. ఈవిషయములో నిర్ణయము చీమ హృదయముపై గా వెళ్ళుచుండును. గొప్పవిషత్తును కలిగించును. మత్తవిల్లాత్ అను గ్రంథమునందు వర్ణించబడిన ఆంశమును చెప్పుచున్నాను. ఈకారణమువలన రొమ్మయొక్క ప్రకరణమునందు తెలియబడుచున్నది. రొమ్మ ఊపిరితిత్తులమధ్య పూపిరితిత్తులు రెండుభాగములుండును. రొమ్మయొక్క చీమ యెల్లప్పుడును పూపిరితిత్తుల రొమ్మ మధ్య రెండువైపుల యందు నును దానియొక్క భాగము యారోగముయొక్క చిహ్నములు గొప్పకాపుగలస్థలమునందు బరువుగను నొప్పిగానుండునటుల తోచుచుండును. పొడిదగ్గర శ్వాసోష్ణముగా వెడలుచుండును. తిపేడిభో (తయ) అవశ్యముగా కలుగగలదు. ఎటులననగా కుళ్ళినచీమయొక్క పుష్టము హృదయమునందు చేరుచుండును. అభిప్రాయమునగా యారోగముగలవానిదశ యా

వత్తుఅంగములున్న, (సిల్ రోగము వ్రాపిరితిత్తులు శుష్కించుట ప్రణామగు రోగము) గలవాని అంగములవలెనందును. ఇందువలన వైద్యులు దీనినికూడా వ్రాపిరితిత్తులగా యమని గ్రహించుచున్నారు. మరియు యీ అంగములయందు వపు చిహ్నములు కనిపించుట, యందువిషయమై సాక్షియగును. అచగా వ్రాష్ట్రులొమ్మనందుమంటప్రేగులుకదులుట వీకటవలన చీము యుండినటుల తెలియుట యీ మొదలగునవి దీని స్వభావికములని గ్రహించవలెను. మరియు నొప్పి, మంట, వీకునట్టి స్థలమునందుండును ఇట్టిరోగి వకవైపుకు వత్తిగిలి రెండవవైపుకు వత్తిగిలుటలో బరువుగను, తిండినటు, తోచినచో చీము ఆస్థమునందే యున్నదని భావించవలెను. ఇటులనే అవిసింజముక్కనుతడిపి రొమ్ముపై నుంచినయెడల ఏవైపునుండినగింజయెండిపోవునో ఆయెండినస్థలమందు చీమున్నదని గ్రహించవలయును. ఇటు నే నొప్పియొక్క నంబధనందేహము తెలియబడుచున్నది. కదలునట్టికబ్బము రోగి నొకవైపునుండి రెండవవైపునకు తిరిగినప్పుడు కలుగుచున్నది. మరియు బరువు వీకట, మంటగానుండుట, మొదలగునవి వర్ణించబడియె.

మరియు చీము రొమ్ముయొక్క అర్ధభాగమందుండినచో అది నగము వ్రాపిరితిత్తి రొమ్ము మధ్యభాగమునందు వ్రుండినటు, తోచుచుండును. చీము రొమ్ముయొక్క యిరుపార్శ్వములయందుండినచో రెండుభాగములయందుకూడా చిహ్నములు కనిపించుచుండును.

— రొమ్మునందు చీము నిలిచియుండుటకు చికిత్స —

చీము పలచబడుటకై అంజూరపండ్లు, జూఫా, విహసోడా, (శ్లేష్మింతకము) యష్టిచుధుకము, రాజహంస, గింజతీసిన దాక్షిణ్యపండ్లు, మొదలగువస్తువులను నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచి వడియబోసి బాదం నూనె, కతిరాగోందు, (బాదంజగుత్)వటికిబెల్లము, యీ మొదలగునవి యందు కలిపి పానముచేయవలెను. చీము పలుచబడిన తదుపరి సహజముగ వెడలునట్టి నడుపాములును చెప్పబడియున్నవి వాని నుపయోగించుట —

గించవలెను. ఇటులనే మూత్రమును విసర్జింపచేయునట్టి ఔషధముల నవయోగించవలెను. దీనివలన కదాచితో మూత్రమార్గమునందుగల మలము వెడలిపోవును. అట్టిస్థితియందు మూత్రాముద్వారా చీము వెడలనారంభించినచో యశ్యత్ (Lever) .గురదా (మూత్రపిండములు) (Kidnig) ను పంశుభ్రవరచునట్టి ఔషధముల నవయోగించవలెను. మరియు చీము యశ్యత్ నుండి ప్రేగులలో ప్రవేశించి మలముతో కలిసి వెడలనారంభించిన విరోచకరముగు ఔషధసహాయము చేయవలెను. దీనివలన అతివేగరము ప్రేగులలోనుండి చీము వెడలిపోవును. మరియు మూత్రములోకలిసి వెడలనారంభించినచో నిది అద్భుతముగా నుండును. ఒకప్పుడు మూత్రమునందు మిశ్రమమైనను మూత్రము మలమును కలిగించునట్టి వస్తువులను అనగా వ్రృతి ఆయుర్బలము హేతువు అనుసారముగా రోగదశశబ్దపు వయోగించవలెను.

లాభము :- చీము పలుచనై పూపిరితిత్తులపై నగించనారంభించి పుష్కతో నహజముగా వెడలకుండి చిహ్నములయందు న్యూనత కనుపించకుండినను పూపిరితిత్తులనుండి యశ్యత్ నందు ప్రవేశించకుండి మలమూత్రములు వెడలకుండిన ఇందు రెండు విధములుగా మాడుచున్నాయది.

(1) గొంతుయందు వాపుగలిగి శ్వాసవిగించి రోగి మృత్యువు పాలగును. దీనిచిహ్నములు శ్వాస మిక్కిలి కష్టముగా వెడలుట పుష్కిలో ఏమియు వెడలకుండట.

(2) ఊపిరితిత్తులలో వాపుగలుగుట, పూపిరితిత్తుల అంగము కుళ్ళి కరిగిపోవుట, దీనిలక్షణములు. అనగా వాపు బ్రద్దలగుటకు నలుబది దినములు వ్యాతీతంబైనను చీము శుభ్రముకాజాలదు. ఇందువిషయమై శహరా అస్పాబ్ అను గ్రంథకర్త వదించియున్నాడు. అనగా యీ రోగమునుండి ఒకవందర్భము ప్రకటనయగును. అనగా గొంతుయందు వాపు జనించును. లేక పూపిరితిత్తులలో చీముతో కూడిన

గాయము కలిగినయెడల వెట వెట నోటినుండి చీలు వెడలి శుభ్రముగను, లేక ముగ్ధాత్మ మార్గములనుండి పై నబిడ్డను విధిగా వెలి పోవును. మరియు యుక్త పుష్పాయుషులతో ప్రయోజనము కనుపించు కుండినను, చీలు ప్రవించుకొడినను, రొమ్ములో యేర్పానమునందు చీముకలదో ఆస్థానమునందు నన్ను సూతుతో రక్షణేయవలెను. దీనివలన కొద్దికొద్దిగా ప్రవించుకలు, వాతమునండి గొమ్ముయొక్క శల్మము నుండి ప్రవించుచుండును.

(సూచనీయుము) యీ రోగముయొక్క మలమూత్రములతోకలిసి వెడల నారంభించినచో దీని ప్రసృతసమస్థాయము సద్ద (మార్గములను బంధించునట్టి) దిక్కవరచునట్టివస్తువును విసర్జించవలెను ఇందు యావత్తు సమస్థాయములు చీలు సహజముగ వెడలుటకని తెలిసికోవలెను. ఏలంగనానందున్న నిలువకూడదు. రెడవ వివత్తు కలుగకూడదు.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమూలేగ్ సాహెబ్ పాత్ర పాచ్చాబేగ్ సాహెబ్ పుత్ర “వైద్యభూషణ” బిరుదావళి విరాజమాన వైద్యవిద్యవిద్యజ్ఞు విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన “తిబ్బెఅక్బర్ షాహి” అను వైద్యగ్రంథమునందు

క సరోగములు సర్వము

నం పూర్ణము.

గూకర్మలో చూడండి.

బిస్మిల్లా హిర్రహమానిర్రిహిం.

తిబ్బె అక రిషాహ్

సంక్షేపం అధ్యాయము.

ప్రక్కవాపు లక్షణములు

ప్రక్కలయొక్క పొరలయందు గొమ్మనంబంధముగ పొరలలో ప్రక్కయొక్క మధ్యసంధులయందు వాపు కలుగుచున్నది. ఈ అంగములయందు పుత్తన్నముగ వాపునకు పేర్లు విధించుటలో వైద్యులమత భేదముగా నుండును. అనగా ముందు వర్ణించబడును. గాని యిచ్చట శరాహ్ అన్ బాబు అను గ్రంథమును సృజించినవారి మతానుసారముగ చెప్పబడుచున్నది. అందుండి ప్రత్యేక నవిస్తారము వేరు వేరుగా చెప్పబడును.

లాభము:—ప్రక్కలవాపు రెండువిధములుగా నుండును.

(1) స్వభావికము. (2) అస్వాభావికము అని విభజింపబడియె. స్వభావికముగా యిందు వాపుకలుగును. అస్వాభావికమనగా కష్టతరముగ వాతము ప్రక్కలలో ప్రవేశించి రెండుపొరల మధ్యమునందు బంధించబడును. స్వభావికప్రక్కలవాపు సమీపమునందు విశేషముగ నొప్పి కలిగించును. దీనిభేదములు వత్సేకప్రత్యేకములుగా వర్ణింపబడును. ప్రక్కయొక్క అస్రాకృతి వాపుయొక్క పుష్కలముపుష్కలమును కలిగించునట్టివస్త్రపులు లేవనము చేయవలయును మరియు కఫమునుతీయుట, శిరావేదనము చేయుటకూడా లాభదాయకముగను ఎటులననగా రక్తముతో వెడలిపోవుచున్నది. ప్రక్కలవాపు నొప్పికోకూడియుండును గొమ్మ

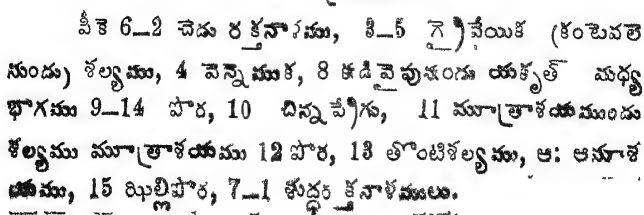
వందు, వేద్యులమునందు ఉత్పన్నంబగు వాపు రొమ్ములోపటి అవయవములయందు గనించినచో దీనిని శూలవ్యాధి అందుదు. మరియు ఈ వాపు క్రిమ్యులతోని అస్త (అతుసవలె నుండునట్టి) రొమ్ము లోపటి పొరయందు జనించినయెడల ఆయానము కలిగించుచున్నది. దీనిని వరసాం అందుదు.

ప్రకృత వాపు లక్షణములు

దీని అర్థము వైద్యుల సమ్మతయందు ప్రకృతముకల లోభాగమునందు, పొరలయందు లేక పరదా (మంధపుపొర) యందు వాపుజనించును. భుజించు పదార్థము అను ఆయాశయమునందు చేర్చునట్టి మార్గము శ్వాసనాళముయొక్క సగయోగికలంగముయొక్క మధ్యమార్గమునందు భేదము కలిగించు పొరయొక్క కుడిభాగమునందు వాపు జనించును. కుడిభాగమునందు గాని, ఇరుపార్శ్వములయందు పొరయొక్క సంపూర్ణభాగములయందు పుత్సన్నంబైనచో దీనిని ఖానక్ అందుదు. దీనివర్ణనము వేరుగా చెప్పబడును. గాని సులభముగా కనిపెట్టవచ్చును. ఈవ్రీకరణమునందు వ్రీత్యేకవర్ణనమునందు విశేషలాభములు వ్రాయబడియె. మరియు హకీ కరేసి షేకుగారి మతానుసారముగ ప్రకృతవాపు శాశా, వరసాం నందు యేమిభేదము చెప్పియుండలేదు. ఈశబ్దములను వ్రీకరణముగ భావించియున్నారు.

మరియు స్వభావిక ప్రకృతవాపునందు నహి, అనికూడా వదించెదరు. దీనిచిన్నములు జ్వరము ప్రతిసమయమునందు విడువక నిలిదియుండుట, శ్వాస కష్టముగా విడుచుట, దగ్గు, నాడి, మంసాని * మరియు ప్రకృతముకల క్రింద పొడవినటులు పోటు, నొప్పి కలుగుట దీని వలన రోగములము బహుదశలయందు నిర్మలముగు పితృమని వ్రీకటవ మగుచున్నది, గాని ఉష్ణపితృముయొక్క రుధిరముగాని ఒకవృక్ష ఉష్ణని

* నాడి మంసాని యనగా శిఘ్రముగను అతివేగముగను మారు మారు నడచుట విశాలముగను కఠినత్వమునందు ఒకవిధముగానుండదు.

శ్రేష్ఠము కుళ్ళుటవలనగాని, కలుగుచుండును. మరియు నిది యిల్లియందువాపు కలిగించుచున్నది. ఒకప్పుడు వాతము శరీరమునందు పుష్టము కలదగుచున్నది. నిది ప్రకృత్యందు వాపు కలిగించుచున్నది. గాన నిర్మలమగు రుధిరము, నిర్మలమగు శ్రేష్ఠము, నిర్మలమగు వాతము, ఈ వాపునకు కారణము కాజాలవని గ్రహించవలెను.

ఎటులననగా యిల్లి పొరలయొక్క అంగము కఠినముగానందును, పల్లగను చిక్కగానుండు మలము అందు ప్రవేశించజాలదు ప్రకృతి యొక్క అస్వభావిక వాపునందు ప్రకృతియొక్క సూక్ష్మతంత్రుల మధ్యభాగములయందు కలుగుచున్నది ప్రకృతిముకల మధ్యభాగము నందు వాపుకలుగుట వుడితమగును. మరియు, కేవలము రుధిరము వలన పుత్సన్నమగును. ఎటులననగా బద్ధ రహితలోభాగము మృదువు గను కఠినత్వమునకు విరేధముగానుండును. ఈ కారణమువలన కేవలము రుధిరము కేవలము వాతసంబంధమగు రుధిరము, కఫము ప్రవేశమగుటకు యోగ్యముగానందును. ఈ కారణమువలన దీనిని నాలుగు భేదములుగా వర్ణించియున్నాను.

—ప్రకృతియొక్క రక్తజవాపు లక్షణములు—

ఈ వాపుయొక్క చిహ్నములనగా పీకుట భారముగానండినటుల ప్రకృతిముకల క్రింద భాగమునందు తోచుచుండట ముఖకాంతి యెఱుగనుండట నాడిశీఘ్రముగను వెట వెంటకడచుట శ్వాసనిర్మిలి కష్టముగా వెడలుట ఉష్మియందు ఎరువురంగు కలిగియుండుట మొదలగు లక్షణములు రక్తజవ్రక్కవాపునందు కలుగుచున్నది. మరియు హఠాత్ కిక్కిగాట పచించిన దేమనగా పుష్టియొక్కరంగు మలమును చూపుచున్నది. మలముయొక్క ఎరువు రక్తకారణము వలన కలుగుచున్నది. పితృకారణమువలన పచ్చగానుండును. మరియు, ఎరువు పసుపురంగు రక్తదోషము ఖనిభవించుటవలన కలుగుచుండును. నలుపు

రంగు బాహ్యుది కారణముల గా ధూయము మొదలగునుని లోభాగము నకు ప్రవేశించుటవలన కలుగుచున్నది. ఇటుల పొగ మొదలుగాగలవి, ప్రవేశించక నల్లగానుండిన వాతకారణము వలన కలుగుచున్నది గ్రహించవలయును. ఇటునే జ్వరమునచ్చునట్టి వరుసదినమునందు జ్వరము యొక్క విశేషత్వమువలనకనిపెట్టవచ్చును అనగా ఏదోవసంబంధముగ ముమో ఆలోచించవచ్చునని భావము.

—ప్రకృతియొక్క రక్తజ వాపు దికిత్స —

రోగారంభమునందు మలమును స్పృశించుటకై మరియు వాపు నుండి తొలగించుటకై రెండవవైపున దు శాసనైక్ అను శిరావేదనము చేయవలెను మూడవదివరకు తిరిగి శిరావేదనము చేయవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన ఆవైపునుండి ఆఅంగమునందు చేయుండు మలము వెడలిపోవును మరియు వైద్యులయొక్క సమ్మతి అనగా రెండవశిరావేదనమునందు యెంతరక్తమోక్షణము చేయవలెనగా రక్తమునందు నలుపురంగు ప్రకటనమై లేక బొత్తుగా నల్లని రక్తము వెడలనారంభించినచో మరియు శక్తిసహాయమైనయెడల రక్తమును స్రవించేయవలెను ఎటుననగా రోగముయొక్క కారణము మలముగాన యువదున్నరక్తము విస్తారముగాతీయుటకుఆంక్షయివ్వడు. అనగా రోగిదశను చూచిదికిత్సకు సామకూలముగా నున్నచో దీనికి ముందు రక్తమునందు నలుపురంగు ప్రకటనమై యున్నయెడల సరమును బంధించకూడదు. అనగా నెమ్మది గారక్తమును వెడలించవలెను. ఇటులతీయుటవలన రోగి మూర్ఛ పొందనేరదు. గాని రోగి శక్తిహీనముగా నుండినచో అజీర్ణస్థితియందునలుపురంగు లేకుండిన యంతయోగ్యముగా నుండునో అంతవరకే రక్తమును తీయవలెను. తదుపరి ఆపివేయవలెను. గాని నలుపురంగుయొక్క ప్రతిక్షచేయకూడదు. బహుద యిటుల కలుగగలదు. అనగామలముయొక్క గతి ఒకదినముకంటె విశేషముగానుండదు. ఇందువిషయమై జభీర్ అను గ్రంథకర్త వదించినదేమన ప్రథమదినమునందు రెండవవైపునుండి రక్త

మోక్షణము చేయవలెను. ఒక అహూరతి గడవినవెనుక రెండవ వైపునుండి రక్తము వెడలి చవలెను. అనగా మలమును ఆపినవెనుక శిరావేదనము చేయవలెను. సరున వ్రసాముములలో బుద్ధిమంతుడగు వైద్యశేత్రయొక్క నమ్మతియందు విభిన్నముగానుండును. మలమును అంగముయొక్క ఆవర్ణమునుండి తీసివేయునట్టి ఔషధములకుండు మలమును రక్తమోక్షణముద్వారా రెండవవైపుకు దూర్చుట అతివ్రతము మని తెలిసికోవలెను. ఎటు ననగా విరోచనమునకు ఔషధమిచ్చిన యెడల విరోచనము కాకుండిన మలము కిదిలి రోగిమిక్కిలి కష్టపడును. ఈవిషయము రక్తమోక్షణమునకు విరుద్ధముగానుండును అనగా రక్తమోక్షణమునందు రోగమతిశయము కాజాలదు. కష్టము విశేషించనేరదు. వైద్యవరులు పిత్రసంబంధమును మలమునందు వ్రదితవిధిగా శిరావేదనచేయుట లాభదాయకమని వదించిరి. మరియు శిరావేదనము చేసినవెనుక వ్రదితమని తోదినచో శరీరము వ్రన్నాబ్, విహసోడా, (శ్లేష్మాంతకము) గింజలుతీసిన ద్రాక్షపండ్లు, అంజూరపండ్లు, తియ్యని ఆల్బకరాపండ్లు, మొదలగువాని కషాయమువలన శరీరమును మృదువరచవలెను. మరియు ఒకప్పుడు అపశ్యము కలిగినచో రేలకాయగుజ్జ, తురంజ్ బీన్, పైకషాయములతో చేర్చి యివ్వవలయును. మరియు యవగంజి రోగికి యిప్పించవలెను. యవగంజి యిచ్చుటవలన రెండు విధములవుపకారములుకలవు. అనగా ఆహారముగా బలము కలిగించుటకు మలము వెడలించుటకు సహాయము చేయుట యీ రెండు వ్రవయోగములవలన యవగంజి వ్రతముమని భావించవలెను. మరియు ఖనిరె బ్, ప్షా పగ్గుతుతోకూడా చేర్చినచో అతి వ్రతము. మరియు బ్షా ప్షా, యవత్తు, ఖనిమి, ప్రష్ణోదకములోగాని బాబూనా తైలమునందు గాని కలిపి వ్రక్కలపై లేపనము చేయవలెక.

ప్రక్కయొక్క పిత్రజ వాపులక్షణములు

ఈవాపుయొక్క లక్షణములు అనగా గ్రుచ్చుగొని నటులుండుట

నొప్పి అధికముగానుండుట తీవ్రజ్వరము ఎల్లప్పుడు నిలిచియుండుట మూడుదినములు విశేషముగానుండుట మంటగలుగుట వుమ్మి వచ్చగా నుండుట నాడి శీఘ్రముగా వెంట వెంట నడుచుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

—పిత్తజ్వరకృవాపు చికిత్స—

ఆరంభమునందు నొప్పికి విరుద్ధముగా నున్నవైపు (నొప్పితేని వైపు) శిరావేదనము చేయవలెను. పిమ్మట ఇందువిషయమై రక్తజ్వరకృవాపునందు చెప్పబడిన చికిత్సలతో శరీరమును మృదుస్వీము కలిగించవలెను. మరియు, ఉష్ణముశాంతి నొందుటకై వ్యర్థతులను ఉపయోగించవలెను. మరియు, దగ్గు విశేషము చేయకుండునట్టి వ్యర్థాలు వ్రువయోగించవలెనని భావము అసగా తామరపూల పరబతు, బనప్ షావ్యతు, ఇనప్ గోలుగింజల గుజ్జలొకలిపి పానము చేయవలెను. వులును పదార్థములు దగ్గును కలిగించునట్టి వస్తువులు వర్జించవలెను.

లాభము: ఆరంభమునందు శిరావేదనము యొక్క ఉపాయము రెండవవైపు చేయుటకు కారణమేమనగా పిత్తజ్వరధిరము శరీరము నందు విశేషముగానుండును కాబట్టి వాపుల స్థలమునుండి మలము స్వలముగా దిగివచ్చుననే భయము స్వల్పముగానుండును. నిది రక్తజ్వరమునకు విరుద్ధముగానుండును. ఇందు రక్తము వెడలించుట రెవభాగములపై వేరుభాగములతో తీయుట వర్జితమని చెప్పబడియె. ఎందుకనగా రక్తము శరీరమునందు విశేషముగానుండును. గాన ఇందువిషయమై మలము వెడలివచ్చుటకు గొప్పభయముకలదు గాన రెండవవైపు శిరావేదన చేయుటవలన గొప్పలాభముకలదు. ఎటులననగా అది దీనికి విరుద్ధముగానుండును. మరియు, సమీపముగానుండును. రెండవ శిరావేదనము చేయుటకు ఆంతరక్తజ్వరమునందు కేవలము రక్తము దూరమగు కారణమువలన అంత ఇవ్వబడినదిగాన బుద్ధియంతకుడగు వైద్యుడు కని

శిశువలెన అంశము అనగా ఇందు వెడలివలసిన మలము విశేషము గాముండదు. వెడలివచ్చుటకు కూడా భయము కలుగకన్నచో రక్తదోషమునందుకూడా ఆంభమునందు రెండవవైపుకూడా శిరాజేదనముచేయవలెను. రక్తమోక్షణమువలనగాని విరోచనము ద్వారాగాని మలదోషము వెడలించువరకు దోషము యావత్తు బైటికి వెళ్ళునట్లు బసవేషాది వృక్షము ఇవ్వజుండు ఎటువలనగా వృక్షము ఆహారమునందున్న ప్రేమలయందు తన సారము ప్రవేశింపజాలదు అనగా పనిచేయక నిష్ప్రయోజనముగానుండును. మరియు, రొమ్మునందున్న రొమ్ముయొక్క సమీపభాగమునందున్న ఆవిరియొక్క పరమాణువులను పుత్పన్నముచేయుచుండును. గాన యిందు పుదితమగు బొవధములను కలిపి ప్రవయోగించుట మిక్కిలి పుత్రమముగా నుండును మరియు శరీరమును మృదుత్వము నొందించులసిన అవశ్యము కలిగినచో పుని తమని తోచినయెడల యీక్రింద వ్రాయబడిన కషాయము పానము చేయవలెను. అనగా బసవేషాక, గోజుబాణ, ఉన్నాబ్, లిహసోడా, గింజలుతీసిన, ద్రాక్షపండ్లు, యష్టిచుడుకము, ఖరమి, ఖుబ్బాజి (చిన్నతుత్తురుబెండ విత్తులు) అంజూరపండ్లు, జూఫా, పానన్ (ఇంగ్లీషులో లిల్లిఅందుడు) వేరు రేలకాయగుజ్జ, శీరఖిన్న, బాదామనానకముదలగు వస్తువులను కషాయముచేయవలెను. నిది శరీరమును మెత్తవరకు టక్ట వస్త్రీకర్మచేయుటకుకూడా అతిపుత్రముగానుండును.

— వస్త్రీకర్మచేయు విధానము. —

బసవేషా, తామరపూలు, గోధుమపొట్టు, ఖరమి, ఖుబ్బాజి (చిన్నతుత్తురుబెండవిత్తులు) ఉన్నాబ్ లిహసోడా చుకందర్ అకులు, రేలకాయగుజ్జ మాదీఫలము, తరువాని గుల్ రోగ్ ఈవస్తువులు విధిపూర్వకముగా ఉపయోగించవలెను.

మరియు అన్ని విధములవాపు సాబంధముగు రోగములందు విరోచనబొవధములను పానముచేయుచున్నట్టి బొవధములకంటె వస్త్రీకర్మచ

లన శరీరమును మృదుత్వము కలిగించుట అతిఉత్తమము ఈవిషయమును పశ్చింతలమునందున్న జ్ఞానకముంచవలెను. అనిగా ముందు రక్తపిత్తమువలన ఉత్పన్నమగునట్టి వాపుయొక్క చికిత్స ఒకవిధముగా నుండును ఈరెంటియందు రక్తమోక్షణము లాభదాయకము గాని రక్తజవాపునందు మాత్రము ప్రకటనమగును పిత్తజవాపునందు రక్తమోక్షణముకంటె విరోచనకరబౌషధములు వ్రువయోగించుట వలన భయము స్వల్పముగా నుండును. వైద్యవజ్ఞులు దీనిప్రశంస చేయుచున్నాడు ఎఱుంగనగా విరోచనకరబౌషధములు తమప్రభావముచేయుచుండును అనిగా దోషమును కడలిగిరితందు ఆరాటము కలిగించును మరియు ఉత్తమవ్రుపాయము పిత్తజవాపునందు నొప్పిగల స్థలముకనిపించి నొప్పి రొమ్మయొక్క శల్యములవైపు మరియు కంఠశల్యమువైపు పొడుచుచుండిన విరోచనమునకు యిచ్చుట అతివ్రతమను.

మరియు ప్రక్కటెముకల మూలములయందున్న ఆహారము మైపు పొడుచుచుండిన విరోచనము చేయుచుట వ్రతమను. విశేష అవిశ్యము కలుగకుండునంతవరకు దాహమును తగ్గించుటకై పెద్దపాయలరసము పుచ్చకాయరసము మొదలగునవి వ్రువయోగించకూడదు. ఎందుకనగా యీరసములు అవశ్యము గలవి. మరియు కఫమును వెడలకుండునటుల ఆటంకపరచును. కాబట్టి సహజముగా వెడలించునట్టి బౌషధముల నువయోగించవలెను. పక్ష్యము నొందుటకు కారణమగును. అనిగా జూఘాపిగ్బత్తు మొదలుగా గలవి యువయోగించవలెను. ముఖ్యం శమయనగా యీషద్బత్తును వ్రువయోగించుటవలన లాభము మలము వెడలిక తడువరి విశేషముగా కనుపించును. మలము వెడలించుటకు ముందు పానముచేసినచో మిక్కిలి వ్యవసరమును. యేమియు భుజించకూడదు. శీతజలపానము చేయకూడదు. ఇటులచేయుటవలన మిక్కిలి హాని సంభవించునని గ్రహించవలెను. సీళ్ళకుబతులుగా మృదురగు

విరోచనబొడగఱచును పానము చేయవలెను. ఇందువిషయమై యేదర్భత్తు
పుదిరముగా ఒండనో ఆదర్భత్తు నీళ్ళలో కలిపి మిప్పించవలెను దాహ
మధికముగానుండి శాంతించుండిన పుచ్చకాయరసము పులుపులేని
శికింజబీర్ కలిపి పానము చేయవలెను. మరియు మలమును వెడలింది
న తరువరి ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలనయమునందు ఖనిరేబఃప్ మ
బాదంనూనె విరోచనసంబంధముగు ద్రవపదార్థములయందు కలిపిపాన
ముచేయవలెను. మరియు కేవలము యవగంజితో సంతృప్తపరుచవలె
ను. యవగంజయందు పుర్నాబ్, నపిస్తాక్, బనప్ మ, మొదలగు
వస్తువులనుచేర్చి కాచి అందు శర్కర బాదంనూనె కలిపి పానమునరిం
చుట మిక్కిలి ప్రత్యమము. మరియు యావత్తు సదుపాయములవలన
మలము వత్సమై వెడలిపోవును. దీనిని పూసితిత్తులవాపునందు చెప్పి
యుంటిని ఇందుకు సదుపాయములు అచ్చటనే చెప్పియుంటిని గనుక
చదువరులు గ్రహించగలరు.

(నూచనీయము) బహుదా గుండెయందు పూష్ణవాపు ఉత్పన్న
మై నిది వ్రేలాడునట్టి స్తానమునుండి జారిపోవును దీని నొప్పిపొరయందు
ప్రవేశించును. ఈ కారణమువలన శ్వాస బిగించివచ్చుచుండును. రోగి
వైద్యుడుకూడా సుదీహించుచుండును. అనగా ప్రక్కవాపునందు
జ్వరము దగ్గు శ్వాసవిగబట్టుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.
ఇట్లులనె గుండెవాపునందుకూడా కలుగుచుండును ఈ రైతియందు
భేదమేమనగా: —

గుండెవాపుగల రోగి మఖము వసువువచ్చుగను వికారమైన
రంగు కలిగియుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు దగ్గుతోకూడా కుడిప్రక్కలో
కష్టముకలుగును బరువుగనుండును గుండెయందునొప్పి గుర్చివట్టుల
నుండదు. ఒకప్పుడు నాలుక నల్లగను మూత్రము చిక్కగను జలోదర
ముగలరోగి మూత్రమువలె నుండును వాపుపై భాగము నందుండినచో
చేతితో తాకిచూచి గుర్తించవచ్చును. మరియు, వాపు క్రిందభాగము

నందుండినచో శాస్త్రసపేక్షులు కరువుగానుండును. ఛారి ౫ గల వస్తువు రోగి ప్రక్కలో క్రోలాడుచుండునటుల తోచుచుండును. మరియు, ప్రక్కవాపు ఎడమభాగమునందు కలిగినచో నది హృదయమునకు సమీపమునందుండుటవలన జ్వరము విశేషప్రవృత్తముగను భయంకరము గానుండును. దీని లక్షణములు మిక్కిలి కఠినముగానుండును. కాబట్టి త్వరలో వక్ష్వమొందునని ఆశకలుగ గలదు. ఎరుకనక హృదయము ఉష్ణస్పృభావికముగలది. కాబట్టి ఈవాపును సమీపముగానున్నందున మలము నష్టమొందగలదు. మరియు, కుశీప్రక్కయందు వాపు కలిగినచో హృదయమునకు దూరముగానుండుటవలన దీని చిహ్నములు జ్వరము నల్పముగానుండును. ఈవాపు వక్ష్వమొందుటకున్న నష్టపడుటకున్న ఆంశ్యముగను. మరియు, ప్రక్కలవాపు ఊపిరితిత్తివాపునందు ఈభేదముకలదు అనగా పూపిరితిత్తియొక్క వాపునందు నాడి వేగరముగా తరంగములువేయుచు నడువ నారంభించును. మరియు, నొప్పి బదువు శాస్త్రసపేక్షులు మొదలగునవి ప్రక్కవాపువింపుకంటె అధికముగానుండును. మరియు, ఇతర లక్షణములు ఊపిరితిత్తి వాపుయొక్క ప్రకరణమునందు వర్ణించియున్నాను గాన గ్రహించవలెను. ప్రక్కవాపు యొక్క ఇతర ప్రకరణములయొక్క దశ ఇట్లుకలుగును. అనగా రెండవవాపుయొక్క దశకలుగుచుండును. మరియు, యావత్తువాపులయొక్క దశ మూడుకారణములవలన రహితముకాజాలవు అనగా నష్టముగుట లేక చీకుకలుగుట లేక కఠినముగానుండుట మొదలగు కారణముల వలన వాపు అసాధ్యముగునని గ్రహించవలెను.

మరియు, ప్రక్కవాపు అప్పుడప్పుడు కలుగుచుండును. ఇది కఠినముగానుండి బ్రద్దలై సమానముగానుండును. ఈవాపునందు ప్రథమ దినమునుండి అవక్ష్వముగు నీరు వచ్చుచుండిన త్వరలో వక్ష్వమైన ఎడల సాధ్యముగునని తెలిసికొనవలెను. ఈవాపు నాలుగవ దినమునందు వక్ష్వమొందును. ఇట్లునే మలము నెమ్మదిగా విడలుచుండిన రోగము వృద్ధి

నొందుటకు చిన్నాముని తెలిసికొనవలెను. మరియు, ఇట్టి రోగియొక్క పుష్కలమును ప్రధాన ద్వితీయ తృతీయ దినములయందు మలము ప్రకటనమై పిమ్మట యేకవదినమునందు శాంతిమును. మరియు, వదునాలుగవదినమునందు శమించునండిన చీము విశేషముగను. ఈ చీము నలుబది దినములలో పరిశుభ్రతనొందనియెడల శిల (పూపిరితిత్తి యందు ప్రణము) వ్యాధి పుట్టును. ఈ రోగియొక్క ప్రక్కవాపు యొక్క మలము చీముగా మారినచో దీని దశ శిల వ్యాధిగా మారును. యీ పూపిరితిత్తి యొక్క ప్రణమును పూపిత్తులవాపునందు వర్ణించి యున్నాము. మరియు ప్రక్కవాపు సులభముగా నుండిన నిది ఆరోగ్యమునొందుటకు బహుశా 14 దినములు గాని అధవా ఇరువది దినములు జరుగును. మరియు, ప్రక్కయొక్క వాపు కఠినముగా నుండిన వేగరము 40 దినములు మొదలు 60 దినములు శాంతి నొందును. ఇంతవరకు శరీరశక్తి కఠినమగుగానుండును. మలము విశేషముగా నుండిన జ్వరము అధికముగా నుండును పెటనే పక్షమొందును. పెటనే పెడలిపోవును చీము చేదుటవలన కలుగు చిహ్నములు నొప్పి విశేషముగా నుండుట, శ్వాసవిగబట్టుట జ్వరమునందు మిక్కిలి ఉష్ణము శక్తి యందు దుగ్భుత్యము నాలుకయందుగరి, ఆగలిలేమి, నోరెరుదు, నిద్రనాశము, పూకు మాటలు, ప్రక్కలయందు బహు మొదలగు యీ లక్షణములు చీము ప్రవేశించుటవలన కలుగు చిహ్నములని గ్రహించవలెను.

మరియు చీము విశేషముగా ప్రవేశించిన తరువాత జ్వరమునొప్పి తగ్గిపోవును. ప్రక్కయందు మిక్కిలి బరువుగా నుండును. ఈ వాపు బ్రద్దలగు సమయమునందు నాడి విశాలముగను జ్వరము తీవ్రముగా నుండును. చరి అధికముగా నుండును. వాపు యిట్టిసితియందు బ్రద్దల గునని తెలిసికొనవలెను. పిమ్మట మందిలక్షణములు తలపొందును. అధవా కఠమునందు చిక్కదనము, మంచిరంగు, మొదలగునవి మంచి

దిహ్నములు తోచుచుండు బహుశా చీము చేరుటకు లక్షణములని భావిచవలెను. ఇట్టిస్థితియందు పువద్రవము యేమియు కలుగనేరదు. మరియు యాదిహ్నములు చీముచేరుటవలన కలుగకుండున యాలక్షణములయందు న్యూనన కలుగకుండును. రోగి త్వరతో మృతినొందును. అట్టిస్థితియందు నిరావేదనము విరోచనము చేయించుట, కఫము పెడలించుట, యెడలగు క్రియలవలన నొప్పి యితరలక్షణములు కష్టమొందకూడదు. ఇదిగాక శక్తిబలము గలదిగా నుండవలెను. ఆరోగ్యలక్షణములు ప్రకటనయైనచో వాపునందు చీముచేరినదిని గ్రహించవలెను. మరియు పూపితిత్తులవాపుగా మారును. శక్తిమగ్బలముగా నుండుదిహ్నములు కలిగినచో పెటనే ఆల్బుమినును. అట్టిస్థితియందు వాపుగల ప్రక్కయందు చీముచేరుటాని బ్రధలగుటగాని తటస్థించును. మరియు రొమ్ము పూపితిత్తుల మధ్యభాగమునందు ప్రవేశించును. రోగి అనేకదినములవరకు ఆరోగ్యమొంది తిరిగి చెడుదశయందు మారినదని ఆలోచించుచుండును. మరియు ప్రక్కయొక్క దిహ్నములు యావిషయములవల్ల యావత్తు కఫము పెడలిపోయినచో చీము మూత్రమార్గము నుండిగాని వెడలుచుండునని గ్రహించవలెను. మరియు మలమూత్రముల మార్గములనుండి పెడలకుండు పొట్టయొక్క ఒద్దవరములయందు ప్రక్కలముకలమూలములయందు బరువుగను పుష్టముగా నుండిన గజ్జలయందున్న, పిక్కలయందున్న, వాపు, వ్రణము, పుత్పన్నముగనుని గ్రహించవలెను. ఈదశ సాప్రాప్తించిన ఆరోగ్యమొందగలదని గ్రహించవచ్చును. ఇట్టినయమునందు వైద్యులు మలము పెడలిచుటకు ఆజ్ఞాపించుచున్నారు మరియు ప్రక్కవాపునందు శాస్త్రసత్వముగా పెడలుట తంద్ర విశేషముగా నుండుట కంతశక్యమునందు పుష్టముగను బరువుగా నుండిన మలము పైభాగమునకు వెళ్ళుటకు లక్షణములని భావించవలెను, మరియు చెవివెరుకవైపు వాపు వ్రణమును కలిగించును. మలము తీక్షణముగా నుండి యాదిహ్నములలోనుండి యేదిహ్నము ప్రకటనము

కాకుండిన మలము మెదడునుండి వెడలునారంభించి సోసాం వ్యాధియై
 క్క చిహ్నములు ప్రకటనమగును. ఈవ్యాధి రోగిని చంపివేయును
 మరియు మెదడు బలముగలదై పైకుండి మలమును దూరపరచినచో
 మలము నొప్పిగల స్థలమునందు తిరిగిపోవును. మరియు మలముయొక్క
 విశేషత్వము శక్తియొక్క దుర్బలత్వము వలన శ్వాసమార్గమునందు నిలి
 చిపోవును. గొంతులో వాపు కలిగించును. మలము హృదయము
 (హృద్ర) వైపున తిరిగినయెడల పున్నాదము అచేతనము కలిగించును
 మరియు ప్రక్కవాపు విడిపోయినను లేక బ్రద్దలైనయెడల నిది మూడు
 కారణములవలన రహితముకావలను. లేక యితర అంగములందు
 ప్రవేశించి వెడలిపోవును. లేదా హరించివేయును. లేదా యేలంగము
 నందు ప్రవేశించునో ఆలంగమునందె యితరవ్యాధి కలిగించును. లేక
 పైభాగమునందున్న యితరస్థలములందున్న ప్రవేశించి ప్రణముగాని
 వాపుగాని కలిగించును. కాబట్టి యితరఅంగములందు ప్రవేశించి బై
 టికి వచ్చుచున్నది. ఇట్లు వచ్చుటకు మూడు కారణములు గలవు. అన
 గా శ్వాసమార్గమునందు పుత్పన్నమై పూపిరితిత్తియందు ప్రవేశించును.
 ఆమార్గమునుండి వెడలిపోవును మరియు పూపిరితిత్తియొక్క అజలపా
 అను సరములోనుండి ప్రవేశించి అజవపాయందు ప్రవేశించును. నిది
 మూత్రమార్గమునుండి వెడలునారంభించును. లేక ప్రేగులవైపు ప్రవేశి
 శించి విరోచన మార్గమునుండి వెడలిపోవును. బహువా యీరొగ
 మలము కఠినముగను తీక్షణముగను విశేషము గ నుండును. పక్ష్యమొందు
 టకు ముందు శరీరమును దుర్బలకారణమువలన మలము వెడలనారం
 భించును. ఇట్లు దూరపరచునట్టి కారణము వచనము క్రోధము మొద
 లగువాని తీక్షణవేగమువలన కలుగుచున్నది. మరియు పక్ష్యమొందుటకు
 ముందు మలము వెడలుట నుంచివిగాదు. కింతు ఇట్టిసితియందు పువ
 ద్రవము కలుగును.

విశేషదుష్టవ్యః—లేవనాదులవలన కావడములవలన నొప్పిశాంతి నొందక నొప్పిఅధికమైనయెడల శరీరమలమునుండి నిండియున్నదని తెలిసికొనవలెను. మలమును తొలగించుట అవశ్యముగాన అట్టిస్థితియందు ముఖ్యముగా శిరావేదనము చేయవలెను. అవశ్యకతానుసారముగా రక్తమెకలించవలెను. పిమ్మట విరోచనమునకు యివ్వవలెను.

రోగభిన్నములు తగ్గకుండిన చీముపట్టుటకు లక్షణములని భావించి తిరిగి శిరావేదనము చేయజనదు. ఎదుకనగా రెండవతూరి శిరావేదనము చేయుటవలన శక్తిదుర్బలమగును. రక్తమునందుండు పుష్టము తగ్గిపోవును. మరియు వాపు అవశ్యముగానుండును. విశేషకష్టము కలిగించును. మరియు శిరావేదనము చేయకనే మలము పశ్చిమొందినచో మలము ధారాళముగా వెడలనారంభించును. శక్తియందు దుర్బలము కలిగియుండినయెడల శిరావేదనముచేయకూడదు. ఇట్టిరోగియొక్క మలము వెడలించవలసిన అవసరము కలిగినచో పస్తికర్మద్వారా వెడలించుట మిక్కిలి ప్రత్యయము.

మరియు రోగిశక్తిహీనుడుగా నుండిన శిరావేదనముచేసినవెనుక అచేతనుడగును. లేదా శ్వాస విగబట్టిపటులుండిన మలము హరించలేదని తెలిసికొనవలెను. కాబట్టి యీవాపునందు పస్తికర్మ సహాయము లుదితమగును. మరియు ప్రత్యేకము ఒకపర్యాయముగాని రెండు పర్యాయములుగాని, శరీరము విడిపోవును. శిరావేదనముచేయ అవశ్యము లేకుండును. రోగినిచూచి మలము పశ్చిమొందినచో చీము చేడుటకు ముందు దీనిని దూరపరచునట్టి సహాయములను చేయవలెను. మరియు వృష్ణోదగము వలచని యవపిండి శర్కర వెన్నతో లేకతేనెతోగాని భుజించుట మరియు వాపువైపు వత్తిగిలుట మొదలగునవి కఫము నోటివెంట వెడలుటకు సహాయము చేయుచుండును. మరియు రొమ్మును ప్రక్కల ను బయటపరచును.

—మలమును వక్కచరకు లేపనవిధి—

బసవ్ మా, ఖరమి, యివివృత్తము 1 భాగము సానక వేరు 2 భాగములు, యవపిండి, బొగడగింజలపిండి, ప్రత్యేకము 1½ భాగము బాబూనా 1 భాగము, యావస్తువులను మైనారకు బసవ్ మాతైలము నందు కలిపి లేపనము చేయవలెను.

ఉష్ణము తక్కువగానుండిన బసవ్ మాతైలమునకు బగులుగా సానక తైలముగాని నగిన్ తైలముగాని కలిపి లేపనము చేయవలెను. మరియు జలుబు విశేషముగానుండినచో అవిసిగ్తులు, తామడివిత్తులు, మల్లెఆకులు, నేతిబీరకలు, మయవత్తడ, యొక్క భాగమునకు బదులుగా చేర్చవలెను. దస్తూరపుల్ ఇలాక్ష, అనుగ్గింధమునందు వాయు బడినదేమనగా వృష్ణమును శాంతినిందించుట అన్నివ్యాధులయందు అవసరమని భావించవలెను. వృష్ణమును శాంతినిందింపజేయు ఖనిగింజలజిగురు, పొడుగునేతిబీగింజాపవ్వరినములో బసవ్ మావర్చతు కలిపి పానముచేయవలెను. మరియు భోజనమునందు శిరిచెనగవప్పుగాని వేయించిన పెనరవప్పు, నెయ్యి, పాకకూర, తియ్యబాదంచూనె, పాలు, బాదంపప్పు, యామొదలగువస్తువులు పత్యకరములు.

మరియు, పరీక్షవాపుయొక్క కారణమువలన రొమ్మునందు మంట ఉత్పన్నమైన యెడల ఎఱ్ఱహూరనము నామూస్యమైన పన్నీరు ఖుబ్బాజి (దీన్నతుత్తురుబెండ) ఆకు రసము, బార్తెంగరసము, ఇసబ్ గోలుఆకురసముఇసబ్ గోలుగింజల జిగురు యామొదలగునవి వకటిగాచేర్చి ఉడికించి చల్లార్చి అందుబట్టకడిపి రొమ్ముపై వేయవలెను. ఆబట్ట వేడియొక్కగనేతీసివేళి రెండవబట్టకడిపి వేయవలెను. ఇటుల పలుమార్లుకడిపిరితరువాత బట్టతీసి నూతనముగా బట్టకడిపి వేయుచుండవలెను. ఇటుల వేయుటవలన తాపము తగ్గిపోవును. ప్రకృతిని విజడశయిండు మార్పును. శుష్కత్వమును దూరచరమ రోగములమును విరోచనమార్గమునుండి వెడలించును.

అక్షిప్తయొక్క వారములు లక్షణములు.

అందుచేతయును ఈ అక్షిప్తయొక్క పారంభమునందు వర్ణించియుంటిని అనగా వానియు దగ్ధమైంది కుశ్యకుండిసంతవరకు వ్రక్కలోపటి సుల్లియందున్న భోజనమార్గము శ్వాసమార్గమునందును పొరయందు వాపు కలుగనేరదు దీని లిహ్నములు పొడిచినట్లుండుట, నీకు విశేషముగా నుండును నోరెండుట, జ్వరము విశేషముగా నుండుట నాలుక నల్లగానుండుట నాలుక ములుసారి యెండియుండుట నాలుకపై గరికలుగుట కలె ఆలశ్యముగా వెడలుట రోగము వెడలునప్పుడు శవముగానుండుట కలెయందు నల్లగానుండుట యీ లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు, వాతజవాపు ఆలశ్యముగా మలము పక్వమైందిన కారణమునలన నీచత్వము నొందును నిది రోగిని బహుశచంపివేయును.

అక్షిప్తవాతజ వక్రవాపు చికిత్స.

శిరావేదనముచేసి రక్తము వెడలించుట యీ రోగమునందు ప్రధాన చికిత్స యని గ్రహించవలెను. మరియు, ఉష్ణము శాంతినిండుటకు ముందు చెప్పబడిన చికిత్సలను ఉపయోగించవలెను. నొప్పిగలస్తలమునందు కర్ణిబ్ (క్యూబేజి) ఆకులు, బనవ్ మా, బాబూనా, ఖశమి యీ మొదలగువానితో చేయబడిన లేసము ఎల్లప్పుడు ఉపయోగించవలెను. మరియు, ఉష్ణోపకముతో శావడము చేయుచుండవలెను. దీనివలన వాపు మెత్తబడును. మరియు నందు చెమ్మకలిగించి పక్వమైండుటకు సహాయముచేయును. నొప్పియందు న్యూనత కలుగును. మరియు విరోచనమునకు యిచ్చి శర్మియును మృధుత్వము నొందించవలెను, మరియు యొక్క వేగము క్రిందివైపునండి అనగా పైనచెప్పబడియున్నాను. గాన శరీరమును మృధుత్వము నొందించునట్టి లాభముకంటె శిరావేదన చేయుట మిక్కిలి ఉపయోక్తముగానుండును. ఎటులనగా దోషమలము శిరావేదనము చేయబడిన స్తలమునందు దిగివచ్చును. అట్లువైపుననే దీనివేగము కలిగియుండును.

ప్రక్కయొక్క కథనవాపు లక్షణములు

ముందు పర్ణనమువలన తెలియబడిన దేవునగా శ్లేష్మమునందు కుళ్ళు తీక్షణత్వముకలుగువరకు యిల్లిపారలయందు ప్రవేశించి వాపు కలిగించునట్లు ఈ కారణమువలన ప్రక్కలయొక్క వాపు వాతము కథముయొక్క మలదోషమువలన బహువా స్వల్పముగా వుత్పన్నమగును. ఈవాపునందు భారముతోకూడా నొప్పి లఘుబద్ధము గ్రహించు కొని నటులుంటుంటే మొదలగు చిన్నఃశులు కనిపించుచుండును వుమ్మి తెల్లగానొండును. మరియు, ఆరంభదశయందు స్వల్పముగా ఎటువు కలిగియుండును. ఎటులననగా కథమునందు రక్తము మితితమై వెడలనారంభించును. మరియు, కథముయొక్క యావత్తు భేదములకంటె మంచిదని గ్రహించవలెను. కథమునందు ఉష్ణము తీక్షణత్వము మిక్కిలి స్వల్పముగానుండును. ఇది గాక కథము వెంటనే వర్షమొందును.

కథనప్రక్కవాపు చికిత్స

శిరావీదనముచేసిన వెనుక మొదటి భేదమునందు వర్ణించిన విధి ప్రకారము శరీరమును మృదుత్వము నొందించునట్టి లేపనములు కావడములు పూర్ణమును శాంతినిొందించుటకై అనగా అవసరముచుబట్టి ఉపయోగించవలెను. మరియు, ఉష్ణమును శాంతిపరుచుటలో మిక్కిలి శాంతిగల చికిత్సలు చేయకూడదు. దీనివలన మలము అవర్షమై చిక్కదనమేర్పడకూడదు. మరియు, యవసీళ్ళయందు శైవ్యము సోపు చేర్చి కాది పానము చేయవలెను. జాపావర్ణము పానముచేయవలెను. దీనివలన దోషము బైటికి వెడలిపోవును. శరీరమందుండు మలము మృదుత్వము నొందును.

ఆస్వభావిక ప్రక్కవాపు లక్షణములు

దీనిని ముగాలతో మరియు, గైర్ సహి అని చెప్పుదురు నిది బద్ధనరములయందున్న ప్రక్క శల్యముల మధ్యభాగమునందున్న దోష

ముకలిగి వాపు సంభవించును. అచ్చటకుండునట్టి యిల్లి పొరయుండు అనగా ప్రక్కటెముకల పై భాగమునందు కృత్తుకొనియుండు యిల్లి యందు వాపు పుట్పెనుమగును. మరియు, రొమ్మయందు యొవత్తు 14 ప్రక్కటెముకలుగలవు స్రత్యేకముగా ఒక్కొక్కవైపు ఏడేసికల్యములు గలవు. ఈ రెండింటి మధ్యమునందు ఒక బద్దనరముండును రొమ్మ ఈ బద్దనరములతో అల్లుకొనియున్నది. వీటివలన విగించబడి యున్నది గాన ఈ దశయందు యొవత్తు బద్దనరములు బెటనున్నవి. ప్రక్కటెముకల మధ్యమునందు అనగా యిల్లిపొర ప్రక్కలయొక్క లోభాగమునందు ఇటువనే రెడవ యిల్లిపొర వాటి వెరుక భాగము నందుండును గాన వాపు ఈ బద్దనరమునందుగాని పైభాగమునందుండు యిల్లిపొరయందుగాని కలుగుచుండును దీనిని బాతుల్ గైర్ ఖాలిన్ అందురు ఎటులననగా లోపటి యిల్లిపొర వాపునకు ఖాలిన్ అందురు ఖాలిన్ యొక్క కారణమిదియె. ఖాలిన్ యందు వర్ణించబడియె ముఖ్యముగా లోపటి యిల్లిపొర వాపునకు గైర్ ఖాలిన్ అనుచున్నారు. మరియు బద్దనరములయొక్క వాపు దీనికి విడదముగా నుండును. ఈవాపు కేవలము రక్తదోషమువలన కూడా కలుగుచున్నది. ముందు సర్గయందుకూడా దీని సంకేతము చెప్పబడియున్నది. వాపు బద్దనరములయందు కలిగినచో దీనిచిహ్నములు గ్రుచ్చుకొనుట, నాడి శీఘ్రముగా పెంటపెంట నడుచుట గైర్ ఖాలిన్ ప్రక్కవాపు కారణములకంటె మిక్కిలి స్వల్పముగానుండుట, కఫమువెడలకుండుట, శ్వాసనిగబట్టుట, ఒకానొకప్పుడు బద్దనరములయొక్క వాపు బ్రద్దలై స్రత్యేకముగా కనుపించుట వాపుగలస్థమునందు ముట్టినచో కష్టముగానుండుట, ఈ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు వాపు పైభాగమునందు బ్రద్దలగుచున్నది. ఇందులో నల్లనిరంగు ప్రకటనమైనయెడల నిది మిక్కిలి క్రూరమైనదని గ్రహించవలెను. ఎటులననగా నిది మలము హీనమగుకారణము చూపుచున్నది. మరియు యిల్లిపొరయందు వాపు

పుష్పన్నమో దో దోచిన్నా ములుకూడా ఇటు సేయుచునని తెలిసికో
వలెను అనగా బద్దసరములయందు చెన్నుగిరి లక్షణముని గ్రహించ
వలెను. ఈ రెంటియొక్క భేదము అనగా సోమము, నాడి శీఘ్రము
గను వేగముగా నడుచుట, ఝల్లిపొరవాపుంటే బద్దసరములవాపుయం
దు విశేషముగాయందును మరియు శ్వాసవిగబులు మిక్కిలి తక్కువ
గా నుండును. తక్కినలక్షణములవలన వాపుయొక్క దశ యేనిధమైన
వాపు అయినది తెలియబడును. దీనిని సహితము విషవృక్షరణము
నందు చెప్పబడునని గ్రహించవలెను.

— అన్యభావిక పర్కవాపు చికిత్స —

వృక్షవృక్షరణములయందు యేమేదిగిన్నలు చెప్పబడియున్న
వో అనగా శిరావేదనముచేయుట చిరోచనమునను యిచ్చుట పుష్టము
ను శాంతినిొందించుట, మొదలగు సదుపాయములుకూడా యీవాపు
నందువయోగించవలెను. మరియు యేమే అశయములకు ఖాలిన్ ప్ర
క్కవాపునందు వర్ణించియున్నవో వాటియందు లక్ష్యముంచవలెను.
మరియు యీవాపునందు ఖాలిన్ వాపుకంటే లేవనలవలన విశేషలాభ
ము ప్రాప్తమగును. యెటులననగా బేషధముయొక్క గుణము సమీప
మునందు ప్రవేశించును. ఒక్కొక్కప్పుడు గైర్ ఖాలిన్ వాపు బద్దసరము
లయందు ప్రత్యక్షముగా కనుపించుచుండును. వాపు బద్దలు శాకుండిన
వాపుగల స్థలమునందు తొరకర్మనలన గాని శస్త్రముతో గంట్లువేసి
చీము న్రవించునట్లు చేయవలెను. మరియు దస్తూరపులే ఇలాజ్ అను
గ్రంథమునందు చెప్పినదేమనిగా వాపు ఝల్లిపొరయందుండినచో బాస
లిక్ అను శిరావేదనముచేయవలెను. బాసలిక్ అను సరము అనగా కా
లి అనామికా వ్రేలికి సమీపముగానుండు సరముగల బాసలిక్ అందుచు
నిది మెడనండి క్రిందిసరములకు పునయుక్తముగా నుండును. బహుదా
రోగులకు సాఫీగా అను శిరావేదనము చేయుట మిక్కిలి లాభదాయక
ముగను. నొప్పి శాంతి నొందుటకై బాలింతబోలుగింజలు, అవిసివిత్తు

లు, బొబ్బాకా, చండ్రూరు, బువ్వపా, యామొదలగునవి నీళ్ళలో
పేలి ప్రారంభించి తీగనము చేయవలెను. ఇట్టిస్థితియందు శరీరమును
మృదుత్వము నొందించుటకు అవసరముగాగండి ఉప్పుబొ, అంజూరు
కండ్లు, గొజబాన్, ఒవసా, లిమ్మనిలలబరరా, ఖమీ, ఖుబ్బాజి,
న్నతుత్తురుబెళు లి సోడా (క్రేష్టాని సోడా) యామొదలగునవి నీళ్ళ
లో రాతిభాగములను నానపేసి పుగలుచు వసియబోసి రేలకాయ
గుజ్జ, తుర్రుబీన్, కల్మ పానము చేయవలెను.

ఖాన్ కా (ప్రకృతిలోపటి ఝిల్లి పానావు) లక్షణములు.

ఖాన్ కా అనగా ప్రకృతిలోపటి ఝిల్లిపారయందు కలుగు వాపు
నకు పేరు. ఈవాపు నిజముగా నామగల వాపుయొక్క భేదము
యందులో ప్రక్కటెముకల లోభాగమునందుండు ఝిల్లిపారయావత్తు
వాపుగలదై యుండును. ఇటులనే యీ ప్రకరణముయొక్క ఆరంభము
నందుకూడా వర్ణించబడియే దీనివిహ్నములు శ్వాసపీల్చుటకు కఠినము
గానుండుట, యెందుకనగా యీవాపుగల ఝిల్లి శ్వాసపీల్చుటలో సహాయము
చేయుచుండును. కాబట్టి దానియందంతట వాపుకలిగియుండుకార
ణమువలన విశాలముగటకు బదులుగా బిగిసికొనును. నిది యెంతవరకు
అల్లుకొనవలెనో. అంత ప్రమాణమువరకు అల్లుకొనజాలక పోవుటవలన
యేగతిచేయజాలదు యెందుకనగా గతియందు హెచ్చుగా శ్వాసపీల్చు
వలసిన అవసరము గలుగును. కాబట్టి కఠినకారణము ఝిల్లిపారయందు
తటస్థించుటవలన శ్వాస బిగబట్టి మృత్యువుపాపి ప్రించును. ఈ కారణము
నందు శ్వాస బిగించుటవలన మృత్యువుదశ పాపి ప్రించును. గనుక దీని
ని ఖానఖా అని పేరు పెట్టిరి. దీనివిహ్నములు రోగి యెటువై పుకూడా
పరుండజాలదు. దగ్గువచ్చినచో కష్టముయొక్క విశేషత్వమువలన అచే
తనుటగును.

—భాన్ భా అనువ్యాధి చికిత్స—

ప్రథమ సర్గవ్రక్కవాపునందు వర్ణించబడిన చికిత్సలను యీ వ్యాధియం దుపయోగించవచ్చును. మరియు రెండు చేతులకిరలను ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయవలెను.

సర్గశుశా (ప్రక్కటెముకల లోభాగమునందుండు పొర)

వా పు ల క్ష ణ ము లు .

శుశా అనగా ప్రక్కటెముకల లోభాగమునందుండు పరిధా (మంధముగలపొర) యందువాపు జనించినయెడల దానిని శూశా అందుదురు. కొందరు శూశా అను వ్యాధికి జాతుల్ జకబసాహి అందుదురు.

శూశా రోగలక్షణము రోగి యేవనిచేయజాలకుండుట, యెటువైపు వరుండజాలకుండుట శూశావ్యాధి చీము రొమ్ము పూపిరితిత్తుల యందు మిక్కిలి స్పష్టముగా ప్రవేశించునని గ్రహించవలెను. అనగా పూపిరితిత్తి యీవరుదాతో మిక్కిలి ఆలశ్యముగా కలుసుకొనుచున్నది. పూపిరితిత్తి విశేషదోషములమును ఆలంగములనుండియు పూపిరితిత్తులకు నమీవమునందు దానితో మిశ్రమయిండునట్టి అంగములనుండి ఆనయమునందు కీడ్వబడుచు గాన మిక్కిలి ఆలశ్యముగా చేరుకొనును. దీని కారణముకూడా జాతుల్ జకబసాహి యందు వర్ణించబడినవని గ్రహించవలెను. ఇటులనే ప్రత్యేక కారణముయొక్క చిహ్నములు పుక్తవర్ణనమువలన ప్రకటనము కాగలవు.

—సర్గ శూశాయొక్క చికిత్స—

ఈరోగారంభమునందు విరోచనమునకు యిచ్చుట పుత్తమము అనగా ఉన్నాబ్ అంజూరపండ్లు, ఖరమి, బువ్ పా లిహసాడా (దీనిని సుస్కృతమునందు శ్లేష్మాంతకమందురు) రాజహంస, గింజలేనిద్రాక్ష పండ్లు, తియ్యవి ఆలుబకరాపండ్లు, చుకందర్సము, గోధుమపాట్లు, రేలకాయగుడ్లు, ఎఱ్ఱశర్కర, గుల్ రోగ (గులాబిపూలనూనె) యీ యెదలగు వానిని విధిపూర్వకముగా ఉపయోగించవలెను.

మరియు, మలమును నష్టపరచునట్టియు మలమును వెడలించు నట్టియు మలమును అధికముగా పక్వపరచునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించుటయుండు సావధానుడై యుండవలెను. అనగా యీ రోగము హాని కరమైనది కాబట్టి ప్రతివిషయమునందున్న పరిశ్రమచేయుచుండవలెను. అనగా మలమును చర్మముపై భాగమునకు వెడలివచ్చునటుల పరిశ్రమ చేయవలెను. అనగా వాపుగలస్తలమునందు కొమ్మును పట్టించి రక్తమును తీయుట తదుపరి అంజూరు ఆవాలూనూరి ప్రక్కటెముకలపై లేపనము చేయుటవలన కుడుపై చీము వెడలిపోవును. తక్కిన చికిత్సలు జాతుల్ జగ (ప్రక్కయొక్కవాపు) నందు వర్ణించబడియున్నది గాన ఆచికిత్సలను ఉపయోగించవలెను. మరియు, ఈరోగకారణము బలము గలదైనచో బాసలికు అను శిరావేదనము చేయుట అవశ్యమని గ్రహించవలెను.

మరియు, వస్త్ర కర్మచేయుట విరోచనము చేయుట మొదలగు మలవిసర్జన క్రియలను చేయుటవలన దోషము హెచ్చునేరదు మరియు సానముచేయునట్టి ఔషధములు దీనికంటె విరుద్ధముగానుండును. ఎటులననగా ఈదోషములను తేజత్వమునొందించి వ్యాధి ఉన్నతస్థితియందు తోయుచుండును. ఇట్టి ఉపద్రవము కలుగుటకు కారణమేమనగా రోగియొక్క రోగప్రకృతిని కనిపించజాలక విరోచనకర ఔషధములు ఉపయోగించుటలో హెచ్చు తగ్గుచేయును. అనగా విరోచన ఔషధములు కొద్దిమోతాదు యిచ్చినచో మలమునకు ఉత్తేజత్వము నొందించును. అనగా వెడలించుటకు బలము చాలకుండును. కరిగిన మలము శరీమునందుండి హృదయముపై పునకు తిరుగును. మరియు, విశేషముగా విరోచనములగుటకు ఔషధము కేవలించినను విశేషమలము వెడలుటవలన రోగము కష్టసాధ్యమగును. మరియు, వస్త్ర (ఎనిమా) చేయుటవలన విరోచన ఔషధములవలె భయముకలుగనేరదు. అనగా మలసానమునకు సహనమునందుండుటవలన వెంటనే గుణము కలిగి

చూచు. ముఖ్యముగా అందు తీర్థస్థము వుండకూడదు. వైద్యునికి వస్తే కర్మచేయుట యోగ్యముగాదు. తోనినను లేక వాడుక లేకపోయినను వస్తే చేయుక్రమము తెలియకండినను శరీరమును మృదుత్వము నొందించునట్టి వస్తువులను పానముచేయవలెను. శిరావేదనము చేసినను ప్రయోజనము కలుగకుండుటకు కారణమేనగా రక్తమోక్షణము క్రింది భాగమునందుండు మలమును అతిస్వల్పముగా నీపుచు కథాబిత్ మలము వెడలుటకు ఆలశ్యము కలిగినను ఇందువలన మలము ఏమియు వెడలకుండును ఎందుకనగా శరీరముండి రక్తము వెడలిపోయిన యెడల మలము పక్కమొందుటకు ఆలశ్యమగును.

మరియు లేపనాదులవలన ప్రియోజనముకలుగకుండుటకు కారణమేమనగా వాపుగల అంగమువరకు ఔషధసారము ప్రవేశించుటకు కఠినముగానుండును ఎందుకనగా చర్మము యిల్లి తంతువులు శ్వేములు మొదలగునవి మధ్యభాగమునందు అడ్డుముగా నుండును కాబట్టి మలము వెడలించునట్టిలేపనము చేయుటవలన వాపుగలఅంగమువరకు ప్రవేశించుటలో, శక్తిహీనముగానుండును. గానవిశేషముగా దాని దుర్బల శక్తి దానిని సమర్థముగా చేయజాలదు. గాని వలచనిభాగములను నష్టపరచి శేషించినభాగము చిక్కనై నిలిచి విశేషకష్టమును కలిగించును. మలమును వెడలించునట్టి వస్తులేపనలవలన పుక్త కారణమునబట్టి యావత్తుమలమును నీడ్వజాలదు. కాబట్టి రోగి శరీరమునందు మలము నెచ్చుటనైన అణగియుండి రెండవ పుష్కద్రోవమును కలిగించును. మరియు మలమును పక్కపరచునట్టి లేపనాదులవలన కథాబిత్ మలము పక్కమగును. ఎటులననగా పుష్ణియందు మిక్కిలి స్వల్పముగా వెడలుచుండును. అనగా యీచెప్పిన విధముగల లక్షణములు కనుపించినయెడల గొప్పపుష్కద్రోవము కలిగించును. మరియు యీరోగి నొప్పి అధికముగానుండినయెడల నొప్పిశాంతించుటకై శూళావ్యాధియందు చెప్పిన లేపనాదులను చేయవచ్చును.

మరియు టటులనే కన్నబ్ (దీనిని థంగీపురో క్యాబేజిఅందురు) టూరము, కోడికొప్పు, లేక మేకకొప్పు, అప్పు కాలిమూలగ మొదల గునవి నొప్పిని థాంతి నొందించునట్టి తేనెనాచులగు జేర్చుట అతిపు త్రమముగా నుండుట.

—శూ తా లే ప స మ చే యు క్కీ మ ము.—

ఎందుబనవేషా, గాబూనా, సోయివిత్తులు, అవిళివిత్తులు, మొత్తులు, యవపిండి, యామొదలగువానిని చూర్ణించి కొద్దిసేపులో వేసి వుడికించి అందులో నువ్వునూనెకలిపి నొప్పిగలస్థలమునగు వట్టు వేయవలెను.

జాతుస్సదర్ - జాతుల్ అజ్జ యొక్క అక్షరములు.

రొమ్మునందు ఒక పరదా (మందపుపొర) గలదు. దీనిని అజ్జ ఖుల్ కుం (రొమ్ముమధ్యకల్యమునకు సమానముగా ముందుభాగమునండి బైలువెడలినది) అందురు. దీని రెండవఅంచునకు గజరూపుహజిరిఅందు రు. నిది రెండుభాగములుగా విభజించబడినది. ఒకభాగము వెనుకవైపు రెండవభాగము రొమ్మువైపునున్నది. ఈరెండును ప్రక్కలెముకలు కలిసినస్థలమునందు కలుసుకొనియున్నవి. అనగా అంతవరకు వెళ్ళి అచ్చట ఒకటికొకటి కలుసుకొనును. నిజములో యివి రెండుర్పిల్లిపొరలు. యివి యీస్థలమునందు విభజించబడినవి గాన దీనిభాగము రొమ్ముయందు నుంచబడియున్నది. ఆభాగము పుట్టినచో దానిని జాతుస్సదర్ అందురు మరియొక యీపొరయొక్కభాగము వీపువైపు వెన్నుపూసలయందుంచబడిన భాగమగునది వాపు కలిగినచో జాతుల్ అజ్జ అనుచున్నారు.

జాతున్నదర్మయొక్క చిహ్నములు అనగా రోగికి రెండువ్రక్కలు మురలు కలుసుకొనినట్లయినట్లుండి అమాశయముయొక్క ముఖమువరకు మిక్కిలి నొప్పిలిగియుండుట రొమ్మయొక్క బలము వరుండనియ్యకుండుట లేలయెత్తి చూడటకు రోగికి సంభవముగానుండును. వ్రక్కనుండి యెల్లికిల వరుండకలుగుట మరియు మెడతల్యవయొక్క రెండు వైపులయందు ఒకటిగాకటికలిసిన స్థలమునందు రోగితలయెత్తినప్పుడు మిక్కిలి బాధలుగలుగుచుండును.

మరియు జాతుల్ అజక అనురోగలక్షణము రెండుభుజముల మధ్యమునందు నొప్పికలుగుట రోగి యెల్లికిల వరుండజాలకపోవుట కుడి యెడమభాగములనుండి లేవలేకపోవుట అట్టిస్థితియందు దగ్గు వచ్చినచో నొప్పి అధికమై క్రమే హెచ్చుచుండుట మార్పు తందలి విశేషముగా నుండుట దీని హేతువులు క్షణములు వ్రక్కవాపునందువర్ణించబడినవి. చికిత్సకూడా అటులే వ్రక్కవాపునందు చెప్పబడినవి గాన రొమ్మ వాపునందు లేనట్లయినట్లు రొమ్మనందున్న జాతుల్ అజకయందు రెండుభుజముల క్రిందిభాగములయందున్న లేవనము చేయవలెనని గ్రహించవలెను.

వర్ సాంయొక్క లక్షణములు.

వర్ సాహు అనగా తలవాపునకు అర్థము. అనగా పార్శ్వభావయందు యానానిభావయందు తలవాపునకు వర్ సాం అందురు. మరియు, రొమ్ముకు వర్ అనుచున్నారు. సాం అనగా వాపులని అర్థము. యీ వాపు అమాశయము యొక్కత్ (లివర్) యొక్క మధ్యమునందు అడ్డముగా పొరయున్నది. దానిపై వాపుగలుగును. ఈపొర హిజాజ్ హిజాజ్ తోకూడా సంబంధము కలిగియుండును. హిజాజ్ హిజాజ్ అనుపొర

అన్నవాహిని, శాస్త్రవాహిని చూడడు పద్మ సంతోషి. మరియు వైద్యవరులు ఈహిజాబ్ హాజిబ్ అనుపొరకు దయాభగవతూ అనికూడా వదించుచున్నాడు. మరియు ఇహాగాలినాబాబ్ అనుగ్రంథకర్త ఈఅంశమునకు నిబద్ధుడగా వదించియున్నారు ఎటులనో ఈపొర అమాశయము యశ్వత్ యొక్క మధ్యయందున్నది కాబట్టి యీవేరు పెట్టియున్నారు.

ఈరోగమునకు రెండు దిన్నెములు గలవు (1) బుద్ధిసూక్ష్మమగును. దగ్గు అధికముగా వచ్చుచుండును. దగ్గునందు మలము వెడలకుండుటకు మలము ఎక్విమొందుదదేదని వైద్యులు ఆలోచింతురు మరియు వాకీ సురకన్దిగురు వదించిన దేమనగా అవశ్యమలము బొత్తిగా దగ్గునందు వెడలకుండును. అనగా అచ్చట ఈపొర పూపితిత్తుల మధ్యనుండు హిజాబ్ హాజిబ్ అనుపొర యుండుటవలన దగ్గుయందు మలము వెడలకుండును.

(2) జ్వరము అధికముగా నుండును. వక్రవాచారముల మూలములు మెల్లగానుండును. మరియు కుడివైపు యశ్వత్ (లివర్) గలదు అందులో పోటుతో నొప్పికలుగును గాని, శుష్కీవేములకున్న, పమనము చేయుటకు శక్తిలేకుండును. ఒకప్పుడు వాంతిఅయినయెడల నొప్పి అధికతవలన రోగిమూర్ఖిల్లును తాపము ఒకప్పుడు హెచ్చుగను ఒకప్పుడు అధికముగా నుండును. దాహము అధికముగా నుండును.

లాభము:—శరాహ అస్ బాబ్ అనుగ్రంథకర్త, హాకీ సమరకండి గాడు వదించినదేమనగా యారోగమునందు ప్రేలాపకూడా వ్రత్సన్నమగును. సర్సాయొక్క ఇశరదిన్నెములు వర్సాం వ్యాధియందు కనిపించుచుండును. దీనికారణమేమనగా సమరకండిగారి అభిప్రాయమునందు ఈపొర మెదడు సంబంధముగు పొరతో సంబంధము కలిగియున్నది. ఎటులననగా మెదడుపొర యొక్క అంచు క్రిందికివచ్చి అల్లుకొనియున్నది. ఈపొర అందుండి వ్రత్సన్నమైనదని వదించుచున్నాడు. గాని వై

ద్యుర్యోతుని యిటుల విచించుచున్నాడు. అనగా హిజాబ్ శోజిబ్ అను పొరతో సంబంధము కలిగియున్నది. అనగా మెదడు నుండి క్రిందికివచ్చిన పొరతో చేరియున్నది. దీనివైపునకు వచ్చిన సరమునందు తీక్షణుడు ఆవిరి కరమాణువులు యాజీవసరము ద్వారా మెదడువైపుకు వెళ్ళుచున్నవి.

మరియు సర్సాం వలెకీ చిన్నములు పుల్పస్నమగుచున్నవి. మరియు సర్సాం, కర్సాం ఈ రెంటియందు యానిన్నములు కలుగుచున్నవి. మరియు యారెంజీయందు భేదమేమనగా సర్సాంనందు ప్రథమమున ప్రేలాపన పుల్పస్నమగును లేరువలె యిదిగ చిన్నములు విశేషతవ్వమువలన ఉత్పన్నమగుచున్నవి. అనగా దాహము, తందర, ఇత్యాది గుణములు వ్యాధి యుదినగొలసి కనుపించును. ఇటులనే సర్సాం రోగముయొక్క ఆరంభమునందు శ్వాస నిజశ్వాసవలెనే వచ్చుచుండును. మరియు వెంట వెంట రానారంభించును మరియు ఆరంభమునందు నేత్రములు ఎర్రగానుండును మరియు దీనిసరములు పూర్ణమై పుట్టిపోవును. నేత్రముల నలుపురంగు (నల్లగుడ్డు) పైవైపునకు బిగిసి కొని పోవును.

మరియు, సర్సాం వ్యాధి లక్షణములు దీనికి విరుద్ధముగానుండును. అనగా ఈరోగమునందు ఆరంభములో బ్యరిము అచేతనతవ్వము శ్వాసవిగబట్టుట మొదలగులక్షణములు ఉత్పన్నమగును. మరియు నేత్రముల దశ ఆరోగమువలెనుండును. తదుపరి సర్సాంనందు కలుగు ఇతర లక్షణములు కలుగుచున్నవి. అలక్షణములు ఈరోగమునందు ప్రకటనమగును. కాబట్టి సర్సాం, సర్సాం, అరుకరెండువ్యాధులయొక్క భేదములను అలోచించి చికిత్సచేయవలెను.

❖❖❖ సామ్రాజ్య చరిత్ర ❖❖❖

బాసలిక్ అగసరకున్న ఇబ్రి అచ సరకును చేదించి రక్తమో
 డణము చేతుగలను మరియు, పిక్కలపై శత్రుముతో గంట్లుపెట్టి
 కొట్టుకొని రక్తము తీసివేయవలెను. మరియు, నొప్పి పోటుగలస్తలము
 నందుగల మలమును పిప్పరచునట్టియు, మలమును నష్టపరచునట్టియు,
 పిస్తువులను లేపనముచేయవలెను. అనగా బాబూనా బనప్ మా, ఖత్వ
 విత్తులు ఉన్నాబ్ లిహాసాడా, అనిసివిత్తులు ఈవస్తువులను చూర్ణించి
 వేడి సీళ్ళతోపుగికించి లేవనముచేయవలెను. మరియు, మృధువగు
 హుకనా (ఎనిమా) వలన శరీరమునకు మృధుత్వము నొందించవలెను
 శరీరమును మృధుత్వము కలిగించుటకై తామరపూలు, బనప్ మా,
 ఖత్వివిత్తులు, ఉన్నాబ్, సపిస్తాన్ ఈ మొదలగునవి కషాయముకాచి
 అందులో తుంజ్ బీన్ కలిపి పానముచేయుట మిక్కిలి వుత్తమము యీ
 అంగముల వాపునందు విశేషముగా యీ ప్రకరణమునందు వర్ణనమగు
 చున్నది. అనగా హుకనా (ఎనిమా) విరోచనకర ఔషధములను పాన
 ముచేయుట మిక్కిలి వుత్తమము ఇందువిషయమై అపాయము కలుగ
 జాలదు అట్టి వుపాయములనుండి దేని అవసరముండునో దానిని
 గ్రహించవలెను. వీటి లాభము వర్ణనము చెప్పబడియె. కాబట్టి ప్రతి
 విషయమునందున్న జ్ఞాపకముంచుకొనవలెను. మరియు, అందుండి
 యావత్తు విషయములు ప్రధమస్థాయందు చెప్పియున్నవి గాన వాటిని
 జ్ఞాపకముంచుకొనుట అత్యవశ్యకము. ఇందువలన ఈరోగము కుదుట
 టకు యేమియు భయముండనేరదు. మరియు ఈసమయమునందు ఈరోగ
 ము యావత్తు ఒకటిగాచేరి యుండినచో రోగి ఆరోగ్యమొందుటకు
 ఆశ్చర్యహాస్యస్థముగాయుండునని గ్రహించవలెను.

మరియు, ప్రక్కయొక్క కాపు నురియొక భేదముగలదని ప్రకటనయగుచున్నది. అందు శాస్త్రవేదము వెడలుట ఈరెండున్న సహజముగానుండును గాని వీవువైపు కర్మితో కట్టినటులు గొప్ప నొప్పి కలుగును మూలమునందు రక్తము చీము కలిసి వెడలుచుండును ఈరోగము బహుస్వల్పముగా కలుగుదురు. బహుశ ఈరోగి అయిదవ దినము నందుగాని ఏడవదినమునందుగాని మృతినొందును వదునాలుగవ దినమువరకు బహుశ జీవించుట దుర్లభము. మరియు, ఏడవదినమునండి శాంతముగానుండినచో బహుశా ఆరోగ్యము పొందగలడు.

మరియొక భేదముగలదు. అనగా రెండు భుజముల మధ్యభాగమునందు యెర్రగానుండును. భుజములు పుష్టముగానుండును. రోగి కూర్చుండజాలకుండును. రోగియొక్క కడుపు యావత్తు పుష్టముగానుండును. మలవిసర్జనమునకు అవసరముకలిగినయెడల రోగి వెంటనే మృతినొందును. మరియు యేడవదినమువరకు వ్యాధిశమై పుష్టియందు అనేక రకముల మలము వెడలనారంభించినయెడల ఇట్టిరోగి జీవించునని ఆశకలుగుచున్నది. మరియు మూడుదినములవరకు జీవించజాలడు.

మరియు యిందు మరియొక భేదముగలదు. అందు పీకు, నొప్పి, శ్లేణములో మెడకొంతులలోనుండి పిక్కలవరకు పొడువనారంభించును. మరియు మూత్రము స్వచ్ఛముగా వెడలుచుండును. పుష్టిలో మలము కలిసి వెడలుచుండును. ఈరోగము బహుశ్రావ్యముగా నుండును. దీని లక్షణములు అనగా మలముపైభాగమునకు ఆయాధమైనయెడల సర్సాంలక్షణములు ప్రకటనయగును. మరియు యేడవదినము గతించినచో వరాత్పరుని దయనలన ఆరోగి విశత్తుచుండి తప్పించుకొనగలుగును.

(నూచనీయుడు) వాపుయొక్క కారణము వాతముగాని క్లేష్మముగాని అయియుండినయెడల అసాధ్యమగును. ఇందు బిగింపు సంభవించును. లేక రక్తముతోకూడా వకటిగాచేరినచో దీని విషయమై జఖరా అను గ్రంథకర్త వ్రాయునదేమనగా యిందుకిరావేదనము చేయకూడదు. నీళ్ళకు బరులుగా తేనెకలిపిన నీళ్ళుపానము చేయవలెను. మరియు కొద్దికొద్దిగా వృష్ణోదకము పానముచేయుట లాభదాయకమగును. మరియు ప్రత్యేక దినము ప్రాతఃకాలము తేనెతోచేసిన శికింబీక్ వేడి నీళ్ళలోకలిపి పానము చేయుచుండునెను. నిది చిక్కని దోషమును వలచగాచేయును. మరియు వెన్న, తేనెలోకలిపి వ్రువయోగించుటవలన మలము పక్కమొందును. మరియు శుభ్రపరచుచుండును. చుకందరు, పోయివిత్తులు, చెనగలుచేర్చి కాచినకట్టు, మరియు యావాగు, శుద్ధిచేసి న్యమెంతులు, బొగడగింజలపిండితో చేయబడిన గంజ మొదలగునవి పానము చేయుట, బాదంనూనెకాది కొద్దికొద్దిగా పానముచేయుట లాభదాయకమగును. మరియు యీరోగమలము మిక్కిలి చిక్కగానుండును. శుష్కత్వము కలిగించునట్టి స్వభావము గలదిగా నుండును. శ్వాసబిగించుట వ్రుమ్మలో దోషము వెడలిపోవుట, నిలిచిపోయినచో యెండుజూపా ఆవాలు, మెత్తగానూరి 10 మాషములు తేనెచేర్చిన వేడి నీళ్ళనుండు కలిపి వ్రుచ్చుకొనవలెను. ఒకప్పుడు శ్వాస బిగించినచో బాకలా, (బొగడ) గింజతో నమానముగా జంగాలవచ్చు తేనెలో కలిపి యివ్వవలెను. మరియు బొగడగింజతో నమానముగా యింగువ తేనెతోచేయబడిన శికింబీక్ యీవస్తువులను వృష్ణోదకములోకలిపి పానము చేయవలెను. దీనివలన నొప్పి శాంతించును.

మరియు జంగాలవచ్చు మొదలుగాగలివి కంఠమును చివ్విసచో వ్రుడికివ్రుడకనికోకిగ్రుడ్డు బాదంనూనెలిపి వెచ్చచేసి కొద్దికొద్దిగా అగి అగి పానముచేయవలెను. దీనివలన దోకబడినకంఠము శాంతి నొందును.

మరియు పశ్చిమవాయువులతో ననునభేదములతో యీవిధముగు యితర రోగములయందున్న పొగ, గాలి, ఎడ, మిక్కుటముగా భుజించుట, చల్లనినీళ్ళు, స్త్రీసంగమము, మలమును బంధించునట్టి వస్తువులు మొదలగువానిని వర్జించుట వలన వరాత్సరుని కృతవలన ఆరోగ్యమును పొందగలుగును.

జుముదుస్సదూదర్ అను వ్యాధి లక్షణములు

దీనిని బకతున్నదర్ అనికూడా వచించుచున్నాడు. దీని అర్థమేమనగా రొమ్ముయొక్క తంతువులు పూపిరితిత్తియొక్క పొరలు చల్లబడి ముడుచుకొని పోవును. ఇందులో ఒకవిధముగు యీడ్చు సంప్రాప్తమగును. యీ కారణమువలన రొమ్మునందు చక్కగా విడుచుటకు, ముడువబడుటకు వీలులేకపోవును. కేవలము తిన్నగా నుండుట వలన శ్వాస వచ్చుచుండును. అనగా రొమ్మునందు జలుబు ప్రసరించును. ఎటులననగా చల్లని గాలి మంచుగడ్డ, జలుబు. మరియు మిక్కిలి చల్లని నీళ్ళు పానము చేయుట, చల్లని నీళ్ళతో మునుగుట యీ మొదలగు కారణములవలన రొమ్మునందు జలుబు సంభవించును. దీని చిన్నఃముఖకారణము ముందుకలుగుట రొమ్ములో జలుబు ముడువబడినటుల తోచుట ఈ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

జుముదుస్సదూదర్ చికిత్స

రొమ్మునందు పూష్టము కలిగించుటకై సాసర్ (లిల్లి) వేరు, చంగల్వోకోష్ఠ తైలమునందు జన్నుకలిపి రొమ్ముపై మర్దించవలెను. మరియు సదాపాకు, శాతరాశాకు, పొడినాకు, అపసంతిక్, ఇంగువ, జన్ను ఈ మొదలగునవి మెత్తగానూరి తేనె, అకోలియునూనె యందు కల్పి రొమ్ముపై లేపనముచేయవలెను. మరియు పాతచువెర (సారాయి)

లో కొద్దిగా ఇంగువకలిపి రోగి కొద్దికొద్దిగా పానము చేయవలెను. మరియు ప్రత్యేకకముతో కావడము చేయుట మిక్కిలి లాభదాయకమగును. మరియు యీ రోగికి చికిత్సచేయుటలో ఆలశ్యము చేయకూడదు. ఎందుకనగా ఒకప్పుడు ఈ రోగి అగణనమాత్రుగా మృతినొందును. అనగా యీ అంగముల జలుబు హృదయమునందు ప్రవేశించి హృదయమునందు శీతమును కలిగించును. మరియు నిజపూర్ణము నష్టపరచును. దీని కారణమువలన శ్వాసనిలిదిపోవును. ఎటులననగా ఆ అంగముల సంక్రమణము యావత్తు హృదయముయొక్క ఆధీనమునందున్నది.

లాభము:—ఒకప్పుడు నల్లమందు భక్షణచేయువారికి జముదున్ సదూదర్ అను వ్యాధి పుట్టించును. యెటులననగా నల్లమందు, జలుబు, మరియు శుష్కత్వముయొక్క కారణమువలన నిజపూర్ణమును కూడ బెట్టుచున్నది. మరియు రతూబతునందు చిక్కదనముకూడి, శుష్కత్వమును కలిగించుచున్నది. యీ మొదలగు కారణమువలన నల్లమందు తినువారి చేతులు, కాళ్ళయందు జలుబు, తిమ్మిరి, మరియు గొంతు బిగింపు, నాలుకబంధించుట యీ మొదలగు లక్షణములు కలిగించును. ఒకప్పుడు రోగిని చంపినేయును.

మరియు, సీసముకరిగించు నప్పుడు లేచునట్టి ధూమమును పీల్చుటవలన జముదున్ సదూదర్ అను వ్యాధి కలుగుచున్నది. ఎటులననగా సీసము యొక్క ధూమము హృదయమునందు శీతలమును కలిగించి పుష్టమును అనదీవేయును. మరియు, చెమ్మను ఆర్పి శ్వాసనాహిని అంగమును ముడిదివేయును. కాబట్టి శ్వాసనిన్నదిగా వెడలుచున్నది. ఒక్కొక్కప్పుడు గొంతుయందు వాపుకూడా కలిగించును. మరియు, నల్లమందు పీల్చుట సీసపుపొగ పీల్చుటవలన శ్వాసనిన్నదిగా వెచ్చునట్టి వ్యాధి పుత్పన్నమైన యెడల దీనిపుపాయము కారణమును దూరపరచవలెను. మరియు, వీటికి విరుద్ధముగానుండు నస్తువులను వ్రవయోగించ

వలెను. మరియు, ఉష్ణమును చెమ్మను కలిగించునట్టి మూలికల కషా
యాదులతో కావడము చేయవలెను. యావత్తు కావడములకంటె
మొందు ప్రకరణమునందు వ్రాసిన సదుపాయములు విశేషగుణకరము
అని తెలిసికొనవలెను. అనగా ముందు చెప్పబడిన రోగ ప్రకరణమునందు
చెప్పిన ఔషధములు, పుష్కారములు, కావడములు, వస్త్రీకర్మ మొదలగు
సదుపాయములు ఈ వ్యాధియందు కూడా ఉపయోగించవలెనని
భావము.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పాత్ర పాచ్ఛాబేగ్ సాహెబ్
పుత్ర “వైద్యభూషణ” బిరుదావళి విరాజమాన వైద్యవిద్యవిద్యజ్ఞ
విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన

“తి బ్బె అ క్బ ర్ షా హి” అను వైద్యగ్రంథమునందు

ప్రక్క రోగములు నర్వము

సంపూర్ణము.

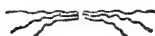

యూకరీముల్ మారూఫ్.

బిన్ మిల్లా హిరీహమాసిరీహిం.

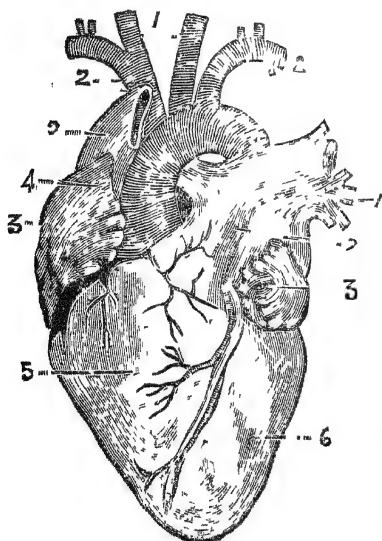
విద్యుత్ కరీషాహి

పదమూడవ అధ్యాయము.

హృదయ లక్షణములు

హృదయమును చూపు చిత్రపంపు.

1-2-3 ఊర్ధ్వభాగము ను రక్తము ప్రవేశపెట్టు పెద్ద దమనీయొక్క శాఖలు.

4 ఊర్ధ్వభాగమునకు రక్తము ప్రవేశపెట్టు శుద్ధరక్త నాళము.

3-4 హృదయకర్ణములు 5 చెడు రక్తము ప్రవేశించియుండు కుడిభాగము.

6 మందీరకము ప్రవేశించియుండుయెడను భాగము

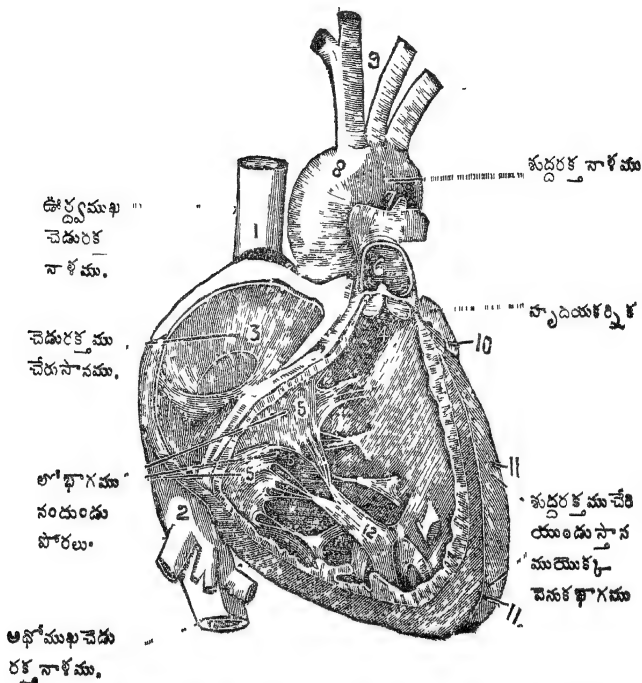
7 ఊపిరితిత్తులనుండి నుద్ధరక్తమును ప్రవేశపెట్టు రక్త నాళము.

9 తల, చేతులు, మొదలగు ఊర్ధ్వభాగములనుండి చెడురక్తమును చేర్చునట్టి (శిర) చెడు రక్తనాళము.

11 హృదయ పోషణసాధమును ప్రవేశపెట్టు జీవనరము.

కలబ్, పార్శ్వభావముందు దిల్ అన చున్నారు దిల్ అనగా హృదయముని అర్థము, నిదిఒక అంగము, ఈఅంగము, మాంసము, జీవసరములు, ఋల్లిపొరలు, తంతువులు, (నన్నసరములు) తోకలిసివర్పర్పబడినది, హృదయముయొక్క సరములు, శిరియాకా అనునరములో నుండిబైట వెడలునవి. వీనిమాంసముకరినముగను మంథముగా నుండును. దీనిశక్తియు తక్కినశక్తియుకంటె మిక్కిలిమృదువుగా నుండును. దీనిఋల్లిమిక్కిలి కఠినముగా నుండును. ఇర్రత అంగములయొక్క ఋల్లి ఇర్రత కఠినముగా యుండును. ఇటులనే దీనియొక్క అంగములు వేరువేరుగా నుండును, గాని వాటిలో నిది చేరియుండుటలేదు. ఈమొద గు దీనిఅంగముల యావత్తు ఇంతద్రుఢముగా యుండుటకు కారణమేమనగా హృదయము అన్ని అంగములకంటె మిక్కిలి ఉత్తమమందుము కాబట్టి, దీనియందు వివత్తి కలుగకుండుటకుల కాపాడ గలందులకు ఇట్లునిర్మించబడెను, గాన హృదయమునందు వివత్తి శీఘ్రముగా ప్రవేశించజాలదు హృదయముయొక్క స్వభావము మామిడికాయతో సమానముగా నుండును. దీనిఆదారము (మొదలు) పెద్దదిగను లావుగా నుండును దీనిమూలము పైభాగమునందున్నది. ఈమూలమునుండి సరములు ఉత్పన్నమైవి. ఈబంధనమువలన దానిని నిలుపుచున్నవి. మరియు మృధుశక్తియుకూడా పైభాగమునందే యున్నది అనగా హృదయమునందున్నదని భావము. శక్తియు వలన ప్రయోజనమేమన దీని మూలము ద్రుఢముగా నుండుటకు నిర్మించబడెనని తెలియవలెను. హృదయమునకు రెండుపొరలు గలవు ఒకటి కుడివైపు రెండవది ఎడమవైపు నున్నవి. కుడిపొరయందు రక్తము అధికముగను ఆత్మ స్వల్పముగా నిండియున్నది. ఎడమవైపునందుపొర కుడివైపుపొరకంటె పెద్దదిగా నుండును. యీపొరయందు ఆత్మ విశేషముగను రక్తము స్వల్పముగా నుండును. మరియు కుడివైపుపొర రక్తము మిక్కిలి చిక్కగా నుండును. మొందుకనగా హృదయముయొక్క మాంసము కఠినముగా నుండును, గాన

హృదయములోనుండు అవయవములను చూపు చిత్రపటము.

1. తలచేతులనుండి చెడురక్తమును తీరిగి ప్రవేశపెట్టునట్టి చెడురక్తనాళము 7.8 ఊర్ధ్వఅంగమునకు మందరక్తమును ప్రవేశపెట్టు శుద్ధరక్తనాళము 9. మందరక్తనాళముయొక్క శాఖలు 6. హృదయమునుండి రక్తము రక్తనాళమునందు ప్రవహించునప్పుడు నిమ్మళముగా పట్టిపట్టి పంపించుస్థానము 4 రక్తము ప్రవేశించుమార్గము 2. అధోశరీరమునుండి చెడురక్తము తీరిగి వచ్చునట్టి చెడురక్తనాళము 3. చెడురక్తము వచ్చి చేరుకొనము. 5.5.5 మందరక్తమును వట్టియుంచి దమనులద్వారా పంపించుపోరలు 12. పోరలను నాశ్రయించియుండు మాంసగ్రంథి 10 హృదయకర్మిక 11-11 మందరక్తముయొక్క పెనుకభాగము.

దీని భోజనము (పోషణరసము) కూడాదిక్కగా నుండును. మరియు కుడివైపు క్తము మిక్కిలి వలచగా నుండును. ఎందుకనగా యీ పొరయందు ఆత్మకలిసిఉన్నది కుడివైపు పొరయొక్క మాంస ౪ మిక్కిలి మెత్తగా నుండును కాబట్టి దిక్కనిరక్తమొత్తముండి సహజముగా వెల్లగలదు యెడమవైపు పొరయొక్క మాంసము మిక్కిలి కఠినముగను మృధముగా నుండును. అనగా దీనిరక్తము మిక్కిలి పుష్టముగను వలచగా నుండును. నిది ప్రాణవాయువునందు మిశ్రమైయుండును. కారణమేమనగా అచ్చటి పొరయొక్క కఠినత్వమువలన బైటికి వెడలజాలకుండును. కాబట్టి ఆత్మ నష్టమొందజాలదు. ఈ రెండింటి మధ్య భాగమునందు ఒక గుల్ల భాగము కలదు. రెండు పొరలు అందులో నిమిషియున్నవి, అనగా విశించియున్నవని భావము. అన్ని కలిసి మూడు చర్మములుగలవు అందులో రెండు పెద్దవిగను ఒకటి చిన్నగా నున్నది. పెద్దవి కుడి యెడమ భాగములయందుగల పొరలు రెండున్న యీ రెండు పొరల మధ్య భాగమునందు చిన్న పొర ఒకటి కలదు. మరియు హకీంజాలి నూస్ గారు దానిని జేహవి (చిద్రీ) ము) అని వదించి యున్నారు, మరియు హృదయమునందు పూర్ణముండును. దీని ద్వారా ఆహారసంబంధముగు రక్తము పూపిరిశిత్తులయందు ప్రవేశించుచున్నది. ఇటులనే పూపిరిశిత్తులనుండి గాలి లాగుకొని హృదయమునందు ప్రవేశించుచున్నది. హృదయముయొక్క పెద్దభాగమునకు ఆధారమునుచు న్నారు. రాకపోకల మార్గము అందుండి కలుగుచున్నది. మాంసముయొక్క జీవనరముల రెండుముక్కలు కిటికీలవలె యేర్పడినవి. ఆ రెండుముక్కలు చెవులవలె నున్నవి. వీటి నితుజలుల్ కల్ప (హృదయముయొక్క రెండు చెవులు) అనుచున్నారు. హృదయకమలము ముడుచుకొనినచో నివి ఒకటిగా చేరుచున్నవి. హృదయకమలము వికసించినచో విశించుచున్నవి. నివి ఆలశ్యముగా మూయబడియుండవు. కాబట్టి వీటిద్వారా విశేషవాయువు నీడ్వలదుచున్నది. ఎటులననగా హృదయము శరీర

ముయొక్క ప్రధానఅవయవము నిజపూష్టమునకు స్తానము మరియు హృదయము పాణివాయాపు (జీవాత్మ) యొక్క గృహము కాబట్టి పరమాత్మ దీనిని రొమ్మ పూపిరితిత్తులయొక్క మధ్యమునందు స్తానమేర్పరచి మనుష్యుని శరీరమునందు యావత్తుభాగములకంటె దృఢముగా నుంచుచున్నాడు. నిది యెడమవైపునకు కొద్దిగావాలియుండుటవలన లాభముకలదు. (1) అస్తానము హృదయముయొక్క పుష్టముతోకూడా ఖనీభవించియున్నది. అందు పుష్టము హెచ్చుచుండును. (2) భాగమునందు పుష్టము రిక్తదశనొందును. ఈకారణమువలన విశేషవిపత్తు సంభవించును. ఇటులనే జలుబు కారణమువలన స్త్రీహముయొక్క వాతమునందు సమానత్వము కలుగజాలదు.

లాభము:- ఏజీవియొక్క హృదయము మిక్కిలి పెద్దదిగా నుండునో అట్టివాడు గొప్ప శైర్యవీరుడున్న, గొప్ప బలముగలవాడగును. ఇచ్చట నియమముగలదు. ఇందు పూష్టముకూడా యుండవలెను. ఎటులననగా హృదయమునందు పూష్టము లెక్కువైనచో హృదయము పెద్దదిగా నున్నను లాభము కలుగజాలదు. అనగా కుండేలు శరీరమునందు విశేష పుష్టముండును. గాని, హృదయము చిన్నదిగా నుండును. ఈజీవములు మిక్కిలి సూర వీరముగలవగును. ఇటుల వశువులయందు చూపబడుచున్నది. గాన బహుదా గొప్పహృదయముగలవాడు శూర వీరుడగును. మరియు హృద్రోగములు అనేకవిధములుగా నుండును. వాటిని వేరు వేరుగా ప్రత్యేక ప్రకరణములయందు వర్ణించబడునని గ్రహించ వలెను.

హృదయముయొక్క దుష్ప్రకృతి లక్షణములు

ఇదినాలుగు భేదములు. (1) ఉష్ణమువలన కలుగుచున్నది. దీని లక్షణములు నాడి పెద్దదిగను, శీఘ్రముగను, వక్రముగను, వెంటవెంట పడుచుచుండును. రొమ్ము వెచ్చగానుండుట, దాహమధికముగా నుం

జుట, తందర, మంట ఎల్లప్పుడు మందుట, మరియు చల్లనిగాలివలన శాంతిందినట్లుండుట, శరీరము శుష్కించుట అనగా హృదయముయొక్క దుష్ప్రకృతి స్వశరీరమునందు ప్రవేశించుచున్నది. గాన శరీరము చికిషోవునని భావము.

—అహిహృదయముయొక్క దుష్ప్రకృతి చికిత్స. —

కర్పూరముమాత్రలు, చల్లనిషరబతులు అనగా హృదయమునకు అనుసారముగా రిబాన్ షర్పతు, దానిమ్మషర్పతు, చండపపుషర్పతు మొదలగునవి పానముచేయవలెను. మరియు చండనము, కర్పూరము, వన్నీరులో కలిపి రొమ్ముపై లేపనము చేయవలెను. చల్లని గాలివీచు స్థలమునందు రోగిని పరుండబెట్టవలెను. మరియు చల్లని పరిమళద్రవ్యములను అగ్రాణించవలెను. చల్లని భోజనపదార్థములను రోగికిప్పించవలెను. మరియు మలము నిండుటవలన యావ్యాధి కలుగుటకు కారణమైనచో శిరావేదనము చేయుట వుచితమని గ్రహించవలెను.

లాభము:—హృదయముయొక్క దుష్ప్రకృతి భేదములయందు జ్ఞాపకముంచవలసిన అంశములు అనగా మలదోషముయొక్క కారణమువలన కలిగినయెడల ఏకార్యము వర్జితముగానిచో ప్రారంభమునందు మలమును వెడలించు ఉపాయములను చేయవలెను. మరియు శిరావేదనము చేయవలసిన అవశ్యము కలిగి ఉచితముకానిచో భుజములమధ్య భాగమునందు శస్త్రముతో గంట్లువేయవలెను. మరియు శిరావేదనము నందున్న, నిరోచనబోషధములను వుపయోగించుటవలన జ్వరముకలుగకుండునటుల కాపాడవలెను. అవసరమునుబట్టి అవస్తానుసారముగా చల్లని వస్తువులను గ్రహించవలెను. అనగా వృష్ణము విశేషముగా నుండినచో కర్పూరమాత్రలు వినియోగించవలెను. లేనియెడల ఇతరములగు చల్లని వస్తువులతో వృష్ణమును శాంతినిొందించవలెను. చల్లని వస్తువులను వుపయోగించుటలో శరీరమునకు అజీర్ణము మృదుత్వమునందు ధ్యాన్యముంచవలెను. అనగా శరీరమునందు అజీర్ణము కలిగియున్నచో

చింతలేకు అలులకరా యొక్క నిర్మలమగురహమును పావము చేయవలెను. మరియు శరీరము మృదువుగా నుండినచో పెద్దపాముల గింజల రసము నిమ్మకాయవర్షము, నారింజ కొయ్యవర్షము మొదలగునవి ఉత్తరౌషధములను పానము చేయవలెను. ఇందు లాభదాయకమగు వస్తువులను శేవించుట హానికరమును వస్తువులను వర్జించుట అతివ్రతమును. మరియు అమాశయమునందు దుర్బలము కలిగినయెడల అమాశయమునకు బలముకలిగించుట అత్యావశ్యకము. మరియు వన్నీరు వేరముగ్గో (ఇదిగొప్ప వృక్షము. దీనిఆకుని మృదువుగానుండును) అరఖు, మొదలు గాగలవి అన్నివస్తువులకంటె ఉత్తమము. మరియు తపెముహర్షిభూతను రోగమునందు చెప్పబడు ఔషధములు యావత్తు యీ రోగమునందు లాభదాయకమగును. మరియు అన్ని ఔషధములయందు ధ్యాన్ని మోచవలెను. అనగా ఉష్ణాదిభ్యమువలన హృదయమునందు వాపుగాని కురువుగాని కలుగకూడదు. ఇటువంటి భయము లేకుండినచో ఉష్ణమును సంతృప్త నొందించుటకై మిక్కిలి వర్జిశమి చేయవలెను. మరియు తిమ్మిరి కలిగించునట్టియు, మొద్దుబారుపట్టు చేయునట్టి వస్తువులను లేవనామలం దువయోగించవలెను. మరియు హృదయముపై పుష్టికర వస్తువుల లేవనము చేయవలెను.

సూచనీయుడు:—ఇట్టివయమునుగను చల్లని వస్తువులవలన లాభము పొందెను యెడల పూర్ణముగాను రోగియు మూఁకైవెద్యుడుకూడా భయము నొందును యీవ్యాధి శాంతించనేరదు. అనగా చల్లని వస్తువుల న్యూనతవలన లాభము నొందనేరదు. అనగా ముడునట్టి అగ్నియందు కొద్దిదలము యేరువేరుగలుగును గాన అవస్తలుబట్టి అన్ని ఔషధములకంటె విశేషముగా పలుమారు వ్రవయోగించుటకు రోగిబలము నెఱింగి ఉపయోగించవలెనని గ్రహించవలెను మరియు, విశేష అవస్థమైనచో చల్లని వస్తువులను విశేషముగా నేనించుట యోగ్యముగను ఎటులనగా మాల్యప్రమాణము విశేషముగా

అనేకవర్షాయుషులు ఉపయోగించవలెను. వరాత్పరుని కృపవలన మేట నే లాభము పొందవలయును గాన యిటుల అధికముగా యిచ్చుటవలన యితర కష్టమునందు మార్పుగలదు గాన విశేషముగా నుపయోగించుట వలన ప్రయోజనమేమియు కలుగజూచుదు. అనగా రోగి దశను కనుపెట్టి ఎంతబోషధము యిచ్చుట ప్రదితమో గమనించి ప్రవయోగించుట వలన మేటనే ప్రయోజనము కలుగగలదు. ఈ మొదలగు సమస్యలు బుద్ధిచుంతుడగు వైద్యశ్రేష్ఠుడు గ్రహించగలడు అట్టిస్థితియందు అవస్థయు గలిగినచో సమయమును బట్టి మార్పులను చేయగలడు. మరియు, మాత్రలు చూర్ణములు ప్రదితముగు షరబతులు మొదలగునవి ఖరాబాదీన్ అను వైద్యగ్రంథమునందు విస్తారపూర్వకముగా వర్ణించబడియె. మరియు, ఇందులోకూడా సంక్షిప్తముగా వర్ణించబడియున్నవి.

—కర్పూర మాత్రలు చేయు విధానము—

ఈబోషధము ఖరాబాదీన్ అను గ్రంథమునందుకూడా వ్రాయబడియె.

గులాబిపూవులు 7 మాషములు, తవాక్కిరి, చందనము ఇవి ప్రత్యేకము మూడున్నరమాషములు, దోసకాయ, వందిరిదోసకాయ విత్తులవవ్వు, నేతిబీరగింజలవవ్వు ఇవి ప్రత్యేకము 17½ మాషములు, వచ్చకర్పూరము 6 రతులు. ఈ మొదలగు వానిని మెత్తగానూరి ఇనబ్ గోల్ గింజల గుజ్జలోకలిపి నూరి మాత్రలు చేయవలెను. ఈమాత్రలు తియ్యదానిమ్మ వర్జితముననుసారముతో ఉపయోగించవలెను.

—తియ్యదానిమ్మవర్జితము చేయు విధానము—

తియ్యదానిమ్మ విత్తులు 1 శేరు, తెల్లవంచదార 1 శేరు, ఈరెండు ఏకముగాకలిపి షరబతువిధానముగా పాకము చేయవలెను.

—(2) హృదయముయొక్క శీతదృష్టప్రకృతి లక్షణములు—

(2) వ భేదము అనగా హృదయముయొక్క దృష్టప్రకృతి చల్ల గానుండున దీని చిహ్నములు చెప్పచున్నాను, అనగా నాడి చిన్నదిగను

మధముగను విరుద్ధముగానుండును. శ్వాసనిర్మలముగా వెడలుచుండును. మరియు, శరీరశక్తి తగ్గిపోవును. ముఖము యొక్క రంగు ముఖచేష్టలు తగ్గిపోవును. భయము దుఃఖము దుర్బలత్వము నిచ్చేష్టత్వము మొదలగు లక్షణములు వుత్పన్నమగును. మరియు, వృష్ణముగల వస్తువులను భక్షించుట తాకుట ఆగ్రాహించుటవలన లాభదాయకమగును.

—హృదయముయొక్క శీతదుష్టప్రకృతి చిహ్నము—

దివాలేమన్ క్ అనగా వృష్ణకరచుగు ముఘ్రహ దీనిని మాలికోలియా వ్యాధియందు వర్ణించియున్నాము. మాలికోలియా అనగా (పిచ్చు, ఆతివాగుడు) ఈముఘ్రహ ఉపయోగించవలెను. మరియు, హృదయమునకు బలముకలిగించునట్టి వర్షతులు అనగా బాదరంజబోయావర్షతు కుంకుమపువ్వు, కస్తూరి అంబరు జటామాంశి గులాబి పువ్వులు మొదలగు వస్తువులు చేర్చిన సాంబ్రాణి వర్షతు పానము చేయవలెను. మరియు, చకోరపక్షి, కోడి, పావురము మొదలగు పక్షి జాతుల మాంసములందు దాల్చినచెక్క కుంకుమపువ్వు చేర్చి సాంబ్రాణిలో సువాసనకలిగించి భోజనమునకు యివ్వవలెను. మరియు, జటామాంశి నాగరముస్తలు దాల్చినచెక్క, లవంగాలు, గులాబిపూలు, దవనము, మడవము ఈమొదలగు వానికషాయమునందు తులసియాకు బాదరంజబోయ రసమునందు కలిపి రొమ్ముపై లేపనము చేయవలెను. చల్లని భోజనములు చల్లని జలపానము విస్తరించవలెను. మరియు, తేనె, నీళ్ళుకలిపి పానము చేయవలెను. అనగా తేనె 2 భాగములు వన్నీరు 1 భాగము, సారాయి ఈరెండింటికీ సమానముగా కలిపి మందగ్నియందుంచి కాదిపానముచేయుటమిక్కిలిలాభదాయకమగును. ముఖ్యముగా లవంగములు, జరామాంశి, సాంబ్రాణి అగరు, కుంకుమపువ్వు మొదలగు వస్తువులను ఎంతవృదితమగునో తీసుకొని దందినూరి అవిసేగించలకు నట్టింది మూటగట్టి ఈ తేనె నీళ్ళయందుంచి

పాంగువచ్చువరకు కాచి దించుకొని మోలిన వచ్చును నాలుగు తులములు మొదలుకొని 7 తులమువరకు పానము చేయవలెను.

హృదయ శుష్క దుష్ట ప్రకృతి లక్షణములు

శుష్క దుష్ట ప్రకృతి హృదయమునందు సుపాప్తమై రోగమును కలిగించును. దీని లక్షణములు నాడి దిన్నదిగనూ క్రియముగా వెంట వెంట నడువనారంభించును. శ్వాసము సిక్కిపోవును. శరీరము కృశించును. ఇటుల శరీరము కృశించుట ఆరంభదశనుండి స్వల్పము గానుండును అట్టి సీత్యముందు రోగికి భయము శుష్క త్వము, కోశిధము, చింత మొదలగు వాని గుణములు వేగము గ్రహించుటకుండును. మరియు, ఈ మొదలగు వాని గుణములు గ్రహించ గలిగిననూ బహు దీర్ఘకాలము తడవత గ్రహించును. మరియు, నిదురనాశము, పొడిదగ్గు మొదల గునవి దీని లక్షణములని తెలియవలెను.

హృదయ శుష్క దుష్ట ప్రకృతి చికిత్స

యవగంజయందు బాదంచూసి, శర్కర చేర్చి పానము చేయవలెను. మరియు భోజనవదార్థములతో చల్లని చెమ్మగల వదార్థములు నేవించవలెను జ్వరము లేకుండినచో పాలువిరిచిన నీళ్ళు లాభదాయక మగునని గ్రహించవలెను. యారోగికి జ్వరముండినచో యవగంజ, బాదంచూసి అతిపుత్తముము. మరియు శుష్కత్వమును దూరపరచుటకై కియాతి, అజఖర్ రొమ్ముపై మర్దించుట మిక్కిలి లాభదాయకమగును. అనగా తెల్లమైనమును, సారకాయగిజల తెల్లమునందన్ను బనఫ్ మోతైలమునందువేసి కరిగించి, వచ్చిధనియాల రసమునందుకలిపి గట్టిగా పేతితో మర్దించి ఉంచుకొనవలయును. దీనిని కియాతి, అజఖర్ అందుడు. దీనిని రొమ్ముపై మర్దించవలెను. మరియు తపేసిఫ్ (క్షయ) రోగములలో చెప్పబడియుండు పోషధములుకూడా యారోగమునందు ప్రవహించదగినవి.

—పొదినా చేప్పి చేయబడు వృక్షము విధి

తియ్యనిదానిమ్మగింజల రనము 9 మాషములు, పొదినాఅరఖు 45 మాషములు, తెల్లశర్కర 27 మాషములు, యీనస్తువులను కలిపి వృక్షమువిధిపూర్వకముగా వచనము చేయవలెను.

—ఖివ్ఖాన్ (హృదయదడ) లక్షణములు.—

ఈరోగస్వభావికము హృదయమునందుదడ సంభవించును. కారణమేమనగా హృదయము నందు యేవోవిధముగు కష్టముసంభవించును. హృదయమునందు కష్టముకలిగించుటకు అనేక కారణములుగలవు. గాన ప్రత్యేక కారణములను వేరు వేరుగా వర్ణించబడును. (1) మొదటి కారణము సాదారణదుష్ప్రకృతి హృదయమునందు పుత్పన్నమై దడకలిగించును. మరియు నాలుగువిధములగు దుష్ప్రకృతుల వర్ణనము చెప్పబడియె.

౧. (2) రుధిరాదిఖ్య హృదయదడ లక్షణములు స్పష్టము

శరీరమునందు రుధిరము అధికమై అవయవములు పెరుగ నారంభించును గాని అందు చెడునట్టి భాగము లేకుండును. కాబట్టి రక్తము పూర్ణముగా నిండియుండు కారణము వలన హృదయమునందు దడ ఉత్పన్నమగును. దీని విధానమేమనగా రక్తాసిఖ్యమువలన కలుగు చిన్నఃములు ప్రకటనమగును. అనగా నరములు లాగుట, నరములు బుట్టుట, నాడి విశాలమగుట, మూత్రము చిక్కగానుండుట, అంగములయందు చాలి కలుగుట, ఈ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

—ఖిరక్తాదిఖ్యహృదయదడ చికిత్స—

ఎడమచేతియందు బాసలికు అను శిరావేదనము చేయవలెను. దీనివలన అతివేగము లాభము పొందెను. పెరుగు కర్పూరపు మాత్రలు యివ్వవలెను. భోజనాదులందు మాంసరసముల యివ్వకుండదు. శిరావేదనమునకు ముందు సందర్భముగానుండిన యెడలపిక్కలు రెండుభోజముల మధ్యభాగమునందు కుడుపు కాగలందులకు ప్రయోగము.

త్వము చేయవలెను. అనగా శస్త్రముతో గంట్లువేసి రక్తము తీసివేయవలెను. మరియు, వీర్యమును వెడలించవచ్చునుగాని వీర్యము వెడలుట వలన ఆయానము కలుగకూడదు. దీనివలన శాంతినొందును. మరియు, సమానత్వము కొరకు పుష్టమప్తప్రకృతియందు వర్ణించియుండు సుపాయములు ఈరోగమునందుకూడా లాభదాయకములని గ్రహించవలెను.

ఒక మనష్యుడు ప్రతినవతస్సరము గుండెదడతో పరితపించుచుండువాడు అతనిని హకీం జాలిసూనెగాదు శిరావేదనము చేయుచుండువారు. నాలుగవ సావత్సరమునందు దడ రాకముందు శిరావేదనము చేసి రక్తమోక్షణముచేసిరి తిరిగి హృదయ దడ కనుపించలేదు.

మరియు, ప్రకృతియందు ఉష్ణమధికముగా నుండినచో పిత్తము యొక్క గుండెదడయందు చల్లని పుసాయములు వర్ణించబడును కాబట్టి వానిని పువయోగించవలెను. శక్తిదుర్బలత్వము నొందిన యెడల చల్లని భోజనములున్న చల్లని వర్షములున్న నిజపూష్ణమునకు హానికలిగించును. కాబట్టి వానిని పువయోగించుటయందు సావధానమైయుండవలెను. మరియు, ఎండించినమాంసమును పువయోగించవలెను. మరియు లవంగములు ఏలకులు మెత్తగానూరి భోజనపదార్థములయందును వర్షతులయందువయోగించవలెను.

—చికిత్స (3) పిత్తజ హృదయదడ లక్షణములు—

పిత్తము సరములయందు ప్రవేశించి హృదయదడ పుట్టించును. దీని లక్షణములు, చింత, నిదురలేమి, అధికదాహము, తొందర, మరియు, ఇతరపిత్తరోగలక్షణములు కలిగియుండును. ఈరోగము మిక్కిలి స్వల్పముగా నుత్పన్నమగును.

—చికిత్స పిత్తజ హృదయదడ చికిత్స—

పిత్తమును వెడలించుటకై కరక్కాయ కషాయము బసవ్ మా వర్షకు చింతపండు తేటరసము మొదలగు విషాసముచేయవలెను. పుష్టమును శాంతినొందించవలెను. మరియు, యోగ్యమనిజోచినచో

కౌసలిక అను నరమునుండి కొద్దిగా గత్తమును పెడలించవలెను. మరల ముచందనములో తడిసి జరవేలిక ముగ్గులు ధరించవలెను మరియు, పుష్టాదిఖ్యమువలన హృదయమునందు నావు కుపపు పుత్తన్న చుగుననే భయము సంభవించిన యెడల గల్లమరదు 3 రతులు శేపునిత్తులు 6 రతులు కర్పూరము 2 రతులు గుండుమపువ్వు కస్తూరి ఇవి ప్రత్యేకము ఒకరతి కలిపి రోగికియ్యవలెను మరియు, రక్తప్రకృతియందు చెప్పియుండు చికిత్సలయందుకూడా ధ్యాన్యము చేయాలి. అనగా ఈరెండు వ్యాధులకు ఒకేచికిత్సయని భావించవలెను. ఈరెండింటియందు భేదమేమనగా రక్తజడుప్రకృతియందు భేదమేమనగా రక్తజడుప్రవృత్తియందు రక్తమోక్షణముద్వార విశేషరక్తముల. తీసివేసవలెను పితృప్రకృతియందు మిక్కిలి చలువకలిగించుట ఆత్మ్యాశ్శక్తికముని తెలిసికొనవలెను.

చంద్రపు దునుబువిధి.

తెల్లచందనము వన్నీరుతో అడుగదీసి అందులో కర్పూరముకలిపి అందులో బట్టతడిసి గాలిలో ఆరవేసి తొడగవలెను. మరియు యీబట్టపై యెల్లప్పుడు హృదయమునందున్న రొమ్మపై గంధము చల్లుచుండవలెను.

కర్పూరపు మాత్రలుచేయు క్రమము

గులాబిపూలు, తవాడీ, కలవపూలు, యీవస్తువులు ప్రత్యేకము 14 మాషములు పెద్దపాములగింజలు, దోనగింజలనప్పు, పందిర దోనగింజలనప్పు, నేతిబీరవిత్తు నప్పు, యివిప్రత్యేకము 7 మాషములు నదీవీరలు కాల్చిన భస్మము, యష్టికురులము, యివిప్రత్యేకము కిన్నర మాషములు, నంకుమపువ్వు, కర్పూరము, ప్రత్యేకము 2 రతులు, తుమ్మిగురు, కతిరాగొంగు, యివిప్రత్యేకము 5 మాషములు, తుంజ బీర 3 మాషములు యీవస్తువుల మూర్ఛించి బేదానాగుజ్జలోకలిపి చేతితో మర్చించి మాత్రలుచేయవలెను.

—(2) కర్పూరమాత్రాలవిధి.—

గులాబిపూలు, తవాగ్గిరి, ప్రత్యేకము కిన్నర మాషములు, యెండుధనియాలు, 7 మాషములు, కర్పూరము కి రతులు, యావస్తు పులుచూర్ణించి పైవిధిగా మాత్రాలు చేయవలెను. యామాత్రాలు 43 మాషము సోపురనక్షతో చుచ్చుకొనిన పుష్పప్రకృతిగల హృదయరోగ ము హరించును.

—చలువను కలిగించునట్టి వర్జతువిధి—

పుల్లదానిమ్మగింజలరసము, పుల్లని ఆలుబకరాకాయలరసము, చింతపండురసము, నిమ్మకాయరసము, వచ్చిద్రాక్షరసము, యారసములు సమానముగా తీసికొని కలిపి యారసమునకు సమానముగా శర్కరకలిపి వర్జతువిధిగా చిక్కవరచి పువయోగించినచో పుష్పదుష్టప్రకృతిగలవానికి పువయోగించుచు, దాహము పుష్పము శాంతించును.

—వ త్య ము లు —

ఈరోగికి జ్వరములేకుండినచో మర * లాభదాయకమగును. చెనగవులును చేర్చి వండిన చేపమాంసము యారోగమునందు వత్యకర మగును. చల్లనిగాలియందు రోగిని యుంచుట అన్నిటికంటె గొప్పనదు పాయచుని గ్రహించవలెను.

లాభము:—హకీం మొహమ్మద్ జకీరియాగారు వచించినజేమన గా పుష్పమువలనకలిగిన గుండెదడకలరోగి యెండముదలగు పుష్పప్రజేశ

* మరా విషయమై రెండువాఖ్యములు గలవు. హకీం ఇన్వితలబ్ సగారు పెరుగునకు రాయవమా అని వచించిరి, జకీరాగ్నింధకర్ దోగ్ (మరా) నకు ఆరబ్బిలో మఖిజ్ అందురు. ఒక ఆహోరాత్రియంచిన నిర్మలమును పసుపునీరు పైకితేరును. ఈనీటిని (పెరుగుపై తేటఅందురు) రాయవమా అనుచున్నారు. అభిప్రాయమేమన గా పుష్పమును శాంతింపజేయుటకు ఈ పెరుగుపై తేట మిక్కిలి గుణదాయకమగునని చెప్పుచున్నారు. ఇప్పటి వైద్యులు రాయవమా పెరుగును చెప్పుదురు. దీని విధానమే మనగా పాలను తోడుపెట్టినచో దానిపై పసపురంగుల నీరుతేరును. దీనిని ఆరబ్బిలో నూపుర్ రాయి అందురు, హిందీలో పెరుగు విరిచిన నీరు అందురు.

ములయందు నివసించినవాని అయిత్ర ధీనించుచుండును. మరియు యీవుష్ణవ్రక్మతిగల హృదయదడగలరోగి యాభైఅడుజ్జై సంవత్సరములు జీవించినటుల వాడెచూపుచున్నాడు.

❧ (4) కఫజహృదయదడ లక్షణములు. ❧

కఫసంబంధమగు మలమువలన హృదయమునందుదడ సంప్రాప్తమగును. అనగా రతూబతు (చెడునీరు) హృదయమునందు ప్రవేశించిన కారణమువలన యారోగముసంభవించును. మరియు హృదయరోగములమలము హృదయసంబంధమగు నరములయందుగాని దీని ఝిల్లియందుగాని కలుగుచున్నది. గాన యీమలము హృదయమునకుఝిల్లినమీదమునం దేర్పడుచున్నది. అచ్చట బహుదా చెమ్మకలిగియుండునని తెలియవలెను. మరియు వాతజమలము హృదయనందుగల నరములయందు కలుగుచున్నది. దీనిని సుద్దా అనుచున్నారు. మరియు హృదయముయొక్క కర్ణములవాపునందు దీనియొక్క నిధానము వర్ణనము చేజయ్యెను.

మరియు, హృదయదడ కఫముయొక్క కారణమువలన కలిగినచో దీనిలక్షణములు శ్వాసయందు బిగింపుకలుగుట నాడి మృదువుగానండుట నవుంస్కర్త్యముకలుగుట అచేతనము మొదలగు లక్షణములు సంభవించును. మరియు, రోగి తన హృదయము నీటిలోమునిగియున్నదని భావించుచుండును.

❧ కఫజహృదయదడ చికిత్స ❧

ప్రారంభమునందు ఇస్తమిఖియా అను మార్త్రయందు యారజ్ కలిపిగాని అధవా హుబ్బెకోళాయ యీ మొదలగు వానితో మలము వెడలించవలెను. మరియు, యారజ్ పైకరా, ఆకాశవల్లి మెత్తగా నూరి క్షి నూనములు తేనెతో చేయబడిన శికింజబీళాయందు కలిపి వుచ్చుకొనినచో లాభదాయకమగును. మరియు, రతూబతు అయిన మొదల యారజ్ లోగాజియా, శాతరీతూన్ ఉపయోగించవలెను. యి

గికి వమనము చేయించి మలము వెదలించినవెనుక చేమదిహల్ మున్కు, తీపిదిహల్ మున్కు అనుమాజునులు ఉష్ణమును కలిండునట్టివి శాంతి నొందించునట్టి వానిని ఉపయోగించువలెను శాదరితూన్ అనగా ఒక మాజున్ పేరు దీనిని మాకీం జాలినున్ కంటె పూర్వమునందుండు వైద్యులు ఒకమహారాజు నిమిత్తమై చేయబడినది కాబట్టి ఆరాజు పేరు బొవధమునకు పెట్టియాన్నారు.

శాదరితూన్ అనుమాజున్ విధి.

మాసాంబరము 52½ మాషములు, గారిఖూ 70 మాషములు, కంకుమపువ్వు, దాల్చిన చెక్క, వన, శస్త్రకి, బల్ సాకానూనె, ఇవి ప్రత్యేకము 10 ½ మాషములు, రేవలదిన్ని 5½ మాషములు, ఉదెబల్ సాకా, రాజహంస, నల్లమిరియాలు, తెల్లమిరియాలు, పిప్పళ్ళు రూమి దేశపుసామాణ్యేని, బల్ సాకామాత్రీలు, నేపు, ముంజగడ్డి, తులసి ఇవి ప్రత్యేకము 7 మాషములు, కిమాదీతూన్ చెంగల్వోష్టు పాచితీగె, ఇవి ప్రత్యేకము 14 మాషములు గ్రీంధితగరమా, మద్దలవంగవట్ట, నక మోనియా ఇవి ప్రత్యేకము 21 మాషములు, జరామాంసి, 12 మాషములు, ఈయావత్తువస్తువులు చూర్ణించి వస్త్రుగాలిత మొనరించి బల్ సాకానూనెమందుకలిపి స్నిగ్ధపరచి యావత్తువస్తువులకంటె మూడు రెట్లు తేనెతోకలిపి మాజున్ చేయవలెను. ఇది 19 మాషముల ప్రమాణమువరకు ఉపయోగించదగును. ఈబొవధము నాలుగు సంవత్సరముల వరకు జలము తగ్గకుండును.

ఇప్పుడు లేవనవిధానము చెప్పుచున్నాను ఈలేవనలు శీతము వేలన కలుగునట్టి హృదయదడను వెంటనే శాంతి నొందించును.

చెంగల్వోష్టు, జరామాంసి, దాల్చిన చెక్క ఈవస్తువులు మెత్త గానురి బొగడపులరసమునందు తులసిసారాయితందు కలిపి హృదయముపై లేవనము చేయవలెను. దీనివలన జలుబువలన కలిగిన గుండె దడతోకూడా చెయ్యకలిగినను కలుగకుండినను లేవనము శరీరబోరిహాని

కొద్దిగా పానము చేయవలెను ఇట్లువయోగించుటవలన యావతుబొవధ ములకంటె మిక్కిలి లాభము పొందెను.

శిశిరజహ్నుదయు దడయం దువయోగించుచూర్ణము. శిశిర

కహరోబా, జిన్న, ప్రత్యేకము శిశిర మాషములు నిమ్మకాయ బెరడు 1న్నర మాషములు రామతులసిగంజలు 9½ మాషములు ఈ వస్తువులు మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రుగాలితమునకు తేనెతో వ్రనయోగించినయెడల చలువవలన కలిగిన గుండెనడ రగిపోవును.

రెండవవిధి.

పొదినా, కహరోబా, కిరివిళు, పేల్చినదిక్కి, తుంగముస్తలు, యివిప్రత్యేకము 10న్నర మాషములు జరావాద్ మూదహాజ్ (గుండ్రవి కచూరము) దరూనంజ్ అకరవి (తేలువలెనుండు ఒకవిధముగువేరు) దీనిని యింగ్లీషులో పాస్ అందుదు.) ప్రత్యేకము 1½ మాషములు కస్తూరి 6 రతులు జరామాంసి, ముత్యపుమాడు, యివిప్రత్యేకము శిన్నరమాషములు శర్కర 70 మాషములు యీవస్తువులుయావత్తు చూర్ణించి సదాపాకుకషాయముతో 10న్నర మాషములవరకువ్రనయోగించవలెను.

శిశిరజహ్నుదయు దడయం దువయోగించుచూర్ణము. శిశిర

అవసనతికరూమి, మాసాంబరము, పొడుగు చూరము, యివిప్రత్యేకము 21 మాషములు వామ, కుంకుమపువ్వు, అజామోదం, యివిప్రత్యేకము 14 మాషములు జరామాంసి, ఆకుపత్రి, ప్రత్యేకం 7 మాషములు జిన్న, కస్తూరి ప్రత్యేకము శిన్నర మాషములు యీ వస్తువులను మెత్తగాచూర్ణించి వస్త్రుగాలితమునరించి నిర్మలము గు తేనెతో కల్పకొనవలెను. దీనిని గౌజబాన్ అరఖుతో 4న్నర మాషములవరకు వ్రనయోగించదగును.

తియ్యని దివాల్ మున్కు చేయువిధి.

కచూరము, దరూనంజ్, ప్రత్యేకము 7 మాషములు మంచి ముత్యములు, కహరోబా, పగడచూడు, వచ్చివట్టుకాయలు, 5½ మా

పక్షములు బహుమన నుపేద్, బహుమనసూఫ్, ఆకువశి, చిన్న యేలకు
లు, అవంగములు, జున్ను, రాజిపువ్వు, యివి ప్రత్యేకము 2 మాషము
లు శొంఠి, పిప్పళ్ళు, ప్రత్యేకము 1 మాషము కస్తూరి 6 రతులు ఈ
మొదలగువానిని మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రుగాలితమునరించి పచ్చితేనె
లో కల్పనవలెను.

ఈ వ్యాధిని పోషించు నా సాదాశ్రమ వర్గీంచబడినది. దీనిని మాలి
ఫోలియా (పుష్కాదము అతివాగుడు) యందు వర్ణించివుంటిమి.

❖❖❖(5) వాతజ హృదయోదడ లక్షణములు.❖❖❖

వాతము హృదయసంబంధముగ సరములయందు ప్రవేశించి దడ కలిగించును. యేవస్తువు అయినను అనగా వాతము, పిత్తము, క్లేష్మము, రక్తము, ఔషధలగునవి హృదయముయొక్క సరములయందు ప్రవేశించి ఖోభవింపినచో హృదయము వరకు వాయువు ప్రవేశించుట వలన అవిరియొక్క పరమాణువులు వెడలుటవలన హీనత్వము సంపాదించును. మరియు హృదయమునందు తందర కలిగించును. దీనిలక్షణములు ఎల్లప్పుడు హృదయమునందు ఆరాటము కలిగియుండుట నాడి కఠినముగా నుండుట, చింత, భయము, తందర, చెడుఆలోచనలు ప్రకటనమగుట, అనగా మాలిగోలియా (పిచ్చి)యందు కలుగులక్షణములు యందు సంభవించును.

❦ వాతజ హృదయదడ చికిత్స ❦

రక్తజమాలికోలియా యందు వర్ణించబడిన చికిత్సలు అనగా శిరావేదనము ఇత్యాది చెప్పబడినవానిని యిందు చేయవలెను. మరియు హృదయమునకు పుష్టి కలిగించుటకై సహాయముగల వస్తుసముదాయమును చేర్చుకొనవలెను. మరియు చాలామూ, కఫమువలన పుల్పన్నమైన చో ప్రారంభమునందు ఒక విరోచనము చేయించవలెను. అనగా తెల్ల సడప, ఆకాశపల్లి, గారిఖూన్, ఉస్తేఖద్దూన్, కాబోలుకరక్కాయలు, ఇవి ప్రత్యేకము ఒకభాగము, అయారజ్జైకతా 1½ భాగము, అగరు

భాగము యీయేడువస్తువులు ఒకటిగా చేర్చి మెత్త నూరి వస్త్రగాలిత మొసరించి మాత్రలుచేసి 7 మాషములు మొదలుకొని 10½ మాషములు వరకు ఉపయోగించవచ్చును.

మరియు వాతము పితృముతో పుత్పన్నమైనచో ఈద్రంద చెప్పబోవు మాత్రలవలన మలమాను వెడలించవలెను. యామాత్రలుచేయు విధానము.

సదాపాకు, పాదితీగె, సునామ ఖరకు, పితృపావడా అనగా చేతరాశి, ఈ మొదలగునవి ఒకభాగము, హసాంబరం 2 భాగములు, రాజావర్తము మగసుల్ 2½ భాగము, షస్తకి 1 భాగము, గులాబిపూలు, 2½ భాగము, ఈవిమిదివస్తువులు మెత్తగా చూర్ణించి, తియ్యని శేవురనముతోనూరి మాత్రలు చేయవలెను. ఈమాత్రలు 14 మాషములు ఉపయోగించవచ్చును.

మరియు యీరోగముయొక్క మలము కేవలము వాతమైనచో హబ్బుసవియార్ వ్రవయోగించవలెను. దీనివలన మెదడు హృదయము నందుగల వివృత్తిని పవిత్రపరచును.

❖❖❖ హబ్బుసవియార్ చేయుక్రిమము. ❖❖❖

చిన్నకరక్కాయలు, పెద్దకరక్కాయలు యివి ప్రత్యేకము శిశు మాషములు, పాదితీగె, లవంగములు 1½ మాషములు, చేదుదివాలమునకు 10½ మాషములు ఈఅయిదువస్తువులు కలిపి మూడు దినములుంచి చక్కగా కలిపి రిహాని సారాయితందు కలిపి పానము చేయవలెను. మరియు యే యేదౌషధమునందు లవంగములు చేర్చియున్నవో లవంగములకు బదులుగా హిజరెఅరమని శిరతులు చేర్చబడియున్నది. మరియు యీరోగమునందు గోయవెప్పని నీళ్ళతో స్నానము చేయుట వలన లాభదాయకమగును. శేవపుపాయములు మాలికోలియా ప్రకరణమువలన గ్రహించవలెను.

(6) దుర్బలత్వము వలన కలుగుగుండెనడ లక్షణములు.

శరీరమునందుండి, విశేషరక్తము, విశేషవీర్యము వెడలుట, లేక

వీదోషమైనను శరీరమునుండి విశేషముగా వెడలి పోవుట లేక భోజనపానాదులందు నీచమగు ప్రపాయములు ప్రకటనమగుట లేక రక్తము మిక్కిలి స్వల్పముగను, వలచగా వ్రుత్పన్నమైనను, రక్తము చెడిపోయినను ఈ మొదలగు కారణముల వలన హృదయదడ సంభవించును. అట్టిస్థితి యందు శరీరమునుండి, ఏవిధమైన చెమ్మగల పదార్థములు వెడలుచుండినను హృదయము నందు దుర్బలము అతిశయమగుచుండును. హృదయము ప్రత్యేకముగా చిన్న వస్తువుయొక్క గుణము మాత్రము గ్రహించుచుండును ఎంతవరకనగా భోజనము యొక్క వరమూలపులతో కష్టముకలిగియుండువరకు గ్రహించుచుండునచట మరియు ఆరాటముకలిగియుండును. హాకిపేకు అలీసేనాగారు వదించినదేమనగా నిస్సందేహముగా ప్రత్యేక ప్రకృతి మిక్కిలి దుర్బలముయొక్క కారణమగును. ఈదుర్బలత్వము హృదయమునం దుత్పన్నమగుచున్నది ఎంతవరకనగా అందుశక్తినిలిదియుండినంతవరకు దడకలిగించుచుండును. ఎటులననగా తనపైనుండి కష్టమును దూరపరచుచుండును. గాన దీనిని గుండెదడ అనుచున్నారు.

➡ దుర్బలత్వమువలన కలుగు గుండెదడ చికిత్స. ➡

కారణమునుబట్టి చికిత్సచెప్పబడును. గాన కారణము ననుసరించి చికిత్సచేయవలెను. రోగమును హానికలిగించునట్టి వస్తువులను వ్రువయోగించుటవలన రోగము శాంతి నొందును. మరియు రోగకారణము ప్రకటనమైనచో అట్టికారణమును నష్టపరచుటకై పరిశ్రమచేయవలెను. మరియు రక్తమును వృద్ధికొందించుటకై బలముగల భోజనములను భుజించవలెను. మరియు యిందువిషయమై లాభకరముగా నుండువస్తువులను గ్రహించవలెను. మరియు హృదయమును స్థిరపరచునట్టి ఔషధములను ప్రయత్నించవలెను.

➡ (7) జ్ఞానశక్తి బలమువలన కలుగు హృదయదడ లక్షణములు ➡
హృదయముయొక్క జ్ఞానశక్తి తీక్షణముగను బలముగానుండును.

ఈ కారణమువలన కొద్దికష్టమందు ప్రవేశించినను శీఘ్రముగా గ్రహించగలుగును. దీనిని తొలగించుటకై తందరపడుచుండును. అనగా పూష్టము, జలుబు, భయము, ప్రసన్నత్వము, చింత, మొదలగునవి తగ్గిపోవును. దడపుట్టించును. ఒక్కొక్కప్పుడు జ్ఞానశక్తియొక్క తీక్షణత్వము దోషము మరియు అవిరివరమాణువులతో హృదయమునందు కష్టము కలిగించునంతవరకు ప్రవేశించుచుండును. గాన దడ పుత్పన్నమగును. మరియు నేత్రశక్తి కర్ణములశక్తి మొదలగు అధ్యాయముల యందుకూడా వర్ణించియున్నాము. బహుదా జ్ఞానశక్తి బలముగలదగుట మందిదగుచుగాని యాకారణమువలన చింతకలిగించినచో దీనిననుపాయమును ఆలోచించుట అవశ్యకమగును. ఒకప్పుడు తీక్షణముయొక్క కారణమువలన రోగి చల్లని జలపానముచేయుటవలన తందరపడుచున్నాడు.

—జ్ఞానశక్తి బలమువలన కలుగు హృదయదడ చికిత్స—

ఎటులననగా ప్రాణవాయువు సూక్ష్మమగుటవలన జ్ఞానశక్తి తీక్షణత్వమొందిన యెడల ప్రాణవాయువులు హెచ్చించుటకై కల్లాహారీరాలు మొదలగునవి ఉపయోగించవలెను. మరియు, బలము కలిగించునట్టి ఔషధములు భోజనాదులతో హృదయమునకు శక్తి కలిగించవలెను మరియు, ఉష్ణము జలుబుకలుగకుండునటులు కాపాడవలెను ఇచ్చట భేదమేమనగా విజ్ఞానశక్తి తీక్షణత నొందుటవలన కలుగుచున్నది. లేక దుర్బలకారణమువలన కలుగగలదు దీనిని ఆరవభేదమునందు వర్ణించి యుంటేని గాన అచ్చట జ్ఞానశక్తి తీక్షణత నొందుటవలన శరీరము ఆరోగ్యమొందుచున్నది. మరియు, కార్యములు శక్తి ఆరోగ్యముగను నిరోగముగను నాడి పెద్దదిగను బలముగలదిగా ముందును. మరియు, దుర్బలము దీనికి విరుద్ధముగా నుండును ఇందు దుర్బలముయొక్క కారణములు వాటిలక్షణములు ప్రకటనమగుచున్నవి.

జ్వరవిష్ణానశక్తి బలమువలన కలుగు దడచికిత్స.

మిస్తకి, చాల్పిన చెక్క, రామతుంసి, బాదరంజబోయా, ఎండు ధనియాలు, వచ్చివట్ట, ముత్యములు, తవాక్సీరి, గౌజబాన్, వ్రకిరిగెవోలువు, నిమ్మకాయ బెరడు, కుంకుమపువ్వు, చిగులు, జాజికాయ, యామిందలగు పస్తువులు హృదయ శునకు హితకరములు కాబట్టి దడను అపివేయును. గాన ప్రకృతానారము పుషయోగించవలెనని ఇలాజాల్ అమరాజ్ అను గ్రంథమునందు వ్రాయబడియున్నది.

(8) భేదము అనగా హృదయదడయొక్క భేదములోనిది. ఇతర అంగములయొక్క సంయోగమువలన కలుగుచున్నది. మరియు నిది అనేక భేదములుగా నుండును.

(1) మెడదుయొక్క సంయోగమువలన పుత్పన్నమగును.

(2) యకృత్ (లివర్) యొక్క సంయోగమువలన పుత్పన్నమగును.

(3) ఆమాశయము ప్రేగులు, గర్భస్థానము, పొరలు, పూపిరి తిత్తులయొక్క సంయోగమువలన పుత్పన్నమగును.

(4) స్వశరీరజ్వర యొక్క సంయోగమువలన ఉత్పన్నమగును.

(5) విషన బంధముగు జతువులు కాటునొందుట వలన ఈరోగమునకు కారణమగును. మరియు మిస్రితదోషమువలన పుత్పన్నమగు రోగముల చికిత్స అన్నివోట్ల వ్రాయబడియే యున్నది. ఇందు హృదయమునకు బలము కలిగించుటకు మాత్రము పరిశ్రమ చేయవలెను. అనగా రోగియొక్క అంగమును నిజదశయందు మార్పుటకు పరిశ్రమ చేయవలెనని భావము.

హృదయమునందు పొగగ్రామ్యవ్యాధి లక్షణములు.

ఈవ్యాధి అర్థము అనగా హృదయమునండి పొగపైకిలేచినటుల రోగికి తోచుచుండును. ఈరోగము అధికమైనకొలది చెడులలోఁపనలు

అచేతనము వుత్పన్నమగును. నిది దోషములు దగ్ధమొందుటవలన కలుగుచున్నది.

హృదయమునందు పొగ గ్రామ్య వ్యాధి దీక్షిత్తులు

అపేక్షిమాక్ (పాచితీగె) కి హాయముతో దగ్ధమైనట్టి దోషములను వెడలి చనలెను. మరియు మంచిభోజనసదాధ్యక్షుతో దోషమును స్థిరపరచవలెను. యారోగముగలవానికి నలుపుగాగాని లేక అనేక రంగులగాగాని విరోచనములగుచుండును. లేక నకనీరు (ముక్కునుండి రక్తము స్రవించునట్టివ్యాధి) ప్రవించుచుండును. భవాసిరు (మూల వ్యాధి) రక్తము స్రవించనారంభించును. ఇటుల రక్తము వెడల నారంభించినచో రోగి ఆరోగ్యము పొందగలడు.

హృదయముయొక్క రెండుచేపులవాపు

అక్షణము.

ఈవిషయమై విస్తారముగా వర్ణించబడియె. అనగా హృదయమునకు రెండు చేపులు గలవు. ఈరోగము పురాతనజ్వరములయందున్న వుష్ణరోగములయందున్న వుత్పన్నమగును. దీనిలక్షణములు రొమ్మ పూపిరితిత్తుల, ఆమాశయము ఖముయొక్క సమీపమునందు అనగా హృదయముయొక్క రెండుచేపులమార్గములయందు రోగికి భారముగా నుండునటుల తోచుచుండును. మూర్ఛకూడా సంపాదించును. ముఖము మిక్కిలి పసుపురంగుకలిగి యుండును, కండ్లుబరువుగా నుండును, మరియు హృదయగతి చక్కగా వికళించజాలకుండును. నిది పూరవరకు ప్రవేశించును. కేంద్రమువైపుకు తిరిగిపోవును. మరియు యారోగియొక్క నిజలక్షణములు అనగా పుక్తరోగమునందు చెప్పబడియె. అచ్చటవాపు యెటులగలుగుననగా పూష్ణరోగకారణమువలన ప్రాణము వుష్ణము, సప్తమగును. మరియు హృదయయొక్క శక్తి దుగ్ధమగు కారణమువలన భోజనమునందు అధికపరిశ్రమ చేయబలకుండును.

మరియు శరీరానుసారముగా శరీరముయొక్క మార్గములు వికశించజాలకుండును. ఈ కారణము వలన హృదయమునందు సీచమార్గములు ఖనీభవించును. ఎటులననగా హృదయము శ్రేష్టమైనది, మరియు హృదయముకంటె దీని యిల్లి రెండుచెవులు నికృష్టముగానుండును. శరీరము సీచముగు గుల్లభాగమును నికృష్టమువైపునకు త్రిప్పినేయును. అట్టిస్థితియందు హృదయము యొక్క పొరలయందుగాని యీరెండుచెవులయందుగాని వాపుపుత్పన్నమగును. అటులనే మలము ప్రవేశమగును. మరియు యీనావు చల్లగను అనగా వృష్ణవాపు హృదయమునందు కలుగును. లేక పొరయందు లేక హృదయముయొక్క రెండుచెవులయందు సావకాశము కలుగనియుండు. గాన తత్వణమేచంపివేయును.

హృదయసంబంధముగు చల్లనివాపు కలిగినయెడల ముఖ్యముగా చంపివేయునని తెలిసికొనవలెను. మరియు చల్లని వాపు హృదయమునందు లేకుండినచెట్టనే నడుపాయములుచేసినచో చికిత్సవలన ప్రయోజనము కలుగగలదు.

హాకింజాలీనూస్ గాఢ వచించినదేమనగా నావద్ద ఒకకోతికలదు అది దినదినము నకు చిక్కిపోవుచుండెను, నేనుదానినిచంపివేసితిని. తదుపరి దానిపొట్ట చీల్చిచూడగా దానిహృదయముయొక్క పొరయందు కఠినవాపు కనుపించినదని యీవాపువలననే యీకోతి చిక్కిపోయినదని గ్రహించితిని జాలీనూస్ గాఢ వచించిరి. కోతియొక్క అంగములు మనుష్యుని అంగములవలెనే యుండునని తెలిసికోవలెను. గనుకనే హాకింజాలీనూస్ గాఢ అనేకకోతులను పెంచుచుండువాడు, ఏదైనవరిక్షయందు కఠినసందేహము కలిగినవృకు కోతినిచంపి దానిపొట్టచీల్చి పరీక్షించువాడు.

—హృదయసంబంధముగు రెండు చెవులవాపు చికిత్స—

మలమును మెత్తవరదీ నెడలించుటకై బాబూనా అకరిలుల్

మలిక్, రాజహంస, గోధుమసాట్టు మొదలగునాని కషాయముకాది అమాశయముఖము రొమ్మపై తరేడా (కావడ) చేయవలెను.

మరియు, బాబూనా, అకలీలుల్ మలిక్, అవిసివిత్తులు, ఖరమి ఆకులు, కర్నబ్ (క్యాబేజి) ఆకులు ఈ మొదలగు వస్తువులనుూరి లేప నము చేయవలెను. మరియు, బొప్పిదములవలన ఆహారహాలవలన హృద యమునకు బలముకలిగించవలెను.

మరియు, హృదయము యొక్క రెండు చెవులయందు కలుగు వాపు హృదయసంబంధముగు పొరకంటె అధికముగానుండును ఈవాపు గల రోగి మిక్కిలి అచేతనమైయుండును దీనివివత్తు (కష్టము) కఠినము గానుండును. హృదయము యొక్క రెండు చెవులనుండి గాలి లోభాగ మునకు వెళ్ళుటకున్న పొగిబైకిటి వెళ్ళుటకు మార్గములైయున్నవి. కాబట్టి ఈమార్గములయందు వాపుసంభవించినచో హృదయము చిన్న దగును గాన హృదయమునందు కష్టముసంభవించును అనగా గాలిని చేర్చుట ఆవిరివరమాణువులను వెడలించుట మొదలగు కార్యములను నెరవేర్చుటకు తన నిజప్రకృతియందుండజాలదు అనగా మృత్యువు సమీపించుచున్నది.

మరియు, హృదయసంబంధముగు పొరయందు కలుగు వాపు దీనికి విరుద్ధముగానుండును. అనగా పొరయొక్కవాపునందు అచేతనము అధికముగా కలుగజాలదు. గాన ఏకాలము (ఒకదినము) వరికు జీవించి యుండును ఎందుకనగా హృదయమునందు గాలి ప్రవేశించునట్టి మార్గ ము వికసించియుండును గాని హృదయము చిన్నదికాబాదు అయినను పెంటనే చంపివేయును. మరియు, హృదయము గాయము కురువులను ఎన్నడుభరించజాలదని ప్రకటనమగుచున్నది. వైద్యవతులు వదించిన దేమనగా హృదయమునందు కురువులులేని సరములనుండి నల్లరక్తము వెడలినచ్చినచో రోగి మృత్యువు పాలగుచున్నాడు. మరియు, హృద యముయొక్క గుల్లప్రదేశమునందు గాయముకలిగినయెడల అతక్షణము

మృతినొందించును వర్జితము వెంటనే కలుగ కుండిన రోగిని రెండవ దినమునందు చంపివేయును. ఈ వ్యాధి ఆయూర్వేదములనుబట్టి కనిపెట్ట బడుచుగాని పూర్వపువైద్యవరులు ఎవరున్న దీనివర్ణనము చెప్పియుండ లేదు అనగా ఈ వ్యాధియొక్క ఉపద్రవములు అనూభ్య అని గ్రహించ వలెను.

❖❖❖ హృదయము అణగుటవలన కలుగు లక్షణములు ❖❖❖

ఈ రోగముగల రోగికి తన హృదయము పరదినటుల అణచబడి నటుల తోచుచుండును మరియు, అచేతనము కలుగుచుండును. యీ రోగినితోట విస్తారముగా చొల్లుకాడుచుండును. ఈ రోగకారణ మేమనగా స్వల్పవాత దోషచురుముహృదయముపై న్రవించనారంభించును, మరియు మలము తగ్గినకొలది అచేతనము తగ్గుచుండును ఈమలమునందు విష ముగాని కుళ్ళుగాని కలుగకుండును అనగా విషత్వము మలమునందు కలిగిన అచేతనము మలము తగ్గినందున వ్యాధి తగ్గజాలదు. మరియు, మలముయొక్క విశేషత్వము స్వల్పత్వము తీక్షణము మొదలగువాని అనుసారముగా అచేతనముయొక్క దశ విరుద్ధమగుచున్నది.

❖❖❖ హృదయము అణగుటకు చికిత్స ❖❖❖

బహుదూరమునుండి వాతమును వెడలించునట్టి వస్తువులను పువయోగించవలెను మరియు, యౌక్త యొక్క ప్రకృతి సమత్వము కొరకు వర్జిమచేయవలెను. దీనివలన నిజరక్తము పుత్పన్నమగును. ఇందువిషయమైలాభము కలిగించునట్టి మాజాన్ల వర్ణనము మాలి కోలియా వ్యాధియందు చెప్పబడెను గాన వాటివలన హృదయమునకు బలము కలిగించవలెను. మరియు, తిరియాక్ కబీర్ యీ రోగమునకు మిక్కిలి ఉపయుక్తముగానుండునని గ్రహించవలెను. ఈగ్రీంథకర్త వాతనాశకత్వాదమును చెప్పియున్నాడు దాని విధానము ఈక్రింద చెప్పబడుచున్నది.

అక్షరవారకసాయము

నునాముఖ అక్షర 24½ మావములు గులాబిపూలు 14 మావములు పాచితీగె, కరక్కాయలు, నల్లకరక్కాయలు నల్లకరక్కాయ బెరడు ఇవి ప్రత్యేకము 17½ మావములు బిన్ పాయజ్, బెరడు తీసిన యెస్టి మధుకం, సోపు మొదలగునవి ప్రత్యేకము 7 మావములు పుస్తెఖద్దూన్ (హిందీలో ధారు అందురు) రాజహంస, చాతరాసి, గౌజాబాన్, బాదరంజబోయ, బనప్ మా, నీలోవర్ (కలువపూలు) ఇవి ప్రత్యేకము 10½ మావములు గింజతీసిన ద్రాక్షపండ్లు, లిహ సోడా (క్లేమ్మో తరము) ఇవి ప్రత్యేకము 30 గింజలు ఈయావత్తు వస్తువులను ½ శేడు నీళ్ళయందు వేసి అర్దాంశముగా కషాయముకాచి వడిబోసి ఆప్ తాదిగుల్ ఖండు (ఎండలో నుంచి చేయబడిన గుల్ ఖండు) 10½ మావములు రేలకాయ జగురు బాదంనూనె, తురంజ్ బీన్ ప్రత్యేకము 17½ మావములు, ఈ వస్తువులు కషాయమునందు చేర్చి వడియబోసి పానము చేయవలెను. ఇది బలముగల వానికి ఒకమోతాదు.

హృదయము చెక్కినట్లుండు వ్యాధి లక్షణములు

హృదయము చివ్చినట్లుండుటకు కారణము ఈ వ్యాధియందు మునుష్యునికి తన హృదయము ఏదో వస్తువుతో చెక్కినట్లు అవ్వచుండును. మరియు, బాధ అధికమగుటవలన రోగి అచేతనుడై వడియండును. తిరిగి వెంటనే చైతన్యపడును. ఎందువల్లననగా కారణము దుర్బలముగా నుండుటవలన వెంటనే సప్తమొందుచుండును. ఈ రోగము పితృ తిసారమువలన అనేక దినములు పీడింపబడిన వారికి కలుగుచున్నది. అనగా చెన్నుకూడునట్టి సమీపమునందు పెడల నారంభించును. అట్టి స్థితియందు పుల్పన్నమగును. అనగా ఎవనికి మెదడునుండి పూష్టమగు తీక్షణ అవిరి అమాశయమునందుగాని హృదయమునందుగాని ప్రవేశించిన నారంభించును. అనగా ఇందు రెండు అంశములు విరుద్ధముగా నుండునని

మొదడునుండి ప్రవించు చెన్ను ఆమాశయమునందు విశేషముగా పడుచున్నదని ప్రకటనమగుచున్నది గాని హృదయముపై పడజూడు గాని పూపిరితిత్తుల ద్వారా హృదయముపై పడుచుండును ఇది పూపిరితిత్తులయందు ప్రవేశించినచో దగ్గువలన వెడలిపోవును కాబట్టి హృదయమువైపు వెడల జాలదు ఒకప్పుడు పూపిరితిత్తులయొక్క దున్నులత్వమువలన దగ్గినప్పుడు వెడలక హృదయమువైపు ప్రవేశించినచో నిస్సందేహముగా రోగిని చంపివేయును. ఇందువలననే నహరా అన్ బాబ్ అను గ్రంథకర్త వదించినదేమనగా హృదయమునకు ఆమాశయమునకు ఆహారపరచవలెను. ఎందుకనగా పితృతిసారము ఆమాశయమునందు పిత్రము ప్రవించుటవలన కలుగుచున్నది. ఈతిసారము అధికమైనయెడల ఆమాశయమును చివ్వివేయును. (దోకబడును.) అట్టిస్థితియందు హృదయము చెక్కివేసినటుల తోచుచుండునుగాని పితృతిసారమునందు హృదయము చివ్విజమట అసంభవమగునని తెలియబడుచున్నది. ఎందుకనగా హృదయము లన శ్రేష్టమగుకారణమువలన యిటువంటి కష్టము భరింపజూదు. అనగా యింతకు ముందె నిండిపోవును. మరియు యారోగచిహ్నము లెవ్వియనగా రోగదశసంపాప్తమైనయెడల కష్టమువలన ముఖమునంద్య ముడతలుపడుచుండును. శక్తిపోవుటవలన ఆవుసట్టిశక్తి దున్నులత్వమువలన శరీరమునందు కొన్నిస్థలములయందు చెమటవచ్చుచుండును.

—విశిష్టహృదయము చివ్విజమ వ్యాధి చికిత్స చిహ్నము—

మొదట కారణమును దూరపరచవలెను. పిత్రమును తొలగించవలెను. రక్తమును కాపాడుటకై రక్తము విశేషముగా వృద్ధినిొందునట్టి వస్తువులు మృదువగు పదార్థము లుపయోగించవలెను. అనగా చకోరపక్షి, పూరేపపక్షి, పునుగు, మొదలగుపానిమాంసములు పవిత్రమైన రొట్టె మొదలగునవి భుజించవలెను. మరియు యేవిధమైన పులుసుపదార్థము లుపయోగించకూడదు. అనగా పిత్రము శుభ్రముకాకూడదు.

పుష్టికర మగంధిత వర్షతులపానము చేయవలెను. మరియు సజలము కారణమువలన యీ వ్యాధి పుట్టినను మైనచో ప్రారంభదశయందు తీక్షణముగా ఆవిరి పెడలించవలెను. మరియు అవసరమైనచో గనగసాల వృత్తు పువయోగించవలెను. దీనివలన రతూబతు స్రవించక నిలిచిపోవును.

హృదయముపై టికివచ్చునట్టి లక్షణములు. —

ఈ వ్యాధియొక్క అర్థమేమనగా హృదయము రొమ్మచుండి బైటికి పెడలివచ్చుచున్నటుల రోగికి తోచుచుండును. దీని కారణము రక్తజ దుష్టప్రకృతివలన కలుగుచున్నది. లేక పిత్తజద్యుష్టప్రకృతి హృదయమునందు కలుగుచున్నది. కాబట్టి యిట్టి దుష్టప్రకృతిని దూరపరచుటకై హృదయము కడులనారంభించును, మరియు దూరపరచునట్టి అధికతవలన రోగి తన హృదయముపై టికివచ్చుచున్నదని భావించును. మరియు దశ ప్రకటనమైనయెడల ముఖకాంతి మలానుసారముగా యెర్రగాగాని, పసుపురంగుగాగాని, రక్తజమలానుసారముగాగాని పిత్తజమలానుసారముగాగాని యేర్పడును యీ రోగముయొక్క చిహ్నములని తెలియవలెను.

హృదయముపై టికివచ్చునట్టి వ్యాధి చికిత్స. —

ఈ వ్యాధియందు బాసలితు అగు శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు పర్పాటకము కిరక్కాయలుకషాయముకాది శరీరమును మృదుపరచవలెను మరియు భోజనపానములను కాపాడుచు సంతోషకరముగు ఔషధములవలన హృదయమునకు పుష్టికలిగించవలెను. పన్నీరు బేదము స్కోలరిఖు, చందనము, మొదలగునవి యెల్లప్పుడు వయోగించుట లాభదాయకముగును. మరియు సమస్త హృదయములయందు వయోగించుట మంచిది.

హృదయముపై చెమ్మచేరునట్టి లక్షణములు. —

ఈ రోగముగల రోగికి తన హృదయము నీళ్ళతో తేలుచున్నటుల తెలియబడును. అట్టి రోగి హృదయము దడకలిగియుండును యీ

వ్యాధి కారణమేమనగా హృదయముపై చెమ్మ ఖనిధించి దాని యొక్క ఝిల్లియందు నిలిచిపోవును. ఈ ఝిల్లి హృదయముపై చుట్టు కొనియున్న కారణమువలన ఆ చెమ్మయొక్క జలుబునందు భ్రావము చేయుచుండును మరియు, హృదయము సమీపమునందు ప్రవేశించినచో హృదయము నీళ్ళలో తేలుచున్నటుల భావిండును. అట్టి స్థితియందు చలికనుపించుటవలన హృదయము కష్టము సొందినచో దడవలె కడ అనారంభించుచు ఇందువలన వైద్యవరులు రోగమునకు హృదయదడ యొక్క భేదమని భావించుచున్నాడు.

❖ హృదయముపై చెమ్మచేరుటకు చికిత్స ❖

చెమ్మను నష్టపరచునట్టియు హరింపజేయునట్టియు పుష్టికరమగు యారజాత్ గాని లేక యితర ఔషధములుగాని ఉపయోగించవలెను. మరియు, గులాబిపూలు, జరామాంసి, కుంకుమపువ్వు ఈవస్తువులను బాదరంజబోయరసమునందుకలిపి రొమ్మపై లేపనము చేయవలెను. హృదయమునందు ఉష్ణముచేర్చుటకున్న అందుండునట్టి జలుబును తీసివేయుటకై రోగిని కోర్కొధమునందు మార్చుటయె అతి పుత్రమమగు సదుపాయమని గ్రహించవలెను.

లాభము:—హృదయముపై క్రోముకొనియుండి తన నిజదశ కంటె విశేషమై అగస్తాత్మగా ఉష్ణమువలన శుష్కించి హృదయముపై చుట్టుకొనును. మరియు, హృదయమును అణచివేయును అనగా నిజదశయందు విశాలమైనటుల విశాలముకాజాలకుండునటుల ఆపుచుండుచు ఇట్టి దశయందు శ్వాసరాకపోకలకు ఇబ్బందికలిగి శ్వాసవిగబట్టుచుండును. మరియు శక్తిహీనత్వ మొందుచుండును శరీరమునందు కోర్కొధము సంపాద్యమగుచు ఈ మొదలగు లక్షణములు తటస్థించును ఇట్టి సమయమునందు రొమ్మునకు మృదుత్వము కలిగించునట్టి వస్తువులు అనగా మైనపుతైలము లేవనము చేయవలెను. దీనివలన శుష్కత్వము నష్టమొందును పిమ్మట మలమును వెడలించుటకై వర్ణించిన

విధిపూర్వకముగా మలమును వెడలించవలెను. మరియు, హృదయమునకు కష్టము కలిగించుటకై పరిశ్రమచేయవలెను.

~~హృదయము లాగునట్టి లక్షణములు~~

ఈరోగముగలరోగి తన హృదయము క్రిందికి లాగికొనిపోవు చున్నదని భావించుచుండును యారోగకారణ మేమనగా యకృత్ ప్రేలాడునట్టి స్తలమునందు వాతాదిదోషములలో నొకదోషము ప్రవేశించుచున్నది. ఈకారణమువలన ప్రేలాడునట్టి ప్రధానమగుస్తానము దిగబడును. ఎటులననగా హృదయము యకృత్తో సంయోగము కలిగియుండును. కాబట్టి యకృత్ ప్రేలాడునట్టిస్తానము దిగజారుటవలన హృదయముకూడా లాగుచుండును కథాచిత్ లాగినటుల తోచుటవలన హృదయముగంఠు నూత్మకష్టము అచేతనము మొదలగునవి ఉత్పన్నమగును.

~~హృదయము లాగునట్టి వ్యాధి చికిత్స~~

రోగానుగుణ్యముగా చికిత్సచేసి దోషములను తీసేయవలెను. మరియు, రోగియొక్కర గు మొదలగు ఇతర చిహ్నములను బట్టి దోషములను గ్రహించవచ్చును.

మూర్ఛ రోగ లక్షణములు :

హృదయమునకు కష్టము సంభవించుటవలన జ్ఞానము తిరుగుట వరుగిడుట, నడచుట, మొదలగువానిశక్తి హీనమగుటవలన మనుజుడు అచేతనమును పొందుచున్నాడు. మరియు గుండెదడయొక్క కారణము జలముగలదైనచో అచేతనము కలిగించుచున్నది. గుండె అదుర్దు మిక్కిలి బలముగలదైనచో రోగిమృతినొందునని గ్రహించవలెను.

మూర్ఛవ్యాధియొక్క కారణము. అల్ప విశేషకష్టము పొందిన యెడలరోగి ఒకఘటియలో మృతినొందునని ప్రకటనమగుచున్నది. మరియు శరీరముయొక్క రంగు పచ్చగానుండుట కాళ్ళు, చేతులు, చల్లబడు

ట, నాడి, దుర్బలముగా నుండుట, యామొదలగు పక్షణములు అచేతన మయొక్క చిహ్నము అని గ్రహించదగినవి. మరియు అచేతనము కఠినముగా నుండినయెడల రోగి నేర్పింపబడును. ఇట్టిరోగిని పిలిచినచో గ్రహించగలుగునుగాని తిరిగి బడులు చెప్పబాలకుండును. కాబట్టి సక్తా (సన్యాసము) ఆడు వ్యాధిగలరోగిని పిలిచినకు వివరము. ఇటులనే స్పృహలేకపోవుట మరియు దశఅనగా హృదయముపైపు అని రి పరమాణువులు పొగ, నీచవోషములు, మరియు ప్రక్కపైముకల లో భాగమునందుండు ఝిల్లిమొదలగునవి దేనిది వాచుటవలన కలుగుచున్నది.

మరియు మూర్ఖురెండువిధములుగా నుండును. (1) ఆత్మనష్టమొందుట దీనికారణమగుచున్నది. (2) ఆత్మ శుష్కించియుండుచుండుట, నీర్పించుట, మొదలగు కారణములవలన కలుగుచున్నది. ఈరెంటిదశ ఆత్మనష్టమగుట, చిక్కిపోవుట, హృదయము హృదయముయొక్క శక్తి దుర్బలము నొందునట్టికారణమువలన కలుగుచున్నది. ఎటులననగా రూపము (ప్రాణము, లేక పాణివాయువు, లేక జీవుడు) శక్తులయొక్క గుర్తింపకాబట్టి యిం దుపద్రవము కలిగినయెడల సర్వశక్తి యందు దుర్బలము సంభవించును. గనుక యాకారణమునబట్టి ఆత్మనష్టమగుచున్నది. మరియు ఆత్మనష్టమొందుటకు మూడుకారణములు గలవు.

(1) విశేషముగా మేలము పెడలుట.

(2) అనందము అనగా విషయానందిము మొదలగునవి ఒకొక్క నొకప్పుడు అధికసంతోషము అగస్తాత్తుగా కలిగినచో హృదయము తన ప్రమాణముకంటె అధికముగా వికసించును. కాబట్టి యాకారణమువలన ఆత్మతొలగిపోవును. మరియు హృదయము తిరిగి ముకలింపక నిలిచిపోవును. కాబట్టి అచేతనము పుల్కన్నమై మృతినొందును.

(3) గొప్పకలకజా (ప్రేమయోమశూల) మొదలగు నొప్పి వలెనే మిక్కిలి కఠినమగునొప్పియందును అశ్మనప్రమగుటకు కారణమగును ఇట్లు నష్టమొందుటకు కారణమేమనగా శరీరశక్తి అత్యయొక్క సహన త్వమునకై నొప్పిగల స్థలమునందు పంపించబడును. ఈ కారణమువలన హృదయము చల్లబడుచున్నది. గాన వ్రాణవాయువు నష్టమగుచున్నది. ఇట్టితరి అచేతనముత్పన్నమై చంపినేయుచున్నది. మరియు పూర్ణమగు విషములను భుజించుటవలన హృదయమునందుండి అత్మను నష్టపరచుచున్నది. మరియు నష్టము కలిగించు యావత్తు కారణములువర్ణించబడును. అశ్మకృపించుటకు రెండు కారణములుగలవు

(1) మలము విశేషముగానిండియుండి ఈ ఖ్యముగా మధ్యపానము చేయుట.

(2) మిక్కిలి భయము కలుగుట అనగా అగస్తాత్మగా భయముకలుగుట ఈ మొదలగు కారణములవలన హృదయము శుష్కించి బంధించబడును అత్మ నిలిదిపోవును చల్లని విషములను భక్షించుట వలన అనగా బరీది, మరియు, బహు అను సరములయందు తిమ్మిరి కలుగుటవలనకూడా అశ్మబాధించబడుట ముడుచుకొనటకు కారణమగుచున్నది కాబట్టి ఇందువిషయమై వర్ణించబడును.

మరియు, రెండవ విధమగు మూర్ఛరోగమునకు అనేక కారణములు గలవని గ్రహించవలెను. (1) మలముయొక్క భారము మూర్ఛరోగమునకు కారణమగును, (2) మలము వెడలించుటవలన ఈరోగమునకు కారణమగును. (3) పొగయొక్క ఆవిరిపరిమాణువులు విషవంజధమగు బొవధములు హృదయమునందు ప్రవేశించుటవలన పుత్పన్నమగును లేక లోపలికారణమువలనగాని లేక బాహ్యకారణమువలనగాని కలుగుచున్నది. (4) దుష్టప్రకృతి హృదయమునందుత్పన్నమగుటవలన ఈరోగము కలుగుచున్నది. (5) హృదయముయొక్క పావు అచేతనము కలిగించుటకు కారణమగును. (6) హృదయమునకు సమీపమునందు

దునట్టి అంగమునందుగాని లేక ఇరగజులగు ఇటువంటి అంగములయందుగాని లేక హృదయసంబంధముగు అంగములయందుగాని పుష్కలము నభవించి వీటి సంయోగమువలన హృదయమునందు కష్టము ప్రవేశించును కాబట్టి అచేతనము కలిగించుటకు కారణముగుచున్నది ఇప్పుడు ప్రత్యేకవర్ణనము వేరువేరుగా చెప్పబడును.

(1) భేదము మలము నిండియుండుటవలన అచేతనమునకు కారణముగును. అనగా మలము యొక్క విశేషత్వము నిజమృదుత్వము ఆత్మను బంధించి శవమువలె చేయుచున్నది. నరములయందు దోషము నిండిగాని లేక సారాయి మొదలగు వానివలన నిండుటవలన అచేతనము కలుగుచున్నది.

లాభము:- ఈ అచేతనము జ్వరముయొక్క ఆరంభమునందు పుత్పన్నమగుచున్నది ఇది మలదోషము శరీరమునందు సంపూర్ణముగా నిండియుండుటవలన కలుగుచున్నది. కాబట్టి గిబ్బర్ ఖాలిస్ (ఇదిపిత్తజ్వరము దీనిమలము కరముల బైటనుండును) యొక్క ఆరంభమునందున్న వాపువలన కలుగు జ్వరములయందున్న అచేతనత్వము పుత్పన్నమగును దీనికారణము మలము మొదలగునవి వెడలించుటయందువర్ణించబడును.

(2) మలము వెడలించునట్టి కారణమువలన మూర్ఛపుత్పన్నమగును కారణమేమనగా విశేషమలము వెడలించుటవలన ఆత్మయొక్క సూక్ష్మత్వమునకప్తపరచుచున్నది. ఎటులననగ శరీరమునుండి చెమ్మ వెడలి పోయినచో అనగా ఆచెమ్మచుండినను లేక నీచమయినను దీనితో కూడా ఆత్మయొక్క శక్తి కూడా కష్టమొందును ఇటులమలము వెడలుటవలన అచేతనమునుపుట్టించుచున్నది ఇది అనేకవిధములుగానుండును అనగా విరోచనములు విశేషముగా అగుటవలనగానిహంతి విశేషమగుటవలన జ్వరద్రవ్యమునందు గర్భముయొక్క పొరను చీల్చివేయుట నీళ్ళుతీసివేయుట వ్రోణమును చీల్చుట చీను తీసివేయుట చెమట అధికముగా వెడలించుట విశేషముగా రక్తము వెడలించుట మొదలగునవి లేక వినూది (కలరా)

మొదలగువాని ప్రవరాంతమునందైనను కొద్దిగా చేపమానము మాంస
రసమునందు కస్తూరి కలిపి రోగి గొంతులో పోయించుండవలెను. మరియు,
రోగి చైతన్యమైనచో దినాలేమనకు ముత్యములు మరియు,
జవారిష్‌పూడ్ పుల్లని పన్నీరునందు కలిపి పువయోగించవలెను.

లాభము:—స్రుహలేకపోవుట, నొప్పి, శుష్కత్వము, ఆనంద
మువలన ప్రత్యక్షమగుచున్నది. అనగా విశేషనొప్పి శుష్కత్వము మి
క్కిలి ఆనందము మొదలగునవి ఆత్మను నష్టపరచునట్టి హేతువులవలన
కలుగుచున్నది. దీని వర్ణనము చెప్పియుంటిని. మరియు అచేతనము
తపెగిప్రఖాళిస్ మొక్క ప్రారంభదశయందు ప్రత్యక్షమగుచున్నది.
మరియు ఆజ్వరముయొక్క ఆరంభమునందు వాపుయొక్క ఆ
రంభమునందు రోగి హృదయమానందు కలిగినచో యిందుకూడా మలము
వెడలించుటకు సమానముగా నుండును. అయినను నిది ఆజ్వరమునకు
విరుద్ధముగా నుండును. అనగా వీటియొక్క అచేతనము మలమునిండి
యుండునట్టి భేదములలోనిది యెటులననగా గిప్రూలిస్ యందు స్రుహ
తప్పటకు కారణమగుష్టము తీక్షణమగుమంటవలన కలుగుచున్నది. దీని
వలన పూష్ణము ప్రత్యక్షమగును. మరియు శక్తి ఆత్మనష్టమగుచున్నది.
ఈరోగియొక్క లోపలిఅంగములయందు వాపు కలిగినచో యిదే కారణమగును.
ఎటులననగా లోపలిఅంగములయందు వాపుకలిగినచో
జ్వరమువచ్చుననుయమానందు మలము వాపువైపునకు ఆరూఢమగు
చున్నది. ఇట్టిదశయందు నొప్పి అధికమగుచున్నది. శక్తి నశించుటవల
న అచేతనము ప్రత్యక్షమగుచున్నది. ఇతరజ్వరములయొక్క విరుద్ధత
యందులో అచేతనముయొక్క కారణము రూహు (ప్రాణము) జ్వరిం
చుచున్నది. ఈ కారణమువలన మలము పొంగి విశేషమగుచున్నది.
ముఖ్యముగా మలము చిక్కనైగాని లేక హృదయముయొక్క సహజ
మునందుగాని యుండును.

(3) భేదము అచేతనముయొక్క భేదములలోనిది అనగా కష్టము కలిగించునట్టి ఆవిరిపరమాణువులుగాని విషసంబంధముగు వస్తువులుగాని హృదయమునందు ప్రవేశించుటవలనగాని దీనికి కారణముగను. మరియు దీనికారణము మలము పై భాగమునందుగాని లేక శరీరమునందు అనేకవిధములుగా నుండును.

(1) ఏలంగమునందైనను నీచయలము ప్రవేశించి ఖనీభవించి అందుండి యెను ఆవిరిపరమాణువులు జైలువెడలి హృదయమునందు ప్రవేశించును. మరియు మిసిత్రిదోషములవలన వుత్పన్నమగు అచేతనముయొక్క వర్ణనము మిసిత్రికారణములందు సవిస్తారముగా వర్ణించబడును.

(2) విషసంబంధముగు జంతువుల కాటు నొందుట లేక విషజంతువులు కుట్టుటవలన ముఖ్యముగా హృదయసంబంధముగు నరమునందు కుట్టినను కరదినను విషముయొక్క నీచదశ హృదయమునందు ప్రవేశించును. యీదశయొక్క కారణమువలన ఆత్మయొక్క జీవనమునకువిరుద్ధమగును గాన అచేతనము వుత్పన్నమగును.

(3) దుర్గంధిత ఆవిరియొక్క పరమాణువులు అనగా నీచముగు గంధమువలన తడువబడిన చర్మమునందు తడువబడిన ఆవిరియొక్క పరమాణువులను వానసచూచుటవలనగాని లేక యీవిధముగు వస్తువులు వానసచూచుటవలన విశేష రొద్దము కలిగించును. మరియు బలముగల శీర్ణవస్తువులు వానసచూచుటవలన అచేతనము వుత్పన్నమగును. కాబట్టి యీఅచేతనము యెటువంటివారికి వుత్పన్నమగుననగా హృదయముయొక్క శక్తియందు సుపూర్ణముగా దుర్బలము చేరియుండిన వానికి కలుగుచున్నది. అనగా దుర్బలముయొక్క దశయందు కొద్దివస్తువైనను భారముగానుండును. ప్రతిబాహ్యాలింగములు కష్టగుణము శీఘ్రముగా గ్రహించుచుండును. ముఖ్యముగా హృదయము మెదడు శరీరముయొక్క యావత్తు అంగములకంటె క్రోధమైనవి, అనగా ఖలీఖాన్

(దడ)యందు వర్ణించబడియే మరియు నిచ్చటకూడా చెప్పబడియె. ఈ అచేతనముయొక్క కారణము దుర్బలముగాని లేక జ్ఞానశక్తి యొక్క, తీక్షణతముగాని అయియుండును.

—ప్రశ్న ౧౦ దు భేదములు. చిత్ర—

(4) ఇది అచేతనములోనిది మరియు సాధారణ దుష్ప్రవృత్తివలన ముందుముందునట్టి ఆత్మచేష్టలు యుండవలవు. ఈ కారణమువలన హృదయమునందు తందర అధికమగును. కారణము లఘుత్వమొందినచో ఆత్మచుత్పన్నమగుటకు విశేషత్వము కలుగజాలదు. కాబట్టి తందర ప్రత్యక్షమగుచున్నది. దీనివలన మిక్కిలి అచేతనము వృద్ధియగును. మరియు సాక్షివాదము (జీవుడు) ప్రత్యక్షమగుటచో గొప్ప విపత్తు సంభవించినచో రోగి మృతినొందును.

మరియొక అచేతనముకలదు. అనగా బరీది అనునరముయొక్క మార్గమునందు సుద్ధా కలుగుటవలన ప్రత్యక్షమగుచున్నది. ఈనరము అటుఇటు నడుచునట్టియు చేడ్చునట్టియు ఆవిరియొక్క పరమాణువులు వెడలించుటకై హృదయము పూపిరితిత్తుల మధ్యమునందు సంబంధము కలిగియున్నది. ఈనరముయొక్క మార్గము బాధించుటవలన అచేతనము ప్రత్యక్షమగును. అనగా వాయువు ప్రవేశించకపోవుట ఆవిరి పరమాణువులు వెడలకుండుట ఆత్మవృష్టము నిలిచిపోవుట మొదలగు కారణములు కలుగుచున్నవి. ఈనరమును బరీది మొదలవలన చెప్పవలసినగా అవరదా యను యోగ్యత యొక్క సరమువలె పొరకలిగియున్నది. ఇది యితర సరములకంటె విరుద్ధముగానుండును. మరియు యిది రెండు పొరలు కలిగియుండును.

మరియొక విధమగు అచేతనము కలదు. నిది అభిహార్ మార్గము బంధించుటవలన ప్రత్యక్షమగుచున్నది. అభిహార్ అనగా ఒకనరము యీనరము యోగ్యత ద్వారా ఆత్మసర్వశరీరమునందు ప్రవేశించుచున్నది. దీని కారణమకూడా ప్రకటనమగును.

(5) భేదము అనగా అచేతనము యొక్క భేదములోనికి నిది హృదయమునందు వాపుకలిగినయెడల ప్రకృతిమగుచున్నది. చావు హృదయమునందుగాని లేక హృదయమనబుండు అంతఃకాయందుగాని కలుగుచున్నది. లేక హృదయముయొక్క పౌర యాగములు రెండింటి యందును లేక ముగ్ధముగా కలుగుచున్నది. ఈ భేదములను వ్రజసులకల్బ అందురు. యామొదలగువానియందు చావు లిగింపబడెనేమను కలుగగలదని గ్రహించవలెను.

లాభము:—హృదయవాపు వృద్ధిచేవలన కలిగినయెడల కోగి తక్షణమే మృతినొందును.

మరియు హృదయవాపు శీతమువలనకలిగి వో ఒకదినముకంటె అధికముగా వదలకుండును. శీతమువలన కలిగినవాపు జహులద్భుతముగానుండును. మరియు అచేతనము ముఖ్యముగా హృదయము యొక్క వాపువలన కలిగినచో దీనిని గళపుల్కల్ప అనుచున్నారు.

మరియు, నీవాపు హృదయముయొక్క రెండుచెవులయందు కలుగుచున్నది. లేక హృదయముయొక్క పౌరయందు వాపుకలిగినచో చాలాకాలమువరకు అవశాశము కలిగించుచున్నది నిది దికిత్సకు యోగ్యముగానుండును. నీవాపుచల్లగానుండిన జహుడా గళపుల్కల్ప యందుకలిగినచో అచేతనము హృదయముయొక్క వాపు కారణము వలన వృత్తన్నమగుచున్నది నిజముగా దీని కారణము ముఖ్యముగా హృదయముయొక్క వాపువలన కలుపదున్నదిగాని కృత్రిమరీతిగా దీనిని కూడా చెప్పుచున్నారు. మరియు, హృదయముయొక్క పౌరలు తథా దీనిచెప్పుయొక్క వర్ణనము ప్రత్యేక ప్రకరణములయందు వర్ణించబడును.

(6) భేదము అనగా మిశ్రిత అచేతనముయొక్క వర్ణనము కాబట్టి దీని విషయమై సంవర్ధములను ఇతర భేదములయందు వ్రాయబడియున్నది గాన లాభిభ్యము కొరకు ఇచ్చట సవిస్తారపూర్వముగా

చెప్పబడియె ఈరోగము ఇతర అంగముల సంయోగములవలన పుత్పన్నమగును అందుండి యేదైనను మెదడుయొక్క సంయోగమువలన కలుగుచున్నది కొన్నియొక్కయొక్క సంయోగమువలన కలుగుచున్నవి కొన్ని ఆమాశయముయొక్క సంయోగమువలన కొన్ని ప్రేగులు గర్భస్థానము పొరలు పూర్వీక్తులు మొదలగు అవయవముల సంయోగమువలన కలుగుచున్నవి మరికొన్ని స్వశరీర సంయోగమువలన కలుగుచుండును.

మరియు, అచేతనము స్వశరీరముయొక్క సంయోగమువలన పుత్పన్నమగుచున్నదని గ్రహించవలెను. స్వశరీర సంయోగమువలన కలుగు అచేతనము తపెముహుత్తకా (పితృజ్వరము) మొదలగు వానియందు దడ అచేతనము కలుగుచున్నది.

మరియు, అచేతనము మెదడుయొక్క సంయోగమువలన పుత్పన్నమైనవో దీనిదశవలన మెదడు దుర్బలమగును మెదడుయొక్క దుర్బలత్వమువలన దీనియందుండు జీవనరము రొమ్మమూలమునందు శ్వాసనడుచునట్టి సంయోగ అంగమునందు కలిసియుండును. నిది దుర్బలమునొందునుగాన శ్వాస తన నిజదశానుసారముగా రాజాలదు. మరియు పరిశుభ్రమగు వాయువు (గాలి) చక్కగా మెదడునందు ప్రవేశించజాలదు. మరియు, లోపలి ఆవిరి హృదయమునందుండి అధికమై బైటికి వెడలజాలదు. ఈకారణమువలన హృదయముయొక్క దుష్ప్రవృత్తివలన దడ అచేతనము పుత్పన్నమగును.

మరియు, అచేతనము యొక్కయొక్క సంయోగమువలన పుత్పన్నమగును నిది అయిదు విధములుగానుండును. (1) యొక్క దుర్బలమగును గాన హృదయమునకు భోజనముయొక్క సారము విశేషముగా చేరజాలదు.

(2) గుండెయందు రక్తదోషమువలన వాపుసంభవించును ఈ కారణమువలన వాతముయొక్క సీచభోజనము మెదడు హృదయము

నందు ప్రవేశించినచో దడ చెడుఅలోచనలు అచేతనము మొదలగు లక్షణములు కలిగించును.

(3) జగత్ (యక్మత్) యందు కఫసంబంధమును రక్తము పుత్పన్నమగును. మరియు, కఫము పుట్టించునట్టి భోజనము మొదలునందున్న హృదయమునందున్న విచిత్రకలిగించును.

(4) యక్మత్ నందు పూష్టమువలె చల్లని రుధిరము ఉత్పన్నమై హృదయమునందు ప్రవేశించును ఈకారణమువలన దుష్టవృత్తి పుత్పన్నమగును.

(5) యక్మత్ యందు ఉష్ణము జలుబువలన వాపు పుత్పన్నమగును ఈకారణమువలన లోలిఅంగముల యావత్తుభాగములందు అనగా ఝిల్లిపొరలు ఎచ్చుటెచ్చట ఒకటికొకటి కలిసికొనియున్నచో ఆపొరలయందు వాపుకలుగును అనిగా హృదయయొక్క ఝిల్లియందు కష్టము సంభవించును.

మరియు, అచేతనము ఆమాశయముఖమునందు పుత్పన్నమగును నిది మూడువిధములుగానుండును.

(1) ఆమాశయమునందు నీచదోషము పుత్పన్నమగును మరియు ఆమాశయము హృదయమునకు నమీపముగుటవలన హృదయమునందు కష్టము సంభవించును గనుక దడ అచేతనము కలుగుచున్నది.

(2) ఏదైన గొప్పదోషము కదలుటవలన అనగా వమనము పెడలనారంభించినచు దడ అచేతనము పుత్పన్నమగును.

(3) ఆమాశయమునందు నొప్పికలిగి ఆమాశయము హృదయమునకు నమీపమునందుండుటవలన హృదయమునందుకూడా నొప్పి ప్రవేశించును కథాదిత్ రోగిమృతినొందును.

లాభము:—విరుద్ధ దోషములుగల భోజనపదార్థములు భుజించుటవలన ఆమాశయమునందు వాతము పుత్పన్నము చేయునట్టి చిక్కని శీతజదోషములను ఖనీభవించి ఆమాశయముయొక్క ముఖమునందు

వ్రోణముగాని పక్షివుంటే తలిగింపనను. మరియు, అహంశయిగుణము హృదయమునకు కనిపించుననుకొనుటచేత ఉక్తకారణము విక్కని దోషమువలన అచేతనము వుత్పన్నమగును. మరియు, అచేతనము పార పూపిరితిత్తులయొక్క సంయోగమువలన వుత్పన్నమగుచున్నది. నిది అట్లు దోషముయొక్క కారణమువలన కలుగుచున్నది. మరియు, వ్రోణము హృదయమునకు పాపా సంబంధముగల ముందు హృదయమువైపు అకూఢమైనదో అచేతనము దడ వుట్టించును కథాచిత్ అత్మ ముకూడా అటంకమును కాలటి రోగి మృత్యువుపాలగును. మరియు, అచేతనము ప్రేగులయొక్క సంయోగమువలన వుత్పన్నమగుచున్నది. నిది ఎటువంటిదనిగా ప్రేగులయందు కిమివుత్పన్నమై వాటియొక్క ఆవిరివరములుపును హృదయము మెదడునందు ప్రవేశించును గాన దడ దుర్బలము వుత్పన్నమగును. మరియు, అచేతనము తలంబోనొప్పివలన వుత్పన్నమగుచున్నది. ఇది ప్రేగులయొక్క భేదము నందుండున అచేతనము గర్భస్థానముయొక్క సంయోగమువలన వుత్పన్నమగుచున్నది. అనగా గర్భస్థానమునందు చెడుచులము నిలిదియుండి ఆమలము యొక్క నీచ ఆవిరివరచూపులు మెగడునందు ప్రవేశించి మెదడునుండి హృదయసరములద్వారా హృదయమునందు ప్రవేశించును కాబట్టి హృదయమునందు దడ అచేతనము కలుగుచున్నది ఇట్లు గర్భ వతనకాలమునందు కలుగగలదు.

(నూచనీయము) ఈసంయోగ అంగములవలన ఆవిరి వెడలుచున్నది. ఈ ఆవిరి ముందు మెదడునందు ప్రవేశించి తదుపరి సరముల మార్గముద్వారా హృదయమువైపునకు తిరుగుచున్నది ఈకారణము వలన నిది నీచస్వభావంబునున్నది. దీనిసరము మలముయొక్క దోషము ఎటులనుండునో ఆదోషకారణము హృదయమునందు ప్రకటనమగును ప్రారంభమునందు మెదడునందు ప్రకటనమగుచున్నది పిమ్మట హృదయమునందు వివత్తుకలిగించుచున్నది గాని మెదడు మిక్కిలి బల

మొగల దగును గాన దానిసారము మెదడు గ్రహించకుండిన ప్రసృతమగుచుగాని బహువా అవీరియొక్క వరమాణువులు మెదడునందు చేరును మరియు, హృదయమునందు చేరుటవలన దడ అచేతనము కలిగించును అటుపిమ్మట ఈదశయందు మెదడునందు ఏవిధముగ విపత్తి కలుగకుండును. మరియు, హృదయదడ అచేతనములయొక్క కారణములు చెప్పబోయున్నవి గాన తెలియవలెను.

ఇప్పుడు పైనవర్ణించిన కారణము లక్షణములు చెప్పబడుచున్నవి ఎటులననగా ఇందుండి దేనిదిహ్నములు సాధారణముగానుండునో దేనిలక్షణములు ముఖ్యమైనవో వాటియొక్క ప్రత్యేకభేదములను వేరువేరుగా వర్ణించబడుచున్నవి వీటియొక్క సంపూర్ణచిహ్నములు సమస్తవిధములకై అచేతనము యందు ప్రకటనమగును అనగా అచేతనము (స్పృహ తేజోబోవుట) యొక్క దశయందు శరీరము వచ్చగానుండుట కాళ్లు చేతులు చల్లగానుండుట శ్వాసోష్ణముగా వెడలుట దుర్బలత్వము నాడి చిన్నదిగను దుర్బలముగానడుచుట ఒకప్పుడు సర్వాంగములు కూడా చల్లగానుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు అచేతనము అధిక్మైనచో నేత్రములు మూసికొని యుండుట స్పృహ దప్పట రోగి సక్తా (సన్యాసము) అను వ్యాధిగలరోగివలె నుండుట ఈ మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును. మరియు, మూర్ఛవలన అచేతనుడగు రోగిని పిలిచినచో గ్రహించగలుగునుగాని తిరిగి జవాబు చెప్పజూడు మాటగ్రహించగలడు అనగా దూరమునుండి వచ్చిన శబ్దము వలెవినబడును అశబ్దము సరిగా అర్థముకాకుండును. మరియు, కారణము బలమును అధివా దుర్బలములనుబట్టి గ్రహించుట శబ్దములను పరిశీలించుటయందు న్యూనత అధికమగుచుండును.

మరియు, సక్తా (సన్యాసము) గలరోగి మూర్ఛరోగికి విరుద్ధముగానుండును అనగా సక్తావ్యాధి రోగిని ఎంత పిలిచినను వానికి తెలియకుండును మూర్ఛరోగి సుఖాల్ రోగ భేదము సుఖాల్ అనగా (అచేతనము)

నిదుర) యందు వర్ణించియుంటిమి ముఖ్యమగు చిహ్నములు వీటినుండి గ్రహించగలరు ఏకారణమువలన కలిగినదిన్ని ఇచ్చట విస్తారముగా కారణముకంటె ముందు కలుగుటవలన తెలియబడుచున్నది. ఇచ్చట కూడా వర్ణించబడుచున్నది ఈరోగికి అచేతనముయొక్క కారణము మలము నిండుటవలన కలిగినయెడల నరములు అణగియుండును. నాడి బలముగలదైయుండును గాని మలమునిండియుండు కారణమువలన గురు త్వము చెమ్మకలుగును.

మరియు, ఈరోగికి ఆత్మవెడలి పోవుటవలన మూర్ఛవ్యాధి కలిగినచో నాడి దుర్బలముగను నూత్నముగను నీర్పముగానుండును.

మరియు, బరీది అగ్రవా అబహర్ అను నరములు బంధించుట వలన మూర్ఛకలిగిన యెడల విశేష మూర్ఛకలిగించు కారణములలో నుండి ఏకారణము ప్రకటనముకాజాలదు. అసగా ఆమాశయముయొక్క దుర్బలమువలన గర్భము వతనమగుటవలన ఉత్పన్నమగుచున్నది. హాకిం బుఖరాత్ గార్డు, వదించిన దేవునగా మనుజునికి మిక్కిలి అచేతనము ఆరంభమై ఏకారణము ప్రత్యక్షముగా కనపించకుండినచో అగస్తాత్మగా మృతినొందును.

మరియు ప్రత్యక్ష కారణమేమనగా హృదయముయొక్క శక్తి దుర్బలమగుట స్నానసమయమునందు అధికముగానుండుట, లేక ఆమాశయముయొక్క దుర్బలగతి నిరన్నముఖి (పరిగడుపు)యునందు ఆమాశయమునందు పిత్తము ప్రవేశించి కష్టమును కలిగించును. ఇట్టిదశయందు స్నానముచేసినయెడల దీనిసంయోగమువలన హృదయమునకు కష్టము సంభవించును. లేక హృదయముయొక్క జ్ఞానశక్తి బలముగలదైనచో కొద్దికష్టము సంపాద్యమగును. మరియు అప్పటి ప్రత్యక్షకారణములనుండి యేకారణము కలుగకుండును. మరియు మూర్ఛాధికముగా వుత్పన్నమైనచో బరీదిగాని లేక అబహర్ నరముయొక్క మూర్ఛము మలము మొదలగువానిలో బంధించబడునని గ్రహించవలెను. దీనినినుద్దా

అందుచే. మరియు అచేతనము వలనూర్చు కలుగుచుండినచో నిది ఆ రోగ్యమొందుట కష్టసాధ్యమగును. మరియు రోగియొక్క హృదయశక్తి ఖలముగా నుండి యీవ్యాధి పుష్పన్నమైనచో నిది కారణములేకనే పుష్పన్నమగుచున్నది. గాన తీక్షణికిత్యచేయకనే తగ్గిపోవును. మరియు యీవ్యాధి వెంటనే కలిగికనుపించుచు వెంటనే కనుపించకుండిన యీ వ్యాధి వెంటనే నశించును. బహుశ అచేతనము స్వల్పముగా కనుపించును. ఇట్టిరోగికి సంయోగకారణమువలన గాని లేక మరియు కారణమువలనగాని కలిగినట్టివాని వర్ణనము విస్తారపూర్వకముగా వర్ణించబడియె. అటుల వర్ణించబడిన విధముగా కలిగినయెడల కారణము ముందు కలుగుట ఆయాదిహ్నుములు ప్రత్యేకముగా చెప్పబడియె. మరియు ప్రత్యేకముగా ఆయాస్తానములయందు వర్ణించబడియె. అలక్షణములు సాక్షియగును. మరియు దడయొక్క అధ్యాయము వలన బహుదా ప్రయోజనము తెలియగలదు.

లాభము:—అచేతనము నొందినదశయందు యేరోగిముఖము ఆకువచ్చరంగు కలిగియుండిన తల, మెడ, ముందుకు యీడ్చబడి తల యెత్తజాలకుండునో అట్టిరోగి తక్షణమే మృతినొందును. అభిప్రాయ మేమనగా అధిక అచేతనమునకు చికిత్సలేదు.

(నూచనము) విరోచనమునకు యిచ్చినపిమ్మట రక్తమోక్షణముచేయించి పిమ్మట వ్రణము, గాయము, మొదలగునవి జరిగించి తడువరి అచేతనము కలుగుటకుముందు యేదిహ్నుములైనను కనుపించినచో వెంటనే నివారించుటకు పుషాయములను చేయవలెను. మరియు అచేతనము నెమ్మదిగా పుష్పన్నమైనయెడల నిది ఆరంభించుటకు నిధానమేమనగా ప్రారంభమునందు నాడి చిన్నదగును. శరీరరంగు మారుచుండును. నేత్రములయందు దుర్బలము సంభవించును. నేత్రములయెడల నల్లని తుమ్మిదలవలె దోమలవలె యెగురుచుండునటులగాని లేకయేదో ఒకవస్తువు ఎగురుచుండునటుల కనుపించును చల్లని చెమట పట్టుచుం

డును. కాళ్ళు చేతులు చల్లనగును. తిరిగి హెచ్చుచుండిన చిహ్నములు బలముగలవగును. అనగా అచేతనము సుభవించును. ఇట్లు కారణములు బలము దుర్బలముగానుండును. అటులనే అచేతనముకూడా బలముగానుండినచో అచేతనము అధికమగును. కారణము తక్కువగానుండిన అచేతనము తక్కువగా నుండునని భావము. మరియు యేరోగికి అచేతనము వక్రముందు వాంఠిగాని కడుపులో కెళ్ళుటగాని కనుపించిన యెడల యీరోగము ఆమాశయమునుండి కలిగినదని గ్రహించవలెను. నిది చికిత్సనలన సాధ్యమగునని తెలిసికొనవలెను.

మరియు సంయోగలంగముల కారణములు చిహ్నములు ముందుదశయొక్క కారణమునుండి యేమియు కలుగకుండిన యీరోగకారణము హృదయమునుండి లేచుచున్నదని గ్రహించవలెను. ఇట్టిరోగి తక్షణమే మృతినొందును.

మరియు రక్తమోక్షణము చేయుటవలన అచేతనమైనయెడల రక్తము విశేషముగా వెడలకుండినను శిరావేదనము అభ్యాసమైనను యెప్పుడు అచేతనము కాకుండినను అట్టివానిశరీరమునందు వ్యాధి గలదని గ్రహించవలెను. ఇట్టిరోగి ఆమాశయము దుర్బలముగా నుండును. మరియుదనికి శిరావేదనముచేయుటకు అభ్యాసములేకయు రక్తమోక్షణము చేయుటకు యిష్టముగా నుండలేనట్టివారికి శిరావేదనము చేయుటవలన అచేతనము కలుగుచున్నది. ఇట్లు కలిగిన అచేతనమువలన భయము నొందనవసరములేదు. ఎందుకనగా న్యభావికములేకుండుటవలన భయమువలన అచేతనము కలుగుచున్నది.

ముఖ్యముగా గ్రహించవలసిన దేయగా ఆమాశయము బలముగానుండును. శరీరమునందు దోషము విస్తారముగానుండును. గాని రక్తగతివలన భ్రాంతిగలుగును. గాన అచేతనము వ్రత్యమగును. ఇందువలన పరీక్షింపబడినదేయనగా ఎవరికి శిరావేదనముయొక్క ఆరంభమునందు అచేతనము కలుగుచుండినను అట్టివానికి శిరావేదనము అభ్యాసమునందు

సహాయము చేయవలెను ప్రకృతియొక్క అనుకూలముగు హేతువు పవిత్రతమగు జ్ఞానధర్మములను వాసనచూడవలెను. ఇట్టి జ్ఞానధర్మములను గొంతులో పోయివలెను అనిగా మూర్ఖుగోగి ప్రకృతి వృష్ణమైనచో కర్పూరము చందనము, పన్నీరు, దోసకాయ, పందిరిదోసకాయ యీ వస్తువులను మంచుగడ్డతో చల్లార్చి అందుకొంచెము కస్తూరికలిపి రోగికి వాసన చూపవలెను దీనివలన కస్తూరి ప్రకృతి వృష్ణమునకు సహాయము చేయును కర్పూరము చందనము పన్నీరు మొదలగునవి వైపూర్ణము జ్వరమును తగ్గించును. మరియు, పన్నీరు పై విధముగా చల్లార్చి గొంతులో పోయవలెను. మరియు, రొమ్మ ముఖముపై విశేషముగా పన్నీరు చల్లవలెను చల్లని నీళ్ళయందు పలచని సారాయి కొద్దిగాగాని మాంసరసముగాని కలిపి గొంతులో పోయవలెను ముఖముపై చల్లని నీళ్ళు చిలకరించుట మిక్కిలి మంచిది బహుశా చైతన్యమైన వెనుక చందనపు దుస్తులను ధరించుట వుచితమగు. పదార్థములు భుజించుట పెరుగుపై తేట పానముచేయుట యీ మొదలగునవి లాభదాయకములు.

మరియు అచేతనముగల రోగి చల్లని ప్రకృతిగలవాడైనయెడల కస్తూరి, అంబరు, రేహకా, మరియు భోజనములయందు సుగంధితవస్తువులు అనగా యేలకులు, లవంగములు, దాల్చినీచెక్క, కుంకుమపువ్వు యీ వస్తువులతో సమానముగు సుగంధవస్తువులు ఆఘ్రాణించునటుల చేయవలెను. మరియు దివాలమునకు 2 రతులు కస్తూరి సారాయియందు కలిపి కాచి గొంతులో పోయవలెను. మరియు ఆయాశయముయొక్క ముఖముపై నార్దైకతైలము, షస్తకీతైలమును మర్దించవలెను. కథాచిత్ అచేతనముడైనట్టి మనుజుడు యేకారణమువలననైనను పువవాసముండినను లేక పరగడుపుగాయుండినయెడల అట్టిరోగికి సారాయియివ్వజనదు. ఎందుకనగా దీర్ఘగర్భమునందు సారాయిచేరినయెడల పీకు విగింపు అదరు మొదలగునవి కలిగించును. కాబట్టి యిట్లు కలిగినచో దీని చికిత్స సుగంధభోజనద్రవ్యముల సుగంధము వలన గాని కొద్దిగా మాంసరసముతోగాని చేయవలెను.

మరియు విశేషముగా విరోధముల గలుగుటవలన అచేతనముకలుగుటకు కారణమగును. లేక మరియు యివ్వకారణమువలనగాని జలుబు ప్రవేశించును. అనగా శిరావేదనము చేయుటవలనగాని లేక గాయమువలన విశేషముగా రక్తము వెడలుట లేక స్థితినిచే చల్లనినీళ్ళు, పన్నీరు, మొదలగు శీతలద్రవ్యములు రొడ్డుపై చల్లకూడదు. ఎండిన మాంసము వేయించినకోడిచూరము గంధము మొదలగునవి అగ్నిపై వేసిగాని గోధుమరొట్టె గంధముగాని రోగి చాననమూపించవలెను. మరియు వ్రష్టలైలములను అనుశయముపై మర్ధించవలెను. మాంసరసమునందు వలచని సారాయికొద్దికలిపి గొంతులోపోషింపవలెను ఇది వేగముగా మాంసరసము శరీరము యావత్తు ప్రవహింపజేయును. ఆత్మకు సహాయమగును.

మరియు వినూది (కలరా) అనంతరమును అచేతనము కలిగినచో కొద్దిగా నుక్క, కస్తూరి, బేదానాకాయరసమునందు కలిపి గొంతులోపోయవలెను. రోగిచైతన్యతనొందినచో మాంసరసమును కొద్దిగా యివ్వవలెను. నాసాపురి మట్టికిర్పూరమునందుచేర్చి నోటిలోనుంచుట అతివ్రతమును.

మరియు విశేషముగా చెమట వెడలుటవలన అచేతనముల్పన్నమగును. ఇట్టిరీతి రోగియొక్క కాళ్ళు, చేతులు, పన్నీరుతోనున్నచల్లని నీళ్ళతో మర్ధించవలెను. మరియు బొగడకటలు యెండించి మార్గము చేసి వస్త్రుగాలిత మొనర్చి మాచికాయమార్గము కలిపి శరీరముపై చల్లవలెను. దీనివలన చెమటలిదిపోవును. మరియు బేదానాకాయరసము మాంసరసములతో శక్తికి బలము కలిగించవలెను. మరియు స్నానము లేనప్పుడు యెక్కిళ్ళు, కెళ్ళుట మొదలగునవి కనుపించినను లేక అంతకుపూర్వము యెక్కిళ్ళు మొదలగునవి కలిగినను భోజననుగంధములనువయోగించకూడదు. గాని వసునము చేయించుటకు ప్రియత్నము చేయవలెను అనగా రోగికిరస (పింట్రికను) రోగియొక్క నోటిలోను

ఈ అంశమును గురించి వివరించవలెను. గొప్పధర్మి తో రోగిని భజనపాటవలెన అనగా సకారా మంజా డప్పులు మోడు గుగాని శబ్దముతో పాటపెట్టవలెనని భావము. ముగిసిన ఆత్మకుపూజ మొనరు (దేవతల పాటలు) పాటపెట్టిన నున్నా గొప్పధర్మి గుటకు నఖిది కిని (శబ్దముతో ముడ్రాసుతో) శబ్దము చేయవలెను. ఈనమరాదు మల వలన తిరిగి చెట్టుగు గాకుంటే పరుగు పుట్టుకుంటుందిగా అట్టిరోగి జీవించుట కుద్ధిభవని గోచించవలెను.

మరియు అచేతనముయొక్క కాణాణా కులజ (పేగులనొప్పి) మోడలగు నొప్పావలన కలిగిన-నొప్పియూ పునమొగించవలెను. పల్లి యావలన తిన్నెరిగి అతిస్మరవలన నొప్పి తమించును. పిమ్మట కారణములను తొలగించుటకు సరిశ్రమచేయవలెను.

మరియు విషనంబంధ మగు కంఠపులు కలిగి వలనగాని లేక విషనంబంధం గల పదార్థము భుజించుటవలన అచేతనముత్పన్నమైన చో త్రిమూల మరియు ఫాదీజుకర్ (విషనాశక ఔషధమును) యివ్వ వలెను.

మరియు రోగిగతు, భయము, చింత, శుష్కత్వము, మొదల గల కారణములవలన అచేతన ముత్పన్నమైనయెడల వాని వ్రక్కతానుసారముగా అత్తర్లు సువాసనచూపించుచుండవలెను. మరియు చల్లనినీళ్లు చల్లపిప్పీరు చేతులపై మర్దించవలెను శరీరమును మాత్రము పుష్టము గా నుంచవలెను. పుష్టకరతైలములనుకమాశయముయొక్క నుఖముపై మర్దించవలెను కొంతవరకు ముక్కు మర్దించవలెను. పిప్పీరు గొంతులో పోయవలెను. ఫలూగిడూ పిమ్మాజూన్ అగ్రగ్రహించవలెను. ఈమా జూన్ ఫయూల్ యూగ అపై వైద్యుని మతనంబంధమైనది. దీనిని ఫలూన్ అనికూడా చెప్పుదురు. ఖరాబాడిగజాయి అను వైద్య గ్రంథమునందు దీని విధానము యాకింది విధముగా వ్రాయబడి యున్నది.

అభిధలూనియోమా జాన్ చేయ విధానన .

అక్కలకగి తామ్రశిఖ. జరామాంశి ఈవస్తువులు శిశి మాష
మూలు, కంకు మిపువ్వు 17½ మాషములు శంజాయినిత్తులు తెల్లవి 70
మాషములు ఈవస్తువులు చూర్ణించి వస్త్రగాలిత మొనరించి తేనె అవ
శ్యకతానకూలముగా కల్పకొని మాజాన్ చేయవలెను. యీ ఔష
ధము బలముగలవానికి అక్రమముగాయ వ్రమాణముగను దుర్బలలకు
కుంకుమగింజప్రమాణముగను బాలలకు తేనెగింజప్రమాణముగా
ప్రవయోగించవలెను

లాభము :- అచేతనముయొక్క నమస్తభేదములలో చెరుటవిస్తా
రముగా వెనటుటవలన కలుగునట్టి అచేతన మనందు వాంతిచేయుచుట
వలన హాని సంభవించును. మరియు, చేతులు కాళ్ళు ముద్దించుట పుష్ట
మగునంచుట ఆమాశయముయొక్క ముఖముపై పుష్టతైలములను
ముద్దించుట గొప్పవ్యసనవలన భయపెట్టుట యీ మొదలగునవి చేయు
కూడదు మరియు, అచేతనదశయందు జలుబుపదార్థములను భుజించుట
చల్లనిషర్పణులు పానము చేయుట వలన లోలంగములయందు నొప్పి
తలస్తించినచో ఫలాఫలిగాని దీనికి సమానమగు ఔషధమునుగాని
ఉపయోగించవలెను

— ఫలాఫలి అను ఔషధముచేయువిధి —

నల్లమిరియాలు, తెల్లమిరియాలు, పిప్పళ్లు ప్రత్యేకము 70
మాషములు ఊడెబల్ సా ౧ శిశి మాషములు, జరామాంశి, తులసి
14 మాషములు శొంఠి, అజామోదము, శిశియాలయూస్ (యింగువ
యిత్తులు) ముద్దవంగపట్ట, అసాడ౯, రాస౯ (సాస౯వేరు) ప్రత్యే
కము శిశి మాషములు యీవస్తువులకు చూర్ణించి వస్త్రగాలిత మొన
రించి దీనికి మూడింతలు తేనెమందుకలిపి మాజాన్ చేయవలెను.
యీ మాజాన్ మూడున్నర మాషములు పుష్టోదకముతో ప్రవయో
గించవలెను.

ఆమాశయముయొక్క దుర్బలత్వమువలన గాని లేక పితృదీప్తి మువలనగాని శిరావేదనమునందుగాని లేక శిరావేదనమునకు సిమ్మట గాని అచేతనము కలిగినచో శిరావేదనము చేయుటకు పూర్వము ఆమాశయమునకు బలముకలిగించునట్టి వర్జకులు నిచ్చుటయు పితృము యొక్క తీక్షణ్యము ఆణచునట్టి వర్జకులు పునయోగమగును. అనగా దానిమ్మగింజల వర్జకు సోపు రుబ్బు, నిమ్మకాయరుబ్బు మొదలగు నవి యుపయోగించవచ్చును.

గర్భస్థానము దుర్బలమగుటవలన అచేతనముకలిగినచో అత్తరు నువాసన చూపించకూడదు. మరియు, దీనికి యోగ్యమగు పుసాయ ములు ప్రయోగించవలెను అనగా ఆమాశయములకు హితకరములగు వస్తువులయొక్క గంధమును వాసనచూపించవలెను అనగా వల్లెద, వెల్లులి, ఇంగువ, మరియు, దీనిని గర్భస్థానము కృశించుచున్నట్టి వర్జన మునందు వేరు వేరుగా చెప్పబడును యారోగికి లోభాగమునందు వాపుకలిగిన యెడల వాపుయొక్క భారమువలన అచేతనము పుత్పన్న మైన యెడల జ్వరముకలుగుట యోగ్యమగును అట్టి స్థితియందు కాళ్లు చేతులు దుర్బలముగా బంధించవలెను పూర్ణకర వస్తువుతో కాపడము చేయవలెను. దీనివలన మలములోభాగమునుండి బైటికి వెడలివచ్చును రోగిని ఇరుండనీయకూడదు. ఎందుకనగా శరీరముయొక్క పుష్టము లోభాగమునకు ఆయాధమగుచుండును ఈ కారణమువలన మలముకూడా లోభాగమునకు చేరుచుండును గాన వాపు నొప్పిని అధికపరచును కాబట్టి అచేతనము పుత్పన్నమగును.

మరియు, లేమనువాట్టుకా గాని మరియుక జ్వరము అచేతనము నకు కారణమైనచో చైతన్యము (స్పృహ) గాచేయుటకు గొప్ప వాక్య ము తెలియబడుచున్నది. మరియు, జ్వరముయొక్క అధ్యాయమునందు కూడా హఠాత్పరమముగా (నిది జ్వరవేగమునందు అచేతనము కలి గించును) యొక్క వర్జనము వేరు అధ్యాయమునందు చెప్పబడును గాన చదువరులు అచ్చట గ్రహించగలరు.

మరియు అచేతనము హృదయముయొక్క వాపువలనగాని లేక హృదయముయొక్క రెండుచేతుల వాపువలన అతిరిక్తముగా పుత్పన్నమైనచో దీనివర్ణనము వేరుప్రకరణమునందు చెప్పబడును. అభిప్రాయమేమనగా చైతన్యము కలుగునట్టి పుసాయముల వర్ణనము చెప్పబడియె కాబట్టి అచేతనమయము తప్పిపోయినయెడల కారణమును గ్రహించి చికిత్సచేయుటకు యెటుల యోగ్యముగానుండునో అటుల చేయవలెను. అనగా శిరావేదనమునందున్న వాంతియందున్న రక్తమోక్షణమును ఆపునట్టి పుసాయములు చేయవలెను, మరియు మలమునిండుటవలన అచేతనము కలిగినచో మలమును వెడలించునట్టి పుసాయములు చేయవలెను.

మరియు దుష్టవృత్తియందు అచేతనము కలిగినచో ప్రకృతి నిజదశయందు మారునట్టి పుసాయములను చేయవలెను.

(సూచనీయము) ముఖముపై చల్లని నీళ్లుచల్లుటవలన వెంటనే చైతన్యమగుటకు కారణమేమనగా చల్లదనముయొక్క కష్టమువలన శరీరము చైతన్యతనొందును. మరియు ఆత్మ రక్తముయొక్క శరీర ఆధీనమునుండి బైటివైపుకు ఆరూఢమగుచున్నది. ఈ కారణమువలన అచ్చట పుష్టము ఖనీభవించుచున్నది మరియు యింద్రియములయందు శక్తి ప్రకేళించుచున్నది. గాన యీ కారణములనుబట్టి వైద్యవరులు నీళ్ళు ముఖముపై పోయుటకు స్థిరపరచిరి. రొమ్ముపైని అనగా రొమ్ము పుష్టస్తానము, హృదయము, రొమ్మున సమీపమునందున్నది. కాబట్టి యింద్రియములమలము అచ్చట విశేషముగా యుండును. ఎటులననగా రొమ్ము మెదడునకు సమీపమునందున్నది. గాన నూత్నకార్యములు విశేష అంగములకంటె రొమ్ముయందు విశేషముగా కనుపించుచున్నది. ఇటులనే నాసికము, ముఖము, గాలి, పీల్చునట్టి మార్గములు యివి ముఖమునందున్నవి. గనుక చైతన్యము యొక్క కారణముల మార్గములగుటవలన వర్ణించబడియెను తెలిసికొనవలెను. అట్టిసితియందు పుష్టము తననిజ

దశయందు ఆరూఢమగును, మరియు యీ రోగి శరీరమునందు మిక్కిలి స్వల్పముగా నుండునట్టిపుష్పము నష్టమొందినచో అట్టిసమయమునందు చల్లనినీళ్లు శరీరపై చల్లుట లాభదాయకమగును. అనగా వ్రక్కతి నష్టమొందించునట్టి బొవధములతో సంతుష్టమొందించవలెను. మరియు రోమాంచములను మంథముచేయునట్టి కారణమువలన ఆత్మనష్టమొందకుండునటుల కాపాడుచుండును, మరియు హృదయమునందు వ్రవేళించి అక్రమించి ఖనీభవించును.

లాభము:—ఈ రోగవృక్షరణములయందు వాగ్విబజిన లక్షణములు పూర్వరూపములు చికిత్సమొదలగునవి జాగ్రత్తతో గమనించవలెను. ఇందువిషయమై జాగరూకతతో యుండవలెనని ఆరూఢమగుచున్నది. మరియు హృదయము సమస్త అంగములలో శ్రేష్టమైనది. కాబట్టి హృదయముయొక్క రోగచికిత్సయందు సావధానుడై యుండవలెను.

మరియు మలము వెడలించుటయందున్న వ్రక్కతినిజదశయందు మూర్ఛుటయందున్న సావధానుడై యుండవలెను. అనగా వ్రక్కతినిజదశయందు మూర్ఛునట్టి బొవధముల నుపయోగించవలెను. మలమును వెడలించునట్టి బొవధములను ప్రయోగపరచవలెను. మరియు వర్షతుల నుపయోగించవలెను. ఆత్మయొక్క శక్తి హృదయముతో సంబంధము కలిగియుండును. అట్టిస్థితియందు చలువ కలిగించవలసిన అవశ్యమైనచో గొప్పసరిశ్రమ చేయరాకదు. ఎందుకనగా హృదయము ఆత్మకు స్థానము. మరియు ఆత్మపుష్టస్వభావికము కలది. కాబట్టి శీతోపచారములు విశేషముగా చేయుటవలన గొప్పహాని సంభవించును అనగా మిక్కిలి చలువ కలిగించుటవలన ఆత్మచల్లబడును అనగా బాహ్యకష్టముయొక్క కారణమువలన హృదయమునందు వ్రవేళించును గాన ఆత్మయందు కొంతసంభవించును. ఈ కారణమువలన కర్పూరపుమాత్రాలు పూర్వపు వైద్యవరులు హృదయ సంబంధమగు దుష్టవ్రక్కతియందు వర్షియియున్నారు ఈమాత్రలయందు

కుంకుమపువ్వు చేర్చక ఉపయోగించరాదను. మరియు, మలమును తెడలించుటకై నియమించు ఔషధములయందు గోజుబొంబు చేర్చక ఇవ్వించరాదు లేక గోజుబొంబుకు సమానమగు గుణముగల మరియేవస్తువైననుచేర్చి వాడవలెను ఎందుకనగా పరాత్పరును శరీరమును శరీర ఆరోగ్యమును రక్షించుకొరకు నియమించియున్నాడు. మరియు మిక్కిలి చాతుర్యముగా నియతకాలమునందు శరీరమునందు దీని గుణము కలిగియుటకు ఆజ్ఞాపించి యున్నాడు. కుంకుమపువ్వు మాత్రాలు అట్టిస్థితియందు ఉపయోగించినచో శరీరము కుంకుమపువ్వుయొక్క శక్తిని ఔషధమునుండి వేరుపరచి ఆత్మయందు ప్రవేశించును గాని దీనివలన ఆత్మయందు ప్రకాశము శక్తికలుగుచున్నది. మరియు, కర్పూరము మొదలగు ఇతర ఔషధముల శక్తిని మాఖ్యముగా హృదయమునందు ప్రవేశింపజేయుచున్నది. గాన హృదయముయొక్క పుష్టము ప్రకృతియందు సమానమగును కాబట్టి ఈపుష్పాయములు శరీరశక్తియందు నిర్బరమగును అనగా శరీరము బలముగానుండినచో ఏదికితన అయినను నిష్ప్రయోజనమగును. మరియు, ఇటులనే కుంకుమపువ్వును హృదయసంబంధమగు చల్లని ఔషధమునందు చేర్చుట మిక్కిలిలాభదాయకము అనగా కుంకుమపువ్వుయొక్క శక్తి చల్లని ఔషధముయొక్క శక్తిని హృదయమునందు ప్రవేశింపజేయుచున్నది. కాబట్టి చల్లని ఔషధము స్వయముగా ప్రవేశింపజాలదు. మరియు, హృదయమునకు మేలుచేయునట్టి ఔషధములనేకములుగలవు అందుండి ఈక్రింద వర్ణించబడిన ఔషధములు ముఖ్యమైతవి ఈ ఔషధములు పుష్టముగాక, శీతముగాక సమత్వముగానుండును గాన వానిని వర్ణించుచున్నాను.

కెంపులు ఫేరోబా, స్వర్ణము, రజితము, గొజుబాన్ ఈవస్తువులు సమత్వముగలవి. దయానంజ్ అకరవి, నిర్విషము, కస్తూరి, అంబరు, జరా వండ్ (కచూరము) పట్టుకాయలు బహమనెనురఖ్, బహమనెను పేద్ లవంగములు, పచ్చిపాంబూగి, బాదరంజనోయా, బాదరంజనోయా విత్తులు, తులసి, తులసివిత్తులు, నిమ్మకాయలు, నిమ్మకాయ బెరడ, ఏతరజ్, రాన్న, ఈ మొదలగునవి చల్లని ఓషధులు. మురియు, మెంతులు, కహ రోబా, పగడచూడ, కర్పూరము, చందనము, తవాక్షిరి, గిలెషఖ్ తూం (కావిరాయి) పుల్లనిశేవు (యాఫిల్) ఎండుధనియాలు, పచ్చిధని యాలు ఈవస్తువులు చలువనుకలిగించును. మురియు, సంయోగముల వలన సౌఖ్యమును కలిగించునవి యాఖుత్ (కెంపు) లాధదాముక మగును. మురియు, సౌఖ్యమును కలిగించునట్టి ఔషధములు దస్తూర ఫుల్ ఇలాజ్ అను గ్రంథమునందు వ్రాయబడియున్నవి. వానిలోనుండి ప్రకృతినిరక్షించునట్టి వానిని నమయాను కూలముగా ఉపయోగించ వలెను.

అంశ(1) యోగము .

నీలిరంగుల తవాక్షిరి, గొజుబాన్, కాసినివిత్తులు, మొదలగు నవి ప్రత్యేకము 10న్నర మాపములు పుకరిగెకాయలు, దాక్షిణ్యండ్లు, 52 మాపములు తెల్లచందనము, గులాబిపూలు, రంధ్రమువేయని ము త్యములు కహరోబా, పగడభస్మము, యివి ప్రత్యేకము 14 మాప ములు కంకుమపువ్వు 1న్నర మాపము యెండివర్తి 2½ మాపములు శేవువరబతు పటికెబెల్లముతో చేసినది అన్ని వస్తువులకంటె రెండుభాగ ములు ఈవస్తువులను చూర్ణించవలసిన వస్తువును చూర్ణించి సూరవల

సిన వస్తువులను నూరుకొని ప్రసిద్ధితిగా మాజూన్ చేసికొని యుండు కొనవలెను.

(2) యోగము

బహునెనురక్, బహునెనుఫేద్, కమారములు ఇవి ప్రత్యేకము 70 మాషములు దహనంజబోయా, పూదె కింవార్ సఫేద్ (కివారి అనగా ఒకగా) యునునకు వేరు. అచ్చటి అగరు ప్రసిద్ధముగానుండును) 3½ మాషములు, జరామాంసి, కుంకుమపువ్వు ఇవి ప్రత్యేకము 17½ మాషములు నుక్ (ఇవి ఒక ఔషధము.) బంగారురేకులు 2½ మాషములు ఈ మొదలగు యావత్తు వస్తువులను దంచి చూర్ణించి వస్త్రుగాలిత ముసరించి రెండుభాగములు తేనె చేర్చి చేయి బడిన శేపుచర్బతునందు కలిసి మాజూన్ చేయవలెను.

(3) యోగము

జహర్ మోరా (ఆకువచ్చగనుండొరాయి) ఖతాయి మొగలి అరఖునందు అరుగదీసి వుచ్చుకొనవలెను. తదుపరి శేపుమురబ్బా వెండి రేకు బంగారురేకులుచుట్టి వుచ్చుకొనవలెను తరువాత గౌజబాన్ శేవ తివువ్వులు, వచ్చిపట్టు, ఇవి ప్రత్యేకము 7 మాషములు తెల్లచందనము 3½ మాషములు బాదరంజబోయ ఆకులు 5½ మాషములు, సాధారణ వేద్ అరఖుయందునాననేసి వడియబోసి మొగలిఅరఖు, పుల్లదానిమ్మ వర్బతు తియ్యదానిమ్మవర్బతుచ్చి పానముచేయవలెను. ఈ ఔషధములు పుష్టవృత్తిగలవానికి లాభదాయకములు.

(సూచనము) పలయు నిండియుండునట్టి కారణమువలన హృదయమునందు వ్యాధులు వ్రత్యున్నయగును అవ్యాధులలో బహుదా నుద్ద అను వ్యాధిపుష్టియగును నిది శ్వాస మార్గమును బంధించును. ఒకానొకనయియుండు రెండవ అంగమునకు సీచ ఆవిరివరమాణువులు ప్రశోషించునట్లుచి గాన వీటివలన మార్గము బంధించబడిన యెడల కుడివైపు చెయ్యియొక్క బాసలిక్ అను శిరావేదనము చేయవలెను. మరియు, ఆవిరి వరమాణువులవలన రోగము కలిగినచో ఎడమ చెయ్యియొక్క శిరావేదనచేయవలెను. అనగా ఎడమ చెయ్యియొక్క శిరసు ఛేదించి రక్తమోక్షణము చేయవలెనని ప్రకటనయగుచున్నది.

గద్య, ఇది శ్రీచుదిచూబేగ్ సాహెబ్ పోగ్ర పచ్చాబేగ్ సాహెబ్ పుత్ర “వైద్యభూషణ” బిరుదావళీ విరాజమాన వైద్యవిద్యవిద్యజ్ఞన విధేయ రహతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతమైన “తిబ్బెల్సర్ హాహి” అను వైద్యగ్రంథమునందు హృదయరోగములు స్వము.

సంపూర్ణము.

అంక ౧౦ వాని వ.

చిన్న చిన్న సామాన్య వస్తువులను.

చిన్న చిన్న సామాన్య వస్తువులను.

పాఠశాల గాని, అధ్యాపకులు.

స్తన రోగ లక్షణములు

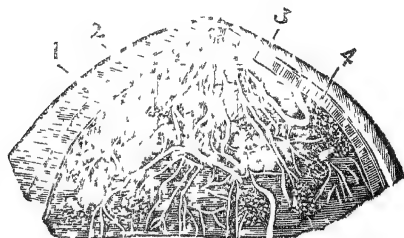
స్తనముయొక్క విభిన్నము.

2-3 సామాన్య

బహిష్కారము

వాహికలు

1-4 చిన్న చిన్న వస్తువులు

స్తనములనగా హిమజాదు యవ్వనవయస్సుగల వాడైనప్పుడు వాని స్తనములయందు బంధనమేర్పడును గాని పురుషులకు వ్రష్టాదిఖ్యమువలన స్తనముల ప్రకృతియొక్క యోగ్యత నష్టమైండును.

మరియు, స్త్రీలకు రజోసంబధమగు మలముయొక్క విశేష రివ్విమువలన ఉష్ణముయొక్క న్యూనతవలన స్తనములయొక్క స్వభావికమునుబట్టి ప్రతిదినము పెరుగుచుండును ఎంతవరకనగా పాలు త్రాగినట్టి శిశువునకు అన్నిసాన సోలము కలుగువరకు వృద్ధి నొందుచునే యుండును. మరియు, రొమ్ముయొక్క ఉష్ణము అత్యధికమునకు తుష్టి నొందిండునట్టి దగుచున్నది.

మరియు, పాలు, పీర్వము, రుధిరము, మొదలైనవి హాని పొంది దశలయందు విరుద్ధముగానుండును గాని ఈమూడును ఉత్పన్నమగు

నట్టి కారణములు మాత్రము సమానముగానుండును ఎటులననగా పాలు, వీర్యము నిబములో రుధిరమునండి కలుగుచున్నవి అయినను స్థానములనుబట్టి ఆయాస్థానములలో ఇట్టిస్వరూపముగా మారుచుండును మరియు, పాలయొక్క ప్రకృత్యుద్భవము వైద్యులమతిభేదమేనగా కొందరే ఉష్ణము, చైత్య, రక్తముతో సమానమగుననియు మరికొందరు జలుబు వలన రక్తము మారుచున్నదనియు కొందరు సమానముగా నుండుననియు వదించుచున్నారు. ఈ అధ్యాయమునందు ఏమప్రకారములుగలవు.

❧ (1) పాలుతగ్గుటకు లక్షణములు ❧

అనేక కారణములుగలవు (1) రక్తము తగ్గుట, (2) రక్తాధిక్యము, (3) రక్తము చెడిపోవుట మొదలగు మూడు కారణములుగలవు ప్రత్యేకముగా ఈ కారణములను వేరు వేరుగా వర్ణించబడును.

(1) రుధిరము తగ్గుటవలన పాలుతగ్గుటకు కారణమగును. అనగా పాలయొక్క మలము వాస్తవములో రుధిరము కాబట్టి ఈ రుధిరము తగ్గినకొలది పాలుకూడా తగ్గిపోవును. మరియు, రుధిరము తగ్గుటకు అనేక కారణములు గలవు. (1) సిరావేదనమువలన విశేషరక్తము వెడలిపోవుట రజస్వల రక్తముగాని లేక సిఫాస్ (ప్రసవమైనప్పుడు వెడలు రక్తము) సమయమునందు రక్తము విశేషముగా వెడలిపోవుట (2) భోజనముతగ్గుట, (3) రక్తము స్వల్పముగా వృద్ధిచొందునట్టి భోజనములు భుజించుట అనగా మిక్కిలి చల్లగను శుష్కభోజనములు భుజించుట (4) రోగము కోరిధము దీనిలకు కారణము భయము విషయప్రకృతి రుధిరమును వృద్ధిచొందునట్లు అటంకపరచుచుండును. (5) దుష్ప్రకృతి రక్తము వృద్ధియగుటలో ఆపివేయును. మరియు, ఈవిధముగు చిహ్నములు ఈ కారణములకు ముందు కలుగుటవలన ప్రకటనమగుచున్నవి.

❧ తున్న వి.

—(1) భేదము పాలు తగ్గిపోవుటకు చికిత్స—

పాఠ్యభమునందు కారణమును దూరపరచుటకై పరిశ్రమ చేయవలెను మరియు, రక్తము ఉత్పన్నమగునట్టి ఉత్తమభోజనవదార్థములను శేవించవలెను. మరియు, రక్తము వృద్ధినొందువస్తువులు పానముచేయవలెను. దీనితోనహాప్రకృతియొక్క కారణములను పక్షించుచుండవలెను. భోజనపానాదులవలన ప్రయోజనము పొందించువరకు ఔషధములవైపు ఆరూఢము కాకూడదు.

—(2) రక్తాదిఖ్యతవలన పాలుతగ్గు లక్షణములు—

రక్తాదిఖ్యమువలన స్తన్యముతగ్గిపోవును, అనగా రక్తముశరీరమునందు విస్తారమై అందు యేనిధమైన హీనత్వము సంభవించుకుండును. కాబట్టి శరీరము రక్తాదిఖ్యమువలన దానిని వచనము చేయజాలకుండును అనగా రక్తమును పాలుగామార్పజాలదని భావము. ఇట్టిస్థితియందు రక్తాధిక్యచిహ్నములు ప్రకటనమగును.

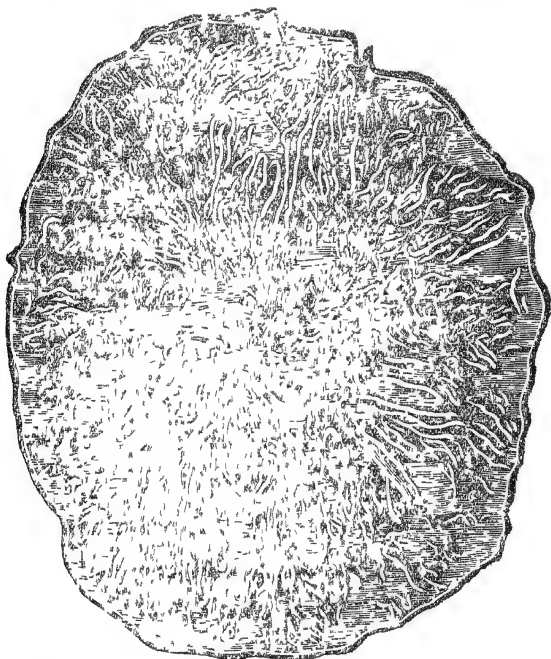
—రక్తాధిక్యతవలన పాలుతగ్గుటకు చికిత్స—

ఈరక్తాదిఖ్యమువలన కలుగు క్షీణస్తన్యముగల వానికి శిరావేదనముగావించి రక్తమోక్షణము చేయవలెను. రక్తమును తగ్గించునట్టి భోజనవదార్థముల నొసగవలెను. మరియు శరీరమునకు పుష్టి కలిగించవలెను. మరియు రక్తమును యెరచునట్టి వస్తునముదాహరణమును 'వర్జించవలెను. ఇందువలన యితరబాధ కలుగకుండునటుల కాపాడవలెను. మరియు మిక్కిలి భయమా, గొప్పచింత, లేక శిశువుపై ప్రేమతగ్గిపోవుట, గానిలేక మహిషతరకారణములవలనగానిపాలుతగ్గుటకుకారణమగును. మరియు పాలు పుత్పత్తిచేయునట్టి ప్రకృతికి ఆటంకపరచు కారణములు తప్ప శరీరమునందు శ్రేష్టమగు రుధిరముండియు పాలు తగ్గిపోవును. దీనిచిహ్నములు రుధిరము తక్కువగా పుత్పన్నమగుట నీచమగు చిహ్నములలోనుండి యేచిహ్నము కలుగకుండుట మరియు రక్తాదిఖ్యకారణములు మాత్రము కలిగియుండుట మొదలగు లక్షణములు కలిగియుండును.

అరక్తాదిఖ్యక్షీరనాశనకీర్తన

తారమును దూపవరకు శుష్టిరముగాఁగఁగదకరబోషధములనువ
యోగించవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన ప్రసృతి క్షీరమును వృద్ధిచేయుట
యందు ఆరూఢమగును.

స్తనములోభాగమునంగు క్షీరమునుయేర్ప జీవసరములను చూపుచిత్రపతము

స్తనముల లోభాగమునందు రుధిరమును పక్షిరము క్షీరముగా
మాడ్చును రజోసంబంధమగు ఈరుధిరము గర్భాశయమునండి గర్భో
త్పత్తికాలమునందు కొంత గర్భస్తశిశువునకు ఆహారముగను కొంతస్తన
ములందు ప్రసేశించి క్షీరముగా మారును ఇట్టిస్థితియందు దోషములు
అనగా వాత, పిత్త, క్లేష్మములు ప్రసేశించి వివక్షాన్యముగా మాడ్చు
నుకాబట్టిఅట్టిక్షీరమునుపరిశుద్ధముగఁగచుద్రవలుగ్రిందనివరించబడును

అభివృద్ధి వ భే! దోషమువలన క్షీరముల్గిపోవు లక్షణములు.

రక్తము నీచత్వముందుటవలన స్తన్యము స్వల్పముగా వృద్ధియగును. ఇది రెండువిధములుగా నుండును. (1) త్రిదోషములలో అనగా వాత, పిత్త, కఫ దోషములలోనుండి ఒకదోషము రక్తమునందు ప్రవేశించి రక్తమును చెరచినేయును. నీచదృఢిరమువలన స్తన్యము మిక్కిలి స్వల్పముగా వుత్పన్నమగునని ప్రకటనమగుచున్నది.

(2) సాధారణ దుష్టప్రకృతి శరీరమునందుత్పన్నమై రక్తమును చెరచినేయును. కేవలము రొమ్మునందు సుయోగమగుచుండును. తిరిగి రక్తము స్తనములయందు చేరకుండునటుల ఆటంకపరచును. అట్లువైని శ్రేష్టమగును. మరియు దీనిని రెండుభేదములుగా చెప్పచున్నాను. (1) ఆచెడురక్తవర్ణనమునందు చెప్పచున్నాను. ఇది ద్విదోషాదిభ్యమువలన కలుగు చున్నది. మరియు పిత్రాదిభ్యముయొక్క చిహ్నములు పాలు వచ్చుగను పలచగనుండును. గంధమునందు తీక్షణ్యము మంటతోకూడి యుండును. మరియు కఫాదిభ్యచిహ్నము లెవ్వియనగా పాలు మిక్కిలి తెల్లగను నిర్మలముగనుండుట మరియు దుదిగను పులుసువానకలిగి యుండుట, వాతాదిభ్యలక్షణము లెవ్వియన పాలు మిక్కిలి చిక్కగను రంగు మలినవర్ణముకలిగియుండుట పాలుమిక్కిలి స్వల్పముగానుండుట మరియు శుష్కాదిభ్యమువలన పాలు చిక్కగను తీగెవలె సాగుచుండును. ఈ మొదలగునవి దోషపేతు స్తన్యలక్షణములని గ్రహించవలెను.

లాభము :—ఒకదోషమునందు పాలు పుల్లగానుండునని చెప్పి యున్నాము. అనగా శ్లేష్మాదిభ్యమునందు జలుబు విశేషముగానుండును. లేక కఫముతోకూడా వుష్ణముకలిగినచో పాలు వుప్పుగానుండును. లేక పుల్లగానుండును.

అదోషమువలన కలుగు క్షీరచికిత్స.

దోషములలో యేదోషము విశేషముగానున్నదో ఆదోషము

ను హరించును సాక్షాత్తులను చేయవలెను. మరియు ఔషధములు భోజనములు దీనికి విరుద్ధమైనవి వ్రవయోగించవలెను.

వైత్యాధిక్యమునందు యవగంజ, జింక, మేకపిల్లలమాంసరసము ఆలుబకరా, దానిమ్మకాయ నిమ్మకాయపులును వ్రవయోగించవలెను.

మరియు కఫదశయందు సోవు గజదువిత్రులు చేర్చిన మాంసరసము హరిరా (యోవాగు) గోధుమిండి కొద్దిగా మెంతులు నూనె తేనె చేర్చి రొట్టెచేసి భక్షించవలెను.

మరియు వాతదోషమునందు గోధుమలు, యోవలు, సెంగలు, అంజూరపండ్లు, బాదంనూనెచేర్చి వండిన మాంసరసము పెద్దకోడిమాంసము, పాలుగలగొర్రె, పాలుగల మేకపొడుగు, మొదలగునవి లాభదాయకమగును.

మరియు యేస్త్రీయొక్క పాలు తీగెలుకట్టియుండునో అట్టిస్త్రీకి బసవ్ మా, ఖతమి, యవపిండి, నీళ్ళతో కలిపినూరి రొమ్ముపై కుచములపై లేపనముచేయవలెను. మరియు యీశస్తువులకపాయముతో కావడము చేయవలెను. మరియు చెమ్మను కలిగించునట్టి భోజనములను భుజించవలెను.

అశ్లో 2 వ భే! క్షీరముచేడిపోవు లక్షణములు

నీచదాధిరవర్ణనమునందు చెప్పబడియె. మరియు నిది దుష్ప్రకృతి వలన వ్రత్పన్నమగును. వ్యత్యేకము దుష్ప్రకృతి చిహ్నములు కలిగియుండును. గాన యీరోగానుగుణ్యమగు షర్బతులు భోజనములు మలముగల స్తనరోగమునందు చెప్పబడియె. వాటిని వ్రవయోగించి ప్రకృతిని స్థిరపరచుట మరియు మాడ్చుట దీనియొక్క చికిత్సయగును. మరియు స్తనములయందు దుష్ప్రకృతి వ్యవేదించినచో దానిని లేపనఔషధములవలన దూరపరచవలెను.

(నూచనీయము) పాలు వృద్ధిచేయునట్టి వస్తువులెవ్వయినగా తూడరినుపేద్, తూపరిసురభ, తెల్లగనగసాలు, తాడికాయలు, మేకపొడు

గు, మరియు పూర్ణము చెప్పును. లిగిండునట్టి భోజనసాధ్యములుపిత్తమునందు దోసకాయలు, వండిదోసకాయగింజలపాకలు, నేతిబీరగింజలపాకలు, విరోచనబొవధములతోచేర్చి పానముచేయుట, మరియు ఆవుపాలయందు శర్కరచేర్చి పానముచేయుట యవ్వనముగల మేకమెదడు, వచ్చిచేవలు, పాలకొకూర యామొనగునవి పాలువృద్ధిచేయును.

మరియు కఫచామునందు పాలు, గోధుమగంజ, గుమ్మపాలు, సోపు, ఆకులకపాయము మొదలగువి పునయొగించవలెను. మంచిపాలు అనగా న్యశ్చమైన తుదిగనుండి యేర్పడినపాలు దీనిలక్షణములు రంగు చిక్క దనమునందు సమత్వముగను గంధము రుచి సమానముగా నుండవలెను. అట్టిస్వస్థమును వృద్ధిచేయునట్టి బొవధవిధి అనగా నువ్వులపిండి ద్రాక్షసారాయియందుకలిపి వడియబోసి పానముచేయవలెను. మరియు యాసారాయిమట్టి స్తనములపై లేవనముచేయవలెను.

(2) బొవధవిధి

గాజరు, నీటిల్లి, నల్గం, సోయి, ముల్లంగి, సోపు మొదలగు ఈవస్తువులను సమానగా తీసికొని ఈవస్తువులకు సమానముగా వేయించిన శెనగలుచేర్చి ఈవస్తువులను నేకముగా చూర్ణించి వస్త్రాలితమొనరించి ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు 16రేమాషములు పాలలో కలిపి వుచ్చుకొనవలెను. మరియు, శాబోలుదేశపు శెనగలు ఆవుపాలలో రాత్రి నానవేసి ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలము ఆపాలలో నక్కవంచదార కలిపి పానముచేసినచో పాలువృద్ధి నొందును.

❖ పాలువృద్ధిచేయునట్టి లేవనలు. ❖

బొగడగింజలపిండి 30 మాషములు, తులసిచూర్ణము 17 మాషములు యారెండువస్తువులను తులసిరసములోకలిపి నూరి స్తనములపై లేవనముచేయవలెను.

❖ (2) వ యీరవృద్ధి లేవనము ❖

తులసిపిత్తులు, యవపిండి, బొగడగింజలపిండి, పొదిన్నా, పొత

నజ్, (ఒకవిధమగుచుది) తుతలి (నదాపా) ఈ మొదలగునవి మేత
గానూరి రొమ్ముపై లేవనము చేయవలెను

సప్తమ్యము అధికమై నగ్గించునట్టి లక్షణములు

స్తన్యము విశేషముగా నగ్గించుటవలన అనేక హానికరములు
గలవు (1) శరీరము దుర్బలమగును ఎందుకనగా పాఁయొక్క మలము
రక్తమగుటవలనరక్తము వృద్ధి నొందినగొలది శరీరము నీర్పించుచుండును.

(2) స్తన్యము విశేషముగా పెడలుటవలన రొమ్ముయందు నిలిచి
అందు, బైటిడలులు ప్రవేశించి దానిని చిక్కవరుచును. ఈ కారణము
వలన సీచమగునని భయమునొందవచ్చును. మరియు, విశేష పులుపు
కలిగియుండును.

(3) స్తనములయందు విస్తార రుధిరమువలన నిజపూష్ణము
అణగిపోవును ఈ కారణమువలన పూష్ణము అందు లేన కార్యములను
సరవేర్చుకుండును కాబట్టి విపత్తికలిగించును.

(4) కథాచిత్ విశేషముగా పీకుటవలన కుచములయందు
వాపుగాని లేక కేవలము ఇతరరొగములు వుత్పన్నమగును అభిప్రాయ
మేమనగా పాలు అధికమైనచో అందుకు ప్రపాయములను చేయవలెను.
కాబట్టి ఈరొగముగల స్త్రీకి దుర్బలమువలన రెండవవిపత్తి కలుగకుండు
నటుల కాపాడవలెను. ఎందుకనగా కొందరు స్త్రీలు విశేషముగా భుజిం
చుటవలన వారిశరీరమునందు రక్తము విశేషముగా వుత్పన్నమగును
ఈ కారణమువలన పాలుకూడా అధికముగా వృద్ధి నొందుచున్నవి ఇట్టి
స్త్రీలకు మిక్కిలి విపత్తికలుగనేరదు కాబట్టి ఇటువంటి స్త్రీలవిషయమై
పాలు హరించునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించుకూడదు ఏదైన రెండవ
బాధ కలిగినచో భోజనపదార్థములను తగ్గించవలెను. అనగా రతూబ
తును అత్తునట్టి వస్తువులను ఉపయోగించవలెను. ఈ కారణమువలన
శరీరము తగ్గిపోవును పాలు అధికమగు కారణములు న్యూనతయొక్క
కారణములకు విరుద్ధముగానుండునని తెలిసికొనవలెను, ఒకానొకవృత్తు

కొందరి స్త్రీలకు స్తనములయందు సర్వోత్తమత్రేయజే పాలుపుత్పన్నమగును మరియు, నొప్పికూడా కలిగియుండును ముఖ్యముగా రజోసంబంధముగు రుధిరము నిలిచిపోయినను పాలుకలుగునని తెలిసికొనవలెను. మరియు, యువ్వనపుడేషుని స్తనములయందు యువ్వనమయమునందు పాలుపుత్పన్నమగుచున్నవి అట్టివి నొప్పికూడా కలిగియుండును.

స్తనములకు గల లక్షణములు

చెన్నును అర్చివేయునట్టియు వీర్మమును తగ్గించునట్టియు రుధిరమును వెడలించునట్టి ఔషధముల నుపయోగించుట లాభదాయకమగును ఎందుకనగా రుధిరము పాలగుచున్నది. కాబట్టి స్తనములనుండి గగ్గప్రాములకు ప్రవహించును ముఖ్యముగా రజోసంబంధముగు రుధిరము నిలిచిపోవుటవలన పాలు అధికమగుటకు కారణమగుచున్నది. పాలుతగుటకు లేపనములు చెప్పుచున్నాను.

లక్కవియ్యము, జీలకర్ర) ఈరెండువస్తువులు శైవగవులునుతో నూరి కలిపి లేపనముచేయువలెను. మరియు, చల్లనివస్తువులతోనుండి ఈవిషయమై లాభదాయకమగు వస్తువులు అనగా జలుబునందు రాగులు (నోళ్ళు) చిరిశైవగవవప్పు, సొరకాయ, ఈమొదలగు వస్తువులను భుజించుట ఈవస్తువులను లేపనముచేయుట ఇనప్ గోలుగింజల జగురు దీనితకులు మొదలగునవి లేపనముచేయుట లాభదాయకమగును.

మరియు, ఉష్ణకరవస్తువులలో అడవిసదాపాతకు భక్షించుట సదావశ్యతలు ముఖ్యముగా అడవిజీలకర్ర) భక్షించుట ఈవస్తువులను శైవగవులునునందు కలిపి లేపనముచేయువలెను. మరియు, కర్నబ్ (ఇంగ్లీషులో క్యాబేజ్ అందుడు) గింజలు నూరి లేపనముచేయుట లాభదాయకమగును మొంతులు బొగడగింజలపిండి పట్టువేయుట లాభదాయకమగును ఈవస్తువులను వన్నీరు గుల్లోగకాయ,దు కలిపి లేపన

2 వ. లేవనవిధి

వంటజేగుడు, చిరిశెనగవప్పు, పన్నీడు, శెనగపులునుతోనూరి కలిపి లేవనముచేయవలెను. మరియు, భోజనము, నర్లజలము, పన్ని ద్రాక్షరసము, నిమ్మకాయరసము మొదలగువానితో భుజించవలెను. మరియు, చిరిశెనగవప్పు భక్షించుటవలన పాలుస్వల్పముగా వృద్ధి నొందును.

— స్తనములువాపు పీగుకలుగుటకు కారణములు —

ఉష్ణము చల్లనివాపు ప్రత్యేక అంగమాలందు కలుగునటుల స్తనములయందుకూడా వాపుప్రత్యక్షమగుననిగ్రహించవలెను. ప్రత్యేక వాపువర్ణనమునందు చెప్పబడుచు కాబట్టి అప్రకరణమునందు చూచు కొనవలెను గాన లేవనలుచేయునట్టి ఔషధములు మాత్రము ఇందు చెప్పబడుచున్నవి. ఈ ఔషధములు స్తనములవాపునందు మాఖ్యము లైనవి.

వాపు పుష్టమువలన కలిగినచో శనగపులును ఉష్ణోదకముకలిపి మేక లేక ఎద్దు మూత్రోశ్మశమునందుపోసి వాపుపై నుంచవలెను. మరియు, శికింజరీర్ ఆపురేతియందు బొగడగింజలపిండికలిపి లేవనము చేయవలెను. మరియు, కామంచాకునూరి గుల్బోగన్తో స్నిగ్ధపరచి వాపుపై లేవనము చేయవలెను. మరియు, మూడు దిశములతరువాత ఈలేవనములు చేయవలెను వీటివర్ణనము పాలు కుళ్ళుటయందు వర్ణించ బడును.

మరియు వాపు జలుబువలనకలిగినచో అజామోదమునూరి స్తనములపై న కట్టుకట్టవలెను. మరియు, భూబూనానూరి సోపురసములో గాని అజామోదపురసములోగాని కలిపి లేవనముచేయుట లాభదాయక మగును.

మరియు స్తనములయందు పాలు గట్టిపడుటవలనగాని పలచే తిడుటవలనగాని పాలుకుళ్ళుటవలనగాని స్తనములయందు ఒకవిధముగా

హృచ్చ ఉత్పన్నమగును. మరియు ఈమూడు కారణములవలన స్తనముల యందు పాలుపేరుకొని గట్టిబడుచున్నవి. (1) విశేషపుష్టవశీకృతివలన కలుగుచున్నది. ఇది పాలయందు చెమ్మను ఆర్పివేయును. ఈవశీకృతి సర్వశరీరమునందుగాని లేక, కేవల స్తనములయందుగాని వుత్పన్నమగుచున్నది.

(2) మిక్కిలి చల్లని వశీకృతివలన కలుగుచున్నది. ఇది సర్వశరీరమునందుగాని లేక, కుచములయందుగాని వుత్పన్నమగును. ఈ కారణమువలన పాలు గట్టిపడును.

(3) శీశువు దుర్బలుడైగాని ఏక కారణమువలనగాని లేక రోగము వలనగాని పాలు గోలజాలకుండు కారణమువలన పాలు స్తనముల యందు ఆలశ్యముగా నుండుటవలన తోడుకొని గట్టిపడును.

మరియు పుష్ట శీతవశీకృతుల లక్షణములు అనేక స్థలములయందు తెలువబడెను. మరియు ప్రకృతిపుష్టమైనచో బట్ట నీళ్ళలో సిరకాలో తడిపి స్తనముపై నుంచగలెను. దీనివలన పుష్టము శాంతినిొందును. దుర్గంధమును లగ్నించి చిక్కదశమును దూరపరుచును. మరియు, సర్వదా బసవేపాతైలమును లేవనము చేయుచుండవలెను. మరియు గోరువెచ్చని నీళ్ళకు రొమ్ముపై స్తనములపై పోయవలెను. యారోగము గలస్త్రీకి ఉష్ణాదిఖ్యమైనచో బొగడగింజలపిండి, యువపిండి, అడవిదానిమృవేరు చూర్ణము, కోడిగుడ్డుసొన, వచ్చిధనియూలు మొదలగునవి పెద్దపాయ లాకు రసమునందుకలిపి లేవనము చేయవలెను. ఇట్లు జలుబుకలిగించు నట్టియు, నొప్పిని శాంతినిొందించునట్టియు, మలమును వెడలించుకుండు నట్టి ఔషధములు లాభదాకమగును. మరియు శనగపులుసు గులాబి పూలనూనె వెచ్చచేసి అందులో బట్టతడిపి స్తనములపై కావడముచేయవలెను. మరియు కామంచాకు కాకనజ్ (రాజపురానదేశమునందు కామంచాకు) నూరి లేవనముచేయవలెను మరియు రోగము అంతము నకు వ్రేవేళించి పుష్టము శాంతినిొందినచో సప్తమునుకలిగించునట్టి లేవన

ములు చేయవలెను. మరియు నిచ్చట చట్టుదెప్పబడుచున్నది. అవిసివిత్తులు, బాబూనా, అకలీశలమలికు (త్రాయామూణము) నువ్వులు మొదలగునవి మెత్తగానూరి మగినము, గుల్ రోగన్ తో చేయుటదిన కిరూతి యందు కలిపి లేపనముచేయవలెను. వాపు నవ్వుమొందక ఖనీభవించుచుండిన మెడల మలమును పక్షిపరచునట్టి వస్తువులు అనగా మె తిపిండి, ఖతమిపిండి, అవిసిపిండి ఈ మొదలగునవి లేపనముచేయవలెను. మరియు పొస్తుకాయబెరుడు, మెంతులు, అవిసిపిత్తులు, రాతినజ్ (ఇదిఒకజగురు) ఈవస్తువులు అంజారుకపాయమునందు కలిపి లేపనముచేయుట లాభదాయకమగును.

మరియు, శీతప్రకృతి అయినచో మైనము, చండ్రులైలము సానన్ (దీనిని ఇంగ్లీషులో లిల్లిఅందురు) లైలము చుగల్వకోమ్మలైలము కిరూతిచేసి స్ననముపై లేపనముచేయవలెను. మరియు, ఎండినపొడినా ఆకు చూర్ణించి నీళ్ళలో వేసి లేపామువలె ప్రసాదించి మైనపులైలముచేసి కలిపి లేపనము చేయవలెను. మరియు, మె తులు చూర్ణించి వస్త్రగాలిత మొనర్చి శైవగవులును, బుష్ పాలైలమునందు కలిపి స్ననములపై లేపనము చేసినయెడల లాభదాయకమగును.

లాభము :—స్ననములయందు పాలు తోడుకొనినచో వాపుకలిగించును ఎల్లప్పుడు పరుచుండును. ఒకప్పుడు వాపుగలుగకండును. మరియు, ఉష్ణదుష్ట ప్రకృతి కారణమువలన పాలు తోడుకొనిన యెడల వాపునంభించును. మరియు, ఏస్త్రీయొక్క ప్రకృతి శీతముగను స్తన్య పానముచేయునట్టి శిశువు దుగ్బలమువలన స్వల్పముగా పానముచేయుచుండిన అట్టి స్త్రీయందు వాపు స్వల్పముగా కలుగుచున్నది. గాని అస్త్రీ పాలు పిండిచేయవలెను. మరియు, గోరువెచ్చని నీళ్లు స్ననములపై పోయవలెను. ఇట్లు పోయుటవలన యాత్మపాలు వెడలిపోవును ఈరోగము విస్తారముగా స్త్రీలకు ఉత్పన్నమగును. మరియు, ఈపీకునట్టి రోగ చికిత్స వాపుకలుగకనే పాలు తోడుకొనటవలన కలుగునట్టి నలు

పునందు చుకందర్, కర్నబోనీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచి ఆకషాయము
స్తనములపై పోయవలెను. మరియు, అవిసిన్జిత్తు, బాబూనా, బన
పేషా, ఖరీమి, మెంతులు ఈవస్తువులను నీళ్ళలోవేసి కషాయముకాచి
ఆకషాయమునందు నూనెకలిపి స్తనములపై పోయవలెను. వెంటనే
శాంతినిొందును.

మరియు, అన్నివిధముల వాపులను కరిగించునట్టి కషాయ
ములు ఈరోగమునందు లాభదాయకములు ఒకప్పుడుస్తనములయందు
పాలు నిలిచి కుళ్ళిపోవును. అట్లు కుళ్ళుటకు చికిత్స చుకందర్ మెత్తగా
వుడికించిఅందులో మహానింబగింజలవప్పు, బొగడగింజలవప్పుచేర్చిసూరి
నువ్వులనూనెకలిపి స్తనములపై లేపనముచేయవలెను. మరియు, తిల
తొరము, అవునెయ్యి, తేనె, బొగడగింజలపిండి వుడికించిన శెనగపిండి
రొట్టెయందు పొట్టుకలిపి దంచి ఈ మొదలగు వస్తువులను నేకముగాచేర్చి
లేపనముచేయుట లాభదాయకమగును.

మరియు, అవిసిన్జిత్తులు, మెంతులు, ఖరీమీ, బాబూనా, యా
యావత్తు వస్తువులు వస్తువకటికి గుప్పెడువంతున తీసికొని నీళ్ళలోవేసి
కాచి లేపనముచేయుట వుచితమగును.

మరియు, ఈ లేపనములలో ఉత్తమమగు లేపనలు వ్రతిదినము
మూడుపర్వాయములు చేయుటవలన వెంటనే పక్వమొందును. మరియు,
ఉష్ణోదకముతో శికతాబ్ (వేడినీళ్ళలోబట్టించి కాచుట) చేయుట
వుచితమగును. వాపుహరించినచో అవశ్యానుకూలముగా ఈవ్రతరణము
నందు వర్ణించియుండు వానిని పునయోగించవలెను.

~~ఈ~~ స్తనములు కఠినమగుట బంధనమేర్పడుటకు చికిత్స

ప్రారంభమునందు బనపేషాతైలము, కోడిగొడ్డునూనె కలిపి
లేపనముచేయవలెను. మరియు, జైతూన తైలమునందు మైనమువేసి కరి
గించి అందులో మారెడాకులునూ కలిపి లేపనముచేయవలెను. ఒక
ప్పుడు అందునూనెకలువలసిన అవశ్యకముకలుగును శిరకామడ్డి లేపన

ముచేయుట లాభదాయకముగను. పిటిక (బంధనము) కరిగించుటకై చెమ్మను కలిగించునట్టి వస్తువులు. మరియు, కొప్పువు లేవనముచేయువలెను. ఈబంధనము యవ్వనమునందు విశేషముగా కలుగును.

—స్తనములు శుష్కించు లక్షణములు—

ఒకప్పుడు స్తనములను అనునము చిక్కిపోవును గాన కొండదాగి క్షవండ్లు, పెనలు పిండిచేసి స్వస్థికురనమునందుగాని అధిరతు రనమునందుగాని కలిపి లేవనముచేయవలెను. మరియు, చిక్కిపోవుటవలన వాపునుభవించినచో వాపునివయుమునందు చెప్పియుండు చికిత్సలను అవశ్యమును బట్టి ఉపయోగించవలెను. మరియు, పెనలు దాగి క్ష విత్తులు నూరి లేవనముకేయుట ఆరంభమునందు యోగ్యముగానుండును దీనివలన అంగము వుప్పిజెంచును. మరియు వెడలించుకుండునటుల ఆపి వేయును. మరియు, ఆరంభముకంటె తగ్గిపోవుచుండిన సమయానుకూలముగా వ్రవయోగించవలెను.

—స్తనముల దబీలా (గొప్పచాపు) లక్షణములు—

అవిసివిత్తులు, నువ్వులు, సానా, (ఇంగ్లీషులోలిల్లి) విత్తులు మియాతర్ (వచ్చిబనప్ మావేడు) చావుగమలము, పాపడిలవణము, రాతినజ్ (గందపేగోజా) ఈవస్తువులు సమానభాగములు నూరి నువ్వులనూనె అవుకాలిమూలగ మొదలగునవి కలిపి లేవనముచేయవలెను. కేవలచా యములు గొప్పచాపుప్రతిరణమునందు చూచుకొనవలెను. వాపును చీల్చవలసిన అవసరము కలిగినచో లోహశస్త్రముతో చీల్చవలెను. మరియు, అచ్చట వ్రణముకలిగినేని ముఖము బాంగములయందు కలుగు వ్రణములయందు వర్ణించబడిన చికిత్సలను చేయవలెను. ఎందుకనగా కోమలఅంగములయొక్క వ్రణములకు సమానముగానుండును.

—స్తనములు అత్యంతదీర్ఘములగుటకు చికిత్స—

కాసాగరిసవేదా నుద్ద ఇవిప్రత్యేకము 7 మాషములు. యీ రెండింటికి సమానము గంజాయిఅకురనమునందుగాని లేక దీనిగింజలకపా

యమునందుగాని కలిపి కొద్దిగా మున్నతైలము అందులోకలిపి పులిచినా నమునందు మూడువర్ణములు లేవని చెయవలెను. లేవనము చేయనవ్వడు అవసరింజలను మాదిగాజూరన ఇండు తడిపి స్తనము లపై అంటించవలెను. స్తనము చేయనవ్వడు విశేషముండకూడదు.

(2) పేసము మార్ (పనిమట్టునట్టి) 70 మూడుములు శూక రా (ఓకగడ్డికీరు) 7 మూడుములు తీసికొని శనగపులుసుతోనూరి మూడుదినములు లేవనము చేయవలెను.

(3) తీన్ శామూన్ అను నపేసముట్టి అలాగే యా జిగురు సమానముగా తీసికొని చూర్ణింపి వంగ (ఖుగానాని వోయము) ఆకురన ములోకలిపి లేవనము చేయవలెను.

(4) పటికిసూరిజై తూన్ తైలము (ఆలోఆయిల్ అని ఇంగ్లీషులో వాడుదురు) తోనహా, నీనపుకల్వ అనునవి నూరి పొంతనీనము అరిగి నచో నర్వదా లేవనముచేయవలెను.

(సూచనీయము) వంగ అని చెప్పియున్నము. నిది వకమూలిక దీనివేరు మిక్కిలి ప్రయోజనకారి దీనిని ఖుగానానివోయము అందురు.

గద్య, ఇది శ్రీమదిమాంబేగ్ సాహెబ్ పాత్ర పాచ్చాబేగ్ సాహెబ్ పుత్ర “వైద్యభూషణ” బిరుదావళి విరాజమాన వైద్యవిద్యవిద్యజ్ఞ

విధేయ రహంతుల్లాబేగ్ నామధేయ ప్రణీతంబైన

“తిబ్బెఅక్బర్ మహి” అను వైద్యగ్రంథమునందు

స్తవరంగములు నర్వము.

సంపూర్ణము.

మొదటి వాల్యము నర్వము సంపూర్ణము.

శ్రీరామాప్రెస్, రాజమండ్రి.

ఆయుర్వేద ధూపణ,
యేలూరి వెంకటాచార్యులు,
వేదవాడపల్లి,
పశ్చిమ గోదావరి.

వస్తు పర్యాయ పదములు

అపతిమూఁ = హః తీగె
 అపనోతీన్ = చూచితితి
 అశలీలుల్ మలిక్ = కబ్బా చిప్పూ
 అశలీమియా = వెండిబంగారమిలినం
 అశీనూన్ = రూమిదేశపుసోపు
 (బిన్నసోపు)
 అశాకియా = చిక్కుకట్టనిశుమ్మకా
 యువపక్షా, ఎండించినది
 అజఖర్ = ముంజగడ్డి
 అశహల్ = సుర్ మూరాయి
 అవేకుల్ బలం = ఇదిప్రసిద్ధనామము
 (ఒకపిథమగుజగురు)
 అమంబేల్ = ఆకాశవల్లి
 అషన్ = ఖరంజిమము
 అనోకీపత్తి = ఏపిచ్చెట్టుఅకులు
 అసారూన్ = (నం) బాంక్ (హిం)
 సుగంధవాల (ఇం) అన్
 దోబోనన్ (తె)
 గ్రంథితగరము భేదము
 అవుర్ముసి = సన్ననిపేగు
 అబాషక్ = (హి) పీలు, (తె) వరు
 గోగు
 అసాదిహజమా = మిరాక్ బత్న,
 కడుపుపై చర్మము
 అమ్మూత్ = (నం) అమ్మతఫల,

అ (హ) నేవ్ (ఇ) యా
 ఫిల్సు
 అంబర్ హానూబ్ = గాఢమైన అం
 బరు
 అబసూస్ = ముష్టిమధుకము
 అవేకల్ అంబాత్ = 3ది ప్రసిద్ధనా
 మము (యది ఒకవిధమగుజగురు)
 అశనా = (హిం) ఛరీలా (తె) రాతి
 వువుస్
 అశరా = నరము, సముద్రపు నడుగు
 అర్జనా = చుద్దిచెట్టు
 అషనోతీన్ రూమి = శీమ మూచి
 పతి
 అన్ షత్ = (అ) అశలీలుల్ మలిక్
 (నం) సప్తకా
 అంబర్ బానిస్ = (ఇ) బేరీస్
 అబూఖల్ సా = పెద్ద నేపాళములు
 (నం) బృహదంతి
 అనోకీ = (నం) త్రీయామాణం
 అసలుల్ నహద్ = తేనె
 అంజరూద్ = ఒకజగురు
 అస్ ఫన్ ద్ = గోరంటగింజలు
 అజనాబుఖైల్ = ఇది ఒక మూలిక
 దీనికకులు గంధనా
 ఆకులవలె నుండును

ఫా, హద్దీ, అ, అరబ్బీ, హిం, హిందీ, నం, సంస్కృతము,

ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

ఇ
ఇస్పితాజ్ = (హిం) కానగరినఫేదా
(తె) నఫేదా
ఉస్సెఖద్దూన్ = (హిం) దారు (ఇం)
లావండులా
ఉడేబల్ సాన్ = (తె) ఆకపతివుల్లు
లు (ఇ) బల్ సాం
వుడ్

ఉడేసాలిబ్, ఉడేనఫానియా = ఒక
విధముగ సాంబాణి
ఉడేకిమూరినఫేద్ = మందిగంధం
ఉసారెలహితుత్తీన్ = చుర్రీపాలు

క

కాహాకాయి = (తె) యువ్వెనగింజలు
(ముదర బెండవిత్తులు)
కరానితూన్ = (తె) ఒక్క జనన్నిసా
లము
కంతరియూన్ = (న) కంతారి, కథా
రి, (తె) కేపేన్సి
పివరియా

కర్నబ్ = (ఇం) క్యాబేజ్
కచువా = (తె) తాబేలు
కచేరి = స్తూరివనువు
కడంకేబీంజ్ = చేరువుతనగింజలు
కాన్కగిరి = గాజుమట్టి
కర్నియా = కంటిసంబంధముగపార

ఫా, పార్షీ, అ, ఆరబ్బీ, హిం, హిందీ, నం, నంస్కృతము, (తె) లేటికా,

ఇ, ఇంగ్లీషుభాషల్ని గ్రహించవలెను.

క

కహరోబా సమాయి = బంగారుప
న్నెగలజగురు
కిర్వీయా = మహజీరా
కమాదరీతూన్ = బోడసరము
కనూన్ = పాచితీగెనిత్తులు
కారజ్జ్ = (నం) చిరపోటా (తె)
ఫాయిసేలిసేమనీయా

కిరోమకా = కధరి
కిక్ పీర్ = కంపిల్లము
కిరఫా = ఆముదము
కకడర్ బేజ్ = దొండతీగె
కుండుర్ గోండు = ఫిరంగి సాంబ్రాణి
కూఫా = గంగపాయల
కోయి = (నం) కుమదా (పండిరి
దోన)

కాహా = నల్లమద్ది
కైలూన్ = అన్నరసము
కనుచావిత్తు = దూలగొండవి
త్తులు

కరికా = మాంసము శెనగపులుసు
కూరగాయలు చేర్చిపండిన
పదార్థము
కోకాయా = (నం) వికంకత (తె) నీ
లనూట్రీన్ మొత్తైనా
కాలావానా = కాటుకవిత్తులు

కడ=పుచ్చకాయ
 కూట్=చంగల్వకోస్తు.
 కుండబేల్=(నం) గంధవసారిణి
 (తె) గొం తెమగోరు
 కాశ్య=రెల్లుగడ్డి
 కన్నాబద్మా=ఒకవిధమగుచేవ
 కుతూ=ప్రత్తిచెట్టు
 కాలాటూ=అలబకరా
 కహాల్ ఇన్ మున్=చల్లనురుమా
 క్విత్=గంధకము

ఖ

ఖుద్ హాసి=ముసాంబరము
 ఖుబ్బజి=ఒకవిధమగుగడ్డిజాతి
 ఖురుపా=పెద్దపాయలక
 ఖురాని=ఒకదేశమునకుపేరు
 ఖరమి=ఒకగడ్డిజాతిపేరు ఒకబొవ
 ధముపేరు
 ఖాసుల్ హాదీద్=ఇశ్రాతున్న
 ఖమిర్=కలుపుటకుపేరు
 ఖుబ్బజి=చిన్నతుత్తురుబెడనింతులు
 ఖస్తి=మేషస్రంగి
 ఖసియమిట్టి=నుద్ద, తిరుమణి
 ఖర్దల్=నన్నావాలు
 ఖందెఅన్ వద్=బెల్లము

గ

గంధబేల్=గొం తెమగోరు
 గిలెఅర్మని=వంటజేగురు
 గంధనా=గాడిదెగడవరకకు
 గిరగిట్=తొండ
 గారిఖూ=కాకోలివేరు ఆకారము
 గానుండుమూలిక
 గిలెమఖ్ తూ=కావిరాయి
 గార్=అశోక
 గాఫిన్=ఇదిప్రసిద్ధనామము
 గిలేకవరిసి=ఇదిప్రసిద్ధనామము
 గులాబ్ కాజీరా=చిన్నరులోభావన
 చేసినజీలకర్ర

గందూ=గోధుమలు
 గల్=కొర్రలు

చ

చుకందర్=ప్రసిద్ధనామము
 చిరగిటా=ఉత్తరేశి
 చరీలా=రాతిపువ్వు
 చోలాయి=అట్టికూర
 చ. బేగి=నంపంగి
 చుహారా=ఖహారపుకాయ
 చూకా=చుక్కకూర

జ

జరక్క=యవలుగాని గోధుమలు
 గానివచ్చినియెండ బెట్టిపొట్టుతీసినవి

ఫా, ప్లూరీ, అ, అరబ్బి, హి, హిందీ, సం, సంస్కృతము.

ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

జి
జంబక్ = ఇది ప్రసిద్ధనామము
జర్బ = సరస్వతి అకు
జరూ = చల్లునట్టి పొడి బొవధము
జరావద్ = కచూరములు
జాఫా = గడ్డిజాతి ఇది ప్రసిద్ధ
నామము

జర్మా = సూక్ష్మభాగము
జంజేబేదస్తర్ = జన్ను (నీటిజం
తువు అండకోశములు)

జముదా = (హిం) ఆకాశ్
జావశీర్ = మగంధముగల జగుడు
నిదివై భాగము యెట్లు
గను లో భాగము తెల్లగా
నుండును

జరావందేముదహరజ్ = గుండ్రని
కచూరము
జరావందేబీల్ = పొడుగుకచూ
రము

జలాబ్ = విరోచనబొవధము
జరిష్క = అంబరు
జాఫరా = నఖంబివ్వులు
జద్వార్ = ఓర్వీపం
జరస్కీయా = పచ్చిగోధుములు ఎం
డించిపొట్టతీసి చేర్చిన
వదార్థము

జి
జంగ్ = జంగల పచ్చ
జర్నబ్ = మందూరబంహ్మి
జంతియానా = సామాణభేది
జన్వనా = తాళీశపత్రి
జోబమాసిక్ = ఉమ్మెత్త
జీబుక్ = పాదరసము
జంజఫర్ = ఇంగ్లీషము
జర్నఫ్ = చుణ్ణిల
జగ్నిఫ్ అనఫర్ = తాళకము
జాజెలన్ వర్ = అన్నభేది
జాజకల్ కతార్ = పటికీ
జమయిద్ = మరొకము (వచ్చు)
జహ్ = నాభి (విషము)
జౌ = యవలు (బార్లీ)
హతార్ మయా = జొన్నలు
జావర్ = జల్లు (గంటెలు)
జజరేబీరం = గాజరు

ట
టూడి = తొంటి
డాక్ = మోదుగు

త్ర
తరాతేజ్ = అణ్ణాలు
తాళేస్వరా = జై తూకా అకులు
తుర్బూత్ = తెగడ
తురుకున్ = శీమలలసందలుబొబ్బర

ఫా, ఫార్మీ, అ, అరబ్బి, హిం, హిందీ, సం, సంస్కృతము,
ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

తుల్య=అడవి నదా పాటు

తరేడా=కావడము చేయుటకు పేరు
తుభ్ మి బేదె అంజరేఖతాయి=నే
పాశములు

తజ్=ముద్దుదంగవట్ట
తమర హింది=చింతవండు
తిలా=బంగారము
తాలిఖా=కంచు
తూతియాఅకజర్=మైలతుత్తము
తోభ్ మెకతా=అవినీతులు
తురి బాక్=చుక్కకూర

ద

దాక్ మున్=నాగేశ్వర ఒకగడ్డి
జాతిపూలు

దిర్ మనా=ఇదివ్రాసినదామము
దర్బుల్ అఖవై=హిం ఖాన్
ఖరాబా అందురు
దరూన్=అఖరవిలేజు ఆకార
ముగానుండు ఒక విధమగు పేరు

దారూ=ఉపైఖద్దూన్
దివాలే మున్=పేదధము
దోగ్=పెరుగు
దారెఫిల్ ఫిల్=పిప్పళ్ళు

న

నమ్మామ్=తులసి
నీలాగూగర్=మైసాఠి

న

నమ్మిక్ బూరా=శీమశుష్క
నగ్ గిన్=ఇ) లిల్లిఅదురు
నాబుసి=తులసి
నిసాత=తెగడ
నీలోక్=శలువపూలు లేక తామ
రపూలు
నిశస్తా=ఎండిన గోధుమసత్తు
నానూరు=నాసానవము లేక
బూటీ,

నఖరా=వెండి
నుహన్=తాంబూము
నఖూన్=శెనగలు
నేశక్=చెరుకు

ప

పాల్ తుముర్ గా=పెం||కోడి మొగది
పాల్ తుముర్ గిన్=పెం||కోడి ఆడది
ఫర్ ఫియూక్=ఒక గడ్డి పాలు
ఫన్ ద్=శిరావేదనము
పల్ గ్ మూని=ఇదివ్యాధి పేరు
పహడిర్ బియా=అడవి పాజీరా
పిత్త పావడా=చెదరాసి ఆకు లేక
పర్పాటకము

పత్తి=కాయారసములక్షరము
పెహ్ జా=గండ పెహ్ జా
పాలిక్=(న) పాలంకా

ఫా, ఫార్సీ, అ, అరబ్బీ, హిం, హిందీ, సం, సంస్కృతము, (తె)లేటిన్
ఇ, ఇంగ్లీషు భాషలని గ్రహించవలెను.

ప

పాతనజ్జ్ = బకవిధమును పోడినా పేరు
 పోకు = పాకచెక్క
 పర్షియాపుసా = హా సపాది
 ఫరంజి మష్క = అడవి తులసి
 పస్తా = (సం) నికొచక
 పాలసా = (సం) పరూషక
 ఫారికా = బొబ్బర్లు
 ఫజమల్ బజర్ = ముల్లంగి

బ

బేదఅంజర్ = ఆముదాలు
 బూజ్ దాగ్ = ఇదిప్రసిద్ధనామము
 బిన్ పాయ్ జ్ = శంఖపుష్పి (తెల్ల
 విష్ణుకాంత)
 బాసలిక్ = శిరయొక్క పేరు
 బాదరంజబోయా = (హం) బల్లిలో
 ఓర్ అందురు
 బూరుఅర్కవి = (సం) అపువరలవణం
 బార్ తంగ్ = ఇదిప్రసిద్ధినామము
 బకులా = బొగడపువ్వు
 బకాయన్ = తురక పేప
 బజరుల్ కతాన్ = ఇసబ్ గోలువిత్తులు
 బకం = రక్త చందనము
 బలూద్ = ఇదిప్రసిద్ధనామము
 బాబూనా = ఇదిప్రసిద్ధనామము

బ

బేదమిన్ క్ = ఇదిగొప్పచృక్షముదీని
 ఆకులు మృదువుగా నుండును
 బూనివటకడి = పేల్చిన పటికి
 బేద్ = ఆముదేదనము
 బిన్ వసా = హాపతి
 బుజర్లు = వావిలి
 బాదావర్ ద్ = దురుదగొండి
 బోందక్ = కుంకుడుకాయలు
 బిరంజ్ = ఇత్తడి
 బసల్ = నీరుల్లి
 బలూత్ = ఇదివకవిధమైనకాయ
 మాచికాయ భేదమును చూన్నాడు

మ

ముదా = తుమ్మ
 మాలసిరి = బుగడ
 మకసా = శీఘ్రముగా విరుద్ధము
 గా నడుచునాడి పేరు
 ముసహిల్ = విరోచనబౌషధములు
 మొహలిల్ = స్నిగ్ధదోషములను ఆవి
 రిద్వారా వెడలించు బౌషధములు
 మాసరా = పిత్తరక్త సంబంధవాపు
 మకోయా = కామంది (లేక కాసర)
 మతర్ = బరాసీలు
 మాజూన్ = అవలేహ్యము

ఫా, పార్షీ, అ, అరబ్బీ, హిం, హిందీ, సం, సంస్కృతము, (త) లేటిన్,
 ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

మ
మూగ్గాన్=అజ్ఞానము
మగసుల్=కప్ప
ముర్=బొలింతబోలు
మూసా=ఇదిప్రసిద్ధి నామము ఒక
ములిక పేరు
మసూర్=దిరిశె. గలు
మూగాన్=అడవిదానియ
మాతర్=పచ్చిబనపమావేరు
మర్కళి=పాలవడ్డి
మావ్రల్ జబ్బుక్=పాలావిరిచిననీళ్లు
మవిజజ్=దాక్షి
మోఖి=అయుధము పేరు
మాజా=మాదికాయ
మర్జంజోన్=తురువము
మర్క్ శిశాజపాబ్. హేమాక్షికం
మర్జాన్=వగడములు
మజ్=పెసలు
మావహిందీ=పిల్లిపీచర
మాయి=(నం) ఝూపుక అసగా
చెనగలతో నమానమగు
తెలని గింజలు

మఖ్క=మాక్షికము
మిరాకీ=పొట్టపెనుండుపొర

ఫా, పార్షీ, అ, అరబ్బీ, హిం, హిందీ, సం, సంస్కృతము, (తె) తేటిన్,
ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ) హించవలెను.

య
యారజాల్=విరోచనమాత్రాలు
యారజ్ పెకరా=చేదువుచుకా
య=లిసి మూతలు
యాఖుత్=కెంపు (మాణిక్యం)

ర
రల్=శీమగ: గిలము
రుబ్బెళి=పలామ. రనమును ఎం
డలో ఎండించినవి
రుబ్బెళి=బేదానపండురసము
యెండించినది

రాతిజ్=గండవేరోజా
రాన్నా-అడవిసానన్ పేరు
రుమ్మానియా=దానియూకాయరస
ముచేర్చిన పదార్థము

రేశ మెఖా=పచ్చిపట్టు
రేహక్=తులసి
రతజ్ జోత్=పెద్దనేపాళము
రాంగ్=తగరము
రుసాఅ-శీసము
రోగ నెజర్ ద్=నేయి
రాజపుల్=రాజపురానదేశము
రామక్=ఉసిరికాయతో చేయబడి
న రసము

ల
లాల్ సాగ్=ఎర్రకూర

ల
లాదక్ = జనులు

లయ్యాక్ =

లిసూరగున్ = తత్వనంబుధమగున
న్ని పాఠము

లఖ్ లఖా = సుగంధద్రవపదార్థముల
ను వానరచూచుట

లపుకీక్ = ఇదిప్రసిద్ధనామము

విహసోడా = శ్లేష్మాంశకణ

లాక్ = లక్ష్మ

లహన్ = ఇదిప్రసిద్ధనామము

లాదనాం = జెముడు

లాల్ సాగ్ = నాసిర జన్ అకు

లజ్జాలు = అత్రవత్తి (నిద్ర)గన్ని

లవనల్ = పాలు

లాయ = ఒకవిధమగు ముండ్రచెట్టు
జగురు

వ
వమీజాన్ = దురదగొండి

లపుజీవా = ఇదిప్రసిద్ధనామము

వేద్ = అమృతేదనము

వున్ కో = రాతిపువ్వు

వరంజానప్ = (హి) కందమాల

విలసాం = ఇదిప్రసిద్ధనామము

వుటోక తెరా = బ్రహ్మదండి

వంగ = మరాసానామము

ఫా, పార్టీ, అ, అరబ్బి, హిం, హిందీ, సం, నున్నుతము, (త) తేటిన్

ఇ, ఇండ్లముఖామలని గ్రహించవలెను.

వ
వూదేహింది = అగరు

మమీజాన్ = ఇదిప్రసిద్ధనామము

వుదగరికిలాన్ = అగరు

వసోగి = ఇదిప్రసిద్ధనామము

వుకహా = ఇదిప్రసిద్ధనామము

వునరజ్ = సింధూరము

విరజ్ = ఘృతము

వురే ఫీచిచుద్ = కావాలు

వుటంగిక్ = (స) నువల్లక

శ
శియాకనూస్ = శాటితీగెలితులు

నల్లవి

శాఖుల్ = కందులు

శుకాయి = బ్రహ్మదండిబేదము

శవియూజాల్ = శిరోచనమూత్రలు

శకాకీ = కణ్డలు

శిహార్మూన్ = నల్లమట్టి

శుఖఫే = అర్ధతలనొప్పి

శిరియాక్ = హస్తదయమునుండి

బైలుజేరిననాడి

శీరెఖన్ = నావనాలశర్కర

శిమాగ్ = తులడగ్

శాదనజ్ = గంజాయి

శాదలితూన్ = ఇదిప్రసిద్ధనామము

శూకహా = ఇదిప్రసిద్ధనామము

శ్రీ
శేవత్ = గులాబిపూలు, చామంతి
శియాభల్లాత్ = ఇదిపిరిసిద్ధనామం
శాతరా = చాతరానితరం

స
సిలాన్ = రానిపేరు
సంక్ = ఇదిసిద్ధనామం
సకాతల్ = సార్థకనామం
సలగం = ఎర్రగానంపదులలు
స్మక్ = (సం) ముడున్నా
సిమాక్ = తుమ్మజగురు
సుతుల్ = మిరివిప్పుకోడి
సహజనా = ఇదిపిరిసిద్ధనామం
సరేత్ = అంగుష్టముతో, సమాసము
గానండునరము

సాతర్ = ఎలుకచేరి
సుద్దాబ్ = (హిం) అడవిసదాపాత
సలీబ్ = కరివత్పము
సక్ మోనియా = ఒకజాతిచెట్టు
జగురు
సంగేలాజవర్త్ = రాజావరపు
రాయి
సహతరా = చాదరానితరం
సియాప్ = మోషధపుకనికెలు
సకాల్లాన్ = అవయవమునుచేడు
చువాపు

ఫా, పార్టీ, అ, అరబ్బి, హి, హిందీ, సం, సంస్కృతము, తె, లేటిగా
ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

స
సదర్ = (హిం) ససర్ అ చన్నాటి
సల్ = ముల్లంగిభేదము (సం)
శజపియ

సాఫీ = మోషధముచేతికివేసింది
పియోగిండుట
సాసన్ = (ఇం) లిల్లిత్తులు
సాహయాత్ = (సం) తూద్ (తె) మొ
రసంపిచాక్ అందురు
సమాక్ = (సం) రాజధాన్య (తె)
సామలు

సమగెరిలి = తుమ్మజగురు
సమాగ్ = (ఇ) రూస్కోరియా
సక తాన్ = యండ్రాకాయ (పీచి)
సనోవర్ = సుళదేవదారులకోజా
కూడా అనుచున్నారు

సాజిజ్ = అకుష్ఠతీ
సిసుల్కూన్ = ఇంగువ
సుఖబీనజ్ = సాంబాణి
సిసియూల్కూన్ = ఇంగువగింజలు
సిల్వాజ్ = కూరగాయలు, మసాలా
లుచేర్చివండిన మాంసంసనము
సమాకియా = తుల్యబ్ చేట్టు
కాయలుచేర్చివండినభోజన
పదార్థము
సంజర్ సియా = ఒకవిధముగుపదార్థం

ఫా, పార్టీ, అ, అరబ్బి, హి, హిందీ, సం, సంస్కృతము, తె, లేటిగా
ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

సేవతి = స గాలాబిపువ్వు
 నుముల్ = గన్నెరు
 సరేస్తు = ఇదిప్రసిద్ధనామము
 సబరెనుకూతిరె = ముసాంబరము
 సనోబర్లుర్ = వారాయలు
 సంగెజనరీ = (తె) జుక్ సల్ఫెడ్
 (తె) క ఫరి

సితారాజమీన్ = అబకము
 సిరిషజ్ = గంగసింధూరము
 నుంబల్ = (సం) కుపాణము
 సిమసిమ = ఉవ్వలు
 నురంజా = (సం) జలఫల
 నక్కరెలబిజ్ = కలకంఠ
 సరాబ్ = సారాయి
 సాలబ్ మిసిరి = (సం) నుదామూలి
 సాదకూఫీ = తుంగగడ్డలు
 సియాకొనూ = నల్లపాచితీగెగింజ
 ముక్ = రామల్ = ఇసిరికెకాయ రసా
 యనము

సంగెయూసబ్ = ఆకుపచ్చనిరాయి
 సహజనా = ముసగకాయ
 సరర్ = నొమ్ము
 సాపి = గుడ్డవీలికె
 సమాగ్ = ఒకవిధమగుయెర్రరాయి
 సుజర్ నియా = ఆహారపదార్థము

ఫా, పార్టీ, అ, అరబ్బి, హిం, హిందీ, సం, సంస్కృతము, తె, లేటిగ

ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

స
 నర్ బుసి = రివ్విషహ
 సిమాక్ = తుమ్మజిగురు
 సమాక్ = రాజధాన్యము
 నుతుర్ మిర్ గి = నివ్వకోడి
 సక్ మోనియా = ముసాంబరభేదము
 సానక్ = నీలిరంగుల ఒకవిధమగు
 వువ్వ

హ
 హబ్బుల్ = శీమశోకగింజలు
 హిరాదుఖగోద్ = బుగారువన్నె
 గలజగురు
 హీముల్ మబాన్ = దీనిర్ జావరి అం
 దురు ఇదిఒకవువ్వ

హాయాన్ = ఆణ్యాలు
 హాశా = ఒకవిధమగు అడవిపాదినా
 చేరు
 హాదూదా = శుష్కకారణమువలన
 కలుగుతలనొప్పిఇదిఅనేకవిధములు
 హావుబేర్ = (సం) హావుషా (తె)
 టినీపిప్పలి

హబ్బుల్లాన్ = పిప్పిత్తులు
 హబ్బెననోవర్ = చిల్ గోజావవ్వ
 హమాం = ప్లానము
 హిజరెఅర్కా = నీరుకావిరాయి
 హమామా = బ్రహ్మదంటిభేదము

హానీ
హానీని హానీ-వచ్చి నాకే చేర్చిన
భోద-విదార్థము
హామిల్ మాజూన్- ఒకపువ్వుజాతి
హుబ్బెయి కాదియా-ఇది ప్రసిద్ధ
నామము

హరీసా-ఇది ప్రసిద్ధనామము
హుర్ముల్-(నం) గిరికర్నిక
హుక్ నా-పిచికారి (పస్తీకర్మ)
హబ్బుల్ ముల్క్-చేపాళాలు
హుబ్బెకతూ-పత్తి గింజలు
హజీజ్-గుంట-అగర
హదీద్-లోహము
హబ్బుల్ బకర్-(నం) త్రిపుట
హబ్బెఖల్ త్-పులవలు
హబ్బుల్ అన్షర్-(నం) వరటా
హమీజ్-(నం) తక్(చల్ల)
హినా-గోరంటాను
అజనాబుల్ ఖాల్-సబీర్ చెట్టుపై
నండు పకచెట్టు

కల్ కిదీన్-కటికి
కిబీ-రూపు, నర్వికాయ
కుంభిని-పుట్టకుడు
ఖుమఫా, ఖుర్ ఫా-పెద్ద పాయల పేర్లు
ఖతాయి-ఒక దేశమునకు పేరు
ఖునయతు నలీజ్-చాలామిస్త్రి

ఫా, ఫార్సీ, అ, అరబ్బీ, హిం, హిందీ, సం, సంస్కృతము, తె, లేటి, ఇ, ఇంగ్లీషు భాషలని గ్రహించవలెను.

ఖియా-లిజ్జలకరీ
గిలెకవరిసి-హిందూస్తాన్ దేశపు
యెర్మిటీ
చుకందరు-గాజుచుంపవలెను
మ గుండ్రని చుంపళాఖము
జంక్-చు బేలీపూలు
నాసియాన్-(నం) బిన్ మృతి
జరూరె-ఒకవిధముగుకాయ
ఫనీరు-జన్నపాలు
జర్ద్ చో బా-వసువు
జలదా-జరామాంకి
జరంబూ-మండూకీ బాగ్ హి,
సంస్కృతి అకు
తరిహిమాన్-ఈరాన్ దేశపు ఒకవి
ధముగును గంఢమూలిక
తిరియాక్-విషము నకు యిరుగుడని
అర్థము
తుకరుక్-శిమాక్, తుమ్మజగుడు
దరూనంజ్-తేలు వలెనుండు వేరు
వలెజ్-ఆకపత్రి
పావడిలో-సజ్జామూరము
ఫలోనియా-అపలేహ్యము
బార్ లంగ్-(నం) అజజంహ్వ(తె)
మేకనాలు కాకు
బరియా-వేయించుట, పొంగిం
చుట పేరు

బేల్ గిరి—చూరేడు

బల్లూతు—ఒక విధమగు కాయ

బహుసింహ—శృంగి (దుప్పికోమ్మ)
మియా—

మామిసా—ఒక గడ్డినంబ ధమగు

నాలు

మళ్ళి—మళ్ళా—దేశమునండి

వచ్చువస్తువు

మియామెసియాలా—కిలారన్,

రాతిపెరుగు

మాయి—వచ్చివస్తువులు

శహయిర్థని—శోయి కూరివలె నుం
డు మూలిక

శిరెఖన్త—తిడ్డగా నుండు మంచు
వంటి జరుగు

శాదరితూన్—అవలేద్యాము

ఫా, ఫార్టీ, అ, అర్బి, హిం, హిందీ, నా, సంస్కృతము, తె, లేటిన్,

ఇ, ఇంగ్లీషుభాషలని గ్రహించవలెను.

హరీసా—గోధుమగంజి

గార్—చుక్కలు రాయి

గంధనా—నల్లి చెట్టు

గందాన్—గాడిదెగడవర

జరిష్తు—అంబర్ బాన్— ఒక విధము

గుకాయ నిదిహ ధురముగ ఆయుము
గానుండుచు

జాలాజ్—వన్నీరు శర్కర చేర్చిన

షర్కతు

జరూతు—మేడికాయ

నార్ దానా—దానిమ్మగింజలు

జజరుల్ కతా—అవిశిష్టములు

జజరుల్ కతా—ప్రతిష్టములు

జజరెఖతూనా—ఇనప గోలు విత్తులు

మా హియెరియా (లిరిమేన్ చేపలు

ప్రసిద్ధ నామముగల మూలికలు

అశేకుల్ బతం	గాపిన్	నకర్ చూర్	మోర్ దగ్
అసాలియూన్	గిశనర్ మా	ఫల్ దఫియూగ్	యల్ జ్
ఉస్తఖద్దూన్	చల్ గోబా	ఫిందంఖ్	రిబాన్
ఉదెబల్ సాన్	జర్ మ్	పిస్తా	లహన్
కాహు	జువ్ తబలోద్	వంజర్ నోన్	తాశీక్
కాస్మి	జర్ దాలు	వందాదిఖూగ్	మిమిజాన్
కలుకందయూన్	జుఫాయెఆబిన్	బనవ్ మా	వసోలం
కాన్ దార్	జూఫా	బల్ సాగ్	వుకహ్
కమగ్ గిరి	తురంజ్ బీగ్	బరంజానవ్	వుష్
కిర్	దరూనంజ్	బాదరంజబోయా	వాజీనా
కుమహ్	దరూనంజ్ అఖువి	బాదరూజ్	శియాజలూత్
కంతరియూన్	దంబుల్ అఖువైన్	బీబబందు	శూకరా
ఖుల్ దమానా	దహజ్	మమిరి	శవత్
ఖూఖ్ ఖలా	నార్ దగ్	మమిరాన్	శకాకల్
గోహ్	నర్ నల్	మామిరానెచీనీ	నతనాదువాల్
గందోయా	నవ్ తీ	మగరబల్	నరెస్త
గాఢిఖూన్	నేశ్ పూర్ పూల్	మ బకాయి	మాబ్బెయిదికాయా

ఈ వస్తువులకు అరబ్బి పేర్లున్న తెలుగు భాషలో పేర్లు లేవు. కారణ మేమనగా యూనాని వైద్యము తెలుగు దేశములో వెల్లడికాకుండుకారణమువలన తెలుగు పేరు పెట్టబడియుండలేదు. మరియు యీ వైద్యము ఇంగ్లీషు దేశములో వ్యాపించుటవలన ఇంగ్లీషు పేర్లుగాని, లాటిన్ పేర్లుగాని, పెట్టబడి వాడుకొనుచున్నారు. దైవశ్రవణన కొలిచినములలో మనలందఱు దేశములో కూడా వ్యాపించగలదు.

ప్రకటనము

ఆయుర్వేద ప్రత్యక్ష నిఘంటు

అంధ్రదేశ విద్యాభిమానలకొక విజ్ఞప్తి. మనదేశమునందుగల వైద్యసోదకులకు వస్తుగుణనిఘంటుయొక్క కొరంతివిశేషముగా యున్నది. చిన్న చిన్న నిఘంటుయున్నను యావత్తువస్తువులను తెలిసికొనుట కవకాశము చిక్కుటలేదు.

కాబట్టి పూర్వనిఘంటువుల సాంప్రదాయకము ననుసరించి అనేక గ్రంథములను సమకూర్చి ఆయాగ్రంథములందుగల విశేషగుణములు ప్రతిపస్తువుకు ఇంగ్లీషు, ల్యాటిన్, సంస్కృతము, హిందీ, పార్సీ, అరబ్బీ, తెనుగు, అరవము, మొదలగుభాషలందుగల పర్యాయములు ప్రతిమూలికయొక్క చిత్రపరములు, అకులు, కాయలు, పుష్పములు, యొక్క స్వభావికమగురంగు తెలియునటుల ఆయారంగులతో ముద్రించి ఆయామూలికలగుణము యేరుతువులో యేభూమియందు యేమానములో యేమూలిక పుత్పత్తియగునో వివరముగా శ్లోక తాత్పర్యముతో సహా వ్రాయబడియున్నది. కొలది దినములలో పూర్తి కాగలదు.

యూనాని ద్రవ్యగుణ నిఘంటు

ఇందుయూనాని ద్రవ్యములకు, పార్సీ, అరబ్బీ, యూనానీషేర్లు స్వరూపము, గుణము, అనుపానము అభావము, శరీరసంబంధముగు అంగములలో యేయేఅంగములకు హితకారి అయినదిన్ని యేయేఅంగములకు అహితకారిఅయినదిన్ని విపులముగా వ్రాయబడియున్నది. కొలదిరోజులలో దొరకగలదు.

యూనాని ఔషధాల వర్ణన

ఈ గ్రంథమునందు తిరిగి పేర్కొనబడిన వాదములవరకు వృత్తి అంగములయందు జనించు వ్యాధి కారకములు, మాత్రలు, శే వ్యాములు, అవశేషములు, పుష్కలములు, రసాయనములు, కషాయములు, శీతకషాయములు, వాతములు, మొదలగునవి సులభముగా తయారుచేయబడుచున్నవి. మిరియము వస్త్రీకర్మ, విరోచన, వమన, సశ్యములు, పుష్కలములు, వస్త్రీకర్మ.

మూత్రపరీక్ష నిధానము

అయిదేడయూనాని ఆగ్రేగేషన్ తరగతి మూత్రమును పరీక్షించు విధానము లక్ష్యములు, మొదలగునవి వద్యములు, తాత్పర్యము, వచనన సమాధి. మూత్రము బడియున్నది.

N. B. పై గ్రంథముల నుండి మూత్రమును పరీక్షించు విధానమును తెలిసికొనవచ్చు.

 ఇదిగాక ముద్రల వల్ల వచ్చే ఔషధములనిబోషధ సామానులు, మూలికలు, ఔషధములు, శేవ్యాములు, మూరబ్బాలు, ఆవహులు, అష్టములు, తైలములు, జున్ను, గోరొజనము, వెండి, బంగారురేణులు, మొదలగు ద్రవ్యములు, ఖనిజములు కిరాణివస్తువులు మొదలగు ఔషధముల బడియగు యావత్తువస్తువులు సరసమైనధరలకు విక్రయించబడును.

ఇట్లు మీసోదరవైద్యుడు:-

వైద్యభూషణ:- హక్కిం డి రహ్మాల్లా బేగ్ సాహెబు

రాజమహేశ్వరి, తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

సుప్రసిద్ధ ఆయుర్వేద గ్రంథములు

గ్రంథకర్త:-

శ్రీమదశవారతిరుమలమాడభూషి శ్రీనివాసాచార్యులు ఆయుర్వార్లంగారు

ఆయుర్వేదసారసంగ్రహము రు 0-12-0

సుఖరోగచికిత్సరత్నాకరము 0-12-0

శతలేహ్యాపాకప్రకాశిక 0-12-0

కుసుమరోగనివారిణి 0-12-0

నాడీవర్జ్జానము 0-8-0

సానియ్యకల్పవల్లి 0-4-0 తిరిగిఅచ్చుబడినవి

వలయువారు యీదిగువ అడ్రసుకల్పవాయవలెను.

పంపెద్దు లత్నయ్య, బుక్కుసెల్లరు, రాజమండ్రి.

